Б. Грінченко

Словник української мови

СЛОВНИК
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Зібрала редакція журнала „Киевская Старина"
Упорядкував з додатком власного матеріялу
БОРИС ГРІНЧЕНКО

3-є ВИДАННЯ, ВИПРАВЛЕНЕ й ДОПОВНЕНЕ,
ЗА РЕДАКЦІЄЮ
Акад. СЕРГІЯ ЄФРЕМОВА та АНДРІЯ НІКОВСЬКОГО

Том І-й
А—Ґ

ГОРНО
КИЇВ—1927

ТРЕСТ
„КИЇВ-ДРУК"
ПЕРША
ФОТО-ЛІТО-ДРУКАРНЯ
СІННИЙ МАЙДАН
№ 14.
ТЕЛЕФОН
94-96.

Київський Окрліт № 3242.

Замовлення № 3081—4.000.

ВСТУПНЕ СЛОВО.

Передмова Б. Д. Грінченка та історія його словника ак. С. Єфремова *) показують, яка велика праця заклалася на цей словник, і свідчать нам ще сьогодні, що історія української лексикографії органично звязана власне з цим словником,—історія, що й по сей день не відійшла до архивних порохів і кладе свій помітний знак на наші теперішні лексикографичні праці та заходи. Починаючи з 60-х років, бачимо близьку участь в словниковій роботі великих та пошанованих імен, людей, що двома способами складали лексику української мови: чи то були письменники, як Шевченко, Свидницький, Ганна Барвінок, Панько Куліш, що свідомо працювали для складання словника української мови, а разом з тим — і цього більше — самими творами своїми складали, творили кодекс і канон української літературної мови, чи були це наші вчені, як Костомаров, Чубинський, Лисенко, Михальчук, Житецький, Науменко, Русов, що розкопували глибокі поклади народньої мови та шукали її загальних законів, відголосу історичного процесу й діялектологичного звязку, єдности язикової, які відчували й доводили науково єдність етничну та історичну й соціяльну,—їхня, тих наших працьовитих попередників праця, розгорнута на широку руч, дала щедру датку й на полі лексикографичному і тим позначила на довгі роки наперед і словникову роботу потомних поколінь. В наслідку маємо те, що тепер ніяка словникова робота не може початися й обійтися без того, що ми називаємо словником Б. Грінченка. Річ очевидна, що Академична Комісія Словника Живої Української Мови, приступаючи до свого Російсько-Українського словника, мусіла була весь словник Б. Грінченка виписати на картки і потім поробити все навідворот, себ-то українсько-російські паралелі обернути на російсько-українські, щоб дістати тим способом основну масу слів і прикладів для свого словника. Таким чином, можна гадати, що Грінченків матеріял складає величезну пайку в Російсько-Українському Академичному Словникові. Авторові цих рядків, працюючи над однотомовим українсько-російським словником, довелося переглянути весь словник Грінченка і його реєстр узяти за основний для себе і аж тоді взятися за перероблювання його з тлумачного на паралельний, практичний, та доповнювати новішим та сучасним матеріялом. Наші термінологичні словники так само визбірують основний і найпевніший матеріал у Грінченка, про що їхні складачі здебільшого й кажуть (Словник хемичної термінології О. Курилової, геологичної термінології ак. П. Тутківського, правничої термінології під. ред ак. А. Кримського). І коли ми ще якийсь час триматимемо

*) Див. т. II цього видання.

одно з найкультурніших гасел нашого часу що-до творення доладньої української літературної мови, коли теперішній рух до чистої, поправної, свіжої мови культурного народа заховає свою силу й надалі, то недалечко тоді червоне яєчко й для великого українського тлумачного словника, себ-то словника українсько-українського з основним реєстром, з поясненнями й прикладами кругом українськими. І тоді, річ ясна, знов-же словник Б. Грінченка буде вихідною базою, що на ній побудується складання українського тлумачного словника. Тим часом справа стоїть инакше, бо инакше складалася історія українського народа, инакше ніж у инших народів покладалися в нас початки нашої культурної праці, в тім і словникової. Перше, про що з цього приводу слід сказати, це те, що небагата на сили й засоби наша наукова громада не може з успіхом і швидко задовольняти наших потреб і вимог життя народа, що з такою енергією відбуває процеси свого соціяльного й культурного відродження. Зокрема жадоба вчитися своєї мови тільки підгодовується тими синицями в жменю, практичними невеликими словниками, поки виготуються на широкий розмах початі словники авторитетних наукових організацій. Але й тут життя не поховало й не забуло давно випроданого словника Б. Грінченка: протягом одного року з Берліну прибувають дві партії цього самого словника, фотографичним способом зменшеного до мікроскопічного шріфту, і здобувають собі покупця й користувача,—раз, що велика потреба в словникові, друге, що матеріял цього словника ще й досі не застарів, не архаїзувався, а живе живою традицією в мові наших письменників та близький і рідний нашому селянству, бо українська літературна мова ніколи не відривалася далеко від народньої основи так, як, наприклад, мова літературна російська. Аж тільки тепер, коли українській мові виставляють свої вимоги держава, урядовий апарат, канцелярське листування, професійні й техничні групи, наука й школа, наша мова разом із пишним квантитатизним розростом може зазнати тяжкого збезкровлення, відірвання на порожні, зрештою, високості рутини й ілюзорної техничної вдосконаленості, і доведеться знов кидатися по гожу воду народнього джерела від посушливих змагань наших уніфікаторів, термінологів та схоластів. Друге, що цікавить нас в попередніх виясненнях до нового видання Словника Б. Грінченка, як уже казано, лежить у фактах української історії і кладе перманентну ознаку на всю нашу працю над словником і наперед визначус методологію нашої роботи. Справа в тому, що ще первісний матеріял для словника складався під знаком українського тлумачного словника, і російська мова в перекладах мала значіння не паралельної иншої мови, а була просто помічною мовою для пояснення, тлумачення слова, подання синоніму слова, як могла бути такою й українська чи латинська, що й бачимо в матеріялах для словника. Для багатьох людей з тодішньої інтелігенції російська мова була не менше близька, ніж українська література, і український словник, чи словник української мови міг мати всю свою праву частину, себ-то частину пояснень, складену російською мовою, до-речи сказавши, всуміш із пояснень і прямих перекладів, що розумілися і трактувалися в тій психології як синоніми також рідної мови. Отже цей вихідний момент, культурне спільне життя обох наро-

дів, національна лінія тогочасної інтелігенції та, можливо, й неспроможність через цензурні обставини видати український тлумачний словник чистого типу,—все це склалося на те, щоб «Словник Української Мови» виглядав як українсько-російський. Це факт, що його одміняти була-б тепер марна справа, і на це мають відкриті очі редактори цього нового видання Словника. Російська мова і тепер добре відома на Україні, наш словник дає менше термінів, а здебільшого пояснення слів, а ілюстраційні приклади це єсть найцінніше в словникові і рішають справу, бо вони найконкретніше й органично подають і зміст і вживання слова.

Отже поки справа прийде до українського тлумачного словника чистого типу, а практичні паралельні словники українсько-російські та російсько-українські тільки почасти задовольняють вимогам культурно підрослого українського громадянства, що хоче мати багатший лексичний вибір з живого матеріялу, доводиться все ще обертатися до словника Б. Грінченка і користуватися з усього багацтва нашої мови та її живо й натурально поданого здобутку для культурних потреб поодиноких осіб та організованих груп нашого громадянства. Редактори цього видання, що його треба писати за третє, бо друге—берлінське (фототипичне), дістали пропозицію від видавництва «Горно» виготувати доповнений словник Б. Грінченка з тим, щоб додатки складали приблизно 10% проти основного матеріялу та щоб основний Грінченків матеріял, як і характер його оброблення, зостався незачеплений. Потреба нового матеріялу диктується, очевидно, новими завданнями і характером нашого життя та чималими змінами в матеріяльному набуткові нашої літературної мови. Таким чином доводиться вияснити користувачеві з цього видання погляд редакторів на словник Б. Грінченка — себ-то на вихідну базу їхньої роботи, ті цілі, що вони собі поставили приступаючи до роботи, методи їхньої праці і, нарешті, обсяг і характер того нового матеріялу, що вони подають.

1. Критика Словника Б. Грінченка, як фахова, так і життьова сучасна, закидає часто цьому Словникові перш за все велику силу *діялектизмів,* себ-то перевантаження Словника словами місцевого вжитку і значіння, що ніколи не виходили із меж даної дрібної української говірки і не можуть ніколи претендувати на літературну кар'єру. Цей закид, власне, як завис був свого часу в повітрі, так і по сей день зостався мало обгрунтованим. На ці розміри Словника діялектизмів дано як-раз у добрій пропорції, і коли могло здаватися, що взяте з Шухевича «Гуцульщини» слово «гармасарь» чи «бисаги» властиве тільки малій діялектичній гірській українській одиниці, то фактична перевірка в редакторів цього видання дає потвердження що-до багато ширшої території, захопленої даними словами,—так, наприклад, слово «гармасарь» дають записи з Хотинщини, а слово «бисаги» подибуємо в письменників з галицького Покутя. Тому лишається недоторканою вся заведена до Словника маса діялектизмів та й буде вона там стояти аж до далеких часів повного вияснення лексичного багажу всіх українських говірок. А тим часом редакція цього видання вважає, що й те число діялектичних потверджень, що їй траплялося в процесі роботи, лишає за всіма заведеними Б. Грінченком до Словника місцевими словами й висловами їхнє певне й законне місце.

Другий закид словникові Б. Грінченка той, що він мало розроблений, що він надто нотаційний, надто фактичний і тому неповний, наприклад, у подаванню доконаних чи недоконаних форм дієслова, а також вивідних префіксованих граматичних категорій. Справді, з цього боку словник В. Даля являє собою зовсім повну аж до неприродности картину: коли єсть *ходить—хажи-вать,* то при *потеть* Даль дасть в аналогії й *пачивать,* а коли єсть *потить* (дійсн. сп.—кого; коня, напр.), то Даль подасть: «Можно сказать и *пачивать*»; коли жива мова давала Далеві слово *сыкать, сыкнуть* (шикать, закричать цыц), то з префіксом «по» він дасть увесь ряд видів дієслова, не оглядаючись на потвердження в живій мові; отже: *посыкáть, посыкивать, посыкать, посыкнуть,* і вивідні категорії—*посычка, посык, посыка* для дії або стану від значіння цього дієслова, а тим часом жива мова для *посычки* дає значіння инше, а власне—*удар.* Таким чином, словник Даля містить в собі величезну силу вивідних теоретично можливих слів, але фактами, живим свідоцтвом не потверджених. Отже за прикладом Даля і Б. Грінченко міг би на основі означених функцій частини слова, префікса й суфікса, розробляти свого словника таким способом, що маючи слово *хитати, хитнути,* з цілим правом розмістити в словникові *вихитувати, вихитати вихитнути, відхитувати, відхитати, відхитнути, дохитувати, дохитати, дохитнути, захитувати, захитати, захитнути, нахитувати, нахитати, нахитнути, надхитувати, надхитати, надхитнути, перехитувати, перехитати, перехитнути, підхитувати, підхитати, підхитнути, похитувати, похитати, похитнути, при..., про..., роз..., с..., повихитувати, повідхитувати, позахитувати, понахитувати, понадхитувати, попєрехитувати, попід..., попохитати, пороз..., посх...,* до цього всі страдальні на *ся,* далі повиводити причасникові форми *вихитуваний, вихитаний, вихитнутий, відхитуваний, відхитаний* і т. д., і т. д. віддієслівні речівники—*вихитування, відхитування, захитування, захитання, розхитування, розхитання, вихит, відхит, дохит,* захит і т. д. Річ ясна, що тоді словник Грінченка був-би ще с-так великий, як досі, і йому не смілося-б нічого закинути що-до «неможливих» слів. В нього бачимо инше: він подає, наприклад, дієслово *вистромити* тоді, коли в нього єсть ілюстраційний чи, краще сказати, виправдальний приклад з народніх уст чи з літературного джерела, і може не подати зовсім звичайної для кожного з нас тепер форми недоконаної *вистромляти,* коли в нього доказового прикладу нема; знов же таки, маючи приклад, Грінченко подає, припустім, те саме *вистромляти* і може не подати тотожної форми, инакше суфіксованої,—*вистромлювати.* Це пояснюється тим, що Грінченко стояв пильно на позиції нотування фактичного стану тодішньої нашої мови і базувався на своєму доказовому чи ілюстраційному матеріялі. Нечасті в нього вивідні форми страдального стану без прикладів диктуються зовсім ясною як день природністю цих форм. Отже маємо в Грінченка тільки *висотатися*—два значіння і один приклад; тим часом уже тепер для кожного ясно, що й без жадних потверджень можна сказати *висотувати, висотати* (нитки), *висотуватися* і додати нові значіння з таких фраз нашої живої мови: «Жили висотала з себе» в Коцюбинського чи в Стефаника—«Прийшов додому геть *висотаний*», а також—«Це не робота, а *висотування* нервів». Очевидно, при потребі можна з даного чи

тільки випадком фіксованого слова утворити нове, аби лиш було додержано всіх правил словотворення в даній мові, тому й приймаємо за законні й природні переклади в академичному Російсько-Українському Словникові до *отматывать, отмотать—відсотувати відсотати* і до *перематывать, перемотать—пересотувати, пересотати* і при них—*попересотувати, посотати* (все) і всі форми до них страдального стану,—при цьому ніхто за приклади чи доказові фрази не питається. А проте логика та чуття мови не дозволить нікому таким способом доводити систему ad absurdum, себ-то автоматично поприкладати всі префікси до *сотати* і таким легким чином нафабрикувати, наштампувати нових слів,—тому при російських *подматывать* і *обматывать* ми не знаходимо в Академичному Словникові ніяких *підсотувати* чи *обсотувати*... хоч разом із тим ніхто мені не заборонить сказати: «Павук обсотує муху».

Коли з одного боку чути закиди Б. Грінченкові, що він намістив надто багато діялектичного матеріялу, то в рецензії на присуд Костомарівської премії О. Шахматова читаємо й ту увагу, що Грінченко не використав галицької української народньої і літературної мови. Цей закид двічі несправедливий. Перш за все умови видачі Костомарівської премії були такі, щоб використано було мову українського письменства й друкованих видань не пізніше від 70-х років XIX століття виданих, друге—щоб було представлено тільки говірки України Наддніпрянської, Російської,—отже з формальних причин закид рецензента Рос. Академії Наук був безпідставний. А проте Б. Грінченко таки порушив умови конкурсу, але так, що ми можемо йому тільки дякувати, бо на ділі він дав місце у своєму словникові і українським західнім, галицьким говіркам і лексичному матеріялові з років багато пізніших від 70-х, а власне вибір з літературних джерел сягає й початку 900-х років, при чому нема сумніву, що зобов'язання вибирати письменників, що почали літературну діяльність до 70-го року, напр., з Данила Мордовця творів, а ні трохи не гарантувало від напливу слів нової формації; те саме можна сказати й про народні джерела, підкресливши до-речи, що народня мова може давати й матеріял глибоко-архаїчний, і матеріял найсвіжішого творення: дати й часові розмежовання—річ дуже непевна що-до мови народа бо мова завжди твориться органичним процесом розвитку і сама по собі не має ні ясно окреслених діялектичних меж, ні явно означених переділів у часі. Редактори цього видання мали добру нагоду на праці над словником Грінченка пересвідчитися, що вузькі діялектизми часто дістають і нове потвердження літературне і ширшу діялектичну локацію. Що-ж до галицької літературної мови, то означений в умовах конкурсу період мав на собі ще тяжкі прикмети галицького «язычия» та сили полонізмів, від чого Галичина почала систематично визволятися тільки пізніше.

Ще знати один закид Б. Грінченкові, що його словник не може служити авторитетним провідником, підручником нормальної літературної мови, що в йому дається стільки фонетичних варіянтів одного слова, що недосвідчена людина не знатиме, котре ж із них основне, правильне, літературне, годяще до нормального вжитку. Як уже казано, Грінченків словник нотує фактичний стан нашої мови,—власне стан літературної й народньої мови головним чином

до 70-х років минулого століття, з доданням нових після тої дати набутків, ідучи по скількох продукційних лініях, себ-то по письменниках та етнографичних матеріялах пізнішого часу. Б. Грінченко не мав на думці давати типову норму української мови і справді цього й не робив, бо словники такого типу ніколи й не спроможні це зробити: коли-б із словника Даля чи російського Академичного та повикидати всі слова українські, білоруські, а потім специфично північно-великоруські чи сибірські,—який маленький вийшов би цей словник. Адже в творах російських письменників часто трапляються українські слова (напр., у Гоголя, Лєскова, Короленка), і їм читач шукатиме пояснення і словник його йому дасть, поминаючи замороку всяких націоналістичних претенсій, щоб, мовляли, наших слів не сміли до свого словника забирати. Грінченко-ж зовсім справедливо розробляв свій словник як певний матеріял, що мало не з фотографичною вірністю має задокументувати факт існування живої української мови у всіх її відмінах, варіянтах, прбявах та виглядах. До-речи сказати, що, нотуючи матеріяльний стан української мови з 1798 року, з дати першого видання «Енеїди» Котляревського, цей словник обминає силу вживаних і пізніше книжних, церковних та правничих слів і висловів, обмежуючи себе в умовних рямках словника живої мови. Такий погляд редакції нового видання словника Б. Грінченка на характер і значіння його словника тільки потверджує рацію умови з видавництвом, що весь матеріял і розроблення в цьому словнику як були, щоб так і зостались недоторкані, покладаючи за це відповідальність перш за все на саму нашу мову, на всіх численних складачів матеріялу та на самого Грінченка, і від такого погляду залежали й методологія та напрямок праці редакторів.

2. Маючи висловлені вище погляди на Словник Б. Грінченка, редактори організували свою працю таким способом, щоб не порушити загального характеру й вигляду цього словника, маючи глибоке переконання, що й культурний український громадянин оцінить нашу пошану до того, на чому лежить знак великих і давніх зусиль наших попередників, на чому також спочиває признана й освячена часом традиція, і тому наша редакційна робота матиме такий характер:

а) Всі додатки редакції, не порушуючи основного Грінченкового тексту, виділяються особливим знаком, зірочкою (*), чи тоді коли заводиться в реєстр нове слово, чи дається новий чим-небудь цікавий приклад, фразеологичний зворот, нова діялектична дата чи локація. Виключаються з цього тільки поправки чи додатки що-до форм деклінації (у Грінченка—*гад, ду,* ми ставимо—*гад, да),* додавані недоконані чи доконані форми дієслова, природні для теперішнього стану нашої мови чи добуті і вставлені в текст пропуски, що траплялися були під час друкування словника Грінченка,—це все йде без зірочки. Коли редакція не погоджується з тим перекладом слова на російське, що Грінченко дає хибно, неточно або-ж неповно, тоді під зіркою ставиться пропоноване від редакції значіння, але після прикладу й дати Грінченкових (див. сл. *Виноколо).*

б) Коли в Грінченка єсть приклад, а нема дати, єсть якась неясність, що може справити непорозуміння, єсть щось явно опущен або-що, редакція

звіряє це місце з рукописом словника Грінченка і з картками і відбудовує відповідне місце належним способом. Сєть у словнику скілька прірв у реєстрі, те, що повипадало в друкові,—робиться перевірка з оригіналом і запале місце вирівнюється за рукописом Грінченка. Для цих додатків зірки нема.

в) Правопис Б. Грінченка лишається той самий, що єсть у нього, без особливих спроб його модернізувати. Робиться так з тої причини, що наше видання не єсть ні підручник, ні официяльна книга, урядовим інституціям приписана,—це систематизована збірка лексичних даних української живої мови, тому і ніяких завдань нормалізації нашого правопису не мав сам Грінченко, не мають цього і редактори цього видання. Коли Грінченко в передмові й згадує за правопис, то тільки про загальні основи фонетичного чи кулішівського правопису проти правопису «ярижного», що його в-супереч природі нашої мови накидала нам официяльна Росія. Але не міг Грінченко допуститися, щоб словник живої української мови, маючи в головних українських говірках та у всіх класиків української мови фонему *збірати,* подавав її у вигляді *збирати,* щоб родовий відмінок (від *молодь) молоді,* власне тільки так йому самому відомий, фіксований в більшості говірок та закріплений літературною традицією, виглядав як *молоди,* але зате трохи не єдине в живих говірках *соли* (від *сіль*) та ще *тіни,* через те, що за правило пішов з нього тип деклінації *молоді,* щоб подавалося в формі *солі,*—дається просто та форма, що існує в літературній мові чи фіксована в матеріялах,—так власне и чинить і редакція цього видання, через що що-до правопису треба наперед визнати його за сорокате, що відбиває найперше живу вимову, потім фактичний матеріял джерел, а також і сучасний правописний розгардіяш. Це все-таки краще, ніж затятися на якомусь одному варіянті сучасних правописів і з приходом нового ортографичного «каліфа на годину» знати, що під пишними й послідовними формами правописного монументу поховані живі звучання нашої мови. Проте, скільки можна, редакція переводить принціп правописної безпартійности, себ-то: лишаючи на старому місці слово *збірати* і весь матеріял і його розроблення, дає в своєму місті також і *збирати* з посиланням на матеріял при *збірати,* чи *тривога* з посиланням на *трівога,* чи *гриміти* з посиланням на *греміти.*

г) Так само редакція відмовляється від титулу й функції нормалізаторів нашої мови при розробленню синонімів. *Посол, депутат, заступник, представник*—кожне може дістати в словнику кожного разу, може, й однакове пояснення, коли буде відповідний ілюстраційний матеріял, тим часом, як тенденція нормалізації вимагала би покласти одно з них за основне, а при инших дати тільки посилання на основне слово. Те саме стосується й наголосу та инших ознак слова, що просилися-б на визначення переважного вживання,—редакція, виключаючи зовсім ясних випадків вульгаризмів чи тісніших діялектизмів *(гадваб=єдваб),* стоятиме все-таки на принціпі трактування словника як матеріяла для літературної мови й покладання на природній шлях розвитку мовного.

д) Що розвиток нашої діялектології та глибше вивчання народньої мови потверджують давно висловлену думку про лінгвістичну єдність українських

говірок, що навіть малі пошукування в літературі за лексичним матеріялом дають той позитивний здобуток, що кваліфікація лексичних провінціялізмів повинна бути дуже обережна, що нарешті на своєму досвіді редакція цього видання переконалася, що толерантно трактований пісенний чи з живої мови взятий лексичний матеріял раз-у-раз дістає повне потвердження на широких просторищах українського етнографичного розселення, то й тепер редакція не тільки лишає з цілою свідомістю послідовного вчинку всі діялектизми в Грінченка, але ще й додає чимало нового матеріялу з власних спостережень обох редакторів, з батьківщини одного й другого, з місць, де вони довший час пробували чи робили записи й спостереження, з довголітніх стосунків на літературному й громадському ґрунті з людьми з мало не всіх закутків України, далі з відомостей від ближчих співробітників цього видання про їхні говірки, далі з матеріялів Етнографичної Комісії при Українській Академії Наук, з великої на 5000 карток збірки власних записів академика А. Ю. Кримського, ведених систематично коло 30-ти років на Звинагородщині та де-що з галицьких письменників на діялектах. Навіть уявити собі не можна, який грандіозний образ багацтва й суцільности нашої мови дало-б нам як широке використання всіх друкованих матеріялів, етнографичних та літературних, так також планове вивчення й нотування всіх українських говірок. Саме місце дане редакторам на додатки не дозволяє навіть і думати про якесь близьке до повного виконання такої праці, але й їхній досвід на цій спробі раз-у-раз дає цікаві лексичні збіги, як, напр., *бєксати* у Черемшини з Галицького Покутя й *бексання* в Кримського з Звинагородщини, чи *зґарда* в Шухевича з Гуцульщини, вона-ж таки в Черемшини з Покутя і в записах Ніковського з Хотинщини. Отже всякий, що був у руках редакторів, діялектичний матеріял заводиться до словника в надії й певности, що це дасть кращу підставу до вибору лексичного й до справжньої нормалізації української літературної мови, ніж кабінетні випотини під пильну потребу з малого й бідного особистого набутку.

е) Що-до слів новоутворених та вивідних форм, причасників, дієприслівників то що, то в Грінченка їх без виправдальних прикладів власне немає: він каже в своїй передмові, що слова вивідні, та, наприклад, недоконані форми дієслова були також у нього в картках, отже були здобуті теж із якихось документальних джерел, а проте через щось не було вписано тих речень, де вони траплялися, — инакше сказати: Грінченко неоправданих слів не заводив у реєстр свого словника. Редакція цього видання в тих випадках, коли доконана чи недоконана форма дієслова, коли віддієслівні речівники, дієприкметник то що, являються зовсім натуральними для сучасної літературної мови чи являють собою нове значіння чи стверділу до значіння речівника форму, їх все-таки наводить у реєстрі, одначе, не маючи на похваті авторитетного ілюстраційного джерела, инколи подає їх без виправдального прикладу. За формальне виправдання редакції здебільшого служать словники, видані за останній час, термінологичні та загальні практичні, і це на тій простій підставі, що нові словники звідкілясь та брали свій матеріял, з якихось літературних чи живих джерел, і нехай де-що до них потрапило штучного чи неща-

сливо сотвореного,—редакція ставилася до цього зовсім критично і користувалася ними для виповнення реєстру, для того, щоб користувач міг знайти в словникові якесь потрібне йому слово і загальне пояснення до нього. Найбільше це стосується чистих термінів, слів техничного, канцелярського вжитку та, сказав би, газетного типу, слова-ж із живої мови, побутового характеру чи загальні допускаються в міру наявности доказового при них прикладу. Окрім того, із термінологичних словників бралися нотовані в них слова загального характеру, та ті терміни, що мають і загальний ужиток в письменстві чи побуті, також очевидно в тих випадках, коли не було під рукою кращого джерела. Як бачимо, тут редакція де-що відходить від Грінченкового принціпу, що, не вважаючи на дозволене умовами конкурсу користування з усіх словників, відкинув цілу групу новіших чи неавторитетних словників, тим часом, як редакція цього видання мусіла новіші словники взяти собі за помічне джерело, не маючи спроможности повести систематичне визбірування із глибших мовних джерел. Зокрема з словника А. Ніковського взято всі вміщені там оригінальні проти словника Б. Грінченка фразеологичні звороти, а також звернуто увагу на дані в йому керування при дієсловах.

є) Нарешті, мова про використання літературних джерел для нового видання словника Б. Грінченка. Найщасливішим придбанням для себе редакція вважає збірку записів акад. А. Кримського, ведених на Звинагородщині, себ-то на батьківщині Т. Шевченка, себ-то в околиці, що найглибшим чином залягла в основу нашої літературної мови і скількома нападами в мові пізніших письменників (Нечуя-Левицького, Кримського) додавала нові багацтва з своїх невсихущих джерел, зміцняючи своє право на честь зватися основою нашої літературної мови. Збірка ак. А. Кримського показує в ряді цікавих нових значінь до відомих уже слів, в тонких деталях вислову, у фразеологичній грі з старим мовним матеріялом, як треба пильно й уважно студіювати всяку дрібницю кожного хоч би й часто вже використаного діялекту і як багато ще можна здобувати корисного для практичного культурного і літературного вжитку живого елементу. Те саме можна сміливо казати й про всіх використаних свого часу для словника Б. Грінченка письменників, класиків нашої мови. Їх неповно визбірано, в них покинуто величезну силу слів, годящих просто-таки на законне місце в номенклатурі українського словника, а окрім того, вибрано неповно що-до значінь слів, фразеології та керування. На-вдалу розкривши Марка Вовчка, читаємо: «Час *збігав*». Дивимося до Грінченка—єсть це слово, це значіння і цей самий приклад взято. Значить, тут уже ходила рука і паслося око колишнього дослідника. Але читаємо далі: «Туга якось потроху втихла, та на все *розгляглася*». У Грінченка дано такі значіння: разлечься; раскинуться, расположиться, простереться; раздаться на обе стороны; раздаться, разнестись, але нема того, що виходить із даного прикладу: *распространиться*. Далі: «*Пішлися* тоді Катрі отті ранки довгі та вечорі ще довші». В Грінченка дано *пітися, безл.* (безособово) і два приклади: *підеться на смерть, на горе пішлося,* тим часом наша фраза дає право на особове і з иншим керуванням уживання: *що пішлося кому,* значить можна сказати і *мені на горе пішлося* і *горе мені пішлося.* Знов далі: ...«ті дні, ніяк *неперебутні,* що все сидиш та

думаєш: яке лихо твоє, і як прийшло на тебе, і як не покине тебе ніколи». У Грінченка єсть тільки *перебутний*—преходящий, без дати відки взято одначе, на цій підставі не можна казати, що *непєребутний* у Марка Вовчка означає *непреходящий,* бо тут підійде краще *неизбывный* і наголос ліпше покласти на останній склад: *неперебутнúй*. Шість тільки рядків, уже колись читаних для словника, а одначе вони знов вимагають пильного перегляду. Те саме з Квіткою, з Свидницьким, що з нього головний редактор III-го тому академичного Російсько-українського словника раз-у-раз витягав силу фразеологичних цікавих і оригінальних зворотів; те саме навіть з Шевченком і Нечуєм-Левицьким. Ясно, що для великого тлумачного українського словника довелося-б ще раз, але наскрізь, систематично і з новими вимогами переглянути твори наших класиків мови і аж тоді приступати до складання повного словника, бувши певним, що весь класичний матеріял детально визбіраний. Це тим більше потрібно, що єдність української мови в класичних її творах та в народніх говірках потверджується ще й тепер етнографичними матеріялами, і самий загальний перегляд етнографичних записів із ріжних і далеких від себе околиць України показує, що процес лексичного, синтаксичного та фразеологичного об'єднання українських говірок зробив великий поступ з часів XVIII століття, і ми тепер маємо однотиповий склад на більшій частині території України пісень, казок, загадок, прислів'їв, примовок і фразеологичних штампів, сполучених виразно з класичним набутком нашої літературної мови, що тільки підсилює вимогу вивчати мову наших класиків, бо вони, а не ми, сучасні письменники, стоять у реальному звязку з сучасною народньою мовою. Тому редакція, пошукуючи додатків до цього видання словника Грінченка, зверталася часто до письменників старшого покоління, потім до тих, кого твори не були використані для словника, і до новіших, хто близько стоїть до народньої основи та має простий і ясний стиль. Белетристи найновішої формації менше брали увагу редакції з тої причини, що в них тяжко знати впливи російської мови, головним чином в конструкції фрази та в принціпах словотворення, і можна в сучасного белетриста не знайти ні одного різкого русизма, а зате подостатком новотворів, зроблених у кістку й мастку російського копила. Так само, хоча тепер по де-яких українських часописах провадиться дуже уважна праця над мовою, редакція що-до фразеологичних зворотів та керування дієслів поставилася з де-якою резервою, гадаючи, що скрупульозне дотримування де-яких висловів (типу—*за його думкою)* дає зрештою штучно підчищену народню мову. А одначе як-раз фразеологичний штамп та керування слів, як найбільше уживаний в мові матеріял, і надають мові народа його питомих закрас, і тенденція наших часописів, лекторських установ, сучасних словників виявити й підкреслити ці елементи мови, заохочує й редакцію цього видання звернути особливу увагу на керування та фразеологію, додаючи її там, де нема в Грінченка, або піддаючи такі приклади, що ясніше виказували-б живе й сполучене вживання слова.

Таким чином виходить, що для редакції можливо в процесі роботи вдаватися й до старших класиків української літературної мови, а також, і то головним чином, позначити собі скілька типових пізніших письменників, як

Коniський, Леся Українка, Коцюбинський, Тесленко, Васильченко, і з них черпати той новий матеріял, що його забракло в Грінченка чи просто не було в його нотовано. Особливу увагу редакція звернула на групу галицьких письменників і брала лексичний та фразеологичний матеріял з Франка, Бордуляка, Богдана Лепкого, Василя Стефаника, Марка Черемшини. Думається, що цих письменників досить для добору найтиповішого, що дає з боку мови галицький літературний терен та що це дасть нам чимало цінного лексичного матеріялу. Питання, що стає в зв'язку з цим, про вплив «галичанщини», колись таке живе й гостре в нашій пресі, тепер на Україні Наддніпрянській перепадає. Давніше справа стояла так, що через суто галицькі вислови читач української книжки міг опинитися в неприємних клопотах від крутих слів і словечок і кинутися українського читання. Тепер, коли єсть українська школа, українські інституції, багатіша преса та сила словників, галицький літературний мовний набуток слід не тільки не відкидати, але й привітати та пускати на загальний вжиток, як матеріял вироблений, дуже часто влучний та закрашений европейськими впливами.

З таких принціпіяльних позицій виходить редакція цього видання і дивиться на свою роботу як на провізоричну, тимчасову допомогу українському читачеві, цінителеві українського живого слова та охочому вчитися живої української мови. Словник Б. Грінченка був і єсть і в цій новій редакції буде головним чином загальною збіркою, збіраницею лексичного українського матеріялу, виправданого прикладами з народньої творчости та українського письменства,—і це,—ці блискучі окришини живої мови,—являється найбільше цінною його складовою частиною, що не тільки ілюструє чи потверджує. але й тлумачить та визначає зміст, значіння і вживання слова *).

А. Ніковський.

*) Спис джерел, через те що вони мінятимуться в процесі роботи, редакція подасть у кінці V тома.

ПРЕДИСЛОВИЕ.

Начало украинской лексикографии[1]) должно быть отнесено к 1596 г., когда «дидаскал» Лаврентий Зизаний Тустановский издал в Вильне книжку под заглавием «Наука ку читаню, и розуменю писма словенского: ту тыж о святой Тройци, и о вчловеченіи Господни». В этой азбуке, на стр. 1—34 второй нумерации, помещен «Лексис Сирѣчъ Реченія Вькратцѣ събранны. И из словенского языка, на простый Рускій Діялектъ Истолкованы. Л. Z.»[2]).

В этом небольшом словарике автор поясняет несколько более тысячи церковнославянских слов словами тогдашнего книжного языка малороссов, в состав которого входило множество народных украинских слов, присутствующих и в пояснениях Л. Зизания.

Гораздо большее значение имеет появившийся в 1627 г. в Киеве «Лεξікон славенороссκій и именъ Тлъкованіе.. Тщаніемъ, вѣдѣніемъ и иждивеніемъ малѣйшаго въ Іеромонасѣхъ Памвы Берынды Протосγггела θрону Іероусалимского». Это большая книга в четвертку, где словарь занимает 475 столбцов. Іеромонах Памва Берында начал свой словарь по совету Федора Балабана, в доме которого он жил, и продолжал его, занимаясь впоследствии исправлением и печатанием книг во Львове и Киеве, где он и умер (1632) в должности архитипографа Киево-Печерской лавры. Видя, что «широкій и великославный языкъ славенскій... трудности... словъ до вырозумѣня темныхъ многіи въ собѣ маетъ», Берында задался целью облегчить чтение славянских книг и составил «въ поощреніе искуснѣйшимъ и въ пользу спудеемъ» свой словарь, поясняя «славенскія» слова тогдашней книжной речью малорусских писателей. Речь эта, в об'ясненіях П. Берынды, заключает в себе слова, свойственные славянскому и всем русским наречиям, затем слова польские и, наконец, огромное количество народного украинского материала. Этот материал и представляет в словаре наибольшую ценность, заставляющую относиться снисходительно к таким недостаткам словаря, как его наивная этимология (напр., «рука, ижъ рушается названа») и некоторый грамматический беспорядок, который допускал лексикограф, отступая во многих случаях об'яснений от грамматической формы об'ясняемого слова (напр., *тутно* переведено: *грум, перун).* При составлении словаря П. Берында пользовался словариком Л. Зизания, а также сочинениями Максима Святогорца, Мануила Ритора и иных. Несмотря на то, что автор, как то видно из его предисловия, встретил «много разорителей и хульниковъ» своего труда, словарь его удовлетворял имевшуюся потребность в таких книгах, и потому, «яко есть потребный и пожитечный многимъ», вновь был издан игуменом Кутеинского монастыря Іоилем Трусевичем с братиею в 1653 г., появившись из типографии того же монастыря[3]).

---

[1]) Историческая часть этого предисловия представляет извлечение из исследования автора под заглавием «Огляд української лексикографії» (Записки Наук. Тов. ім. Шевченка, т. LXVI).

[2]) Описание книги у Каратаева: «Описание слав.-русских книг», I, 271—272. «Лексис» перепечатан И. Сахаровым в 1849 г., во 2-м томе его «Сказаній русскаго народа» (стр. 121—134).

[3]) Словарь Берынды также перепечатан во 2-м томе «Сказаний» Сахарова и весьма неисправно.

Третий известный нам словарь—«Синонима славенороссkая»—остался в рукописи и опубликован лишь в 1888 г. П. И. Житецким в «Киевской Старине». Рукопись найдена была в библиотеке Киево-Печерской лавры; она заключает в себе 185 листков и, повидимому, представляет черновую работу, предназначенную не для печати, а для личного употребления. Ссылка на «Лексиконъ» Берынды указывает, что автор «Синонимы славенороссkой» пользовался словарем этого последнего и составил свой словарь не ранее 1627 г., а П. И. Житецкий, «судя по употреблению буквы *у*, а также *и* вместо *ѧ* и по решительному преобладанию *и* над *ы*», полагает, что рукопись словаря относится ко второй половине XVII в. [1]).

Этот словарь имеет уже иной характер: в нем слова книжной малорусской речи пояснены славянскими словами. Несмотря на некоторые неудачные лексические приемы, словарь представляет значительный научный интерес, как материал для характеристики тогдашнего книжного украинского языка. Шагом вперед было и то обстоятельство, что здесь на первом плане стоял уже не «широкій и великославный славенскій» язык, об'ясняемый языком простым, а самый этот простой язык признавался достойным об'яснения славянскою церковною речью.

Однако, дальнейшее развитие лексикографической работы в том направлении, какое она приняла в перечисленных словарях, совершенно затем обрывается, и в XVIII в. мы не встречаем ни одной подобной работы, что, конечно, в достаточной степени об'ясняется тем изменившимся направлением малорусской письменности в XVIII в., которое вообще прервало дальнейшее развитие старого украинского книжного языка, после чего возрождение украинской литературы оказалось возможным лишь на почве вполне народного языка. Первое крупное явление этого возрождения—«Энеида» Котляревского—дает нам образец и украинского словаря, но словаря уже не книжной, а живой народной речи. К первому изданию пародии Котляревского (1798) приложено было на 23 страницах «Собраніе Малороссійскихъ словъ содержащихся въ «Энеидѣ» и сверхъ того еще весьма многихъ иныхъ, издревле вошедшихъ въ малороссійское нарѣчіе съ другихъ языковъ или и коренныхъ Россійскихъ, но не употребительныхъ». Здесь соответствующими русскими словами кратко переведено около тысячи украинских слов.

Подобный же характер имеет и «Краткій малороссійскій словарь», включенный в «Грамматику малороссійскаго нарѣчія» Павловского (1818), заключающий в себе 1130 слов; но к нему приложено также и об'яснение некоторых «фраз, пословиц и приговорок».

В обоих этих случаях словари украинского народного языка не играют еще самостоятельной роли, являясь дополнением, необходимым для других сочинений [2]). Правда, вскоре после этого был один опыт украинского словаря: «Собраніе словъ малороссійскаго наречія» Ивана Войцеховича. Напечатан он в книге «Сочиненія в прозѣ и стихахъ, Труды Общества любителей россійской словесности при императорскомъ московскомъ университетѣ», ч. III, Москва, 1823 (стр. 284—326). Автор, по его словам в предисловии, хотел «представить... полнѣйшій и, если смѣю сказать, исправнѣйшій малороссійскій словарь». Но в словаре его всего около тысячи слов при многих ошибках в об'яснениях, напр.: *затирка*—лапша, *лиштвы*—

---

[1]) «Киевская Старина», 1888, VIII, приложение 4.

[2]) Подобного рода словарики, игравшие служебную роль при книгах иного содержания, появлялись и впоследствии; но мы не будем на них останавливаться; отметим лишь, что наиболее обширный из них—об'яснение слов, прилагавшееся к каждой книжке «Основы» (1861—1862); меньшие словарики были при следующих книгах: «Опытъ собранія старинныхъ малороссійскихъ пѣсенъ» Цертелева (1819), «Думки и пѣсни» А. Могилы (1839), «Piesni ludu Ruskiego w Galicyi» Паули (1840), «Чорна рада» Кулиша (1857), «Ужинок» М. Г[атцука] (1857), «Повістки» М. Вовчка (1861), «Чумацкія народныя пѣсни» Рудченко (1874), «Повісті» О. Федьковича (Киев 1876), «В поті чола» Франка (Львов., 1890) и пр. По старому книжному языку следует отметить «Объясненіе невразумительныхъ словъ встрѣчающихся въ лѣтописи Самовидца и въ приложеніяхъ къ ней», составленное г. О. Левицким и приложенное к киевскому изданию Самовидца 1878 г.

отвороты у платья, *люлька*—детская колыбель, *пасока*—уха, *песик*—висок и пр. Много слов автор исказил, напр.: *гай-домака* с пояснением, что слово происходит от *гай* и *дом; гассать* (гасити!), *заевый* (зайвий!), *зайдики* (зайдки!), *ковора* (ковдра!), *куква* (кухва!) и пр. Очевидно, для самостоятельного украинского словаря не было еще собрано материалов. В дальнейшем развитии украинской лексикографии мы видим как накопление этих материалов, так и все улучшающиеся попытки составления словаря, который охватил бы, по возможности, весь состав языка. И подлежащая нашему дальнейшему рассмотрению литература естественно распадается на два отдела: а) материалы для словаря, б) опыты словаря. Рассмотрим каждый из этих отделов особо.

Насколько нам известно, наиболее ранней работой по собиранию материалов народного языка является статья «Слова и выраженія Остерскаго уѣзда», напечатанная в 1851, 1853 и 1854 г.г. в «Черниговских Губернских Ведомостях», представлявших в пятидесятые и шестидесятые годы XIX в. орган, в котором помещалось множество материала по языку, этнографии и истории Украины. Автор записал народные слова, показавшиеся ему интересными, и расположил их в алфавитном порядке, удержав при начертании звуков местную фонетику; об'ясняя слова по-русски, автор приводит множество примеров из народных песен, рассказов и пр. Статья обрывается на букве *о* и, повидимому, осталась незаконченной [1]).

Подобного рода собрания, хотя большей частью и менее значительные, продолжают появляться и впоследствии. Так, в «Основе»: «Мѣста жительства и мѣстныя названія русиновъ въ настоящее время» (1861, I), «О дѣтскомъ языкѣ» (со словариком—1861, VIII), «Чабанський словарь» Кухаренка (1862, V), слова из Бирючинского у. (1862, VIII) и пр. [2]). Затем в первом томе «Записок Юго-Западного Отдела Р. Географического Общества» помещен «Опытъ словаря народныхъ названій растеній» А. С. Роговича и «Списокъ растеній» Ф. К. Волкова, которые дают украинские переводы почти для тысячи латинских названий [3]). Наконец, в VII т. известных «Трудов» Чубинского появились (1877) собранные по особой программе диалектологические материалы, на основании которых К. П. Михальчуком написана его важная работа о наречиях, поднаречиях и говорах украинского языка.

Начиная затем с 80-х годов ряд материалов дает журнал «Киевская Старина»—между прочим много названий предметов народного быта (в различных статьях), номенклатура рабочих волов г. Венгржиновского (1898, VII), словарь специального языка лирников (г. Боржковского, 1889, IX) и шерстобитов (г. Николайчика, 1890, IV) [4]); здесь также напечатана работа проф. Н. Ф. Сумцова «Культурныя переживанія» (1889—1890), в которой сделано много важных об'яснений отдельных слов, как равно и в четырех выпусках работы А. А. Потебни «Къ исторіи звуковъ русскаго языка» (Варш. 1876, 1880, 1881, 1883). Некоторые диалектологические материалы разбросаны были в «Русском Филологическом Вестнике»: г. Халанского из Харьковской и Курской губ. (1882, VII), Желеховского из Седлецкой губ. (1884, XI), Белявского из Глухова (1903, т. L), Ветухова из Старобельского у. Очень ценны «Слова, записанные в ...Екатериносл. губ.» и помещенные И. И. Манжурою в его «Сказках» (Харьк. 1890), а также «Опыт толкового словаря народной технической терминологии по Полтавской губ.» г. В. Василенка (Харьк., 1902).

В Галиции также происходило собирание лексических материалов. Наиболее выдающееся место занимают здесь труды г. Ив. Верхратского, издавшего целый

---

[1]) См. №№ 44, 48 и 51—1851 г., №№ 6, 9, 27 и 34—1853 г. и № 8—1854 г. «Черниг. Губ. Вед.».

[2]) Нам не пришлось видеть, что представляет из себя «S'owniczek prowincyonalizmów Podolskich», изданный в Кракове в 1870 г.

[3]) Должно еще упомянуть о ботаническом словаре Н. Анненкова (новое изд. 1878 г.), заключающем, среди названий на разных языках, также и много украинских названий.

[4]) Словарь языка нищих см. еще во 2-м выпуске «Трудов Черниговской губернской архивной комиссии», в статье г. Тиханова «Черниговские старцы»

ряд записанных от народа слов вообще и несколько словариков диалектов: «Початки до уложеня номенклатури и терминологиі природописноі, народнёі» (Л., 1864—1879), «Знадоби до словаря южноруского» (Льв., 1877); затем словарики при каждой из следующих его работ: «Говор замішанців» («Записки наукового товариства ім. Шевченка», т. III, 1894), «Про говор долівський» (ib., т.т. XXXV—XXXVI, 1900), «Знадоби для пізнаня угорськоруских говорів» (ib., т.т. XXX, 1899 и XLV, 1902), «Про говор галицьких лемків» (Льв. 1902). Недостатками этих важных работ являются: некоторая неясность об'яснений и отсутствие ударений. Более мелкие собрания слов разбросаны во многих галицких изданиях: М. Новицкого (календ. «Львовянин» на 1861 г.), Л. Кобринського («Вечерниці», 1863, № 4), И. Огоновского («Правда», 1879, № 1—2), Миколаевича («Зоря», 1893, № 24), Макарушки («Записки наук. тов. ім. Шевченка», V, 1895); специальные словари языка нищих в статьях К. Вакторина («Дідівська [жебрацька] мова», «Зоря», 1886, стр. 237) и проф. К. Студинского «Лірники» (ib., 1894, с № 14-го). Наконец, должно отметить обширный труд г. В. Шухевича «Гуцульщина» (1899—1904), который хотя и не дает словаря [1]), но представляет очень богатый лексический материал, особенно по части технических терминов. По языку угорских украинцев следует отметить: «Мадярськѣ слова у руськôмъ языцѣ» Л. Чопея (в венгерском филологическом журнале «Nyelvtudományi Közlemények», т. XVI, 1881).

Рядом с этими сборниками слов и выражений живого народного языка появлялись и материалы для словаря старой книжной и письменной речи. Материалы эти встречаются, как части других словарей, таких, напр., как «Словарь древняго актоваго языка сѣверо-западнаго края и царства польскаго» И. Горбачевского (1874), «Алфавитный указатель старинных слов, извлеченных из актов, относящихся к истории западной России» И. Носовича, «Материалы для словаря древнерусского языка» Срезневского (с 1890) и пр.; затем должно отметить «Справочный слогарь юридических терминов древнего актового языка юго-западной России» И. Новицкого («Киевские Университеские Известия», 1871, VIII, 1872, III) и маленький «Словарь малорусской старины» В. Я. Ломиковского, составленный еще в 1808 г., но изданный А. М. Лазаревским в «Киевской Старине» лишь в 1894 г.,—в нем об'яснены слова, относящиеся к обычаям, воинской и гражданской службе, чинам и должностям.

На границе между материалами для словаря и словарями всего языка стоят опыты специальных словарей научных или технических терминов. Хотя при составлении их употреблялись и чисто народные слова и выражения, но сюда вошло и множество слов не только образованных различными писателями и приобревших уже, в большей или меньшей степени, право гражданства в литературном языке, но также и слов, составленных самими авторами словарей. Мелкие опыты таких работ мы найдем еще в «Основе»: «Заметка о русинской терминологии» М. Левченка (О. 1861, VII, 183) и «По поводу заметки г. Левченка» П. Ефименка (О. 1862, VIII, 45),—в обоих дается ряд научных и других терминов, как народных, так и вновь составленных. Затем в Галиции этим занимался упоминавшийся уже нами г. Верхратский—см. третий выпуск его «Початків» (1869), а также «Списъ *важнѣйшихъ выразовъ з руской ботанічной термінольогіѣ и номенклятуры* зъ оглядомъ на шкôльную науку въ высшихъ клясахъ гімназіѣ» (Льв., 1892). В 1849 г. австрийское правительство созвало комиссию для составления славянской юридической терминол., и украинской секцией этой комис. (Я Головацкий, Г. Шашкевич, Ю. Вислобоцкий) в 1851 г. издана была книга «Juridisch-politische Terminologie für die slavischen Sprachen Oesterreichs... Deutsch-ruthenische Separatausgabe» (Wien, XIII+294 стр.). Впоследствии терминология эта оказалась устаревшею, и в 1893 г. «Наукове товариство ім. Шевченка» издало «Німецко-руский словар висловів правничих і адміністраційних», составленный г. К. Левицким. Этот том в 528 стр. пред-

[1]) Впрочем, словарь обещан автором для последней, пятой, части сочинений, но она еще не появилась.

ставляет из себя алфавитный список немецких терминов, которые г. Левицкий переводит то чисто народными словами, то искусственно созданными или заимствованными из других славянских языков. К сожалению, и г. Верхратский, и г. Левицкий не отмечают, что собственно взято ими из народного языка, а что внесено из других источников, многие слова составлены самими авторами словарей и, кроме того, многим чисто народным выражениям придано иное значение (см. предисловие г. Верхратского к III-му выпуску его «Початків»); благодаря этим особенностям, терминологические опыты обоих авторов носят слишком личный характер, исключающий возможность пользоваться их работами для словаря украинского языка.

Обратимся теперь к опытам словарей, имевших целью не какой-либо отдел языка, а весь язык в целости.

Самой ранней работой является здесь «Словарь малорусскаго нарѣчія», составленный А. Афанасьевым-Чужбинским, который начало издавать, в 1855 г., II-е Отделение Академии Наук. За исключением небольшого количества старых слов, все слова взяты из живого народного языка и об'яснения их на русском языке в общем верны; иногда приводятся примеры, по большей части составленные самим автором словаря. К сожалению, работа остановилась на букве *З*[1]).

В 1861 г. Н. Закревским был издан в/ Москве «Словарь малороссійскихъ идіомовъ» (как 3-я книга его «Старосвѣтскаго бандуристы»). Составитель пользовался как старой литературой, начиная от словаря Берынды, так и авторами XIX в., а также сборниками народных произведений,—всего в его списке указано 62 источника. Из них он выбрал 11.127 слов, причем «въ составъ словаря вошли только тѣ украинскія (малороссійскія) слова, кои *отличны* отъ русскихъ и составляют идіомы» (Введение, 253). К об'яснениям на русском языке дано много примеров, часто с отметкой автора, но без указания заглавия цитируемого сочинения. Главным образом потому, что Закревский с 1829 г. жил вне родины и успел несколько забыть язык, многое в словаре об'яснено неправильно; кроме того, были внесены в словарь неуклюжие слова, составленные автором «Ужинка», и пр. Благодаря этому словарь встретил резкую критику г. Ефименко[2]).

В следующем, 1861 г. появился в Киеве «Опыт южнорусского словаря. Труд К. Шейковского. В четырех томах. Том первый: А—З. Выпуск первый: А—Б». Несмотря на это обещающее заглавие, словарь и закончился на первом выпуске, заключавшем в себе 1087 слов. Быть может, отчасти была причиной этого очень неблагоприятная критика[3]), вызванная как совершенно неуместными в предисловии к ученому труду нападениями автора словаря на ненравившихся ему писателей (напр., с крайней резкостью на Кулиша), так и крупными недостатками работы: неудобным правописанием, увеличением недостаточного количества об'ясняемых слов при помощи включения в словарь всех известных автору фамилий и названий самых незначительных населенных пунктов (сел, хуторов и пр.); иногда слишком краткими, а иногда слишком растянутыми об'яснениями (до поварских рецептов включительно); излишеством в примерах, доходящим до того, что, напр., при фамилии *Андибер* автор приводит всю думу об этом лице, занявшую около 9 столбцов словаря, и т. п.

Следующими по времени словарями были изданные в Галиции начало словаря М. Петрушевича и словарь О. Партицкого. Первая работа, вышедшая в Коломые в 1865 г., озаглавлена: «М. Петрушевича словарь рускій. Издалъ Ф. Бѣлоусъ. Выпускъ первый». Второе заглавие такое: «Корнесловіе руского языка, основаное на историческомъ тлѣ церковно-кирилійского древного языка, съ толкомъ греческимъ, латыньскимъ и нѣмецкимъ, в пользу языко-испытателямъ и учащойся молодежи». Как видно из этого, автор желал дать словарь не народного языка, а той

[1]) Перепечатан в IX т. «Собрания сочинений» А. С. Аф.-Чужбинского, Спб. 1892.
[2]) Основа, 1862, X, 27.
[3]) Основа, 1862, III, 57; V, 52; VII, 68.

искусственной книжной смеси, среди которой только изредка попадаются народные слова и в то же время много слов, не существующих ни в каком языке: безпошибочный, безпрокій, величествіе, вельможедержавіе и пр. Словарь не пошел дальше первого выпуска (А—Видно) на 74 страницах.

После этого во Львове издан был в 1867 г. «Нѣмецко-руский словаръ черезъ О. Партицкого, учителя руского языка и литератури. Deutsch Ruthenisches Handwörterbuch». Он в двух томах, где самый словарь занимает 804 страницы, каждая в два столбца. История его такова: в 1862 г. ученики львовской духовной семинарии, под руководством Ю. Лавровского, составили вчерне словарь, затем Партицкий дополнил его материалом из имевшихся в его распоряжении словарей и книг, а также из рукописных сборников народных слов, особенно из большого собрания свящ. Скоморовского. Списка своих источников Партицкий не дает и нигде не указывает, откуда им взято то или другое слово. В предисловии помещена краткая грамматика украинского языка. Об'ясняются немецкие слова кратко по-украински, но преимущественно словами из тогдашнего литературного языка галичан, благодаря чему в словаре можно встретить ряд искусственных и неудачных слов из так-называемого в Галиции «язычія», напр.: Gegenwall—противвалъ Gegenzeuge—противсвѣдокъ, Griff—возьмлене, Mannssucht—парубочнôсть, Zweigespräch—дворозговоръ, Schinder—возьмитель и пр., и пр. Кроме обилия подобного материала, словарь засорен также многими полонизмами, церковно-славянизмами и пр., а элементы народного языка играют в нем второстепенную роль. Ударения не отмечаются.

В 1873 г. издана в Одессе «Словниця украінськоі (або Югової-Руськоі) мови, праця Фортуната Піскунова». Эта тощая книжка, в которой словарь занимает 138 двухстолбцовых страниц разгонистой печати, начинается безграмотным предисловием, не имеющим ничего общего с наукою; затем следует украинская азбука, в которой буквы переставлены по образцу латинского алфавита (а, б, ц, ч, д и пр.), а за ней уже словарь, состоящий из случайно откуда-то надерганных слов, дополненных множеством слов, сочиненных или самим составителем, или кем-то другим, а также безпричинными заимствованиями из других языков,—все это без всякого указания источников, с неверными об'яснениями, опечатками и пр. Несмотря на очевидную негодность этого безграмотного изделия, оно не только разошлось, но даже появилось, в 1882 г, вторым изданием под громким заглавием: «Словарь живого народнаго, письменнаго и актоваго языка русскихъ южанъ Россійской и Австро-Венгерской имперіи». Автор, по его словам, дополнил словарь до 15 тысяч слов; кроме того он силился придать ему научный вид указанием на источники, которыми он пользовался. Однако критикой (г. Шейковского в «Русском Филологическом Вестнике» 1884 г.) было доказано, что дополнения Пискунов сделал, списав их со словаря Закревского, не пользуясь указанными им источниками.

Совершенно иной характер имеет появившийся в 1874 году в Киеве «Опытъ русско-украинскаго словаря» Михаила Левченко. Словарь сделан без претензий на научность и не велик: в нем всего 188 страниц в два столбца; но он составлен знатоком языка, давшим материал высокого качества. Источниками служили: собственный сборник слов, записанных от народа; такие-же слова, сообщенные А. К. Павловым, также хорошо знавшим народный язык; словарь Закревского, «Труды» Чубинского, сочинения Котляревского, Левицкого-Нечуя, летописи Величка и Самовидца и пр. Несмотря на то, что автор только в редких случаях указывает печатный источник (да и то лишь краткой отметкой фамилии автора) и нет возможности всегда определить, откуда взято слово, знание составителем языка ясно из каждого об'яснения, выбор слов, попавших в словарь, сделан с очевидной добросовестностью, и поэтому словарь внушает к себе доверие, несмотря даже на то, что составитель взял несколько слов из «Словниці» Пискунова—тем более, что все эти слова он точно обозначил.

Необходимо пояснить одну особенность этого словаря, в котором русские

слова об'ясняются украинскими. Он предназначался для украинцев, знавших русский язык и потому не нуждавшихся в украинских об'яснениях того небольшого количества русских слов, какое дано было Левченком; словарь этот предназначался для изучения не русского, а *украинского* языка: при помощи своих познаний в русском языке можно было находить ответы на вопросы—как должно выражаться по-украински в тех или других случаях. С этой точки зрения недостатком словаря Левченка должно считаться не то, что он к русским словам поместил украинские примеры вместо русских, а то, что этих примеров дано было слишком мало. Но все-же, несмотря на свою неполноту, словарь Левченка долгое время был единственным хорошим пособием для изучения украинской лексики и, по справедливому выражению профессора А. Е. Крымского, «відслужив велику службу украінцям» [1]).

Соблюдая хронологическую последовательность, мы должны будем сейчас говорить о словаре, который появился без связи с перечисленными выше работами (за исключением, впрочем, словаря Партицкого) и притом в уголке, который и до сих пор остается почти вне влияний украинской литературы в России и Австрии,—это «Русько-Мадярский словарь», составленный г. Ласловом Чопеем и появившийся в 1883 году в Будапеште с обозначением: «Мадярска корольска академия наукъ присудила сѣй работѣ на конкурзѣ премию Фекейшгазия». В предисловии автор указывает состав своего словаря [2]): «1) Змагавъ емъ ся кòлько лемь можъ много руськихъ слòвъ зòбрати; 2) брати слова изъ церкóвного языка, котрѣ щоденное уживаня мають». Источниками служили: известный сборник песен Головацкого, «Vergleichende Grammatik der slav. Sprachen» Миклошича, грамматики Лучкая и Осадцы, «Studien» Огоновского, «Малорусскія нар. преданія и разсказы» Драгоманова, словарь Партицкого, местные школьные книги и собственные материалы по народному языку, а «слова церкóвно-славянского языка»,—говорит автор,—«черпавъ емъ изъ обрядовыхъ книгъ што майчасто хоснують ся; сякѣ суть: Евангелие, Апостолъ и Псалтыря». После этих об'яснений в предисловии следует глава: «Руський языкъ е самостоятельный, и не може ся держати нарѣчиемъ российского», что доказывается собственными соображениями автора и многими цитатами и ссылками на сочинения различных авторов [3]). Затем следуют краткие сведения о наречиях украинского языка, краткая грамматика его и, в заключение, указывается цель словаря: «Сесь словарь... маѣ задачивъ *полегшити нашымъ руснакамъ научити ся помадярски*. Руський народъ любить свою веру, но любить и Мадярску краину и мадярòвъ, и дуже ся радуе тому, кедь и його сыны знають помадярски». Самый словарь занимает 440 страничек петита, в два столбца, малого формата (в 32°). «Слова руськѣ» кратко поясняются мадьярскими, примеров и указаний источников при словах нет. Много слов чисто книжных, набранных, очевидно, из того «мудрено зложеного языка», которым пишут угорские книжники «руснаки» и по сравнению с которым г. Л. Чопей считает (предисл. XLIV) свой язык более чистым «руським», что, конечно, и справедливо.

В 1884 и 1886 г.г. появились два выпуска нового словаря г. Шейковского: «Опыт южно-русского словаря. Труд К. В. Шейковского. Том V. Т—Ю.». Из предисловия составителя мы узнаем, что его 28-летний труд по составлению украинского словаря был уничтожен в 1878 г. во время пожара в Мензелинске, а ныне предлагаемая часть «есть только воспроизведение части прежнего труда по сохранившимся воспоминаниям», причем так как автор последней частью словаря за-

[1]) Зоря, 1896, стр. 358.

[2]) Цитаты дают понятие как о языке, так и о правописании составителя; заметим лишь, что о = ó = *i*, а ѣ = *i*; слово *руський* здесь, как и у галичан, украинский.

[3]) Г. Чопей ссылается на Миклошича, А. Шлейхера, Малиновского, Костомарова, Ад. Богорича, П. Лавровского, В. Даля, А. Н. Пыпина, М. Максимовича, А. Потебню, П. И. Житецкого; ему известны украинские писатели и ученые: Котляревский, Квитка, М. Вовчок, Кулиш, Шевченко, О. Огоновский, М. Осадца, О. Партицкий, Устіянович, Лучкай, Духнович.

нимался в более позднее время, то в его памяти она более удержалась, почему он и публикует именно ее. Указанные обстоятельства, конечно, не могли не отразиться на достоинствах словаря г. Шейковского. Несмотря на то, что в списке сочинений, которыми пользовался составитель, находится семьдесят один номер, все-же огромное большинство слов осталось без указания источника, а множество слов производных выведено, очевидно, самим составителем; если в первом своем опыте 1861 г. г. Шейковский грешил излишней обширностью примеров, то здесь, наоборот, в силу обстоятельств, примеры почти отсутствуют; кроме того, составитель сохранил в словаре фамильные прозвания, а также названия самых мельчайших местностей, что лишь отягощает словарь, тем более, что выбор здесь был совершенно случайный. Несмотря на отмеченные недостатки, словарь этот, стоящий в научном отношении несравненно выше первого опыта г. Шейковского, все-же полезен; к сожалению, он остановился на слове *хлівець*.

Наконец, появился более обширный и доведенный до конца словарь, начавший выходить выпусками еще в 1882 г. и в 1886 г. появившийся во Львове в двух больших томах, заключающих 1117 страниц в два столбца, под заглавием: «Малорусско-нїмецкий словар. Уложили Євгений Желеховский і Софрон Недїльский, ц. к. професори гімназиї в Станіславі». Из краткого предисловия г. Недильского мы узнаем, что первый том (А—О) закончил и издал один Желеховский, а для второго собрал и отчасти обработал материал, но умер в 1885 г., а труд его закончил г. Недильский. При предисловии помещен список сотрудников (очевидно, доставлявших материал) из 92 лиц, между которыми находятся имена некоторых известных украинских писателей. В списке источников из 132-х номеров находим: сочинения большинства выдающихся украинских авторов XIX в.; несколько украинских журналов, издания народных произведений Головацкого, Драгоманова, Кольберга, Кулиша, Лукашевича, Метлинского, Номиса, Рудченка, Чубинского и др.; словари Закревского, Левченка, Пискунова, Шейковского; кроме того, различными сотрудниками доставлялись слова, записанные непосредственно от народа. Критика источников отсутствует, благодаря чему в словарь попали всякие слова, встречающиеся в украинских книгах, со включением как тех польских или русских слов, которые употреблялись авторами по незнанию украинского языка, так и различных неудачных неологизмов, составленных единичным автором и в литературе не употребляющихся. Поэтому совершенно справедлив отзыв П. И. Житецкого о словаре Желеховского: «Это—простой перечень малорусских слов, составленный без всякой критики источников» [1]). Встречаются при словах указания источников, но вообще слова не датированы; фразеология бедна, примеров нет. Украинские слова кратко об'ясняются по-немецки, об'яснения по большей части верны, ошибки встречаются преимущественно при об'яснении слов, употребляемых исключительно в российской Украине и потому галицким авторам из живой речи неизвестных. При всем том словарь Желеховского явился в свое время весьма ценным приобретением украинской лексикографии, так как в первый раз свел в алфавит и об'яснил очень большое количество слов и в этом отношении до сих пор не имел себе равного; кроме того, он и в настоящее время является единственным пособием, при помощи которого европейский читатель может познакомиться с украинскими языком и литературой. Для Галиции и Буковины словарь имел значение еще в одном отношении: приняв фонетическое правописание, впервые систематизированное Кулишем (в «Записках о Южной Руси» 1856 г.) и усовершенствованное последующими украинскими писателями, Желеховский несколько применил его (в ущерб фонетичности) к галицким навыкам, и в таком виде оно, с малыми изменениями, вошло теперь в литературные и научные издания галичан и буковинцев, а также в их учебные заведения [2]).

---

[1]) «Киевск. Старина», 1888, V, 176.

[2]) Ради полноты обзора упомянем еще, что в 1882 г. в книге А. Старчевского «La Russie poliglotte» (Спб.) между диалогами на языках разных народов России

В 1893 году начал появляться и в 1898 г. закончен во Львове печатанием четырехтомный «Словарь росийсько-украiнський», составленный М. Уманцем и А. Спiлкою, т.-е. М. Ф. Комаровым с сотрудниками [1]). Работая для киевского словаря (речь идет о предлагаемом словаре), г. Комаров сделал из его материалов выборку для себя, эти материалы были дополнены словами из других источников, а также словами народными. Список источников довольно обширен; в него входят несколько книг старой литературы (Величко, Самовидец, Статут великого княжества литовского и пр.); затем много сочинений различных авторов XIX в., все главные издания фольклорных материалов, а также словари: Афанасьева-Чужбинского, ботанический Анненкова, словарь XVII в., изданный П. И. Житецким, словари Желеховского, Закревского, Партицкого, Пискунова, Шейковского; для русской части взят был сперва новый «Словарь русского языка, составленный II-м отделением И. Академии Наук» (Спб., с 1891 г.), а затем старое издание академического словаря 1867—1869 г.г. Слова русского словаря автор переводит украинскими, опуская: а) иностранные слова, вошедшие в оба языка, б) слова общие обоим языкам. В предисловии к словарю говорится, что словарь имеет целью облегчить украинцам чтение произведений русской литературы; но при рассмотрении самого словаря оказывается, что цель его та-же, что и словаря Левченка: дать пособие лицам, владеющим русским языком, но плохо знающим украинский. В этом убеждает совершенное отсутствие примеров из русского языка (как должно было-бы быть, если-бы об'яснялся этот последний) и наоборот—богатство украинских примеров.

Недостатки словаря были своевременно указаны критикой: исключение из русской части слов иностранных и слов, общих обоим языкам, благодаря чему являлась возможность предположить, что все пропущенные слова имеются в такой же форме и в украинском языке, между тем в действительности этого нет, так как составителями опускались и многие иные слова, в украинском языке не существующие (напр, банщица, вменяемый, восторженный и пр.); неточность и неполнота многих переводов; отсутствие во многих случаях перевода русской фразеологии; смешение слов однозначных и слов со сходным значением; введение, как украинских слов, многих испорченных русских, употребляющихся в городском жаргоне, и пр. [2]). К этому следует прибавить, что составители словаря нигде не датируют ни слов, ни примеров к ним, ограничиваясь лишь отметкой автора или и еще более общими указаниями, напр.: *н. к.*—народная сказка, да и то сделано далеко не во всех случаях.

Несмотря на отмеченные недостатки, словарь дал богатый лексический материал со множеством примеров употребления слов и, при некотором критическом отношении к нему, может приносить и приносит большую пользу изучающим украинский язык.

Почти одновременно с словарем г. Уманца (1897—1899) появился в Киеве двухтомный «Русско-малороссийский словарь» г. Е. Тимченко [3]). В кратком предисловии указан способ составления словаря: «В мою задачу,—говорит г. Тимченко,—не входило дать полный русско-малорусский словарь, почему в предполагаемом словаре помещены только слова общеупотребительного русского литературного языка, подробности же научной терминологии, выражения областные и архаические опущены; предложенные пояснения малорусскими синонимами некоторых русских слов, по недостатку бывшего в моем распоряжении малорусского лекси-

---

приведен и украинско-французский словарик и при нем «Phrases les plus usitées»; а в 1889 г. во II-м томе справочной книжки А. Старчевского «Наши соседи» (Спб) между словарями западных славян помещен также «русинский».

[1]) Псевдоним раскрыт в статье проф. А. Е. Крымского «Михайло Комар» («Зоря», 1896, стр. 258); там же и подробности составления словаря.

[2]) См. Записки наук. товарищества iм. Шевченка, VIII (1895), 55.

[3]) Г. Тимченко выпустил еще раньше брошюру в 19 стр., заключающую в себе первый выпуск «Русско-украинского словаря» на буквы А—Б (Киев, 1892).

ческого материала, не всегда исчерпывают все их значения по-малорусски; по той-же причине и русская фразеология с малорусскими пояснениями также далека от желаемой полноты.. При пояснении русских слов малорусскими синонимами я отдавал преимущество общенародному малорусскому лексическому материалу, избегая, по возможности, малоизвестных провинциализмов, причем не счел себя в праве выбросить нескольких, может быть, рискованных неологизмов, но пока имеющих право гражданства в малорусской литературе и не замененных иными, более удачными выражениями; ...при некоторых менее известных малорусских словах и выражениях, поясняющих русские, приведена ссылка на источники». В списке источников находится 30 сочинений и рукопись М. Левченка со словами, записанными в Радомысльском уезде Киевской губ. Примеров ни русских, ни украинских нет.

Наконец, в 1904 г. в Черновцах (Буковина) вышел «Руско-нiмецкий словар» г. Омеляна Поповича. Собственно словаря в нем 318 стр. в два столбца. В нем дается краткий немецкий перевод включенных в словарь украинских слов, без всяких примеров и фразеологии, причем обозначено «nicht bloss die Bedeutung, sondern auch die Declination und Konjugation der in dasselbe aufgenommenen Wörter». Источников не указано; словарь, очевидно, является учебным пособием.

Такова была, в главнейших чертах, история развития украинской лексикографии до настоящего времени. Перехожу теперь к истории предлагаемой новой работы.

В первой книге «Основы» за 1861 год (стр. 333) напечатана заметка «Об издании украинского словаря», подписанная П. Кулишем. В ней последний заявляет о своем намерении приступить в феврале того-же года к печатанию украинского словаря, просит о присылке новых материалов и сообщает имена лиц, оказывающих ему в этой работе содействие; таковыми были: А. М. Барвинок (г-жа Кулиш), В. М. Белозерский, Н. И. Костомаров, А В. Маркович, Н. Д. Мизко, М Т Номис, А. А. Пестржецкий, Т. Г. Шевченко, М. Г. Щербак и др.

Вслед за этим, во 2-й книге «Основы» того-же года, появилось следующее письмо Кулиша: «Прочитав в 9 № *Киевского Телеграфа* письмо г. Шейковского о приготовляемом им для печати Южнорусском словаре, содержащем в себе 35000 слов, я приостановился с печатанием Словаря, о котором было об'явлено в 1-й книжке *Основы*. Может быть Словарь г. Шейковского сделает мой труд излишним; если же этого не случится, то, без сомнения, он будет важным для меня вспоможением при окончательной обработке моего словаря. Во всяком случае, от души радуюсь предприятию г. Шейковского и дружески приветствую его на новом для на обоих поприще» (стр. 263).

Хотя г. Шейковский ограничился лишь одним, и притом неудачным, выпуском словаря, Кулиш не возобновил, повидимому, оставленной им работы. Материал же, собранный им, был перевезен в Харьков, где увеличен новыми выписками, а затем в 1864 г. передан в Киев кружку местных литераторов и ученых, предполагавших составить украинский словарь[1]). Из присланного материала большую часть пришлось отбросить (это, конечно, не относится к прекрасным материалам Кулиша) и заняться собиранием новых материалов. С этого времени и началась работа над словарем в Киеве, то затихавшая, то снова возобновлявшаяся, иногда по совсем новому плану. Главным образом она состояла в том, что из этнографических сборников и сочинений авторов выписывались на карточки слова с примерами к ним и затем им давался перевод. Эта работа производилась под руководством П. И. Житецкого. К добытым таким образом материалам присоединялись слова, запи-

[1]) Нижеследующее изложение истории словарной работы с 1864 до 1902 г. сделано по сообщению редакции журнала «Киевская Старина». Списки участвовавших в работе лиц составлены отчасти также и по отметкам на карточках. В виду того, что сообщения стоявших у дела лиц сделаны по воспоминаниям, в списках могут оказаться неизбежные пропуски.

санные прямо из уст народа и полученные от сельских жителей: учителей, священников, землевладельцев и пр.; затем материал этот располагался по алфавиту.

Записанные от народа слова доставили в разное время следующие лица (в скобках обозначена местность, к которой относятся материалы): *В. Л. Беренштам* (Черномория), *Н. М. Белозерский* (Борзен. у.), *П. С. Ефименко* (Харьк. г.), *Г. А. Залюбовский* (Новомосковский у., Лебединск. у., Павлоградск. у.), *П. А. Кулиш* (Борзенск. у.), *М. М. Левченко* (Радомысльск. у.), *Н. В. Лисенко* (Кременчугск. у., Подольск. г.), *М. Ф. Лободовский* (Лебединск., Каневский, Черкасск., Каменецк., Новград-Волынск., Павлоградск. уу., Донская Область, Терская область), *И. И. Манжура* (Харьковск. и Екатериносл. г.г.), *А. В. Маркович* (Черниг. г.), *П. Д. Мартынович* (Лохвицк. у.), *К. П. Михальчук* (Бердич. и Житомирск. у.у.), *А. К. Павлов* (Харьковская и Киевская гг.), *А. А. Русов* (Нежинск. у., Херсонск. г.), *А. П. Свидницкий* (Подольск. и Полтавск. гг.), *М. Ф. Семеренко* (Черкасск. у.), г. *Ткаченко* (Киевск. у.), *г. Эрастов* (Черномория).

Особенно много и притом ценного материала было доставлено известным этнографом *Г. А. Залюбовским*, богатые записи которого выделяются своей обстоятельностью, *М. Ф. Лободовским* и *А. К. Павловым*. Весь этот материал в конце 70-х годов решено было кружком лиц, интересовавшихся выпуском в свет украинского словаря, перебрать для того, чтобы составить словарь в более скромном виде, как называли его тогда «украинский Рейф». Началась эта кружковая работа не по методу составления научного словаря, а просто делалось так: из обширного материала карточек словарных выбирались на собрании словарников те слова, которые признавались достоверными, тут же устанавливался перевод их и иногда давался пример, чаще всего взятый по памяти, а то и просто из головы. Все это тут же писалось на карточки и передавалось нескольким лицам для составления черновой редакции в алфавитном порядке на листах. Эту черновую редакцию вели: *Ир. Ал. Житецкий, А. И. Лоначевский-Петруняка, В. П. Науменко и А. А. Русов.* В таком виде проработан был весь словарь и закончен был в конце 80-х годов. Кроме сейчас поименованных лиц, в работе разновременно принимали участие: *А. А. Андриевский, А. Д. Антепович, В. Б. Антонович, В. Л. Беренштам, А. Т. Белоусов, Ф. К. Волков, М. П. Драгоманов, М. О. Дунина, А. А. Житецкая, М. Ф. Комаров, А. Я. Конисский, О. П. Косач, И. С. Левицкий, Н. В. Лисенко, К. П. Михальчук, Ф. Г. Мищенко, Ф. Т. Панченко, И. Я. Рудченко, С. Ф. Русова, М. П. Старицкий, Е. К. Трегубов, В. И. Торский, П. П. Чубинский* и др.

Пока в таком виде словарь доводился до конца, В. П. Науменко принял на себя редактирование его в чистом виде, причем опыт показал, что в прежней системе редактирования оставить его нельзя, а необходимо придать словарю более научную обоснованность, обставивши каждое слово примерами из авторитетного источника, для чего опять потребовалось обратиться к словарным карточкам. Первые опыты обработки нескольких букв были представлены редакции «Киевской Старины», которой словарь теперь уже принадлежал на праве полной собственности и которая систему обработки одобрила. Но так как В. П. Науменко, имея работу по редактированию журнала «Киевская Старина», не мог продолжать начатой обработки словаря, то решено было поручить дальнейшую сводку материалов для первоначальной редакции Е. К. Тимченку, который и закончил эту работу, приведя весь словарь в алфавитный поряд (в тетрадях), причем приблизительно $^{9}/_{10}$-м слов даны были об'яснения с присоединением в большинстве случаев примеров, взятых из книг или записанных непосредственно от народа; при примерах, в большинстве случаев, отмечался автор (без указания сочинения) или местность записи.

Редакция журнала «Киевская Старина» предполагала издать этот словарь в виде приложения к журналу, о чем и было об'явлено печатно, и в 1897 году при журнале разосланы были первые листы словаря на А—Б, кончая словом *борозка*, под редакцией В. П. Науменка. Но так как вскоре выяснилось, что словарь может

быть представлен в Академию Наук на соискание премии Н. И. Костомарова, то печатание его приостановилось.

14 февраля 1902 г. весь материал для окончательной обработки передан был редакцией «Киевской Старины» составителю настоящего предисловия, причем еще заранее предрешено было, чтобы материал старого книжного языка был выделен в особый алфавит и помещен в виде приложения к словарю живого языка. В виду краткости оставшегося до представления в Академию Наук времени эту часть труда пришлось отделить для особого лица и впоследствии для этого приглашен был *Е. К. Тимченко,*—исполненная им работа при представлении Словаря в Академию Наук была помещена в конце настоящего словаря с особым предисловием. Нами же была принята на себя работа по словарю живого народного и литературного (начиная с Котляревского) языка.

Переданный нам материал состоял: а) из карточек, на которые были занесены слова: 1) записанные от народа, 2) выписанные из различных книг, изданных с 1798 г. (год появления «Энеиды» Котляревского) по 1870 г. включительно, а также из некоторых позднейших изданий [1]), 3) не обозначенные никаким источником; б) тетради, в которые был сведен в алфавит находившийся на карточках материал, давший 49.000 слов.

Так как раньше предполагалось печатать словарь при «Киевской Старине», то, в виду цензурных ограничений, принято было правописание, требовавшееся в то время цензурой для всех издаваемых в России украинских книг; но правописание это препятствует правильному начертанию звуков языка, обезображивает внешний вид изображенных слов частым употреблением *ы* и, кроме того, противоречит изданным Академией Наук правилам о присуждении премий Н. И. Костомарова,— поэтому было принято то правописание, которое употреблено в украинских параллелях в «Словаре русского языка, составленном Вторым Отделением Императорской Академии Наук» и в то же время употребляется и в научных и других изданиях «Наукового Товариства ім. Шевченка» во Львове. В виду этого, конечно, пришлось поставить слова в новом алфавитном порядке.

Переданный нам материал подвергнут был переработке по всем буквам и во всех отношениях: в выборе слов, об'яснениях, выборе и проверке текста примеров, простановке ссылок и пр., и пр. Затем нами предложено было редакции «Киевской Старины» дополнить этот материал новыми словами. Лично произвести выборку слов из книг редактор словаря не мог, так как все его время уходило на обработку материала; для выписки новых материалов необходимо было приглашение иных лиц, что, как связанное с известными затратами, зависело, конечно, не от редактора. Так как такие лица приглашены не были, то редактору просто предоставлено было право сделать, не выходя из известных границ (о них ниже), дополнения из тех материалов, которые уже имелись готовые в момент из'явления на это согласия редакцией «Киевской Старины». Материалы эти собраны были нами следующим образом.

Во-первых, рядом сочувствовавших работе лиц сообщен был нам рукописный материал, состоявший из записей слов и выражений, добытых непосредственно от народа. Такие материалы доставлены были следующими лицами (в скобках обозначена местность, к которой относятся материалы): *А. П. Грищенко* доставил 408 карточек (Кролевец. у.); *П. В. Данилов*—296 карт. (Нежин. у.); *В. ... Дорошенко*—1000 карточек (Лохвицк. и другие уезды Полт. г. и Гуцульщина) и, кроме того, 1600 карточек имен людей (Лохвицк. у. и из книг), всего 2600 карт., *П. И. Жи-*

---

[1]) А именно: «Нар. песни Галицк. и Угор. Руси» Головацкого (1878), «Труды» Чубинского (части томов I, III, IV и том V-й), четвероевангелие венского издания (1871), «Повісті Івана Нечуя» (Львов. 1872), «Повісті Ів. Левицького» (К. 1874), две книжки «Розмов» Иванова-Комарова (1874—1875), «Марко проклятий» Стороженка (1879) и «Повісті» О. Федьковича (К. 1876).

тецкий передал материалы для украинской грамматики, собранные *Г. Я. Стрижевским*, а также и другие рукописи, заключавшие в себе лексические материалы (*Г. А. Залюбовского* и др.); *К. В. Квитка*—170 карт. (Киев. г.); *И. С. Левицкий*—свои рукописные тетради и заметки, из которых извлечено было много слов, записанных в Киевск. г.; *В. Н. Леонтович*—151 карт. (Лубенск. у.); *А. Л. Майдачевский*—1205 карточек, записанных покойным *Г. А. Залюбовским* (преимущ. Новомоск. у.); *С. ... Маслов*—520 карт. (Черниг. и Полтавск. г.); *Г. Я. Стрижевский*—тетради своих записей, из которых извлечено было значительное количество слов (Таврич. г. и др.); *Д. П. Теремец*—43 названия частей водяной мельницы (м. Седнев, Черн. у.); *Д. И. Эварницкий*—1515 карточ. (преимущ. Харьковск., Полтавск. и Екатериносл. гг.); *В. А. Яблоновский*—924 карточки (Херсонск. г., Хотинск. и Богодух. уу.). Кроме того, по несколько десятков слов доставлено г.г. *С. Викулом, А. Ф. Калитой и А. Кривицким*. Наконец, у нас лично имелось записанных нами и г-жею *М. Н. Гринченко* от народа в Змиевском, Сумском, Богодуховском, Харьковском, Константиноградском, Пирятинском, Славяносербском, Черниговском, Киевском и Васильковском у.у. 1570 слов.

Всего же—10481 карточка, не считая многих слов, извлеченных из рукописей И. С. Левицкого, Г. Я. Стрижевского и др.

Во-вторых, предпринята была выборка слов из книг.

Редакцией «Киевской Старины» поставлено было непременным условием, чтобы пользование печатными изданиями ограничено было выборкой материала *лишь* из следующих книг: а) из собраний украинских этнографических материалов, когда бы то ни было изданных, а также из тех земских и других изданий, в которых встречаются материалы по народной терминологии; б) из напечатанного на украинском языке с Котляревского и по 1870 г. включительно; в) из работ украинских писателей XIX в., начавших свою деятельность не позже 1870 г., хотя бы работы эти появились и позже означенного времени; г) из украинских словарей; д) из сборников слов, записанных от народа и опубликованных в печати. Программа эта имела характер чисто ограничительный: она указывала редактору пределы, за которые он не имел права выходить, но совсем не требовала, чтобы он использовал этот материал в указанных границах весь. Такого требования даже и нельзя было поставить при помянутых условиях работы.

Не выходя из рамок этих ограничений, нами и г-жею *М. Н. Гринченко* произведена была выборка слов с примерами из книг на карточки.

Из переданных редакцией «Киевской Старины» материалов видно было, что некоторые книги, изданные до 1870 года, были или совсем не использованы, или использованы не вполне. В виду краткости времени приходилось делать выбор: важнейшие из книг, не использованных совсем или использованных недостаточно, были прочитаны вновь; на остальное у редактора и его главного сотрудника по собиранию материалов уже не хватило времени...

То-же самое повторилось и с этнографическими сборниками. В списке источников отсутствуют, напр., сборники г.г. Булгаковского, Бобровского, Янчука, Бессарабы и др. Но редактору представлялась дилемма: что признать более необходимым для полноты словаря: помянутые работы или-же «Малорусские народные предания и рассказы» Драгоманова, «Исторические песни малорусского народа» Антоновича и Драгоманова, «Записки Юго-Западного Отдела Р. Географического общества», «Народные обряды и песни Лубенского у.» Милорадовича, «Гуцульщину» Шухевича, «Сказки» Манжуры, «Етнографічний збірник», «Материяли до укр.-р. етнольогії» и проч.? Высокая ценность этих работ, без пользования которыми прямо-таки немыслим сколько-нибудь порядочный украинский словарь, безусловно ставила прочтение их на первый план, отодвигая все иные на второй в рассчете на то время, которое, быть может, останется в запасе после использования главных сборников. А между тем времени и рабочих сил было так мало, что осталось неис-

пользованным многое даже из поставленного на первом плане,—например, некоторые томы «Етнографічного збірника»... [1])

Эта выборка дала 50650 карточек. Кроме того, по нашим отметкам, около 4000 карточек выписано было разными лицами, более всего (более трех тысяч) *А. П. Дудою-Дудзинским;* всего-же выписано из книг 54700 карточек. Прибавляя к этому добытое непосредственно от народа, получим 65181 карточку и, сверх того, опять-таки материал из рукописей г.г. Левицкого и Стрижевского.

Кроме того, мы пользовались, без выписки на карточки, словариками Верхратского (угорским, лемковским, «Знадобами», «Початками»), Манжуры (в «Сказках»), Рудченка (при «Чумацк. песнях»), ботаническими словарями Анненкова, Роговича и Волкова (в I томе «Записок Юго-Западного Отдела Географ. Общества»), а также, в указанной ниже мере, и более обширными словарями языка. Весь этот материал дал очень большое количество примеров и новых значений к уже имевшимся в алфавите словам, доставил возможность об'яснить необ'ясненные еще слова и исправить ошибки в сделанных уже об'яснениях, сильно пополнил фразеологию, а также дал не менее 18500 новых слов и позволил, таким образом, увеличить *об'ем* словаря почти в два раза. В настоящее время словарь заключает в себе около 68000 слов, не считая материалов старого книжного языка, которых собрано г. Тимченко тысяч двенадцать—тринадцать слов.

Что касается *пользования источниками,* список которых приложен ниже, то мы на первом плане всегда ставили материал, добытый из этнографических сборников, как материал народный и, благодаря обилию опубликованных записей, доступный поверке многими случаями употребления слова, а потому наиболее достоверный и, кроме того, могущий быть обставленным наиболее полными комментариями. За ним следуют слова, записанные непосредственно от народа (изданные или в рукописи): при внимательном и опытном записывателе такой материал очень ценен, хотя, конечно, не может быть поставлен наравне с словами из этнографических сборников, так как, за немногими исключениями, такая запись дает нам лишь *один* случай употребления слова, не могущий быть проверенным и дополненным другими случаями; кроме того, всегда возможно, что записыватель уловил не основное значение слова и даже, может быть, значение, так сказать, мимолетное, приноровленное лишь к данному случаю, что так часто бывает в беглой живой разговорной речи. Хорошо, если другой материал дает возможность проверить такую запись; но если она одинока, а единственный при этом способ проверки на месте записи возможен, конечно, лишь как редкое исключение, тогда составитель словаря всегда рискует включить в свою работу слово с значением неточным, слишком частным, не говоря уже о прямых ошибках. Все это в значительной мере понижает стоимость этого материала, заставляет быть с ним очень осторожным. Но какая бы степень осторожности ни была применена к делу, риск ошибки все-же не может быть устранен [2]).

В виду только-что высказанных соображений сочинения лучших писателей могут быть поставлены ничуть не ниже этого последнего рода материалов, а относительно возможности проверки и полноты комментирования даже и выше. Лучшими же для *нашей работы* писателями мы считаем тех, которые, более или менее мастерски владея словом, в то-же время черпали свой словесный материал непосредственно из народной речи. К таким мы относим более старых писателей: Котляревского, Гулака-Артемовского, Квитку, Макаровского, Шевченка, М. Вовчка, Г. Барвинок, Симонова и затем П. Кулиша, особенно в его произведениях пятидесятых и

---

[1]) Конечно, в списке источников находится несколько книг, пользование которыми можно было бы отнести даже и на третий план; но выписки из них уже имелись готовыми, оставалось только применить их к делу без затраты труда на добывание их.

[2]) Считаем нужным предупредить, что слова тайных языков нищих, шерстобитов и пр. в наш словарь не включены.

шестидесятых годов, часто очень удачно соединявших чисто народный материал с материалами старого книжного языка. Конечно, чистота лексики у этих писателей далеко не одинакова,—известно, напр., что Котляревский часто употреблял великоруссизмы и пр.,—но при некотором критическом отношении это обстоятельство не может иметь особенно большого значения.

Раньше составленными словарями мы старались пользоваться с осторожностью, несмотря на всю соблазнительность мысли легко пополнить свою работу множеством слов путем простого переноса их из одного словаря в другой. Из словарей Желеховского и Шейковского, по причинам, которые понятны после сделанных нами выше замечаний об этих словарях, мы брали только те слова, в существовании и правильном об'яснении которых были более или менее уверены, а в то-же время не находили их в карточках. При этом редактор, конечно, сознавал, что выставленный здесь критерий слишком суб'ективен, чтобы быть вполне научным. Конечно, следовало бы поступить иначе. Принимая во внимание, что некоторые составители словарей (Партицкий, Пискунов, Верхратский, К. Левицкий) сами составляли слова для перевода тех или иных слов об'ясняемого языка, и слова эти в литературу не вошли, но зато их включили в свои словари авторы некоторых других словарей (напр., Желеховский); что некоторые авторы (напр., автор «Ужинка») также занимались составлением подобных слов, никем из писателей не принятых и даже ими самими впоследствии оставленных, и слова эти попадали в некоторые словари (Закревский, Желиховский); что составители словарей вносили в них иногда явные великоруссизмы или полонизмы, употребленные украинскими писателями по ошибке или по недостаточному знанию языка,—принимая все это во внимание, составитель словаря должен был-бы поступить таким образом: обследовать *каждое* слово *каждого* словаря без исключения, определить его источник и затем распорядиться словами в зависимости от полученных результатов. Слова явно чужие и не приобревшие прав гражданства в украинском языке лучше всего было-бы оставить в стороне; слова народного или литературного украинского языка подлежали бы внесению в словарь; что же касается слов выдуманных и не пошедших далее одного автора или какого-либо словаря, то, если даже и прийти к выводу о необходимости внесения их в словарь, необходимо было каждое такое слово сопроводить соответствующим замечанием о его происхождении, чтобы оно не могло быть принято за слово, явившееся результатом органического роста языка. Такой путь предстоял составителю словаря, и путь этот был-бы им пройден, если-бы составитель имел в своем распоряжении для работы не два с половиною года, а хотя-бы пять лет. При отсутствии же этого последнего условия ему оставалось одно: принять ту программу, какую он принял,—тем более, что даже для выполнения только ее у него не хватило в конце-концов времени...

С охотой брали мы слова у Афанасьева-Чужбинского и без всяких колебаний из словаря Левченка; у Закревского взято лишь несколько слов; словарем г. Уманца мы воспользовались лишь для нескольких примеров или ссылок к словам, уже бывшим в словаре старой редакции; словари Партицкого, Пискунова, Поповича, Тимченка, Чопея оставлены нами в стороне; не пользовались мы также опытами словарей научных и технических терминов (гг. Верхратского, Левицкого и др.)—по причинам, изложенным выше в своем месте, не желая вводить в свой словарь неологизмы, которые, в большинстве случаев, быть может, не пойдут далее словаря, для которого выдуманы.

При пользовании всеми помянутыми источниками составитель поставил себе правилом датировать значение каждого слова точною документальною ссылкою. Такого рода система дает возможность всегда проверить как точность перевода, так и приводимой цитаты, причем пользующийся словарем может глубже и шире проникнуть в значение слова и способы его употребления, обратившись к первоисточникам; собранный таким образом и проверенный материал навсегда остается прочной основой для научного словаря. В виду этого в своих собственных добав-

лениях мы не вписали ни одного слова, не сопроводив его точной ссылкой с указанием автора, сочинения, тома и страницы [1]) или же местности, где было записано от народа слово. Подобными же данными мы снабдили и все те слова в словаре старой редакции, для которых оказался соответствующий материал. К сожалению, очень большое количество старых карточек заполнено было без указания дат и даже сочинений, из которых выписано слово, — вот почему в словаре старой редакции осталось некоторое количество слов совсем не датированных; зная о существовании этих слов в языке и вместе с тем не располагая временем для подыскания к ним дат и примеров, мы не сочли себя в праве исключить их из нашей работы, надеясь, что современем и этот пробел будет пополнен [2]).

При некоторых словах и примерах стоит обозначение уезда или губернии. Это значит, что слово или фраза записаны непосредственно от народа в отмеченной местности; но отнюдь не указывает на территориальное распространение слова. Для определения этого последнего обстоятельства мы не располагали ни данными, ни временем для добывания их и потому и не ставили себе этого задачей. Оттого и при словах, взятых из сборников народных произведений, не стоит указания местности, к которой относится слово. Впрочем, в списке наших источников мы при некоторых сборниках (где было возможно) сделали отметки местностей, благодаря чему, обратившись с стоящей у слова датой к нашему примечанию при заглавии источника, возможно определить местность, где добыто слово. Некоторые же сочинения уже в самом своем заглавии носят указания на местность (Милорадович, Шухевич).

Сказанное уже до некоторой степени определяет *состав предлагаемого словаря;* он заключает в себе:

а) Слова народного языка—как собственные, так и заимствованные, но издавна принятые всем народом или частью его; сюда относятся слова из обращавшихся или обращающихся среди народа поэтических произведений, хотя-бы некоторые из этих слов и вышли в настоящее время из народного употребления. Относительно слов из местных наречий и говоров, вошедших также в словарь, должны заметить следующее. Приняв для словаря фонетику, употребляемую в украинской литературе начиная с Котляревского, а именно фонетику так-называемого собственно-украинского наречия, мы все слова помещали именно в этой фонетической форме, но в тех случаях, когда слово известно было нам только в одной местной фонетической форме, мы его в таком виде и вносили в словарь; что-же касается *примеров* из народной речи, то они давались всегда в той форме, в какой были записаны. Благодаря этим правилам, у нас в алфавите нет, напр., слов с покутским *г* вместо *д (гівчина).* В некоторых, однако, случаях приходилось делать исключения, а именно там, где вариант с местной фонетической формой являлся распространенным в литературной речи, или-же в тех случаях, когда известная фонетическая вариация, отсутствуя в данной местности вообще, оставила однако свой след в одном—двух каких-либо словах с их производными, причем эти слова только в такой форме в данной местности и употребляются; так, напр., не помещая в словарь всех слов, в которых (как, напр., у гуцулов) *т* заменяется *к* (кегло=тягло, Шух. I. 255), мы внесли в него слова *кісний, кісто* (рядом с *тісний, тісто),* употребляющиеся во многих местностях Подольской, Волынской и Харьковской губ., где замены *т* звуком *к* в иных случаях не наблюдается. Само собою разумеется, что изложенные правила не подходят вариации одного и того-же слова, встречающиеся иногда рядом на пространстве с одной и той же фонетикой,—все такие слова включены в словарь. Наконец, при словах, употребление которых представлялось нам, на основании имевшихся материалов, ограниченным, напр., одной пословицей или загадкой, мы делали об этом отметку.

---

[1]) Конечно, указание томов и страниц не было сделано для таких словарей, как Желеховского или Шейковского, как излишнее в данном случае.

[2]) См. еще примечание к списку имен людей.

б) Слова, взятые из сочинений авторов. В большинстве случаев это те-же народные слова, но только в имевшихся у нас материалах не оказалось для них источника из народной литературы; затем—это слова, перешедшие из старого книжного языка в новый, часто с приспособлением к современной, принятой в литературе, фонетике; далее—слова, заимствованные из других литературных языков для выражения понятий научных некоторых отвлеченных и вообще понятий новейшей культурной жизни, и, наконец, слова, выработавшиеся в литературном языке для обозначения тех же понятий. Относительно заимствованных слов необходимо следующее пояснение. Мы вообще избегали включения их в словарь, но когда случалось находить, что в языке выработалось уже какое-либо выражение на основе заимствованного корня (см., напр., слово *етнографувати),* тогда мы, приводя его, присоединяли к нему и все те слова этого корня, которые употребляются в литературном языке. Иногда помещались также слова, особо употребительные и к которым в то-же время был пример. Конечно, выбор слов при этих способах был довольно произвольный, но мы оправдывали себя несколько тем, что такая-же произвольность в выборе так-называемых «иностранных слов» замечается и в словах иных языков; к тому-же вообще количество таких слов в нашем словаре сравнительно невелико. Относительно же слов, выработанных самим литературным языком, мы держались того взгляда, что внесению в словарь подлежат лишь такие из них, которые более или менее приобрели уже право гражданства в литературном языке; во всяком случае, при словах, встреченных нами только у одного автора, мы делали об этом отметку. Таким же образом поступали мы и с теми словами из фальсифицированных псевдо-народных дум и песен, которые (слова) были нам известны *только* по этим последним произведениям.

В частности относительно состава словаря, распределения в нем материала и метода изложения необходимо сделать еще следующие замечания.

1) Из географических названий в словарь включены лишь названия наций, частей земли, государств, стран и более значительных украинских городов и некоторых других местностей, а также встреченные производные от этих слов.

2) Уменьшительные и увеличительные имена существительные указывались нами обыкновенно при основных, причем если уменьшительное (или увеличительное) в алфавитном порядке следует непосредственно за основным, то оно, как и все, непосредственно следующие за ним и друг за другом уменьшительные (или увелич.), отдельно в алфавит не выставляется, в противном-же случае, для более удобного нахождения, уменьшительное (или увелич) ставится на надлежащем месте с ссылкой на основное; если-же уменьшительное (или увеличительное) имело еще свое собственное значение, тогда оно лишь указывалось при основном, а подробно об'яснялось особо на своем месте. При этом, следуя раньше изложенному правилу о местных фонетических вариациях, мы не отмечали нигде уменьшительных на *ейка* и *ейко (ручейка, лишейко),* так как *ейка, ейко,* всегда = *енька, енько (рученька, лишенько).* Что касается уменьшительных прилагательных и наречий, то в алфавит вносились только те из них, которые представляли или особенности в значении, или уклонения от правил образования; в противном случае они только отмечались при основных. Таким же точно образом поступали мы и с сравнительной и превосходной степенями прилагательных и наречий.

3) Из причастий помещены в алфавит только те, которые употребляются как имена прилагательные или приобрели особенности в значении, или-же уклоняются от правил образования.

4) Совершенные и несовершенные виды глаголов мы об'ясняли вместе при несовершенной форме, а от совершенной делали ссылку, если по алфавитному порядку она не следовала непосредственно за несовершенной; исключения были допущены для глаголов, которые, переходя в совершенный вид, принимали префикс и потому относились к другой букве. Во многих местностях Харьковской, Херсонской и Екатеринославской губерний существует смягчение звуков *ш* и *дж* в 1-м

лице ед ч. наст. вр и пред *уваги: носю, ходю, викосювати;* но так как в литературе более принята несмягчаемая форма, то мы и ограничились лишь указанием этой особенности здесь, не внося ее в словарь

5) В виду того, что технических народных терминов собрано еще довольно *мало и собранное к тому же разбросано в различных изданиях,* часто имеющих совершенно не филологическое назначение, мы приложили особое старание, чтобы собрать этого материала как можно больше. Из печатных источников самый богатый материал доставила «Гуцульщина» г. Шухевича, затем упомянутый выше словарик г. Василенко, статья г. Браунера о рыболовстве и статьи гг. Вовка, Гнатюка и Могильченка в «Материалах до укр.-р. етнольогії», а также VII-й том «Трудов» Чубинского. Кроме того, нам удалось добыть описания водяной мельницы (гг. Грищенка и Теремца), а также записи Залюбовского и г. Стрижевского; наконец, мы располагали собственными записями по ткачеству и шерстобитству. При об'яснении названий частей машин и снарядов мы в большинстве случаев поступали так: давали названия и описания частей снаряда при его собственном названии, а затем уже делали ссылки на это полное описание; такой способ, не представляя затруднений для отыскания слова, значительно сокращал место и упрощал дело; в некоторых случаях, для ясности описания, приложены рисунки.

6) Префикс *у,* как известно, переходит в украинском языке в некоторых случаях в *в* и снова принимает свой полный звук (см. об этом в самом словаре при предлоге *у*): *він уліз, вона влізла;* мы все слова, начинающиеся этим префиксом, поместили на *у*—без различия, был-ли у нас пример с *в* или с *у,* а в *в* сделаны в соответствующих местах ссылки.

7) Префиксы *од* и *від* также чередуются в украинском языке в одном и том же слове, в зависимости от предыдущего звука (после гласного—*від*); все слова, начинающиеся этими префиксами, нами помещены на *від,* а в букве *о,* в соответствующих местах, также сделаны ссылки.

8) В виду того, что звук *ф* у большинства украинского народа выговаривается как *хв* (перед гласной, кроме *у*) или *х* (перед согласной и перед *у*), мы, составляя словарь на букву *ф,* поместили в него лишь те слова, для которых в наших материалах не нашлось дубликата с *хв* или *х*[1]); все же слова, которые встречены только с *хв* и *х* или, рядом с этими звуками, также и с *ф,* помещены нами на букву *х,* примеры-же к ним, конечно, были оставлены с тем из этих звуков, с каким были встречены. Если какое-либо слово с звуками *хв, х* имело одно значение, а с зв *ф*—другое, тогда оно, с соответствующими значениями, помещалось и на *ф,* и на *х* со взаимными ссылками одного на другое. Незначительные и немногие отступления от этих правил обусловлены желанием предоставить более удобств в пользовании словарем и понятны без об'яснений

9) В украинском языке глаголы и некоторые имена имеют часто впереди приставочное *і* (по фонетическим причинам, а равно вследствие смешения в языке префиксов *із* и *з* (с), отпадающее сейчас-же, как только прошла в нем нужда *(він іспік, іґвав, іззів, вона спекла, рвала, ззіла)*—все формы с таким начальным *і,* конечно, отсутствуют в словаре,—их следует искать там, где оне имеют место без этого *і,* и мы облегчили отыскивание общими ссылками в соответствующих местах. В иных случаях, также по фонетическим причинам, *і* в начале слова заменяется звуком *й: хотіли його ймити, вона ймовірна, очиці, що йграли як зірочки* (Квитка),—такие слова, наоборот, следует искать под буквой *і* (Впрочем, и в этом случае есть ссылки).

10) Составленный нами список крестных имен (он отсутствовал в старой редакции словаря) не включен в общий алфавит как по примеру других словарей, так и

---

[1]) При этом принята была во внимание оговорка Номиса в предисловии к его сборнику пословиц, что он *ф* везде, где оно у него встречалось, заменял звуком *хв.*

потому, что народная форма имен дает богатый материал для вопроса об изменении чужих звуков в украинском языке и удобнее этот материал иметь вместе. Словарик этот составлен нами по такой-же системе, как и весь словарь, причем мы особенно старались отметить все уменьшительные и ласкательные имена, так как количество их несомненно указывает на степень распространенности данного имени. Пользующийся словариком, наверное, заметит, что многие имена, по форме уменьшительные, поставлены нами как основные,—этим мы хотели отметить, что и среди народа они употребляются именно как основные, а не уменьшительные *(Грицько, Харько, Химка).*

Способ обработки отдельного слова был таков. Мы давали ударение об'ясняемого слова везде, где оно было нам известно, но пришлось сделать довольно много исключений преимущественно для слов из словариков г. Верхратского, систематически не проставившего в них ударений. Если на слове обозначено несколько ударений, это значит, что слово употребляется с каждым из этих ударений отдельно. Об'ясняемым словам давалось грамматическое определение (см. список сокращений). При существительных отмечался родительный падеж ед. ч., а при глаголах 1 и 2 лица настоящ. вр ед. ч Исключение составляют глаголы с префиксом *по,* приставленным к несовершенному виду, обозначающие действие, произведенное несколькими предметами одним за другим: *хлопці похрипли, люде поперескакували через рівчак;* при таких глаголах, чтобы отметить их, поставлены 1 и 2 лица во множ. ч., хотя должно не упускать из виду, что, употребленные с собирательным подлежащим или безлично, они имеют и един. число: *челядь цілісіньку ніч колядує, аж похрипне* (0 1862. IV. 87). *Похрипло їх багато після того співу. Народ поперескакував через рівчак,* и пр.

При об'яснении слов мы старались подыскать наиболее близкий русский синоним или несколько таковых; если же соответствующего не могли найти или он казался нам недостаточным,—мы прибегали к описательному способу; при этом старались исчерпать все известные нам значения слова, подтверждая везде, где имели к тому возможность, свой перевод примерами, обнаруживающими как значение слов, так и способы их употребления, причем примерам из народных произведений отдавалось преимущество; к сожалению, материал, которым мы располагали, не всегда давал нам возможность удовлетворить нашим собственным в данном случае требованиям [1]). Недостаточностью материала об'ясняется и то обстоятельство, что, несмотря на все наши старания о возможно полной украинской фразеологии, многое осталось невключенным в словарь.

Сомнительные переводы отмечены знаком вопроса. Слова, значение которых нам было неизвестно, оставлены без перевода, но с примером или, по крайне мере, с точной ссылкой на источник.

Заканчивая свои пояснения, считаем приятным долгом выразить нашу глубокую благодарность *П. И. Житецкому* и *К. П. Михальчуку* за их постоянную, во все время работы, помощь, выразившуюся как в ценных научных советах, так и в просмотрах работы и указаниях на ее погрешности, а К. П. Михальчуку еще и за добавления многих слов, сделанные во время просмотра рукописи.

Приносим благодарность также всем поименованным раньше лицам, безкорыстно принесшим свой труд на пользу словаря, доставив нам свои записи из уст народа или выписав для нас на карточки слова из книг и рукописей, а также гг. *Вл. Гнатюку, Е. Х. Чикаленко* и *Вл. Шухевичу* за пояснение многих слов, значение которых без этого могло бы остаться нам неизвестным.

В заключение позволим себе сказать, что мы *не считаем предлагаемый* словарь ни исчерпывающим богатства украинского языка, ни доведенным до такой степени

---

[1]) Слова в примерах, взятые в ( ) и напечатанные прямым шрифтом, вставлены редактором с целью придания примеру большей ясности.

совершенства, которая могла-бы удовлетворять хотя нас самих, и находим себе оправдание лишь в том, что краткость времени, в которое необходимо было сделать всю работу, была в этом случае препятствием, которого не могло побороть самое крайнее напряжение сил работающего. Мы считаем свой труд первой ступенью по пути создания научного украинского словаря и, сознавая многие его недостатки, все-же решаемся выпустить его в свет, чтобы дать точку опоры дальнейшей работе в том-же направлении.

Б. Гринченко.

СПИСОК ИСТОЧНИКОВ,

которыми пользовались при составлении словаря.

АД. = Исторические песни малорусского народа с об'ясненіями Вл. Антоновича и М. Драгоманова. Томы I и II (1-й вып.). К. 1874, 1875.

Алв. = Вовкулака, Украинське повирье, розказ в стихах Стефана Александрова (Южный Русскій Зборникъ А. Метлинскаго). Х. 1848. Автор—священник Изюмского уезда, Харьковской губ. и писал языком своего села с примесью русских выражений.

Анн. = Ботанический словарь... Составил П. Анненков. Новое испр., пополн. и расшир. издание. Спб. 1878.

АФ. = Слозарь малорусского наречия. Собрание сочинений А. С. Афанасьева (Чужбинского). Под ред. П. В Быкова. Том IX. Спб. 1892.

Бал. = Українські пісні. Видані коштом О. С. Балліної. Спб. 1863.

Башт. = Украинство на литературных позвах з Московщиною. Написав И. Баштовый. Л. 1891.

Бор. = Байки й прибаютки Левка Боровиковського. К. 1852.

Браун. = А. Браунер. Заметки о рыболовстве на р. Днестре и Днестровском лимане в пределах Одесского у. Оттиск из «Сборника Херсонского Земства».

Вас. = В. И. Василенко. Этнографические материалы, собранные по Полтавской губ. Опыт толкового словаря народной технической терминологии по Полтавской губ. Отдел I-й, II-й и III-й. Кустарные промыслы, сельское хозяйство и земледелие, народные поговорки и изречения (В т. 13-м «Сборника Харьковского Историко-Филолог. Общества». Х. 1902).

Вх. Зн. = Знадоби до словаря южноруского. Написав Иван Верхратский. I. Л. 1877. Был только первый выпуск. Слова преимущественно из Галиции и немного из Буковины и Угор. Руси.

Вх. Лем. = «Словарець», приложенный к книге И. Верхратского «Про говор галицких лемків». Л. 1902.

Вх. Пч. = Початки до уложеня номенклатури и терминологиі природописноі, народнёі... Написав Иван Верхратський. I и II. Л. 1864, 1869.

Вх. Уг. = «Словарець», приложенный к статье И. Верхратского «Знадоби для пізнання угорскоруских говорів» (Записки Наукового Товариства імені Шевченка, т. XLV, 1902).

Г. Барв. = Ганна Барвинок (О. М. Кулишева). Оповидання з народних уст. З портретом авторкы й з передмовою Б. Гринченка. К. 1902. Слова выписаны только из одних рассказов Г. Б.

Гліб. = Байки Леонида Глибова. К. 1904.

Гн. = Галицько-руські народні легенди. Зібрав Володимир Гнатюк. Тт. I и II. Л. 1902 (XII и XIII том «Етнографічного збірника» «Наук. Товар. ім. Шевч.»).

Гол. = Народные песни галицкой и угорской Руси, собранные Я. Ф. Головацким... Изд. Императорского О-ва Истории и Древн. Российских. М. 1878. В четырех книгах, которые обозначаются в словаре римскими цифрами.

Гол. Од. = О народной одежде и убранстве Русинов или Русских в Галичине и северо-восточной Венгрии. Я. Ф. Головацкого. Спб. 1877.

Греб. = Сочинения Е. П. Гребенки. Том пятый. Спб. 1862. Стр. 315—409. Малороссийский отдел.

Грин. = Этнографические материалы, собранные в Черниговской и соседних с ней губерниях... Б. Д Гринченко. Ч. 1895, 1896, 1899. Три тома

Дещо. = Де-що про світ Божій. Виданне четверте.. К. 1882.

Драг. = Малорусские народные предания и рассказы. Свод Михаила Драгоманова. Изд. Ю. З. Отдела И Р. Геогр. О-ва. К. 1876.

ЕЗ. = Етнографічний збірник видає Етнографічна комісия Научного Товариства імени Шевченко. Т. V. виданий під редакцією Д-ра Івана Франка. Льв., 1898 (Иные томы этого издания см. **Гн. и Фр.**). Местности записей: стр. 1—24 преимущ. Кубанск. область, отчасти Воронежск. губ., 24—40—Галиция, 42—72—Гуцульщина, 73—75—Тернопольск. у. в Галиции, 77—98—Стрыйский у. в Галиции, 99—105—Залуче над Збручем в Галиции, 106—110—Жидачевск. у. в Галиции, 111—116—Галиция, 117—120—из записей Бодянского, 121—140—Галиция, 141—159—Буковина и Галиция, 161—233—Галиция.

Єв. (Єв. Мт.,—Мр.,—Л.,—І.) = Святе письмо нового завіту... Переклали вкупі П. А. Куліш и д-р И. П Пулюй. Л. 1880. Римские цифры обозначают главы, арабские—стихи. Некоторые цитаты сделаны по венскому (1871) изданию чегвероевангелия и не сравнены с изданием 1880 г.

Еф. = Сборник малороссийских заклинаний. Составил П. Ефименко. Изд И. О-ва Ист. и Древн. Росс. М 1874.

Желех. = Малоруско-нѣмецкий словарь. Уложили Е. Желеховский и С. Недільский. Л. 1886. Два тома.

Закр. = Старосвѣтскій бандуриста. Книга третія. Словарь Малороссійских идіомов. Составилъ Николай Закрєвскій. М. 1861.—Несколько цитат из песен с отметкою страниц взято нами из первой книги «Стар. бандуристы».

ЗОЮР. = Записки о южной Руси. Издал П. Кулиш. Спб. 1856—1857. Два тома.

ЗЮЗО. = Записки Юго-западного Отдела Императорского Русского Географического Общества. К. 1874—1875. Два тома.

Ив. = Игры крестьянских детей в Купянском у́езде. Собрал П. Иванов (С предисл. проф. Н. Ф. Сумцова). Х. 1889.

ІГ. = Збірник творів Іеремії Галки. [Н. И. Костомарова]. Од. 1875.

К. Бай. = П. А. Кулиш. Байда, князь Вишневецький Драма. Спб. 1885.

К. Гр. Кв. = Григо́рий Квітка (Основяненко) и ёго́ по́вісті. Сло́во на но́вий виходъ Квітчинихъ по́вістей (П. Куліша). Спб. 1858.

К. Грам. = Граматка. Спб. 1857 [Кулиша].

К. Дз. = Куліш Олелькович Панько. Дзьвін. Староруські думи й сьпіви. Ж. 1893.

К. Досв. = Досвітки. Думи и поэми П. А. Куліша Спб. 1862.

К. ДС. = Дівоче серце. Идилія П. А. Куліша К. 1876

К. Іов. = Иов. Пере́спів Павла́ Ратая [П. Куліша]. Л. 1869.

К. Кр. = П. А. Куліш. Крашанка русинам и полякам на великдень 1882 року видана типом другим з додатком послісловъя. Л. 1882.

К. МБ. = П. А. Куліш. Маруся Богуславка. Поема (Літературно-Науковий Вістник, 1899, кн. X, XI, XII; 1901, кн. II и III). — В ссылках римские цифры—номера журнала, арабские—страницы.

К. МХ. = П. А. Куліш. Магомет и Хадиза. Поема. Л. 1883.

К. Оп. = П. О. Кулишъ. **Оповидання**. Зъ переднимъ словомъ М. Чернявського. Бахмутъ 1900.

К. ПС. = Кулишъ О. П. Драмована трылогія. Частына друга. Петро Сагайдачный. Х. 1900.

К. Псал. = Псалтирь або книга хвали Божої. Пере́спів украінський Павла́ Ратая [П. Куліша]. Л. 1871.

К. Хм. = Хмельни́щина. Историчне оповідання П. Куліша. Спб. 1861.

К. ХП. = П. А. Куліш. Хуторна поэзія. Л. 1882.

К. ЦН. = Кулишъ П. О. Драмована трылогія. Царь Налывай. Староруська драма. Х. 1900.

К. ЧР. = Чорна рада, хро́ніка 1663 ро́ку. Написавъ П. Куліш. Спб. 1857.

Кв. = Сочинения Квитки (выписки из разных изданий, которые не были обозначены в старых карточках).

Кв. П. = Сочинения Г. Ф. Квитки. Малороссійскія повести, разск. Грицьком Основъяненкомъ. Подъ ред. А. А. Потебни. Х. 1887. Два тома (На это издание сделано лишь некоторое количество ссылок).

Kolb. = Pokucie. Obraz etnograficzny, skreslit Oskar Kolberg. I. K. 1882.

Ком. П. = Нова збирка народнихъ малоруськихъ прыказокъ, прысливъ'ивъ, помовокъ и замовлянь. Впорядкувавъ М. Комаровъ. Од. 1890.

Ком. Р. I. = Розмова про небо та землю А. Иванова. З де-якими одмінами й додатками. Переклав на українську мову М. Комаров. К. 1874.

Ком. Р. II. = Розмова про земні сили А. Иванова. З де-якими додатками та одмінами. Переклав на українську мову М. Комаров. К. 1875.

Кон. Ар. = Арихметика або щотниця. Для українськихъ шкілъ. Написавъ О. Конисський. Спб. 1863.

Кост. Ч. = Н. И. Костомаров. Черниговка. Быль второй половины XVII века. Спб. 1890.

Котл. Ен. = Виргиліева Энеида, на малороссійский языкъ переложенная И. Котляревскимъ. Х. 184. Римские цифры—части, арабские—страницы.

Котл. Н. П., Котл. МЧ., Котл. Од. = «Наталка Полтавка», «Москаль чарівник», и «Ода до кн. Куракина» Котляревского по изданию: «И. П. Котляревскій. Полное собраніе сочиненій на малороссійскомъ языкѣ... подъ редакціей И. С. Левицкого. К. и Од. 1890.

Коцип. = Пісні, думки і шумки руського народу на Подолі, Волині і Україні. А. Коціпінський. Перша соття. К. (1862?).

КС. = Киевская Старина. Ежемесячный исторический журнал К. С 1882 года. (Слова выписаны лишь из первых двух годов журнала и из отдельных статей последующих годов).

Кух. = Сочинения Я. Кухаренка: «Черноморскій побит», «Пластуни», «Вівці і чабани в Черноморії» в журнале «Основа».

Лавр. = Пісні українського люду. Пісні про кохання. Видав Д. Лавренко. К. 1864.

Лв. = Львовянинъ. Приручный и господарскій мѣсяцесловъ на ро́къ звычайный 1861 (на стр. 96—102 список галицких народных названий растений).

Левиц. I. = Повісті Ивана Нечуя [І. Левицького]. Том. I. Л. 1872

Левицк. К. К. = Перші київські князі Олег, Игорь, Святослав і св. Володимир і ёго потомки. І. Левіцький. К. 1876.

Левиц. Кож. = На Кожумякахъ. Мищанська комедія на 5 дій. Друге выправляне выдання. Ивана Левицького. К. 1877.

Левиц. КС. = Повисти Ив. Левицького. Том I. Кайдашева симя. Повисть. К. 1887.

Левиц. МБ. = Маруся Богуславка. Оперета на 4 діи. Друге выдання. Ивана Левицького. К. 1887.

Левиц. ПИо. = Иванъ Левицькый. Повисьти й оповидання. Том I. Спб. 1899.

Левиц. Пов. = Повісті Івана Левіцького. К. 1874.

Левиц. Св. = Світогляд украінского народа. Ескіз украінськоі міфологіі. Написав Иван Левіцький. Л. 1876.

Левч. = Опыт русско-украинского словаря. Составил Михаил Левченко. К. 1874.

Лис. = Збірникъ украінськихъ пісень. Зібравъ й у ноти завівъ М. Лисенко. К. Шесть выпусков.

Лукаш. = Малороссийские и червонорусские народные думы и песни [собранные П. Лукашевичем]. Спб. 1836

Люб. = Письма Антонія Любичь Могильницького (Библіотека «Зорѣ»). Л. 1885.

Макс. (1834). = Украинские народные песни, изданные Михаилом Максимовичем. Часть первая М 1834

Макс. (1849). = Сборник украинских песен, издаваемый Михаилом Максимовичем Часть первая К 1849

Маркев. = Обычаи, поверья, кухня и напитки малороссиян. Извлечено из нынешнего народного быта и составлено Николаем Маркевичем К. 1860.

МВ. I. = Повістьи (народні оповідання) Марка Вовчка Другимъ виданнямъ Спб 1861.

МВ. II. = Народні оповідання Марка Вовчка Томъ другий Спб. 1862.

МВ. III. = Оповідання Марка Вовчка Спб 1865

МВ. (0.1862. I) = «Від себе не втечеш», рассказ М Вовчка в I-й кн. Основы за 1862 год.

МВ. (0.1862. III). = «Институтка», рассказ М. Вовчка в III-й кн. «Основы» за 1862 год.

МВ. (К. С)... = «Чортова пригода», сказка М. Вовчка в X-й книге «Киевской Старины» за 1902 год.

Мет. = Народные южнорусские песни. Издание Амвросия Метлинского. К. 1854

Мик. = Народні назви предметів дотичачих млина водяного—Якова Миколаєвича. (Зоря, 1893, № 24, стр 480—481)—Слова из северной части Каменецкого у в Галиции.

Мил. = В П Милорадович Народные обряды и песни Лубенского уезда, Полтавской губ, записанные в 1888—1895 г. (X-й т. «Сборника Харьк. Ист.-фил. О-ва», 1897).

Мил. М. = Народная медицина в Лубенском уезде, Полтавской губ. В. П. Милорадовича. Оттиск из журнала «Киевская Старина». К. 1902

Мил. Св. = Свадебные песни в Лубенском уезде, Полтавской губ. Собрал В М[илорадович]. Издание редакции журнала «Киевская Старина». К. 1890.

Мир. Пов. = Повія. Романъ въ трехъ частинахъ І. Мирного. Чч. I і II (*Рада*, альманах, две части, К. 1883, 1884)—Римские цифры—части альманаха, арабские—страницы.

Мир. ХРВ. = Хиба ревуть воли, як ясла повні? Роман з народнього життьва П. Мирного та І. Білика Ж. 1880.

Мкр. Г. = Гарасько, або талан и в неволи. Повисть в стыхах Мих. Макаровського («Южный Русскій Зборникъ», изданіе А Метлинскаго, X. 1848).

Мкр. Н. = Наталя або дви доли разомъ. Поэма Мих. Макаровського. (Ю. Р Зборникъ, изд А Метлинского, X 1848).

Млак. = Данило Млака. (Ізидор Воробкевич). Над Прутом. Збірник поезий Л. 1901.

Мл. л. сб. = Малорусский литературный сборник Издал Д. Мордовцев. Саратов. 1859.

Мнж. = Сказки, пословицы и т. п., записанные в Екатеринославской и Харьковской губ. И И. Манжурою (Второй выпуск II тома «Сборника Харьков. Ист.-фил О-ва). Харьк 1890.

Мог. = Думки и пѣсни та шче де-шчо Амвросія Могилы. X. 1839.

Морд. К. = Данило Мордовець. Козакы и море. Поема. Спб. 1897.

Морд. Оп. = Д Л. Мордовець. Оповидання. Спб. 1885.

Морд. П. = За крашанку-писанка П Ол. Кулішеві. Написавъ Данило Сліпченко Мордовець. Спб. 1882.

Морд. Пл. = Палій, воскресытель правобережнои Украины. Историчне оповидання. Напысав Данило Мордовець. Спб. 1902.

МУЕ. = Наукове Товариство ім. Шевченка у Львові. Материяли до українсько-руської етнольогії. Видання етнографичної коммісиї за редакциею Хв. Вовка. Л. 1899, 1900. т. т. I и III (иные томы см. *Шух*). Места записей: т. I, стр. 33—52—Добруджа, 53—67—Черниговщина, 68—78—Галиция, 79—95—Черниговщина, 96—110—Галиция, 111—156—Гадяцкий у., 157—168—записи Максимовича. Т. III, стр. 12—26—Галиция, 27—32—Каменец. у. в Галиции, 33—60—Старомиськiй у. в Галиции, 70—173—Черниговщина.

Ном. = Українські приказки, прислівъя и таке инше. Збірники О. В. Маркович и других. Спорудив М. Номис. Спб. 1864.

О. = Основа, южнорусскій литературно-ученый вѣстникъ. Спб. 1861—1862.

Ogon. = Studien auf dem Gebiete der Ruthenischen Sprache von Dr. Emil Ogonowski. Lemb. 1880.

Оп., Опат. = Оповідання з святого писання. Зложив свящ. Ст. Опатович. Вип. перший... Друге вид. К. 1875.

Павл. = Грамматика малороссійскаго нарѣчія... Сочин. Ал. Павловский. Спб. 1818.

Pauli. = Pieśni ludu ruskiego w Galicyi zebrat Pauli Ign Zegota. Л. 1839, 1840. Два тома.

Поп. = Черноморские козаки в их гражданском и военном быту... [Ив. Попки]. Спб. 1858.

Пот. = А. А. Потебня. К истории звуков русского языка. Варш. 1876—1883. 4 вып.

Пр., Правда. = Правда. Письмо наукове и литературне. Л. 1867, 1868.

Р. Дн. = Русалка Днѣстровая. Будимъ, 1837.

Рк. Макс. = Рукопись Максимовича—записи народных песен.

Рк. Левиц. = Рукопись Левицкого—записи народных слов, рассказов и пр., сделанные И. С. Левицким в Киевской губ.

Рудан. = Твори Степана Руданського. Том. I. Видання М. Комара. Л. 1895.

Рудч. Ск. = Народные южнорусские сказки. Издал И. Рудченко. 2 вып. К. 1869—1870.

Рудч. Чп. = Чумацкие народные песни. И. Я. Рудченка. К. 1874.

Св. Л. = Анатоль Свыдницькый. Люборацьки.Семейна хроника. К. 1901.

Св. П. = Святе письмо або вся Библія старого и нового завіту. Руcько-українською мовою переложена. Л. 1869.—Перевод П. Кулиша. Здесь не вся Библія, а только первых пять книг.

Сим. = Рассказы М. Т. Симонова (Номиса). Издание «Киевской Старины». К. 1900.

Слов. Д. Эварн. = Слова из рукописного собрания. Д. И. Эварницкого.

Сніп. = Снjп, украинськiй новорочникъ. Зкрутивъ Александръ Корсунъ. Рjкъ первiй. Х. 1841.

Стор. = Українські оповідання Олекси Стороженка. Спб. 1863. 2 тома.

Стоп. МПр. = Марко Проклятий. Поэма на малороссійскомъ языкѣ изъ преданій и повѣрій запорожской старины. А. П. Стороженка. Од. 1879.

СХО. = Сборник Харьковского Историко-филологического Общества. Харьк. С 1891 г., начиная с т. III-го. (Иные томы см. **Мил., Мнж.**).

Федьк. I, II, III. = Поэзиі Iосифа Федьковича. Часть первая. Л. 1862. Поэзиі Юрия Городенчука Федьковича. Випуск другий. Коломия. 1867. То-же, вып. III-й.

Федьк. Пов. = Повісті Осипа Федьковича. З переднім словом про галицько-руське письменство Мих. Драгоманова. К. 1876.

Фр. (Желех). = Слова, записанные от народа г. Ив. Франком и помещенные в словаре Желеховского.

Фр. Пр. = Галицько-руські народнї приповідки. Зібрав, упорядкував і пояснив Др. Іван Франко. Вип. 1. (А—Відати) [т. Х-й «етнографічн. збірника» Наук. т-ва ім Шевченка]. Л. 1901.

Хата. = Хата. 1860 Издавъ П. А. Куліш. Спб.

ХС. = Харьковский сборник. Литературно-научное приложение к «Харьковскому Календарю». Вып. I—VII. Харьк. 1887—1893.

Чг. = Малорусские бытовые песни. Очерки из жизни провинциального захолустья. Павла Чугуевца. Х. 1889.

Чр. = Песни из черниговской губ., напечатанные в книжке: «Черниговская памятка. Карманная справочная книжка на 189$^{6}/_{7}$ год». Черн. 1896.

Чуб. = Труды этнографическо-статистической экспедиции в западно-русский край, снаряженной И. Р. Географическим Обществом. Юго-западный отдел. «Материалы и исследования, собранные д. чл. П. П. Чубинским». Спб. 1872—1878. Семь томов.

Шевч. = Кобзарь Тараса Шевченка. (Типомъ четвертимъ). Кошѣмъ Д. Е. Кожанчикова. Спб. 1867.

Шевч. II. = Т. Г. Шевченко. Кобзарь з додатком споминок про Шевченка Костомарова і Микѣшина. У Празі, 1876.

Шейк. = Опыт южнорусского словаря. Труд К. Шейковского. В четырех томах. Том первый: А—З. Выпуск первый. А—Б. К. 1861.

Шейк. = Опыт южно-русского словаря. Труд К. В. Шейковского. Том V. Т—Ю. Выпуск 1 и 2-й. Т—Х. Москва, 1884—1886.

Шух. = Гуцульщина. Написав Проф. Володимир Шухевич. 2 части. Л. 1899, 1901. [Томы II и IV «Матеріялів до укр.-р. етнольогії» Наук. т-ва ім. Шевч.].

Щог. В. = Я. Щоголевъ. Ворскло. Лірна поэзія. Х. 1883.

Щог. Сл. = Я. Щоголевь. Слобожанщина. Лірна поэзія. Х. 1898

Кроме того, при взятых случайно из нескольких книг словах проставлены соответствующие заглавия (*Срезневский,* Запорожская старина, *Гринченко,* Из уст народа и пр.).

Для русской части словаря мы пользовались следующими пособиями:

Словарь русского языка, составленный вторым отделением Императорской Академии наук. Спб. С 1891.

Словарь церковно-славянского и русского языка, составленный вторым отделением Императорской Академии Наук. Второе издание. Спб. 1867—1869. Четыре тома.

Толковый словарь живого великорусского языка В. И. Даля. Изд. О-ва любителей Росс. Сл. М. 1863—1866. Четыре тома.

СПИСОК СОКРАЩЕНИЙ.

Безл. — глагол безличный.
Бердич. у. — Бердичевский уезд.
Богод. у. — Богодуховский уезд.
Борз. у. — Борзенский уезд.
Брацл. у. — Брацлавский уезд.
Васильк. у. — Васильковский уезд.
Галиц. — Галиция.
Гл. — глагол.
Гуцул. — Гуцульщина.
Донск. об. — Донская область.
Екат., Екатер. у. или **г.** — Екатеринославский уезд или Екатеринославская губерния.
Ж. — имя существительное женского рода.
Житом. у. — Житомирский уезд.
Зміев. у. — Змиевский уезд.
Зоол. — название зоологическое.
Камен. у. — Каменецкий уезд.
Канев. у. — Каневский уезд.
Киевск. у.,—г.—Киевский уезд,—**губерния.**
Конст. у., Константиногр. у. — Константиноградский уезд.
Кременч. у. — Кременчугский уезд.
Кролев. у. — Кролевецкий уезд.
Ласк. — выражение ласкательное.
Лебед. у. — Лебединский уезд.
Лохв. у. — Лохвицкий уезд.
Лубен. у. — Лубенский уезд.
М. — имя существительное мужеского рода.
Меж. — междометие.
Мирг. у. — Миргородский уезд.
Миусск. окр. — Миусский округ.
Мн. — множественное число.
Могил. у. — Могилевский уезд Подольской губернии.
Мест. — местоимение.
Нар. — наречие.
Насек. — насекомое.
Нескл. — имя несклоняемое.
Н. Вол. у. — Новград-Волынский уезд.
Новомоск. у. — Новомосковский уезд.
Н. П., Нп. — народная песня.
Нежин у. — Нежинский уезд.
Об. — имя существительное общего рода.
О. в., Одн. в. — однократный вид.
Одесс. у. — Одесский уезд.
Павлогр. у. — Павлоградский уезд.
Переясл. у. — Переяславский уезд.
Пирят у. — Пирятинский уезд.
Подольск. г. — Подольская губерния.
Полт. г. — Полтавская губерния.
Посл. — народная пословица.
Пт. — птица.
Пред. — предлог.
Радом. у. — Радомышльский уезд.
Раст. — растение.
С. — имя существительное среднего рода.
С. в., сов. в. — совершенный вид.
Сз. — союз.
Славян. у. — Славяносербский уезд.
См. — смотри.
Соб. — имя собирательное.
Сум. у., Сумск. у. — Сумской уезд.
Таврич. г. — Таврическая губерния.
Терск. обл. — Терская область.
Ув. — имя увеличительное.
Угор. — Угорщина.

Ум. — имя уменьшительное.

Харьк., Харьк. у., Харьк. г. — Харьковский уезд, Харьковская губерния.

Херс. у., Херс. г. — Херсонский уезд, Херсонская губерния.

Хот., Хотин. у. — Хотинский уезд.

Черк. у. — Черкасский уезд.

Черниг. у.,—г.—Черниговский уезд,—губерния.

Черном. — Кубанская область.

Чис. — имя числительное.

При именах прилагательных отметкой, дающей грамматическое определение слову, считаются буквы *а, е* или *я, є*, которые обозначают окончания женского и среднего рода.

А.

А, *сз.* 1) А, же, но, напротив. *На гору йду—не бичую, а з гори йду—не гальмую.* Балл. 1. *Нехай думка, як той ворон, літає та кряче, а серденько соловейком щебече та плаче.* Шевч. 5. *Бог те знає, а не ми грішні.* Ном. № 30. **А не.* *Разве не, да разве не. А не казав я? А треба було йти.* Крим. **А втім.* Впрочем, а впрочем. *А втім, робіть, як знаєте.* Крим. 2) Да. *Течуть річки, а все кровавії.* Н. п. *Я любив тебе, я кохав тебе а як батько дитину.* Н. п. В начале предложения часто означает—да и. *А жаль же мені та тії тополі, що на чистому полі.* Н. п. 3) В начале предложений вопросительных и предложений, служащих ответом на них, употребляется для усиления речи. *А чи його звіри з'їли, а чи він втопився?* Н. п. *А був же ти в його вчора?—А був?* *Разве, да разве? *Ідіть туди! А можна?* Крим. 4) **А-ні, А-ні же́!** Даже не, ни, ничего. *На синьому небі а-ні хмариночки.* Левиц. I, 15. *Нікому-ж про це а-ні же́!* 5) **А-ні—а-ні.** Ни-ни. *А-ні встати, а-ні сісти. А-ні до його заговорити, а-ні його спитати.* М. В. [О. 1862. III. 73.] *Не защебече тобі соловейко, не зацвітуть тобі вишневії сади, не зазеленіє, а-ні м'яточка, а-ні руточка.* Г. Барв. 125. 6) В соединении с междометиями для обращения к животным выражают желание удалить их, прогнать: **А бир!** на овец; **а базь!** на ягнят; **а гуш! а киш!** на кур. Каменецк. у.; **а дзус! а кота!** на кошек; **а кур!** на индеек. Kolb. I, 66. 7) **А-то.** См. **Ато́.** 8) **А-чхи!** См. **Ачхи́.** *9) Галиц. литературн.: и. *Яка ж напр. гармонія інтересів може існувати межи лихварем а його жертвою..., або межи шляхетним плантатором а його новим підданим.* В. Навроцький. *Міщанин Мальований а професор Сикорський.* Кониськ.

А! *меж.* А, ах! *А, яке лихо!* Впрочем, чаще употребляется *ой!*

А-а и **а-а́сі,** *меж.* Детск.: испражняться. *Ходім а-а́сі!*

А-а-а, *меж.* Колыбельный припев: бай-бай! *А-а-а, люлі! Налетіли гулі, стали думати-гадати, як дитину годувати.* Н. кол. п.

Аа́кати, каю, еш, *гл.* Говорить, выговаривая «о» как «а», по-великорусски. *Нехай аакають вельможні з москалями, як цвенькали та пшикали з ляхами.* К. Дз. 34.

Аа́куватий, а, е. Употребляющий великорусскую акающую речь. *Аакувата Русь.* К. Дз. 100.

Аба́зь! См. союз **А 6.** Шейк.

Аба́хта, ти, *ж.* Гауптвахта, караульня. *Біжать до мене з абахти два москалі.* Стор. 105.

Абе́тка, ки, *ж.* Азбука. *Українська абетка. Вистачиу Микола Гаццук.* М. 1861. Ум. **Абе́точка.**

Абе́тний, а, е. Азбучный, элементарный. Шейк.

Абе́точка, ки, *ж.* Ум. от **абе́тка.**

Аби́ и **аби́-б,** *сз.* 1) Дабы, чтобы, лишь-бы. *Я гроші дам, аби він зробив. Аби люде, а піп буде.* Посл. *Аби день до вечора.* Лишь-бы день прошел. *Я то зроблю, аби б було, як ви кажете.* **Аби́-м, аби́-х.** Чтобы, пусть. *Аби-м так здоров був! Аби-х так жила!* (Божба). Ogon. 157, 7. Вх. Зн. 1. 2) **Аби́-де.** Где бы то ни было, где-нибудь, где попало. *Та я аби-де захропу.* 3) **Аби́-коли.** Когда-нибудь, когда-бы то ни было. *В Лубенщині... на дощ викидають помело і кочерги і викидають не тільки*

весною, а і аби-коли. Ном. с. 282, № 576. 4) **Аби́-куди.** Куда-нибудь, куда-би то ни было, куда попало. *Неси сміття аби-куди!* 5) **Аби́-то.** Лишь-бы, как-нибудь, так себе, шутя. *Він усе робить аби-то.* 6) **Аби́-хто.** Кто-нибудь, который-нибудь, всякий. *Та це і аби-хто зробить. Побить, то й аби-хто знайдеться,—от инше діло пожалувать.* Ном. № 4072. 7) **Аби́-чий.** Чей-нибудь, чей-бы то ни было. *Оттак чини, як я чиню, люби дочку аби-чию: хоч попову, хоч дякову, хоч хорошу мужикову.* Шевч. 183. 8) **Аби́-що.** Что-нибудь, кое-что, что-бы то ни было *Та будеш там робити аби-що,—от, аби не гуляти. Нехай тобі аби-що!* А чтоб тебе! Ном. № 3257. Иногда употребляется, как существительное в значении: малозначительная вещь, негодная вещь, человек, не заслуживающий внимания, уважения. *Дав таке аби-що,—тільки на смітник викинути! От, якесь аби-що! а величається мов яка цяця!* 9) **Аби́-як.** Как-нибудь, как попало. *Одружись! Чому ні? — А тому ні, каже Гриць, що любої пари не знайшов, а побратись аби-як не гоже.* МВ. I. 64. *Ти все робиш тільки аби-як.* 10) **Аби́-який.** Какой-нибудь, какой попало. *Вельможна панська персона явилася перед Плутона не як аби-який харпак.* Котл. Ен. VI. 44. 11) С отрицанием эти выражения принимают значение чего-то важного, не заурядного, напр.: *Це чоловік не аби-який,* т. е. не из заурядных. *Це зовсім не аби-що, щоб про його так казати. Мірошник мав хороший млин. В хазяйстві не-аби що він.* Гліб. 82. 12) **Аби́-лишень, аби́-лиш.** Лишь-бы, чтобы только. *Аби-лиш гроші—все буде.* Хот.

Аби́р! См. союз **А 6.**

Аби́щиця, ці, *ж.* Пустяки, мелочь. *Це така абищиця, що не варт і казати.* Уман. III. 222.

Аблега́т, та, *м.* Депутат (Галиц.). Голов. III. 261.

Або́, *сз.* 1) Или. *Нехай це зробить він, або хто инший. Не так пани, як підпанки, або: поки сонце зійде, то роса очі виїсть.* Шевч. 154. 2) Разве, нешто. *Або я знаю? Або ж і не жаль?* Драг. 143. 3) **Або́—або́.** Или—или, либо—либо *Або пан, або пропав.* Посл. *Або тобі, або мені та на світі не жити, або нашому розлушнику головою наложити.* Чуб. III. 140. 4) **Або́-що.** Что-ли. *Ходи вже, або-що! Пораюсь там коло печі, або-що, а він: «Чого це так довго, Парасю?»* МВ. II. 22. 5) **Або що́?** Разве что? А почему? *Не йди до корчми!— Або що? от і піду!*

Абомо́вня, ні, *ж.* Отголосок, эхо. *Ударить плова з громами, від яких розходиться по всіх горах абомовня—відгомін.* Шух. I. 212.

Абрю́кати, каю, еш, *гл.* = **Авру́кати.** Шейк.

Абрю́ку, *меж.*, выражающее голубиное воркование. Шейк.

***Абстине́нт, та,** *м.* Воздержник, воздержный человек. Сл. Нік.

***Абстине́нтка, и,** *ж.* Воздержница.

***Абстине́нція, ції,** *ж.* Воздержание. Сл. Нік.

Абши́т, ту, *м.* Отставка. *Абшит дістав.* Фр. Пр. 1.

Абшито́ваний, а, е. Отставной, уволенный. *Він уже від того абшитований.* Фр. Пр. 1.

Абшитува́ти, ту́ю, єш, *гл.* Давать отставку, увольнять.

Ава́, ави́, *ж.* Род рыболовной сети двоиной, причем одна сеть с бо́льшими очками; сеть ставят на некоторое время в воду, в ней запутывается рыба МУЕ. I. 47 [Добруджа].

***Авантю́ра, ри,** *ж.* Авантюра. Сл. Дубр.

***Авантю́рник, ка,** *м.* Авантюрист. Сл. Нік.

***Авантурни́чий, а, е.** Авантюристский, приключенческий. Сл. Нік.

Авди́тор, ра, *м.* 1) Ученик, назначенный для выслушивания уроков товарищей. Левиц. I. 152. 2) Авдитор *У Чернівцях в кам'яниці, в широкій кімнаті, сидять штири официри у білих кабатах—сивий майор напереді, за столом авдитор.* Федьк III. 146.

Авдито́рія, рії, *ж.* Аудитория. К. Кр. 37. *Студенти перестали ходити на його лекції, а щоб авдиторія не була зовсім порожня, вони ходили по черзі, по п'ять душ.* Левиц. Пов. 52.

Авди́торство, ва, *с.* Пребывание **авди́тором** (в 1-м знач.).

Авди́торський, а, е. Принадлежащий, свойственный **авди́тор**'у.

Авдиторува́ти, ру́ю, єш, *гл.* Заниматься выслушиванием уроков товарищей.

Авдо́тька, ки, *ж.* Вид рыбы: gobius barbatula. Шейк.

***Аве́ла, ли,** *м.* Увалень. Сл. Нік.

Авже́ж, *нар.* 1) Да, конечно, разумеется. *Чи ти був там? — Авжеж!* 2) Ведь. *Авжеж ти знаєш про це!* 3) Ироническое: как-раз! *Дай табаки! — Авжеж!*

Авру́кання, ня, *с.* Воркование.

Авру́кати, каю, єш, *гл.* О голубях: ворковать. Желех.

Аврю́шник, ка, *м.* Барашек-ягненок, годный в будущем на **авряка́** (см.). *Ловкий аврюшник — хай росте.* Мнж. 175.

Авря́к, ка́, *м.* Баран, оставляемый на плод. Екатериносл. г. *Бач, який кучерявий баранчик,—треба на авряки кинути.* Мнж. 175.

Австра́лія, лії, *ж.* Австралия. Желех.

Австра́льський, а, е. Австралийский. Желех.

'Австрия, рии и **Австрія, рії,** *ж.* Австрия. Желех.

Австрия́к (и **австріяк), ка, австрия́ка, ки,** *м.* Австриец. *Ото австрияка живе.—Де ж він тут узявся?—Зайшов відкілясь.* Славяносерб. у.

Австрия́т, та, *м.*=**Австрия́к.** ЗОЮР. II. 40.

Австрия́цький и **австріяцький, а, е.** Австрийский.

Австрия́чка и **австріячка, ки,** *ж.* Австрийка.

Автенти́чний, а, е. Достоверный, подлинный. *Що більш довідуватимемось про неї* (старовину українську) *з аутентичних джерел, то все виразніш стоятиме вона перед очима нашого духа.* К. Досв. [изд. 1876], 3.

Автобіогра́фія, фії, *ж.* Автобиография. *Не пишу я своєї автобіографії, а ні своїх мемуарів.* К. Х. II. 41.

Авто́граф, фа, *м.* Автограф. *В автографі моєму не знайшлось фалшованої приписки.* К. Х. II. 31.

Авто-да-фе́, *с. несклоняемое.* Автодафе, сожжение инквизицией еретика. *Без ножа і авто-да-фе людей закували та й мордують.* Шевч. 410.

***Автомати́чний, а, е.** Автоматический.

***Автопа́нцер, ра,** *м.* Броневик.

'Автор, ра, *м.* Автор. *Обидва автори брали собі спільні виспіви поетичні, що, скажемо так, витали тоді на повітрі і були власностю кожного.* К. Іов. Передм. Х.

'Авторка, ки, *ж.* Женщина-автор. Желех.

'Авторство, ва, *с.* Авторство. Желех.

'Авторський, а, е. Авторский. Желех.

Аву́! *меж.* для выражения воя собаки, волка. Шейк.

Аву́л, ла, *м.* Аул. *Тогді біжить* (татарва) *у свої авули, миттю орду скликає.* К. Укр. 23.

Аву́рр! *меж.,* выражающее ворчание собаки. *Прийшовши вона* (лисичка) *взяла ту торбу з сучкою, підкине її догори дручком..., до тая сучка: «авурр!»* Рудч. Ск. I. 16.

***'Авус, у,** *муж.* Конец, «аминь». *«Тепер комендант розіслав селом патрулі до всіх газдів, що москалів виглядають, та й написав на картах, кого мають узяти і кому мають зробити авус...»* Черемш.

I. Ага́, *меж.* А! Вот как! А что! *Ага, попались.* Рудч. Ск. I. 119.

II. Ага́, *нар.* 1)=Эге. *А казав же він?—Ага!* Шейк. 2) Ироническ.: как-раз! *Зробив же він своє діло?—Ага!*

Ага-га́, *меж.* 1) Выражает удивление. *Ага-га, яка тут глибочінь!* Шейк. 2) А, вот что!—*Та се не мати йому дала, а сестра.—Ага-га! Ага-га! Це коли повний місяць буває, чи що б то?* Ком. I. 47.

Ага́кало, ла, *с.* и *м.* Только и отвечающий утвердительно: **ага́.** *От цей ще мені агакало!* или: *От це ще мені агакало!*

Ага́кання, ня, *с.* Постоянный ответ утвердительным: **ага́.**

Ага́кати, каю, єш, *гл.* Произносить **ага́.** Желех. *Чого ти все тільки агакаєш? казав би до діла!*

Ага́рський и **агаря́нський, а, е.** Турецкий, магометанский. *А по Чорному морю супротивна хвиля вставає, судна*

козацькі на три части розбиває. Одну часть взяло—в землю агарську занесло. АД. І. 186. В вар.: *В агарянську землю заносило.* Ib. 190. *Синє море не втопило, а в турецьку землю агарянську без кормил прибило.* Шевч. 255.

Агаря́нин, на, *м.* Магометанин, турок. Кулиш.

Агаря́нка, ки, *ж.* Магометанка, турчанка.

'Агел, ла, *м.* Сатана, диавол. *Жиди як агели закричали: «Ай-вій!»* Рудч. Ск. II. 129.

Аге́л, лу, *м.* Круглая небольшая загородка, составленная из отдельных стенок плетня и кольев,—для помещения части овец. [Кубанск.]. О. 1862, V. Кух. 36.

Аге́т, та, *м.* Мот, мошенник. Чуб. VII. 574.

Агѝ, агѝй, агі́ (на те́бе)! *меж.*, выражающее порицание. Желех. *Агі на тя, пропав бис!* Фр. Пр. 1.

Агѝкати, каю, єш, *гл.* Кричать **агѝ.** Желех.

***Агі́й!** *межд.* Тьфу! Фу-ты! *«Агій, гадаю собі, яке мале, а яке спритішне».* Черемш.

Аго́в! Аго́сь! *меж.* Означает призыв и отклик: Ау! го, го! Эй! Послушай! *Агоу, старий!—Агоу!—Чи Семену пак буде годів з 20?—Ато ж.* Морд. О. 1861. 20.

'Агрус, су, *м.* = **Аґрус.** Драг. 71. См. **Аґрес.**

Агу́! *меж.* 1) = **Аго́в.** 2) Уже, вот, как вот. *Агу, нашій Марусі трошки легше стало.* Кв. І. 45. *Агу, їй стало більше волі.* Кв. І. 207. 3) Прочь! киш! (на гусей). *Чи то не гуси, то пани! Дивися—в ирій полетіли... Агу! гиля! до сатани!..* Шевч. 520. 4) Подражание воркованию голубей. *Каже голубка: «Агу! а ту забув, а другую здумав. Агу, а ту забув, а другую здумав!»* Рудч. Ск. II. 125.

***Агурданя́!** *межд.* Крик баранам: прочь, направо! Хот.

Агу́ш! *меж.* См. союз **А 6. Агу́ш на ба́нта, агу́ш на сі́дало**—крик на проходящих публичных женщин. Каменец. у. Ном. № 8839.

Аґа́, аґи́, *м.* Старшина, начальник (у турок, татар и пр.). *«Хлоп'ята!»—обізвавсь аґа, отаман сивий.* К. МХ. 23.

Аґе́нт, та, *м.* Агент. *Аґенти нас подурили.* ЕЗ. V. 239. *Зачали аґенти тут фалшиво писати, взяли в Галичині народ бунтувати.* ЕЗ. V. 73.

'Аґрес, аґрис, са, а́ґрист, та, а́ґрус, су, *м. Крыжовник.* Rhamaus grossularia. ЗЮЗО. І. 133. *Аґрист уже достиг.* Шейк. *Нарви аґрусу.*

Аґрусі́вка, ки, *ж.* Наливка из крыжовника. Ум. **Аґрусі́вочка.** *Аґрусівочко, нема над тебе наливки!*

Аґрусо́вий, а, е. Крыжовниковый. *Аґрусовий кущ.*

Аґу́! Аґу́сі! *меж.* Ласкательное обращение к маленьким, преимущественно грудным детям. *Аґу, Івасю, аґу, не плач!*

***Аґу́кати, каю, каєш,** *гл.* Обращаться к грудным детям с ласкательным **агу́.** Сл. Яворн.

Ад, а́ду, *м.* = **Пе́кло.** *Пойде Ирод сам по аду Луциперу на пораду.* Чуб. III. 359.

Адама́шка, ки, *ж.*=**Адама́шок.**

Адама́шковий, а, е. Сделанный из адамашка, шелковый, адамашковый. Желех.

Адама́шок, шка, *м.* Адамашка, сорт шелковой материи. *Дівчино моя, за твою ласку скажу тебе малювати на адамашку.* Гол. І. 318.

Ада́мів, мова, ве. Принадлежащий Адаму. **Ада́мова голова́.** 1) Рисунок человеческого черепа под изображением креста—в поминальных *грамотках,* на крестах, на дверях (в рисунке к празднику Богоявления и пр.). 2) Род паука. 3) Род мотылька: Sphinx caput mortuum. 4) Раст. Eryngium campestre L. ЗЮЗО. І. 122. **Ада́мове ребро́,** раст.: а) Thysellinum palustre. ЗЮЗО. І. 138. б) Valeriana dubia. ЗЮЗО. І. 165. **Ада́мові ві́вці.** 1) Верблюды. 2) Степной мираж. **Ада́мові слізкі́.** Водка. *Чарочку-другу Адамових слізок, як казав було отець економ.* Шевч. 297. ***Ада́мова борода́.** Трава,—носится как талисман. Сл. Яворн.

'Адде. 1) *нар.* Тут, здесь. Желех. 2) *меж.* Смотри! Вот! Ogon. 217.

Аде́! *меж.* Сюда! Желех.

Адéс, су, *м.* Одесса (город). Ном. № 749.

Адже́, адже́ ж, *нар.* 1) Ведь. *А оддаси душу?—пита чорт.—«Тю, дурний!.. Адже як я дам тобі душу, то тоді мені не тільки грошей, а й нічого не треба.* Рудч. Ск. II. 21. *Адже ти бачила!* Шевч. 317. 2) Да, конечно. *Чи ти підеш туди?—Адже ж!*

'Адзимка, ки, *ж.* Род хлеба из неквашенного теста. Галиц. Вх. Зн. 1.

Адзу́с! 1) См. союз **А 6.** 2)=**Дзу́ски.**

Адзу́ски!=Дзу́ски!

Ади́, адíт, адíтетко, адíтко (сокращ. из **а диви́, а дивíт).** Смотри! смотрите! Желех.

Адре́са, си, *ж.* Адрес. Желех. ***На адре́су.** По адресу. **Пода́ти адре́су.** Сообщить адрес.

Адресу́вати, су́ю, єш, *гл.* Адресовать. Желех.

Адту́й, *нар.*=**Звідти.** *Адтуй гора, адтуй друга, антам долиночка,—межи тима двома гори моя любаночка.* Гол. II. 455.

Аду́зь! *меж.* Крик на голубей, чтобы прогнать их. Шейк.

Адука́т, адука́нт, та, *м.* Адвокат. Желех. *Адукат, то такий пан, що помагає брехати.* Фр. Пр. 2. *Не оббірайсі мені за адуката.* Фр. Пр. 2.

А-є, а-єк, *нар.* Так. Галиц. Вх. Зн. 1.

Аéр, аїр, ру, *м.*=**Гав'я́р.** Мил. 35. ЗЮЗО. 1. 109. Кролевец. у.

Аж, *сз.* 1) Так-что даже, ажно, даже. *Дурний, аж крутиться.* Посл. *А прокинувся мій пустунчик — і гуком його в хаті, аж сохи движять.* МВ. II. 10. *Далекий шлях, панибрати, знаю його, знаю, аж на серці похолоне, як його згадаю.* Шевч. *Еней від неї одступався, поки зайшов через поріг, а далі аж не оглядався, з двора в собачу ристь побіг.* Котл. Ен. I. 34. *Аж чудно далебі мені!* Гліб. 71. *Грає кобзарь, виспівує, аж лихо сміється.* Шевч. 51. 2) Перед словами, обозначающими количество, указывает на значительность последнего и переводится словом «целых»: *Аж три дні морочився з цією роботою,* т. е. целых три дня возился с этой работой. *Коли чують: щось гуркотить,—аж то гайдамаки, аж дванадцять.* Рудч. Ск. II. 181. *Аж три пари на радощах кумів назбірали.* Шевч. 103. 3) Перед словами, показывающими место или время, употребляется обыкновенно с предлогами: до, за, на и пр. в значении «самый», указывая на достижение отдаленного или крайнего предела. *Аж до моря Запорожці степ широкий крили.* Шевч. 124. *Аж на вершечок зліз на грушу. Аж під піл заліз, шукаючи. Ой приїхав Гамалія аж у ту Скутару.* Шевч. 61. *Полинь, полинь, голубонько, аж в Київ зо мною.* Мет. 41. *Вип'єш,—біжи яко мога, що б там ні кричало, не огляньсь, поки станеш аж там, де прощалáсь.* Шевч. 16. *Аж до вечора сидів у його,—вже смерком вернувся додому.* 4) **Аж пóки.** До тех пор пока. *Пробувайте в господі, аж поки вийдете звідтіля.* Ев. Мр. VI. 10. 5) **Аж-агóсь, аж ось, аж ось де, аж óсьдечки, аж от, аж от де.** Вот, вот где; как вот. Мнж. 175. *Де мішок?—«Аж ось». Аж осьдечки опинився, ганявшись за конем. Тільки що випрягають коней, аж ось їде лейстровий городський козак Головко.* ЗОЮР. I. 256. *Аж ось прилітає змій.* Рудч. Ск. I. 132. *Аж ось настає голод.* Рудч. Ск II. 35. *Аж от перестріва його на дорозі становий.* Рудч. Ск. II. 161. 6) **Аж ось колú, аж от колú.** Вот когда. *Аж ось коли довідався, а то все не знав.* 7) **Аж он, аж óндечки.** Вон там. *Аж ондечки він живе на тому краю села.* 8) Как вот уже, как вдруг. *Лечу, дивлюся, аж світає, край неба палає.* Шевч. 218. *Дивлюсь, аж наші йдуть. Як послала мене мати в степ пшениці жати, аж там чумак воли пасе, став зо мною жартувати.* Мет. 21. *Дивляться, аж там приковані три змії́хи.* Рудч. Ск. II. 72. *Тільки що поблагословивсь їсти, аж та стріла так і встромилась у печеню.* ЗОЮР. I. **Аж гульк!** Как вдруг. *Аж гульк—з Дніпра повиринали малії дíти, сміючись.* Шевч. 28. 9) Ан; а между тем. *Я думав так, аж воно инакше.* 10) **Аж-аж-áж!** Показывает усиленное действие, желание. *Сидів, сидів* (голодний вовк), *так їсти аж-аж-аж!..* Рудч. Ск. I. 3. *«Грійте окропу,—я миться буду!» Мати нагріла такого гарячого,*

що аж-аж-аж! Грин. І. 43. *11) Глядь! *Він прокинувсь—аж нема волів.* Крим.

Аже́=Адже́. *Аже ти не забув, Трохиме...* О. 1861. V. Ніс, 66. *Аже ж і в тебе, тривай, була мати: не вовчиця тебе на світ породила.* К. ЧР. 246.

Аже́нь, *сз.*=**Аж.** Вх. Зн. 1.

Аз, а́за́, *м.* Название буквы **а,** аз. *Казав мені бакаляр промовити: «аз, аз!» А як же я не вимовив, він по пиці: раз-раз! Крикнув же він удруге: «А ну кажи: «Буки!» Ой ще ж бо я не вимовив,—попав в його руки.* Закр. І. 122. **'Ази́.** Буквы. *Як напише, моя мати, великії ази, аж поки я розібрала,—лагала три рази.* Чуб. V. 118. **Ази́ писа́ти.** Учиться писать азбуку по прописи. Ум. **'Азик. 'Азика узя́ти.** Получить отметку об отсутствии в классе. Шейк.

Азбу́ка, ки, *ж.* Азбука. *І азбуку по кунштиках заходилась вчити.* Шевч. 328. *Приложися до азбуки, будут повні кишені і руки.* Фр. Пр. 3.

Азбуко́вий, а, е. Азбучный. Шейк.

'Азик, ка, *м.* Ум. от **аз.**

'Азия, зиї и **'Азія, зії,** *ж.* Азия. *В татарських піснях середньої Азії...* Левиц. Правда, 1867, стр. 532.

Азия́т и **азія́т, та,** *м.* 1) Азиат. 2) Варвар, жестокий человек. Харьк. г.

Азия́тка и **азія́тка, ки,** *м.* 1) Азиатка. 2) Варварка, жестокая женщина. Харьк. г.

Азия́тство и **азия́цтво, азія́тство** и **азія́цтво, ва,** *с.* 1) Азиатские народы. *Варягоруська аристократія втеряла территорию, котру осягла була правом оборони від хижого азияцтва.* К. XII. 115. 2) Варварство, жестокость, *азиатские нравы.

Азия́тський и **азия́цький, азія́цький** и **азія́тський.** 1) Азиатский. К. Кр. 28. *Замчано кобзаря на край світу між азияцьку дичу.* К. XII. 130. 2) Варварский, жестокий.

***Азо́то́вий, а, е.** Азотный. Сл. Дубр.

Аїр. См. **Ае́р.**

I. Ай! *меж.* Ай, ах! — выражение испуга, боли. *Ай-ай-ай! закричу, їй же то богу закричу!* Шевч. 306. Употребляется также для выражения похвалы. *Я заслужив був собі лошака такого гарного, що й ай, а він наслав вовків, а вони й зїли.* Рудч. Ск. І. 94.

II. Ай! *сз.* Да, но. *Не любив бим дівчиноньку, ай хороша врода!* Гол. IV. 459.

Айбо, сз.=**Альбо** [Угор.]. Ogon. 159.

Айва́, ви́, *ж.* Айва, Cidonia vulgaris (фрукт). ЗЮЗО. І. 120.

Ай-ве́й! *меж.* Восклицание для насмешки над испугавшимся евреем.

Айві́вка, ки, *ж.* Наливка из айвы. Котл.

Ай-ві́й, *меж.* = **Ай-вей.** *Жиди як агили закричали: «Ай-вій, чоловіче!»* Рудч. Ск. II. 29.

'Айкало, ла, *м.*=**Аяйкало.**

'Айкати, каю, єш, *гл.* = **Аяйкати.** Желех.

'Айно, *нар.* Да, так (Галиц. и Угор.). Ogon. 158. Вх. Зн. 1.

Акаде́мик, ка, *м.* 1) Академик, член академии. 2) Студент академии, университета. Желех.

Академи́чний, а, е. Академический. Желех.

***Академи́цький, а, е.** Принадлежащий академику.

Акаде́мія, мії, *ж.* Академия. *Наші дуки великим коштом громадським академії да школи споряжали.* Хата. VII.

'Акання, ня, *с.* Частое повторение меж. **а.**

'Акати, каю, єш, *гл.* Часто повторять меж. **а.**

Ака́хвист и **ака́хтист, та,** *м.* Акафист. *По три акахвисти на день читаєш, а по чоловіку глимаєш.* Ном. № 859. *Аж перехрестилась Ганна, дякуючи богові, і дала собі зарок найняти акахтист і обміняти свічку.* Левиц. І. 66. *Акафисти наймав.* Чуб. II. 393.

Ака́ція, ції, *ж.* Раст. Акация, Acacia. ЕЗ. V. 246. *Тільки де-не-де стоїть довгошия вишня, безлиста акація попід кращими хатками.* Левиц. І. 91. **Жо́вта ака́ція.** Caragana arborescens L. ЗЮЗО. І. 115. **Бі́ла ака́ція.** Robinia Pseudoacacia L. ЗЮЗО. І. 134.

Акварели́ст, та, *м.* Акварелист. *Тут треба маляра акварелиста.* Шевч. О. 1862. III. 4.

Аквaréльний, а, е. Акварельный. *Мені тепер дуже і дуже треба одну акварельну краску, називається вона сепія.* Шевч. О. 1862. III. 4.

***Акваре́ля, лі,** *ж.* Акварель. Сл. Нік.

Аке́ц! *меж.* Крик на телят. Шейк.

Аксами́т, ту, *м.* = **Оксами́т.** *Через улицю перезва нам дороженьку перейшла; а все в злоті, в аксамиті і в червоних чоботях.* Мет. 236.

Аксами́тка, ки, *ж.*=**Оксами́тка.**

Аксами́тний, аксами́товий, а, е.= **Оксами́тний.** *Чорна шовкова сукня, пообшивана чорними аксамитовими стрічками.* Левиц. І. 429.

Акт, ту, *м.* 1)=**Дія** (в драматическом сочинении). О. 1862. III. 52. 2) Акт, документ. *В наших церковних і манастирських архивах усякі дієлисні... акти.* О. 1862. VII. 62, 63.

Акто́р и **актьо́р, ра,** *м.* Актер. *Ввійшов Яким зовсім так, як от виступають актори на сцену з-за декорацій.* Левиц. І. 478. *Один актьор грав дуже погано... в партері почали сміятись.* Левиц. Пов. 139.

Акто́рка и **актьо́рка, ки,** *ж.* Актриса. Желех. *Чи не була вона в актьорках в театрі?* Левиц. І. 465.

Акто́рський и **актьо́рський, а, е.** Актерский. Желех.

Акура́т, *нар.* Точно, как-раз. *Буде акурат, як ти казав.* Желех.

Акура́тний, а, е. Аккуратный. Желех.

Акура́тність, ности, *ж.* Точность, аккуратность. Желех.

Акура́тнісько, *нар.* Точнехонько. Желех.

Акура́тно, *нар.* Аккуратно.

***Акци́зник, ка,** *м.* 1) Акцизный чиновник. 2) Бранное слово—пьяница. Сл. Явор.

Але́, *сз.* и *меж.* 1) Но, однако, впрочем. *Не родить рілля, але божа воля.* Ном. № 28. *Єсть і бідніші од нас, а живуть же...—Запевне, що живуть; але яка жизнь їх?* Котл. НП. 370. *Хотіла спать, але не спала.* Шевч. 558. *Нема нічого без але́.* Ном. 2447. 2) **Але́ ж, але́ ж бо.** Ведь, ведь; однако уже. *Алеж і ти того не зробиш! Ой але ж бо козак Нечай на тоє не дбає, та й з кумою із любою мед-вино кружає.* Лукаш. 119. 3) Употребл. в значении: Толкуй! рассказывай! Ну, вот! *Відкіля се ти тут узявся?—Але, відкіля! Адже ти і зроду тут не бувши та прийшов, а я й часто тут буваю.* Кв. II. 291. «*Мабуть підсудок?*» — *Ні!* — «*Так лев?*»—*Ні!*—«*Так мішок з дукатами?*»—*Ні, ні!*—«*Так папорті цвіток?*»—*Але-ж!*—Греб. 373. 4) Неужели? Однако! *А по чім груші? — По гривні. — Але!* 5) **Але́-але́!** **Але́-ж!** Как бы не так! дожидайся! *І мені ж даси меду, як піддереш?—Але-але!* «*Годі вилежуватись, іди молотити!*»—*Але-ж!* *6) **Але-то́.** Решительно, абсолютно. *Без мене ніхто, але-то ніхто... не міг би під час зими виглянути з хати.* Фр. Іст. кожуха.

Але́мбик, ка, *ж.*=**Ле́мбик.**

Алилу́йкати, каю, еш, *гл.* Петь «аллилуя». Желех.

Алилу́йко, ка, *м.* Насмешливое прозвание духовного лица (Галиц.). Желех.

Алилу́я! *с.* Аллилуя. *Кат лютує, а ксьондз скаженим язиком кричить: Te* Deum *алилуя!* Шевч. 367.

Али́рник, ка, *м.* Любящий пользоваться чужим, алырщик. *Та вони* (попи) *всі алирники.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Алма́з, зу, *м.* Алмаз, бриллиант. *Алмазом добрим, дорогим сіяють очі молодії.* Шевч. 428.

Алти́ця, ці, *ж.* Ластовка, вставка под мышками гуцульской рубахи. Шух. І. 153.

Аль, *сз.*=**Але́** 1. Ogon. 209.

Альбо́, *сз.* Или, либо. *Либонь моїх братіків на світі немає: альбо їх порубано, альбо їх постреляно.* АД. 116.

Алькі́р, ру, *м.* Отделенная перегородкой от большой **світли́ці** комнатка, служащая спальной и детской. Чуб. VII. 382. Ум. **Алькі́рик.** *Ми сидимо в світлиці, а він і притаївсь у алькирику.*

Альт, та́, *м.* Альт (голос). Желех.

Альта́на, ни и **альта́нка, ки,** *ж.* Беседка садовая. Левиц. І. 494.

Альтемба́с, су, *м.* Род парчи. *Срібним альтембасом стін не обіб'ю у труні.* Щог. Вор. 58.

Альто́вий, а, е. Альтовый. *Її альтовий дзвінкий голос.* Левиц. Пов. 218.

Алю́! *меж.*=Аля́! Вх. Уг. 250.

Алю́рний, а, е. Аккуратный, опрятный. *А таки не алюрна дівчина!* Змиевск. у.

***Алю́рність, ности,** *ж.* Опрятность. Сл. Дубр.

Аля́! *меж.* Крик на свиней, чтобы отогнать их. *Аля! аля! аля ж, кажу! Вона ніби не чує. Що там вона риє свинячою мордою?* Маркев. 61.

***Алябáстер, тра,** *м.* Алебастр. Сл. Дубр.

'Аляр, ру, *м.* Крик, шум. *В хоромах аляр і огні.* Щог. В. 146.

***Аля́рм, у,** *м.* Тревога. *Тоді село бачило в церкві воєнний алярм, бо комендант у церкві голосно командерував і роздавав прикази.* Черемш.

Амба́р, ру и **амба́рь, ря,** *м.* Амбар, отдельно от жилого помещения стоящая кладовая. Стор. Оп. 145. Шух. I. 106.

Амби́тний и **амбі́тний, а, е.** Честолюбивый, тщеславный. Желех.

Амби́ція и **амбі́ція, ції,** *м.* Амбиция, тщеславие. Желех.

Амбо́н, на и **ну,** *м.*, и **амбо́на, ни,** *ж.* Амвон. *Поучали з церковної амбони рідних братів чужою мовою.* К. XII. 122.

Амбро́сити, ро́шу, сиш, *гл.* Праздновать день св. Амвросия. Встречается только в анекдоте о ленивой жене, отговаривавшейся от работы праздниками, за что она была побита с таким поучением: *«Було не савити, не варварити, ні амбросити, але куделю було кудносити».* Ном. № 4007.

Аме́рика, ки, *ж.* Америка. Ком. I. 54. *В Америці, коли правда тому, що пишуть, і вчені люде, і пани не цураються роботи.* Левиц. I. 166.

Америка́нець, нця, *м.* Американец. *Американець Франклін первий показав, що грім буває од громовини.* Ком. II. 66.

Америка́нка, ки, *ж.* 1) Американка. 2) Порода картофеля. МУЕ. I. 101.

Америка́нський, а, е. Американский. *Висіли гирлянди з ліян... американських.* Левиц. I. 508.

Ами́нь и **амі́нь,** *нар.* 1) Аминь Чуб. III. 26. 2) Употребляется как существительное м. р. в значении: конец, смерть. Фр. Пр. 4. *Амінь тобі буде.* Ном. № 3650. *Мовчи, а то тут тобі й амінь!* Шевч. 300. ***Зроби́ти кому́ амінь.** Предать смерти, умертвить. *От я зроблю тобі тут амінь.* Липов. у. Ефр.

***Амон(і)я́к, ку́,** *м.* Аммиак. Сл. Дубр.

***Амон(і)яко́вий, а, е.** Аммиачный. Сл. Дубр.

***Амо́р, ра,** *м.* 1) Амур. 2) В орнаменте—амурчик. *Печі кафлеві... з усякими квітками та аморами.* Лепкий.

Амуни́ція, ції и **амуни́ця, ці,** *ж.*= **Муні́ція.** *Зачав він* [москаль] *забивати цвяшки, де він ружжо повісить, де амуніцію.* Чуб. I. 219. *Як амуніцію спорядили і насушили сухарів.* Котл. Ен. IV. 58.

'Амфора, ри, *ж.* Амфора, род греческого и римского кувшина. *Жерці і ліктори стоять круг Капітолія—і хором співають гимн і курять дим з кадил і амфор.* Шевч. 607.

***Аналі́за, зи,** *ж.* Анализ. Сл. Дубр

***Аналізува́ти, зу́ю, єш.** *гл.* Анализировать. Сл Дубр.

***Анальфабе́т, та,** *м.* 1) Неграмотный. 2) Безграмотный, невежда. Сл. Нік.

***Анальфабети́зм, му,** *м.* 1) Неграмотность. 2) Безграмотность, невежество. Сл. Нік.

Анало́й, ло́ю, *м.* Налой. Ум. **Анало́йчик.** Грин. III. 516.

Ана́хтема, ми. 1) *ж.* Анафемствование. *Сьогодня в церкві анахтему співали.* 2) *об.* Проклятый, отверженный человек, анафема. Употребляется как бранное слово. У Котл. также **ана́хтем, ма:** *Анахтем вічний Турн пропав.* Котл. Ен. V. 39.

Ана́хтемський, а, е. Анафемский, проклятый. Употребл. как бранное слово. *Що нам на світі робить з тими анахтемськими ляхами та козаками.* Стор. Мпр. 43.

Анаці́я, ції, *ж.* Затруднительное положение, беда. *Попавсь небіжчик в анацію.* Греб. 322.

'Ангел, а́нгол, ла и **а́нгель, ля, *а́нголь, ля,** *м.*='**Янгол.** Рудч. Ск. I 24. *Був би ангел, коби не роги.* Фр. Пр. 4. *Над тим дитям три анголи дихали.* Чуб. III. 326. Ум. **Ангело́чок.** *Да над домом ангелочки літали, Ісуса Христа в ризи сповивали.* Чуб. III. 323.

'Ангельський и **а́нгольський, а, е́.**=**'Янгольський.** *Хори ангельські а все зближають, преславному гласу пісні співають.* Чуб. III. 355.

Ангеля́ и **анголя́, ля́ти,** *с.*=**Янголя́.** Ум. **Анге(о)ля́тко.** Желех. **Анге(о)ля́точко.**

Ангеля́н, на, *м.*=**Англі́єць.** Закр.

Ангеля́нець, нця, *м.* = **Англі́єць.** Закр.

Ангеля́нка, ки, *ж.* Англичанка.

Ангеля́нський, а, е. Английский. *В каптанах ангелянського сукна дорогого.* О. 1862. II. 56.

Англі́єць, лі́йця, *м.* Англичанин. Желех.

Англі́йський, а, е = **Ангеля́нський.** Желех.

'Англія, лії, *ж.* Англия. *То було в Анґлії.* Гн. I. 47.

Андара́к, ка, *м.* Род юбки у полесских женщин из полосатой шерстяной материи. Чуб. VII. 429.

'Анде, а́ндека=**(он де),** *нар.* Вон, вон там (Угор.). Ogon. 217.

Андрі́єць, йця́, *м.* Раст. Delphinium Ajacis. Вх. Пч. II. 31.

Андрія́к, ка, *м.* Опиум. *Щоб дитина заснула, треба їй дати андріяк у молоці—воно темне та неначе маком пахне; беруть його у аптеці.* Киев.

Ані! *сз.* См. союз **А.**

Ані́ж, *сз.* Нежели, чем. *Лу́чча ріля ранняя, аніж тая пізняя.* Н. п.

Анке́р(ь) и **анки́р, ру (рю),** *м.*= **Алькир.** *Де ж ти будеш спала?—В анкерю, в пірю.* Гол. I. 126.

Ано́ и **Ано́-лем,** *сз.* Но, только, но только. *Тогди не било неба ні землі, ано-лем било синоє море.* Гол. II. 5.

Анта́ба, би, *ж.* Рукоять, рукоятка, ручка. Ум. **Анта́бка.**

Анта́бка, ки, *ж.* 1) Ум. от **Анта́ба.** Вх. Зн. 1. См. еще **Шкафа́.** МУЕ. I. 72. 2) Железная скоба для скрепы. Звенигород. у.

Анта́к, *нар.* Так. Угор.

Анта́л, лу, *м.* Боченок в 60 бутылок. Закр.

Анталю́з, за, *м.* Серебряная монета, получившая, путем особых приемов владельца ее, чудесную силу возвращаться к хозяину (в нар. поверьях). Чуб. III 23. См. **Інклюз.**

Анта́м, *нар.* Вон там. Гол. III. 455.

Антими́нс, са, *м.* Антиминс. *Узяв лядський антиминс із церкви та й привіз до преосвященного.* ЗОЮР. I. 263.

Анти́пка, ки, *ж.* Раст.: вишня душистая, Prunus mahaleb L. ЗЮЗО. I. 132. Анн., 276.

Анти́пко, ка, *м.* Чорт, которому дверью отбито пятки, отчего он хромает. Вх. Зн. I. Драг. 52. *Антипко (хованець) викльовується з курячого зноска.* ЕЗ. V. 210. *Якого антипка кричиш?* Фр. Пр. 7.

Анти́пковий, а, е. Сделанный из **анти́пки,** принадлежащий ей. Желех.

Анти́пцьо, ця, *м.* = **Анти́пко.** Вх. Зн. 1.

Анто́нівка, ки, *ж.* Род яблони и яблок: восковое яблоко.

Ану́! *меж.* Ну-ка; ну-лишь, попробуй! *Ану лиш, годі тобі лежати! Ану вдарь! Ану ще слово скажи, то так і вилетиш із хати!* Харьк. **Ану-ну́!** Попробуй только!

Анци́болот, та, анциболо́тник, ка и **анци́бол, ла,** *м.* Болотный чорт. Употребляется как бранное слово. О. 1862. V. 80.

Анци́болотський, а, е. Чертовский. *А щоб ви показилися анциболотські* [жаби]! Грин. II. 333.

Анци́христ, та, *м.* Антихрист. Употребляется как бранное слово. *При кінці світа покажесь анцихрист.* Гн. II. 79. **Анци́христ то зна́е!** Чорт его знает! Фр. Пр. 7.

Анцияш, ша, *м.*=**Анци́христ.** *Бодай тя анціяш побіл!* Вх. Уг. 245.

***Апара́т, та,** *м.*, чаще во мн. **апара́ти, тів.** Церковная утварь, облачение. *Барзо веле... апаратів церковних, лихтарів і инших річей побрала.* Ор. Лев.

***Апара́тник, ка,** *м.* Аппаратчик. Сл. Дубр.

Апелюва́ння, ня, *с.* Апелляция, апеллирование.

Апелюва́ти, лю́ю, єш, *гл.* Апеллировать. Стор.

Апо́стол, ла, *м.* 1) Апостол, один из двенадцати учеников Христовых. *Учеників назвав апостолами.* Ев. Л. VI. 13. *І посходились апостоли до Ісуса.* Ев. Мр. VI. 30. *Подибує він раз*

янгола, ци апостола. Гн. II. 69. 2) Учитель, провозвестник истины. *І день іде, і ніч іде, і, голову схопивши в руки, дивуєшся, чому не йде апостол правди і науки.* Шевч. 659. 3) Книга деяний и посланий св. апостолов. *То було по великих празниках народ приходив до Дороша, неначе до церкви, от він і читав їм Євангелію, Апостола і Псалтирь.* Стор. 57.

Апостолува́ння, ня, *с.* Апостольство, пребывание апостолом. *Коли иншим я не апостол, то все ж вам: ви бо печать апостолування мого в Господі.* І Посл. св. ап. Павла до Коринф. IX. 2.

Апо́стольство, ва, *с.* 1) Апостольство. *Апостольство любови до ближнього доходило в ній до ентузиязму.* К. XII. 8. 2) *Соб.* Апостолы. *Вельми часто посилав листи до українського апостольства.* К. XII. 10.

Апо́стольський, а, е. Апостольский. *А на апостольськім престолі чернець годований сидить.* Шевч.

Апроба́ція, ції, *ж.* Проба, одобрение. *Я привезу вам дров на апробацію.* От крест. из с. Голубич Черниг. у. Б. Г.

Апте́ка и апти́ка, ки, *ж.* Аптека. Желех.

Апте́(и́)карка, *ж.* Аптекарша. Желех.

Апте́(и́)карство, ва, *с.* Аптекарское искусство, фармация. Желех.

Апте́(и́)карський, а, е. Аптекарский. Желех.

Апте́(и́)карь, ря, *м.* Аптекарь. *Не здуриш аптекаря купервасом.* Ком. II. № 833.

Апте(и)карюва́ння, ня, *с.* Занятие аптекарским искусством.

Апте(и)карюва́ти, рю́ю, еш, *гл.* Заниматься аптекарским искусством, быть аптекарем.

Ара́б, ба и **ара́бин, на,** *м.* Араб. АД. I. 134. *Зробився він* (Магомет) *первим чоловіком між арабами.* К. МХ. 5. *Ой бо вже я їду полем та все лісом зелененьким, та з турчином молоденьким, чи з турчином, арабином, чи з невірним татарином.* Чуб. V. 948.

Ара́бець, бця, *м.* = **Ара́б.** Встречено только у Щоголева в приложении к коню: *Кінь арабець, кінь огняний.* Щог. Сл. 141.

Ара́бин, на, *м.* См. **Ара́б.**

Ара́бія, бії, *ж.* Аравия. Желех.

Ара́бка, ки, *ж.* Арабская женщина. Желех.

Ара́бський, а, е. Арабский. *Картина була невимовно ефектна й чаруюча, неначе взята з арабських казок «Тисячі й одної ночі».* Левиц. Пов. 139. *Гаруна Аль-Рашида він праправнук, премудрого арабського калифа.* К. Бай. 74.

Ара́бщина, ни, *ж.* Арабские язык и литература, также вообще что-либо арабское. Так, к заглавию одного из своих стихотворений Кулиш прибавляет: *Взором арабщини,* т. е. подражание арабскому. К. Дз. 230.

***Ара́к, ка,** *м.* Ром. Сл. Дубр.

Ара́нда, ди, *ж.* и пр. См. **Ора́нда** и *пр.*

Ара́п, па и **ара́пин, на,** *м.* 1) Аравитянин, араб. Желех. 2) Негр. 3) Человек со смуглым цветом лица. 4) Грязный, запачканный человек.

Арапі́й, пія́, *ж.* = **Гара́пник.** *Стала баба чаряпкаться на дерево, а він її арапієм.* Грин. II. 231.

Ара́пський, а, е. 1) Арабский. 2) Негритянский.

Ара́ші, шів, *м. мн.* Дышло воловье у двухколесной арбы. Кубан. О. 1862. Кух. V. 36. См. **II. Ари́ш.**

Арга́т и **арга́т, та,** *м.* 1) Работник, наемник. Пот. III. 15. 2) Рабочий на запорожских рыбных ловлях, большею частью бездомный бродяга. Рудч. Ч II. 245, отчего—3) Бездомный бродяга. Желех.

Аргóнія, аргóнія, нії, *ж.*=**Жоржи́на.** Киев. у.

***Аргуме́нт, ту,** *м.* Аргумент. *Майстер в браку сильнішого аргументу вхопив здоровий бляшаний друшляк і так делікатно насадив його цьоці Кошицькій на голову.* Франко.

Ардáль, лі, *ж.* Трансильвания. Федьк. Поез. I. Слово от изд. XV.

Ардáн, ну, *м.* = **Ордáнь 2.** МУЕ. III. 39.

Аре́на, ни, *ж.* Арена, поприще, место для состязания. *Арена звірем заревла, а син твій гордо на арену, пса-*

лом співаючи, ступив. Шевч. 613. В переносном смысле — место, поприще деятельности. *Виступає... горопаха русин на арену публіцістики і як же, ви думаєте, він почувається посеред широкої вольної арени слова?* К. Кр. 35.

Аре́нда, ди, *ж.* и др.=**Оре́нда** и др. Фр. Пр. 8.

Аре́шт, ту, *м.* 1) Арест. *В холодній під арештом сиділо іще кілька жидків злодіїв і конокрадів.* Левиц. І. 320. *На арешт го засудили.* Фр. Пр. 8. 2) Помещение для арестованных, арестантская, тюрьма. *До арешту го посадили.* Фр. П. 8. *Арешт, то дім плачу.* Фр. Пр. 8. **Аре́шти собо́в витира́ти.** Быть в тюрьме, под арестом. Фр. Пр. 8.

Арешта́нт та, *м.* Арестант. *Над бідним арештантом кождий сі збиткує.* Фр. Пр. 9.

Арешта́нтка, ки, *ж.* Арестантка. Желех.

Арешта́нтська. Место заключения, арестантская.

Арешта́нтський, а, е. Арестантский.

Арешто́вувати, вую, єш, сов. в. **арештува́ти, ту́ю, єш,** *гл.* 1) Арестовывать, арестовать. 2) Забастовать (в карточной игре). Шейк. 3) В думе «про Самійла Кішку» употреблено в значениях: вооружать и приготовлять к стрельбе: *Ой із города Трапезонта виступала галера... гарматами арештована.* АД. І. 208. *Тогді козаки собі добре дбали: сім штук гармат собі арештували, яссу воздавали.* АД. І. 217.

Арештува́ння, ня, *с.* Арестование.

Арештува́ти. См. **Арешто́вувати.**

***Аритмети́чний, а, е.** Арифметический. Слов. Дубр.

Арихме́тика, ки, *ж.* Арифметика. *Арихметикою або щотницею зветься така наука, що навчає без помилок щитати (лічити).* Кон. Ар. 1. Ум. **Арихме́тичка.** *Арихметичка трудна мені здалася.* Г. Барв. 403.

І. Ари́ш! *меж.* Окрик на овец. Мнж. 175.

ІІ. Ари́ш, ша, *м.* Дышло воловье в арбе. Екатериносл. Мнж. 175. См. **Араші.**

'Арідник, ка, *м.* Чорт. Шух. І. 36. **'Арідник го зна́е!** Чорт его знает. Фр. П. 9. *2) Злой дух. Коцюб. «Тіні заб. предків».

Арка́н, ну, *м.* 1) Род гуцульского танца мужчин. Желех. **Аркана́ танцюва́ти.** Фр. П. 9. 2) Аркан. *Сказав та й зашморгнув на шиї він аркан.* Г. Арт. О. 1861. ІІІ. 84. *Еней і сам так розходився, як на аркані жеребець.* Котл. Ен. *Аби-сте мні арканом тігли, то не піду.* Фр. Пр. 9.

'Аркуш, ша, *м.* Лист бумаги, жести. *Куплю паперу аркуш і зроблю маленьку книжечку.* Шевч. 376. Ум. **'Аркушик.**

Аркуше́вий и **аркуше́вий, а, е.** Листовой. Желех. **Аркуше́ве вікно́.** Окно со стеклами? *Ой гляну я, гляну в аркушове вікно.* Чуб. V. 616. *Що у мене двори коштовнії, що у мене вікна аркушовії.* Чуб. V. 1021.

Арма́та, ти, *ж.* 1)=**Гармата.** Закр. 2) Артиллерия. *Рятуйте, браття! Військова армата і золото, що ми наплінрували, по пристанях у турка-супостата, з гетьманськими клейнодами пропали.* К. Бай. 91.

Арма́тний, а, е. 1) = **Гарматній.** 2) Артиллерийский.

Арма́ш, ша́, *м.*=**Га́рма́ш.**

Арме́н, на, *м.*=**Вірме́н.** Чуб І. 179.

Арме́нський, а, е.=**Вірме́нський.** Шевч. 309.

Арнау́тка, ки, *ж.* Сорт пшеницы: арнаутка, белотурка. ЗОЗО. І. 139.

'Арніка, ки, *ж.* Раст.: баранник горный, Arnica montana. Шух. І. 21.

***Артезі́йський** и **артезія́нський, а, е.** Артезианский. **-ка крини́ця.** Артезианский колодец. Сл. Нік.

Артику́л, ла, *м.* Статья, устав, артикул. *Да отамане батьку, ми знаєм артикули.* Лукаш. 30. *Артикули в статуті.* Котл. НП. 343. **Артику́ли гну́ти.** Крючкотворствовать. Шейк.

Арти́ст, та, *м.* 1) Артист, художник. 2) Актер. *Публика тобі живому квітки кидала як солому, а вмер, артисте-небораче, то й байдуже* (Из эпитафии Соленика). О. 1861. ІІ. 176.

Арти́стка, ки, *ж.* 1) Артистка, художница. Желех. 2) Актриса.

Артисти́чний, а, е. Артистический, художественный. Желех. *Як її* (Книгу Іова) *написано, не була вона книгою*

канонишньою, та й навпослі довго вважали її, здається, за твір артистишний і мирський. К. Іов. Передм. XV.

Арті́ль, лі, *ж.* Артель. Рудч. Ск. II. 172. Рудч. ЧП. 32.

Арті́льний, а, е. Артельный.

***Арті́льник, ка,** *м.* Артельщик. Сл. Нік.

'Артус, са, *м.* Артос. Желех.

Арти́ш, ша, *м.* Раст.: козачий можевельник; артыш, арца; Juniperus sabina.

Архáнгол, ла, *м.* Архангел. *Бачить же бог, бачить творець, що мир погибає, архангола Гавриїла в Назарет посилає.* Шевч. 290.

Архáнгольський, а, е. Архангельский.

'Архва, ви, *ж.* Арфа.

Архв'я́нка, ки, *ж.* Арфистка.

Архи́в, ва, *м.* и **архи́ва, ви,** *ж.* Архив. *В наших церковних і манастирських архивах усякі дієписні... акти.* О. 1862. VII. 62, 63.

Архи́вний, а, е. Архивный.

Архикня́зь, зя, *м.* Эрцгерцог (Галиц.). Желех.

Архимандри́т, та и архимандри́та, ти, *м.* Архимандрит. *З манастира святого у золоті, аж сяє, сам архимандрит вихожає.* Шевч. 233. *Ось ходімо лиш до архимандрити, до нашого порадника.* К. ЧР. 131.

Архимандри́цтво, ва, *с.* Место, должность или звание архимандрита. К. МБ. II. 121.

Архимандри́чий, а, е. Архимандритский. *Ввійшов архимандрит. На його грудях заблищав архимандричий хрест.* Левиц. Пов. 317. *Архимандрича ряса.* Морд. II. 32.

Архи́мник, ка, *м.* Шарлатан, плут. *Та й остогиділи мені оці трикляті дурисвіти, чи то пак—архимники, що знай нашого брата дурять та під манастир підводять.* Харьков.

Архи́мниця, ці, *ж.* Шарлатанка. Харьков.

Архи́мницький, а, е. Шарлатанский, плутовской.

Архире́й, ре́я, *м.* Архиерей.

Архире́йський, а, е. Архиерейский.

Архистрати́г, га, *м.* Архистратиг. *Не плачте, братия: за нас і душі праведних, і сила архистратига Михаїла.* Шевч. 161.

***Архите́кт, та,** *м.* Архитектор.

Архитекту́рний, а, е. Архитектурный. *Архитектурні дива собі будуйте.* К. (О. 1861. II. 23).

Арци́. Архи. Прибавляется к некоторым словам для усиления значения, напр.: **арцибі́скуп**—католический архиепископ, **арцира́бин**—главный равви́н; иногда и ради насмешки, напр.: **арцидýрень.**

'Арчик, ка *и **арча́к, ка́,** *м.* Седло. Морд.

Арши́н, на, *м.* 1) Аршин. *У нас на спідницю вісім аршин набірається.* Васильк. у. 2) В Полт. губ. при измерении земли—погонная сажень по ширине десятины, а в некоторых местностях Миргор. и Хорольск. уу. в десятине считают 20 **арши́н,** следовательно, **аршин**=120 кв. саж. Вас. 145. 3) **Ста́ти, піти́ під арши́н.** Быть взятым в солдаты. *Ой у вдови один син, та й той пішов під аршин.* Н. п.

Арши́нний, а, е. Аршинный, длиною в 1 аршин. Вас. 145.

Арши́нник, ка, *м.* Мышьяк. Шейк. *Аршиннику—отрути випив і пропав на місці.* Драг. 204. **Яко́го ті арши́ннику дам?** Нечего мне тебе дать (Бранное выражение). Фр. Пр. 9.

Аря́! *меж.* Крик для отогнания овец или свиней. Шейк. *Молодиця спершу одгонила* (свиней)... *криком: «аря, гладкі, аря!»* Мир. ХРВ. 9.

***Ар'я́!** *межд.* Крик овцам (бежать вперед). Хот.

Ар'я́н, на, *м.* Кислое козье молоко. Кубан. О. 1862. Кух. V. 36.

Ар'я́ниця, ці, *ж.* Боченок для кислого козьего молока. 1862. Кух. V. 36.

Аса́! и аса-ля́! *меж.* Крик для отогнания свиней. Шейк.

Асаву́ла, ли, *м.*=**Осаву́ла.**

***Асекураці́йний, а, е.** Страховой. Сл. Нік.

***Асекура́ція, ції,** *ж.* Страхование, страховка. Сл. Нік.

***Асекурува́ти, ру́ю, ру́єш,** *гл.* Страховать. Сл. Нік.

Асе́сор, ра, *м.* Становой пристав (Правобер.). *Повернувся я з Сибіру,—*

нема ж мені долі... Асесори і справники за мною вганяють. Грин. III. 618.

Асе́сорський, а, е. Свойственный, принадлежащий становому приставу.

Асесорува́ти, ру́ю, єш, *гл.* Занимать должность станового пристава.

Асисте́нція, ції, *ж.* Свита. *Прибув зо всею своєю асистенцією.*

Ассафе́т, ту, *м.* Ассафетида (Asa foetida), затвердевший млечный сок корня Ferula Scorodosma Benth. et Hook и Ferula Northex Boiss. *Під ніс їй* (хворій) *клали ассафету і теплую на пуп сервету.* Котл. Ен. IV. 45.

Астро́но́м, ма, *м.* Астроном. Ном. № 6540. *Один був астроном і небо добре знав і зорі так лічив, як той вівчар отару.* К. Дз. 141.

Астрономи́чний, а, е. Астрономический. К. Іов. Передм. V.

Астроно́мія, мії, *ж.* Астрономия. Шевч. (О. 1862. VI. 23). *Наука про зорі зветься астрономія.* Ком. I. 58.

Астря́б, ба, *м.* = **Яструб.** Вх. Пч. II. 8.

***Асфальта́рня, ні,** *ж.* Асфальтовая фабрика. Сл. Нік.

***Асфа́льтник, ка,** *м.* Асфальтщик. Сл. Нік.

***Асфальтува́ти, ту́ю, єш,** *гл.* Асфальтировать. Сл. Нік.

Ат! *меж.* для выражения нетерпения, неудовольствия: ах, оставь! Перестань! *Та ну бо роскажи!—Ат, одчепись!*

***Ата́к, ку,** *м.* Припадок. **Ата́к серцевий.** Сердечный припадок. Фр.

Ата́ка, ки, *ж.* Атака, нападение.

Атако́вувати, вую, єш, сов. в. **атакува́ти, ку́ю, єш,** *гл.* Атаковывать, атаковать, нападать. *Нас і кошового і всю славну Січ атакував.* Скальковск.

Ата́ман, на, *м.* и др.=**Ота́ман** и др.

Ата́сь! *меж.* См. **Тась.**

Атери́нка, ки, *ж.* Род рыбы, красноперка. Новорос.

I. Ато́, *сз.* 1) А, но, а не то, а между тем. *Ой, не жаль би мені воза, коли б дівка була гожа; ато руда і погана—мені воза поламала.* Н. п. *Якби сама,—ще б нічого, ато й стара мати, що родила на світ божий, мусить погибати.* Шевч. 65. 2) Кроме того, еще. *Його два сини, ато взяв п'ять хлопців сиріт.* Кв. II. 20.

II. Ато́ и **ато́ж,** *нар.* 1) Как же, разумеется. *Чи ходив ти в поле?—Ато! «Бачив ти його?»—Атож ні?* 2) Отрицательно: как-раз! нет!

***Атмосферо́вий, а, е.** Атмосферный. Сл. Дубр.

А́тра́мент, ту, *м.* Чернила. Желех. *Папір, атрамент, перо.* Гн. I. 195.

Атраме́нтовий, а, е. Чернильный.

А́у́ла, ли, *ж.* Шумная толпа, сборище. *Там коло волости така аула.* Мнж. 175.

'Афини, фин, *ж. мн.* Раст.: черника Vaccinium myrtillus (ягоды). Шух. I. 20.

'Афинник, ка, *м.* Куст, стебли черники, само растение, Vaccinium myrtillus. Гуцул.

Афиня́к, ка́, *м.* Наливка на чернике. Гуцул.

Афиня́нка, ки, *ж.* Суп из черники. Гуцул.

'Африка, ки, *ж.* Африка.

Африка́нський, а, е. Африканский. Левиц. I. 508.

Ах! *меж.* Ах! *А вона не хоче, бо я не багатий,—ах, я нещасний,—що ж маю діяти?* Коцип. I. 5.

'А́кати, хаю, єш, сов. в. **а́хнути, ну, неш,** *гл.* Ахать, ахнуть. *Гості ахали, дивувались, хвалили книжки.* Левиц. I. 483. *І багата, і хороша, хто погляне—ахне.* Чуб. V. 37.

Ахи́! *меж.*=**Кахи́.** *Щось кашлянуло: «Ахи, чорнявий, озирнись бо, лукавий!»* Грин. II. 276.

'Ахкати, каю, єш, *гл.* = **'Ахати.** Желех.

'Ахнути, ну, неш, *гл.* Ахнуть. *Як устала царівна, так і ахнула, що немає перстіня.* Грин. I. 77.

Аціба́! *меж.* Крик, чтобы отогнать свиней, собак. Шейк.

Ацю́! *меж.*=**Аса́!** Шейк.

Аця́! аця́! *меж.* Крик, чтобы созвать свиней. Звенигор. у.

Ач! *меж.*, сокращенное из **бач!** Ишь, вишь. *Ач який гарний!*

Ачей́, *нар.* Авось, может быть. *Струни мої, струни золотії, заграйте мні стиха, ачей козак нетяжище поза-*

буде лиха. ЗОЮР. І. 316. *Вийди, вийди, дівчинонько, вранці по водицю, ачей же я надивлюся на плахту-дрібницю.* Н. п.

Ачу́, *меж.*=**Ацю́.**

Ачхи́! *меж.* Чих! (Подражание чиханию). *Хоч табаки понюхаю!—...Нюхнув та—ачхи!* Рудч. Ск. І. 4.

Ая́, *нар.* (Сокращенное **а як же**). Да, как же, разумеется. Гуцул.

Аяй, *меж.* Ай! Желех.

Ая́йкало, ла, *м.* 1) Произносящий: **аяй,** стонущий. Желех. 2) Трус, мнительный человек. Желех. *Він таке (такий) аяйкало.*

Ая́йкання, ня, с. Вскрикивание: **ай-ай.**

Ая́йкати, каю, єш, *гл.* Кричать **ай-ай.**

***Аяя́(й),** *меж.,* выражающее сожаление. *Аяя! Як тобі не стидно!* Сл Явор.

Б.

I. Б. См. **Би.**

II. Б. См. **Об.**

Ба! *меж.* как сокращ.: **бач.** 1) Вишь, видишь, смотри-ка. *Ба який!* Морд. *Он ба де він ходе, а тут його шукають!* Харьк. *Чи ти ба, яка моторна,—вже й зробила.* 2) Вот, а вот. *Став дохтором і пішов угору. Ба вже його й до панів стали прикликати, ба вже він і кочом став їздити, ба вже й сам став паном.* Шейк. Б. П. II. 67. *Ан. *Ти не знаєш цього.—Ба знаю.* Крим. 3) Употребляется чаще в конце речи в форме: **та ба! що ба!** *Пішов би, та ба!* Пошел-бы, так вот видишь! (Предполагается, что есть какое-то препятствие). *І не счуєшся, як і оставсь сам собі на світі: хоть і з людьми, і проміж людей, та ба! усе тобі не такі приятелі, яких поховав.* Кв. I. 1. *Тяжко серденьку, як здума, та ба! не сховався.* Шевч. *Череваниха й боялась, щоб лукавий не підкусив паливод* (запорожців) *на яку пакость. Аж ось стали наздоганять своїх. Запорожці бачать тогді, що ба! да й зникли з очей.* К. ЧР. 96. 4) В начале отрицательного ответа служит усилением в значении: да, да нет, вот-же. *Знаєш це?—Ба ні! Питається у хлопчика: «Що, титаря вбили?» — Ба ні, дядьку; батько казав, що його спалили.* Шевч. 175. *Питається його: «А що, нічого не вилазило?» А він каже: Ба ні! лізла гадюка.* Рудч. Ск. I. 146. *А не зробиш цього!—Ба зроблю!* 5) Как союз, употребляется в значении: даже, мало того, да и. *Родився на Підгір'ї, ба і ріс в Підгір'ї.* Федьк. Поез. I. 31. 6) **Тим бо й ба!** В том-то и дело! *Він хтів би коняку купить, та тим бо й ба!—грошей нема.* 7) **Ба-ле, ба-ле-ба!** (из **ба але**). Смотри-ка! вот удивительная вещь! Вх. Лем. 389. *8) Мол. *Забалакалися: ба сеє, ба теє.* Херс. *Все їй недогода: ба те, ба се не так.* Херс.

Ба́ба, би, *ж.* 1) Женщина, баба (несколько пренебрежительно). *Де баб сім, там торг зовсім.* Ном. № 9805. *В баби язик—як лопатень.* Ном. № 9082. *Господи, благослови стару бабу на постоли, а молоду на кожанці.* Ном. № 8663. 2) Старуха. *Сто баб—сто немочей.* Посл. *Возрадуються дітки маленькі і баби старенькі.* Чуб. III. 410. *Як був собі дід та баба, та була у їх курочка.* Рудч. Ск. I. 19. *Нехай він знає, як лаяти старих бабів.* Алв. 87. Общепринятые формы сельской вежливости требуют каждую старуху называть **ба́бою,** но это обязательно только для лиц, которые летами гораздо моложе старухи, к которой обращаются. Чуб. VII. 355. 3) Бабка, бабушка, мать отца или матери. 4) Повивальная бабка, акушерка; чаще с эпитетом: **ба́ба-сповитуха, ба́ба-пупорізка, *ба́ба-бранка.** Сл. Дубр. 5) Нищая. *Баба в торбу візьме* (пугают детей). Ном. № 9272. 6) Знахарка. *Порадились між собою, казали* (до хворої) *бабу привести. Прийшла старенька бабуся, аж біла; роспиталась, подивилась, та й похитала головою: «Дитино моя нещаслива!» каже,—«твій вік уже недовгий».* МВ. I. 77. *Як бог поможе, то й баба поможе.* Ном. № 8415. *Сто баб—сто лік.* Ном. № 8420. 7) **Ба́ба-ягá.** См. **Ягá.** 8) **Дúка ба́ба=Літавиця.** *Літавиця називаєся також перелестниця або дика баба.* Гн. II. 5. 9) **Кíці (кýці, кýца, цíці)-ба́ба.** Игра в жмурки вообще, а в частности тот из играющих, который, с завязанными гла-

зами, должен ловить других. КС. 1887. VI. 481. 10) **Тісна́ ба́ба, кісна́ ба́ба.** Преимущественно детская игра, в которой сидящие на краях скамьи начинают теснить внутри сидящих к средине ее, т. ч. те оказываются как бы в тисках. КС. 1887. VI. 480. 11) **Ба́бу перево́зити.** Детская игра: бросают камешки или черепки так, чтобы они пошли по воде рикошетом; сколько камень или черепок сделал скачков, столько бросавший **перевіз баб.** КС. 1887. VI. 479. 12) Каменный истукан, находимый в степи, большею частью на курганах. КС. 1890. VII. 68. 13) Истукан, слепленный из снегу. *Качати бабу з снігу.* Шейк 14) Высокий конусообразный сугроб, бугор снега. *Вулиці забиті, заметені; по дворах, врівень з хатами, стоять страшенні снігові баби,—і тільки вітер куйовдить їх гострі голови.* Мир. Пов. I. 212. 15) Колода, чурбан с рукоятями для вбивания свай или утрамбовки земли. *Тягнуть оце залізну бабу, щоб убивать палі.* ЗОЮР. I. 75. 16) Пучек сена, который кладется под стол на сочельник. ЕЗ V. 91. 17) В **кро́снах** то-же, что **су́ка** в **варста́ті.** См. **Навій.** МУЕ. III. 25. 18) Большой шарообразный комок горшечной глины, образованный для перевозки глины с места добывания в мастерскую горшечника. Шух. I 260. 19) Род кушанья, испеченного из кукурузного теста, солонины, масла, яиц и пр. Шух. I. 144. Kolb. I. 52. 20) **Ба́ба-шарпани́на.** Род постной **ба́би** (см. 19) из пшеничного теста, рыбы, конопляного масла и пр. Маркев. 151 21) Род пасхи. МУЕ. I. 108 *Хазяіновита хазяйка* (напече)... *пасок і всякої всячини: пани і панійки, папушники там, баби, пундики.* Сим. 205. 22) Птица пеликан, Pelecanus crispus. Шейк. С измен. удар.: **Баба́.** Одес у. 23) = **Со́я,** Corvus glandarius. 24) = **Бабе́ць.** Вх. Пч. II. 19. 25) Род грибов: agaricus procerus. Морд. 26) Род больших груш. Шейк. 27) *Мн.* **Баби́.** Созвездие Плеяд. Шейк. Ум. **Ба́бка** (см), **ба́бонька, ба́бойка** (галиц.), **ба́бочка, бабу́ня, бабу́нечка, бабу́ся, бабу́сенька, бабу́сечка, ба́бця.** За исключением **ба́бки** и **ба́бочки,** все остальные употребляются преимущественно: в знач. 3-м как ласкательные имена, даваемые внуками бубушке, также когда говорят вообще старухе (знач. 2) с симпатией к ней; в 4—6 значениях употребляются главным образом как слова обращения. *Добре вам, бабуню, було тут жити.* МВ. (О. 1862. III. 36). *Чи вже ж отсе, бабуню, Чаплі?—спитала Маруся у однієї старої баби.* Левиц. Пов. 371. *Одна буде та й за кумочку, друга буде за бабунечку.* Грин. III. 487. *Взяла зілля, поклонилась: Спасибі, бабусю!* Шевч. 16. *Прибігла мати, чоловік і ще кілька бабусь.* Стор. МПр. 59. *Принесіть мені, бабусю, вишневу квіточку... принесіть, бабусенько!* МВ. I. 78. *Як поіхав королевич до бабусеньки: «Бабусенько, голубонько, одгадай сей сон!»* Чуб. V. 767. *Ой бабусю-бабусечко, що будеш робити? Як приїде дід із лісу—буде бабку бити.* Чуб. V. 1131. **Ба́бка** и **ба́бочка** употребляются по отношению как к молодым, так и старым женщинам; последнее—ласкательное. Ув. **Ба́бе́га, баби́сько, ба́бище.**

***Баба́й, ая́,** *м.* Домовой. Херс. Нік.

Баба́йка, ки, *ж.* Большое, прикрепленное к лодке весло. МУЕ. I. 35, 39. **На баба́йку!** На весла!

Баба́к, ка́, *м.* 1) Байбак, сурок. *Питав лисицю кум бабак.* Гліб. **Баба́к сви́снув.** Началась весна (По нар. поверью 1 марта **Б.** просыпается и свищет,—это первый признак весны). Чуб. III. 9. 2) Переносно: лентяй, лежебока. *Хто б сподівавсь, що Турн—бабак.* Котл. Ен. 3) Меховая тесьма, опушка, которой обшивается крестьянская шуба. Чуб. VII. 432. *Кожух білих смушків під тяжиною і бабаком обложений.* Кв I 132 Ум. **Бабачо́к.**

Бабако́вий, а, е. Принадлежащий, относящийся к сурку; сурковый.

Баба́на, ни, *ж.* Старая овца, негодная для случки. Херс.

Бабару́нка, ки, *ж.*=**Бабру́на.** Вх. Уг. 225.

Баба́х! *меж.* Звукоподражание выстрелу, удару, падению. *Бабах у воду!* Шейк.

Баба́хати, хаю, єш и **баба́хкати,**

каю, єш, одн. **бабáхнути, ну, неш,** *гл.* 1) Стрелять. *Десь далеко хтось бабахає.* 2) Только одн. Упасть, шлепнуться. *Так і бабахнув у воду.*

Бабачá, чáти и **бабаченя́, ня́ти,** ср. Детеныш сурка. Шейк.

Бабачи́ще, ща, *м.* Ув. от **баба́к.**

Бабачо́к, чка́, *м.* Ум. от **баба́к.**

Бабе́га, ги, *ж.* Бабище. Ув. от **ба́ба.** Константиногр. у.

***Бабе́ра, ри,** *ж.* Бабища, бабёха. Херс.

Бабе́ць, бця́, *м.* Рыба Cottus, бычек, головач. Вх. Пч. II. 19. См. **Голова́ч, ба́ба 24.**

Бабе́шки, шок и **шків,** *ж. мн.* Внутренности животного, потроха. *Я нинькы варила вареники з свинячими бабешками.* Шейк.

Баби́зна, ни, *ж.* Наследство от бабки. *Ця хата ще моя бабизна.*

Ба́бин, на, не. 1) Принадлежащий **ба́бі,** бабин. *Танцювали миші по бабиній хаті.* Чуб. V. 515. 2) **Ба́бине лі́то.** Бабье лето. Теплые дни осенью, когда летает паутина, которую тоже называют **ба́бине лі́то.** 3) **Ба́бин пес.** Зоол. Phalaena caja, медведица. Вх. Лем. 425.

Баби́нець, нця, *м.* Отделение в церкви, в котором стоят женщины,—обыкновенно первое после входного. Шух. I. 115. *В церкві було повнісінько. В правім притворі стояли чоловіки та парубки, в лівім діди, на середині—малі хлопці, а в бабинці—молодиці та дівчата.* Левиц. I. 13.

Баби́нка, ки, *ж.* Ум. от **ба́ба 1?** Встречено в след. однокуплетной песне: *Ой нікого так не люблю, як свою бабинку, та даю їй сіна їсти в сінях за драбинку.* Гол. IV. 496.

Баби́нський, а, е = **Ба́бський 1.** *Розум дитинячий переважив бабинський розум.* Гн. II. 229.

Баби́ську, ка, *с.* Ув. от. **ба́ба.**

Ба́бити, блю, биш, *гл.* Быть повивальной бабкой, принимать детей. *Свекруха моя в його сина бабила.* Рудч. Ск. I. 77.

Ба́битися, блюся, бишся, *гл.* Уподобляться женщине, бабиться, изнеживаться.

Ба́биць, ця, *м.* Раст. Alissum insanum. Лв. 96.

Ба́биця, ці, *ж.* 1) Баба, старуха. *Усім хлопцям по дівчині, мені бабицю стару.* Грин. III. 646. 2) Раст. Alyssum campestre. Желех. 3) Также и во мн. **Ба́биці.** Боль, колики в животе. ЕЗ. V. 42. Киевлянин. 1867. №№ 82 и 83. Детская болезнь. КС. 1893. VII. 80. (Відьма) *що пропасницю, студінь і горячку зелом відмиє—на ліси відмовит, бабиці лютї пшоном відварит.* Люб. 59.

Ба́бич, ча, *м.* 1)=**Баб'й.** 2) Самец стрекозы. Шейк.

Баби́шник, ка, *м.* Раст. Berteroa incana. ЗЮЗО. I. 114.

Ба́бище, *ж.* Ув. от **ба́ба.**

Бабівщи́на, ни, *ж.*=**Баби́зна.** Волчанск. у.

Баб'й, бія́, *м.* 1) Любитель женского пола, волокита, ловелас. 2) Неженка, уподобляющийся женщине. Желех. 3)=**Бабе́ць.** Вх. Пч. II. 19.

Баб'нка, ки, *ж.* Узкая разноцветная тесьма для обшивки теплых платков, передников и т. п. Звенигородск. у.

Баб'ти, бю́, єш, *гл.* 1) Делаться женоподобным, бабиться, изнеживаться. См. **Ба́битися.** Желех. 2) Набрякать, отекать. Мнж. 175. 3) Сморщиваться от долгого пребывания в воде (о человеческом теле). *Руки бабіють, як довго в воді бовтаєшся.* Богод. у. Славян. у.

Ба́бка, ки, *ж.* Ум. от **ба́ба.** 1) Употребляется как ум. от **ба́ба 2.** *Старій бабці добре і в шапці.* Ном. № 8673. *Сидить бабка на печі, в головку ся скрепче.* Чуб. V. 1130. 2)=**Ба́ба 3.** *Промовила бабка до... свого внука.* Гн. I. 182. 3)= **Ба́ба 4.** 4)=**Ба́ба 6.** *До ста бабок піди,—сто немочей скажуть.* Посл. 5) Бабка, игральная кость из ступни животного. Шейк. 6) Игральный камешек при игре в **бабки́,**—то же, что **кре́ймах.** Шейк. 7) Застежка, проволочная петля на одежде, которой застегивают за **гапли́к.** Шейк. 8) Маленькая наковальня, на которой отбивают косу. Шейк. Состоит из железной **ба́бки** и деревянного обрубка, **ба́бчера,** в который вставлена металлическая часть. Шух. I. 169. В Константиногр. у. различается **ба́бка** от **кова́леньки** (см.): в первой металлическая часть имеет сбоку вид ромба, во второй — треугольника. Б. Г. 9) В заговоре: соринка, по-

павшая в глаз: подняв за ресницы веко, говорят: *Вйплинь, бабко, дам тобі ябко.* Ном. № 8408. 10) Камешек, комок чего-либо, пускаемый по воде рикошетом. **Бабкй пу́ска́ти, перево́зити.** См. **Ба́бу перево́зити.** Шейк. 11) Род кушанья, испеченного из муки, картофеля, пшена с яйцами и пр. Шейк. Маркев. 150. **Карто́пляна, пшоня́на ба́бка.** 12) Зоол. Стрекоза. *У лузі маківка весною зацвіла, промеж других квіток як жаром червоніла; до її раз-у-раз літа бджола, бабок, метеликів над нею грає сила.* Греб. 370. 13) Зоол. Рыба: а) Aspro. ЕЗ. V. 171; б)= **Бабе́ць.** Вх. Пч. 19; в) Gobius. Шух. I. 24. 14) Род гриба: Boletus scaber. ЗЮЗО. I. 114. Agaricus procerus. *Гайку, гайку! дай нам гриба й бабку!* Ном. № 340. 15) Раст.: а) Подорожник, Plantago major. Вх. Пч. I. 12; б) во мн. ч. Цветок Nuphar luteum. ЗЮЗО I. 129; в) Salvia dumetorum. ЗЮЗО. I. 135; г) Salvia pratensis. ЗЮЗО. I. 135; д) Centaurea mollis. Лв. 97; е)— **смердя́ча.** Scrophularia nodosa. Лв. 101.

Бабкува́тий, а, е. 1) Старообразный, морщинистый. *Він став зовсім бабкуватий.* Н.-Волын. у. 2) **Бабкува́та.** Немного занимающаяся знахарством. *Вона инколи помогала людям од хвороби—бабкувата, значить, була.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Ба́блятися, ляюся, єшся, *гл.* Копаться руками в чем-либо жидком, мягком, напр., в тесте; пачкаться. *Бабляється з діжею од самого ранку, неначе дитина пічки копає.* Левиц. КС. 111. См. **Ба́братися.**

Бабни́к, ка́, *м.* 1) Сосуд, в котором пекут **баби́.** См. **Ба́ба 21.** 2)=**Баби́нець.** Подольск. г. Шейк. 3) *Деревянный упор для **ба́бки** для отбивания косы. Хот. См. **Бабча́р.**

Бабоду́р, ра, *м.* Волокита, ловелас. Левч. 14. См. **Баба́й 1.**

Ба́бойка, ки, *ж.* Ум. от **Ба́ба.**

Баболю́б, ба, *м.* = **Баба́й 1.** КС. 1883. XI. 502.

Бабони́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Ворожить. Вх. Уг. 225.

Ба́бонька, ки, *ж.* Ум. от **ба́ба.**

Баба́та, ти, *ж. соб.* Бабье. Волч. у.

Ба́бочка, ки, *ж.* Ум. от **ба́ба.** *Куколка (у мотыльков). *Уже з осельні поробилися бабочки. Це так буває:—з осельні—бабочка, з бабочки—метелик.*

Ба́брання, ня, *с.* Занятие грязной работой, пачкотня. *Остогидло мені оце бабрання коло хати.*

Ба́брати, раю, єш, *гл.* Пачкать, марать. Вх. Лем. 389. *Не бабрай руками!*

Ба́братися, раюся, єшся, *гл.* Копаться в нечистоте, заниматься грязной работой. *І чого ти бабраєшся там коло багна?* См. **Ба́блятися.**

Бабри́ська, ки, *ж.* Насек.=**Сонечко,** Coccinella. Вх. Пч. II. 26.

Ба́брош, ша, *м.* Пачкун. Угорщ.

Бабру́ля, лі, *ж.* Неопрятная женщина. Вх. Лем. 389.

Бабру́н, на́, *м.* = **Бабри́ська.** Вх. Пч. II. 26.

Бабру́на, ни, бабру́нька, ки, *ж.*= **Бабри́ська.** ЕЗ. V. 18, 171. Вх. Пч. II 26. Ум. **Бабру́ночка.** ЕЗ. V. 171.

Ба́бство, ва, *с. соб.* Бабье. См. **Баба́та.** *Тут уже баби як попали мене в свої лапи... Коли б не божий чоловік, то довелось би з нудьги пропасти між плаксивим бабством.* К. ЧР. 238.

Ба́бський, а, е. 1) Бабий, бабский *Це бабське діло.* 2) **Ба́бські забубо́ни.** Различные приметы, обычаи и пр., соблюдаемые женщинами в их хозяйственных и др. делах. Ном. № 253 и след 3) **Ба́бське лі́то = Ба́бине лі́то.** 4) **Ба́бські про́води.** Понедельник Фоминой недели, когда поминают усопших одне бабы. Чуб. III. 29. 5) **Ба́бські свя́та.** Народные праздники, празднуемые исключительно женщинами. О. 1861. XI. Св. 59. *6) **Ба́бський пра́зник.** Краснобай, пустомеля, мужчина, пользующийся успехом у женщин. Пир. у.

Бабува́ти, бу́ю, єш, *гл.* = **Ба́бити.** *Бабувала у його жінки.* Рудч. Ск. II. 92.

Бабу́нечка, ки, *ж.* Ум. от **бабу́ня.**

Бабу́ня, ні, *ж.* Ум. и ласк. от **ба́ба.** Бабушка. Чуб. II. 313. Ум. **Бабу́нечка.**

*Бабу́ра, ри,** *ж.* Копер. Сл. Дубр.

Бабу́сенька, бабу́сечка, ки, *ж.* Ум. от **бабу́ся.**

Бабу́син, на, не. Принадлежащий старушке, бабушке. *Як побіжить королевич до бабусина двора.* Чуб.

Бабу́ся, сі, *ж.* Ум. от **ба́ба.** Бабушка. Ум. **Бабу́сенька, бабу́сечка.**

Бабуха́тий, а, е. Пузатый, брюхастый. Вх. Лем. 389.

Бабча́р, ра́, *м.* Деревянный обрубок, в который вставляется маленькая наковальня для отбивания кос. См. **Ба́бка** 8. Желех. Шух. I. 169.

Ба́бчин, на, не. Принадлежащий **ба́бці,** относящийся к ней. Желех.

Бабчу́к, ка́, м. Раст. Amygdalus nanna L. ЗЮЗО. I. 111.

Баб'ю́к, ка́, *м.* = **Бабе́ць.** Вх. Пч. II. 19.

Ба́б'ячий, а, е. 1) Принадлежащий, свойственный бабе. *Баб'ячі звичаї.* 2) **По ба́б'ячий, по ба́б'ячому.** *Він чисто по баб'ячий тупця по хаті.* Левиц. I. 478.

Ба́ва, ви, *ж.* Встречено только уменьш. от этого слова: **ба́войка.** Употреблено в значении: гостеприимная хозяйка, задерживающая гостей: *Ой буде ж нам ся, буде: забавили нас люде, забавила нас бавойка—Ганнусина матінойка при п'яній горілойці, при любій розмовойці.* Pauli, I. 84.

***Бави́льце, ця,** *ср.* Игрушка, забава. Сл. Нік.

Ба́вина, ни, *м.*=**Ба́вовна.** КС. 1883. XI. 50. Мнж. 175.

Ба́вити, влю, виш, *гл.* 1) Забавлять, развлекать, *няньчить. *Сивий дід коло хатиночки, і бавить хорошеє та кучеряве своє маленькеє внуча.* Шевч. 424. 2) Удерживать, задерживать. *Не бавте нас, не бавте, хутко виправляйте.* О. 1862. IV. 27. 3)=**Ба́витися 2.** *Три тижні бавила я в дорозі.* Каменец. у. *Де ти бавиш, біловусе, де ти, ясний світе?* Федьк. Поез. I. 25.

Ба́витися, влюся, вишся, *гл.* 1) Забавляться, играть, развлекаться. *Щодня, що-вечора з нею бавились.* МВ. II. 33. *А в чім теє дитя?—У сріблі та в золоті...—Чим воно ся бавить?—Золотим яблучком.* Чуб. III. 39. 2) Мешкать, медлить, тратить время. *Ой їдь, милий, та не бався, бо ти мені сподобався.* Чуб. V. 12. *Не бався тут, іди швидче!—Поспіємо ще з козами на торг!* Шевч. 306. *Іди ж хутчій, не бався.* О. 1861. III. Г.—Арт. 84. *Не бавмося, та ходімо швидче додому.* Канев. у.

Бавіння, ня, *с.* Медленность, мешкание. Левч. 69. См. **Ба́влення.**

I. Ба́вка, ки, *ж.* Развлечение. Желех.

II. Ба́вка, ки, *ж.* Сухая ложбина (Галиц.). Желех. Русло высохшей реки. Вх. Зн. 1. См. **Ба́лка.**

Ба́влення, ня, *с.* 1) Забава, развлечение. 2) Промедление, мешкание. *Яке там бавлення, як постояв з чоловіком хвилин зо дві.* Черк. у.

Ба́вна, ни, *ж.*=**Бавовна.** Желех.

***Бавна́рня, ні,** *ж.* Ватная фабрика. Сл. Дубр.

Ба́вний, а, е. 1) Требующий много времени. Желех. 2) Медлительный. Желех.

Ба́вниця, ці, *ж.* Красные шерстяные нитки, красный гарус. Kolb. I. 38.

Ба́вно, *нар.* Медленно, медлительно.

***Ба́внопря́дний, а, е.** Бумагопрядильный. Сл. Дубр.

***Бавнопря́дня, ні,** *ж.* Бумагопрядильная фабрика. Сл. Дубр.

Бавня́ний, а, е. Хлопчатобумажный; ватный, ваточный.

Ба́вовна, ни, *ж.* Хлопчатая бумага, вата. *Рани мої смертельнії промивав, м'якенькою бавовною закладав.* АД. I. 250.

Ба́вовник, ка, *м.* Раст. хлопчатник, Gossypium herbaceum L. Желех.

Бавовня́ний, а, е=Бавня́ний.

***Бавовня́ник, ка,** *м.* Хлопчатник. Сл. Дубр.

Бавовня́нка, ки, *ж.* Хлопчатобумажная ткань. Желех.

Ба́войка, ки, *ж.* См. **Ба́ва.**

Ба́волна, ни, *ж.,* **баволня́ний, а, е=Ба́вовна, бавовня́ний.**

Ба́вуна, ни, *ж.,* **бавуня́ний, а, е=Ба́вовна, бавовня́ний.** Шейк.

Багаме́л, лу, *м.* Шутливое название палки, посоха. Мнж. 175.

Бага́т, та, те. Кр. форма от **Бага́тий.** *Мужик багат,—йому ж добро.* Ном. № 1372. *Дівчино ж моя, колись тебе любив я, а тепера багат став, любить тебе перестав.* Грин. III. 254.

Бага́т-вечір, чора, *м.* Канун Рождества. *Убогий на багат-вечір поніс вечерю до багатого.* Грин. II. 83.

Багате́нний, а, е. Очень богатый. Желех.

Багате́нький, а, е. Ум. от **бага́тий.** Довольно богатый. *Був собі один чоловік багатенький, мав собі корів доволі.* Рудч. Ск. II. 167. *Ой коли б ти, дівчинонько, трошки багатенька, то взяв би тебе до себе, до свого батенька.* Чуб. V. 115.

Багате́нько и бага́течко, *нар.* Ум. от **бага́то.** Довольно много.

Бага́ти, ба́жу, жиш, *гл.*=**Бажа́ти.** Желех.

Бага́тий, а, е. 1) Богатый, обладающий богатством. *Багатому чорт діти колише, а вбогий і няньки не знайде.* Ном. № 1420. *Дурень багатий, так і слово його в-лад!* Ном. № 1428. *Тяжковажко нам убогим багатих любити.* Мет. 64. *Скачи, враже, як пан каже: на те він багатий.* Шевч. 10. **Бага́тий на що́.** Богатый чем, имеющий много чего. *Він багатий на воли; шість пар має.—Нащо йому доля? Треба закопать: він і так багатий...—Багатий на лати та на дрібні сльози—бодай не втирать.* Шевч. 134. *Либонь же ти на розум не багатий.* АД. I. 170. **Бага́тий на сло́во.** Словоохотливый. *Настя така багата на слово, що я не мала часу ніколи й промовити до бабусі.* Г. Барв. 224. 2) Богатый, ценный. *Як виїхав Ревуха на коні гуляти, перевісив через плече сагайдак багатий.* КС. 1892. III. 377. 3) **Бага́тий ве́чір,—та кутя́=Бага́т-вечір.** Чуб. III. 262. ХС. I. 79. **Ум. Багате́нький.**

Багатиня́, ні́, *м.* Богач. Чуб. II. 399. *Він такий багатиня, що не зна, куди гроші ховати.* Константиногр. у. *Та він більш од тебе надавав,—дарма, що бідний, а ти багатиня.* Богод. у.

Багатире́вий, а, е. Полн. фор.=**Багатирі́в.**

Багатирі́в, ре́ва, ве. Принадлежащий богачу. *Бажав годуватись окрушинами, що падали з стола багатиревого.* Ев. Л. XVI. 21. **Багатире́ва.** Жена богача. *Умер багатирь... Багатирева перебралась ув одну хату.* Рудч. Ск. II 148.

Багати́рство, ва, *с.* Богатство. *Нехай йому з його багатирством!* Мир. Пов. I. 158.

Багати́рський, а, е. 1)=**Багатирі́в.** Г. Барв. 189. 2) Богатырский. *Та згинь! не хочу покаляти честь багатирську свою.* Котл. Ен. 321.

Багати́рь, ря́, *м.* 1) Богач. *Такий багатирь, що не знає що то нема.* Ном. № 1343. *Багатирь був, а жив, як убогі люде живуть.* МВ. II. 21. *Багатирь був! Що було в його поля, худоби, що всякого добра!* МВ. I. 35. *Умре багатирь, то йде за ним увесь мир, а вмре харпак—тільки піп та дяк.* Посл. 2) Богатырь. *Були вони багатирі: велику силу мали.* Чуб. II. 130. *Портрети всіх багатирів: як Александр цареві Пору давав із військом добру хльору...* Котл. Ен.

Багати́рька, ки, ж. Богачка. *Моя дівка—багатирька: в буддень ходить в сріблі, в злоті, в свято ходить в оксамиті.* Чуб.

Багати́тися, чу́ся, ти́шся, *гл.* Обогащаться. К. XII. 46. *Коли б єси над тим перебрехом знялась, котрим письменство в нас що-року багатиться.* К. Дз. 90.

***Багатій, ія́,** *м.* Богач. *О, то багатій: участок поля та волів аж три парі ходить,—його в жменю не вбгаєш.* Звенигор. у. *Зібрались самі багатії.* Липов. у. Ефр.

Багатíйшати и багатíшати, шаю, єш, *гл.*=**Багатíти.**

Багатíння, ня, *с.* Обогащение

Багатíти, тíю, єш, *гл.* Богатеть, обогащаться. *Як задумав Харько, задумав Захарченко, задумав багатіти.* Чуб. V. 1048.

Бага́то, *нар.* 1) Богато. *Старша дочка їх дуже багато живе.* Богодух. у. 2) Много. *Де багато господинь, там хата неметена.* Посл. *Багато в його грошей. Багато книжок попрочитував. Він же вийшовши, почав проповідувати багато.* Ев. Мр. I. 45. *Нам сього вина треба багато.* Чуб. III. 402. *В селі довго говорили дечого багато.* Шевч. 115. *Не багато Луговський гетьманував: півтора года булаву держав.* АД. II. 124. 3) Очень сильно. *Вона багато скидається на його.* Кролев. у. *Ой, вона багато гордує.* Нп. **Ум. Багате́нько.** *4) Гораздо. *Він багато більший за мене.* Сл. Нік.

Багатоли́стий, а, е. Густолиственный. *Тропічнії ліси з багатолистими деревами.* Щог. Сл. 5.

Бага́тство, ва, *с.* Богатство. *Бідность, багатство—єсть то божа воля.* Мет. 71. *Нащо мені багатство, нащо мені гроші?* Чуб. V. 117.

Бага́ття, тя, с. 1) Огонь. *Крешіть, дядьку, багаття! Велів багаття розводить... казав троянський флот спалить.* Котл. Ен. V. 33. 2) Горящие угли 3) Костер. *Наймит роспалив багаття, повісив на вагани казанок і почав варити куліш.* Левиц. Пов. 109.

***Бага́ттячко, ка,** с. Небольшой костер, костерчик. *Холодно в куріні, то я наклав багаттячка тай гріюся.* Крим.

Бага́тшати, шаю, єш, *гл.*=**Багати́ти.**

Бага́тший, а, е. Сравн. ст. от **бага́тий,** то же, что и **Багати́ший.** *Не по правді, молодий козаче, зо мною живеш: до багатшої, та до паганшої щовечора йдеш.* Чуб. V. 396.

Бага́тшити, шу, шиш, *гл.* Обогащать. *Багатого скрізь багатшуть.* Грин. I. 232.

Багатю́щий, а, е. Чрезвычайно богатый, богатейший. *Один по одному спішать* (убогі), *щоб з багатющими поспать.* Щог. В. 134.

Бага́цтво, ва, с.=**Бага́тство.** *Журба світу сього і омана багацтва і инші жадоби входять і глушять слово.* Ев. Мр. IV. 69. *Пошли ж, боже, нашим молодим щастя і багацтва.* Шевч. 290. *Багацтво дочасне, а лихо довічне.* Ном. № 1450.

Бага́цький, а, е. 1) Принадлежащий богачу, *богаческий. *Панське та багацьке нігде не пропаде і тільки сіромацьке—хто йде, то скубне.* Посл. *Багацький син.* Федьк. Поез. II. 70. *Багацькая дівчинонька шмат коралів має.* Грин. III. 530. *2) Богатый, обильный, щедрый. *Сподівався богацької крижми.* Черемш. *Справив богацьке весілле.* Черемш.

Бага́цько, *нар.*=1) **Багато.** *У бога багацько, то й нам дасть.* Ном. № 57. *По світу як іще побіга* (Еней),—*чиїхсь багацько вилле сліз.* Котл. Ен. I. 8. *Не лякайся нас, пане, не багацько нас стане: тридцятеро й троє.* Чуб. III. 244. *2) Гораздо. *Я ж багацько менча проти неї.* *3) Очень. *Не багацько я тим хлібом заївся.* Крим.

Бага́ч, ча́, *м.* Богач. *Прийшов багач, прийшов дукач та в порога став, із нашої голотоньки сміяться почав.* Рудч. Чп. 107. *Багач великий, Данило Гурч. Він таки з козаків був, та жив собі паном, мав свій хутір і степи й поле.* МВ. I. 151.

Багачі́в, чева, ве. Принадлежащий богачу. *Прийшов до їх багачів син.* Чуб V. 1016.

Бага́чка, ки, *ж.* Богачка. *Засватав я вбогу дівку,—хай багачка плаче, бо багачка, вража дочка, не хоче робити.* Чуб. V. 113. *Сину, мій, сину, каже,—не бери тії багачки: буде вона дуже гордувати.* МВ. I. 122.

Багачня́, ні́, *м.*=**Багатиня́.** Пирят. у. Сл. Д. Эварн.

Бага́ччати, ччаю, єш, *гл.* = **Бага́тшати.**

Бага́ччий, а, е = **Бага́тший.** *Зробився ще багаччим од брата.* Чуб. I. 217. *Багачча од північної українська природа.* Левиц. Пов. 5.

Багва́, ви́, *ж.* Болотистая низменность, топь. Киев.

Багда́ль (лю? *м.*). Сафьян из козловой кожи. Вас. 158.

***Багла́й, а́я** и **багли́й, ія́,** *м.* Лентяй, бездельник. Сл. Яворн.

Ба́глаї, їв, *м. мн.* Лень. Употребл. в выраж.: **Баглаї напа́ли**—лень одолела. Ном. № 10939. То же: **Баглаї вки́нулись.** *Баглаї вкинулись, та й робити не хочеться.* Волч. у. **Баглаї би́ти.** Быть праздным, ничего не делать, бить баклуши. Ном. № 10940. К. ЧР. 191.

***Баглúвий, а, е.** Ленивый, нерадивый. Сл. Нік.

Багни́стий, а, е. Болотистый, топкий, тинистый, илистый.

Багни́сто, *нар.* Болотисто, топко, грязно. *Тут дуже багнисто,—не можна проїхати.* Полт.

Багни́ська, ка, с. Ув. от **багно́.**

Багни́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Грязнить, пачкать. *У цьому ставку мити,—тільки шмаття багнити.*

Багни́тися, ню́ся, ни́шся, *гл.* Загрязняться, пачкаться.

Багни́ця, ці, *ж.* Раст. Salix caprea. Вх. Лем. 389.

Багни́ще, ща, с. Болото, болоти-

стое место. *У долині, мов у ямі, на багнищі город мрієє.* Шевч. II. 20

Багні́т, ту, *м.* Штык. Подольск. г.

Багні́ти, ні́ю, єш, *гл.* Делаться болотистым, тинистым, топким.

Багні́тка, ки, *ж.* Сережка дерева. Вх. Пч. II. 37.

Багнітува́ти, ту́ю, єш, *гл.*=**Багни́ти.** Киев.

Багно́, на́, *с.* 1) Болото, топь, глубокая грязь. *Як їхав, то й попав у саме багно, кобила загрузла по саме стегно.* Грин. III. 644. *Кобила ізблудила і попала у багно і застряла по стегно.* Чуб. III. 426. *Загруз у болоті і ніяк з багна і очеретяного коріння не виплутається.* Стор. II. 69. *В крові так, мов в багні, бродив.* Котл. Ен. VI. 72. 2) Грязь. *Умийтеся, образ божий багном не скверніте.* Шевч. 3) Раст. Ledum palustre. Вх. Пч. II. 32. ЗЮЗО. I. 126. См. **Бага́нник.** Ув. **Багни́ще, багни́сько.**

Багнови́ця, ці, *ж.* 1) Болотное, топкое место. *Туди й тягтиме холодний вітер з боліт та багновиць.* Дещо. 2) *Мн.* Раст. Oxycossus. Шух. I. 22.

Ба́гнути, ну, неш, *гл.* Сильно желать, хотеть. *Мій син багне йти до школи так, що ну!* Каменецк. у.

Багню́к, ка́, *м.* Род гриба из породы Boletus. Радом. у.

Багню́ка, ки, *ж.*=**Багно́.** *Так лаяти болото почала: «Отце поганая багнюка!»* Греб. 369.

Багня́, ня́ти, *с.*=**Багні́тка.** Вх. Лем 389.

Багня́вий, багня́ний, а, е = **Багни́стий.** Желех.

***Багня́к, ку́,** *м.* Торф. Киев. г. О. Пчілка.

Баговиння и **баговіння, ня,** *с.* Род водорослей. *І рибалка випливає, несе на сорочку баговіння зеленого.* Шевч. *Витягли повний волок баговиння, карасів, линів, раків і жаб.* Левиц. Пов. 109. V. Вх. Пч. II. 30: Conferva rivularis.

Бага́нка, ки, *ж.* Лужа. См. «Гной—душа в господарстве» (1848), стр. 57 (Желех).

Бага́нник, ка, *м.* Раст. Ledum palustre. Вх. Пч. II. 32.

Ба́гор, гра, *м.* 1) Пурпурный цвет. *Далі, далі, онде небо багром рум'яніє.* Федьк. I. 26. *Багрец Сл Нік 2) Косяк, часть составного обода колеса. Вх. Зн. I.

Ба́грець, ця, *м.* Яркий багровый цвет. МВ. III. 81.

Багри́вий, багри́й, а, е. Темнокрасный. Желех.

Багри́на, ни, *ж.* Болото, богатое родниками место. Желех.

***Багрине́ць, нця́,** *м.* Порфир, порфирит. Тутк.

Багрині́ти, ні́ю, єш, *гл.* Окрашиваться в багровый, пурпурный цвет. Млак. (Желех).

Ба́грити, рю, риш, *гл.* 1) Окрашивать в багровый цвет. 2) Делать косяки в колесах. Угорщ.

Багрі́й, рія́, *м.* Название серо-бурого вола. Шейк.

Багрі́ти, рі́ю, єш, *гл.* Багроветь.

Багро́, ра́, *с.*=**Ба́гор 2.** Угорщ.

Багро́вий, а, е. Багровый, яркокрасный. *Рожа моя повна червона, багрова.* Чуб. III. 432. *Зелене винце... багрове пивце.* Гол. IV. 545. Ум. **Багрове́нький.** Чуб. III. 314.

Багру́ля, лі, *ж.* Порода ранних пурпурно-красных слив Желех.

Ба́гря, рі, *ж.* Название буро-красной коровы. Желех.

Багря́ний, а, е.=**Багро́вий.**

Багряни́ця, ці, *ж.* Царская пурпурная мантия, багряница. *Собі багряницю пошив жилами твердими.* Шевч. *Вони одягли його в багряницю.* Ев. Мр. XV. 17.

Багти́, бажу́, жи́ш, *гл.* = **Бага́ти.** Желех.

Багу́л, ла, *м.* Тюк. *Отсюди положіть два багули.* Шейк.

Багу́н, на́, *А.* Раст. Ledum Palustre L. ЗЮЗО. I. 126. См. **Багно́.** То же значение: **Души́стий багу́н.** ЗЮЗО I. 126.

Багчи́, бажу́, жи́ш, *гл.* = **Багти́** = **Бага́ти.** Желех.

Ба́ґа, ґи, *ж.* Гарь из чубука. Вх. Зн. I. Вх. Уг. 252. См. **Мо́чка 2.**

Ба́ґари, *мн.* Широкий кожаный пояс. Желех.

***Баґе́та, ти,** *ж.* Багет. Сл. Дубр.

***Баґе́тник, ка,** *м.* Багетчик. Сл. Дубр.

***Баґе́товий, а, е.** Багетный. Сл. Дубр.

***Баґне́т, та,** *м.* Штык Сл. Нік.

Бадва́к, ка́, *м.* То же, что **ле́мко,** но выговаривающий **л** вместо **в,** напр.: **я бил, я гварил** (из местности около венгерской границы). Вх. Лем. 389.

Баде́ня, ні, *ж.*=**Бака́й.** Вх. Зн. Лем. 389.

Бадили́на, ни, *ж.* Стебель трость, былинка. Ном. № 8120. Мил М. 26. (Соловейко) *сидить на дерезині, співає, аж бадилина під ним гойдається.* Левиц. I. 118. Ум. **Бадили́нка.** Ув. **Бадиля́ка.**

Бади́лля и **бадíлля, ля,** *с. соб.* Стебли, былинки, ботва. Грин. II. 86. *От вони викопали картоплю, а йому оставили саме бадилля.* Рудч. Ск. I. 52. Ум. **Бади́ллячко.**

***Бадилля́стий, а, е.** Стеблистый. Е. Чик.

Бадиля́ка, ки, *ж.* Ув. от **бадили́на.**

Ба́діка, ки, *м.* Название старшого по летам мужчины, брата и пр. Желех. Ум. **Ба́дічка, ба́дічко.**

***Ба́длятися, яюся, єшся,** *гл.* Заниматься грязной работой. Сл. Дубр.

Бадо́ня, ні, баду́ня, ні, *ж.*=**Баде́ня.** Вх. Лем. 389. Ум. **Баду́нька.**

Ба́дьо, дя, *м.* Батя. Этим именем называют также в некоторых местах всякого старшого по летам мужчину. *Бадю! возьміт мене на віз!* Шейк.

Бадьо́р, ру, *м.* Бойкость, проворство.

***Бадьо́рий, а, е.** Бодрый, живой, энергичный. Сл. Нік.

Бадьори́стий, а, е. Бойкий, лихой, молодецкий. Чуб. I. 230. Г. Барв. 44. *Сам був такий бадьористий: козаки... казали проміж себе—орел!* Стор. М. Пр. 149.

Бадьори́сто, *нар.* Бойко, лихо.

Бадьори́тися, рю́ся, ри́шся, *гл.* Бодриться, молодиться, молодечествовать. Левиц. Пов. 34. *А диво цариця, мов та чапля між птахами, скаче, бадьориться.* Шевч.

Бадьо́рний, а, е. = **Бадьори́стий.** Ум. **Бадьорне́нький.**

Бадьо́рно, *нар.*=**Бадьори́сто.** Ум. **Бадьорне́нько.**

Ба́дя (ді, *м.?).* Ленивый вол. КС 1898. VII. 46.

Баєвий, а, е. Сделанный из **ба́ї** (см. **Ба́я**). *Приходила і ся сюди в червоній юпочці баєвій.* Котл. Ен. I. 19.

Ба́єчка, ки, *ж.* Ум. от **ба́йка.**

Бажа́ний, а, е. Желанный, жданный. Шейк.

Бажа́ння, ня, *с.* Желание. *Бажання досягти до того, про що марила.* Левиц. I. 300.

***Бажа́нт, та,** *м.* Фазан. Сл. Дубр.

Бажа́ти, жа́ю, єш, *гл.* Сильно желать, хотеть. Котл. Ен. II. 10. *Хіба ж душа моя з лопуцька і не бажа того, що й людська?* Ном. № 1588. *Проси в мене чого бажаєш.* Ев. Мр. XV. 22. *Хорітимеш, болітимеш, смерти бажатимеш.* Мет. 107.

Бажа́тися, жа́ється, *гл. безл.* Хотеться. *Все йому бажається долі. Вже сталося, як йому бажалося.* Левиц. Пов. 41.

Бажи́ти, жу́, жи́ш, *гл.* Жаждать, сильно желать. Желех. *В Чорногорі Роман лежит, студеної води бажит.* Гол. I. 159.

Бажи́тися, жи́ться, *гл. безл.* Хотеться. *Най ся тобі не бажить печеного рака.* Ном. *Най тобі ся того не бажить, чого ся дома не держить.* Ном. № 2686.

***Ба́жний, а, е.** 1) Жадный, падкий. 2) Любопытный. 3) Страстный. Сл. Дубр.

Базала́, ли́, *об.,* ***базалíй, ія́,** *м.* Мямля, неповоротливый. Пирят. у. Слов. Д. Эварн.

Базалу́чча, ча, *с. соб.* Разный хлам. Аф. 291. *Там лежало старе залізо, мотузки і усяке базалуччя.*

База́р, ру, *м.*=**База́рь.**

Базари́нка, ки, *ж.* Подарок, взятка. Мкр. Г. 19. *Ти базаринку любиш брати, а людям в нужді помагати не дуже, бачу, поспішивсь.* Котл. Ен. II. 31. *Ти думаєш, та сука тебе любить? Базаринки твої любить; заверни́ся, бо тя згубить.* Федьк. Ум. **Базари́ночка.**

Базари́сько, ка, *с.* = **База́ри́ще.** Желех.

База́ри́ще, ща, *с.* Место, где собирается базар. *Як пішов дідище та на базарище.* Чуб. V. 842.

Базарко́вий, а, е. Базарный, рыночный. **Рядовина́ базарко́ва.** См. **Рядовина́ 1.** Вас. 168.

База́рний, а, е. 1) Базарный, торго-

вый, рыночный. *Завтра день базарний.* Мир. Пов. II. 55. 2) Как существ. Торговий надзиратель. Шейк. *Сьогодня базарний приходив.* Мир. Пов. II. 54.

Базарува́ти, ру́ю, єш, *гл.*=**Базарюва́ти.**

База́рь, рю и **база́р, ру,** *м.* 1) Базар, рынок. *Утоптала стежечку через яр, через году, серденько, на базар: продавала бублики козакам.* Шевч. 2) Базарный день. *У базар то й чоловіка попадеш, бо в базар людей найбільше.* МВ. I. 115.

***Базарюва́ння, ня,** *с.* 1) Сделка (на рынке). *Покупила корівчину за сімдесят карбованців. Ой, буде ж мені од чоловіка за таке базарювання!* Крим. 2) Пребывание на базаре.

Базарюва́ти, рю́ю, єш, *гл.* Быть на базаре с тем, чтобы торговать, покупать или продавать что-нибудь. *Чи ви добре сьогодня базарювали?* Полт.

***Базграни́на, ни,** *ж.* Бумагомарание, пачкотня.

***Ба́зграти, а́ю, єш,** *гл.* Пачкать, писать неразборчиво. *Набазграв тут такого, що й не вчитаєш.* Липов. у.

Ба́зі, зів, *м. мн.* Разговор, росказни *Пора й за роботу, а у його все базі та базі.* Екатериносл.

Базі́ка, ки и **базі́кало, ла,** *об.* Болтун, балагур. *І чого цей (ця) базіка все язиком меле? Оце ще мені базікало!*

Базі́кання, ня, *с.* Болтовня. *Та ти не тільки говори, а й руками роби. А то діла нема, а саме базікання.* Харьк. г.

Базі́кати, каю, єш, *гл.* Болтать, балагурить, калякать. Котл. Ен. III. 50. *Годі не знать, що базікать!* Шевч. *Поміж себе дещо базікають, мов вода на лотоках шумить.* Кв.

Ба́зічка, ки, *ж.* 1) Ум. от **бя́зя.** 2)= **Багні́тка.** Вх. Уг. 226.

Базни́к, ка́, *м.* Раст.: а) собачья бузина, Sambucus Ebulus L. Шейк. Вх. Пч. II. 36. б)—**я́рий.** Syringa vulgaris. Вх. Пч. I. 13.

Базува́ти, зу́ю, єш, *гл.* 1) Играть на контрабасе. МУЕ. III. 57. *2) Базировать. Сл. Нік.

Базуві́р, ра, *м.* = **Бузуві́р.** Шейк. *Недовірки, базуві́ри.* Черниг. у.

Базь-базь! *меж.* Призыв для ягнят. Шейк.

Ба́зька, ки, *ж.* 1) Детск. ягненок. Шейк. 2) = **Багні́тка.** Шейк. Вх. Пч. II. 37.

Базьочки́, чо́к, *ж. мн.* Раст. Plantago major. Вх. Пч. I. 12.

Ба́зя, зі, *ж.* Детск. овца, ягненок. О. 1862. IX. 118. Ум. **Ба́зька, ба́зічка.**

Бай, ба́я, *м.* Сказочник. *Був собі бай, зніс копу яй: всім по яйцеві, тобі зносок.* Если к кому пристают с просьбой рассказывать сказки, то он этой поговоркой желает отделаться. Шейк.

Байба́к, ка́, *м.*=**Баба́к.** Вх. Пч. II. 5.

Байбара́, ри́, *ж.* Длинный кнут у пастухов. Екатериносл. Левч. 58.

Байбара́к, ка, *м.* 1) Верхняя одежда у гуцулов: род суконного полукафтанья. Шух. I. 126. Гол. Од. 68. 2) Род крытой женской шубки, крытого овчинного тулупа. Канев. у. Борз. у. *Заробила в мене грошенят на байбарак.* Г. Барв. 251. *3) Женский костюм с высокой талией и открытым воротом. Сл. Нік.

Байба́рзо (т. е. **ба і ба́рзо,**—подобно **байду́же).** И очень. Встречено в выраж.: *Він мя має за байбарзо,* т. е. он мной пренебрегает. Фр. Пр. 19.

Байбари́с, су, *м.* Раст. барбарис. Константиногр. у.

Байбари́совий, а, е. Барбарисовый.

Ба́йда, ди, *об.* 1) Гуляка, безпечный человек. **Ба́йди би́ти.** Бить баклуши. 2) *ж.* Прозвище неуклюжей женщины. Ном. № 13618. 3) *Ж.* Краюха, ломоть хлеба. *Байда хліба.* Фр. Пр. 19.

Байда́к, ка́, *м.* 1) Род большого речного судна. Рудч. Ск. II. 28. *А нуте, хлоп'ята, на байдаки! Море грає—ходім погуляти.* Шевч. *Великий тяжко був пожар,—човни і байдаки палали.* Котл. Ев. II. 29. 2) *Мн.* **Байдаки́.** «Селезни, сбившиеся в стаи тогда, когда матки водят выводки». Мнж. 176. 3) **Байдаки́ гони́ти** (Бел.-Нос.) и **байдаки́ би́ти** (Левиц.)=**Ба́йдики би́ти.** Ум. **Байдачо́к.** Ув. **Байдачи́ще.**

Байда́ра, ри, *ж.* Род судна. *Посунули по синій хвилі, поміж кугою в Сир-Дар'ю байдару та баркас чималий.* Шевч. (1883). 298.

***Байда́рка, ки,** *ж.* Лодка с одним веслом двулопастным.

Ба́йдати, даю, єш, *гл.* Болтать вздор, говорить чепуху. Вх. Уг. 226.

Байдачи́ще, ща, *м.* Ув от **байда́к.**

Байда́чний, а, е. Принадлежащий, свойственный **байдаку́.**

Байда́чник, ка, *м.* Рабочий на **байдаку́.**

Байдачо́к, чка́, *м.* Ум. от **байда́к.**

Байде́! Сокращ. **байдуже́.** *Байде нам* се! КПС. 11. *Да хоч чужа хата—гірка хата,—я байде.* Г. Барв. 433.

Ба́йдиґи, диґ, *ж. мн.* В выраж. **Ба́йдиґи плести́.** Говорить вздор. Желех

Ба́йдики, ків, *мн.* Баклуши; употребл. только в форме **ба́йдики би́ти** — бить баклуши, баклушничать. Ном. № 10872. *Тобі б тільки лежати та байдики бити.* Левиц. І. 423

Байдикува́ння, ня, *с.* Ничегонеделание, баклушничанье. *І не докучило тобі байдикування? Не змогла б я отако байдикуючи день-у-день без роботи жити.* Харьк. г.

Байдикува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Ничего не делать, баклушничать. АД. І. 152. *Він нічого не робив, тільки байдикував.* Волын. г. *Байдикують собі дома при батьку; звісно, ні косить, ні жать не підуть.* Драг. 146.

Байдра́к, ка́, *м.* = **Будя́к.** Carduus. Вх. Пч. II. 30.

Ба́йду́же́, *нар.* Безразлично, нужды нет, и горя мало, все равно. *Недоля жартує над старою головою, а йому байдуже.* Шевч. *Байдуже паски, аби порося!* Ном. № 7280. *Умер батько—байдуже, вмерла мати—байдуже, умер милий чорнобривий,—та й стало жаль дуже.* Н. п. Ум. **Ба́йду́жки, байду́же́чки.** *А мені про те й байдужечки.* Кролев. у. *Товкачисі радість: Бог дав сина..., а Товкачеві й байдужки.* Морд. Оп. 1. ***Байдуже́ собі.** Ничего себе, сносный. *Хатка в його—байдуже собі, розкішненька.* Крим.

Байду́жен, жна, не. Кратк. форма от **байду́жний.** *Ніхто мене не жде і парубок мій байдужен.* Г. Барв. 337.

Байду́же́чки, *нар.* Ум. от **ба́йду́же́.**

Байду́жий, а, е. Безразличный, равнодушный, индифферентный. *Погляд її очей був недбалий... байдужий.* Левиц. Пов. 297. **Бачить моє серце, що Мотря тобі не байдужа.* Лепкий.

Байду́жість, жости, *ж.* Безразличие, индифферентизм, равнодушие. Левиц. І. 330. *Потрібно великої праці, щоб зв'язати те, що порвала наша недбайливість та стидка українська байдужість.* Левиц. Пов. 279. *Байдужість про закони природи.* К. XII. 122.

***Байду́жні́ти, ні́ю, ні́єш,** *гл.* Становиться равнодушным. Сл. Нік.

Байду́жки, *нар.* Ум. от **ба́йду́же́.**

Байду́жливий, а, е.=**Байду́жий.** К. Кр. 35.

Байду́жливо, *нар.* = **Байду́жно.** *Байдужливо прийняла вдова вмову дурневу, — не виявляла вона ніколи ні радощів, ні смутку.* Г. Барв. 307. *Вона й привіталася, і снідання подала, і щось промовила, і про щось поспитала, і глянула, і подякувала, та усе наче недбайливо, якось байдужливо.* МВ. II. 105.

Байду́жний, а, е.=**Байду́жий.** К. Кр. 17. Г. Барв. 20.

Байду́жно, *нар.* Равнодушно, безразлично, индифферентно. *Дивиться байдужно з високости.* К. ЦН. 291. *Роспитувала я селян про неї, але мені одказувано байдужно, мов про аби що.* Г. Барв. 373.

Ба́йдур, ра, *м.* Волокита, ловелас. *«Де ж їх будеш прала, Галенько єдина?» — На тихім Дунаю, козаче-гультаю!—«Де будеш сушила, Галенько єдина?»—На єдвабном снуре, козаче-байдуре.* Гол. II. 722, 723.

Ба́йка, ки, *ж.* 1) Басня. *«Кажи казки!»—Не вмію.—«Кажи байки!»—Не смію. — «Кажи сякої-такої небилиці!»* Чуб. І. 214. *Не все те правда, що байка каже.* Чуб. І. 232. *Байки Л. Глібова. Як пан лягає спать, то він йому каже байки.* Рудч. Ск. І. 191. 2) Безделица, шутка, пустяки. *Лайка — байка, а битва—молитва.* Ном. № 3807. *Байка плавати, але як би казали нурка дати.* Фр. Пр. 19. 3)=**Ба́я.** *На дівочках плаття—все клин та китайка та зеленая байка.* Чуб. III. 38. Ум. **Ба́єчка.** *Я вигадав, лежачи на печі, для вас сюю баєчку, паничі.* Гліб.

Байка́рь, ря́, *м.* Баснописец. Желех.

Байки́й, а́, е́. Говорливый, словоохотливый. Левч. 27.

***Байківни́ця, ці,** *ж.* Сборник басен. Сл. Нік.

Ба́йковий, а, е=Баєвий. *У байковій юпці вона мені все на думці.* Чуб. V. 405.

Байло́, ла́, с.? Как бранное слово: *Позирни, байло!* К. ПС. 57.

Байло́ва, ви, ж. Выносное дышло в плужной запряжке. Черк. у.

Байло́вка, ки, ж. 1)=**Байло́ва.** Анан. у. 2) Шест, посредством которого поднимают якорь на **дуб,** большую днепровскую лодку. Мнж. 180.

Байло́га, ги, ж. =**Байло́ва.** Херс.

Байлува́ти, лу́ю, єш, гл. Припрягать вторую пару волов и встаскивать воз на гору. Рудч. Чп. 245. *Ой на гору, гору будем байлувати.* Рудч. Чп. 113.

Ба́ймуд, да, м. Дурак, остолоп, болван. Желех.

Байо́вий, а, е=Баєвий. Чуб. VII. 430. *Зелена байова керсетка.* Мир. ХРВ. 9.

Байо́р, ра, м.=**Кра́йка.** Kolb., I. 45.

Байо́рисько, ка, с. Ув. от **байо́ро.**

Байо́рка, ки, ж. 1) Снурок цветной. Шух. I. 122. 2) Каждая из четырех обвитых канителью струн торбана. КС. 1892. III. 383, 384.

Байо́ро, ра, с.=**Баю́ра 1.** Вх. Лем. 389. Ув. **Байори́сько.** Вх. Лем. 389.

Байо́рок, рка, м. 1) Золотая проволочная нить. Желех. 2)=**Байо́рка 2.** Желех.

Байра́к, ка, м. 1) Лесок в овраге; буерак. *Такі були здоровенні та глибокі байраки, що боже світе!* Грин. II. 169. *Ой не шуми, луже, зелений байраче!* Мет. 92. *До зеленої неділі в байраках біліли сніги.* Шевч. 2) Мундштук при уздечке. *Сідло черкеське з пітником, уздечка новісінька з байраком.* Из песни, приведенной в «Истор. Новой Сечи» Скальковского. Ум. **Байрачо́к, байра́че́нько.**

Байра́ка, ки, ж. = **Байра́к 1.** *Не з-за гори, з-за байраки, відтіля ідуть гайдамаки.* Мет. Форма эта, вероятно, явилась только для рифмы.

Байра́че́нько, ка, с. Ум. от **байра́к.**

Байра́чний, а, е. Принадлежащий, относящийся к **байра́ку 1,** буерачный, овражистый.

Байрачо́к, чка́, м. Ум от **байра́к.**

Байсамі́на, ни, ж. Род растения. О 1861. XI. Св. 29.

Ба́йстер, стра, м.=**Байстрю́к.** Аф. 292.

Байстрю́к, ка́, м. Внебрачный, побочный сын. Котл. Ен. IV. 67. *Не байстрюкові гріх, а батькові.* Посл. Ум. **Байстрючок.** Ув. **Байстрючи́ще.**

Байстрюченя́, ня́ти, с.=**Байстря́.**

Байстрю́чка, ки, ж. Внебрачная, побочная дочь.

Байстрючо́к, чка́, м. Ум. от **Байстрю́к.**

Байстря́, ря́ти, с. Внебрачное дитя. *Салдатка йде, байстря несе.* Кв. *З байстрям шкандибає.* Шевч.

Байта́ла, ли, об. Неуклюжий человек, дубина. Вх. Зн. 1.

Байта́ло, ла, с. Неработящий человек, без дела болтающийся, шляющийся. Черк. у.

Байталува́тий, а, е. 1) Неловкий, неуклюжий. Вх. Зн. 1. 2) Неработающий, ленивый. Черк. у.

Байца́рка, ки, ж. Часть ткацкого станка. См. **Начи́ння 3.** Константиногр. у.

Байча́р, ра́, м. Болтун, сплетник. Вх. Лем. 389.

Бак, сз.=**Пак.** Кв.

Бакаїстий, а, е. 1) О реке или пруде: обилующий ямами. *Не ходи туди, бо там дно дуже бакаїсте.* Екатеринослав. 2) Ухабистый, выбоистый. *Там шлях дуже бакаїстий.* Киев. у. См. **Бакаюва́тий.**

Бака́й, кая́, м. 1) Глубокая яма в реке, пруде. Сим. 145. Екатеринослав. 2) Грязный, наполненный водою ухаб на дороге, выбоина, ложбина, посредине которой лужа. Константиногр. у. Мнж. 176. Киев. у. *Поїхали вони раз колодки возити... та і загрюзились у бакаї.* Мнж. 9. См. **Баю́ра, банджю́р.**

***Бакаї, їв,** м. Соленые озерца. Коб. у. Сл. Тутк.

Бакалі́йний, а, е. Бакалейный. Мкр. Н. 31.

Бакалі́йник, ка, м. Торговец бакалейными товарами.

Бакалі́йниця, ці, ж. Торговка бакалейными товарами.

Бака́лія, лії, ж. 1) Бакалейные товары. *Щоб де було свій крам складати та всякую бакалію ховати, він у дворі комору збудував.* Гліб. 2) Мелкий то-

вар (галантерейный, игольный, ножевой и пр.), которым торгуют в-разнос **щетинники.** Вас. 190.

Бака́ль, ля́, *м.* Озеро. *Бакаль (озеро) такий, що ніт його переплисти, ніт його переїхати.* Чуб. II. 256.

Бакаля́р, ра, *м.* 1) Ученик, школяр. *Єзуїти цькували народ шляхтою і своїми бакалярами.* Стор. I. 249. 2) Учитель детей. Шейк. 3) Дьячок. Чуб. I. 231.

Бакаля́рство, ва, *с.* 1) Должность учителя детей. Желех. 2) *Соб.:* а) Учителя детей, б) школяры.

Бакаля́рський, а, е. Принадлежащий, свойственный **бакаля́ру.**

Бака́н, ну, *м.* Род красной краски. Шейк.

Ба́кати, каю, єш, *гл.* Говорить: **ба.** О. 1862. I. 73.

Бакаюва́тий, а, е=**Бакаїстий.** *Бакаювата дорога.* Черк. у.

***Бакая́, каї,** *ж.* Балка, овраг. Сл. Тутк.

I. Ба́ки, ків, *м. мн.* Употреб. в выражениях: 1) **Забива́ти, заби́ти ба́ки** —сбивать, сбить с толку, одурачить, обморочить. Фр. Пр. 20. Драг. 171. *Забили мені баки.* Ном. № 2088. 2) **Вибанчити ба́ки**—вытаращить глаза. Білецк.-Нос. 3) **Ба́ки світити.** Подольщаться к кому, показывать кому приязненный вид. Фр. Пр. 20.

***II. Ба́ки, ків,** *м. мн.* Бакенбарды. Сл. Нік.

I. Ба́кир и **ба́кирь.** Употр. в выражении: **На ба́кир**—на бекрень. *Не йди, доню, за такого, що на бакир шапка.* Чуб. V. 1092. *Хто на бакир шапку носить,—господарь не буде.* Грин. III. 209. **Ми з собо́в на ба́кир стоїмо́.** Мы между собой в ссоре. Фр. Пр. 21. **Пішло́ ми на ба́кир.** Потерпел убытки, пришел в убыток, обезсилел. Фр. Пр. 21.

II. Баки́р, ру, *м.* Котел, преимущественно медний. Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Бакла́г, га, *м.* и **бакла́га, ги, ж.** = **Бокла́г.** Вас. 145. *Бери баклаг і барилу.* Чуб. V. 1094. Ум. **Баклажо́к, бакла́жка.**

Баклажа́н, на, *м.* Раст. Solanum lycopersicum, баклажан, помидор. ЗЮЗО. I. 127.

Бакла́жка, ки, *ж.* Ум. от **бакла́га.**

Баклажо́к, жка́, *м.* 1) Ум. от **бакла́г.** 2) Род писанки. КС. 1891. VI. 379.

Бакло́, ла́, *с.*=**Бакла́г.** *Як із річки, із ковбані води принести: відра не було, бакла не случилося.* КС. 1883. II. 288.

Бакомпа́рт, та, *м.* Бакенба́рда. Вх. Уг. 226.

Баку́н, на́, *м.* Nicotina rustica L. ЗЮЗО. I. 129. Очень крепкий курительный табак, простой табак. *Спасибі за тютюн, бо се турецький, не бакун.* Ком. II. № 424. Ум. **Бакуне́ць, баку́нчик.** Ув. **Бакуни́ще, бакуня́ка, бакуни́сько.**

Бакуно́вий, а, е. Относящийся, свойственный **бакуну́.**

Баку́нт, ту, *м.* Томпак. Шух. I. 277.

Бакунто́вий, а, е. Томпаковый. Шух. I. 275, 277.

Баку́нчик, ка, *м.* Ум. от **баку́н.**

Бакуня́ка, ки, *м.* Ув. от **баку́н.**

Бакуня́р, ра, м. Контрабандист, переносящий табак. Желех. См. **Баку́н.**

Бакхана́лія, лії, *ж.* Вакханалія. *Я зустрів на улиці весілля, що ходили з добриднями; все те було дуже вже на підпитку; хто в скоки, хто в боки,— нестеменна бакханалія.* Ном. № 11734.

Бакхи́чний, а, е. Вакхический. Левиц. I. 520.

Бакша́, ші, *ж.*=**Башта́н.** *Сама пійде бакшу полоти.* Кв. *Оцей дощик добрий на бакші.* Богод. у.

Бал, лу, *м.* Бал. Рудч. Ск. I. 9. Ум. **Бало́к.** *Бувають у нас і балки, то в господу закликають музику.* О. 1862. IV. 90.

Ба́ла, ли, *м.* Дубина, пентюх. Желех.

Балаба́єчка, ки, *ж.* Ум. от **балаба́йка.**

Балаба́йка, ки, *ж.* Балалайка. Рудч. Ск. I. 18. Мкр. H. 16. *Грати у балабайку* Ум. **Балаба́єчка.**

Балаба́н, на, *м.* 1) Род хлебного печенья. *Подай лиш отам з запічка балабани гарячі, тетерю та під'їмо хоч трохи.* О. 1861. XI. Кух. 27. 2) Род растения. ЕЗ. V. 246. 3) Птица: разно-

видность сокола. У Вх. Пч. II. 19: Gentilis (Falco nobilis).

Балабáнка, ки, *ж.* Очень крупный сорт картофеля. Богод. у.

Балабáнський, а, е. ? *Ус балабанський, чуприна чедкеська.* Ном. № 8589.

Балабíй. Употребляется пастухами овец в призыве для козлов. *Отара на тирлі або в роспаш; виходить личман вперед, кличе цапів так: гей цо! балабій! цо, цо! балабій! цо!—Цапи, де б не були, ідуть до личмана, вівці за цапами.* О. 1862. V. Кух. 35.

Балабóлька, ки, *ж.* Бубенчик. Шейк.

Балабóн, на, *м.* Бубенчик, погремушка. Подольск. г. *У нашої попаді балабони на заді; не багато—тільки п'ять, куди іде—брязкотять.* Н. п. Ум. **Балабóнчик.** Г. Барв. 513.

Балабóнити, ню, ниш, *гл.* Звонить, бренчать (напр., бубенчиками, погремушкой).

Балабóнка, ки, *ж.* Род растения с клубнями на корне, похожими на картофель (употребл. для настойки). Херс.

Балабóнчик, ка, *м.* Ум. от **балабóн.**

***Балабóшити, шу, шиш,** *гл.* Болтать, говорить. *Та це діти у нас так балабошать, а чи воно такечки,—хто ж його зна.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Балабýла, ли, *ж.* ? Чуб. III. 105.

Балабýрка, ки, *ж.*=**Картóпля.** *Далі ж єї балабурок нелуплених їсти.* Гол. I. 199. См. **Барабóля.**

Балáбух, ха, *м.* 1) Небольшая булочка, испеченная или сваренная в воде Употребляется в пищу, а также для гадания под праздник Андрея Первозванного. 2) Ком, комок. Шейк. *Балабух глини.* Ум. **Балáбушок.**

Балáбуха, хи, *ж.* 1)=**Балáбух 1.** Шейк. 2) Шишка. *Під плечем така балабуха.* Змиев. у. Ум. **Балáбушка, балабýшечка.** Чуб. III. 258. О. 1862. IV. 13.

Балáбушка, ки, *ж.* 1) Ум. от **балáбуха.** Маркев. 22. 2) Комок помета. *Нехай він пом'яneться на кінську балабушку.* Ном. № 8363.

Балáбушок, шка, *м.* Ум. от **балáбух.**

Балагýла, ли, *ж.* 1) Крытая дорожная повозка, на которой ездят евреи. Левиц. I. 504. 2) Еврей-извозчик на таком экипаже. 3) В юго-западн. крае: народник из польских помещиков 1830—50 гг., член особого народнического общества в то время.

Балагýльський, а, е. Относящийся к **балагýле.** *Балагульський віз.* Грин. I. 55.

Балагувáти, ґýю, єш, *гл.* Жить в праздности. Вх. Уг. 226.

Балáй. Употребл. в выраж.: **Галáй-балáй.** См. **Галáй 3.**

Балáкайло, ла, *м.* Болтун, говорун, пустомеля. Желех. *Балагур. Крим.

***Балаканúна, ни,** *ж.* Болтовня, пустые разговоры. *За тією балаканиною вони нічого не зробили.* Крим.

Балáканка, ки, *ж.* Болтовня. Желех.

Балáкання, ня, *с.* Разговор, калякание. *Нам не треба балакання, не треба слів, а треба діла.* Левиц. Пов. 162.

Балáкати, каю, єш, *гл.* 1) Беседовать, калякать, разговаривать. *Звичайно за слівцем балакали по слову.* Греб. *За рученьки біленькі взявшись, балакали то сяк, то так.* Котл. Ен. I. 18. **Балáка такé—не своé.** Говорит вздор. Змиев. у.

Балáкатися, *гл.* Употреб. безлично: **балáкається, балáкалось.** Говорится, говорилось. *Чого ж ви мовчите?—Та якось не балакається.*

Балáки, лáк, *ж. мн.* Разговоры. ЗОЮР. I. 277. *Другий підходе з такою розмовою до короля, як і перший... Третій підходе до короля з тими ж самими балаками.* Чуб. III, 46.

Балаклúвий, а, е. Разговорчивый, говорливый, словоохотливый. Чуб. I.. 231. *Веселий, ручий молодик, письменний, сміліий, балакливий.* Мкр. Г. 7. *Панночка така весела, балаклива.* МВ. (О. 1862. III. 48). Ум. **Балаклúвенький.** *Така в вас балакливенька оця дівчина.* Чернигг. г.

Балаклíй, лія, *м.* Говорун, болтун. Черниг.

Балакня́, нí, *ж.* Разговоры, болтов-

ня. *Це буде на два годи балакні. Біля корчми така балакня.* Миус. окр.

Бала́куватий, а, е = Балакли́вий. *Вони обидва однаково балакуваті.* Новомоск. у.

Балаку́н, на́, *м.* Говорун, болтун. К Дз. 96.

***Ба́лаку́ха, хи,** *ж.* Болтунья, любящая поговорить. Сл. Яворн.

Балаку́чий, а, е = Балакли́вий. *Там така приязна та балакуча жінка.* Кобел. у. *Аби були слухачі, а наш Круглий оповідач дуже балакучий.* Ком. II. 68.

Бала́м! бала́м! *меж.* Подражание ударам колокола. Шейк. *Также и **Бала́м-ба́м.***

Бала́мкати, каю, єш, *гл.* Протяжно звонить в один колокол. Шейк.

Баламу́т, та, *м.* 1) Возмутитель, нарушитель душевного покоя, обольститель. Чуб. V. 398. *Баламуте всього світа, баламутиш мої літа: як приїдеш, мене любиш; як поїдеш, то й забудеш.* Нп. 2) Знахарь. Чуб. III. 193. 3) Рыба: макрель, Scombres scombrus. Черном. Вх. Пч. II. 21.

Баламу́та, ти, 1) *М.*=**Баламу́т 1.** Шейк. 2) *Ж.* Затруднение, замешательство. Угор.

Баламу́тити, чу, тиш, *гл* 1) Мутить, возмущать, то же, что и **каламу́тити.** 2) Смущать, нарушать покой. Чуб. V. 106. *Нишпорить усюди по Вкраїні да баламутить голови поспольству.* К ЧР. 107.

Баламу́тка, ки, *ж.* 1) Нарушительница покоя, обольстительница. Чуб. V. 405. *Масляниця баламутка: обіцала масла й сиру, та не хутко.* Ном. № 526. 2) Неурядица, нестроение; спор. *Ні, за ту землю баламутки не було.* Черниг. 3) Водка, в которой вымочен табак. Желех.

Баламу́тний, а, е. 1) Мутный, нечистый (о жидкостях), то же, что и **каламу́тний.** 2) Непокойный, тревожащий.

Баламу́тно, *нар* 1) Тревожно, неспокойно. 2) Несправедливо. *Декуди говорять: скривився, як середа на п'ятницю,—але то вже баламутно, бо середа не має чого кривитися на п'ятницю, бо обі однаково пісні.* ЕЗ. V. 209.

Баламу́тство, ва, *с.* Возмущение, смущение; обман. *Їх обман, їх криту золотом і баламутством правду.* К. ДЗ. 37.

Бала́н, на́, *м.* Белый вол. КС. 1898. VII. 41.

Бала́нда́, ди́, *об.* 1) Медлительный, неповоротливый, неловкий человек. Желех. 2) Вздорный болтун. Желех.

Бала́ндати, даю, єш, *гл.* Качать туда и сюда. Желех.

Баланді́ти, джу́, ди́ш, *гл.* Болтать, говорить пустяки. Желех.

Балахре́стити, щу, стиш, *гл.* Шалить, шутить, балагурить. Угор.

Бала́чка, ки, *ж.* Разговор, беседа; болтовня.

***Бала́ш, ша́,** *м.* 1) Железная руда (глинистая). Сл. Тутк. 2) Песковатая руда. Сл. Дубр.

Балбе́ра и балби́ра, ри, *ж.* Род рыболовного снаряда: ряд крючков на веревке, с поплавками. Черном.

Балбе́рка, ки, *ж.* Поплавок в рыболовных сетях. Ум. **Балбе́рочка.** Черном.

Балбе́рний и балбе́рочний, а, е. Употребл. в выраж.: **балбе́рна** или **балбе́рочна** снасть = **Балбе́ра.** Черном.

Балбе́рочка, ки, *ж.* Ум. от **балбе́рка.**

Балбе́рочний. См. **Балбе́рний.**

Балда́, ди́, *ж.* 1) Большой топор. Вх. Зн. 1. 2) Неуклюжая, неповоротливая женщина. Ном. № 13951. 3) В загадке: **далда́-балда́**—свинья.

***Балди́кати, каю, каєш,** *гл.* Болтать вздор. *Роби, а не балдикай.* Крим.

Ба́леґа, ґи, *ж.*=**Бе́леґа.** Вх. Зн. 2.

Ба́лець, льця, *м.* 1) Головное покрывало, головной платок женщины (во время свадебного обряда?). Желех. *Балець, матінко, балець, на сім мір та й на палець; що буде завивати, то буде споминати: «то невісточка дала, бодай щастє мала».* Гол. IV. 321. 2) Род свадебного хлеба. Гол. IV. 369, 395.

Ба́ли, лів, *м. мн.* Разговоры, росказни. *Тільки і балів на селі, що про мене безщасну.* О. 1862. VII. 42. *Росклався з своїми балами—і до вечора тебе не переслухаєш.* Полт. *Всі ж не з балами стояли, всі були по ділу тут.*

Котл. Од. 490 **Це вже ба́ли!** Дудки! *Це вже бали, щоб я йому дала.* Харьк. у. *Ні, це вже бали!* Грин. I. 240.

Бали́к (ка́), *м.* Балык. МУЕ. I. 48 (Добруджа).

Ба́лище, ща, *с.* Степной овраг, узкая и длинная долина. *По тих степах, по горах Дніпрових, по балищах і лугах низових живе його слава од віку до віку.* К. Досв. 4. *Везуть у балище на водопійло.* К. МБ. X. 17. См. **Ба́лка.**

Ба́лія, лії, *ж.* Род низкой и широкой кадки для мойки белья. Шейк. Черниг. у. *У нас нема балії, ми в ночвах сорочки оджимаєм.* Киев. у. Ум. **Ба́лійка.**

Ба́лка, ки, *ж.* Степной овраг. *Вовки по тернах, по балках жовту кість жвакували.* Дума. *Вийшов в поле геть од шляху, у балку спустився.* Шевч. Ум. **Ба́лочка.**

Ба́лмус, су, *м.* Густая жидкость. *Балмусом звуть, як що небудь дуже густе, що б то не було.* Драг. 191.

Бало́к, лка́, *м.* Ум. от **бал.**

***Ба́лощі, ів,** *м.* Баловство. Киевск. г.

Ба́лта, ти, *ж.* 1) Топор. Вх. Зн. 1. См. **Балда́.** 2) Жидкая грязь. Шух. I. 81

Балти́на, ни, *ж.*=**Ба́лта** 1. Желех.

Балу́. Употребл. в выражениях: **балу́-балу́, галу́-балу́, тару́ та балу́** — болтать. *Галу-балу, а свині в ріпі.* Ном. *Я тут балу-балу, а тісто біжить по столу.* Фр. Пр. 21.

Балува́ння, ня, *с.* Препровождение времени в балах, пиршество. Чуб. III. 5

Балюва́ти, лю́ю, єш, *гл.* 1) Проводить время в балах, пировать. Мил. Св. 61. О. 1861. X. 38. МУЕ. III. 161. 2)—**чим.** Заниматься чем, быть опытным в чем. Вх Уг. 226. *Він тим балує. Хто чим балує, від того й гине.* Фр. Пр. 21.

Ба́лух, ха, *м.*=**Балу́ша.** Вх. Лем. 389.

Балуха́тий, а, е=**Банька́тий.**

Ба́лухи, хів, *мн.* 1) Выпученные глаза. 2) Заячьи глаза. Вх. Пч. II. 6.

Балу́ша, ші, *ж.* Пирушка, препровождение времени в гостях. *При балуші, як дагде весіля або кстини, приходять на мисель розмаїти співанки.* Вх. Лем. 389.

Балхва́, ви́, *ж.* Цветная полоска в ткани Волын. губ.

Балца́нка, ки, *ж.* Банка или бутыль, оплетенная лозой. Мнж. 176 См **Бальза́нка.**

Баль, лю, *м.*=**Бал. Отто́ бу́де крути́й баль!** Вот будет драка! Фр. Пр. 21 **Спра́влю я ті баль!** Буду бить так, что подпрыгивать будеш. Фр Пр. 21.

Бальвува́ти, ву́ю, єш, *гл.* Сцеплять, связывать одно с другим. Лубен. у

Бальза́нка, ки, *ж.* Жестянка с горлышком и носком для хранения жидкостей, напр., керосина. Славяносер у. См. **Балца́нка.** Ум. **Бальза́ночка.**

Ба́льо, ля, *с.* Детск. 1) Баранок. Шейк. 2)=**Гости́нець.** Желех.

Бальо́ви́й, а, е. Бальный. Левиц I. 451.

Бальо́га, ги, *ж.* Левша. Угор.

Ба́льок, лька, *м.* Балка. Шейк.

Балюва́ння, ня, *с.*=**Балува́ння.**

Балюва́ти, лю́ю, єш, *гл.*=**Балува́ти 1.** Рудан. I. 64, 92. *А ти гуляєш, а ти балуєш за чужі нечесні гроші* Левиц. I. 529 *Зізвав багато царевичів і почали балувати.* Чуб. II. 217.

Балю́ра, ри, *ж.*=**Баю́ра.** Сим. 32. *Через балюру стрибатиме.* Г. Барв. 453. Ямка в земляном полу, на печном шестке, в печи. *О, яка в долівці балюра,—треба замазати.* Константиногр. у. *Чому таки ти печі не вимажеш? Самі балюри, ніде й горщика поставити.*

Баля́кати, каю, єш, *гл.*=**Бала́кати.** *Чую, балякає з кимсь.* О. 1862. VII. 38

Баля́ки, ля́к, *ж. мн.* 1)=**Бала́ки.** О. 1862. VII. 35 2) **Баля́ки підпуска́ти.** Обманывать. Гатц.

Баляндра́си, сів, *м. мн.* Разглагольствования, розсказни, турусы на колесах. Котл. Ен. I. 20. К. ЧР. 137. *Баляндраси роспускає, буцім-то він усе знає.* Нп. *Хазяйка кишки порве од її баляндрасів.* Кв. **Баляндра́си точи́ти.** Балагурить, болтать.

Баляндра́сити, шу, сиш, *гл.* Болтать, балагурить, рассказывать смешное. *Та як стануть баляндрасить, то й мертвий би розреготався.* Стор. I. 133

Баляндра́сник, ка, *м.* Балагур. *Що за баляндрасник отсей прудиус!—каже сміючись Сомко.—Мабуть у вас у Січі тілько й роботи, що потішать один одного вигадками.* К. ЧР. 128.

Бáля́с, су, *м.* Шум. Шейк.

Баля́си, сів, *м. мн.* 1) = Перила. Шейк. 2)=**Баляндра́си.** *Точила всякі баляси.* Котл. Ен.

Баля́сник, ка, *м.* Балагур, болтун Ком. II. 37.

Баля́сниця, ці, *ж.* Балагурка, болтунья.

Балясува́ти, су́ю, єш, *гл.* Шуметь. Шейк. Болтать, балагурить? *Побігла до полюбовника да там з веселости і давай балясувати да хвалиться, що вже чоловіка нема на світі.* Рудч. Ск. I. 172.

Бам-бам! *меж.* Подражание звуку колокола. О. 1861. XI. Св. 37. Подражание звуку струнного инструмента. *На цимбали бам-бам!* Гол. IV. 448. См. **Балам.**

Бамба́ра и бамбе́ра, ри, *ж.* Ягода. Вх. Лем. 389. Ум. **Бамба́рка, бамбе́рка.**

Бамбиля́ти, ля́ю, єш, *гл.* Слабо звонить. Желех.

Бамбу́ла, ли, *м.* Неповоротливый, неуклюжий человек, животное; неповоротливый вол. КС. 1898. VII. 46. *Неотеса, увалень. *Бісова та бамбула—не підбіжиш!* Канев. у. Ефр.

Бамбу́лька, ки, *ж.* Круглая ягода (на ботве картофеля). Вх. Уг. 226.

Бáмбу́х, ха, *м.* Желудок. Вх. Лем. 389; желудок коровы. Вх. Уг. 226.

Бáмкати, каю, єш, *гл.* = **Бала́мкати.** Шейк.

Баналю́ки, люк, *ж. мн.*=**Банелю́ки.** Фр. Пр. 21.

Бáнда, ди, *ж.* 1) Гурьба, ватага, группа. Драг. 271. *Пішли цілою бандою.* Шейк. 2) Капелла. *Цісарь... сказав їм зробити великий баль, банда їм грала.* Гн. I. 161.

Банда́ж, жа, *м.* 1) Чорная лента, употребляемая для повязки башмаков. Шейк. 2) Бинт. Шейк. *3) Бандаж. Сл. Дубр.

Бандажо́ваний, а, е. О башмаках: подвязанный лентами. *Бандажовані черевики.* Шейк.

Бандажува́ти, жу́ю, єш, *гл.* 1) Подвязывать башмаки лентами (см. **Банда́ж**). 2) Бинтовать, налагать повязку. Шейк.

Бандáзка, ки, *ж.*=**Банда́ж** Галиц.

Бандазко́ваний, а, е = **Бандажо́ваний.** Галиц.

Банджю́р, ра, *м.*=**Бака́й 1.** Вх. Уг 226. См. **Баю́ра.**

Бандз, дзу, *м.*=**Карто́пля.** Вх. Пч. I. 13.

Бáндина, ни, *ж.* Большая компания. Василък. у.

Бáндур, ра, *м.* Содержатель публичного дома. Желех.

Банду́ра, ри, *ж.* 1) Музыкальный инструмент вроде гитары. Части: **ру́чка** — гриф; **спідня́к** — выпуклый овал; **верхня́к**—вибрирующая поверхность, дека; **голосни́к**—отверстие в деке; **пристру́нник**—планка на окружности овала, к которой прикреплены струны; **коби́лка**—порог, через который перекинуты струны. Струн от 12 до 30 и более; шесть больших струн наз. **бунти́**, первые три, басы—**кишкові́**, 4-я—**дротова́**, 5-я—**при́йма**, 6-я—**те́рція;** шесть коротких струн назыв. **пристру́нки.** КС. 1882. VIII. 281—282. 2)=**Карто́пля.** Вх. Лем. 389. **Банду́ри душе́ні.** Растертый картофель. Вх. Лем. 412. Ум. **Банду́рка, банду́ронька, банду́рочка.** *Ой там козак похожає, у бандурку виграває.* Мет. 73.

Бáндури, дур, *ж. мн.* Внутренности, преимущ. животного. Мнж. 36. *Знайшов там десь задріпане теля, облупив його, бандури випустив.* Мнж. 13. *Гляди, щоб він не випустив тобі бандур.* Черном.

Банду́рка, ки, *ж.* 1) Ум. от **банду́ра.** 2)=**Карто́пля.** Вх. Пч. II. 36.

Банду́рний, а, е. Принадлежащий, относящийся к бандуре. *Бандурна струна.* К. Іов. 65.

Банду́рник, ка, *м.* 1) Мастер, делающий бандуры. 2)=**Бандури́ст.** *Дума «про смерть козака бандурника».* Мет. 443.

Банду́ронька, банду́рочка, ки, *ж.* Ум. от **банду́ра.**

Бандурува́тий, а, е. Неповоротливый, неуклюжий. *Був* (хлопець)... *несміливий, бандуруватий.* Св. Л. 244.

Бандурча́ник, ка, *м.* Род лепешки из растертого картофеля. Вх. Уг. 226.

Бандурча́нка, ки, *ж.* Стебли и листья, ботва картофеля. Вх. Лем. 389.

Бандурчи́на, ни, *ж.* = **Бандурча́нка.** Вх. Уг. 226.

Ба́ндурша, ші, *ж.* Содержательница публичного дома.

Бандуря́нка, ки, *ж.*=**Бандурча́нка.** Вх. Лем. 389

Бандуря́та, ря́т, *с. мн.* Картофель Вх. Уг. 226.

Бандю́ра, ри, *ж.*=**Бака́й 1.**=**Баю́ра 1.** Вх. Уг. 226. См. **Банджю́р.**

Банелю́ки, люк, *ж. мн.* Употр. в выражении: **Банелю́ки плести́**—молоть вздор, городить чепуху. Ном. № 13029. *Що ти мені банелюки плетеш?* Фр. Пр. 21.

Ба́ник, ка, *м.* Род ватрушки. Вх. Уг. 226.

Бани́та, ти́, *м.* Изгнанник. *Король мене банитою вигнанцем оголосив по Польщі і Вкраїні.* К. Бай. 69

Ба́нити, ню, ниш, *гл.* 1) Мыть, вымывать, выполаскивать. *Була в березі, діжку банила.* Лубен. у. *Стала вона банити ложечки.* Мнж. 32. *Приходе до річки попова дочка тарілок банити.* Мнж. 6. *Банити рибу.* МУЕ. I. 49 (Добруджа). 2) Полоскать. *У горлі боліло, так лікарь давав чимсь банити.* Харьк. у. *3) **Ба́нити сорочки́.*** Стирать белье. Васильк. у. Неч.-Лев. 4) Бить (человека). *Сусід Кіхоть із жінкою моєю... гм! гм! не вам кажучи, пані... а свою банить що-дня.* Г. Барв. 334

Ба́нитися, нюся, нишся, *гл.* Мыться, вымываться.

Банітува́ти, ту́ю, єш, *гл.* 1) Шельмовать, бранить последними словами. 2) Мучить. Лубен. у. 3)—**ро́зумом**=**Баламу́тити 2.** Желех.

Ба́нка, ки, *ж.* Гульден. Вх. Зн. 1. **Вели́ка ба́нка.** Десять гульденов. Шух. I. 85. Ум. **Ба́ночка.**

Банка́с, са, *м.* Железный с насечкой на верхнем конце шпень, вставляемый в одну из дыр столярного стачка для того, чтобы удерживать им доску, когда ее строгает столяр. Слов. Д. Эварн.

Банке́т, ту, *м.* и пр.=**Бенке́т** и пр.

***Ба́нківка, ки,** *ж.* Банковый билет. Сл. Дубр.

Банкру́т, та, *м.* Банкрот Желех.

Банкру́тство, ва, *с.* Банкротство. Желех.

Банкрутува́ти, ту́ю, єш, *гл.* Банкротиться. Желех.

***Ба́нний, а, е.** Купольный. Сл. Дубр.

Ба́нність, ности, *ж.* Печаль, грусть; тоска. Желех. *Доки ми ся та й любили—втіхи та радости, а як ми ся залишили—жалю та банности.* Гол.

Ба́нно, *нар.* Грустно, тоскливо, жаль чего. Гол. III. 215. Чуб. V. 280. *Ні за чим мені так не банно, як за моєю кресанею.* Федьк.

***Ба́нок и банк, нку,** м. Банк. Сл. Дубр.

Ба́ночка, ки, *ж.* 1) Ум от **ба́нка.** 2) То же, что и **ба́нка 1,**—1 гульден в тех местностях, где **вели́ка ба́нка**=10 гульд. Шух. I. 85

Ба́нта, ти, *ж.* 1) Поперечное бревно между стропилами, перекладина. Kolb. I. 55. *Кури сплять на бантах.* Подольск. г. О животных: **Пити́ на ба́нти**—издохнуть. **Кінь пійшо́в на ба́нта,** т.-е. содранная с коня шкура повешена на **ба́нтах.** Ном. № 14023. 2) *Мн.* **Ба́нти**=**Вергуни́.** Сим. 192.

Ба́нтина, ни, *ж.*=**Ба́нта 1.** *Стріха держить на крокваx, зв'язаних знизу бантинами.* МУЕ. I 88 (Черниг.) *Брус поперечный. Ком.

Банти́ня, ня, *с.*=**Ба́нта 1.** Шух. I. 91.

Бантува́ти, ту́ю, єш, *гл.* 1) Безпокоить; толкать. Вх. Зн. 1 2) Уничтожать. Вх. Лем. 389.

***Банува́ння, ня,** *ср.* Грусть, тоска, печаль Сл. Дубр.

Банува́ти, ну́ю, єш, *гл.* 1) Тужить, жалеть ЕЗ. V. 97. *Не дуже за ним банували і швидко забули про него.* ЕЗ. V. 194. *Не бануй, мамко, за мнов, не беру вшитко з собов.* Гол. IV. 406. *Ци не будеш, моя рибко, за мнов банувати?* Гол. III. 116. 2) **Банува́ти на о́чі**—болеть глазами. Брацл. у.

Ба́нуш, ша, *м.* 1) Суп говяжий. Шух. I 215. 2) Кушанье: кукурузная мука, смешанная со сметаной и сваренная. Шух. I. 140.

Ба́нуша, ші, ж.=**Яе́шня.** ЕЗ V. 43

Ба́нька, ки, *ж.* 1) Ум. от **ба́ня 1.** *А на нашій церковці що за банька хороша!* 2) Шар. *Місяць має вид опуклий, се б то як банька.* Дещо. 3) Стеклянный шар для глажения (вместо утюга).

См. **Га́ло.** 4) Глиняный или стеклянный узкогорлый сосуд. Киев. *Банька на олій.* Шух. I. 264, 270. 5) Пузырь водяной. *Чоловік на світі, як банька на воді.* Ном. № 8260. 6) Белок глаза. Константиногр. у. Хрусталик глаза (у вола). Рудч. Чп. 254. 7) *Мн.* **Банькй.** Выпученные глаза. Греб. 373. *Чого ви, братця, так баньки повитріщали?* Греб. *Баньки вивалив, мов баран.* О. 1861. XI. Кух. 34. *Коли б мені не засліпило так тею горілкою баньок, то може б я і втрапив додому.* Грин. II. 179. *8) Глазища, буркала, зенки. *Чого це ти баньки вилупив?* Звениг. у. Ефр.

Банька́тий, а, е. 1) Имеющий глаза на выкате, пучеглазый. Стор. МПр. 156. См. **Балуха́тий.** *2) Глазастый. *Оце яка дівка баньката.* Звениг. у. Ефр.

Банька́ч, ча́, *м.* Человек, имеющий глаза на-выкате, почеглазый. Шейк.

***Банькува́тий, а, е.** = **Банька́тий.** *І так він мені своїми банькуватими очима діймає.* Кониск.

***Банюва́тий, а, е.** Куполообразный. Сл. Тутк.

Банюр, ра, *м.* 1)=**Банюра**=**Баюра 1.** Вх. Лем. 390. 2) Глубоко размытое место в речном берегу. Вх. Уг. 238.

Банюра, ри, *ж.* = **Баюра 1.** Вх. Лем. 390.

Ба́ня, ні, *ж.* 1) Купол на церкви, вообще на строении. Сим. 17. *На самому шпилечку стоїть, як лялечка, біля церковця і неначе хитається, сяючи золотим хрестом і банями.* Мир. Пов. I. 166. *Ой не видно його дому, тільки видно баню.* Мет. 6. 2) Солеварня, солеварный завод. Шух. I. 16. *Ой чумаче, де ти йдеш?.. на баню по кримку йду.* Гол. I. 177. 3) Минеральный целебный источник. Вх. Лем. 390. *4) Баня. *В суботу пішов до бані.* Крим. Ум. **Ба́нька.**

Баня́к, ка́, *м.* Чугунный котел, металлический горшок. Волын. г. *Баняк розбився і вода вилялася.* Гн. II. 92.

Бар, ру, *м.* Мокрое место между холмами. Вх. Зн. I.

Бараба́н, ну, *м.* Барабан. ЗОЮР. I. 114. Чуб. I. 219; V. 151. *В барабани вибивають.* Драг. 198.

Бараба́нити, ню, ниш, *гл.* Барабанить.

Бараба́нський, а, е. Принадлежащий, относящийся к барабану. Употребл., кажется, только как брань в выражении: **Шку́ра бараба́нська**—потаскуха, публичная женщина и вообще скверная женщина.

Бараба́нчик, ка, *м.* Барабанщик. *Ой іде, іде барабанчик, путкувками креше.* Гол. I. 309.

Бараболи́нник, ка, *м.* Пирог с картофелем. МУЕ. I. 102.

Бараболи́ння, ня, *с. соб.* Стебли картофеля. Правобереж.

Бараболи́сько, ка, *с.* Место, где рос картофель. Вн. Зн. 1.

Бараболя, лі, *ж.*=**Карто́пля.** Вх. Пч. I. 13. ЗЮЗО. I. 137. *Наварила бараболі.* Чуб. V. 3. Ум. **Бараболька.** Грин. III. 517.

Бараболи́сити, шу, сиш, *гл.* 1) Болтать, балагурить, калякать. Лохв. у. 2) Бить ладонями по спине в игре в **ярки́.** Ив. 34.

Бара́н, на́, *м.* 1) Баран, самец овцы. Вас. 197. Чуб. I, 129. *Овечку стрижуть, а баран дріжить.* Посл. 2) Название вола с загнутыми назад рогами. КС. 1898. VII. 44. 3) Род игры в мяч. КС. 1887. VI. 462. 4) Седьмая фигура при игре в мяч, называемой **сті́нка.** КС. 1887. VI. 462. 5) Цилиндр в вороте, барабан, на который наматывается канат. Лубен. у. МУЕ I. 45. 6) Пенистая волна, вздымающаяся в узком месте реки. Вх. Пч. II. 25. 7) Кудреватые гребни наметенного снега. *Вітер рве й перекидає сніг через оселю; а не димарі повикручувало такі кудлаті барани...* Мир. Пов. I. 113. Ум. **Баране́ць, бара́нчик.** Ув. **Барани́ще.** ***Бара́н-буц.** Детская игра. Шутливо приговаривают к детям, подражая **бара́ну́,** ударяющему лбом.

Баране́ць, нця́, *м.* 1) Ум. от **бара́н.** Небольшой баран. Рудч. Ск. II. 129. Вас. 197. *Понесла на посвяченіе паску, баранця печеного.* Кв. *Чи всі вівці покотилися, чи баранці породилися?* Чуб. III. 454. 2) Колодка, на которую навивается веревка в плотницком инструменте, называемом **шнур.** Черниг. 3) Железная палочка у удил, застегивающаяся в колечко от уздечки. Миуск. у. 4) Бекас. Полт. Вх. Пч. II. 14. См. **Вівча́рик 3, бара́нок, бара́нчик.** 5)

Раст. Lycopodium complanatum L. ЗЮЗО. I. 127. *6) Блок. *А оце кружальце придається на баранець для відер.* Крим. 7) *Мн.* **Баранці́.** Легкие тучи, перистые облака, пенистые волны.

Бара́нина, ни, *ж.* Баранина. *Приніс Хвесько додому баранину та й кинув її на долівці, а собаки донюхались та й зїзіли.* Стор. I. 27. *Наварила борщу з бараниною.* Черниг. у. Ум. **Бара́нинка.** *От вам стегно баранинки.* Стор. I. 27.

Барани́ця, ці, *ж.* Овчина для укутывания ног зимою в дороге. Киев. г. (Лободов.).

Барани́ще, ща, *м.* Ув. от **бара́н.**

Бара́нка, ки, *ж.*=**Вівця́?** *Чужі жінки баранки, Мелашка ведмедка* (из заговора). Мил. М. 40.

Бара́нковий, а, е. Барашковый. Шейк.

Бара́нник, ка, *м.* Пастух баранов. О. 1862. V. Кух. 36.

Баранн́я, ня́, *с.* Грязь, налипающая на спицах колеса. *Баранням колесся взялось, і повні маточини наперло грязі.* Борз. у.

Бара́нок, нка, *м.* Бекас, Gallinago gallinula. Вх. Уг. 226. См. **Баране́ць 4.**

Бара́нта, ти, *ж.* Стадо овец. Черном.

Баранча́, ча́ти, *с.* Барашек. Сим. 209.

Бара́нчик, ка, *м.* 1) Ум. от **бара́н.** *Пасуться три баранчики.* Рудч. Ск. I. 8. 2) Бекас. Полт. 3) Хвостик арбуза. *Узяв кавуна, держачи його за баранчика.* Ком. I. 33. 4) Одно из колес в плуге без обода. 5) При игре в **ланки́:** каждый из стоящих на крайних ямках двух мальчиков, катающих мяч. Ив. 34. 6) Часть уздечки. См. **Гну́зда.** 7) *Мн.* **Бара́нчики.** Раст. первоцвет, Primula officinalis. Ум. **Бара́нчичок.**

Баранчу́к, ка́, *м.*=**Баране́ць 1.** Желех. В некоторых песнях употребляется как припев: *Гоп, чук, баранчук, а на боці дудка! Кедь би мені не миленька, не був би я тутка.* Гол. IV. 512.

Бараня́, ня́ти, *с.*=**Баранча́.** Шейк. Ум. **Бараня́тко, бараня́точко.**

Бараня́р, ра́, *м.* 1) Торговец баранами. Желех. 2) Вор, крадущий баранов. Желех.

Бараня́тко, бараня́точко, ка, *с.* Ум. от **бараня́.**

Бара́нячий, а, е. 1) Бараний. *Баранячий смух.* 2) **Бара́нячий пра́зник.** День 26-го ноября (в этот день совершается случка баранов с овцами). Новомоск. у.

Барасу́лі, су́ль, *ж. мн.* Большие стеклянные желтые бусы. Шейк.

Барашкува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Болтать, растабаривать. Вх. Зн. 1.

Барбачі́я, чії́, *ж.* Пт. Galerita cristata, хохлатый жаворонок. Вх. Лем. 390.

Барбо́льки, льок, *ж. мн.* Раст.: а) Fisaria ranuncoloides. Вх. Пч. II. 31; б) Scrofularia nodosa. Вх. Пч. II. 36.

Барбо́ля, лі, *ж.* = **Бараво́ля.** Вх. Пч. II. 36.

Барбо́с, са, *м.* Кличка собаки. *За хатою коло воріт забрехав барбос наче на вовка.* Левиц. I. 30.

Барбо́сів, сова, ве. Принадлежащий, свойственный барбосу. *Ганна побачила через тин барбосову морду з роззявленим ротом, з вишкиреними зубами, з лютими очима.* Левиц. I. 31.

Барбу́ля, лі, *ж.* Порода рыбы: mullus barbatus. Вх. Пч. II. 20.

Барбу́н, на́, *м.*=**Барбу́ля.** Вх. Пч. II. 20.

Ба́рва, ви, *ж.* 1) Краска, цвет. Гол. II. 520. *Стіни були помальовані ясножовтою барвою.* Левиц. Пов. 19. 2) Ворса на сукне. НВолын. у. 3) Форменная одежда. *Козацьку барву прибірає, зброю наряжає.* Гол. I. 10 Ливрея *Слуги в барвах позлотистих гуляють по ринку.* К. Досв. 21.

Барви́стий, а, е. Цветной, разноцветный, цветистый. *Дорогі, пишно барвисті шати.* К. МБ. XI. 162. *Барвисті маки.* К. Дз. 79.

Барви́сто, *нар.* Цветно, разноцветно, цветисто. *Рай земний, едем барвисто-пишний.* К. Бай. 22.

Ба́рвити, влю, виш, *гл.* 1) Окрашивать, красить. Желех. 2) Наводить ворсу. Шейк.

Барві́н, ну, *м.*=**Барві́нок.** *Барвін процвітає.* Млак. 90. То же: **барві́н-листо́к.** *Ходжу, блуджу по-над лози, а в тих лозах барвін-листок, — щипну, вирву, вінець сплету.* Чуб. III. 37.

Барвіне́ць, нця́, *м.*=**Барві́нок.** *Під кудерним деревцем, під зелененьким*

барвінцем. Нп. *Пішла в городець, рвала барвінець.* Чуб. III. 301. **Вінéць-барвінéць.** Венок из **барвíнку.** Грин. III. 524.

Барвінúна, ни, *ж.* Одно растение **барвíнок,** один стебель **барвíнка.** Иногда просто **барвíнок.** *Перва зелина — любисточок, друга зелина—барвінина, третя зелина—василечок.* Нп.

Барвíнковий, а, е. Принадлежащий, относящийся к **барвíнку,** сделанный из него. *Вінок барвінковий.* Гол. Од. 50.

Барвíнок, нку, *м.* 1) Раст.: могильница, гроб-трава, Vinca minor L. Анн. 380, ЗЮЗО. I. 141. *Ой не стелися, хрещатий барвінку, та по крутій горі!* Нп. Обычные эпитеты: **барвíнок зелéний, хрещáтий, крячáстий.** Как ласкательное название для любимого мужчины: *Ой ти, козаче, зелений барвінку, прийди до мене хоть у недільку.* Мет. 43. Употребляемый на свадьбе в **світúлчиній шáблі барвíнок** означает душевную склонность, приязнь. МУЕ. III. 94. **Барвíнок рвáти**—означает часто идти на любовное свидание. Мар. л. сб. 288. *Пусти ж мене, мати, барвіночку рвати, а вже ж наші вороженьки полягали спати.* Мет. 288. **Ночувáти** в **барвíнку.** Переночевать с милым. 2) Раст.: а)—**дúкий.** Lysimachia nummularia. Лв. 100. б)—**степовúй.** Vinca herbacea Waldst et Kit. ЗЮЗО. I. 141. 3) Род орнамента на писанке. МУЕ. I. 200. Ум. **Барвíнонько, барвíночок, барвíнчик, барвíнчичок.** *Дівчинонько, сіра утко, чи сватати хутко? — Козаченьку, барвіночку, хоть і в неділочку.* Мет. 8. *Та прийди до мене, хрещатий барвінчику!* Нп.

Бáрвний, а, е. Цветной. Желех.

***Барвни́к, ка́,** *м.* Красящее вещество. Сл. Дубр.

***Бáрвність, кости,** *ж.* Цветность. Сл. Дубр.

Барв'я́к, ка́, *м.*=**Байра́к?** *Ой їхав козак в зелений барв'як, став коня попасати.* Гайсин. у.

Баргамóта, ти, *ж.* Род груш: бергамот.

Бардá, ди́, *ж.* 1) Краюха хлеба. Шейк. 2) Топор особой формы. В Хотин. у. и гуцулов: род плотницкого топора с широким лезвием. Шух. I. 87. *Казала йому хату ставити без барди і сокири.* Чуб. V. 819. *А кедрина не калина, я сам ій тесав, що зарубав яснов бардов, як в серденько тяв.* Федьк. III. 168. Ум. **Бардúчка, бáрдочка.** *Як затну бардичку до бука.* Федьк. I. 97.

Бардадúм, ма, *м.* Крупной комплекции человек, верзило.

Бардáш, ша́, *м.* Большой топор. Каменец. у. Вх. Зн. 2.

Бардз, бáрдзо, *нар.*=**Барз.** Грин. III. 32.

Бардúга, ги, *ж.* Большая краюха хлеба. Шейк.

Бардúна, ни, *ж.*=**Бардá 2.** *Сам не знаю, чи полицю тесати, чи до дівчини на всю ніч махати. Закину я вражу бардину, сам до дівчини на всю ніч двину.* Чуб. V. 172. Ум. **Бардúнка, бардúночка.**

Бардúчка, ки, *ж.* Ум. от **бардá.**

Бáрдочка, ки, *ж.* Ум. от **бардá.**

Бáрже, *нар.* Сравн. ст. от **бáрзо.** Вх. Лем. 390.

Барз, бáрзе, бáрзо, *нар.* Очень. *Вода барз нечиста.* Гол. IV. 522. *І старшу сестру барзе зневажав.* О. 1862. VIII. 23. *Та ще у неділю, барзо ранопораненьку, не сива зозуля закувала.* Дума. *А в мене шапка барзо дорога.* Чуб. V. 161.

Барзíй (бáрзий?), бáрза. Черный козел, черная овца, но грудь у которой белая. О. 1862. V. Кух. 36.

Бáрзки, *нар.*=**Бáрзо.** Вх. Лем. 390.

Бáрзо, *нар.* См. **Барз.**

Бáри, *мн. нескл.* Рассказы, болтовня. Употребл. в выраж.: **Тáри та бáри.** *Тари та бари, завтра Варвари.* Ном. № 19335.

Барúвка, ки, *ж.* = **Барúлка.** Вх. Лем. 390. Ум. **Барúвочка.**

Баривчúна, ни, *ж.* = **Барильчúна.** МУЕ. I. 100.

Барúлечко, ка, *с.* Ум. от **барúло.**

Барúлка, ки, *ж.* Боченок. Гн. II. 36. *Везе нам горілки чотирі барилки.* Чуб. III. 382. *Носив... барилку тисовую з добрим вишняком.* Млак. 84. Ум. **Барúлочка.** *Дайте нам горівочки з нової барилочки.* Грин. III. 50.

Барúлко, ка, *с.* Ум. от **барúло.**

Барúло, ла, *с.* Боченок. Вас. 145. Ном. № 8007. *Вина з Царігради відер*

троє у барилі. Шевч. 116. Ум. **Бари́лко, бари́лечко, бари́лочко, бари́льце.** Котл. Ен. IV. 20. *Набрала повнісіньке барильце* (вина) *додому.* Рудч. Ск. II. 57. Ув. **Бариля́ка.**

Бари́лочка, ки, *ж.* Ум. от **бари́лка.**

Бари́лочко, ка, *с.* Ум. от **бари́ло.**

Барилькува́тий, а, е. О человеке: толстый, пузатый. Желех.

Бари́льний, а, е. Принадлежащий боченку, боченочный. *Барильний обруч.*

Бари́льце, ця, *с.* 1) Ум. от **бари́ло.** 2) *Мн.* **Бари́льця.** Род растения. О. 1862. IV. 72.

Барильчи́на, ни, *ж.*=**Бари́ло.** Гн. II. 36. *Ой пійду я в комірчину та загляну в барильчину.* Чуб. V. 1094.

Бариля́ка, ки, *ж.* Ув. от **бари́ло.**

Бари́ти, рю́, риш, *гл.* Замедлять, задерживать. *Ой одчиняй, не бари, бо кусають комарі.* Нп. *Ой нуте, робіть, себе не баріть!* Чуб. III. 231.

Бари́тися, рю́ся, ришся, *гл.* Медлить, мешкать. *Неси, доню, не барися.* Чуб. V. 69.

Бари́ш, шу́, *м.* Прибыль, выгода, барыш. *Як уродиться, без баришу не обходиться, і як умре, то все піп дере.* Посл. Ум. **Баришо́к.** *І Турн получить з баришком.* Котл. Ен.

Баришівне́, но́го, *с.* Плата за факторство, маклерство. Вх. Зн. 2. Фр. Пр. 23.

Бари́шівник, ка, *м.* Посредник при покупке, фактор, маклер. Шух. I. 85. Фр. Пр. 23.

Бари́шник, ка, *м.* 1) Торговец лошадьми. 2) Торгаш, барышник.

Бари́шництво, ва, *с.* Барышничество, торгашество.

Бари́шницький, а, е. Принадлежащий, свойственный барышнику, барышнический.

Баришо́к, шку́, *м.* Ум. от **бари́ш.**

Баришува́ння, ня, *с.* Торгашество, барышничанье.

Баришува́ти, шу́ю, єш, *гл.* Торговать, барышничать. *Він баришував: купував скот, випасував, продає.* Грин. II. 257.

Барі́вка, ки, *ж.* = **Бари́лка.** Вх. Зн. 2.

Барі́ння, ня, *с.* Замедление, остановка. *За вашим барінням, то й не впораємось сьогодня помолотити.* Полтав.

Ба́рка, ки, *ж.* Плоскодонное речное судно для грузов: барка. *За ним Азилас плив на барці.* Котл. Ен. VI. 17.

Барка́н, на́, *м.* Досчатый забор, то же, что и **парка́н.** Грин. II. 180. *Золотий сад і золотим барканом обгороженний.* Рудч. Ск. II. 94. *З одного боку двора коло баркана росли рядом тополі.* Левиц. Пов. 21. Ум. **Барка́нчик.** Ув. **Баркани́ще.**

Барка́с, су, *м.* Баркас, наибольшее гребное судно. *Посунули по синій хвилі поміж кугою в Сир-Дар'ю байдару та баркас чималий.* Шевч. (1883). 298. Ум. **Барка́сик.** *Справив баркасик і давай у морі рибалчити.* Мнж. 40.

Ба́рки, ків, *м. мн.* 1) Плечи. 2) **Взя́ти за ба́рки.** Взять за грудь (во время драки).

Барки́цнути, ну, неш, *гл.* = **Берки́цьнути.**

Барлі́г, логу́, *м.* 1) Логовище, логово (медвежье). *Упала у ведмедячий барліг.* Грин. I. 181. 2) Логово свиное, также подстилка в свином хлеву. Чуб. VII. 395. *Заглянув в хлів,—там поросятам нема нічого барлогу.* Алв. 70. 3) Грязная лужа; грязь. Котл. Ен. III. 14. *Валяється як свиня в барлозі.* Ном. № 11344. *Гнав свиню; та в барліг, а він за нею, та спіткнувсь, упав і викачався в барлозі.* Мнж. 129.

Барлі́й, лія́, *м.* Раст. = **Барля́н** = **Бі́ждерев.** Вх. Пч. I. 8.

Барло́жи́тися, жу́ся, жи́шся, *гл.* Валяться в грязи. *Барложиться, як свиня в солоді.* Ном. № 12267. *До колодязя погано й доступиться: не висихає ніколи, а свині й барложаться.* Богод. у.

***Барля́н, на́,** *м.*=**Бі́ждерев.**

Ба́рма, ми, *ж.* Мундир, ливрея Гол. I. 150. См. **Ба́рва.** 2) Накипь, пенка при варке меду, варенья и пр. Киев *Як з вишень варення вариш, так бармі багато.* Харьк. г. 3) Глина с примесью железной руды. Ум. **Бармі́ця, бармі́чка.** Черк. у.

Бармува́ти, му́ю, єш, *гл.* Собирать накипь, пенку. Канев. у. См. **Ба́рма.**

Бармува́тися, му́юся, ешся, *гл.*— **під ко́го.** Подделываться под кого, подражать кому. *Наші пластуни одягаються в черкеську одежу і, під їх бармуючись, запускають бороди хто хоче.* О. 1862. II. 65. *Пластун в плавні держить похід тії звірини, під котру бармується.* О. 1862. II. 63.

Барна́, ни́, *м.* Темносерый вол. Фр. Пр. 23. Темно-красно-бурый вол. Вх. Лем. 390.

Барна́вий, а, е. Бурый. *Куропатва барнава.* Вх. Лем. 390.

Барна́к, ка́, *м.* Загнутый конец **ґирли́ги,** ее деревянный крюк. О. 1862. V. Кух. 36. Мнж. 176.

Барна́стий, а, е = Барня́стий. Желех.

Барни́к, ка́, *м.* Род птицы. Вх. Лем. 390.

Барно́ха, хи, *ж.* Корова темносерой масти. Желех.

Барну́ля, лі, *ж.* Корова краснобурой масти. Вх. Лем. 390.

Барня́вий, а, е = Барна́вий. Вх. Лем. 390.

Барня́стий, а, е. Бурый, коричневый, каштановый. *Барняти ма волоси.* Вх. Лем. 390.

Ба́рок, рку, *м.* Поперечная палка для привязывания постромок к запряжке; валек.

Ба́ртка, ки, *ж.* Верхняя часть **топірця́,** имеющая форму топора. Части ее: **обу́х** и **плас** с **ві́стрям.** Шух. I. 289.

Бару́ля, лі, *ж.* Берлога. *Вовк старий в барулі здох.* Бор. 21.

Барха́н, ну, *м.* Бумазея.

Бархано́вий, а, е. Бумазейный. Шейк.

***Бархоти́нний, а, е.** 1) Бархатный. 2) Бархатистый. *Подув вохкий вітерець бархотинний.* Васильченко.

***Барчи́стий, а, е.** Плечистый. Сл. Дубр.

Баршан, ну, *м.*=**Оксами́т.** Вх. Уг. 227.

Баршано́вий, а, е=Оксами́товий. Вх. Лем. 390. **Змия́ баршано́ва.** Гадюка обыкновенная, Pelias berus. Вх. Лем. 390.

Ба́с, са́, *м.* 1) Бас. *Еней зарюмав басом сам.* Котл. Ен. **Співа́ти баса́.** Петь басом. *Він у церкві баса співає.* Харьк. г. **Говори́ти баса́.** Говорить басом. Св. Л. 130, 279. 2) Музыкальный инструмент: контрабас, виолончель. *Да винесла три скрипочки, а четвертий бас.* Чуб. V. 1117. *На улиці скрипка й бас, пусти, мамо, хоть на час.* Нп. 3) **На бас бра́ти кого́.** Поднимать на смех кого. Фр. Пр. 23. 4) **Ба́сом диви́тися, поглядя́ти.** Неприязненно смотреть, посматривать. Фр. Пр. 23. *Я на тії бараболі басом поглядаю, на полиці варениці очима приймаю.* Чуб. V. 653. Ум. **Ба́сик, баско́к.** *Дівчата співають і він басика тягне.* Киев. Ув. **Баси́ську, баси́ще, баси́ка, баси́ра.** *От у Семена басюра: як ревне, так аж шибки бряжчать.* Харьк.

Басаври́нок, нку, *м.* = **Басари́нок 1.** О. 1862. V. 109.

Баса́ма́н, ну, *м.* 1) Полоска, напр., в материи. **Ху́стка в басама́ни.** Полосатый платок. Шейк. *Спідниця в басамани.* Вх. Зн. 2. 2) Полоса на теле от удара. *Прийди, прийди, щось ті дам, через плечі басаман.* Шейк. 3) Галун, позумент. Шух. I. 122, 275.

Басама́нити, ню, ниш, *гл.* Делать полосы (ударяя). Желех.

Басама́ння, ня, *с.* Домашняя утварь, рухлядь. *Чи ти вже повиносив горшки, кочерги—усе басамання, щоб мазати хату?* Могил. Подол.

***Басама́тий, а, е.** Полосатый. Сл. Тутк.

Басамо́нка, басаму́нка, ки, *ж.* = **Кра́йка.** Вх. Лем. 390.

Басаму́га, ги, *ж.*=**Баса́ман 2.** *Басамуги по мені поробив.* НВолын. у.

Баса́н, ну, *м.* Обшивка около платья. *Поняв собі дівку туркеню-чужоземку, у зеленій сукні з білими басанами.* Лукаш. 45.

Басану́нка, ки, *ж.*=**Басамо́нка.** Вх. Лем. 390.

Басанунча́, ча́ти, *с.* Маленькая **кра́йка.** Вх. Лем. 390.

Баса́нь, ні, *ж.* Крытая галлерея вокруг церкви. ЗЮЗО. II. 143. См. **Опаса́ння 2.**

Басара́бець, бця́, *м.* Бессарабец. *Ой писали басарабці та до наших хлопців листи: «ой ідіть, полтавці, та до нас риби їсти».* Грин. III. 563.

Басараб'ія, бії, *ж.* 1) Бессарабия. *Три парубки пішли на Басарабію зароблять.* Рудч. Ск. I. 198. 2) **Іти́ на Басараб'ію,** кроме прямого значения: быть бродягой, находиться в бегах. Шейк.

Басараб'ський, а, е. Бессарабский. Левиц. Пов. 217.

Басари́мок, мку, *м.*=**Басари́нок 1.** *Дітям усього понавозив—усяких басаримків.* Рудч. Ск. II. 143.

Басари́нка, ки, *ж.* и **басари́нок, нку,** *м.* 1)=**Базари́нка,** Чуб. I. 231. 2) Прибавка к плате. *«Запродайте мені свою землю».—Та я вже запродав.—«Та я вже басаринку карбованця наділю».* Хорольск. у. 3) Отработок, помощь работою, доставляемая половинщиками. Борз. у. *Є тут з наших заможна козачка, оре восьмериками. Багацько в неї косарів, женців становиться, басаринок одробляють.* Г. Барв.

Басару́нок, нку, *м.* Сено или трава, которое дают корове в то время, когда ее доят. Шух. I. 170. 188, 193.

***Басе́тник, ка,** *м.* Виолончелист. Сл. Дубр.

***Басе́тня, ні** и **басе́тля, лі,** *ж.* Виолончель. Сл. Дубр.

Ба́си, сів, *мн.*=**Басама́ни.** *Баси по мені поробив.* НВолын. у.

Ба́сик, ка, *м.* Ум. от **бас.**

Баси́ста, ти, *м.* Играющий на контрабасе. *Казав басиста, що бачив цимбалиста.* Ком. II. № 782.

Баси́стий, того, *м.*=**Баси́ста.** *«А добрі горобці в молоці!»—Чи ти ж їв? —«Ба ні! казав басистий, що бачив цимбалистий через дірочку, як жиди їли».* Ном. № 7809.

Баси́ську, ка, *м.* Ув. от **бас.**

Баси́ти, шу́, си́ш, *гл.* Издавать звук баса, басить.

Баси́ще, ща, *м.* Ув. от **бас.**

Баськали́читися, чуся, чишся, *гл.* Артачиться, сопротивляться. *Не баскаличився би та йшов.* Котл. Ен. III. 31. *Не баскаличся, бери те, що дають; може пересердяться, дадуть і більше.* Уман. у.

Баски́й, а́, е́. Резвый, ретивый, рьяный. *Поїхала в своїм ридвані баскими конями як звір.* Котл. Ен. II. 39.

Басо́вий, а, е. 1) Басовой. *Басова нота.* Левиц. I. 435. 2) Контрабасный. *Басова струна.* 3) **Басо́ве у́хо.** Род орнамента в писанке, напоминающего конец грифа в контрабасе. МУЕ. I. 194

Басо́к, ска́, *м.* 1) Ум. от **бас. Очере́тяний басо́к?** *Високий таранкуватий паламарь, насупившись, гув очеретяного баска.* Мир. Пов. II. 60. 2) Басовая струна. Нижнее *do* (в кобзе, торбане). КС. 1892. III. 383.

Басо́ля, лі, *ж.* Виолончель. *Тепер мені не до соли, коли грають на басолі.* Теперь мне не до того. Чуб. II. 678.

Бастрю́к, ка́, *м.*=**Байстрю́к.**

Бастря́, ря́ти, *с.*=**Байстря́.**

Басува́ння, ня, *с.* Действие того, кто **басу́є.**

Басува́ти, су́ю, єш, *гл.* 1) О лошади: резвиться, подыматься на дыбы, скакать, идти в галоп. *Кінь басує... от-от річку, от-от перескочить.* Шевч. 2)=**Мурча́ти.** *Кіт басує.* Вх. Лем. 390. 3)—**кому́.** Поддакивать кому, подольщаться к кому. Фр. Пр. 23. *4) Петь басом, петь басовую партию. Пирят. у.

***Басува́тий, а, е.** Резвый, живой. Сл. Нік.

Басурма́н, на, *м.* и пр.=**Бусурма́н** и пр. Мет. 77.

Ба́ська, ки, *ж.* Название овцы. Kolb. I. 65. См. **Ба́зька 1.**

Басю́ка, ки, *м.* Ув. от **бас.** *А басюка на увесь двір,—мов той бугай гуде у болоті.* Стор. II. 29.

Басю́ра, ри, *м.* Ув. от **бас.**

Батале́в, ва и **батале́й, ле́я,** *м.* Мутовка в маслобойне. Вх. Зн. 37.

Баталійо́н, ну, *м.* Батальон. *Три баталіони війська.* Гн. I. 54.

Бата́лія, лії, *ж.* Сражение, битва. ЗОЮР. I. 123. *Климовський... служив в полку пана Кочубея на баталії з шведами.* Котл. НП. 398. *Треба було цару йти на баталію.* Чуб. II. 215.

Ба́теньків, кова, ве. Принадлежащий отцу, батюшке. Чуб II. 18. *Первий же двір—свекорків, другий же двір—батеньків.* Маркев. 139.

Ба́тенько, ба́течко, ка, *м.* Ум. от **ба́тько.** Батюшка. Чуб. III. 290. Рудч. Ск. II. 183. *Його батечко питає: що ти, синочку, гадаєш?* Чуб. III. 203. *Да нема роду рідшого над батечка.* Чуб. V. 439. Употребляется как слово обращения к старшему человеку. **Ба́течку**

мій!—выражение удивления: боже мой! батюшка мой! *Яких то цвітів там не було! батечку мій, та й годі!* Кв. Часто во мн. ч. **Ба́течки!** Батюшки! *А худоби-худоби, так батечки! свій хутір, лісок, винничка, млинок.* Кв.

Батівня́, ні́, *ж.*=**Бато́ва́ 1.** (Хан) *з батівнею втіка проклятий.* К. (Правда, 1868, 320).

Бати́г, тога́, *м.* 1) Кнут, плеть. *Хвиснув батогом по конях сухих, як тріска.* Левиц. Пов. 98. 2) Рычаг в ступе для толчения пшена, на который надавливают ногой. Черк. у. 3) Раст. Scorzonera rosca. Лв. 101. 4) *Мн.* **Батоги́.** а) Стелющиеся стебли, усы у огурцов, дынь. *Кавуни дуже далеко погнали батоги.* Золотон. у. б) Раст. Chondrilla juncea L. ЗЮЗО. I. 116. 5) **Петро́ві батоги́.** Раст. а) Cichorium Intybus L. Анн. 98. Мил. М. 38. б) Cichorium officinale. Мил. М. 93. Ум. **Батіжо́к.** Ув. **Батожи́ще.**

Батіжо́к, жка́, *м.* 1) Ум. от **бати́г.** 2) **Батіжки́ св. Іва́на=Петро́ві батоги́.** Вх. Пч. I. 9.

Ба́тіночко, ка, *м.*=**Ба́тенько.** *Батіночку рідненький, матіночко, моя голубочко! рятуйте!* Кв.

Бато́ва́, ви́, *ж.* 1) Запорожский обоз вьючных лошадей. 2) Отряд, партия. *Аж онде яка батова од шинку йде.* Канев. у. 3) Несколько пар волов цугом. Черк. у.

Батови́й, а, е. Вьючный. *Научить усяким добром батових коней.* Вас. 210.

Бато́жжя, жя́, *с. соб.* Кнуты, плети. *Було ні за що батожжям одшкварить.* Рудч. Ск. II. 204. *Діжа, діжа! треба тобі віхтя та ножа, а хазяйці батожжа!* Грин. I. 77.

Батожи́льно, на, *с.* = **Пу́жално.** Желех.

Батожи́стий, а, е. О стелю́щемся, вьющемся растении: с длинными стеблями. *Батожиста квасоля.* Рк. Левиц.

Батожи́сько, ка, *с.* = **Батожи́льно.** Вх. Лем. 390.

Бато́жи́ти, жу, жиш, *гл.* Бить кнутом.

Батожи́ще, ща, *с.* Ув. от **бати́г.**

Ба́тонько, ка, *м.*=**Ба́тенько.** В дат. пад. употрбл. иногда форма женск. склон. **ба́тоньці.** *Дайте, слуги, то батонці знати.* Чуб. I. 174.

Батошки́, *мн.* Раст. Scabiosa arvensis. Лв. 101. См. **Більмачо́к.**

Батува́ти, ту́ю, єш, *гл.* 1) Связывать поводьями лошадей. Аф. 2) Резать большими кусками. *Сідайте, дружечки!.. а ти, старосто, їм батуй.* Кв. *3) Кромсать. *Мало не півхліба собі батує.* Звен. у. Ефр.

Бату́га, ги, *ж.*=**Батю́га=Бату́ра.** Аф. 295.

Бату́ньо, ня, *м.* Ум. от **ба́тько.**

Бату́ра, ри, *ж.* Большой кнут, кнутище, плеть. *Звелів кучерові стьобонути цигана батурою.* Чуб. II. 583. *Убивав ти мене та й батурою, називав ти мене волоцюгою.* Нп.

Бату́ринка, ки, *ж.* Род верхней женской одежды (по батуринскому образцу). О. 1862. VIII. 33. *Юпки батуринки з Чернігова перейшли у Конотіп.* О. 1862. VIII. 34.

Батурме́н, на, *м.*=**Бату́ра.** Новомоск. у. Слов. Д. Эварн.

Бату́сьо, ся, *м.* Ум. от **ба́тько.**

Ба́тьків, кова, ве. Отцовский, отчий. *Батьковії роскошеньки поминулися.* Мет. 139. **Ба́тьків син.** Порядочный сын порядочного отца, любимчик отца.

Ба́тьківський, а, е.=**Ба́тьків.** *Приблудився к батьківському двору.* Чуб. I. 174. **Ба́тьківські.** Ноги. Говорят в насмешку: **Приїхав ба́тьківськими** *(кіньми),* т. е. теми, которые получил от отца=ногами. *Батько приїхав тройкою коней і бричка.— Хиба батьківськими?—сміється дядько.* Грин. I. 115.

Батьківщи́на, ни, *ж.* 1) Наследство от отца. *Попропивав усю батьківщину.* Кв. **Нам ба́тьківщини не діли́ти.** Нам не из-за чего ссориться. Ном. № 3313. 2) Родовое имущество. Переносно: наследие от предков. ЗОЮР. I. 80. *Гине слава, батьківщина.* Шевч. *3) Отечество, родина. Ефр.

Ба́тько, ка, *м.* 1) Отец. *Єсть у мене батько і рідная мати.* Мет. 94. *Я любив тебе, я кохав тебе а як батько дитину.* Мет. 12. **Ба́тько-ма́ти.** Родители. *Жила я в батька-матері.* МВ. II. 33. *Не при батькові-матері зросла, живу у чужій сем'ї.* МВ. II. 105. *2) *Мн.* **Батьки́, ків.** Родители. *Як помер її чоловік, вона*

знов повернулася до своїх батьків. Крим. **Голова́тий ба́тько.** Отец на свадьбе. Маркев. 101, 108. Грин. III. 451, 454. **Вечерни́шний ба́тько.** Хозяин хаты, в которой бывают **вечерни́ці.** Грин. I. 285. **Брехали́ тво́го ба́тька до́чки (сини́).** Ты вреш. **По ба́тькові.** По отчеству. Уман у. **В ба́тька ля́яти.** Бранить, задевая бранью отца, напр.: *біс твоєму батькові!* 3) Употребл. как почтительное приветствие пожилому человеку. *Добре єси, мій кобзарю, добре, батьку, робиш.* Шевч. Ум. **Ба́тьо, бату́сь, бату́ньо, бату́сьо, ба́тенько, ба́течко, ба́тонько.**

Батькува́ти, ку́ю, єш, *гл.* 1) Бранить, задевать бранью отца. *Вона як подивилась, давай його батькувати: «Ти, каже, сякий-такий сину!..»* Рудч. Ск. II. 7. 2) Быть отцом. Мил. 210. Быть посаженным отцом. 3) Быть начальником: действовать в качестве отца. *Батьку козацький, славний лицаре! Доки тобі тута пустувати? Час пора йти на Вкраїну батькувати...* ЗОЮР. I. 320.

Батю́га, ги, *ж.*=**Бату́ра.** Св. Л. 51. *Що впраде нитку,—то то на калитку. Що впраде другу,—то то на батюгу.* Шейк.

Ба́тюшечка, ки, *м.* Ум. от **ба́тюшка.**

Ба́тюшка, ки, *м.* Священник, батюшка. Ум. **Ба́тюшечка.**

Ба́тющин, на, не. Священничий, батюшкин. *Батющин двір.* Левиц. I. 446.

Ба́тя, ті, *м.* Ум. и ласк. от **ба́тько.** Батя, батюшка. *Гей Богдане Хмельницький, батю наш. Зінов Богдане чигиринський.* Дума.

Бау́с, са, *м.*=**Ус.** Вх. Лем. 390.

Бауса́тий, а, е=**Уса́тий.** Вх. Лем. 390.

Бах! *меж.* Звукоподражание падению, выстрелу. *Летів птах, на воду бах.* Ном., стр. 292, № 63.

Ба́хати, хаю, єш, *гл.*=**Баба́хати.**

Бахма́т, та, *м.* Верховой конь (боевой?). К. Бай. 20. *Сідайте на свої бахмати довгогриві і їдьте назирцем за Магометом.* К. МХ. 23.

Бахма́тий, а, е. Мешковатый, отдувающийся (об одежде). Уман. у.

Бахму́тка, ки, *ж.* Поваренная соль, добывающаяся в копях Бахмутского уезда. Маркев. 162. *Пиріг завдовжки із аршин і соли кримки і бахмутки.* Котл. Ен. IV. 27.

Ба́хнути, ну, неш, *гл.* Одн. в. от **ба́хати.** *Зараз з пицтоля вола і бахне.* Мнж. 133.

Ба́хта, ти, *ж.*=**Ба́шта.** *Як поїхав та пан Нечаєнко та од бахти до бахти.* Мет. 404.

Бахтарма́, ми́, *ж.* Изнанка кожи.

Бахта́ти, та́ю, єш, *гл.* Буйно расти. Подольск. г.

Ба́хур, ра и **ба́хурь, ря,** м. 1) Волокита, ловелас, развратник. Котл. Ен. I. 36. *Квартал був цілий волоцюг, моргух, мандрьох, ярижниць, п'яниць і бахурів на цілий плуг.* Котл. Ен. 2)=**Байстрю́к.** Шух. I. 32. 3) Мальчуган, ребенок. Желех. 4) Еврейский ребенок. *Ти не будеш, я не буду, а хто ж буде пити? А хто ж буде на жидівські бахурі робити?* Грин. III. 205.

Ба́хурка, ки, *ж.* Развратница.

Бахурня́, ні, *ж. соб.* Дети, детвора, ребятишки. *Бахурня єго в школах.* Гн. II. 28.

Бахурува́ти, ру́ю, єш, *гл.* Прелюбодействовать. *З другими бахурують, свої ж жінки нехай горюють.* Котл. Ен. II. 28.

Бахурува́тий, а, е. Охотник до чужих жен, ловелас. Черк. у.

Бахурча́, ча́ти, *с.*=**Ба́хур, 2, 3.**

Ба́хурь. См. **Ба́хур.**

Бахусува́тий, а, е. Имеющий следы пьянства. *На виразнім хоть і бахусуватім виду його зажевріла обида.* К. Хп. 24.

***Ба́ц, ца́,** *м.* Старший овечий пастух. *Питає бац із середини.* Франко.

Ба́цькати, каю, єш, *гл.* Толкать, тыкать. Желех.

Ба́цькатися, каюся, єшся, *гл.* Сталкиваться рогами. *Бацкают ся барани.* Вх. Уг. 227.

Бацьку́н, на, *м.* Прозвище белоруса. Ном. № 743.

Ба́цьнути, ну, неш, *гл.* Ударить, упасть с шумом. *Бацне астрябік на воробля.* Вх. Уг. 227.

***Бач!** *межд.* Вишь! Смотри! Сл. Нік.

***Ба́чення, ня,** *ср.* Зрение. Сл. Дубр.

Ба́чити, чу, чиш, *гл.* 1) Видеть. *За дрібними слізоньками світонька не бачу.* Метл. 21. **Бач!** Вишь, вот. *Бач, який добрий! Ми всі, як бач, народ хрещений.* Котл. Ен. I. 16. 2) Думать, полагать. Угор.

Ба́читися, чуся, чишся, *гл.* Видеться, встречаться. *Бо вже ж мені та з милим не бачитися.* Чуб. **Ба́читься,** сокр. **ба́чця.** Кажется, кажись, как видно. *От мерщій і одвернуться одно од другого і, бачиться, й не дивляться.* Кв. *Ой, бачиться, не журуся, в тугу не вдаюся, а як вийду за ворота,—од вітру валюся.* Чуб. V. 211. **Пам'ятали, бачиться, стару пословицю.* Лепкий. *Світ, бачця, широкий, та нема де прихилитись в світі одиноким.* Шевч. 75.

Бачко́, ка́, *м.* Имя собаки. *Дві собаки: чуйко і бачко.* Чуб. II. 154.

Ба́чний, а, е. Предусмотрительный. *Догадався бачний дяк,—вікном утікає.* Гол. III. 476. См. **Оба́чний.**

Ба́чність, ности, *ж.* Предусмотрительность. *До права треба мати два мішки: один грошей, а другий бачности.* Ном. № 11446. **Ма́ти на ба́чності.** Иметь в виду. **Ма́тися на ба́чності.** Быть на-стороже, быть осторожным. См. **Оба́чність.**

Ба́чно, *нар.* Предусмотрительно.

Бачу́чий, а, е. Зоркий, имеющий острое зрение. *Лисиця—то бачуча вража! одразу побачить, де сидиш.* Канев. у. *Набріхано про дівку, що вона підсліпа, а вона дуже бачуча.* Грин. I. 126 *Бачучі очі.* Константиногр. у.

Бачу́щий, а, е = Бачу́чий. *Дай, боже, щоб дитина була бачуща, видюща і пам'ятуща, зірка і швидка.* Мил. 27.

Ба́чця. См. **Ба́читися.**

I. Баша́, ші́, *м.* 1) Паша. *Баша турецький басурманський, недовірок християнський.* Дума. Ум. **Баше́нько.** *Ой, миленька, миленька, відсунься від башенька.* АД. I. 164. 2) Опьяняющий напиток из молотого проса. Лебед. у. *Буза.

II. Баша́, ша́ти, *с.* Сын паши, молодой паша. *По Чорному морю молоде паня, турецьке баша, галярою гуляє... І до дівки Санджаківни прибувало.* КС. 1882. Хп. 505.

Баше́нько, ка, *м.* Ум. от **баша́ 1.**

Башмарма́к, ка, *м.* Род трезубых с плоскими зубьями граблей, которыми при молотьбе отделяется солома от зерна. Мнж. 176.

Ба́шта, ти, *ж.* 1) Башня. Лукаш. 110. *Змурував високу башту.* Грин. I. 128. *Михайлик—лицарь був, да як зійшов на башту, да пустив з лука стрілу.* ЗОЮР. I. 3. 2) Старая толстая ель. Шух. I. 177. Ум. **Ба́штонька, ба́шточка.**

Башта́н, на, *м.* 1) Бакша. *Як уродив же той баштан! То кавуняччя оттаке, а дині оттакі!..* Рудч. Ск. II. 9. 2) Род игры. О. 1861. XI Св. 37. Ум. **Башта́нчик.**

Баштани́ще, ща, *с.* Поле, бывшее под бакшей.

Башта́нний, а, е. 1) Принадлежащий, относящийся к бакше. 2) **Башта́нний дід.** а)=**Башта́нник 2.** б) Чучело на бакше для отпугивания птиц.

Башта́нник, ка, *м.* 1) Хозяин бакши. Рудч. Ск. II. 11. *Старший брат пішов служити до молодого заможного хазяїна баштанника.* МВ. III. 103. 2) Сторож при бакше. 3) **Баштанни́к.** Бор из старых толстых елей. Шух. I. 177. См. **Ба́шта 2.**

Башта́нниця, ці, *ж.* 1) Хозяйка бакши. 2) Работница при бакше.

Башта́новий, а, е.=Башта́нний.

Башта́нчик, ка, *м.* Ум. от **башта́н.**

Башто́ви́й, а, е. 1) Башенный. Аф. 295. *Баштова гармата.* 2) Употребл. как сущ.: сторож на башне.

Ба́штонька, ба́шточка, ки, *ж.* Ум. от **ба́шта.**

Баю́ра, ри, *ж.* 1) Большая, глубокая лужа. *Там у лісі такі баюри, що й маточини покрива.* Аф. *Їде школяр на сухе, мужик у баюрі.* Рудан. I. 113. *Перевези мене, чоловіче, без баюру.* О. 1862. IX. 35. 2) Ямка в земляном полу. *В хаті... усюди баюри під ногами,—уже й не зазнать, коли долівку мазано.* Г. Барв. 31. Ув. **Баю́рище.**

Баю́ристий, а, е. О дороге: обильный лужами, грязный. *Баюриста дорога.*

Баю́рище, ща. Ув. от **баю́ра.**

Баю́с, са, *м.*=**Бау́с.** Вх. Лем. 390.

Баюса́тий, а, е. = Бауса́тий. Вх. Лем. 390.

Ба́я, баї, *ж.* Род сукна. *Я зробив собі плащ з баї.* Шейк.

Ба́яння, ня, *с.* 1) Рассказывание (сказки). 2) Ворожба, шарлатанство Угор.

Ба́яти, ба́ю, єш, *гл.* 1) Рассказывать. Фр. Пр. 26. *Казали б казку, баяли б байку до самого світу.* Рудч. Ск. 2) Ворожить суеверным способом, шарлатанить. Угор.

Бга́йниця, ці, *ж.* Женщина, делающая из теста свадебные хлебы. МУЕ. I. 116. (Полт.). См. **Бга́ти.**

Бга́льня, ні, *ж.* Две вбитые в землю колоды для выгибания санных полозьев. Сумск. у.

Бга́ний, а, е. Сложенный, свернутый. **Бга́ний ніж.** Складной нож. Шух. I. 120, 291. **Бга́ний замо́к.** Деревянный замок в дверях, отпираемый деревянным складным ключем—**бга́ним ключе́м.** Шух. I. 94.

Бга́нка, ки, *ж.* Складка. *Треба перекачати рушник, а то довго лежав згорнутий та он які бганки поробились.* Пирят. у.

Бга́ти, бга́ю, єш, *гл.* 1) Складывать, свертывать, вить. *Ой не бгай гніздечка при дорозі.* Нп. 2) Втискивать, впихивать, комкать. *Смирний, хоч у вухо бгай.* Посл. *То свитинку куплю за її гроші, то запаску, то те, то се, та все в скриню і бгаю.* Г. Барв. 292. 3) Делать из теста пироги, **корова́й** и пр. *Да чи мені да воду брати, а чи мені коровай бгати.* Лукаш. 98. *Бгайте, коровай, молодиці!* Мил. Св. 24. *Бгати пироги.* Г. Барв. 156. 4)—**ковбки́.** Разбирать, сортировать срубленные стволы деревьев. Шух. I. 180.

Бга́тися, бга́юся, єшся, *гл.* 1) Складываться, свертываться. 2) Скорчиваться, с'еживаться. *Хома в куточку бгався.* Бор. 26.

Бгачки́й, а, е. Гибкий. Желех.

Бджі́лка, ки, *ж.* Ум. от **бджола́.**

Бджі́лонька, бджі́лочка, ки, *ж.* Ум. от **бджола́.**

***Бджільни́цтво, ва,** *с.* Пчеловодство, пчеловождение. Сл. Нік.

Бджола́, ли́, *ж.* 1) Пчела. Употребл. также в знач.: пчёлы. *Настане було літечко святе: старий коло бджоли, стара з дочкою в господі.* О. 1861. VIII. 17. 2) *Мн.* Род игры. Ив. 48. Ум. **Бджі́лка, бджі́лонька, бджі́лочка.** *Люде до церкви йдуть, як бджілки гудуть.* Чуб. V, 469.

Бджоленя́та, ня́т, *с. мн.* Ласк. Пчелы. *У нас і бджоленят тих трішечки.* Кременч. у.

Бджоли́ний и **бджоляни́й, а, е.** Пчелиный. Аф. 296.

Бджолове́, во́го, *прил. в знач. сущ.* Подать с улья (в прежнее время).

Бджоляни́й. См. **Бджоли́ний.**

Бджоляни́к, ка́, *м.* Погреб, где зимой держат ульи с пчелами, омшаник. Сим. 139.

Бджолянкува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Заниматься пчеловодством. Харьк.

Бджоля́та, ля́т, *с. мн.*=**Бджоленя́та.** *Два млини, три плуги добрі і бджолята має.* Мкр. Н. 32.

Бе́, *меж.* 1) Детск. Выражает гадливость. *Не руш того, бо то бе!* Как существительное: все нехорошее. О. 1862. IX. 118. 2) Подражание крику овцы. 3) **Ні бе, ні ме.** Ничего не понимает. *Що хоч кажи йому, а він ні бе, ні ме.*

Бе! базю-бе! *меж.* Призыв для овец. Вх. Лем. 390.

Бебе́вхнути, ну, неш, *гл.*=**Бебе́хнути.** *Кінь бебевхнув в пропасть.* Гн. II. 26.

Бебе́сі, *меж.* Детск. Упасть, повалиться.

Бебе́х! *меж.* Звукоподражание падению или удару по чему-нибудь мягкому. *От-от догнав... І бебех в могилу.* Шевч.

Бе́бехи, хів, *м. мн.* 1) Перина, подушки (преимущественно о еврейских). *Жидівські бебехи.* 2) Внутренности. *А сто дідьків у твої бебехи та печінки!* (Брань). **Бе́бехи відби́ти, надсади́ти.** Отбить бока. *Сюди на кулаки лиш ближче,—я бебехів вам надсажу.* Котл. Ен. II. 15. 3) Удары. *А Хома знай його бебехами годує.* Кв.

Бебе́хнути, ну, неш, *гл.* 1) Бросить сильно (о массивном). *Як бебехнув його об землю!* 2) Ударить. *Ти, кае, бив, середнього, а я ще крайнього! та уп'ять таки цигана як бебехне!* Драг. 127. 3) Упасть, броситься с шумом (о массивном). Мнж. 113. *Погасив світло та*

й бебехнув на ліжко. Кв. *Попадя і бебехнула з горища.* Мнж. 77. 3) Выстрелить. Драг. 201. *Як напне стрілець тетівку, як бебехне—устрелив.* Рудч. Ск. II. 83.

Бебе́хнутися, нуся, нешся, *гл.* Упасть, шлепнуться. *Він як бебехнеться об поміст, так і брязнув, і задзвенів.* Стор. I. 66.

Бебря́ний, а, е. Бобровый. *Рукав бебряний омочу в ріці Каялі.* Шевч. (Подражание подлиннику Слов. о Полк. Игор., где стоит: *«омочу бебрян рукав в Каяле реце»).*

Бебу́ля, лі, *ж.* Толстая синяя бумага, в которую заворачивают сахар. Мил. М. 99. См. **Бібу́ла.**

Бев! *меж.* Подражание протяжному удару колокола.

Бе́взень, зня, *м.* = **Бевзь.** *Бевзні! нікчемники! пеньки головаті!—закричить.* Мир. ХРВ. 87.

Бевзь, зя, *м.* Олух, болван, простофиля. *Який бо ти бевзь!* Шевч.

Бе́вка, ки, *ж.* 1) Пойло для скота, собак, болтушка из муки, разведенной в воде. Шейк. 2) Колонна? См. **Бе́лька.** *Ой піду я до церковці та стану за бевку; позираю раз на попа, а тричі на Євку.* Гол. IV. 493.

Бе́вкання, ня, *с.* Звон в один колокол (раздельный). Харьк.

Бе́вкати, каю, еш, *гл.* 1) Звонить раздельно в один колокол. *Ходім до церкви, бо вже почали бевкати.* 2) Пороть дичь, говорить чепуху. *Чорт зна, що ти бевкаєш.*

Бе́вкнути, ну, неш, *гл.* одн. в. от **бе́вкати.** *Пійду, по його душенці бевкну хоч раз.* Маркев. 56. *Первий дзвін до сповіді бевкнув.* Мнж. 105.

Бе́вхати, хаю, еш, *гл.* Ударять глухо Вх. Лем. 390.

Бе́вхнути, ну, неш, *гл.*=**Бебе́вхнути.** *Він її тоді тією паляницею як бевхне по плечах.* Драг. 173.

***Бегека́ти, каю,** *гл.* Блеять. Сл. Дубр.

Бегова́тий, а, е. Ворчливый, сварливый, грубый. Вх. Зн. 2.

Бе́ґа, ґи, *ж.* Клевец, род кирки для тесания камней. Вх. Зн. 3. Желех.

Бе́ґар, ра, *м.* Палка. Вх. Зн. 3. Ум. **Бега́рик.** Шух. I. 100. См. **Би́ґарь.**

Бега́рник, ка, бега́рош, ша, *м.* Бродяга. Желех.

Бе́ґас, са, *м.* Беспутник, негодник. Желех.

Бега́ря, рі, *ж.* 1) Большая пастушья палка. Киев. См. **Би́ґарь.** 2) Бранное: говорится о высоких ростом, но глупых. Кременч. у.

Бегека́ти, ча́ю, еш, *гл.* Петь козлиным голосом. Желех.

Бегоні́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Мычать, блеять. Желех.

Бе́дзвін и бе́дзмін, на, *м.* Безмен. Кременчуг. у. Канев. у.

Бедра́к, ка́, *м.* Личинка майского жука. Вх. Лем. 390.

Бедра́тий, а, е. Широкобедрый, с развитыми бедрами. Рудч. Чп. 255 *Ідуть воли дорогою та все бедрати.* Мет. 455.

Бе́дрик, ка, *м.* 1) Значение непонятно употребл. в **щедрі́вці:** *Щедрик-бедрик! дайте вареник.* Чуб. III. 477. См. в том же значении **ве́дрик.** 2) **Дай бо́же й на бе́дрик!** Дай бог и в будущем. Сквир. у. 3) Насек.=**Со́нечко,** Coccinella. См. **Бе́здрик.**

Бедри́нець, нця, *м.* Раст. а) Pimpinella Saxifraga. ЗЮЗО. I. 131. Вх. Пч. I. 12; б) Peucedanum Cervaria cusson. ЗЮЗО. I. 131. *Гнав пінную на курдимон, любисток, пижмо і бедринець.* Мкр. Г. 69.

Бедро́, ра́, *с.* 1) Бедро. *Посаджу тя за бедрами, обв'яжу тя тороками.* Гол I. 120. 2) **Їхати на бе́дра ве́рхи.** Вдвоем ехать верхом на одной лошади. Подольск. г.

Бе́-е! *меж.* Подражание крику овцы, козы. Чуб. III. 84.

Без, зу, *м.* Сирень. *Як гарно зацвів без.* Шейк.

Без, *пред.* 1) Без. *Як рибі без води, так чернцю без манастиря.* Ном. № 206. **Без нічо́го.** Ни с чем. *Так і зосталась без нічого.* 2) Чрез. *Кіт вискочив без вікно.* Волын. г. *Ведут мене без село.* Гол. I. 143. *Ой втікала Бондарівна без вишневі сади.* Гол. По причине, благодаря, из-за. *Ой вронила я віночок без свій дурний розумочок.* Чуб. V. 335. *Без дощ орати не можна.* Каменец. у. В продолжение, в течение *Без два рочка го чекала.* Гол. I. 83

Без літо моя дочка була у наймах. Каменец. у. ***Без тро́шки.** Без малого, почти, без немногого. *До Спаса од Петра шість тижнів без трошки.* Крим.

Безба́рвий, а, е. 1) Безцветный. 2) Не имеющий ворсы (о сукне). Волын. губ.

Безба́тченко, ка, *м.* Внебрачный сын. К. Досв. 160. *А ти гріх мій спокутуєш в людях сиротою, безбатченком.* Шевч.

Бе́збач, *нар.* Без цели, как попало, в беспорядке, в разброд.

Безбере́гий, безбере́жний, а, е. Безбрежный. *Він десь блукав... на безбережнім морі.* Левиц. I. 198.

Бе́збеш, *нар.*=**Бе́збач.** *Череда пішла безбеш.* Мнж. 176.

***Безбило́вий, а, е.** Бесстебельный. Сл. Нік.

Безби́тниця, ці, *ж.* Употребл. в бранном выражении: *Щоб тебе безбитниця побила!*

Безбі́дний, а, е. Безбедный.

Безбі́дно, *нар.* Безбедно.

Бе́збіле́тний, а, е. Беспаспортный. *А писарь маленький... по четвертні з бурлак взище, бо всі безбілетні.* Чуб. V. 1012.

***Безбі́лля, ля,** *с.* Безболье, безболезненность. Сл. Дубр.

***Безбі́льний, а, е.** Безболезненный. Сл. Нік.

Безбо́жний, а, е. Безбожный, жестокий, злой, не боящийся бога. *Безбожні басурмани набігали.* Дума. *Безбожні ушкали налетіли.* Дума. *Ірода безбожного не виділи.* Чуб. III. 342.

Безбо́жник, ка, *м.* Безбожник, не признающий бога. К. Псал. 59.

Безбо́жницький, а, е. Принадлежащий, свойственный безбожнику. *І стали робом їх безбожницьким ходити: служили ідолам...* К. Псал. 246.

Безбо́жництво, ва, *с.* = **Безбо́жність.** *То я ваших гріхів на свій пай не беру й не приймаю: через ваше безбожництво славу лицарську теряю.* К. МБ. XII. 277.

Безбо́жниця, ці, *ж.* Безбожница. МВ. II. 142.

Безбо́жність, ности, *ж.* 1) Безбожие. 2) Жестокость, злость, немилосердие. *Війна в кровавих ризах тут, за нею рани, смерть... безбожность...* Котл. Ен.

Безбо́жно, *нар.* Безбожно, жестоко.

Безбо́кий, а, е. Не имеющий бока. *Пройди лишень, Іване, по хаті—чи не кривий да не горбатий, чи не сліпий да не безбокий.* Чуб. IV. 60.

Безбо́лісний, а, е. Безжалостный, нечувствительный. *Там такий безболісний чоловік, що йому до чужого лиха байдуже.*

***Безбо́лісність, ности,** *ж.* Безболезненность. Сл. Нік.

Безборо́дий, а, е. Безбородый.

Безборо́дько, ка, *м.* Человек не имеющий бороды.

***Безборо́нний, а, е.** Беззащитный, незащищенный. *Розбурхане море вогню кипіло, ревло... і йшло сердитими хвилями на чорні безборонні плавні.* Коцюбинск.

***Безборо́нно,** *нар.* 1) Безпрепятственно. 2) Беззащитно. Сл. Нік.

Безбоя́ззя, зя, *с.* Бесстрашие, отвага, безбоязненность.

Безбо́язний, а, е. Бесстрашный, отважный, безбоязненный.

Безбо́язно, *нар.* Бесстрашно, безбоязненно.

Безбула́вний, а, е. Не имеющий, лишенный булавы. *Якого,—кажуть,—чорта чекатимем, поки нас візьмуть шаблею з безбулавним нашим гетьманом.* К. ЧР. 345.

***Безва́жний, а, е.** Невесомый. Сл. Дубр.

Безва́ртний, а, е. Не имеющий ценности. Желех.

Безва́ртність, ности, *ж.* Отсутствие ценности. Желех.

Безве́рхий, а, е. 1) Не имеющий вершины. 2) Не имеющий крыши. *Тяжко матір покидати у безверхій хаті.* Шевч. 3) О здании: не имеющий трубы. Аф. *4) Без царя в голове (о человеке). Сл. Нік. 5) Не имеющий начальства над собою, анархический *Козак безверхий упаде, розтрощить трон, порве порфиру.* Шевч.

Безве́ршки, ків, *м. мн.* Раст. Veronica Chamaedrys L. ЗЮЗО. I. 141.

Безве́сельний, а, е. Лишенный весел. *Безвесельні галери.* К. МХ. 15.

Безви́водно, *нар.* Постоянно, беспрерывно. *У нашого кравця безвиводно робота є.* Волч. у.

***Безви́глядний, а, е.** Безвыходный. Сл. Дубр.

***Безви́глядність, ности.** Безвыходность. Сл. Дубр.

Бе́звини, вин, *ж. мн.* Дикие, незаселенные места. Каменец. у.

Безви́нний, а, е. Невиновный, неповинный. К. Псал. 21. *Не несе бог нікого, хто б свидітелем був моєї безвинної смерти.* Кв. *Погибає безвинна людина.* Грин. I. 68.

Безви́нність, ности, *ж.* Невиновность, невинность, неповинность. Левиц. I. 541.

Безви́нно, *нар.* Без вины, неповинно. *Безвинно гнали мене дуки.* К. Псал. 286. *Кров християнську безвинно проливав.* АД. I. 179.

Безви́ходно, *нар.* Не выходя, безвыходно. *Там я безвиходно й сидів.* Кв.

Безві́ддя, дя, *с.* Безводие, недостаток воды. *Бо як тяжко на безвідді рибі пробувати, так тяжко на чужині безрідному проживати.* Нп. *Припало на безвідді, на безхліб'ї пропадати.* АД. I. 118.

Безві́дний, а, е. Безводный. *Хиба росте папірус уз болото і рогоза в безвідній суші?* К. Іов. 18. *Побило мене в полі три недолі: перва доля безхлібна, друга доля безвідна.* АД. I. 111.

***Безвідсо́тковий, а, е.** Беспроцентный. Сл. Нік.

Безвідхо́дний, а, е. Безотлучный.

Безвідхо́дно, *нар.* Безотлучно.

Бе́звік, ку, *м.* Вечность. Употребл. в форме: **на бе́звік**—на вечные времена. *Пішов десь на безвік.*

Безві́кий, а, е. О сосуде: без крышки. *Безвіка бодня.*

Безві́лля, ля, *с.* Угнетение, неимение свободы. *Се пряме безвілля.* Ном. № 1330.

Безві́льний, а, е. Угнетенный, лишенный свободы.

Безві́льно, *нар.* Не имея свободы. *Безвільно їй було і за ворота вийти.*

Безві́р'я, р'я, *с.* Безверие. *Віра і безвір'я.* Щог. В. 109.

Бе́звісти, *нар.* Неизвестно где. *Пропав чоловік безвісти. Олень безвісти пропав.* Щог. Сл. 67.

Безві́стний, а, е. Безвестный, неизвестный, неведомый. Мир. Пов. I. 153.

Бе́звістно, *нар.* Безвестно, неведомо. *Десь дівся безвістно.* Волч. у.

Бе́звість, ти, *ж.* 1) Неизвестность. 2) Неизвестные места, неведомые места. *Смерте, смерте! іди на ліси, іди на безвість, іди на море.* Чуб. III. 180. *Забіг у безвісти.* Фр. Пр. 37. *Щезни, бідо, в безвісти.* Фр. Пр. 51. *Знай: пропаде безвістями вся журба.* Млак. 55. *Сила й воля, правда й сила в безвістях пропали.* Млак. 121.

Безві́тря, ря, *с.* Безветрие, затишье, штиль. Ком. I. 41. *Настало безвітря: млини не мелють—і борошна немає.* Полт.

***Бе́звіч,** *нар.* Слепо. Сл. Нік.

Безві́чний, а, е. Вековечный, безконечный. *Твої сестри—зорі безвічні по-під небом попливуть, засяють.* Шевч.

Безві́чно, *нар.* Вековечно.

Безвла́дний, а, е. 1) Безсильный, слабый, немощный. Желех. *2) Безвластный. Сл. Нік.

Безвла́дність, ности, *ж.* 1) Безсилие, слабость, немощность. Желех. *2) Безвластие. Сл. Нік.

***Безвла́дно,** *нар.* Безсильно, безвольно. *Опустила безвладно руки...* Коцюб.

***Безво́глий, а, е.** Безвлажный. Сл. Дубр.

***Безво́дник, ка,** *м.* Ангидрит. Сл. Нік.

Безво́дній, я, є. Безводный. *Нужу світом в киргизькім безводнім і безлюднім степу.* Шевч. (О. 1862. X. 5).

Безволо́сий, а, е. Безволосый.

***Безвсти́дний, а, е.** Бесстыдный. Коцюб.

Безвті́шний, а, е. Лишенный привлекательности, неспособный дать удовольствие. *Що нове,—то заклопоче тільки спершу; а що старе, то вже таке старе буде, таке знайоме та безвтішне.* МВ. II. 197.

Безву́сий, а, е. Безусый, не имеющий усов.

Безву́хий, а, е. 1) Не имеющий одного уха или обоих. *Чого це ваша со-*

бака безвуха? Полт. 2) О посуде, иголке: не имеющий ушка. *Безвухий горщик. Безвуха голка.*

Безгла́сний, а, е. Безгласый. *Був німий я і безгласний.* К. Псал. 10.

Безглу́здий, а, е. Безтолковый, безмозглый, бессмысленный. Левиц. I. 257. *Безглуздий як синиця.* Посл.

Безглу́здіти, дію, єш, *гл.* Глупеть, дуреть. *Що-разу він усе безглуздіє.*

***Безглу́здо,** *нар.* Глупо, бестолково, бессмысленно. Виннич.

Безглу́здя, дя, *с.* Бестолковость, глупость, непонятливость. *Напало на його таке безглуздя, що нічого не втопає.* Полт.

Безгоді́вля, лі, *ж.* Бескормица. Харьк.

Безголо́вий, а, е. 1) Не имеющий головы. 2) Безумный, бессмысленный. *Мовчати б вам, то й то б уже був розум: здавалось би, що й ви не безголові.* К. Іов. 28.

Безголо́в'я, в'я, *с.* 1) Бедствие, несчастье, горе, погибель. *Безголов'я та короткий вік на тебе.* Ном. № 3704. *Нам на здоров'я, а тобі на безголов'я.* Ном. № 3703. *Нехай він лютує... Поки безголов'я ворон прокричить.* Шевч. 2) Иногда в виде шутки называют шапку **безголо́в'ям:** *Десь тут було моє безголов'я.* Шейк. Ум. **Безголо́в'ячко.** МВ. (О. 1862. III. 42).

Безголо́сий, а, е. 1) Не имеющий голоса, безголосый. О. 1862. V. 26. *Де там йому співати—він зовсім безголосий.* 2) Безгласный.

Безгоміння, ня, с. Безмолвие. *На місяцеві спокон-віку безвітря, безгоміння.* Ком. I. 41.

Безгри́вий, а, е. Не имеющий гривы, безгривый.

Безгрі́шний, а, е. 1) Безгрешный. Левиц. I. 540. 2) Не имеющий денег, безденежный. *Ми зовсім безгрішні: ні гріхів, ні грошей не маємо.* Лубен. у.

Безгрі́шшя, шя, *с.* 1) Безгрешие, безгрешность. 2) Безденежье. Чуб. I. 232. *Безгрішшя прокляте.* Шевч. (О. 1861. X. 46).

Безгроше́в'я, в'я, *с.* Безденежье.

Безгу́бий, а, е. Не имеющий губ.

Безгу́зий, а, е. 1) Бесхвостый (о птицах). 2) **Ха́та безгу́за.** Хата без сеней. Мирг. у.

***Безгу́чний, а, е.** Беззвучный. Сл. Нік.

Безгру́нтий, а, е. 1) Не имеющий усадебной земли. 2) Безземельный.

Безгрунто́вний, а, е. Безпочвенный, неосновательный.

Безгрунто́вно, *нар.* Безпочвенно, неосновательно.

Безде́нний, а, е. О посуде: не имеющий дна, бездонный. *Безденний горщик; безденна миска.* Канев. у.

Бездзві́нний, а, е. Не имеющий колоколов. *Андрієвська церква в Київі бездзвінна.* 2) Без колокольного звона. *Рання служба по деяких місцях буває бездзвінна.*

Бездзві́нно, *нар.* Без звона колоколов. *Його поховано бездзвінно.*

Бездиха́нний, а, е. Бездыханный. *Кругом тебе простягнулась трупом бездиханним помарнілая пустиня.* Шевч.

I. Безді́лля, ля, *с.* 1) Безделие, праздность. 2) Лентяй, лентяйка. Грин. III. 61. *Доню ж моя, доню, да яке ти ледащо... да яке ти безділле!* Чуб. V. 905. *Не смійся, ти, ледащо, не смійся ти, безділля.* Мил. 74. 3) Мелкие пустячные вещи, пустяки, безделица. Мкр. Н. 4. *Оснівочку пропила, клубки на похмілля,—нехай теє не лежить у скрині безділля.* Н. п. *Убрав бабу в усяке безділля.* Грин. III. 342. *Всяке зілля безділля.* Мил. М. 63.

II. Безді́лля, ля, *с.* Бездолье, несчастье (от слова **до́ля**). *Як твоя, доню, доля, то накупить чоловік і поля, а як безділля, то продасть і подвір'я.* Ном. № 1661. *Ой піду ж я по подвіррю та заплачу по безділлю.* Балл. 12.

I. Безді́льний, а, е. Ленивый. *Я думала: дожду доньки собі помочниці; я тебе дождала єдную, да й ту бездільную.* Чуб. V. 1202.

II. Безді́льний, а, е. Несчастный, бездольный. *Ой зійду я на гіроньку та гляну по поділлю, що усім людям хороше живеться, тільки я молод бездільний.* Чуб. V. 1016.

Безді́льник, ка, *м.* Лентяй; бездеятельный. Желех.

Безді́льність, ности, *ж.* Бездеятельность. Желех.

Безді́тний, а, е. Бездетный. Ном. № 1620. *Плач, Вкраїно, бездітна вдовице.* Шевч. *Тітка була бездітна.* МВ. (О. 1862. III. 48).

Безді́тник, ка, *м.* Бездетный человек. Вх. Зн. 2.

Безді́тниця, ці, *ж.* Бездетная женщина. Вх. Зн. 2. К. Бай. 15.

Безді́тність, ности, *ж.* Бездетность. Желех.

Безді́яльний, а, е. Бездеятельный. Башт. 159.

***Бездо́відний, а, е.** Голословный, бездоказательный. Сл. Дубр.

Бездога́нний, а, е. Безупречный. Желех.

Бездога́нність, ности, *ж.* Безупречность. Желех.

Бездога́нно, *нар.* Безупречно.

***Бездоки́рний, а, е.** Безукоризненный, совершенный. Сл. Дубр.

***Бездола́дний, а, е.** 1) Нестройный. 2) Нецелесообразный, бесцельный. 3) Бессмысленный, бестолковый. Сл. Нік.

Бездо́лець, льця, *м.* Несчастный человек. Желех.

Бездо́лля, ля, *с.*=**II. Безді́лля.** *Усім людям хороше живеться, а я плачу по безділлі.* Чуб. V. 525.

Бездо́льний, а, е. = **II. Безді́льний.** *Ой вийди, вийди, дівчино бездольная!* Чуб. V. 696. **Бездо́льна годи́на.** Бедствие, несчастие. *Бували колись пострашні злигодні, бездольні години.* Макс.

Бездо́льник, ка, *м.* Несчастный, безталанный человек.

Бездо́льниця, ці, *ж.* Несчастная, безталанная женщина. Ум. **Бездо́льничка.** *Моя дочка—безталанночка і бездольничка.* Чуб. V. 753.

Бездо́льність, ности, *ж.*=**Безді́лля 4.** Желех.

Бездо́мок, мка, *м.* Бобыль, бесприютний человек.

Бездо́нний, а, е.=**Безо́дній.** *Над Летою бездонною та каламутною.* Шевч. *Утопила в бездонну криницю.* Чуб.

Бездорі́жжя, бездоро́жжя, жя, *с.* Отсутствие дороги, бездорожье, распутица. (Беглецу в степи)—*одно безпиття, друге без'їжжя, третє — безлорожжя.* АД. I. 335. *Пішов та й устілки погубив у грязі — таке бездоріжжя.* Черк. у.

Бе́здрик, ка, *м.* Насек.=**Со́нечко.** Coccinella septempunctata. Вх. Пч. I. 5. См. **Бе́дрик.**

Бездро́в'я, в'я, *с.* Отсутствие, недостаток дров. Змиев. у. В Харьк. у. **бездро́вня,** *с.*

***Бездрото́вий, а, е.** Безпроволочный. Сл. Дубр.

Бездýхий, а, е. 1) Не имеющий запаха. 2) Малодушный.

Бездýшний, а, е. Неодушевленный, бездыханный, безжизненный. Чуб. II. 245. *Я ж мов дерево бездушне, мов глухий не чую.* К. Псал. 93. *І Ремула по лобу хвись! Хвастун бездушний повалився.* Котл. Ен.

Безе́мстний, а, е. Не мстящий, не мстительный. *Славим бога беземстного, що народився для нас многих.* Чуб. III. 374.

Безе́цний, а, е. 1) Бесстыжий, бессовестный. *Ото вже безецна дівка,— нікого не стидається.* Брацл. у. 2) Похабный. *Безецні пісні. — Як побачите, що вона дуже безецна... то не давайте дрюкувать.* Шевч. («Украина», 1907, II. 145).

Безе́цник, ка, *м.* Бесстыдник. *А ти, безецнику, не стидаєшся й дівчат.* Брацлавск. у.

Безе́цність, ности, *ж.* Бесстыдство.

Безе́цно, *нар.* Бесстыдно.

Безжа́ліслúвий и **безжа́лісний, а, е.** Безжалостный, несострадательный, не имеющий сожаления.

Безжúвний, а, е. Безжизненный, мертвый. *Краса безживна.* Щог. В. 64.

Безжúвність, ности, *ж.* Безжизненность. Желех.

Безжýрний, а, е. Беспечальный, веселый.

Безжýрно, *нар.* Беспечально, весело. *Весело мені жилось, безжурно.* Г. Барв. 526. *Цікаво їй було, з чого так безжурно, так весело молотники сміялися.* Г. Барв. 308.

Беззако́нний, а, е. Беззаконный. Чуб. I. 85. *Укажу я беззаконним твої праведні пути.* К. Псал. 16.

Беззако́нник, ка, *м.* Беззаконник, преступник. *Зараз же бумагу посилає,*

щоб беззаконника такого то схопить. Гліб.

Беззако́нно, *нар.* Беззаконно.

Беззако́ння, ня, *с.*=**Беззако́нство.** *І рождає беззаконня на громадське безголов'я.* К. Псал. 13.

Беззако́нство, ва, *с.* Беззаконие. *Держишся ти старого беззаконства, ти думаєш, як думали поганці.* К. Іов. 49.

Беззáхистний, а, е. Безприютный. *Беззахистні люде, що з голоду мруть.* Мир. ХРВ. 348.

Беззащи́тний, а, е. Беззащитный. *Дай пригніченому радість, беззащитному одраду.* К. Псал. 171.

Беззбро́йний, а, е. Безоружный. Желех.

Безздоро́вний, а, е. Болезненный, хилый, не имеющий здоров'я, бессильный. *Таке безталанне та безздоровне.* Чигир. у. *Вона така безздоровна: ніякої роботи важкої не може робити.* Козелец. у.

Безздоро́в'я, в'я, *с.* Отсутствие здоровья, бессилие, хилость. *Оттак то, —каже* (втікач з Азова)... *в чистому степу одно безхліб'я, а друге безвіддя, а третє безздоров'я.* КС. 1882. XII. 502.

Безземе́льний, а, е. Безземельный. Шевч. (О. 1862. VI. 19).

Безземе́льник, ка, *м.* Человек, не имеющий земли. Г. Барв. 448, 455.

***Беззмісто́вний, а, е.** Бессодержательный. Сл. Нік.

Беззу́бий, а, е. Беззубый, не имеющий зубов. Ном. № 6667. *Сіда, ряба, беззуба, коса, розхристана, простоволоса.* Котл. Ен.

Безйменка, ки, *ж.* Доска толщиною меньше вершка, но толще шалевки.

Без'їжжя, жя, *с.* Отсутствие пищи, голод. *Одно безпиття, друге без'їжжя.* АД. І. 335.

Безка́рний, а, е. Безнаказанный. *Безкарні боги.* О. 1861. І. 94.

Безка́рність, ности, *ж.* Безнаказанность. Желех.

Безка́рно, *нар.* Безнаказанно.

***Безквітко́вий, а, е.** Безцветковый, тайнобрачный. Сл. Нік.

Безкебе́тний, а, е. Неспособный, неумелый. *Він зовсім безкебетний чоловік.* Киев. у.

Безкебе́ття, тя, *с.* Неспособность.

***Безке́да, ди,** *ж.* Обрыв. Сл. Тутк.

Безкле́пкий, а, е. Бестолковый, придурковатый. *Він якийсь безклепкий,—сказано, десятої клепки в голові нема.*

Безкло́потний, а, е. Не имеющий забот, неозабоченный, беззаботный.

Безклопо́ття, тя, *с.* Отсутствие забот, хлопот. *Несподівана роскіш, безклопоття і спокій заколихали її як малу дитину.* Левиц. І. 227.

Безклу́бий, а, е. Имеющий слабо развитые или поврежденные бедра. *Безклубий віл.*

Безко́лірний, а, е. Бесцветный.

Безконе́чне, *нар.* Бесконечно.

Безконе́чний и безконе́шний, а, е. Бесконечный. *І немає злому по всій землі безконечній веселого дому.* Шевч. **Безконе́шна пи́санка = Безконе́чник 2.** Сим. 233.

Безконе́чник и безконе́шник, ка, *м.* 1) Род узора на писанке—спираль. 2) Писанка с таким узором. КС. 1891. VI. 370. 3) **Писа́ти безконе́чником.** а) Разрисовывать писанку узором в виде спирали. б) Писать безконечно. *Коли б я була письменна, я б до тебе безконечником листи писала, що дня посилала.* МВ. І. 50.

Безконе́чниця и безконе́шниця, ці, *ж.* 1)=**Безконе́чник 2.** 2) Сказка, безконечно повторяемая через соединение конца ее с началом.

Бе́зкорова́йний, а, е. 1) О свадьбе: без соблюдения свадебных обрядов. 2) О лице: вступивший в брак без свадебных обрядов. 3) О детях: зачатый до брака. Ном. № 8832.

Безкоровайчу́к, ка́, *м.*=**Безкорова́йний 3.** Ном. № 8832.

Безко́сий, а, е. Не имеющий кос. Шейк. *Безкоса дівка.*

Безко́стий, а, е. Не имеющий костей, безкостный. Чуб. І. 314. *Говорить язик безкостий та договориться до одного конця.* Ном. № 1123. *Бугай безкостий перепливе Дунай безмостий* (Заг. пьявка).

Безкра́їй, я, є. Беспредельный, безграничный. *Згадаю те лихо, степи ті безкраї.* Шевч. *І тепер мені так і сниться широкий степ безкраїй.* МВ. І. 61.

Безкра́йний, а, е = Безкра́їй. *Степ безкрайний топне в млі.* Щог. В. 151.

Безкра́йність, ности, *ж.* Беспредельность, безграничность. Желех.

Безкри́лий, а, е. Не имеющий крыльев, бескрылый.

Безкрити́чний, а, е. Не проверенный критикой, лишенный критики. К. Кр. 34.

Безкрити́чність, ности, *ж.* Отсутствие критики. К. Кр. 13.

Бе́злад, ду, *м.=***Безла́ддя.** *Природа не змогла з недугою боротись, із безладом духовним і тілесним.* К. МХ. Х. 39.

Безла́ддя, дя, *с.* Беспорядок, разлад, несогласие, неурядица, анархия. К. ЧР. 9. *У нас безладдя було таке що й боже!* Лебед. у. *У товаристві лад, — усяк тому радіє; дурне безладдя лихо діє.* Гліб. 4.

Безла́дний, а, е и **безла́дній, я, є.** Беспорядочный; не имеющий порядка, *анархический.*

Безла́дно, *нар.* Беспорядочно, в беспорядке.

Безла́пий, а, е. Не имеющий лап. Шейк. 216.

Безли́стий, а, е. Не имеющий листьев, безлистный. *Садок вже безлистий.* МВ. II. 134. *Безлиста акація.* Левиц. I. 91.

Безли́стявий, а, е=Безли́стий. *Бузина безлистява. Харьк.*

Безли́чний, а, е. Бесстыжий, неприличный. Шейк.

Безли́чник, ка, *м.* Бесстыдник. Шейк.

Бе́злік, ку, *м.=***II. Бе́зліч.** *Безлік водяних тварин.* Щог. Сл. 91. *Безліки пташок.* Щог. Сл. 67.

Безлі́сий, а, е. Безлесный. *Безліса сторона.* Золотон. у.

Безлі́сся, ся, *с.* Безлесная страна, безлесье. *А тут починається вже скрізь безлісся.* Золотон. у.

Безлі́тний, а, е, безлітній, я, є. 1) Вечный. Чуб. III. 11. 2) Неизвестной давности, очень старый. *Безлітний дід.*

I. Бе́зліч, *нар.* Множество, без счету. *Ось море в тебе широко-просторе, там безліч гаду, безліч риботвору.* К. Псал. 237.

II. Бе́зліч, чі, *ж* Множество, бесчисленное множество. *Літа його—безліченная безліч.* К. Іов. 81. *От і лічи таку безліч!* Ком. I. 50. *Як нам назвати ту безліч усяких мук, що в нас приймали мученики й мученіці за своє рідне слово?* К. Хп. 126.

Бе́зліч(о), *нар.* В бессчисленном множестве. *Велике він і несказанне творить, він безлічно дива свої являє.* К. Іов. 12.

Безлу́ский, а, е. Не имеющий чешуи. *Безлуска риба в'юн.* Киев.

Безлю́ддя, дя, *с.* Безлюдие, отсутствие людей. Ном. № 9798. *На безлюдді й Хома чоловік.* Посл. *Покинь її хоть на старість, хоть на чужім полі на безлюдді.* Шевч.

Бе́злюдень, дня, *м.=***Безлю́дько.**

Безлю́дний, а, е. Безлюдный. К. Досв. 103. *В степу безлюднім.* Шевч.

Безлю́дник, ка, *м.* Отшельник. К. МХ. 17.

Безлю́дніти, нію, єш, *гл.* Делаться безлюдным. Желех.

Безлю́дно, *нар. Безлюдно.*

Безлю́дувати, дую, єш, *гл.* Быть безлюдным. *Верхній город після хмельнищини безлюдував.* К. ЧР. 63.

Безлю́дько, ка, *м.* Нелюдим. *Ото безлюдько! не хоче з людьми ні випити, ні ззісти.* НВолын. у.

Бе́змаль, *нар.* Без малого, почти. *Безмаль не двадцять.* Шейк.

***Безма́стий, а, е.** Бесцветный (о лошадях). *Ця коняка від старости стала якась безмаста.*

Бе́зматень, тня, *м.* Рой пчел без матки. Полт.

Безма́терній, я, є. Лишенный матери, сирота без матери. *І не одну безматірню дитину від болести лихої рятувала, збірала сирот в затишну хатину.* К. Бай. 138.

Безма́тній, я, є. Не имеющий матки. *З тії пасіки мало добра: вуліки все безматні.* Лохв. у.

Безма́ток, тка, *м.=***Бе́зматень.**

Безме́жний, а, е. Безграничный, беспредельный. Желех.

Безме́жність, ности, *ж.* Безграничность, беспредельность. Желех.

***Безми́сний, а, е.** 1) Бессмысленный, безумный. 2) Бесчувственный. Сл. Дубр.

***Безми́тний, а, е.** Беспошлинный. Сл. Нік.

Бе́змін, на, *м.* Безмен. *Безмін да терези.* К. ЧР. 71. Ум. **Бе́змінчик.** Ув. **Безмині́ще, безміня́ка.**

Бе́змір, ру, *м.*=**Безмі́р'я.** Желех.

Безмі́рний, а, е. Безмерный, неизмеримый, беспредельный. Стор. М. Пр. 166. *Небо безкрає та безмірне.* Ком. І. 20. *Безмірна далечінь.* Ком. І. 51.

Безмі́рно, *нар.* Безмерно, неизмеримо, беспредельно.

Безмі́р'я, р'я, *с.* Неизмеримость, беспредельность, безграничность. Щог. В. 109. *У блакитному безмір'ї сонце плине і палає.* Щог. В. 40.

Безмі́сячний, а, е. Безлунный. *Безмісячна ніч.*

Безмли́в'я, в'я, *с.* Время безработицы на мельнице. *Як безмлив'я хиба, тоді нишком од пана змелем людського.* Черниг. *Оце в нас безмлив'я: вітру немає.* Пирят. у.

Безмо́вий, а, е. Немой. *Син його, недоросток безмовий.* К. ПС. 61.

Безмо́вний, а, е. Немой, безмолвный; молчаливый. *Воли... безмовні.* К. Дз. 193. *Нічого не мовить, як мрець безмовний.* Г. Барв. 535. *Шле на перед робить своїх безмовних.* К. МБ. XII. 269. *Вона показалася зовсім не такою тихою і безмовною, якою вона вдавала себе.* Левиц. І. 294.

Безмо́вно, *нар.* Молча. *Безмовно сиділи.* МВ. III. 32.

Безмо́зкий, а, е. 1) Не имеющий мозга. *Безкосте, безмозке усе море виплаває* (Заг. пьявка). Ном. № 98, стр. 293. 2) Безмозглый, глупый. *Плюгаш безмозкий* (брань). МВ. (КС. 1902. X. 152).

Бе́зна, ни, *ж.* Запущенное поле, дурное неудобное место. Ковел. у. Отсюда: **забе́знити по́ле** — запустить ниву.

Безнадійний, а, е. Безнадежный. *Безнадійна неволя.* К. Кр. 31.

Безнадійність, ности, *ж.* Безнадежность.

Безнадійно, *нар.* Безнадежно. Ком. І. 54.

Безнаді́я, дії, *ж.* = **Безнадійність.** Св. Л. 128. *В очах безнадія світиться.* Св. Л. 215.

***Безна́міру,** *нар.* Ненамеренно, нечаяно. Сл. Дубр.

Безнапа́сний, а, е. Не знающий горя, напасти, счастливый. *Як то слухати легкі речі безнапасного щасниці при своїй лихій годині.* МВ. II. 135.

Безнапа́сно, *нар.* Не зная горя, счастливо.

***Безнасі́нний, а, е.** Бессеменный. Сл. Нік.

***Безнаслідко́вий, а, е.** Безрезультатный. Сл. Нік.

Безнаща́дний, а, е. Не имеющий потомства, беспотомный. См. **Наща́док.**

Безневи́нний, а, е. Невинный, неповинный, невиноватый. *Безневинних б'ють.* Мир. ХРВ. 202. *На мене молоду, безневинную неслава.* Чуб. V. 279.

Безневи́нність, ности, *ж.* Невинность, неповинность, невиновность. *Хто вже був у бувальцях, то зараз і зробив так, не вповаючи на безневинність свою.* МВ. II. 191.

Безневи́нно, *нар.* Невинно, без вины. Мир. ХРВ. 278. *Близьких сусідів хліба й соли безневинно збавляв.* АД. І. 187. В следующей песне наречие это употреблено, кажется, в значении: «не без вины, не невинно», как и должно быть, судя по составу слова: *Стали отцеву й неньчину молитву забувати, тоді їх став господь безневинно карати.*

Безнемі́рний, а, е. Безмерный. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Безнемі́рно, *нар.* Безмерно. *Він безнемірно пив.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Безно́гий, а, е. 1) Безногий, не имеющий одной или обеих ног. Чуб. V. 65. 2) О лошадях: слабый на ноги. *Безногий кінь.*

Безно́сий, а, е. Не имеющий носа, безносый. *Де багато баб, там дитя безносе.* Ном. № 6667.

Безно́сько, ка, *м.* Человек, не имеющий носа.

Безоборо́нний, а, е. Беззащитный. К. МБ. XII. 266. *Обороняв сиріт безоборонних.* К. Іов. 61.

Безоборо́нність, ности, *ж.* Беззащитность. Желех

***Безогля́дний, а, е.** 1) Бесшабашный, рискованный. Сл. Нік. 2) Беспрекословный. *Безоглядний послух.* Крим.

Безодголо́сний, а, е. Беззвучный.

Безодголо́сно, *нар.* Беззвучно. *Я ледві дочула: безодголосно такечки вона гомоніла.* МВ. II. 199.

Безодмо́вний, а, е. Безответный.

Безодмо́вність, ности, *ж.* Безответность. *Усе хлопчик приймав мовчки. Здається, то тая безодмовність дражнила хазяїна ще більш.* МВ. III. 80.

***Безо́дній, я, е.** Бездонный. Сл. Тутк.

***Безо́дня, ні,** *ж.* Бездна, пропасть. *Тільки й усього його товариства тут, у глибокій безодні.* Франко.

Безодра́дісний, а, е. Безотрадный. *Христя мовчала, слухаючи безодрадісне материне зітхання.* Мир. Пов. I. 121.

Безо́кий, а, е. Безглазый. *Безокая фортуна.* Котл. Ен.

Безосно́вний, а, е. Необоснованный. Галиц.

Безо́стий, а, е. О колосьях: без остей, без усов. *Безоста пшениця.*

Безося́жний, а, е. Необ'ятный (от глагола **сяга́ти**).

Безо́щадний, а, е. Беспощадный. К. Бай. 81. *Безощадна, вовік ненаситна орда.* К. Дз. 81.

Безо́щадність, ности, *ж.* Беспощадность. К. МБ. II. 118.

Безо́щадно, *нар.* Не щадя живота, нещадно. *Замолоду безощадно пив горілку.* Харьк.

Безпа́лок, лка, *м.* Черниг. и **безпа́лько, ка,** *м.* Шейк. Человек, не имеющий одного или нескольких пальцев; безпалый. Аф.

Безпа́льчий, а, е. Беспалый. Аф. 297.

***Безпа́м'ятко, ка,** *м.* Беспамятный человек. Сл. Яворн.

Безпам'я́тний, а, е. 1) Имеющий слабую память, беспамятный, забывчивый. Шейк. 2) Находящийся в беспамятстве. *Гаркуша висажує у вікно безпам'ятну сотничиху і сам счеза.* Стор. II. 241.

Безпа́м'я́ття, тя, *с.* Беспамятство, забывчивость. *На його, як коли, безпам'яття находить.* Черниг.

Безпа́м'ятько, ка, *м.* Человек, имеющий слабую память, забывчивый. Полт.

Безпа́рий, а, е. 1) Не имеющий пары, беспарный. *Безпарий віл.* 2) Неженатый.

***Безпартійний, а, е.** Беспартийный.

Безпа́шпортний, а, е. Беспаспортный. Грин. III. 569.

Безпе́ка, ки, *ж.* 1) Безопасность. 2) **Для безпе́ки.** Для порчности. Шух. I. 277.

Безперево́дний, а, е. Неистощимый, неиссякаемый; постоянный. Лебед. у.

Безперево́дно, *нар.* Неистощимо, постоянно. *У жида гроші безпереводно бувають. У тій пущі безпереводно вовки є.* Волч. у. См. **Безвино́дно.**

Безпереміннo, *нар.* Непременно. *Уночі безперемінно буду.* О. 1862. VII, 43.

Безпере́сталь, *нар.*=**Безпере́ста́нку.** *Косили безпересталь сім день.* Мнж. 83.

Безпере́ста́нку, безпере́ста́нно, безпере́ста́ну, безпере́ста́нці и **безпере́стань,** *нар.* Непрерывно, беспрерывно, постоянно. *Панни безперестанку реготались.* Левиц. I. 286. *Щось вило там безперестанно.* Котл. Ен. III. 20. *Обоє плакали безперестанно.* Кв. *Ходив по хаті, безперестану човгаючи.* Левиц. Пов. 6. *Горять свічі безперестанці.* Нп. *Вода лилась безперестань.* Ком. II. 75.

Бе́зпереч, *нар.* Беспрестанно, постоянно. *Блискавка безпереч усю ніч.* Волч. у. *Я безпереч сижу дома.* Лебед. у. 2) Беспрекословно. Галиц.

Безпере́чний, а, е. Бесспорный, несомненный. Галиц.

Безпере́чність, ности, *ж.* Бесспорность, несомненность. Желех.

Безпере́чно, *нар.* Бесспорно, несомненно.

Безпе́рий, а, е. Не имеющий перьев, неоперившийся. *Коли б тільки який гаспид не приніс того горобця безперого.* Шевч. *Та деколи яструб на камінь сідає, щоб гадину діткам безперим піймать.* Морд. К. 18.

Безпеча́ти, ча́ю, єш, *гл.*=**Убезпеча́ти.**

Безпе́чен, чна, не. Кратк. форма от **безпе́чний.** *Безпечен про небезпеку бував.* К. Байк. 99.

Безпе́чити, чу, чиш, *гл.* Обеспечивать, гарантировать.

Безпе́чне, безпе́чно, *нар.* Безопасно. *Алкане-паша, Трапезонське княжа! безпечно гуляй.* АД. I. 212. *Там собі безпечно дев'ятого дня спочивок мали.* АД. I. 117.

Безпе́чний, а, е. 1) Безопасный. *Безпечна дорога.* 2) Верный, несомненный. *Як приїдеш звечора—вечеронька безпечная, як приїдеш опівночі—розмовонька сердечная.* Чуб. V. 86. *3) Обеспеченный, запасшийся. *Дорога далека: наїжся на цілий день та й будеш безпечний.* Звениг. у. Ефр.

Безпе́чність, ности, *ж.* Безопасность. К. Іов. 11. *В безпечності не сподівались ні од кого ніяка зла.* Котл. Ен.

Безпе́чно. См. **Безпе́чне.**

Безпе́шний, а, е, безпе́шність, безпе́шно==безпе́чний, безпе́чність, безпе́чно. КС. 1882. XI. 494. *Пішов собі безпешно додому.* Рудч. Ск. I. 4.

Безписьме́нщина, ни, *ж.* Безграмотность. К. (О. 1862. I. 58).

Безпи́ття, тя, *с.* Отсутствие воды. *Одно—безпиття, друге—без'їжжя.* АД. I. 335.

Безпідста́вний, а, е. Неосновательный; бездоказательный. Желех.

Безпла́тний, а, е, безплатній, я, є. Бесплатный. Левиц. Пов. 135. *Недільна безплатна школа.* Конис. (О. 1861. I. 321).

Безплемі́нний, а, е. Безродный, без племени, беспотомственный. *Хведір безрідний, безплемінний.* АД. I. 249.

***Безпліднний, а, е.** Бесплодный. Сл. Тутк.

***Безповітро́вий и безповітряний, а, е.** Безвоздушный. Сл. Дубр.

Безподо́бний, а, е==Неподо́бний. *Матір лає безподобними словами.* Мил. М. 45.

Безпомо́чний и безпомо́шний, а, е. Беспомощный. *Се вдови відні безпомочні.* Котл. Ен. *Ви ж нам безпомошним защита.* Кв. *Мати журиться, що сама безпомошна зостається дома.* Мир. Пов. II. 43.

***Безпора́дний, а, е.** Безвыходный, беспомощный. Сл. Нік.

***Безпора́дність, ности.** Безвыходность, беспомощность. Сл. Нік.

Безпоса́жна, *прил. ж.* Без приданого.—**дівка.** Бесприданница.

Безпосере́дний, а, е. Непосредственный. Желех.

Безпосере́дність, ности, *ж.* Непосредственность. Желех.

Безпотрі́бний, а, е. Ненужный, излишний.

Безпотрі́бно, *нар.* Без надобности. НВолын. у. *Нікчемно й безпотрібно порубавши свій ліс.* О. 1862. III. 35.

Безпоя́сниця, ці, *ж.* Писанка с поперечной линией вокруг. КС. 1891. VI. 346.

Безпра́вний, а, е. Беззаконный. Ном. № 8283.

Безпра́вно, *нар.* Беззаконно.

Безпра́вство, ва, *с.* Беззаконие, бесправие. (Запорожці) *відбивалися від ляха і його безправства.* Млак. 122.

Безпре́мі́нний, а, е. Непременный.

Безпре́мі́нно, *нар.* Непременно. *Хтось безпремінно буде в гості.* Чуб. I. 58.

***Безприкладний, а, е.** Беспримерный. Сл. Дубр.

Безприпо́рий, а, е. О воле: не имеющий возвышения в конце шеи, на которое упирается ярмо. См. **Припір.** *Безприпорий віл.* Волч. у.

Безпритомний, а, е. Бесчувственный. *З вечора до самого ранку під коморою безпритомний лежав... Не пив би горілки!* МВ. (КС. 1902. X. 144).

Безприту́льний, а, е. Бесприютный. Шейк. Аф. 297.

Безприхи́льний, а, е. Бесприютный, одинокий. *За батька був убогим, безприхильним.* К. Іов. 62.

Безприча́льний, а, е. Бесприютный, одинокий. *Оттак живу я сама безпричальна—ні роду, ні чоловіка.* Павлогр. у.

Безприча́сний, а, е. Безучастный, холодный. *На дух, мару вона походила з своїм поглядом безпричасним.* МВ. II. 199.

Безпробу́дний, а, е. Непробудный. *Опочивав сном тихим, безпробудним.* К. Іов. 8.

Безпросві́тний, а, е, безпросві́тній, я, є. Непроглядный, беспросветный. *Усе небо блакитнеє покрила темнота, безпросвітня, нерозумна давняя дрімота.* *Костом. **Безпросві́тна до́ля**—безотрадная жизнь.

Безпу́пий, а, е. Не имеющий пупка. **Де бага́то баб, там дитя́ безпу́пе.** У семи нянек дитя без глаза. Посл.

Безпу́тний, а, е и **безпу́тній, я, є.** Беспутный, непорядочный. *І так люде зовуть уже безпутною.*

Безпу́тство, ва, *с.* Беспутство. *Напротив його безпутства поставив тут людей трудящих.* К. Гр. Кв. 29.

Безпу́ття, тя, с. Бездорожье, беспутица. Шейк.

Безп'я́тий, а, е. 1) Не имеющий пяток, беспятый. *Панич маленький в курточці, безп'ятий.* Чуб. І. 19. 2) Употребл. как сущ. чорт.

Безп'я́тко, ка, *м.* Чорт.

Безра́дісний, а, е. Безотрадный.

Безраху́бний, а, е. Нерассчетливый. *Так гроші й кида безрахубний.* Константиногр. у. *Порубав старий віз, а тепер новий поганиш — безрахубний.* Константиногр. у.

Безре́брий, а, е. Не имеющий ребер. Шейк. *Безкосте, безребре, хоч яке море перепливе* (Заг. пьявка). Ном., стр. 293, № 98.

Безри́б'я, б'я, *с.* Недостаток рыбы, безрыбье. *На безриб'ї і рак риба.* Ном. № 9799.

Безрі́дний, а, е. Безродный. АД. І. 249. *Вийди до мене, дівчино ти безрідная.* Мет. 80. *Тяжко на чужині безрідному проживати.* Макс.

Безрі́дник, ка, *м.* Безродный человек. *Сирота безхатник і безрідник.* Г. Барв. 243.

Бе́зрік, *нар.* Употребл. в выраж. **набе́зрік** — бессрочно, иронически: никогда. **Віддасть на-бе́зрік,** т. е. никогда. Ном. № 10634. *Хиба на-безрік діждемо цього.* Волын. г.

Безробі́тній, я, є. Нерабочий (о времени). *Безробітній час.* Левиц. І. 286.

Безробі́ття, тя, *с.* Безработица. Желех.

Безро́га, ги, *ж.* Свинья. Подольск. г. Галиц.

Безро́гий, а, е. Безрогий. Рудч. Чп. 255. *Мали тато дві кози, та обидві безрогі.* Чуб. V. 1156.

Безро́да, ди, *об.* Безродный человек. *Був він безрода та й пристав до нас доглядати двору.* О. 1862. VIII. 15.

Безро́зумний, а, е. Безумный, лишенный разума. *П'яний і безрозумний.* ЗОЮР. II. 297, 298. *Вгамується безрозумне завзяття.* К. ЦН. 206. *І безрозумна темнота до Дніпра прожогом лине.* К. МБ. III. 243.

Безро́тий, а, е. Безротый. Аф.

Безрука́вка, ки, *ж.* Род женской одежды без рукавов. Подольск. г.

Безру́кий, а, е. Не имеющий руки или рук. К. Досв. 16. *То старець убогий, він безрукий, безногий.* Чуб. V. 671.

***Безру́хий, а, е.** Недвижимый. Сл. Дубр.

Бе́зсед, да, *м.*=**Бе́скед.** *В темних пущах і безседах на горі високій.* Мкр. Н. 27.

Безсерде́чний, а, е. Бессердечный, жестокосердый. *Людські п'явки безсердечні.* К. Досв. 213.

Безсерде́чність, ности, *ж.* Бессердечие, жестокосердие. К. Кр. 17.

Безсе́рдий, а, е. = **Безсерде́чний.** *Безсерді злюки.* К. ПС. 61.

Безсе́рдний, а, е = **Безсе́рдий** = **Безсерде́чний.** *О, дайте під сі пазурі султана, кривавого безсердого тирана.* К. МБ. III. 260.

Безси́лий, а, е. Бессильный. МВ. (О. 1862. І. 85).

Безси́літи, лію, єш, *гл.* Слабеть, терять силу.

Безси́лка, ки, *ж.* Бессильная женщина. Ум. **Безси́лочка.** *Чи то ж не диво, що така безсилочка прогнала й настрахала ведмедя страшного?* МВ. III. 144.

Безси́лля, ля, *с.* Бессилие, отсутствие сил. *Дай мені моє безсилля і мизерність зрозуміти.* К. Псал. 95.

***Безси́ло,** *нар.* Бессильно. Виннич.

Безси́лок, лка, *м.* Бессильный человек. Г. Барв. 173. *Тепер люде маленькі й безсилки.* Г. Барв. 423. *Безсилок і потужний слухав.* К. ПС. 26.

Безси́лочка, ки, *ж.* Ум. от **безси́лка:**

Безси́льний, а, е = Безси́лий. *Дужий безсильного давить.* Котл. НП. **Вода́ безси́льна.** Сказочная вода, отнимающая силу у пьющего ее. *Як він з ким небудь б'ється, то сам п'є силну воду, а другому дає безсилну.* Чуб. II. 208. **Ка́мень безси́льний** играет ту же роль: если его лизнуть, сила пропадает. Чуб. II. 209, 210.

Безскоро́мник, ка, *м.* Постник. Конотоп. у.

Безсла́вний, а, е. Бесславный, обесславленный. *Безславному тяжко сей світ покидать.* Шевч.

Безсла́вно, *нар.* Бесславно.

Безсліднй, а, е. Бесследный. *Безслідний вітер в полі.* К. Псал. 180.

Безсліднo, *нар.* Бесследно. Конис. (О. 1861. I. 321). *І безслідно, мов та мрія, навіки пропали.* Млак. 92.

Безсліз́ний, а, е. Без слез, бесслезный. *Сорочку тулила вона до лиця, до сухих безслізних очей.* Левиц. I. 37.

Безсме́ртки, ток, *ж. мн.* Раст. а) Xeranthemum radiatum Lam. ЗЮЗО. I. 142. б) Xeranthemum inapertum Walld. ЗЮЗО. I. 142.

Безсме́ртний, а, е. Бессмертный. *І хоть єдиную сльозину в очах безсмертних покажи.* Шевч. *Безсмертної землі нема.* Ном. № 8283.

Безсме́ртник, ка, *м.* Раст.: бессмертник, Helychrisum arenarium. Dc. Анн. 163. Вх. Пч. II. 32.

Безсме́ртність, ности, *ж.* Бессмертие. *До ясних безсмертности осель.* К. Дз. 52.

Безсо́нний, а, е. Бессонный. *Безсонна ніч.* Левиц. Пов. 260.

Безсо́нниця, ці, *ж.*, **безсо́ння, ня,** *с.* Шейк. Бессонница. *Прийшла я до вас з крикливицями і безсонницями.* Чуб. I. 141.

Безсоромі́тний, а, е. Бесстыдный, бесстыжий.

Безсоромі́тно, *нар.* Бесстыдно. *Безсоромітно лайливий.* О. 1862. VIII. 23.

Безсоро́мний, а, е. Бесстыдный. Щог. В. 19.

Безсоро́мність, ности, *ж.* Бесстыдство. Желех.

Безсоро́мно, *нар.* Бесстыдно.

***Безстате́чний, а, е.** Неблагоразумный, непорядочный. Сл. Дубр.

Безстате́чно, *нар.* Неблагоразумно, непорядочно. *А чоловік завжде грішить та й безстатечно.* КС. 1883. II. 470.

Безсти́дний, а, е = Безсоро́мний. *Які справді безстидні оці городські козаки.* Шевч. 305.

Безсти́дник, ка, *м.* Бесстыдник.

Безсти́дниця, ці, *ж.* Бесстыдница. Левиц. I. 309.

Безсторо́нний, а, е. Беспристрастный, непартийный. Желех.

Безсторо́нність, ности, *ж.* Беспристрастие. Желех.

Безстра́шний, а, е. Бесстрашный. *Такий безстрашный, шо стілко вже він не воював, ніколи страху не знав.* Мнж. 60.

Бе́зсуд, ду, *м.* = **Безсу́ддя.** *Столітній безсуд і тяжке насильство.* К. Дз. 51.

Безсу́ддя, дя, *с.* Отсутствие законности, беззаконие. К.

Безсу́дний, а, е. Беззаконный. К. ЦН. 291. *Поганого, безсудного, безбожного Ірода.* Чуб. III. 384.

Безсу́дниця, ці, *ж.* Беззаконница? К. Дз. 98.

Безсу́дно, *нар.* Без суда; беззаконно. *В темниці сконає безсудно.* К. Дз. 51.

Безсумлі́нний, а, е. Бессовестный. Св. Л. 248. НВолын. у.

Бессумлі́нник, ка, *м.* Бессовестный человек. НВолын. у.

Безсумлі́нність, ности, *ж.* Бессовестность. Желех.

Безсумлі́нно, *нар.* Бессовестно.

Безсу́мний, а, е. Беспечальный, беззаботный. *Пригадали й дівочі безсумні часи.* МВ. II. 179. *Усякий би пізнав по його безсумному погляду, що не ввірився ще йому світ.* Стор. М. Пр. 3.

***Безсумні́вний, а, е.** Несомненный. Сл. Нік.

***Безсумні́вно,** *нар.* Несомненно. Сл. Нік.

Безсу́мно, *нар.* Беспечально, весело. *Не хотілось кидать їм, таким безсумно молодим, те, що любилось на землі.* Щог. Сл. 90.

Безсупере́чний, а, е. Бесспорный.

Безсупере́чно, *нар.* Бесспорно.

Безсча́стя, тя, *с.* и пр.=**Безща́стя.**

Безтала́нний, а, е. Несчастный, бесталанный. *А ти, моя Україно, безталанна вдово.* Шевч. *Мої безталанні діточки.* Стор. І. 20. *Коли мене уродила безталанна мати.* Чуб. V. 186.

Безтала́нник, ка, *м.* Несчастный человек, горемыка, неудачник.

Безтала́нниця, ці, *ж.* Несчастная женщина, горемыка. *Доню одинице та й безталаннице!* Чуб. V. 744. Ум. **Безтала́нничка, безтала́нночка.** *Моя дочка безталанничка і бездольничка.* Чуб. V. 753. *А вона, безталанночка, поклонилась.* МВ. І. 71. *То ж ваша дочка безталанночка, що без долі вродилась, без щастя зросла.* Чуб. V. 752.

Безтала́ння, ня, *с.* Несчастье, горькая судьба. Рудч. Чп. 220. Котл. НП. 393. *І талан і безталання—все, каже, від бога.* Шевч. *Усім людям щасце, доля,—мені ж безталанне.* Мет. 306. Ум. **Безталання́чко.** МВ. ІІ. 122.

***Безтерміновий, ва, ве.** Бессрочный. Сл. Нік.

Безті́льний, а, е. Бесплотный. *Вона здавалась ніжним безтільним духом.* Левиц. І. 332.

***Безтолко́вщина, ни,** *ж.* Нелепость. *Плеще якусь безтолковщину.* Крим.

Безтоло́чний, а, е. О земле: не бывающий под паром, не идущий в толоку. Черниг.

Безтра́виця, ці, *ж.* Недостаток травы.

Безтра́вний, а, е. Лишенный травы. *Степ безтравний і безводний.*

***Безтурбо́тний, а, е.** Беззаботный. Коцюб.

***Безтяме́нний, а, е.** Бессмысленный. **Безтяме́нна ла́йка.** Бессмысленная ругань. *...отся безтяменна лайка, котрою лаються москалі без ніякої причини, прямо «для развлечения».* Лепкий.

***Безтя́мкий, а, е.** Несообразительный, непонятный, безтолковый. Ефр.

Безтя́мний, а, е. 1) Бессмысленный. Желех. 2) Несообразительный, непонятливый.

Безтя́мність, ности, *ж.* 1) Бессмысленность. Желех. 2) Несообразительность, непонятливость.

Безуби́тно, *нар.* Черезчур, чрезвычайно, чрезмерно. Мнж. 176. *Їла, безубитно їла, як із голодного села пани узяли мене в город.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Безува́жний, а, е. Невнимательный.

Безува́жно, *нар.* Невнимательно.

Безувір, ра, *м.* 1) Неверный, басурман. К. ЦН. 271. 2) Злой, бессердечный человек. См. **Бузувір.**

Безувірів, рова, ве. Принадлежащий **безувір'у.** См. **Бузувірів.**

Безувірка, ки, *ж.* 1) Неверная, басурманка. 2) Злая, бессердечная женщина. См. **Бузувірка.**

Безувірний, а, е. 1) Неверный, басурманский. *Оддав його в ярмо поганцям безувірним.* К. Псал. 247. 2) Злой, бессердечный. См. **Бузувірний.**

Безувірство, ва, *с.* 1) Неправоверие, нехристианская вера, преимущ. мусульманство. *Гидке, поганське, темне безувірство.* К. ЦН. 296. 2) Жестокость, бессердечие.

Безувірський, а, е = Безувірний. *Я дав їм займища на землях безувірських.* К. Псал. 242.

Безуга́вний, а, е. Безостановочный, неугомонный.

Безуга́вно, *нар.* Безостановочно, без отдыха. *Тут безугавно день і ніч вода біжить.* Харьк.

Бе́зум, му, *м.* Безумие. К. МХ. 41.

Безума́н, на, *м.* Безумец, глупый. *Туман таїечок виводе... Не ставай край тумана, бо той туман—безуман: білі ручки полама, перстенечки позніма.* Александров. у. Нп.

Безуміpний, а, е. Чрезмерный. Мнж. 176.

Безумі́рно, *нар.* Чрезмерно. Мнж. 176.

Безу́міти, мію, єш, *гл.* Безуметь, сходить с ума.

Безу́мний, а, е. Неразумный, глупый, безумный. *Дурна тая, безумная дівонька, що полюбила п'яниченьку старого.* Чуб. V. 599.

Безу́мниця, ці, *ж.* Женщина неразумная, глупая, безумная. В песнях как эпитет слову **у́лиця** (Место увеселений молодежи). *Ой ти, улице, ти, безумнице, що по тобі ходити?* Грин. ІІІ. 175.

Безу́мно, *нар.* Неразумно, глупо, безумно.

Безумо́вний, а, е. Безусловный.

Безумо́вно, *нар.* Безусловно. Желех.

Безу́мство, ва, *с.* Неразумие, глупость, безумие. *Не покараю я вас за безумство ваше.* К. Іов. 95.

Безупи́нний, а, е. Безостановочный, беспрерывный.

***Безупи́нність, ности.** Безостановочность. Сл. Нік.

Безупи́нно, *нар.* Безостановочно, беспрерывно.

***Безуря́ддя, дя,** *ср.* Безвластие, безначалие. Сл. Нік.

***Безуря́дний, а, е.** Безначальственный. Сл. Нік.

Бе́зус, са, *м.* Человек, у которого нет усов.

Безу́сий, а, е=Безву́сий. Аф. 298.

Безустави́чне и **безустави́чно,** *нар.* Беспрестанно, постоянно. *Він так безуставичне робить. Безуставично дома сидить.* Черк. у.

Безустави́чний, а, е. Беспрестанный, постоянный. Вас. 205.

Бе́зух, ха, *м.* 1) Человек, не имеющий уха или ушей. 2) Собака, у которой обрезаны уши. Канев. у.

Безу́хий, а, е=Безву́хий. Левиц. I. 244.

Безушча́, ча́ти, *с.* Горшочек с оторванным ухом. Вх. Зн. 30.

***Безфо́рмний, а, е.** Бесформенный.

Безха́тник, ка, *м.* Бездомный человек, бобыль. *Сирота безхатник і безрідник.* Г. Барв. 243.

Безха́тній, я, є. Бездомный. *Розлетілось по Вкраїні безхатнє птаство,— затрусилось по будинках вельможнє панство.* К. Досв. 14.

Безха́тько, ка, *м.* = **Безха́тник.** Харьк, г. Слов. Д. Эварн.

Безхво́стий, а, е. Бесхвостый. Рудч. Ск. I. 6. *Сама ти стара, сорока безхвоста.* Шевч.

***Безхво́стиковий, а, е.** Бесчерешковый. Сл. Дубр.

Безхи́трий, а, е. Бесхитростный, наивный.

Безхлі́бний, а, е. Бесхлебный. *Серед степів безвідних і безхлібних.* К. Іов. 63. *Побило мене в полі три недолі: перва доля—безхлібна, друга доля—безвідна.* АД. I. 111.

Безхлі́б'я, б'я, *с.* Недостаток в хлебе, бесхлебье. *Одно—безвіддя, друге—безхліб'я.* АД. I. 117. *Припало на безвідді, на безхліб'ї погибати.* АД. I. 118. Ум. **Безхлі́б'ячко.**

Безхма́рний, а, е. Безоблачный. *Блищать над ними небеса безхмарні.* К. XII. 95.

Безхма́рно, *нар.* Безоблачно.

Бе́зцін, ну, *м.*= **Бе́зцінь.** Чаще с пред.: **за бе́зцін.** Желех. *Хоть продаси часом для потреби і останній хлібець, да за безцін.* О. 1852. IV. 105.

Безці́нний, а, е. Не имеющий ценности. Желех.

Бе́зцінь, ні, *ж.* Бесценок. Употребл. чаще всего с предл. **за: за бе́зцінь**—за бесценок. *За безцінь по'ддає міщанам здобич.* К. ПС. 103. *Овечата, свині, корови—все за безцінь пішло.* Мир. Пов. I. 111.

Безчасу́, *нар.* Преждевременно, несвоевременно. *Безчасу вмерли діти.* НВолын. у. *Вона безчасу дитину привела.* НВолын. у.

***Безче́льник, ка,** *м.* Бесстыдник, негодяй, мерзавец. Сл. Дубр.

Безчере́вий, а, е. Безбрюхий. *За горою кам'яною безчерева сучка бреше* (Загадка: **те́рниця).** Грин. I. 250.

Безчере́жний, а, е. Не очередной, не соблюдающий очереди. *Стій ти, безчережна!* Лохв. у.

Безче́сний, а, е. Бесчестный. К. Кр. 22.

Безче́стити, щу, стиш, *гл.* Бесчестить, бранить. *Одна другу безчестять, ганять.* Котл. Ен.

Бе́зчесть, ти, *ж.* Бесчестье, посрамление. *Я не хочу такої безчесті.* НВол. у.

Безче́стя, тя, *с.* Бесчестье, посрамление. К. Бай. 114. *Лучче честь, ніж безчестя.* Ном. № 4445. *Нехай вона заплатить за безчестя.* Кв. *Селу безчестя не роблять.* Котл. Ум. **Безче́стячко.**

Безчи́сна, *прил. ж.*=**мере́жка.** Такая **мере́жка,** в которой нет **чи́сниць,** т. е. все нитки утка выдернуты. Лебед. у. (Залюбовск.).

***Безчи́льний, а, е.** Бессовестный, бесстыдный. Сл. Нік.

Безчу́тве́нний, а, е. Лишившийся чувств. *Настя безчуственна теж лежить.* Кв.

Бе́зчуття, тя, *с.* Бесчувствие, бессознательность. К. ПС. 55.

Безшабе́льний, а, е. Не имеющий сабли. *Треба цім безшабельним гевалам збить трохи пихи.* К. ЧР. 226.

***Безше́ле́сний, а, е.** Бесшумный. Сл. Нік.

***Безше́ле́сно,** *нар.* Бесшумно. *Спіраюся на мур і годинами стежу, як безшелесно бродять тіні з місця на місце.* Коцюб.

Безшлю́бний, а, е. Безбрачный.

Безшта́нько, ка, *м.* 1) Малолеток, мальчишка, не носящий еще штанов. *Ой вийдіть, безштаньки, співать веснянки, а ви, у штанях, співайте з нами.* Грин. III. 58. 2) Бедняк, не имеющий штанов. *Я, грабя Потоцький, коронний гетьман... і в мене є голка, щоб—часом резірветься—зашить, а ти ланець, безштанько, і в тебе нема?* Стор. I. 185.

Безща́дний, а, е. Беспощадный.

Безща́дно, *нар.* Беспощадно. *Безщадно кров рутульську ллють.* Котл. Ен.

Безща́сний, а, е. Несчастный, обездоленный, не имеющий удачи. *Така моя доленька безщасна.* Нп. *У три ряди бідних безщасних невольників посаженó.* АД. I. 90.

Безща́сниця, ці, *ж.* Несчастная женщина, обездоленная, неудачница. Грин. III. 559. *Ой десь наша безщасниця на чужій стороні.* Чуб. V. 473.

Безща́стя, тя, *с.* Несчастье. МВ. I. 44. *Ой подумайте, мислі, по моїм безщастю.* Лукаш. 82.

Бе́зя, зі, *ж.* = **Буз.** Переясл. у.

Без'язи́кий, а, е. 1) Не имеющий языка. *Без'язика коняка.* Рудан. I. 69 2) Немой, бессловесный. *І всі у ряд поставали, наче без'язикі.* Шевч. *Дружки без'язикі.* КС. 1883. II. 392. *Шевченко, вийшовши дивом якимся із тиї темноти притоптаної, похилої, без'язикої.* К. (О. 1861. IV. 30).

Без'язи́чник, ка, *м.* Раст. Ophioglossum vulgatum L, плодоносная вая. ЗЮЗО. I. 130. См. **Язи́чник.**

Бе́йбас, са, *м.*=**Бе́льбас.** *Умієте загадувати, а розгадати так не вмивались. Та й куди вам, таким бейбасам.* Кост. (О. 1862. VI. 52).

Бе́йдак, ка, *м.* Глупец, болван. Вх. Лем. 391. См. **Бе́йла.**

Бейду́ля, лі, *ж.* Дура, глупая женщина. Вх. Лем. 391.

Бе́йкання, ня, *с.* Крик на зверя: «*а бий!*» с целью прогнать его. Желех. См. **Тю́кання.**

Бе́йкати, каю, еш, *гл.* Кричать на зверя. См. **Тю́кати.** Вх. Зн. II.

Бе́йкатися, каюся, ешся, *гл.*=**Бе́катися.** Змиев. у. *Сиділа б ти лучче дома, чого його по грязі бейкатися.* Богод. у.

Бе́йла, ли и ***бе́йло, а,** *м.* Дурачина, остолоп, болван. Бердич. у.

Бе́ка, ки, *ж.* Детск. Гадость. См. **Бе́ку, бе́цяти.**

Бе́кання, ня, *с.* Блеяние.

Бе́кас, са, *м.* Бекас. Вх. Пч. II. 14. Ум. **Бека́сик.**

Бе́кати, каю, еш, *гл.* 1) Кричать по-овечьи, по-козьи, блеять. *Ціла отара овець та кіз, ягнят, козенят мекала та бекала.* Левиц. I. 126. 2) О детях: реветь.

Бе́катися, каюся, ешся, *гл.* 1) Тащиться, с трудом идти. *Верстов десять ішли—бекались, бекались.* Змиев. у. 2) Таскаться. *Скільки не бекається, бач, у чужих селах,—а п'яний не буде.* Змиев. у.

Беке́т, та, *м.* Военный пикет, стража. *Округи табора жадних бекетів.* К. ЧР. 308. *Скрізь по сей бік стояла на бекетах стража польська.* ЗОЮР. I. 263.

Беке́ша, ші, *ж.* Род верхней одежды: крытая сукном овчинная шуба с талией. Гол. Од. 17, 51. *Поздирали з неї дорогі коралі і бекешу.* Рудч. Ск. I. 209. *Ходив... у плисових чорних штанях і в голубій бекеші.* О. 1861. X. 33. Ум. **Беке́шка, беке́шечка.**

Беке́шка, ки, *ж.* 1) Ум. от **беке́ша.** 2) Глыба земли. Ромен. у.

***Бе́кмес, су,** *м.* Арбузный мед. Сл. Дубр.

***Бе́ксання, ня,** *с.* Плач ребенка. *Хлоп'я прокинулось і взяло скимлити та заводити свої бексання.* Крим.

***Бе́ксати, саю, еш,** *гл.* Кричать, орать. *Копил бексає на все горло...* Черемш.

Бе́ку *(неск.?)* Детск. Гадость, дермо, грязь Вх. Лем. 391. См. **Бе́ка.**

Бе́лбас, са, *м.*=**Бе́льбас.**

Белебе́нити, ню, ниш, *гл.* Болтать, баять, *балабонить. *Баби белебенять, що реп'яшки від зубів би то помагають.* Черниг.

Бе́лебень, беня и **бня,** *м.* 1) Возвышенное и открытое место. Употребляется чаще в выраж.: **на бе́лебні**—на юру. *Хата стоїть на белебні. Тут заверюха б'є, а наші чумаки стали валкою на белебні.* Екатериносл. *Розумна голова: на белебні затишку хоче.* Ком. Пр. № 409. 2) Глубокое место в воде. Угор.

Бе́леґа, ґи, *ж.* Экскремент коровы. Вх. Зн. 2. Также во *мн. ч.* **беле́ґи.** Шух. I 24.

Беле́й, ле́я, *м.* 1) Личинка майского жука. Вх. Лем. 291. См. **Бедрак.** 2) Пентюх; болван. Вх. Лем. 391

Белелю́га, ги, *ж.* Сукровица. Желех.

Белендї́ти, джу́, ди́ш, *гл.*=**Балендї́ти.** Вх. Зн. 2.

Бе́лечка, ки, *ж.* Овца. *Ой овечки, ой белечки.* Шух. I. 198.

Бе́льбас, са, *м.* Балбес, здоровань, неуклюжий человек. *Здоровий бельбас, а такий дурний.*

Бе́льбахи, бе́льбехи и **бе́льбухи, хів,** *м. мн.* Внутренности. *Так йому бельбахи повідбивають.* Кв. См. **Те́льбухи.**

Бе́лька, ки, *ж.* 1) Балка, колонна. 2) **Напи́всь як бе́лька.** Пьян, как стелька.

Бе́лькнути, ну, неш, *гл.* одн. в. от **белькота́ти.** Сболтнуть, сказать что-либо необдуманно. *Язик белькне та в кут, а спину виставлять—б'ють.* Ном. № 1122.

Бе́лькот, ту, *м.* Болтовня, лепет. Аф.

Белькота́ння, ня, *с.* Болтание, лепетание, бормотание.

Белькота́ти, чу́, чеш, *гл.* Лепетать, невнятно говорить, бормотать. *Язик.... белькотав.* Ен. V. 58. *Показує ручкою і белькоче: мамо... Бозя!* Кв. *«Тату!» белькотали—«тату, тату! ми не ляхи».* Шевч.

Белькоті́ння, ня, *с.*=**Белькота́ння.**

Белькоті́ти, чу́, тиш, *гл.* = **Белькота́ти.** *Засідатель обмахується та белькотить.* Стор. I. 236.

Белькотня́, ні́, *ж.* Болтовня, лепет.

Белькоту́н, на́, *м.* Лепетун, болтун.

Белькоту́ха, хи, *ж.* Болтунья.

Бе́льок, лька, *м.*=**Бе́лька.** Волын.

Беля́ха, хи, *ж.* Сорт **пла́хти.** Черниг. у.

Бе́мба, би, *м.* Остолоп, болван. Вх. Уг. 227.

Бе́мбух, ха, *м.*=**Ба́мбух.** Вх. Лем. 391.

Бе́мкати, каю, єш, *гл.* 1) =**Ба́мкати.** 2) Метаться в разные стороны. Вх. Зн. 2.

Бе́мул, ла, *м.* Дурак, болван. *Ото з тебе бемул!* Ном. № 6273.

Бендзь, *бенц(ь), *меж.* выражающее падение—бух! *Милий їде з дороги, а я йому бендзь у ноги.* Грин. III. 326.

Бендю́га́, ги́, *ж.* 1) **Бендю́га=Лома́ка=Дрюк.** *Як схопилась буря, так я бендюгу виламав та давай скоріше хату вкривати.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн. 2) Бревно, посредством которого ветряная мельница поворачивается. Харьк. (Залюбовск.). 3) Каждая из жердей, которые кладут на воз для укладки на них снопов: две вдоль, а две поперек. Харьк. у. 4) *Мн.* **Бендюги.** Род простой повозки, ломовые роспуски. Шейк.

Бендю́жина, ни, *ж.* 1)=**Бендю́га́ 1—3.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн. 2) Проститутка, развратница. Волын. г. Слов. Д. Эварн.

Бендю́жний, а, е. 1) Относящийся к роспускам. 2) Скверный, нечестный. **Хо́дить як бендю́жна.** Ходит как безчестная, распутная женщина. Шейк.

Бендю́жник, ка, *м.* 1) Ломовик, ломовой извозчик. Херс. *2) Грубиян. Херс. Нік.

Бендю́х, ха́, *м.* 1) Брюхо. Угор. 2) *Мн.* **Бендюхи́=Колішня́.** Шух. I. 165.

Бенебе́ря, рі, *ж.* = **Бене́ря.** *Куди тебе бенеберя несе?* Золотонош. у Слов. Д. Эварн.

***Бе́нево, ва,** *с.* Водная площадь на реке, незамерзающая и непересыхающая. *Плесо серед річки, воно ніколи не пересихає і тільки у великі морози замерзає.* Катер. А. Вержб.

Бене́ря, рі, *ж.*? Неясное слово,—повидимому, какая-то болезнь. Не чума ли? Сравн. **бендерська чума́;** быть-может, **бене́ря** испорченное **бендеря?**

Бенéря йогó принеслá (Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.) аналогично выражению: **холéра йогó принеслá!** *Куди тебе бенеря несе?* Ном. № 14235. *Б'є його бенеря забрати в мене ту десятину.* Лубен. у. См. **Бенебéря.**

***Бензúна, ни,** *ж.* Бензин. Сл. Дубр.

***Бензинóвий, а, е.** Бензиновый. — **двигýн.** Бензиновый двигатель. Сл. Дарм.

***Бензиногíн, гóну,** *м.* Бензинопровод. Сл. Дубр.

***Бензьоóкий, а, е.** Косоглазый. *Бреше вона, бензьоока паскуда!* Дм. Марк.

Бéнкéт, бéнькéт, ту, *м.* 1) Пир, пиршество, банкет. Рудч. Ск. II. 102. Шевч. 8. *Одно одного на здоров'я питає, одно одного на бенкет зазиває.* Нп. *На хліб, на сіль, на бенкет зазивали.* Нп. *Що день бенькети, мов весілля.* Котл. Ен. I. 24. 2) *Соб* Пирующие. *В корчму іде—вигукує, додому йде,—бенкет веде.* Грин. III. 381. Ум. **Бенкетóк.** К. Дз. 118.

Бенкетáрь, бенькетáрь, ря́, *м.* Гуляка, любитель пиров. *Пани поробились домонтарями, бенкетарями.* К. Гр Кв. 10.

Бенкéтний, бенькéтний, а, е. Относящийся к пиру, банкетный. К. ЧР. 373. *Запросила гостей до себе: і гостей, і дітей, і близьких приятелів на бенкетний день.* Pauli. II. 103. ***Бенкéтна зáля.** Зал для пиршеств. *В бенкетну залю саме увійшло 12 хлопців.* Лепкий.

Бенкетóк, тка́, *м.* Ум. от **бенкéт.**

Бенкетувáння, бенькетувáння, ня, *с.* Пирование.

Бенкетувáти, бенькетувáти, тýю, єш, *гл.* Пировать, гулять, *пиршествовать. *Де наші панують? Де панують, бенкетують?* Шевч. *Оттак Еней жив у Дідони... пустився все бенкетувать.* Котл. Ен. I. 25.

Бентéг, гá, *м.* Послушник. *Доволі вибув послушником бентегом! З бентега чийшов не один козак... ще в ченці не постригсь, не зрікся миру, — пійду проллю за християнство кров.* К. ПС. 69.

Бентéжити, жу, жиш, *гл.* 1) Смущать, обескураживать, сбивать с толку. 2) Тревожить, волновать. *По світах свою силу показувать, людей дивувать та людський спокій бентежить.* Грин. I. 193. *І нас новий бентежить Наливай.* К. ПС. 31. 3) Ругать, срамить, бесчестить; покрывать срамом, бесчестьем. *Я гетьманом двадцять літ... і я—тепер нікчемний дід — коверзував би ще про зраду? Глянь, що не вимудрує зло? На що мені бентежить славу?* Греб. 329

***Бентéжний, а, е.** Волнующий, беспокоящий, тревожащий. «Рідн. Край», 1910, ч. 4, 31.

Беньдюгá, ги́, *ж.* и пр. = **Бендюгá.**

Бéнькéт, ту, *м.* и пр. См **Бéнкéт** и пр.

I. Бер, ру, *м.* То же, что и **клáдка.** Вх. Зн. 2. Небольшой мостик из бревен, шириной в два бревна. Шух. I. 80.

II. Бер! *меж.*=**Бирь.** Вх. Зн. 2.

Бербеня́ця, ці, *ж.* Боченок (чаще всего для сыра и др. молочных продуктов). Шух. I. 250, 251. ЕЗ. V. 63. *Пропилисьте молодицю за паленки бербеницю.* Гол. IV. 441. *Сім бербениць сиру.* О. 1862. IV. 13. *Лежать в бербеницях червінці без числа.* Млак. 82.

Бербíвка, ки, *ж.* Род деревянного сосуда. Угор.

Бéрва, ви, *ж.* 1) Перекладина, мостик. Желех. 2) Ветка? *Лежали берви бервінковиї, благослови, боже, і ти, божая мати, деревце убирати.* Гол. II. 99 (Свад. песня).

Бервено́, на́, *с.* Бревно, колода. Лохвицк. у. *У людей бачиш запороху в оці, а в себе і бервена не бачиш.* Чуб. I. 273.

Бервéння, ня, *с. соб.* Бревна; стволы и сучья дерев, наносимые водой. Вх. Зн. 2.

Бервенчáстий, а, е. Срубленный из бревен, бревенчатый.

Бéрвина, ни, *ж.* В ткацком станке для ковров: поперечная связь (их две: вверху и внизу) стоек, играющая роль навоя. Вас. 171.

Бервінкóвий, а, е. Относящийся к барвинку, барвинковый. *Ой лежать берви бервінкові.* Гол. IV. 437.

Бервíнок, нку, *м.* = **Барвíнок.** ЕЗ. V. 96.

***Бергамóта, ти,** *ж.*=**Бергамота.**

Бéрда, ди, *ж.* Стража. Желех.

Бéрдечко, ка, *с.* Ум. от **бéрдо.**

Берди́нка, ки, *ж.* Маленький топор. *Побіг я до мельника, позичив бердинки, прорубав дупло.* Чуб. I. 215.

Берді́в'я, в'я, *с. соб.* Берда? *Свята пречиста закляла каміня, бердів'я.* МУЕ. III. 53.

Бе́рдник, ка, *м.* Мастер, делающий **бе́рда.** *Ситник берднику не товариш.* Ном. № 1026.

Бе́рдо, да, *с.* 1) Бердо, ткацкий снаряд: род гребня в рамке, сквозь зубья которого проходят нити основы. МУЕ. III. 24. Вх. Уг. 247. Части: горизонтальные планки рамки—**ли́стви,** зубья—**тро́ща,** промежутки между зубьями—**комірки́.** Шух. I. 256. То же, что и **блят.** 2) Пропасть. Вх. Зн. 2. Ум. **Бе́рдечко.** *Тобі, мати, нити й бердечко, мені давай полотенечко.* Мет. 212.

Бердо́! *меж.* Крик сельских сторожей ночью, в роде: слушай! Шейк.

Бердо́в, ви, бердо́ва, ви, *ж.*=**Бе́рда.** Желех.

Бердуле́ць, льця́, *м.* Раст. Rhododendron. Вх. Пч. II. 35.

***Беревело́, ла́,** *с.* Бревно. Сл. Дубр.

Бе́рег, га, *м.; во мн. ч.* **берега́** и **береги́.** 1) Берег. *Ой пійду я, пійду не берегом—лугом.* Мет. 94. *Богу молись, а до берега гребись.* Посл. *На березі Ганна роздяглася.* Шевч. **Берега́ми.** По берегам. *Берегами глибокий пісок.* Св. Л. 94. 2) Край, борт. *Глибока миска з крутими берегами.* Конот. у. 3) Кайма. *Принесу хвартух дорогий — золотії береги.* Лукаш. 144. 4) Обрез в книге. *Книжка з золотими берегами.* 5) **Пусти́тися бе́рега**—отдаться на произвол судьбы. Аф. 6) **Держа́тися бе́рега** означает в прямом значении плыть подле берега, а в переносном — быть острожным. Аф. 7) **Бе́рега да́ти**—положить предел, конец. *Треба тобі берега дати, бо щось дуже вже роспустився.* Харьк. Ум. **Бережо́к, бережо́чок, бережо́нько.** *На бережку у ставка.* Нп. *Ой у тихого Дунаю, у крутого бережку.* Чуб. *Тиха вода береженьки зносить.* Чуб. V. 344.

Берегі́вка, ки, *ж.* Пт. стриж. Hirundo riparia. Вх. Уг. 227.

Береговий, а́, е́. 1) Береговой. *Береговий вітер,* т. е. дующий с берега. 2) Прибрежный. *Хиба у нас береговий огород, що і досі б мокро було.* Лебед. у. 3) Употребл. как сущ. в значении—береговой надзиратель. *Ходім до берегового—він нас розсудить.* Киев.

***Берего́вина, ни,** *ж.* Побережье, прибрежье. Сл. Тутк.

Береговиська, ка и **береговиська, ща,** *с.* Прибрежье.

Берего́ю. Творит. пад. от **бе́рег.** Форма эта встречается в песне: *Пливе віночок краєм Дунаєм, а вона за нею* (вм. за ним) *все берегою.* Чуб. III. 304.

Берегти́, жу́, же́ш, *гл.* Беречь, хранить. *Береженого і бог береже.* Посл.

Берегти́ся, жу́ся, же́шся, *гл.* Беречься, остерегаться. *Бережіться, хлопці!* Кв. *Тільки одної слави бережися.* Чуб. V. 474.

Берегу́лька, ки, *ж.* Ум. от **берегу́ля.**

Берегу́ля, лі, *ж.*=**Берегі́вка.** Hirundo riparia. Вх. Пч. II. 12. Ум. **Берегу́лька.**

Бережа́к, ка́ и **бережа́н, на́,** *м.* Прибрежный житель.

***Береже́ний, а, е.** Осторожный, осмотрительный, остерегающийся. *Береженого й бог береже.*

Береже́нько, ка, береже́чок, чка, *м.* Ум. от **бе́рег.**

Бережи́на, ни, *ж.* Прибрежье, побережье. *Берегом, берегом, бережиною ой хто ж то приходив вечориною?* Чуб. V. 92.

Бережина́, ни́, *ж.* Береговая трава, береговое сено. *Підем бережину поскидаємо.* Харьк. у.

Бережи́стий, а, е. С высокими берегами. *Оберне й степ сухий в озера бережисті.* К. Псал. 251.

Бережи́ти, жу́, же́ш, *гл.*=**Берегти́.** *Хто будеть на світі правду бережити, тому шлеть бог з неба довго в світі прожити.* КС. 1884. I. 48.

Бережі́ння, ня, *с.* Бережливость, охранность. *Бережіння лучче ворожіння.* Посл.

Бережки́, кі́в, *м. мн.* Металлическая обделка краев у ножевого черенка. НВолын. у.

Бережки́й, а́, е́. Острожный, берегущийся. *Бережкий чоловік не пійма-*

ється в лісі. Миус. окр. *Дика вутка бережка.* Волч. у.

Бе́режни́й, а, е = **Бережки́й.** Ум. **Бережне́нький.**

Бере́жний, а, е. Прибрежный. *Бережні піски; бережні буряки.* Чигир. у.

Бере́жність, ности, *ж.* Осторожность. Бел.-Нос.

Бе́режно, *нар.* Бережно, осторожно. Ум. **Бережне́нько.**

Бережня́к, ка́, *м.* 1) Ветки и куски дерева, валяющиеся на берегу реки, выброшенные водою. 2) Заросль на берегу реки.

Бережо́к, жка́, *м.* Ум. от **бе́рег.**

Бере́за, зи, *ж.* 1) Берёза, Betula alba L. ЗЮЗО. I. 114. *Під білою березою козаченька вбито.* Мет. 102. 2) Парень (у девушек—девушка), избираемый распорядителем во время **вечерни́ць,** пения **колядо́к** и пр., запевало, заправитель хора. КС. 1887. VIII. 772. Г. Барв. 120. МУЕ. III. 58. *А хто, хлопці, буде в нас за березу?* Херс. *Настя-береза завела, а за нею всі.* Г. Барв. 221. Ум. **Бере́зка, берізка, бере́зочка, бере́зонька, берізочка, берізонька.**

Бе́резень, зня, *м.*=**Бе́резіль.** *22-го березня 1838 року я глянув із неволі на світ божий.* Шевч. (О. 1862. VI. 15).

Бере́зина, ни, *ж.* 1) Березовое дерево. Грин. III. 499. *Осичино, березино! чом не гориш, тільки куришся?* Чуб. V. 548. 2) Березовая ветка, розга. *У три березини потягали.* Нп. 3) Березовый лес. Шейк. *А в березині грибів, грибів! —Кувала мі зазулечка в густій березині.* Шух. I. 201. Ум. **Берези́нка.**

Бере́зі́вка, ки, *ж.* Настойка водки на молодых березовых листочках или почках (употребл. при лечении ран). Маркев. 171. Чуб. VII. 447.

Бе́резіль, зіля, *м.* Месяц март. О. 1862. III, заглавный лист.

Бе́резінь, зня, *м.*=**Бе́резіль.** Гн. II. 211.

Бере́зка, ки, *ж.* 1)=**Берізка.** *Очерет, повитий березкою.* О. 1862. VIII. 16. 2) — **боло́тяна.** Betulhumilis Schrank. ЗЮЗО. I. 114.

***Березневати́й, а, е.** Поросший березой. *Колись росла по боках річки береза, через те вона й березневата.* Херс.

Бере́зни́к, ка́, *м.* Березовый лес, роща. *А тут йому з березника на зустріч шкандибає рижа кобила.* Кв. Ум. **Березничо́к.** *Бігла теличка з березничка.* Чуб. III. 479. *Їздили ми по горах і по ярах, і по дубничках, і по березничках.* Грин. III. 543.

Березни́ця, ці, *ж.*=**Бере́зни́к.** *Бігла телиця та з березниці.* Х. Сб. VII. 444.

Березня́к, ка́, *м.*=**Бере́зни́к.** *Йде березняком дівчина.* Щог. Сл. 105. Ум. **Березнячо́к.** Чуб. III. 429. *Стоїть він в гарному частенькому березнячку.* Драг. 119.

Бере́зовий, а, е. 1) Березовый. *На тобі листя березовеє.* Чуб. V. 589. *Поплавці з березової кори біліли разками по лозах.* Левиц. I. 98. 2) Как эпитет при некоторых сущ. означает: розги. *Хведько не вчився і скуштував березової кашки.* Г. Арт. (О. 1861. III. 109). *Дати березової каші.* Фр. Пр. 26. *Березовим пером виписувати. Березової дам припарки.* Котл. Ен. **Уже́ не їсть бере́зової ка́ші.** Уже вышел из школьных лет. Фр. Пр. 26.

Березозі́л, зо́ла и березозі́ль, зо́ля, *м.*=**Бе́резіль.** Бел.-Нос.

Бере́зонька, бере́зочка, ки, *ж.* Ум. от **бере́за.**

Бере́ка, ки, *ж.* Раст. Pyrus terminalis Ehrh. ЗЮЗО. I. 133.

Бере́мок, мка, *м.*=**Оберемок.** Бел.-Нос.

Бересклен́, ну и **бересклет́, ту,** *м.* Раст. Evonimus verruscous Scop. ЗЮЗО. I. 123.

Бе́рест, та, *м.* 1) Берест, Ulmus campestris L. ЗЮЗО. I. 140. 2)—**бі́лий**=**Бере́за,** Betula alba. Вх. Лем. 392. 3) Верхняя кора березы, годная для гонки дегтя. *Березовий берест.* НВолын. у. Ум. **Берестóк, бере́стонько, берестóчок.** *Проїхав козак лугом берегом, прив'язав коня до берестонька.* Мет. Ув. **Берести́ще, берестя́ка.**

Берести́на, ни, *ж.* Берестовое дерево. *Дрючки держали з берестини.* Котл. Ен. *На берестині ворон крюка.* Щол. Сл. 59. Ум. **Берести́нка.**

Берести́ще, ща, *м.* Ув. от **бе́рест.**

Берестни́к, ка́, *м.* Берестовый лес, берестовая роща. Аф. Ум. **Берестничо́к.**

Берестня́к, ка́, *м.*=**Берестни́к.** Аф. Ум. **Берестнячо́к.**

Бересто́вий, а, е. Принадлежащий или относящийся к бересту; сделанный из береста. *Шохва гарна, берестова.* Харьк.

Бересто́**к, тка́, бере́стонько, ка, берест**о́**чок, чка,** *м.* Ум. от **бе́рест.**

Берестю́к, ка́, *м.*=**Бе́рест.** *Там виріс берестюк крислатий.* Грин. I. 118.

Берестя́ка, ки, *м.* Ув. от **бе́рест.**

Берестя́нка, ки, *ж.* 1) Коробка из березовой коры. 2) Гриб, растущий на берестовых пеньках. *Галушки з берестянками.* Канев. у.

Беречи́**, жу́, же́ш,** *гл.*=**Берегти́.**

Бержу́лочка, ки, *ж.* Встречено в песне (Чуб. V. 1088, № 232) с испорченным текстом; если не искажение, то—название коровы?

Бері́вка, ки, *ж.*=**Бари́вка**=**Бари́лка.** Шух. I. 307. Гн. II. 175. Ум. **Бері́вочка.** Шух. I. 250, 251.

Бе́ріг, рега, *м.* и пр.=**Бе́рег** и пр. *Пливе дараба, а керманич на беріг поглядає.* Млак. 4. *Прибрежная роща, луг; прибрежная полоса. *А де мати? Пішла в беріг.* Крим. ***Бе́ріг-на́вісень.** Нависший, крутой берег. Сл. Тутк.

Бері́зка, ки, *ж.* 1) Ум. от **бере́за.** 2) Раст. а) Вьюнок. Convolvulus arvensis L. Вх. Пч. II. 30. б) Cuscuta epilinum. Вх. Пч. II. 31.

Бері́зонька, ки, *ж.* Ум. от **бере́за.**

Берки́й, а́, е́. 1) Липкий, клейкий. *Після дощу кал рідкий, то він не беркий, не чіпляється за колеса.* Волч. у. 2)—**до робо́ти.** С энергией работающий, ретивый, рьяный в работе. *Я таки була берка до роботи.* Г. Барв. 359. *Берка і здібна дівчина до всього.* Г. Барв. 384. *3) Впитывающий в себя. Сл. Дубр.

Берки́ць! *меж.* Для означения момента падения: кувырк! шлеп! *Беркиць у яр!* Рудч. Ск. I. 2. *Беркиць обидва під лаву.* Мнж. 92.

Берки́цьнути, ну, неш, *гл.* Кувыркнуть, повалить, бросить, шлепнуть, опрокинуть, повалить кого. Шейк. *Так і беркицьнув його на землю.*

Берки́цьнутися, нуся, нешся, *гл.* Шлепнуться, кувыркнуться.

Берку́т, та, *м.* Беркут. Agnila fulva.

***Бе́рлик, ка,** *м.* Маленькая шапочка. Сл. Дубр.

Берли́н, на, *м.* Карета. *Їде шляхом до Київа берлин шестернею.* Шевч. *Так розжився, що було берлином їздить. Будка з вікнами і коні в простяж.* ЗОЮР. I. 266.

Берли́на, ни, *ж.* Речное судно: берлина, барка (по Днепру). О. 1861. XI. 109. Ум. **Берли́нка.** *Кілька дубів і берлинок з кавунами бичувалося по Дніпру.* Левиц. Пов. 273.

Берлі́г, лога́, *м.*=**Барлі́г.** *На тім то берлозі свиноти іди построить Албуград.* Котл. Ен.

Бе́рло, ла, *с.* Скипетр. *Падишах своїй цариці берло довіряє.* К. МБ. XII. 274.

Беру́лька, ки, *ж.*=**Ягня́.** Вх. Пч. II. 6.

Беру́чий, а, е=**Берки́й 2.** *У нас діти беручі до письменства.* Харьк. *З його був би добрий маляр, бо воно хлоп'я до всього беруче.* Шевч. (КС. 1883. II. 404).

Беручки́й, а́, е́. 1)=**Берки́й 2.** 2) Липкий, цепкий, вязкий.

Берфе́ла, ли, *ж.* и **берфе́ло́, ла́,** *с.* Часть **верклюга́.** Вх. Зн. 2. См. **Верклю́г.** Шух. I. 109, 186.

Бе́рца, ци, *ж.* 1) = **Бер** = **Кла́дка.** *На тій пропасті був перехід через малу берцу.* 2) **Бе́рци.** Часть плуга (какая?). ЕЗ. V. 58.

Берце́, ця́, *с.* 1)=**Бе́рца 1**=**Бер**=**Кла́дка.** Желех 2) = **Орчик.** Вх. Лем. 391.

Бе́саг, га, *м.* Чаще во мн. ч. **бе́саги.** 1) Мешок. *То бесаги мельникові стояли з пшеницев.* Гол. III. 225. 2)=**Саква́й,** дорожный двойной мешок. Kolb. I. 69. КС. 1891. VI. 380. Шух. I. 77. *Парубки кладуть калачі в бесаги.* Федьк. 3) Писанка с изображением **бе́сагів.** КС. 1881. VI. 380.

Бе́седа, ди, *ж.* 1) Разговор, беседа, речь. *Іде між нами своя весела беседа.* Г. Барв. *А у беседі частісінько і піп не знав, що против його говорити.* Кв. 2) Пир, пирушка. *Чи у беседі була, медгорілку пила?* Балл. 11. 3) Общество гостей. *Там у покоях сидить царська чесна беседа.* Рудч. Ск. Ум. **Бесе́донь-**

ка. *Веселая беседонька, де мій милий п'є.* Чуб. V. 805.

I. Бесе́дка, ки, *ж.* Лавка для гребцов в большой днепровской лодке, называемой **дуб.** Мнж. 179.

***II. Бесе́дка и бе́сідка, ки,** *ж.* Беседка. *Мішок з грушами поклав у бесідці. Занїс стільця до бесідки.* Крим.

Бесе́донька, ки, *ж.* Ум. от **бе́седа.**

Бесе́дувати, дую, єш, *гл.* Беседовать, разговаривать. *А хлопець знає, що дома піп обеседує.* Рудч. Ск. I. 170. *І пийте, і їжте, і беседуйте.* Чуб. V. 149.

Бесермéн, на, *м.* и пр. = **Бусурмáн** и пр.

Бесєкýр, ра, *м.* Род растения. Вх. Зн. 2.

Бéсі, *меж.* Детск.=**Бебéсі.**

Бéсіда, ди, *ж.* 1)=**Бéседа.** *Бесіди багато, а розуму мало.* Фр. Пр. 27. *Ой чия ж то бесіда тут вечеряє весела.* Х. Сб VII. 425. *2) Речь. *Не гніви бога, дурна тітко! Така бесіда тільки гріх на душу стягає.* Борд.

Бéсідливий, а, е. Разговорчивый, словоохотливый. Желех.

Бесíдувати, дую, єш, *гл.* 1)=**Бесе́дувати.** *Турок до них бесідує.* Гн. I. 63. 2) Говорить, произносить. *Маштер бесідує 24 разів «Отче наш».* МУЕ. III. 55.

Бесіжни́к, ка́, *м.* Раст. а) Paris quadrifolia. Желех. б) — **огоро́дний.** Malva. Вх. Зн. 2.

Бéсіт [ту?], *м.* Раст. Epilobium angustifolium. Лв. 98.

Бéскед, ду, *м.*, **бескéда, ди,** *ж.* Крутизна, обрыв, непроходимый овраг. *Бережно провів проміж рівчаків і бескедів.* Стор. II. 194. *З високої скелі в глибокий бескед.* Стор. М. Пр. 40.

Бескéдина, ни, *ж.* Крутой горный обрыв. Желех.

Бéскéт, ту, *м.*=**Бéскед.** *Довго крутилась, ходила по бескетах та по ярках.* О. 1862. IV. 88.

Бескéття, тя, *с. соб.* Обрыв, обрывы, овраги. *Он дивіться, яке бескеття ліворуч від дороги.* Пирят. у.

Бéскид, ду, *м.* 1) Гора. Желех. 2) Также во мн. **Бескúди.** Часть Карпат от Яблонки до источников р. Стрыя на северном и р. Латорицы на южном склоне. Гол. I. Геогр. оч. 558.

Бескúдський, а, е. Относящийся к **бескúдам.** Желех.

Бескúдувати, дую, єш, *гл.* Пасти скот на горах в **бескúдах.** Желех.

Бéстія, тії, *ж.* Бранное: скот, бестия. *Завзята бестія.* Шевч. Ув. **Бестія́ка.** Сим. 214.

Бестія́нський, а, е. Собачий, скотский. *Ах він бестіянський син.* КС. 1883 VII. 501.

Бéсур, ра, *м.* = **Бусурмáн.** *Тривай, бесуре! я тебе відучу до чужих дівок залицятися.* О. 1861. XI. Кух. 16.

Бéсурів, рова, ве. 1) = **Бусурмáнський.** 2) Вражий, чортов. *Бесурів син.*

Бесурмáн и бесурмéн, на, *м.*=**Бусурмáн.**

Бусурмáнський и бесурмéнський, а, е=**Бусурмáнський.** К. ЧР. 23. *Віра бесурманська.* АД. I. 334.

Бесурмля́нин, на, *м.* = **Бусурмáн.** *Злі бесурмляне з міста рушали.* КС. 1884. I. 47.

Бесурмля́нський, а, е = **Бусурмáнський.** КС. 1882. VIII. 275.

Бетéга, ги, *ж.* 1) Болезнь. Вх. Зн. 2. 2) *об.* Ни к чему негодный человек. Вх. Лем. 391.

Бетегóта, ти, *об.*=**Бетéга 2.** Вх. Лем. 391.

Бетéжний, а, е. Больной. Вх. Зн. 2.

Бéтлах и бéтлих, ха, *м.* Мусор, крупный сор. *Маде сміття я і сам винесу, а цього бетлиха хиба возом вивезти.* Могил. Подол.

Бетóніка, ки, *ж.* Раст. Betonica officinalis. Вх. Пч. II. 29.

***Бетóнник, ка,** *м.* Бетонщик. Сл. Дубр.

Бефéль, ля, *м.* Приказ. *А вахмайстер попереду бефель їм, видає.* Гол. I. 145.

Бех! *меж.* 1) Бух! (о падении). 2) Бац! (о выстреле). ЗОЮР. I. 284.

Бех, ха, *м.* 1) Раст. Cicuta virosa L. ЗЮЗО. I. 116. 2) В заклинаниях употребл., как болезнь, родственная с **бешúхою.** *Богородице діво! прошу тебе вишептать і вимовить бех і бешиху.* Чуб. I. 115.

Бéхати, хаю, еш, одн. в. **бéхнути, ну, неш,** *гл.* Делать что-нибудь с шумом: стучать, падать, бить, стукнуть,

упасть, ударить. *Кого по пиці бехає, кого у груди тасує.* Кв. *Так і бехнув з горища.* Мнж. 113.

Бе́хатися, хаюся, ешся, сов. в. **бе́хнутися, нуся, нешся,** *гл.* Падать, упасть с шумом, грохнуться. *Як би не вона, бехнулась би перед усіма.* Г. Барв. 398.

Бе́цман, на́, *м.* Неповоротливый человек, увалень, дубина, балбес. *Який бецман, а нічого не вгоден робить.* Аф.

Бе́цма́нка, ки, *ж. р.* от **бе́цман.**

Бець, ця, *м.* Род большого хлеба? *Беця їм спечу.* Мнж. 98.

Бецько́м, *нар.* — **поснути.** Крепко заснуть. Желех.

Бе́цяти, цяю, еш, *гл.* Детск. испражняться. Вх. Лем. 391.

Бе́чка, ки, *ж.* = **То́рок 2.** МУЕ. III, 25.

Бешеги, ше́г, *ж. мн.* Заразительные болезнетворные вещества. *Заніс бешеги до нашого села.* Вх. Зн. 3.

Бешезни́к, ка, *м.* Раст. Paris quadrifolia. Шух. I. 20, 46, 22.

Беши́ха, хи, *ж.* Болезнь: рожа, рожистое воспаление. Чуб. I. 116. Х. Сб. VII. 416. Мил. М. 95. Ув. **Беши́шище.** Мил. М. 96.

Беши́шник, ка, *м.* 1) Раст. Chenopodium hybridum L. ЗЮЗО. I. 116. Мил. М. 96, 11. 2)=**Беши́ха.** Драг. 27, № 11, статья 4.

Бе́шкет, ту, *м.* 1) Скандал, безчестие, посрамление. *Се ще йому стиднійш буде, що при людях такий бешкет йому зробили.* Кв. 2) Шум, смятение. Шейк.

Бешке́т, ту, *м.*=**Бе́скет.** *Київ усе по бешкетах та по кручах.* Змиев. у.

Бешке́тний, а, е. Скандальный, скандалезный.

Бешме́т, та, *м.* Особый род верхней одежды, бешмет; кафтан, носимый под черкескою. Стор. II. 18. ЕЗ. V. 6 (Черном.).

Бе́шпет, ту, *м.* = **Бе́шкет.** *Цю ніч вони мені бешпет зробили, усі копи побили.* Сумск. у.

Бешпе́тити, чу, тиш, *гл.* Пачкать, гадить. *Мухи бешпетять стіни.*

Бе́штання, ня, с. Брань, нагоняй, *разнос. *Досить мені вже того бештання,—краще мовчи вже.* Липов. у. Ефр.

Бе́штати, таю, еш, *гл.* Бранить, срамить, давать нагоняй. *Я його вже добре бештав.* Шейк. *Бештає за гріхи вдівця молодого.* Рудан. I. 158.

Бе́щад, да, *м.*=**Бе́скид 2.** Вх. Уг. 227.

Бждирка, ки, *ж.* Рыба Phoxinus rivularis. Вх. Пч. II. 20.

Бжів, ва, *м.*=**Чміль.** Вх. Пч. I. 5.

Бжілка, ки, *ж.*=**Бджілка.**

Бжола́, ли́, *ж.*, **бжоляни́к, ка,** *м.* и пр.=**Бджола́, бджоляни́к** и пр.

Бжоляникува́ти, ку́ю, еш, *гл.*=**Пасішникува́ти.** Волч. у. (Лободовск.).

***Бжоля́р, ра́,** *м.* Пчеловод. Немол.

Бжук, ка́, *м.* Навозный жук, Scarabaeus stercorarius. Вх. Пч. II. 27.

Бжун, на́, *м.*=**Бжук.** Желех

Бжуни́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Жужжать. Желех.

Бздика́ти, каю, еш, *гл.*=**Бздіти.**

Бздикну́ти и **бздикону́ти, ну, не́ш,** *гл.* Одн. в. от **бздика́ти.**

Бздила́, ли́, *ж.* Жук вонючка, Blaps. Мнж. 176.

Бздини, бздин, *ж. мн.* 1) Газы в желудке. 2)=**Бздюха́ 1?** *Рветься як бздини.* Шейк.

Бздіти, бздю, бздиш, *одн. в.* **бзднути, ну́, не́ш,** *гл.* Бздеть, испускать, испустить ветры. Ном. № 12577. *Дід перднув, баба бзднула—і хата потонула.* Нар. сказка. *Не бзди гостро, бо уріжешся.* Посл. Канев. у.

Бздо, да, *с.* Газы в желудке, ветры.

Бздун, на́, *м.* Часто испускающий ветры (см. **Бздо**); говорят преимущественно о стариках. *Старий бздун.* Ув. **Бздуня́ка.** *Оце ще бздуняка: начхурів і дихати не можна.* Кременч. у.

Бздюха́, хи́, *ж.* 1) Род гриба: дождевик, Lycoperdon Bovista L. 2) Насекомое: вонючка. Ум. **Бздю́шка.**

***Бзик, ку,** *м.* 1) Строка, дрок. 2) О человеке: норов, пунктик, мания. Сл. Нік.

Бзина́, ни́, *ж.* = **Бузина́.** Желех. Шух. I. 18. ЕЗ. V. 89.

Бзино́вий, а, е=**Бузино́вий.** ЕЗ. V. 89.

Бзича́ти, чу́, чи́ш, *гл.*=**Дзича́ти.** Вх. Лем. 391.

Бзік, ка́, *м.*=**Бузина́.** Вх. Лем. 391.

Бзюк, ку, *м.* Раст. Sambucus Ebulus L. ЗЮЗО. I. 135.

Би, сокращ. **б.** 1) Частица, прибавляемая к слову для выражения условности. бы, б. *Я ж би тую Україну кругом облітала.* Нп. *Дурним би назвали, од себе прогнали.* Шевч. *Як би він не лях, то не звав би ся Стасем.* Литин. у. **Би б.** Был бы. *Не рад би б ти моєму братіку, як би в гості прийшов?* Рудч. Ск. I. 85. **Би-м.** Выражается условность в 1-м лице. *Від чорта би-м ся відхрестив, а від тебе ні відхрещусь, ні відмолюсь.* Ном. № 2806. *Дала би-м білу ручку, та нема кому.* Чуб. V. 1. *Ой рада би-м, мій синоньку, листок написать.* Федьк. I. 37. Также точно для 2-го лица ед. ч. **—би-сь.** *Не волів би-сь, милий синку, йти з ягнятком на толоку.* Федьк. Для 1-го лица мн. ч. **би-сьмо;** для 2-го лица мн. ч. **би-сьте.** 2) *Сз.* Дабы, чтобы. *І над ним і коло него хрестик божий пише, би уроки, би злі духи там не приступали.* Федьк. I. 3.

Биба́к, ка́, *м.* Веред. Угорщ.

Би́бка, ки, *ж.* Шишка овечьих экскрементов. Мил. М. 25. См. **Бі́бка.**

Библі́йний, а, е=**Біблі́йний.**

Бібліоте́ка, ки, *ж.* = **Бібліоте́ка.** *Скрізь як у дзвін дзвонять,—говорять за школи і бібліотеки.* О. 1861. X. 150. *Які все чудні книжки в бібліотеці мого батька.* Левиц. Пов. 128.

Биґа́рь, ря́, *м.*=**Беґа́р.** Угор.

Би́ґасень, сня, *м.* Дубина, болван, олух. Желех.

Биґи́ збива́ти = **Ба́йдики би́ти.** Желех.

Би́дзатися, дзаюся, єшся и **би́дзкатися, каюся, єшся,** *гл.*=**Ґе́дзатися.** Желех.

Би́дзень, дзня, *м.* = **Ґе́дзень.** Желех.

Би́дзькавка, ки, *ж.* Насек. а) Oestrus, овод. Вх. Зн. 3. б) Hippobosca equina. Вх. Зн. 3.

Бидли́на ни, *ж.* Единич.: скотина, одна штука скота. См. **Товари́на, товаря́ка.**

Би́дло, ла, *с.* 1) Рогатый скот. *Май—бидлу дай, а сам на піч утікай.* Ном. № 447. *В тій оборі повно бидла.* Чуб. II. 232. 2) Бранное: скот, скотина. *Ах ти, бидло погане!* 3) Падаль. **Ув. Бидлюга́, бидлю́ка, бидля́ка, бидля́тина.**

Бидля́, ля́ти, *с.* Одна молодая скотина, одна скотина. Чуб. III. 374.

Бидля́к, ка́, *м.* Бранное: скот, скотина.

Бидля́ка, ки и **бидля́тина, ни,** *ж.* Ув. от **би́дло.**

Бидля́чий, а, е. Скотский.

Бидля́чка, ки, *ж.* Экскремент рогатой скотины. Вх. Лем. 391.

Бизі́вний, а, е. Верный, надежный, несомненный. Угор.

Бизі́вно, *нар.* Несомненно, наверно. Вх. Зн. 3.

Бизува́ти, зу́ю, єш, *гл.*=**Бізува́ти.** Вх. Зн. 3.

Би́йстрик, ка, *м.* Быстрое течение в реке. Киев.

Бик, ка́, *м.* 1) Бык (молодой, кастрированный). *До чого бик навик, того і волом схоче.* Фр. Пр. 27. *Міняй бики на воли, аби дома не були.* Чуб. I. 272. 2) **— ди́кий** = **Оле́нь.** Вх. Пч. II. 6. 3) Насек. Lucanus cervus, жук олень. Вх. Пч. II. 27. 4) Прочный треножник, с помощью которого поднимают мельничный камень. Чигир. у. 5) Род неподвижных кандалов. КС. 1882. VIII. 263. *6) Бык, устой (под мостом). «Техн. Вісті». 1926 р. *7) Лежак, дымовой ход на чердаке. 8) Род детской игры. Ив. 47. Ум. **Бичо́к, бичо́чок.** Ув. **Бичи́сько, бичи́ще.**

Би́лень, льня, *м.*=**Бич 2.** Шух. I. 166.

Биле́т, та, *м.* 1) Билет. 2) Паспорт. 3) Отпускной солдатский билет. *По дорозі йшов молодий москаль додому по билету.* Левиц. I. 1. 4) Двадцатипятирублевая ассигнация. *А що за цю коровку?—Билет.* Золотон. у.

Би́лець, льця, *м.*=**Би́лень**=**Бич 2.** Kolb. I. 64.

Билина́, ни, *ж.* Стебель полевого злака, травка, былина. *Ой у полі билина, її вітер колише.* Мет. 78. *Сам зостався на чужині, як билина в полі.* Мет. 11. Ум. **Билинка, билинонька, билиночка.**

Билисько, ка, *с.* Место, заросшее травой, стеблями растений. *Приїдь, приїдь, Кострубоньку! Стану з тобов*

до шлюбоньку на травнику-билиську і в подертім сірачиську. Pauli, I. 22.

Били́ця, ці, *ж.* 1) Быль, былое. *Бо се не казка, а билиця, або бувальщина, сказать.* Шевч. 2) = **Били́на.** *Інших била палицов, мене с била билицов.* Гол. I. 211.

Би́лка, ки, *ж.* 1) Род игры в мяч. Полтав. 2) Ствол дерева толщиной в руку. Павлогр. у.

Би́лля, ля, *с. соб.* Былие. *Ой, Василько, сиди в биллю, а я в черемшині.* Pauli, II. 189.

I. Би́ло, ла, *с.* 1) Доска, употребляемая вместо колокола в монастырях; то же, что **клепа́ло.** *Я йому як у било б'ю: женись та женись,—так ні та й годі.* Лебед. у. *Говорили, як у било били, а йому й не в догадки.* 2) Крылья или отводы в санях, предназначенные для того, чтобы сани не опрокидывались. Сумск. у. Ум. **Би́льце.**

II. Било́, ла, *с.* 1) Стебель растения (конопли), стержень кукурузы. Шух. I. 147. *Торік добрі були кукурузи: на їднім білі по два стрюки було.* Каменец. у. 2) Часть **друлівника́** (см.). Шух. I. 277. 3) Верхние боковые перекладины, соединяющие передок и задок воза. Черниг. Ум. **Бильце́.**

***Било́ви́й, а, е.** Стеблевый. Сл. Дубр.

Би́лька, ки, *ж.* Стебель картофеля. Вх. Уг. 227.

Бильни́к, ка́, *м.* 1) Черешки в листе. *Поїла проклята кузявка капусту,—тільки бильник один стирчить.* Черниг. 2) Раст. чернобыльник, Artemisia vulgaris. *Небом накрите, а билником огорожене.* Волынск.

Би́льце́, ця, *с.* 1) Ум. от **би́ло.** 2) Рамы у люльки. Чуб. VII. 386. *Шовковії вервечки, золотії бильця, срібні колокільця, мальована колисочка.* Мет. *Колихала цілу ніч і бильця з рук не пускала.* Черк. у. 3) Часть ткацкого инструмента, называемого **блят** (см.). Константиногр. у. 4) Часть **вити́шки** (см.). Вас. 202. 5) Палочка в улье, к которой пчелы прикрепляют восчину. Шух. I. 111. 6) Часть лозовой корзины: «продольный брусок вверху и внизу корзины». Вас. 147. 7) Одна из частей ворот. Шух. I. 87. 8) Брус в бороне, в котором укреплены зубья. *Треба було розбірати двоє бильців у бороні.* Чуб. II. 561. 9) Обруч в рыболовном снаряде, называемом **хва́тка.** Браун. 14. 10) Часть крыши **оборо́га** (см. **оборі́г.**). 11)—половинка стропил. Вх. Зн. 42.

Бильча́к, ка́, *м.* Бревно из цельного дерева, деревянный брус.

Биля́нка, ки, *ж.* = **Бандурча́нка.** Вх. Лем. 391.

Би-м. См. **Би.**

***Би́мбас, са,** *м.* Верзила. *Не сором тобі бити малих дітей? Вони ще маленькі, нічого не розуміють, а ти бимбас.* Крим.

Би́нда, ди, *ж.* Лента. Гол. Од. 26. Чуб. VII. 423. О. 1861. XI. Св. 29. *Дай же мені, моя мати, ще й червону бинду.* Грин. III. 385. **У би́ндах ходи́ти.** Быть девушкой. Шейк. Ум. **Би́ндочка.** Чуб. III. 210.

Биндж́у́к, ка́, *м.* Лентяй, лебежок. Желех.

Биндо́вий, а, е. Ленточный.

Биндоо́кий, а, е=**Блиндоо́кий.**

Би́ндочка, ки, *ж.* 1) Ум. от **би́нда.** 2) Косоплетка. Гол. Од. 50.

Биндочко́вий, а, е. Относящийся к ленточке. *Биндочковий кісник.* О. 1861. XI. 28, 29.

***Биндю́г, га́,** *м.* Ломовые роспуски. Херс. Нік.

Биндюги́, гі́в, *м. мн.*=**Бендюги́.**

Биндю́к, ка, ***биндюг, га́,** *м.*= **Чміль.** Вх. Пч. II. 26. *Шершень. Sl. jez. p.

Биндю́читися, чуся, чишся, *гл.*= **Бундю́читися.**

Би́ненька, ки, би́нечка, ки, *ж.* Ум. от **би́ня.**

Бинч, ча́, *м.* Трутень. Вх. Лем. 391.

Бинчáти, чу́, чиш, *гл.*=**Дзичáти.** *Хрущ бинчит.* Вх. Лем. 391.

Бинь-бинь! *меж.* Призыв для коров. Шейк.

Би́нька, ки, *ж.* Ум. от **би́ня.**

Би́нькати, каю, еш, *гл.*=**Бинча́ти**=**Бзича́ти.** *Бинькала бчілка на цвіту.* Гол. IV. 349.

I. Би́ньо, ня=**Би́ня.** Желех.

II. Би́ньо, ня, *м.* Плакса. Желех.

Би́ньця, ці, *м.* Ум. от **би́ня.**

Би́ня, ні, *ж.* Детск. название быка, коровы. О. 1862. IX. 118. Ум. **Би́нька, би́ньця, би́ненька, би́нечка.** *Плаче ко-*

до биків: «бинейки мої, бинейки!» Гн. II. 162. См. **Би́ця.**

Бир! бирр! *меж.* Крик, которым гонят овец. Kolb. I. 65. Шух. I. 210.

Би́рва, ви, *ж.*=**Брова́.** Желех.

Би́ренька, би́речка, ки, *ж.* Ум. от **би́ря.**

Би́рів, рова, *м.* Сельский староста, сельский судья. Угор. *От бирова утікайте.* Гол. III. 237.

Би́рка и **би́рька, ки,** *ж.* 1) Овца. 2) Шкура овечья, мерлушка. Гол. Од. 17. 3) **Ша́пка-би́рка.** Шапка из овчины. *А ще на козаку бідному нетязі шапка-бирка, зверху дірка.* Мет. 377. 4) Палочка, на которой нарезывают счет чего-нибудь, бирка; то же, что **карбі́ж.** КС. 1893. V. 277. 5)=**Багні́тка.** Вх. Лем. 391. 6) Сосновая шишка. Харьк. у., Борз. у. 7) Род детской игры. ЕЗ. V. 135. 8) Животное: стоног, тысяченог. Вх. Лем. 391.

Бирка́стий, а, е. О шерсти овец: в мелких завитках. *Вівці биркасти.* Вх. Лем. 391.

Би́ркати, каю, еш, *гл.* Созывать овец. *Вівчарь вівці наганяє, на ягнята биркат.* Гол. III. 394.

Биркува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Отмечать, делать пометки, нарезки. См. **Би́рка 4.**

Бирна́к, ка́, *м.* Палка с крючком, которою ловят овец.

Бирови́ти, влю́, ви́ш, *гл.* Быть сельским судьей. Угор.

Би́рочка, ки, *ж.* Ум. от **би́ря.**

Би́рса, си, *ж.* 1) Сильный ветер, ураган, бу, . порыв ветра. *Як набіжить бирса, то й млин повалить.* Киев. 2) Эпилепсия, падучая болезнь. Канев. у.

Бирсува́тися, су́юся, єшся, *гл.* Артачиться, беситься. *Спершу кінь бирсується, а далі оговтається.* Черк. у.

Бирува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Мочь, быть в силе. Угор.

Би́рфи, бирф, *ж. мн.* Ступеньки в передвижной лестнице. То же, что и **щаблі́.** Вх. Зн. 3.

Бирь-бирь! *меж.* Призыв для овец.

Би́рька. См. **Би́рка.**

Би́ря, рі, *ж.* Детск. овца. О. 1861. VIII. 8. *Як піду я яром по долині свої бирі гукати.* Чуб. Ум. **Би́ренька, би́речка, би́рочка.**

Биса́г, га́, *м.*=**Беса́г.**

Би́скуп, па, *м.* Римско-католический епископ, бискуп. К. ЧР. 10.

Бискупля́нин, на, *м.* Крестьянин, живущий на известных обязательствах на землях епископства. К. ПС. 110.

Бискупство, ва, с. Епископство.

Би́скупський, а, е. Епископский, бискупский.

Би́скупщина, ни, *ж.* Епископские владения.

Би́стрень, ня, *м.* Поток, быстрый ручей. *Брати мої невірні, як той бистрень, що дзюркотить на провесні в долині.* К. Іов. 14.

Би́стрий, а, е. 1) Скорый, быстрый, стремительный. *Перебреду бистру річку.* Мет. 83. *Підмила корінь бистра вода.* Нп. 2) Проворный. *Повибігали якісь панночки куці та бистрії як сороки.* МВ. I. 112. *І бистрим бігом все колише, неначе в гніві сам Зевес.* Котл. Ен. 3) **Би́стрий на о́чі.** Быстроглазый, шустрый. *Була у нас жінка,—знаєте, все бісики пускала—така собі бистра на очі.* Волч. у. **Дивиться би́стрим о́ком.** Внимательно смотрит. МВ. II. 107. 4) **Би́стрий на ро́зум.** Смётливый, сообразительный. *5) Резвый. *На бистрого коня сідає.* Херс. Нік. Ум. **Бистре́нький, бистре́сенький.**

Бистрина́, ни́ и **бистрина́, ні́,** *ж.* Быстрина, быстрое, стремительное течение воды. *Люблять прать на самій бистрині.* К. (ЗОЮР. II. 205). *Один з плотів, збившись з бистрини, трапив між каміння.* Стор. II. 122.

Бистри́ти, рю́, ри́ш, *гл.* Быстро, стремительно течь. *Вода бистрить.* Радом. у.

Би́стриця, ці, *ж.* 1) Быстрый и шумный поток. Желех. 2) Название многих рек. Желех. 3) Порода длинных слив. Вх. Лем. 391.

Бистрі́нь, ні́, *ж.*=**Бистрина́.** *Як же повідь настала, наперла бистрінь на будинок той.* Ев. Л. VI. 48.

Би́стро, *нар.* Скоро, проворно. **Би́стро очи́ма стриже́.** Бойко смотрит. Шейк. Ум. **Бистре́нько, бистре́сенько.**

Бистрово́дний, а, е. Стремительно текущий. *Потоки бистроводні.* К. Псал. 32.

*Бистрооки́й, а, е. Зоркий. *Він бистроокии, од його не приховаєшся.* Крим.

*Бистропли́нний, а, е. Быстротечный. *Хіба життя не бистроплинний сон?* Коцюб.

Бистрощо́кий, а, е. ? *Чого прийшов, бистрощокий?* Грин. III. 680.

Бистря́, рі́, *ж.*=**Бистрина́.** *Червона хустка пішла бистрею, довга коса роспустилась по воді.* МВ. I. 158.

Бистря́к, ка́, *м.* Накожный сап. Волын. г.

Бистря́нка, ки, *ж.* 1) Раст. Alburnus baldneri. Шейк. 2) Быстрая и глубокая речка. Ум. **Бистря́ночка.** *Течуть річки бистряночки, що й не перескочу.* Чуб. V. 577.

Би-сь. См. **Би.**

Бит, та́, *м.* Драка. *Такий меж їми був бит, що обидва на місті зістались.* Черном.

Би́тва, ви, *ж.* Битва, бой. *Ой не находь, Литва, буде з нами битва.* Мет. 215. *Лайки—байки, битва—молитва.* Ном. № 3807.

Бите́льня, ні, *ж.* Станок для трепания конопли. Левиц. I. 2.

Битець, тця́, *м.* 1) Каменоломщик. Миус. окр. *2) Боец. *А подайте мені битця ще з того конця!* Сл. Яворн.

Би́ти, б'ю, б'єш, гл. 1) Бить, наносить удары. *Дурного і в церкві б'ють.* Посл. *За що мене, мужу, б'єш, за які вчинки?* Нп. *Орлом сизокрилим літає, ширяє, аж небо блакитне широкими б'є.* Шевч. **Не по чім і б'є, як не по́ голові.** В том-то и беда, в том-то и дело. Ном. № 7367. 2) О лошадях: лягать. *Кобила б'є.* 3) Вколачивать. *Бити палі.* 4) О воде, волне и пр. Бить стремительно, литься, течь. *Вода так і б'є. Ой не ходи коло води, буде хвиля бити.* Мет. 70. *Піна била з рота.* Стор. М. Пр. 19. 5) О часах, колоколе и пр. Звонить, бить. *В усі дзвони б'ють.* Грин. III. 275. *У дзвочи дзвонять, в гармати б'ють.* О. 1862. II. 59. 6) Разбивать, бить. *Бити вікна. На мою невісточку не настачишся горшків та мисок: так б'є, хоч що тиждня нові купуй.* Харьк. 7)—**на ко́го.** Нападать, наступать на кого (во время войны). *І хоче ворогом на тебе бити.* К. ЦН. 172. *Прийшов чужоземець татарин і ото вже на Вишгород б'є.* АД. I. 50. 8) О ветре, метели: веять, нести. *Б'є вітер на чистому.* Новомоск. у. *На Миколи перестало бити, за те ушкварив мороз.* Мир. Пов. I. 113. *Завірюха б'є.* Грин. II. 97. 9) Корчить в эпилепсии. *Бодай тебе било до землі, аби з ті дух вибило* (Проклятие—пожелание смерти от эпилепсии). Фр. Пр. 31. 10) **Олію би́ти.** Выжимать постное масло. 11) **Би́ти третяка́.** Танцовать. *Під дудку била третяка.* Котл. Ен. 12) **Ба́йдики би́ти.** Ничего не делать, бить баклуши. Ком. II. 17. 13) **Би́ти на забі́й.** Бить на смерть. *Б'є жінку на забій.* НВолын. у. 14) **Покло́ни би́ти.** Бить поклоны. *Прийшли в каплицю перед Феба, Еней поклони бити став.* Котл. Ен. 15) — **во́вну, по́всті.** Перебивать шерсть, делать войлоки. ЗОЮР. I. 48. Сим. 197. 16)—**телегра́м.** Посылать телеграмму. Лохв. у. 17)—**ши́ла.** Род игры у парней. О. 1861. XI. Св. 31. 18)—**чоло́м.** См. **чоло́.** 19) **Бода́й тя на сон би́ло!** Чтоб ты не мог заснуть. Фр. Пр. 29. ***Би́ти до вікі́нниць.** Бить, стучать в ставни. *Дощ грубими каплями бив до віконниць.* Лейкий. ***Би́ти телегра́му.** Посылать телеграмму. Сл. Нік. *Шутливо: **Би́ти в дріт.** Посылать по телеграфу. Сл. Нік. ***Би́ти на ґвалт.** Бить, подымать тревогу.

Би́тий, а, е. 1) Битый. *Каже дитина, що бита, та не каже за що.* Посл. **Би́тий хо́диш.** Вот-вот будешь побит. *Битий ходиш, — от-от-от попоб'ють.* Ном. № 3610. **Я в тім не би́тий.** Я этому не учен, я этого не знаю. Фр. Пр. 35. 2) О дороге: торный, укатанный. ***Би́тий шлях.** Большая, торная дорога. *Ой як вийдеш на битий шлях, слізоньками вмиться.* Нп. *Ой біда, біда чайці небозі, що вивела діток при битій дорозі.* Нп. 3) Печатный. *Я розбіраю тільки бите письмо, а скорописі не вмію.* Павлогр. у. (Залюбовск.). 4) О монете и металле: чеканенный, кованный. *Битії таляри.* Гол. I. 19. *При боці шабля у Дамашку бита.* Федьк. I. 132. *Без битої голої копійки.* Котл. 5) **Би́та підло́га.** Пол из бревен. Шух. I. 174. *6) **Би́та голова́.** Тертый калач, бывалый человек. *Ну та й він бита голова—його не одурите.* Крим. *7) **Би́тий на го́лову—**

башковатый. Сл. Нік. Ум. **Би́тенький.** Чуб. V. 943.

Би́тися, б'юся, б'єшся, гл. 1) Биться, драться, сражаться. *Бийтесь, не виляйте, настав тепер то січі час.* Котл. Ен. VI. 24. *Господарю Волоський, чи будеш зо мною биться.* Нп. *Бийте, поки б'ється.* Шевч. 2) Биться, трепетать. *Ти не знаєш, моя мати, за ким серце б'ється.* Мет. 50. *Жила б'ється. Плаче, плаче та ридає, як рибонька б'ється.* Нп. *Сокіл... і давай перед нею биться, наче підбитий.* Мнж. 4. 3) Биться обо что. *Будеш плакать, в землю битись, долю проклинати.* О. 1862. II. 82. 4) Стараться, биться. Грин. II. 88. *Б'ється, як риба об лід.* Посл. *Настя ночі не поспить, усюди старається, б'ється, достає.* Стор. 5) Бить, ударять. *Ходить дівка по бережку та все в груди б'ється.* Мет. 19. 6) О кобыле: иметь случку. Угор. 7) **Би́тися навби́тки.** Особый род игры яйцами на светлый праздник: бить одно яйцо об другое, и чье разобьется, тот и считается проигравшим. 8) **Би́тися об закла́д.** Держать пари, биться об заклад. 9) **Би́тися луно́ю.** Отдаваться эхом. *Стукотіння од коліс билося луною в обидва боки того яру.* Левиц. Пов. 272. *10) Стремиться куда-нибудь. *У нас дуже б'ються в прийми, бо своєї землі мало.* Крим.*11) **Опу́кою би́тися.** Горевать сильно, тужить. *Опукою б'ється бідная мати, сина виряжаючи.* Звен. у. Ефр.

Би́тка, ки, *ж.* 1)=**Ба́бка 5.** 2) Разбитое яйцо (см. **Би́тися навби́тки**). *У мене є з двадцять биток.* Черк. у. 3) Драка, битье. Гн. I. 65. Вх. Лем. 392. *На ярмарку счинилась межи людьми битка.* Бердич. у. 4) Удар в игре **ла́тка.** Ив. 47. 5) Шило, которое отыскивают друг у друга играющие в игру **ши́ла би́ти.** О. 1861. XI. Св. 31. 6) То же, что и **те́рниця,** но с более широкой щелью для **ме́чика.** Вас. 200.

Битли́вий, а, е. Драчливый. Мнж. 176. *Такий битливий,—зараз кулаком.* Константиногр. у. *Чоловік битливий буде.* Славянос. у. 2) Бодливый. *Така корова маленька, а битлива.* Черк. у. *Битлива корова наша.* Канев. у. 3) Сильно ударяющий. *Град битливий.* Миус. окр.

Би́тниця, ці, *ж.*=**Бете́льня.** Кобел. у. Киев. у.

Биття́, тя́, *с.* Битье; драка *Махання за биття не рахується.* Ном. № 3884. *Як би знайшовся такий чоловік, щоб не биттям, а поважним словом зробив з неї роботящу людину.* Стор. I. 10.

Би́ціньки, ки, *ж.* Ум. от **би́ця.**

Биць-биць! *меж.* для призыва телят.

Би́цька, ки, *ж.* Ум. от **би́ця.**

Би́цю-би́цю! *меж.*=**биць-биць!**

Бицю́ня, ні, *ж.* Ум. от **би́ця.**

Би́ця, ці, *ж.* Детск. корова, теленок и вообще рогатый скот. О. 1861. VIII. 8. **Зійшли́ би́ці на ки́ці.** Хозяйство пришло в упадок. Фр. Пр. 27. Ум. **Би́цька, би́ціньки, бицю́ня.** См. **Би́ня.**

Бич, ча́, *м.* 1) Палка. КС. 1883. IV. 773. *Не біжить собака від калача, але від бича.* Чуб. I. 279. *Добрий бич запарив.* Мнж. 105. 2) Било, короткая часть цепа, которою молотят. *Киї запорожські—палічча не дуже довгі, неначе бичі у ціпів.* Стор. II. 193. 3) Часть суконовального песта, при помощи которой он поднимается. Мик. 481. Ум. **Би́чик.**

Бича́, ча́ти, *с.* Бычок. Чаще во мн. ч. **бича́та.** *Їде чоловік бичатьми маленькими.* Гн. I. 96.

Бича́к, ка́, *м.* Нож с небольшим черенком. Угор.

Бичо́чок, чка, *м.* Ум. от **бичо́к.** *У тебе дві корови телилося, два бичечки родилося.* Чуб. *Запряжи бичечки.* Грин. II. 69.

Би́чий, а, е. Бычий. Вас. 163.

Би́чик, ка, *м.* Ум. от **бич.**

Бичи́на, ни, *ж.* 1) От **бик.** Говядина. Константиногр. у. 2) От **бич 1.** Палка. Рудч. ЧП. 233.

Бичи́ську, ка, *м.* Ув. от **бик.**

Бичи́тися, чу́ся, чишся, *гл.* О корове: иметь случку. *Гарно бичитися, та погано телитися.* Ком. II. № 446.

Бичи́ще, ща, *м.* Ув. от **бик.**

Бичі́вка, ки, *ж.* Веревка, бечевка. О. 1862. IX. 61. Ум. **Бичі́вочка.**

Бичівни́к, ка́, *м.* В дышловом возу: жердь, служащая для припряжки третьей лошади. *Кінь на бичівнику.* Вх. Зн. 3. Ум. **Бичівничо́к.**

Би́чка, ки, *ж.*=**Багні́тка.** Вх. Пч. II. 37.

Бичня́, ні́, *ж.* 1) Стадо волов. 2) Загон для волов. *Звелів з бичні волів пригнати.* Котл. Ен. III. 22.

Бичова́, ви́, *ж.* Припрягивание добавочных лошадей или волов. Шейк.

Бичови́й, а́, е́. Припряженный в добавление. См. **Бичува́ти 1.**

Бичо́к, чка́, *м.* 1) Ум. от **бик. Бичо́к-третячо́к.** Вол трехлеток. Чуб. III. 346. 2) Рыба: а)=**Баб**о**е́ць.** Вх. Пч. II. 19. б) Gobius. Браун. 27. ***Бичо́к-кнут.** Gobius batracho. Херс. Б. Юрківський. ***Бичо́к-ци́ган.** Черный бычок. **Бичо́ккова́ль.** Лягушкоголовый бычок. Херс. Нік. 3) Печной боров? *Хата в його з рундучком і піч не з бовдуром, а так, як у панів, з бичком.* Г. Барв. 424. 4) Мера водки, равная $^1/_2$ четверти. Радом. у. 5) Мера лучины: два кубических аршина. Радом. у. 6)=**Си́чик 2.** 7) Род танца. Алв. 32. *8) Окурок. *Курити—аж за душу тягне; може де хоч бичка знайду.* Уман. Ефр. *9) Гряда разбросанных по дну реки камней. Сл. Яворн.

Бичува́ння, ня, *с.* Отглагольное сущ. от **бичува́ти.**

Бичува́ти, чу́ю, єш, *гл.* 1) Припрягать к одной паре лошадей или волов еще одну или несколько вперед, когда тяжело везти. Ком. II. № 114. *На гору йду—не бичую, а з гори йду—не гальмую.* Мет. 460. 2) О судах: тащить на бечеве. Киев.

Бичува́тися, чу́юся, єшся, *гл.* 1)=**Бичува́ти 1.** *Ми раз-у-раз бичуємось, ідучи на цю гору.* Подольск. г. 2) Быть тащиму на бечеве, идти на бечеве. *Кілько берлинок і дубів з кавунами бичувалося по Дніпру.* Левиц. Пов. 273.

Бичу́сь, бичу́ш, бичу́шка. Клички быка.

Бишак, ка́, *м.* Сорт крупных астраханских сельдей. Харьк. Мнж. 176.

Бишва́, ви́, *ж.* В кожевенном производстве: кадка, род ушата, в котором уши вытянуты высоко вверх, а на продетой сквозь них палке вешается вымоченная кожа. Вх. Зн. 3.

Биши́ха, хи, *ж. и пр.* = **Беши́ха** и пр.

Би́шки! *меж.* Окрик на телят. Мнж. 176.

Бия́к, ка́, *м.*=**Бич 2.** ***Бияк мені геть чисто побився. Тра йти в ліс, чи не надибаю де дубка доброго на бияка.** Звен. у. Ефр.

Бі, сокращ. **Біг,** употребл. в сложных словах: **помага́й-бі.** Помогай бог! **Спаси́-бі!** Спасибо! **Да́сть-бі!** Бог даст. **Дале-бі! Про́-бі!**

Біб, бо́бу, *м.* 1) Раст. Боб, Vicia faba L. Чуб. V. 1157. 2) **Да́ти бо́бу.** Задать, поколотить. *Як дам тобі бобу, то й крикнеш «пробу!»* [вместо **«пробі»**]. Ном. № 3633. **Взяв до́брого бо́бу.** Был сильно побит. Чуб. II. 524. **Дав йому́ бо́бу залі́зного ззі́сти.** Застрелил? Задал непосильную задачу? Ном. № 4186. Ум. **Бі́бик, бо́бик, бобо́к, бо́бичок.** Ув. **Бобище.** ЕЗ. V. 149.

Бі́бка, ки, *ж.* 1) Помет в шариках: овечий, заячий, козий. Мнж. 176. См. **Би́бка.** 2) Шарик маленький. Ум. **Бі́бочка.**

Бі́блиця, ці, бі́бля, лі, *ж.* Род рыбы. Киев. Ум. **Бі́личка.**

***Бібліі́йний, а, е.** Библейский.

***Бібліоте́ка, ки,** *ж.* Библиотека.

Бібни́к, ка́, *м.* Трилистник.

Бібо́к, бка́, *м.*=**Бі́бка.** Черк. у.

Бібр, бобра́, *м.* Бобр. Желех.

Бібу́ла, ли, *ж.* Оберточная бумага. См. **Бебу́ля.**

***Бібуля́р, ру,** *м.* Пресс-бювар. Сл. Дубр.

Бібуля́стий, а, е. Похожий на **бібу́лу.** Желех.

Бі́б'яшок, шка, *м.* 1)=**Бі́бка 1.** 2) Древесная почка. Чигир. у.

Бівпу́шок, шка, *м.* Раст. Tussilago farfara. Вх. Лем. 392.

I. Біг и **бог, бо́га,** *м.* 1) Бог. *Чоловік стріляє, а біг кулі носить.* Ном. № 83. *Біг богом, а люде людьми.* Посл. *Як ось знечев'я вбіг Меркурій засапавшися до богів.* Котл. Ен. II. 20. *Жив у лісі такий бог лісовий.* Грин. I. 44. *В се врем'я в рай боги зібрались к Зевесу в гості на обід.* Котл. Ен. II. 19. 2) Икона, образ. Чуб. VII. 384. *Поцілувала на божнику бога.* Г. Барв. 239. *Батько й мати беруть богів, хрестять богами молодих і оддають їм у руки. Молода оддає свого бога молодому.* Грин. III. 440. 3) **Стари́й бог.** ? *Вона іде, іде,—мов старий бог з двору сходить... Вже до воріт, за двір...*—говорится о важ-

ности ухода уходящего лица. Сим. 228. 4) **Скляни́й бог.** Водка, штоф с водкой. *Тоді то й зазналася я із сим скляним богом.* О. 1862. VII. 42. *Прихилявся до шкляного бога, привчався горілочку вживати.* Мир. ХРВ. 203. 5) **Біг-ма́, біг-ма́є.** Нет, не имеется. *Діточок у їх біг-ма.* Шевч. *А іще на козаку нетязі шапка-бирка, зверху дірка, хутро голе, околиці біг-має.* ЗОЮР. I. 6) **Біг-ме́.** Ей-богу; право. *Біг-ме на щотах не училась.* Котл. Ен. IV. 19. *Біг-ме, я не брав твоєї сокири.* Каменец. у. 7) **Біг дав.** Есть, имеется. Галиц. 8) **Бо́гу робити́.** Иносказ.—сидеть в тюрьме. Повесть «Мамай» Скальк. 9) **Зна́ти бо́гу.** Знать молитвы. О. 1862. IV. 9. 10) **Бог відь.** Бог весть. *Ото скільки очима скинеш, бог відь колишні степи.* Конот. у. 11) **Своїм бо́гом зроби́ти, пітй.** По-своему сделать. Св. Л. 287. См. **Зроби́ти.** *З сього часу пішла своїм богом коло всього.* Св. Л. 114. 12) **Ніяки́м бо́гом не допро́сишся.** Никак не упросишь. *Ніяким богом не допросишся було, щоб хоть в двір до тебе заглянули.* Сим. 222. 13) **За мали́м бо́гом.** Едва. *За малим богом слави й чести козацької братерським боєм не занапастили.* К. ЦН. 221. *За малим богом Криму... не опанував.* К. ЦН. 219. 14) **За неви́нного бо́га (поби́то, взя́то).** Ни за что (побит, арестован и пр.). Мнж. 163. 15) **Спасе́ть же біг тебе́!** Выражение благодарности. Котл. Ен. II. 29. 16) **Коли́ вже те у бо́га і ді́лось!** Бог знает, когда это и было. Сим. 223. 17) **У бо́га.** Восклицание в досаде, если чего-нибудь не находишь. *Де ті ключі у бога!* Сквир. у. *18) Бог знает (где, когда). *Де в бога заєць, де в чорта батько.* Катер. А. Вержб. *19) **На бо́га!** Ради бога. 20) См. **Бі.** Ум. **Бо́гонько, бо́гочко, бі́женько, бі́жечко, божо́к.** *Ей, богочку, таточку, дай погоду!* Фр. Пр. 77. *Ішов божок дорогою, зострів дівку із водою: «Ой дай, дівко, води пити, смажні уста закропити!»—Не дам, старцю, води пити, бо вода єсть нечиста... «Ой ти, дівко, сама нечиста, а вода єсть завжди чиста». Стала дівка, ізлякалась, перед богом заховалась.* Млр. Л. Сб. 237.

II. Біг, гу, *м.* Бег. *І бистрим бігом все колише, неначе в гніві сам Зевес* Котл. Ен. ***У бігу́.** На бегу... *Кидаючи баранкові шапки і ловлячи їх у бігу кінцями довгих списів...* Лепкий.

Бігá, ги́, *ж.* 1) Бег, побежка. Екатериносл. у. 2) **Бігóю.** Рысью. *Кінь біжить бігою.* Канев. у.

Бі́гавка, ки, *ж.* Понос.

Біганúна, ни, *ж.* Беготня, суматоха. Левиц. I. 318. *Наробив справник біганини.* Каменец. у.

Бі́гання, ня, *с.* Бегание. *І піднявсь був... гомін, бігання, крик, галас.* Кв.

Бігáрь, ря́, *м.* Палка. *Візьму бігарь на плечі—вся моя худоба.* Гол. IV. 513. См. **Биґáрь.**

Бі́гати, гаю, єш, *гл.* 1) Бегать. *Бігає по луці.* В повел. накл. употребл. иногда **бігáй** вм. **біжи́.** *Бігай, коню, біган, коню, бо вже вечеріє.* Мет. 98. Употребл. оно также тавтологически: *Ой бігайте-біжіть шляхом да наженіте Касю з ляхом.* Чуб. V. 908. *Бігай, хлопче! Бігаймо у великий гай! Бігаймо, кажу!* МВ. II. 112. *Употр. в смысле—поторопись. *Бігай-но, дитинко, та принеси мені сокиру з повітки.* Звениг. у. Ефр. 2) О коровах: случаться. Угор.

Бі́гатися, *гл.* О животных: быть в периоде случки, случаться. Шух. I. 211.

***Бігú, гів,** *мн.* Бега, ристания.

***Бі́гкий, á, é.** Ходкий. Сл. Яворн.

Бі́глий, а, е. Бегущий. *Біглому єдна дорога, а погонцеві десять.* Фр. Пр. 37.

Бігмáтися, мáюся, ешся, *гл.* Божиться. Фр. Пр. 36. *Та не бігмайся, бо гріх.* Шейк.

Бі́гнути, ну, неш, *гл.*=**Бі́гти.** Драг. 267. *Бігнуть, пливуть човенцями.* АД. I. 246.

Бігóвисько, ка, *с.* Ристалище. Шейк.

Бігóм, *нар.* Бегом, скоро. *Та біжи мені бігом, щоб одна нога тут, а друга там.* Ном. № 11020.

Бігота́, ти́, *ж.* Название кошки в сказке. Мнж. 122.

Бі́гти, біжу́, жи́ш, *гл.* 1) Бежать. *Гріх по дорозі біг та до нас плиг.* Ном. № 96. *Туди ж бігла да дівчинонька.* Мет. 87. *Ворон коню, біжи швидче!* Мет. 74. *Біг так, що сам себе не чув*—изо всех сил бежал. Котл. Ен. III. 21. 2) Быстро ехать, плыть на судне. *Щось біжить з дзвоником.* О. 1862. V. 78.

Човном біжить по під берегом. Харьк. —**ве́рхи.** Ехать верхом.—**з копи́та, у чвал.** Ехать, бежать галопом. НВолын. у —**в клус.** Бежать рысью. 3) О воде, жидкостях и времени: течь. *Біжить річка-млинівочка, камені руйнує.* Pauli. *Молоко біжить. Борщ біжить. Час біжить. Літа мої біжать як скороходець.* 4)—**з бле́ску.** Бежать со света. *Як розходилась стара моя,—батю мій, хоч з блеску біжи!* Харьк. *5)—**світ за́ очі.** Бежать куда глаза глядят. Пир. у. Чик

Бігу́н, на́, *м.* 1) Бегун, быстро бегающий, скороход. *Олінь лісний — бігун бистрий, а людей боїться.* Гол. I. 376. 2) Ось, на которой ходит дверь, ворота и пр.: верея. КС. 1893. VII. 78. Чуб. VII. 383. Kolb. I. 60. *Двері спали з бігуна.* Шейк. 3) Верхний двигающийся жернов в мельнице. Вас. 183. 4) Полюс. *Найтепліше на землі по-під рівноденником, а найхолодніше коло бігунів.* Дещо. 5) Извилистый узор, зигзаг. Волын. г.; Славяносерб. у. 6) Род колбасы. Желех. 7) Лен. Вх. Уг. 227. Ум. **Бігуне́ць, бігу́нчик.**

Бігуне́ць, нця́, *м.* 1) Ум. от **бігу́н.** 2) Дитя, уже начинающее бегать. *Ростуть вони не по дням і не по часам, а ростуть по минутам: уже такі бігунці гарні.* Рудч. Ск. I 116. 3) Род вышивки. Славяносерб. у. Ум. **Бігу́нчик.**

Бігу́нка, ки, *ж.* 1)=**Бі́гавка.** *Чогось бігунка напала.* Киев. у. 2) Трехлетняя телка, вошедшая в период половой зрелости. 3) Пуля малого калибра. Вх. Уг. 227.

Бігунки́, кі́в, *м. мн.* 1) Беговые дрожки. 2) ? Чуб. VII. 396.

Бігунці́, ці́в, *м. мн.*=**Бігунки́ 1.**

Бігу́нчик, ка, *м.* 1) Ум. от **бігуне́ць.** 2) *Мн.* В загадке: сани. *Бігунчики біжать, ревунчики* (=воли) *ревуть, сухе дерево* (труну) *несуть.* Чуб. I. 313.

Бігу́ха, хи, *ж.*=**Бі́гавка.**

Бігу́чий, а, е. 1) О воде: текучий, проточный. Грин. II. 284. *Тут водиця бігучая—трохи покупайся.* Грин. III. 340. *2) О лошади: с резвым ходом. *Панські коні бігучі...* Пир. у. Чик.

Бігу́чка, ки, *ж.*=**Бі́гавка.**

Бігце́м, *нар.* Бегом. *А він бігцем, бігцем з кіньми.* Каменец. у.

Бі́гці, *нар.* = **Бігце́м.** *В бігці бічи.* Быстро бежать. Желех.

Бі́гчи, бі́чи, біжу́, жи́ш, *гл.*=**Бі́гти.** Желех.

Бігарь, ря́, *м.* = **Бігарь** = **Биґа́рь.** Гн. I. 89.

Бі́гос, су, *м.* Кушанье: жареная капуста с колбасой, салом. Шейк.

Біда́, ди́, *ж.* 1) Беда, несчастье, горе. *Від біди поли вріж та тікай.* Посл. *І грім біди не б'є.* Посл. **Він є на біді.** Он в беде. Фр. Пр. 44. **Тягти́ біду́ за хві́ст.** Бедовать, бедствовать; жить с горем и нуждою. **На біду́ зійти́.** Обеднеть, впасть в несчастие. Фр. Пр. 48. **Біду́ бідува́ти.** Переживать беду. *Уже ж мені та докучило сю біду бідувати.* Чуб. V. 938. **Од біди́ пха́ючи.** Пополам с бедой. Фр. Пр. 42. 2) Бес, бесовская сила, нечто страшное. *Була у царя донька, біда ту доньку вкрала.* Гн. II. 58. *Забіліло ніби кіт. Він, мавши нагайку добру, під'їхав: як вдарить, то щоби кіт, то перервав би його, а то біда стала так висока, як верства, давай скакати на нього.* Драг. 47. 3) Плохой, недостойный уважения человек. Фр. Пр. 46. Строптивый, злой, ленивый человек. *Біду свари, біду ганьби і бий і на біду весь ліс виломи, то біда все бідов.* Фр. Пр. 43. 4) Тележка о двух колесах. Ум. **Бі́дка, бі́донька, бі́дочка.** *Ой не плач же, любко люба, та не бідкуй, бідко.* Шух. I. 199. *Ой коли б тобі да так як мені бідонька за бідою.* Нп.

Біда́га, ги, *об.*=**Біда́ха.**

Біда́к, ка́, *м.* Бедняк. *Була на всю губу господинею, що й бідакові у неї єсть заробіток.* Г. Барв. 308.

Біда́ка, ки, *об.*=**Біда́ха.**

Біда́ха, хи, *об.* Бедняга, бедняжка, горемыка Г Барв. 76. *І гостя (цапа) в тришия в кошару мусять гнать. Прийшлось бідасі пропадать.* Греб. Ум. **Біда́шка, біда́шечка.** Шух. I. 198. ЕЗ. V. 145.

Біда́цький, а, е=**Біда́шний.** Желех.

Біда́цьтво, ва, *с.* Бедность. *Довше моє бідацтво, ніж його багацтво.* Фр. Пр. 52.

***Біда́чи́ськo, ка.** *м.*=**Біда́к.**

Біда́шечка, біда́шка, ки, *ж.* Ум от **біда́ха.**

Бідáшний, а, е—Бідолáшний. *Трава сніжечком біленьким припала, бідашний степ став сумувать.* Греб. 387.

Бідви́ннячко, ка, *с.? Ходім до него колядувати. Чим же він нам дасть? Бідвиннячко на насіннячко.* Чуб. III. 421.

Біди́ти, джý, ди́ш, *гл.* Бедствовать. Гн. II. 188. *Дрібні діти мати та отак бідити... а господи милосердний!* Камен. у. *Бідив дід, як баба жива була, та й тепереньки бідить.* Каменец. у. *Нарід дуже з голоду бідив.* Гн. II. 189.

Бíдка, ки, *ж.* 1) Ум. от **бідá.** 2) Тележка о двух колесах. *Запрíг бідку.* Грин. II. 331.

Бíдкання, ня, *с.* 1) Бедствование. *Як побачиш мою муку, моє бідкання щоденне.* К. Псал. 69. *Як де заведуться злидні, то отам не переводиться бідкання, аж поки злидні сами не перейдуть куди инде.* Чуб. II. 398. 2) Жалобы на судьбу, горевание. *Хведор узявся обома руками за голову і замість бідкання дрібно і весело зареготався.* Левиц. I. 179. *Чи чує він наше бідкання за ним, чи бачe наші сльози?* Мир. Пов. I. 123

Бíдкатися, каюся, єшся, *гл.* 1) Бедствовать, горевать. *Нехай, коли досі бідкались, нехай до старості у роскоші поживе.* Кв. *Бідкається тепер з волами в таку лиху годину.* Черк. у. *Клопочуся, бідкаюся з ночі до ночі, ніколи гаразд і діточками втішатись.* МВ. II. 7. *Ніколи чужим лихом бідкатись.* МВ. I. 47. 2)—**чим.** Нуждаться в чем. *Козаки бідкаються пасовищами.* К. Бай. 41. 3) Жаловаться на судьбу. *Чого вони все бідкаються? хиба вже справді їм так погано?* Полт. *Ой, лихо з вами та й годі! бідкалась пані Макуха, важко зітхаючи.* Левиц. Пов. 171.

Бідкó, кá, *м.* Пт. Accentor alpinus. Вх. Уг. 227.

***Бідкувáння, ня,** *с.* 1) Прозябание, горькая жизнь. 2) = **Бíдкання.**

Бідкувáти, кýю, єш, *гл.* Печаловаться о ком, о чем. *А той щедрий та роскішний все храми мурує, та отечество так любить, так за ним бідкує.* Шевч. II. 12. *Ой не плач же, любко люба, та не бідкуй, бідко.* Шух. I. 199.

Бідкувáтися, кýюся, єшся, *гл.* = **Бíдкатися.** *А я так бідкуюся—чи вже вони поїхали, чи й досі ні.* Пирят. у.

Бíдний, а, е. 1) Бедный, неимущий. *Роди, боже, на всякого долю—бідного і багатого.* Чуб. III. 229. 2) Несчастливый, горемычный, бедный. *Бідна моя головонька, доленька несчасна.* Мет. *Помер отець-ненька—я журюся: до кого ж я, бідна, пригорнуся?* Чуб. V. 50. Ум. **Бíдненький, біднéсенький.** *Жив тоді бідненький чоловік із жінкою.* Грин. I. 71.

Бíдник, ка, *м.*=**Бідáк.** Вх. Уг. 227.

Бідни́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Делать бедным. *Біднили нас постоями.* К. Досв. 115.

Бідни́тися, ню́ся, ни́шся, *гл.* Прикидываться бедным. *Та вони зовсім не такі! вони тільки бідняться, а в їх грошей до чорта!* Полт.

Бíдни́ця, ці, *ж.* 1) Бедная, бедствующая, бедняжка, несчастная. Шейк. 2) Пустячная вещь? малое количество? ничтожество? *Устану я у п'ятницю, помотаю сю бідницю: сюди, туди помахнула та нічого не вмотнула.* Грин. III. 494. **Із мúшачу бідни́цю.** Очень мало. Ном. № 7696.

Біднівство́, ва́, *с.* Бедная семья, бедное хозяйство. *З біднівства (приймак) пристав.* Фр. Пр. 55.

Бідні́йшати, шаю, єш, *гл.* Беднеть, делаться беднее, приходить в нищету. *Землі менчає і люде біднійшають, бо ні з чого потягти.* Черниг.

Бідні́сінький, а, е. Совершенно бедный.

Бíдність, ности, *ж.* Бедность, убожество, нищета.

Бідні́ти, ні́ю, єш, *гл.*=**Бідні́йшати.**

Бідні́шати, шаю, єш, *гл.* = **Бідні́йшати.**

Бíдно, *нар.* Бедно, убого. Ум. **Бíдненько, біднéсенько.** *Жив чоловік бідненько.* Грин. II. 163.

Бідно́та, ти, *ж.* 1) Бедность, убожество. 2) *Соб.* Бедные люди, бедняки. *Там живе усе така біднота, що страх і дивиться.*

Бідночíя, чíї, *ж.*=**Бідно́та.** Желех.

Бíдня, ня́ти, *с.* Бедняжка: *Там онде блудить сплакана дитина, без тата, мами бідна сиротина; нічо не їло, душечка му мліє, і хоче в хату бідня повер-*

нути. Федьк. I. 21. *А я тебе, любко, любю, за ручку поведу. Веду біднє за рученьку, біднє не веде сі.* Шух. I. 202. *Іде біднє в полонинку.* Шух. I. 201. **Бідня́та.** Бедные люди. Вх. Уг. 227.

Бідня́га, ги, *об.* Бедняга. *Пропав на вік сей Маг, бідняга, порхне душа на другий бік.* Котл. Ен. Ум. **Бідня́жка, бідня́жечка.** *Боровсь з своїм, сердега, горем, слізьми, бідняжка, обливавсь.* Котл. Ен.

Бідня́к, ка́, *м.* Бедняк, неимущий человек. *А потім бачиш: той бідняк, хто його знає коли й як, землі накупить, хазяйнує.* Гліб.

Бідня́ка, ки, *об.*=**Бідня́га.** *Кричить бідняка: нічого сам не зробить.* Рудч. Ск. I. 144. *Так і видно, що бідняка вареників хоче.* Рудан. (КС. 1882. VI. 557). *Серця не раньте дівчині бідняці.* Рудан. I. 36. Ум. **Бідня́чка.** *Іде качка і малесенькі каченята веде. Маленькі біднячки попристановали.* Чуб. II. 302.

Бідня́ство, ва, *с.*=**Бі́дність**=**Бідні́вство́.** *Дома він кинув таке бідняство, а застав—уже і всьо.* Гн. II. 174.

Бідня́чка, ки, *об.* 1) Ум. от **бідня́ка.** *2) Бедняжка. *Біднячка коза! Як побили її!* Крим.

Бідола́га, ги, *об.*=**Бідола́ха.** Драг. 212. Грин. II. 169. *Побила його бідолагу.* Чуб. I. 254.

Бідола́жний, а, е = **Бідола́шний.** Стор. М. Пр. 39.

Бідола́йчик, ка, *м.* Бедняжка. Встречено в песне как эпитет зайца: *Ой ти, зайчику бідолайчику.* О. 1861. XI. Св. 46.

Бідола́к, ка, *м.*=**Бідола́х.** Вх. Зн. 3.

Бідола́ка, ки, *об.*=**Бідола́ха.** *Маятись йому одинокому бідолаці.* МВ. II. 143.

Бідола́х, ха, *м.* и **бідола́ха, хи,** *об.* Бедняга, бедняжка, горемыка. *Прийде який небудь бідолах.* МВ. II. 32. *Трохи одпочити позволяю бідолахам.* Шевч. *Він бідолаха і біжить у ліс.* ЗОЮР. II. 35. Ум. **Бідола́шка, бідола́шечка.** *Сумують обидві бідолашечки.* Г. Барв. 455. *Як вона тут, бідолашка, повертається?* Мир. ХРВ. 55.

Бідола́шний, а, е. Горемычный, бедный, несчастный.

Бі́донька, ки, *ж.* Ум. от **бідá.**

Бідора́ка, ки и **бідора́ха, хи,** *об.*= **Бідола́ха.**

Бідо́та, ти, *ж.* 1)=**Біднóта 1.** *Коли кого вбачав я без одежі, на холоді та на дощі в бідоті.* К. Іов. 67. 2)=**Біднóта 2.** Сим. 235.

Бі́дочка, ки, *ж.* Ум. от **бідá.**

Бідува́ння, ня, *с.* Бедствование. *Не гайся до мене озватись під час тяжкого бідування.* К. Псал. 230.

Бідува́ти, ду́ю, єш, *гл.* Бедствовать, терпеть несчастье. *П'є п'яниця неділю... п'є п'яниця другую, а я бідна бідую.* Чуб. V. 585. *Лучче мені жінку мати, як самому бідувати.* Чуб.

Бідýля, лі, *об.? Уже мене обрехали білецькі бідулі.* Гол. III. 388.

Бідя́га, ги, *об.*=**Бідола́ха.** Черк. у

Бі́єць, бійця́, *м.* Боец, борец. *Дивитись на бійців хватались.* Котл. Ен.

Біжа́к, ка́, *м.* Степная узенькая тропинка. Новомоск. у.

Біжа́чий, а, е = **Бігу́чий.** *Голосочок був у неї наче струмочок прудко біжачий.* МВ.

Бижба́, би́, *ж.* Божба. Кв. (Желех).

Бі́ждерев, ва, *м.* **Біждéрево, ва,** *с.* Раст. Artemisia campestris. Вх. Пч. I. 8. Ум. **Біждерéвочок.** Шейк.

Біжка́, *нар.* Бегом. *Біжка добіг би, не то що ходою.* Змиев. у.

Бі́жний, а, е. Бі́жний кінéць нéвода. Та сторона невода, которую забрасывают, заводят. Черном.

Біжни́к, ка́, *м.* Полочка для икон. Константиногр. у.

Біжни́ця, ці, *ж.* 1)=**Божни́ця. 2)** Храм. *Соломон біжницю ставив.* Гн. I. 51.

***Біжу́чий, а, е.** Текущий. Сл. Дубр.

***Бі́жчик, ка,** *м.* Уменьш. от бог, божок. *Місяцю-біжчику, виглянь мало.* Васильч.

Біз, бóзу, *м.*=**Буз.** Владим. у. Волын. г.

Бізува́ти, зу́ю, єш, *гл.* 1) Ручаться, утверждать. Желех. 2) Быть в состоянии. *Багато їх маєш, мабуть,—та не бізуєш годувати.* Федьк. 3)—**дарáбою.** Управлять плотом. Желех.

Бізува́тися, зу́юся, єшся, *гл.* Браться за что. Вх. Зн. 3. *Не найшли нікого, хто би ся бізував відмолодити царівну.* Гн. I. 107.

Бізу́н, на́, *м.* 1) Нагайка, арапник. *К нему прибігає бізуном го затинає.* Гол. I. 7. **Го́лий, як бізу́н.** Совершенно голый. Ном. № 1524. 2) Плотовщик; рулевой. Желех.

Бізцем́, *нар.*=**Бігцем́.** Каменец. у.

Бізьде́рево, ва, *с.* = **Бузьде́рево.** Вх. Пч. I. 10.

Бій, бо́ю, *м.* 1) Бой, битва. *Хто не має зброї, най не йде в бої.* Ном. № 4208. **Бо́єм увійти́.** Вооруженной силой войти. *У Київ мусив боєм увійти.* К. ПС. 133. 2) Битье, побои. *Бою більш не буде, а за велику провинчість під арешт сажатимуть.* О. 1862. V. 108. *Жінка од бою вмерла.* Харьк. г. 3) Убой (скота). *Та мовчки як іти на плаху, мов у різницях віл на бій.* Греб. 4) Боязнь, страх. **Ма́є бо́я.** Боится. Фр. Пр. 114. *5) Лом, битое стекло. Сл. Нік.

Бі́йзько, *нар.*=**Бі́йно.** *Серце у мене як не вискочить, і бійзько, і якось весело.* О. 1862. VII. 41.

Бі́йка, ки, *ж.* Драка. *Лайка—не бійка: в боку не болить.* Посл.

Бійкува́тий, а, е. Драчливый. Нежин. у.

Бі́йно, *нар.*=**Бо́язко.** Шух. I. 81. *Бійно було, бо я спізнав, що то пекло.* Гн. II. 72.

Бі́йство, ва, *с.* = **Бі́йка.** *П'янство, бійство завелось таке, що й боже!* Лебед. у.

Бік, бо́ку, *м.* 1) Бок, часть тела. *Узявсь під боки та й думає, що пан* Посл. *Тому козакові, що шабелька при бокові.* Чуб. 2) Бок, сторона предмета, напр., сундука, лодки и пр. Вас. 150, 151; сторона. *І по сей бік гора, і по той бік гора.* Мет. 34. **Ми того чоловіка на свій бік навернемо.* 3) Берег, сторона реки, озера. *Ой плавали утенята по тім боці ставу.* Мет. 83. *Ти по тім боці, я по сім боці,—передайся до мене.* Нп. *По тім боці—моя доля, по сім боці—горе.* Шевч. 4) **Вила́зити бо́ком.** Даром не проходить. *Вилізуть тобі боком оці гроші.* Полт. См. **Бо́ком.** 5) **У бо́ці, у боку́ бу́ти, зоста́тися.** а) Остаться в стороне, непричастным. *Семен зостається у боці, а Іван одвічай за все.* Змиев. у. б) Сойти на второй план. *Що за город Ніжен,—вже й гарний! а ввійшли у Козелець,—так і в боку, а як у Київ, так і поготів.* Г. Барв. 37. 6) **На дру́гий бік (ви́дужав, попра́вився).** Еще хуже (заболел, сделал). Фр. Пр. 56. 7) **І ні в той бік.** Все равно, безразлично. Галиц. 8) **Бока́ми роби́ти.** Тяжело дышать. Фр. Пр. 55. 9) **З бо́ку го заїхав.** Хитростью поддел. Фр. Пр. 55. Ум. **Бочо́к, бо́ченько, бочі́чок.** *На бочейках мат кований пояс.* АД. I. 43. *Сіделечко в головочки, стременочки у бочечки.* АД. I. 138.

Біла́вий, а, е=**Біля́вий.** Галиц.

Біла́вка, ки, *ж.* 1) = **Біля́вка.** 2) Раст. Bellis perennis. Вх. Пч. II. 29. Ум. **Біла́вочка.** *А зложмосі, пане брате, та зложмосі, зложмо, та до одной білавочки на зальоти ходьмо.* Pauli.

Біла́н, на́, *м.* 1) Блондин. *Білан який з тебе, хлопче.* Змиев. у. 2) Название белого вола, собаки и пр. 3) Белый хлеб? *А ну лишім, люде добрі, горілочку пити, бо будемо в Бовцатулі білаги кочіти.* Гол. III. 224. Ум. **Біла́нчик.**

Біларáпський, а, е. Употребл. в думе для обозначения какой-то, вероятно, фантастической земли: *(Буря) судна козацькі-молодецькі на три части розбиває: перву часть ухопило—у біларапську землю занесло.* АД. I. 177.

Бі́лас, са, *м.* Раст. Boletus edulis Вх. Лем. 392.

Біла́стий, а, е. Беловатый, белесоватый. Черк. у.

Біла́ш, ша́, *м.* Белый хлеб (у нищих). *Чорниш у комиш, білаш у кармаш.* Ном. № 4643.

Бі́лений, а, е. 1) Выбеленный. *І сурове полотно, і білене.* Чуб. II. 449. 2) Луженый. *Білена посуда.* Херс. у.

Бі́леник, ка, м. Выбеленная юбка. Желех.

Біле́нце, ця, *с.* Холст, полотно. Галиц. *Ох я там на річці біленце білила, ох там же я, мати, віночок згубила.* Гол. I.

***Біле́ньке, ого,** *с.* Чаще во мн.—**Біле́нькі.** Яйцо, яйца куриные. Употребляется из вежливости, так как слово «яйце» считается иногда неприличным. *Оце принесла вам біленьких десяточок: споживайте на здоров'ячко.* Звен. у. Ефр.

Біле́нький, біле́сенький, а, е. 1) Ум. от **бі́лий.** 2) **Біле́нька неді́ля.** Страст-

ная неделя. *Похвала похвалиться, а вербна поставиться, а біленька й побілить.* Ном. № 424. 3) **Біле́нька не́хворощ.** Раст. степная полынь, Artemisia pontica.

Біле́т, та, *м.*=**Биле́т.** 1) *Білети продаватимуться... у театрі.* О. 1862. III. 73. 2) О. 1862. IX. 111. 4) *Схотів розмінять білет.* О. 1861. X. 146.

Бі́лечка, ки, *ж.* Ум. от **I. Біль.**

Біли́зна, ни, *ж.* 1) Белье. *Прийшов він до річки, поскидав з себе білизну.* Чуб. II. 401. 2) Рыба, Aspius rapax. (Agas). Браун. 28. *Шереспер. *Спіймав усього одну білизну, а то хоч би тобі поплавець ворухнувсь.* Звен. у. Ефр.

Біли́знина, ни, *ж.*=**Біли́зна 1.** Вх. Уг. 227.

Бі́лий, а, е. 1) Белый. *Червоная калинонька, білеє деревце.* Мет. 64. *Під білою березою козаченька вбито.* Мет. 102. *Причарувала біле личенько.* Мет. 84. 2) Чистый. *Я матері догожу,—постіль білу постелю.* Нп. *Взяв білу сорочку.* Драг. 4. 3) **Бі́лий світ.** Мир божий, белый свет. *Хведір умер, сама осталась на білому світі.* **Нуди́ти бі́лим сві́том.** Томиться, тосковать. *Не співає; як сирота білим світом нудить.* Шевч. 4) **Бі́лий день.** Полный рассвет. *Прокинувся я, аж дивлюсь—білий день на дворі.* 5) **Бі́лий ти́ждень.** Страстная неделя. Чуб. III. 13. Маркев. 4. 6) **Бі́ла че́лядь.** Женский пол. *Коли турки воювали, білу челядь забірали.* Гол. I. 49. *Ні в чім буде між білу челядь піти погуляти.* АД. I. 109. 7) **Бі́ла рядовина́.** См. **Рядовина́ 1.** Вас. 168. 8) **По бі́лому співа́ти.** Петь по-церковному *Як би вони (шалопути) по білому співали, то й нічого,—я пізнав би, що співають.* Новомоск. у. 9) **Бі́ла біля́ва.** В загадке: береза. *Біла білява перед богом стояла.* Ном. 10) **Бі́ла.** О монете: десятикрейцеровая монета. Галиц. Ум. **Біле́нький, біле́сенький.**

Бі́лик, ка, *м.* 1) Стальной двуручный резец для очистки кож. Сумск. у. 2) Самец белки.

Біли́лечко, ка, *с.* Ум. от **біли́ло.**

Біли́ло, ла, *с.* 1) Белая краска, все, чем можно белить, убелять. *Та й купили білила... дідам бороди білити.* Грин. III. 95. *Дівкам чорнило, парубкам білило.* АД. I. 39. 2)=**I. Біль 1** ? *Ой десь же ти, дівчинонько, з китаєчки звита, що ти мене задержала з вечора до світа. «Ой з китайки, не з китайки, з білого білила».* Мет. 45. Ум. **Біли́лечко.** Чуб. IV. 70.

Білина́, ни́, *ж.* Белизна. *Чорний вуаль затуляв її білий лоб і прибільшав білину її лиця.* Левиц. I. 272.

Біли́ти, лю́, лиш, *гл.* 1) Белить; окрашивать в белый цвет. *У суботу білю хату.* МВ. **Ши́ти-біли́ти — за́втра Вели́кдень.** Посл. Значит то же, что русское: коли на охоту ехать, тогда собак кормить. **Біли́ти шкі́ру.** При выделке кожи: натирать мелом. Шух. I. 254. 2) О полотне: делать белым, белить (на солнце). *Я вас пряла, ночей не досипала, білила вас в зеленім лузі.* Левиц. I. *На тихім Дунаї під крутим берегом там господиня ризи білила.* Чуб. **Біль біли́ти.** См. **I. Біль.** 3) Убелять (умывая). *Дівка Катерина личенько білила.* Чуб. V. 574. 4) Лудить. Херс.

Біли́тися, лю́ся, лишся, *гл.* 1) Белиться. *На траві біліться три шматки полотна.* 2) Убеляться (умываясь). *Встала дівчина раненько, білилася біленько.* Чуб. V. 1082.

Біли́ця, ці, *ж.* 1)=**Бі́лка.** Вх. Пч. II. 7. Вх. Зн. 43. 2) Непостриженная монахиня (в противоположность **черни́ці).** **А Марина в сукні білій, неначе білиця, богу молиться.* Шевч. 3) Белое просо. 4) Раст. Thlaspi arvense. Вх. Пч. II. 36. 5)=**Окли́й**, Aspidus lucidus. Вх. Пч. II. 18. См. **Білю́га.** 6) Меловая почва. Желех. Ум. **Біли́чка.**

Біли́чка, ки, *ж.* 1) Ум. от **біли́ця.** 2) Имя белой собаки. Вх. Зн. 68.

***Біли́ння, ня,** *с.* Обелка, побелка, пробелка (процесс). Сл. Дубр.

Біліcінький, а, е. Совершенно белый. *Стара Хомишина хата притулилась позад новісінької білісінької хатки.* Левиц. I. 22.

Біліcінько, *нар.* Совершенно бело.

Бі́лість, лости, *ж.* Белизна. Желех.

Біліти́, лі́ю, єш, *гл.* Белеть, белеться. *Лечу, лечу, а вітер віє, передо мною сніг біліє.* Шевч. *На синові явір зеленіє, на невісточці береза біліє.* Чуб. V. 712.

Біліти́ся, лю́ся, ешся, *гл.*=**Біліти́.** *Уже в мого Іванечка і своя хатка кінець села біліється.* Федьк.

Бі́лка, ки, *ж.* 1) Белка. 2) Раст. Jurinaea cyanoides Dec. ЗЮЗО. I. 125. Ум. **Бі́лочка.**

Білка́тий, а, е. Имеющий большие белки в глазах. Шейк.

Білко́, ка́, *м.* Кличка собак белой масти. Грин. I. 33.

***Білко́вий, а, е.** Белковый. Сл. Дубр.

***Білковина́, ни́,** *ж.* Белковое вещество. Сл. Дубр.

Бі́лля, ля, *с.* 1) Белила. *На тобі, дівчино, таляра на білля, а сто злотих на мило.* Подольск. г. 2) Белье? *Іди, бабо, уберися, візьми своє білля,—хочу тебе повести хоч раз на весілля.* Грин. III. 340. См. **Набі́лля.**

Бі́ло, *нар.* Бело. *Катря біло збіліла.* МВ. III. 122. Ум. **Біле́нько, біле́сенько.** *Умилася біло-біленько.* Чуб. V. 704. ***Бі́ло мальо́ваний.** Покрашеный белой краской. *Келії були склеплені, невеличкі, біло мальовані без усяких прикрас.* Лепкий.

Білобо́кий, а, е. С белыми боками. *Біг кінь білобокий через яр глибокий.* Грин. I. 248. Чаще всего служит эпитетом к слову сорока. *А сорока білобока на скрипочку грає.* Чуб. V. 1145. Ум. **Білобо́кенький.**

Білоборо́дий, а, е. С белой бородой, белобородый. Ум. **Білоборо́денький.**

Білобри́вка, ки, *ж.* Имеющая русые брови.

Білобро́вий, а, е. С русыми бровями, белобровый. Ум. **Білобро́венький.**

Біло́верба, би, *ж.* Раст. Salix alba L. Вх. Зн. 3.

Білови́дий, а, е. Белолицый. Ум. **Білови́денький.** О. 1862. IV. 75.

Білови́нники, ків, *м. мн.* Род зимних яблок. Галиц.

Біловоло́сий, а, е. Беловолосый. Ум. **Біловоло́сенький.**

Біло́вус, са, *м.* 1) Человек с русыми усами. *Де ти бавиш, біловусе, де, мій ясний світе?* Федьк. I. 25. 2) Человек с седыми усами.

Білову́сий, а, е. С белыми, светлыми усами. Ум. **Білову́сенький.**

Білоголо́ва, вої, *ж.* Женщина. Сим. 5. См. **Бі́ла че́лядь.**

Білоголо́вець, вця, *м.* Раст. Bellis perennis. Вх. Пч. 29. См. **Біла́вка.**

Білоголо́вий, а, е. С русой или седой головой. Ум. **Білоголо́венький.**

Білоголо́вка, ки, *ж.* О предмете (чаще о растении), имеющем белую головку. Ум. **Білоголо́вочка.** *Маківочки-білоголовочки, чи ви поспіли?* Шейк.

Білоголо́вник, ка, *м.* Раст. Archillea millefolium L. ЗЮЗО. I. 109.

Білогоро́док, дка, *м.* Употребл. в загадке: хата. *Був на білогородку, та поїхав на чиногородок* (Кот был в хате да забежал на печь). Ном. стр. 294. № 128.

Білогре́цький, а, е.? *В чистім полі при долині, при широкій доріженьці лежить козаченько молоденький білогрецький.* Мет. 448.

Білогри́вець, вця, *м.* 1) Конь с белой гривой. 2) Птица Turdus torquatus, дрозд ошейниковый. Вх. Пч. II. 15.

Білогри́вий, а, е. С белой, светлой гривой. Чр. 44. *Ой куінь білогривий, козак чорнобривий.* Грин. III. 245. Ум. **Білогри́венький.**

Білогру́д, да, *м.* 1) Имеющий белую грудь. Желех. 2) Пт. а) Sterna minuta. Вх. Пч. II. 14. б) Cinclus aquaticus. Шух. I. 23. Ум. **Білогру́дик.** Вх. Зн. 3.

Білогру́дець, дця, *м.*=**Білогру́д 2 а.** Вх. Пч. II. 14. Ум. **Білогру́дчик.** Вх. Зн. 3.

Білогру́дий, а, е. Имеющий белую грудь, белогрудый. Шейк. Ум. **Білогру́денький.**

Білогру́дик, ка, *м.* Ум. от **білогру́д.**

Білогру́дчик, ка, *м.* Ум. от **білогру́дець.**

Білогу́бий, а, е. 1) С белыми губами. 2) Молодой (у которого *молоко на губах). Отой блазень? Білогубе щеня?* О. 1861. XI. Кух. 20.

Білогу́зка, ки, *ж.* Saxicola oenanthe. Вх. Лем. 392.

Білозе́рець, рця, *м.* = **Білозі́рець.** *На синім морі, на білому камені, там сидить ясен сокіл.білозерець.* АД. I. 190.

Білозі́р, зо́ра, *м.* 1) Красавец, милый? *Мій білозір на поріг, я йому на талірку періг.* Лебед. у. 2) Эпитет месяца. *Місяцю-білозору, зайди за комору.* Грин. III. 242.

Білозі́рець, рця, *м.* Эпитет сокола? Порода сокола? *Там сидить ясен сокіл-білозірець.* АД. І. 194.

Білозі́рка, ки, *ж.* 1) Красавица, милая. 2) Один из видов крымской соли. Сумск. у. Ум. **Білозі́рочка.** *Моя панночко, моя дівочко, моя непорочная білозірочко.* Мет. 122. Как эпитет перепелки: *Тут була перепілочка... тут була білозірочка.* Чуб. III. 64.

Білозо́р, ра, білозо́рець, рця, *м.* 1)=**Білозі́р, білозі́рець.** АД. І. 190. *Козаченьку-білозору, говори зо мною!* Грин. III. 296. 2) Только **білозо́р.** Раст. Parnassia palustris L. ЗЮЗО. I. 130.

Білозо́рий, а, е. Имеющий светлые глаза. *Білозорий кінь.* Шейк. Ум. **Білозо́ренький.**

Білозу́бий, а, е. С белыми зубами.

Біло́к, лка́, *м.* 1) Белок глазной. *Чого ти білки витріщив?* Ном. № 6600. 2) Белок яичный. Шейк. Ум. **Біло́чок.**

Білокопи́тий, а, е. С белыми копытами, белокопытый. *Кінь білокопитий.* Гн. I. 164. Ум. **Білокопи́тенький.**

***Білоко́рий, а, е.** С белою корою, имеющий белую кору. *Берези білокорі.*

Білоко́ст, ту, *м.* Материя красная с черным. Константиногр. у.

Білокри́лець, льця, *м.*=**Лущ.** Вх. Пч. II. 10.

Білокри́лий, а, е. С белыми крыльями. «*Чи не бачили голубки поміж голубами?*» — *Хоч бачили, не бачили, — не знаєм якая.*—«*Сама сиза, білокрила, личко як калина*». Чуб. V. 173. *Лебеді білокрилі.* К. Досв. 41. **Ум. Білокри́ленький.** Грин. III. 542.

Білоли́ций, а, е. 1) С белым лицом, белолицый. *Білолиця, кароока і станом висока.* Шевч. 2) Употребл. как эпитет к слову месяц, заменяя его. *Світить білолиций на всю Україну.* Шевч. Ум. **Білоли́ценький.**

Білоні́г, но́га, *м.* Раст. Herniaria glabra. Вх. Пч. II. 32.

Білоні́жка, ки, *ж.* С белыми ногами, белоножка (чаще о лошади). Шейк.

Білоно́гий, а, е. Белоногий. Ум. **Білоно́генький.**

Білоо́к, ка, *м.* Рыба. Abramis Sapa. Вх. Пч. II. 18.

Білопле́чий, а, е. С белыми плечами. Желех.

Білорі́з, за, *м.* Встречено в заговоре как эпитет камня: *В окіян-море під білоріз-камінь ключі закидаю.* КС. 1883. VII. 586.

Білорі́па, пи, *ж.* Раст. Brassica rapa L. Вх. Зн. 59.

Білоро́гий, а, е. С белыми рогами. *Ганялись наші батьки по Низових степах за білорогими сугаками.* К. ЧР. 213.

Білору́кий, а, е. Белорукий. *Себе самих і білоруких городян хлібом годуємо.* К. (О. 1861. 1. 311).

Білорум'я́ний, а, е. Белый и румяный. *Личко білорум'яне.* Мир. ХРВ. 8.

Білору́чечка, ки, *об.* Ум. от **білору́чка.**

Білору́чка, ки, *об.* Малоработающий человек или малоработающая женщина; белоручка. Шейк. Ум. **Білору́чечка.**

Біло́слива, ви, *ж.* Порода слив—с белыми ягодами. Желех. Шух. I. 109.

***Білота́, ти́,** *ж.* Белизна. Сл. Яворн.

Білота́рчик, ка, *м.?* Герой песни, поющейся в игре того же имени. *Біло, білотарчику, поплинь, поплинь по Дунайчику* и т. д. Гол. IV. 156. У Чуб. игра с той же песней называется **Волода́рь.** Чуб. III. 39.

Білоту́рка, ки, *ж.* Род яровой пшеницы.

Білоу́сий и пр.=**Білову́сий** и пр.

Білоха́тий, а, е. С белыми хатами. *Оглав білохатий.* Шевч. 492.

Білохво́стий, а, е. С белым хвостом. **Білофо́ста.** Название овцы. Kolb. I. 65.

Бі́лочка, ки, *ж.* Ум. от **бі́лка.**

Бі́лочник, ка, *м.* Раст. Potentilla anserina. Вх. Пч. II. 34.

Б[illegible]о́шка, ки, *ж.* 1) Порода белых круглых слив. Вх. Лем. 392. 2) Шутливо: кофе с молоком. *Засолодити вам білошку?* Вх. Зн. 3.

***Білошку́рий, а, е.** Белокожий. Сл. Дубр.

Білто́к, тка́, *м.* Белок яйца. Вх. Лем. 392.

Білува́ння, ня, *с.* 1) Снимание кожи с убитого животного. См. **Білува́ти.** 2) В свадебн. песнях: покрывало **(наміткa)** для новобрачной. *Біле білування, вічне покривання.* Мет. 207. 3) Досчатый забор. Черниг. у.

Білува́ти, лу́ю, єш, *гл.* 1) Снимать кожу с убитого животного. *Наймит козла... білував.* Рудч. Ск. II. 150. *Зарізав чоловік ягня, тілко шо зібравсь білувати.* Мнж. 134. 2) Белить (стену). *Ми ще хати не білували, тільки посіркували.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Білува́тий, а, е. Беловатый. *Снігову хмару можна зараз примітити, бо вона білувата.* Дещо. *На небі ходють круглі білуваті хмари.* Грин. II. 21.

Білува́тися, лу́юся, єшся, *гл.* Принаряжаться, прихорашиваться. *Вийду в чорному—скажуть: лінується; вийду в білому—скажуть: білується, за своїм милим ні кришки не журиться.* Чуб. V. 862.

Білу́га, ги, *ж.* Белуга, Acipenser Huso. Рудч. Ск. II. 172. Ум. **Білу́жка.** Ув. **Білу́жище.**

Білу́жий, ą, е. Белужий.

Білу́жина, ни, *ж.* Белужье мясо, белужина.

Білу́ха, хи, *ж.* Белолицая, белая как снег женщина, блондинка. Шейк. Ум. **Білу́шка.**

Білченя́, ня́ти, *с.* Детеныш белки. Черк. у.

Білш и пр.=**Більш** и пр.

I. Біль, бі́лі или **бе́лі** *(зват. п.* **бі́ле** и **бе́ле), ж.** 1) Белые нитки для шитья. Чуб. VII. 574. *Під вербою над водою Катерина біль білила, із своєю біллю говорила: «ой беле моя, тонка беле!»* Нп. *Стоять намети як біль біленькі.* Чуб. III. 275. *Шиє вона шовкомбіллю сорочку милому на неділю.* Нп. *Всю ніч не спала, біль сукала.* Мет. 313. *Я з тебе, біле, плахту витчу.* Мил. 84. 3) Часть дерева, следующая непосредственно за корой. НВолын. у. 4) Белизна. **Полюби́ мене́ в чо́рні, а вже в бі́лі полю́бить і аби́ хто.** Ном. № 2317. Полюбите нас чорненькими, а беленькими нас всякий полюбит. 5) Сало. Вх. Лем. 392. Ум. **Бі́лечка.** *Забери собі біль-білечку.* Чуб. III. 470.

II. Біль, лю, *м.* Белая краска, белило. *Ой у полі коршма дильом дильована, дильом дольована, більом більована.* Нп. (Бердич. у.).

III. Бі́ль, бо́лю, *м.* Боль, страдание. *Чужий біль нікому не болить.* Ном. № 2344.

Більма́к, ка́, *м.* Имеющий бельмо на глазу. Шейк.

Більма́ч, ча́, *м.*=**Більма́к.** Желех.

Більмача́к, чка́, *м.*=**Батошки́.** Лв. 101.

Більмо́, ма́, *с.* Бельмо. *Більмо окові нічого не шкодить, але не бачить.* Ном. *Більмо із ока зганяти.* Мил. М. 35. *А більмом би ти очі зайшли!* (Брань). Фр. Пр. 56. **Бодай тобі більма на очі!* (Брань). Крим.

Більмови́й, а, е. С бельмом. *Більмове око.* ЕЗ. V. 156.

Більови́й, а́, е́. Из белых ниток. *Це більова лиштва, а не заполочна.* Черниг. у.

Більчо́к, чка́, *м.*=**Білто́к.** Вх. Уг. 227.

Більш, *нар.*=**Бі́льше.** *Більш копи лиха не буде.* Посл. **Більш-менш.** Более или менее. *Пекарні в панотців тісні, то на кожну більш-менш велику оказію вже страву готовлять на дворі.* Св. Л. 202.

Бі́льшати, шаю, єш, *гл.* 1) Делаться большим, увеличиваться. *Град все більшає, падаючи крізь хмари.* Дещо. *Виростають у тебе що-дня крила, більшають, ширшають.* К. ДС. 27. 2) Подрастать. **Ді́ти бі́льшають—бі́льшають і кло́поти.** Дети подрастают—увеличиваются и хлопоты.

Бі́льше, сравн. ст. от *нар.* **бага́то.** Больше. *Більше бог має, як роздав.* Ном. № 58. ***Бі́льше то́го (що).** Преимущественно. *Ходили до нас і пани, а більше того що жиди. Трохи вчився, а більше того що так книжки читав.* Крим. Ум. **Бі́льшенько.**

***Бі́льшенький.** 1) Ум. от **Бі́льший.** 2) Побольше *(прилагат.). Більшенький шматочок.* Гліб. 3) Постарше *(прил.). Цей малий хлопець, а той більшенький.* Херс. Нік.

Бі́льший, а, е. Сравн. ст. от *прил.* **вели́кий.** 1) Больший. *Мабудь господь так світ создав, що менший там не втне, де більший геть то зможе.* Греб. 381. *Він (дощ) ще більший піде.* Чуб. III. 107. ***Бі́льший проти ко́го, чо́го.** Больший в сравнении с кем, чем. 2) Старший. *Більший брат; більша сестра.* Шейк. *3) Порядком большой, значительный. *Дістав більшу суму гро-*

шей—може починати справу. Хот. Нік. Ум. **Бі́льшенький.**

Більшина́, ни́, *ж.* 1) Величина. Бел.-Нос. 2)=**Бі́льшість.**

Бі́льшити, шу, шиш, *гл.* Увеличивать.

Бі́льшість, шости, *ж.* Большинство. *Більшість була на моїй стороні.*

Білю́га, ги, *ж.*=**Оклі́й,** Aspius lucidus. Вх. Пч. II. 18. См. **Біли́ця 5.**

Білю́х, ха́, *м.* Насек. Pieris. Вх. Пч. I. 7.

Білю́щий, а, е. Очень белый. *Дівчата все в білющих сорочках та в квітках.* Св. Л. 192.

Бі́ля́, *нар.* Подле, возле, около. *Ліг біля моря одпочить.* Шевч. *Будем ми старих людей біля його держати, будуть вони його научати.* Дума.

***Біля́вець, вця,** *м.*=**Біля́вий.** Сл. Яворн.

Біля́вий, а, е. Белокурый, блондин. Рудч. ЧП. 214. *Чорнявую з душі люблю, з білявою женихаюся.* Нп. Ум. **Біля́венький.** *Своїм личком та біляве́ньким все підманює.* КС. 1883. I. 217.

Біля́вина, ни, *ж.*=**Біля́вка.** *Через тоту білявину дома не ночую.* Гол. IV. 463.

Біля́виця, ці, *ж.*=**Біля́вина.** Гол. IV. 508. *Та де ж моя білявиця, що і не видаю.* Pauli. II. 187.

Біля́віти, вію, єш, *гл.* Становиться белолицым, белокурым.

Біля́вка, ки, *ж.* Белолицая, белокурая, блондинка. Гол. II. 432. *Ой не піду до білявки, не піду.* Pauli. II. 189. Ум. **Біля́вонька, біля́вочка.**

Біля́вша, ші, *ж.* Насек. Libellula, стрекоза. Вх. Пч. I. 6.

Біля́к, ка́, *м.* 1) Белый по масти, одетый в белое. *На ставі пишно лебедь плив, а гуси сірії край його поринали.—«Хиба отцей біляк вас з глузду звів?»—один гусак загомонів.* Греб. 362. 2) Род грибов. *Як загадав боровик... ой тим білякам да на войну йти.* Чуб. V. 1183. 3) Беляк-заяц. Шейк. 4) Род черешен. Уман. у. 5) Встречено только в думе «Про Самійла Кішку»: *(Паювали) златосинії киндяки на козаки, златоглави—на отамани, турецькую білую габу—на козаки на біляки.* АД. I. 219. Значение неясно. Аф. (310) переводит: «козаки, не вступившие еще в **товари́ство,** т. е. не посвященные в звание **ли́царя** славного войска запорожского»; Шейк. (65): «козаки, ходившие в белой одежде». Кулиш понимает это слово в смысле простой, рядовой козак. *«Лейстровик чи охочий?—Лейстровий, мосці-пане. — Біляк, чи отаман?» — З отамання.* К. ЦН. 310. 6) Горшок без глазури из белой глины. Вх. Лем. 392.

Біля́нка, ки, *ж.* 1) Белизна лица (в противоположность **весня́нка** — веснушка). По народному поверью, имеющий веснушки на лице должен весною, увидев ласточку, сказать: *«Ластівко, ластівко! на тобі веснянки, дай мені білянки!»* Ном. № 226. Чуб. I. 59. 2) Раст. Agaricus subdulcis Bull. ЗЮЗО. I. 110. 3) Порода белых слив. Вх. Уг. 227.

Бі́ляний, а, е. О полотне: беленый (холст). *Це сирове полотно, а то біляне.* НВолын. у.

Біля́р, ра́, *м.* Белильщик. *І стала одежа його осяйна, вельми біла, мов сніг, якої біляр на землі не може вбілити.* Ев. Мр. IX. 3.

***Біля́рка, ки,** *ж.* Белильщица. Сл. Яворн.

***Біля́рня, ні,** *ж.* 1) Пробелочная. 2) Отбельная фабрика. Сл. Дубр.

Біля́стий, а, е. Беловатый, белеющий.

Бі́лячий, а, е. Беличий. *Білячий хвостик.* О. 1862. VIII. 33.

Бім-бім! *меж.* Звукоподражание детской забаве, когда дети пальцем прикасаются к нижней губе.

Бімбува́ти, бу́ю, єш, *гл.* (См. **Бім-бім!**). 1) Ничего не делать, праздно время проводить. *Бімбує, як жид у шабаш!* Посл. Липов. у. 2) Гордиться, чваниться. *Бімбує, як Берко в колоді.* Ном. 3) Говорить под нос. Шейк.

I. Бір, бо́ру, *м.* Сосновый лес, бор. АД. I. 83. *Закотилось сонечко за зелений бір, ми підемо вечеряти у багатий двір.* Нп. Ум. **Бірок, боро́чок.** Чуб. V. 484. Ув. **Бори́ще, боря́ка.**

II. Бір, біру и **бо́ру,** *м.* Сбор, налог. *Небагато я вже мала доплочувать громадського біру: вісім левів ще й скільки там.* Федьк

Бі́ржа, жі, *ж.* 1) Биржа, место стоянки городских извозчиков. 2) Городские извозчичьи дрожки, сани. *Ми приїхали біржею.* Полт.

Біржа́к, біржани́к, біржови́к, ка́, *м.* Биржевой извозчик. *Багацько народу зібралось; біржаники стоять і музика грає так що ну!* Кв.

Бірма́к, ка́, *м.* Трезубые вилы. Херс.

Бірни́к, ка́, *м.* Мелкий сосновый лес, сосновая роща. Змиев. у.

БірО́к, рка́, *м.* Ум. от **бір:** сосновый лесок. *В бору, в бору, в бірку та й будує мій миленький комірку.* Чуб. III. 146.

Бірюва́ти, ру́ю, єш, *гл.* Мочь, быть в состоянии. Вх. Лем. 392. **Доки люлька смакує, доти сила бірує.* Черемш. «Верх.».

Бі́рше, *нар.*=**Бі́льше.** *Ти три тисячі народу бірше від мене маєш.* Гн. I. 59..

Біс, бі́са, *м.* 1) *Бес, диавол. *Чорт чорний, а біс рябенький.* Ном. № 193. 2) **До бі́са; до сто-бі́са.** Пропасть, множество. *От їх до сто-біса!* Шевч. 3) **З-бі́са.** Очень, сильно. Ставится при прил. для обозначения усиленной степени качества. *Моторні ж з-біса.* Стор. МПр. 45. *З-біса швидка!* Бел.-Нос. *О, хитра з-біса!* Котл. 4) **К бі́су!** К чорту, прочь, долой! *Оттуди їм і дорога к бісу! К бісу це сміття!* Золотон. у. 5) **Бі́сом диви́тися.** Сердито смотреть, косо поглядывать. Фр. Пр. 57. *Вже море так йому огидло, що бісом на його дививсь.* Котл. Ен. 6) **Оди́н біс!** Все равно, безразлично, одинаково плохо и то, и другое. Фр. Пр. 58. 7) **Біс твоє́му ба́тькові** или **ма́тері!** Бранное пожелание. 8) **На бі́са; яко́го бі́са.** Зачем; на кой чорт. *Якого біса ти тут по-під тином валяєшся?* Полт. *На біса ти це зробив?* Полт. 9) **Бі́са з'їсти.** Ничего не получить. Бел.-Нос. 10) **Бі́са вхопи́ти.** Ошибиться. Бел.-Нос. 11) **Йому́ сам біс дити коли́ше.** Ему все удается. Бел.-Нос. 12) **Хай тобі́ біс!** Бранное пожелание. 13) **Біс ба́тька зна!** Чорт знает. *Мабуть біс батька зна, який череп на дяковій голові.* Левиц. Пов. 348. 14) **Біс-ма́, біс-ма́є.** Нет, не имеется. *Оступися, в тебе хисту біс-ма.* Чуб. V. 176. 15) **Біс-де́рево.** Раст. Datura stramonium. Шейк. Вх. Пч. II. 31. *16) **Бі́сової ві́ри.** Окаянный. *Ну, й бісової віри в нас люди! Прийшла ота бісової віри дівка.* Крим. Ум. **Бі́сик.** Ув. **Біся́ка.**

Бісде́рево, ва, с. См. **Біс.**

Бісеня́, ня́ти, *с.* 1) Бесенок.. *Дід росказував, що бісенята, поки ще молоді, то зелені, як осітняг.* Стор. I. 111. 2) Бранное: чертенок, бесенок.

Бі́сик, ка, *м.* 1) Ум. от **біс.** 2) **Бі́сики пуска́ти.** Строить глазки, ухаживать; строить куры; рассыпаться мелким бесом. Ном. № 8797. *Полюбиться її він мосці і буде бісики пускать.* Котл. Ен. I. 14. *З парубками вже не та: зуби до їх скалить, бісики пуска.* Стор. I. 53. *Послала йому бісика очима.* Мир. ХРВ. 63.

Бісиний, а, е. Бесовский. Аф.

Бі́сів, сова, ве. 1) Бесовский, бесов, диавольский. Чаще всего употрбл. как бранный эпитет: **бі́сів син, бі́сів ба́тько, бі́сові ді́ти, бі́сова худо́ба, бі́сова тісно́та** и пр. *Не йди туди, бісів сину, де голота п'є.* Чуб. V. 1016. 2) **Бі́сове ребро́.** Раст. Valeriana officinalis L. ЗЮЗО. I. 140.

Бісія́нський, а, е = Бісо́вський. Как бранное слово встречено в народн. рассказе: *Ну, та й утяла ж бісіянська віра! так гуля й набігла.* Грин. II. 207.

Бі́скуп, па, *м.* и пр.=**Би́скуп** и пр.

Бісма́, *нар.* См. **Біс.**

Бі́сний, а, е = Біснува́тий. Фр Пр. 59.

Біснови́стий, а, е. Бесноватый. Екатериносл.

Біснува́тий, а, е. 1) Сумасшедший, бесноватый. Ном. № 6426. 2) Употреб. как эпитет в значении переносном: сумасшедший. *Вже ж і Січ їх біснувата жидовою поросла.* Шевч. *Ой, дівчино, люблю тебе, не їж хліба—візьму тебе... Ой, козаче біснуватий, нехай не їсть твоя мати.* Чуб. V. 482. *Осадив назад біснуватих коней.* Левиц. I. Ум. **Біснува́тенький.**

Біснува́тися, ну́юся, ешся, *гл.* Беситься, бесноваться, сумасшествовать. Бел.-Нос.

Бісо́вський, а, е. 1) Дьявольский, бесовский. *Сила бісовська і та одсту-*

пає́ть. Чуб. I. 164. 2) Употребл. как эпитет бранный: **Бісовська ма́ти, бісо́вська дочка́.** *Як побачив я твою бісовську гагару, то вона мені здалась страшніш од самісенького чорта.* Стор. II. 76.

Бісо́вщина, ни, *ж.* Чертовщина. *З тою бісовщиною: з ворожками, та з знахарками не водись.* Кв.

Бісо́та, ти, *ж.* Власть нечистой силы; волшебство, колдовство. Бел.-Нос.

Бісу́рка, ки, *ж.* 1) Бранное: чертовка, злая женщина. Подольск. г. 2) *м.* Пренебрежительно: бес. *Його зараз узяв за бороду... той бісурка.* Рудч. Ск. I. 116.

Бісурма́н, на, *м.* и пр.=**Бусурма́н** и пр. *Буде ж слава козаченькам, бісурманам—горе.*

Бісурма́нець, нця, *м.*=**Бісурма́н.** *На розсвіті, на за-ранці, іще спали бісурманці.* Песня.

Біся́ка, ки, *м.* Ув. от **біс.**

Бі́хреса, си *(м.?).* Род беса, живущего в лесу и похожего на мужика в красной шапке. Вх. Лем. 392.

Бічо́чок. См. **Бічо́к.**

Бі́чи, біжу́, жи́ш, *гл.*=**Бі́гти.** *Не можу бічи.* Фр. Пр. 37.

Бі́чко, ка *(с.?)*=**Клюса́к.** Вх. Зн. 26.

Бічни́й, а́, е́. Боковой. Желех.

***Бічни́ця, ці,** *ж.* Боковая поверхность. Сл. Тутк.

Бічо́к, бічо́чок, чка́, *м.* Ум. от **бік.** Мнж. 28. *А я піду на той бічок, де дівчина моя мила.* Чуб.

Бію́чий, а, е. Бьющийся. **Бію́ча жи́ла.** Артерия.

Бія́к, ка́, *м.* 1) Большой молот, служащий для пробивания мельничных каменьев, для раскалывания дерева и пр. *Біяком дуби в лісі то-що б'ють.* Черк. у. 2)=**Бия́к.** *Ой біяк черешневий, капиця залізна; як мя попер мужик ціпом, аж мі шкура злізла.* Чуб. V. 1081. Ум. **Біячо́к.** Ув. **Біячи́сько.**

Бі́яти, бію́, єш, *гл.*=**Би́ти.** *Ой про що він її біяв, з якої причини?* Гол. I. 197.

Блава́т, ту, *м.* 1) Голубая шелковая материя. К. ЧР. 423. *Має вона сукні, має і блавати.* АД. II. 60. 2)=**Воло́шки,** Centaurea Cyanus. Вх. Пч. I. 9.

Блаватас, су, *м.*=**Блава́т 1.** *В блаватасах да саетах будемо ходити.* К. Дз. 122. *Ой де ж твої, Нечаєнку, сукні блаватаси?* АД. II. 79.

Блава́тний, а, е. 1) Шелковый. *2) Голубоватый. *Воно таке блаватне та гладеньке сукно.* Сл. Яворн.

Блава́тус, су, *м.*=**Блаватас.** К. МХ. 15.

Блаву́чити, чу, чиш, *гл.* Сидеть праздно, лениться. Желех.

Блага́ний, а, е. Желанный, просимый.

Блага́ння, ня, *с.* Мольба, моление. *Господеві моя дяка, що почув моє благання.* К. Псал. 63.

Блага́ти, га́ю, єш, *гл.* Просить, молить, умолять. *Пані-матку до свого дому благає.* Мет. 350. *Коли зле гадаєш, чом же бога благаєш.* Ном. № 87. **Блага́ти на по́міч.** Просить помощи.

Блага́тися, га́ється, *гл. безл.* Умоляться, проситься. **Блага́ється, блага́лося.** Просится, просилося. *Скільки благалося благословення.* МВ. II. 181.

Блага́ч, ча́, *м.* Проситель, молитель.

Блага́щий, а, е. Умоляющий. *Не завважив і не чув слова її благащого.* МВ. II. 117.

Благи́й, а́, е́. 1) Благой, блаженный. *Отець Андрій... устав та: «Боже благий, боже мій милостивий!» каже.* МВ. I. 133. 2) Плохой. *Коли хліб благий, то його не жнуть, а косять.* Радом. у. 3) Ветхий. *Благенькі сорочечки, драночки.* 4) Немощный, слабый. Ум. **Благе́нький, благо́нький, благе́сенький.** *Віз у його благенький.* Драг. 118.

Бла́го, га, *с.* Благо, добро (заимствовано из церк. языка и в нар. речи не употребляется). *Заспіваю господеві за всі його блага.* К. Псал. 7.

Благові́рний, а, е. Благоверный. *Прийди, слуго благовірний.* Чуб. I. 177.

Благові́сний, а, е. 1) Благовещенский. *Із благовісного теляти добра не ждати.* Ном. № 420. 2) Полуумный, сумасшедший. *Благовісний, мов у петрівку теля.* Ном. № 13795.

Благові́сник, ка, *м.* 1) Благовеститель. Чуб. III. 12. 2)=**Благові́щення.** *Благовісник старший від Великодня.* Фр. Пр. 59. То же значение и в записях Залюбовск., а в ХСб. I. 74—

праздник: собор архангела Гавриила 26 марта.

Бла́говіст, ту, *м.* Благовест. Левиц. I. 378.

Бла́говісти́ти, щу, стиш, *гл.* 1) Благовещать. *Та йдучи в Рим благовістити, зайшов у гай води напитись.* Шевч. 2) Благовестить. Ком. Пр. № 484. *Уже, тату, до церкви благовістять.* Грин. I. 47. *Чи вже благовістили до церкви?* Стор. I. 223. 3) Разносить, разглашать. *Уже Мелашка біга́є по хатах, мабуть якусь новину благовістить.*

Благові́ще́ння, ня, *с.* Благовещение (праздник 25 марта). ХСб. I. 74. *На Благовіщення й птиця гнізда не в'є.* Ном. № 418.

Благові́щний, а, е. Благовещенский. *На благовіщнім тижні вдовин плуг.* Ном. № 419.

Благода́р, ря́, *м.* Благодетель. Вх. Лем. 392. См. **Добро́дій.**

Благода́тний, а, е, благода́тній, я, є. Благодатный. *Прийшла молодиця на той хутір благодатний у найми проситься.* Шевч. *Життя тобі наше було... таке ж то любе, таке ж то благодатнє.* МВ. (О. 1862. III. 76).

Благода́тно, *нар.* Благодатно.

Благода́ть, ті, *ж.* 1) Благодать. *Усюди божа благодать і в серці, і в хаті.* Шевч. 2) **Бо́жа благода́ть.** Раст. Gratiola officinalis L. ЗЮЗО. I. 124.

***Благонаді́йний, а, е.** Благонадежный. Сл. Тутк.

***Благонаді́йність, ности,** *ж.* Благонадежность. Сл. Нік.

Благопода́бно, *нар.* Надлежащим образом, как следует, благолепно. *Треба тільки мені вивірити на свої очі, що темний сліпець благоподобно службу божу одправляє.* МВ. I. 16.

Благополу́чний, а, е. Благополучный, здоровый. *Була звечора благополучна, а вночі і занедужала.* Лебед. у.

Благополу́чно, *нар.* Благополучно. Стор. I. 5.

Благоро́дний, а, е. 1) Из привилегированных сословий. *Благородні — хліба голодні.* Ном. № 953. *Благородна, як свиня огородна.* Ном. № 958. 2) Благородный. *Болота засипав благородними кістками.* Шевч.

Благоро́дність, ности, *ж.* Благородство. Желех.

Благослове́нний, а, е. Благословенный; благословленный. *Онопріє, святий, благословенний.* Чуб. *Курка вся благословенна їсти, тілько ноги не благословенні, бо вона гребе усяку нечисть.* Мнж. 155.

Благослове́ння, ня, *с.* 1) Благословение. *Добрий піп, добре й благословення.* Ном. № 7108. 2) Славословие, восхваление. Ум. **Благослове́ннячко.** *Молода Гапочка у свого батенька благословеннячка просе.* ХСб. VII. 427.

Благослове́нство, ва, *с.* = **Благослове́ння 1.** *Хто йде, під благословенство підійде.* Св. Л. 10.

Благослови́ти, ся. См. **Благословля́ти, ся.**

Благословля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **Благослови́ти, влю́, ви́ш,** *гл.* 1) Благословлять, благословить, давать, дать благословение. Чуб. I. 70. *Владика благословляє нас на рушення.* Стор. МПр. 51. *Благослови ж мене, та мій батеньку, на сім посаді сісти.* Нп. 2) Славословить, восхвалять, величать. *І господа благословляла за долю добрую твою.* Шевч. *Благословив бога.* Єв. Л. II. 28.

Благословля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **Благослови́тися, влю́ся, ви́шся,** *гл.* 1) Получать, получить благословение. *Благословилась Марусенька у свого татка на посад сісти.* Нп.—**до ко́го, у ко́го.** Получать благословение от кого. *(На весіллі) посланці тричі благословляться до старости.* О. 1862. IV. 16. *Йди до попа благословиться.* АД. II. 21. *Вона благословиться у батька й у матері.* Грин. III. 428. 2) **На світ благослови́лося.** Рассвело. *Ось нічка утікла, мов стало розсвітать, мов почало на світ благословлятись.* Греб.

Благости́нний, а, е. Милостивый, добрый. *Ти послав йому назустріч слово благостинне.* К. Псал. 47.

Благости́ня, ні, *ж.* Доброта, милость, благодеяние. *Слава ж тобі, черниче, твоїй благостині.* Чуб. V. 1167. *До кого мені сховатись, де шукати благостині?* К. Псал. 11.

Бла́гость, ти, *ж.* Благость, доброта. *Великі скарби своєї благости розсипав*

бог у своєму красному мирові. К. Гр. Кв. 22.

Благочести́вий, а, е. 1) Православный. *Графиня благочестива була і не ходила в успенську церкву до уніята. Скоро потім настало благочестіє, успенська церква на самий перед стала благочестивою.* КС. 1884. VIII. 724. *Стали гонительства і на попів благочестивих.* ЗОЮР. I. 138. 2) Благочестивый, религиозный. *А людей благочестивих добре поважає.* К. Псал. 8.

Благоче́стя, тя, *с.* Православие. ЗОЮР. I. 69. КС. 1884. I. 166. *От у Тройці благочестиє, а в нас унія.* ЗОЮР. I. 262.

Благочи́нний, ного, *м.* Благочинный. *Молітесь, братія, молітесь,—так благочинний начина.* Шевч. *Коли б нашій попаді та попова борода,—давно б благочинним була.* Ком. Пр. № 899.

Благочи́нник, ка, *м.* = **Благочи́нний.** Шейк. *Прийшов указ від благочинника.* Св. Л. 8.

Благува́тий, а, е. Малоумный. *Благувата трохи.* Вас. 209.

Благу́знити, ню, ниш, *гл.* Поговаривать, болтать. *Благузнять люде, що у Київ царь приїде.* Канев. у.

Благу́нка, ки, *ж.?* Встречено в заговоре. *Коровки благунки спали собі у своїго ґазди в кошарах.* ЕЗ. V. 62.

Благу́щий, а, е. Умоляющий.

Блаже́нний, а, е. Блаженный. *Блаженний муж на лукаву не вступає раду.* Шевч.

Блаже́нство, ва, *с.* Блаженство, счастье. Св. Л. 22. *Не доймаємо віри ніякому блаженству на землі.* К. Гр. Кв. 23.

Блажи́тися, жу́ся, жи́шся, *гл.* Соглашаться. *Оттой блажиться їхать, а ці то не хотять.*

Бла́жчий, а, е. Сравн. ст. от **благи́й.** *Кость блажчий за Григора.* Каменец. у.

Бла́зен, зна, *м.* = **Бла́зень.** Ном. № 1327.

Блазе́нство, ва, *с.* Шутовство, дурачество. Ном. № 8108. *Йому все блазенство в голові. Гордуєш хирного ума блазенством.* К. Дз. 21.

Блазе́нський, а, е. Шутовской, дурацкий. К. Дз. 175.

Бла́зень, зня, *м.* 1) Молокосос; дурак, дурачина, глупец, олух. *І морду на плече схиливши, як блазень цмокавсь та лизавсь.* Котл. Ен. VI. 35. *Чи не сором такому блазневі горілку пить? Блазень який, ще й він тут цвірінька.* Черк. у. 2) Шут. Ум. **Бла́зник.** Вх. Лем. 392.

Блазеня́, ня́ти, *с.* Избалованный ребенок. Ум. **Блазеня́тко.**

Бла́зник, ка, *м.* Ум. от **бла́зень.**

Блазни́ти, ню, ни́ш, *гл.* Соблазнять, вводить в соблазн. *Коли блазнить тебе рука твоя,—відотни її.* Ев. Мр. IX. 43.

Блазни́тися, нюся, ни́шся, *гл.* 1) Ребячиться, шалить. 2) Соблазняться. *Як настане горе, зараз блазняться.* Ев. Мр. IV. 17.

***Блазнува́ння, ня,** *ср.* Гаерство, дурачество. Сл. Дубр.

Блазнува́ти, ну́ю, єш, *гл.* Дурачиться. Желех.

Блазню́к, ка́, *м.* = **Бла́зень.**

Блазню́ха, хи, блазню́чка, ки, *ж.* Небольшая девочка, молокососка; дурочка.

Блазня́, ня́ти, *с.* = **Блазеня́.**

Блаки́т, ту, *м.* = **Блаки́ть 2.** *А зорі на небі з блакиту виринають.* К. Дз. 145. *Блакит на небі був такий, що й написать його не можна.* Щог. Сл. 69.

Блаки́тний, а, е. Голубой; лазурный. Котл. Ен. III. 14. *У нас червоні (стьонжки), а тут—дивись—усе блакитні.* К. ЧР. 334. *Орлом сизокрилим літає, ширяє, аж небо блакитне широкими б'є.* Шевч.

Блакитні́ти, ні́ю, єш, *гл.* Голубеть. *Жита колосіють, волошки блакитніють.* Г. Барв. 352. *Небо блакитніє.* О. 1862. IX. 112.

Блаки́ть, ті, *ж.* 1) Голубой цвет 2) Синева, лазурь.

Блам, му, *м.* Мех. Гол. Од. 28. *Треба було Орисі футро справити—ще й не справити, а верх набрати, бо блам був готовий з Масіного футра.* Св. Л. 183. См. **Шлям.**

Бла́манка, ки, *ж.* = **Ла́сощі.** *Аби думки не мучили, а без бламанки (без ласощів) засну.* Ком. Пр. № 545.

Бла́нений, а, е. Опушенный бараш-

ком. *На нему сардак чорний бланений.* Федьк.

Бла́ня, ні, *ж.* Мех. Галиц. *Бо моє серце, браття, сардаком ся крило, під бланев ся ховало, під ременем крило.* Федьк. I. 32.

Бланя́р, ра́, *м.*=**Скляр.** Вх. Лем. 392.

Блатна́рь, ря́, *м.* Гвоздь. *Так го (Христа) тяшко ростігали на крест і блатнар'ями прибивали.* Гн. I. 65.

Блеві́т, ту, *м.*=**Блава́т 2.** Вх. Пч. I. 9.

Блеву́знити, ню, ниш, *гл.* = **Блягу́зкати.** *Що на рот налізе блевузнить.* Ном. № 13047.

Блезно́, на́, *с.* Из'ян в ткани от неправильности при тканье. *Полотно таке, що блезно на блезні, самі блезна.* Черк. у.

Бле́йвас, су, *м.* Свинцовые белила, белила. *Бо щоки терли манією, а блейвасом і ніс, і лоб.* Котл. Ен. III. 49.

Блейваcóвий, а, е. Белильный.

Блеки́тець, тця, *м.* Раст. Euphorbia esula. Лв. 98.

Бле́кіт, коту, *м.* Раст. а) Цикута, бешеница, Cicuta. Угор. б) Conium maculatum. Вх. Пч. I. 9.

Бле́клий, а, е. Поблекший, увядший.

Бле́кнути, ну, неш, *гл.* Блекнуть, увядать.

Бле́кот, ту, *м.* Раст. Hyosciamus niger L, белена. Васильк. у. ЗЮЗО. I. 125. *Од зубів блекотом підкудюють.* Грин. II. 317.

Блекота́, ти́, *ж.* Раст. а) Conium maculatum. Шейк. б)=**Бле́кот.** ЗЮЗО. I. 125.

Блекота́ти, чу́, чеш, *гл.* 1)=**Белькота́ти.** 2) Клокотать. *Беру воду з переводу, а вода блекоче.* Гол. I. 176.

Блекоти́ця, ці, *ж.*=**Бле́кот.** Вх. Пч. II. 32.

Блекото́ра, ри, блекото́ря, рі, *ж.* 1) Дойная матка с сосуном. Вас. 198. 2) Ягненок, родившийся весною. Лохв. у.

Бле́ндати, даю, єш, *гл.*=**Пле́нтати.** *Ледво блендали ногами.* Гн. II. 27.

Блеск, ку, *м.* = **Блиск.** Драг. 263. *Шоб ти блеску світа божого не бачив.* Киев. у. **Пішов з бле́ску світа.** Исчез. Ном. № 11041.

Блескі́тка, ки, *ж.* = **Бли́скітка.** Блестка.

Блескоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.*=**Блискоті́ти.** Сверкать, блестеть. *Блескотючи кругом очима, обзирює козацький стрій.* Греб.

Блесну́ти, ну́, не́ш, *гл.* — **Блисну́ти.** *Блеснули мечами, як сонце з хмари.* Чуб. III. 291.

Блехува́ти, ху́ю, еш, *гл.* = **Блихува́ти 2.** *Та Штолюка молодого в кайдани блехують.* Гол. III. 60.

Блешня́, ні, *ж.* Род удочки для крупной рыбы; крючок у этой удочки прикреплен к небольшой металлической рыбке. Вас. 186.

Блещі́, щів, *м.*=**Блешня́.** Лебед. у.

Бле́яти, бле́ю, їш, *гл.* 1) Блеять. *Реве маржина, блеють вівці.* Шух. I. 197. 2) Баять, говорить, болтать. *Блеяй, блеяй, пане Свириде, зобачим, що з того вийде.* Ном. № 13026. *А народ блеє та й блеє, що москаль замовив дощ.* Черниг. г.

Бли́гий, а, е = **Бли́гомий.** *А тепер плентайся до Ґудзя!.. Блигий, бач, світ!* Мир. Пов. I. 116.

Блиго́м, бли́го́мий, а, е. Близкий, **Бли́го́мий світ!** Близкий свет! Ном. № 11424. *Блигомий світ, щоб туди йти.*

***Бли́жити, жу, жиш,** *гл.* Приближать.

***Бли́житися, жуся, жишся,** *гл.* Приближаться. *Аз, буки, іжиця — до заду вказка ближиться.* Херс. Нік.

Бли́жній, я, е. Ближний, близкий. *Своїм ближнім зла не коїть.* Стор. *Люби ближнього твого.* Ев. Мр. XII 31. *Ближні приятелі.* МВ. II. 95.

Бли́жчати, чаю, єш, *гл.* Приближаться, делаться ближе.

Бли́жче, *нар.* Сравн. ст. от **бли́зько.** Ближе. Ум. **Бли́жченько.** *Сядьте ближченько, мамо.* МВ.

Бли́жчий, а, е. Сравн. ст. от **бли́зький.** *Душа твоя стане через те ближча до бога.* Кв. Ум. **Бли́жченький.**

Близ, зу, *м.* Близость. Употребл. только в выражениях: **Коло бли́зу.** Вблизи. *Коло близу пошукав коня.* Лебед. у. **Приступи́ти до бли́зу.** При-

близиться, подойти ближе. *Приступи, царенку, до близу, уклонись царівні до низу.* Чуб. III. 159.

Близе́нний, а, е=Бли́го́мий.

Бли́зень, зня, *м.* Близкое расстояние.

Близе́нький, близе́сенький, а, е. Ум. от **бли́зький.** Чуб. III. 120.

Близе́нько, близе́сенько, *нар.* Ум. от **бли́зько.** *Приступи близенько.* Чуб. III. 45.

Близе́ць, зця́, *м.* = **Близню́к 1.** *Она мава блисьці (два хвопці).* Гн. I. 122.

Близиня́, ні, *ж.* Близость. *Яка то близиня, як од села до села верстов сорок.* Екатериносл. г.

Бли́зити, жу, зиш, *гл.* Приближать. *Все, здається, близило мене до щастя.* Котл. НП. 393.

Бли́зитися, жуся, зишся, *гл.* Приближаться. Вх. Зн. 3. *Здавалося, неначе близився до покійника.* Стор. II. 143.

Близі́сінький, а, е. Совершенно близкий, близехонький.

Близі́сінько, *нар.* Совершенно близко, близехонько.

***Бли́зкість, кости,** *ж.* Близость. *Така близкість до народу подає мені гадку покористуватися нею.* Коцюб.

Бли́зна, ни, *ж.* Рана, рубец от раны. Желех.

Близни́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Рожать близнецов. *Два роди близнила, а на третій змилила.* Черк. у.

Близни́ця, ці, *ж.* Близнец женского пола. *Виросли, мов дві близниці, ніжні й хороші.* Млак. 105.

***Бли́зній, я, є.** Близкий. *Таки близніща сорочка, як свита* (прислів'я). Крим.

Близно́, на́, *с.*=**Блезно́.** Черк. у.

Близнува́тий, а, е. Покрытый рубцами. Желех.

Близню́к, ка́, *м.* 1) Близнец. 2) *Мн.*= **Близня́та.** 3) Вол, очень похожий на того, с которым он в паре. КС. 1898. VII. 46. 4) *Мн.* а) Двойчанки, два соединенные вместе одной ручкой горшка. КС. 1882. IX. 459, 461. б) Две деревянные посуды, тоже таким образом соединенные. Шух. I. 251. Ум. **Близнючо́к.**

Близня́, ня́ти, *с.* 1) Ребенок близнец. 2) *Мн.* **Близня́та.** Двойни. *Дівка не повинна їсти усього близнята — яблука там чи що, бо буде вагоніть усе близнятами.* Ном. № 286. 3) *Мн.*= **Близнюк 4.** а. Kolb. I. 51. Ум. **Близня́тко, близня́точко.** ЗОЮР. I. 34.

Близо́мий, а, е = Бли́го́мий. *Близомий світ!* Ном. № 11424.

Близці́, ці́в, *м. мн.* То же, что и **близня́та,** дети-двойни; также два горшка вместе (См. **Близня́ 3).** Вх. Лем. 392.

Бли́зче, бли́зчий=Бли́жче, бли́жчий.

Бли́зчитися, чуся, чишся, *гл.* Становиться ближе.

Бли́зький, а, е. 1) Близкий. *Сусіди близькії, вороги тяжкії.* Мет. 92. *Близький родич.* Грин. III. 531. Ум. **Близе́нький, близе́сенький.**

Бли́зькість, кости, *ж.* Близость. Желех.

Бли́зько, *нар.* 1) Близко. *Близько—слизько, далеко—легко.* Посл. **Ні бли́зько!** И не подходи! *Вони ну благати пана, а він—ні близько!* О. 1862. I. 61. 2) Употребл. как предл. с родит. пад.: возле, подле, *около. Чуб. III. 291. *Росла калина близько озера.* Чуб. V. 148. *3) Около, приблизительно. *Має близько двадцяти років.* Хот. Нік. *Близько трьох років.* Сл. Нік. Ум. **Близе́нько, близе́сенько.**

Блик, *меж.*=**Блим.** *Передо мною усе щось блик та блик! коли я придивляюсь, аж то гроші горять.* Шейк.

Бли́кання, ня, *с.* 1)=**Бли́мання 1.** 2)—**очи́ма=Бли́мання 2.**

Бли́кати, каю, єш, *гл.* = **Бли́мати 1.** *Головешка ота довго буде бликати.* НВолын. у. 2)=**Бли́мати 2.** *Так бликає на мене очима.* О. 1862. V. 32. *Чого ти своїми більмами так бликаєш?* Канев. у.

Бликото́ря, рі, *ж.* Дойная коза. О 1862. V. Кух. 36. См. **Блекото́ра.**

Бли́кнути, ну, неш, *гл.* Одн. в. от **бли́кати=Бли́мнути.** *Бликнув очима на мене скоса та й пішов.* Черк. у. *Бликнув на жінку і одвернувся до стіни.* Мир. Пов. II. 77.

Блим, *меж.*, выражающее мерцание, появление и исчезновение света, мигание, сверкание глазами.

Бли́мавка, ки, *ж.* Блуждающий огонь. Желех.

Бли́мання, ня, *с.* 1) Мерцание, мелькание, то вспыхивание, то погасание (об огне). 2)—**очи́ма.** Бросание взгляда, мигание глазами, хлопание глазами.

Бли́мати, маю, єш, *гл.* 1) Слабо, тускло светить, мерцать, то вспыхивать, то потухать. *Каганець блимав у запічку.* Берд. у. 2) Мигать глазами, хлопать глазами, бросать взгляды. *Тільки очима блима.* О. 1862. I. 36.

Бли́мнути, ну, неш, *гл.* Одн. в. от **бли́мати.**

Блинда́, ди́, *ж.* Сильная накожная сыпь. Вх. Зн. 3.

Бли́нда́рь, ря́, *м.* 1) Вол, косящий ногами. КС. 1898. VII. 46. 2) Нищий. Желех. *3) Скиталец. *Блиндарю ти сліпий.* Звен. у. Ефр.

Блине́ць, нця́, *м.*=**Млине́ць.** Рудч. Ск. I. 35.

Блиск, ку, *м.* 1) Свет. *А вже пізно, всі полягали, ніде й блиску не побачиш.* Киев. у. 2) Блеск. *Панна... в золотім колосю, така—аж блиск од неї б'є.* Драг. 268. *Блиск їх сяяв так, що очі засліплялись.* Щог. Сл. 70.

Бли́ска, ки, *ж.* Трясогузка, Motacilla ripivaga. Вх. Уг. 227.

Блиска́вець, вця, *м.* Насек. Светляк, Lampiris noctiluca. *Блискавці літають.* Вх. Лем. 392.

Блиска́вий, а, е. Блестящий, сверкающий. *Як замахнувся блискавою шаблею,—тільки кров тепла зчервонила сиву хвилю Дніпрову.* МВ. I. 158.

Блискави́ця, ці, *ж.* 1) Зарница. 2)=**Бли́скавка 1.** Ном. № 336. *Грім, блискавиця, вихор...* ЗОЮР. II. 40. *Блиснули шаблями як блискавиця.* АД. I. 23.

Блискави́чний, а, е. 1) Молнийный, подобный молнии. *Блискавичне сяєво.* К. Хп. 129. *2) Молниеносный. Сл. Нік.

Бли́скавка, ки, *ж.* 1) Молния. Ном. № 336. Мет. 452. *Тая буря не унимала, а все злійш громом по небу тарахтала да блискавкою між хмарами блискала.* Макс. 2)=**Бли́сканка.** Вх. Пч. II. 13. 3) Рыба Abramis (Blicca) argyroleuca, а также вообще каждая рыба, выбрасывающаяся часто на поверхность воды. Вх. Пч. II. 18. 4) Серебряная монета в 10 крейцеров. Вх. Зн. 3. 5) *Мн.* Блестящие бусы серебряного и золотого цвета. Гол. Од. 71.

Блискавконо́гий, а, е. О лошадях: с ногами, быстрыми как молния, быстроногий. К. МХ. 16.

Бли́скавчин, на, не. Принадлежащий молнии. Встречено в заговоре против **перепо́лоху:** *Він єсть батьків і материн, і тітчин, і дядьків, і дівчачий, і стрітяний, вітряний і громовий, і блискавчин.* Мил. М. 48.

Бли́скалка, ки, *ж.* Раст. Nuphar luteum. Вх. Уг. 227.

Бли́сканка, ки, *ж.* Птица: Motacilla. Вх. Пч. II. 12.

Бли́скання, ня, *с.* Сверкание.

Бли́скати, каю, єш, *гл.* 1) Сверкать. *Ніч темна, темна, тільки блискавка блискає.* МВ. I. 141. *І дощ не йде, і хмар нема, тільки блискає.* Грин. III. 308. *Йдуть (косарі) мовчки, тільки коси блискають.* Греб. 401. 2) Бить задом, лягать. *Та бий її, нехай не блискає бісова худоба.* Канев. у.

Бли́скітка, ки, *ж.* Блестка.

Блисково́ий, а, е. 1)=**Бли́скавчин?** *Переполохи... блискові* (заговор). Мил. М 50. *2) Блестящий. *Гудзі блисковії аж вилисновані.* Н. п.

Блискону́ти, ну́, не́ш, *гл.* Сверкнуть сильно. *Грім як грякне, а блискавка як блисконе!* Полт. *Як здвигне старий брови, стисне уста тонкі та блисконе оком своїм чорним—ми вже з паніматкою ледві дишемо.* МВ. II. 76.

Блискоті́ти, чу́, ти́ш и ***блискота́ти, чу́, чеш,** *гл.* Блестеть, сверкать, *поблескивать. *Річка ледві блискоче.* МВ. (КС. 1902. X. 143).

Блискотли́вий, а, е. Сверкающий, блестящий. Желех.

Блиску́чий, а, е. Блестящий. К. Досв. 26. *Очі поночі блищать блискучі.* МВ. II. 176.

Бли́снути, ну, неш, *гл.* 1) Блеснуть, сверкнуть. *Блиснем шаблями, як сонце в хмарі.* Чуб. III. 277. *Блисне булавою—море закипить.* Шевч. *Танцюючи, блиснула оком на Антося,—ще й так любенько.* Св. Л. 205. **Лиш бли́снув та й уже́ го нема́.** На миг пока-

зался и уж нет его. Фр. Пр. 60. 2) Упасть. *І дівка блиснула в подушки зовсім, мовляють, як мерцвя.* Греб. 343. *Як упала, то так і блиснула на цілу хату.* Ном.

Блись! *меж.*, выражающее блеск, сверкание. *Ось розгулялося і сонце з хмари блись!* Греб. 376. *Вона сердешна туди, сюди, блись, блись очицями.* Греб. 403.

Бли́хавити, влю, виш, *гл.* Тратить попусту время. Желех.

***Бли́ща, щі,** *ж.* Блестка. Сл. Дубр.

Бли́щавка, ки, *ж.* Phoxinus rivularis. Вх. Уг. 227.

Блища́к, ка́, *м.* Светляк, Lampyris noctiluca. Вх. Пч. II. 27. (Шейк.).

Блища́ти, щу́, щи́ш, *гл.* Блестеть. *Що не вітроньки шумлять, ні водоньки блищать.* Чуб. V. 852. ***—до чо́го.** Блестеть на чем. *Блищала (лиса голова) мов церковна баня до сонця.* Борд. 63.

Блища́тися, щу́ся, щи́шся, *гл.* Светить, блестеть. Чуб. V. 39. *Того рубля (срібного) положив на верха, щоби блищався.* Чуб. II. 558. *Ой у полі криниченька, в ні вода блищиться.* Рудч. Чп. 88.

Блища́чий, а, е = Блиску́чий. О. 1861. XI. Св. 28, 29. *Сю ніч у сні бачив я на небі хрест золотий ніби та блищачий.* Каменец. у.

Бли́щик, ка, *м.* Блестка. Балт. у.

***Блищи́нка, ки,** *ж.* Блестка. Сл. Тутк.

***Блі́да́вий, а, е.** Бледноватый. Сл. Яворн.

Блі́ди́й, а́, е́. Бледный. МВ. II. 12, 25. *Біда, в кого жінка бліда, а в кого як калина, то й то лиха година.* Посл. Канев. у. Ум. **Блі́де́нький, блі́де́сенький.**

Бли́дість, дости, *ж.* Бледность. Желех.

Бли́дний, а е=Блі́ди́й.

***Блі́дни́ця, ці,** *ж.* Бледная немочь. Сл. Яворн.

Бли́днути, ну, неш, *гл.* Бледнеть. *Батько наче не добачав, як мати блідла, як Катря плакала.* МВ. II. 110. *Зося то червоніла, то блідла.* Левиц. I. 304.

Блі́доли́ций, а, е. Бледнолицый. Желех.

Блі́до́та, ти, *ж.* Бледнота, бледность.

Блі́дува́тий, а, е. Бледноватый. Левиц. Кс. 5. *Листя дрібчасте, як на ясенові, тільки блідуватіше.* Константиногр. у.

Бліх, ха, *м.* 1) Беление (полотна и пр.). Вх. Лем. 392. 2) Белильня. Желех. *Мали сад заводить за старим бліхом.* КС. 1884. VIII. 723.

Бліха́рь, ря́, *м.* Белильщик (полотна). Вх. Лем. 392.

Бліхо́вня, ні, *ж.*=**Бліх 2.** Желех.

Бліхува́ння, ня, *с.* Беление (полотна и пр.). Желех.

Бліхува́ти, ху́ю, еш, *гл.* 1) Белить (лен, полотно). 2) Заковывать в кандалы. *Але Штолу молодого в кайдани бліхують.* ЕЗ. V. 230.

Бли́шити, шу, шиш, *гл.* = **Бліхува́ти 1.** Вх. Лем. 392.

Бли́шка, ки, *ж.* Ум. от **блоха́.**

Бліяти, лію, еш, *гл.*=**Блеяти.** *Там геть за лісом череда десь бліє.* Федьк. I. 18.

Блони́ця, ці, *ж.* Круп (болезнь). Галиц.

Бло́ня, ні, *ж.* Часть поля. Желех.

Бло́ска, ки, *ж.*=**Блощи́ця.** Желех.

Блоха́, хи́, *ж.* 1) Блоха, Polex irritors. *Блоха кусає, а за що—не знає.* Ном. № 3118. 2) Род детской игры. Ив. 54. Чуб. IV. 40. 3)—**консисто́рська.** Консисторский чиновник. Св. Л. 134.

***Блоха́стий, а, е=Блохи́вий.**

***Блохва́, ви́** и **блошва́, ви́,** *ж. соб.* Блохи. Сл. Яворн.

***Блохи́вий** и **блохли́вий, а, е.** Блошистый, обильный блохами. *Блохивий цуцик.* Крим.

Блоховни́к, ка́, *м.* Раст. Mentha Pulegium L. ЗЮЗО. I. 128.

Блохово́дниця, ці, *ж.* Имеющая на себе много блох (преимущественно о кошке, собаке). Лохв. у.

Блоша́нка, ки, *ж.* Ночная рубашка.

***Блоши́вий, а, е=Блохи́вий.**

Блошня́, ні, *ж. соб.* Блохи.

Блощи́нник, ка, *м.* Раст. Ledum palustre. Лв. 99. См. **Блощи́чник.**

Блощи́ця, ці, *ж.* Клоп. *Ладона сплющив, як блощицю.* Котл. Ен. VI. 27. Ум. **Блощи́чка.**

Блощи́чий, а, е. Принадлежащий, свойственный клопу. Сим. 130.

Блощи́чка, ки, *ж.* Ум. от **блощи́ця.**

Блощи́чник, ка, *м.*=**Блощи́нник.** Лв. 99.

Блуд, ду, *м.* 1) Блуждание. **Блу́дом ходи́ти.** Блуждать; не знать, куда идти, что делать. *Тра, щоб у селі були такі, котрі перед ведуть, а без їх блудом люде ходять.* Каменец. у. *Черемш. «Село вигибає». **У блуд пітй.** Пойти блуждать. *А третяя дочка у блуд пошла, приблудилася да й у луг темний.* Чуб. V. 913. 2) Нечистая сила, сбивающая с дороги. *Як кого нападе блуд, нехай згадає, в який день було Різдво, візьме землі з-під ніг і посипле собі на голову.* Ном. № 284. *Як на чоловіка блуд нападе, то серед села дороги не найде.* Фр. Пр. 61. *Блуд мі сі вчепив.* Фр. Пр. 61. **Чи ті блуд напа́в?** Ты с ума сошел? Фр. Пр. 61. 3) Род детской игры. Ив. 27, 4) Блуд, прелюбодеяние. *А вслід летить янголь його, а його ввіщає, на гріх, на блуд, на розбойство не допущає.* Грин. III. 141. *5) Галицк.: Ошибка, промах. *6) Заблуждение.

Блуде́ць, дця́, *м.* Заблудившийся. Kolb. I. 107. *А в лісі, лісі, лісі недоборі блудило блудців сімсот молодців.* Чуб. III. 419.

Блуди́ти, джу́, диш, *гл.* 1) Блуждать; сбиваться с пути. *Не ходи, не блуди понад берегами.* Мет. 17. *Ляше, он блудиш!—Єднаково їздити.* Ном. № 875. *Ми блудили цілий ліс.* Харьк. у. 2) Заблуждаться, ошибаться. *Ой блудиш, зле судиш, ляшеньку любий, тримаю, ховаю для тебе шлюби.* Чуб. V. 137. 3)—**слова́ми.** Говорить, не сознавая что; бредить. *Ой ти, дівчинонько, ти словами блудиш, ти сама знаєш, кого вірно любиш.* Мет. 78. *Як блудить словами хворий, то знак тому, що вмре.* Каменец. у.

Блуди́тися, джу́ся, дишся, *гл.*= **Блуди́ти 1.** *Ой я в лісі не блудилась і у полі не пізнилась.* Бал. 12.

Блу́дний, а, е. 1) Заблудший, блудный. *Блудна вівця.* Фр. Пр. 62. *Верчися, дівко блудна, додому.* Чуб. V. 394. 2) *Ошибочный. **Блу́дна доро́га.** Не та дорога, какой нужно. **Блу́дними доро́гами пішо́в.** Сбился с пути (нравственно). Фр. Пр. 62. *3) Блуждающий. Сл. Нік. *Блу́дний о́гник.* Блуждающий огонек. Сл. Тутк.

Блу́дник, ка, *м.* Блудник. Желех.

Блудни́ця, ці, *ж.* Блудница. *Вона була всесвітня блудниця з малих літ.* Драг. 132.

Блу́дство, ва, *с.* Блуд, блудодеяние. *Тогди вони зробили гріх, блудство.* Гн. II. 218. *Грішили, горівкою п'янчили, блудство провадили.* Гн. II. 72.

Блудя́га, ги, *об.* Бродяга. *От волоцюга, блудяга.* Мир. ХРВ. 18. *Як же ти без пашпорта ходиш? Ти блудяга якийсь.* Рудч. Ск. II. 161. *Пішла в блудяги.* Рудч. Ск. I. 175.

Блудя́жка, ки, *ж.* Потаскушка. *Честь тоді святилась дуже, накриток карали, коси різали блудяжкам, в погріб запірали.* Мкр. Н. 35.

Блудя́щий, а, е. *1)* = **Блу́дний 1.** *Блудящий син.* Грин. III. 141. *2) Блуждающий. *Блудящими очима водив по хаті.* Т. Борд. 116.

***Блука́льний, а, е**=**Блу́дний.** *Блукальна комета.*

Блуканина, ни, *ж.* Блуждание, постоянное блуждание; скитальничество.

Блука́нка, ки, *ж.*=**Блука́ння.** Желех.

Блука́ння, ня, *с.* 1) Блуждание. 2) Скитальничество. *Ти злічив моє блукання, як обходив я запеклих.* К. Псал. 129.

Блука́ти, ся, ка́ю, ся, єш, ся, *гл.* Блуждать, скитаться, ходить без цели. Рудч. Чп. 236.

Блу́ква, ви, *ж.* Место для пастьбы, выгон. Мнж. 176.

Блу́чка, ки, *ж.*=**Воли́чка.** Желех.

Блюва́к, ка́, *м.* Род ядовитого гриба. Вх. Лем. 392.

Блюва́ка, ки, *об.* Страдающий рвотой.

Блюва́ки, ва́к, *ж. мн.* Блевотина.

Блюва́ння, ня, *с.* Блевание, рвота.

Блюва́ти, блюю́, є́ш, *гл.* Блевать, рвать. *Багацтво він чуже пожер і звергне, бо повелить йому господь блювати.* К. Іов. 44.

Блюва́чка, ки, *ж.*=**Блюва́ння.** Желех.

Блюво́та, ти, блювоти́на, ни, *ж.*= **Блюва́ки.**

Блю́до, да, *с.*=**Ку́бка.** Вх Зн. 30.

Блю́зник, ка *м.* Богохульник, кощун. Балт. у.

Блюзни́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Богохульствовать, кощунствовать.

***Блюзні́р, ра́,** *м.*=**Блю́зник.**

***Блюзні́рка, ки,** *м.* Богохульница.

Блюзні́рство, ва, *с.* Кощунство, богохульство. Левч. 61.

Блюзні́рський, а, е. Кощунский, богохульный.

Блюзну́ти, ну́, не́ш, *гл.* 1) Брызнуть. *Як го взяла межи очі, аж кров вся блюзнула.* Гол. III. 20. 2) Сболтнуть. *Отой вже як блюзне, то но всі очі повитріщають на нього.* Брацл. у. 3) **Блюзну́в му в о́чі.** Сказал нечто дерзкое, оскорбительное. Фр. Пр. 63.

Блюхави́на, ни, *ж.* То же, что и **слота́,** ненастная, дождливая погода. Вх. Уг. 228.

Бля, *пред.* 1)=**Для.** 2)=**Бі́ля.** *Світилка... стоїть бля порога.* Грин. III. 544.

Бля́вкати, каю, еш, *гл.* Говорить вздор. См. **Бля́кати.**

Бля́вкнути, ну, неш, *гл.* Одн. в. от **бля́вкати.** Сболтнуть. К. ЧР. 313. *От Іванець і собі до гуртy... да щось і бляв-кнув з простоти.* К. ЧР. 28.

***Бляга́, ги́,** *ж.* Блёф, вздор, пускание пыли в глаза.

***Бляге́р, ра,** *м.* Фразер, болтун. *А по-за нашим особистим почуттям ніякої красоти нема, хоч хай собі ті німецькі блягери кричать і на головах стають.* Франко.

Блягу́зкати, каю, еш, *гл.* Молоть вздор, болтать.

Блягу́зниця, ці, *ж.* Женский половой орган. Павлоград. у.

Бля́кати, каю, еш, *гл.* Болтать, врать, сплетничать. Мнж. 176. См. **Бля́вкати.**

***Бля́клий, а, е.** Блёклый

Бля́кнути, ну, неш, *гл.*=**Бле́кнути.** *Паростки манньолій блякнули і жовкли.* Щог. Сл. 6.

Блякува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Линять.

Бляск, ку, *м.* Блеск, сияние. *Ясний місяць заглянув в віконця... пішов бляск по всій хаті.* Левиц. I. 8.

Блят, ту, *м.* 1) Пластинка (металлическая); доска деревянная для писания на ней масляными красками. *Приснився мені сон, щоб змалювать три иконі... Купить дерева та повезти до столярів, щоб поробили бляти, а мій брат... помалює.* Драг. 137. 2) То же, что и **бердо́ 1,** ткацкий снаряд, вставляемый в ляду, сквозь который проходят нити основы. Вас. 152, 166, 176. Kolb. I. 68. Части: две горизонтальные планки рамки—**би́льця,** зубья—**тро́стки.** Константиногр. у. Б. Г. В Галиции зубья называются—**сказівки́,** щели между ними—**комірки́.** МУЕ. III. 18. 3) Составная часть внутреннего колеса мельницы—часть обода (4—6 таких частей составляют полный обод), в который вставляются кулаки. Черниг. у. Мик. 480. Ум. **Бля́тик.**

Бля́ха, хи, *ж.* 1) Металлическая пластинка, металл в листах. Шух. I. 277. *Труну збудували, срібними бляхами обкували.* Грин. III. 666. *Всі покриті срібнов бляхов.* Федьк. I. 26. 2) Жесть. В том же значении: **бі́ла бля́ха.** *Дах, критий білою бляхою.* Св. Л. 25. *На кожнім (піддашку) хрест, білою бляхою обкований.* Св. Л. 25. 3) Кровельное железо. Левиц. ПЙО. I. 476. 4) Род четырехугольной сковороды из листового железа, противень. Владим. у., Черниг. у. *Печеню... вкладають на бляху, вливають трошки води, щоб не припалилася і печуть.* МУЕ. I. 106. *Пражать горох на блясі.* МУЕ. I. 99. 5) Бляха, знак (у сотского и пр.). *На грудях з бляхою лядунка.* Котл. Ен. *6) Металлич. пряжка. Херс. Нік. Ум. **Бля́шка, бля́шечка.** *Соцький... з мідною бляшкою на свиті.* О. 1862. IX. 63.

Бляха́рня, ні, *ж.* Жестяной завод.

Бляха́рство, ва, *с.* Ремесло жестяника. Желех.

Бляха́рський, а, е. Принадлежащий, свойственный жестянику. Желех.

Бляха́рь, ря́, *м.* 1) Жестяник, жестяных дел мастер. 2) Кровельщик. Могилев. г.

Бляхі́вка, ки, *ж.* Жестянка емкостью в один литр. Шух. I. 101.

Бляхма́н, на, *м.* Туман перед глазами. **Бляхмана́ пуска́ти, бляхма-но́м очі зане́сти кому́.** Одурачить, обмануть кого, пустить кому пыль в глаза. Желех.

Бляхува́ти, ху́ю, єш, *гл.* 1) Покрывать жестью. 2) Украшать металлическими пластинками. *Вуздечки були не прості, а циганські, бляховані.* Екатериносл. у. 3) У Котляревского употреблено в значении: чеканить, выковывать из металла. *Вокруг же щита на заломах найлуччі лицарські діла були бляховані в персонах.* Котл. Ен. V. 27.

Бляша́ний, а, е. 1) Жестяной. 2) О крыше: железный. *Палати... з бляшаною покрівлею.* Мир. ХРВ. 103.

Бляша́нка, ки, *ж.* 1) Жестянка. 2) Мера для водки: осьмушка. Брацл. у. *Випив пів бляшанки.* Рудан. I. 68. *Випий, Іване, бляшанку, а за дві заплати.* Фр. Пр. 180. Ум. **Бляша́ночка.**

***Бляшанко́вий, а, е.** Жестяночный. Сл. Дубр.

Бля́шечка, ки, *ж.* Ум. от **бля́ха.**

Бля́шка, ки, *ж.* 1) Ум. от **бля́ха.** 2) Головной убор невесты. Kolb. I. 43.

Бо, *сз.* 1) Потому что, ибо, *так как. *Не завдавай серцю жалю, бо я в чужім краю.* Нп. 2) Же. *Чи ж бо я на світі одная?* Нп. *Годі бо! Та йди бо швидче!* Кв. ***Та ну-те бо?** *Да что вы?* Сл. Нік. *3) Да и, ведь. *Він бо й був у нас першим.* Сл. Нік.

***Боба́к, ка́=Баба́к, ка́.**

Баба́лька, ки, *ж.* Клецка, род **галу́шки.** Вх. Лем. 393.

Бобальчаки́, кі́в, *м. мн.=***Боба́лька.** Вх. Лем. 393.

Боба́чик, ка, *м.* Раст. Gallium verum. Лв. 98.

Бобе́р, бра́, *м.* 1) Бобр. Castor fiber. Грин. III. 135. *Чорні бобри на шубойку.* Чуб. III. 474. 2) Род детской игры. Чуб. IV. 40. Ив. 60. Ум. **Бо́брик, бо́бричок.**

Бо́бик, ка, *м.* 1) Ум. от **біб.** 2) Раст. Medicago Sativa. МУЕ. I. 99.

Бобина́, ни, *ж.* Одно зерно боба. Ум. **Бобина́нка, бобина́точка.**

Бобире́ць, рця́, бобы́рчик, ка, *м.* Ум. от **бобы́рь.**

Бобы́рь, ря́, *м.* Рыба: Acerina rossica Pall, ерш. Шейк. Вх. Пч. II. 18. Ум. **Бобире́ць, бобы́рчик.**

Бобы́ще, ща, *м.* Ув. от **біб.** ЕЗ. V. 149.

Бобівни́к, ка́, *м.* Раст. а) Trifolium fibrinum, бобовник, вахта. б) Butomus umbellatus. Лв. 97.

Бобко́вець, вця, *м.* Раст. Лавр. Желех.

Бобко́вий, а, е. Лавровый. Желех. *Бобкове листя.* МУЕ. I. 109.

Бобо́вий, а, е. Бобовый. *Ой бо мої кучерики як бобові струки.* Чуб. V. 36.

Бобови́ння, ня, *с.,* **бобови́ця, ці,** *ж.* Стебли бобов. Ум. **Бобови́ннячко.**

Бобо́вник, ка, *м.* Раст. Menyanthes trifoliata L. ЗЮЗО. I. 128.

Бобо́вх, *меж.* = **Шубо́вств.** *Бобовх у воду.*

Бобов'я́нка, ки, *ж.* = **Бобови́ння.** Вх. Лем. 393.

Бобо́к, бка́, *м.* Ум. от **біб.**

Бобору́нка, ки, *ж.* = **Бобру́нка.** Вх. Уг. 228.

Бо́брик, ка, *м.* 1) Ум. от **бобе́р.** 2) Род медной пуговицы; такие пуговицы гуцулы изготовляют сами, употребляя их для украшения кожаных поясов, кож. сумок и пр. Шух. I. 126, 127, 278.

***Бобри́ця, ці,** *ж.* Самка бобра. *Ой укривайся, зятю, куницями да бобрицями да хорошими соболицями.* Нп.

Бо́бричок, чка, *м.* Ум. от **бобе́р.**

Бобро́, бра́, *м.=***Бобе́р 1.** Харьк. у.

Бобро́вий, а, е. Бобровый. *Мій кожух новий, ковнір бобровий.* Нп. *Боброва шапка.* Чуб. III. 294.

Боброви́к, ка́, *м.=***Бобро́вник.**

Бобро́вник, ка, *м.* Охотник на бобров, бобровый промышленник.

Бобру́ниця, ці, *ж.* Насек.=**Со́нечко.** Coccinella. Вх. Пч. II. 26.

Бобру́нка, ки, *ж.* = **Бобру́ниця.** Вх. Лем. 393.

Бо́б'я́стий, а, е. О смушках: с крупными слабыми завитками. Вас. 198.

Бов! *меж.* Подражание удару колокола. *Бов, бов по московській брехні.* Ном. № 848.

Бованіти, нію, єш, *гл.* Виднеться вдали. *На небі чистому ген хмара бованіє.* Греб. 367.

Бованя́чити, чу, чиш, *гл.* = **Бованіти.** *Дивлюсь—щось бованячить під селом.*

Бовва́н, на, *м.* Идол, кумир, истукан.

***Бовваніти, нію, єш,** *гл.*=**Бованіти.**

Бовва́нський, а, е. Идольский.

***Бо́вгар, ра,** *м.* Волопас, воловый пастух. Черемш. «Село вигибає»

Бовга́р, ра, *м.* Болгарин. К. МБ. XI. 154.

Бовга́рка, ки, *ж.* 1) Загон для скота, то же, что и **за́горо́да.** Шух. I. 186. *2) Болгареска (танец). **Бовга́рки гуля́ти.** Танцовать болгарский танец. Херс. Нік.

Бовга́рь, ря́, *м.* Пастух рогатого скота у гуцулов. Шух. I. 189.

Бо́вдур, ра, *м.* 1) Дымовая труба. Чуб. VII. 380. *Деревянный (плетеный из лозы), обмазанный глиной, четырехугольный дымоход, подымающийся от пола **сіне́й** сквозь потолок и кровлю наружу. По пути принимает в себя отверстие (дымоход) из печки—**каглу́.** У основания имеет плотно закрывающуюся дверь, в которую входят, а потом подымаются, чтобы **заткну́ти каглу́,** по **шабля́х,** идущих до самого верха. На верхних подвешивается продукт, предназначенный для копчения. **Піч до бо́вдура** в отличие от **Піч до в'ю́шки, лежа́ка.** Пир. у., с. Кононівка. *Повна хата (відьом) назбіралась. Вийняли вони із печі черепок чогось та й стали мазать ним під руками. Помаже ,оце під руками та й полетить у бовдур.* Грин. I. 60. *Темним стовбом дим пішов з його бовдура.* 2) Густой клуб дыма, густая туча. Фр. Пр. 63. 3) Шест, жердь у рыболовов. 4) Болван, чурбан, неотеса. Фр. Пр. 63. **Стирчи́ть мов бо́вдур.** Стоит как болван. Ум. **Бовдуре́ць, бо́вдурчик.**

Бо́вдуритися, рюся, ришся, *гл.* Возвышаться, торчать как дымовая труба (см. **Бо́вдур**). *Понижче села... стирчить над Стрієм висока скала. Стрімкою стіною бовдуриться вона над самим закрутом ріки.* Франко.

Бо́вкало, ла, *с.* 1) Язык у колокола. 2) Глупый болтун.

Бо́вкання, ня, *с.* Отрывистый звон в колокол.

Бо́вкати, каю, єш, *гл.* 1) Звонить отрывисто; ударять (в колокол). *Бовкає дзвін у неділю.* О. 1861. X. 148. *Чуємо, що бовка дзвін, та не знаємо, де він.* Ном. № 13827. 2) Говорить необдуманно. *Нехай хоч жінки ледачі посоромляться, а то ще й при йому инший таке пробовкне, щоб їх лиха година бовкала.* Г. Барв. 152.

Бо́вкнути, ну, неш, *гл.* Одн. в. от **бо́вкати.** *Тільки бовкне в дзвін, Ганна попереду усіх вже і в церкві.* Левиц. I. 43.

Бовку́н, на́, *м.* 1) Вол, запряженный в одиночку. Чуб. VII. 407. Ном. № 1555. Котл. Ен. IV. 10. *Їде чоловік бовкуном.* ЗОЮР. II. 31. *Ні за що й вола другого купить: бач, бовкуном їде.* Козел. у. 2) Большой сноп камышу. Лубен у 3) **Танцюва́ти бовкуно́м.** Танцовать одному. О. 1861. X. 61. Ум. **Бовкуне́ць.** Чуб. II. 543, **бовку́нчик.**

Бовку́нчик, ка, *м.* 1) Ум. от **бовку́н.** 2) Привеска у серьги.

Бовкунчя́, чя́ти, *с.* Маленький **бовку́н** (см.).

Бовт, та́, *м.* 1) Бот, ботало, снаряд, которым вспугивают рыбу: длинный шест, на конце которого прикреплен полый внутри конус со срезанным верхом,—от удара в воду этим конусом получается сильный звук. Иногда вместо конуса просто утолщение на конце шеста. Браун. 13. Вх. Пч. II. 26. Фр. Пр. 63. Ном. № 7633. *Закинув рибалка сітку... і почали бовтами полохати рибу.* Левиц. I. 108. *Вдарю бовтом раз і вдруге, сонну рибу сполохну.* Щог. В. 91. 2) Палка, лопатка для мешания растворенной извести (у каменщиков) или жидкости для дубления кожи (у кожевников). Волч. у. *3) Дурак, олух. Франко. «В поті чола».

Бо́втати, таю, єш, *гл.* 1) Взбалтывать. *2) Вспугивать рыбу, барахтаться в воде. 3) Болтать нивесть что. Франко. «В поті чола».

Бо́втатися, таюся, єшся, *гл.* Плескаться. *Кільки пак років, як ви, діду, бавтаєтесь отут за рибою?* Левиц. ПИО. I. 480. *Вода бовталась в криниці.* Левиц. Пов. 374. *Бовтається у воді.*

Бовта́ч, ча́, *м.* = **Бовт 1.** Вх. Пч. II. 26.

***Бо́втень, тня,** *м.*=**Бовту́н.**

Бо́втиця, ці, *ж.* 1) Подвеска к серге. *Ковтки з бовтицями.* Гол. Од. 60. 2) Кисть на снурке для украшения гу-

цульской шляпы или верхней одежды. Гол. Од. 69, 46. 3) Металлическая цепочка, украшающая кожаный пояс гуцула. Шух. I. 127. 4) Медный кружок, род пуговицы, употребляемый (во множестве) для украшения гуцульских кожаных сумок, ремней, сбруи и пр. Шух. I. 279, 293.

Бо́втнути, ну, неш, *гл.* 1) Бултыхнуть, упасть в воду. Левиц. I. 195. *Бовтнув, як дурень у воду.* Посл. *Вона так і бовтнула в гарячу смолу.* ЗОЮР. I. 308. *Бовтнуло би тобов у безодню!* (Брань). Фр. Пр. 63. 2) Болтнуть. *Язиком бовтне та не доведе, а по спині є.* Ном. № 1122. *От і бовтнув чорзнати що!* НВолын. у.

Бовту́н, на́, *м.* 1) Испорченное яйцо. НВолын. у. *2) Любящий болтаться в воде. Сл. Яворн.

Бовть! *меж.* 1) Бултых! *Бовть у воду!* Чуб. II. 443. 2) Звукоподр. плеску воды.

Бовтю́к *и **бовтя́к, ка́,** *м.* = **Бовту́н.** Ум. **Бовтючо́к.**

Бог, га, *м.* 1) см. **Біг, бо́га.** ***Люби́ти, як бо́га.*** Обожать. Крим. ***Старий бог.*** Бог-отец. *Намалював і старого бога і... богородицю.* Крим. 2) Река Южный Буг. Левч. 187. *Ой за Богом, за рікою, при турецькій гряниці, там стояли пікинери.* О. 1862. VIII. 28. (Нп). *...*До самого Богу, по тую Бендерську дорогу.* Нп.

Бо́гад, ду, *м.* В свадебном обряде то же, что и **поса́д,** место для новобрачных. Чуб. IV. 143.

Богара́дити, джу, диш, *гл.* Помогать материально, благодетельствовать, *помогать из милости. Сл. Нік. *Я цих людей ніколи не богарадив.* Екатериносл. г.

Бога́тий, а, е, *прил.*, **багатіти, тію, еш,** *гл.* и пр.=**Бага́тий, багатіти** и пр.

Богда́й, *сз.* Дай бог! *Богдай ніхто такого не діждав.* МВ. I. 73. См. **Бода́й.**

Богда́нка, ки, *ж.* Данная богом. *Доню моя люба, моя богданко! коли ж ми тебе у хрест введемо?* Сумск. у.

Богила́, ли́, *ж.*=**Бугила́.** *І твій барвінок хрещатий заріс богилою.* Шевч.

Богиня́, ні, *ж.* 1) Богиня. *Юнона, як богиня, знала, що Турну прийдеться пропасть.* Котл. Ен. 2) Употребляется как название обожаемой. *Не розстану, бо тя люблю серцем і душею, буду тобі віком служив, тілько будь моєю. Ой як би ся прийшло з тобою розстати, богине, буду жити в густім лісі і в темній пустині.* Чуб. V. 250.

Бо́гів, гова, ве. Божеский, богу принадлежащий. Мнж. 76. Чуб. III. 106. Чуб. V. 1125. **Бо́гів шлях.** Млечный путь. Черном. **Бо́гова коро́ва.** Жук, олень, Lucanus cervus. Вх. Пч. II. 27.

Богми́тися, млю́ся, ми́шся, *гл.*=**Божи́тися.** Вх. Лем. 393.

Богобі́йний, а, е. Богобоязливый.

Богобі́йність, ности, *ж.* Богобоязливость.

Богобі́йно, *нар.* Богобоязненно.

Богобоязли́вий, богобо́язний, а, е=**Богобі́йний.** Г. Барв. 457. *А той тихий та тверезий, богобоязливий.* Шевч. *Правдива душа, навіки чесна і богобоязна.* Стор. II. 75.

Богобоязли́во, богобо́язно, *нар.*= **Богобі́йно.**

Богобоя́щий, а, е = **Богобі́йний.** *Які люде стали не богобоящі: у великий піст п'ють.* Лебед. у. *Буде зверху хороше убрання, а душа буде негарна, не богобояща.* О. 1862. VIII. 29.

Боговго́дниця, ці, *ж.* Богоугодница, богу угождающая. *Яра пчілонька—боговгодниця.* Грин. III. 38.

***Богогові́йний, а, е.** Богобоязненный, благочестивый. *Як-би то всі люди були такі богоговійні, як дядько Федюсь, тоді було-б на світі инакше.* Т. Борд. 68.

Богода́вець, вця, *м.* Данный богом (в сказке). *Родився він, охрестили його і дали йому ім'я Іван Богодавець. Бог дав, і Богодавцем назвали його.* Чуб. II. 239.

Богодухнове́нний, а, е. Боговдохновенный. *Псалми... богодухновенний Давид оставив нам у Псалтирі.* К. Гр. 20.

Богозneва́га, ги, *ж.* Кощунство, богохульство. *Коли б тінь бога, наш падишах, почув таку богозневагу, то повелів би тут же перед нами язик проклятому джавуру вирвать.* К. Драмов. Трил. Байда. 143.

*Богозневáжливий, а, е. Кощунственный. Міяков. «Архив. літерат.». Журн. «Наше Минуле» р. 1919.

Боголю́бець, бця, *м.* Боголюбец.

Боголю́бний, а, е. Боголюбивый.

Боголю́бно, *нар.* Боголюбиво. Чуб. I. 176.

Богома́з, за, *м.* 1) Иконописец. *А в тій слободі щонайлуччі богомази.* Кв. 2) Плохой живописец, маляр. *Послав гінця до богомаза, щоб малювання накупить.* Котл. Ен.

Богома́зів, зова, ве. Относящийся к иконописцу, к плохому живописцу, принадлежащий ему.

Богома́ти, богома́тір, тері, *ж.* Богоматерь. Чуб. I. 165.

Богомі́лець, льця, *м.* Богомолец.

Богомі́лка, ки, *ж.* Богомолка.

Богомі́лля, ля, *с.* 1) Богомолье. К. Кр. 12. 2) **Жидівське богомі́лля.** Все предметы, употребляемые евреями при молитве.

Богомі́льний, а, е. Набожный, богомольный. Грин. I. 49. *Був собі чернець і такий богомільний.* Рудч. Ск. II. 200.

Богомі́льниця, ці, *ж.* Молельня, молитвенный дом. *А як то був жид Янкель, то він коло школи похожає, та по школі плаче-ридає: «Школо наша, богомільнице!»* АД. II. 28.

*Богонатхне́нний, а, е. Боговдохновенный. *Богонатхненна наука.* Крим.

Богонена́видник, ка, *м.* Ненавидящий бога. К. (Желех.).

Богоно́сець, сця, *м.* Носящий бога. В загадке—осел, везший Христа. *Родився, не хрестився, а до смерти не молився і був богоносець.* Ном. стр. 293. № 118.

Бо́гонько, ка, *м.* Ум. от **біг, бог.**

Богоприя́тний, а, е. Любезный богу, угодный богу. *Моя квіточко, моя зоринко богоугодна, богоприятна* (Из молитвы нищих). ЕЗ. V. 242.

*Богорі́вний, а, е. Богоравный. *Одисей богорівний.* Байда-Ніщ.

Богоро́дицький, а, е. Богородичный. **Богоро́дицька трава́.** Раст. Thymus Serpyllum L. ЗЮЗО. I. 138.

Богоро́диця, ці, *ж.* 1) Богородица. *Народився із Марії дівиці, із святої богородиці.* Чуб. III. 325. 2) Молитва к богородице: *богородице діво. Говори, Грицю, Богородицю, а я буду Очеснаш,— буде легше для нас.* Ном. № 12961. **Ку́ца богоро́диця.** Короткая молитва. 3) Второй день: а) Рождества Христова, б) Пасхи. ХСб. I. 75. 4) Капюшон в плаще, свите, бурке. Чуб. VII. 419. Гол. Од. 9, 45. КС. 1893. V. 279. *Ти б накрив голову богородицею, а то дощ хляє як з решета.*

Богоро́дичний, а, е=Богоро́дицький, Богоро́дичний че́пчик. Раст. Thymus Serpyllum L. ЗЮЗО. I. 138. **Богоро́дична коса́.** Раст. Astragalus Cicer L. ЗЮЗО. I. 113.

Богоро́жник, ка, *м.* Раст. Pyrus torminalis Ehrh. ЗЮЗО. I. 133.

Богосло́в'я, в'я, *с.* 1) Богословие. 2) Последний класс духовной семинарии. Сим. 175.

Богосло́в, ва, *м.* 1) Богослов. *Богослов, та не однослов.* Ном. 2) Воспитанник последних двух классов духовной семинарии. Сим. 175. *Один хвилозоф чи й богослов казав промову над якимсь помершим паном.* Грин. I. 230.

Богосло́вити, влю, виш, *гл.* Вести речь о боге.

Богосло́вський, а, е. 1) Богословский. К. Кр. 8. 2) Относящийся к последним двум классам духовной семинарии. *Богословський клас.* Левиц. I. 153.

Богоугóдний, а, е. Богоугодный. К. Кр. 8. ЕЗ. V. 242.

Бо́гочко, ка, *м.* Ум. от **біг, бог.**

Богува́ти, гу́ю, єш, *гл.* Быть богом. Шейк. Чуб. I. 235. Гол. II. 225. *Ой боже наш, боже, а ми твої люде, над ким будеш богувать, як нас тут не буде.* Грин. II. 302.

Богумі́лля, ля, *с.*=**Богомі́лля.** Ум. **Богумі́ллячко.** *Пішла лисичка-сестричка на богуміллячко.* Мнж. 3.

***Богумі́льний, а, е=Богомі́льний.** *Вона богумільна від сестри.* Крим.

Богу́н, на́, *м.* 1) Горизонтальная жердь, перекладина, на которой развешивают сушить рыбу. Азовск. море (Стрижевск.). 2) Желудок, первый желудок жвачных животных, rumen. Желех. *3) **Богу́н-зі́лля.** Душистая лесная трава. Сл. Яворн..

Бода́й, *сз.* 1) Дай бог, о, если бы,— то же, что и **богда́й.** *Бодай тебе, мій*

миленький, ворота прибили! Нп. *Бодай тебе грець зламав!* Ном. 2) **Бода́й тебе́, бода́й вас!** Употребляется в виде добродушного неодобрения, порицания. *Бодай тебе: який ти дурний!* Ном. *А бодай вас, та цур же вам.* Шевч. 3) **Бода́й не ка́зати.** Лучше бы не говорить. *4) Хотя, хоть, хотя бы. *Ще доки не впала у село чутка, що його Штефана вбила куля, тоді він бодай перед людьми напростовувався.* Черемш. 5) Едва-ли. *Хроничні заразні хороби бодай чи не гірші від гострих.* М. Лев.

Бода́к, ка́, *м.* Раст. Cirsium palustre. Вх. Пч. I. 9. Ум **Бодачо́к.**

Бодачо́к, чка́, *м.* 1) Ум. от **бода́к.** 2) Раст. Cirsium pannonicum. Лв. 97.

Бодва́нка, ки, *ж.* Продолговатый **шапли́к** (см.). Вх. Уг. 228.

Бо́денька, ки, *ж.* Ум. от **бо́дня.**

Боденьча́, ча́ти, *с.* Посуда, в которой пахтают масло. Вх. Лем. 393.

Бодла́к, ка́, *м.*=**Будя́к?** *Казав, що-м сі у бодлак уколов.* Гн. II. 4. *Ой то в гору, то в долину, то в бодлаки, то в кропиву.* Гол. II. 182.

Бодла́чча, ча, *с.* Соб. от **бодла́к.** *Ой, Василю, сиди у бодлачу.* Pauli. II. 188.

Бодля́к, ка́, *м.*=**Бодла́к.** *По терню і бодляках накололи собі ноги доволі.* Гн. I. 169.

Бо́днарь, ря, *м.* и пр.=**Бо́ндарь** и пр. Шух. I. 249. *Хот. Нік.

Бо́дня, ні, *ж.* Кадка или род улья с крышкой и замком. Мет. 213. Шух. I. 106. Чуб. VII. 383, 388. Рисунок: Шух. I. 250. Ум. **Бо́денька.** *Впала боденька з гори.* Ном. № 70, стр. 292.

***Бодра́к, ка́,** *м.* О человеке: бодрый, молодец. *Я з чоловіком в хаті спимо, а мої бодраки в сінях на колоді.* Крим.

Бодре́нно, *нар.* Бодро. *Як хто стоїть бодренно, а як кто ласий на сон, то і дріма.* Павлогр. у.

Бо́дрий, а, е. Бодрый. Котл.

Бодри́ти, рю́, ри́ш, *гл.* Выпрямляться, бодриться. *Чом бо ви, паничу, не бодрите собі?.. а то увесь у сотулу.* Харьк. г.

Бодри́тися, рю́ся, ри́шся, *гл.*=**Бодри́ти.** Котл. Кв.

Бо́дро, *нар.* Бодро. Кв.

Бодро́к, ка́ *м.* Имя собаки. Вх. Лем. 393.

Бодя́га, ги, *ж.* Речная губка (водоросль), Spongia fluviatilis L. ЗЮЗО. I. 137.

Бодя́к, ка́, м. Раст.: а)=**Будя́к.** *Бодяки замість ячменю родять.* К. Іов. 69. 2) Onoporda acanthium. Шух. I. 21. Ум. **Бодячо́к.**

Бодя́н, ну́, *м.* Раст. Amisum stellatum. *Або горілочку пили... настояную на бодян.* Котл. Ен. III. 63.

Бодяні́вка, ки, *ж.* Водка, настоянная на **бодяні́.** Сим. 143.

Бодя́чий, а, е. Бодливый. *Бодячий бик.* Вх. Лем. 393.

Бодячо́к, чка́, *м.* 1) Ум. от **бодя́к.** 2)—**польови́й.** Раст. Eryngium planum. Лв. 98.

***Боєспромо́жний, а, е.** Боеспособный. Пр. Пр.

Боєць, *бійця́ и **бойця́,** *м.* 1) Боец. *Там стрільці-бойці вдарили козу.* Грин. III. 54. *Оддалеку він чує бій кривавий і крик бойців, і голос отамання.* К. Іов. 90. *2) Одинец (камень в реке). Сл. Дубр.

Божа́тися, жа́юся, єшся, *гл.*=***Пожа́литися.** *Божайся, боже!* Волынь.

Божба́, би́, *ж.*=**Божі́ння.** *Я ж тобі і без божби вірю.* Кв.

Бождере́во́к, вка́, *м.* Раст. Hypericum perforatum. Лв. 99.

***Божеві́лець, льця,** *м.*=**Божеві́льник.**

Божеві́лля, ля, *с.* Сумасшествие.

Божеві́льний, а, е. Сумасшедший, помешанный. Котл. Ен. II. 28. Чуб. III. 133. *Та одчепись, божевільний!* Шевч. 494.

Божеві́льник, ка, *м.* Сумасшедший человек, безумец. Желех.

Божеві́льно, *нар.* Безумно, как сумасшедший. *Божевільно встромила очі у сірі шибки.* Мир. Пов. I. 123.

Божеві́льня, ні, *ж.* Больница или дом для умалишенных. Шейк.

Божево́літи, лію, єш, *гл.* Сходить с ума. Єв. I. X. 20.

Бо́женькатися, каюся, ешся, *гл.*=**Божи́тися.** *Желех.*

Бо́женько, ка, *м.* Детск. бог. *Боженьку мій милий, дай їм хоч по шматочку хліба!* Стор. I. 18.

Божестве́нний, а, е. Божественный. *Усю утреню божественную вислухає.* Чуб. V. 848.

Божество́, ва́, *с.* Божество. К. МХ. 10. *Ольга тепер здавалась йому божеством.* Левиц. Пов. 284.

Бо́жечко, ка, *м.* = **Бо́женько.** Вх. Уг. 228.

Божечок, чка, *м.* Крестик нательный. Мил. М. 60.

Божи́дерев, ва, *м.*—**ди́кий**=**Бі́ждерев.** Вх. Пч. I. 8.

Бо́жий, а, е. 1) Божій, божеский. *Божа воля, божа й сила.* Ном. *Усе божеє, тільки гріхи наші.* Ном. № 9. 2)—**дім.** Церковь. Г. Барв. 424. *Завтра Головосіка—треба йти до божого дому.* Харьк. г. 3) **Бо́жа ма́ти.** Богоматерь. 4) **Бо́жий дар.** Причастие. *До божого дару з чортовими ногами.* Ном. № 136. 5) **Бо́же де́рево**=**Біжде́рево.** 6) **Бо́жа по́стіль.** Смертный одр. *Скоро ма̀ти старая, лежачи на божій постелі, сина вздріла, на своє лице хрест собі положила.* Дума. 7) **Бо́жа пта́шка.** Пчела. Ном. № 409. 8) **Бо́жа роса́.** Молоко. О. 1862. IV. 89. *За божую росу не беруть грошей.* Борз. у. 9) **Бо́жа ру́чка.** Раст. Primula officinalis L. ЗЮЗО. I. 132. 10) **На бо́жій доро́зі.** При смерти. *У три дні занедужала, а вже й на божій дорозі.* Кв. 11) **Бо́жу хвалу́ за хвіст тягти́.** Звонить в колокола (насмешл.). 12) **На бо́же да́ти.** Дать на службу церковную, на молебен. Фр. Пр. 100. *Тра занести до церкви на боже Миколаю. Дала на боже карбованця.* НВолын. у. 13) **Іди́ ж ти в бо́жу путь.** Иди с богом. Мет. 15. 14) **Свято́й та бо́жий.** Говорится о человеке, прикинувшемся кротким и добродетельным. Левиц. Пов. 314. *15) **Пусти́ти у бо́жу путь.** Отправить на тот свет. Хот. Нік.

***Божи́стий, а, е.** Божеский, божественный. Франко. «В поті чола».

Божи́тися, жу́ся, жишся, *гл.* Божиться. *А я ж тобі божилася, що люблю як душу.* Мет. 62. *Ти божився, присягався: не покину я тебе.* Мет. 15.

Божи́ця, ці, *ж.*=**Богиня.** Шейк. *Каже одуд до бога: «Зроби, боже, так, щоб я став богом, а моя одудиця стала божицею».* Рк. Левиц.

Божи́ще, ща, *с.* Идол. К. МХ. 13. *Велик господь, велик і хвален, страшніший над усі божища; бо всі боги—німі статуї, господь же сотворив вселенну.* К. Псал. 221.

Божі́ння, ня, *с.* Божба. Борз. у. *Божіння тобі нічого не поможе.* НВолын. у.

Бо́жка, ки, *ж.*=1) **Божі́ння.** Шух. I. 41. *2) Боженька. *Божка його знає.* Черемш. «Верх.».

Божка́рь, ря́, *м.* Ханжа, святоша (Галиц.). Желех.

***Бо́жкати, каю, єш,** *гл.* Поминать часто бога. *Жінка... тільки божкала.* Гр. Григоренко.

Божкода́йло, ла, *м.* = **Божка́рь** (Галиц.). Желех.

Божкоро́діти, джу, диш, *гл.* Фокусничать. (Галиц.). Желех.

Божкува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Постить. Желех.

Божни́к, ка́, *м.*=**Біжни́к.** Чуб. VII. 384. *Божник із шитим рушником округи.* К. ЧР. 38. 2) **Рушни́к-божни́к.** Полотенце для украшения икон. Вас. 168. 3) Продавец икон. *А в нас тоді саме божник ночував, отой, що ікони возить продавати, і плахти, й полотно і рушники—усячину.* Пирят. у. Ум. **Божничо́к.** Рудч. Ск. II. 27.

Божни́ця, ці, *ж.* 1)=**Божни́к.** Мил. 170. 2) Храм, церковь. *Піп каже: «Ідімо до божниці», а п'яниця каже: «ідімо до коршмиці».* Ном. № 11728. Чаще: иноверческий храм. *«Підем до костьола».—А не до церкви?—поспитала Мася.—«Так і видно, що хамка!.. Щоб ти мені і бровою не моргнула в ту сторону, де хамська божниця стоїть».* Св. Л. 86. *Як ішва ф суботу до божниці, до сьватині, то й Савамон хотів з ньов піти.* Гн. I. 41. Ум. **Божни́чка.**

Божничо́к, чка́, *м.* Ум. от **божни́к.**

Бо́жо, *нар.* 1) По-божьему. 2) О душевном состоянии: хорошо, приятно, сладостно. *Так тихо, божо на душі.* Сим. 235.

Божо́к, жка́, *м.* 1) Ум. от **біг, бог.** Фр. Пр. 101. 2) Идол, кумир. 3) Род детской игры. Ив. 4)—**сви́нний.** Свиной желудок. Вх. Зн. 3. См. **Богу́н 2.**

Боз, бзу, *м.* 1)=**Бузина́.** Вх. Пч. II. 36. *Під бзом сидить нечистий.* ЕЗ. V.

246. *Від бзу болить голова.* ЕЗ. V. 246. 2)=**Буз, бузо́к.**

Бо́зінька, ки, *м.* Ум. от **бо́зя.**

Бо́зкий, а, е. Божеский. *Да везуть царя до господа, да везуть царя—бозке тіло.* Мал. л. сб. 347.

Бо-зна=Біг зна. Бог знает. *Завелися, як той казав: багатий за багатство, а убогий—бо-зна й за віщо вже.* Ном. № 3515. **Бо - зна - коли́шній.** Очень давний. *Хліб черствий, бо-зна-колишній.* Рк. Левиц. **Бо-зна що.** а) Бог весть, что. б) Пустяки. *Не говоріть бо-зна чого.* Левиц. Пов. 289.

Бозу́лка, ки, *ж.* Ум. от **бозу́ля.**

Бозу́ля, лі, *ж.* Шишка (на теле), желвак, то же, что и **гу́ля.** Вх. Лем. 393. Ум. **Бозу́лька.**

Бозю́сьо, ся, *м.*=**Бо́зя.** Детское ласкательное от **бог.** *О, бозюсю!* Вх. Лем. 393.

Бо́зя, зі, *м.* 1) Бог (детск.). О. 1861. VIII. 8. 2) **Бо́зя калачі́ везе́.** Так говорят детям, когда гром гремит. То же значение: **бо́зя сва́риться.** Ном. № 564. 3) **Пі́ти до бо́зі.** Пойти в церковь. Черк. у. Ум. **Бо́зінька.**

Бо́їсько, ка, *с.*=**Тік (у стодо́лі).** Kolb. I. 59. Вх. Лем. 393.

Бо́їти, бою́, їш, *гл.* О молоке: кипеть. *Про молоко не можна казати, що воно кипить, лише боїть.* Шух. I. 214.

Бо́їще, ща, *с.* 1) Битва, бой. *Хоч і не одіб'єшся вже, так боїщем навтішаєшся.* МВ. II. 81. *Івась кидає свої боїща та руйнування.* Мир. ХРВ. 84. 2) Место битвы. *Пішли ся брати (=битися) на олов'яне боїще.* Драг. 262. Или здесь просто=**тік?** См. **Бо́їсько.**

***Бой, бо́ю,** *м.* 1) Страх, боязнь. *Настрахали його, то він од бою і додому не приходив. Розпустився, проти батька бою не має.* Крим. 2) *Межд.* Гей. Сл. Нік. 3)=**Бій.** Сл. Нік.

Бо́йе? *меж.* Да? в самом деле? Вх. Зн. 3.

Бо́йка, ки, *ж.* Украинка-галичанка, жительница **Бо́йківщини.** Желех.

Бо́йкатися, каюся, ешся, *гл.* = **Боя́тися.** Вх. Уг. 228.

Бо́йкий, а, е. Хороший. Чуб. VII. 574. Славяносерб. у. *Їж кашку,—вона бойка.* Змиев. у. *Бойка дівчина.* Змиевск. у.

Бойки́ня, ні, *ж.*=**Бо́йка.** Желех.

Бойківський, а, е. К **бо́йку** относящийся, ему принадлежащий. Желех.

Бойківщина, ни, *ж.* Место жительства бойков — погорье Стрыйского и Самборского уездов в Галиции. Гол. I. Вступл. 712.

I. Бо́йко, *нар.* Хорошо. Змиев. у. Славяносерб. у.

II. Бо́йко, ка, *м.* Горец-украинец из Галиции, житель погорья Стрыйского и Самборского уездов. Гол. I. Вступл. 712. *Дала мене мати за бойка, за бойка, буде мені ще за бойком голова гладойка.* Pauli, II. 108.

***Бойко́, ка́,** *м.* Забияка. Сл. Яворн.

Бо́йло, ла, *с.* Битье, *побои. *Матчино бойло не болить.* Грин. I. 238.

Бо́йний, а, е. О заряде: боевой. ЗОЮР. I. 70. *Бойний патрон.*

Бойни́ця, ці, *ж.* Бойница. К. Бай. 71.

Бо́йня, ні, *ж.* Драка. *Дивись, яка онде бойня.* Киев. г.

Бойови́й, а, е. Боевой; военный. *Хто на вози бойові, хто на коні уповає.* К. Псал. 46. *Ми стоїмо на бойовому праві.* К. ПС. 101.

Бойови́ська, ка, *с.* = **Бойови́ще.** Федьк. I. 134.

Бойови́ще, ща, *с.* Поле битвы. К. ЧР. 173.

***Бойовни́й, а, е.** Свойственный бойцу. Сл. Дубр.

Бойовни́чий, а, е. Свойственный бойцу. Шейк.

Бойський, а, е=Бойківський. Желех.

Бойча́к, ка́, *м.? Да якийсь бойчак загилив кизяк, вліпив кизяком, аж гудзь під оком.* Грин. III. 54.

Бойчи́ха, хи, *ж.* Жена **бо́йка.** Желех.

Бойчу́к, ка́, *м.* Молодой **бо́йко.** Желех.

Бо́ка, *нар.* = **Бо́ком.** *Стоїть коло лавки бока.* Г. Барв. 512. *Курчатка чепурненькі, що цілий день греблись в городі по грядках і бока в ямочці лежали коло неньки.* К. Дз. 146.

Бока́нь, ня́, *м.* Полнобокий, бокастый. Желех.

Бокаса́, *нар.* Боком, бочком. *На диби спиниться та гривою мотає, то піде бокаса, то б'ється і кусає.* Греб. 382.

Бока́та, ти, *ж.*=**Бука́та.** Желех. Ум. **Бока́тка.**

Бока́тий, а, е. Бокастый. *Бокатий горщик.* Волч. у. *Стіг бокатий.* Волч. у.

Бокі́вня́, ні́, *ж.* 1) Судак короче девяти вершков. 2) 500 штук уложенной вместе рыбы. Желех. 3) **Утя́ти бокі́вні́.** Упасть на бок.

Бо́кла, ли, *ж.* = **Бо́клаг.** Новомосковск. у.

Бо́клаг, га, *м.*, **бокла́га, ги,** *ж.* Плоский боченок. Ном. № 3004. Шух. I. 251. *Потяг Охрім з двома боклагами до криниці.* Кв. Ум. **Боклажо́к.**

Боклажо́к, жка́, *м.* 1) Ум. от **бо́клаг.** 2) Головастик. Вх. Пч. II. 17. 3) Порода яблок. Вх. Зн. 4.

Бо́клак, ка, *м.*=**Кола́ч** 3. Kolb. I. 48, 70.

Бокла́тий, а, е. Пузатый, брюхастый. Желех.

Бо́кло, ла, *с.*=**Бо́клаг.** Брацл. у.

Боковы́й, а́, е́. 1) Боковой. *Бокові двері.* Левиц. I. 231. **Боковы́й ві́тер.** Ветер, дующий в бок судна. Мнж. 148. 2) Сторонний. *З бокових мирського збору берут більш, бо вони жадної повинности не одбувають.* НВолын. у. 3)—**кінь.** Пристяжная лошадь 4) — **ва́ сестра́.** Шутливое название жены, а чаще—жены невенчанной, которая выдается за сестру. Фр. Пр. 103

Боковы́на, ни, *ж.* 1) Одна сторона предмета. 2) Полевая доска у плуга. Херс. Ум. **Боковы́нка.**

Бокози́йник, ка, *м.* = **Зизоо́кий.** Шух. I. 33.

Бо́ком, *нар.* Боком. **Бо́ком ті то ви́лізе.** Сильно за это поплатишься. Фр. Пр. 55. **Бо́ком сі де́ржит від ме́не.** Сторониться меня. Фр. Пр. 55.

Боко́р, ра, *м.* Плот. Угор.

Бокорва́н, на, *м.* Карбункул, огневик. Угор.

Бокре́йда, ди, *ж.* Букет искусственных цветов, или павлинье перо, даримые невестой и **дружка́ми** жениху и шаферам. Гол. IV. 400. 368.

Бокува́ти, ку́ю, еш, *гл.* 1) Сидеть боком. *Не бокуй, Марусенько, не бокуй: сядь собі прямесенько.* Pauli. I. 101. 2) Сторониться, обходить стороною. *Бокує чогось від мене.* Фр. Пр. 103.

Боку́ри, *мн.* Кожаный почс. Желех. См. **Буку́рія.**

Бо́кша, ші, *м.* Корова такого же цвета, как и **бокші́й.** Желех.

Бокши́стий, а, е. О масти: с белыми пятнами на боках. Желех

Бокші́й, шія́, *м.* Вол черный или серый с белыми боками или белый с черными или серыми боками. Желех.

Бола́, ли́, *ж.* Тяжелая болезнь, эпидемическая болезнь. Желех. *Бола по людях ходе якась; з боли люди мруть.* Каменец. у. *Черемш. «Село вигибає».

Болбо́т, та, *м.* Болтун. Левиц. I. 257.

Болбота́ти, чу́, чеш, *гл.* 1) Болтать, *балабонить. Вх. Зн. 4. 2) Неотчетливо говорить. Вх. Зн. 4.

Болботли́вий, а, е. 1) Болтливый. Вх. Зн. 4. 2) Неотчетливо говорящий. Вх. Зн. 4.

Болга́р, ра, *м.* Болгарин. Желех. См. **Бовга́р.** Ув. **Болга́рище.** Левиц. Пов. 143.

Болга́рка, ки, *ж.* 1) Болгарка. 2) Род шапки. *Пришию квіточку ік зеленому барвіночку, ік шапці болгарці.* МУЕ. III. 98. См. **Бовга́рка.**

Болга́рський, а, е. Болгарский. Желех. *Що у тім болгарськім краю за Дунаєм май чувати.* Федьк. I. 122.

Болга́рщина, ни, *ж.* Болгария. Желех.

Болди́га, ги, *ж.* Каменная глыба. Миус. окр.

Бо́ле, *нар.* Хорошо. *Боле, що я зарані пішов, а то замело б снігом дорогу.* Каменец. у.

Бо́лезний, бо́лесний, а, е=**Бо́лісний.** *Плач... болезний.* МВ. I. 100. *Не болезне, то и не любезне* (Мачиха говорит о пасынке или падчерице). Фр. Пр. 103. *До матері сі пречистої, до святої сі матері болезної помолю.* ЕЗ. V. 108.

Бо́лезність, ности, *ж.* Болезнь. Драг. 29.

Бо́лезно, бо́лесно, *нар.*=**Бо́лісно.** *І росло ж воно трудно та болезно,— усе нездужає та квилить.* МВ. II. 48.

Бо́лещ, щі, *ж.* Болезнь; переносно: скорбь, огорчения. *Ви, любощі, ви, немощі, хуже тої ви болещі: од болещі*

зіллє маю, од любощей умірáю. Чуб. V. 58. Чаще во мн. ч.: **бóлещі.** *Все у їх вкупі: болещі і радощі.* МВ. II. 172.

Болúголов, ва, *м.* Раст. а)=**Бугилá;** б) Conium maculatum. L. ЗЮЗО. I. 119.

***Бóлі, ів.** Родовые потуги. *А тая кричить: ой, ой, болі беруть, давайте мені баби.* Крим.

Болíбрюх, ха, *м.* Пт. Emberiza milliaria, подорожник. Вх. Пч. II. 10.

Бóлізний и бóлісний, а, е. 1) Болезненный, мучительный. *Був собі якийсь малий пуздракуватий та болізний.* Мир. ХРВ. 53. 2) Скорбный, горестный. *Я тут,—почувся її тихий болізний голос.* Мир. Пов. II. 77.

Бóлізно, бóлісно, *нар.* 1) Болезненно, мучительно. 2) Скорбно, горестно. *Біла-біла, як крейда, позирала на всіх палкими очима та болізно всміхалася.* Мир. Пов. II. 69.

Бóлізько, *нар.*=**Бóлізно.** *Не знають, що серденько моє мені каже; а в йому так тобі і болізько, і любо.* Г. Барв. 68.

Бóлісний, бóлісно. См. **Бóлізний, бóлізно.**

Бóлість, ти, *ж.* 1) Болезнь. Чуб. V. 1203. *Очисть мене від всього злого: болісти і слабости.* Чуб. I. 43. *Бога благала, од всякої болісти помагала.* Мил. М. 7.—**чóрна.** Эпилепсия. Грин. II. 35. 2) Боль, огорчение, печаль, скорбь.

Болíти, лíю, єш, *гл.* 1) Болеть. *Хорітимеш, болітимеш, смерти бажатимеш.* Мет. 107. *Щось дуже мене ноги болять.* Св. Л. 320. *Тя болит головонька.* АД. I. 134. *Татка очі болять.* Св. Л. 100. 2)—**сéрцем.** Скорбеть, печалиться. *Доки буду моїм серцем день і ніч боліти.* К. Псал. *Один веде за рученьку, другий за рукав, третій стоїть, серце болить,—любив, та не взяв.* Лукаш. 80. *3) Печалить, огорчать, задевать. *Навіть і гірке слово вмів так... усміхом придобрити, що воно нікого не боліло.* Лепкий

Болíтце́, ця́, *с.* Ум. от **болóто.**

Бóлко, *нар.*=**Бóлько.** *Болять очі болко.* Волч. у.

Болóна, ни, *ж.* 1) Плева, оболочка, перепонка. Желех. 2) Оконное стекло. 3) Ворота? калитка? *Да прибіжи, коню, додому, да ударь копитом в болону.* Нп. Ум. **Болóнка, болóночка.** *Ой як гляне у його болоночку, аж усі ляхи в місті.* АД. II. 91. См. **Оболóна.**

Болонкáрь, ря́, *м.*=**Скляр.**

***Болонкувáтий, а, е.** Тонкокожий. Сл. Нік.

Болóння, ня, *с.*=**Оболóнь.** Гн. II. 68. *Пасуть вівці по дубрівці, кози по болоню.* Гол. II. 453. Ум. **Болóннячко, болóняченько.** *В чистейкім полю, в болонічейку.* Гол. II. 58.

Болóночка, ки, *ж.* Ум. от **болóна.**

***Балóнчастий и балóнчатий, а, е.** Перепончастый. Сл. Нік.

Болóтавка, ки, *ж.* = **Блúсканка.** Вх. Пч. II. 12.

Болóтечко, ка, *с.* Ум. от **болóто.**

Болотúй, á, é. Болотистый. *Та й Ворскла не дуже гарно тече: є місця болотиї.* Лебед. у.

Болотúна, ни, *ж.* Высохшее болото. Лебед. у.

Болотúсько, ка, *с.*=**Болотúще.**

Болотúще, ща, *с.* Место, где было болото. Черк. у.

Болóтний, а, е. Болотный, болотистый. *Болотня вода не погожа.* Дещо. — **соловéйко.** Шутливо: лягушка. Волч. у.

***Болóтник, ка,** *м.*=**Болотянúк.**

Болотнúна, ни, *ж.* Торф. *Пишеться в книжках ще й про те, як розводити ліс і доглядати його, щоб хутко ріс, та чим можна палити у печах замість дров, як от кам'яний вуголь або болотнина є.* Дещо (вид. 4-те), 10.

***Болотнúнний, а, е.** Торфяной. Сл. Дубр.

***Болотнúнник, ка,** *м.* Торфяник. Сл. Дубр.

Болотнíвка, ки, *ж.* Болотная трава. Змиев. у.

Болотнянúй, а, е = **Болóтяний.** *Води калужі болотнянії.* АД. II. 39.

Болóто, та, *с.* 1) Болото. *Насміялась верша болоту, аж і сама в болоті.* Ном. 2) Грязь. *Не ходи туди, де ликом зав'язано і болотом замазано.* Рудч. Ск. I. 111. 3) **Збив го на болóто.** Избил его до безпамятства. Фр. Пр. 105. Ум. **Болíтце, болóтечко.** *Доріж-*

ку проложив аж до того болітця, шо коло мостка. Драг. 222.

Болотю́га, ги, *ж.* Ув. от **боло́то.**

Боло́тяний, а, е. 1) Болотный. *Сидять... жаби на маленьких болотяних острівцях.* Левиц. I. 91. *Хоть болотяною водою промочу горло, коли нема кринишної.* Чуб. II. 138. 2) Болотистый, грязный. *Калюжі болотянії.*

Болотняни́к, ка́, *м.* Чорт, живущий в болоте. Чуб. I. 193.

Боло́тянка, ки, *ж.* Стрекоза с темносиними крыльями. Мнж. 176.

Боло́тянок, нка, *м.* Раст. Caltha palustris, куреслеп болотный. Константиногр. у.

Бо́льба, би, *ж.* Полба. Мнж. 176.

Бо́лько, *нар.* Больно. *Болить болько моя головонька.* Чуб. V. 442.

Бо́люс, са, *м.* Катышок, шарик. *Болюс воску.* Борз. у. *Болюс хліба.* Борз. у. Слов. Д. Эварн.

Болю́х, ха́, *м.* Болезнь? *Ти болюх болющий* (из заговора от испуга). Мил. М. 48. Ув. **Болюши́ще.** Мил. М. 11.

Болю́чий, а, е. 1) Болящий. *Яку велику і болючу ношу у серці рану.* К. Псал. 210. *2) Болезненный. **Болю́ча справа́, болю́че пита́ння.*** Больной вопрос. Сл. Нік.

Болю́щий, а, е=Болю́чий 1. Чуб. I. 122. *Болить воно (серце) рівно, однаково болем болющим.* МВ. (О. 1862. I. 81). *Болюх болющий.* Мил. М. 48. *Болющі зуби.* Г. Барв. 35.

Бо́ля, лі, *ж.* Детск. Картофель. О. 1862. IX. 118.

Боля́к, ка́, *м.* = **Боля́чка 2.** МУЕ. III. 55. *Болік як кулак.* Фр. Пр. 106. *Обметало го боліками.* Фр. Пр. 106.

Боля́ти (ля́ю, єш? лю, лиш?), *гл.*=**Боли́ти.** Встречено в заговоре: *Сояшниці вітрові... тут вам не стояти і не боляти.* Мил. М. 82.

Бо́ляче́, *нар.* Больно. *І тут боляче, і там гаряче* (о безвыходном положении). Фр. Пр. 106.

Боля́чечка, ки, *ж.* Ум. от **боля́чка.**

Боля́чий, а, е=Болю́чий. Левиц. I. 4.

Боля́чище, щі, *ж.* Ув. от **боля́чка.**

Боля́чка, ки, *ж.* 1) Нарыв, чирей, язва. Чуб. V. 1179. *А сто крот болячок в твої печінки.* Ном. *Енеєві так як болячці, або лихій осінній трясці годила пані всякий день.* Котл. Ен. I. 24. 2) Переносно: язва. *Найвірніший друг народу той, хто не боїться правди і сміло роскриває його болячки.* О. 1862. IX. 29. 3)—**на се́рці.** Сердечная боль, горе. *Може в його є яка болячка на серці.* Г. Барв. 273. 4)—**на ду́бі.** Раст. Loranthus europaeus L., омела. Вх. Пч. II. 33. Ум. **Боля́чечка.** Ув. **Боля́чище.** Мил. М. 97.

Болячкува́тий, а, е. Покрытый нарывами, чирьями.

Боля́щий, а, е. Больной, болеющий. *Боляща стогнала.* Мир. Пов. II. 99. *Катерина з болящої і очей не зводить.* Шевч. 115.

Бом! *меж.,* выражающее удар колокола. *Бом, бом, бом!.. на службу божу дзвонять.* Грин. II. 112.

Бо-м. Сложное слово: **бо** и окончание 1-го лица ед. ч. от глагола **бу́ти: єсьм.** Галиц. *Спочивайте, милі братя, бо вам добре спочивати; але я—о ні! ніколи, бо-м в кайданах, бо-м в неволі.* Федьк.

Бома́га, ги, *ж.*=**Бума́га.** Ум. **Бома́жка.** Вас. 190.

Бо́мба, би, *ж.* 1) Бомба, ядро. *Ой летить бомба з московського поля та посеред Січі впала.* ЗОЮР. II. 256. 2) Детск. церковь. Вх. Лем. 393.

***Бомбардува́ти, ду́ю, єш,** *гл.* 1) Бомбардировать. 2) Осаждать, не давать покоя. Сл. Дубр.

Бомба́рь, ря, *м.* Насек. Melolontha vulgaris, майский жук. Вх. Пч. II. 27.

Бомбо́вка, ки, *ж.* Ягоды на ботве картофеля. Вх. Лем. 393.

Бомбува́ти, бу́ю, еш, *гл.* Бомбардировать. Шейк.

Бомбу́лька, ки, *ж.* 1)=**Бомбо́вка.** Вх. Уг. 228. 2) Часть одежды (Какая)? Вх. Уг. 225.

Бо́мкати, каю, еш, *гл.* 1) Болтать, рассказывать не очень правдоподобное. *Щось там люде бомкают.* Фр. Пр. 107. *2) Звонить в один колокол. Звениг. у. Ефр.

Бо́мок, мка, *м.* 1) Слепень бычачий, Tabanus bovinus. Вх. Пч. I. 7. 2) **Бо́мки би́ти, стріля́ти.** Брать глину или грязь на палочку и бросать ее вверх; в переносном значении: ничего не де-

лать, баклушничать. Шейк. *Ниньки святої Домки: хто не хоче робити, той стріляє бомки.* Ком. II. № 1067. **Бо́мка лю́де пусти́ли за вас.** Распустили о вас слух. Фр. Пр. 107. **Що ти ми пуцьо́єш бо́мки?** Зачем ты врешь, обманываешь? Фр. Пр. 107.

Бондаре́нко, ка, *м.* Сын бочара.

Бондаре́нчиха, хи, *ж.* Жена сына бочара.

Бондаре́ць, рця́, *м.* Ум. от **бо́ндарь.**

Бонда́рик, ка, *м.* Ум. от **бо́ндарь.**

Бондари́ське, ка, *м.* Ув. от **бо́ндарь.**

Бондари́ха, хи, ж.=Бо́ндарка.

Бондари́ще, ща, *м.* Ув. от **бо́ндарь.**

Бондарі́вна, ни, *ж.* Дочь бочара. Ном. № 8443. Чуб. 428.

Бо́ндарка, ки, *ж.* Жена бочара. *А старая да бондарка в шинку загуляла.* Грин. III. 615.

Бонда́рня, ні, *ж.* Бочарня, мастерская бочара.

Бонда́рство, ва, *с.* Бочарное ремесло.

Бо́ндарський, а, е. Бочарский.

Бондарча́, ча́ти, бондарченя́, ня́ти, *с.* Ребенок бочара. Ум. **Бондарченя́тко, бондарча́тко.**

Бондарчу́к, ка́, *м.* Подмастерий бочара.

Бо́ндарь, ря, *м.* Бочар. *Покинь, покинь, старий бондарь, по дочці плакати, покинь відер набивати—будеш панувати.* Чуб. V. 428. Ум. **Бондаре́ць, бонда́рик.** *На дворі погребець, на погребці бондарець: «ой бондаре, бондарику,—набий мені бочку».* Чуб. V. 1174. Ув. **Бондари́ське, бондари́ще, бондарю́га.**

Бондарюва́ння, ня, *с.* Занятие бочарством.

Бондарюва́ти, рю́ю, єш, *гл.* Заниматься бочарством.

Бондарю́га, ги, *м.* Ув. от **бо́ндарь.** Левиц. «Голодному и оп. м'ясо», 26.

Боднаря́, ря́ти, с.=**Бондарча́.**

Бонто́жок, жка, *м.* Часть одежды (какая?). *А на моїй дівчині жовті черевички і чорний бонтожок.* Чуб. IV. 534.

Бонюх, ха́, *м.* Навозный жук. Фр. Пр. 107.

Боняк, ка́, *м.* Раст. Tagetes patula. Вх. Пч. II. 36.

Бор, ру, *м.* Раст. а) Setaria viridis Beauv. ЗЮЗО. I. 136. б)—**зі́лля.** Lycopodium complanatum L. ЗЮЗО. I. 127.

Бо́ра, ри, бо́рва, ви, *ж.* = **Борві́й.** *Величні й моря береги, коли їх борви не колишуть.* Щог. Сл. 5.

Борві́й, вія́, *м.* Сильный ветер, буря, ураган. *Такий сильний та шкодливий вітер називають бурею, а ще инакше борвієм (ураганом).* Дещо (4-те вид.), 91.

Борг, гу, *м.* Кредит, долг. *Борг умер, зачекай не жиє: хто не має грошей, най не п'є.* Ном. № 10615. **Борго́м.** В долг. *Боргом мені жид дасть тютюну.* Каменец. у. **На борг бра́ти**= **На́бір бра́ти.** *Бо вже на борг хлоп не хочет горілоньку брати.* Гол. III. 212.

Боргови́й, а́, е. Взятый в долг, *долговой. Сл. Нік. *У мене борговий один віл був,—тільки недавно виплатив.* Славянос. у. Ум. **Боргове́ньский.** *Як задумав Харько, задумав Захарченко, задумав багатіти, зібрав Харько воликів борговеньких.* Чуб. V. 1048.

Боргува́ти, гу́ю, єш, *гл.* 1) ***кому́.** Сл. Нік. Давать в долг; кредитовать. К. ЦН. 219. *Як станеш усім боргувати, то прийдеться без сорочки ходити.* Ном. № 10617. *Сидить багач та й дивує, що убогому жид боргує.* Чуб. V. 1094. 2) ***що в ко́го.** Сл. Нік. Брать в долг. *Пішов чумак до жидівки боргувати мед, горівку.* Грин. III. 575.

Бордю́г, га́ и **бордю́х, ха́,** *м.* 1) Кожа, снятая целою с козы (или теленка), выделанная, завязанная в тех местах, где были ноги и хвост, а в том месте, где была голова, стягиваемая ремешком,—служит как мешок. *Бордюх повний муки.* Шух. I. 84. Вх. Зн. 4. См. **Бурдю́г.** *Облупив (козу) бордюгом і дав їму шкуру.* Гн. II. 222. **Харч візьме у скіряний бордюг.* Черемш. «Верх.» 2)=**Ке́ндюх.** 3) Мочевой пузырь у животных. Каменец. у.

Боре́ць, рця́, *м.* 1) Борец, ратоборец. *Ходіте биться чи бороться! бо я*

борець. Шевч. 2) Aconitum Napellus L ЗЮЗО. I. 109.

Боре́цький, а, е. Принадлежащий борцу. *Ми борецького роду*. Г. Барв. 420.

Боржі́й, *нар.* Скорее. *Коби боржій трава росла*. Гол. IV. 494. *Давай мені боржій коня*. К. ЧР. 352. *Він потяг боржій на базар*. Федьк.

Бо́рзий, а, е. Быстрый, скорый. *Та як же ти найшов мені ба такій лік борзий*. Гол. II. 470. ***Бо́рзий кінь.** Резвый конь. Ум. **Борзе́нький.**

***Борзина́, ни́,** *ж.* Быстрина. Сл. Тутк.

Борзи́ти, жу́, зи́ш, *гл.* Торопить. Бел.-Нос.

Борзи́тися, жу́ся, зишся, *гл.* Торопиться. *Не борзися, з повагом*. Бел.-Нос.

Бо́рзо, *нар.* Скоро, быстро. *Донька не стерпіла, борзо прилетіла*. Гол. I. 195. *Не так то борзо діялося, як кажеся*. Гн. II. 29. *Борзо йди,—біду найдеш, помалу йди,—біда тебе найде*. Фр. Пр. 107. **Розвивайся, лозо, борзо*. Франко. Ум. **Борзе́нько.** Гн. II. 91. *Ой підемо до вінчаня борзенько*. Гол. IV. 300.

Бори́вітер, тра, *м.* Пустельга, Falco tinunculus. Вх. Пч. II. 10.

Бори́кати, 1) **каю, єш,** *гл.* Рыть рогами. *Сам бик землю борикає і на себе кидає*. Фр. Пр. 28. *Киртиця борикат землю*. Вх. Лем. 393 2) **чу, чеш,** *гл.* Мычать. *Ходить волик понад Дунай, сумненько бориче*. Лукаш. 140.

Бори́г, ро́га, *м.*=**Оборі́г.** *В тебе воли як стодоли, а корови як бороги*. Гол. IV. 552.

Бори́дка, ки, *ж.* 1) Ум. от **борода́.** Левиц. Пов. 179. *Його брівоньки—так, як шнурочок, його борідка—золотенькая*. Чуб. III. 208. *Здурів скажений цап, ріжки назад загнувши, замекав, заскакав*. Греб. 362. 2) Нижняя или задняя часть лезвея топора. Сим. 24. Шух. I. 175. 3) Щетка на ноге лошади. *В пісок ногами по борідки врився (кінь)*. К. МХ. 24 4)=**Боро́диця 4.** Гол. Од. 36. 5) — **царська́.** Раст. Mirabilis jalapa L. Анн. 217. *Од причілка цвів кущ панської ружі, цвіли всякі квітки —й гвоздики, й чорнобривці, й царська борідка, й кручені паничі*. Левиц. V. 23. *6) Бородка на конце ключа. Сл. Яворн.

Борі́донька, борі́дочка, ки, *ж.* Ум. от **борода́.**

Борика́ти, ка́ю, еш, *гл.* Бодать. *Борікає рогами*. О. 1861. I. 94.

Борика́тися, ка́юся, єшся, *гл.* 1) Бороться. *Лучче з медведем борікаться, ніж з паном рахуваться*. Ном. № 1207. *2) Возиться. *Але Дмитрові вже остогидло борікатися із здрівілими чобітьми*. Стефаник.

Боріна, ки, *ж.* Ум. от **борона́.**

Борі́нний, а, е. Относящийся к бороне. **Залі́зо борі́нне.** Железо, употребляемое для зубьев бороны. Вас. 198.

Борі́нник, ка, *м.* Работник при бороне. НВолын. у.

Бо́ркання, ня, *с.* 1) Подрезывание крыльев (у птиц). 2) Усмирение, прибирание к рукам кого.

Бо́ркати, каю, еш, *гл.* 1) Подрезывать крылья (птицам). 2) Смирять кого, прибирать к рукам.

Борко́нь, ня́, Раст. Melilotus officinalis. Лв. 100.

Боркота́ти, кочу́, чеш, *гл.* = **Буркота́ти.**

Боркоту́н, на́, *м.*=**Буркоту́н.**

***Бо́ркут, та,** *м.* Кислый источник Сл. Тутк.

Борла́к, ка́, *м.* Адамово яблоко, larynx. Вх. Зн. 4.

Борла́нка, ки, *ж.* = **Борла́к.** Вх. Зн. 4.

Бормота́ти, чу́, чеш, *гл.* и пр.= **Бурмота́ти** и пр.

Бормоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* О евреях: то же, что и **джерготи́ти.** *Жиди бормотіли*. Рудан. I. 56.

Борня́, ні́, *ж.* Борьба Левч. 6.

Боровий, а, е. Боровой. *Ой сосно, сосно борова*. Грин. III. 473. *Боровая ягода вельми солодка, а луговая калина вельми горка*. Чуб. V. 484. 2) ? *Стану, гляну у долиноньку, а в долині все трава борова*. Грин. III. 389. *Житечко цвіте боровим цвіетом*. Грин. III. 13.

Боровик, ка́, *м.* 1) Житель бора. 2) Раст.: а) Белый гриб, Boletus edulis. ЗЮЗО. I. 114. *Як загадав боровик, на всі гриби полковник*. Чуб. V. 1183. б)

Daphne cneorum L. ЗЮЗО. I. 121. в) Chimaphila umbellata Nutt. Анн. 95. г) Pyrola minor L. ЗЮЗО. I. 133. Ум. **Боровичо́к.**

Боровина́, ни, *ж.*=**Бір.** *Ой бором, бором, боровиною, ой хто ж то їде вечориною?* Чуб. IV. 596.

Боровиця, ці, *ж.* 1) Черника, vaccinium myrtillus. 2)=**Боровина́.** Чуб. IV. 389.

Боровичний, а, е. Черничный.

Боровичо́к, чка́, *м.* Ум. от **боровик.**

***Боровіно́вий, а, е.** Грязевой. *Війт вислав свою жену на купелі боровінові.* Черемш. «Верх.».

Боровниця, ці, *ж.*=**Боровиця.** Вх. Уг. 228.

Борода́, ди́, *ж.* 1) Борода. *Ой не піду за старого—бородою коле.* Чуб. V. 490. **Задер бо́роду.** Грубо: умер. Фр. Пр. 109. 2) Подбородок, нижняя челюсть. 3) **Ля́дська борода́.** Трава, которую не может захватить коса. 4) **Спа́сова борода́.** Куст ржи, оставляемый на ниве в конце жатвы. 5) **Борода́ лісова́.** Раст. Usnea barbata. ЗЮЗО. I. 140. 6)—**чо́ртова,** Vincetoxicum officinale L. Moench. ЗЮЗО. I. 141. Ум. **Борі́дка, борі́донька, борі́дочка.** Мил. 106.

Боро́давка, ки, *ж.* 1) Бородавка. *Ніс... з чорною бородавкою на кінці.* Мир. Пов. II. 46. 2) След отпавшего листа на стебле. Шух. I. 19. Ум. **Боро́давочка.**

Бородавка́ня, ні, *ж.* = **Ро́павка.** Желех.

Боро́давник, ка, *м.* Раст.: а) Clematis Vitalba L. ЗЮЗО. I. 119. б) Psilonema calycinum. ЗЮЗО. I. 133. в) Scleranthus annuus. Вх. Пч. I. 12.

Боро́давочка, ки, *ж.* Ум. от **боро́давка.**

Борода́й, дая́, *м.*=**Борода́нь.** Вх Зн. 4.

Борода́нь, ня́, *м.* Бородач. Миус. окр.

Борода́тий, а, е. 1) Бородатый. *Максим старий бородатий вийшов з хати.* Чуб. III. 342. 2)—**та трава́.** Раст. Andropogon ischaemum L. ЗЮЗО. I. 111.

Боро́диця, ці, *ж.* То же, что и **богоро́диця,**—капюшон, пришитый к верхней одежде. Гол. Од. 36.

Бороздити, джу́, ди́ш, *гл.*—**кому що.** Делать кому на-перекор, мешать кому. Фр. Пр. 109.

Борозе́нний, а, е.—віл. Бык, во время пахания ходящий с правой стороны, т. е. по борозде. Ном. № 10015. *Купити, бач, треба до п'ятої пари борозенного та дійну корову з телям.* Кв.

Борозе́нька, ки, *ж.* Ум. от **борозна́.**

Боро́зка, ки, *ж.* Ум. от **борозна́.**

Борозна́, ни́, *ж.* Борозда. Чуб. V. 341. *Старий віл борозни не псує.* Посл. Ум. **Борозе́нька.** Грин. III. 660, **борозно́нька, боро́зка.** *А я жита не жала, в борознонці лежала.* Гол. I. 311. *Ти будеш, молода дівчино, жито зажинати, я буду у борозках лежати.* Мет. 365.

Боро́зний, а, е = Борозе́нний. КС. 1898. VII. 44. *Запріг хлопець п'ять волів,—нема шостого колішенного, борозного.* Рудч. Ск. I. 182.

Борозни́стий, а, е. Делающий большую борозду (о плуге). Черк. у.

Борознува́ти, ну́ю, еш, *гл.* Бороновать. *Сем синов оре, сем борознує.* Чуб. V. 821.

Борознюк, ка́, *м.*=**Борозня́к.** Желех.

Борозня́к, ка́, *м.* Личинка майского жука. Вх. Пч. I. 7.

Боро́ло, ла, *с.* Расселина в скале, ущелье. Вх. Зн. 20.

Боро́на, ни, *ж.* Защита.

Борона́, ни́, *ж.* 1) Борона. Части ее: деревянные **валки́,** в которые вставлены зубья; каждый **валок** обоими концами укреплен в двух **гли́цях.** Чуб. VII. 401. Части гуцульской бороны: *Борона має два довші крайні і два коротші середущі* **хребе́тники;** *впоперек* **хребе́тників** *переходить шість тонших* **е́стиків;** *там, де естики перехрещуються з хребетниками, задовбані через них обох зелізні* **чопи́.** Шух. I. 165. **Під бо́рону сіяти.** Сеять по жнивью без вспашки, заделывая только бороной. Вас. 196. **Бо́рону затіга́ти за ким.** Подольщаться к кому. Фр. Пр. 109. Ум. **Борі́нка, борі́ночка.**

Боронéння, ня, *с.* 1) Защита. 2) Запрещение. 3) Обработка бороною.

Борóнець, нця, *м.* Защитник.

***Борони́ло, ла,** с.* Защитник, охранитель. *У мене є добре боронило.* Сл. Яворн.

Борони́ти, ню́, ниш, *гл.* 1) Оборонять, защищать; хранить. К. ЧР. 358. *В морі не втопила, од смерти боронила.* Макс. (1849). 51. *Предки наші славні боронили волю.* К. Досв. 27. *Нехай мене бог боронить від лихої напасти.* Ном. № 152. ***Борóнь, бóже!** Боже, упаси. Шутливо: Не дай бог, в значении: дал бы бог, вот если бы. *Правда, дівчино, чоботи кращі, як оранка, та ще як-би, боронь, боже, червоні!* Неч.-Лев. «Бурлачка». 2) Запрещать. *Оженися, сину, я не бороню, та не бери вдови, бо я не велю.* Чуб. V. 880. *Ой прошу вас, гості милі, не бороньте того.* Грин. III. 648. 3) Бороновать. *Оре плугом, кіньми боронить.* Чуб. V. 199.

Борони́тися, ню́ся, нишся, *гл.* Защищаться. *Узявся я і буду боронитись, бо всякий день творив я божу правду.* К. Іов. 57.

Борóння, ня, *с.* Борьба. «*Давай боротись!*»... — *К нечистому з бороннням!—важко дишучи, каже запорожець.* К. ЧР. 168.

***Боронува́ння, ня,** с.* Боронование. Сл. Нік.

Боронува́ти, ну́ю, еш, *гл.* = **Борони́ти 3.** *Старими жидами орав, а жидівками боронував.* АД. II. 28.

Бороскова́, ви́, *ж.* Абрикос. Угор.

Борóстатися, таюся, єшся, *гл.* Возиться в грязи, силиться выбраться из грязи. *Загруз бідолага, боростається собі в грязі.* О. 1861. XI. 2.

Борóтати, таю, еш, *гл.* 1) Очищать от шелухи (просо). 2) Тормошить? Сбивать с толку? *Вы мене заборотаєте, як от будете хапати та з одного, та з другого боку! Вас багато, а я один,—де ж мені вас усіх поділити?—Та ви сами себе боротаєте.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Борóти, рю́, реш, *гл.* Бороть, одолевать. *О боже мій нескончений! дивитися горе, що тепера на сім світі віра віру боре.* Нп.

Борóтися, рю́ся, решся, *гл.* Бороться. *Боровсь з своїм сердега горем.* Котл. Ен.

Бороття́, тя, *с.* Борьба. *З бороття руки повибивав.*

Боротьба́, би́, *ж.* Борьба. К. Кр. 31. *Боротьба з злими духами.* Левиц. Пов. 22. *Бувши в смертній боротьбі, молився.* Єв. Л. XXII. 44.

Борóчок, чка, *м.* Ум. от **бір.**

Борошéнний, а, е. Мучной. Левч. 72. *Борошенна комора.*

Борошéнце, ця, *с.* Ум. от **бóрошно.**

Борошни́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Обсыпать мукой, запачкать мукой.

Борошни́тися, ню́ся, ни́шся, *гл.* Пачкаться в муку.

Бóрошно, на, *с.* 1) Мука. *Де борошно, там і порошно.* Ном. № 9875. 2) Окисленный свинец в виде порошка. Вас. 183. Ум. **Борошéнце.** Чуб. II. 98. Драг. 192. *Назмітай у засіці борошенця та спечи мені колобок.* Рудч. Ск. II. 2.

Борошня́ний, а, е = **Борошéнний.**

Борс, су=**Борть?** *А мої сини у чистому полі, борси борсають, рої збірають.* Грин. III. 9.

Бóрсання, ня, *с.* Метание в разные стороны.

Борса́ти, са́ю, єш, *гл. ?* См. **Борс.**

Бóрсатися, са́юся, єшся, *гл.* Метаться в разные стороны, возиться, барахтаться. *Пручався, борсався, дріжав.* Мкр. Г. 21. *Зашелестіло жито, заколихалося, немов, у йому щось борсалось, билось.* Мир. ХРВ. 6.

Бóрсук, ка, *м.* Барсук.

Бóрсуків, кова, ве = **Бóрсучий.** *Борсукове сало.* ЕЗ. V. 171.

Бóрсучий, а, е. Барсучий. *Собаки мабуть натрапили на барсучий слід.* Стор. МПр. 112.

***Бóрсучка, ки,** ж.* Самка барсука.

Бóрсюк, ка, *м.*=**Бóрсук.** Вх. Пч. II. 6.

Борт, та, *м.*=**Борть.** Вх. Зн. 4.

Борта́вий, а, е. О дереве: трухлый в средине. Шух. I. 88. 178.

Борта́к, ка́, *м.* Болван, пентюх, остолоп. Вх. Лем. 393.

Бóртник, ка, *м.* Бортник, пчеловод. *Ледаякого бортника і мед ледачим пахне.* Ном. № 7160.

***Бортникува́ти, кую, єш,** *гл.* Заниматься пчеловодством в бортях. Сл. Яворн.

Бортня́к, ка́, *м.* Эпитет медведя. *Широко ступав він, неначе ведмідь-бортняк.* Стор. М. Пр. 109.

Борту́ля, лі, *ж.* Глупая женщина. Вх. Лем. 394.

Борть, тя, *м.* Борть, улей в дереве. Чуб. III. 392.

Бортяни́й, а́, е́. Имеющий борть (о дереве). К. (Желех.).

Бортяни́к, ка́, *м.*=**Бо́ртник.**

***Бору́лька, ки**=**Буру́лька.** *Борульками вкриті довгі вуса.* Лепк. «Мотря».

Бо́рух, ха, *м.* 1) Еврейское имя Борух. 2) **Бо́рухи справля́ти, відмовля́ти, співа́ти.** Молиться (о евреях). Рудан. I. 47. *Жид борухи відмовляє.* Ном. № 12157.

Борушка́тися, ка́юся, єшся, *гл.* Барахтаться, бороться. *Сичі... борушкаються вдвох, а опісля й покотяться аж додолу.* Грин. I. 255. *Підуть борушкаться по вгороду.* Верхнеднепр. у.

Бо́рше, *нар.*=**Боржи́й.** *Хто борше насипле, той борше змеле.* Ном. № 7194.

Боршо́вка, ки, *ж.* Раст. Conium maculatum. Шух. I. 21.

Борщ, щу́, *м.* 1) Борщ. *Наша пані чорнобрива, борщу-каші наварила.* Чуб. III. 247. 2) Квас из бураков, из которого приготовляют борщ. О. 1862. IV. 32. МУЕ. I. 100. 3) Раст. а) Chaerophyllum aromatum. ЗЮЗО. I. б) Heracleum sibiricum L. ЗЮЗО. I. 124. См. **Борщівни́к.** Ум. **Бо́рщи́к, бо́рщичок.** *Ой косо ж моя русява, не рік же я тебе кохала, в червонім борщику вмивала.* Грин. III. 509. Ув. **Борщи́сько, борщи́ще.** *Отам, каже, борщисько стоїть вранішній під опічком.* Чуб. II. 383.

Борще́вий, а, е. Относящийся к борщу.

Бо́рщи́к, ку, бо́рщичок, чку, *м.* Ум. от **борщ.**

Борщі́вний, а́, е́. 1)=**Борще́вий.** 2) Любитель борща. *Який бо ти борщівний.*

Борщівни́к, ка́, м. 1) Раст. а) Anthriscus sylvestris Hoffm. ЗЮЗО. I. 111. б) Heracleum sibiricum L. Анн. 165. См. **Борщ.** 2) Горшок, в котором варят борщ. 3) Любитель борща. Ум. **Борщівничо́к.**

Борщівни́ця, ці, *ж.* 1) Торговка, продающая борщ. 2) Любительница борща. Ум. **Борщівни́чка.**

Борщівни́чити, чу, чиш, *гл.* Торговать борщем.

Борщівни́чка, ки, *м.* Ум. от **борщівни́ця.**

Борщівничо́к, чка́, *м.* Ум. от **борщівни́к.**

Борщови́й, а, е=**Борще́вий.**

Борщува́ти, щу́ю, єш, *гл.* Есть борщ. *Будем борщувати, коли дали борщу.* Змиев. у.

Борюка́тися, ка́юся, єшся, *гл.*=**Борика́тися.** *Годі вам борюкатися, схаменіться.* Полт.

Босака́, *нар.* Босиком. *Як ось летить школяр один—невеличкий, обдертий і босака.* Св. Л. 139. **Босака́ вчи́стити, втя́ти.** Побежать босиком. Ум. **Босачка́.**

***Босва́, ви́,** *соб.*=**Босо́та.** Херс.

Босе́м. Употребл. в тавтологическом выражении: **Босе́м босі́сінький.** Совершенно босой. *Там такий: голем голісінький, босем босісінький.* Харьк.

Бо́сий, а, е. 1) Босой, необутый. *Пан в чоботях, а босі сліди знати.* Ном. № 1183. 2) Неподкованный, неокованный. *Босі коні.* Фр. Пр. 112. *Босі колеса.* Каменец. у. *Босий віз.* Фр. Пр. 112. *Гармати да ковані вози в похід риштує, а босими возами загороде тіснину в нетрах.* К. ЦН. 242. 3) О собаке: темной шерсти с белыми лапами. Вх. Зн. 68. Мнж. 85. О быке: с белыми копытами. КС. 1898. VII. 42. 4) **Чоловік з бо́сою губо́ю.** Человек без усов. Ейск. ***Бо́са голова́.** а) Бритая голова. Сл. Нік. в) Непокрытая голова. *Ото дурень, з босою головою на мороз вискакує.* Пир. у. Ум. **Босе́нький, босе́сенький.** *Ніжки босенькі мерзнуть.* Морд. Пл. 91.

Босини́, си́н, *ж. мн.* 1) Еврейский праздник: Судный день, когда евреи ходят только в чулках. Шейк. *Жидівські босини.* 2) Траур у евреев, когда они, после похорон, восемь дней должны быть босыми. ЕЗ. V. 200. 3) **Бо-**

си́ни справля́ти. Шутливо: быть без обуви, ходить босиком. Ном. № 11234.

Босі́сіньский, а, е. Совершенно босой. *Там такий голем голісіньский, босем босісіньский.* Харьк.

Босі́ти, сі́ю, єш, *гл.* Делаться босым.

Бо́ска, ки, *ж.* Проститутка. Полт.

Боско́, ка́, *м.* Собака с белыми ногами (до колен). *Боско через увесь вік босий бігає.* Ном. № 11231.

Бо́со, *нар.* Босыми ногами. Чуб. IV. 225. *Ходить босо.* ЕЗ. V. 179. Ум. **Босе́нько.** *Бігай босенько,—тепер тепло.* Полт.

***Босови́ло, ла,** *м.* = **Бося́к.** *Розплющую очі, аж коло мене босовило стоїть.* Тесл.

Босо́ніж, *нар.* Босыми ногами, босиком. *Бігли босоніж дівчата.* К. Чр. 41.

Босоні́жка, ки, *ж.* Босоножка. *Білявенька, русявенька босоніжка, Михайлова маленька сестричка Мелася.* МВ. III. 135.

Босо́ніч, *нар.*=**Босо́ніж.** *Позичка босоніч ходить.* Ном. № 10618.

Босоно́гий, а, е. Босоногий. *Боги, богині і півбоги, простоволосі, босоногі.* Котл. Ен.

Босо́рка, ки, *ж.* 1)=**Босорка́ня.** Желех. 2) Лягушка, жаба. Вх. Уг. 228.

Босорка́ня, ні, *ж.* 1) Ведьма, колдунья. Гн. II. 182, 252. 2)=**Ро́павка.** Желех.

Босорку́н, на́, *м.* Упырь. Желех.

***Босо́та, ти,** *соб.* Босяки. Сл. Нік.

Бости́, бод у́, де́ш, *гл.* Бодать. Угор. *Бик боде.* Вх. Лем. 394.

Босува́ти, су́ю, єш, *гл.* Ходить босиком. *Що се ти босуєш?* Лохв. у.

***Бося́вка, ки,** *м.*=**Бося́к.** Черк.

Бося́жник, ка, *м.* Род растения. Вх. Уг. 228.

Бося́к, ка́, *м.* Босяк, оборванец, безприютный пролетарий. *Сам став за босяка на поденну.* Грин. II. 258. *У якомії усяка наволоч і босяки бувають.* Г. Барв. 511.

Бося́тник, ка, *м.* Род растения. Желех.

***Бося́чити, чу, чиш,** *гл.* Быть босяком, шататься, бродяжничать. Сл. Яворн.

***Бося́чка, ки,** *ж.* Оборванка, бродяга, безприютная.

***Босячня́, ні,** *ж.* См. **Босо́та.**

Бот, та, *м.* Сапог с коротким голенищем. *Боти сап'янові несе, на його козацькі ноги надіє.* ЗОЮР. I. 207. *Та на козаку боти, та на козаку нові та німецької роботи.* Грин. III. 286. Ум. **Бо́тик.**

Ботви́на, ни, *ж.* Свекловичные листья. *Ой через тин да в манастир стежечка в ботвину.* Нп. *Нарвала ботвини свині.* Черниг. у.

Боте́й, те́ю, *м.* 1)=**Отара.** Шух. I. 195, 198. *Цілий ботей овець іде за двома вівчарями.* Шух. I. 210. *2) Овечий пастух. *Йди покажи... аби мій косар знав, як ручки брати, аби мій ботей знав, куди овечки пускати.* Черемш.

Ботеле́в, ва, *м.* Мутовка для пахтанья масла; состоит из ручки **(де́ржівно),** на конце которой прикреплены накрест две пары брусочков **(кри́ла),** сквозь концы которых проходит два кольца, свитые из тонкого корня **смере́ки (ро́скрутці).** Шух. I. 214, 141, 106.

Бо́ти, *мн.* (ед. ч. **бо́та?).** Дубовые доски для лодок. Браун. 19.

Бо́тик, ка, *м.* 1) Ум. от **бот.** 2) Башмак, ботинок. **Бо́тики з очи́ма.** Башмаки с металлическими пистонами для снурков. Вас. 162.

Бото́к, тка́, *м.* Ботинок, полусапожек. *На тім паняті* (дівчині) *рудая сукня, на ножейках ма't шнуровані бітки.* АД. I. 43.

Ботю́к, ка́, *м.* Ствол дерева, предназначенный для распилки на доски. Желех. Вх. Зн. 4. *Ялиця стогне й шелестить... «Мене підтяли й ботюка до трачки покотили».* Млак. 108.

Бо́тя, ті, *ж.* Кокора в средине лодки, полуобод, поперечный выгнутый деревянный брусок, к которому снаружи пришиваются доски. Вас. 151. Мнж. 179.

Бо́хало, ла и пр.=**Бу́хало** и пр.

Бохо́н, на́, бохуне́ць, нця́, *м.* и пр.=**Бухан, буханец.** *Хліба бохунець.* Рудан. I. 67.

Боцю́н, боця́н, на́, *м.* Аист, Ciconia.

Боча́лка, ки, *ж.* Небольшой бочонок. *Де там барилко, то таки ціла бочалка: відер з п'ять або й більш трохи туди влізе.* Брацл. у.

Бочане́ць, нця́, боча́нин, на, *м. (мн.* **боча́не).** Житель противоположного берега реки.

Боча́стий, а, е. Толстобокий. *Сиві воли поздихають і бочасті корови.* Гол. I. 314.

Бо́ченько, ка, *м.* Ум. от **бік.**

Бо́чечка, ки, *ж.* Ум. от **бо́чка.**

Боче́чок, чка, *м.* Ум. от **бік.**

Бочи́стий, а, е=Боча́стий. Коципинский. I. 23.

Бочи́ти, чу́, чи́ш, *гл.* 1) Сбочивать, ехать в сторону. Шейк. 2) Смотреть в сторону.

Бочи́тися, чу́ся, чи́шся, *гл.* Косо, неприязненно смотреть, сердиться. Вх. Зн. 18. *Бочит сі на мене, як бим му маму зарізав.* Фр. Пр. 112.

Бочи́ще, ща, *с.* Ув. от **бік.** *Дурне мужичище взялось у бочище.* Грин. III. 327.

***Боч**і́**вка, ки,** *ж.* Бочка. *З брички зсунувся, як бочівка грубенький.* Черемш. «Верх.».

Бочі́**й, чія́,** *м.=***Бокші́й.** Желех.

Бо́чка, ки, *ж.* 1) Бочка. Шух. I 250. *Горілочки бочка.* Чуб. III. 243. 2) Род детской игры. Ив. 46. Ум. **Бо́чечка.** Чуб. III. 456.

Бочкови́й, а́, е́. Бочечный. *Бочкова олія.* Полт. г.

Бочкори́ (рі́в? *м.), мн.* Род кожаной обуви, то же, что и **Постоли́.** Гол. Од. 82. Вх. Уг. 226.

Бочкува́тий, а, е. Бочкообразный.

Бочку́р, ра́, *м.=***Очку́р.** Kolb. I 35.

Бочо́к, чка́, *м.* 1) Ум. от **бік.** 2) *Мн.* **Бочки́.** Стенки лагунки (для дегтя). Рудч. Чп. 250.

Бочо́нок, нка, *м.=***Бари́ло.**

Бочу́ля, лі, *ж.* 1) Толстобрюхая корова. Желех. 2) Корова с белыми боками. Желех. Ум. **Бочу́лочка.** *Да прийду ж я, гою, на твою обору, ой займу ж я бочулочку до свойого дому.* Чуб. V. 1088.

***Бошта́н, на́,** *м.* Тыква. Хот. Нік.

Бою́н, на́, *м.* Трус. К. ПС. 66.

Боягу́з, за, *м.=***Бою́н.** Св. Л. 219. *Ой ти, боягузе! своєї тіни боїшся.* Фр. Пр. 113.

Боязки́й и **боязьки́й, а́, е́.** Боязливый, робкий. *Замучена молодиця, печаловита, боязка.* МВ. I. 49. Ум. **Боязке́нький.**

Бо́язко и бо́язько, *нар.* 1) Страшно. *Собаки не боязко, та дзвяги його.* Ном. № 7253. *Боязько мені, бо тоді вони мене всі покинули.* Г. Барв. 352. 2) Боязливо, робко. *Усі боязко дивились на Зіньку.* Стор. М. Пр. 58. Ум. **Боязке́нько, боязько́нько.**

Боязли́вий, боязний, а́, е́ = Боязки́й. К. МХ. 17.

Боязли́во, бо́язно, *нар.* **= Бо́язко.** *Так мені чогось сумно й боязно, аж моє серце мре.* МВ. I. 17. *І сторож боязно кричить, щоб злого пана не збудить.* Шевч.

***Бо́язність, ости,** *ж.* Боязнь, боязливость. Винн. «Раб краси».

Боязьки́й, бо́язько. См. **Боязки́й, бо́язко.**

***Боя́ка, ка́,** *м.* Боец. Стар. Поезії. 440.

Боя́рий, а, е = Боя́рський. *Уже коні на стану гогочуть, буяре до коней не хочуть, буярої чести не знають.* Грин. III. 550.

Боя́рин, на, *м.* 1) Боярин. 2) Шафер (на свадьбе). МУЕ. I. 123. 3) Раст. Aster Amellus L. Вх. Пч. II. 29. Ум. **Боя́ронько, боя́рочко.** Чуб. V. 939. *Не смутіться та боярочки, що короткі та подарочки.* Мил. Св. 39.

Бояринува́ння, ня, *с.* Шаферство.

Бояринува́ти, ну́ю, єш, *гл.* Быть шафером.

Боя́ронько, боя́рочко, ка, *м.* Ум. от **боя́рин.**

Боя́рство, ва, *с.* Боярство, бояре. Греб. 328.

Боя́рський, а, е. 1) Боярский. 2) Шаферский. *Бере старший боярин боярські шапки і несе їх у хату.* МУЕ. I. 123.

Боя́рчик, ка, *м.* **= Боя́рин 2.** *Буває два або й три боярчики, бо часом іде й третій, що зветься «писарь», що записує кватеру для молодого. На другий день, у неділю, як ідуть до шлюбу, він буває хорунжим.* О. 1862. IV. 17.

Бо́ясть, ти, *ж.* Боязнь. Левч. 6.

Боя́тися, бою́ся, їшся, *гл.* Бояться. *Вовка бояться, то і в ліс не йти.* Ном. № 4231. *Не бійсь слави, не бійсь слави, не бійсь поговору.* Мет. 105. *Ідіть, душі,*

та й боятеся (вм. **бі́йтеся**). Грин. III. 147

Бра=Бра́те. *Сокращ. зват. пад.* от **брат.** *Дивись, бра, перший раз на своїм віку бачу... що в полі виорують лина.* Рудч. Ск. I. 165.

Бра́вий, а, е. Хороший, красивый. *Жив там веселий бравий чоловік.* МВ. (О. 1862. I. 93). *Пугаченьку бравий, наша доля рівна: в тебе нема жінки, в мене чоловіка.* Балл. 94. Ум. **Браве́нький, браве́сенький.** *Писарець маленький, на личку бравенький.* Нп.

Бра́во, *нар.* Хорошо, красиво. *Казав москаль «право», та й збрехав браво.* Посл. Ум. **Браве́нько, браве́сенько.**

Бра́га, ги, *ж.* 1) Брага, род напитка (из просяного солода). Маркев. 170. Чуб. VII. 447. *Лемішку і куліш глитали і брагу кухликом тягли.* Котл. Ен. I. 11. *І кубками пили слив'янку, мед, пиво, брагу, сирівець, горілку просту і калганку.* Котл. Ен. I. 19. 2) Брага, спущенный затор,—им кормят скот. *Пили, як брагу поросята, горілку так вони тягли.* Котл. Ен. II. 15. Ум. **Бра́жка.** АД. II. 33, **бра́жечка.** *А що їли? — Кашку. А що пили?—Бражку.* Чуб. III. 106. *Браго ж моя, бражечко медовая, з ким я тебе пить буду, молодая?* Чуб. V. 51.

Брагова́р, ра, *м.* Заторный чан. Шейк.

Бра́жечка, бра́жка, ки, *ж.* 1) Ум. от **бра́га.**

***Бражка, ки,** *ж.* Сусло. Сл. Нік. Киевск. о.

Бражни́й, а, е. Откормленный брагой. *Бражна корова.* НВолын. у.

Бра́жник, ка, *м.* 1) Чан для браги. 2) Продавец браги.

Бра́жниця, ці, *ж.* 1) Продавщица браги. *2) Шинок с продажей браги. Сл. Яворн.

Бражу́ха, хи, *ж.*=**Бра́га.** *Насіяла гречухи, наробила бражухи.* Чуб. V. 1136.

Бразили́я, лії, *ж.* Род цветка. См. **Бразо́ля.** *По під гору високую росте бразилія.* Гол. II. 734.

Бразоли́йний, а, е. Имеющий цвет синего сандала или окрашенный синим сандалом. *Крашанки бразолійні.* Сим. 283.

Бразоли́йник, ка, *м.* Горшок, в котором варят сандал.

Бразоли́я, лії, *ж.* Темносиний сандал, древесина дерева Caesalpinia brasiliensis. МУЕ. I. 175.

Бразо́ля, лі, *ж.* Род цветка. См. **Бразили́я.** *Дівчата... в квітках і широченних стрічках, наче ті бразолі, маки та лелії.* К. ДС. 24.

Брай, бра́я, *м.* Инструмент, которым бьют **бри́ндзу** при ее приготовлении: толстый буковый кол, с одного конца цилиндрический, а с другого четырехгранный, с зарубками на гранях. Шух. I. 214.

Брак, ку, *м.* 1) Брак, негодное. *Сам брак ми* (=мі) *лишили.* Фр. Пр. 116. 2) Недостаток, неимение. *Купив би всього, та брак грошей.*

Бра́кнути, не, *гл. безл.* Недоставать. *Бракне копійки.*

***Браково́вий, а, е.** Негодный, бракованный. *Оці всі миски бракові, через те вони й дешевші, ніж оці.* Сл. Яворн.

Бракувати, ку́ю, єш, *гл.* 1) Пренебрегать, отбрасывать. *Єден бракує, другий пакує.* Фр. Пр. 116. 2) *Безл.* Недоставать. *Коли у тебе бракує того насіння, позич його.* Стор. МПр. 24. *Чого вам бракує, то си докупіт.* Фр. Пр. 116. **Лицарського духа нам не бракує.* Лепкий.

Бра́льниця, ці, *ж.*=**Бра́ля.** Желех.

Бра́ля, лі, *ж.* Работница, собирающая, дергающая коноплю. Желех.

Брам, му, *м.* Узкие полоски смушек, меха для обшивки краев тулупов, шуб. Харьк. г.

Бра́ма, ми, *ж.* 1) Ворота. Мет. 407. *А в нашім двору гірше як в неволі, вийди за браму, наплачся доволі.* Чуб. V. 344. *Вашу дівчину мов за золоту браму зачинено: і в вічі її не побачиш.* МВ. I. 71. 2) «Опушка из сафьяна, плиса (вольвета) или смушка». Вас. 155. См. **Брам.** Ум. **Бра́мка, бра́мочка.** Чуб. V. 896.

Бра́мний, а, е. 1) Относящийся к воротам. 2) *Как сущ.* Привратник. Желех.

***Бра́мник, ка,** *м.* Привратник.

Бра́мурний, а, е.—ка́мінь. Азотная окись кобальта. Вас. 182.

***Бра́н, ну,** *м.* Плен. Сл. Дубр.

Бра́ндзя, зі, ж.=**Бур'я́н.** Вх. Лем. 394.

Брандýші, шів, *м. мн.* Раст. род подснежников. Crocus reticulatus L. ЗЮЗО. I. 120.

Брандýшки, шок, *ж. мн.* Раст. а)= **Брандýші.** ЗЮЗО. I. 120. б)—**бíлі.** Ornitogalum umbellatum L. ЗЮЗО. I. 130.

Бра́нець, нця, *м.* 1) Пленник, военнопленный. 2) Рекрут. Желех. *Бранець на стойці.* Федьк. III. 45. 3) Нанятый человек для выдергивания конопли; чаще во мн. ч. **Бра́нці.** Волч. у.

***Бра́нжа, жі,** *ж.* Начальство (встарину выборное). Сл. Дубр.

Бра́нка, ки, *ж.* 1) Пленница. *Дівка бранка, Маруся попівна Богуславка.* ЗОЮР. I. 210. 2) Набор (рекрутов). *Я пішов до бранки, та не здавсі.* Шух. I. 317. *Стережіться, парубочки, бо либонь бранка буде.* Гол. I. 139. 3) Род рыбы: Barbus fluviatilis. Вх. Лем. 394. *4) **Ба́ба-бра́нка.** Повитуха. *Не може-ж дитина вродитися без баби-бранки.* Крим. Ум. **Бра́ночка.**

Бра́ннá, ня, с. 1) Бранье, действие берущего. *Браньом не збіднієш.* Фр. Пр. 116. *Солодше бранє, як даванє.* Фр. Пр. 116. 2) Выдергивание, вырывание льна (при уборке). *З ким мені льон брати?.. а з свекорком брання—тільки воркотання.* Гринч. III. 82.

Бра́ночка, ки, *ж.* Ум. от **бра́нка.**

Брань, ні, *ж.* Известно только из анекдота о ленивой женщине. *«Шо ти, жінко, робиш, шо роботи твоєї не видно?»—Та́ шо роблю? я,—каже,—чоловіче, брань беру.—А він то й дума: «шо ж то таке: брань беру?» Поліз на горище, сидить, дожидає, поки вона буде брань брати. Вона встала, напрягла ороху, прослала ряднину, насипала туди ороху; взяла, лягла черевом на землю і бере ротом орох той, їсть...* Грин. II. 163.

Брат, та, *м.* 1) Брат. *Нема... ні брата, ні сестри.* Чуб. V. 18. *У ляхів—пани, на Москві—реб'ята, а у нас—брати.* Ном. № 796. Употребл. как слово обращения к мужчине-приятелю. *Товаришу, рідний брате, виклич мені дівча з хати.* Мет. 69. 2)—**у пе́рших.** Двоюродный брат. 3)—**у дру́гих.** Троюродный брат. 4)—**чоповúй.** Собутыльник. Млак. 85. 5) **Ста́рший брат.** В цехе: начальник над подмастериями. Козел. у. 6) **Молóдший брат.** В цехе: лицо, служащее для посылок. Козел. у. Ум. **Бра́тець, бра́тік, бра́тічок, братко́, браток, брато́чок, бра́тонько, бра́течко, брату́ньо, брату́сь, брату́сик.** *Ой приїхав братець до сестриці в гості.* Чуб. V. 764. В живой разговорной речи употребляется преимущественно во мн. ч.: **бра́тці, бра́тця.** *Хваліте, крикнув, братця, бога.* Котл. Ен. Очень любимо в употреблении нежно-ласкательное **бра́тік, бра́тічок.** Особенно любят употребление его женщины как по отношению к брату, так и ко всякому любимому молодому мужчине, также при просьбах и пр. *Тиміш зібрав падубків: «Братіки мої, товариші милі, поможіть мені!»* МВ. I. 132. *Посію я рожу, покладу сторожу: братіка рідного.* Чуб. III. 207. *Мій батечку, мій братіку, хоч ти не цурайся!* Шевч. 86. *Се ж мій братічок ріднесенький.* МВ. I. 30. *Братічок помре, — я й загину.* Чуб. V. 439. *Тепер мій братко із вуйська приїхав.* Чуб. III. 316. *Братоньку милий, прибудь до мене.* Чуб. V. 469. 7) **Брат і сестрá.** Раст. Melampyrum nemorosum L. Вх. Пч. I. 11. 8) **Брат-сестри́ця.** Раст. Melampyrum arvense L. Шух. I. 21. 9) **Три бра́ти.** Раст. а) Euphrasia lutea L. Шейк. б) Trifolium medium L. Шейк.

Брата́н, на, *м.*=**Брата́нич.** Желех.

Брата́нець, нця, *м.* = **Брата́нич.** Желех.

Брата́ниця, ці, *ж.*=**Брата́нка.** Желех.

Брата́нич, ча, *м.* Племянник (сын брата). Чуб. VI. 292. НВолын. у. Каменец. у. Опат. 24. Ум. **Брата́нчик.**

Брата́ничка, ки, *ж.* = **Брата́нка.** НВолын. у.

***Брата́нка, ки,** *ж.* Племянница (дочь брата).

Брата́ння, ня, с. Братанье.

Брата́тися, та́юся, єшся, *гл.* Брататься, дружиться, входить в дружбу. *При добрій годині й чужі братаються, при лихій годині й свої цураються.* О. 1861. IV. 94. Нп. *Батько мій не братався з панами.* Лебед. у. *Того ж бать-*

ка, такі ж діти,—жити б та брататься Шевч.

Брата́шшя, шя, с. *соб.* Братцы. Употребл. преимуществ. как слово обращения. *Якої ж вам, браташшя, заспівати?* К. Бай. 121.

***Братва́, ви́,** *ж. соб.* Братия.

Брате́рній, я, є = Брате́рський. *Пийте братернюю кров.* Костом. (О. 1861. III. 31).

Брате́рство, ва, с. 1) Братство, братское родство. 2) Братство, братское дружество. Шевч. 211. *Розбить те гемонське братерство ляхів з козаками.* Стор. МПр. 44. 3) *Соб.* Брат и его жена.

Брате́рськи, *нар.* Братски, по-братски. Котл. Ен.

Брате́рський, а, е. Братский. *Братерская наша воля.* Шевч. 368. **Побрате́рськи.** По-братски. *Жили чесно, по-братерськи.* Стор. МПр. 40.

Бра́тець, тця, *м.* Ум. от **брат.**

Брате́цьки, *нар.*=**Брате́рськи.** *Вони братецьки мов жили.* Греб. 325.

Бра́ти, беру́, ре́ш, *гл.* 1) Брать, принимать. *Бере коня за поводи.* Мет. 31. *Ой не хочу, дівко, я од тебе плати брати.* Мет. 101. **Бере́ як не своїми рука́ми.** О ленивом, вялом работнике или неловком. Фр. Пр. 118. 2) Брать, набирать. *Вийшла мати води брати.* Мет. 72. **Бере́ як віл на ро́ги.** Набирает на себя непосильно много работы, обязанностей. Фр. Пр. 118. 3) Собирать. *Дівчата брали гриби в лісі.* 4) Рвать, дергать. *Ой там за яром брала дівка льон, та забула пов'язати.* Нп. *Вмер він уже тоді, як плосконі брали.* Грин. I. 33. **Бра́ти зу́би.** Рвать зубы. Вх. Лем. 394. 5) Получать (вознаграждение, плату). *Нанявся до пана, бере по п'ять рублів на місяць.* Харьк. 6)—**(дівчину).** Жениться. *Не веліла мати вдовиної дочки брати.* Мет. 81. 7) Заимствовать, занимать, брать в долг. *Планиди ці... беруть свій світ від сонця.* Дещо. *Бере гроші на відробіток.* **Бере́ на зеле́ний овес.** Берет в долг в счет сомнительных будущих благ. Фр. Пр. 118. 8) Об инструменте, орудии: хорошо действовать, брать. *Коса тільки шелесть! шелесть! під самий корінець бере.* О. 1861. IV. 34. *Мушкетом бере, аж серце в'яне, а ляхи од страху вмірає.* АД. II. 40. *Його ніяка ні куля, ні шабля не бере.* Грин. I. 184. 9)—**баса́.** Петь басом. 10)—**вліво, лівору́ч.** Поворачивать влево, держать левее. 11)—**го́род.** Брать город (на войне). *Тоді ж ото і Очаків брали.* Шевч. 12) — **дити́ну.** Принимать (об акушерке). *Баба Оксана у мене усіх дітей брала.* Черниг. *Оце баба, що брала мого Йвана.* Лебед. у. 13) — **зави́чку.** См. **Зави́чка.** 14) — **контра́кт.** Заключать условие, контракт. *Ніхто з богом контракту не брав.* Ном. № 36. 15) — **ланцюга́ми.** Заковывать. *Ланцюгами за поперек втроє буду тебе брати.* АД. I. 212. 16)—**за ліб, лоб.** Брать за чуб, за вихор. Грин. III. 565. *Сіх дуків-сріблянників за ліб, наче волів, із-за стола вивождайте.* ЗОЮР. I. 209. 17) — **мі́рку.** Снимать мерку. 18) — **на му́ки.** Пытать. *Як його взяли, на муки брали.* Чуб. III. 349. 19)—**на се́бе.** Надевать. АД. I. 7. *Що неділі бере білу сорочку.* 20)—**на спи́ток.** Испытывать. 21) — **на спо́відь.** Исповедывать. 22) — **на ум.** Понимать, замечать. *Нам скаже на глум, а ми беремо на ум.* ЗОЮР. I. 13. 23)—**о́чі.** Привлекать, притягивать, останавливать внимание. *Та й сорочка ж: аж на себе очі бере.* Кобел. у. *Йото хата сяла тілько рушниками... та хорошою, як божий рай, дочкою, що всім брала очі красотою.* К. МБ. X. 3. 24)—**під гла́ву.** Угождать, подчиняться. *За віщо ж її нам під главу брать? Вона ж таки менша, а мій чоловік старший.* Новомоск. у. 25) — **під но́ги кого́.** Первоначально: топтать, а переносно: одолевать. *Бери вороги під ноги.* Фр. Пр. 118. 26) — **розлу́ку.** Разлучаться, расставаться. *Треба брати з миленьким розлуку.* Грин. III. 302. 27) — **шлюб.** Венчаться. *В неділю уже іде до церкви брати шлюб.* Грин. III. 515. *Шлюб брала, шлюб шлюбувала перед попом і перед дяком з Юрком козаком.* Нп. 28) **Бере́ кого́ що.** а) Ему хочется чего. *Щоб його не брала ні їжа, ні робота, ні до инчої охота.* Грин. II. 323. *Пусти на улицю, бо й плач бере.* Мил. 87. б) **Дріжаки́ бру́ть.** Дрожит кто. *А мене тільки дріжаки беруть, наче у лихоманці.* О. 1862. X. 12. **Жаль бере́.**

Становится жаль. **Сум, журба́ бере́.** Становится грустно. **Уро́ки... колючка́ми бра́ли.** От сглаза сделались колики. Мнж. 152. ***Бра́ти до ува́ги.** Принимать во внимание. Сл. Нік. ***Бра́ти у́часть.** Участвовать. Сл. Нік. ***За́видки беру́ть.** Становится завидно. Сл. Нік. *Прич.* **Бра́ний и бра́тий.** *Де вона брана? В неньки в коморі.* АД. I. 7. *У їх невістка молода, торік брата.* Г. Барв. 51.

Брати́м, ма, *м.*=**Побрати́м.** *Да брати ж мої, братими, горілки нап'ються.* Чуб. V. 1019.

Брати́мство, ва, *с.* = **Побрати́мство.**

Брати́на, ни, *м.*=**Брату́ха.** О. 1862. VIII. 25.

Бра́тися, беру́ся, ре́шся, *гл.* 1) Браться; приниматься. *На Гліба-Бориса до хліба берися.* Ном. № 451. *Вийшов козак із сіней, за серце береться.* Мет. 90. *Хмари беруться із землі, а більше із води.* Чуб. I. 24. **Тобі́ живе́ться—і на скі́пку бере́ться.** Тебе всем удача. Г. Барв. 312. 2) Идти, направляться, всходить, взбираться, взлезать. *Як приїду в город, то все берусь ночувати в кума.* Змиев. у. *Раденька вже, як хто навстріч мені береться.* МВ. I. 14. *Що мені робити? Чи додому, чи до тестя братись.* Г. Барв. 211. *Хтось за воротьми почав кашляти, і стало чути, як щось, або старе, або недуже, береться в башті по сходах до віконця.* К. Чр. 5. *Дід, зігнувшися з холоду, береться на піч.* Г. Барв. 160. *Недалечко слива була рясна. Дивлюсь, щось береться на неї і трусить.* Г. Барв. 361. 3) Набираться. *Ой я в бору воду беру,—вода не береться.* Мет. 50. 4) Собираться, готовиться. *Стріляй швидче, бо вже беруться летіть качки.* НВолын. у. *Мати поседіла, береться йти.* Драг. 10. *Посиділа я в них та й додому берусь.* МВ. II. 24. 5) Приближаться (о времени), подходить, доходить. *До сорока год вже мені береться.* Змиев. у. *Вже до двох тисяч років береться, як вони її* (правду) *затуманюють.* К. (О. 1861. II. 229). *Бралося вже до півночі.* Мир. Пов. II. 55. *Уже й пуд обіди береться.* Чуб. II. 346. 6) Биться, драться. *Пішли ся брати на олов'яне боїще; як тот утяв Покотигорошком,—по кістки; Покотигорошок проклятим як вдарив,—по коліна.* Драг. 262. 7)—**в но́ги.** Убегать, бежать. *Береся в ноги і втіче.* Вх. Лем. 394. 8)—**до чо́го.** а) Браться, приниматься за что, делать какое-либо дело. *До книжки він береться охочо.* К. (О. 1861. I. 310). *До французької мови і до музики добре й я бралась, до танців тож.* МВ. (О. 1862. III. 36). В том же значении без предлога. *Воно гарненьке, не аби яке, і граматки береться.* Г. Барв. 482. б) Липнуть, приставать к чему. *Болото береться до коліс.* Хотин. у. 9)—**з ким.** Вступить в брак. *Нащо мені женитися? нащо мені братись?* Шевч. *Любилися, кохалися, чому не беремся?* Чуб. V. 97. *Коли син женивсь козацький, доня замуж бралась,—той в жупан, а ся у кунтуш любо одягалась.* Мкр. Н. 34. 10)—**за ко́го.** Приниматься за кого. *Нікого й соромитись: нас двоє; що дня вже за мене береться.* Г. Барв. 273. 11)—**чим.** Превращаться во что. *Вгорі дуже холодно, як у нас зімою, через що пара та, що йде од землі з теплим воздухом... береться маленькими бульбашками.* Дещо (4-те вид.), 99. ***Бра́тися па́рою.** Испаряться. Сл. Тутк. 12)—**на си́лу.** Чувствовать себя в силах. *Ой коню мій, коню вороний! чи берешся на силу?* Млр. л. сб. 13) **Бере́ться сва́рка.** Происходит ссора. *Між челядю бересі сварка найбільше із за курей та любасів.* Шух. I. 35. 14) **Не бере́ться сон.** Не хочется спать. *Хата біла, постіль мила, а сон не береться: чорні брови, біле личко на думці снується.* Грин. III. 220. 15) **Моро́з бере́ться.** Морозит. *Береться світом мороз.* Константиногр. у. *16) — **на що.** Готовиться, приготовляться. *Дереться — на нове береться.* Умань. Ефр.

Брати́телі, лі́в, *мн.* Двоюродные братья и сестры.

Брати́ха, хи, *ж.*=**Братова́.** НВолын. у.

***Брати́ця, ці,** *ж.*=**Братова́ 1.** *Братице, біжімо хутчій до двора.* Л. Укр.

Брати́ща, тищ, *м. мн. Соб.* Груболаскательно: братья, братцы. *Що ж,*

братища, — кажуть інші, — рушаймо панським добром ділитись. К. Чр. 352.

Бра́тів, това, ве. Братов, принадлежащий брату. *Змелють у братовім млині.* Рудч. Ск. II. 12. *Ой заплачуть братіки по братовій голові: що братова голова в чужім краї полягла.* Рудч. Чп. 170.

Братівство́, ва́, *с. соб.* Братья. Желех.

Братіє́чко, ка, *м.* Ум. от **брати́й.**

Брати́й, тія́, *м.*=**Брат.** Желех. Ум. **Братіє́чко.** Желех.

Бра́тік, ка, *м.* 1) Ум. от **брат.** 2) *Мн.* Раст.: а) Melampyrum nemorosum L. Борз. у. Лв. 100. б) Viola tricolor L. ЗЮЗО. I. 141.

Бра́тічок, чка, *м.* Ум. от **брат.**

Бра́тія, тії, *ж.* Братія. *Ігумену діло, а братії зась.* Ном. № 1004.

Бра́тка, ки, *ж.* 1) Взятка (в карточ. игре). *По віщо ти зняв?—По туза.— Ну, ото й гаразд: є вже братка.* Лубен. у. 2) *Мн.* Раст. Иван-да-Марья, Viola tricolor. Чуб. I. 82. Литин. у., Канев. у.

Братки́, кі́в, *м., мн.* 1) Щипцы для углей. *2) Раст. Иван-да-Марья. Сл. Тимченка. *3) Раст. Анютины глазки. Сл. Яворн.

Братко́, ка́, *м.* 1) Ум. от **брат.** Грин. III. 307. ЗОЮР. I. 72. *Да накажу своїому милому хоть рідним братком.* Грин. III. 166. *Мн. ч.* **Братки́** и **братко́ве.** *Промовив до всіх монархів: «Мої братя (браткове), я би м хотів стару віру зоставити, а иншу прияти».* Гн. I. 183. 2) *Мн.* **Братки́.** а) Род хлебного печенья? *Чого то з сього святого хліба не зробиш? Усячину: діда, братки... каленика.* О. 1861. Кух. XI. 27. б) Раст.=**Бра́тік 2.** Борз. у.

Бра́тній, я, є. Братній, братнин. *З думки мені не йде братня біда.* МВ. *В братніх* (чоботах) *не бував, бо без пришов і халяв.* Чуб. V. 1126.

I. Братова́, во́ї, *ж.* Жена брата. *«Діверю мій, пожалуй мене, як твій брат буде бити мене!»—Братова моя, того не вчиню, як мій брат буде бити, я й двері зачиню.* Чуб. V. 1096.

II. Братова́, ви́, *ж. соб.* Дружная компания. *Братова зібралась та й гуляють.* Черк у. *Братовою зібралися собі та й гуляють.* Черк. у.

Братовби́йство, ва, *с.* Братоубийство.

Братовби́йця, ці, *об.* Братоубийца.

Братовби́йчий, а, е. Братоубийственный.

Братови́зна, ни, *ж.* Наследство после брата.

***Братогу́бець, бця,** *м.* Братогубец, братоубийца. Черн. Сл. Яворн.

Братоко́, тка́, *м.* 1) Ум. от **брат.** 2)—**лісови́й.** Раст. Viola sylvestris Lam. ЗЮЗО. I. 141.

Братолю́бний, а, е. Братолюбивый. *Братолюбний подвиг.* К. (О. 1862. III. 23).

Братолю́бність, ности, *ж.* Братолюбие, любовь к ближнему. *У братолюбності треба жити.* Миус. окр.

Братолю́бно, *нар.* Братолюбиво. *Людям треба жити братолюбно.* Миус. окр.

Братолюб'я, б'я, *с.* Братолюбие.

Бра́тонько, ка, *м.* Ум. от **брат.**

Брато́чок, чка, *м.* Ум. от **брат.**

Бра́тство, ва, *с.* 1) Братство. *Добре братство краще за багатство.* Посл. 2) Духовное общество, церковное братство. О. 1862. IX. 47. *Тут ще пішов і братчиків Кирик загодити, щоб братчики ізвеліли на братство дзвонити.* ЗОЮР. II. 90.

Бра́тський, а, е. Братский.

Бра́ття, тя, *с., соб.* Братья. К. Псал. 77. *Браття любе, браття миле!* АД. I. 114.

Брату́га, ги, *м.*=**Брату́ха.** О. 1862. IV. 74.

Брату́нин, брату́син, на, не. Принадлежащий братцу.

Брату́нок, нка, *м.*=**Брата́нич.** Вх. Лем. 394.

Брату́ньо, ня, брату́сь, ся́, *м.* Ласк. от **брат.** *Їж, братуню, поки сестра перед очима.* О. 1862. VIII. 17.

Брату́ха, хи, *м.* Увелич. и ласкат. от **брат.** *Був їй братуха в других.* О. 1862. II. 59. *Не псуй шкури, мій братухо!* Чуб. V. 1173.

Бра́тчик, ка, *м.* 1) Брат. *Братчику мій любий, вечеряй ти з нами.* Федьк. I. 13. *Було там багато нашого братчика.* 2) Член братства (церковного и пр.). Чуб. III. 28. О. 1861. XI. Св. 68. О. 1862. IX. 47. 3) Член **Сі́чі.** *Понахо-*

дило таки чимало братчиків-січовиків. Стор. МПр. 60. 4) *Мн.* Раст. Melampyrum nemorosum. Вх. Пч. II. 33. См. **Бра́тік, братко́, брат.** 5) **Бра́тчик і сестри́чка.** Раст. Viola tricolor. Вх. Пч. II. 37.

***Бра́тщина, ни,** *ж.* Церковное братство. Волынь.

Бра́ха, хи, *об.* Берущий, берущая. *Будеш даха, будеш і браха.* Черниг. у.

Брацáр, ря́, *м.* Обшлаг рукава сорочки. Шух. I. 153, 160, 161.

Бра́цтво, ва, *с.*=**Бра́тство.**

Бра́цький, а, е=**Бра́тський.**

Бра́чка, ки, *ж.* 1) Ухват. Козел. у. 2) Требование на продукт, покупание. *Добре торгуєте грушами? — Кий біс! Така брачка, що вдруге вже не привеземо,—купують мало.* Верхнеднепр. у. (Залюбовск.).

Брачки́й, а́, е́. Любящий брать, взяточник. *У нас піп бдачкий, за хрестини править по п'ять карбованців.* Валков. у.

Бре и брей, *меж.* Припев в песнях, без особого значения, заимствованный из сербского языка и встречающийся вместе с таким же восклицанием **мóре.** *Ходить турчин по риночку. Гей, море бре!* АД. I. 275. *Ходить сербин по базарі. Брей море, брей! Та торгує дівчиноньку. Брей море, брей!* АД. I. 279.

Бреверúя, ри́ї, *м.* Спор, ссора. Вх. Лем. 394. **Робúти бреверію=Збива́ти бу́чу.** Вх. Лем. 394.

Бре́вкало, ла, *с.* Обжора. Подольск. г.

Бре́вкання, ня, *с.* Жранье.

Бре́вкати, каю, еш, *гл.* Жрать. Желех.

Бревко́, ка́, *м.* = **Бре́вкало.** Подольск. г.

Бревтúй, тія́, *м.*=**Бре́вкало.**

Бре́день, дня, *м.* Короткая рыболовная сеть от 3 до 6 саж. длиною. Браун. 39.

Бреде́ць, дця́, *м.* Тот, кто бродит или ходит в брод. *Наші хлопці стрельці-бредці.* Грин. III. 102.

Бредзелія, лії, *ж.*=**Бразолія.** МУЕ. III. 43.

Бредня́, ні, *ж.* Бредни, враки, вздор. *Усе бредня, що люде кажуть.* Ном. № 5323.

Бредуле́ць, льця́, *м.* Раст. Ledum palustre L., багульник. Вх. Зн. 4.

Брез, *пред.* 1)=**Через.** *Ішов єм брез сіни.* Гол. III. 407. 2) Без. Вх. Лем. 394.

Брезелія, лії, *ж.* = **Бразолія.** МУЕ. I. 175.

Брезкúй и брезькúй, а, е=**Бре́зклий 1.** Мнж. 176.

Бре́зклий, а, е. 1) Обрюзгший. 2) О дереве: сырой. Шух. I. 88.

Бре́зкнути, ну, неш, *гл.* Брюзгнуть.

Брезку́лька, ки, *ж.* Бубенчик, привешиваемый к ушам лошадей. *Коли чує, торохтить щось ззаду з дзвониками да з брезкульками.* Рудч. Ск. I. 74.

Брезуле́ць, льця́, *м.* = **Бредуле́ць.** Вх. Зн. 4.

Брейца́ра, ри, *ж.* «Железное кольцо, которым прикреплен к **герли́ге барна́к».** Мнж. 176.

Брекеке́кати, каю, еш, *гл.* Квакать (о лягушках). Харьк. у. Александров. у. Словн. Д. Эварн.

***Брелéць, лця́,** *м.*=**Бредéць.** Волынь.

***Бре́ндати, даю, еш,** *гл.* Ничего не делать, шататься без дела. Сл. Яворн.

Брендýша, ші, *ж.* Раст. Crocus sativus. Шух. I. 21. См. **Бриндýша.**

Бренíти, ню́, ни́ш, *гл.*=**Бриніти.** Гол. III. 313.

***Бренли́вий, а, е.** Журчащий. Сл. Дубр.

Бре́нчка, ки, *ж.* Раст. Rhinantus crista galli. Вх. Уг. 228.

Брень, *меж.* = **Бринь.**

Бре́нькання, ня, *с.* = **Бри́нькання.** Левиц. I. 267.

Бре́нькати, каю, еш, *гл.* 1)=**Бри́нькати.** Рудч. Ск. I. 18. 2) = **Брехню́ завдава́ти.** Св. Л. 288.

Бре́нькач, ча, *м.* 1) Плохой музыкант. 2)=**Бри́нькач.** Ум. **Бренька́чик.**

Бре́ньків, коту, *м.* = **Бри́нькання.** Желех.

Бре́нькнути, ну, неш, *гл.* Одн. в. от **бре́нькати.** Ном. № 9766.

Бренькотíти, кочу, ти́ш, *гл.* = **Бриньготíти.** *Веретено бренькотíло.* ЕЗ. V. 38.

Бреньча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* = **Бриньча́ти.** Левиц. Пов. 49.

Брескúнка, ки, *ж.* Ум. от **брескúня.**

Брескинóвий, а, е. Абрикосовый.

Цвітуть сади брескинові та виноград має. Вінок. 114.

Брески́ня, ні, ж. Абрикос, Passica vulgaris. Гол. II. 701. Ум. **Брески́нка.**

Брести́, бреду́, де́ш, *гл.* 1) Переходить в брод. *Брести тобі дві річеньки, а третій Дунай.* Мил. 135. *Ой коли ж ти мене любиш, броди через воду.* Мет. 84. *Царівна пішла якось на річку купатись, та бривши у воду й не перехрестилась.* Рудч. Ск. II. 29. 2) Брести, медленно идти. *Чужі жінки з базару йдуть, моєї немає. А ось перегодом, бреде огородом.* Чуб. V. 664.

Брести́ся, де́ться, *гл. безл.* Взбредать. *Що на яву бредеться, то і во сні верзеться.* Ном. № 11348.

Бретва́нник, ка, *м.* Раст. Trollius europaeus. Лв. 102.

Бретна́ль, ля, *м.* 1) Кровельный гвоздь. Подольск. г. 2) Костыль железный, гвоздь.

Бре́ус, са, *м.* Человек большого роста и неуклюжий, неповоротливый. Чуб. VII. 575.

I. Брех, ху, *м.* Лай. *Тот пес має великий брех.* Вх. Лем. 394.

II. Брех! *меж.* от *гл.* **бреха́ти.** *Брех стара на покуті.* Ном. № 6932.

Бре́ха, хи, *об.* Лгун, лгунья. *А брехо, брехо!*—говорят сказавшему неправду. Фр. Пр. 121.

Бреха́ка, ки, *об.* 1)=**Бреху́н, бреху́ха.** 2) Эпитет собаки. *Собака злющий на ланцюзі, брехака невгавущий.* К. Дз. 51. Ум. **Брехáчка.**

Брехáло, ла, *м.* Врун.

Брехáння, ня, *с.* 1) Лганье. 2)=**Гáвкання.**

Брехáти, шу́, шеш, *гл.* 1) Лгать, врать. *Брешеш, дівчино, неправда твоя.* Чуб. V. 81. Иногда во 2 л. ед. ч. наст. вр.: **брехáєш:** *Брешеш, дівчино, брехаєш: що-вечора на улицу махаєш.* Мил. 104. **В живі́ о́чі бре́ше.** Бесстыдно врет в глаза. *В живі очі тобі бреше, як шовком шиє—хоч би моргнув вражий син.* МВ. (КС. 1902. X. 142). *Бреше, аж не постережеться.* Ном. № 6947. *Бреше на всі заставки.* Посл. **Щíльно бре́ше.** Хорошо, складно врет. 2)=**Гáвкати.** *Собака бреше,—вітер несе.* Ном.

Брехáч, чá, *м.*=**Брехýн.** Стор МПр. 170. *Во Студенім добрі люде, лиш брехачів много.* Гол. II. 418.

Брехáчка, ки. 1) *Об.* Лгун, лгунишка, лгунья. *А всі дівки як панянки, лиш одна брехачка.* Гол. IV. 445. *Старая собачка панська брехачка.* Котл. Ен. VI. 16. 2) *Ж.* Раст. Bellis perennis. Вх. Пч. II. 29.

Брехéнька, ки, *ж.* 1) Ум. от **брехня́.** 2) Побасенка, небылица. *Хто вміє красти, той вміє і брехеньку скласти.* Ном. № 6814.

Бре́хіт, хоту, *м.* Лай. Желех. См **I. Брех.**

Брехли́вий, а, е. 1) Лживый. *Здається, був ти не брехливий, таким тебе зна наша Січ.* Котл. Ен. VI. 53. 2) Любящий лаять *Брехливу собаку дальше чути.* Ном. № 6818.

Брехли́вість, вости, *ж.* Лживость. Желех.

Брехли́во, *нар.* Лживо.

***Брехло́, á,** *м.*=**Брехáло.**

Бре́хля, лі, *ж.*=**Брехýха.** Желех.

Брехну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Одн. в. от **брехáти.** 1) Соврать. *Можна і брехнути.* Котл. НП. 358. 2) = **Гáвкнути.** *Телята ревнули, собаки брехнули.* ХС. II. 195.

Брехня́, ні́, *ж.* Ложь, вранье. *Брехнею світ пройдеш, а назад не вернешся.* Ном. № 6804. **Брехню́ точи́ти.** Врать. **Брехню́ завдава́ти.** Обвинять во лжи. *Не завдавай мені брехні, бо я зроду не брехала.* Харьк.

Бре́хтя, ті, *ж.*=**Брехýха.** *Там така брехтя! З неї всі брехні виходять.* Харьк.

Брехýн, на́, *м.* Лгун. *Брехун бреше, а дурень віри ймі.* Ном. № 6405. *Брехун на всі заставки.* Ном. № 6951. **В брехуни́ пошúтися.** Сделаться лгуном. О. 1862. X. 32. Ум. **Брехýнчик.** Ув. **Брехуня́ка.** Драг. 167.

Брехунéць, нця́, *м.* 1) Ум. от **брехýн.** 2) Адвокат (насмешливо). *Брехунець в судах забреше.* Щог. В. 54.

Брехунíвка, ки, *ж.* Имя вымышленной деревни, в которой будто бы живут одни вруны. Поэтому: *А ви часом не з Брехунівки?* — значит: а вы не лжете?

Брехýнка, ки, *ж.* 1)=**Брехýха.** Желех. 2) Пучок волос и углубление на

задней части шеи. Подольск. г. *3) Гадалка, ворожея. *Ти, каже небіжчик, якась брехунка, то дай мені розвязок на сон.* Стеф. Ум. **Брехýночка.**

Брехýнчик, ка, *м.* Ум. от **брехýн.**

Брехуня́ка, ки, *м.* Ув. от **брехýн.**

Брехýха, хи, *ж.* Лгунья. Котл. Ен. IV. 33. *Жаль мені на дівчину, на ту сучу брехуху.* Нп. Ум. **Брехýшка.**

Брешко́, ка́, *м.* 1) Лгунишка. Желех. 2) Лающая собака.

Брид, ду и **да,** *м.* 1) Род. п.—**ду.** Гадость, мерзость. 2) Род. п.—**да.** Гадкий, безобразный человек. *Да не давай стиду-бриду цілувати свого виду.* Чуб. V. 540.

Брида́к, ка́, брида́ль, ля́, брида́с, са́, *м.* Безобразный человек. Вх. Лем. 394. См. **Брид 2, бридíй.**

Бриде́нька, ки, *ж.* Ум. от **бридня́.**

***Бриде́ць, дця́,** *м.*=**Брида́к.** Сл. Яворн.

Бри́дити, джу, диш, *гл.* 1) Внушать отвращение, отвращать. 2) = **Бри́дитися.** *Чого ти став такий вередливий? усім бридиш.* Подольск. г. *Чи ти бридиш, куме?* МВ. (КС. 1902. X. 145).

Бри́дитися, джуся, дишся, *гл.* Брезгать, чувствовать отвращение, гнушаться. *Бридиться, як кіт салом.* Ном. № 5010. *Убогими не гордились, сиротами не бридились.* Драг. 169. *Тим сі бриджу, що коло бридкого сиджу.* Фр. Пр. 125.

Бридíй, дія́, *м.*=**Брид 2.** *Та я за цим бридієм усі* (пісні) *позабувала.* О. 1862. VI. 31.

Бридки́й, а́, е́. 1) Мерзкий, гадкий. 2) Безобразный, некрасивый. Чуб. V. 421; I. 235. *Ой до старого, ой до бридкого серденько не пристане.* Мет. 67.

Бри́дкість, кости, *ж.* 1) Мерзость, гнусность. 2) Безобразие, дурнота.

Бри́дко, *нар.* 1) Мерзко, гадко. Ном. № 2014. 2) Безобразно.

Бридли́вий, а, е. Брезгливый. Левч. 6.

***Бридли́вість, вости,** *ж.* Брезгливость. Сл. Яворн.

Бри́дно, *нар.* Противно, гадко. *Бридно тверезому межи п'яними сидіти.* Каменец. у.

Бри́днути, ну, неш, *гл.* Становиться безобразнее, дурнеть.

Бриднá, нí, *ж.*=**Бреднá.** *Не що дня бридня.* Ном. № 5330. Ум. **Бриде́нька.** *Кургикали все пісеньок: козацьких, гарних запорозьких, а які знали, то московських вигадували бриденьок.* Котл. Ен. III. 6.

Бриду́ля, лі, *ж.* Безобразная женщина. Вх. Лем. 394.

Бридь, ді, *ж.*=**Брид 1.** *Там така бридь, що й плюнути не варто.* Фр. Пр. 126.

Бри́дя, ді, *ж.*=**Бридь.** Вх. Уг. 228.

Бри́жа, жі, *ж.* 1) преимущ. во мн. ч. **Бри́жі.** Сборки в одежде, напр., у ворота и на рукавах рубахи. Гол. Од. 20 *У нашої баби золотії бри́жі.* Чуб. III. 429. *Ой на молодій Теклі високії бри́жі.* Гол. I. 52. **Бри́жа набігá.** Образуется складка. **За бри́жі схопи́ти, держа́ти.** Схватить, держать сзади за шею. *Ай!— скрикнув Антосьо. Та не зміг і оглянуться, чия то рука так цупко схопила його за брижі.* Св. Л. 140. *Все держить його за брижі, аж йому в'язи затерпли.* Св. Л. 172. 2) *Мн.* Складки на голенище сапога. Вас. 161. 3) Морщина. *На виду у неї чимало брижів, але ще бадьорна.* 4) Оборочки возле тонких кишек, Mesenterium. 5) Зыбь (на воде). 6) Гудок у бумажного змея. О. 1862. VII. 75. Ум. **Бри́жка, бри́жечка,** *мн.* **бриженя́та, бриженя́тка.** *Захотіла дідча мати начепуритися, поставила-сь бриженята,—ні притулитися.* Гол. I. 252.

Брижа́тий, а, е. О сапоге: со складками на голенищах. *Чоботи брижаті.* Вас. 161.

Бриженя́та, ня́т, бриженя́тка, ток, *с. мн.* Ум. от **бри́жі.**

Бри́жечка, ки, *ж.* Ум. от **бри́жа.**

Бри́жик, ка, *м.* 1) Морщина, морщинка. *У старшої дочки почали вже в куточках коло очей складатись ледві примітні брижики.* Мир. ХРВ. 109. 2) Неровность в верхней части свеклы после отпавших сухих листьев. Черк. у.

Бри́житися, жуся, жишся, *гл.* Морщиться, образовать складки. Борз. у.

Бри́жі. См. **Бри́жа.**

Бри́жка, ки, *ж.* Ум. от **бри́жа.**

Брижна́стий, а, е. 1) Отороченный оборкой. 2) Морщинистый.

Брижува́ти, жу́ю, єш, *гл.* Украшать сборками, складками. Вх. Лем 394.

Брижува́тий, а, е=**Брижна́стий.**

Бри́зка, ки, *ж.* Брызга. *Вода кипіла під кладкою, кидаючи бризками мені під ноги.* Левиц. І. 397. *Бризка, кинута на жарину, заскварчить і зникне.* Мир. ХРВ. 266.

Бри́зкалка, ки, *ж.* То, чем брызгают, пульверизатор.

Бри́зкання, ня, *с.* Брызгание.

Бри́зкати, каю, еш, *гл.* Брызгать. *Дощик бризкав.* Чуб. III. 218.

Бри́зкатися, каюся, ешся, *гл.* Брызгаться.

Бризки́на, ни, *ж.*=**Бри́зка.** Мнж. 176.

Бризлели́на, ни, *ж.* Evonimus verrucosus Scop. ЗЮЗО. І. 123. См. **Брусли́на.**

Бри́знути, ну, неш, *гл.* Одн. в. от **бри́зкати.** 1) Брызнуть. *Навіть дощ ніколи не бризне на цей великий пісок.* Дещо. 2) Упасть (в воду). *Розхитавшись, бризнув в воду.* Котл. Ен. II. 42. 3) Ударить. *Бризнула невістку по зубах.* 4) **Бри́знув му в живі́ о́чі.** Сказал ему резко правду, сказал дерзость. Фр. Пр. 126.

Бри́знутися, нуся, нешся, *гл.* Одн. в. от **бри́зкатися.** 1) Брызнуть. 2) Броситься, упасть. *Так і бризнулася Івга губернаторові в ноги.* Кв.

Бризь! *меж.* 1) Выражает брызгание. 2) Трах! *Я ударив коня, а він бризь об землю.* НВолын. у.

Бризя́стий, а, е. Черный с белыми полосами. *Бризяста корова.* Вх. Лем. 394.

Бик! *меж.*, выраж лягание, толчок ногой. *Ой чук-брик з дрогом бик.* Нп.

Бри́ка, ки, *ж.* Фура. *Приїздить напакована брика збіжем, мукою, салониною.* Гн. II. 26. *Золотії брики посправляв—то для тії краківни-вийтівни.* Чуб. V. 1085.

Брика́йло, ла, *м.* Имеющий привычку лягаться.

Бриканець, нця́, *м.* Лошадиный прыжок. Шейк.

Брика́ння, ня, *с.* 1) Лягание. 2) Сопротивление, барахтанье против кого.

***Брика́р, ря́,** *м.* Ломовой извозчик. Сл. Дубр.

Брика́ти(ся), ка́ю(ся), еш(ся), *гл.* 1) Лягаться. *Знай, кобило, де брикати.* Ном. *І все кобилок поганяє, що оглобельна аж брикає.* Котл. Ен. І. 28. *Старій кобилі не брикаться, сивій бабі не цілуваться.* Ном. № 8888. 2) Артачиться; капризничать, зазнаваться. *Пархоме! в щасті не брикай: як більш нема, то й так нехай.* Посл.

Брикли́вий, а, е. 1) Лягающий. 2) Своенравный, капризный. *Та, кажуть, дівка не бриклива, але од старости сварлива.* Котл. Ен. V. 63. Ум. **Брикли́венький.**

Брикли́вість, вости, *ж.* Своенравность.

Брикну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Одн. в. от **брика́ти.** 1) Лягнуть. *Кобила брикнула ногою.* 2) Упасть, кувыркнуться.

Бри́кси (брикс?), *ж.* Женский праздник 29 июня. Чуб. III. 223.

Бри́ку́, *меж.*=**Брик.** Встречено в соедин. с словом **стри́ку́:** *А кізочка стрику-брику.* Рудч. Ск. І. 50.

Брику́н, на́, *м.* 1) Резвая лошадь 2) Шалун, резвый мальчик. Левч. 178. 3) Своенравный человек. Ум. **Брикуне́ць, брику́нчик.**

Брику́ха, хи, *ж.* 1) Шалунья, резвушка. Левч. 178. 2) Своенравная.

Брику́чий, а, е=**Брикли́вий.** 1) *Кобила... брикуча.* Кс. 1882. X. 18. 2) *Се біс, а не дівка! бач, яка брикуча.* О. 1861. XI. Кух. 20.

Бри́ла, ли, *ж.* Глыба, большой кусок. Гн. І. 120. *Брила снігу, соли, льоду. О, се мабуть дуже сухо було, як горав; які брили повивертав: тут ні ралом, ні бороною нічого не вдієш.* Липов. у. Ум **Бри́лка, бри́лочка.**

Брилеце́ць, льця́, бри́лик, ка, бри́личок, чка, *м.* Ум. от **бриль.**

Брили́в'є, в'я́, *с. соб.* Крупные камни. Желех.

Бри́лка, ки, *ж.* Ум. от **бри́ла.**

Брилка́стий, а, е. В комках, крупнозернистый. Вх. Лем. 394.

Бри́лочка, ки, *ж.* Ум. от **бри́ла.**

Бриль, ля́, *м.* Шляпа. Чуб. VII. 413 *Старий сидів в сорочці білій, в брилі, на призьпі.* Шевч. *На голову бриль наложив.* Котл. Ен. І. 27. **Про́стий бриль.** Соломенная шляпа, сшитая из гладкой, не зубчатой соломенной тесьмы. Чуб VII. 413. Ум. **Бри́лик, бри́личок, брилеце́ць.**

Бри́ндза, дзи, бри́ндзя, дзі, *ж.* 1) Соленый овечий сыр. 2) **Бри́ндзю би́ти.** а) Делать овечий сыр **(бри́ндзю).** Вх. Зн. 4. б) Перебиваться кое-как со дня на день. *Бий бриндзю в діраву діжу.* Ном. 12798.

Бри́ндзити, джу, дзиш, *гл.* Делать **бри́ндзу.** Вх. Зн. 4. См. **Бри́ндза.**

Бри́ндзя. См. **Бри́ндза.**

Бриндзяни́к, ка́, *м.* Лепешка с **бри́ндзою.** Вх. Уч. 228.

Бриндзя́нка, ки, *ж.* Небольшая **бербени́ця** для хранения **бри́ндзи.** Шух. I. 214, 206.

Бриндува́тися, ду́юся, єшся, *гл.* Наряжаться, одеваться. *«Ой почекайте ино годиноньку малую,—нехай я ся в крамну сорочечку вбриндую!» — Ой мала ж ти час-годиноньку ся бриндувати.* Гол. II. 143.

Бринду́ша, ші, *ж.* Раст. Crocus vernus. Желех. *Росте дрібна густа бринду́ша.* Шух. I. 215. См. **Брендуша.**

Бриндюшки́, шо́к, *ж. мн.* Раст. Crocus banatus. Шух. I. 20.

Брині́ти и **брені́ти, ню́, ниш,** *гл.* 1) Звучать, звенеть, дребезжать, издавать звук,—преимущественно о струне и о подобных струнному звуках. *Струна бренить. Пісня стихла, тільки одна луна її бреніла ще.* Мир. ХРВ. 6. *Полотно міцне, аж бринить.* Черк. у. *Аж губа бринить, та страшно казати. Губи так бринять од холоду.* Ном. № 652. *Щоб чобітки не рипіли, щоб підківки не бреніли.* Грин. III. 170. *Так так грали музики і гуляли святі, аж шиби бреніли.* Гн. II. 69. 2) Жужжать. *Ярі пчілоньки, не бриніть рано.* Гол. III. 30. *Бо му комарь в ухо бренить.* Чуб. V. 1087. 3) Журчать струясь. *З криничовини вода бринить.* НВолын. у. *А в Перейму річки біжать, бігли ж вони, аж бриніли.* Чуб. III. 220. 4) Цвесть, красоваться. *Ой зацвіла маковочка, зачала бриніти.* Чуб. V. 53. *Бринять всюди паняночки, як королів цвіт.* О. 1862. X. 12. 5) Блестеть переливаясь. *Капками роса бренить та миготить.* Св. Л. 295. 6) 1-е и 2-е л.: **бриніє, єш,** *гл.* Делаться, быть едва заметным. *Орел під хмарою тільки бриніє.* 7) **Сніг бриніє.** Мелкий, едва заметный снег моросит. Нежин. у. 8) **В голові́ йому́ вже до́бре бринить.** У него уже порядочно шумит в голове. МВ. (КС. 1902. X. 146).

Бринта́лик, ка, *м.* Ум. от **бринта́ль.**

Бринта́ло, ла, *с.*=**Бретна́ль.** Желех.

Бринта́ль, ля́, *м.*=**Бретна́ль.**

Бринчо́к, чка́, *м.* Звонок, бубенчик. Вх. Уг. 228.

Бринь! *меж.*, выражающее звук струны. *Бринь бандура та й замовкне.* К. Досв.

***Бри́нькало, ла,** с. Всякий музыкальный инструмент, на котором можно **бри́нькати.** Сл. Яворн.

Бри́нькання, ня, с. 1) Звуки струнного инструмента. 2) Плохая игра на струнном инструменте. *3) Тренькание.

Бри́нькати, каю, єш, *гл.* 1) Наигрывать на струнном инструменте. 2) Плохо играть, бренчать. 3) Дергать за струну.

Бринька́ч, ча́, *м.* Звонкая монета. *Де бринькачі* (гроші), *там і слухачі.* Фр. Пр. 126. См. **Побря́зкач.**

Бри́нькнути, ну, неш, *гл.* Одн. в. от **бри́нькати.** *Хоч одна струна по людській на рідній бандурі бринькнула.* К. (Хата, 2).

Бринькоті́ти, чу́, чеш, *гл.*=**Бри́нькати.**

Бриньча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Бренчать *Бандура горлиці бринчала.* Котл. Ен

Бри́нявий, а, е. О срубленной пихте: перестоявшийся, начавший уже краснеть. Шух. I. 88.

***Бри́сти, ду́, де́ш**=**Брести́.** *Як Юра Шикманюк брив Черемош.* Франко. *Якби не любила, то я-б не ходила,—я до твого сина бистру річку брила.* Нп. *Коні не годні Дністер бристи.* Хот. Нік.

Брись, ся, *м.* Имя собаки. Kolb. I. 65.

Бриськó, ка, *м.* Имя собаки. Вх. Лем. 394.

Бри́та, ти, *ж.* Полотнище. Шейк.

Брита́н, на́, *м.* Бульдог, порода больших собак. Левч. 151. О. 1861. XI. 133.

Брита́нський, а, е. Британский, английский. Левиц. Пов. 125. О. 1861 XI 105. Шевч. 606. *Сей лист найдений був в землі британській.* Драг. 168.

Бри́тва, ви, *ж.* Бритва. *Голий, як бубон, а гострий, як бритва.* Ном. № 1523. **Хто потопа́є, той ся бри́тви хапає.** Утопающий хватается за соломинку. Чуб. I. 263. Ум. **Бри́твочка, бри́товка.**

Бритва́ль, ля́, *м.* У горшечников: тигель, горшок для плавки олова. Канев. у.

Бри́твати, ваю, еш, *гл.*=**Бри́ти**=**Голи́ти.** Вх. Зн. 4.

Бри́твочка, ки, *ж.* Ум. от **бри́тва.**

Бритв'я́ний, а, е. Бритвенный. Гол II. 95.

Бри́ти, брию́, еш, *гл.*=**Голи́ти.**

***Бри́тий, а, е.** Бритый. **Бри́те молоко́.** Снятое молоко. Херс. Нік.

Бри́товка, ки, *ж.* Ум. от **бри́тва.**

Брито́вниця, ці, *ж.* Бритвенница.

***Бри́ть, ти,** *ж.* Острие, лезвие. Сл. Тутк.

Бри́ця, ці, *ж.* Раст. Setaria glauca Beauv. ЗЮЗО. I. 136. *Бриця в пашні помішниця.* Ном. № 10136. *Торох, торох, сію горох, а вродиться бриця.* Нп.

Брич, ча́, *м.* 1) Бритва. Вх. Зн. 4. **Ще я тебе́ щерба́тим бричем ви́голю.** Будешь ты еще меня знать, я тебе еще задам. Фр. Пр. 127.

Бри́чка, ки, *ж.* Бричка. Чуб. I. 106. Грин. III. 653. *Ото бісової віри бричка,—ніяк не вилізу, така висока.* Грин. II. 57.

***Бри́шка, ки,** *ж.* О женщине: капризная, своевольная. Неч.-Левиц. Зап. книжка.

Бри́шкання, ня, *с.* Заносчивость, чванство.

Бри́шкати, каю, еш, *гл.* Заноситься, чваниться, важничать, фуфыриться. *Та ти не бришкай так! визвірився Грицько.* Мир. Пов. II. 118. *Нікуди вже бришкати, усе пропив, що було.* Аф. *Тогді вже ніколи було гуляти та бришкати.* Федьк.

Бри́вка, бри́вонька, ки, *ж.* Ум. от **брова́.**

Брід, бро́ду, *м.* 1) Брод. *Не спитавшись броду, не лізь у воду.* Посл. 2) Ручей. *Розлилися води на чотирі броди.* Чуб. III. 142. Ум. **Бріло́к, бріло́чок.** *Отам у мене за хатою тече бріло́чок.* Лебед. у.

Бріднявий, а, е. Грязноватый. *Чи близький день, чи далекий, дорога бріднява.* Вінок, 94.

Бріло́к, дка́, *м.* 1) Ум. от **брід.** 2)—**ку́рячий.** Род вышиванья.

Бріло́чок, чка, *м.* Ум. от **брід.**

Бріх (ха́?), *м.* = **Живі́т.** Вх. Лем. 394.

Бріха́тий, а, е=**Пуза́тий.** Вх. Лем. 394.

Бріха́ч, ча́, *м.*=**Черева́нь.** Вх. Лем. 394.

Бріч, броча́, *м.* Раст. Genista tinctoria. Вх. Пч. I. 10.

Брова́, ві́, *ж.* 1) Бровь. *Не так очі, як ті брови, любі, милі до розмови.* Мет. 10. **Бро́ви на шнуро́чку.** Узенькие, ровные, красивые брови. 2) Мясистый нарост над глазом тетерева. Шух. I. 238. 3) Кличка вола с чорными бровями. КС. 1898. VII. 42. Ум. **Брівка, брівонька, брівочка, бровеня́, бровеня́тко, бровеня́точко.** *Брівками моргає.* Г. Арт. (О. 1861. III. 109). *В мене чароньки—чорні брівоньки, в мене принада—сама молода.* Нп.

Брова́нь, ня́, *м.* Имеющий большие брови.

Брова́р, ра́, *м.*=**Брова́рь.** Рудч. Чп. 245.

Броварія, рії, *ж.* Ссора, драка, шум. *Щоб не було броварії, то я за чуба хлопців.* НВолын. у.

Брова́рний, а, е. Пивоварный.

Брова́рник, ка, *м.* 1) Пивовар. 2) Рабочий на пивоваренном заводе. *Ей винники, броварники! годі вам по запічках валяться, по броварнях пиво пити, по винницях горілок курити.* Мет. 414.

***Брова́рництво, ва,** *ср.* Пивоварение, пивоваренная промышленность. Сл. Нік.

Брова́рниця, ці, брова́рня, ні, *ж.* Пивоварня. *Міждо винниці, міждо броварниці пробігає.* Мет. 414. *Годі вам у винницях горілок курити, по броварнях пив варити.* Лукаш. 37.

Брова́рство, ва, *с.* Пивоварство.

Брова́рський, а, е. Пивоварский.

Брова́рь, ря́, *м.*=**Брова́рниця.** *До броваря дрова таскати.* Котл. Ен. IV. 10. *2) Пивовар.

Броварюва́ти, рю́ю, еш, *гл.* Пивоварничать.

Брова́тий, а, е. Имеющий большие брови. Морд. Пл. 124.

Бровеня́, ня́ти, бровеня́тко, ка, бровеня́точко, ка, *с.* Ум. от **брова́.**

Бровúна, ни, *ж.*=**Бровá 1.** *Писав два дні й дві години, поки списав дві бровині.* Грин. III. 243.

Бровúця, ці, *ж.* Бровь, бровка. *І очиці, і бровиці.* КС. 1884. VI. 357.

Бровúще, ща, *с.* Ув. от **бровá.** Левиц. I. 441.

Бровкó, кá, *м.* Кличка собаки с большими бровями. Kolb. I. 65. *Побачила, що ось лежав у бур'яні бровко муругий.* Котл. Ен. III. 38. *Отари стережуть бровки кудлаті, гавкущі, злющі.* К. МБ. II. 119.

***Бродúло, ла,** с. Фермент, вещество, служащее причиной брожения в органических телах. Сл. Дубр.

Бродúсько, ка, *м.* = **Брід 1.** Вх. Лем. 394.

Бродúти, джý, диш, *гл.* 1) Бродить. *Смутен, смутен наш отаман по табору бродить.* Чуб. V. 1052. *Да й зірочка по хмарочці як бродить, дак бродить.* Чуб. III. 179. 2) Идти в воде. *Бродила по річці.* Мил. 21. *Оттак я вигадав: не бродячи качку піймав.* Ном. № 1648. 3) Ловить рыбу бреднем. *З щастям по гриби ходить, з щастям в рибу бродить.* Ном. № 1670.

***Брóдом,** *нар.* Вброд. Сл. Нік.

Брóїти, брóю, їш, *гл.* Куралесить, проказничать.

Брóїтися, їться, *гл. безл.* Мерещиться. *Це тобі броїться.* Шейк.

Брóндза, дзи, *ж.* Бронза. *І майстрові дали кувать із брондзи кесаря.* Шевч. 608.

Брóндзовий, а, е. Бронзовый. Шевч. 608.

***Бронзувáльний, а, е.** Бронзировальный. Сл. Дубр.

Брóня, ні, *ж.* Оружие, броня. Стор. М. Пр. 4. *Хто тебе наділив конем і бронею?* Стор. I. 75. *Вивели йому коня в броні.* Чуб. III. 296. **До брóні!** К оружию!

Брóслива, ви, *ж.* Персик. Шух. I. 109.

Бросна́тий, а, е. О дереве: имеющий много почек. *Броснате дерево.* Черк. у.

Брост, ту, *м.* = **Брость.** *Обтичуть всіляким бростом.* Федьк.

Брóстатися, таюся, ешся, *гл.* Пускать отпрыски, распускаться, выбрасывать почки. Шейк.

Брости́на, ни, *ж.* Древесная почка

Брости́тися, щу́ся, сти́шся, *гл.*= **Брóстатися.**

Бростóк, тка́, *м.* Отпрыск, отросток. К. (Желех). Ум. **Бростóчок.**

Брóстур, ра, *м.* Род растения. Вх. Лем. 394.

Брóсть, ти, *ж.* 1) Почка на дереве, цветочная почка на дереве. *До тебе верну, як вбересь у брость-листок дібброва.* Млак. 58. *На тій яблоньці, що в ярку, та й брость є.* Полт. *Пожену на брость пасти воли. Як було походять по бростї воли, то такі гарні.* Черк. у. 2) Зелень на дереве, ветви. *Мостила мости з зеленої брости.* Чуб. V. 509.

Брóстя, тя, *с.* Соб. от **брость.** Желех.

Брóчник, ка, *м.* Раст. Gallium mollugo. Лв. 98.

Броякú, ків, *м.* Название порогов на Днестре и Буге.

Брувúна, ни, *ж.* Шептала. Ум. **Брувúнка.**

Брувúнячий, а, е. Из шепталы.

Бруд, ду, *м.* 1) Грязь, нечистота. *Як би знала, мій миленький, що я твоя буду, випрала би-м сороченьку з чорного бруду.* Чуб. V. 332. 2) Околоплодная жидкость у роженицы, вытекающая перед появлением младенца. *Попереду бруд одійде, тоді дитина родиться.* Черк. у. У Мил. 21: послеродовое очищение. 3) Гной из нарыва, раны. *Оце палець як обривало, так скільки з його бруду попойшло.* Черниг. 4) Поросль волос у бреющегося человека. *Який у тебе бруд великий поріс.* Полт. г.

Бру́дити, джу, диш, *гл.* Грязнить, пачкать; загрязнять. *Не брудь криниці, бо схочеш водиці.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Брудни́й, á, é. Грязный. *Дай, братіку, мені хусточку: вона брудна, я піду та виперу тобі.* Рудч. Ск. I. 121. Ум. **Брудне́нький.**

Брудні́ти, ні́ю, єш, *гл.* Грязниться становиться грязным.

Бру́дно, *нар.* Грязно. Ум. **Брудне́нько.**

Брузуме́нт, ту, *м.* Позумент. О. 1862. VIII. 19. *Одяг червоний жупан з вильотами, що пообшивані брузументами.* Стор. I. 219.

Брук, ку, *м.*=**Бу́рок.** Желех.

***Брука́р, ря́,** *м.* Мостовщик. Сл. Дубр.

Бру́ка́ти, каю, єш, *гл.* Ворковать. Шейк. *Голубка... брукає.* Pauli. II. 115.

Бру́ква, ви, *ж.* Раст. Брюква, Brassica oleracea. Вх. Пч. II. 29. Шух. I. 142. *Їдять брукву, а лушпайки кидають.* Чуб. II. 250. Ум. **Бру́ківка, бру́квичка.**

Бру́ку́! *меж.*, выражающее воркование голубя. *Глянь, як голубка в парі брукає: бруку - бруку, бруку - бруку, бруку-ку!* Pauli, II. 115.

Брукува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Мостить камнем (улицу). Желех.

Бруна́т, ту, *м.* Смуглый, темный, каштановый цвет.

Бруна́тний, а, е. Смуглый, темный.

Брунди́шка, ки, *ж.* Раст. Bulbocodium ruthenicum. Анн. 72.

Брунду́к, ка́, *м.* Веревка от кормы судна на берег к колу. Азовск. море (Стрижевск.).

Брунє́лька, ки, *ж.* Bunella vulgaris Benth. ЗЮЗО. I. 115.

Брунє́т, та, *м.* Брюнет. *Два дончики й молоді й да обидва брунети.* Чуб. V. 922.

Бру́нечка, ки, *ж.* Ум. от **бру́нька.**

Бру́нитися, нюся, нишся, *гл.* Пускать почки. *Дерево бруниться.* Кролев. у.

Брунѝти, ню, ниш, *гл.* = **Бринѝти 2.**=**Брунча́ти.** *Пчола брунит, хрущі брунят.* Вх. Уг. 228.

Брунча́ти, чу́, чи́ш, *гл.*=**Дзича́ти.** *Пщола брунчить.* Вх. Лем. 391.

Брунь! *меж.* = **Бринь.** *Зачепив бруньку за пакілець та брунь, брунь, смика її.* Мнж. 109.

Бру́нька, ки, *ж.* 1) Древесная почка (лиственная). Мнж. 176. *На весні береза бруньки наганяє.* Чуб. I. 130. **Погна́ти ві́вці на брунькѝ.** Выгнать овец пастись в лес, когда еще нет листьев на деревьях. Харьк. г. 2) Смычок у шерстобита для битья шерсти. Мнж. 176. *Знайшов шапувала, ходе той з своєю брунькою.* Мнж. 109. Ум. **Бру́нечка.**

Бру́нькати, каю, єш, *гл.*=**Бри́нькати 3.** *Шапувал давай брунькать.* Мнж. 109.

Брунькува́ти, ку́ю, єш, *гл.* С'едать древесные почки. *Вівці у лісі брунькують, як трави нема.* Харьк. г.

***Брунькува́тий, а, е.** Почковидный. Сл. Нік.

Брус, са, *м.* 1) Кусок, отрезок в форме параллелепипеда. *Брус мила.* 2) Оселок, брусок. Шух. I. 169. 3) Четырехугольное бревно. МУЕ. III. 29. Ум. **Брусо́к, бру́сик.** Ув. **Брусѝще, брусяка.**

Бруселѝна, ни, *ж.* Раст. Evonymus europaeus L. ЗЮЗО. I. 123. См. **Брусли́на.**

Брусѝни, син, *ж. мн.* Вода из-под точильного камня. Угор.

Брусѝти, шу, сиш, *гл.* Точить камнем. Угор.

Брусѝще, ща, *м.* Ув. от **брус.**

Брусквѝна, ни, *ж.* Раст. Persica vulgaris. Шейк. Ум. **Брусквѝнка.**

Бру́сла, ли, *ж.* Род длинной кофты без рукавов. Борз. у. См. **Бру́сля.**

Брусле́вина, брусле́нина, ни, *ж.* Раст. Evonymus verrucosus Scop. ЗЮЗО. I. 123.

Бру́слик, ка, *м.* Род жилета. Гол. Од. 75, 76.

Брусли́на, ни, *ж.* 1) Раст. а) Evonymus europaeus. Вх. Пч. II. 31. б) Evonymus verrucosus. Анн. 142. *Сам було виріже нам удлища довгі та гнучкі із бруслини.* Морд. Оп. 31. См. **Бруселѝна.** 2) Вода из-под точила. См. **Брусли́ни.** 3) Окалина, шлак.

Брусли́нний, а, е. Относящийся к бруслине.

Бру́сля, лі, *ж.* Короткий тулупчик без рукавов. Вх. Зн. 4. См. **Бру́сла.**

***Брусна́тий, а, е.** Толстый, грубый. Сл. Дубр.

Брусни́на, ни, *ж.* = **Брусленѝна.** Вас. 161.

Брусни́ця, ці, *ж.* Раст. Vaccinium Vitis Idaea L. ЗЮЗО. I. 140.

Брусо́ваний, а, е. 1) О дереве: обтесанный на четыре грани. Шух. I. 88. 2) Сделанный из четырехгранных бревен. *Брусована хата.* Шух. I. 89.

Брусо́к, ска́, *м.* 1) Ум. от **брус.** В 1-м и 2-м знач. употребляется чаще, чем **брус.** *Мила брусок.* Чуб. V. 667. *Достав Панас сокиру та брусок.* Гліб. 2) Часть **полу́драбка:** каждая из двух горизонтальных жердей, соединенных **щабля́ми.** Рудч. Чп. 250.

Бру́сся, ся, *с.* Соб. от **брус.**

Брусува́ти, су́ю, єш, *гл.* 1) Есть что-либо не жидкое. *Сідайте, дружечки, мої голубочки, та без сорома брусуйте, а ти, старосто, їм батуй!* Кв. 2) «Размягчать и разминать кожу при посредстве бруса из точильного камня» (у кожевников). Вас. 157. *3) Бить. *Ох, моя ненько, і як же вони його брусували!* Сл. Яворн.

Бруся́ка, ки, *м.* Ув. от **брус.**

Бруся́чча, ча, *с.* Соб. увел. от **бру́сся.**

***Брута́льний, а, е.** Грубый. **Брута́льне пово́дження.** Грубое обхождение. Сл. Нік.

***Брута́льність, ности.** Грубость. Сл. Нік.

Бруха́тий, а, е. Брюхатый.

Бру́хо, ха, *с.* Брюхо. *Бодай тобі, мухо, розсілося брухо.* Чуб. III. 247.

Бруховеччина, ни, *ж.* Время гетманства Брюховецкого. К. Хмельн. 6.

***Брухт, ту,** *м.* Лом железа. Сл. Дубр.

Брушля́к, ка́, *м.*=**Бру́сла** и **Бру́сля.** Вх. Лем. 394. Ум. **Брушлячо́к.**

Бру́штин, на, *м.* 1)=**Бурштин.** 2) *Мн.* Железные обручи на колесах возле спиц, чтобы не раскололась колодка. У мастеров они употребляются, когда спицы забивают в колодку. Канев. у.

Бру́я, бру́ї, *ж.* 1) Быстрое течение в реке. *Виїхав човном на річку, саме на брую.* Кременч. у. 2) Сквозняк. *Воли заслабли, бо їх поставили в теплій кошарі саме на бруї.* Кременч. у.

Брьо́хати(ся), хаю(ся), еш(ся), *гл.* 1) Шлепаться, ударять об воду. 2) Плескаться в воде. *Пірнає, брьохається, хлюпається.* Левиц. I. 63. 3) Идти по воде или по жидкой грязи. *Так і брьохав по воді.* Харьк. у. *Пішов... брьохаться осокою та очеретами.* Сим. 199.

Брьо́хнути, ну, неш, *гл.* Одн. в. от **брьо́хати.** 1) Упасть, шлепнуться. *Так і брьохнув у воду.* Черк. у. *Об землю брьохнув, засовав ногами і пропав.* Ез. V. 17. 2) Швырнуть, бросить, ударив обо что. *Брьохнув оберемок об землю.* Сим. 200.

Бряжча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* = **Брязча́ти.**

Брязк, ку, *м.*=**Бря́зкіт.**

Бря́зкало, ла, *с.* 1) Побрякушка, погремушка. Левиц. Пов. 156. 2) = **Би́ло 1?** *Ударивши* (при церкви сторож) *в брязкало.* Мир. Пов. I. 162. 3) Тот, кто брякает, бряцает, бренчит.

Бря́зкальце, ця, *с.* = **Бря́зкало** 1. *Скрізь будуть брязкальця дзвінкі.* Котл. Ен. V. 19.

Бря́зкання, ня, *с.* Бряцание. Левиц. Пов. 156.

Бря́зкати, каю, єш, *гл.* Бряцать, звенеть, звякать. *Кайдани брязкають* Шевч. *А Ігнашко до дівчини підківками брязка.* Нп.

Брязка́ч, ча́, *м.* Звонкая монета.

Брязки́ти, кит, *ж. мн.* Бренчалки, погремушки. Встречено только в фальсифицированной думе о походе князя-язычника в христианскую землю. *У дудки грали і в брязкити бряжчали.* ЗОЮР. I. 178.

Брязкі́лка, ки, *ж.* = **Бря́зкальце.** Желех.

Бря́зкіт, коту, *м.* Звук от металлических вещей, звон, бряцание, бренчание. *Наробив брязкоту, а він і прокинувсь.* НВолын. у.

Бря́зкітка, ки, *ж.* = **Бря́зкальце.** Ум. **Бря́зкіточка.**

Брязкота́ло, ла, *с.* = **Бря́зкало.** Желех.

Брязкоті́ння, ня, *с.* = **Бря́зкіт.** Желех.

Брязкоті́ти, чу, тиш, *гл.* = **Брязча́ти.** Ком. II. 53. *А він собі як став грошима брязкотіти. Я брязкотів кайданами важкими.* К. XII. 51.

Брязкотня́, ні́, *ж.* Бряцание, звон.

Брязку́н, на́, *м.*=**Бря́зкало 2.** *К дияволу кармазинів!—загукала громада. —Вони тільки вміють бряжчати шаблями, а тоді де були ці брязкуни, як безбожний Радивил загукотав із гармат?* К. Чр. 68.

Брязку́тка, ки, *ж.*=**Бря́зкало?** В песне ум. **брязку́точка** является соб-

ственно вместо слова **нага́ечка.** *Тріщатиме руса коса в мене під ногою, брязчатиме брязкуточка услід за тобою.* Чуб. III. 112.

Брязку́чий, а, е. Бряцающий, звенящий. Левиц. Пов. 310.

Бря́знути, ну, неш, *гл.* Одн. в. от **бря́зкати.** 1) Зазвенеть, звякнуть. *Брязнули ключі од комори йдучи.* Нп. *Здорова була, дівчинонько! — як на струні брязнуло обік мене.* МВ. (О. 1862. III. 54). *Брязнув гаманом на стіл.* Г. Барв. 211. *Ось і у всі дзвони брязнули.* Г. Барв. 158. 2) Упасть, ударяясь о земь. *Горщик як брязне об піл.* Г. Барв. 225. *Мати зробилась як крейда біла, так і брязнула об землю.* Г. Барв. 402—403. *На яку коняку не покладе руку, вона з усіх чотирьох і брязне.* Мнж. 22. 3) Ударить. *Брязнула невістку по зубах.* НВолын. у.

Брязо́к, зка́, *м.* Употребл. в выраж.: **На брязку́** — вот-вот, сейчас. Мнж. 168.

Брязча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Бряцать, звенеть. Чуб. III. 35, 112. *Козак, мамцю, гуляє, брязчать в його гроші.* Нп. *Коли б у шинкарки, то б брязчали чарки.* Чуб. V. 831. *Сам до мене босий чеше, щоб підківки не брязчали.* Мет. 27.

Брязь! *меж.,* выраж. звук металла или стекла. *Перстень брязь!* Чуб. II. 94. *Стук, брязь в віконечко: вийди, вийди, коханочко!* Чуб. V. 207. *Звяк. *А шибки в вікнах «брязь-брязь!» — мало не вилетять.* Крим.

***Бряк, ку,** *м.* Бряцание. *Ключі мабудь під стіл упали, бо я бряк чула.* Крим.

Бря́к(ну)ти, ну, неш, *гл.* Разбухать.

Бря́ма, ми, *ж.* = **Бра́ма.** *Вийшло* (військо), *брями облягло та й взялось воювати.* Чуб. 162.

Брямча́ти, мчу́, чи́ш, *гл.*=**Брязча́ти.** Вх. Лем. 394.

Бря́чка, ки, *ж.* Пряжка. Вх. Лем. 481.

Бу́ба, би, *ж.* Детск. 1) Зерно гороху, бобов (размякшее). О. 1861. VIII. 8. 2) Ягода О. 1862. IX. 118. 3)=**Бу́блик.** О. 1861. VIII. 8. *Бийте кота в зуби, щоб не просив буби.* Мил. 44. 4) Рана, нарыв, следы удара. Вх. Зн. 4. *Не йди туди, бубу зробиш.* Шейк. *Чи собою в пень, чи собою в дуба, а все собі буба.* Ном. № 8023. **Бу́бу зроби́ти.** Ударить, причинить боль. Фр. Пр. 127.

Бубарчу́к, ка, *м.*=**Байстрю́к.** Желех.

Буба́рь, ря, *м.*=**Бубарчу́к.** Желех.

Буба́чка, ки, *ж.* Нарыв. Вх. Зн. 4. См. **Бу́ба 4.**

***Бу́бенець, ця,** *м.?* Встречается в «Играх крест. детей», собр. Ивановым. Сбор. Хар. Ист.-филолог. о-ва, т. II, стр. 62.

***Бу́бка, ки,** *ж.* Ягода (чаще всего с твердой кожурой, косточковый плод. *Оця маленька слива, що коло старої, то виросла не з корня, а з бубки.* Крим.

Бублейниця, ці, бублешниця, ці, *ж.* Пекущая бублики и торгующая ими. Котл. Ен. VI. 14. *Піднялись на місто йти бублейниці, палянишниці.* Кв. *Була у нас на селі бублейниця.* МВ. II. 195.

Бу́блик, ка, *м.* Бублик, баранок. Чуб. VII. 445. *Чудний як бублик: кругом об'їси, а в середині нема нічого.* Ном. № 7827. Ум. **Бу́личок.**

Бу́бликів, кова, ве=Бу́блишний. Драг. 173.

Бу́блиця, ці, *ж.* Род рыбы. Leuciscus rutilis L. Шейк.

Бу́личок, чка, *м.* Ум. от **бу́блик.**

Бу́блишний, а, е. Бубличный, бараночный. Рудч. Ск. I. 188.

Бу́блишниця, ці, *ж.*=**Бублейниця.**

Бублій, лія́, бублійник, ка, *м.* Пекущий и торгующий бубликами.

Бублійниця, ці, *ж.*=**Бублейниця.**

Бу́бляхи, хів, *м.* Семянные плоды картофеля. НВолын. у.

Бу́бна, ни, *ж.*=**Ґу́ля.** Черном.

Бубна́рити, рю, риш, гл.=**Бубни́ти 1.** *Цей бубнарь* (на весіллі) *гарно бубнарить.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Бубна́рь, ря́, *м.* Музыкант на бубне. См. **Бубна́рити.** Новомоск. у. (Залюбовск.).

Бу́бник, ка, *м.* Ум. от **бу́бон.**

Бубни́ло, ла, *с.* Барабан (шутливо?). *Одкрила барабан і вимазала у середині кістом. Уже у труби заграли салдатам іти в поход. Салдат і каже:*

«Прощай, бабушка! не погнівайся, що я тобі мички перелив».—Не погнівайся,—каже баба, що я тобі бубнило набила. Грин. II. 200.

Бубни́ти, ню́, ни́ш, *гл.* 1) О бубне: издавать звук; играть на бубне. *Бубни бубнять.* Рудч. Ск. II. 5. *Бубон бубнить, скрипка грає.* Ком. II. № 529. 2) Разглашать, разносить. *Грицько вгору іде, шумить, бубнить, куди йде, що в великім щастю.* Pauli, II, 104.

Бубні́й, нія́, *м.* 1) Играющий на бубне 2) Без умолку болтающий.

Бубні́ти, ні́ю, єш, *гл.* Разбухать, взбухать. *Бубніє пашня, як на дворі мокро.* НВолын. у.

Бубнува́ти, ну́ю, єш, *гл.*=**Бубни́ти.** Угор.

Бубня́вий, а, е. Разбухший.

***Бубня́віння, ня,** *ср.* Набухание, разбухание. Сл. Нік.

Бубня́віти, вію, єш, *гл.* Бухнуть, разбухать.

Бубо́вник, ка, *м.* Раст. Rhinanthus major Ehrh. ЗЮЗО. I. 134.

Бу́бон, бна, *м.* Бубен. Чуб. III. 268; VII. 450. *Славні бубни за горами, а зблизька шкуратяні.* Ном. № 2623. *Голий як бубон.* Ном. № 1523. *Що дня божого діточки її як бубон збиті.* МВ. I 45. 2) Род барабана. *Гей бийте в бубни, довбиші, на ґвалт.* К. ПС. 15. Ум. **Бу́бник.** *Качається, як бубник голеньке.* Ном. № 9234.

Бубона́, ни́, *ж.* Название сковороды в загадке: *Прийшла кума до куми: дай, кумо, бубони — спекти собі ляпуни.* ХС. III. 62.

Бубоне́ць, нця́, *м.* Бубенчик. *Вкотив у двір сивими кіньми, побрязкуючи... бубонцями.* МВ. (О. 1862. III. 67). Ум. **Бубо́нчик.** Чуб. II. 348.

Бубони́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Говорить невнятно, бормотать; лепетать. *Тихо бубонів святу молитву.* Левиц. I. 127. *Дітвора бубонить, регочеться.* МВ. I. 9.

Бубо́нчик, ка, *м.* Ум. от **бубоне́ць.**

Бубота́ти, бочу́, чеш, *гл.* Ворчать. *Медвідь бубоче.* Вх. Зн. 34.

***Бу́бочка, ки,** *ж.* Ум. от **бу́бка.** Ягодка. *Шпоришок а ні бубочки. Подзюбали до бубочки.* Крим.

Бубу́сі, *гл.* Детск.: падать, упасть.

Бубу́х! *меж.* = **Бебе́х!** Преимущ детское. О. 1861. VIII. 8. *Коли ж змію́ка бубух! аж земля затряслась.* ЗОЮР. II. 30.

Бубу́хнути, ну, неш, *гл.*=**Бебе́хнути.**

***Бува́,** *безл.* См. **Бу́ти 17.**

***Бува́йло, ла,** *м.*=**Бува́лець.** Сл. Яворн.

Бува́лець, льця, *м.* Бывалый, опытный человек. **Бува́ти у бува́льцях.** Много испытать, изведать, видать виды. Ном. № 5775. *Батькові доставалося на своєму віку бувати у бувальцях.* Стор. II. 131.

Бува́лий, а, е. 1) Бывалый, опытный. Чуб. I. 236. *Не питай старого, а питай бувалого.* Ном. № 5784. *2) Бывавший, привыкший. *Він межи панами не бувалий.* Черемш. «Верх.».

Бува́личі, чів, *м. мн.* Фантастическая местность, в которой случаются с человеком различные приключения, испытания. Фр. Пр. 128. *Бував він у Буваличах.* Ном. № 5775.

Бува́ло, ла, *с.* В сказке то же, что и **жлу́кто.** Мнж. 176. *У мене єсть бубало... — Яке бувало? — питають. — Жлукто,—хиба ж ви не знаєте?* Грин. I. 284.

Бува́льщина, ни, *ж.* Былое, быль. *Бо се не казка, а билиця, або бувальщина сказать.* Шевч. *Моє діло—бувальщину згадувати.* Г. Барв. 19.

Буван́, на́, *м.*=**Бовва́н.** НВолын. у.

Буване́ць, нця́, *м.* Болван для растягивания шипок Лебед. у.

Буваніти, ні́ю, єш, *гл.*=**Бованіти.** *Темно, нічого не видно, тільки збоку садочок і хлівець буваніють.* Сим. 224.

Бува́ти, ва́ю, єш, *гл.* Бывать. *Ой бував я в тім садку..* Чуб. III. 49. *Бувало, із Мартином у дурня грають.* **Бува́в і на коні́, і під коне́м.** Всего переиспытал. Г. Арт. (О. 1861. III. 100). **Бува́й, бува́йте здоро́ві.** Будь, будьте здоровы, прощай, прощайте. *Бувайте здорові, мої чорноброві!* **Бува́, бува́є.** 1) Бывает, случается. *Як вода, бува, греблю порвавши, біжить і гуде.* 2) Чего доброго. *Чи ти, бува, не здурів?* 3) В случае. *Як, бува, спитають про мене, скажи, що жив і здоров.* Аф. 18.

Бугаєць, йця́, *м.* Ум. от **буга́й.**

Бугаїв, єва, ве. Принадлежащий племенному быку.—**ве молоко́.** См. **Молоко́.**

Бага́й, гая́, *м.* 1) Племенной бык. Вас. 197. ***Громадський, обчеський бугай.** Племенной бык, принадлежащий всему селению. Пирят. у. 2) Пт. выпь. Ardea stellaris. Вх. Пч. II. 8. *А бугай бугу! гне чайку в дугу.* Макс. *Бугай гуде в болоті.* Греб. 400. *Кахне кр'ижня або прогуде бугай.* О. 1862. VIII. 16. 3) Волчок (игрушка). Шейк. 4) Сильный и здоровый человек. 5) Название одного из ударов палкой в игре **віл.** Ив. 22. 6)—**скажéний.** Род детской игры. Ив. 47. 7) *Мн.* Род фасоли. МУЕ. I. 98. Ум. **Бугаéць.** Вас. 197, ХС. III. 62, **бугайо́к.** Ном. № 7283, **бугáйчик.** Ув. **Бугаяка.**

Бугайкува́тий, а, е. 1) О воле: похожий по внешнему виду на племенного быка. *Бугайкуватий віл.* Мнж. 192. 2) О человеке: развратный, ловелас. *Та це бугайкуватий панич.* Лубен. у.

Бугайо́к, йка́, бугáйчик, ка, *м.* Ум. от **бугáй.**

Бу́гало, ла, *с.* ? Встречено в любовном заклинании. *Не лети ж ти, огнений бугало, ліса палить, землі сушить, а трави в'ялить! Полети ж ти, огнений бугало, до козака у двір..., учепися ти йому за серце..., щоб він мене не запив, не заїв, із иншими не загуляв, усе мене на помислях мав.* Чуб. I. 92, 93.

Бу́гаш, ша, *м.* Запустелый лес. Галиц. Желех.

Бугаюва́ти, гаю́ю, єш, *гл.* Вести себя как племенной бык (о не вполне оскопленном быке). *Це бичок нутряк,—бач, з одним, а друге в отрунку, буває й у пахві, то як не вирізать оте друге, то й бугаюватиме й у роботу не годитиметься.* Волч. у.

Бугаяка, ки, *м.* Ув. от **бугáй.**

Бугáячий, а, е. Свойственный, принадлежащий племенному быку.

Бугила́, ли́, *ж.* Раст. Anthriscus sylvestris. Анн. 39. *Вирізав ту бугилу і зробив з неї дудку.* Рудч. Ск. I. 157.

Бугла́в, ва, *м.* Раст. Conium maculatum. ЗЮЗО. I. 119. Вх. Пч. II. 30.

Бугóр, гра́, *м.* Бугор. *Тепер там порівняно, а перш бугри були.* Драг. 85. Ум. **Бугóрок.** Мир. Пов. II. 45.

Бугу́! *меж.,* выражающ. крик выпи. *І бугай: бугу! гне з лози дугу.* Лукаш. 85.

Бу́га, ги, *м.*=**Бугáй 1.** Вх. Пч. II. 5.

Бу́да́, ди, *ж.* 1) Будка, шалаш. Чуб. III. 377. *Із запаски напну буду.* Нп. 2) Верх фургона. 3) Поташный завод. Ум. **Бу́дка, бу́дочка.**

Буда́к, ка́, *м.* Раст. Centaurea scabiosa. Вх. Пч. I. 9.

Буда́ра, ри, *ж.* 1) Фургон, крытая повозка. *Тепер несеться як крилами в бударі й два вози за ним.* Мкр. Г. 55. *2)=**Байда́ра.** Сл. Яворн.

Будара́жити, жу, жиш, *гл.* Снаряжать (судна). Встречено только в фальсифицированной думе: *Швидче човни бударажить та у християнську землю одпливать.* ЗОЮР. I. 178.

Бу́ддень, дня, *м.* Будень, рабочий день. *...мені не вілен світ ні в буддень, ні в свято.* Чуб. V. 628. **Про бу́ддень.** Для будня, в будень. *Ця спідниця вже нехай про буддень буде.* Харьк. г. *Вона тії сережки про буддень зносила.* Чуб. III. 131.

Бу́де, *нар.* Довольно, достаточно. *Буде з мене, поки живу, і мертвого слова.* Шевч.

***Буде́нка, ки,** *ж.* Будничная рубаха. Хот. Нік.

Буде́нний, а, е. Будничный. Мир. ХРВ. 25. *У буденний день п'єш, гуляєш.* Чуб. V. 525. *Шапка одна буденна, друга празникова.* Кв.

***Буде́нщина, ни,** *ж.* Будничность, обыденность. *Хай буде, що буде, аби тільки не буденщина.* Пахар. «Пожовкле листя», 63.

***Бу́день, дня,** *м.* = **Бу́ддень. На бу́дні.** В будній день. *А ви приходьте не в неділю, а на будні—ну, в вівторок.* Крим.

Буджени́на, ни, буджени́ця, ці, *ж.*=**Бужани́на 1.** Вх. Зн. 4. Шух. I. 37.

Будз, дза, *м.* 1) Высушенный творог. Шух. I. 214. *2) Сладкий овечий сыр. Франко. «В поті чола».

Будзина́, ни́, *ж.*=**Бузина́.** Уман. у.

Будзьо́к, дзька́, *м.* Кусок, ломтик. Угор.

Бу́дзя, зі, *ж.* Мясо. Вх. Лем. 395.

***Буди́ло, ла,** *с.* Будильник. Сл. Дубр.

Будими́р, ра, *м.* Будящий мир. Встречено лиш в загадке, где обозначает петуха. Ном., заг. № 125.

Будинко́вий, а, е. Относящийся к строению, зданию. *Ванна будинкова.* К. ПС. 40.

Буди́нок, нку, *м.* Здание, строение, дом. Мет. 527. Котл. Ен. I. 30. *В городі вистроєний великий будинок.* Котл. НП. 395. *А в його будинок був самий чисто скляний, увесь із кришталю.* ЗОЮР. II. 33. Ум. **Буди́ночок.**

Буди́ти, джу́, диш, *гл.* 1) Будить, пробуждать. *Не буди дитяти, дитиночка буде спати.* Макс. 2) Бороновать перед посевом вспаханную плугом землю. Вас. 196. 3) Коптить. Вх. Зн. 4.

Буди́тися, джу́ся, дишся, *гл.* Пробуждаться, просыпаться. *Ой пив же я та й напився, пішов спати, не будився.* Нп.

Бу́дище, ща, *с.* Место, где был поташный завод. Желех.

***Будіве́льний, а, е.** 1) Строевой. 2) Строительный. Сл. Нік.—**матеріа́л.** Строительный материал. Сл. Тутк.

I. Буді́вля, лі, *ж.* Строение, постройка, здание. *Шкода йому об хату обпіратись: не видержить, впаде його будівля.* К. Іов. 18.

II. Будівля́, ля́, *с.* Строение, постройка. *Любо оком глянуть на сю церкву! Здалека здається, що вона на воздусі стоїть—так вище хатів, і будівля якесь легесеньке.* Св. Л. 25.

Буді́вни́к, ка́, *м.*=**Будівни́чий.**

Будівни́цтво, ва, *с.* Строительство, архитектура.

Будівни́чий, чого, *м.* Строитель, архитектор. К. МБ. XII. 268. *Котрий син казав, жеби були з дуба будинки, то був будівничий.* Гн. II. 149. *Занедбали будівничі простий камінь у будівлі.* К. Псал. 270.

Бу́дка, ки, *ж.* 1) Ум. от **бу́да.** 2) Кладовая. Екатериносл. у. *Як закинем удку в чужу будку, то дивись—коли не кожух, так свиту так і витягнем.* Чуб. II. 678. 3) Навес на столбах над гончарным горном, досчатая крыша которого раскрывается во время топки в горне. Вас. 180. 4) Простой экипаж с верхом. *Ой ідуть вози на перевози, а попереду будка.* Мет. 55. *Богиня сіла в просту будку, на передку сів Купидон; кобила їх везе кривая...* Котл. Ен. V. 34. 5) Костный остов спины птицы. Лохв. у. *6) Абажур, колпак над лампой. *На столі лампа горіла в голубій будці.* Тесл.

Бу́дни́й, а, е.=**Буде́нний.** *Будного дня нема коли йти по горіхи.* Каменец. у.

Бу́дник, ка, *м.* 1) Работник на поташном заводе. *2) Будочник. Сл. Дубр. Ум. **Бу́дничок.**

Бу́дників, кова, ве. Принадлежащий работнику на поташном заводе.

Будниченя́, ня́ти, *с.* Дитя работника на поташном заводе.

Бу́дничка, ки, *ж.* Жена работника на поташном заводе.

Будні́ти, нію́, ні́ш, *гл.*=**Дудні́ти.** *Будуть вози будніти, підківочки звеніти.* Гол. *Слухає—хтось буднить. А то злодії ішли.* Чуб. II. 634 (Не ошибка-ли вм. **дудні́ти?**).

Буді́ва, ви, *ж.* 1) Строение, здание. *Тільки став доїздити до тієї будови, де живуть сестри, знов линув дощ.* Стор. I. 72. *Ярмаркові будови.* О. 1861. IX. 180. *2) Структура. Сл. Тутк. *3) Стройка, процес построения. *Будова дерев'яного мосту на Сяні тривала 4 місяці.* «Тех. Вісти» 1926 р., ч. 3—4.

Будовни́к, ка́, *м.* и пр.=**Будівни́к** и пр.

Буді́вця, ці, *м.* = **Будівни́к.** *Е, він тут на всю губерню будовця, такого тут і нема, як він.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Бу́дочка, ки, *ж.* Ум. от **бу́да.**

Бу́дра, ри, *ж.* Раст. Glechoma hederacea L. ЗЮЗО. I. 124. См. **Росхі́дник.**

Будува́ння, ня, *с.* 1) Построение, созидание, сооружение. 2) Постройка, постройки, строение. *Ох, не видко ж того села, тільки будування.* Грин. III. 209. Ум. **Будува́ннячко.**

Будува́ти, ду́ю, єш, *гл.* 1) Строить, сооружать, созидать. *Дерево везено, церков будовано.* Чуб. III. 131. *Для кого ж ти, мила, сей двір будувала?* Чуб. V. 167. *Згода дім будує, а незгода руйнує.* Ном. № 3280. **Труну́ будува́ти.** Делать гроб. 2) Основывать. *Розмовляють, розказують: як Січ будували...* Шевч. 125.

Будува́тися, ду́юся, ешся, *гл.* Строиться, сооружаться, созидаться.

Бу́ду́чина́, ни́, *ж.* Грядущее, будущность. Левиц. Пов. 13.

Бу́ду́щий, а, е. Будущий. *Скарай мене, боже, в сей вік і в будущий.* Лебед. у.

Бу́ду́щина́, ни́, *ж.*=**Бу́ду́чина.** К Кр. 17. К. XII. 9. *Думає..., лякаючись сама своєї будущини.* Г. Барв. 166.

Будча́ний, а, е. Принадлежащий **бу́дці.** *Дивлюсь—будчані двері одчинені.* Екатериносл. у.

Будчи́к, ка́, *м.* Сторож железнодорожный, живущий по линии в будке. *Мені будчик дав дорогу, бо пропуст був незапертий, знятий,—я і з'їхав на дорогу, а тут машина біжить.* Александров. у. (Залюбовск.).

Будчи́на, ни, *ж.* = **Бу́дка 2—4.** *Пішли в будчину, подивились у засічку, аж там пляшка, що вкрадено.* Новомоск. у.

Будько́, ка́, *м.* Тот, который обещает, говоря: **бу́де** или **бу́ду? ***(Скорее: нечто неизбежное, долженствующее случиться непременно). *Поки хвалько нахвалиться, будько набудеться.* Ном. № 5680. См. **Набува́тися 3.**

Бу́дь-лі. См. **Бу́ти.**

Будя́к, ка́, *м.* 1) Раст. Чертополох, волчец. Вас. 199. *Не веди мя в будяки, бо я поколюся.* Чуб. V. 122. 2)—**жовтоцві́тний.** а) Senecio vernalis Waldsh et Kit. ЗЮЗО. I. 166. б) Verbascum lychnitis L. ЗЮЗО. I. 166. Ум. **Будячо́к.** Чуб. V. 1035, **будяче́нько.** *На городі будяк родит... Роди, роди, будяченьку.* Грин. III. 688. Ув. **Будячи́ще.**

Будячи́на, ни, *ж.*=**Будя́к.**

Будячи́ще, ща, *м.* Ув. от **будя́к.**

***Будячі́ння, ня,** *с. соб.* = **Будя́к.** *Між будячінням була втоптана стежечка.* Крим.

Будячо́к, чка́, *м.* Ум. от **будя́к.**

Будя́ччя, чя, *с.* Соб. от **будя́к.**

Бу́єн, йна, не. Краткая форма от **бу́йний.** *Ой віє вітер, буєн повіває.* Грин. III. 243.

Бужани́на, ни, *ж.* 1) Копченое свиное мясо. 2) Особым образом приготовленный и изжаренный свиной о́корок. Маркев. 150. Ум. **Бужани́нка.**

Буждéревен (ну?), *м.* Расг. Tamarix germanica. Лв. 102.

Буждига́рня, ні, *ж.* Старая, разва́ливающаяся хата. Шух. I. 112.

***Буже́ний, на, не.** Вяленый, копченый, сушеный. Сл. Яворн.

Бу́жениця, ці, *ж.*=**Бужани́на 1.** Шух. I. 141, 106.

Бужи́на, ни, *ж.*=**Бужани́на.**

Буз, зу, *м.* Раст. Siringa vulgaris, сирень. *Посинів, як буз.* Ном. № 13153. Ум. **Бузо́к.**

Буза́, зи́, *ж.* 1) Татарский напиток из проса. 2) Нечистота в немытой овечьей шерсти. *У вовні бузи багато.* Лебед. у. 3) Осадок в жидкостях. *4) Жаргонное: ерунда, несостоятельное дело.

Бузде́рево, ва, *с.*=**Буз.** Полт.

***Буздига́н, на,** *м.* Булава железная. Сл. Яворн.

Буздига́рня, ні, *ж.*=**Буцега́рня.**

Бузина́, ни́, *ж.* Раст. а) Бузина. Sambucus nigra L. Вх. Пч. I. 12. ЗЮЗО. I. 135. *На в-городі бузина коренистая.* Чуб. V. 9. б)—**я́лова.** Sambucus ebulus L. ЗЮЗО. I. 135. в)—**черво́на.** Sambucus racemosa L. ЗЮЗО. I. 135. Ум. **Бузи́нка.**

Бузини́на, ни, *ж.* Один стебель бузины. Ум. **Бузини́нка.** *Виросла бузининка, та така гарна, правенька.* Мнж. 58.

Бузи́нка, ки, *ж.* Ум. от **бузина́.**

Бузи́нник, ка, *м.* Кисель из бузинных ягод. Лебед. у. Ум. **Бузи́нничок.**

Бузино́вий, а, е. Бузинный. *Бузиновий кисіль.* Чуб. VII. 442. *Житньої соломахи бузиновим молоком запивати.* АД. II. 38.

Бу́зівок, вка, *м.* Годовалый теленок. Вас. 197.

Бузів'я́, в'я́ти, *с.*=**Бу́зівок.** *Побігли з двору бузів'ята.* Павлогр. у.

Бу́зімок, мка, *м.*=**Бу́зівок.** Левиц. I. 185.

Бузко́вий, а, е. Сиреневый. *Квіточка бузкова.* МВ. (О. 1862. I. 75).

Бузлу́к, ка́, *м.* Род подко́вы, подвязываемой на подошву, чтобы не скользить на льду. Поп. 95.

Бузни́й, а́, е́. Сорный, с сором. *Бузне зерно.* Лубен. у. **Бузна́ сіль.** Мутная соль, собираемая на мелкой воде.

Бузни́к, ка́, *м.* Бузиновая заросль. *В бузнику чорт живе.* Ном. № 316. Ум. **Бузничо́к.**

Бузни́чний, а, е. Относящийся к **бузнику́.** *Добри-вечір тобі, царю бузничний (у бузині сидить би то царь).* Чуб. I. 95.

Бузничо́к, чка́, *м.* Ум. от **бузни́к.**

***Бузну́ти, ну́, неш,** *гл.* Одн. в. от **бузува́ти.** Ударить. Сл. Яворн.

Бузо́вка, ки, *ж.* Потасовка? *У нас тут за це бунт: не кладуть податі, а вони правлять, то така бузовка—до бою доходить.* ЕЗ. V. 12.

Бузов'я́, я́ти, *с.*=**Бузув'я́.** Ум. **Бузов'я́тко.**

Бузо́к, зку́, *м.* Ум. от **буз.** Во многих местностях употребляется вместо **буз.** *Воркувала горлиця у садку, у куточку тихенькому на бузку.* Гліб. Ум. **Бузо́чок.**

Бузува́ти, зу́ю, єш, *гл.* 1) Наказывать, бить. Желех. 2) Журить, бранить, делать выговор. Желех.

***Бузува́тися, зуюся, єшся,** *гл.* Спорить, ссориться. Сл. Яворн.

Бузувір, ра, *м.*=**Безувір.**

Бузувірів, рова, ве=**Безувірів.** *Як то ми одно думали, про бідних дівчаток та про бузувірових москалів.* Кв. (О. 1861. VII. 6).

Бузувірка, ки, *ж.*=**Безувірка.** *У, як би я піймала отту бузувірку, я б їй голову одтяла, щоб не кидала матері.* Кв.

Бузувірний, а, е=**Безувірний.** *Чи ж воно таки подобеньство старій людині та лопати у піст скоромне? Сказано, бузувірні люде.* Харьк. у.

Бузув'я́, я́ти, *с.*=**Бу́зівок.** Ум. **Бузув'я́тко.**

Бузу́н, на́, *м.* Низший сорт соли (с примесью грязи). Радом у.

Бузьде́рево, ва, *с.* = **Дивде́рево.** Вх. Пч. I. 10.

Бузькі́в, ко́ва, ве. 1) Принадлежащий аисту. *Бузькове гніздо.* 2)—**оге́нь.** Раст. Lychnis flos cuculi. Вх. Пч. II. 33.

Бузько́, ка́, *м.* 1) Аисть, Ciconia alba. Вх. Пч. I. 16. *Тішиться, як би го бузько носом ськав.* Ном. № 12676. 2) Род орнамента на писанке. МУЕ. I. 205.

Бузьо́к, зька́, *м.*=**Бузько́ 1.** Вх. Пч. I. 16. Ум. **Бузьо́чок.**

Бузьо́чок, чка, *м.* 1) Ум. от **бузьо́к.** 2) *Мн.* Раст. Erodium cicutarium. Вх. Пч. I. 10.

Бу́зя, зі, *ж.* Детск. 1) Уста, рот, ротик, лицо. О. 1862. IX. 118. **Да́ти бу́зі.** Поцеловать. *Ти, дівчино хороша, дай же бузі без гроша.* Гол. II. 212. 2) Ласк. от **бузина́.** *Прийде він до теї бузини, б'є макогоном по їй і приказує: «Добри-вечір тобі, бузю, ти мій вірний друзю!»* (Из заговора). Грин. II. 325.

Бу́їй, я, є. Буйный. *Стоїть, як буїй тур, вкопавши ноги в землю.* К. ЧР. 166. *Голови ви буїї.* Котл.

Буй, буя́, *м.* В выраж.: **на буї.** На открытом месте, доступном ветрам. *Її хата стоїть на буї.* Черниг.

Бу́йвіл, вола, *м.* Буйвол. Греб. 359. *Да з'їхалось да три воли, да три воли, три буйволи.* Чуб. III. 355. *Їхав москаль буйволами.* Драг. 2. Ум. **Бу́йволик.** Ув. **Буйволя́ка.**

Бу́йволиця, ці, *ж.* Самка буйвола.

Бу́йволів, лова, ве. Принадлежащий буйволу.

Буйволя́, ля́ти, *с.* Буйволенок. Вх. Пч. II. 5.

Буйволя́ка, ки, *м.* Ув. от **бу́йвіл.**

Буйко́, ка́, *м.* Имя собаки в сказке. *З косток бичка вируіс чуйко і буйко, да такі здорові да гладкі собаки.* Чуб. II. 143.

Буйми́стрія, рії, *ж.*=**Бурмистро́ва?** *Ніхто не вгадає, хто в нас коровай бгає: чи з села селяночка, чи з міста міщаночка, чи з Київа буймистрія.* Грин. III. 472.

Бу́йний, а, е. 1) Крупный. *Бачте, яка буйна* (картопля)! Г. Барв. 428. *Ці скіпки дрібні—бе́ріть оці буйніші.* Радом. у. *Ученик нехай читає тілько буйну печать.* К. Гр. 15. *Буйний дощ.* 2) Рослый (о растениях). *Уродило жито високе, буйне.* Чуб. III. 399. *Шумить буйна нива.* Рудч. Чп. 104. *Буйна трава поросла.* 3) О почве: жирный. *Буйна земля.* Хотин. у. 4) Сильный, буйный. *Коло, коло Дунаю дівчина гуляє, на буйную филечку спильна поглядає.* Мет. 77. *Із-за гори буйний вітер віє.* Мет. 27. 5) Буйный. *Загадаються орлики хижі... по буйних товаришах козаках.* Песн. Ум. **Буй-**

нéнькій, буйнéсенький. *Аж де взявся буйненький вітрець.* Чуб. III. 301.

Бу́йність, но́сти, *ж.* 1) Изобилие, плодородие. 2) Невоздержность, неумеренность. *Молодість—буйність, а буйність—дурність.* Ном. № 8717.

Бу́йно, *нар.* Крупно, сильно, буйно. *Сад ріс собі на волі дико і буйно.* Левиц. Пов. 191. *Що буйнії вітри буйно повівають.* Чуб. V. 570. *Буйно конем по вулиці проїзжав.* АД. I. 189.

Буйту́р, ра, *м.*=**Тур,** Bos urus. Вх. Пч. II. 5.

Бук, ка, *м.* 1) Бук, Fagus silvestris. *Коби ми ся тот бук розвив та й берези білі.* Гол. *Ночує Ганна під синім небом, під зеленими буками.* Левиц. I. 62. 2) Переносно: палка, розга. *Наука не йде на бука.* Ном. № 6024. *Як не даси з прозьби, то даси з принуки, а чого прозьба не докаже, то докажуть буки* Ном. № 1059. *Буком того, хто не боронить свого.* Фр. Пр. 129. **Да́ти бу́ка.* Угостить палкой, дубиной.

Бука́рт, та, *м.*=**Байстрю́к.** Фр. Пр. 129.

***Бу́карці, ців,** *м.* Плуг многолемешный Пуккерта. Херс. Нік.

Бу́карь, ря, *м.*=**Пу́карь.** Херс.

Бука́т, та, *м.* Кусок. Шух. I. 106. *Втяла букат сира.* Шух. I. 199.

Бука́та, ти, *ж.*=**Бука́т.** В том же значении и ум. **бука́тка.** *Прийде нам сі без букатки хліба пропадати.* ЕЗ. V 29. *Черемш. «Село вигибає». *Slown. jęz. pol.

Бу́ква, ви, *ж.* 1)=**Бу́квиця.** 2) Буква

Бу́квиця, ці, *ж.* Раст. а) Betonica officinalis L. ЗЮЗО. I. 114. Мил. M 23. б)—**бі́ла.** Primula offcinalis L. ЗЮЗО. I. 132. Ум. **Бу́квичка.**

Бу́квичний, а, е. Приготовленный из **бу́квиці.**

Бу́ки, *нескл.* Славян. название буквы **Б.** *Аз—били мене раз; буки—набралися муки.* Ном. № 6068.

Бу́ки-бараба́н-ба́шта. Чепуха, чушь, нелепица. *Та се так, не во гнів сказати,—буки-барабан-башта, шануючи бога й вас.* Котл. НП. 399.

Букивча́к, ка́, *м.* Зяблик. Fringilla coelebs. Вх. Уг. 228.

Буки́вка, ки, *ж.* Род гриба. Вх. Лем. 395.

Бу́ков (ви, *ж.?).* Буковый жолудь. Вх. Уг. 228.

Буковéнний, бу́ковий, а, е. Буковый. ЕЗ V 229. *Ліс буковий.* Шух. I. 177. *На волах, на Іорданських, пливе листок буковенний.* Чуб. III. 459. *Скажи зробити буковую труну.* Чуб. V. 631.

Бу́кови́на, ни, *ж.* 1) Буковое дерево. Гол. I. 106. *Як упаде жовтий листок з тої буковини.* Нп. 2) Буковый лес. Шух I. 177. 3) Страна: Буковина. Ум. к 1 и 2 знач.: **букови́нка, букови́ночка, букови́нонька.** *А в лісі, в лісі в буковинойці, там же мі кукала сива зазулейка... Вистинала би я ліс буковину...* Гол. II. 77.

Букови́нець, нця, *м.* Житель Буковины. Желех. Ум. **Букови́нчик.** Желех.

Букови́нка, ки, *ж.* 1) Ум. от **бу́кови́на 1, 2.** Шух. I. 177. *Буковинка сі розвила.* Шух. I. 197. 2) Жительница Буковины. Ум. **Букови́ночка, букови́нонька.**

Букови́нський, а, е. Относящийся к Буковине, буковинский. Федьк. I. 51.

Букови́нчик, ка, *м.* Ум. от **букови́нець.**

Букоді́рка, ки, *ж.* = **Букивча́к.** Вх. Уг. 228.

Букодірча́, ча́ти, *с.* Птенец зяблика Вх. Уг. 228.

Букурі́йка, ки, *ж.* См. **Букурія.**

Букурія, рії, *ж.* и в том же значении ум. **Букурі́йка.** Узкий ремень, узкий, кожаный пояс для подвязывания у мужчин штанов, у женщин юбки Шух. I. 120, 123, 127, 132.

Бу́кша, ші, *ж.* Втулка в колесе (деревянная или железная). Kolb. I. 66 *Букшу на те, щоб не розмелювалось колесо.* Канев. у.

Бу́кшпан, ну, *м.* Самшит, букс, Buxus sempervirens.

Букшпа́новий, а, е. Буксовый.

Булава́, ви́, *ж.* 1) Булава, знак гетманского достоинства. *Оттогді то козаки добре дбали, бунчук, булаву положили, Єврася Хмельниченка на гетьманство настановили.* Дума. *До булави треба голови.* Посл. 2)=**Кийо́к.** *Палка с шишкой у пастухов рогатого скота. Грин. III. 667. *Мужик прийшов до вовка: лусь, лусь кийком. А лисичка..*

каже вовкові: «Крути-верти, вовчику, головою, щоб не поцілив сучий син булавою». Рудч. Ск. I. 21. Ум. **Була́вка.** Ном. № 3944, **Була́вочка.** Чуб. V. 1086.

Була́ний, а, е. Буланый. *Сідлай коня вороного, а під себе ще буланого.* Чуб. V. 41. Ум. **Буланéнький.** АД. II. 45.

Була́т, ту, *м.* 1) Булат, узорчатая сталь. 2) Булатная сабля. *Посік же тебе булат вражий.* Стор. II. 267.

Була́тний, а, е. Булатный. АД. II. 99. *Шаблі булатнії.* АД. I. 214.

Була́товий, а, е=Була́тний. *Палаш... булатовий.* Драг. 264.

***Булди́га, ги,** *ж.* 1) Пустой ствол растений. 2) Пустая обглоданная кость. Сл. Яворн.

Булди́мка, ки, *ж.*, **булди́мок, мка,** *м.* Род старинного ружья. *Наклали повні гамазеї... булдимок, флинт і яничарок.* Котл. Ен. IV. 56. *За плечима мотався булдимок.* Стор. МПР. 3.

Була́ґа, ґи, ж. Ув. от **бу́лка.** *Голова була голена, тілько оселедець спереду (його через те й прозвали булегою, що в його голова була так, як булка, обголена).* О. 1861. X. 33, 34.

Були́га, ги, *ж.* Раст. Conium maculatum L. Прил. у.

Були́голова, ви, *ж.* Раст. а)=**Боли́голов.** б) Chaerophyllum bulbosum L. ЗЮЗО. I. 167.

Бу́лий, а, е. Бывший. *На булих товаришок, сільських дівчат і з під лоба не поглянула, наче ніколи вони й не здибалися з собою.* Св. Л. 90.

Бу́лінька, ки, *ж.* Ум. от **бу́ля.**

Бу́лка, ки, *ж.* 1) Булка, белый хлеб. Чуб. V. 192; VII. 445. *Що ж ти напік булок?* Чуб. II. 185. *Шкода собаці булки: не ззість, тілько покаляє.* Ном. № 7593. 2) Отдельный хлеб. *Булка хліба.* Волын. г. 3) Деревянный шар, употребляющийся в игре того-же имени. КС. 1887. VI. 474. Сим. 178, 6 (шар гоняют палками по льду). *Учора я дивився, як хлопці гуляли на толоці... то в дучку булку заганяли.* Греб. 395. Ум. **Бу́лочка.** Чуб. V. 488. *Булочка хліба лежить.* Чуб. II. 8.

Буль-буль! *меж.*, выражающее звук при вытекании жидкости из бутылки. Ном. № 13132.

Бу́льба, би, *ж.* 1) Водяной, мыльный пузырь. 2) Земляная груша, Helianthus tuberosus L. Анн. 163. 3)=**Карто́пля.** Вх. Пч. I. 13. ЗЮЗО. I. 137. Ум. **Бу́льбочка.**

***Бульба́к, ка́,** *м.* Клубень. *Коли картопля жене в стовбур, то бульбаків не буде.* Крим.

Бульба́н, на́, *м.* Картофелина. *Вдавився бульбаном.* ЕЗ. V. 128.

***Бу́льбах, ху,** *м.* Водяной пузырь. **Піти́ під бу́льбахи.** Утонуть. *Іди під бульбахи.* Крим.

Бу́льбашка, ки, *ж.* 1) Водяной или мыльный пузырь. Чуб. II. 566. *А на дворі дощик іде, аж бульбашки дмуться.* Грин. III. 391. 2) Пустой шарик. *У термометрі... скляна дудочка з бульбашкою на кінці.* Ком. II. 78. 3) Цветочная почка. Сквир. у.

Бу́льбашний, а, е. Покрытый пузырьками, пенящийся. *Коряк жемчужно-бульбашної вип'є.* К. Бай. 9.

Бульбе́ґа, ґи, *ж.* = **Карто́пля** = **Бу́льба 3.** Вх. Пч. II. 36.

Бу́льбисько, ка, *с.* Поле, с которого снят картофель. Желех.

Бу́льбиця, ці, *ж.*=**Карто́пля.** Фр. Пр. 129.

Бульбу́ки, *мн.* Род растения. Вх. Уг. 4. Ум. **Бу́льбучки.**

Бульбу́лькання, ня, с.=Бу́лькання. О. 1862. VII. 72.

Бульбу́лькати, каю, єш, *гл.*=**Бу́лькати.** О. 1862. VII. 72.

Бульб'я́ник, ка, *м.* Бабочка: мертвая голова, Acherontia Atropos. Вх. Пч. I. 5.

Бу́льва, ви, *ж.* Луковица. *Додають цибулі (гички або бульви).* МУЕ. I. 97.

Бульви́нка, ки, *ж.* Луковка. Желех.

Бульк! *меж.* Звук при падении в воду. Мнж. 132. *А жидівське військо в воду бульк!* Грин. II. 223.

Бу́лька, ки, *ж.* = **Бу́льбашка 1.** *Бульки, котрі позбігали з кип'ятку і захололи, із їх і стали гори, а меж ними долини.* Чуб. I. 39. *Аж бульки на воді стають.* Фр. Пр. 129.

***Булькані́, ні́в,** *м., мн.* Глаза на выкате. Сл. Яворн.

Бу́лькання, ня, *с.* Булькание.

Бу́лькати, каю, єш, *гл.* Булькать. издавать звук **«буль-буль»** при выте-

кании, кипении (жидкости). Драг. 48. *Пиво вщолоча та все булька: буль-бульбуль.* Грин. I. 206.

Булька́тий, а, е=Банька́тий. *Диякон..., витріщивши булькаті очі, пер, наче з бочки, товстого баса.* Мир. Пов. II. 60.

Бу́лькіт, коту, *м.* Клокотание.

Бу́лькнути, ну, неш, *гл.* Одн. в. от **бу́лькати.** *Тільки булькнув пан у воду та бульбашки позскакували наверх води.* Чуб. II. 566.

Булькота́ти, кочу́, чеш, булькоті́ти, кочу́, ти́ш, *гл.* 1) Клокотать. *Кров дзюрить, булькотить з спини.* Ном. № 8173. 2) Булькать. *Доти баба булькотала, поки на дно не попала.* Грин. III. 341. *Стала тиковку топити, а та набірається води та булькотить.* Мнж. 2. 3) Об индюке: кричать. *Пуляк булькоче.* Вх. Уг. 229.

Булькотне́ча, чі, *ж.* Переливание с шумом; бурчание. *Булькотнеча у животі така піднялась.*

Бульо́н, на, *м.* Род картофеля. МУЕ. I. 101.

Бульча́ти, чу́, чи́ш, *гл.*=**Булькота́ти.** Гол. III. 259.

Бу́ля, лі, *ж.* 1) Детск. Булка. 2)=**Карто́пля.** МУЕ. III. 56. *Копали булі.* МУЕ. III. 40. Ум. **Бу́лінька.**

Буля́нка, ки, *ж.*=**Бу́льбисько.** Гн. II. 107.

Бум-бум! *меж.,* выражающее звук басовой трубы, бубна, барабана и т. п. О. 1862. VII. 74.

Бума́га, ги, *ж.* 1)=**Папі́р.** 2) Паспорт; документ. *Іде до панії, щоб бумагу їй дала; а пані: Не хочу я, не дам тобі бумаги і їхати не пущу.* МВ. *У волость аж три бумазі прийшло: кажуть, якісь начальники їхатимуть.* Лубен. у. Ум. **Бума́жка, бума́жечка.**

Бума́жний, а, е=Папіро́вий.

Бумба́к, ка́, *м.* Жук. Угор.

Бу́мкати, каю, єш, *гл.* Извлекать басовые, густые звуки (на струнном инструменте).

Бу́нда, ди *ж.* 1) Верхняя одежда—род суконного пальто. Гол. Од. 80, 83. *2) Теплая куртка. Черемш. «Село вигибає».

Бундз, дза, *м.* 1) Молодой овечий творог. Шейк. Большой кусок овечьего сыру. Вх. Зн. 12. См. **Будз.** 2) Коротко остриженный мальчик. Желех. 3) Узел (на веревке, нитке и пр.). Вх. Лем. 395. Ум. **Бу́ндзик.**

Бу́ндзик, ка, *м.* Ум. от **бундз.** Во 2-м значении употребляется как прозвище для рекрутов, которых сильно стригли в прежнее время. *Відобрали го до бундзиків.* Фр. Пр. 129.

Бундю́читися, чуся, чишся, *гл.* Важничать, хорохориться, петушиться, чваниться. *Твоя Маруся усе щось бундючиться.* О. 1861. XI. Кух. 28.

***Бундю́чливий, ва, ве = Бундю́чний.** Н.-Лев.

Бундю́чний, а, е. 1) Надутый, высокомерный, чванный. *Не приступиш, таке бундючне.* Ном. № 2470. 2) Пышный, шумный. *Бундючне весілля було.* НВолын. у.

Бундю́чно, *нар.* Высокомерно, чванно. *Пішов з ківнат бундючно-грізною ходою.* Котл. Ен. IV. 52.

Бундя́читися, чуся, чишся, *гл.*= **Бундю́читися.** *Возний,—так і бундячиться, що помазався паном.* Котл. НП. 387.

Бундя́чний, а, е=Бундю́чний. *Таке бундячне весілля уджигне.* Котл. НП. 377.

Буні́ти, нію́, ни́ш, *гл.*=**Брунíти.** Желех.

Бу́нкош, ша, *м.*=**Ке́леф.** Гол. Од. 80.

I. Бунт, ту, *м.* 1) Связка, пук (ниток, шелку, табаку и пр. 2), *Мн.* Шесть больших струн на бандуре. КС. 1882. VII. 282. Ум. **Бу́нтик, бу́нтичок.**

II. Бунт, ту, *м.* Бунт, возмущение, мятеж. **Бунт зрива́ти.** Бунтоваться. *Звели нам під москаля тікати, або звели нам з ляхами великий бунт зривати.* АД. II. 114.

***Бунта́р, ря́,** *м.* Бунтовщик, мятежник, возмутитель. Сл. Нік.

Бунтико́вий, а, е. Связанный в пуки

Бу́нтичок, чка, *м.* Ум от **бунт I.**

Бунтівни́й, а́, е́ = Бунтовли́вий. Желех.

Бунтівни́к и бунтовни́к, ка́, *м.* Бунтовщик. К. ЧР. 411. *Лихі бунтівники, перевертні щоденні.* К Псал. 177.

Бунтівни́ця, ці, *ж.* Бунтовщица, мятежница.

Бунто́вли́вий, а, е. Склонный к бунтам, мятежам, мятежный. *Ваші предки бунтовливі.* К. Псал. 220. *Бунтовливі піддані.* Мир. ХРВ. 159.

Бунтовни́цтво, ва, *с.* Мятежность, бунтовство. К. XII. 32.

Бунтовни́чий, а, е. Мятежнический, принадлежащий, свойственный мятежнику. *Тугі шиї бунтовничі нахилив під мене.* К. Псал. 42.

Бунтува́ння, ня, *с.* Возмущение, непокорность, мятеж. *Переказ... про Мертве море, що ніби під його водами сидять велетні за бунтування проти бога.* К. Іов. 56.

Бунтува́ти, ту́ю, єш, *гл.* 1) Бунтовать, бунтоваться. *Не бунтуйте проти його, тяжко-важко покарає.* К. Псал. 146. 2) Бунтовать, возмущать. *Бунтує народ.* Єв. Л. XXIII. 5.

Бунтува́тися, ту́юся, єшся, *гл.* Бунтоваться, возмущаться. *Чого се так бунтуються народи?* К. Псал. 2.

Бунча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* = **Брунча́ти.** Вх. Уг. 229.

Бунчу́жний, ного, *м.* Носитель гетманского бунчука. *Бунчужний військовий.* К. ПС. 5.

Бунчу́к, ка́, *м.* 1) Один из знаков гетманского достоинства: древко с металлическим яблоком на конце, под которым свешивался лошадиный хвост. *Козаки добре зробили: бунчук, булаву положили, Єврася Хмельниченка на гетьманство настановили.* Мет. 398. **Бунчуко́м, бунчука́ стоя́ти.** Стоять вертикально? *Ого, напрутив! так бунчуком (бунчука) і стоїть.* Ном. № 13958.

Бунчуковенко, ка, *м.* Сын **бунчуко́вого това́риша.** Желех.

Бунчуко́вий, а, е. 1) Относящийся к **бунчу́ку.** 2)—**това́риш.** Почетное звание, которым сначала украинские гетманы награждали сыновей генеральной **старши́ни** и полковников, а позже, с половины XVIII в., это звание стали получать, при выходе в отставку, полковники и чины полковой **старши́ни. Б. товариші** сопровождали гетмана в походе, находясь **під його́ бунчуко́м,** Иногда сокращенно, без существительного: *Бувають військові, значкові, і сотники, і бунчукові.* Котл. Ен. III. 67.

Бу́нька, ки, *ж.* Глиняный сосуд, род кувшина с узким горлышком. Прил. у.

Буня́к, ка́, *м.*=**Джміль.** Желех.

Бура́, ри́, *ж.* Бурление воды. *Тепер вода тихо йде коло коміння, бо мала, а як весною вода велика, то бура б'є тут.* Екатериносл. у.

Бура́вий, а, е. Буроватый. Вх. Лем. 395.

***Бура́й, ая́,** *м.* Сильный ураган. Сл. Яворн.

Бура́к, ка́, *м.* и пр. См. **Буря́к** и пр.

Бура́стий, а, е=**Бура́вий.** *Бурастий кінь.* Вх. Уг. 329.

Бурачи́нка, ки, *ж.* Род кушанья. *З листя бураковго роб'ять бурачинку.* МУЕ. I. 100.

Бурачки́, кі́в, *м. мн.* Раст. Cuscuta epilinum. Вх. Пч. II. 31.

Бура́чник, ка, *м.* Раст. Borrago officinalis L. ЗЮЗО. I. 114.

Бурбуля́нка, ки, *ж.* Картофельный суп. Желех.

Бурда́, ди́, *ж.* 1)=**Зди́рок.** Вас. 157. 2) Род игры у мальчиков: а) попадают камешками в поставленную стоймя каменную плиту или кусок доски; выигрывает — **дає́ бурду́** — свалivший плиту или доску. Шейк. **Задам я тобі́ бурду́!** Задам я тебе трезвону! Шейк.

Бурде́й, де́я, *м.* 1) Землянка. Каменец. у. 2) Курная изба. Шух. I. 96, 111. 3) Публичный дом. Желех. Ум. **Бурде́йчик.**

Бурді́й, дія́, *м.*=**Бурде́й 1.** *Ге! так се хата! Так і єсть, хата, коли хатою можна звати бурдій, що тільки дах над землею, навіть вікон не видно.* Св. Л. 27.

Бурдю́г, га, бурдю́к, ка́, *м.*=**Бордю́г 1.** Чуб. V. 1086. О. 1862. X. 44. Вх. Зн. 4. *Їхав чоловік рябими волами та найшов бурдюг з пирогами.* Нп. *Ніхто не наливає нового вина в старі бурдюки.* Єв. Мр. II. 22. **Бурдюки́ би́ти.** Шалить. Ум. **Бурдюжо́к.** Вх. Зн. 4.

***Буревій, вію,** *м.* Бурелом, ураган. Сл. Нік.

Буре́ки, ків, *м. мн.* Род пресных пирожков. О. 1862. V. Кух. 36. **Варе́ники** с жировыми вытопками, сваренные в жире. Мнж. 176.

Бу́рий, а, е. 1) Бурый, серый. *Бурий як вовк.* Фр. Пр. 130. 2) О головном

уборе: в складках, в сборках. Вх. Уг. 225. 3) Сердитый, рассерженный. Фр. Пр. 130.

Бури́тель, ля *м.* Нарушитель.

Бу́рити, рю́, риш, *гл.* 1) Разрушать, ниспровергать, разорять. 2) Сильно лить, литься. *Бурить як з барила.* 3) Волновать, возмущать. 4) Рыть. *Киртиця бурит землю.* Вх. Лем. 395.

Бури́тися, рю́ся, ришся, *гл.* 1) Возмущаться, волноваться. 2) *Безл.* Собираться буре. *Хмариться, буриться,— дощ буде...* Pauli. I. 120.

Бури́шечка, ки, *ж.* Ум. от **бури́шка.**

Бури́шка, ки, *ж.* = **Карто́пля.** Вх. Зн. 64. Шух. I. 164. *Дві річі бог для бідних сотворив: буришку та вербу.* Фр. Пр. 130. Ум. **Бури́шечка.** Шух. I. 203.

Бурівни́к, ка́, *м.* Раст. Centaurea scabiosa. Шух. I. 21.

Бу́ріння, ня, *с.* Разрушение.

Бурі́ти, рі́ю, єш, *гл.* Становиться бурым, буреть. *Де-де буріє останнє просо і пізня гречка спіє.* О. 1861. XI. 100. *Погляну я у віконце, калина буріє.* Чуб. V. 649.

Бу́рка, ки, *ж.* 1) Бурка. КС. 1882. XII. 592. ЗОЮР. I. 302. *То ти, бурко, козака заморозила? — Я до його й не доторкалася.* Ком. II. № 159. 2) Род башлыка у **опанчі́.** Гол. Од. 18. 3)= **Карто́пля.** Фр. Пр. 130. 4)=**Бу́ря.** Вх. Уг. 229. Ум. **Бу́рочка.**

Бу́ркало, ла, *об.* Ворчун, ворчунья.

Бу́ркання, ня, *с.* Ворчание.

Бу́ркати, каю, єш, *гл.* 1) Ворчать. 2) Будить.

***Буркі́вка, ки,** *ж.* 1) Мостовая. 2) Соб. Булыжник. Сл. Нік.

Бу́ркіт, коту, *м.* 1) Воркование. 2) Шум. *Иногді тут як в казані кипить, клекоче: і співи йдуть, і сварки, і так крик та буркіт.* Св. Л. 217. 3) Ворчанье.

Буркі́тник, ка, *м.* Воркующий (эпитет голубя). *А на зорі б усіх збудили голубки, озвавшись до самиць, буркітники раненькі.* К. Дз. 40.

Буркни́ця, ці, *ж.* Бревно вдоль крыши, к которому прикреплена своими верхними концами каждая пара стропил. Шух. I. 91.

Бу́ркнути, ну, неш, *гл.* Одн. в. от **бу́ркати 1.** *І муха говоруха об мені не буркне.* Ном. № 4056.

Бурко́ваний, а, е. Вымощенный камнем, шоссированный. *У Київі завше сухо, бо вулиці бурковані як поміст.* Канев. у. *Дорога... буркована.* Чуб. II. 182. Гн. II. 196.

Бурковина, ки, *ж.* Раст. Melilotus offic. *Ой стелеться мені широкий лист та бурковина.* Мет. 82.

Бурко́вка, ки, *ж.* Мостовая; шоссе. Одесск. у.

Буркота́ти, чу́, чеш, буркоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* 1) Ворковать. *Ой голубочок гуде, а голубка буркоче.* Мет. 78. 2) Рокотать, шуметь. *Хвилі розходяться перед байдаком, а ззаду знов буркочучи зливаються.* К. ЧР. 310. 3) Ворчать. *Буркотів собі під ніс, лаючи козаків.* Стор. М. ПР. 104. *Оце тобі, стара бабо, щоб не буркотіла.* Грин. III. 313.

Буркотли́вий, а, е. 1) Воркующий. *Чи бачили сивую голубку? Сиза буркотлива.* Чуб. V. 24. *2) Ворчливый. Коцюб. «В путах шайтана», т. 3, ст. 8.

Буркоту́н, на́, *м.* 1) Воркующий (эпитет голубя). См. **Бурку́н.** 2) Ворчун. См. **Бурку́н.** Ум. **Буркотуне́ць.**

Буркува́ння, ня, *с.* 1) Мощение камнем. 2) Воркованье.

Буркува́ти, ку́ю, єш, *гл.* 1) Мостить (камнем). *Зробив... бурковану дорогу.* Гн. II. 196. 2) Ворковать. *На калині зозуля, вона не кує—буркує.* Чуб. V. 690.

Бурку́ку́! *меж.*, выражающее воркование голубя. Чуб. II. 93. *Він літає, буркотає, собі пароньки шукає. Як буркуку, так буркуку!* Мет. 261.

Бурку́н, на́, *м.* 1) Воркующий (эпитет голубя). См. **Буркоту́н.** *Голуб-голубочок, сивий буркуночок.* Чуб. V. 102. 2) Ворчун. *У запічку буркун бурчить.* Нп. См. **Буркоту́н.** 3) Раст. а) Melilotus coerulea. Руд. Чп. 245. То же: **бурку́н си́ній.** ЗЮЗО. I. 166. б)—**жо́втий.** M. officinalis. Мил. М. 87. в)—**бі́лий.** M. alba. Мил. М. 38. *В огороді буркун-зілля по тичині в'ється.* Чуб. V. 1029. Ум. **Буркуне́ць, бурку́нчик, бурку́нонько, буркуно́чок.** Грин. III. 348, 688.

Буркуне́ць, нця́, *м.* 1) Ум. от **бурку́н.** 2) Порода сельдя: бешанка.

Буркуни́на, ни, *ж.* Стебель **буркуна́.** *На вгороді буркунина.* Мил. 101.

Буркуно́чок, чка, буркун́чик, ка, *м.* Ум. от **буркун́.**

Буркут, та, *м.* Бьющий ключ, источник кислой минеральной воды. Шух. I. 16, 17.

Буркута́ти, чу́, чеш, *гл.* = **Буркота́ти.** Мил. 209.

Буркутови́й, а, е = **Буркут́ський.** Желех.

Буркут́ський, а, е. Принадлежащий источнику кислой минеральной воды. *Вода буркутська.* Шух. I. 17.

Бурла́к, ка́, бурла́ка, ки, *м.* 1) Бобыль, бездомный человек, работник вдали от родины. Рудч. Ск. I. 206. *Бурлак сам горить як свічка: як до роботи, як до охоти.* Ном. № 10684. *Нема в світі так нікому, як бурлаці молодому, що бурлака робить, заробляє, аж піт очі заливає, а хазяїн його лає.* Нп. 2) Холостяк. *Любої пари не знайшов, а побратись аби як не гоже... Так довіку бурлакою й зостався наш Гриць.* МВ. I. 64. *Козаче, бурлаче, що тебе зсушило?* Нп. Ум. **Бурла́ченько.** Чуб. V. 639. **Бурлачок.** КС. 1882. XI. 231.

Бурлакува́ння, ня, *с.* 1) Жизнь бобыля, вечного батрака. 2) Холостая жизнь.

Бурлакува́ти, ку́ю, єш, *гл.* 1) Быть бобылем, батраком, бродяжничать. 2) Вести холостую жизнь. МВ. II. 142. *Та йди додому хазяйнуй із жінкою, а я вже буду бурлакувать.* Рудч. Ск. I. 207.

Бурла́ха, хи, *ж.? Світилка-шпилька у стіні, а сваха-бурлаха у хлеві.* Чуб. IV. 357.

Бурла́цтво, ва, *с.* 1) Соб. от **бурла́ка.** *Понаходило бурлацтва й гайдамак.* Стор. МПр. 75. 2)=**Бурлакува́ння.** Чуб. V. 524. Рудч. Чп. 220. *Ой хвортуно, хвортувино, послужи нам, як служила: служила в бурлацтві, служила в козацтві, послужи ще й у чумацтві.* Рудч. Чп. 219.

Бурла́цький, а, е. Принадлежащий **бурла́ці,** к нему относящийся, свойственный ему. *Молодий бурлацький син.* Рудч. Чп. 115. *Ніхто не заплаче по білому тілу по́ бурлацькому.* Рудч. Чп. 153. **Бурла́цьке со́нце.** Луна,— шутливое название, данное потому, **что бурла́кам** часто приходится ходить ночью, скрываясь. **Бурла́цький отче-на́ш.** Шутливая молитва, в которой просят избавления от разных бед жизни **бурла́к.** О. 1861. X. Св. 50.

Бурла́ченько, ка, *м.* Ум. от **бурла́к.**

Бурла́чити, чу, чиш, *гл.* = **Бурлакува́ти 1.** Рудч. Чп. 11.

Бурлачи́на, ни, *м.*=**Бурла́к.** *Ой да прийшли бідну бурлачину у некрути брати.* Чуб. V. 1026.

Бурла́чка, ки, *ж.* Бездомная женщина, батрачка. Левиц. ПЙО. I. 165.

***Бурлачня́, ні,** *ж., соб.* Бурлаки. Сл. Яворн.

Бурлачо́к, чка́, *м.* Ум. от **бурла́к.**

Бурли́вий, а, е. Бурливый, бурный. *Сказав: о жизнь! бурливе море, хто цілий на тобі оставсь?* Котл.

Бурли́-голова, ви, *м.* Беспокойный человек, забияка. *Як прийде оця бісова бурли-голова додому,—так усе й піде перевертом по хаті.* Екатеринославск. г.

Бурли́ти, лю́, ли́ш, *гл.* Бурлить. *Чути — щось гуде, клекоче, бурлить страшніше самого грому.* Кв.

Бурлі́й, лія́, *м.* Крикун, возмутитель. *Зараз деякі бурлії схаменулись, подумали про свою голову.* К. ЧР. 311.

Бурло́, ла́, *м.* Ругань, ропот. Мнж. 176. **Зби́ти бурло́.** Поднять сварливый шум. Мнж. 176. **Бурла́ би́ти.** Бездельничать. *Що день тобі у бога бурла б'є та каламуте.* Павлогр. у.

***Бурлува́тися, луюся, єшся,** *гл.* Бурлить. *Вода у Дніпрі бурлується.* Сл. Яворн.

Бурма́к, ка́, *м.* Ворчун, брюзга. Вх. Зн. 4.

Бурми́ло, ла́, *об.* 1)=**Бурма́к.** Вх. Зн. 4. 2) Прозвание медведя.

Бурми́стер, стра, *м.* Бургомистр. К. ЧР. 225.

Бурмисте́рський, а, е. Принадлежащий, свойственный бургомистру.

Бурмистре́нко, ка, *м.* Сын бургомистра.

Бурмистрі́вна, ни, *ж.* Дочь бургомистра.

Бурмистро́ва, вої, *ж.* Жена бургомистра.

Бурмиструва́ти, ру́ю, єш, *гл.* Отправлять должность бургомистра.

Бурмі́й, мія́, *м.*=**Бурма́к.** Вх. Зн. 4.

Бурмо́ситися, шуся, сишся, *гл.* Дуться, показывать недовольство. Желех.

Бурмота́ти, чу́, чеш, *гл.* Бормотать, ворчать. *Почав щось сам собі бурмотати, наче з просоння.* Мир. Пов. I. 172.

***Бурна́к, ку,** *м.* Мель, образуемая *наносами с прибрежных гор.* Сл. Дубр.

Бу́рний, а, е. Бурный. *Бурні води.* К. Іов. 60. *Тиха вода людей топить, а бурна тільки лякає.* О. 1862. VI. 41.

***Бурну́с, са,** *м.* Бурнус. *В їх на плечах бурнуси, що одкидуються на голову.* Крим.

Бу́рок, рку, *м.* Мостовая, вымощенная улица или дорога. Гн. II. 196. **На бурку́ жи́ти.** Жить на-авось. Ном. № 10320. **Сиді́ти на бурку́.** Быть без места. Подольск. г. *Хвалити бога, коли трапиться добре місце, а як же сидітиме на бурку.* Левиц. I. 208. *Був старий священник у Покрови. Висвятившись десь, не пристав на унію; от же не правив, на бурку сидів у Покрови, аж поки знов не настало благочестіє.* КС. 1884. VIII. 724.

Буро́ха, хи, *ж.* Завирушка бурая, Accentor modularis. Вх. Уг. 229.

Бу́рочка, ки, *ж.* Ум. от **бу́рка.** Употребл. и вместо **бу́рка 3.** Вх. Пч. II. 36.

Бу́рса, си, *ж.* 1) Низшее духовное училище, бурса. 2) Стадо, куча (животных). *Бурса гусей.* Каменец. у. *Від Різдва до Водохрища вовки бурсами бігають, лютують.* Подольск. г. 3) Толпа, гурьба, группа, партия. *Бурса йде якихсь харцизяк.* О. 1861. XI. 8 *Чимала бурса косарів пішла,—чи не на Дін.* Полт. *Аж он одна бурса́ ходе по житах, а ото друга—жита оглядають.* Канев. у. *За панів було як повтікають хлопці од некруцтва у ліс та зберуться у бурсу, то вже ж їх тоді ніхто не візьме.* Каменец. у.

Бурса́к, ка́, *м.* Бурсак. Стор. I. 41 Фр. Пр. 130. Ум. **Бурсачо́к.** Ув. **Бурсачи́ще.**

Бурса́цтво, ва, *с., соб.* Бурсаки. *А із брацтва те бурсацтво мовчки виглядає.* Шевч.

Бурса́цький, а, е. Бурсацкий.

***Бурсачва́, ви́,** *ж., соб.*=**Бурсачня́.**

Бурсачи́на, ни, *м.*=**Бурса́к.**

Бурсачи́ще, ща, *м.* Ув. от **бурса́к.**

Бурсачня́, ні́, *ж., соб.* Бурсаки. Св. Л. 219.

Бурсачо́к, чка́, *м.* Ум. от **бурса́к.**

Бурсува́тися, су́юся, єшся, *гл.* Барахтаться, в борьбе возиться. *Вони почали бурсуватись—то в шутку, а то вже і навспрашки.* Новомоск. у.

Бурт, ту, *м.* 1) Паз, желобок в столбах для закладывания досок. Подольск. г., Лебед. у. 2)=**Бу́ртниця.** Мик. 481.

Бу́рта, ти, *ж.* 1) Груда, куча (продолговатая). *Цілі бурти огірків лежять.* Сумск. у. 2) Насыпь, холм, бугор. Рудч. Ск. I. 29. *Із трупів бурти насипає.* Котл. *Біжить вона* (вода) *з крутих бурт у глибокі долини.* Мир. Пов. II. 41. *Очі бігають з ниви на ниву... з яру на зелені бурти.* Мир. Пов. II. 84. *Розривають бурти снігу та вибірають задубілих* (людей). Мир. Пов. I. 118. 3) Насыпь, из которой добывают селитру. Лебед. у. 4) Цепь косцов. Лубен. у. 5)=**Бу́рса 3.** Сим. 193. 6) В игре в **бу́лку** наз **бу́ртою,** если кто из играющих прибьет шар к берегу. *Я на тебе вже нагнав десять бурт.* Рк. Левиц.

Бурти́сь! *меж.,* выражающее быстрое падение. *Дядина заходилась лягати спати, і я вже розібралась, аж щось буртись у город, буртись, а посли ліса трісь!* Г. Барв. 79.

Бурти́ти, рчу́, ти́ш, *гл.* Сверлить, буравить. Мкр. Н. 27.

Бурті́ль, ля́, *м.* Сверток. *Одна жінка вкрала буртіль краму.* Киев. у.

Бу́ртниця, ці, *ж.* В мельнице: перила, ограждающие возвышение, на котором находятся жернова. Мик. 481

***Буртува́ння, ня,** *ср.* Припазовка (процесс). Сл. Дубр.

Буртува́ти, ту́ю, єш, *гл.* Пазовать. Подольск. г.

Бурува́ти, ру́ю, єш, *гл.* Бурлить. *Де по весні вода бурує, там буде яма.* Миуск. окр. Переносно о человеке: бурлить, бушевать. *Прийде та ще й*

бурує, а що знайде в коморі—у шинок забере. Г. Барв. 292.

Буру́лечка, ки, *ж.* Ум. от **буру́лька.**

Буру́лька, ки, *ж.* 1) Точеная головка у палки. 2) Ледяная сосулька. *Із льоду бурульки, що знай кругом брязчали* (у вовка), *уже зовсім пообпадали.* Греб. 386. 3) Трубка? *В ніс втеребив* (чорт) *дві бурульки, з бурульок, мов з кухви, б'ють під стелю через рульки джерела сивухи.* Г. Арт. (О. 1861. III. 103). 4) **Моско́вська буру́лька.** Кукиш. Ном. № 3265. Ум. **Буру́лечка.**

Буру́н, на́, *м.* 1) Вал (в море, реке). *Як розгуляється погода та проти вітру як пожене буруни, то дуб грає по бурунах то вгору, то вниз, як віз по балках.* ЗОЮР. I. 146. 2) Сугроб. *Ти ба, буруни які понамітало.* Лохв. у.

Бурунду́к, ка́, *м.* Раст. Medicago falcata L. Шейк. Вх. Пч. II. 33.

Буру́нька, ки, *ж.* Трубка курительная. *У глибокій кишені люлька бурунька.* Мет. 444.

Бурх! *меж.,* выражающее порыв ветра, удар волны, бросание предмета в воду.

Бурха́йло, ла, *м.* Порывистый ветер, шторм.

Бурха́ння, ня, *с.* Порывы ветра, бушевание.

Бурха́ти, ха́ю, єш, *гл.* 1) Порывисто дуть (о ветре), сильно волноваться (о воде), бушевать. *Великі хвилі піднялись і вітри зачали бурхати.* Котл. Ен. II. 6. *Море... реве да бурхає.* К. ЧР. 308. 2) Бросать, швырять. *Високі хвилі закипіли, суденце стали вверх бурхать.* Мкр. Г. 5. *Там Дем'ян копа, тільки голову вже видно з ями, бурха землею.* Сим. 224. 3) Вырываться, вылетать (о воде, дыме и пр.). *Загорівся господь гнівом, з ніздер дим бурхає.* К. Псал. 36.

***Бу́рхатися, хаюся, єшся,** *гл.* Барахтаться, биться. *Курка бурхається, він її не пускає.* Крим.

Бу́рхивця, ці, *ж.* Часть мельницы: доска над **мучником,** в которой укреплен **лоточо́к.** Черниг. у.

Бурхли́вий, а, е. Бурный, бушующий, стремительный. *Де взялася бурхливая хвиля, од бережка човничок одбила.* Чр. 42.

Бурхну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Одн. в. от **бурха́ти.** 1) Порывисто дунуть. 2) Полить, налить через верх. 3) Хлынуть. *Бурхнуло з неба мов із бочки.* Котл. Ен. II. 33. 4) Швырнуть. *В Дунай зілля бурхнула.* Чуб. V. 833. 5) Ринуться среди волн вперед (о судне). *Хтось човен на море пустив, бурхнув він по хвилі.* Греб. 374.

Бурхну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Броситься. *Бурхнувсь у воду, щоб втопиться.* Стор. МПр. 40.

Бурхоті́ти, чу́, чеш, *гл.* Бушевать. *Хвилі бурхотіли, розливаючись по долині.* Стор. МПр. 50.

***Бу́рці, ців,** *м. мн.* Бакенбарды, баки. *Диви, які бурці викохав—неначе пан!* Звен. у. Ефр.

Бурча́к, ка́, *м.* 1) Журчащий ручей. 2) Струя проточной воды, текущей с шумом. *Дзюркотання весняного струмочка-бурчака.* Г. Барв. 308. Ум. **Бурчачо́к.** Ном. № 13663.

Бурча́ло, ла, *с.* Насек. Муха жужжалка, Musca vomitoria. Вх. Пч. I. 7.

Бурча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* 1) Ворчать, брюзжать. *Хто має багацько, той бурчить; а хто не має, той мовчить.* Ном № 1593. *Утихомирься, не бурчи.* Котл. Ен. III. 37. 2) Журчать (о ручье, потоке). 3) Урчать. *Бурчить у животі.*

Бурчачо́к, чка́, *м.* Ум. от **бурча́к.**

Бурчи́муха, ха, *ж.* Овод, Oestrus. Вх. Пч. I. 7.

Буршти́н, ну, *м.* Янтарь. Желех.

Бурштино́вий, а, е. Янтарный.

Бурьови́й, а, е. Относящийся к буре. ЕЗ. V. 52.

Бу́ря, рі, *ж.* Буря. *Чорне море вітер-буря колихає.* Чуб. V. 935. *Схопилась велика вітряна буря.* Єв. Мр. IV. 37.

Буря́к, ка́, *м.* 1) Свекла, Beta vulgaris. ЗЮЗО. I. 114. **На дога́д буряки́в, щоб дали́ капу́сти.** Говорит об одном, а намекает на другое. Ном. 2) Кушанье из изжаренной свеклы. Маркев. 151. 3) Носящий бурку? Сомнительное слово, встреченное лишь в фальсифицированной думе «Татарский поход Серпяги», напечатанной впервые Срезневским: *Усіх татар-буряків розбивали й пліндрували* Запор. Стар.

I. 85—86. Ум. **Бурячо́к, бурячо́чок.**

***Буряківни́цтво, ва,** *ср.* Свекловодство. Сл. Дубр.

Буряко́вий, а, е. 1) Свекловичный. *Зеленіють... поля буряковим листом.* Лвиц. I. 24. 2) Темно-красный. *Бурякова краска.* Кв.

Буряковиння, ня, *с.* Листья свеклы.

Бур'я́н, ну́, *м.* Сорная трава. Чуб. V. 670. *Лежав у бур'яні бровко муругий.* Котл. Ен. III. 38. *Дунай засихав, зіллям заростав, зіллям-бур'яном, усяким квітом.* Нп. Ум. **Бур'яне́ць, бур'я́нчик.** Чуб. V. 1034. Ув. **Бур'яню́ка.**

Бур'янни́к, ка, *м.* Порода небольшого чернобурого медведя, обитающего в **бур'яна́х** и кустарниках. Вх. Пч. II. 7.

Бур'яни́на, ни, *ж.* Стебель сорной травы. Рудч. Ск. I. 208. *На городі бур'янина.* Грин. III. 656. Ум. **Бур'яни́нка.**

Бур'яні́ти, ні́ю, єш, *гл.* Заростать сорной травой. *Город бур'яніє.* Богод. у.

Бур'янува́тий, а, е. 1) Смешанный с сорными травами. *Бур'янувате сіно.* Константиногр. у. 2) Заросший сорными травами. *Бур'януваті городища.* К. XII. 130.

Бур'янува́тіти, тію, єш, *гл.*=**Бур'яні́ти.**

Бур'я́нчик, ка, *м.* Ум. от **бур'я́н.**

Бур'яню́ка, ки, *м.* Ув. от **бур'я́н.**

Буря́ти, ря́ю, єш, *гл.*=**Бу́рити 1.** *Мусю верх хижі буряти.* Вх. Уг. 229.

Бурячи́ння, ня, *с.*=**Буряковиння.**

Бурячко́вий, а, е=**Буряко́вий.**

Буря́чник, ка, *м.* Свекловичная плантация. Сумск. у.

Бурячо́к, чка́, *м.* 1) Ум. от **буря́к.** е) *Мн.* Раст. Polygonum orientale L. ЗЮЗО. I. 132.

Буря́чча, ча, *с.* Соб. от **буря́к.**

Бу́сель, сля, *м.* Аист. Ном. № 13807. Вх. Пч. I. 16. Ум. **Бу́селько.**

Бу́сень, сня, *м.* = **Бу́сель.** Ном. № 324.

***Бу́сик, ка,** *м.*=**Бу́сель.**

Бу́сі. Детск.: падать, упасть, упадешь. О. 1861. VIII. 8.

Бусленя́, ня́ти, *с.* Детеныш аиста. Ум. **Бусленя́тко, бусленя́точко.**

Бусли́ний, буся́чий, а, е. Относящийся к аисту.

Бу́сол, сла, *м.*=**Бу́сель.** Драг. 8.

Бусурка́ня, ні, *ж.* = **Босорка́ня.** МУЕ. III. 45.

Бусурма́н и бусурме́н, на, *м.* Басурман, магометанин, иноверец. *Ой панночко-шаблюко, панночко наша! з бусурманом зустрівалась, та й не двічи цілувалась.* Чуб. V. 935. *Кримці та нагайці, безбожні бусурмени.* АД. I. 114.

Бусурма́нець и бусурме́нець, нця, *м.*=**Бусурма́н.** К. ЦН. 226.

Бусурма́нити и бусурме́нити, ню, ниш, *гл.* Басурманить.

Бусурма́нитися и бусурме́нитися, нюся, нишся, *гл.* Басурманиться.

Бусурма́нський и бусурме́нський, а, е. Басурманский. *Весь мир християнський і бусурманський.* Чуб. III. 412. *Баша турецький бусурманський.* Чуб. V. 933. *Із землі турецької да з віри бусурменської.* АД. I. 113.

Бусурма́нщина и бусурме́нщина, ни, *ж. Коли ж ми тії бусурманщини лякалися?* Дума.

Бусурме́н и пр. См. **Бусурма́н** и проч.

Бусь! *меж.*=**Бух.**

Буськó, ка́, *м.* 1)=**Буся́ль.** 2) *Мн.* **Буськи́.** Раст. Erodium cicutarum L. I. 122.

Бусько́к, ська, *м.*=**Буськó.** Фр. Пр. 128.

Бусьчи́ха, хи, *ж.* Самка аиста. *Був собі бусьок і бусьчиха, увили собі гніздепце.* Фр. Пр. 128.

Бут, та, *м.* 1) Молодой зеленый лук. 2) Сапог. *Як будемо мастеровать, скажемо сі бути ковать золотими підківками.* Pauli. II. 157. 3) Щебень. Желех. 4) Фундамент? *Хотіли хоча б бут забутить на осінь—нехай устоюється, так не прийдеться.* Новомоск. у. (Залюбовск.). См. **Бути́ти.** 5) *Мн.* **Бути́.** Род игры у мальчиков. Желех. Ум. **Бу́тик.**

***I. Бу́та, ти,** *ж.* Большая бочка (винокуренная). Сл. Дубр.

II. Бута́, ти́, *ж.* Гордость, высокомерие, спесь. *Бута хоче прута.* Фр. Пр. 130.

***Бута́рка, ки,** *ж.* Каток (конный или паровой). Сл. Нік.

Бута́ти, та́ю, єш, *гл.* Гордиться, спесивиться, фордыбачить. *Бутає як теля на мотузку.* Фр. Пр. 131. *Коби не бутав, то би ноги не зламав.* Фр. Пр. 131.

***Бутви́на, ни,** *ж.* Зелень. *Молода майська бутвина блищала на сонці як зелене море.* Н.-Левицьк. «Бурлачка».

Бутви́ння, ня, *с.* Зелень, которую кладут в борщ: петрушка, лук, укроп и пр. Св. Л. 5.

Буте́й, те́я, *м.*=**Боте́й.** *Вівці ж мої, вівці, великий бутею, хто вас буде пасти, як я ся оженю?* Гол. III. 196.

Бу́тель, тля, *м.* 1)=**Пля́шка.** Вх. Лем. 395. 2)=**Сулія́.**

Буте́лька, ки, *ж.*=**Пля́шка.** Стор. МПр. 72. Ум. **Буте́льочка.**

Бутелько́вий, а, е. Бутылочный.

Бу́ти, єсьм, еси́, єсть и **є, єсьмо́, есте́, суть,** прош.: **був, була́, було́,** *гл.* 1) Быть, существовать. *Ти єси син мій.* Єв. Мт. I. 11. *Їдь, кобило, хоть єсь три дні не їла.* Ном. № 9989. *Дурень їсь, Гриню.* Ном. № 8563 *Єсть карії очі—як зіроньки сяють.* Шевч. 133. *Не єсть ти мені сестра, а єсть ти мені ворог.* Рудч. Ск. I. 124. *Не єсть то нас, братця, яничарські кулі в полі постріляли, єсть то нас отцевські й матчині сльози... побивали.* Мет. 439. *Єсть у тебе гроші? Єсть де сісти, та нікому їсти.* Ном. № 741. *Не є кому та донести до милого вісти.* Гол. III. 391. *Було б не рубати зеленого дуба, було б не сватати, коли я не люба.* Нп. *Як би знала, що покине,—була б не любила.* Шевч. *Станемо якось бути на світі,—хоч не жити, дак бути.* Г. Барв. 395. *Було, та загуло. Був, та нема.* 2)—**за.** Быть чем, в качестве чего. *Бути за свідка.* 3)—**в бо́ці.** Быть в стороне. Змиев. у. См. ниже: **бу́ти в о́ці.** 4)—**в гніву́ з ким.** Быть в ссоре, сердиться. *Одже я буду в гніву з тим або з другим.* НВолын. у. 5)—**в квіту́.** Цвести. НВолын. у. 6)—**в о́ці.** Быть на глазах. *Тобі добре: ти в боці, а я що раз ув оці, то мені й докоряє, як що не так.* Волч. у. 7)—**за ві́домом.** Быть в известности. 8)—**з ким.** а) Быть с кем. *Я був там з братом.* б) Видеться и говорить с кем. *А вже були-сте з батюшкою, коли казав ховати буде?* Каменец. у. 9)—**їдéн дух з ким.** Жить душа в душу с кем-нибудь. НВолын. у. 10) **Будь ла́ска, будь ла́скав.** Пожалуйста. *Ви ж, будь ласкав добродію,... розпрягайте коній.* Рудч. Ск. II. 151. *11) **Бу́дьте ласка́ві.** Будьте добры, пожалуйста. Сл. Нік. 12) **Будь, будь-лі.** Нибудь (неопр. част.). *Та наклади будь-лі якою, аби вбив козирем.* Канев. у. *Будь-лі хто надіне свиту, то гарно й дивиться.* Канев. у. *Будь-лі де.* Желех. 13) **Будь-хто.** Кто-нибудь. Вх. Зн. 4. *14) **Будь-яки́й.** Какой-бы ни был, безразлично какой. *Взяли його до себе: нехай буде в хаті будь-який робітник. Принеси сюди кілька будь-якого.* Крим. 15) **Здоро́в був, була!** Здравствуй! *Здорова була, дівчино моя!* Мет. 71. *16) **Будь-що-будь.** Как бы ни было. *17) **Будь-що́, що-бу́дь.** Что-нибудь. *18) **Бува́,** *безл.* а) Случается, случится. *Як ото вийдеш, бува, на поле, то так думки тебе й обсядуть.* б) Чего доброго, пожалуй. *Чи не сказивсь ти, бува, чоловіче добрий?* Звен. у. Ефр.

Бу́тик, ка, *м.* Ум. от **бут.**

Бу́тин, на, *м.* 1) Толстый ствол дерева, очищенный от коры. Вх. Зн. 5. 2)=**Бу́тина.** Вх. Зн. 5. *3) Трамбовка. Сл. Нік.

Бу́тина, ни, *ж.* Лесосек, лес, предназначенный к рубке. Шух. I. 37, 173. Вх. Зн. 67. *Черемш. «Село вирубає».

Бутина́рь, ря́, *м.* Работник в **бу́тині,** дровосек. Желех.

Бути́нник, ка, *м.* = **Бутина́рь.** Желех.

Бути́нок, нка, *м.* Полусапожек, ботинка. Желех. Ум. **Бути́ночок.**

Бу́тириння, ня, *с.* Всякий хлам. Шейк.

Бу́тирь, ря, *м.* 1) Котомка работника на рыбных заводах. Стрижевск. 2) Мелкая посуда и утварь в хозяйстве: горшки, ухваты и пр. Мнж. 176.

Бути́ти, чу́, ти́ш, *гл.* 1) Закладывать фундамент из камней. Желех. 2) Трамбовать. Полт. г.

Бути́вка, ки, *ж.* Тонкая палка в игре **бу́ти.** См. **Бут 5.**

Бути́ти, чу́, ти́ш, *гл.* 1) Реветь глухо, похоже на звук **бу,** мычать. *Бугай бутить.* Мнж. 176. *Худоба бутить,*

бо нероблена. Каменец. у. 2) Гудеть, глухо кричать. *Бач, як бутять* (співали парубки), *аж сюди чутно.* Харьк. у.

Буткóл, ла, *м.* Местное название украинца из Добруджи; живущие там украинцы—потомки ушедших в Турцию запорожцев и беглых крестьян из Галиции. О. 1861. I. 264.

Бýтлик, ка, *м.* Бутылочка, пузырек. НВолын. у. Ум. **Бýтличок.**

Бýтля, лі, *ж.*=**Бýтель.** Желех.

Бутлявий, а, е. Пустой, выгнивший в средине. *Бутлява вже верба.* Екат. у. Слов. Д. Эварн.

Бýтний, а, е. Спесивый, высокомерный. *На бутного найдесі ще бутнійший.* Фр. Пр. 134.

***Бýтній, ня, є.** Присутствующий, находящийся. Сл. Яворн.

Бýтність, ности, *ж.* 1) = **Бутá.** Желех. *2) Пребывание, присутствие, бытность. Сл. Яворн.

Буткíти, кíю, єш, *гл.* Вздуваться. *Повінь все гірше бутніє.* Федьк. I. 91.

***Бýторинння, ня,** *с.* Хлам. Франко «В поті чола».

***Бýторити, рю, риш,** *гл.* Столярничать, делать что-нибудь из дерева. Франко. «В поті чола».

Буття, тя, *с.* 1) Бытие, существование. Башт. 160. 2) Бытность, пребывание. *За мого буття там.*

Бутýк, ка́, *м.*=**Ботю́к.** Вх. Зн. 5.

Бутýм-бутýм-бас, *меж.*, выражающее игру на виолончели. *Бутум-бутум-бас! А хто буде свині пас?* Нп.

Бутурли́н, на́, *м.* В загадке: гребешок, изгоняющий насекомых. *Чорний бутурлин з гори свині потурлив.* Грин. I. 248.

Бутурмá, ми́, *ж.* 1)=**Здúрок.** Вас. 157. См. **Бурдá.** 2) Обрезки мездры, склеенные и спрессованные в листы,—употребляются для каблуков в простых сапогах. Вас. 162.

Бух! *меж.*, выражающее падение, глухой удар или выстрел. О. 1862. IX. 118. *Бух в воду, ніби втопився.* Драг. 47. *Заридала Катерина та бух йому в ноги.* Шевч. *Сіли татко коло печі, мамка татка бух у плечі.* Чуб. V. 1156. *Коли це з лісу бух! бух! бух! Так і повалило три воли у валці.* Драг. 238.

Бýхало, ла, *м.* Увалень, неуклюжий.

Бухáн, нá, *м.* 1)=**Буханéць.** *Пшенишний бухан.* Грин. II. 311. *Бухан хліба.* Рудч. Ск. II. 86. *2) Толчок, тумак, пинок. Сл. Нік. **Наїстись бухáнів.** Быть побитым. Ном. № 4963. Ум. **Бухáнчик.** *Буханчики пшенишні білі.* Котл. Ен. II. 19.

Буханéць, нця́, *м.* 1) Круглый пшеничный или гречневый хлеб. Маркев. 151. *Лучче в людей сухарці, ніж у мачухи буханці.* Нп. *Їдять дівки колачі, молодиці буханці, а парубки сухарці.* Чуб. III. 86. 2) Один хлеб. *Собака узяв з стола буханець хліба.* Рудч. Ск. I. 9. 3) Толчок, тумак. *Иноді було й буханця уліпить Чіпці в спину.* Мир. ХРВ. 26.

Бухáрка, ки, *ж.* Сорт дыни.

Бýхати, хаю, єш, *гл.* 1) Бить, колотить. *Взяла мене бухати, мусів я ю слухати.* Гол. 2) Бросать. *Бабусю у яму бух! каже Оленка, показуючи кулачком, як будуть бухати бабусю у яму.* Мир. Пов. II. 116. 3) Стрелять, палить. *Бухають з гармат.*

Бухи́-бухи́! *меж.*, выраж. кашель. *Ой ти старий бухи-бухи, я молода хихи-хихи!* Нп.

Бухи́кало, ла, *об.* Сильно кашляющий.

Бухи́кання, ня, *с.* Кашлянье, кашель.

Бухи́кати, каю, єш, *гл.* Кашлять. *Так закашляєшся, що ну! Бухикаєш та й бухикаєш.* Св. Л. 49.

Бухи́кнути, ну, неш, *гл.* Одн. в. от **бухи́кати.** Кашлянуть.

Бухи́нка, ки, *ж.* = **Буханéць.** О. 1861. XI. Кух. 36. *Понесли... гарячую м'яку бухинку.* Котл. Ен. II. 9. Ум. **Бухи́ночка.**

Бýхкати, каю, єш, *гл.* 1) = **Бухи́кати.** *2)=**Бýхати.**

Бухкотíти, кочý, ти́ш, *гл.* О громе: греметь. Ів. Білик. Желех.

***Бухнáк, ка́,** *м.*=**Буха́н 2.** Франко. «В поті чола».

Бýхнути, ну, неш, *гл.* Одн. в. от **бýхати.** 1) Ударить. 2) Упасть, свалиться. *Він бухнув додолу.* Драг. 135. 3) Выстрелить. *Бухнула рушниця.* Рудан. I. 60. 4) Вспыхнуть. *То бухне, то згасне.* Вінок. 6.

Бу́хня, ні, *ж.* Маленькая хата из плохого материала, с незаконченной (с боковой стороны?) крышей. Гн. I. 81. Шух. I. 112.

Бухо́ний, а, е=Пухки́й 1. *Хліб у їх такий гарний—бухоний.* Черниг. у. *У нас не спечуть таких млинців, як у вас: у вас он які бухонії, а в нас жилаві.* Черниг. у.

Бухті́ти, ті́ю, єш, *гл.* 1) Пылать, вспыхивать. *Вогні бухтіють.* Харьк. 2) Глухо звучать. *Бубон бухтіє.* Мир. ХРВ. 341.

I. Буц! *меж.*, выражающее столкновение лбами. *Баран-баран буц!* Шейк.

II. Буц, ца́, *м.* 1) Насмешливое название, которое дают херсонские крестьяне захожему человеку из более северной Украины. Херс. Название жителя Подольск. губ., употребляемое крестьянами Черкасского у. (К. П. Михальчук). *2) Короткая, толстая лошадь. Нік. Херс.

Бу́цати, цаю, єш, сов. в. **бу́цнути, ну, неш,** *гл.* Бить, ударить лбом (о баране). *І баран буцне, як зачепиш.* Ном. № 3293.

Бу́цатися, цаюся, єшся, сов. в **бу́цнутися, нуся, нешся,** *гл.* Ударяться, удариться, столкнуться лбами. *Буцнулись так, що аж в обидвох гулі на лобах понабігали.* Брацл. у.

Буцега́рня, ні, *ж.* Арестантская. *В буцегарню запруть.* Стор. I. 143, 152.

Бу́цик, ка, *м.* Род лепешки, жареной в масле. Шейк. *Напече книшів, пиріжків, буциків.* Г. Барв. 130.

Буці́вка, ки, *ж.* 1) Сорт яблок. 2) Насмешливое название, которое жители Херсонск. губ. дают крестьянкам из более северной Украины.

Бу́ці́м, *нар.* Будто, словно. ЗОЮР. I. 218. *Засів, буцім в болоті чорт.* Котл. Ен. I. 26. *Буцім спить.* Драг. 112. ***Бу́ці́м-то.** Будто бы, как-будто бы, будто уж.

Бу́цкати, каю, єш, *гл.* = **Бу́цати.** *Ходить як овечка, а буцкає як баран.* Ном. № 3033.

***Буцка́тий, а, е.** Толстощекий. Сл. Дубр.

***Бу́цма́н, на=Бе́цман.**

***Буцма́тий, а, е.** Толстый, одутловатый... *Виразно малювалося на її невродливім, буцматім та трохи піганистім лиці.* Франко.

Бу́цнути, ся, *гл.* См. **Бу́цати, ся.**

Буць, ця, *м.* Неудавшийся хлеб. *Спекла мама буця, що не їстиме ні куця, ні цюця.* Посл.

Бу́цьо, ця, *с.* Детск. Яблоко. О. 1862. IX. 118.

Бу́ча, чі, *ж.* Шум, крик, тревога. Чуб. II. 434. *Зчинилась була буча не мала: поспільство свого козацтва рішатись не хотіло.* К. ЧР. 198. **Зби́ти бу́чу.** Поднять шум. *За онучу збили бучу.* Ном. № 3516.

Буча́вий, а, е. Ссохшийся. *Які бучаві чоботи! щоб було другого дня вимазать дьогтем, після дощу.* Канев. у.

Буча́віти, вію, єш, *гл.* Твердеть, сохнуть (о кожах), *густеть. *Болото забучавіло, то й їхати важко—і коліс не витягнеш.* Липов. у. Ефр.

Буча́к, ка́, *м.=***Бузько́к.** Вх. Пч. II. 9.

Бучи́на, ни, *ж.* Буковое дерево. *Скажи зробити буковую труну.—Де ж тобі, мила, бучини узяти?* Чуб. V. 631.

***Бучкува́ти, ку́ю, куєш,** *гл.* Бить палкой. *Бо як писар таке право видав, то хай моя також мене б'є. Руки складу навхрест, а вона хай бучкує.* Стефаник.

Бучни́й, а́, е́. Роскошный, великолепный, богатый; шумный. *Бучне весілля справили.* МВ. I. 145. *Бучні були свачини.* НВолын. у. **Бучни́й дощ.** Дождь с большим ветром, бурей. НВолын. у. Ум. **Бучне́нький.**

Бучність, ности, *ж.* Пышность, великолепие.

Бу́чно, *нар.* Роскошно, богато, шумно. *Гучно, бучно, а в п'яти зімно.* Ном. № 11197. *Бучно з проводом ховали попівну.* НВолынск. у. Ум. **Бучне́нько.**

Бучо́к, чка́, *м.* 1) Ум. от **бук.** *Ой убили Миколайка під зеленим бучком* Гол. I. 229. 2) Буковая палка; вообще палка. Гол. Од. 60. *У нашому селі чабан убив бучком вовка.* Полт. у. *Подай мені, жінко, бучка, тепер буду вчити братка.* Макс. 3) Небольшой улей. (Черниг.). Левч. 168. Ум. **Бучо́чок.**

Бучу́лька, ки, *ж.* Ум. от **бучу́ля.**

Бучу́ля, лі, *ж.=***Бочу́ля.** *Плачте, діти, плачте, бучулі не бачте; плачте,*

діти, ревне, чей орендар бучулю верне. Pauli. II. 85. Ум. **Бучу́лька.**

Бу́ччя, чя, *с.* Соб. от **бук.** *Стало їй ся, стало галузя кланяти, бучя і коріня і всяке створіня.* Гол. II. 10.

Бу́ша, ші, *ж.* Цилиндрический сосуд для соления рыбы. Черном.

***Бушáрда, ди,** ж.* Кантовка, молоток. Сл. Нік.

Бу́шки! Детск.=**Бу́сі.**

Бу́шля, лі, *ж.* 1) Самка аиста. Желех. 2) Цапля. Вх. Пч. II. 8.

Бушувáти, шу́ю, єш, *гл.* 1) Бушевать. *Не буйнії вітри в темнім лузі бушували.* Дума. 2) Оковывать (колеса). *Бушовані колеса.* *3) Буйствовать. *Чого він у хаті бушує?* Херс. Нік.

Буя́віти, вію, єш, *гл.*=**Буя́ти 1.** *Поза садком лани буявіють широкополі.* МВ. (О. 1862. I. 96).

Буя́к, ка́, *м.* 1)=**Байра́к.** Встречено только в одном месте,—не ошибка-ли? *Ой не шуми, луже, зелений буяче.* Мет. 92. 2)=**Бугáй 1.** Вх. Пч. II. 5. *Гонить буяка на ярмак.* Гн. I. 96. 3) *Мн.* Раст. Vaccinium uliginosum. Радом. у.

Буя́н, на́, *м.* Непослушный, упрямый вол. КС. 1898. VII. 46.

***Буяни́ця, ці,** об.* Буян. *П'яниця-буяниця.* Харьк. г.

Буя́ння, ня, *с.* 1) Быстрый, пышный рост, *разрастание, расцвет. 2) Бушевание, буйство. Ев. Л. VIII. 24. Чуб. I. 31. *Розбишацьке буяння.* К. Кр. 36. *І гласу божого не чули за буянням.* К. Псал. 145. 3) Свободное, ничем нестесняемое движение, парение. *Буяння гордого ума.* К. ПС. 46.

Буя́р, ра́, *м.* Большая лодка.

***Буя́рин, на,** м.*=**Боя́рин.** Катериносл. А. Вержб. Херс. Нік.

Буя́ти, я́ю, єш, *гл.* 1) Роскошно расти. *Така бузина скрізь як ліс, ніхто туди не ходить,—та буяє так, що продертись трудно.* Драг. 81. *Поле в них буяє бодяками.* К. МБ. XI. 152. *Гіллястий ясокір буяє.* МВ. II. 174. 2) Буйствовать, бушевать, *буянить. *Козаки блукають купами по місту да буяють, як тиї бугаї в череді,—хочуть двори ламати да грабувати старшину.* К. ЧР. 322. *Тепер, славити бога, тихо стало, а то все вітри буяли.* Камен. у. **Ой ви вітри, ой ви буйні, ви всюди буяли.* Нп. 3) Парить, реять; жить и двигаться свободно. *Буяли в небо крилами орлиці.* Вінок. 228. *Риба в морі і в ріках буяла.* Чуб. I. 70.

***Бю́ро, ра** и **бю́рко, ка,** ср.* Письменный стол. Сл. Нік.

В.

В, *пред.* *1) **В, во.** Сл. Нік. 2) См. **У.**

Ва́ба, би, *ж.* 1) Приманка. Желех. *Вабик. Сл. Нік. 2) Прелесть, привлекательность. *А самому як кортіли і любощі й молодецькі ваби.* Г. Барв. 509.

Вабе́ць, бця́, *м.* Приманщик. *Голуб вабець усіх чужих голубів переманює.*

Ва́бик, ка, *м.* Дудочка, употребляемая на охоте для приманывания дичи. Желех.

Ваби́ло, ла, *с.*=**Ва́ба 1.** Желех.

Ва́бити, блю, биш, *гл.* Привлекать, манить; прельщать. *Бере очі, вабить серденько красою.* К. Досв. 68. *Сама* (дівчина) *невеличка, метка і жвава, з веселою на виду усмішкою, вона так і вабила до себе.* Мир. ХРВ. 6.

Ва́битися, блюся, бишся, *гл.* Быть привлекаемым, прельщаемым; льститься на что.

Ва́біння, ня, *с.* Приманивание.

Вабки́й, а́, е́. Легко приманиваемый. Уманець. III. 172.

Ва́бко, *нар.* Легко приманиваемо.

Вабли́вий, а, е=**Ва́бний 2.** Желех.

Вабли́во, *нар.* Привлекательно, прелестно.

Ва́бни́й, а, е. 1) Манящий, приманивающий. 2) Привлекательный, прелестный. Желех.

Ва́бно, *нар.* Привлекательно, прелестно.

Ва́ва, ви, *ж.* Детск. ранка, боль. О. 1861. VIII. 8. Ум. **Ва́вка, ва́вонька, ва́вочка.**

Вава-ву́рр! *межд.* Подражание воркованию голубя. Желех.

Ва́вка, ки, *ж.* Ум. от **ва́ва.**

Ва́вкання, ня, *с.* Частые жалобы на боль. *А набридло вже мені твоє вавкання!*

Ва́вкати, каю, єш, *гл.* Часто говорить **ва́вка,** жалуясь на боль. *Чого ти все вавкаєш? Аж набрид уже!*

Ва́вонька и **ва́вочка, ки,** *ж.* Ум. от **ва́ва.**

Вавці́р, ра, вавча́р, ра, *м.* Кличка старого кота. Желех. *Ой ти вавціру поганий!* (говорится переносно и о человеке, совершающем проказы, наносящем ущерб). Фр. Пр. 134.

Вага́, ги́, *ж.* 1) Вес. *На хуру вагою кладуть.* Г. Барв. 324. *Ой десь мій брат у Криму продає сіль на вагу.* Рудч. Чп. **Вагою да́ти.** Отпустить на вес. **Важко́ю вагою.** С великим трудом. 2) Тяжесть, бремя, груз. *Хури йшли з вагою. Широко ступав Марко, здавалось, і ваги ніякої не було у його на плечах.* Стор. М. Пр. 25. *Ото ж на мене вагою сіло.* Ном. № 13275. *Усяка людина має свою вагу на світі.* К. (О. 1861. VI. 28). *Мов під вагою великого болю опускає голову.* Франко. 3) Весы. *Ой, хто б узяв та зважив моє горе! хто б на вагу зложив моє нещастя.* К. Іов. 4) Гиря. *Я бачив ув Одесі самограйну машину: ваги колеса повертають, а вона й грає, так само, як у дзиґаркові.* Канев. у. 5) Вес, значение, сила. *Це для мене не має жадної ваги.* ***Вагу́ мати́.** Иметь значение. Сл. Нік. 6) **Бу́ти у вазі́.** Быть беременной. *На третій годочок я стала у вазі: господь і мені дав.* Г. Барв. 97. 7) Колебание. *Гой ги, вороги! ми не маєм ваги!* Шевч. 57. *Ревуть, люту́ють вороги, козацтво преться без ваги—і покотились яничари.* Шевч. 59.

***Вага́вий, а, е.** 1) Непостоянный, изменчивый. 2) Нерешительный. Сл. Дубр.

***Вага́дло, ла,** *с.* Маятник. Сл. Дубр.

Ваган, ни́в, *м. мн.* 1) Продолговатая деревянная миса, род небольшого ко-

рытца для пищи. Сим. 19. *Всю страву в вагани вливали і роздавали всім ложки.* Котл. Ен. II. 12. 2)=**Но́чви.** *Сів* (дурень) *у вагани та й плава.* Мнж. 79. Ум. **Ваганки́.** *Біля куреня уже стоять ваганки, повнісінькі галушок з салом.* Греб. 401.

Ваганиці, ни́ць, *ж. мн.*= **Ваганй,** если не ошибка вместо: **ногави́ці?** *Було собі три брати: шли собі широкою дорогою, найшли собі рукавиці, ваганиці й вроки... Стали поділятися: одному—рукавиці, другому—ваганиці, третьому—вроки* (Заклин.). Чуб. I. 132.

Ваганки́. Ум. от **ваганй.**

***Вага́ння, ня,** *ср.* 1) Колебание, качание. 2) Колебание, нерешительность. Сл. Нік.

***Вага́р, ря́,** *м.* Весовщик. Сл. Дубр.

Вага́тися, га́ються, ється, *гл.* Колебаться, не решаться. *От громада й присудила: комусь треба лізти у яму і подивитись, що там таке; всі вагаються.* Рудч. Ск. II. 195.

Вагівни́ця, ці, *ж.* Весы. *Усі на божій вагівниці легкі, нікчемні, як полова.* К. Псал. 140.

Вагітна́, *прилаг.,* употр. только в ж. р. Беременная (о женщине). Рудч. Ск. I. 209.

***Вагітні́ти, ні́ю, ні́єш,** *гл.* Беременеть. Херс. Нік.

Вагове́, во́го, *с.* Весовой сбор. К. (Желех.).

Вагови́й, а, е. 1) Продающийся на вес. *Одібрав він миску слив вагових.* Мкр. Н. 31. *Сталась йому причина—вагова сіль прибила.* Рудч. Чп. 169. *Сіно вагове.* 2) Весовой. 3) **Вагови́й дрюк, дрючо́к.** Шест для поднятия воза при подмазке колес. Чуб. VII. 404.

***Вагови́к, ка́,** *м.* Грузовик. Сл. Дубр.

Ва́гом, *нар.* На вес, по весу. *Усім росказали, який то Тихон став скупий, що вже й хліб вагом дає.* Кв. II. 19.

Вагон, ну, *м.* Вагон. *Порядився з людьми на цілий вагон на чугунку возити овес.* Г. Барв. 204.

***Вагони́ти, ню́, ни́ш,** *гл.* Тяготеть. *Про ту лягу велику, що вагонить над Сходом і Заходом.* Кул.

Вагоні́ти, ні́ю, єш, *гл.* Беременеть. *Дівка не повинна їсти усього близнята—яблука там, чи що, бо буде вагоніть усе близня́тами.* Ном. № 286.

***Вагонові́д, да** и **вагонова́, ди,** *м.* Вагоновожатый. Пр. Пр.

Вагота́, ти́, *ж.* 1) Тяжесть. *Ваготу набірати.* АД. I. 334. *Звелів водам згромадитись на хмарах. І ваготи не чують, не порвуться.* К. Іов. 56. 2) Беременность. *Сестра у ваготі ходить.* Киев. г.

Ваготі́ння, ня, *с.* Тяготение. *Ньютон назвав цю силу ваготінням.* Ком. I. 57.

Ваготі́ти, ті́ю, єш, *гл.* Тяготеть. Желех.

Вагува́тися, гу́юся, єшся, *гл.* 1)= **Вага́тися.** Вх. Зн. 5. 2) Ссориться, спорить. *Його силують, одвертають од неї, а він кислоокої Хвеськи, що батько йому велить любити й брати за себе, не хоче, і вони що-дня вагуються. Така звяга йде в дому.* Г. Барв. 536. 3) Меряться силами? *Їхало 12 братів на войну, тринадцята сестра... билися, вагувалися, сестра пристала, кров іти перестала* (Заговор). Грин. II. 315.

Ваґа́ш, ша́, *м.* Дорога, которою ходят в полонинах овцы на пастбище. Шух. I. 210.

Ва́да, ди, *ж.* 1) Вред. *Отим за оце і вади не буде.* Канев. у. 2) Недостаток. *Нема чоловіка без вади.* Ном. № 2446.

Ваджува́тися, джу́юся, ється, *гл.*— **до ко́го.** Привязываться, приставать к кому. Вх. Уг. 229.

Ва́дити, джу, диш, *гл.* 1) Вредить. *Ледачому животові і пироги вадять.* Ном. № 7159. *Хліб на хліб не вадить.* Ном. № 12028. *Багацько не вадить.* Ном. № 1366. *Як не чує, то й не вадить.* Ном. 2) *Безл.* Тошнить.

Ва́дитися, джуся, дишся, *гл.* Ссориться. *Ой, мужу, та не вадьмося, та ходім до дому та порадьмося.* Гол. III. 544.

Вадки́й, а́, е́. 1) Вредный. 2) Тошный. Уман. IV. 120.

Ва́дко, *нар.* 1) Вредно. Левч. 16. 2) Тошно. Левч. 163. **Ва́дко мені́.** Мне плохо, я нехорошо себя чувствую. Желех.

Вадли́вий, а, е=**Вадки́й.** Закр. Уман. I, 104; IV, 120.

Вадли́во, *нар.*=**Ва́дко.** Уман. I. 104.

Важа́к, ка, *м.* Палочка, на которой

наматывают и завязывают петли при плетении сетей. Черномор.

Ва́жель, ля, *ж.* В нижнем мельничном жернове: деревянное приспособление в средине его, которым можно, при помощи простого механизма, поднимать и опускать этот жернов. Мнж. 481. См. **Ва́ржіль.**

Ва́жений, а, е. 1) Взвешенный. 2) Выдаваемый по весу. *А щоб ніхто не діждав, щоб я важений хліб їла.* Кв. II. I. 152. *) Развесной. *Важений хліб.* Пр. Пр.

Важе́нний, а, е. Очень тяжелый. *Важенна палиця. Най одягнеться в сирітське гірке нарікання, підпережеться вдовицьким важенним зітханням.* К. Псал. 257.

Ва́ження, ня, *с.* Взвешивание. Желех.

Важе́нький, а, е. Ум. от **важки́й.** *Тяжеленек.

Важе́нько, *нар.* Ум. от **ва́жко.** *Тяжеленько.

Ва́жити, жу, жиш, *гл.* 1) Весить, иметь вес. *Він таки має вагу, важить.* Дещо. 2) Взвешивать. *Поламались терези, сіль важучи на вози.* Рудч. Чп. 171. 3) Иметь значение, вес, значить. *Знайду собі иншого... ти мені не важиш нічого.* Г. Барв. 397. *Що він на своєму господарстві важить? що він за чоловік?* Г. Барв. 271. 4) Иметь виды, метить; умышлять, покушаться. *Я двох люблю, я двох люблю,—на третього важу.* Грин. III. 70. *На віщо ж ти важиш: чи на мою ясненькую зброю, чи на мого коня вороного, чи на мене, козака молодого.* АД. I. 170. *Де я мірю, там я вцілю, де я важу,—там я вражу.* Гол. I. 2. *Хто на моє здоров'я важить, той (сам його) не має.* Ном. № 3823. *Він уже давно важив на нас: на новий рік мав хату запалити, а це от обікрав таки.* ***Ва́жити на чиє́ життя́**—покушаться на чью-нибудь жизнь, злоумышлять против чьего-нибудь существования. 5)—**чим.** Рисковать. *Не раз, не два через плоти лазив, не раз, не два здоров'ям важив.* Чуб. V. 79. 6)—**ле́гко.** Придавать мало значения, не придавать особого значения. *Не годилось так легко важити тієї сили.* К. ЦН. 161.

Ва́житися, жуся, жишся, *гл.* 1) Веситься, взвешиваться. 2) Отваживаться, решаться. *Ніхто з них не важився озватись до його словами.* К. Іов. 7. *На дівчину дивитися не важусь.* К. Іов. 65. 3) Покушаться, умышлять. *Не бийтеся, не лайтеся, ви на мене не важтеся.* Нп. *А в дівчини чорні брівоньки, ти, козаченьку, не важся.* Нп. *4) **Тут ва́житься мо́я до́ля.** Тут решается моя судьба. Сл. Нік.

Ва́жіння, ня, *с.* Взвешивание. *А бодай його з таким важінням, що тільки вгайка, а не робота!* Залюбовск.

***Ва́жінь, женя,** *м.* Рычаг мельничный. Сл. Нік.

Ва́жка, ки, *ж.* 1) Снаряд, которым ткач придерживает **ши́нки.** Состоит из деревянного крюка и привязанной к нему веревочки с тяжестью на конце. МУЕ. III. 22. *2) Гирька (весовая).

Важкеле́нний, а, е. Веский, тяжелый. Левч. 24. См. **Важе́нний.**

Важке́нький, а, е. Ум. от **важки́й.**

Важке́нько, *нар.* Ум. от **ва́жко.**

Важки́, кі́в, *мн.* 1) Весы небольшие. Угор. *2) Гирьки, разновес.

Важки́й, а́, е́. Тяжелый. *Лучче ж тобі, брате, важкий камінь підняти, а ніж тобі, брате, з сиротою вік проважати.* Мет. 81. *До бога важкий шлях, а до пекла прямесенький.* Ном. № 201. *Я в тебе гуляла, важкого діла не знала.* Мет. 225. *Важкий день. Важкий віз. Важка година настала. Важкая туча налягає.* Макс. *Важкий дурень.* ***Важки́й тала́н.** Тяжелая участь. *Важкий талан!.. Особливо тепер, коли таких двох ковалів появилося у світовій кузні, як Карло і Петро...* Лепкий. **Важки́м ду́хом ди́хати.** Злиться. *Дитя плаче, ти не поколишеш,—все на мене важким духом дишеш.* Макс. **Важка́ жі́нка.** Беременная женщина. Ум. **Важе́нький, важке́нький.** *Баран важенький і орлу.* Греб. 381. *Маленьке, але важкеньке.* Ном. № 7329.

Ва́жко, *нар.* Тяжело. *Будуть підпрягать, як де буде на волів важко.* Рудч. Ск. I. 180. *Не розливай, мати, води, бо важко носити.* Нп. *Тяжко-важко убогому багату любити.* Нп. *Тяжко-важко заспіває, як Січ руйнували.* Шевч. 8. *Коні уже важко йдуть.* Грин. II. 104. **Ва́жко бре́ше.** Сильно врет.

Ум. **Важе́нько, важке́нько.** *А ненька зачула, важенько здихнула.* Макс.

Важли́вий, а, е. 1) Тяжелый, вескій. *Серце, що ворушиться од жалю гнівного та од туги важливої.* МВ. (О. 1862. I. 75). 2) Важный. Желех. *Те зілля дуже важливе од порухи.* *3) Значительный, серьезный. *Важлива справа.* Ефр.

Важли́во, *нар.* 1) Тяжело. 2) Важно. *3) Значительно, серьезно.

Ва́жний, а, е. 1) Вескій. *Червінець хоць маленький, але важненький.* Ном. № 1386. 2) Важный. *Він там важний, де маленькі вікна.* Ном. № 3043. 3) Очень хороший. *Поставив важну хату на дві половини.* Стор. I. 127. *Сьогодні важний задамо бенкет.* Стор. I. 219. Ум. **Важне́нький.**

Ва́жниця, ці, *ж.* Важность, важная особа, дело. *А що він за* (або: *от яка, не велика) важниця.* Ном. № 5542.

Важни́ця, ці, *ж.* 1) Подставка, подставляемая под шест **(ваго́вий дрюк)** для поднятия воза, чтобы подмазать колеса. Рудч. Чп. 246. Чуб. VII. 404. *Стеле чумак собі постілоньку, зелену травицю, а в голови замість подушечки—кленчасту важницю.* Нп. 2) Торговые весы на базаре; весы. Рудч. Чп. 246. *О, зваж мене на праведній важниці.* К. Іов. 66.

Ва́жність, ности, *ж.* 1) Вескость. 2) Важность. Желех.

*__Важні́ти, ні́ю, ні́єш,__ *гл.* Тяжелеть. *Од спеки аж руки важніють.* Крим.

Ва́жно, *нар.* 1) Веско. 2) Важно. 3) Хорошо, отлично.

Важню́щий, а, е. Очень важный. *Мати і взяла собі в голову, що Антосьо важнюща персона, коли й Тимоха проти його нічичирк.* Св. Л. 283.

Ва́жня́, ні, *ж.* Важня, помещение или место для весов на торговых площадях. Желех.

Важо́к, жка́, *м.* 1) Гирька в ватерпасе; тяжесть, привязываемая к концу веревки (напр., при опускании в воду и пр.); *2) гирька в разновесе.

Важу́чий, а, е. Очень тяжелый, тяжеловесный. *Та хай їм лиха година, оцим грошім! які ж бо вони важучі.* Лебед. у. *Мушкет важучий.* Щог. В. 98.

Ва́жчати, чаю, єш, *гл.* Делаться тяжелее, тяжелеть. Левч. 165.

Ва́йда, ди, *ж.* Раст. Isatis tinctoria L. ЗЮЗО. I. 125.

Ва́йкати, каю, єш, *гл.* Сетовать, жалобно кричать. Вх. Лем. 395.

Ва́йкіт, коту, *м.* Крик боли, тревоги, вообще беспорядочный крик, гам. *Вайкіт, як у жидівські школі.* Фр. Пр. 135.

Ва́йло, *меж.* Увы! горе! Желех.

Вайло́, ла́, *с.* Увалень, вахлак, медлительный, неповоротливый. *Вайло дурне!* (брань). МВ. (КС. 1902. X. 152). Ув. **Вайлю́ка.** Аф. 311.

Вайло́м, *нар.* Во множестве, толпой. *По сіль або там по рибу не ходять по одному, а все вайлом.* Волч. у.

Вайлюва́тий, а, е. Неповоротливый, неловкий, угловатый. *І в кого цей хлопець удався такий вайлуватий? У нас у роду наче й не було таких.* Харьк.

Вайлю́ка, ки. Ув. от **вайло́.**

Вак, ку, *м.* В игре в **вак і копе́ць**— цель, в которую попадают палками играющие. Kolb. I. 197.

Вака́н, на́, *м.* Участок земли в шесть десятин. Вас. 197.

Вака́нець, нця, *м.* Невозделываемая, запасная земля. Уман. I. 282.

Ваканць о́вий, а, е. 1) Вакантный. 2) Заштатный, отставной. *Ісправники все ваканцьові.* Котл. Ен. III. 28.

*__Ваканцюва́ти, цю́ю, цю́єш,__ *гл.* Быть свободным, пустовать. *Коло церкви ваканцює пляц землі таки добрий; там святять паски на Великдень.* Крим.

Вака́рка, ки, *ж.* = **Загоро́да** (для скота). Шух. I. 186.

Вака́рь, ря, *м.* Коровий пастух. Вх. Зн. 5.

*__Ва́катися, каюся, каєшся,__ *гл.* Решаться, отваживаться. *Мой бре, ландштурмаки!.. а над Прут не вакаєте-си?* Черемш. *Відтогди Теклюся вже не вакаєся приходити до дєді в гості.* Черемш. «Село вигибає».

Вака́ція, ції, *ж.* Вакационное время; *каникулы. О. 1861. VIII. 89. Левиц. Пов. 96. *Уже ся вивчив і прийшов домів на вакацію.* Драг. 407.

*__Вакаціюва́ти, ціюю, єш,__ *гл.* Проводить вакации, каникулярное время.

Вакаціюва́тися, ціююся, єшся, *гл.* Житься во время вакаций. *Не вспів він*

розказати, як вакаціювалось. Св. Л. 220.

Вакéлія, лії, *ж.* Раст. Polyporus fomentarius, губка огнивная. Вх. Лем. 395. Губка, трут. Угор. См. **Векéлия.**

Вакерни́па, пи, *ж.* Коза, овца—белая с черными или рыжими пятнами около глаз.

Вакúристий, а, е. Овца или баран белый, но с черными обводами вокруг глаз. О. 1862. V. Кух. 36.

Вáкса, си, *ж.* Вакса. Уман. I. 62.

Ваксóвий, а, е. Тот, который чистится ваксой. Уман. I. 62. *Ваксові чоботи.*

Ваксува́ти, су́ю, єш, *гл.* Чистить ваксой. **Ваксóваний.** Вычищенный ваксой. *І остроги побіляні, і чоботи ваксовані.* Закр. 272.

Вакува́ти, ку́ю, єш, *гл.* 1) Быть бездеятельным (вообще), находиться в бездействии. 2) Оставаться невозделанным (о поле). Радом., Ананьев. у. 3) Терять время, ничего не делать. *Чи ще ж тобі катерга турецька не ввірилася... Щоб ти назад завертався та дні вакував.* АД. I. 130.

Вал, лу, *м.* 1) Вал, насыпь. Драг. 85. *Вали поосідали і зрівнялись із землею.* Стор. II. 97. 2) Грубые толстые нитки из пакли. Вас. 201. *Валом пошитий, вітром підбитий. Ой, я свого чоловіка нарядила паном: сорочечка по коліна підв'язана валом.* Ном. № 12551. 3) Вал, цилиндр. *У млині вал. Чорти зносять хмари до купи; як знесуть багацько, то качають в вали, от того дуже гуде на небі.* Чуб. 4) Кучка сена, в которую сгребается **покíс.** *Горну покіс за покосом у вали, а послі в копиці коплю.* Г. Барв. 429. Ум. **Валóк.**

***Валаса́льниця, ці,** *ж.* Непоседа, потаскуха. *Бісова валасальниця!* Киев. г.

Валаса́ння, ня, *с.* Шлянье.

Валаса́тися, са́юся, ешся, *гл.* Шляться, таскаться, скитаться. *Мені нема ні зіми, ні літа: я завсегда в роботі. Поздоров боже мир—пропитає мене. А ти де валасалася?* ЗОЮР. I. 10. *Став валасаться по світах.* Сим. 203.

Вáлах, ха, *м.* 1) Выложенный баран. 2) Скопитель жеребцов. Шух. I. 211. Ум. **Валашóк.** Вас. 197.

Валáхан, на, *м.* Скопец. Харьк.

Валаша́йник, ка, *м.* = **Валаша́л.** Желех.

Валаша́л, ла, *м.* Кастратор. Мнж. 176.

Валаша́ння, ня, *с.* Охолощение, оскопление.

Валаша́ти, ша́ю, єш, *гл.* 1) Оскоплять, выхолощивать. *Чабани заходжують валашать ягнячі баранчики.* О. 1862. V. Кух. 33. 2) Обрезывать концы ботвы арбузов, чтобы она разрослась в ширину. *Кавуни валашають.* Лебед. у.

Вала́шний, а, е. Оскопленный, выхолощенный. О. 1862. V. Кух. 39.

Валашóк, шка́, *м.* 1) Ум. от **вáлах.** 2) Ствол дерева, чистый от ветвей. *Гарна лоза була колись: такі славні та високі валашки та праві.—Що ж то воно значить: валашки? — Оці* (указывая ствол вишни) *без гілля, самі оці.* Залюбовск.

Валéжний, а, е. Имеющий значение, важность, солидный. *Це штука валежна.* Переясл. у.

Вáлець, льця, *м.* Вальс. *Танцюють польку або вальця.* Ком. I. 27.

***Валéць, льця́,** *м.* 1) Валик, валок. Сл. Дубр. 2) Цилиндр. Сл. Тутк.

Валéнки, *мн.* Суконные красные штаны. Вх. Зн. 83.

Вáливо, ва, *с.* Корыто. Желех.

Валúвочко, ка, *с.* Раст. Trollius europaeus. Вх. Пч. II. 36.

Валúло, ла, *с.* Род валяльни (при водяной мельнице) без пестов, где действует одна вода. Шух. I. 113.

Валúна, ни, *ж.* Нитка **вáлу 2.** *Як сито замучиться, то не треба його оббивать, бо до його прип'яті лихорадки валом: була валину переб'єш, то й одпустиш їх.* Мнж. 154.

Валúти, лю́, лиш, *гл.* 1) Валить, сваливать. *Своє на ніжки ставить, а чуже з ніг валить.* Ном. № 9639. 2) Идти вперед; двигаться массою. *Сліпому нема гори: куди попав, туди й вали.* Ном. № 4660. *Так валкою і валить.* 3)—**вал.** Прясть **вал 2.** *Нумо вал валити.* Маркев. 142.

Валúтися, лю́ся, лишся, *гл.* 1) Разваливаться, разрушаться. *Церкви схизматиків валюються, попи голодні.* Стор. М. Пр. 92. 2) Падать, валиться. *Вийду*

за ворота, від вітру валюся. Мет. 20. *3) Быть в сукновальне, в валянии. *Там валилося моє сукно.* Сл. Яворн.

Ва́лів, лова́, *м.*=**Ва́ливо.** *Натягни води до валова.* Вх. Зн. 5. *Ацю до валова.* Фр. Пр. 135.

Вали́й, лія́, *м.* Сукновал. ЗЮЗО. I. 286.

Ва́лка, ки, *ж.* Обоз. *Прийшов же син Гавриленко а до чумаків до валки.* Рудч. Чп. 32. *Кононенків чесний поїзд валкою несеться.* Мкр. Н. 22. Ум. **Ва́лочка.**

Валки́й, а́, е́. О гончарной глине: тощая глина, требующая примеси более жирной глины. Вас. 177.

Валкува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Скатывать в вал (сено).

Вални́ця, ці, *ж.* 1) Перекладина, на которой лежат концы вала (в мельнице). Черниг. у. Мик. 480. *2) Подшипник. Сл. Дубр. Ум. **Вални́чка.**

Ва́лоб, ба, *м.* Род толстой доски. Шух. I. 188.

Валови́й, а́, е́. 1) Сделанный из **ва́лу 2.** *Волоки шовкові удвоє жіноцькі щирі валові.* АД. I. 168. 2) Относящийся к валу.

Валови́на, ни, *ж.* 1)=**Вал 2.** МУЕ. III. 19. 2) Ткань из **ва́лу 2.** Могилев. у. Желех. 3) Пеньковые очески. Гол. Од. 40.

Валови́тий, а, е=**Вайлува́тий.** Вх. Зн. 5.

Валов'я́ний, а, е. Сделанный из **валу 2.** Желех. *Валов'яний клубок.* Драг. 44.

Вало́к, лка́, *м.* 1) Ум. от **вал.** 2) Часть граблей, на которой укреплены зубья. Шух. I. 166. 3) Брус бороны, в который вставлены зубья. Чуб. VII. 401. 4) Часть ткацкого снаряда **шну́рів.** МУЕ. III. 21. 5) Часть **друлівника́.** Шух. I. 277. 6) Часть **мотови́ла.** Шух. I. 150. 7)=**Вал 4.** *Ополудні гребли сіно і в валочки клали щільно.* Мет. 315. Ум. **Вало́чок.** 8)=**Кача́лка 1.** *Тісто роскачують валком.* МУЕ. I. 103.

Ва́лочка, ки, *ж.* Ум. от **ва́лка.**

Вало́чок, чка, *м.* Ум. от **вало́к.**

Валува́ння, ня, *с.* Лай многих собак. *Собаки де-где не спали. Як проходили хлопці темними вулицями,—позаду їх піднімалося неприязне валування.* Мир. ХРВ. 240.

Валюва́ти, лю́ю, єш, *гл.* 1) Сильно лаять. *Десь вовк у селі, бо так собаки валують.* Черк. у. *Чи чули ви, як сю ніч валували собаки?* КС. 1883. XII. 700. 2) О баранах: совокупляться с овцами. *Барани валують вівці, від чого ті стають кітні.* Шух. I. 210.

***Валюва́тися, лю́юся, єшся,** *гл.* Возиться, барахтаться. *Мущина дужий, як медвідь, бо, знаєте, і не боязливий. З ним валувалися зо три години по хаті: їх чотирі, а він один.* Стеф.

Валу́чня, ні и **валу́ша, ші,** *ж.*=**Валю́ша.** Чуб. VII. 34.

Вальбі́йка, ки, *ж.* Корыто. *Пайцата жрут з вальбійки.* Вх. Уг. 229.

***Ва́лька, ки,** *ж.* Скатаный комок глины. Полт. Золотон. у.

Валькі́р, ру, *м.*=**Алькі́р.** Чуб. VII. 382.

Валькіро́вий, а, е. Относящийся к **валькі́ру.** *Став серед хати проти валькірових дверей.* Св. Л. 199.

***Вальківни́ця, ці,** *ж.* Каток, вал. Сл. Дубр.

Валько́вий и **валько́ваний, а, е.** О постройке: сделанный из глины, глинобитный. Желех.

Валькува́ння, ня, *с.* 1) Выведение глиняной стены. 2) Обмазка стен глиной **(валька́ми).**

Валькува́ти, ку́ю, єш, *гл.* 1) Делать из глины стены постройки. Каменец. у. 2) Обмазывать стены толстым слоем глины. Чуб. VII. 380. Сим. 129.

Валькува́тися, ку́юся, єшся, *гл.* О постройке: быть обмазываемым глиной **(валька́ми).** *Е, ця хата ще раз валькуватиметься.* Залюбовск.

Валькува́то, *нар.* О ходьбе: не твердо, шатаясь. *Цей уже ходе валькувато, а той, хоч йому сто чотирі годи, той ходе так, як молодий.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Ва́льни́й, а, е. 1) Хороший, красивый. *А Михасьо з Мариною там то вальна пара.* Грин. III. 650. 2) Сильный, обильный, во множестве имеющийся. *Такий вальний сніг на дорозі, що й не пройдеш.*

Ва́льо́к, лька́, *м.* Комок мокрой глины, приготовленной для обмазки стен,

также для складывания стен глинобитных построек,—в последнем случае глина перемешана с соломой. Рудч. Ск. II. 28. Kolb. I. 55.

Вальс, са, *м.*=**Ва́лець.** *Краков'яка оддирають, вальса та мазура.* Шевч. 138.

Валю́га, ги, *ж.*=**Кори́то.** Вх. Зн. 28.

Валю́ка, ки, *об.* Ленивец, лежебок. Харьк. у. О. 1862. IX. 66.

Валю́х, ха́, *м.* Пирог из картофеля и пшена. Ковел.

Ва́люш, ша, *м.* Вальдшнеп. *Іде під осінь бити зайця й валюша стрілець.* Щог. Сл. 67.

Валю́ша, ші, *ж.* Сукновальня. Стор. II. 116.

Ва́люшень, шня, *м.*=**Ва́люш.** Мнж. 177.

Валю́шний, а, е. Сукновальный.

Валю́шник, ка, *м.*=**Валю́ша.** НВолын. у.

Валю́шня, ні, *ж.*=**Валю́ша.** Уман. IV. 94.

Валю́щий, а, е. 1) Валящий, ненужный. 2) Падающий, не могущий устоять на ногах. *Він п'яний, аж валющий.* Змиев. у.

Ва́лява, ви, *ж.* Множество. Лубен. Александр. у. *Валява жидів іде з школи.* Залюбовск. *Валявою йдуть люде.* Чер. у. *Снігу валява.* О. 1861. V. 71. *Такого валява риби.* Мнж. 176.

Валя́ка, ки, *об.*=**Валю́ка.** *Ти такий грубиян і валяка.* Г. Барв. 500.

Валя́ти, ля́ю, єш, *гл.* 1) Валить, сваливать, опрокидывать. *Чорт росердився, налітає і хату валяє.* Рудч. Ск. II. 116. *Буйний вітер в полі повіває, бідного козака із ніг валяє.* АД. I. 2) Валять (сукно). 3) Бить, сбивать (с дерева). 4) Пачкать, марать. *Помалу ступайте, пилу не збивайте, шмаття не валяйте.* Чуб. III. 34. 5)—**ко́ней.** Выхолащивать лошадей. Шух. I. 211. 6) Испражняться. Мнж. 122.

Валя́тися, ля́юся, ешся, *гл.* 1) Падать, валиться. *Пішла мати тиняючись, по під тином валяючись.* Макс. 2) Валяться. *Ой не дурно моїх братів китиці по шляху валяються.* АД. I. *Валяється, як свиня в барлозі.* Ном. № 11344. 2) Пачкаться. *Валятися у глину. Коло чого ходиш, тим і валяєшся.*

Валя́щий, а, е=Валю́щий 1. Г. Барв. 439.

Ванбе́ре́ць, рцю́, *м.* Инбирь. *Настою вам, братці, горілку у пляшці із перцем, ванберцем...* Чуб. V. 473.

Ванда́, ди́, *ж.* Род арапника, длинной плети. *Окомани з батогами, саули з вандою.* Грин. III. 634. См. **Фанда́** и **Хвайда́.**

Ва́ндри, рів, *м. мн.*=**Ма́ндри.** Желех. *На вандри сі пустив.* Фр. Пр. 135.

Вандрі́ве́ць, вця, *м.*=**Мандрі́вець.** Желех.

Вандрі́вка, ки, *ж.*=**Мандрі́вка.** Фр. Пр. 136. *Ой заберу діти в торбу, піду на вандрівку.* Гол.

Вандрі́вний, а, е = Мандрі́вний. Желех. *Вандрівний чоловік: усе вандрує...* Фр. Пр. 136.

Вандрівни́к, ка́, *м.* = **Мандрі́вець.** Желех. *Вандрівник,—завандрував в половник* (насмешка над пойманным вором). Фр. Пр. 136.

Вандрува́ти, ру́ю, єш, *гл.*=**Мандрува́ти.** Желех. Фр. Пр. 136.

Ва́ник, ка, *м.* Род куртки. Екатериносл. у. (Залюбовск.).

Ва́нна, ни, *ж.* 1) Ванна. Чуб. II. 644. *Старий казав нанести води в ванну.* Чуб. II. 334. 2) Раст. Verbascum nigrum. Лв. 102.

***Ванта́га, ги,** *ж.* Груз. Н.-Лев.

Ванта́жити, жу, жиш, *гл.* Нагружать. Желех. *Не годиться поганенький візок тяжким заліззям вантажити—не видержить.*

***Ванта́жник, ка,** *м.* Грузчик. Н.-Лев.

***Ванті́х, ха́,** *м.* Брюхо, живот. Сл. Дубр.

Ванькри́р, ра, *м.*=**Валькри́р.** Уман. у.

Вапе́льник, ка, *м.* Приготовляющий известь. См. **Вапня́р.**

Вапе́льня, ні, *ж.*=**Вапня́рка.**

Ва́пенний, а, е=Вапня́ний.

Вапе́нник, ка, *м.* = **Вапе́льник.** О. 1861. I. Слов.

Ва́пна, ни, *ж.* и **ва́пно, на,** *с.* Известь. Вас. 169, 157.

Вапни́стий, а, е. Известковый, богатый известью. Желех.

Вапни́ти, пню, ни́ш, *гл.*=**Вапнува́ти.** Желех.

Вапни́ще, ща, с. Известковая копь.

Ва́пно. См. **Ва́пна.**

Вапнува́ння, ня, *с.* Штукатурка, побелка известью.

Вапнува́ти, ну́ю, єш, *гл.* Штукатурить, белить известью. Желех.

Вапня́к, ка́, *м.* Известняк. Уман. I. 294.

***Вапняко́вий, а, е=Вапня́ний.**

Вапня́ний, а, е. Известковый, из извести. Желех.

Вапняр, ра, *м.* 1) Приготовляющий известь. 2) Возящий известь. Липовец. у. См. **Вапе́льник.**

Вапня́рка, ки, *ж.* Печь для выжигания извести. Желех.

Вапня́стий, а, е=Вапни́стий. Уман. I. 294.

Ва́порт, та, *м.* Испарение. *Як взяла я мертву за голову, то як пішов вапорт на мене, то я насилу донесла до домовини.* Киев. г.

Вар, ру, *м.* 1) Кипяток. 2) Варка, количество для сварения в один прием. *Варе́ників буде тільки на один вар.* Борзен. у. 3)=**Узва́рь.** Шух. I. 144. МУЕ. I. 109. 4) Жижа из квашенной капусты 5) Состав для смазки привитых деревьев. 6) Зной, духота. *Вертаються з панщини люде потомлені і варо́м соя́шним і тяжкою працею.* МВ. (О 1862. III. 43). *7) Смесь смолы со свиным салом, приготовляемая сапожниками для дратвы. Сл. Яворн.

I. Ва́ра! *меж.* Не тронь! прочь! *Вара від мене!* Фр. Пр. 136. *«Ой вара, вара, нові новобранці: ой є в мене иншії коханці».—Ой чомусь тоді не казала: «вара!» як єсь од нас подарунки брала.* Гол. II. 399.

II. Ва́ра, ри, *ж.* Варение, варка. Встречено в поговорке: *Тут ні вари, ні пари,*—не только ничего не варят, а и вода даже не греется, и потому и пар не идет. Фр. Пр. 136. **З то́го ні ва́ри, ні па́ри.** От этого нет никакой пользы. Фр. Пр. 6.

Вараскати, каю, єш, *гл.* Переворачивать. *Вараскати сіно.*

Варако́ба, би, *ж.* Смута, мятеж Угор. См. **Ворохі́бня.**

Ва́рвар, ра, *м.* Варвар. Левиц. Пов. 316.

Варва́рити, рю, риш, *гл.* Праздновать день св. Варвары (4-го декабря). *Було не савити, не варварити та на сорочку сурганити.* Ном. № 4007.

Варва́рки, рок, *ж. мн.* Род **у́ставок.** Kolb. I. 49.

Ва́рварство, ва, *с.* Варварство. К. Бай. 134. К. Краш. 33.

Ва́рварський, а, е. Варварский. К. Краш. 30.

Ва́рга, ги, *ж.* 1) Также: **ва́рґа.** Губа. Желех. 2) ? *Не пуйдем за варгу, заварую 'ня, боже! пуйдем за млинаря, допомоз мі, боже!* Гол. III. 251.

Варга́н, на, *м.* Музыкальный инструмент, на котором играют губами. *На словах, як на варганах, а на ділі, як на балабайці.* Ном. № 2989.

Варга́тий и **варґа́тий, а, е.** Губастый. Желех.

Варґу́ля, лі, *ж.* Шутливо в поговорке, употребляемой при выпивании: губа. *Честь богу хвала, а св'їті варґулі на офіру.* Фр. Пр. 137.

Варе́, *меж.* 1)=**Ва́ра.** Федьк. *2)=**Ве́ре.** *Мой хло, аді мад'яри знов цурікаються!—Варе?* Черемш.

Ва́рево, ва, *с.* 1) Вареная пища. *Марево не варево (не нагодує).* Ном. № 5245. 2) Квашенные огородные овощи, заготовленные для варения. Сим. 19. *Сами собі й обідати варять, хліб печуть, варево кладуть.* Г. Барв. 81. 3) Количество с'естного, необходимое для варения на раз. *Оціх раків буде на варево.*

Варе́на, ної *ж.*=**Варену́ха.** Способ приготовления: МУЕ. III. 88. *У двір закликає та вареною частує, на весілля просить.* Шевч. 108.

Варе́ний, а, е. Вареный. *Кидай печене й варене.* Ном. № 10054. *Який дідько печений, такий і варений.* Ном. № 7971.

Варе́ник, ка, *м.* Род вареного пирожка с творогом, ягодами, кислой капустой, маком, выжимками конопляного семени и пр. Чуб. VII. 442. *Плаває, як вареник у маслі.* Ном. № 1721. Ум. **Варе́ничок.**

Варени́ця, ці, *ж.* 1) Круглые или четырехугольные раскатанные кусочки теста, сваренные в воде; это часто те кусочки, которые были приготовлены для **варе́ників,** но остались за неимением начинки; варятся тогда вместе с **варе́-**

Ва́ркось, *нар.*=**Ва́рко 2.** Вх. Зн. 5.

Ва́рмія, мії, *ж.* Армия. Левч. *Наче ніліон віська хто поставив коло мене, наче вармія.* Драг. 66.

Варна́к, ка́, *м.* Беглый каторжник в Сибири). *Не на Вкраїні, а далеко аж за Уралом, за Елеком старий недобиток-варнак мені росказував оттак.* Левч. 585.

***Ва́рни́ця, ці,** *ж.* Солеварня, соленаренный завод. Сл. Дубр.

Варня́, ні́, *ж.* 1) Помещение для варки, кухня. Желех. *2) Варка. *У нас вже за три дні до Різдва почалась варня.* Сл. Яворн.

Варня́кати, каю, єш, варня́чити, чу, чиш, *гл.* Говорить невнятно; болтать. *Що на рот налізе — варнячить.* Ном. № 13047.

Варови́й, а́, е́. Относящийся к **вару 1.** Вас. 146.

Варо́вня, ні, *ж.* Сторожевая башня. Уман. I. 17.

Варста́т, ту, *м.* См. **Верста́т.**

Варт, ва́ртий, а, е. Стоющий; стоит. *Не варт і річі.* Ном. № 6551. *Не варт і печеної цибулі.* Ном. № 7605. *Пусти його, не варт він того.* Шевч. 19. *Рублів з п'ять варт.* Грин. II 60. **Ва́рта що.** Чего стоит. *Один Дніпро, що варта.* Лепкий.

Ва́рта, ти, *ж.* Стража, караул; время стояния на страже, на часах. *А варта заснула, пан приїхав—не чула.* Чуб. V. 64. *Перед палацом, де вона ешкала, стояла гострая варта* Чуб II. 7. *Всюди постановив варту, щоб ніто вночі з табора не вештався.* К. ЧР. 12. *Прийде безщасна та варта, гра її здстояти.* Рудч. Чп. 87. **На ва́рті.** На часах. *Ходять по двору на варті.* ОЮР. I. 248. Ум. **Ва́ртонька.**

Варта́рка, ки и **варта́рня, ні,** *ж.* сторожка, будка для сторожа или чарового. Желех. Вх. Зн. 5.

Варта́ти, таю, єш, *гл.* Стоить. *Звіуються го тоти, што може тот плуг артати.* Гн. I. 41. *Він вартат пінязі.* н. I. 41.

Ва́ртий. См. **Варт.**

Вартівни́к, ка́, *м.* Сторож, караульный, часовой, конвойный. *Він був... економом в с. Л. і вечером пішов на ік подивитись, чи є вартівники.* Драг. 58. *То певне добрий пройдисвіт, що аж два вартівники з ним ідуть.* Каменец. у. Ум. **Вартівничо́к, вартівни́ченько.** *Суть бо в мене два вартівниченьки, будуть вартувати мої кониченьки.* Pauli. См. **Ва́ртник, вартови́й, вартови́к, вартовни́чий.**

Ва́ртість, тости, *ж.* Ценность, стоимость. Чуб. I. 236. *Казав вильлити золотий плуг... і питати... що той плуг варта. Люди і пани то таксували о вартости злота.* Гн. I. 44.

Ва́ртни́й, а, е. 1) Ценный. Рк. Левиц. Уман. IV. 192. 2) Достойный. *Цей чоловік вартний.* Рк. Левиц.

Ва́ртник, ка, *м.*=**Вартівни́к.** *Прийшов на другу варту,—пустив го вартник.* Гн. I. 193.

Ва́ртно, *нар.* Ценно.

Ва́рто, *нар.,* употребл. как безл гл. Стоит. *Не варто й турбуватись. Варто щось попоїсти.* Грин. I. 120.

Вартови́й, а́, е́. 1) Сторожевой, караульный. *Парк теж оточала вартова сторожа.* Стор. М. Пр. 73. 2) = **Вартівни́к.** ЗОЮР. I. 159. К. ЧР. 389.

Вартови́к, ка́, *м.* = **Вартівни́к.** Левч. 157.

Вартовни́чий, чого, *м.* = **Вартівни́к.** Желех.

Ва́ртонька, ки, *ж.* Ум. от **ва́рта.**

Вартува́ння, ня, *с.* Охранение, оберегание.

Вартува́ти, ту́ю, єш, *гл.* 1) Сторожить, караулить. *Я тебе буду вартувати тепер.* Чуб. 2) Стоить. *Вона* (праця) *дома ж таки втроє більше варту́є.* О. 1862. IV. 104.

Варту́нок, нку, *м.*=**Ва́ртість.** Желех.

Варува́ти, ру́ю, єш, *гл.* Хранить, беречь, остерегать от чего. *Од огня варувала, од огня і од води, і од вшиткой пригоди.* Гол. IV. 388. *Черемш. «Село вигибає».

Варува́тися, ру́юся, єшся, *гл.* 1) Не решаться, стесняться. *Що, Парасю голубонько? що тобі доброго трапилось?—А вона все варується мені сказати, тілько гляне та счервоніє.* МВ. II. 20. *Як я тебе вірно люблю да заняти боюся.—Займай, займай, козаченьку, да займай, не варуйся: я за славу сама стану, сама й виговорюся.* Грин. III.

Ва́ркось, *нар.*=**Ва́рко 2.** Вх. Зн. 5.

Ва́рмія, мії, *ж.* Армия. Левч. *Наче міліон віська хто поставив коло мене, наче вармія.* Драг. 66.

Варна́к, ка́, *м.* Беглый каторжник (в Сибири). *Не на Вкраїні, а далеко аж за Уралом, за Елеком старий недобиток-варнак мені росказував оттак.* Шевч. 585.

***Варни́ця, ці,** *ж.* Солеварня, соленаренный завод. Сл. Дубр.

Варня́, ні́, *ж.* 1) Помещение для варки, кухня. Желех. *2) Варка. *У нас уже за три дні до Різдва почалась варня.* Сл. Яворн.

Варня́кати, каю, єш, варня́чити, чу, чиш, *гл.* Говорить невнятно; болтать. *Що на рот налізе — варнячить.* Ном. № 13047.

Варови́й, а́, е́. Относящийся к **вару 1.** Вас. 146.

Варо́вня, ні, *ж.* Сторожевая башня. Уман. I. 17.

Варста́т, ту, *м.* См. **Верста́т.**

Варт, ва́ртий, а, е. Стоющий; стоит. *Не варт і річі.* Ном. № 6551. *Не варт і печеної цибулі.* Ном. № 7605. *Пусти його, не варт він того.* Шевч. 319. *Рублів з п'ять варт.* Грин. II 60. ***Ва́рта що.** Чего стоит. *Один Дніпро, що варта.* Лепкий.

Ва́рта, ти, *ж.* Стража, караул, время стояния на страже, на часах. *А варта заснула, пан приїхав—не чула.* Чуб. V. 64. *Перед палацом, де вона мешкала, стояла гострая варта* Чуб II. 77. *Всюди постановив варту, щоб ніхто вночі з табора не вештався.* К. ЧР. 312. *Прийде безщасна та варта, гра її одстояти.* Рудч. Чп. 87. **На ва́рті.** На часах. *Ходять по двору на варті.* ЗОЮР. I. 248. Ум. **Ва́ртонька.**

Варта́рка, ки и **варта́рня, ні,** *ж.* Сторожка, будка для сторожа или часового. Желех. Вх. Зн. 5.

Варта́ти, таю, єш, *гл.* Стоить. *Звідуются го тоти, што може тот плуг вартати.* Гн. I. 41. *Він вартат пінязі.* Гн. I. 41.

Ва́ртий. См. **Варт.**

Вартівни́к, ка́, *м.* Сторож, караульный, часовой, конвойный. *Він був... економом в с. Л. і вечером пішов на тік подивитись, чи є вартівники.* Драг. 58. *То певне добрий пройдисвіт, що аж два вартівники з ним ідуть.* Каменец. у. Ум. **Вартівничо́к, вартівни́ченько.** *Суть бо в мене два вартівниченьки, будуть вартувати мої кониченьки.* Pauli. См. **Ва́ртник, вартови́й, вартови́к, вартовни́чий.**

Ва́ртість, тости, *ж.* Ценность, стоимость. Чуб. I. 236. *Казав вильлити золотий плуг... і питати... що той плуг варта. Люди і пани то таксували о вартости злота.* Гн. I. 44.

Ва́ртни́й, а, е. 1) Ценный. Рк. Левиц. Уман. IV. 192. 2) Достойный. *Цей чоловік вартний.* Рк. Левиц.

Ва́ртник, ка, *м.*=**Вартівни́к.** *Прийшов на другу варту,—пустив го вартник.* Гн. I. 193.

Ва́ртно, *нар.* Ценно.

Ва́рто, *нар.,* употребл. как безл гл. Стоит. *Не варто й турбуватись. Варто щось попоїсти.* Грин. I. 120.

Вартови́й, а́, е́. 1) Сторожевой, караульный. *Парк теж оточала вартова сторожа.* Стор. М. Пр. 73. 2) = **Вартівни́к.** ЗОЮР. I. 159. К. ЧР. 389.

Вартови́к, ка́, *м.* = **Вартівни́к.** Левч. 157.

Вартовни́чий, чого, *м.* = **Вартівни́к.** Желех.

Ва́ртонька, ки, *ж.* Ум. от **ва́рта.**

Вартува́ння, ня, *с.* Охранение, оберегание.

Вартува́ти, ту́ю, єш, *гл.* 1) Сторожить, караулить. *Я тебе буду вартувати тепер.* Чуб. 2) Стоить. *Вона* (праця) *дома ж таки втроє більше вартує.* О. 1862. IV. 104.

Вартю́нок, нку, *м.*=**Ва́ртість.** Желех.

Варува́ти, ру́ю, єш, *гл.* Хранить, беречь, остерегать от чего. *Од огня варувала, од огня і од води, і од вшиткой пригоди.* Гол. IV. 388. *Черемш. «Село вигибає».

Варува́тися, ру́юся, єшся, *гл.* 1) Не решаться, стесняться. *Що, Парасю голубонько? що тобі доброго трапилось?—А вона все варується мені сказати, тілько гляне та счервоніє.* МВ. II. 20. *Як я тебе вірно люблю да заняти боюся.—Займай, займай, козаченьку, да займай, не варуйся: я за славу сама стану, сама й виговорюся.* Грин. III.

276. *Сватай, сватай, козаченьку, сватай, не варуйся.* Мет. 329. 2) Остерегаться; беречься. *Котрий іде у старости, то най ся варує.* Гол. III. 215.

***Варувки́й, а́, е́.** Стеснительный. Сл. Дубр.

Вару́дити, джу, диш, *гл.* Томить. *Коло серця варудить.* См. **Мару́дити.**

Вару́нок, нку, *м.* Боль живота, ветры. Мнж. 177. *Я хоч що їм, то мені ніякого варунку нема, не так, як буває иншим.* Константиногр. у.

***Варцаб, ба,** *м.* Подоконник. Франко. «В поті чола».

Варца́ба, би, *ж.*=**Лу́тка 1.** Шух. I. 90.

Варш, ша, *м.* ? Ум. **Варша́лок, варша́лочок.** *Заснула кухарочка, треба їй варшалочка, треба їй варша дати, щоб дала вечерати.* Грин. III. 504.

Варьо́ха, хи, *ж.*=**Варену́ха.** *Ми вашої варьохи не пили.* Грин. III. 500.

***Варю́га, ги,** *ж.* Впадина, глубокая яма. Сл. Тутк.

Ва́ря, рі, *ж.* 1) Вареное. Угор. 2) Род кушанья: сладкие квашеные бураки, сливы и фасоль, сваренные каждое отдельно, смешивают в одно кушанье. Шух. I. 142.

Варя́г, га и **варя́га, ги,** *м.* Здоровяк. *У мене син такий варяг.* Ном. № 13944.

Варяни́ця, ці, *ж.*=**Вареница.**

Ва́рянка, ки, *ж.* Род кушанья, сваренного из капусты, капустной жижи. Вх. Лем. 395. Вх. Уг. 229.

Васа́г, га́, *м.* Чумацкий воз. Св. Л. 187.

Васи́льо́к, лька, *м.* Раст. а) Ocimum Basilicum. Вх. Пч. I. 11. б) Amarantus paniculatus L. ЗЮЗО. I 111. в) Amarantus sanguinemus L. ЗЮЗО. I. 166. г) Salvia dumetorum Andrz. ЗЮЗО. I. 135. д)—**польови́й.** Thymus acinos. Лв. 102. *Без васильків і без рути спочивайте, діти.* Шевч. 204. *Нехай Марусі вільце в'ють з хрещатого барвінку, з запашного васильку, з червоної калини.* Нп. Ум. **Васи́льо́чок.** *А у садочку два васильочки.* Мет. 142.

Ва́ський, а, е. Ваш. Одоп. 72. *Ваські звичаї не такі, як наські.*

Ва́та, ти, *ж.* Род невода с мелкими ячеями для небольшой рыбы. Вх. Пч. II. 21.

Вата́г, га́, *м.* 1)=**Ватажо́к.** *Виходило з зеленого гаю сорок чоловік розбою, попереду ватаг молоденький на воронім коню.* Рудч. Чп. 53. *Він за ватага в заброді разом був три годи.* Мкр. Н. 30. 2) Старший над пастухами. *Ватаг — найстарший в полонині* (при пастьбе скота); *він порядкує там усім: людьми, маржиною, молоком.* Шух. I. 189.

Вата́га, ги, *ж.* 1) Ватага, отряд, толпа; шайка. *Простяглася по діброві понад Дніпром козацька ватага.* Шевч. 170. *І наплодилось у тім болоті чортяк до врага,—не багацько їх—ціла ватага.* Рудч. Ск. I. 63. *Яка ж ватага розбішак!* Котл. Ен. 2) Стадо мелкого скота. *Ой я козак нетяга, в мене овець ватага.* Нп. *Віджени коров у череду, а овечок і телят у ватагу.* Чуб. II. 529. 3) Стая. *Вовків ціла ватага.* Грин. I. 163. *4) Старший рабочий, десятник, об'ездчик. Хот. Нік. Ум. **Вата́жка.**

Ватагува́ння, ня, *с.* Бытие **ватагом.**

Ватагува́ти, гу́ю, єш, *гл.* Быть **ватагом.** Шух. I. 218.

Вата́жжя, жя, *с. соб.* Предводители, атаманы, начальники. Желех. Ном. VI.

Вата́жити, жу, жиш, *гл.* Предводительствовать, начальствовать. Уман. III. 149.

Вата́житися, жуся, жишся, *гл.* Волочиться, ухаживать. *Молоде парубча, а за тією молодицею раз-у-раз ватажиться.*

Вата́жка, ки, *ж.* 1) Ум. от **вата́га.** 2)=**Вата́г 1.** Рудч. Чп 101.

Вата́жко, ка, *м.*=**Ватажо́к.** ЗОЮР. I. 132.

Ватажкува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Быть предводителем, атаманом, старшим. Желех. См. **Вата́жити.**

Вата́жний, ного, *м.* = **Ватажо́к.** Желех.

Вата́жник, ка, *м.* Пастух овец. *Уже з села ватажники ватагу гнали.* Шевч. 517. *Ватажник пас вівці.* Рудч. Ск. II. 50.

Ватажникува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Быть овечьим пастухом.

Ватажо́к, жка́, *м.* Предводитель, атаман, начальник. *Позаходили в Московщину з Гунею і ще деякими ватажками.* Стор. М. Пр. 60. *Хто ватажком піде перед вами?* Шевч. 127.

Ва́терка, ки, *ж.* Ум. от **ва́тра.**

Ваторни́к, ка́, *м.* 1) В жилище пастухов в **полони́нах,** называемом **ста́я,** жилое отделение, где спят и варят пищу пастухи. Шух. I. 186, 187. 2) Род пристройки при хате состоятельного гуцула, имеющего летом дома дойный скот, в которой приготовляют молочные продукты. Шух. I. 109.

Ва́торопка, ки, *ж.* Затруднение. *Ваторопка через те була мірщикові, що того земля туди йде, а того туди.* Черниг. у.

Ва́торопко, *нар.* Затруднительно, неудобно. *З волами ваторопко в оранку, як муха куса, а то їми краще орати, ніж кіньми.* Черниг. г.

Ва́тра, ри, *ж.* 1) Очаг. Шух. I. 186. Огонь. **Жива́ ва́тра.** Огонь, добытый при помощи трения друг о друга двух кусков дерева; добывается с известными обрядами **ватаго́м в полони́ні** и служит для разведения огня в жилище пастухов и для совершения различных обрядовых действий над скотом, охраняющих, по мнению пастухов, этот последний. Шух. I. 191. 2) Под печи, на котором печется хлеб. Вх. Лем. 395. Ум. **Ва́терка.** *Ой там на леваді ватерка ся курить.* Гол. I. 290. *Чи би ви не дали мені ватерки?* Гн. II. 241. *3) Костер. Черемш. «Село вигибає».

Ватра́к, ка́, *м.* Кухонный очаг на дворе. Желех.

Ватра́лька, ки, *ж.* Род кочерги, но не загнутой, а лишь расширенной и расплющенной на конце. Вх. Лем. 395.

Ва́трище, ща, *с.*=**Ва́тра.** Желех.

Ватрі́ти, рію, єш, *гл.* Сгорать. Желех.

Ва́троль, ля, *м.* 1) Дубина, ухват. Угор. 2) Остолоп, дубина.

Ватува́ти, ту́ю, єш, *гл.* Иметь намерение, рассчитывать. *Я віз ватував купити.* Борз. у.

Вату́йка, ки, *ж.* 1) Годовалая коза. Шух. I. 211. 2)=**Вату́ля.**

Ватуйни́к, ка́, *м. соб.* Овцы, козы, еще не ягнившиеся. Желех.

Ватуйча́, ча́ти, *с.* Козленок. Шух. I. 211.

Вату́ля, лі, *ж.* Овца, впервые имеющая ягненка. Вх. Пч. II. 6.

Вахла́й, лая́, *м.* Вахлак. *І так собі ніби нікчемний народ, вахлаї такі... ходять було схилившись.* ЗОЮР. I. 293.

***Вахля́р, ру́** и **ра́,** *м.* Веер. *А він протягом місяця, замкнувшися в робітні, зробив чудовий вахляр, а на ньому була викладена барвистими дощечками ціла мука спасителя в сценах.* Франко.

Вахма́йстер, стра, *м.* Вахмистр. Гол. I. 145.

Ваць! вацю́! *меж.* для зова свиней. *Вацю, свині, до корита.* ХС. VII. 417.

Вацю́кати, каю, єш, одн. в. **вацюкнути, ну, неш,** *гл.* Звать, позвать свинью криком: **вацю́!** *Біжу, як те поросятко, як на його скаже: «паць! паць!» або вацюкне.* Г. Барв. 354.

Ваш, ва́ша, ва́ше, *мест.* Ваш, ваша, ваше. *Не оставте ласкою вашою, добродію, і моїх синів.* МВ. II. 63. *Де ваша мати? Поможи, боже, і нашим, і вашим.* Ном. № 3009. *Вибачайте, не вашій честі, дурний був.* Черниг. г.

Ва́шенець, нця, *м.* Сторонник вашей партии.

Ваше́ський. См. **Ваше́цький.**

Ва́шець, шеці, *ж.* Ваша милость (титул). Котл. НП. 396. *Просили батько й мати і я вашеці прошу на ці чесні дари.* Ном. № 345.

Ваше́цький и **ваше́ський, а, е.** Уважаемый. *А я роду не такого, щоб любила ледачого; а я роду вашецького,—люблю сина отецького.* Грин. III. 289. Иногда употр. в ироническом смысле в значении: несколько гордый, спесивый. *Вашеський панич (що на вашець гне, гордовитенький).* Ном. № 2530.

Вб...., вв...., вг.... См. **Уб...., ув...., уг....**

Вд.... См. **Уд....**

Вдіве́ць, вця́, *м.,* **вді́вонька** и **вді́вочка, ки,** *ж.* = **Удіве́ць, уді́вонька, уді́вочка.**

Вдова́, ви́, *ж.*=**Удова́.**

Вдове́нко, ка, *м.*=**Удове́нко.**

Вдове́ць, вця́, *м.*=**Удове́ць.**

Вдове́цький, а, е=**Удове́цький.**
Вдови́н, на́, не́=**Удови́н.**
Вдови́цький, а, е=**Удови́цький.**
Вдови́ця, ці, *ж.*=**Удови́ця.**
Вдовиче́нко, ка, *м.*=**Удовиче́нко.**
Вдові́вна, ни, *ж.*=**Удові́вна.**
Вдові́ти, вію, єш, *гл.*=**Удові́ти.**
Вдовки́, во́к, *ж. мн.*=**Удовки́.**
Вдовува́ння, ня, *с.*=**Удовува́ння.**
Вдовува́ти, ву́ю, єш, *гл.* = **Удовува́ти.**

Ве́! *меж.* 1) Фи! гадость! 2) Подражание реву медведя. Драг. 6. См. **Ве́йкати.** 3) **Ве-ве!** Выражение удивления. Вх. Лем. 396.

Вевека́ти, каю, еш, *гл.* Говорить нечленораздельно, невнятно (о немых и пр.). Лохв. у.

Вевíрка, вевю́рка, ки, *ж.* Белка. Гол. III. 495.

***Ве́врик, ка,** *м.*=**Вевíрка.** Сл. Нік.

Вегля́, *пред.* Сообразно, соответственно. Радом. у.

Вегéря, рі, *ж.* Род танца. *Підтикавсь та й давай вегері скакати.* Кв. II. 89.

Ведмеденя́, ня́ти, *с.* Медвежонок. Рудч. Ск. II. 91. Ум. **Ведмеденя́тко.** Чуб. II. 155.

Ведме́дик, ка, *м.* 1) Ум. от **ведмі́дь.** Рудч. Ск. II. 3. 2) Насек. медведка, grillotalpa vulgaris. 3) Род хмельного напитка. 4) Наливное колесо в мельнице.

Ведме́дина, ни, *ж.* Медвежье мясо. Уман. II. 96.

Ведмеди́ха, хи, ведмеди́ця, ці, *ж.* Самка медведя. *«Дам,—каже ведмедиха,—тобі свого й покорму, дам ще ведмежого сина тобі на послугу, да тільки не губи мене з світу».* Рудч. Ск. I. 134.

Ведме́дка, ки, *ж.* = **Ведмеди́ха.** *Чужі жінки баранки, Мелашка ведмедка: ведмежі лапи...* (Заговор). Мил. М. 40.

Ведме́дник, ка, *м.* Вожатый медведей. Аф. 312.

Ведмедча́, ча́ти, *с.* = **Ведмеденя́.** Рудч. Ск. I. 122.

Ведмедчу́к, ка́, *м.* 1) Медвежонок, молодой медведь. Рудч. Ск. I. 134. 2) Насек. жук-олень, Lucanus cervus. Вх. Пч. I. 6.

Ведме́дько, ка, *м.*=**Ведме́дик.**

Ведмедю́к, ка́, *м.* 1)=**Ведмедчу́к.** 2)=**Ведме́дик 2.**

Ведмедя́ка, ки, *м.* Большой медведь. Аф. 312.

Ведме́дячий, ведме́жий, а, е. Медвежий. Рудч. Ск. I. 134. Греб. 365. *Ведмедячий барліг.* Грин. I. 181. **Ведме́же у́хо.** Раст. а) Verbascum Thapsus. ЗЮЗО. I. 140. б) Salvia Aethiopis L. ЗЮЗО. I. 134.

Ведмежа́, жа́ти, *с.* Медвежонок. *Од свині не будуть ведмежата, а ті ж поросята.* Ном. № 13909. Ум. **Ведмежа́тко.** Мил. 19.

Ведме́жий. См. **Ведме́дячий.**

Ведмі́дь, ме́дя, *м.* Медведь. *Швидкий як ведмідь за перепелицями.* Ном. № 10997. *Не жируй з ведмедем, бо він тебе задавить.* Ном. № 1213. Ум. **Ведме́дик.**

Ве́дрик, ка, *м.* Встречено в детской щедровке: *Щедрик-ведрик! дайте вареник!* Чуб. III. 477. См. **Бе́дрик.**

Ве́жа, жі, *ж.* 1) Башня. *Верх Бескида калинова там же стоїть вежа нова.* Гол. I. 141. 2) Тюрьма, заключение. *Вежу одсиджує.* 3) Святочная, на праздник Пасхи, игра: пять или шесть мужчин становятся вместе, берясь друг за друга руками, у них на плечах еще два или три, у тех еще один, и так ходят. См. **Дзвиня́ця, оборі́г.** Гол. I. Об'ясн. к изобр. 21.

Вежо́вий, а, е. Башенный. **Вежо́вий дім.** Тюрьма. Звенигородка. Рк. Левиц.

Везеру́нок, нка, *м.* Виньетка. *Зроблю маленьку книжечку; хрестами і везерунками з квітками кругом листочки обведу.* Шевч. 376.

Везти́, везу́, зеш, *гл.* Везти. *Не в тім сила, що кобила сива, а в тім, що не везе.* Ном. № 7221. **Везти́ москаля́.** Врать.

Везу́чий, а, е. О лошади: хорошо везущій. *Кобила хоч і шкапувата, та проте везуча.* Нежин. у.

***Везу́чість, чости,** *ж.* О лошади, грузовике: грузопод'емность. Сл. Дубр

***Везю́чий, а, е**=**Везу́чий.** *А що вже кінь, так кінь: і баский, і веселий, і везючий.* Кон. II. 62.

Ве́йкати, каю, еш, *гл.* 1) Кричать: **вей!** (о евреях). 2) Реветь по-медвежь-

ему. *Люде хотіли бога злякать та і сховались під місток. От тіки бог зійшов на місток, а вони: «Ве!»—«Вейкайте жви,—кае,—і до віку». Вони і побігли* (ведмедями). Драг. 6.

Ве́кати, каю, єш, *гл.* 1) Издавать звук: **ве.** Желех. 2) Выражать отвращение. 3) Рвать, иметь рвоту.

Веке́лия, лиї, *ж.* Трут. Шух. I, 191. См. **Вакелія.**

Ве́кнути, ну, неш, *гл.* Издать звук: **ве.** *З усього маху стусонула Колісника міжи плечі, — той векнув.* Мир. Пов II. 69.

Ве́ксель, ля, *м.* Вексель. *Векселя не дав.* Г. Барв. 318.

***Веле́бно,** *нар.* Повелительно. *Сказав йому велебно.* Олесь.

Вележи́рувати, рую, єш, *гл.* Роскошествовать, жить по-барски. Чуб. VII. 575.

***Велели́пний, на, не.** Велелепный, великолепный. *Ночі йому минали за́ бенькетами по велеліпних віллах.* Кон.

Велелю́дний, а, е. Многолюдный. *Да вознесут його в громаді велелюдній.* К. Псал. 251.

Велелю́дно, *нар.* Многолюдно.

***Велемо́вний, а, е.** Многоречивый. Сл. Нік.

Велему́дрий, а, е. Весьма мудрый.

Велему́дро, *нар.* Весьма мудро.

Велерічи́вий, а, е. Многоречивый. *Язик отой велерічивий.* Шевч. 625.

Ве́лет, та, *м.* = **Ве́летень.** Уман. I. 68.

Велете́нський, а, е. Исполинский, гигантский. Уман. I, 68.

Ве́летень, тня, *м.* Великан, исполин, гигант. *Велетні то були високі, високі люде—от як дерева.* КС. 1885. IX. 186. *Велетню у світі недовго жити.* Ном. № 5826. *Велетень у громаді—як правда в пораді.* Ном. № 5827.

Ве́летів, това, ве. Принадлежащий великану. *Видів мальовану велетову ногу.* Гн. II. 4.

Ве́лий, а, е=**Вели́кий.** *Свята твоя дорога, боже! хто велий, яко ти, на світі.* К. Псал. 175.

Вели́к, ка, ке = **Вели́кий.** *Велик пень, та дурень.* Ном. № 6341.

Велика́нський, а, е. Огромный. *Батенькові подарунок великанське сито.* Гол. III, 465.

Вели́кдень, кодня, *м.* Светлое воскресенье. *Не к різдву йде, а к великодню: уночі тріщить, а вдень плющить.* Ном. № 518. **Рахма́нський вели́кдень.** По народн. поверьям, светлый праздник легендарных людей рахманов, которые празднуют его в тот день, когда доплывут к ним пущенные в страстные четверг или субботу скорлупы пасхальных яиц, а это бывает на преполовение. Ном. № 299. **Руса́лчин вели́кдень.** Четверг троицких праздников, когда, по поверью, празднуют русалки. ХС. I. 76. ***Но́вський нели́кдень, мертве́цький вели́кдень,** см. под словом **Но́вський.**

Вели́кий, а, е. 1) Большой; великий. *Як світ великий, так різне на нім буває.* Ном. № 397. *Як у воді не без чорта, так у великого пана не без жида.* ЗОЮР. I. 146. *Великий дурень.* Ном. **Вели́кого сто́їти.** Много стоить; много значить. **Вели́ка доро́га.** Дальняя дорога. *Ой не їдь, синку, у велику дорогу.* Нп. **Вели́ка голова́.** Умная голова. *Нема чого журитися: нехай той журиться, що велику голову має.* Ном. **Вели́кий Луг.** Так называлась у запорожцев низменность по левой стороне Днепра, ниже о. Хортицы, от устья реки Мокрой Московки до первого впадения в Днепр р. Конки, покрытая огромным вековым лесом, болотной травой и высокими камышами. Эварн. Вольн. запор. казаков (2-е изд.). 124, 274. *Січ—мати, а Великий Луг—батько.* Ном. № 757. *Ой повій, повій, вітре, через море та з Великого Лугу.* Шевч. 56. **Вели́кий піст.** Великий пост. Ном. № 6410. **Вели́кий понеді́лок, вівто́рок** и пр. Страстной понедельник, вторник и т. д. Ном. № 11567. **Вели́ка Руїна.** Период в истории правобережной Украины между 1672 и 1678 г.г. **Вели́кий час.** Продолжительное время. **Не за вели́кий час.** В короткое время. **Вели́кого коліна, вели́кої руки́.** Знатный, родовитый. Св. Л. 217. ***—лі́тера.** Прописная буква. Сл. Нік. 2) Рослый, высокий, *Великий рости та розумний будь.* Ном. *Великий до неба, а дурний як треба.* Ном. № 6347. 3) На-

звание медведя у гуцулов. Чух. І. 22. *3) Значительный. **Вели́ке цабе́.** О человеке: большая шишка. Сл. Нік.

Вели́кість, кости, *ж.* 1) Величина. *Виросло аж до великости справдешніх гір.* Левиц. ПЙО. І. 479. 2) Большое количество.

Ве́лико, *нар.* Очень; сильно; много. *На свого сина велико сердився.* ЗОЮР ІІ. 49. *Инший велико знає, а в мене пам'яти не має. Велико розумна... велико здібна.* К. XII. 16. Ум. **Вели́чко.**

Великово́їн, на, *м.* Великий воитель. Рудч. Ск. II, 185.

Великово́їнний, а, е. Тот, кто великий воитель. *Іван великовоїнний за 'дним махом-побивахом сто душ побиває.* Рудч. Ск. II. 185.

Великовче́ний, а, е. Многоученый. Левиц. Пов. 93.

Великогрі́шниця, ці, *ж.* Большая грешница. *Замолоду ся жінка великогрішниця була: дитину свою занапастила.* Змиев. у.

Вели́кодень, дня, *м.* = **Вели́кдень.** *Завтра пресвітле Христове воскресение, день-Великодень.* АД. І. 234.

***Велико́дний, а, е** = **Велико́дній.** *Великодними святками. Великодна паска.* Крим.

Велико́дній, я, є. Пасхальный. *Маруся у великодню суботу сама вчинила паску.* Кв. І. 67. **Велико́дні свя́та, святки́.** Светлый праздник, светлая неделя.

Великоду́шний, а, е. Великодушный. *О, Байдо, воїне великодушний.* К. Бай. 20.

***Великоземе́лля, ля,** *с.* Многоземелье. Сл. Яворн.

***Великоземе́льний, а, е.** Многоземельный. Сл. Яворн.

Великоліт'ній, я, є. Многолетний. *Дерева великолітні.* Шевч. 436.

***Великоло́дний, а, е** = **Велелю́дний.**

Великомо́вний, а, е. Многоречивый. *Не великомовна була... усе мовчки.* МВ. II, 34.

Великомо́вність, ности, *ж.* Многоречивость. Желех.

Великомо́жний, а, е. Вельможный, знатный. *Простих і великоможних смерть не минає.*

Великому́ченик, ка, *м.* Великомученик. *Де ж ти, великомучениче святий, пророче божий?* Шевч. 561.

Великому́ченица, ці, *ж.* Великомученица. Шевч. 439.

Великоро́дний, а, е. Высокородный. *Княгиня великородна.* МВ. (О. 1862. III, 39).

Великорозу́мний, а, е. Очень умный. *Ти вже в нас великорозумний.* Левиц. КС. 27. Сим. 230.

Великосві́тній, я, є. Аристократический, принадлежащий к высшему свету. *Соромились размовляти нею* (українською мовою) *серед людей великосвітніх.* К. XII. 122.

Великотерпля́чий, а, е. Многотерпеливый. *Бог великотерплячий.* Васильк. у.

***Ве́лит=Ве́лет, та.**

Ве́лич, чи, *ж.* Громадина, громада. *Воли в його велич. Велич був покійний чумак. Ліс у мене стародавній, добрий: дуби—велич усе.* Харьк. *Дівка така велич.* Константиногр. у.

***Величáйко, ка,** *м.* Хвастун Сл Дубр.

***Величáльний, а, е.** Хвалебный. Сл. Яворн.

***Величáння, ня,** *с.* Чванство. Сл. Яворн.

Величáти, чáю, еш, *гл.* 1) Величать, называть, титуловать. *Тільки будуть мене, мати, на підпитку гречкосієм, домонтарем величати.* Макс. *Один одного звикли добродіями величати.* ЗОЮР. II. 201. 2) Почитать, относиться с уважением; чествовать. *Дурня багатого всі величають.* Ном. № 1429. *Андрею, не будьте свинею, коли вас люде величають.* Ном. № 2837. *Десь я тобі та докучила, по твоєму двору ходячи, кіскою маючи, твій двір величаючи.* Макс.

Величáтися, чáюся, ешся, *гл. 1)* Важничать; чваниться. *Величається як заяць хвостом.* Ном. № 2488. *Величається мов попадя на весіллі.* Ном. № 2491. 2) Возвеличиваться. *Веселися ж, моє серце, величайся, моя славо!* К. Псал. 31.

Величе́зний, величе́нний, а, е. Огромный, большущий. Желех.

Величе́нький, а, е. Довольно большой. *Бур'янець і величенький, та ніхто його не думає полоти.* Кв.

Величі́нь, ні́, *ж.* Величина; огромность. *Ми можемо вияснити величінь сонця.* Дещо (4-те вид.). 26.

Вели́чкий, а, е. Большой. Вх. Зн. 6.

Вели́чко, *нар.* Ум. от **ве́лико. Нас не вели́чко.** Нас не много. Вх. Лем. 396.

Вели́чний, а, е. 1) Почитаемый, находящийся в чести, достойный. *До попа ідемо, гостинці несемо житні, пшенишні—ми в попа велишні.* Мет. 25. *Який сей хліб чесний та величний, щоб такі й ви були.* 2) Величественный. *Діла твої святі, величні, все сталося, як ти задумав.* К. Псал. 260.

Вели́чність, ности, *ж.* 1) Значение, значительность, достоинство. *Козаки у хлібі кохаються, ото як зійдуться, то й пита один одного: а скільки у тебе хліба, бо він у чому иншому величности не покладає.* Могил. у. 2) Величественность.

Вели́чно, *нар.* Величественно. *Одягнися красотою шаною велично.* К. Псал. 108. *Як у нас велично та пишно.* МВ. (О. 1862. III. 41). Ум. **Вели́чненько.** *Бабуся, сидячи за столом тихенько і величненько, якусь думку собі думала.* МВ. (О. 1862. III. 58).

Величноче́сний, а, е. Высокочестный, благородно честный. К. М. і Х. 39

Вели́ччя, чя, *с.* 1) Величие. *Ти своє величчя з неба на всю землю разпросторив.* К. Псал. 14. *Велике слово свідкує про величчя того народу, що зачав його в глибині свого духа.* К. XII, 131. 2) Величание, почет, честь. *Марусю—калино, малино! нам, на тебе дивитися мило, да на твоє біле обличчя, що зробила родоньку величчя.* МУЕ. III. 152. *Нарядила родоньку величчя, що звеличали три двори.* МУЕ. III. 152.

Веління, ня, *с.* Веление, приказание. *Обносять злющі мене словом, а я храню твої веління.* К. Псал. 277.

Вели́ти, лю́, ли́ш, *гл.* Велеть, приказывать, приказать. *Ой чому не прийшов, чому не приїхав, як я тобі, серденько, веліла?* Мет. 31. **Не вели́ти.** Не позволить, не велеть, запретить. *Мені мати не велить з тобою, серце, говорить.* Мет. 54. *Не велять ходити, дівчини любити.* Мет. 92. *Я не велю милому журитися.* Мет. 99.

Вельбі́б, бо́бу, *м.* Род крупных бобов. Вх. Лем. 396.

Вельбу́читися, чуся, чишся, *гл.* Важничать, чваниться. Черниг.

Вельбу́чний, а, е. Важный, знатный. *Я не вельбучний чоловік,—їм і рибу просту, і хліб.* Черниг. у.

Вельго́го́р, ра, *м.* Раст. Pisum macrocarpum. Вх. Пч. II. 34.

Ве́льми, *нар.* Очень, весьма. *Дорогий шаг до сповіддя, а після сповіддя не вельми.* Ном. № 7775. *Ішов козак на линію і вельми надувся.* Ном. № 792. *Радуйся, Хвесе, кіт сало несе! радуйся вельми, бо вже перед дверми.* Ном. № 12680. *Я маю вельми дорогий крам.* Макс. *Вельми добре.* Киев. у.

Ве́льмий, а, е = Вели́кий. *Боже єдиний, боже вельмий! Тепер увесь світ на хабарові стоїть.* Киев. у. *Святий боже, святий вельмий, змилуйся над нами.* Киев. у. *Дощ іде, та не вельмий.* Васильк. у.

***Вельмипова́жаний и вельмипова́жний, а, е.** Многоуважаемый. Сл. Нік.

***Вельмишано́вний, а, е.** Высокопочтенный, высокочтимый. Сл. Нік

Вельмо́жа, жі, *м.* Вельможа. Желех.

Вельмо́жество, ва, *с.* Знать. К. ЧР. 200.

Вельмо́жний, а, е. Знатный, вельможный; могущественный. *Доля карає й вельможного й неможного.* Ном. № 1729. *Вельможна громада.* Шевч. 126. *Була колись шляхетчина, вельможная пані.* Шевч. 130. **Вельмо́жний па́не.** Милостивый государь (титул), *Вельможний пане, моя жінка несповна розуму.* Рудч. Ск. I. 187.

Вельмо́жність, ности, *ж.* Знатность. Желех.

Венбе́рь, рю, *м.* = **Имбе́рь.** *Несу перчику, венберю на свою любу вечерю.* Грин. III. 539.

Венге́рка, ки, *ж.* Род слив, венгерская слива. Уман. IV. 39.

***Венгерь, ря,** *м.* Венгерец - коробейник (Еще в недавнее время ходили по селам уроженцы Венгрии, украинцы и словаки, разнося галантерейный товар). *Там венгерь прийшов та такого краму наніс та як розіклав—аж очі бере.* Звен. у. Ефр.

Венґирь, ря, *м.* Гарь от трубки. *Він дриґез або венґир кладе за губу як циган.* Екатериносл. у.

***Вене́цький, а, е.** Венецианский. *Та незабаром зробиться весело. Венецький карнавал: Дженґісхан, Тамерлян, Сарданапаль*! Лепкий.

Ве́нтерь, ря, *м.* = **Ятір.**

Ве́пер, пра, *м.* 1) Вепрь, дикий кабан. *Унадився чорний вепер паровинку рити.* Гол. IV. 506. 2) Кастрированный свиной самец. Вх. Пч. II, 7. Ум. **Ве́прик.** Гн. I. 130, **вепро́к.** Гн. I. 129.

Вепри́на, ни, *ж.* 1) Мясо вепря. 2) Раст. Ribes grossularia. Вх. Пч. II. 35.

Вепро́к, (ка? веприка?), *м.* Ум. от **ве́пер.** Гн. I. 129.

Ве́ра, *нар.* Наверное. *Еще хоць бись пила фіялковий корень, вера уж не будеш нашим дівкам ровень.* Гол. IV. 435. *Хоць би ти обшила хижечку докола, вера ти не найдеш ньонечка сокола.* Гол. IV. 424.

Верба́, би́, *ж.* Верба, ветла, Salix. *Шумлять верби в кінці греблі, що я насадила.* Мет. 113. *Не стояла б до півночі з милим під вербою.* Шевч. 12. *Будь високий як верба, а багатий як земля.* Посл. **У йо́го на вербі́ гру́ші расту́ть.** Он врет, он говорит небылицы. **Куди́ не пі́деш, то золоті́ ве́рби расту́ть.** Везде испортишь дело. Рудч. Ск. II. 61. **Вербу́ носи́ти поча́в.** Зап. Грин. I. 233. 2)—**ди́ка**=**Дереза́.** Вх. Пч. I. 11. Ум. **Ве́рбка, вербо́ця, вербо́чка, вербо́ченька, ве́рбочка.**

***Ве́рбель, (е) ля,** *м.* Вербовщик (рекру́тов). *А батько стоїть при ковадлі, взяв свій невеличкий спряточний молоток у руку і кільконацять разів ударив по ковадлі, швидко раз-за-разом, мов вербель на барабані.* Франко.

Вербо́вина, ни, *ж.* 1) Одно вербовое дерево. КС. 1883. XI. 510. *Не стій, вербино, роскидайся* Мет. 159. 2) Вербовое дерево. *Стіни з вільхи та вербини.* Щог. Сл. 99. Ум. **Вербо́винка.** Мнж. 30.

Вербо́винець, нця, *м.* Лоза. Вх. Лем. 396.

Вербо́винка, ки, *ж.* 1) Ум. от **вербо́вина.** 2) Раст. Aster Amellus L. Вх. Пч. II. 29.

Вербо́вця, ці, *ж.* Ум. от **верба́.**

Вербо́ч, ча́, *м.*=**Ве́рбниця.** Чуб. I. 237. *Прийшов вербич, два кожухи тербич.* Ном. № 426.

Вербо́ченька, вербо́чка, ки, *ж.* Ум. от **верба́.**

Вербів'я, *см.* **Вербов'я.**

Ве́рблик, ка, *м.* Принадлежность уздечки,—задвижки, удерживающие с обеих сторон уздцы, вкладываемые в рот лошади (К. П. Михальчук).

Верблю́д, да, *м.* Верблюд. Шевч. 437. *Після нього і верблюд не питиме.* Драг. 379.

Верблю́дка, ки, *ж.* Раст. Epilobium tetragonum. Вх. Пч. I. 10.

***Верблюжа́, жа́ти,** *ср.* Верблюженок. Сл. Яворн.

Верблю́жий, а, е. Верблюжий. *Іоан був одягнений у верблюжий волос.* Єв. Мт. I. 6.

Верблю́жина, ни, *ж.* Верблюжье мясо.

Вербля́ниця, ці, *ж.* Время в самом начале весны, когда вербы цветут. *Вербляниця то ще не весна: і сніг припада, і крупи ідуть.* Вх. Зн. 6.

Ве́рбний, а, е. Вербный.—**ти́ждень.** Вербная неделя.—**неді́ля.** Вербное воскресенье.

Вербни́к, ка́, *м.* Вербовая роща. Кролевец. у.

Ве́рбниця, ці, *ж.* 1) Вербная неделя. *Прийде вербниця, назад земля вернеться.* Ном. № 426. 2)=**Вербля́ниця.** Желех.

Вербня́к, ка, *м.*=**Вербни́к.** Желех.

Вербо́вий, а, е. Ивовый. *Козячий кожух, вербові дрова,—біда готова.* Ном. № 8110.

Вербо́[ї]в'я, в'я, *с. соб.* Вербы. *Ой ти вербо, вербов'я, похилилося голля.* Грин. III. 429.

Верболі́з, ло́зу, *м.* Раст. Salix carraca. ЗЮЗО. I. 134. *Верболіз б'є до сліз.* Ном. № 13639.

Ве́рбонька, ве́рбочка, ки, *ж.* Ум. от **верба́.**

Вербува́нець, нця, *м.* Завербовавшійся в войско. Вх. Лем. 396.

Вербува́ння, ня, *с.* Вербование.

Вербува́ти, бу́ю, єш, *гл.* Вербовать. *Ой цісарю, цісаричку, чому нас вербуєш?* ЕЗ. V. 143. *Ой як же нас вербу-*

вали, злоті гори дарували; а як же нас звербували, то в кайдани закували. Нп

Вербу́нка, ки, *ж.* Вербовка. *Пристань, пристань до вербунки, будеш їсти з маслом курки.* Ном. № 12511.

Вербунко́вий, а, е. К вербованию относящийся. Желех.

Вербу́нок, нку, *м.*=**Вербу́нка.** *Пристань, пристань до вербунку, будеш їсти з маслом курку, будеш їсти, будеш пити і в хорошому ходити.* Нп.

Верб'я́, б'я́, *с.* соб. Вербы. *Куди не повернешся—золоте верб'я росте.* Ном. № 3136.

Верве́чка, ки, *ж* 1) Веревочка, на которой привешена люлька, колыбель (всех **верве́чок** четыре). К.С. 1893. VII 80. *Шовкові вервечки, колисочка швабська, дитиночка панська.* Мет. 4. 2) Ряд, толпа людей, животных. *А он Грицько малу вервечку за собою веде.* Мир. Пов. I. 129. *Вервечка курей.* Мнж. 177.

Верг, гу, *м.* Слой. Вх. Зн. 6.

Ве́ргання, ня, *с.* Бросание, швыряние. Г. Барв. 425.

Ве́ргати, гаю, єш, сов. в. **ве́рг(ну)ти, ну, неш,** *гл.* 1) Бросать, бросить, швырять, швырнуть. *Такі дуби верга, що по півтора обіймища.* Рудч. Ск. II. 106. 2) **Ве́ргнути очи́ма.** Взглянуть. *Ой шила сорочку,—покоротила, вергла очима на побратима.* Гол. II. 226.

Ве́ргатися, гаюся, єшся, сов. в. **ве́рг(ну)тися, нуся, нешся,** *гл.* Бросаться, броситься. Шух. I. 212. *Як не вержеся усе те на мене, як не стане кусати, гризти.* Гн. II. 64.

Ве́рглик, ка, *м.* Инструмент для плетения лаптей. *Мав... верглик той, що лапті плетуть.* Чуб. II. 382.

Ве́рг(ну)ти, ся. См. **Ве́ргати, ся.**

Вергу́н, на́, *м.* Сладкое печение: хворост, хрусты. Сим. 192. Ум. **Вергуне́ць, вергу́нчик.**

Ве́ре, *нар.* В самом деле? неужели? Вх. Зн. 6.

Вереве́й, б'я, *м.*=**Горобе́ць.** Чуб. II. 15. Ум. **Вереве́йко.** *Веребейко в стрісі.* МУЕ. III. 126.

Вереб'я́чий, а, е=**Гороб'ячий.** Чуб. II. 16.

Верев'я́ний, а, е. Веревочный. Слов. Д. Эварн.

***Ве́ред, ду,** *м.* Каприз (детский). *Вереду-вереду, іди собі в череду, кого хоч напади—чи вола, чи корову, а чи дівку чорноброву...* Пирят. у., Кононівка.

Ве́реди, дів, *мн.* Капризы, прихоти.

Вереди́ти, джу́, ди́ш, *гл.* Мешать, препятствовать, вредить. Угор.

Вереди́тися, джу́ся, ди́шся, *гл.* Чваниться. *Як ся вередит богацький син: убрався як пан.* Вх. Зн. 6.

Вереді́й, дія, *м.* Капризник, прихотливый, переборчивый. Уман. II, 8. *Вередувала б тебе лиха година! Чого тобі не стає ще? Ну, та й вередій же!* Харьк.

Вереді́йка, ки, *ж.* Капризница, прихотливая, переборчивая.

Вередли́вий, а, е. Капризный, прихотливый. *Вередлива коза вовку користь.* Ном. № 2630. *Вередливе тілки воду варить.* Ном. № 2727.

Вередли́во, *нар.* Капризно, прихотливо.

Вередни́к, ка́, *м.* 1)=**Вереді́й.** 2) Раст. Thlaspi arvense L. ЗЮЗО. I 138.

Вередни́ця, ці, *ж.*=**Вереді́йка.** *Не буде їй добра у світі, коли такою вередницею зостанеться.* МВ. I. 26.

Вередо́вний, а, е=**Вередли́вий.** *Ну, та й вередовна дитина.* Черниг. у.

Ве́реду, *меж.*, обозначающее капризничанье. Встречено в скороговорке. *Вереду-вереду та пасла дівчина чсреду.* Харьк.

Вередува́ння, ня, *с.* Капризы, прихоти, привередничанье. *Хома з того часу зарікся коней купувати та жінчине вередування сповняти.* Рудч. Ск. II. 174.

Вередува́ти, ду́ю, єш, *гл.* 1) Капризничать, прихотничать, перебирать, привередничать. *Тогді їм* (запорожцям) *таки й тісніше стало, бо вередувати почали.* ЗОЮР. I. 77. *Тепер ти вередуєш: будеш їсти печену редьку.* Ном. № 12228. 2) Перебирать (польск. wertowac?). *Вередував дерево: чи більше сухого, чи більше зеленого.* Чуб.

Вередун, на́, *м.*=**Вереді́й.** Левч. 56. Ум. **Вередуне́ць, вередун́чик.** Аф. 313.

Вередуха, хи, *ж.*=**Вереді́йка.** Уман. II. 8. Ум. **Вередушка.** Аф. 313.

Верезáти, жу, жиш, *гл.* Скрипеть. *Аби входовими дверима за єдно не верезати, не рипати, кладуть...* Шух. I. 94.

Веремíй, мія́, м., веремія, мії, *ж.* 1) Кутерма, суматоха, смятение. *Всі веремію підняли.* Котл. Ен. III. 8. *Не краще було й товаришам Гонти: і їх четвертували по городах і містечках, і їх голови, руки і ноги розвішували по перехрестях. Попався у сю веремію і наш дідуган Тарасович.* Стор. I. 252. *Пастухи в ту ніч, як народився Христос, вздріли й велику веремію на небі.* Старод. у. **Крути́ти веремія́, веремíю.** а) Делать быстрые нападения, атаки, нападать то здесь, то там. Потебн. III. 67. К. ЧР. 423. *Ніхто краще його не ставав до бою, ніхто не крутив ляхам такого веремія.* К. ЧР. 13. *Крутять в полі веремія делібаші кіньми.* К. МБ. XI. 142. *Як зачав він веремія крутити: то шарпне, то сіпне, то кусне мене, аж гірко мені стало.* Канев. у. *б) Морочить голову. Сл. Нік. **Крути́ти мізком веремíю.** Измышлять, задумывать хитрости. Потебня. III. 67. *Я вже трохи й догадуюсь, яку він крутить мізком веремію.* Шереперя, купала на Йвана. 22. **Сказáти веремíю.** Сказать нечто. *Сказав би веремію, та здумав, що говію.* Ном. № 3583.

Вéре́м'я, м'я, *с.* Хорошая погода. Шух. I, 81. 189. *По слоті верем'я.* Фр. Пр. 146. ***Крáсне вéрем'я.** Вёдро. Сл. Нік.

Вере́нва, ви, *ж.* Ряд снопов в одоньях. Чуб. VII. 575.

Вере́ня, ні, *ж.* Маленькая верета. Kolb. I. 69. Ум. **Верéн(ь)ка.** *У нас не суть веренки, лем тоненькі плахотки.* Гол. IV. 407.

Вéрес, су, *м.* Раст.=**Вéріс.** Вх. Пч. I. 9.

Вéресень, сня, *м.* Сентябрь (месяц). Желех.

Вéреск, ку, *м.* Визг, крик. Левч. 62. *Вереск у хаті.* Фр. Пр. 146.

Верескле́п, пу, *м.* = **Верескле́т.** ЗЮЗО. I. 123.

Верескли́вий, а, е. Крикливый. Желех. Левч. 62.

***Верескля́, ля́ти,** *с.* Крикливое дитя. Звен. у. Ефр.

***Вере́скнути, ну, неш,** *гл.* Заорать, крикнуть резко. Звен. у. Ефр.

Верескотня́, ні, верескотня́ва, ви, *ж.*=**Вéреск.**

Верескýн, на́, *м.* Крикун. Уман. II. 48.

Верескýха, хи, *ж.* Крикунья, Уман. II. 48.

***Вéресневий, а, е.** Сентябрьский. Сл. Нік.

Вере́снути, ну́, неш, *гл.* Крикнуть резко. *Півень на призьбі на все подвір'я як вересне.* Драг. 76.

Вере́та, ти, *ж.* 1) Дерюга. 2) Род шерстяных разноцветных ковриков, которыми застилают лавки, а иногда и стол. Чуб. VII. 387. Kolb. I. 58. *Дайте ж нам і постілку та й писані верети.* Гол. II. 111. *3) = **Рядно́.** Франко. «В поті ч.». 4) Множество, куча. *Верета горобців у просі.* Фр. Пр. 147. Ум. **Вере́тка.**

Веретéнечко, ка, *с.* Ум. от **веретéно.**

Веретéнитися, нюся, нишся, *гл.* Вертеться как веретено.

Веретéнний, а, е. Относящийся к веретену. **Залíзо веретéнне.** Стропильное железо, двухвершковой толщины. Вас. 199.

Веретéнниця, ці, *ж.*=**Веретíльник.** Вх. Пч. II. 16.

Веретéно́, на, *с.* 1) Веретено для прядения. Чуб. VII. 410. Вас. 201. *Позичила веретено, гребінь, днище, прийшла додому і давай прясти.* Рудч. Ск. I. 178. *На сорочку не напряла, веретін не було.* Г. Барв. 45. Названия частей веретена в Лебед. у.: острый конец—**шпинь,** утолщенная средняя часть—**пузцé,** зарубка после нея—**шúйка,** конец—**п'я́тка** (Залюбовск.). Гуцульские названия: острый конец—**спíнь,** утолщенная средняя часть—**чéрево,** зарубка после нея—**зáтинка,** деревянный диск, надеваемый на конец,—**кóчальце,** конец—**гýска.** Шух. I. 148. 2) Веретено, стержень как часть различных снарядов и машин, напр., снаряда для прядения шерсти (назв. тупого конца: **гýзка.** Вас. 153) и различных ткацких снарядов: **ремíсника́** (Шух. I. 257), **снува́лки** (МУЕ. III. 15), **чóвника** (Шух. I. 258), **шпýлера** (МУЕ. III. 14),

поря́дки; также как часть следующих машин: **жо́рен** (Шух. I. 146), **млина́ ручно́го** (Шух. I. 103), **водяного** и **вітряка́** (Kolb. I. 61; Мик. 481), **кру́га гончарського** (Вас. 179; Шух. I. 360—362) и пр. Ум. **Верете́(і)нце, верете́нечко.**

Верете́нце, верети́нце, ця, с. 1) Ум. от **верете́но.** 2) *Мн.* Раст. Equisetum arvense. Вх. Лем. 396.

Вере́тина, ни, *ж.* Нитки для тканья, **вере́ти.** МУЕ. III. 19.

Верети́ння, ня, *с.? Ні з того, ні з сього—веретиння.* Ном. № 7003.

Вере́тище, ща, *с.* Рубище. *Все веретище Остапове держалось тільки латками.* Г. Барв. 22.

Верети́льник, ка, *м.* 1) Змея медяница, Anguis fragilis. Вх. Пч. I. 16. 2) Ящерица. Вх. Лем. 396.

Верети́льниця, ці, *ж.* 1)=**Верети́льник.** Вх. Пч. I. 16. 2) Род рыбы. Шух. I. 24. 3) Злая женщина.

Верети́нник, ка, *м.* 1) Часть **ручно́го млина́.** Шух. I. 103. 2) Снаряд, употребляемый при сматывании ниток с веретена на **мотови́ло:** на четырехугольной деревянной подставке—**ла́виці** стоят вилки—**розсо́ха,** которые своим **хвосто́м** укреплены в подставке; на верхние концы **розсо́х** надета дощечка — **прави́ло,** имеющая, кроме двух отверстий для концов вилок, еще и третье посредине; веретено с напряденными на него нитками вставляется так, что тупой его конец упирается в место, где выходят вилки, а острый—в среднее отверстие—**прави́ло;** если тянуть за конец нитки, то веретено вращается и нитка разматывается. Шух. I. 149. *3) Веретенщик. Сл. Нік.

Верети́нце. См. **Верете́нце.**

Вере́тка, ки, *ж.* Ум. от **вере́та.**

Вере́то, та, *м.*=**Пи́лка 3.** Вх. Пч. II. 21.

Вере́ття, тя, с. 1) Тряпье, хлам. 2) Круг снопов в стоге. Александров. у.

Вере́тяний, а, е. Дерюжный; подобный дерюге. *У своїй веретяній свитині.* Г. Барв. 22.

Вере́чи́, ве́ржу, жеш, *гл.* Бросить, кинуть. Угор. *Волілась мя в болото вереči, ніж мя мали вояки стереči.* Гол. I. 137.

Верещáка, ки, *м.* 1) Крикун, пискун. *2) Род кушанья. Клиновецька.

Верещáння, ня, *с.* Резкий крик, визг.

Верещáти, щу́, щи́ш, *гл.* Резко, пронзительно кричать, визжать, пищать. *І кричить, верещить, против діда не мовчить.* Нп. *Жаба кричить, верещить, а кухарь на рожні до кухні її тащить.* Ном. № 1222.

Вере́я, ре́ї, *ж.* Ось, на которой ходит дверь; столб, на который навешены ворота. КС. 1882. IV. 171. *Поставивши ворота з вереями.* К. Іов. 85.

Вержéт, ту, *м.*=**Леверже́т.** *Накрутять оце вержет, аж стирчить, мов у квока чубик.* Сим. 230.

Верзи́ця, ці, *ж.* Пустомеля. *Верзи, верзице, покуль верзеться.* Ном. № 13013.

Верзíкати, каю, єш, *гл.* = **Верзя́кати.**

Верзíння, ня, *с.* Болтовня, пустые разговоры. *А що як справді нападуть на нас розбійники?..—Не бійсь, моє серце: то усе верзіння.* МВ. III. 130.

Верзти́, зу́, зе́ш, *гл.* Говорить вздор, болтать, плести, пустомелить. *Великий крик всі підняли і всяку всячину верзли.* Котл. Ен. *Стара собако, де б молиться, верзеш тут погань.* Шевч. 159. *Іван Уласович і не слуха, що вона йому верзе.* Стор. I. 208.

Верзти́ся, зе́ться, *гл. безл.* Грезиться. *Як снеться, то й верзеться.* Ном. № 11349. *Ой не спала я, все верзлась мені нічка темная.* Шевч. 295.

Верзува́ти, зу́ю, єш, *гл.* Издеваться. Испорч. **коверзува́ти?** Слово сомнительное; встречено только в одной песне, помещенной в соч. В. Шульгина «Юго-западный край» (1864). *А там стали шкури дерти, як і спершу дерли,—цілий тиждень верзувати, як і верзували.* (106).

Верзу́н, на́, *м.* Кожаный лапоть. Стор. М. Пр. 4. *І так злиденно іскривився, що став похожим на верзун.* Котл. Ен. VI. 81.

Верзя́кання, ня, с. Нескладная болтовня. *Уже йому докучило слухати п'яне верзякання.* К. ЧР. 67.

Верзя́кати, каю, єш, *гл.* Болтать, плести, молоть вздор. *Верзякали вони таку дурницю.* Ком. I. 53.

Веризу́б, ба, *м.* Рыба: веризуб, Lenciscus Friesii. Браун. 28.

***Вери́сько, ка,** *м.* Болван, глупыш, чурбан. Сл. Дубр.

Верівча́ний, а, е. Веревочный. Волч. у. (Лободовск.).

Вері́нка, ки, *ж.* = **Вере́ня.** Лягають *спати, а вкриваються сіраками чи якою верінкою.* Шух. I. 216.

Ве́ріс, су, *м.* Раст. Вереск, Calluna vulgaris Salis. ЗЮЗО. I. 115.

***Вері́тка, ки,** *ж.*=**Вере́ня.** Сл. Нік.

Верія, рії, *ж.*=**Вере́я.** Желех.

Верклю́г, га, *м.* Снаряд для подвешивания котелка над огнем (в жилищах гуцульск. пастухов и пр.). **Стовп** — столб вращается, стоя у стены, в **каганці** нижним концом; вертикально к нему вделан в верхний его конец (так, что выходит подобие буквы Г) четырехгранный брусок дерева, наз. собственно **верклю́гом,** вдоль которого двигается **берфе́ла (ку́жба)**—пластинка с крючком на конце: один конец **берфе́ли** проходит в отверстие **верклю́га** и поддерживается в нем **чопо́м**—колышком, входящим в отверстие **берфе́ли,** а на крюке другого конца висит котелок; благодаря ряду отверстий для колышка вдоль **берфе́ли,** ее можно поднимать и опускать, также двигать по прорезу **верклю́га** и таким образом перемещать котелок. *Шух. I. 186, 187, 109.* См. **Вертлю́г.**

Верла́нь, ня́, *м.* Крикун. *Горлань, верлань, кулачник страшний.* Котл. Ен. V. 66.

Верла́тий, а, е. Крикливый.

Верло́, ла́, *с.* Рычаг, к которому припрягают лошадей для приведения в действие привода.

Верміян, на, *м.* Армянин. Мнж. 155.

Вернець, нця, *м.*=**Бочка́рь.** Угор.

Верни́вода, ди, *ж.* 1) Водоворот. 2) *м.* Сказочный великан, по желанию, движением своих усов, управляющий водою. *Вернивода з водою грається: на той бік усом поверне—там сухо робиться, то на той—там сухо робиться.* Чуб. II. 266.

Верни́голова, ви, *ж.* Род детской игры.

Верни́гора, ри, *м.* Сказочный герой, переворачивающий горы. Мнж. 43. Драг. 256.

Верни́дуб, ба, *м.* Сказочный герой, руками ломающий огромные дубы. Мнж. 43.

Верни́на, ни, *ж.*=**Коло́твиця.** Вх. Зн. 27.

Верни́сонце, ця, *с.* Раст. Lupinus caeruleus. Харьк. у.

Верну́ти, ся. См. **Верта́ти, ся.**

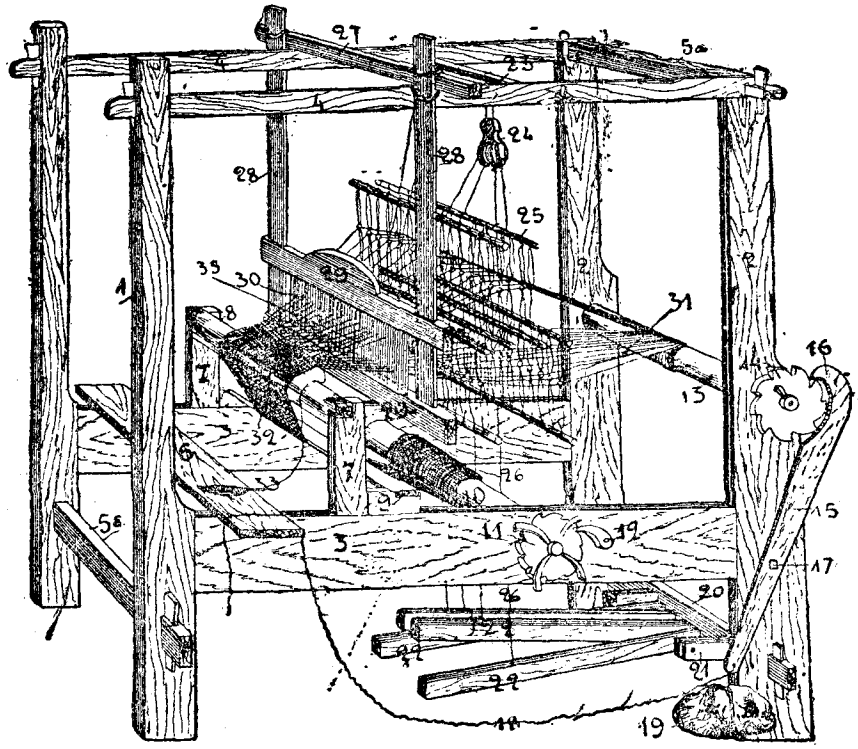
Версáдло, ла, *с.* Астролябия. Мнж. 177. См. **Верцáдло.**

Версови́к, ка́, *м.* Лошонок, родившийся поздней осенью. Вх. Пч. II. 6.

Верста́, ти́, *ж.*=**Верства́.**

Верста́к, ка́, *м.* Ровесник. Шух. I. 32.

Верста́т и **варста́т, ту,** *м.*, **варста́ть, ті,** *ж.* 1) Также **кро́сна.** Ткацкий станок. Чуб. VII. 409. *Хто пряде, хто за верстаттю.* Г. Барв. 33. Части **верста́ту** видны из следующего рисунка гуцульских **кро́сен: 1 и 1: пере́дні ко́ники; 2 и 2. за́дні ко́ники; 3 и 3. ставки́; 4 и 4. побе́дрини; 5 и 5. попере́чниці; 6. сі́давка** = **сіде́ц; 7 и 7. льо́нки; 8. ма́ґоль; 9. штак; 10. спі́дній нави́й**=**вороти́ло; 11. су́чка з зуба́ми; 12. пе́сик; 13. ве́рхній нави́й**=**вороти́ло; 14. су́чка, ке́гло; 16. пе́сик; 17. чіп; 18. шнур; 19. ка́мінь; 20. попере́чниця; 21. ву́ха; 22. по́ножі; 23. скракни́к; 24. скраклі́ з кі́льцями; 25. ни́чиниці; 26. мотузи́; 27. стріла́; 28 и 28. снизьки́; 29 и 29. набі́вка (=ля́да),** а в ній **30. бе́рдо; 31. основа; 32. полотно́; 33. чо́вник; 34. полотно́, нави́те на спі́дній нави́й.** Шух. I. 254—256. Иные названия тех же частей: а) 1. **ко́ники,** 2. **слу́пки,** 3. **стати́ви.** 4. **же́рдки,** 5а. **же́рдки.** 5б. **ша́йда,** 6. **сіда́к,** 7. **льо́нтки,** 8. **ма́ґіль,** 9. **штак,** 10. **долішній нави́й,** 11. **триб,** 12. **пе́сик,** 13.**горішній нави́й,** 14. **триб,** 15—16. **су́ка,** 20. **ша́йда,** 21. **кочки́,** 22. **підні́жки,** надетые на **сво́рінь,** 25. **на́чинє,** 27. **же́рдка,** 28. **лядобі́йці,** 29. **власти́ва ля́да,** 30. **блят,** 31. **осно́ва,** 32. **полотно́,** 33. **чо́вник,** 34. **полотно́.** Восточн. Галиция. МУЕ. III. 16—20. б) 1. **Пере́дні стояни́ (стояки́),** 2. **за́дні стояни́ (стояки́),** 3. **ко́ні (застря́мини),** 4 и 5а. **же́ртки (же́ртки),** 5б. **ша́йда (ша́йда),** 6. **ла́вка,**

7. ломки́, ед. ч. **ло́мок (ло́но)**, 8. **штак (магівни́ця)**, 9. **штак**, 10. **спі́дній навій**, 11. **ко́лесо (трибо́к)**, 12. **цу́га (жа́бка)**, 13. **ве́рхній навій**, 14. **ко́лесо (ко́ло)**, 15—16. **цу́га (дзу́га)**, 20. **ша́йда (ша́йда)**, 21. **(жа́бка)**, 22. **підні́жки**, надетые на **шво́рінь** (то-же), 23. **сере́дня же́ртка**, 24. **жабки́**—их две **(жидки́)**, 25. **начи́ння (начи́ння)**, 26. **мотузо́чки**, 27. **же́рточка (же́ртка)**—к ней привязана **ля́да** своею **ро́спинкою**,—в гуцульских **кроснах же́рточка** и **ро́спинка**, как видно из рисунка, сведены в одно, 28. **хвости́**, 29. **сама́ ля́да** (то-же), 30. **блят (блят)**, 31. **осно́ва** (то-же). Константиногр. у., записал Б. Гринченко; в скобках поставлены названия, указанные у Вас. 165—166.—См. еще отдельные описания **блят, ля́да, навій, на́чиння.** 2) **Варста́т гончарський.** См. **Круг гончарський.** Шух. I. 260. 3) **Варста́т тра́цький.** Подставки, на которые кладут дерево при распиливании его на доски. МУЕ. III. 30.

Верста́ти, та́ю, єш, *гл.*—**доро́гу, путь.** Держать путь. *По морю простий путь верстають судна.* К. Псал. 237. *Коней на-взаводах день і ніч держали, до гетьмана Наливайка дорогу верстали.* Макс. *Зібралися повки його на мене, верстаючи далекую дорогу.* К. Іов. 41.

Верстві́, ви́, *ж.* 1) Верста. *Прибігають до царевого дому... верстов за п'ять.* Рудч. Ск. I. 105. *У доброго коня не довгі верстви.* Ном. № 11385. 2) Верстовой столб. *З Береслава до Перекопу все мальовані верстви.* Рудч. Чп. 155. *Понаставляли тут верстів, що й розминуться трудно.* Ном. № 6595. 3) Слой земли, снопов; ряд ветвей на дереве, находящихся на одной высоте. Мнж. 177. Шух. 1. 175. *Ряд, пласт. *Клади снопи у верству рівненько, то не розсунуться.* Звен. у. Ефр. *Треба ще положити одну верству, а тоді вже вершити стіг.* Харьк. 4) Слой, класс, круг (общества), *сословие. *Це люде однієї верстви з вами.* Левиц. 5) Возраст. *Цей дід однієї зо мною верстви.* Рк. Левиц. *І з менчої верстви вчаться всі.* Уманск. у.

Поколение. *А це вже з молодшої верстви люде.* Звен. у. Ефр.

Верства́к, ка́, *м.* Ровесник. Вх. Лем. 396.

***Верствува́ння, ня,** с. Напластование Сл. Нік.

Верстови́й, а́, е́. Верстовой.—**шлях.** Столбовая дорога. *На верстовім шляху в полі корчма під вербою.* Шевч. 455.

Версть, ти, *ж.*=**Верства́** 3—5. Вх. Зн. 6.

Верта́ння, ня, *с.* Возвращение. *Ой то ж мені не гуляння,—за ворота та й вертання.* Грин. III. 686.

Верта́ти, та́ю, еш, сов. в. **верну́ти, ну́, неш,** *гл.* 1) Возвращать, возвратить, вернуть. *Щастя розум відбірає, а нещастя назад вертає.* Ном. № 1715. *Верни моє, візьми своє.* Ном. № 273. *Верни, верни, милий боже, моє дівування.* Мет. 259. 2) Возвратиться. *Я ждатиму, доки вони не вернуть з міста.* Федьк. **Поїде і забариться, верне день перед приїздом гетьмана.* Лепкий. 3) Поворачивать, заворачивать. *Туди мою головоньку що вечора верне.* Мил. 79. *Гей, верни, Касяне, круто.* Ном. № 11418. *Куди не верни, наткнешся на тин.* 4) Выворачивать, выворотить, воротить, с силой двигаться вперед. *Де ся взялася да із моря синя хвиля: верне да верне всяку рибу ізо дна.* Мет. 101. *Правда зі дна моря верне.* Ном. № 6689. *Реве, стогне хуртовина, котить, верне полем.* Шевч. 82. *Як узяв скот вернути із того яйця: верне та й верне.* Рудч. Ск. I. 144. ***З душі́ ве́рне.** Противно, отвратительно. Сл. Нік. 5) Сваливать, свалить, сбрасывать, сбросить *Пшенишне, гречишне—верни вміcто.* Ном. № 12167.

Верта́тися, та́юся, ешся, сов. в. **верну́тися, ну́ся, нешся,** *гл.* 1) Возвращаться, возвратиться, воротиться. *Вернітеся, літа мої, хоч до мене в гості. Не вернемось, не вернемось, не знаєм до кого.* Мет. 106. *Щоб ти туди не дійшов і назад не вернувся.* Ном. № 3676. 2) **Ве́рнеться світ кому́.** Голова у кого кружится. *Лежить наша Тетяна, вернеться їй світ.* Г. Барв. 537

Верте́п, пу, *м.* 1) Пещера. *Благовістив в Назареті,—стала слава у вертепі.* Колядка. Шевч. 291. *І слово правди і любови в степи, вертепи понесли.* Шевч. 2) Кукольный театр, театр марионеток, на котором встарину представлялась рождественская мистерия, а также и сцены из народной жизни.

Верте́па, пи, *ж.* Пропасть, овраг, ущелье. Вх. Лем. 396.

Верте́пний, а, е. Относящийся к **верте́пу.** Желех. ***Верте́пна дра́ма.** Рождественское действо.

Верти́голов, ва, *м.*, **верти́голова, ви,** *об.* Тот, кто имеет привычку крутить головой. Вх. Зн. 6.

Верти́гузка, ки, *ж.* 1) Трясогузка. Уман. IV. 127. 2) Вертлявая женщина.

Вертипо́рох, ха, *м.* Ветренник, вертопрах. Вх. Зн. 6.

***Верти́хвіст, хвоста,** м. Неискренний человек, человек и вашим, и нашим. Сл. Яворн.

Верті́ж, жа́, *м.* Место сверления. Угор.

Верті́й, тія́, *м.* 1)=**Верете́льник 1.** Вх. Пч. II. 16. *2) Плут. *То такий вертій, що він хоч кого, то і закруте і запетлює.*

Верті́ння, ня, *с.* 1) Вертение. 2) Сверление.

Верті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* 1) Вертеть, крутить. *Вертить хвостом.* Ном. № 3004. *До бога далеко, а пани вертять, як хотять.* Ном. № 1237. *У такому ділі як не верти, треба або чорта, або жінки.* Шевч. 284. 2) Сверлить. *У дошці вертіти дірку.* Дещо.

Верті́тися, чу́ся, тишся, *гл.* Вертеться, крутиться. *Вертиться, мов в'юн в ополонці.* Ном. № 3124. *Вертиться, як муха в окропі.* Ном. № 10068.

Верткі́й, а́, е́. Вертлявый, шустрый. *Був там один, що його прозвали Малпою, швидкий та верткий, що й з під ступіря викрутиться.* Св. Л. 131.

***Ве́рткість, кости,** *ж.* Живость, подвижность, бодрость. Сл. Дубр.

Вертли́вий, а, е. Вертлявый. Ном. № 13618.

Ве́ртлик, ка, *м.* Шарманка. *Грає на вертлику.* Вх. Лем. 397.

Вертлю́г, га́, *м.* Неподвижный винт, на котором что-нибудь вращается. См. **Верклю́г.**

Вертýн, на́, *м.* 1) Название хитрого вола. КС. 1898. VII. 46. *2) Голубь из породы делающих в воздухе мертвые петли. Пирят. у., Кононівка. *3)=**Верч, вéрчик 1.** *4) Непоседа.

Вертунéць, нця́, *м.* Летучая мышь? (Вночі) *одні тільки вертунці часом літали перед иого очима.* Мир. ХРВ. 306.

***Вертýта, ти,** *ж.* Струдель. Херс. Переш.

Верть, *меж.,* означающее поворот. *Тоді вона верть, та за двері.* Г. Барв 182. *Підійшли до його, а він тоді верть, та в другий бік, та й сховався.* Павлоградск. у.

Вертьóг, гу, *м.* Ухаб; яма в песке, выбитая ветром. Мнж. 177.

Вертьóга, ги, *ж.* Род посуды. *Виїла з одної вертьоги.* Чуб. II. 407.

Вéртю, *нар.* В выражении **вéртю закрутúвся** — завертелся; встречено только в одной песне, повидимому, фальсифицированной и напечатанной у Макс. (1834), 130: *А в Ланському розі явір похилився, ой татарин тяжковажко вертю закрутився.* АД. I. 144.

Вéртялка, ки, *ж.* Метательное орудие. Угор.

***Вертя́чка, ки,** *ж.* Вертячка (болезнь). *Крутиться як вівця, коли на неї нападе вертячка.* Ваганов.

Верх, ху, *м.* 1) Верх. *Козел сміливіший—ізліз на самий верх.* Рудч. Ск. *Вода так через верх ллється.* Рудч. Ск. **З вéрху до спóду.** С верху до низу. **На вéрсі.** Сверху. *Коровай накривають рантухом так, щоб різка з яблуками стреміла на версі.* Г. Барв. IV. 30. **Чéрез верх слýхати.** Невнимательно слушать, пропускать мимо ушей. *Як батько казав: «не важся за його йти», то я слухала його через верх.* Г. Барв. 277. 2) Поверхность. *Верх землі.* 3) Крышка, покрышка (шубы). *Кожух... сіронімецький верх.* Сим. 227. 4) Верхняя часть, верхний край чего-либо. **Верхú.** В палке верхний конец, когда на ней **мíряються,** чья очередь. Ив. 14.—**у нéводі.** Верхний край невода. Вас. 186, Браун. 10. 5) Верхушка (дерева, горы, стога и пр.). Kolb. I. 63. *Ой у городі конопельки — верхи зелененькі.* Мет. 61. *А молодуя верхи позривала.* Грин III. 418. *На дуба зліз, на самий вершечок.* Чуб. 6) Крыша; глава церковная. *Стоіть церква без верха, у їй людей без числа.* Ном., стр. 296, № 196. *Стане церковця з трома верхами, з трома верхами, з трома хрестами.* О. 1861. XI. Св. 62. **Твоя́ ха́та, а мій верх.** Обрядовые слова новобрачной, под'езжающей к хате мужа, выражающие пожелание властвовать в доме мужа. Мил. 123. 7) Дымовая труба, отверстие для выхода дыма из печи. *Мій верх і заткало.* Ном. № 2575. *Ти думаєш, дурню, я тебе кохаю, я такими дурнями верхи затикаю.* Нп. **Верхú трусúти.** Трубы чистить. Сим. 130. 8) **Верхáми=Вéрхи.** *А москалі їй назустріч, як один, верхами.* Шевч. 85. *Не їдь до мене трьома верхами, приїдь до мене трьома возами.* Грин. III, 266. 9) Верх, излишек. Вас. 191. *10) **З верхóм.** С излишком, с избытком, слишком. *Одсипав я йому цілу мірку з верхом.* Звен. у. Ефр. *11) **Верх стола́.** а) Верхняя часть стола; в) почетная часть стола. *Пішли через салю у верх стола, де сидів...* Лепкий. *12) Над, выше, сверху. *Верх дубових обкладів висіли дорогоцінні макати.* Лепкий. Ум. **Вершóк, вершéчок.**

Вéрхи, *нар.* Верхом. *Наганяє його верхи на коні пан.* ЗОЮР. II. 47. *Климець сів верхи, пробіг скільки там.* Рудч. Ск. I. 69.

Вéрхівень, вня, *м.* Верховой, всадник. *Приїхали ті верхівні.* Драг. 305. *Учора два верхівні бігло за возом.* Лубен. у.

Верхíвець, вця, *м.*= **Верховúнець.** Шух. I. 77.

Верхíвка, ки, *ж.* Верхушка (растения). Шух. I. 88. Ум. **Верхíвочка.** *Маки, маки, маковочки, золотії верховочки.* Маркев. 75

Верхів'я́, в'я́, *с.* 1) Вершина; верхушка дерева. *Бог узяв... рукою того дуба за верхів'я.* О. 1862. V. 83. 2) Волоса на голове, хохол. *Мужик попав коваля за верхів'я і давай йому метелиці давати.* Грин. I. 109. *3) Начало верховья (долины)=**Вершúна 2.** Сл. Нік.

Верхлю́к и верхля́к, ка́, *м.* Дикий поросенок. Вх. Пч. II. 7.

Верхнúна, ни, *ж.* Сливки. Вх. Зн. 6, 37. Ум. **Верхнúнка.**

Ве́рхній, я, є. Верхний. *А зуб як вискочить та в верхню гільку, та й застряв там.* Рудч. Ск. І. 130. *Верхня щелепа.* Миус. окр.

Верхня́к, ка́, *м.* 1) Верхний жернов в мельнице. 2) Часть гончарного **кру́га** (см.). Вас. 179. Шух. І. 260—262. 3) Верхний слой скирды. 4) Дека в струнном музыкальном инструменте (кобзе, торбане). КС. 1882. VIII. 282; 1892. III. 382. 5) Металлическая крышка курительной трубки. *Чіпка одкрив верхняк, потяг люльку,—огонь осіяв сіни.* Мир. ХРВ. 306. 6) У гребенщиков: верхушка рога. Вас. 163.

Верхоблю́д, да, *м.*=**Верблю́д.**

Верхове́, во́го, *с.* Подымная подать, взимаемая от труб. Кремен. у.

Верхове́ць, вця́, *м.*=**Ве́рхівень.** *Он по полю верхівцем літає.* **Верховець по селу їздив, на буряки викликав.* Звен. у. Ефр.

Верхови́й, а́, е́. 1) Верховой. *Да сто коней верхових, а сімдесят возових.* Макс. 2) *с. м.* Верховой; всадник. *Послали верхового, щоб подав звістку. Дали проїхати верховим і ридванові.* К. ЧР. 74. 3) **Верхови́й ві́тер.** Северо-восточный ветер. О. 1862. V. Кух. 37. 4) **Верхові́ ви́ла.** Вилы, которыми подают сено на высокие стоги и скирды. Грин. II. 86. 5) **Верхова́ ха́та.** Хата с соломенной крышей, в противоположность землянке. Херс. 6)—**хви́ля.** *Гарасько ж на талан і диво якось до берега прибився. Чи з ломом він туди заплив, чи хвиля верхова прибила?* Мкр. Г. 7.

Верхови́к, ка́, *м.* 1) Северный ветер. 2) Всадник, верховой. Миргор у. Слов. Д. Эварн. **Послали верховика до города, до аптеки.* Крим.

Верхови́на, ни, *ж.* 1) Вершина (дерева, горы). *Він на те дерево: заліз аж на саму верховину.* Рудч. Ск. І. 4. 2) **Моги́ла-верхови́на.** Курган на возвышенном месте, обыкновенно сторожевой пост. *Ой могило-верховина, чомусь рано не горіла.* Гол. І. 96. *3) Верховье, исток. Сл. Нік. Ум. **Верхови́нка.** Шух. І. 204.

Верхови́нець, нця, *м.* Горец. Гол.

Верхови́нний, а, е. Вершинный, относящийся к вершине. **Верхови́нна моги́ла = Верхови́на-моги́ла.** *Горять могили верховинні в полі.* К. ЦН. 187.

Верхові́ття, тя, *с.* Верхние ветви деревьев. *Верховіття у тернів стинає, меншому брату приміту покидає.* Макс.

Верхово́д, да, *м.* 1) Вожак. *З колегіума виходили всі люде, котрі були верховодами українського панського товариства.* К. Гр. Кв. 7. 2)=**Верхово́дка.**

Верхово́да, ди, *ж.*=**Окліф,** Aspius lucidus. Вх. Пч. II. 18.

Верхово́дити, джу, диш, *гл.* Командовать, заправлять, начальствовать. *Коли я змій, а ти прозмій, так ти над нами будеш верховодить.* Рудч. Ск. II. 188. *А над усіма був найстарший мармалка: він уже всіма верховодив.* Рудч. Ск. II. 204. *З громади кпили, хлопців били та верховодили в селі.* Шевч. 565.

Верхово́диця, ці, *ж.* = **Верхово́да** = **Оклі́й.** Вх. Пч. II. 18.

Верхово́дка, ки. *ж.* 1) Рыба: а) Uranus copus. б) Alburnus lucidus. Браун. 27. *2) Вода в верхнем слое земли. Сл. Яворн.

Верхово́дний, а, е. Желающий властвовать. *Під римські верховодні мрії вовік чола свого не нагнемо.* К. ПС. 137.

Верхогля́дка, ки, ж. Поверхностная женщина. *Як почали вчащати якісь приятельки, верхоглядки та верхоумки, то й звели її ні на що.* МВ. І. 27.

***Верхого́р'я, я,** *с.* Вершина горы. Крим.

Верходу́б, ба, *м.* Раст. Laserpitium latifolium. Лв. 99.

***Верхола́, ли́,** *ж.* = **Верхоля́к.**

Верхола́з, за, *м.* Любящий лазить по крышам, деревьям. Рк. Левиц.

Верхоля́к, ка́, *м.* Лесной жаворонок, Anthus arboreus. Вх. Пч. II. 8.

Верхо́м, *нар.* = **Ве́рхи.** *Не сідай верхом (на собаку).* Ном. № 13396.

Верхопаса́ння, ня, *с.* В постройке: верхняя часть сруба. Шух. І. 116.

Верхостьо́б, бу, *м.* Особый способ вышивания.

Верхоу́мка, ки, *ж.* Умничающая, но поверхностная женщина. *Нацокотали тії верхоумки скосирні, а ти віри поняла.* МВ. (О. 1862. III. 45). МВ. І. 27.

Верца́дло, ла, *с.* 1) Зеркало. *Дочка Лавися чепуруха в верцадло очі все п'яла.* Котл. Ен. IV. 27. 2) Компас. Кременч. у. 3) Астролябия. Мнж. 177.

Верч, ча, *м.* 1) Сверток, пучок. 2) Небольшая булочка с шишкой посредине. Ее дают **старости́** на свадьбе, чтобы впустили в двор. Ум. **Ве́рчик, ве́рчичок.** *Що за той верчичок шпалер?* Харьк. у.

Ве́рчик, ка, *м.* 1) Ум. от **верч.** *Христя скрутила верчик соломи.* Мир. Пов. I. 117. 2) Сплетенный бублик.

Ве́рша, ші, *ж.* Рыболовный снаряд конусообразной формы, сплетенный из прутьев. *Раки, лізьте в вершу.* Ном. № 6897. *Роз'їхавсь як верша.* Стор. II. 27. *Насміялась верша болоту, коли оглянеться, аж і сама в болоті.* Ном. № 7999. См. **Єтір з пру́тя.**

Верша́к, ка́, *м.* Верхушка дерева. верхняя часть дерева. *Смерека, якій утято замолоду вершак.* Шух. I. 185. Шух. I. 176.

Ве́рше, *нар.* Выше. Харьк.

Ве́ршень, шня, *м.* = **Ве́рхівень.** Стор. М. Пр. 120.

Верше́чок, чка, м. Ум. от **верше́к.**

Верши́льні ви́ла. Вилы, которыми подают сено при вершении стога.

Верши́на, ни, *ж.* 1) Верховье реки *Гей з устні Дніпра да до вершини сімсот річок і чотирі.* Макс. 2) Начало (оврага). *Де коні?—В вершині балки.* Стор. II. 258. 3)=**Верше́к 2.**

Верши́ти, шу́, ши́ш, *гл.* 1) Завершать, заканчивать. *Вершіть у стозі, бо нема на возі.* Ном. 2) Насыпать чего-либо в сосуд выше краев

Верши́тися, шу́ся, ши́шся, *гл.* Завершаться, оканчиваться на верху. *Мармурові комінки вершилися великокняжими гербами.* Стор. М. Пр. 74.

***Ве́ршідь, шоди,** *ж.* Овраг (кустистый). Сл. Тутк.

Верши́й, шія, *м.* Работник, заканчивающий верх стога. *Вершія немає на оцей стіг.* Волч. у.

Ве́ршка, ки, *ж.* Рыболовный снаряд из прутьев лозы,—род корзины, одна сторона которой открыта и бок в этом месте удлинен и лежит горизонтально; конец его называется **при́падь,** средина—**спадь,** сама корзина—**ґоґовни́к.** Снаряд ставится на дно открытой стороной против узкого и быстрого течения, **ґоґовни́к** накрывается плитой; гонимая рыба входит в корзину и не может оттуда выбиться благодаря силе течения. Шух. I. 227.

***Вершки́, кі́в,** *мн.* Сливки (молочн.). Сл. Нік.

***Вершко́вий, а, е.** Сливочный. Сл. Нік.

***Вершкови́й, а, е.** Вершковый. Сл. Нік.

Вершля́г, га́, *м.* Молот. (Коваль) *і каже: Ну, я нагрію кліщі, а ти бери вершляг.* Мнж. 124. *Вершляг хоч шклянку розбиває, та штуку з криці вигинає.* Греб. 322.

Вершни́к, ка́, *м.* Верховой, всадник. Стор. II. 57. Аф. 315. См. **Ве́рхівень.**

Вершню́к, ка́, *м.* = **Верхоля́к.** Вх. Пч. II. 8.

Ве́ршня, ні, *ж.* Поверхность.

Вершня́к, ка́, *м.* 1) Один из пильщиков досок, стоящий при работе сверху. Борз. у. 2)=**Верхня́к 1.** Черниг. у.

Вершо́к, шка́, *м.* 1) Ум. от **верх.** 2) Дно шапки с наружной стороны. 3) Верхняя часть **очі́пка.** КС. 1893. XII. 449. Вас. 191. 4) Та часть курительной трубки, в которую кладется табак. Шух. I. 276. 5) Исток реки. *Де рі́чка Лива взяла свої вершечки.* 6) Вершок. *Лисина у шість вершків.* Ном. № 13942. 7) Сливки; сметана. *Зо всіх гладишок чисто було вершечки поз'їдаю, наче той кіт.* Г. Барв. 356. См. **Верхни́на.** Ум. **Верше́чок.**

Верста́б, бу, *м.* У овчинников: снаряд в виде стоящего одного или двух параллельно поставленных шестов с перекладинами, употребляемый для навешивания овчины при ее обработке. Вас. 153. Сумск. у.

Веря́йка, ки, *ж.* Деревянный замок. Вх. Уг. 231.

Весе́ла, лої, *ж.*=**Весе́лка.** Вх. Зн. 6.

***Веселе́нький, а, е.** 1) Веселенький. 2) Подгулявший, на-веселе. Сл. Нік.

Весе́лечко, ка, *с.* Ум. от **весло́.**

Весе́лий, а, е. 1) Веселый. *В погоду і смутний веселим буває.* Ном. № 602. *Будь... весела як весна.* Ном. № 4562. **Під весе́лу руч.** В хорошем настроении. *Як от під веселу руч, то й пісень*

співаємо. Харьк. 2) Приятный, производящий хорошее впечатление. *Веселі здалека палати.* Шевч. *Весе́лої вда́чі.* Веселонравный. Сл Нік. Ум. **Весели́нький, весели́сенький.**

Весе́лик, ка, *м.* Название журавля, которое нужно употреблять относительно их, когда они прилетают весной, вм. **жураве́ль,** иначе будеш **жури́тися** весь год. Драг. 8.

Весели́ти, лю́, ли́ш, *гл.* 1) Веселить, увеселять. *Вона було ввесь двір веселить собою, як зорею.* МВ. I. 70. 2) Радовать. *І душу веселить одрадою благою.* К. Псал. 54. *Жити б, жить та славить бога і добро творити та божою красотою людей веселити.* Шевч. 327.

Весели́тися, лю́ся, ли́шся, *гл.* 1) Веселиться. *Загубиш, то не смутись, — знайдеш, то не веселись.* Ном. № 5851. *Веселіться ж, люде добрі, гуляйте!* Шевч. 306. 2) Радоваться. *Я тобою, пташко, веселюся.* Шевч. 193.

Весе́лиця, ці, *ж.* = **Весе́лка 1.** *Ой знати, знати, хто господиня: в неї в світлиці, як в веселиці.* Гол. IV. 545. Ум. **Весе́личка.** Вх. Зн. 6.

Веселі́сінький, а, е. Совершенно, очень веселый. Мил. 162.

Веселі́сінько, *нар.* Совершенно, очень весело. *Господи, як гарнісінько та веселісінько було.* О. 1862. IX. 111.

Весе́лість, лости, *ж.* Веселость, веселие. *Наробили там крику та сміху, радости та веселости.* МВ. I. 114. *Дай вам, боже, в стайниці радість, в хижі веселість.* Гол. II. 2.

Веселі́шати, шаю, єш, *гл.* Делаться веселее. Желех.

Весе́лка, ки, *ж.* 1) Радуга. Маркев. 16. 2)—**воню́ча.** Раст. Phallus imprudicus. ЗЮЗО. I. 131. 3)—**чо́ртова.** Раст. Phallus caninus L. ЗЮЗО. I. 131. Ум. **Весе́лонька, весе́лочка.** *Роскажи, як за горою сонечко сідає, як у Дніпра веселочка воду позичає.* Шевч. 324.

Веселко́вий, а, е. Радужный. Уман. III, 231.

Ве́село, *нар.* Весело. *Тоді чоловік весело співає, як п'ятериком поганяє.* Ном. № 1408. *Весело не засміється, не гляне.* МВ. II. 20. Ум. **Весели́нько.** *Як мій милий біля мене,—гулять веселенько.* Нп.

Весе́лонька и **весе́лочка, ки,** *ж.* Ум. от **весе́лка.**

***Весе́лощі, щів,** *ж. мн.* Веселье, радость. Сл. Нік.

Веселува́ти, лю́ю, єш, *гл.* Играть свадьбу, гулять на свадьбе. *Аж тиждень веселували, як Марка женили.* Александров. у. Слов. Д. Эварн.

***Веселу́н, на́,** *м.* Весельчак. Сл. Дубр.

Веселу́ха, хи, *ж.* 1) Веселая женщина. 2) Шутливое название спиртного напитка. *Варенухи, веселухи довелось до зволу.* Мкр. Н. 38. 3) Лягушка. Вх. Пч. I. 16.

Весе́льце, ця, *с.* Ум. от **весло́.**

Веселю́х, ха́, *м.*=**Веселу́ха 3.** Вх. Пч. I. 16.

Весі́вка, ки, *ж.* = **Весе́лка 1.** Вх. Зн. 6.

Весі́ленько, ка, *с.* Ум. от **весі́лля.**

Весі́лля, ля, *с.* Свадьба. *Дай, боже, знати, з ким весілля грати.* Ном. № 262. *Загоїться, поки весілля скоїться.* Посл. **Відбу́ти, відгуля́ти весі́лля.** Сыграть, отпраздновать свадьбу. **Весі́ллям** называются и вообще все участники свадьбы: *весілля йде до молодої.* О. 1862. IV. 30. *—**справля́ти.** Устраивать (играть) свадьбу. Сл. Нік. Ум. **Весі́ленько, весі́ллячко.** *Свадебка. Сл. Нік. *Вінець сплете дівчинонька та на веселенько.* Млак. 93. *Яке ж твоє весіллячко смутне-невеселе.* Г. Барв. 208.

Весілча́нин, на, *м.* Употр. более во мн. ч.: **весілча́не.** Участники свадебных торжеств. К. ПС. 38.

Весі́льний, а, е. Свадебный, брачный. *Так мені вподобалась, як вовкові весільні пісні.* Ном. № 5019. *Весільна хустка.* Шевч. 318. *Чи можуть синове весільні постити?* Єв. Мр. II. 19. **Весі́льний дім, ха́та.** Дом невесты. Мет. МУЕ. III. 82. **Весі́льна корогва́.** Красный флаг во время свадебных обрядов. О. 1862. IV. 27.

Весі́нний, а, е=**Весня́ний.** Гол.

Весло́, ла́, *с.* 1) Весло. *На човничку парубочок веслами іграє.* Мет. 77. 2) Род лопатки, которой горшечник размягчает глину. Шух. I. 260, 261. 3) Коромысло. Шух. I. 97. Ум. **Весе́льце, весе́лечко.** *Бігнуть, пливуть чо-*

вепцями, поблискують весельцями. Pauli.

***Весловúй, а, е.** Гребной. Сл. Дубр.

Веслува́ти, лу́ю, єш, *гл.* Грести веслом. *Був човен серед моря, а він один на землі і бачив, як вони силкувались, веслуючи.* Єв. Мр. VI. 47, 48.

***Веслу́н, на́,** *м.*=**Весля́р.**

Весло́га, ги, *м.* Большого роста человек. Рк. К. *Ой взяли Попенка його вірні слуги, а Сотниченка з ратуші веслюги.* Нп.

***Весля́р, ра́,** *м.* 1) Гребец. 2) Лодочник. Сл. Нік.

Ве́сна́, ни́, *ж.* Весна. *Встала й весна, чорну землю сонну розбудила, уквітчала її рястом, барвінком покрила.* Шевч. 195. **Весно́ю, на весні́.** Весной. **З мене піт, як струмки на весну, лллявся.* Лепкий. ***На тре́тю ве́сну пішло́.** Пошел третий год. Сл. Нік.

Весні́вка, ки, *ж.* 1) = **Весня́нка.** 2) Пт. луговой жаворонок, Alauda arvensis. Вх. Пч. II. 8.

***Весні́ти, ні́ю, єш.** Быть как весна; расцветать. **Весні́є,** *безл.* Наступает весна. Сл. Нік.

Веснува́ння, ня, *с.* Встречено в форме **весно́ване.** Весенняя пастьба скота в **полони́нах.** Шух. I. 190.

Веснува́ти, ну́ю, єш, *гл.* Делать весенние работы; проводить весну. Желех. *Дай, боже, веснувати!* Фр. Пр. 152

Весня́ни́й, а́, е́. Весенний. *Весняна погода.* Макс. *Зійшло сонце веснянеє—стало пригрівать.* Рудч. Чп. 195.

Весня́нка, ки, *ж.* 1) Весенняя песня. **Весня́нки** поются исключительно ранней весной и исключительно молодежью. 2) Весенняя нимфа. *Весняночка-паняночка десь у садочку шиє сорочку.* Мет. 300. 3) *Мн.* Веснушки. *Ластівко, ластівко! на тобі веснянки, дай мені білянки.* Ном. № 266.

Веснянкува́тий, а, е. Покрытый веснушками, веснущатый. Уман. I. 71.

Вести́, веду́, де́ш, *гл.* 1) Вести. *Взяла коня за гнуздечку, веде коня у стадницю.* Мет. 74. *Ти вів народ свій, як отару, жезлом Мойсея та Арона.* К. Псал. 2)—**го́лос.** Петь, тянуть голосом. *Лугом іду, голос веду—луже, розвивайся!* Мет. *Як же він високо веде.* 3)—**мо́ву.** Разговаривать, вести речь. *Вони тоді саме вели про його мову між собою.* Рудч. Ск. II. 20. 4)—**ни́тку.** Выводить нитку. 5)—**пере́д.** Предводительствовать, командовать; быть впереди, во главе. *Господарює Хвесиха, у всьому перед веде, а Хвесько слуха її й поважа.* Стор. I. 26. *На вечорницях... у колядці, ніхто як я перед вела.* Стор. I. 133. 6)—**поря́док.** Распоряжаться. *Тобі, мати, порядок вести.* Мил. 160 7)—**тано́к.** См. **Тано́к.** *8)—**дити́ну.** Рожать ребенка. *А породілля кричить на печі: ой, бабусю, рятуйте! Ой, як трудно вести дитину. Коли-б це привести, та й більше ніколи в світі не хочу.* Крим.

Вести́ся, веду́ся, де́шся, *гл.* 1) Быть ведомым, вестися. *Веди швидче коня!—Еге, веди! коли ж не ведеться!* 2) Быть в обычае. *У нас так не ведеться. На світі вже давно ведеться, що нижчий перед вищим гнеться.* Гліб. *3) Быть принятым, общепринятым. *Кожні двері тра пошалювати гарненько, так, як тепер ведеться.* Крим. 4) Размножаться, плодиться, родить (о растениях). *У нас гарно ведуться кури. У нашім ставку не ведуться карасі. Оця пшениця велася сім років, а на восьмий перевелася.* Лебед. у. 5) Везти, удаваться, счастливиться. *Коли не ведеться, то й курка не несеться.* Ном. № 1701. *Уже нам ся сього року любитки не веде.* Гол. IV. 508.

Весь, сю, *м.* Раст. Phellandrium aquaticum. Вх. Пч. I. 12. Oenanthe phellandrium. Лв. 100.

Ветли́на, ни, *ж.* Раст. Salix vitellina. Вх. Пч. I. 12.

Вету́ля, лі, *ж.*=**Ватýйка.** Вх. Уг. 230.

***Вету́шка, ки,** *ж.*=**Виту́шка.** Сл. Дубр.

Ве́тхий, а, е. Ветхий. *В ветхе рям'є я одігся.* К. Псал. 82.

Вех, *м.* 1)—**ху.** Раст. Sium latifolium L. Анн. 332. 2)—**ха.** Пономарь. *Лотоцький! не думай, що ти граф Потоцький, бо ти вех села Бебех.* Ном. № 5509.

Вехá, хи́, *ж.* См. **Віхá.**

Вець! *меж.* Призыв свиней, то же, что и **ваць.**

Вечéренька, ки, *ж.* Ум. от **вечéря.**

Вечері́ти, рі́є, *гл. безл.* Вечереть. *Бігай, коню, бігай, коню, бо вже вечеріє.* Мет. 98. **Ве́чір вечері́є.** Начинается вечер. *А вже вечір вечеріє, вже сонечко зайшло.* Грин. III. 129.

Вече́рішний, а, е=Вечі́рній. *Вечерішне молоко.* Вх. Лем. 397.

Вечерни́ці, ць, *ж. мн.* 1) Вечерние собрания молодежи. *Ей, стережися тих вечерниць, як мати тебе від вогню стерегла.* Ном. № 12560. 2)—**души́сті.** Раст. Hesperis matronalis L. ЗЮЗО. I. 125. Ум. **Вечерни́чки, вечерни́ченьки.**

Вечерни́ця, ці, *ж.* Вечерняя звезда, Венера. Вх. Лем. 397.

Вечерни́ченьки, ньок, *ж. мн.* Ум. от **вечерни́ці.**

***Вечерни́чий, ча, че. Вечерни́ча ма́ти.** Хозяйка на **вечерни́цях.** Черниг. г.

Вечерни́чити, чу, чиш, *гл.* Устраивать **вечерни́ці,** бывать на них. Вх. Зн. 6.

Вечерни́чки, чок, *ж мн.* Ум. от **вечерни́ці.**

Вечеро́вий, а, е. Вечерній. *Зійшла зоря вечеровая.* Чуб. I. 161.

Вече́ря, рі, *ж.* Ужин. *Надіявся дід на обід, та без вечері ліг спати.* Ном. № 5638. **Вече́рю вече́ряти.** Есть ужин, ужинать. *Ой годі, годі сивим конем грати; ходи до мене вечерю вечеряти.* Макс. **Вече́рю посила́ти, носи́ти.** В канун Рождества, после обрядового ужина, посылают **вече́рю (кутю́, узва́рь** и пр.) родителям, кумам, крестному отцу или матери, священнику и пр.; носят ее обыкновенно дети, завязанную в платок или полотенце; те, кому ее приносят, лишь отведают ее и возвращают (для дальнейших посещений), подарив что-либо принесшему. О. 1861. XI. Св. 61. ***Пі́зня вече́ря.** Поздно, поздний вечер (когда ужинают уже более богатые крестьяне). *Ми приїхали як-раз у пізню вечерю.* Крим. Ум. **Вече́ре(о)нька.** *Нам вечеронька не мила: широкая нивонька втомила.* Грин. III. 671.

Вече́ряти, ряю, єш, *гл.* Ужинать. *Трейчі на день попас маю: а снідаю й обідаю, полудную й вечеряю.* Нп.

Ве́чір, че(о)ра, *м.* Вечер. *Цень-цень, аби день, аби вечір бли́зько.* Ном. № 10915. **Ве́чір зайшо́в.** Вечер начался. Рудч. Ск. **На́д ве́чір.** Около вечера, под вечер. *Над вечір приїхав Кобза у велику слободу.* Стор. М. Пр. 57. **Що ве́чора.** Каждый вечер. *До дівчини з старостами що вечора шлешся.* Мет. **У ве́чері.** Вечером. **У ве́чері пі́зно, ве́чір пі́зно.** Поздно вечером. Драг. 56. **Одного́ ве́чора.** Однажды вечером. **Ра́но й ве́чір.** Утром и вечером. **Про́ти ве́чора.** К вечеру. **Свяги́й ве́чір.** Канун Рождества. Сим. 174. **Дівич ве́чір.** Девичник. *Згадала баба дівич вечір.* Ном. № 13086. **Добри́-вечір.** Добрый вечер. Приветствие. **Ік вечору.** К вечеру. *Тиха, тиха надворі погода, а ще тихша ік вечору буде, як мій милий з походу прибуде.* Пирят. у. Ум. **Вечі́ро́к, вечіро́чок.** *Зійшла зірка з-під вечірка.* Мил. 82. *Ой жаль мені вечірочка, що не був я вчора.* Лис. III. № 20.

Вечі́рки, рок, *ж. мн.* = **Вечерни́ці.** *У діда дочка і в баби дочка. Так вони ходили на вечірки.* Рудч. Ск. II. 51. Грин. II. 174. III. 275.

Вечі́рній, я, є. Вечерний. *Ой зійди, зійди, ти, зіронько та вечірняя.* Мет. 80

Вечі́рня, ні, *ж.* Вечерня. *Він за вечірні був і в кадило дув.* Ном. № 13184.

Вечіро́к, рка́, вечіро́чок, чка, *м.* Ум. от **ве́чір.**

Вечори́на, ни, *ж.* 1)=**Ве́чір.** Борз. у. *Хоч не вранці,—в вечорині.* Мил. 195. 2)=**Вече́ря.** *Да спасибі, сину, за сю вечорину.* Лукаш. 91. 3) *Мн.* Совместный ужин невесты с **дру́жками,** а жениха с **боя́рами** и со всей свитой—в субботу. ХС. VII. 427. Ум. **Вечори́нка.** *Коли б мені не тини та не перетинки, ходив би я до дівчини та що вечоринки.* Мет.

***Вечорі́ти, рі́ю, єш,** *гл.* Вечереть. Сл. Нік. ***Вечорі́є,** *безл. гл.* Вечереет **Мій день вечорі́є.** Моя звезда угасает, закатывается. *А я знаю, що покинути мене хочеш, бо бачиш, що мій день вечорієе* (Слова гетмана Дорошенка). Лепкий. М. 58.

Вечоря́ти, ря́ю, єш, *гл.*=**Вечорі́ти.** *Уже вечор вечоряє.* Мил. 71.

Вешня́к, ка́, *м.* Водяная мельница, действующая только в половодье. Левч. 70.

Ве́штання, ня, *с.* Хождение туда и сюда, шатание. Котл. Ен. V. 67.

Ве́штатися, таюся, єшся, *гл.* Ходить везде, шататься, шляться. *Він усюди вештається та на кобзі грає.* Шевч. 7. *Обридло мені вештаться по осоружному світу з нудьгою.* Стор. М. Пр. 40.

Вж... См. **Уж...**

Вз... См. **Уз...**

***Взад́гузь,** *нар.* Вспять, назад. *Живок... по старинній привичці свого роду писав взадгузь.* Франко.

Ви, *мест.* Вы. *Як ви нам, так і ми вам.* Ном. № 7220.

Ви́бабити, блю, биш, *гл.* 1) Принять (детей о повитухе). *Я в тебе усіх дітей вибабила.* 2) Заработать акушерством.

Ви́бава, ви, *ж.* Уничтожение, истребление. Уман. I. 317.

Ви́бавити, ся. См. **Вибавля́ти, ся.**

Вибавле́ння, ня, *с.*=**Ви́бава.** Левч. 55.

Вибавля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **ви́бавити, влю, виш,** *гл.* 1) Избавлять, избавить, спасать, спасти. *Ти мене вибавив од смерти, а я тебе.* Рудч. Ск. I. 72. 2) Выводить, вывести, уничтожать, уничтожить. *Вибав плямки. Кропива заклюнулась у вишняку, так треба вибавити.* Ном. № 1313. *Він вибавляв кукіль з жита.* Борз. у. *Як вітрець повіє, росоньку висушить, а з мого серденька жалю не вибавить.* Грин. III. 408.

Вибавля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **ви́бавитися, влюся, вишся,** *гл.* 1) Избавляться, избавиться, спасаться, спастись. 2) Выводиться, вывестись, уничтожаться, уничтожиться.

***Вибагли́вий, а, е.** 1) Изобретательный, забавный, веселый. 2) Требовательный, взыскательный. 3) Изысканный, утонченный. Сл. Нік. *—**смак.** Требовательный, утонченный вкус.

Ви́байкуватися, куюся, єшся, *гл.* Выплыть из воды. *Плив бистрою рікою, захльоскувавсь, тонув, вибайкувавсь і знов-знов-знов, поки аж на березі став.* МВ. III. 50.

Ви́балакати, каю, єш, *гл.* Добиться чего разговором, беседой. *Та що! Будем балакати, може що й вибалакаємо.*

Ви́балакатися, каюся, єшся, *гл.* Наговориться, сказав все, что хотел, *выговориться, высказаться. *Та не перепиняй, — хай уже вибалакається.* Харьк.

Ви́балок, лку, *м.* Отроги оврага, степной **ба́лки.**

***Ви́балушува́ти, шу́ю, єш,** сов. в. **ви́балушити, шу, шиш.** Таращить, вытаращить (глаза). Сл. Нік.

Ви́бандилити, лю, лиш, *гл.*—**кишки́.** Выпотрошить, вынуть кишки.

Ви́бандурити, рю, риш, *гл.* Выпотрошить. О. 1862. II. 63.

Ви́банити, ню, ниш, *гл.* Вымыть теплой водой (посуду, утварь). *Вивернули вони той шаплик, вибанили.* Мнж. 138.

Ви́банітувати, тую, єш, *гл.* Выбранить. *Вибанітував на всі боки.* Ном. № 3804.

Ви́батожити, жу, жиш, *гл.* Отстегать кнутом.

Ви́батькувати, кую, єш, *гл.* Выругать в отца. *Суча дочка, коли не вибатькую.* Ном. № 3604.

Вибача́ти, ча́ю, єш, сов. в. **ви́бачити, чу, чиш,** *гл.* Извинять, извинить. *Подорожньому і бог вибачає.* Ном. № 11374. *—**кому́, що, на чому́.** Сл. Нік. *Їжте, умочайте, на друге вибачайте.* Ном. № 12022. *Хто дурневі вибачить, має сто днів відпусту.* Ном. № 6212. **Вибача́йте на сім сло́ві.** Извините за выражение, с позволения сказать.

Вибаче́ння, ня, *с.* Извинение. Левиц. I. 335.

Ви́бачити. См. **Вибача́ти.**

***Виба́чли́вий, а, е** = **Виба́чний.**

Виба́чний, а, е. Извиняющий, прощающий. **Бу́дьте виба́чні.** Извините, простите. Вх. Лем. 397.

Ви́баяти, баю, єш, *гл.* Выболтать, рассказать. *Що бають, то вибають.* Ном. № 7810.

Ви́бевкати, каю, єш, *гл.* Проболтаться.

Ви́бейкатися, каюся, єшся, *гл.* Выбраться из грязи, болота.

Ви́бекати, каю, єш, *гл.* Вылокать. *Собака вибекала миску води.*

Ви́бель, бля, *м.* Круглое бревно. См. **Вібля́к, ві́блий.**

***Вибе(и)ра́ти, раю, єш,** сов. в. **ви́брати, беру, береш=Вибіра́ти.** *Ми сьогодні картоплю вибе(и)раємо.* Крим.

Ви́бештати, таю, єш и **ви́бештувати, тую, єш,** *гл.* Выбранить. *Вибештував, буде з його.* Ном. № 3804.

Вибиванка, ки, *ж.*=**Ви́бійка.** Желех.

Вибива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **ви́бити, б'ю, єш,** *гл.* 1) Выбивать, выбить, вышибать, вышибить. *Клин клином вибивають.* Ном. № 5848. *Чого стоїш, моя доненько, чому не йдеш та додомоньку? Чи травиця ноги спутала, або роса очі вибила?* Мет. 289. **Вибива́ти о́чі.** Колоть глаза. *Зараз і почне їй очі хлопцями вибивати.* Мир. Пов. I. 119. *Ой годі, мати, сим очі вибивати.* Мет. 265. 2) Выбивать, выбить, изрывать, изрыть. *Копитами землю вибиває.* Рудч. Ск. II. 112. 3) Выбивать, выбить, побить. *Господи милостивий, вибиймо її* (пшеницю) *градом.* Грин. II. 147. *Де не взявся вітер—вибив те просо.* Рудч. Ск. II. 136. 4) Выколачивать, выколотить. *Вибий же добре килима дубцем.* 5) Выжимать, выжать, выдавить. *Нехай б'ють,—олії не виб'ють.* Ном. № 3913. 6) Вытеснять, вытеснить. *Б'ються* (шаблями). *Наливайко вибиває Жовковського з хати.* К. ЦН. 245.—**у пети́лицю.** Выгонять, выгнать, вытолкать в шею. *Іди, каже, брате, та й більше не приходь, бо як прийдеш, то в потилицю виб'ю.* Рудч. Ск. II. 135. *Козака нетягу за чуб брала, в потилицю з хати вибивала.* ЗОЮР. I. 202. 7) Только сов. в. Побить, поколотить. *Батько його вибив добре.* Рудч. Ск. II. 107. *Нагаєм вибив.* ЗОЮР. I. 161. 8) Избивать, избить. *Вибивали народ тисячами.* Стор. I. 181. 9) Оттискивать, оттиснуть, вытиснуть, отпечатывать, отпечатать. *Оце ви напишите, а другому дасте, щоб вибив книжку?* (Залюбовск.). *10) Чеканить. **Ви́битий.** Чеканный. 11) Выбивать, выбить, набить (выбойку). (Полотно) *виб'є—спідницю пошиє, юпку... У вибійчаному й у свято ходила.* Мир. ХРВ. 25. 12) Только несов. в. Выбивать, бить, стучать, хлопать. *Барабани вибивали.* Рудч. Чп. 91. *Танцюють, кричать, у долоні вибивають.* Грин. I. 184. 13) **Вибива́ти тропака́.** Откалывать трепака. Стор. М. Пр. 52. 14) О перепеле: петь. *Перепел вибива.* Мнж. 172. 15)—**з си́ли.** Приводить, привести в изнеможение. *І навприсядки пускався й колесом крутився, поки дружку вибив з сили, а сам не втомився.* Мкр. Н. 30. *16)—**з гро́шей.** Обезденежить. Сл. Нік.

Вибива́тися, ваюся, єшся, сов. в. **ви́битися, б'юся, єшся,** *гл.* Выбиваться, выбиться, пробиваться, пробиться. *Звіри вже вибились, прибігли.* Рудч. Ск. II. 70. *Я тобою з війська виб'юсь, з мурів—силою твоєю.* К. Псал. 39. *Молода, зелена та пахуча травиця з-під землі вибивалася.* О. 1862. X. 111.—**з си́ли, мо́чі.** Выбиться из сил. *Коняка вибилась із мочі.* Грин. II. 114. *—**в лю́ди.** Выйти в люди. Балт. у. П. Сум. *—**з гро́шей.** Поистратиться.

Вибира́ти, ся, ра́ю, ся, єш, ся, *гл.*=**Вибіра́ти, ся.**

Ви́бити, ся. См. **Вибива́ти, ся.**

Ви́бичуватися, чуюся, єшся, *гл.* Выехать на гору, помогая лошадям, волам. *Вже як вибичувалися на рівне, так трошки оддихали.* Стор. I. 146. *Вибичувався з хурою на гору.* Змиев. у.

Ви́бігати, гаю, єш, *гл.* 1) Исходить, бегая. *Наймичка вибігала* (шукаючи) *увесь куток.* Г. Барв. 502. *Довелось скрізь вибігать по хатах, шукаючи.* Грин. I. 109. 2) Пробегать известное время. *Не багато він бігав, а рік вибігав вовком.* Грин. II. 126.

Вибіга́ти, га́ю, єш, сов. в. **ви́бігти, біжу, жиш,** *гл.* 1) Выбегать, выбежать. *Ой вибіг татарин старий бородатий... Вибіг того козаченька доганяти.* Макс. 2) Уходить, уйти, вылиться (о жидкости). *Що з горшка вибіжить, то не позбіраєш.* Ном. № 1913.

Ви́бідувати, дую, єш, *гл.* 1) Пробедствовать. *Вибідував тиждень.* 2) Выстрадать.

Ви́біжка, ки, *ж.* Раст. Мятлик, Poa. Вх. Уг. 230.—**лугова́.** Раст. Poa pratensis. Шух. I. 20.

Ви́бій, бо́ю, *м.* 1) Ухаб. Киев. у. См. **Вибо́їна.** 2) Ямка в земляном полу. *Посеред хати вибої, повні сміття.* Мир. ХРВ. 178.

Ви́бійка, ки, *ж.* Набивная ткань. Котл. Ен. І. 21. Вас. 192.

***Вибі́йник, ка,** *м.* Набойщик. Сл. Нік.

Вибійча́ний, а, е. Из набивной ткани. *Сорочка на йому чорна, штани вибійчані.* Мир. ХРВ. 11.

Ви́білити. См. **Вибіля́ти.**

***Вибі́лювати, ся, люю, ся, єш, ся,** сов. в. **ви́білити, ся, лю, ся, лиш, ся.** *Не вибілюйся так, бо сороки вхоплять —подумають, що сир* (жарт). Крим.

Вибіля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **ви́білити, лю, лиш,** *гл.* Делать белым, белить, выбелить. *Не ти личко вибіляла.* Мил. 89. *І напряла, і виткала, і вибілила полотно.* Чуб.

Ви́бір, бору, *м.* 1) Выбор. *На вибір дають, на людську волю: хоч утопись, хоч так загинь.* МВ. (О. 1862. III. 74). *А в лиски—лиски новий двір, чотирі дочки на вибір.* Рудч. Ск. II. 5. 2) *Мн.* **Вибо́ри.** Выборы. *3) Избрание. **Ви́бір тво́рів.** Избранные сочинения. Сл. Нік. ***На ви́бір найлу́ччий.** Отборный. Крим.

Вибіра́ння, ня, *с.* 1) Сборы. *Попівське вибірання, а жидівське зараз,—то все їдно.* Ном. № 8066. 2) Выбирание, выбор, избирание. Ум. **Вибіра́ннячко.** Грин. III. 549.

Вибіра́ти, ра́ю, єш, сов. в. **ви́брати, беру, реш,** *гл.* 1) Избирать, избрать, выбирать, выбрать. *Не мені бути вашим ватажком, вибірайте собі иншого.* Стор. М. Пр. 117. *Вибірає злу дорогу.* К. Псал. 84. *Вибірай, голубко, котрий милий тобі.* Мет. 108. 2) Выбирать, выбрать, исчерпывать, исчерпать. *Ой у броду беру воду, не виберу до дна.* Мет. 50. *Виправки та походи силу з його усю вибрали.* МВ. II. 15. 3) Выбирать, выбрать, отделять, отделить, вынимать, вынуть. *Куків з пшениці вибірати.* Ном. № 906. *Пора вже її* (картоплю) *вибірати з землі.* Рудч. Ск. I. 52. *Пиріжечки вибіраю з печі.* Рудч. Ск. II. 6. *Бодай дідько очі вибрав.* Ном. № 13171. *Хоч йому зуби вибери.* Ном. № 11757. **—не́вода.** Вытягивать, вытянуть, вынимать, вынуть невод из воды. Вас. 186. 4)—**живі́т.** Давить, мять живот с целью лечения. *Ворожка вибірає живіт.*

Вибіра́тися, ра́юся, єшся, сов. в. **ви́братися, беруся, решся,** *гл.* 1) Собираться, собраться (в дорогу), выезжать, выехать, выбраться, отправиться. *Вибірається, як за море стріляти.* Ном. № 10963. *Не мила й гостина, коли з дому з сваркою вибірається.* Ном. № 11949. *На превелику силу вибрались із Київа.* Стор. I. 156. *Треба нам зарання вибраться, щоб ще загоді доплить до Капулівки.* Стор. II. 115. 2) Взбираться, взобраться, взлезть. *Вибрався на уступ.* Стор. I. 120. *Вибравшись на середину сухого гілля, примостився як-раз над кобзою.* Стор. М. Пр. 107. 3) Выходить, выйти, случаться, случиться, попадаться, попасться, найтися. *Господи, що за красива дівчина з неї вибралася.* Федьк. *Як вибереться літом день гарячий, душний, то й згадаю собі те прощання наше.* МВ. II. 14. *Як тільки було вибереться у його слободна година.* Сим. 199.

Ви́бірки, *мн.* 1) Остатки, брак. *Нема чого й купувать, там самі вибірки.* 2) Переборчивость, привередливость. *За вибірки дасть бог витрибки.* Ном. № 4619.

Ви́біснуватися, нуюся, єшся, *гл.* Перебесноваться.

Ви́благати, гаю, єш, *гл.* Вымолить, выпросить. *Виблагала тую копійчину.* Шевч. 479.

***Ви́блиск, ку,** *м.* 1) Отблеск. 2) Вспышка. Сл. Дубр. **З ви́блиском.** Блестяще. *Деякі (екзамени) він поздавав навіть з виблиском.* Крим.

Вибли́скувати, кую, єш и **вибли́скуватися, куюся, єшся,** *гл.* Сверкать, светить. *Ясні зорі виблискували на темному небі.* Мир. ХРВ. 50. *Викосив птичку таку гарну, що аж виблискується.* Рудч. Ск. I. 163.

Ви́блудитися, джуся, дишся, *гл.* Заблудившись, найти потом дорогу. *Насилу виблудивсь таки з лісу.* Грин. I. 92.

Вибльо́вувати, вую, єш, сов. в. **ви́блювати, люю, єш,** *гл.* Рвать, вырвать (о рвоте). Аф. 323.

Ви́бовтати, ся. См. **Вибо́втувати, ся.**

Вибо́втування, ня, *с.* Выплескивание.

Вибо́втувати, тую, єш, сов. в. **ви́бовтати, таю, єш,** *гл.* Выплескивать, выплескать, разболтать, расплескать.

Вибо́втуватися, туюся, єшся, сов. в. **ви́бовтатися, таюся, єшся,** *гл.* 1) Выплескиваться, выплескаться, разболтаться. 2) Выплывать, выплыть с трудом.

Вибо́їна, ни, *ж.* Ухаб, углубление на дороге. Желех. См. **Ви́бій 1.**

Вибо́їстий, а, е. Ухабистый. *Вибоїста дорога.* Желех.

Ви́боліти, лю, лиш, *гл.* Переболеть, отболеть. *Колиб вихорів, виболів, що у мене вихилив.* Ном. № 11643.

***Вибо́рець, рця,** *м.* Избиратель, выборщик. Сл. Нік.

Вибо́рний, а, е. 1) Отменный, отборный. *Там то личко рум'янеє, ще й слова виборні.* Грин. III. 163. *Збірає женців та все виборнії, хлопці, дівчата та все молодії.* АД. I. 81. 2) и **ви́борний = Вибо́ровий. *Ви́бо́рне това́ри́ство.** Избранное общество. Сл. Нік.

Вибо́ровий, а, е. Выборный. Башт. 91.

Ви́борсатися, саюся, єшся, *гл.* Выпутаться, выбраться. *У таке вскочив, що насилу виборсався.* О. 1862. VI. 95.

***Ви́борчий, а, е.** Изобретательный. Сл. Нік.

***Вибо́рювати, рюю, єш,** *гл.*, сов. в. **ви́бороти.** Добиваться путем борьбы Сл. Яворн.

Вибра́нець, нця, *м.* 1) Избранник. 2) Рекрут. Гол. *А шо були годні хлопці,—пішли у вибранці.* Шух. I. 201. Ум. **Вибра́нчик.** *Вибранчиків до війська змусили.* Гол. I. 134.

Ви́брати, ся. 1) См. **Вибі́рати, ся.** *2) Выклевать. *Гиндики кинулися на півня і вибрали йому очі.* Крим.

***Вибре́нькувати, кую, єш,** сов. в. **ви́бренькати, каю, еш.** 1) Бренчать, плохо играть. 2) Позванивать, постукивать *Чути було... вибренькували ложками.* Лепкий.

Вибрехати, ся. См. **Вибрі́хувати, ся.**

Ви́брик, ку, *м.* 1) Скачок, прыжок (о животных). **Ви́бриком.** В припрыжку, отбрасывая задние ноги. *Як підемо було вибриком на гору.* Сим. 200. 2) Капризная выходка.

Вибри́кувати, кую, єш, *гл.* 1) Подпрыгивать, подскакивать лягаясь. *Скотина вибрикує, йдучи до води.* Грин. I. 253. 2) Резвиться, шалить (о детях). *Щоб наші діти так вибрикували.* Ном. № 11620.

Вибрі́хувати, хую, єш, сов. в. **ви́брехати, шу, шеш,** *гл.* 1) Ложью, обманом приобретать, приобресть. (Циган) *що вибреше, що вимота, то те й його.* Рудч. Ск. II. 190. 2) Выдумывать, выдумать небылицы. *Глузує над людьми, базіка, вибріхує таке, що на, неначе пані превелика.* Гліб. 47.

Вибрі́хуватися, хуюся, єшся, сов. в. **ви́брехатися, шуся, шешся,** *гл.* Изворачиваться, извернуться, выйти из неловкого положения при помощи лжи, оправдываться, оправдаться ложью. *Брехнею не вибрешешся.* Ном. № 6797.

Ви́бродити, джу, диш, *гл.* Исходить бродя. *Все море вибродив.* ЗОЮР. II. 69.

Ви́бростити, рощу, стиш, *гл.* Дать отросток. Вх. Лем. 397.

Ви́брудок, дка, *м.* 1) Грязный осадок. Желех. 2) Очень ранний выкидыш, embrio.

Вибря́зкувати, кую, єш, *гл.* Брящать. Желех.

Вибува́ти, ва́ю, єш, сов. в. **ви́бути, буду, деш,** *гл.* Пробывать, пробыть, прожить определенное время. *В його ніхто не вибуде. Не то добрий, що в доброго год вибуде, але то добрий, що в злого.* Ном. № 10361.

***Ви́будований, а, е.** Выстроенный. воздвигнутый. Сл. Дубр.

Вибудо́вувати, вую, єш, сов. в. **ви́будувати, дую, єш,** *гл.* Выстраивать, выстроить (здание). *Світлицю навпроти старої хати я собі вибудував.* О. 1861. IV. 153.

Вибудо́вуватися, вуюся, єшся, сов. в. **ви́будуватися, дуюся, єшся,** *гл.* Выстраиваться, выстроиться (о здании). *За одну ніч вибудувався такий дім.* Грин. II. 247.

Ви́бузувати, зую, єш, *гл.* Выкопать. *Але ми й яму вибузували! Як полетить хто, то й шию зверне.*

Ви́буркнути, ну, неш, *гл.* Пробормотать.

***Ви́буркований, а, е.** Вымощенный (камнем). Сл. Тутк.

Ви́буркувати, кую, єш, *гл.* Вымостить камнем.

Ви́буртати, таю, єш, *гл.*=**Ви́буртувати.** Вх. Уг. 230.

Ви́буртувати, тую, єш, *гл.* Вырыть. *Собака́ гребеться, гребеться... Там таку яму вибуртував!* Пирят. у.

Ви́бурхати, хаю, єш, *гл.* Выплеснуть, с шумом выбросить.

Ви́бути. См. **Вибува́ти.**

Ви́бутиляти, ляю, єш, *гл.* Дать толстый трубчатый стебель (о луке). *Цибуля вибутиляла.* Мнж. 177.

Ви́бух, ху, *м.* Взрыв; извержение. *За вибухом сліпого фанатизму я чую спів.* К. Бай. 157.

Вибуха́ти, ха́ю, єш, сов. в. **ви́бухнути, ну, неш,** *гл.* 1) Неожиданно прорываться, прорваться, вспыхивать, вспыхнуть. *Дим з коміна вибухає. Вибухла война.* Гн. II. 245. 2) Взрываться, взорваться. 3) Только сов. в. Выпалить, выстрелить. *Вибухнуло з рушниці.* *4)—**плаче́м, гні́вом.** Разражаться, разразиться слезами, гневом. *Нараз вибухла плачем.* Кобил. Ніоба.

Ви́бухатися, хаюся, єшся, *гл.* Сильно вырости. *Дивись, яка вибухалась: уже й батька переросла.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

***Вибухо́вий, а, е.** 1) Изверженный, неожиданный. Сл. Тутк. 2) Взрывчатый. Сл. Дубр.

***Ви́буя́лий, а, е.** Расцветший (роскошно). Сл. Дубр.

Ви́буяти, буяю, єш, *гл.* О растениях: вырасти, развиться слишком роскошно. *Жито вибуяло.* Ананьевск. у. Переносно о человеке: *Вибуяв як верба.* Фр. Пр. 157.

***Вива́блювати, люю, єш,** *гл.* Выманивать. Сл. Дубр.

Ви́вага, ги, *ж.* Взвешивание.

Ви́вагом, *нар.* 1)—**підійма́ти.** Поднимать при помощи положенного под тяжесть рычага. Черк. у. 2) — **говори́ти.** Медленно, протяжно выговаривать. Шух. I. 28.

Ви́вадити, джу, диш, *гл.* Выпречь. *Мусів коні вивадити.* Вх. Лем. 397.

Виважа́ти, жа́ю, єш, *гл.*=**Вива́жувати.** *Довго пані виважала, поки зважилась.* МВ. II. 34.

***Ви́важений, а, е.** Взвешенный, вывешенный.—**ля́пас.** Отвешенная пощечина. Сл. Нік.

Ви́важити. См. **Вива́жувати.**

Вива́жувати, жую, єш, сов. в. **ви́важити, жу, жиш,** *гл.* 1) Взвешивать, взвесить, вывешивать, вывесить; рассчитывать, рассчитать. *Виважують, щоб і біг ласкав, і батіг ляскав.* Ном. № 1276. *Твори ж мою вже виважену волю.* К. ЦН. 257. 2) Выверять, выверить (весы). 3) Поднимать, поднять при помощи подложенного под тяжесть рычага. *Виважив пенька.* Черк. у. — **две́рі.** Выставлять, выставить дверь, подняв ее с петель рычагом. *А як наважу, двері виважу.* Гол. I. 147.—**яки́р.** Поднимать, поднять якорь. Мнж. 180. 4) Размахиваться, размахнуться. *Як виважить руку, як ударе його з усього маху по пиці.* Мир. ХРВ. 53. 5) Раздумывать так и этак, взвешивать, взвесить в мыслях.

Ви́ваксувати, сую, єш, *гл.* Вычистить ваксой. *Він виваксував чоботи.* Св. Л. 169.

Вивалаша́ти, ша́ю, єш, *сов. в. **ви́валашати, шу, шиш,** *гл.* Оскоплять, оскопить. Сл. Нік.

Ви́валити, ся. См. **Вива́лювати, ся.**

Вива́лювати, люю, єш, сов. в. **ви́валити, лю, лиш,** *гл.* 1) Вываливать, вывалить, выкидывать, выкидать из чего-либо. 2) Выбивать, выбить. *Вивалив двері.* См. **Ви́валяти.** 3) Вываливать, вывалить, высовывать, высунуть. *Язик вивалив мов та собака.* Маркев. 59.—**о́чі.** Вытаращить, выкатить глаза. *Вивалив очі як баран.* Ном. № 6599.

Вива́люватися, лююся, єшся, сов. в. **ви́валитися, люся, лишся,** *гл.* 1) Вываливаться, вывалиться. *Не міг би ти так ізробить, щоб оця стіна вивалилась, то ми б укупі з'їли.* Рудч. Ск. II. 88. 2) Высовываться, высунуться. *Язик вивалився з рота.*

Ви́валяти, ляю, єш, *гл.* 1) Повалить все или многое. *Сунулись тії тури в пущу,—так і виваляли дерево.* ЗОЮР. II. 204. 2) Вывалять, обвалять во что, испачкать каким-либо сыпу-

чим веществом. *Упустив хліб, виваляв у пісок,—як же його тепер їсти?*

Вивалята́, ля́ю, єш, *гл.*=**Вива́лювати.** *Пусти, суко, враз д^ хати, щоб двері не виваляти.* Лукаш. 114.

Ви́вапити. См. **Вива́плювати.**

Вива́плювати, люю, єш, сов. в. **ви́вапити, плю, пиш,** *гл.* Белить, выбелить известью.

***Ви́вар, ру,** *м.* Взвар, отвар. Сл. Дубр.

***Виварача́ти, ча́ю, єш,** *гл.* Фордыбачить. Франко. «В поті ч.».

Ви́варити, ся. См. **Вива́рювати, ся.**

***Виварни́й, а́, е́.** Выварочный. Сл. Дубр.

***Вива́рювання, ня,** *ср.* Вываривание. Сл. Нік.

Вива́рювати, рюю, єш, сов. в. **ви́варити, рю, риш,** *гл.* Вываривать, выварить. **Ви́варив з нього́ во́ду.** Измучил его, истомил. Ном. № 2727.

Вива́рюватися, рююся, єшся, сов. в. **ви́варитися, рюся, ришся,** *гл.* Вываривать**ся**, вывариться. Аф. 324.

Вива́т! *меж.* Виват, да здравствует! У Кулиша употребляется как существительное. *Гукають гармати під панські вивати.* К. Досв. 21.

Ви́везти, ся. См. **Вивози́ти, ся.**

Ви́верне́ниця, ці, *ж.* Валежник, ветролом. Вх. Зн. 6. См. **Ви́вертень.**

Ви́верні, нів, *м.*=**'Иверень.** *В городі дуба рубають, за город виверні летять* (Загадка).

Ви́вернути, ся. См. **Виверта́ти, ся.**

***Ви́верт, ту,** *м.* 1) Выворот, изнанка. 2) Увертка. 3) Ветролом. Сл. Нік. *Ну, беремося по два до виверту. Позакурюємо люльки та пили в руки.* Франко.

Виверта́ти, та́ю, єш, сов. в. **ви́вернути, ну, неш,** *гл.* 1) Выворачивать, выворотить (на другую сторону). *Поки́ль кожух не вивернеш, він все здається чорним.* Ном. № 11148. 2) Опрокидывать, опрокинуть, переворачивать, переворотить; выворачивать, выворотить. *З відер воду вивертає.* Лукаш. 74. *Щоб тебе буря вивернула.* Ном. № 3668. *Вивернем горщик з борщем.* Ном. № 14168. *Аж коріння вивертає.* Рудч. Ск. I. 66. *Він вивернув дуба.* Мнж. 37. **Усіх батькі́в з того́ сві́ту вивертає.** Сильно ругается по отцу. О. 1861. III. 95. 3) Вываливать, вывалить. *Раненько взяли знов хліб святий, півня з куркою і страшенну щуку. Пішли до попа. Щуку на ослінець так і вивернули; положили хліб на столі.* Г. Барв. 184—185. *4) Не додавать, вычитать. *Винна була, то й вивернули з мене аж цілого карбованчика.* Звен. у. Ефр. *5) — **кожу́ха.** Устраивать, устроить злостное банкротство. Сл. Нік.

Виверта́тися, та́юся, єшся, сов. в. **ви́вернутися, нуся, нешся,** *гл.* 1) Выворачиваться, вывернуться. 2) Выворачиваться, выворотиться, опрокидываться, опрокинуться, переворачиваться, перевернуться. *Вивернувся з човна.* Сим. 220. *Через голови вивертались.* Левиц. I. 358. *Вивернувся догори черева на ліжку.* 3) Изворачиваться, извернуться. *Не той козак, що поборов, а той, що вивернувся.* Ном. № 4197. 4) Разваливаться, развалиться. *Вивернувся як кабан, вередує.* Мир. Пов. II. 78. *Їхав напижившись, а то ще як здибався з ким, то вивернеться на бричці і гука: «торкай!»* Св. Л. 169. 5) Преимущ. в сов. в. Растянуться, упасть мертвым, без чувств. *Як плигне йому під ноги кішка,—він схопив рукавицю та й ударив її на-оддаль,—та так і вивернулась.* Грин. I. 66. *Ото кожна до корита, та ухватить та й вивернеться. І так усі чисто попеклись.* Рудч. Ск. II. 59.

Виверта́чка, ки, *ж.* Инструмент для выворачивания сапог.

Ви́вертень, тня, *м.* 1) Половина толстого ствола, распиленного надвое. Сумск. у. 2) Ветролом, валежник. Желех. 3) Род детской игры с бросанием палок. Ив. 21.

Ви́верти, рну, неш, *гл.* Выбросить. *Цици такі, же аж си виверла на плечі.* МУЕ. III. 34.

Ви́вертіти, ся, См. **Вивірчувати, ся.**

***Ви́вертка, ки,** *ж.* Штопор, пробочник. Сл. Дубр.

Ви́вертом, *нар.* 1) Ломанно. *Отой якось кумедно вивертом говоре.* *2) Выворачивая, выворачиваясь. Сл. Яворн.

***Ви́вершений, а, е.** Завершенный, совершенный.

Ви́вершити. См. **Виве́ршувати.**

Виве́ршувати, шую, єш, сов. в. **ви́вершити, шу, шиш,** *гл.* 1) Делать, сделать верх. *Вивершити стіг.* 2) Насыпа̀ть, насыпать выше краев. 3) Завершать, завершить, исполнить.

Ви́вести, ся. См. **Вивóдити, ся.**

Вивива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **ви́винути, ну, неш,** *гл.* 1) Вынимать, вынуть что-либо, развернув то, во что предмет был завернут. *З платка вивинув.* Ном. № 10817. *Вивини рубочок з паперу, з біленького шовку.* Грин. III. 522. 2) сов. в. Вывихнуть. *Хто кого мине, най ногу вивине.* Ном. № 11568.

***Ви́вих, ху,** *м.* Вывих. Сл. Нік.

***Вивиха́тися, ха́юся, ха́єшся,** сов. в. **вивúхнутися, нуся, нешся.** Отговариваться, увиливать. *Не хоче його, так хай скаже, а то приязнею якоюсь вивихається, очі замилити гадає.* Лепкий.

***Вивиша́ти, ша́ю, єш,** *гл.* Возвышать.

***Вивиша́тися, шаюся, єшся,** *гл.* Возвышаться, выситься над кем.

Вивіва́ти, ва́ю, єш, сов. в. **ви́віяти, вію, єш,** *гл.* 1) Вывевать, вывеять. Аф. 324. 2) Провевать, провеять. Желех. (Пшеницю) *помолотити, вивіяти.* Гн. II. 165.

Ви́від, воду, *м.* 1) Вывод. 2) Вывод, выводка, рождение (о птицах); выводок; род. *Він кидає на землю свої яйця, щоб грілися в піску на вивод.* К. Іов. 89. *Торік вивід був луччий. Увесь вивід вовчий. Сучого виводу.* Ном. № 3548. 3) Первое посещение церкви женщиною через шесть недель после рождения ею ребенка для получения очистительной молитвы. Так называется также и самая молитва. *На вікні требник лежав з хрестом, в патрахіль замотаний. О. Гервасій в йому, було, з кропилом ходить, вивід читає, ходить сповідати.* Сл. Л. 110. 4) Посещение новобрачною церкви в понедельник после брачной ночи для получения молитвы. О. 1862. IV. 37; 1862. IX. 52; 1861. X. Св. 48. 5) Печная труба в сенях и на крыше. Чуб. VII. 381. *Біжи в сіни до верха під вивід.* Грин. II. 323. *Дим стелеться з вивода.* Грин. I. 254. 6) Полоса узора, вышитая вдоль рукава или пазухи рубахи. *На сорочці у його гарний вивід,—наче змальовано з чого.* Екат. у. *Пошила рукава з виводами.* Славян. у.

Ви́відати. См. **Вивíдувати.**

***Вивíдач, ча,** *м.* Шпион, сыщик. Сл. Дубр.

Ви́відець, дця, *м.* В орнаменте при раскрашивании мисок: кривая линия, идущая вдоль краев миски. Вас. 184.

Ви́відка, ки, *ж.* Разведки, расспрос, расследование. Чаще во мн. ч. *Це він ходив на вивідки.* Новомоск. у.

***Вивідни́й, а, е.** Выводной. Сл. Нік.

***Вивíдування, ня,** *ср.* Выведывание. Сл. Нік.

Вивíдувати, дую, єш, сов. в. **ви́відати, даю, єш,** *гл.* Разузнавать, разузнать, выведывать, выведать. *Стали ся в нього вивідувати: ой брате, брате, що там слихати?* Гол. Также и **кого́ вивíдувати.** Расспрашивать у кого. *Сталися його вивідувати:* «*Що там доброго в Уграх слихати?*» АД. I. 43.—**ума́.** Стараться узнать образ мыслей. *О, се такий пан, що мабуть ума вивідує.*

***Ви́відчик, ка,** *м.* Разведчик. Сл. Яворн.

Ви́віз, возу, *м.*=**Узвíз.** Вх. Зн. 72.

Ви́вільга, ги *и **ві́льга.** Сл. Нік., *ж.* Иволга. *Кричить жовта вивільга.* О. 1862. IV. 72.

***Вивíнуваний, а, е.** Наделенный одаренный. *Щоб цей великий і провидінням божим багато вивінуваний край заспокоїти.* Лепкий.

Ви́вірити. См. **Вивіря́ти.**

Ви́вірка, ки, *ж.* Белка. Вх. Пч. II. 7.

Вивíрчувати, чую, єш, сов. в. **ви́вертіти, рчу, тиш,** *гл.* 1) Высверливать, высверлить, вывертеть. 2) Разматывать, размотать из чего-либо. *Приїхали, він вивертів із рядна і поклав на столі* (хліб). Рудч. Ск. I. 180.

Вивíрчуватися, чуюся, єшся, сов. в. **ви́вертітися, чуся, тишся,** *гл.* 1) Высверливаться, высверлиться 2) Разматываться, размотаться из чего Кв. (Желех).

Вивіря́ти, ря́ю, єш, сов. в. **ви́вірити, рю, риш,** *гл.* 1) Проверять, проверить. Змиев. у. *Вивіряймо, чи багато чарок у пляшці.* Староб. у. 2) Испытывать, испытать, изверить. *Ти думаєш, козаченьку, що я умираю, а я з тебе, молодого, ума вивіряю.* Мил. 75. *Вивірив ти моє серце вдень і нічною добою.* К. Псал. 32.

***Ви́вітрілий, а, е.** Выветрившийся. Сл. Нік.

***Вивіт́рювання, ня,** *ср.* 1) Выветривание. 2) Проветривание. Сл. Нік.

Вивіт́рювати, рюю, єш, сов. в. **ви́вітрити, рю, риш,** *гл.* Выветривать, выветрить; переносно: искоренять, искоренить, уничтожать, уничтожить. *Така вже запорозька натура: ні літа її не вивітрять, ні під сивим волосом не сховається.* Стор. І. 132. 2) Только сов. в. Отколотить. *Батько взяв хлопця за руку та добре його нагаєм вивітрив.*

Вивіт́рюватися, рююся, єшся, сов. в. **ви́вітритися, рюся, ришся,** *гл.* Выветриваться, выветриться. Аф. 325.

Ви́вішати, шаю, єш, *гл.* Перевешать. *Вивішали гайдамаків в П'ятигорах много.* Макс.

Ви́вішник, ка, *м.* Раст. Geum urbanum L. ЗЮЗО. І. 124.

Ви́віщувати, щую, єш, *гл.* Напророчить. *Щоб воно на свою голову вивіщувало.* Ном. № 3661. *Лучче ти мені смерти попроси, її вивіщуй.* МВ. (О. 1862. І. 88).

Ви́віяти. См. **Вивіва́ти.**

***Ви́властити, щу, стиш,** *гл.* Отчудить, отнять у собственника. Сл. Яворн.

Вивóдини, дин, *ж. мн.*=**Ви́від 3.** Вх. Лем. 397.

Ви́водити, джу, диш, *гл.* Выводить. *Виводила по всіх київських горах.* Левиц. І. 346.

Вивóдити, джу, диш, сов. в. **ви́вести, веду, деш,** *гл.* 1) Выводить, вывести. *Вивів босу на морозець.* Мет. 237. *Сірко вивів вовка аж на поле.* Рудч. Ск. І. 12. 2) Выводить, вывести. *Ой біда, біда чайці небозі, що вивела діток при битій дорозі.* Рудч. Чп. 88. *Вивела перепеличенька діти.* Нп. 3) Выстраивать, выстроить, сооружать, соорудить. *Виведем таку-сяку оселю та й будемо жить.* Рудч. Ск. І. 13 *Верх вивели і у головах поставили хрест.* Кв. І. 116. 4) Доказывать, доказать, обосновать, оправдать. *Бо ти став на пр́ю за мене, вивів моє право.* К. Псал. 17. *Тоді б йому все діло моє вивів, уста б мої я сповнив оправданням.* К. Іов. 51.—**спра́ву.** Добиться своего. *З ним не виведе справи і той, що у болоті.* Ном. №. 2666. 5) — **на світ.** Обнаруживать, обнаружить, раскрывать, раскрыть, выводить, вывести на чистую воду. *Яке б темне діло не було, та зараз його на світ виведе.* Стор. І. 32. 6)—**ни́тку** (в пряже). Выпрядать, выпрясть нитку. *То мати наумисльне такі товсті нитки виводили, бо у нас сього року дуже коноплі були народили.* Ном., стр. 287, № 6418. 7)—**та́нчик.** Танцовать, протанцовать. *Виведи танчик понімецькій.* Ном. № 670. 8) — **го́лос, пі́сню.** Выводить, вывести голосом. *Зачав мій шпак пісні виводить.* Гліб. 66. *Виводить голос, як лляну тонку нитку.* Левиц. І. 112. 9) **'Очі ви́вело.** Выкатились глаза. *Очі вивело із лоба од страшної муки.* Шевч. 24.

Вивóдитися, джуся, дишся, сов. в. **ви́вестися, ведуся, дешся,** *гл.* 1) Выводиться, вывестся. 2) Выводиться, вывестся, рождаться, родиться. *Нехай тута виводяться круки та ворони.* Нп. *В камінні там виводяться сахвири і золото лежить піском блискучим.* К. Іов. 59. 3) Выводиться, вывестись, исчезнуть, выйти из употребления, иссякать, иссякнуть, истощиться. *Тепер такі пояси вивелися... хиба рідко де побачиш.* Грин. І. 5. *Сидить циган і сніда... хліба багато, а сала мало. От він, щоб сало з рук не виводилось, хліба вкусить, а сала понюха.* Ном. № 14320. **Я ви́велася з чо́го.** У меня вышло что. *Я вивелася з малих горшків,— нема ні одного.* Лебед. у. 4) Оправдываться, оправдаться. *Я прийду до вас вивеґтись, бо на мене набрехано!—Нічого виводитись.* Лебед. у. 5) О родившей женщине: идти в церковь за молитвой через шесть недель после родов. Харьк. **г.**

Вивожда́ти, жда́ю, еш, *гл.*=**Вивóдити.** *Дуків сребраників за лоб брали, із-за стола, наче волів, вивождали.* Мет. 382.

Ви́возити, вожу, зиш, *гл.* Перевозить все, вывезти все. *Хоч вивози цілий ліс, то все буде один біс.* Ном. № 3220.

Вивóзити, вóжу, зиш, сов. в. **ви́везти, зу, зеш,** *гл.* Вывозить, вывезть. *Не то кінь, що в болото увезе, а то, що з болота вивезе.* Ном. № 7225. *Вимету разком та вивезу возком.* Ном. № 10791.

Вивóзитися, вóжуся, зишся, сов. в. **ви́везтися, зуся, зешся,** *гл.* Вывозиться, вывезтись. Аф. 325.

***Вивозóвий, а, е.** Вывозной. Сл. Дубр.

Виволáнка, ки, *ж.* Избрание. *Повідають люде, же дієта буде, я на виволанку заспівам співанку.* Гол. III. 257.

Ви́воланка, ки, *ж.* Изгнанница, выгнанная. Бранное слово у гуцулов. Шух. I. 34.

Виволіка́ти, ка́ю, єш, сов. в. **ви́волокти, лочу, чеш,** *гл.* Выволакивать, выволочь, вытаскивать, вытащить. *Насилу вправилась із вовком, виволікати поможи!* Алв. 86. *Що написано пером, того не виволочеш волом.* Ном. № 7383.

***Ви́волочка, ки,** *ж.* Потасовка. **Ви́волочки да́ти.** Устроить потасовку, побить. Сл. Яворн.

***Виворóжувати, жую, єш,** сов. в. **ви́ворожити, жу, жиш,** *гл.* Выколдовать, достигать, достичь колдовством, наколдовать. *Вигнав чоловік циганку, а тоді до жінки: ну, кажи мені, що ти виворожила? Б'є та розпитує: а що ти виворожила?* Крим.

Ви́ворот, ту, *м.* 1) Изнанка. **На ви́ворот.** На изнанку. 2) Выворот. *Санна їзда—ангельська їзда, але дідчий виворот.* Ном. № 11433.

Виворотни́й, а́, е́. Виворотні́ чóботи, черевúки. Сапоги, в которых подошва к головке пришита, а после подшивки подошвы с левой стороны голенище с головкой выворачивается на лицевую сторону и затем подшивается задник. Вас. 161, 162.

Ви́вороть, ті, *ж.* Поваленное ветром дерево. Шух. I. 176.

Ви́ворочати, чаю, еш, *гл.* Исходить. *Де вже він не виворочав,—як було почне казати покійник: бував і в Чорногорії, і в Чорноморії, і за Дунаєм.* Борз. у.

Ви́втікати, каю, еш, *гл.* О всех: удрать, бежать.

***Ви́вчасуватися, суюся, єшся,** *гл.* **Кóні ви́вчасуються.** Лошади выстоятся, с'едят заданый им корм. *За той час мої люди і самі спічнуть, і коні вивчасуються.* Лепкий.

Вивча́ти, ча́ю, еш, сов. в. **ви́вчити, чу, чиш,** *гл.* 1) Выучивать, выучить. 2) Научать, научить. *Вивчив дітей, як сказать.* 3) Изучать, изучить.

Вивча́тися, ча́юся, ешся, сов. в. **ви́вчитися, чуся, чишся,** *гл.* 1) Выучиваться, выучиться, научиться. *Ото ж і вивчився я, виріс.* Шевч. 417. *І став усього вчитися, і за рік усього вивчився.* Рудч. Ск. II. 115. *2) Изучаться.

***Ви́вчений, а, е.** Обученый. *Буває відьма природня, а буває вивчена.* Крим.

Ви́вче́ння, ня, *с.* Изучение. *Праця д. Огоновського є здобуток широкого вивчення джерел.* Башт. 59.

***Ви́в'язаний, а, е.** 1) Сплетеный, связанный. 2) Выделенный. Сл. Нік.

Вив'я́зувати, зую, еш, сов. в. **ви́в'язати, жу, жеш,** *гл.* 1) Развязав мешок, узел и т. п., вынуть оттуда. *Почали з рушників усячину вив'язувати.* Г. Барв. 65. 2) Связывать, связать. *Червону калину в пучки вив'язують.* **Ви́в'язати не́від.** Связать невод. Мнж. 24.

Вив'я́зуватися, зуюся, єшся, сов. в. **ви́в'язатися, жуся, жешся,** *гл.* Повязываться, повязаться. *Вив'яжеться шовковою хусткою.* Г. Барв. 364.

Ви́в'ялити, лю, лиш, *гл.* 1) Провялить. 2) Истощить, изнурить, обессилить. Желех.

Ви́в'ялитися, люся, лишся, *гл.* Обессилеть до вялости, изнуриться. *Мужик у роботі вив'ялиться, виробиться та й не довго живе.* Волч у.

Ви́гавкати, каю, єш, *гл.* Выгнать лаем. *Собака не зробе урону, шоб то переполох виливати. Вона хоч і зляка, так потім сама усе вигавка.* Мнж. 155.

***Ви́гавкатися, каюся, єшся,** *гл.* Притти в нормальное состояние, исправиться (иронично). *Та може він ще вигавкається.* Звен. у. Ефр.

***Ви́гад, ду,** *м.* Изобретение, вымысел. Сл. Нік.

Ви́гадати. См. **Вига́дувати.**

Ви́гадка, ки, *ж.* 1) Выдумка. *Пішла голота на вигадки.* Ном. № 14265. 2) Выдумка, каприз, прихоть, *причуда. *Коли скінчиш ти вигадки химерні і нам даси до тебе говорити.* К. Іов. 39. Ум. **Ви́гадочка.** *А за молодого віку, славлють, вигадочки були чималі і в неї.* МВ. (О. 1862. III. 34).

Вига́дливий, а, е. 1) Изобретательный. 2) Прихотливый. *А жінка вередлива та вигадлива.* Рудч. Ск. II. 174.

Вига́дливість, вости, *ж.* Изобретательность. *До краси натури прийшла на поміч людська вигадливість.* Левиц. I. 221.

Вига́дни́ця, ці, *ж.* Выдумщица. Желех.

Ви́гадочка, ки, *ж.* Ум. от **ви́гадка.**

Вига́дування, ня, *с.* Выдумывание.

Вигадувати, дую, єш, сов. в. **ви́гадати, даю, єш,** *гл.* 1) Выдумывать, выдумать, придумать. *Дідона вигадала грище.* Котл. Ен. I. 23. *Глухий не почує, то вигада.* Посл. *Учені люде вигадали такий струмент, що виміря кожну високість.* Ком. I. 14. 2) Только несов. в. Прихотничать, привередничать. *Як почала вигадувати: і те не добре, і се не гаразд,—дайте такого, що й не знаю якого.*

Вига́дчиця, ці, *ж.* = **Вига́дни́ця.** *Дочка була вже така вигадчиця, що нехай господь боронить.* МВ. I. 26.

Вига́дько, ка, *м.* Выдумщик. Ном. № 12623.

Ви́ганьбити, блю, биш, *гл.* Изругать. *Семен було мене і полає, і ганьбить.* Федьк.

Ви́ганяти, няю, єш, *гл.* 1) Выбегать. *Виганяв по всьому городу.* Аф. 325. *2) Гнать кого-либо много и долго. *Виганяв коняку так, що аж милом укрилася.* Звен. у. Ефр.

Виганя́ти, няю, єш, сов. в. **ви́гнати, жену, неш,** *гл.* 1) Выгонять, выгнать, изгонять, изгнать. *Вигнав бог людей з раю.* Ном. № 11415. *Син виганя з хати.* Ном. № 9413. *Вигнала свиню з огорода.* Левиц. I. 196. 2) Гнать, выгонять, выгнать. *Молотить виганяє людей недобитих.* Шевч. 333. *Виганяє чумак сірі воли та на раннюю росу.* Рудч. Чп. 87. 3) Вышибать, вышибить. *Клин клином виганяй.* Ном. № 3886. 4) **Ви́гнало що, кого́.** Вырос очень в вышину. *Вигнало того дуба так, що за всіх вищий. Доріс Павлусь до парубка. Так його вигнало.* Стор. I. 60.

Ви́ганятися, няюся, єшся, *гл.* Набегаться. *Виганявся за день, аж ніг не чую.*

Виганя́тися, ня́юся, єшся, сов. в. **ви́гнатися, женуся нешся,** *гл.* 1) Изгоняться, быть изгнанным. 2) Выгоняться, быть выгнанным. *Вівці виганяються рано вранці до ватаги.* 3) Выталкиваться, вытолкнуться. *Смок витягає воздух з цівки, а через те вода піднімається й виганяється геть.* Ком. II. 9. 4) Вырастать, вырости в вышину. *Григор вигнався такий, як тополя.* Каменец. у. *Два дуби вигнались вище лип.* Левиц. Пов. 179.

Вигаптовувати, вую, єш, сов. в. **ви́гаптувати, тую, єш,** *гл.* Вышивать, вышить золотом, серебром. *Я вишию-вигаптую чумаку рукавця.* Рудч. Чп. 26.

***Вига́рбувати, бую, єш,** сов. в. **ви́гарбати, баю, єш.** Выгребать.

***Вига́рбуватися, буюся, єшся,** сов. в. **ви́гарбатися, баюся, єшся.** Выгребаться, выкарабкаться. Франко. «В поті ч.».

Ви́гарманувати, ную, єш, *гл.* Вымолотить, смолотить **гарма́ном.** *Відколи гарманую, тільки копу вигарманував.*

Ви́гасати, саю, єш, *гл.* Выбегать.

Ви́гасити. См. **Вига́шувати.**

***Ви́гаслий, а, е.** Потухший. Сл. Тутк. Угасший. Сл. Дубр.

Ви́гаснути, ну, неш, *гл.* Угаснуть, потухнуть. *Да вигасну́ть зарані її зорі.* К. Іов. 8.

Ви́гатити. См. **Вига́чувати.**

Вига́чувати, чую, єш, сов. в. **ви́гатити, гачу, тиш,** *гл.* Запруживать, запрудить, сделать запруду.

Вига́шувати, шую, єш, сов. в. **ви́гасити, шу, сиш,** *гл.* Гасить, тушить, потушить.

***Виге́йкувати, кую, єш,** *гл.* Погонять волов, говоря: **Гей!** Сл. Нік.

Ви́гемблювати, люю, єш, *гл.* Выстрогать рубанком.

Ви́гибти, бну, неш, *гл.*=**Ви́гинути.**

Ви́гикнути, ну, неш, *гл.* Икнуть. *Дай, боже, легенько вигикнути.* Ном. № 365.

***Ви́гин, гину,** *м.* Выгиб, изгиб. Сл. Тутк.

***Вигина́ння, ня,** *ср.* Выгибание. Сл. Тутк.

Вигина́ти, наю, єш, сов. в. **ви́гнути, ну, неш,** *гл.* Изгибать, выгибать, выгнуть. *Вона вигинала стан, шию.* Левиц. I. 294.

Вигина́тися, наюся, єшся, *гл.* Изгибаться, выгибаться.

Виги́нистий, а, е. 1) Выгнутый. *У которої дитини прості ніжки, то скоріш почне ходить, а в которої вигинисті, то не так-то.* 2) Гибкий. Вх. Зн. 6. *Дубець вигинистий.* Черниг. у.

Ви́гинути, ну, неш, *гл.* Погибнуть, пропасть (всем). *Як би бог слухав пастуха, то б уся череда вигинула.* Ном. № 4124. *Од лиця твого святого вигинуть прокляті.* К. Псал. 16.

***Вигинча́стий, та, те.** Выгнутый, изогнутый. *Ловка у його палічка, вигинчаста.* Звен. у. Ефр.

Виґівщина, ни, *ж.* Время гетманства Ивана Выговского (1657—1659). *Мушу видати книжку про порядки, які завелись на Вкраїні за гетьмана Виговського: ту книжку оглашу Вигівщиною.* К. Хм. 5.

Виґіддя, дя, *с.* Удобство; раздолье. *Цілий піст рибу їли, таке то вже нам було тоді вигіддя.*

Виґідка, ки, *ж.* 1) Ум. от **ви́года.** 2)=**Виґіддя.** *Ка' він, що бідою погано їздити, а мені здається, що така вигідка, що куди на світі.* Канев. у. 3) Тележка на двух колесах, одноколка. *Приїздив вигідкою.* Верхнеднепр. у. (Залюбовск.).

Виґідливий, а, е. Удобный.

Виґідний, а, е. Удобный. Желех.

Виґідно, *нар.* Удобно.

Ви́гін, гону, *м.* Выгон, пастбище за селом. *Край великого зеленого вигону стояла корчма.* Левиц. I. 14.

Ви́гінщина, ни, *ж.* Дань пастуху в виде **паляни́ці** и щепотки соли, даваемая от каждого двора при первом выгоне скота на пастбище. Екатер. у. Слов. Д. Эварн.

Вигла́джувати, джую, єш, сов. в. **ви́гладити, джу, диш,** *гл.* Выглаживать, выгладить, разглаживать, разгладить. *Він мені дивиться в вічі, виглажує мені брови, цілує.* Г. Барв. 76.

Вигла́джуватися, джуюся, єшся, сов. в. **ви́гладитися, джуся, дишся,** *гл.* Сделаться полным, жирным, пополнеть. *Вигладилися бики.* Вх. Лем. 397.

Ви́гляд, ду, *м.* 1) Вид. Драг. 94. 2) Окно. Вх. Зн. 6. *3) Облик, образ. 4) Форма, наружность. Сл. Нік. ***На ви́гляд.** С виду, повидимому. *На вигляд воли спокійні, не сердиті, але пождім, що вони скажуть.* Крим.

Виглида́ння, ня, *с.* 1) Выглядывание, высматривание из чего. Желех. 2) Высматривание в ожидании прибытия. См. **Вигля́дини.**

Виглида́ти, да́ю, єш, сов. в. **ви́глянути, ну, неш,** *гл.* 1) Выглядывать, выглянуть, высматривать. *Сонечко, сонечко, виглянь у віконечко.* Ном. № 337. *Не виглядай, не визирай, а дальше ховайся.* Ном. 2) Только несов. в. Высматривать, глядеть, ожидая кого. *Відкіля тебе виглядати, із якої сторононьки у гостину сподіватись.* Мет. *Потоптала черевички, на дорогу вибігаючи, виплакала карі очі, чумаченька виглядаючи.* Рудч. Чп. 73. ***Виглида́ти яко́сь.** Представляться в известном виде. *Ну, тепер я скажу, що всенька справа ось-як виглядає.* Крим.

Виглида́тися, даюся, єшся, сов. в. **ви́глянутися, нуся, нешся,** *гл.* Смотреть, посмотреть, засматриваться, засмотреться. *Ой не ходи коло води та не виглядайся.* Грин. III, 172. *Любо місяцю з зорями в воду виглядатись.* К. Досв. 90. *Увесь день він чистився, мився, виглядався в дзеркало.* Левиц. I. 262. *Вода... пливе тиха та чиста, хоч виглянься як у зеркало.* ЗОЮР. II. 204.

Вигля́дини, дин, *ж. мн.* Выглядывание, высматривание в ожидании прибытия.

Ви́глядіти, жу, диш, *гл.* 1) Испортить глаза долгим смотрением. *Не прийшло до Ганни щастя тим великим би-*

тим шляхом, тільки вигляділа свої очі. Левиц. I. 72. 2) Воспитать, выняньчить. *Вона вигляділа всіх дітей о. Хведора і молоду Ганю.* Левиц. I. 173.

***Виглядка, ки,** *ж.* Каланча, башня. Сл. Яворн.

Ви́глядки, док, *ж. мн.* Высматривание. **На ви́глядки.** Чтобы высмотреть. *Прибігла на виглядки.*

Ви́глянути, ся. См. **Виглядáти, ся.**

Вигнáнець, нця, *м.* Изгнанник. К. Бай. 69.

Вигнáння, ня, *с.* Изгнание. Левч. 50.

Ви́гнати, ся. См. **Виганя́ти, ся.**

***Ви́гнення, ня,** *ср.* Вогнутость, изгиб. Сл. Тутк.

Вигнивáти, вáю, єш, сов. в. **ви́гнити** и **ви́гнисти, нию, єш,** *гл.* 1) Изгнивать, изгнить, перегнивать, перегнить. 2) Выгнивать, выгнить. Уман. I. 115.

***Ви́гнилок, ку,** *м.* Гниль. Сл. Дубр.

Ви́гнітити. См. **Вигні́чувати.**

***Ви́гніток, тку,** *м.* 1) Выжимки. 2) Выжимание. Сл. Нік.

Вигні́чувати, чую, єш, сов. в. **ви́гнітити, чу, тиш,** *гл.* Выжимать, выжать.

Ви́гноїти. См. **Вигно́ювати.**

Ви́гнойка, ки, *ж.* Удобрение (поля). Рк. Левиц.

Вигно́ювати, но́юю, єш, сов. в. **ви́гноїти, ною, їш,** *гл.* Унаваживать, унавозить. Звенигор. у. *У добре вигноєнім городі копають підмети—грядки.* Шух. I. 164. *Вигноїла наша якономія цей год 25 десятин.* Константиногр. у.

Ви́гнути, ся. См. **Вигина́ти, ся.**

Ви́говор, ру, *м.* =**Вимóва 2.**

Ви́говорити, ся. См. **Виговóрювати, ся.**

Виговóрювати, рюю, єш, сов. в. **ви́говорити, рю, риш,** *гл.* 1) Выговаривать, выговорить, упрекать, упрекнуть. *Шкадронний і давай йому виговорювать: за що се, діду, ти мене цураєшся?* Стор. I. 238. *Звісно, я йому виговорю, що вони голі, на відданню, а ти їм нічого не придбав.* Г. Барв 292. 2) Высказывать, высказать. *Що говорять, то й виговорять.* Ном. № 7810. 3) Заговаривать, заговорить (о знахарском заговоре). КС. 1883. VII. 587. *Виговорити... рабу божому* (уроки). Мнж. 152. 4) Выговаривать, выговорить, включить в договор, в условие. См. **Виговоря́ти.**

Виговóрюватися, рююся, єшся, сов. в. **ви́говоритися, рюся, ришся,** *гл.* 1) Наговариваться, наговориться, все высказать, все сказать. *Нехай уже, думаю собі, Горбоносиха трохи виговориться (говірка була несказанно).* Г. Барв. 429. 2) Отговариваться, отговориться, оправдываться, оправдаться. *Не бійсь слави, не бійсь слави, не бійсь поговору, я за славу сама стану, ще й виговорюся.* Мет. 105.

Виговоря́ти, ря́ю, єш, *гл.* =**Виговóрювати.** *Буде твоя мати мені виговоряти: вставай, невіхно, та вставай молодая.* Мет. 49. *Як би достаток, то не схотів би цього і виговоряти, а то по неволі уже треба* (що має дати на весілля молодий). ХС. VII. 421.

***Ви́года, ди,** *ж.* Выгода. Сл. Нік.

Вигóда, ди, *ж.* 1) Удобство; приятность. *Викопали собі криницю у дворі—добру вигоду зробили.* Канев. у. *Чужі жінки кохаю, а для своєї вигоди.* Грин. III. 282. *Не іж хліба, не пий води, візьму тебе для вигоди.* Мет. **А в вечері кожен шукає своєї вигоди: тому хочеться вкрасти а тому когось добре попобити, а тому—гарної молодиці.* Крим. Ум. **Вигі́дка.** *2) Удобный случай. Сл. Нік.

Ви́годинитися. См. **Вигоди́нюватися.**

Вигоди́нюватися, нюється, сов. в. **ви́годинитися, ниться,** *гл. безл.* Проясняться, проясниться (о погоде). *Перейде дощ, вигодиниться, протряхне, то й поїдемо.* Канев. у.

Ви́годити, джу, диш, *гл.* Угодить. *Як встану раненько, кождому вигоджу.* Гол. III. 348.—**годи́ну.** Выбрать время. *Вигодили таку годину, що нікого дома не було.* Черк. у.

Ви́годитися, диться, *гл. безл.*=**Ви́годинитися.** *Як би бог дав, щоб вигодилось, то можна б і сіно скласти в копиці.* Черк. у.

Вигодóванець, нця, *м.* Воспитанник, питомец. Желех.

***Ви́годований, а, е.** Воспитанный, вскормленный. Сл. Нік.

Вигодóванка, ки, *ж.* Воспитанница, питомица.

Вигодо́вувати, вую, єш, сов. в. **ви́годувати, дую, єш,** *гл.* Вскармливать, вскормить. *Вигодував сина Саву козакам на славу.* Макс. *Ой мала вдова сина сокола, вигодувала, в військо оддала.* Макс. 2) Выкормить, откормить. *Вигодувала аж двадцять четверо свиней, та й рахуби їм не дам.* Харьк. 3) Израсходовать в пищу, на корм. *Попереду треба те сіно вигодувати, а тоді вже й друге давати.*

Вигодо́вуватися, вуюся, єшся, сов. в. **ви́годуватися, дуюся, єшся,** *гл.* Вскармливаться, вскормиться, быть вскормленным. *З нею вигодувався і зріс укупі.* Котл. НП. 356.

***Вигоїння, ня,** *ср.* Излечение. Сл. Дубр.

Ви́гоїти, ся, См. **Вигоювати, ся.**

Вигойкувати, кую, єш, *гл.* Весело выкрикивать. *А невіста* (п'яна) *іде з міста та вигойкуючи.* Гол. II. 477.

***Вигойливий** и **вигойний, а, е.** Излечимый. Сл. Нік.

Ви́голити, ся. См. **Виголо́ювати, ся.**

Ви́голодатися. См. **Виголо́джуватися.**

Виголо́джуватися, джуюся, єшся, сов. в. **ви́голодатися, даюся, єшся,** *гл.* Делаться голодным, проголодаться. *Виголожуйся ще,—тоді їсти дам.* Константиногр. у. *Він і ті поїв, бо, звісно, виголодався добре.* Рудч. Ск. II. 19.

Ви́голос, су, *м.* Произношение; выражение. Желех.

Ви́голосити. См. **Виголо́шувати.**

Виголо́шувати, шую, єш, сов. в. **ви́голосити, шу, сиш,** *гл.* Об'являть об'явить, громко произнести, провозгласить.

Виголо́ювати, лою, єш, сов. в. **ви́голити, лю, лиш,** *гл.* 1) Обривать, обрить, выбривать, выбрить. *2) Выстригать, выстричь. Сл. Нік. *Виголили йому лоб.* Стор. II. 81.

Виголо́юватися, лююся, єшся, сов. в. **ви́голитися, люся, лишся,** *гл.* Выбриваться, выбриться, побриться. *Достав... бритву, виголився.* Стор. I. 112.

Вигоно́нити, ню, ниш, *гл.*=**Виганя́ти.** *Спитавсь його: чи не схоче він грошей багато взять, аби тільки він їх не вигонив.* Рудч. Ск. I. 62. *Скот вигонила із города.* Рудч. Ск. I. 194.

Вигоно́нчастий, а, е. Рослый и тонкий. Уман. III. 276.

***Ви́гонщина, ни,** *ж.* Плата натурою пастуху при первом выгоне скота в поле. Сл. Яворн.

Ви́горілий, а, е. Выгоревший.

Ви́горіти. См. **Вигоря́ти.**

Ви́горнути, ся. См. **Вигорта́ти, ся.**

Вигорта́ти, та́ю, єш, сов. в. **ви́горнути, ну, неш,** *гл.* 1) Выгребать, выгресть. *Ми його кочергою вигорнули.* Рудч. Ск. II. 144. *З мишиних нір достає було їх* (горіхи)... *З иншої нори... инод' було з доброї півкоробки вигорне.* Сим. 200. Переносно: выбирать, выбрать, забрать. *Ця хата, поки її зробите, вигорне з вас більш як на сто карбованців.* Змиев. у. 2) Освобождать, освободить. *Він* (народ) *своє народнє слово з-під польської руїни вигортає.* К. Дз. 110.

Вигорта́тися, та́юся, єшся, сов. в. **ви́горнутися, нуся, нешся,** *гл.* 1) Выгребаться, выгресться. 2) **Ви́горнутися з біди́.** Вывернуться.

Вигорювати, рюю, єш, *гл.*=**Вигоря́ти.** *На заході небо червоніло жаром, неначе в печі вигорювало.* Левиц. I. 17

Вигоря́ти, ря́ю, єш, сов. в. **ви́горіти, рю, риш,** *гл.* 1) Выгорать, выгореть. *Каганець вигорів. Вигорів увесь Батурин.* 2) Выгорать, выгореть; желтеть и сохнуть от солнца. *Городи такі високі, що все вигоряє.* Киев. у. *Паша вигоріла до коріня.* Стор. I. 50.

Вигостри́ювати, трюю, єш, сов в. **ви́гострити, рю, риш,** *гл.* Оттачивать, отточить, наострить. *Ой ви́гостри, сину, гострую сокиру, да поїдь у поле—ізрубай тополю.* Мет. 286.

Вигостри́юватися, трююся, єшся, сов. в. **ви́гостритися, рюся, ришся,** *гл.* Вытачиваться, выточиться, выостриться. Аф. 326.

Ви́готовити. См. **Виготовля́ти.**

Виготовля́ти, ляю, єш, сов. в. **ви́готовити, влю, виш,** *гл.*=**Вигото́вувати, ви́готувати.** Мнж. 177.—**ни́ву.** *Як ріллю виготовив, богу помолився—і все.* Киев. у.

Вигото́вувати, вую, єш, сов. в **ви́готувати, тую, єш,** *гл.* Изготовлять, изготовить, приготовлять, приготовить

Кадовби набиває, клепки сама було виготовує. Г. Барв. 423.

Вигóювати, гóюю, єш, сов. в. **ви́гоїти, гою, їш,** *гл.* 1) Залечивать, залечить (рану). *Болячки на людях вигоював.* Стор. II. 61.

Вигóюватися, гóююся, єшся, сов. в. **ви́гоїтися, гоюся, їшся,** *гл.* Вылечиваться, вылечиться (от ран). Аф. 326.

Ви́гра, ри, *ж.* Выигрыш. Ровнен. у

Ви́грабки, ків, *ж., мн.* Мелкие части соломы и колосьев, остающиеся после молотьбы. Вх. Уг. 230.

Вигрáвати, вáю и **раю́, єш,** сов. в. **ви́грати, раю, єш,** *гл.* 1) Выигрывать, выиграть. *Виграв у карти. Виграв мужик з паном справу.* 2) Переливать светом, блестеть, заблестеть, переливаться цветом, засіять. *Сонечко з-за хмари виграло.* МВ. (О. 1862. III. 42). *Світло виграє у кришталю усякими цвітами.* Ком. I 21. В нижеследующих значениях только в несов. в.: 3) Играть. *Як та водяна русалка вигравав хлопець у воді.* Левиц. I. 63. *4) Наяривать, нажаривать, наигрывать. *Здорово вигравае пісень на скрипку.* Крим. *Оттоді то по городах на музики вигравали.* Макс. *Ой там козак похожає, у бандурку вигравае.* Мет. 73. 5) О море: волноваться. *Синіє море, вигравае.* Шевч. 91. 6) Гарцовать (на). *Вигравали наші хлопці вороними кіньми.* Мил. 78. *Поперед війська да конем виграе.* АД. I. 25. 7) Бродить. *Пиво виграе.*

Вигрáвáтися, вáюся и **раю́ся, е́шся,** сов. в. **ви́гратися, раюся, єшся,** *гл.* Выбраживать, выбродить. *Як виграється сирівець добре, то гарний.* Волч. у.

*Ви́грамоситися, шуся, сишся, *гл.* С трудом выбраться. Франко. В поті ч.».

*Ви́гранка, ки, ж. Выигрыш. Сл. Дубр.

*Вигрáнювати, нюю, єш,** сов. в. **ви́гранити, ню, ниш,** *гл.* Огранивать, огранить. Сл. Тутк.

Ви́грати, ся. См. **Вигрáвати, ся.**

Ви́грашка, ки, *ж.* Игрушка; забава. *Вона й бере мене в покої синкам на виграшку.* Шевч. 416.

Ви́гребти. См. **Вигрібáти.**

Вигризáти, зáю, єш, сов. в. **ви́гризти, зу, зеш,** *гл.* 1) Выгрызать, выгрызть. 2) Изгрызть. *Вигризла всі молоденькі дубки.* Рудч. Ск. II. 178. 3) Постоянными придирками заставлять, заставить уйти. *Хто ж, як не ви, і вигризли її з двору.* Мир. Пов. II. 95.

Вигрібáти, бáю, єш, сов. в. **ви́гребти, бу, беш,** *гл.* Выгребать, выгресть. *Вигребла рукою... ямку.* Грин. II. 143. *Нащо курка гребе? На те, щоб вигребти.* Ном. № 9843. *Вигребе із печі жару.* Стор. I. 207.

*Ви́грібки, ків, *м.* Остатки чего-нибудь, выгребенные со дна. Сл. Яворн.

Вигрівáти, вáю, єш, сов. в. **ви́грiти, грію, єш,** *гл.* Греть, пригревать, пригреть, согреть. *Вигрів гадину за пазухою.* Ном. № 4606. *Волики, стоя біля тину, знай вигрівають свої боки.* Греб. 400. *Після дощу, коли хмара за гору засувається, і сонечко от-от має вигріти.* Св. Л. 26.

Вигрівáтися, вáюся, єшся, *сов. в. **ви́грітися, ріюся, рієшся,** *гл.* Греться, *обогреться, согреться, потеплеть. *З води біжить на пісок вигріватися, з піску—в воду.* Левиц. I. 63. **Ще не можна дерево пересаджувати. — Нехай земля трохи вигріється.* Крим.

Ви́гріви, вів, *мн.* Время, когда греет сонце. *Як почнуться вигріви, то сніг пропаде.* Миус. окр.

Вигрімля́ти, ля́ю, єш, *гл.* Греметь, грохотать. *То не хмари по небу громом святим вигрімляють.* Макс. *Здалека грім вигрімляв закотом.* МВ. (О. 1862. I. 85).

Ви́гріти. См. **Вигрівáти.**

Вигромáджувати, джую, єш, сов. в. **ви́громадити, джу, диш,** *гл.* Выгребать, выгрести. *Зубиха увесь огонь вигромадила на припічок.* Кв. II. 128.

Ви́губити. См. **Ви́гу́блювати.**

Ви́гу́блювати, люю, єш, сов. в. **ви́губити, блю, биш,** *гл.* Истреблять, истребить, уничтожать, уничтожить. *Сипав гряд буйний, вигублював скотину.* К. Псал. 181. *Прогнівивсь ти на народи, вигубив жорстоких.* К. Псал. 17.

Вигубля́ти, ля́ю, єш, *гл.* = **Ви́гу́блювати.** КС. 1882. IX. 588.

Ви́гук, ка, *м.* Крик, выкрик. *Козаків угледено... вигук роскотився, і полетів турчин легкими кіньми на козаків.* МВ. III. 56, 130.

Ви́гу́кати, каю, єш, *гл.* Выкриками добиться чего, вызвать кого. *Писаренко грає в дубову сопілку, висвистав, вигукав у Самсона дівку.* Мил. 98.

***Вигу́кляво,** *нар.* Выкриком, выкрикивая. Крим.

Ви́гукнути. См. **Вигу́кувати.**

Вигу́кування, ня, *с.* Выкрики. *Христя мерщій тікає в двір, а за нею слідом погукування та вигукування.* Мир. Пов. II. 57.

Вигу́кувати, кую, єш, сов. в. **ви́гукнути, ну, неш,** *гл.* Выкрикивать, выкрикнуть, вскрикнуть. *Ідуть вози ізза гори вискрипуючи, а за ними чумаченьки вигукуючи.* Рудч. Чп. 48.

***Ви́гулити, лю, лиш,** *гл.* Выманивать, извлечь. Сл. Дубр.

Ви́гулькнути, ну, неш, *гл.* Вынырнуть, внезапно появиться, внезапно выскочить. *Вигулькнув із моря.* О. 1861. VI. 59. *Синій поломінь червонястий біга, хлипа, никає по грубці; то підскочить, то присяде, то знов вигулькне.* Св. Л. 259.

Вигу́люватися, лююся, єшся, сов. в. **ви́гулятися, ляюся, єшся,** *гл.* Нагуливаться, нагуляться. *Гості добре вигулялись і виголодались.* Левиц. I. 456. *Порано ще, каже, небого, ще вигуляйся* (бо молода). Г. Барв. 65.

Ви́гуляти, ляю, єш, *гл.* Прогулять, истратить на гульбу, удовольствия. *Заграй мені сяку-таку за коробку пастернаку! Як я тую вигуляю, піду другу накопаю.* Грин. III. 648.

***Виґвалто́вувати, вую, єш,** сов. в. **ви́ґвалтувати, тую, єш,** *гл.* Избавить, спасти от беды, несчастья. Сл. Нік. **Корова загрузла в болоті: насилу її виґвалтували.* Крим.

Виґви́нчувати, чую, єш, сов. в. **ви́ґвинтити, чу, тиш,** *гл.* Вывинчивать, вывинтить.

Виґуля́ри, рів, *м. мн.* =**Окуля́ри.** *Добре, очі мої, я вам виґуляри куплю.* Рудч. Ск. I. 18.

Вид, ду, *м.* 1) Лицо. *Поганому виду нема стиду.* Ном. № 3167. *Глянь на вид та й кажи, що Свирид.* Ном. № 6314. *Увесь вид кропивою пожалив.* МВ. I. 63. 2) Зрение. *Видом видати, слихом слихати.* Шевч. 497. Ум. **Видо́чок.**

Видава́ння, ня, *с.* 1) Выдача. Уман. I. 116. 2) Издание (книг). Желех.

Видава́ти, даю́, єш, сов. в. **ви́дати, дам, даси,** *гл.* 1) Выдавать, выдать, отпускать, отпустить. *Мусила йти з ключами до комори видавати провизію на обід.* Левиц. I. 363. 2) Давать, подавать, подать (о кушаньях). *Уміла готувати, та не вміла видавати.* Рудч. Ск. II. 192. 3) Отдавать, отдать замуж. *Видає мене мати за старого заміж.* Шевч. 15. *Четверту доньку видала вже за дударчика.* Гол. III. 463. 4) Давать, дать, родить. *Копа видає по четверті зерна.* 5) Издавать, издать (книгу). 6)=**Видава́тися 4.** *Воно так само видає все яснішим та більшим.* Ком. II. 89. 7) Говорить, сказать, представить. *Смішне що небудь видать, мов у школі вчилась.* Мкр. Н. 35. 8) — **му́штри.** Производить ружейные приемы. *Чемеричка наряжалась в руб'я як циганка, а усатим гармизою Крициха Улянка; та халяндри, чмутовиха, для сміху скакала,—ся, копистку взявши в руки, муштри видавала.* Мкр. Н. 40 ***Ви́давцем видава́ти.** Выдавать счетом, мерою, в ограниченном количестве. *Хліб видавцем видають.* Звен. у. Ефр.

Видава́тися, даю́ся, е́шся, сов. в. **ви́датися, дамся, дасися,** *гл.* 1) Выдаваться, выдаться, отпускаться. 2) Выходить, выйти замуж. *Нещаслива та година, шо видалася дівчина, такого мужа дістала, шо всю волю свою мала.* Гол. I. 250. 3) Издаваться, издаться. 4) Казаться, показаться, представляться, представиться. *Оддалеки все видається меншим.* Ком. I. 17. *Він їй тріску дав, а їй вже так видалося, що то ніж.* Рудч. Ск. I. 73.

Видаве́ць, вця́, *м.* 1) Издатель. Ном. I. *Можна буде сказать видавцям наських граматок.* О. 1862. I. 67. *2) Предатель. *За мною, дітки, нічого вам таїтися: я не видавець.* Кон. III. 145.

Ви́давити. См. **Видавлювати.**

Видавлювати, люю, єш, сов. в. **ви́давити, влю, виш,** *гл.* 1) Выдавливать, выдавить, выжимать, выжать. *Він видавить з тебе олію.* Котл. Ен. I. 29. 2) Давить, передавить. *Сучого сина звірюка половину кролів видавив.*

Рудч, Ск. II. 12. 3) Оттискивать, оттиснуть.

***Видавни́й, а, е.** Отпускной. *Видавні гуртові ціни.* Отпускные оптовые цены. Пр. Пр.

Видавни́к, ка́, *м.* Издатель. Желех.

Видавни́цтво, ва, *с.* Издательство. К. XII. 136.

Видавни́чий, а, е. Издательский. *Наш видавничий захід.* К. XII. 135.

Ви́давцем, *нар.* По счету, мерою. *Хліб видавцем дали, все подавалось ніби видавцем.* Левиц. I. 4.

Ви́дайкати, каю, єш, *гл.* Выклянчить (от слов: дай, дай!). Запис. А. Крымский.

Видаля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **ви́далити, лю, лиш.** Удалять, удалить. Сл. Яворн.

Вида́ння, ня, *с.* Издание. *Повістки* (народні оповідання) *Марка Вовчка. Другим виданням коштом Н. Тиблена.* Спб. 1861.

Ви́данський, а, е. Виданный. *Чи то виданьське діло, щоб так робити?*

Ви́дансько, *нар.* Видано. *А за город знову 102—чиж видансько?* О. 1862. IV. 108.

Ви́дати, ся. См. **Видава́ти, ся.**

Вида́ти, да́ю, єш, *гл.* Видеть. *А ні слихом слихати, а ні видом видати.* Ном. № 1939. *Хто в світі не бував, той і дива не видав.* Ном. № 385. *Перва сотня виступає, вдова сина не видає.* Мет. **Чого я там не видав?* Кон. III. 80. **Хто вида́в так гово́рити?** Разве так можно говорить? Левиц. I. 242. **Ви́дано.** *Чи то видано, щоб живе мнясо само в рот ускочило?* Рудч. Ск. I. 2. *Видано-невидано, якого накидано.* Ном., заг. № 48.

Вида́тий, а, е. Имеющий большое лицо.

Вида́тися, да́юся, ешся, *гл.* Видеться. *Перепався, що не видався.* Ном. № 8750. *Стрічається, видається та із рибалками.* Рудч. Чп. 125.

***Видатко́вий, а, е.** Расходный. Сл. Дубр.

***Вида́тний, а, е.** 1) Выдающийся, видный. Сл. Нік. *2) Дающий хорошие результаты.

Вида́ток, тку, *м.* 1) Умолот. *Гречка стеблом була путяща, а не було доброго видатку.* Волын. г. *2) Затрата, расход, издержка. Сл. Нік.

***Ви́дбати, баю, єш,** *гл.* Усердием создать, взрастить. Сл. Нік. **Добрий садок собі видбали.* Крим.

Видвига́ти, га́ю, єш, сов. в. **Ви́двигнути, гну, неш,** *гл.* Выдвигать, выдвинуть. *Видвигнути свою націю з темряви.* К. XII. 7.

Виде́лка, ків, *мн.*=**Ви́лка.** *Подайте виделка.* Мнж. 170.

Виде́лка, ки, *ж.* Вилка. *Дяки постукали заграничними виделками по німецьких тарілочках.* Левиц. I. 398. *А щоб тих тарілок білих або виделок і ножів—того й заводу в неї не було.* Сим. 232.

Виде́льце, ця, *с.*=**Виде́лка.** Левиц. I. 495. Также и во мн. ч.: **виде́льця.** *Той тільки й остався, в кого або чарка в руці була, або закуска на видельцях.* Св. Л. 203.

Ви́держати. См. **Виде́ржувати.**

***Ви́держка, ки,** *ж.* Терпёж, возможность выдержать. *Тут мені вже не видержка.* Крим.

Виде́ржувати, жую, єш, сов. в. **ви́держати, жу, жиш,** *гл.* Выдерживать, выдержать, выносить, вынести, вытерпеть. *Видержуйте, небожата, і йдіть до самого кінця.* Хат. XXII. *Чи гріх, чи два, а вже не видержу.* Ном. № 118.

Ви́дерти, ся. См. **Видира́ти, ся.**

Ви́де́ць, дця́, *м.* 1) Наблюдатель, зритель. *Вже... туман закрив перед очима наших видців царську галеру.* Лепкий. *2) Свидетель. Ор. Лев.

Видзво́нювати, нюю, єш, сов. в. **ви́дзвонити, ню, ниш,** *гл.* 1) Звонить, позванивать, позвонить, перезвонить. *Наче хто у дзвіночки срібні видзвонює.* МВ. (О. 1862. III. 43). 2) Выбивать, выбить, выколотить. *Дзвонитимуть киями по плечах, поки й душу з тіла видзвонять.* К. ЦН. 236.

Видзвоня́ти, ня́ю, єш, *гл.* = **Видзво́нювати.** *Ой і сказав пан Каньовський рублі поміняти, аби його Бондарівні три дні видзвоняти.* Гол. I. 65.

Ви́дзьобати. См. **Видзьо́бувати.**

Видзьо́бувати, бую, єш, сов. в. **ви́дзьобати, баю, єш,** *гл.* Выклевывать, выклевать. Уман. I. 120.

Видиба́ти, ба́ю, єш, сов. в. **ви́дибати, баю, єш,** *гл.* Выходить, выйти, всходить, взойти, с трудом передвигая ноги. Мнж. 177. *Я насилу видибала з хати.* Змиев. у. *Чи ви ж видибаєте на гору?*

Ви́дибуляти, ляю, єш, *гл.*=**Видиба́ти.** *На вгород хиба бу́ло видибуля, а то все в хаті.* Сим. 236.

Ви́дивити, влю, виш, *гл.* — **о́чі.** Испортить глаза от напряженного смотрения. *Поки сина ожениш—очі видивиш.* Сумск. у.

Ви́дивитися. См. **Видивля́тися.**

***Види́влювати, ля́ю, еш,** сов. в. **ви́дивити, влю, виш,** *гл.* В выражении:—**о́чі.** Проглядеть все глаза. *Дівчата очі видивлювали за ними.* Лепкий.

***Видивля́ння, ня,** *ср.* Глазение. Сл. Нік.

Видивля́тися, ляюся, єшся, сов. в. **ви́дивитися, влюся, вишся,** *гл.* Рассматривать, рассмотреть. *Буде цілий день видивляться на коня.* Харьк. г. *Скрізь ми там видивилися.* Змиев. у. 2) Вперять, вперить глаза. *Чого ви отце так видивились на мене?* Федьк. *Така* (гарна), *хоч видивись.* Ном. № 8447.

Видима́ння, ня, *с.* Выдувание.

Видима́ти, ма́ю, єш, сов. в. **ви́дути, дму, деш,** *гл.* Выдувать, выдуть. Аф. 328. *Тії дудочки видимають із скла бульбашку.* Дещо.

Види́мий, а, е. Явный; очевидный. *Шкода з того видима була.* МВ. I. 9—10. *Видима смерть страшна.* Ном. № 8295.

Види́мо, *нар.* 1) Явно; очевидно. *Видимо смерть зближалась.* Св. Л. 97. 2) Конечно, разумеется. *Видимо,—він узяв,—хто ж іще?* Змиев. у.

Видира́ти, ра́ю, єш, сов. в. **ви́дерти, деру, реш,** *гл.* 1) Вырывать, вырвать, отдирать, отодрать. *Червону китайку з-під жупана видирає.* Макс. 2) Отнимать, отнять силою. *Або дай, або видеру.* Ном. № 1078. *Вовкові барана з горла не видереш.* Ном. № 4852. 3) Брать, взять из птичьего гнезда или звериной норы яйца или детенышей. Чуб. I. 59. *Не видирай ластівок—гріх.* Харьк. г. *Видрали лисенят.* О. 1861. V. 70. То-же о доставании раков из их нор. *А що ви робите, хлопці?—Раків видираємо з-під круч.* О. 1861. XI. 114.

Видира́тися, ра́юся, єшся, сов. в. **ви́дертися, руся, решся,** *гл.* 1) Вскарабкиваться, вскарабкаться. 2) Выкарабкиваться, выкарабкаться. *Як вже надрубав дуже, дуб похилився та й пригнітив його... не видереться з-під того дуба.* О. 1862. V. 82. ***З шку́ри видира́тися.** Лезть (вон) из кожи. Сл. Нік.

***Ви́дих, ху,** *м.* Выдыхание. Сл. Нік.

Видиха́ння, ня, *с.* Выдыхание. Употребл. также в смысле: перенесение болезни, побоев. *Та ми йому дали доброго чосу,—хай бог йому дасть легке видихання.* Новомоск. у.

Видиха́ти, ха́ю, єш, сов. в. **ви́дихати, хаю, єш,** одн. в. **ви́дихнути, ну, неш,** *гл.* Выдыхать, выдохнуть. *Видихнути воздух з себе.* **Ви́дихати** употребляется в смысле: оправиться после болезни, побоев. *Дав йому доброї кладі,—як то видихає.*

Ви́дихнути. См. **Видиха́ти.**

Види́хувати, хую, єш, *гл.*=**Видиха́ти.**

Ви́діл, лу, *м.* 1) Выдел, удел. 2) Отдел, раздел. Желех. 3) Комитет, бюро, правление общества и пр. Желех.

***Види́лення, ня,** *ср.* Выделение. Сл. Дубр.

Ви́ділити. См. **Виділя́ти.**

Виділо́вий, а, е. 1) Относящийся к комитету, бюро, правлению. 2) Член комитета, бюро, правления. Желех.

Виділя́ти, ля́ю, єш, сов. в. **ви́ділити, лю, лиш,** *гл.* Выделять, отделять, отделить.

Ви́діти, джу, диш, *гл.* Видеть. Желех.

Ви́дітися, диться, *гл. безл.* Казаться, грезиться. *Снилось мені, братіку, і виділось.* Рудч. Ск. I. 121. *Що видиться на отцевському дворі, на моєму три гори кам'янії процвітали.* Макс. **Ви́диться мені.** Кажется мне.

Ви́дко, *нар.* 1) Видно. *Ой погляну в кватирочку—старенького видко.* Мет. *Ніч була темна, нічого не видко.* Стор. I. 34. 2) Ясно, светло. *Ти, місяцю, світи видко.* Мет. 74. *3) *Вводное слово.* Видно, знать, повидимому, очевидно. Сл. Нік. ***Він, видко, тут ніколи не був. Ви, як видко, не тутешні.** Крим.

***Ви́дло, ла,** *ср.* В выражении: **На ви́длі.** Наружной стороною кисти руки. Крим.

***Видлу́бувати, бую, єш,** сов. в. **ви́длубати, баю, єш,** *гл.* Выковыривать, выковырять, выдалбливать, выдолбить. *Витяг дід вузла з кешені,—длуб, длуб—видлубує на пів-ока.* Крим.

Ви́дма, ми, *ж.* Песчаное место, из которого в ветренную погоду засыпает песком ближайшие поля. Кролевец. у.

Ви́дмухнути, ну, неш, *гл.* 1) Выдуть. Аф. 327. 2) Быстро выбежать, вылететь. 3) Выпивать, выпить сразу. Аф. 327.

Виднéнький, виднéсенький, а, е. Ум. от **ви́дний.**

Ви́днечко, *нар.* Ум. от **ви́дно.**

Ви́дний, а, е. 1) Ясный, видный. *Ніч була славна, тепла, видна.* Пирят. у. **По ви́дному.** Когда светло. **За ви́дна.** Засветло. *За видна ще приїдемо.* Звен. у. Ефр. 2) Видимый. *Щоб лани широкополі і Дніпро і кручі були видні.* Шевч. 666. Ум. **Виднéнький, виднéсенький.**

Ви́днити, ню, ниш, *гл.* Вынуть дно. Гол. I. 90.

Видни́ха, хи, *ж.*=**Ви́дра.** Стор. II. 165.

Виднівка, ки, *ж.* Бочка, в которой было вино. Вх. Лем. 397.

Виднісінький, а, е. Совершенно видный.

Виднісінько, *нар.* Совершенно видно, везде видно. *Посадітѐ, рибалоньки, червону калину, ой шоб було виднісінько на всю Україну.* Рудч. Чп. 125.

Виднíти, ніє, *гл. безл.* Светать; проясняться.

Ви́дно, *нар.*=**Ви́дко.** 1) *Ой не видно його дому, тілько видно грушу.* Мет. 6. 2) *Видно, хоч голки збірай.* Ном. № 592. Ум. **Виднéнько, виднéсенько, ви́днечко.** 3) Также: **видно́.** Повидимому, вероятно. *Нехай дурні собі пустують; у них, видно, жуки у голові.* Гліб.

***Виднокру́г, гу,** *м.* Горизонт. *На ліво, на виднокрузі, ніби чорна хмара, стояв броварський ліс.* Лепкий. *На виднокрузі розпускалась вітрилами яхта.* Коцюб.

Виднота́, ти́, *ж.* Свет, освещение, ясность. *Нехай одчинені двері,—тепла найде в нашу хату.—А од вас видноти в мою, бо в мене темно.* Пирят. у. **На видноті́.** На освещенном месте. *Ясної ночі ставляють на видноті, супроти зірок, дійницю з водою.* Грин. II. 46.

Ви́добрити, рю, риш, *гл.* Удобрить. *Землю гарно видобрили гноєм.* Волч. у.

Ви́довбати. См. **Видо́вбувати.**

***Видо́вбування, ня,** *ср.* Выдалбливание. Сл. Нік.

Видо́вбувати, бую, єш, сов. в. **ви́довбати, баю, єш,** *гл.* 1) Выдалбливать, выдолбить. 2) Выковыривать, выковырять. 3) Выклевывать, выклевать. *Ворон ворону ока не видовбає.* Ном. № 7953.

Ви́довжити. См. **Видо́вжувати.**

Видо́вжувати, жую, єш, сов. в. **ви́довжити, жу, жиш,** *гл.* Удлинять, удлинить. Желех.

Видо́вище, ща, *с.* Зрелище. Желех.

Ви́доїти. См. **Видо́ювати.**

Видо́к, дка́, *м.* 1) Ум. от **вид.** 2) **На видо́к.** На показ, на видное место. Вх. Лем. 397.

Ви́долати, лаю, єш, *гл.*=**Здола́ти.** Уман. IV. 46.

***Ви́долина, ни,** *ж.* Углубление, котловина. Сл. Нік.

Ви́долинок, нка, *м.* Отрог оврага? ложбина? *По дорозі від Теплика до Кам'янок єсть поперечний яр і поздовжний видолинок.* Св. Л. 306. *Як минеш Вищий Ташлик та Серебрію, та спустишся в видолинок, а там виберешся на невеличку гору...* Св. Л. 73.

Ви́доліти, лію, єш, *гл.*=**Ви́долати.** *Не видолію, бо не стане грошей.* Рк. Левиц.

***Ви́долоба, би,** *ж.* Выемка. Сл. Тутк.

Ви́доптати, пчу, чеш, *гл.*=**Ви́топтати.** *Що то мі за дорога од столу до порога? Родина видоптала,— Мариню дарувала.* О. 1862. IV. 23.

Ви́дох(ну)ти, хну, неш, *гл.* Передо́хнуть. *Гей! шоб ти йому видохла, сучого сина худобо!* Рудч. Ск. I. 194.

Видо́чок, чка, *м.* Ум. от **вид.**

Видо́ювати, до́ю, єш, сов. в. **ви́доїти, дою, їш,** *гл.* Выдаивать, выдоить. *Ні води не принесе, ні корови не видоїть.* Стор. I. 9.

Ви́дра, ри, *ж.* Выдра речная, Lutra vulgaris. Вх. Пч. II. 6. В нижеследующей пословице в том-же значении, что и **ви́рва.** *Хотіла баба видри, та насилу сама видралась.* Ном. № 1784.

Ви́драти, деру, реш, *гл.*=**Ви́дерти.**

Ви́дратися, деруся, решся, *гл.* = **Ви́дертися.**

Ви́дристатися, таюся, єшся и **щуся, щишся,** *гл.* Испражниться поносом.

Ви́дрібцем, *нар.* Мелкими шажками. *Видрібцем виступати.*

Видроо́кий, а, е. О человеке: с глазами, веки которых вывернуты или растянуты в стороны. Рк. Левиц.

Ви́дрочитися, чуся, чишся, *гл.* Пропасть, издохнуть, метаясь от укусов оводов, взбеситься. *А проклятий рід, щоб ти видрочився!* Г. Барв. 33.

***Ви́друкований, а, е.** Напечатанный, отпечатанный. Сл. Дубр.

Ви́друкувати, кую, єш, *гл.* Отпечатать. Иногда неправильно: **ви́дрюкувати.** *Будете читати, як пан Гребінка видрюкує.* О. 1861. VII. 6.

Ви́дрюкувати, кую, єш, *гл.* Побить палкой (дрючком). *Ой видрюкую дуже добре за жінку.* Канев. у.

Ви́дряпати, ся. См. **Видря́пувати, ся.**

Видря́пувати, пую, єш, сов. в. **ви́дряпати, паю, єш,** *гл.* Выцарапывать, выцарапать.

Видря́пуватися, пуюся, єшся, сов. в. **ви́дряпатися, паюся, єшся,** *гл.* Вскарабкиваться, вскарабкаться. *Видряпавсь я на башту.* Стор. I. 25.

***Виду́блювати, люю, єш,** сов. в. **ви́дубити, блю, биш,** *гл.* 1) О кожах: выделывать, выделать. *Не їдуть чомусь чинбарі, нема кому шкури видубити.* Пир. у., Конон. 2) Пропасть, погибнуть (в пожеланиях). *Хай тобі вівці видубляться.* Крим.

***Виду́длювати, люю, єш,** сов. в. **ви́дудлити, лю, лиш,** *гл.* Выпить с жадностью. *Поки я прийшла в хату, а він тобі чисто всю горілку видудлив.* Кобел. у.

***Ви́дужання, ня,** *ср.* Выздоровление. *Якось швидко потім, не дожидаючись батькового видужання, Ясько покинув столярню Гучинського.* Франко.

Ви́дужати. См. **Виду́жувати.**

Виду́жувати, жую, єш, сов. в. **ви́дужати, жаю, єш,** *гл.* Выздоравливать, выздороветь. Рудч. Ск. I. 166.

Ви́думати. См. **Виду́мувати.**

Ви́думка, ки, *ж.* Выдумка. *У химерному кохатись, видумки сплітати.* К. Псал. 6.

Виду́мувати, мую, єш, сов. в. **ви́думати, маю, єш,** *гл.* Выдумывать, выдумать. *Сліпий не побачить, так видума.* Ном. № 6844.

Ви́дупкати, каю, єш, *гл.* Вытоптать. *Попід бором, попід лісом зродилося просо; наїхали коровайниці і видупкали босо.* Чуб. IV. 225.

Виду́рювати, рюю, єш, сов. в. **ви́дурити, рю, риш,** *гл.* Выманивать, выманить.

Ви́дути. См. **Видима́ти.**

Ви́душити. См. **Виду́шувати.**

Виду́шувати, шую, єш, сов. в. **ви́душити, шу, шиш,** *гл.* 1) Выдавливать, выдавить. *Не видушиш із мене речі.* Г. Барв. 397. 2) Душить, передушить всех. К. Кр. 25.

Ви́дхлий, а, е. Выдохшийся. См. **Ви́тхлий.**

Видю́к, ка́, *м.* Мак-самосейка, Papaver Rhoeas.

Видю́х, ха́, *м.,* **видю́ха, хи,** *ж.*—**мак.**=**Видю́к.** Чуб. III. 225. Желех.

Видю́чий, видю́щий, а, е. 1)=**Ви́димий.** *Видюща смерть страшна.* Ном. № 8295. 2) Видящий. *Коли мені сліпому курка, то тобі видющому й дві.* Ном. № 984.

Ви́єднати, наю, єш, *гл.*—**кого́.** Договорить кого, условиться с кем.—**цех.** Договориться с цехом на счет вступления в число его членов. Козелец. у.

Вие́мно, *нар.* Исключительно. Левиц.

Ви́жаліти, лію, єш, *гл.* Достигнуть жалобами. *Вона вже раз жалілася йому, а що вижаліла?* Мир. Пов. I. 133.

I. Ви́жати. См. **Вижима́ти.**

II. Ви́жати. См. **Вижина́ти.**

***Вижа́хувати, жа́хую, єш,** сов. в. **ви́жахати, хаю, єш,** *гл.* Прогнать страхом. *Віл усе лягав, то ми як підсипали під його жару, то важахали—тепер уже годі лягати.* Павлогр. у.

***Ви́жебрати, раю, єш,** *гл.* Выклянчить. *Знов їсть цукерки, вижебрав у матері.* Крим.

Вижива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **ви́жити, живу, веш,** *гл.* 1) Проживать известное время. *Сяк-так, аби вижити.* Ном. 2) Нажить. *Жила в батька не рік, не два, не вижила добра.* Мет. 50.

Вижива́тися, ва́юся, єшся, сов. в. **ви́житися, живуся, вешся,** *гл.* Истрачивать, истратить все, израсходовать. *Нема за що й соли купити, — так вижився.* Левиц. Пов. 185.

***Вижи́влення, ня,** *ср.* Содержание, кормление.. Сл. Нік.

***Ви́животіти, тію, єш,** *гл.* Выжить. Сл. Дубр.

Вижида́ти, да́ю, єш, *гл.* Поджидать. *Вижидай з поля чистого твого козаченька.* Мет. 13.

Вижима́ти, ма́ю, єш, сов в. **ви́жати, жму, меш,** *гл. Як треба, то хоч у щимки голову положи, то нічого не вижмеш.* Ном. № 10049.

Ви́жин, ну, *м.* Жатва. *Пішов на вижин.* Вх. Зн. 6.

Вижина́ти, на́ю, єш, сов. в. **ви́жати, жну, неш,** *гл.* Сжинать, сжать. *Ой тоді я снопи зв'яжу, як житечко вижну.* Грин. III. 198.

Ви́жирувати, рую, єш, *гл.* Украсить инкрустациями (металлическими). Шух. I. 306.

Ви́жити, ся. См. **Вижива́ти, ся.**

Вижлена́, ня́ти, *с.* Щенок лягавой собаки.

Ви́жлиця, ці, *ж.* Лягавая собака.

Ви́жлоктати и **ви́жлуктати, таю, єш,** *гл.* Выпить. (Зевес) *вижлоктав підпінка чару.* Котл. Ен. VI. 37. *Що було останнє у пляшці, вижлуктав без чарки, нахильцем.* МВ. (КС. 1902. X. 146).

Ви́жовтити, вчу, тиш, *гл.* Пожелтить.

***Вижоло́блення, ня,** *ср.* Выдалбливание, размывание. Сл. Тутк.

Ви́журитися, рюся, ришся, *гл.* Достаточно напечалиться. *Я, добродійко, вижурився за себе, як сватався.* Г. Барв. 311.

Виз, за, *м.* Рыба Acipensor schypa. Браун. 31.

***Ви́за, зи,** *ж.* Рыба: белуга. Сл. Дубр.

Ви́задкувати, кую, єш, *гл.* Выйти пятясь. *Визадкував з хати.* Константиногр. у.

Ви́законити, ню, ниш, *гл.* Истребить, искоренить. *Що завелось, те трудно визаконити.*

Византі́єць, ті́йця, *м.* 1) Житель Византии. 2) Православный. *Я—круглий сирота між лютеран, латинців, византійців-християн.* К. ПС. 59.

Византі́йство, ва, *с.* Образ мыслей и поступков, подобный византийскому. *А панство буде панувать... та византійство прославлять.* Шевч. II. 211.

Византі́йський, а, е. Византийский. Желех.

Византі́я, ті́ї, *ж.* Византия, Константинополь. *Босфор клекотить, неначе скажений; то стогне, то виє: йому Византію хочеться збудить.* Шевч. 58.

Ви́збірати, раю, єш, *несов. в. **визбі́рувати, рую, єш,** *гл.* 1) Подобрать, собрать. *Так збірає, так збірає... Визбірав і рушили далі.* Св. Л. 142. *На дворі ясно, хоч голки визбірай.* Левиц. I. 96. *2) Выбирать, извлекать, извлечь по одиночке. *Чорногуз стоїть у болоті та визбірує жаб.* Крим.

Ви́збірки, рок, *ж. мн.* Выборки. Левч. 18.

***Визбі́рувати, рую, єш** = **Ви́збірати.**

Ви́звати. См. **Визива́ти.**

Ви́звіл, волу, *м.* Освобождение. *Щеня припне на мотузочці... Воно вищить, задравши голову, визволу просить.* Г. Барв. 279.

Ви́звіритися, рюся, ришся, *гл.* Зверски, сердито посмотреть. *Як визвірилась на мене—аж білки їй ходором заходили.* Харьк. *Лайдак! — грімнув Кондратович, визвірившись на Потоцького.* Стор. I. 188.

***Визволе́нець, нця,** *м.* 1) Освобожденный. 2) Освобожденец. Сл. Нік.

Визволе́нний, а, е. Освободительный. *Науки визволені.* К. ПС. 46.— **лист.** Освободительная грамота. *Который би мог бідний невольник отгадати, мог би йому листи визволені писати, щоб не мог ніхто нігде зачепляти.* АД. I. 209.

Визволе́ння, ня, *с.* Освобождение, избавление. *Визволення народу з крепацтва.* К. XII. 8.

***Визво́лець, льця,** *м.* = **Визволи́тель.**

***Визволи́тель, ля,** *м.* Освободитель, избавитель. Сл. Дубр.

Ви́зволити, ся. См. **Визволя́ти, ся.**

Ви́зволка, ки, *ж.* Выручка. *І на визволку нема і дітей прохарчити.* Киев. у.

***Ви́звольний, а, е.** Освободительный. **Визво́льний рух.** Освободительное движение. Сл. Нік.

Визволя́ти, ля́ю, єш, сов. в. **ви́звольти, лю, лиш,** *гл.* Освобождать, освободить; выручать, выручить. *Визволь, боже, нас, бідних невольників, з тяжкої неволі.* ЗОЮР. І. 214. *Зрозумієте правду, і правда визволить вас.* Єв. І. VIII. 32.

Визволя́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **ви́звольтися, люся, лишся,** *гл.* Освобождаться, освободиться; выручаться, выручиться. *Галілей визволився з темниці.* Ком. І. 56. *Огірками тіки й визволився.* Лебед. у.

Ви́зганяти, няю, єш, *гл.* 1) Изгнать всех. 2) Смести. *Ганчіркою визганяю цей пісок.*

Ви́здих, ху, *м.* Падеж (животных). Уман. III. 1.

Ви́здихати, хаю, єш, *гл.* Подохнуть, издохнуть. *Як би бог слухав пастуха, то б уся череда виздихала.* Ном. № 4124.

Ви́зеленити, ню, ниш, *гл.* Испачкать о траву. *Визеленив сорочку.* Константиногр. у.

Визива́ння, ня, *с.* 1) Вызывание. 2) Брань, ругня. Вх. Лем. 397.

Визива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **ви́звати, зву, веш,** *гл.* Вызывать, вызвать.

Визива́тися, ва́юся, єшся, *гл.* Браниться. *Зачали ся визивати.* Вх. Лем. 397.

Ви́зивка, ки, Брань, ругательные слова. Вх. Лем. 397.

***Визира́ння, ня,** *ср.* Выглядывание, высматривание. Сл. Нік.

Визира́ти, ра́ю, єш, сов. в. **ви́зирнути, ну, неш,** *гл.*=**Виглида́ти, ви́глянути.** *Не виглядай, не визирай, а дальше ховайся.* Ном. № 8508. *Вибірай, визирай, молода дівчино.* Мет. 14. *Коником граєш, царя визираєш.* АД. І. 25. ***Нови́н визира́ти.** Ожидать новостей. *Жінка жде. Новин визирає, не його.* Лепкий.

Визира́тися, ра́юся, єшся, *гл.* Смотреться. *На ж зеркало всесвітнє, визирайся.* К. XII. 73.

***Ви́зирити, рю, риш,** *гл.* Высмотреть. *Визирила собі Настя славного парубка.* Кон. III. 276.

Ви́зиркати, каю, єш, *гл.* Высмотреть, уловить. *Я визиркала таку годину, що люд поховавсь трохи, та й у гай.* Г. Барв. 94.

Ви́зирцем, *нар.* Высматривая.

Визича́ти, ча́ю, єш, сов. в. **ви́зичити, чу, чиш,** *гл.* Одолжать, одолжить, занимать, занять, давать в долг. Аф. 329. ***Він визичає людям гроші на вексель.** Крим.

Ви́зівнути, ну, неш, *гл.* — **ду́ха.** Испустить дух. *Бито коло стовпа киями поти, поки й духа визівнув.* К. ЦН. 216.

Ви́зімувати, мую, єш, *гл.* Продержать, прокормить в течение зимы. *Насилу визімували свою худобу.*

Ви́зімуватися, муюся, єшся, *гл.* Перезимовать, прокормиться зимою. *Вони виїхали, а кішка зосталася; так вона собі по клу́нях і визімується, і вилітується.* Пирят. у.

I. Ви́зір, ру, *м.* 1) Вид; взгляд. Вх. Уг. 230. Употребл. в выражении: **на ви́зір**—на взгляд, для виду, видимости. *Аби був на визір.* Мнж. 186. 2) Окно. Острожск. у. Слов. Д. Эварн.

II. Ви́зір, ра, *м.* Визирь. *Іде султан, покинувши в дивані башів та визірів широкомовних.* К. МБ. XII. 269.

Ви́зірнитися, ниться, *гл. безл.* Вызвездить. *Визірнилося як.* Херс. у.

Визнава́ти, зна́ю, е́ш, сов. в. **ви́знати, знаю, єш,** *гл.* 1) Узнавать, узнать, разузнать, разведывать, разведать. *Знайшли у його замок, та по тому й визнали, що він украв гроші у скрині.* Волч. у. *Оце недавно дитину вбила молодиця, то другої неділі й визнали.* Харьк. 2) Заявлять, заявить, признавать, исповедывать. *Коли визнавати-меш устами твоїми господа Ісуса.* Первое посл. ап. Павла Римл. X. 9. *Не так було б мені свою праву руку одрубати важко, як тую правду визнати, вимовити.* МВ. (О. 1862. I. 80). 3) Признаваться, признаться, сознаваться, сознаться, свидетельствовать, давать показание. *Хто такий дурний буде, щоб*

сам на себе визнавав таке (що вбив). МВ. (О. 1862. I. 103). 4) Предсказывать, предсказать, предназначать, предназначить. *Уже ся все те збуло, що визнано було.* Чуб. III. 327.

Визнава́тися, знаю́ся, є́шся, сов. в. **ви́знатися, знаюся, єшся,** *гл.* Обнаруживаться, обнаружиться, сделаться известным. *Зняла ж бучу Пилипиха, як визналась батькова подія!* МВ. II. 118.

***Визна́ка, ки,** *ж.* 1) Означение. 2) Проявление, знак. Сл. Нік.

Визна́ння, ня, *с.* 1) Открытие, дознание. 2) Исповедывание, признание; вероисповедание. *Зачали ружни віри приставати ґрецам до їх визнаня православного.* Гн. I. 181. 3) Сознание.

Ви́знати, ся. См. **Визнава́ти, ся.**

Визнаття́, тя́, *с.* = **Визна́ння.** *Устав з того визнаття гнів його на Галю.* МВ. (О. 1862. I. 81). *По його визнаттю стала громада радитись, що робити.* МВ. (О. 1862. I. 102).

Визнача́ти, ча́ю, єш, сов. в. **ви́значити, чу, чиш,** *гл.* 1) Обозначать, обозначить, назначать, назначить, пред'являть, пред'явить. *Меридіян по нашому визнача південник.* Дещо. *Границю визначив.* К. Псал. 236. 2) Обнаруживать, обнаружить. *Нарізуваться на черкес тепер не приходиться, треба умкнуть, бо пластуни себе визначили, що мало їх.* О. 1862. II. 61. *3) Устанавливать, определять. *Дні відпочинку визначає райвиконком.* Пр. Пр.

Визнача́тися, ча́юся, єшся, сов. в. **ви́значитися, чуся, чишся,** *гл.* Обозначаться, обозначиться, определяться, определиться, отличаться, выделяться, выдаваться.

***Ви́значений, а, е.** Означенный, определенный, урочный. **Ви́значені годи́ни.** Установленное, определенное время. Сл. Нік.

***Ви́значення, ня,** *ср.* 1) Обозначение. Сл. Курило. *2) Отличение.

Ви́значити, ся. См. **Визнача́ти, ся.**

***Ви́значний, а, е.** Замечательный, выдающийся. Сл. Тутк.

Ви́зна́чувати, чую, еш, *гл.*=**Визнача́ти.** *Визначує дорогу блискавицям.* К. Іов. 60.

Ви́зол, лу, *м.* Осадок золы после бучения. Уман. II. 246.

***Ви́золення, ня,** *ср.* Выщелачивание. Сл. Тутк.

Ви́золити, лю, лиш, *гл.* Выбучить. Аф. 328.

Ви́золитися, люся, лишся, *гл.* Выбучиться. *Нате й мої штаны, — нехай визоляться.* Ном. № 6432.

Ви́золотити. См. **Визоло́чувати.**

Визоло́чувати, чую, єш, сов. в. **ви́золотити, чу, тиш,** *гл.* Позлащать, позолотить, вызолотить. *Як би в мене була золота солома, я б вас, каже, визолотив.* Ном. № 12765.

***Ви́зоріти, рю, риш,** *гл.* Вызвездить, высветить. *Ясні зорі визоріли на небі.* Комаров.

Ви́зубень, бня, *м.* Зазубрина. Рк. Левиц.

Визу́блювати, блюю, єш, сов. в. **ви́зубити, блю, биш,** *гл.* Зазубривать, зазубрить. Уман. I. 240.

Визу́блюватися, блююся, єшся, сов. в. **ви́зубитися, блюся, бишся,** гл. Зазубриваться, зазубриться. Уман. I. 240.

Ви́зути, зую, єш, *гл.* Раззуть *За раз го визує, красно му постелить.* Гол. III. 409.

Виїда́ти, да́ю, єш, сов. в. **ви́їсти, їм, їси,** *гл.* 1) Выедать, выесть. *Поки сонце зійде, роса очі виїсть.* Ном. № 5679. 2) С'едать, с'есть все, всех. *Їх би такого росплодилось, що й світу б не було, як би їх грім не бив та вовки не виїдали.* Рудч. Ск. I. 73. *Хліб... сарана виїла.* О. 1862. X. 114. Когда говорится о еде людей, то **ви́їсти** употребляется только в приложении к жидкой пище: *Виїв миску борщу, поїв усі пироги, та й буде з мене.*

Ви́їдок, дка, *м.* Выеденное яйцо, огурец и пр.

Ви́їзд, ду, *м.* Выезд, от'езд. *Соколонько та на вилеті, козаченько та на виїзді.* Мет. 179.

Виїзджа́ти, жа́ю, єш, *гл.*=**Виїзди́ти.** *Вже твій Юрочко з-за гори виїзджає.* Мет. 177. *Чоловік знає, коли виїзджає, а не знає, коли вернеться.* Ном. № 11375.

Виїзди́ти, жджу́, зди́ш, сов. в. **ви́їхати, їду, деш,** *гл.* 1) Выезжать, выехать. *Що-дня їдні виїздили, другі при-*

їздили. Стор. М. Пр. 67. 2) Только несов. в. Об'езжать (коня).

Ви́їздити, джу, здиш, *гл.* Из'ездить. *Ой виїздив всю країну, увесь білий світ*. Мет. 139.

Виїмко́вий, а, е. Исключительный. Сл. Нік.

Ви́їмок, ку, *м.* Исключение. *Всі українські товариства перестали функціонувати, з виїмком лише товариств економичних*. С. Ефремов. Журн. «Наше Минуле». 1918 р. Ч. І. Ст. 60.

Ви́їсти. См. **Виїда́ти.**

Ви́їститися, їщуся, стишся, *гл.* Осуществиться, исполниться. Вх. Лем. 397.

Ви́їхати. См. **Виїзди́ти.**

Вийграва́ти, ва́ю, єш, сов. в. **ви́йграти, граю, єш,** *гл.*=**Вигграва́ти, ви́грати.** *Сурми-труби вийгравали*. Шевч. 361. *У карти грав на твоє щастя,—ось скілько вийграв*. О. 1862. VII. 44.

Вийма́ти, ма́ю, єш, сов. в. **ви́йняти, йму, меш,** *гл.* 1) Вынимать, вынуть; обнажать; освобождать. *Ключі з-під голов виймав*. Макс *Дай, боже, воювати, та шабель не виймати*. Ном. № 4637. *Отцева й матчина молитва зо дна моря виймає*. Макс. 2) Исключать, исключить, из'ять. 3)—**зу́би.** Рвать зубы. 4)—**о́чі.** Выкалывать, выклевывать глаза. *Закрякали чорні крюки, виймаючи очі*. Шевч. 54.

Вийма́тися, ма́юся, єшся, сов. в. **ви́йнятися** и **ви́нятися, ймуся, мешся,** *гл.* 1) Выниматься, вынуться; обнажаться. *Копирсаю, копирсаю, — ніяк не виймається скабка з пальця*. 2) Находиться, найтись, оказаться, случиться. *Тільки одна птиця винялась, що добила усіх звірів*. ЗОЮР. II. 31. *Такі пішли дощі, що й дня не винялось погожого*. 3) Всходить, взойти (о солнце). *Було, скоро сонечко вийметься, лікарь і котить у-двуконь*. МВ. (О. 1862. III. 46).

Ви́йна, ної, *ж.* Тетка, жена брата отца. *Стрийна-вийна—біс, не родина; зять і невістка—чорт, не дитина*. Ном. № 9394.

Ви́йстя, тя, *ср.* 1) Выход. 2) Происхождение. Сл. Нік.

Ви́йти. См. **Вихо́дити.**

Викаблу́чуватися, чуюся, чуєшся. *гл.* Кичиться. Бахм. у.

Ви́кавзувати, зую, єш, *гл.* Выбранить. *Я його добре викавзував*. Вх. Зн. 23.

Вика́жчик, ка, *м.* Доносчик. Сл. Дубр.

Ви́каз, зу, *м.* 1) Обнаружение; донесение, донос. *Пилку вже через виказ найдено,—хлопець виказав*. Вернеднепровск. у. (Залюбовск.). *2) Обличение, изобличение. Сл. Юр. М.

Ви́казитися, жуся, зишся, *гл.* Посходить с ума, побеситься всем, перебеситься. *Да нехай вони виказяться не займай їх*. Ном. № 5126.

Вика́зувати, зую, єш, сов. в. **ви́казати, жу, жеш,** *гл.* 1) Обнаруживать, обнаружить, открывать, открыть, высказывать, высказать. *І ушки в мене сміються, так ними* (дітьми) *втішаюся, та їм сього не виказую*. Г. Барв. 293. **Ворожить вона на карти так, що геть на все виказує: чи хто вмре, чи буде щастя, чи хто приїде*. Крим. *Виказує на тебе, що ти з ним крав*. Екатериносл. у. **А на суді він їх усіх виказав*. Крим. 2) Выговаривать, выговорить, высказывать, высказать. *Лає чоловіка та виказує*. Рудч. Ск.

Ви́какати, каю, єш, *гл.* Детск. Испражнить. (что-нб).

Ви́кака́тися, каюся, єшся, *гл.* Детск. Испражниться.

Ви́канючити, чу, чиш, *гл.* Выклянчить. *Так ви ж не виканючите!* Ном. № 4580.

Ви́капаний, а, е. 1) Искапанный. 2) Похожий как две капли воды, вылитый. Радом. у. *Грицько—викапаний батусь*.

Ви́карати, раю, єш, *гл.* Наказать. Чуб. IV. 56, 555.

Викарбо́вувати, вую, єш, сов. в. **ви́карбувати, бую, єш,** *гл.* Сделать нарезки на дереве.

***Викарбу́тити, бу́чу, бу́тиш,** *гл.* Выкатить, выбросить волной. *То як часом якась долишня хвиля викарбутить великий камінь з води і покладе, то цей камінь стоїть на березі тяжкий і бездушний*. Стеф.

Ви́кати, каю, єш, *гл.* Говорить «вы». *Господарь слузі не викає*. Ном. № 10388.

Ви́качалкувати, кую, єш, *гл.* Побить скалкой. *Вона його викачалкувала та й прогнала.* Екатериносл. у. (Залюбовск).

***Ви́качаний, а, е.** 1) Окатаный. 2) Измазаный. *Вранці чисті штанці одягла йому, а гледи, як зараз в болото та зеленець викачані.* Пир. у., Конон.

Ви́качати, ся. См. **Вика́чувати, ся.**

Вика́чувати, чую, єш, сов. в. **ви́качати, чаю, єш,** *гл.* Искатывать, искатать что; напр., при золотухе припухшие железы **вика́чують** шариками из горячего хлеба. Грин. II. 319.

Вика́чуватися, чуюся, єшся, сов. в. **ви́качатися, чаюся, єшся,** *гл.* 1) Валяться, поваляться, покататься по земле. *Кінь викачався добре.* О человеке: валяться, поваляться, лежать, пролежать долго. *Висплються, викачаються.* Мир. ХРВ. 204. 2) Упав в грязь испачкиваться, испачкаться. *Спіткнувсь, упав і викачавсь у барлозі.* Мнж. 128.

Вика́шлювати, люю, єш, сов. в. **ви́кашляти, ляю, єш,** *гл.* Выкашливать, выкашлять. Аф. 329.

Вика́шлюватися, лююся, єшся, сов. в. **ви́кашлятися, ляюся, єшся,** *гл.* Выкашливаться, выкашляться. Аф. 329.

Виквиля́ти, ля́ю, єш, *гл.* Издавать жалобные звуки. *Щоб барабани та не вибивали, щоб і пищалочки та не виквиляли.* Нп.

***Викида́ння, ня,** *ср.* Выбрасывание, извержение. Сл. Нік.

Ви́кидати, даю, єш, *гл.* 1) Повыбросить, выбросить (все), посбрасывать. *Пішов, ще разів зо два вніс дров, да й ті на попа викидав.* Рудч. Ск. I. 171. 2) Начать колоситься. *Жито викидало колос.* Змиев. у.

Викида́ти, да́ю, єш, сов. в. **ви́кинути, ну, неш,** *гл.* 1) Выбрасывать, выбросить. *Як іде гряд, викидають на двір сковороду і кочергу, щоб перестав.* Ном. № 13403. *Кожух викинув од молі провітрювати.* Г. Барв. 335. *Заткнула вона за косу червону макову квітку і викинула потім.* Левиц. I. 196. Переносно: выкидать, выкинуть, исключать, исключить. *Із пісні слова не викинути.* Ном. № 13115. *Із ряду і сього не викидають.* Ном. № 5711. 2) Бросать, бросить деньги на тарелку или в шапку при сборе их (напр., на крестинах, на свадьбе, во время увеселений молодежи и пр.), а отсюда уже и просто давать в таких случаях деньги. *На вечорницях хлопці викидають гроші дівчатам на гостинці.* Черниг. у. *На мед, на горілочку та скидаються,—викинув Іванко та копу грошей.* Мил. 88. *Дружко викидає на тарілку дві копійки.* Грин. III. 432. *Гей, Насте Горовая, шинкарко молодая, кабашнице степовая! Не велю я тобі сього козака з хати виганяти; хоч я свій осьмак на пиво викидаю, а ти його з хати не вибивай.* ЗОЮР. I. 319. 3) **Викида́ти прино́с.** У разносчиков мелочн. товара: на общем собрании партии пред'являть весь собранный в селах товар и остаток наличных денег. Вас. 191. 4) **Викида́ти на о́чі.** Колоть глаза. *Часто дітям його викидали на очі, що батько їх... до церкви не ходить.* Грин. II. 153. *Мені на очі викидають, що в нас хати нема.* Г. Барв. 433. 5) Бросать, бросить вверх, подбрасывать, подбросить. *А що, хто вище викинув?* Грин. II. 81. Рудч. Ск. I. 61. 6) О растениях: **викида́ти ко́лос** — колоситься. Г. Барв. 147. Мил. 93. *Соловейко щебече, поки жито колос почне викидати.* Грин. I. 7)—**качани́.** О капусте: давать кочни. *Ти, капусто, викидай качани!* Мил. 104. 8)—**хлаки́.** Вывешивать, вывесить флаги. *Викидають три хлаки.* Грин. I. 190.

Викида́тися, да́юся, єшся, сов. в. **ви́кинутися, нуся, нешся,** *гл.* 1) Выбрасываться, выброситься, выкинуться. *Із пісні слово не викидається.* Ном. № 13115. 2) Всплескиваться, всплеснуться. *Риба перед дощем викидається. Аж поперед мене щось плеснуло в воду. Викинулась риба та і зникла враз.* Щог. Сл. 91.

***Ви́кидень, дня,** *м.* Выкидыш. Сл. Дубр.

Викидни́й, а́, е́. Викидна́ цу́рка. Род детской игры. Ив. 17.

Ви́кинути, ся. См. **Викида́ти, ся.**

Википа́ти, па́ю, єш, сов. в. **ви́кипіти, плю, пиш,** *гл.* Выкипать, выкипеть. Аф. 330.

Викиса́ти, са́ю, єш, сов. в. **ви́киснути, ну, неш,** *гл.* Вымачиваться. *Бовть*

у воду! Викис, вимок, виліз, висох, став на колоду та знов бовть у воду. Ном. № 6074.

Ви́кичувати, чую, єш, *гл.* Вытеребить, выкорчевать. *Гляди, щоб ти мені вирубав, викичував, зорав, пшениці насіяв.* Рудч. Ск. II. 120.

Ви́кишкати, каю, єш, *гл.* Выгнать, прогнать (от **киш!**). *Упросились злидні на три дні, та чорт їх і довіку викишкає.* Ном. № 1538.

Ви́кінчити. См. **Викі́нчувати.**

Ви́кі́нчувати, чую, єш, сов. в. **ви́кінчити, чу, чиш,** *гл.* Оканчивать, окончить, закончить. *Викінчити роботу.* Вх. Уг. 230.

Ви́клад, ду, *м.* 1) Изложение. *2) Чтение, лекция. *Університетські виклади.*

Викла́д, ду, *м.* Испражнение. *А ні ладу, а ні складу, іззіж собачого викладу.* Ном. № 13066.

Ви́кладаний, а, е. О воротнике шубы: отложной. Гол. Од. 18.

Викладáння, ня, *с.* 1) Выкладывание. 2) Инкрустация из дерева. рога или кости. Шух. I. 306. См. **Викладáти 2.** 3) Раскладывание. 4) Изложение.

Викладáти, дáю, єш, сов. в. **ви́класти, ду, деш,** *гл.* 1) Выкладывать, выложить. *Як позичає, то всі боги викладає.* Ном. № 10629. 2) В художественных гуцульских работах: делать инкрустации из дерева, рога или кости. Шух. I. 309. 3) Только сов. в. Положить убитыми многих, убить многих. *Виклав ляшків, виклав панків у чотирі лави.* Нп. 4) Раскладывать, разложить. *Сидить мила в загороді, карти викладає.* Гол. III. 430. 5) Излагать, изложить *От я й викладаю все теє небозі.* МВ. II. 21. 6) Сочинять, составлять. *Не хапайсь пісні співать—повагом! бо не ти її виклав.* Ном. № 9650. 7) Испражнять, испражнить. *А ні ладу, а ні складу, іззіж те, що я викладу.* Ном. № 13066. 8)=**Вала́шити, ви́валашати.** 9) **Смішки си (собі) з ко́го викладáти.** Трунить, смеяться над кем, подтрунивать. Вх. Лем. 397. *10) Преподавать, преподать. Сл. Нік. *11) Обкладывать, обложить (чем-либо). *Наш мужик дуже галушки любить: як викладе боки галушками, то так, як добрий муляр грубу.* Крим.

***Викла́дáч, ча́,** *м.* 1) Преподаватель. Сл. Нік. 2) Выгрузчик. Сл. Яворн.

***Викла́дáчка, ки,** *ж.* Преподавательница. Сл. Нік.

Викла́дний, а, е. Понятный, ясный (о языке). Вх. Лем. 397.

Викла́дування, ня, *с.*=**Викладáння.**

Викла́дувати, дую, єш, *гл.*=**Викладáти.**

Ви́кладчастий и **ви́кладчатий, а, е.** Отложной. *Викладчатий комір* (у сорочці). Левиц. Пов. 181. См. **Ви́кладаний.**

***Викла́жа, жі,** *ж.* Выгрузка. Сл. Яворн.

Ви́класти. См. **Викладáти.**

Ви́клеїти. См. **Викле́ювати.**

Ви́клесуватися, суюся, ешся, *гл.* Развиться, возмужать. *Иноді малим і не хороше, а потім, як виклесується, до такий тобі стане парубок або дівка.* Черниг.

Викле́ювати, кле́юю, єш, сов. в. **ви́клеїти, клею, їш,** *гл.* Выклеивать, выклеить.

Ви́клик, *ка, м.* 1) Вызов. 2) Крик, восклицание. *Виклик, вигук роскотився, і полетів турчин легкими кіньми на козаків.* МВ. III. 56.

Викликáння, ня, *с.* Вызывание.

***Викли́кувати, кую, єш** и **викликáти, кáю, єш,** сов. в. **ви́кликати, чу, чеш,** *гл.* Вызывать, вызвать. *Листи читали, козаків у поход викликали.* Макс. *Виклич мені дівча з хати.* Мет. 19. **...Котрі всміхалися тим солодким усміхом, який викликує сите задовілля.* Лепкий.

Виклина́ти, на́ю, єш, *гл.* Проклинать. Желех.

***Виклино́вування** и **виклино́вання, ня,** *ср.* Выклинивание. Сл. Тутк.

***Виклино́вувати, вую, єш,** *гл.* Выбивать клин. Сл. Дубр.

Ви́клисувати, сую, єш, *гл.* Выглянсировать (у сапожников).

Ви́кличка, ки, *ж.* Оглашение о браке. *Тепер без трьох викличок і не вінчають.* Черниг. у.

Ви́клопотати, чу, чеш, *гл.* Выхлопотать.

Викльо́вувати, вую, єш, сов. в. **ви́клювати, клюю, єш,** *гл.* Выклевывать, выклевать. *Клюнув бабу в око, та виклював око.* Рудч. Ск. I. 38.

Ви́клюнути, ну, неш, *гл.* См. **Викльо́вувати.**

***Виключа́ти, чаю, єш,** сов. в. **ви́ключити, чу, чиш,** *гл.* 1) Исключать, исключить. 2) Отлучать, отлучить. Сл. Дубр.

***Ви́клю́чення, ня,** *ср.* 1) Выключение. 2) Исключение. Сл. Нік

***Ви́ключний, а, е.** Исключительный. Сл. Нік.

***Ви́ключність, ности,** *ж.* Исключительность. Сл. Дубр.

***Ви́клясти, ну, неш,** *гл.* Проклянуть многих, всех.

Ви́кобзати и **ви́ковзати, заю, єш,** *гл.* Скользя по льду, проделать дорожку. Аф. 330.

Ви́ков, ву, *м.* Выковка.

Ви́коверзувати, зую, єш, *гл.* Проделать что интригами. *Сам сатана не вигадає, іскушаючи праведників, що виковерзують ті єзуїти.* Стор. М. Пр. 69

Ви́ковтати, таю, єш, *гл.* 1) Выдолбить, выклевать (углубление). Вх. Лем. 398. *2) Повыглотать.

***Вико́вування, ня,** *ср.* Проковка. Сл. Дубр.

Вико́вувати, вую, єш, сов. в. **ви́кувати, кую, єш,** *гл.* Выковывать, выковать. *З того заліза він викував плуга.* Грин. II. 73. *Чого бог не дасть, того і коваль не викує.* Ном. № 4284 2) Кричать, прокричать (о кукушке). *Що викувала вже зозуля,—проживай, а більше—шкода, що й бажаєш.* Г. Арт. (О. 1861. III. 112).

Вико́вуватися, вуюся, єшся, сов. в. **ви́куватися, куюся, єшся,** *гл.* Выковываться, выковаться. Аф. 330.

Ви́ко́лоти. *См.* ***Вико́лювати.***

Ви́колупати, ви́колупнути. См. **Виколу́пувати.**

Виколу́пувати, пую, єш, сов. в. **ви́колупати, паю, єш, ви́колупнути, ну, неш,** *гл.* Выковыривать, выковырять. *Хоч із-за нігтя виколупни, та дай.* Ном. № 2691.

Вико́лювати, люю, єш, сов. в. **ви́колоти, лю, леш,** *гл.* 1) Выкалывать, выколоть. *Темно, хоч око виколи.* Ном. № 586. 2) Колоть, переколоть всех. *Коли б свині роги, то б цілий світ виколола.* Ном. № 3827.

Ви́колядувати, дую, єш, *гл.* Колядуя получить что-либо (см. **Колядува́ти**). *Так ви ж не виколядуєте.* Ном. № 4580.

Ви́компонувати, ную, єш, *гл.* Выдумать, придумать. *Про що іншому і згадать страшно, те низовець... викомпонує, вимізкує.* К. ЧР. 137.

Викона́вець, вця, *м.* Исполнитель. Желех. *—**судо́вий.** Судебный исполнитель. Сл. Нік.

***Викона́вчий, а, е.** Исполнительный. Сл. Дубр. *—**вла́да.** Исполнительная власть. **—лист.** Исполн. лист.

Викона́ння, ня, *с.* Исполнение. Уман. I. 313.

I. Ви́конати, наю, єш, *гл.* Вымереть, перемереть. *Щоб наші вороги виконали до ноги.* Грин. III. 188.

II. Ви́конати. См. **Вико́нувати.**

Вико́нувати, ную, єш, сов. в. **ви́конати, наю, єш,** *гл.* Исполнять, исполнить, привести в исполнение. *Се твоє бажання виконаємо.* К. (О. 1861. III. 6).—**при́сягу.** Присягнуть. Котл. НП. 344. *Уся старшина присягу виконала Сомкові на послушенство в ринковій церкві Ичанській.* К. ЧР. 304.

Вико́нуватися, нуюся, єшся, сов. в. **ви́конатися, наюся, єшся,** *гл.* Исполняться, исполниться. Уман I 313.

***Ви́коп, пу,** *м.* 1) Выемка (в земле). Сл. Дубр. 2) Ископаемое. Сл. Тутк.

Ви́копати, ся. См. **Вико́пувати, ся.**

Ви́копирсати. См. **Викопи́рсувати.**

Викопи́рсувати, сую, єш, сов. в. **ви́копирсати, саю, еш,** *гл.* Выковыривать, выковырять. Уман. I. 120.

Вико́пувати, пую, єш, сов. в. **ви́копати, паю, єш,** *гл.* Вырывать, вырыть, выкапывать, выкопать. *Глибокую яму викопали.* Мет. 99. *Ликом пастернаку не викопаєш.* Ном. № 5254.

Вико́пуватися, пуюся, єшся, сов. в. **ви́копатися, паюся, єшся,** *гл.* 1) Вырываться, выкапываться, выкопаться. 2) Управляться, управиться. *І сметанки дай, і сиру дай, і молока... їй богу, вже не можу й викопатися.* Подол. г.

Ви́коренити, ся. См. **Викорі́нювати, ся.**

***Використо́вування и ви́користання, ня,** *ср.* Эксплоатация, использование. Сл. Нік.

***Використо́вувати, вую, єш и ви́кори́стувати, тую, єш,** сов. в. **ви́користати, таю, єш.** Эксплоатировать, использовывать, использовать. Сл. Нік.

***Ви́корінення, ви́корі́нювання, ня,** *с. Искоренение.* Сл. Нік.

Викорі́нювати, нюю, єш, сов. в. **ви́коренити, ню, ниш,** *гл.* 1) Искоренять, искоренить, вырывать, вырвать с корнем. *Що там* (на городі) *було пирію! Я як пійшла, як стала, як стала, дак і сапою, і граблями, і руками... так усе викоренила.* Г. Барв. 428. 2) Совершенно истреблять, истребить. *Викоренив їх імення на всі вічні роки.* К. Псал. 17.

Викорі́нюватися, нююся, єшся, сов. в. **ви́коренитися, нюся, нишся,** *гл.* 1) Искореняться, искорениться, пропасть, исчезнуть. *Рід твій викоренить-ся.* Стор. М. Пр. 64. 2) ? *Викорениться як в'яла риба.* Ном. № 5354. *Воно, сердешне, висохло і викоренилось, одні тільки хрящі зостались.* Стор. II. 77.

***Викорі́нювач, ча,** *м.* Искоренитель. Сл. Дубр.

Викорі́ня́ти, ня́ю, єш, *гл.*=**Викорі́нювати.** *Тяжко лежав, на стіну дрався, а я все викореняв оте дання; ото й виходився.* Г. Барв. 342.

***Викорі́цматися, маюся, єшся,** *гл.* Вылезать, выкарабкаться. *Ледве панна Ніна висказала ті слова, коли в тім грубий дубовий стовп, на котрім була ліхтарня, важко стогнучи та сопучи, викоріцмався з землі.* Франко.

***Ви́корм, му,** *м.* Вскорм. Сл. Нік.

***Вико́рмлювати, люю, єш,** сов. в. **ви́кормити, млю, миш,** *гл.* Выкармливать, выкормить.

Вико́рпувати, пую, єш, сов. в. **ви́корпати, паю, єш,** *гл. Житина в око впала? Ке сюди, я викорпаю ціпилном.* —*Хоч би бичем, а не ціпилном,*—*одповів, протираючи полою око, той, кому треба було викорпувати.* Г. Барв. 315.

Викорчо́вувати, вую, єш, сов. в. **ви́корчувати, чую, єш,** *гл.* Выкорчевывать, выкорчевать, вытеребить деревья. *Щоб ти за одну ніч отой луг викорчував.* Рудч. Ск. I. 145.

Ви́кос, су, *м.* Скос. *Дати луку на викос.*

Ви́косити. См. **Вико́шувати.**

Ви́кот, ту, *м.* Вырезка, выемка (для воротника, напр., в одежде). Аф. 330.

Ви́котити, ся. См. **Вико́чувати, ся.**

***Вико́тистий, а, е.** Выпуклый. **Вико́тисті уста́.** Мясистые, вывернутые губы (рот). *Викотисті уста відчинилися, показуючи великі рідкі зуби.* Лепкий.

***Ви́коханий, а, е.** Вскормленный, взлелеянный, воспитанный. Сл. Нік.

Ви́кохати, ся. См. **Вико́хувати, ся.**

Вико́хувати, хую, єш, сов. в. **ви́кохати, хаю, єш,** *гл.* 1) Взлелеивать, взлелеять, воспитывать, воспитать. *Викохав дитину в добрую годину.* Ном. № 9223. *Викохав я дівчиноньку людям, не собі.* Мет. *Викохала, випестила, та й обоє покинули.* МВ. I. 153. *Викохала свою дівочу красу.* Левиц. I. 37. 2) Выращивать, вырастить (животное, растение). *Хто ж викохав таку гнучку в степу погибати?* Шевч. 11.

Вико́хуватися, хуюся, єшся, сов. в. **ви́кохатися, хаюся, єшся,** *гл.* 1) Взлелеиваться, взлелеяться, воспитаться. *Я виросла, викохалась у білих палатах.* Шевч. 356. 2) Вырастать, вырасти хорошо, взлелеяться. *Дарма, що в кріпацтві була, а голос викохався.* Г. Барв. 120.

Викоца́бнутися, нуся, нешся, *гл.* Упасть вверх ногами. Вх. Уг. 230.

Вико́чувати, чую, єш, сов. в. **ви́котити, чу тиш,** *гл.* 1) Выкатывать, выкатить; вывозить, вывезти из чего. *Викочує з-під повітки віз.* ЗОЮР. II. 201. *Та винесе самопали, викотить гармати.* Шевч. 450.

Вико́чуватися, чуюся, єшся, сов. в. **ви́котитися, кочуся, тишся,** *гл.* Выкатываться, выкотиться. *Сонечко викочується з-за гори.* Драг. 25. **Десь далеко на виднокрузі викочувався місяць.* Лепкий. *У діда із очей аж дві сльози викотились.* Стор. I. 121.

Вико́шувати, шую, єш, сов. в. **ви́косити, шу, сиш,** *гл.* 1) Скашивать, скосить, выкосить. *Четвертину проса викосить.* Рудч. Ск. I. 89. 2) Находить,

найти кося. *Пішов на поле косить пшениці і викосив птичку таку гарну.* Рудч. Ск. I. 163.

Ви́кпити, плю, пиш, *гл.* 1)=**Ви́дурити.** Желех. *2)—**кого́.** Высмеять кого. Сл. Нік.

Ви́кравка, ки, *ж.*=**Окра́йка.** Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Викрада́ти, да́ю, єш, сов. в. **ви́красти, ду, деш,** *гл.* Выкрадать, выкрасть. *Який батько, такий син—викрали з діжки сир.* Ном. № 7137.

Викрада́тися, да́юся, єшся, сов. в. **ви́крастися, дуся, дешся,** *гл.* Украдкой выходить, выйти, уходить, уйти. *До божого дому стала ще частіше ходити, викрадаючись од дітей.* Г. Барв. 370.

Ви́красити, ся. См. **Викраша́ти, ся.**

Ви́красти, ся. См. **Викрада́ти, ся.**

Викраша́ти, ша́ю, єш, сов. в. **ви́красити, шу, сиш,** *гл.* 1)—**себе́.** Рисоваться, порисоваться, похвастать. *Іде* (поштарь) *і свистить: купив за п'ятака свистик і свистить—хотів себе викрасити, що, бач, і він свистить.* Екатериносл. у. (Залюбовск.). 2) Только сов. в.=**Ви́валашати.** *Корназ не викрашений.* Вх. Лем. 398.

Викраша́тися, ша́юся, єшся, сов. в. **ви́краситися, шуся, сишся,** *гл.* Красоваться, покрасоваться. *З полиці миси, миски й мисочки і зелені, й червоні, і жовті... викрашаються.* МВ. (О. 1862. III. 57).

***Ви́крепити, лю, пиш,** *гл.* С трудом продержаться, прокрепиться, выдержать, устоять. *Усі жнива вони викрепили за сухим хлібом.* Крим.

Ви́кресати, шу, шеш, *гл.* Высечь (огня). *Викресали огню з оружини.* Мет. 369.

***Ви́креслений, а, е.** Вычеркнутый. Сл. Нік.

***Викре́слювати, люю, єш,** сов. в. **ви́креслити, лю, лиш,** *гл.* 1) Вычеркивать, вычеркнуть. 2) Вычерчивать, вычертить. Сл. Нік.

Викрива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **ви́крити, рию, єш,** *гл.* Открывать, открыть, обнаруживать, обнаружить. Желех.

Ви́кривити, ся. См. **Викривля́ти, ся.**

Викривля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **ви́кривити, влю, виш,** *гл.* Искривлять, искривить. **Ходи по людськи, а то чоботи повикривляєш.* Звен. у. Ефр.

Викривля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **ви́кривитися, влюся, вишся,** *гл.* 1) Искривляться, искривиться. 2) Кривляться, гримасничать.

Ви́крик, ку, *м.* Крик. *Гомін... перейшов у викрик.* Мир. ХРВ. 262.

Викри́кувати, кую, єш, сов. в. **ви́крикнути, ну, неш,** *гл.* *Выкрикивать, выкрикнуть, вскрикнуть. *А, бабусічко! —було викрикне.* МВ. (О. 1862. III. 39). *Брат на мене викрикнув.* Федьк.

Ви́крити. См. **Викрива́ти.**

***Ви́критий, а, е.** 1) Открытый. 2) Разоблаченный (пойманный). Сл. Нік.

***Викриття́, тя́,** *ср.* Разоблачение, раскрытие. Сл. Нік.

***Ви́кричатися, чуся, чишся,** *гл.* Накричаться вволю. Сл. Дубр.

Ви́кришити, шу, шиш, *гл.* Превратить в крошки.

Ви́кришитися, шуся, шишся, *гл.* Выкрошиться.

Ви́кришки, шок, *ж. мн.* Остатки при крошении табаку.

***Ви́крій, рою,** *м.* 1) Вырезка, выкройка. 2) Выемка. Сл. Нік.

Ви́круглити. См. **Викругля́ти.**

Викругля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **ви́круглити, лю, лиш,** *гл.* Округлять, округлить.

***Ви́кружляти, ляю, єш,** *гл.* 1) Исходить (излетать), описывая круги. *Все село викружляла, доки соли позичила. Цілий день кібчик викружляв над своїм гніздом, бо коршак близько був.* 2) Повыпить все. *Всю горілку викружляли, й тріски не зосталось.* Пир. у., Конон.

Ви́крут, ту, *м.* Уловка, увертка. *Хто має викурити, не піде в некрути.* Ном. № 971.

Викрута́си, сів, *м.* 1) Изворотy, трудные «па» (в танцах). *Виробляв такі викрутаси, що ніхто б і не подумав, що сього козака бито недавно киями.* К. ЧР. 286. 2) Увертки.

Викрута́сом, *нар.* Изворачиваясь. *Тут танцювала викрутасом.* Котл. Ен.

Ви́крутень, тня, *м.* 1) Извилина. *Мо'в їх земля при купі, а в нас викрут-*

ні. Канев. у. 2) Плутня. *Викрутнями перебувається.* Ном. № 817. 3) Изворотливый человек. *Бач, який викрутень.* Ном. № 3019.

***Викру́тистий, а, е.** Извилистый. Сл. Нік.

Ви́крутити, ся. См. **Викру́чувати, ся.**

Ви́крутка, ки, *ж.* Увертка.

Викру́чувати, чую, єш, сов. в. **ви́крутити, чу, тиш,** *гл.* 1) Выкручивать, выкрутить, выжимать, выжать. *Сорочка мокрісінька,—хоть викрути.* Лебед. у. 2) Вырывать, вырвать. *А молода бондарочка тих жартів не знала,— праву ручку викрутила, та й по личку втяла.* Гол. 3)—**но́гу.** Свихнуть, вывихнуть.

Викру́чуватися, чуюся, єшся, сов. в. **ви́крутитися, чуся, тишся,** *гл.* 1) Увертываться, увернуться; вывернуться. *Грицько побачив, що кацап виймає ножа, та й викрутився.* Рудч. Ск. I. 201. 2) Только сов. в. Проработать без отдыху. *Ціле літо, як муха в окропі, викрутяться обоє, рано встаючи, пізно лягаючи.* Мир. ХРВ. 125.

Виктува́ти, ту́ю, єш, *гл.* Харчевать, кормить, угощать. *Виктує свої гості.* Гол. IV.

Ви́кувати. См. **Вико́вувати.**

Ви́куп, пу, *м.* 1) Выкуп. *Зостав його, нехай живе на світі, бо він мені подав за себе викуп.* К. Іов. 73. 2) Искупление. *Од пекла до викупу, до царства небесного душу проважає.* Макс.

Ви́купати, паю, єш, *гл.* Выкупать.

***Викупа́ти, па́ю, єш**=**Викупля́ти.** Сл. Нік.

Ви́купатися, паюся, єшся, *гл.* Выкупаться. *Викупалась і вона і вилазить із води.* Рудч. Ск. II. 117.

Викупа́тися, па́юся, єшся, *гл.*=**Викупля́тися.**

***Викупа́ч, ча́,** *м.* Выкупщик. Сл. Яворн.

Ви́купити, ся. См. **Викупля́ти, ся.**

Викупля́ти, ля́ю, єш и ***викупа́ти, па́ю, єш,** сов. в. **ви́купити, плю, пиш,** *гл.* 1) Выкупать, выкупить. *Сорочку викупив, а сукман зоставив.* Ном. № 10658. **Викупа́ти пояси́.** Свадебный обряд, совершаемый новобрачною во вторник: давать подарок (платок) и угощение водкой **дружко́ві** и **піддру́жому,** которые сидят в это время на подушках. Мил. 125. 2) Заплатив деньги, брать, взять сделанную по заказу работу. Г. Барв. 505. 3) Искуплять, искупить.

Викупля́тися, ля́юся, єшся *и **викупа́тися, па́юся, єшся,** сов. в. **ви́купитися, плюся, пишся,** *гл.* Выкупаться, выкупиться, откупаться, откупиться. *Викупився од панщини.* Рудч. Ск. I. 62.

***Викупни́й, а́, е́.** Выкупной. Сл. Нік. **Викупне́, но́го.** Выкупные деньги за землю. *За землю викупне треба дати... а податки з якої речі?* Мир. Пов. I. 157.

***Викупни́к, ка́,** *м.* = **Викупа́ч.** Сл. Яворн.

Ви́курити. См. **Викурю́вати.**

Вику́рювати, рюю, єш, сов. в. **ви́курити, рю, риш,** *гл.* 1) Выкуривать, выкурить. 2) Выживать, выжить, изгонять, изгнать. *І ладаном не викуриш.* Ном. № 2810.

Викуря́ти, ря́ю, єш, *гл.*=**Вику́рювати.** *Ей, винники, броварники! Годі вам... по винницях горілок курити, очей своїх молодецьких викуряти.* Мет.

Ви́кусити. См. **Вику́шувати.**

***Ви́куштувати, тую, єш,** *гл.* 1) Испробовать, отведать. 2) Выпить. Сл. Дубр.

Вику́шувати, шую, єш, сов. в. **ви́кусити, шу, сиш,** *гл.* Выкусывать, выкусить. *Бодай тобі здох той півень,— викусив око.* Рудч. Ск. I. 38.

Ви́ла, вил, *с. мн.* 1) Вилы (земледельческий инструмент). *Приткнув, як ужа, вилами.* Ном. № 6787. *А Кавель узяв та й заколов вильми Авеля.* Чуб. I. 9. **Се ще ви́лами пи́сано.** Еще очень мало вероятности, чтобы это совершилось. Ном. № 6821. **Гові́ти на ви́лах.** Говеть на шестой неделе поста. *Коли говітимеш?—На вилах (На шостому тиждні, бо вже виляла-виляла, та далі нікуди, бо на останньому і ніколи, і служба довга).* Грин. II. 304. 2) Развилье, разсохи—отдельно или как часть различных снарядов; напр., **сак** имеет **ви́ла,** на которых висит сеть. Шух. I. 224, 228. 3) Угол, образуемый пересе-

чением двух рек, дорог и пр. Ум. **Ви́лка, ви́лочки.** *На Юрія сіна кинь, та й вилка закинь.* Ном. № 440.

Ви́лабудати, даю, еш, *гл.* С трудом и медленно выискать, сделать что-нибудь, добиться чего-нибудь. *Треба б десь вилабудати якесь місце, де б можна забавлятись.*

Ви́лабудатися, даюся, єшся, *гл.* С трудом выбраться из чего. Желех.

***Вилаго́джувати, джую, еш,** сов. в. **ви́лагодити, джу, диш,** *гл.* Уладить, устроить как должно. *Як баба зна добре, то вилагодить як слід.* Черк. у.

Ви́ладнати, наю, еш, *гл.* 1) Привести в порядок. 2) Починить. 3) Приготовить, снарядить.

***Виладо́вувати, вую, еш,** сов. в. **ви́ладувати, дую, еш.** Выгружать, выгрузить. Сл. Тутк.

***Ви́ладування** и **виладо́вування, ня,** *ср.* Выгрузка. Сл. Нік.

Ви́лаз, зу, *м.* В выраж.: **нема́ ви́лазу.** Невозможно вылезть. *Тут і в посуху багнюка, що й вилазу нема.* Св. Л. 293.

Ви́лазити, жу, зиш, *гл.* Излазить. *Скрізь вилазили.* О. 1861. XI. 29.

Вила́зити, жу, зиш, сов. в. **ви́лізти, зу, зеш,** *гл.* 1) Вылазить, вылезать, вылезть. *Вилазить гадюка.* Рудч. Ск. I. 146. *Кривда людськая боком вилазить.* Ном. № 2294. *Кричить, аж з шкури вилазить.* Ном. № 3459. *Не так скоро лихо вилізе, як улізе.* Ном. № 1959. 2) Взлезать, взлезть. *Кричи, хоч на гору вилізь.* Ном. *Виліз дружба на липу.* О. 1862. IV. 19. 3) **Не вила́зити з чо́го.** Быть постоянно в чем. *З роботи ніколи не вилазить. Другі в плахтах та запасках..., а Мотря з вибійчаної юпки та спідниці не вилазила.* Мир. ХРВ. 25. *4) О волосах: выпадать, выпасть. Сл. Нік.

Ви́лазка, ки, *ж.* 1) Лазейка. *Кільки в решеті дірок, стільки вилазок.* Кролев. у. *2) Вылаз, место для высадки, причал. *Сюди човном не приставай, бо тут вилазка погана.* Крим.

Ви́ламати, ся. См. **Вила́мувати, ся.**

Вила́мувати, мую, еш, сов. в. **ви́ламати, маю, еш,** *гл.* Выламывать, выломать.

Вила́муватися, муюся, єшся, сов. в. **ви́ламатися, маюся, єшся,** *гл.* 1) Выламываться, выломаться. 2) Пробиваться, пробиться, выбиться. *Нема звірів... ще ніяк не виламаються* (бо замкнені). Рудч. Ск. II. 70.

Вилані́, ні́в, *м. мн.* Вилы железные для навоза. Вх. Зн. 6. Желех.

Ви́лапати, паю, еш, *гл.* Выискать, найти. *Ми у лісі вилапали добрих дубків, та дорогі вражі.* Волч. у.

***Ви́лапцем,** *нар.* Ощупью. Сл. Яворн.

***Вила́тувати, тую, еш,** сов. в. **ви́латати, таю, еш,** *гл.* Накладывать, наложить заплаты. *Кожуха вилатать.* О. 1862. V. Кух. 34.

Ви́лаяти, лаю, еш, *гл.* Выругать. *Вилаю так, що тобі в пельку не полізе.* Ном. № 3605.

Виле́жувати, жую, еш, сов. в. **ви́лежати, жу, жиш,** *гл.* 1) Вылеживать, вылежать. *У Пилипівку ніч як море— не виспиш і не вилежиш її.* 2) Пролеживать, пролежать. *От я зіму вилежала.* Ном. № 13923.

Виле́жуватися, жуюся, єшся, сов. в. **ви́лежатися, жуся, жишся,** *гл.* Вылеживаться, вылежаться, пролежать достаточное время. *Виспався, та не вилежався.* Ном. № 11334.

Ви́летіти. См. **Вилі́тати.**

Ви́лечко, ка, *с.* Ум. от **ви́льце.**

***Вили́ванець, нця,** *м.* Литая фигура. Сл. Дубр.

***Вили́ваний, а, е.** Литой. Сл. Нік.

Вилива́ння, ня, *с.* Выливание, изливание.

Вилива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **ви́лити, ллю, ллеш,** *гл.* Выливать; вылить; изливать, излить. *Дешеву юшку на двір виливають, а дорогу поїдають.* Ном. № 10537. *За карії оченята, за чорнії брови серце рвалося, сміялось, виливало мову.* Шевч. 4. *Бач, на що здалися карі оченята, щоб під чужим тином сльози виливать.* Шевч. 80. *На Андрея виливають воском, оливом.* О. 1861. X. 48. **Як з во́ску ви́лив.** Хорошо, аккуратно сделать вещь. Мнж. 171.

Вилива́тися, ва́юся, єшся, сов. в. **ви́литися, ллюся, ллешся,** *гл.* Выли-

ваться, вылиться; изливаться, излиться. *Вилилась вода. Пісня так і виливається із самого серця.* Стор. І. 4. *Вилилась як з воску в матір.*

Ви́ливок, вка, *м.* 1) Яйцо, снесенное без скорлупы, жировое яйцо, голыш. Козел. у. *Проклята курка виливки лє, а нестись—не несеться.* *2) О ребенке: изроныш, недоносок. 3) Выплавок, выплав, отливок. 4) Слиток. Сл. Нік.

***Ви́лигати, гаю, єш,** *гл.* Вылокать, выесть. Сл. Дубр.

Ви́лизати, ся. См. **Вили́зувати, ся.**

Вили́зувати, зую, єш, сов. в. **ви́лизати, жу, жеш,** *гл.* Вылизывать, вылизать.

Вили́зуватися, зуюся, єшся, сов. в. **ви́лизатися, жуся, жешся,** *гл.* Вылизываться, вылизаться.

Ви́линути, ну, неш, *гл.* Вылететь. *Де ти, пташко? Вилинь, серце.* Шевч. 276.

Ви́линяти, няю, єш, *гл.* Облинять; отлиняться. *Нехай цей кінь три роси обіб'є, вилиняє.* Рудч. Ск. II. 72.

Ви́лисіти, сію, єш, *гл.* Оплешиветь.

***Ви́лиск, ку,** *м.* Блеск. Виннич.

***Вили́скувати, кую, єш,** *гл.* Отливать, сверкать. *Чорний, аж вилискує.* Крим.

***Вили́скуватий, та, те.** Лоснящийся. Сл. Яворн.

Вили́скуватися, куюся, єшся, *гл.* Лоснится, блестеть. *Вус чорний аж вилискується.* Стор. II. 11.

Ви́лити, ся. См. **Виливáти, ся.**

Ви́лиці, ць, *ж. мн.* 1)=**Ви́ла 2.** Шух. І. 194. Так же, как часть **мотови́ла.** Шух. І. 150. 2) В курке кремневого ружья пластинки, в которые вставляется кремень. Шух. І. 299. 3) В ножницах—часть от винта до острых концов Шух. І. 153. 4) Часть цепа. См. **Ву́голов.** Шух. І. 166. 5) Боковая сторона морды четвероногого животного. *У тих волів під вилицями, коло щелепів були такі нарости.* Павлогр. у. (Залюбовск.). 6) Затылок рыбы. Шух. І. 224.

Ви́лицювати, цюю, єш, *гл.* Перелицевать.

***Ви́лиця, ці,** *ж.* Скула. *Таке кисле, що аж за вилиці щипа.* Крим.

Вилича́ти, ча́ю, єш, *гл.* Пересвечиваться (напр., о теле под ажурной тканью). Мнж. 177.

Виличко́вувати, вую, єш, сов. в. **ви́личкувати, кую, єш,** *гл.* Очищать, очистить шкуру от шерсти.

Вилізáти, зáю, єш, *гл.*=**Вилáзити.** Вх. Лем. 398.

Ви́лізти. См. **Вилáзити.**

***Ви́лім, лому,** *м.* Надлом, вылом. См. Дубр.

Ви́ліпити. См. **Вили́плювати.**

Вили́плювати, люю, єш, сов. в. **ви́ліпити, плю, пиш,** *гл.* Лепить, слепить, вылепить. *З молодого, як з воску: що хоч, те й виліпиш.* Ном. № 8725.

***Ви́ліпок, пку,** *м.* Слепок. Сл. Тутк.

Ви́літ, ту, *м.* 1) Вылет. 2) Отлет. *Соколонько та на вилеті, козаченько та на виїзді.* Мет. 179. ***На ви́літ.** Насквозь. *Ті діри видовбано на вилiт.* Крим.

Вилітáння, ня, *с.* 1) Вылет, вылетание. 2) Отлет. Ум. **Вилітáннячко.** *Зозуленько, моя матінко! Та до Петра тобі та куваннячко, після Петра тобі вилітаннячко.* Мил. 93.

Вилітáти, тáю, єш, сов. в. **ви́летіти, лечу, тиш,** *гл.* 1) Вылетать, вылететь. *Ластівки вилітають, годину обіцяють.* Ном. № 309. *Вилітали запорожці на лан жито жати.* Шевч. 61. 2) Взлетать, взлететь на что. *Курча часто вилітає в квочку.* Грин. II. 20.

Ви́літувати, тую, єш, *гл.* 1) Провести лето. 2) Прокормить в продолжение лета.

Ви́літуватися, туюся, єшся, *гл.* Прокормиться в течение лета. *Вони виїхали, а кішка зосталась; так вона собі по клунях і визімується, і вилітується.* Пирят. у.

Ви́лічити, ся. См. **Вили́чувати, ся.**

Ви́лічка, ки, *ж.* Нижний брусок **ля́ди** (см.). МУЕ. III. 24.

Вили́чування, ня, *с.* 1) Высчитывание, вычисление. 2) Вылечивание.

Вили́чувати, чую, єш, сов. в. **ви́лічити, чу, чиш,** *гл.* 1) Высчитывать, высчитать, вычислять, вычислить, посчитать. *Почому сьогодні яйця?—Як хто продасть. Я свої вилічила по чотирнадцять.* Черниг. у. *2) Отсчитать, отпустить. *Чого ще стоїш?—За твої гроші я тобі вилічила п'ять яєць і край.*

Крим. *Я за цю криницю сто сім карбованців вилічив.* Крим. 3) Вылечивать, вылечить. Чуб. II. 48. *Шукаю лікарства і не можу вилічити.* Рудч. Ск.

Вили́чуватися, чуюся, єшся, сов. в. **ви́лічитися, чуся, чишся,** *гл.* 1) Высчитываться, высчитаться, вычисляться, вычислиться. 2) Вылечиваться, вылечиться.

Ви́лка, ло́к, *с. мн.* 1) Ум. от **ви́ла.** 2) Ухват. Маркев. 84. 3) Косточка у животных, имеющая вид развилья. 4) Род вышивки на рубахах. Чуб. VII. 427.

Вилка́стий, а, е. Вилообразный. Вх. Лем. 398.

Вилки́, ло́к, *мн.* Вилка. Шух. I. 291. См. **Виде́лка.**

Ви́лляти, ляю, єш, *гл.*=**Ви́лити.** *Де ж тая барилочка, що виллята горілочка?* Грин. III. 661.

Ви́ловити. См. **Вило́влювати.**

***Вило́влення, ня,** *ср.* Вылавливание. Сл. Дубр.

Вило́влювати, люю, єш, сов. в. **ви́ловити, влю, виш,** *гл.* Вылавливать, выловить, переловить.

Ви́лог, гу, *м.* Раскладка сбора, налог. *І землю у жадного відрізали під скотину, і вилог на скотину таки плати—це біда.* Павлогр. у. (Залюбовск.).

Вило́га, ги, *ж.* Род отворота спереди на груди в сермяге или кафтане. Гол. Од. 23, 55. Чуб. VII. 420, 421. *Сукмана з суконними вилогами.* Гол. Ум. **Вило́жка.**

Вило́жистий, а, е. Отложной. *Виложистий комір.* О. 1861. XI. 26. *Дівчина була... в сорочці з виложистим коміром.* Св. Л. 3.

Ви́ложити, жу, жиш, *гл.* 1)=**Ви́класти.** *Глибоку криницю виложив цямриною.* Шевч. *Виложив з печі хліба.* Рудч. Ск. *Та й важно пісню виложено.* Харьк. у. 2) Наложить плату, сделать налог. *І землю взяли під толоку, ще й виложили платити від жадної товаряки.* Павлогр. у. (Залюбовск.).

Вило́жка, ки, *ж.* Ум. от **вило́га.**

Ви́ломити, млю, миш, *гл.* 1) Выломать, отломать. *Вищиплю, виломлю клиновий лист.* Мет. 297. 2) Сломать. *Як була я в лужку, виломила ніжку.* Рудч. Ск. II. 34.

***Ви́ломка, ки,** *ж.* Каменоломня. Сл. Тутк.

***Ви́ломок, мку,** *м.* Обломок. Сл Нік.

Ви́лочки, чок, *с. мн.* 1) Ум. от **ви́ла.** 2) Род вышивки. Kolb. I. 48, 49

***Вилуго́вувати, вую, єш** и **вилу́жувати, жую, єш,** сов. в. **ви́лужити, жу, жиш,** *гл.* Выщелачивать, выщелочить. Сл. Нік.

***Ви́лужений, а, е.** Выщелоченный Сл. Нік.

Ви́лузати, заю, єш, *гл.* Вылущить *А це хто вилузав соняшник? я собі поклала.* Черниг. у.

Ви́лузнутися, нуся, нешся, *гл.* Выйти из яйца. (Курчата) *вилузнуться з яєць як слід.* Грин. I. 19.

***Вилу́ка, ки,** *ж.* Выключение, исключение, выделение. Ум. **Ви́лучка.** Неч-Лев.

Вилупа́ти, па́ю, єш, *гл.* Выламывать. *Мої двері вилупали.* Гол. I. 153.

Вилупе́нець, нця, *м.* Яйцо,—шуточное название, будто-бы употребленное в разговоре запорожцем. О. 1861. IX. 191.

Ви́лупити, ся. См. **Вилу́плювати, ся.**

Вилу́плювати, люю, єш, сов. в. **ви́лупити, плю, пиш,** *гл.* 1) Вылущивать, вылущить; откалывать, отколоть. *Наймитові хоч з коліна вилупи, а купи.* Ном. № 10334. *Тріску на одвірку вилупила.* МУЕ. III. 45. 2) Выводить, вывести, произвести, родить,—преимущественно о птицах, но иногда, как грубое выражение, и о людях. *Вилупила куріпочка усіх тільки троє* (куріп'ят). Мет. *От я підсипав під тую свиню, а вона й вилупила мені шість волів, так як соколів.* ЗОЮР. I. 229. *Вилупила вона ту дитину.* Грин. II. 262. 3) Вызубривать, вызубрить, выучить. *Було аж сльози тобі котяться, а таки не вилупиш тих латинів та греків, як отче наш.* Левиц. I. 152. 4) Выпучивать, выпучить, вытаращить. *Вилупив очі, як баран.* Ном. № 6599.

Вилу́плюватися, лююся, єшся, сов в. **ви́лупитися, плюся, пишся,** *гл.* 1) Выйти из яйца. *Як вилупляться гусята або каченята, то, щоб здорові росли, гніздо і шкалярущу виносять на воду.*

Ном. № 288. 2) Родиться, выйти (презрительно). *Мав уродитися чоловік, та вилупивсь чорт.* Ном. № 2917.

Ви́лупок, пка, *м.* Дитя (бранное слово). *Се ж твої вилупки.* *Птенец (чаще цыпленок), лишь только вылезший из яйца. Пир. у., Конон.

***Ви́луск, ку,** *м.* Треск. Сл. Нік.

***Ви́лу́скувати, кую, єш,** сов. в. **ви́лускати, каю, єш,** *гл.* 1) Выщелкивать, выщелкать. 2)—**нога́ми.** Топать. *І вартовий дальше ступав, вилускуючи ногами, як баба на річці праником.* Лепкий.

Ви́лух, ха, *м.*=**Ва́лах.**

Вилуча́ти, ча́ю, єш, сов. в. **ви́лучити, чу, чиш,** *гл.* 1) Выделять, выделить, отделить. 2) Исключать, исключить; отлучать, отлучить. *Хто визнає його Христом, того вилучити з школи.* Єв. І. IX. 22. 3) Отделять и брать, взять своих животных из стада, когда оно возвращается вечером домой. *Пора вівці вилучати.* Св. Л. 53.

Вилуча́тися, ча́юся, єшся, *гл.* Держаться криво, иметь искривленный спинной хребет. Чуб. IV. 1.

***Ви́лучений, а, е.** Выделенный, из'ятый. Сл. Нік.

***Ви́лучення, ня,** *ср.* 1) Выделение. 2) Из'ятие. 3) Выключение. Сл. Нік.

Ви́лучити. См. **Вилуча́ти.**

***Ви́лучка, ки,** *ж.* См. **Вилу́ка.**

Вилу́чуватися, чуюся, єшся, *гл.* Изгибаться дугой.

Ви́лушок, шка, *м.* Орех, выпавший из шелухи.

Ви́лущити, ся. См. **Вилу́щувати, ся.**

Вилу́щувати, щую, єш, сов. в. **ви́лущити, щу, щиш,** *гл.* 1) Вышелушивать, вышелушить. 2) Истреблять, истребить. *Вони вилущать усе твоє військо.* Стор. І. 81.

Вилу́щуватися, щуюся, єшся, сов. в. **ви́лущитися, щуся, щишся,** *гл.* Вышелушиваться, вышелушиться. *Глянь, як гарно оріхи вилущуються.* Харьк.

Виль! *меж.* для выражения виляния. *Сюди виль, туди виль—аж за п'ять миль.* Ном. № 11417.

Вильни́й, а́, е́. Извилистый. *Вильна річка.* Екатериносл. г. *Попрямуйтеся ви, вильні дороженьки, поправуйтеся ви лихі вороженьки.* Балт. у.

Вильо́ти, тів, *м. мн.* Откидные рукава. *Чи не се той Микита, що з вильотами свита?* Мет. 468.

Вильце́, ця́, *с.* Обрядовое деревцо украинской свадьбы: ветвь сосны (зимою) или другого дерева (летом) втыкается в хлеб или свадебный **коровай,** а каждая веточка украшается цветами, колосьями, калиновыми ягодами с хмелем, цветными (золотыми, серебряными и пр.) нитками, ленточками и бумажками; к ветвям прилеплены также небольшие зажженные восковые свечи. Делать **вильце́** называется **ви́ти вильце́.** Оно стоит на столе в течение всей свадьбы. Чуб. IV. 99. МУЕ. III. 86. Иногда употребляется мн. ч.: **ви́льця.** Маркев. 104. Ум. **Ви́лечко.** Мил. 140.

Вильця́та, ця́т, *с. мн.* См. **Отри́мач.** Шух. І. 249.

***Ви́люднілий, а, е.** 1) Возмужалый. 2) О человеке: ставший приличным, порядочным. 3) Безлюдный, обезлюдненный. Сл. Нік.

Вилю́днювати, нюю, єш, сов. в. **ви́людніти, нію, єш,** *гл.* 1) Мужать, возмужать, развиться. *Був він тоді таке мале та худе, а тепер, дивись, вилюдніло. У неї всі діти змалку так нездужали, а дивись, всі вилюднювали, ні одно не вмерло і здоровісінькі тепер.* Лебед. у. 2) Стать на людей похожим, стать приличным, порядочным и т. п. *Був собі чоловік ні те, ні се, а потерся між людьми, то й вилюднів.*

Вилю́жка, ки, *ж.* 1) Волнистая линия,—напр., в орнаменте писанок. КС. 1891. VI. 370. 2) Искривление. *Тут скрізь гони однакові, тільки в однім місці вилюжка.* Кременч. у.

Виля́, *нар.*=**Бі́ля.** Вх. Лем. 398.

Виляга́ти, га́ю, єш, сов. в. **ви́лягти, жу, жеш,** *гл.* Вылегать, вылечь.

Ви́лягтися, жуся, жешся, *гл.* Разлечься. *Виляглись на долинці у холодку, то вже так нам гарно було, що й не сказати.* Харьк.

Ви́ляпати, паю, єш, *гл.* Забрызгать грязью.

Ви́ляски, ків, *м. мн.* Эхо, отголоски. *Аж ідуть виляски од бою босих ніг по твердій землі.* Мир. ХРВ. 128.

Виля́скувати, кую, єш, *гл.* Сильно хлопать, щелкать, шлепать. *Виляскуючи малахаєм.* Мир. ХРВ. 39. *Карасі, язі, щуки, окуні виляскують по воді.* О. 1862. VIII. 16.

Виля́ти, ля́ю, єш, *гл.* 1) Вилять. *Виляє уже, як той пес.* Ном. № 3181. 2) Уклоняться от работы. *Виляти молотникові не можно... трах-трах, трах-трах,—не оставайсь!* Г. Барв. 305. *Поли, поли, та, Марушко, поли, не виляй.* Грин. III. 197. *3) Увиваться. *Чого ти виляєш коло неї?—Вона тобі однаково не повірить. Діти виляють коло матері, сахару хотять випрохати.* Крим.

Вимагання, ня, *с.* 1) Требование. *2) Вымогание, вымогательство. Сл. Нік.

Вимага́ти, га́ю, єш, сов. в. **ви́могти, можу, жеш,** *гл.* Требовать, потребовать. *Вона вимагатиме добрих коней, панського погонича.* Левиц. I. 318.

Ви́маглювати, люю, єш, *гл.* Выкатать. *Ой виперу, вимаглю козацьку сорочку.* Чуб.

Ви́магом, *нар.* Насильно, путем требований.

Вима́зувати, зу́ю, єш, сов. в. **ви́мазати, жу, жеш,** *гл.* 1) Вымазывать, вымазать, побелить. *Вимазати хату.* 2)=**Вима́щувати, ви́мастити.** *Чоботи.... вимаже гарненько дьогтем.* Рудч. Ск. I. 213. 3) Выпачкивать, выпачкать.

Вима́зуватися, зуюся, єшся, сов. в. **ви́мазатися, жуся, жешся,** *гл.* 1)=**Ви́ма́щуватися, ви́мастити́ся.** 2) Выпачкиваться, выпачкаться.

Ви́майструвати, рую, єш, *гл.* Смастерить.

Вимальо́вувати, вую, єш, сов. в. **ви́малювати, люю, єш,** *гл.* Рисовать, нарисовать, написать красками; раскрасить. *Коли б мені тії малярі, вималювала б милого собі.* Мет. 52. *Трумло збудувати, ще й вималювати.* Грин. III. 364. 2) Вырисовывать, вырисовать, выписывать, выписать красками. 3) Разукрашивать, разукрасить. *Я вишию, вималюю милому рукавця.* Мет. 20.

Ви́манити. См. **Вима́нювати.**

Ви́маніжити, жу, жиш, *гл.* 1) Отколотить, побить. *Виманіжив добре, та й пусти́в.* Мнж. 104. 2) Измучить работой. *Виманіжив коней, аж мокрі.*

Ви́мантачити, чу, чиш, *гл.* 1) Выострить **манта́чкою** (см.) 2) Выманить что, выпросить. Мнж. 177. *Не придумає, щоб його тут утворити таке, щоб у чумака гроші вкрасти, або як вимантачить, то вимантачить.* Рудч. Ск. II. 169.

Вима́нювати, нюю, єш, сов. в. **ви́манити, ню, ниш,** *гл.* Выманивать, выманить. *В старці пугою не вгнати, а з старців калачем не виманиш.* Ном. № 4650. *Такий убогий, що кошенят з запічка нічим виманити.* Ном. № 13491.

Ви́мастити. См. **Вима́щувати.**

Вима́хувати, хую, єш, сов. в. **ви́махати, хаю, єш,** *гл.* 1) Размахивать, размахнуться. *Буком вимахує. Молодая Бондарівна ще жартів не знала, вимахала білу руку, да по пиці втяла.* Нп. 2) Намахиваться, намахаться. *Добре ж вони, добре вимахали крила.* К. Досв. 107.

***Вима́цувати, цую, єш,** сов. в. **ви́мацати, цаю, єш,** *гл.* Выщупывать, выщупать, прощупать.

Ви́мачкатися, каюся, єшся и **ви́мачкуватися, куюся, єшся,** *гл.* Выкарабкаться. *Перекинулися з возами у яр, та й мачкуються там; та поки вимачкувалися, я далеко від'їхав.* Волч. у. Лобод.

***Ви́машка, ки,** *ж.* Размахивание. **Пла́вати на ви́машки.** Плавать размахивая руками. Умань. **Говори́ти на ви́машки.** Разговаривать знаками, посредством пальцев. Сл. Яворн.

Вима́щувати, щую, єш, сов. в. **ви́мастити, щу, стиш,** *гл.* Вымазывать, вымазать, смазывать, смазать.

Вима́щуватися, щуюся, єшся, сов. в. **ви́мастити́ся, щуся, стишся,** *гл.* Вымазываться, вымазаться, смазываться, смазаться.

Вимере́жувати, жую, єш, сов. в. **ви́мережити, жу, жиш,** *гл.* Украшать, украсить узорами.

Вимерза́ти, за́ю, єш, сов. в. **ви́мерзти, зну, неш,** *гл.* Вымерзать, вымерзнуть.

***Ви́мерлий, а, е.** Вымерший. Сл. Нік.

Ви́мерти. См. Вимира́ти.

Ви́мерхатися, хаюся, єшся, *гл.* Проголодаться. О. 1862. VI. 60; IV. 77. *Циган таки хапав добре, бо вимерхався, не снідавши й нічого.* Грин. I. 121. *Як вимерхаєшся та виморишся, то все їстимеш.* Константиногр. у.

Ви́мести. См. **Вимі́тати.**

Ви́метати, таю, єш, *гл.* Набросать, возвести, насыпать. *Щоб мені та виметав високу могилу.* Гол. I. 221.

Ви́метикувати, кую, єш, *гл.* Выдумать, придумать, сочинить. *Виметикує оттаку казку, та й продає по чотирі гривні.* Канев. у.

Вимéтний, а, е. Исключенный, избавленный, из'ятый. *Та тут, як правду казати, нема й однієї хати виметної од корости.* Переясл. у. *Злодіїв зловили, а Костянтин зостався виметний.* Прилук. у.

***Вимива́ння, ня,** *ср.* 1) Вымывание. 2) Промывка. Сл. Нік.

Вимива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **ви́мити, мию, єш,** *гл.* Вымывать, вымыть. *Не вимили біле личко слізонькі дівочі.* Шевч. 27.

Вимива́тися, ва́юся, єшся, сов. в. **ви́митися, миюся, єшся,** *гл.* Вымываться, вымыться. *До схід сонця охаючують хату і сами вимиваються.* Ном., стр. 282, № 427.

***Вимика́ти, ка́ю, єш,** сов. в. **ви́мкнути, ну, неш,** *гл.* Выключать, выключить, выделять, выделить. Сл. Дубр.

***Вимика́ч, ча́,** *м.* Выключатель (электрич.). Сл. Дубр.

Ви́милити, лю, лиш, *гл.* Измылить.

I. Вимина́ти, на́ю, єш, сов. в. **ви́м'яти, мну, неш,** *гл.* Выминать, вымять; мять, напр., овчины при обработке. Вас. 153.

II. Вимина́ти, на́ю, єш, *гл.* Перегонять, обгонять.

Вимисли́вий, а, е. Капризный, прихотливый. *Се батькова дочка, вимислива й пишна,—одцурайсь її.* МВ. I. 122.

Ви́мислити. См. **Вимишля́ти.**

Ви́мити, ся. См. **Вимива́ти, ся.**

Вимишля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **ви́мислити, слю, лиш,** *гл.* Вымышлять, выдумывать, выдумать. *Я тобі таку кару вимислю, що ти й не бачила, й не чула.* МВ. (О. 1862. III. 43).

Вимі́вка, ки, *ж.* 1)=**Вимо́ва.** Мнж. 177. 2)=**Вимо́вка 3.** *Не може бути вимівка, шоби була винна жінка.* Гол. I. 351.

Ви́мін, ну, *м.*, и **ви́міна, ни,** *ж.* Обмен.

***Вимі́нний, а, е.** Обменный. Сл. Дубр.

Вимі́нювати, нюю, єш, сов. в. **ви́міняти, няю, єш,** *гл.* Выменивать, выменять, обменивать, обменять. *Міняли тихо, виміняли лихо.* Ном. № 1065.

***Ви́мір, ру,** *м.* 1) Промер, измерение. ***У трьох ви́мірах.** В трех измерениях. Сл. Нік. 2) Доля хлеба за помол.

***Вимірáння, ня,** *ср.* Вымирание. Сл. Тутк.

Вимірáти, рáю, єш, сов. в. **ви́мерти, мру, реш,** *гл.* 1) Вымирать, вымереть, перемереть. *Кругом його мов вимерли люде.* Шевч. 165.

Ви́міркувати, кую, єш, *гл.* Придумать, измыслить, выдумать. *Треба було виміркувати що инше.* О. 1862. I. 60.

***Вимірóвий, а, е.** Измерительный. Сл. Нік.

Вимі́рювати, рюю, єш, виміря́ти, ря́ю, єш, сов. в. **ви́міряти, ряю, єш,** *гл.* Измерять, измерить, промерить. *Вони вимірять, скільки аршин буде в цьому демикитоні.* Лебед. у.

Виміря́тися, ря́юся, єшся, *гл.* 1) Меряться на палке, поясе и пр. чья очередь. О. 1861. XI. Св. 31. *Ходім, браття, а в вишневий садок, та наріжем черешневих палок, будем, браття, вимірятися, кому в військо та збіратися.* Нп. 2) Извиняться, оправдываться.

Ви́місити. См. **Вимі́шувати.**

***Ви́міт, ти,** *м.* 1) Отброс, отребье. 2) Выметание, выбрасывание. Сл. Нік.

Вимітáльниця, ці, *ж.* Выметальщица. Мил. 217.

Вимітáти, тáю, єш, сов. в. **ви́мести, ту, теш,** *гл.* Выметать, вымести. *Вимети хату.* Шевч. 132.

***Вимітáч, чá,** *м.* Выметальщик, чистильщик. Сл. Яворн.

***Вимітáчка, ки,** *ж.* Выметальщица, чистильщица.

Ви́мітка, ки, *ж.* По народным поверьям: призрак, заставляющий переносить себя от села до села. Вх. Зн. 7.

Вимі́шувати, шую, єш, *гл.* 1) Сов. в. **ви́мішати, шаю, єш.** Вымешивать, вымешать, промешивать. *Треба добре вимішувати в грубі. Дівка зле вимішає лемішку.* Ном. № 13400. 2) Сов. в. **ви́місити, шу, сиш.** Вимешивать, вымесить.

***Ви́мкнений, а, е.** Выключенный. Сл. Дубр.

***Ви́мкнути, ну, неш,** *гл.* См. **Вимика́ти.**

Ви́мкнутися, нуся, нешся, *гл.* Освободиться, вырваться, выбраться, выскользнуть, ускользнуть. *Хлопці розставили руки, обтягли мене навкруги неначе стіною: насилу вимкнулася.* Канев. у.

Ви́мня, ня, *с.*=**Ви́м'я.** Ум. **Ви́мнячко.**

Вимо́ва, ви, *ж.* 1) Выговор, произношение. Ном. № 6072. 2) Обусловленное договором добавочное вознаграждение. *Вимова така: окромі грошей, одежа й харч.* 3) Отговорка. *4) Выговор, нотация, укор. *Показати ще раз донці силу своєї вимови.* Лепкий. Ум. **Ви́мо́вка.** *Ти береш тридцять рублів, а вимовка яка єсть у тебе? Хоч свита або що?* Змиев. у.

Ви́мовити, ся. См. **Вимовля́ти, ся.**

Ви́мо́вка, ки, *ж.* Ум. от **вимо́ва.**

Вимовля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **ви́мовити, влю, виш,** *гл.* 1) Выговаривать, выговорить, произносить, произнести. *Що вимовиш язиком, то не витягнеш і волом.* Ном. № 1106. *Мила ж йому у погоню з плачем вимовляє: вернись, милий, голубчику, вернися додому.* Мет. 306. 2) Выговаривать, выговорить, обусловливать, обусловить. ХС. VII. 423. О. 1861. X. 129. *Я умовився за 20 рублів грошей, та ще вимовив собі кожух та чоботи.* Змиев. у. 3) Укорять, укорить, делать, сделать выговор. *4) Заговаривать, заклинать, изгонять заговором. *Бешихо, бешихо, я тебе вимовляю, на пущі засилаю.* Крим.

Вимовля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **ви́мовитися, влюся, вишся,** *гл.* 1) Выговариваться, выговориться, произноситься, произнестись. *Мення і однакове, та неоднаково всюди вимовляється.* О. 1862. I. 70. 2) Отговариваться, отговориться.

Вимо́вний, а, е. 1) Выразительный, красноречивый. *Коли справді бог дав чоловікові кебету до писання, то перше всього дає йому гарне вимовне слово.* О. 1862. III. 52. 2) Условленный, условный. 3) Укорительный; сопряженный, соединенный с укорами. *Не дай мені, боже, служащого хліба: служащий хліб добрий, та тільки вимовний; по кусочку крає, що-дня вимовляє.* Чуб. V. 1021.

***Вимо́вність, ности,** *ж.* Выразительность. *А я втрачаю помалу дар слова і всю вимовність слова вкладаю в очі, у вираз обличчя.* Коцюб.

Вимо́вно, *нар.* 1) Выразительно. 2) Условно.

***Вимо́вчувати, чую, єш,** сов. в. **ви́мовчати, чу, чиш,** *гл.* 1) Смолчать, умолчать. *Жінка не вимовчала та й каже...* Рудч. Ск. I. 208. 2) Промолчать известное время. *Увесь вечір вимовчав,—ні пари з уст.*

***Вимо́га, ги,** *ж.* 1) Требование. 2) Претензия. Сл. Нік.

Ви́могти. См. **Вимага́ти.**

Ви́могчи, жу, жеш, *гл.*=**Ви́могти.**

Ви́мок, ка, *м.* Место, где вымок посев.

Вимока́ти, ка́ю, єш, сов. в. **ви́мокти, кну, неш** и ***ви́мокнути, ну, неш,** *гл.* 1) Вымокать, вымокнуть. *Ой як же тій коноплиночці у ставу вимокати.* Грин. III. 330. 2) Мокнуть, измокнуть. *Бовть у воду! Викис, вимок.* Ном. № 6074.

Ви́моленець, нця, *м.* Выпрошенный у бога молитвами.

Ви́молити, лю, лиш, *гл.* Вымолить. *Буду благати господа і вимолю тобі вірну дружину.* Стор. I. 198.

Ви́молитися, люся, лишся, *гл.* Молитвами избавиться от чего. *Хоч кільки молися, з біди не вимолишся.* Ном. № 159.

Ви́молот, ту, *м.* Умолот.

Ви́молоти, мелю, леш, *гл.* Смолоть.

Ви́молотити, лочу, тиш, *гл.* Вымолотить. *Показує пригорщ пшениці, що вимолотив.* Стор. I. 20.

***Ви́морений, а, е.** Усталый, измученный. Сл. Дубр.

Виморо́жувати, жую, еш, сов. в.

ви́морозити, жу, зиш, *гл.* Вымораживать, выморозить.

***Вимо́рювати, рюю, єш,** сов. в. **ви́морити, рю, риш,** *гл.* 1) Вымаривать, выморить. 2) Утомлять, измучить; истомить.

Ви́мостити. См. **Вимоща́ти.**

Ви́мотати, ся. См. **Вимо́тувати, ся.**

Вимо́тувати, тую, єш, сов. в. **ви́мотати, таю, єш,** *гл.* 1) Выматывать, вымотать. 2) Добывать, добыть мошенничеством. *Що вибреше, що вимота, то те й його.* Рудч. Ск. II. 190. 3) Выпутывать, выпутать из беды. *Йому аби тих вимотати, а сам викрутиться.* Св. Л. 159.

Вимо́туватися, туюся, єшся, сов. в. **ви́мотатися, таюся, єшся,** *гл.* 1) Выматываться, вымотаться. 2) Выпутываться, выпутаться из беды. *Де треба вимотатись, то такого туману впре, що й наймудрішого... одурить.* Св. Л. 262.

Ви́мочити, ся. См. **Вимо́чувати, ся.**

Ви́мочки, чок, *ж. мн.* Спитой и высушенный чай. Рк. Левиц.

Вимо́чувати, чую, єш, сов. в. **ви́мочити, чу, чиш,** *гл.* Вымачивать, вымочить.

Вимо́чуватися, чуюся, єшся, сов. в. **ви́мочитися, чуся, чишся,** *гл.* Вымачиваться, вымочиться.

Вимоща́ти, ща́ю, єш и вимо́щувати, щую, єш, сов. в. **ви́мостити, щу, стиш,** *гл.* Выстилать, выстлать, устилать, устлать. *Клоччєм вимощала.* Шевч. 348. *Порплиться... курка на гнізді. Вимощує, підмощує, смиче, обсмикує.* Мир. ХРВ. 88. *Трупом гатки й байраки вимощували.* К. Кр. 27.

***Ви́мощений, а, е.** 1) Вымощенный. 2) Выстланный (досками и пр.). 3) Набитый. *Фотель... кінським волосом вимощений.* Лепкий.

***Вимо́щування, ня,** *ср.* 1) Вымащивание. 2) Выстилка деревом (процесс). Сл. Дубр. 3) Набивка (мебели).

***Ви́мріяний, а, е.** Созданный в мечтах. *Воля сподівана, вимріяна.* Ефр.

Ви́мудрувати, рую, єш, *гл.* 1) Получить хитростью. 2) Придумать, измыслить. *Вимудрував щось на Сомка.* К. ЧР. 26.

Ви́мудруватися, руюся, єшся, *гл.* Хитростью избавиться, из беды выпутаться. *І так Соломон з пекла вимудрувався, що всяк сьому диву дивувався* О. 1862. VI. 52.

***Вимуро́вувати, вую, єш,** сов. в. **ви́мурувати, рую, єш,** *гл.* Строить, построить (из кирпича, камня). *Стоїть вимурованний стовп.* Грин. II. 123.

Ви́мусити. См. **Вимо́шувати.**

Ви́мутюрхатися, хаюся, єшся, *гл.* Проголодаться, истощиться. *Згребе обома руками, видавить олію, та в рот... Звісно, скілько можна чоловікові так ззісти, та ще як вимутюрхався добре.* Ном. № 11988.

Ви́мучити. См. **Вимо́чувати.**

Вимо́чувати, чую, єш, сов. в. **ви́мучити, чу, чиш,** *гл.* 1) Измучивать, измучить; истощать, истощить. 2) Выпытывать, выпытать, достичь мучением.

***Вимо́чуватися, чуюся, єшся,** сов. в. **ви́мучитися, чуся, чишся,** *гл.* Промучиться, измучиться. *Вимучився він дві ночі, далі пішов до лікаря.* Крим.

Ви́муштрувати, рую, єш, *гл.* 1) Обучить военным приемам. 2) Дисциплинировать, *вышколить. *Це я його так вимуштрував.* Крим.

Вимо́шувати, шую, єш, сов. в. **ви́мусити, шу, сиш,** *гл.* Вынуждать, вынудить. К. Краш. 12.

Ви́м'я, м'я, *с.* Вымя. Чуб. I. 59. **Су́че ви́м'я.** Род нарыва под мышкой. Грин. II. 320.

Вим'я́та вівця́. Овца с испорченным выменем, которая не может кормить ягненка. О. 1862. V. Кух. 32, 37.

Ви́м'яти. См. **Вимина́ти.**

Вина́, ни́, *ж.* 1) Вина. *Иногді б'ють Хому за Яремину вину.* Ном. № 4062. 2) Обвинение. *На того вина, кого вдома нема.* Ном. № 2821. 3) Судебная пошлина.

Ви́на, вин, *с. мн.* См. **Вино́ 3.**

Винагоро́да, ди, *ж.* Награда.

Ви́нагородити. См. **Винагоро́джувати.**

Винагоро́джувати, жую, єш, сов. в. **ви́нагородити, джу, диш,** *гл.* Награждать, наградить. *Я вас винагороджу...—Подивись на його: ще й винагороджувати хоче.* Рудч. Ск. II. 160. *Дак чим же тебе за твою службу винагородити?* Г. Барв. 196.

***Вина́джувати, джую, єш,** сов. в. **ви́надити, джу, диш.** 1) Истреблять, истребить. 2) Отучать, отучить. Сл. Нік.

***Ви́на́йдений, а, е.** Изобретенный. Сл. Дубр.

***Ви́найдення, ня,** *ср.* Открытие, изобретение. Сл. Дубр.

Ви́найти, ся. См. **Винахо́дити, ся.**

***Вина́р, ря́,** *м.* 1) Виноградарь. 2) Винодел 3) Виноторговец. Сл. Нік.

Вина́рня, ні, *ж.* Виноторговля, винный погреб. КС. 1884. VII. 367.

Ви́народовити, влю, виш, *гл.* Денационализировать, лишить национальности. К. Кр. 35.

***Ви́народо́влення, ня,** *ср.* Денационализация. Сл. Нік.

***Вина́рство, ва,** *ср.* 1) Виноделие. 2) Виноградарство. 3) Виноторговля. Сл. Дубр.

***Ви́нахід, ходу,** *м.* Изобретение, открытие. Сл. Нік.

Винахо́дити, джу, диш, сов. в. **ви́найти, йду, деш,** *гл.* 1) Отыскивать, отыскать, разыскать. 2) Открывать, открыть; изобретать, изобрести.

Винахо́дитися, джуся, дишся, сов. в. **ви́найтися, дуся, дешся,** *гл.* 1) Отыскиваться, отыскаться, найтись. 2) Открываться, открыться; изобретаться, изобрестись.

Ви́нен, ви́нна, не=**I. Ви́нний.** *Винен був п'ятдесят рублів.* Кв. I. 217. *Чи винен той голуб, що сокіл убив?* Шевч. 28.

Ви́нести, ся. См. **Вино́сити, ся.**

***Вине́ць, нця́,** *м.* Алкоголь. Сл. Дубр.

Ви́низати, жу, жеш, *гл.* Нанизать все. *Винизала усе намисто,—і намистинки не зосталося.* Харьк.

Виника́ння, ня, *с.* Возникновение, появление; следствие.

Виника́ти, каю, єш, сов. в. **ви́никнути, ну, неш,** *гл.* 1) Возникать, возникнуть, появляться, появиться, выходить, выйти. *Перед матінков божов ружа проквітає, а з тої ружи пташок виникає.* Гол. II. 7. 2) Следовать, последовать.

Ви́никати, каю, еш, *гл.* Исходить всюду заглядывая. *Туди ник, сюди ник,—увесь двір виникає, а діла не робить.* Харьк.

Ви́никнути. См. **Виника́ти.**

***Ви́нирити, рю, риш,** *гл.* = **Ви́нишпорити.** *Я всі куточки винирила—нігде нема.* Сл. Яворн.

Вини́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Винить. *Її і не винять.* МВ. (О. 1862. I. 104). *Учителю, чи ще ти не смирився і господа винитимеш устами.* К. Іов. 90.

Вини́тися, ню́ся, ни́шся, *гл.* Виниться.

Ви́нишпорити, рю, риш, *гл.* 1) Переискать, перешарить по всем закоулкам. *Тут же тобі така дітвора, шо все винишпорить.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн. 2) Разыскать, выискать, найти.

***Ви́нищення, ня,** *с.* Уничтожение, разорение. Сл. Нік.

Ви́нищити. См. **Вини́щувати.**

Вини́щувати, щую, єш, сов. в. **ви́нищити, щу, щиш,** *гл.* Уничтожать, уничтожить (все). *Не винищили з його серця того рідного, дорогого.* Г. Барв. 490.

Вини́вка, ки, *ж.* Винная бочка. Вх. Лем. 398.

Виніже́ночка, ки, *ж.* Неженка. Встречено только у МВовчка: *Сестричка менша, виніженочка.* МВ. III. 61.

***Вині́жувати, жую, єш,** сов. в. **ви́ніжити, жу, жиш,** *гл.* Изнеживать, изнежить, избаловать. Сл. Нік.

I. Ви́нний, а, е. 1) Виновный, виноватый. *За єдного винного сто невинних гине.* Ном. № 7465. *Я цьому не винна. Не винна доля, винна воля.* Ном. 2) Должен, должный. *Так як я вам винний.* Ном. № 4053. *Вона мені винна карбованця.*

II. Ви́нний, а, е. 1) Винный. *Камінне серце, а винний смак—чому то так?* Ном., стр. 294, № 162. 2) Виноградный. *Ой сіяла винні квіти із приполу...* Мет. 139.

Ви́нник, ка, *м.* Винокур. *Ви, броварники, ви, винники... Ходіте з нами на долину Черкень погуляти.* Лукаш. 37. Ум. **Ви́нничок.**

Винникі́вна, ни, *ж.* Дочь винокура.

Винникува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Быть винокуром.

Ви́нницький, а, е. Винокуренный.

Ви́нниця, ці, *ж.* 1) Винокурня. *Між-*

до винниці і між броварниці пробіга. Мет. 414. 2) Виноградник. Угор. 3) *Мн.* **Ви́нниці, ць=Поріч ки.** Шух. І. 109. Ум. **Ви́нничка.**

Винниче́нко, ка, *м.* Сын винокура.

Ви́нничка, ки, *ж.* 1) Ум. от **ви́нниця.** *Винничка — всьому половинничка, млиночок — усьому віночок.* Ном. № 14017. 2) Жена винокура.

Ви́нничок, чка, *м.* Ум. от **ви́нник.**

Виннюха, хи, *ж.* Род виннокислых яблок. Вх. Зн. 7.

Ви́нняти, йму, меш, *гл.* = **Ви́няти.** *Ххе!.. виннявши з рота люльку і сплюнувши, мовив Кирило.* Мир. Пов. II. 44.

Вино́, на́, *с.* 1) Вино. *На Вкраїні добре жити, мед і вино пити.* Ном. № 700. *Ніхто не наливає нового вина в старі бурдюки.* Єв. Мр. II. 22. 2) Виноград. *Зелене вино к горі ся вило, к горі ся вило, синє розцвіло.* Гол. IV. 547. *Зелене вино високо звило, ще й похилило.* ХС. VII. 425. 3) Пиковая масть. КС. 1887. VI. 463. Часто во мн. ч. **ви́на.** ум. **Винце́.** *Без дірочки, без денця, повна чарочка винця.* Ном., стр. 292, № 67.

Винова́т, винова́тий, а, е. 1) Виновный, виноватый. *Ні сном, ні духом не виноват.* Ном. № 4055. *Нехай на себе жалкує виноватий.* Ном. № 7067. 2) Должный, должник.

Винова́те, того, *с.* Долг. *Сей чоловік косе мені не за гроші, а за винувате,—позичав весною.* Волч. у.

Винова́тель, ля, *м.* Обвинитель. *Жено, де ж ті винователі твої?* Єв. І. VIII. 10.

Винова́тець, тця, *м.* 1) Виновник. Мнж. 74. *Я не крав деревні, а ось я швидко виноватця знайду.* Канев. у. *Уміє він пізнати виноватця.* К. Іов. 24. 2) Должник. *Оце по виноватцях ходив, щоб повіддавали, хто скільки позичав, так нема—не молотили.* Черниг. у.

Винова́тий. См. **Винова́т.**

Винова́тити, чу, тиш, *гл.*=**Винува́ти.** *Винуватили його архиреї.* Єв. Мр. XIV. 3. *Ми не виноваті,—тих винова́тьте.* Грин. III. 447.

Винова́тниця, ці, *ж.* 1) Виновница. *Жадної іскорки жалю ні у кого не було до безщасної виноватниці.* О. 1862. II. 57. 2) Должница.

Винова́цтво, ва, *с.* Виновность. **Поверну́ти в винова́цтво.** Обвинить. *Нехай же хто лихих моїх осудить, напасників поверне в виноватво.* К. Іов. 57.

Вино́вий, а, е. 1) Пиковый. *2) Винный. *Треба робітників, що знаються на виновій справі.* Пр. Пр.

Виновúй, á, é. 1) Винный. *Виновий льох.* 2) Виноградный. Чуб. VI. 71.

***Вино́вщик, ка,** *м.* Виновник. Полт.

Виногра́д, ду, *м.* 1) Виноград. *По садочку хожу, виноград сажу.* Нп. **Садвиногра́д.** Виноградник. *Ой у саді, саді-винограді, стояв кінь вороний у наряді.* Мет. 98. Ум. **Виногра́дочок.** *Ти мій таточку, мій виноградочку.* Мил. 183.

Виногра́довий, а, е. Виноградный.

Виногра́дочок, чку, *м.* Ум. от **виногра́д.**

Винозо́р, ра, *м.* Эпитет сокола. Дальнозоркий? *Пошлімо, громадо, сокола-винозора! найпридатніщий це птах: має він ясній очі і бистрії крила.* Драг. 170.

Виноко́ло, ко́ла, *с.* Виноградник? *А в полі, в полі, й у виноколі, стоять намети з білого шовку.* АД. І. 8. *Окружность, горизонт. Сл. Нік. *Подивись, чи не леліють білії вітрила на виноколі в сизій долині.* Л. Укр.

***Виноро́б, ба,** *м.* Винодел. Сл. Дубр.

***Виноро́бство, ва,** *ср.* Виноделие. Сл. Нік.

Вино́сити, шу, сиш, сов. в. **ви́нести, несу, сеш,** *гл.* 1) Выносить. *І утоплену Ганнусю на берег виносить.* Шевч. 23. *Де не просять, там києм виносять.* Ном. № 11895. *О, щоб їх вихром винесло.* Ном. № 3667. 2) Вырывать, вырвать. *Зайшов* (чорт) *ззаду, та шпичкою й виніс те око.* Драг. 43. *Гледи, шоб вона* (відьмина сорочка) *печі не рознесла,—дай я спалю. Та пішли на город, викопали кабицю. Як запалили, так ту кабицю й винесло.* Драг. 69. 3) О денежном счете: составлять, составить. *Вам треба заплатить за поле... 18 карб. 90 коп., та за город 5 карб. 10 к., до на рік винесе 24 карб.* О. 1862. IV. 106. **Пренумерата виносить на цілий рік 5 зр.* Зоря, 1886, 1.

Ви́носити. См. **Вино́шувати.**

Вино́ситися, шуся, сишся, сов. в. **ви́нестися, суся, сешся,** *гл.* 1) Выноситься, вынестися. 2) Возноситься, вознестись, подниматься, подняться. *Між бідними невеличкими міщанськими хатами високо виносилася покрівля його чималої хати.* Левиц. I. 238. 3) **Ку́рка ви́неслася.** Снесла все яйца, больше уже не будет нестись. *За літо кури винеслись, то тепер і не несуться.* Волч. у.

Виното́ка, ки, *ж.* Точило для выжимки виноградного сока. *Чоловік викопав винотоку.* Єв. Мр. XII. 1.

Винохі́д, хо́да, *м.* Иноходец. *Спочили вони з матір'ю, осідлали коня-винохода і поїхали собі.* ЗОЮР. II. 50.

Виноша́ти, ша́ю, еш, *гл.* = **Вино́сити.** *А свекорко похожає, нагаєчку виношає.* Грин. II. 307.

Вино́шувати, шую, еш, сов. в. **ви́носити, шу, сиш,** *гл.* 1) Выносить, повыносить. *Носить та й носить, та насилу виносила.* Рудч. Ск. I. 37. *Який батько, такий син,—віносили з діжки сир.* Ном. № 7137. 2) Пронашивать, проносить. 3) Изнашивать, износить.

Вино́шуватися, шуюся, єшся, сов. в. **ви́носитися, шуся, сишся,** *гл.* 1) Пронашиваться, проноситься. 2) Изнашиваться, износиться.

***Винува́тець, тця,** *м.* Виновник, должник. Коцюб. «Для загального добра».

Винува́ти, ну́ю, еш, *гл.* Обвинять, винить. *Бо як тії припутні полетять, тебе будуть, орлику, винувать.* Радом. у. *Нікого не винуйте, я нікого не виную, одного Петра, він зробив мені цю шкоду.* Канев. у.

Винува́тися, нуюся, єшся, *гл.* Обвиняться. Шух. I. 189.

***Винува́тниця, ці,** *м.* Виновница. Киев.

Винужа́ти, жа́ю, еш, *гл.* Изнурять. *Ну, навіщо б я себе отак винужав: день у школі, прийде ніч—одно за книжками сидите.* Лебед. у.

Винуря́тися, ря́юся, єшся, *гл.* Выходить наружу, показываться, выступать. *Та вона* (річка Оріль) *так: то тече під кукотиною* (така рослина), *то знов винуряється і блищить проти сонця.* Новомоск. у. Слов. Д. Эварн.

Виньма́ти, ма́ю, еш, *гл.*=**Вийма́ти.** Аф. 335.

Ви́нюхати. См. **Винюхувати.**

Винюхувати, хую, еш, сов. в. **ви́нюхати, хаю, еш,** *гл.* 1) Вынюхивать, вынюхать. *Табаки ріжок винюхали.* О. 1862. IX. 123. Мнж. 59. 2) Пронюхивать, пронюхать.

Ви́нянчити, чу, чиш, *гл.* Вынянчить.

Ви́нянчитися, чуся, чишся, *гл.* Вынянчиться.

Ви́няти, ся. См. **Вийма́ти, ся.**

Винятко́вий, а, е. Исключительный. Желех.

Ви́няток, тку, *м.* Исключение. Желех.

***Виобража́ти, жа́ю, еш,** *гл.* Изображать, представлять. Сл. Нік.

***Виобра́ження, ня,** *ср.* Изображение, представление. Сл. Нік.

Ви́орати, ся. См. **Виорювати, ся.**

***Виорювання, ня,** *ср.* Вспахивание. Сл. Дубр.

Виорювати, рюю, еш, сов. в. **ви́орати, рю, реш,** *гл.* 1) Вспахивать, вспахать. *Виорала дівчинонька мисконьками поле.* Мет. 274. 2) Находить, найти в земле при пахании. *Не чув, щоб хто розказував, що в полі виорують лина.* Рудч. Ск. I. 165.

Виорюватися, рююся, єшся, сов. в. **ви́оратися, рюся, решся,** *гл.* Находиться, найтись в земле при пахании. *Виорюються барз із землі хрущі.* Вх. Уг. 230.

Випада́ти, да́ю, еш, сов. в. **ви́пасти, ду, деш,** *гл.* 1) Выпадать, выпасть. *Аж очі випадають, так голова болить.* Ном. № 10046. *Як рак з кошеля випав, так багачеві таляр з калити.* Ном. № 13371. *Вітер і сніг випадає, чумак в полі пропадає.* Рудч. Чп. 238. *Випав сак і тому бідному.* Ном. № 2108. 2) Случаться, случиться, приходиться. *Випало мені якось бути у його в хаті. Така мені доля гірка випала.* МВ. (О. 1862. III. 47). *О. Гервасієві саме тоді випала дорога.* Св. Л. 94. *Яке коли нещастя випаде.* Драг. 75. **Випада́є.** а) Случается, приходится. *Чи гавкає Рябко, чи мовчки ніччу спить,—все випада таки Рябка притьмом побить.* Г. Арт. (О. 1861. III. 85).

Не випада́є. Не следует, не приходится, неприлично. Рудч. Ск. I. 124 *Мені не випадає так казать.* Волын. г. б) Значит, следовательно, выходит. *Випада, ви усі три були дурні, а вона розумна.* Грин. II. 275. *Коли се все зробиш як слід,—ти, випада, розумний.* Грин. II. 276.

Випадко́вий, а, е. Случайный. *Щирість у нас річ випадкова, що якось несамохіть виявляється.* Г. Барв. 378.

***Випадко́во,** *нар.* Случайно.

***Ви́падком,** *нар.* Случаем, случайно.

Ви́падок, дку, *м.* Случай. **Пішло́ на ви́падок.** Пошло на беду. Ном. № 1768. **Ви́падком ви́пасти.** а) Случиться. *Випадком випало дуже добре.* Рк. Левиц. б) Пойти прахом. *А щоб йому випадком випало.* Ном. № 3681. *Як беруть з нас гроші* (дурно), *так випадком і випадуть.* Ном. № 13477.

***Ви́пал лу,** *м.* 1) Обжигание. Сл. Тутк. 2) Выжигание, сжигание. 3) Залп. 4) Выстрел. Слов. Нік.

Ви́палити. См. **Випа́лювати.**

Випа́лювання, ня, *с.* Выжигание.

Випа́лювати, люю, єш, сов. в. **ви́палити, лю, лиш,** *гл.* 1) Выжигать, выжечь. *А винограду нащо стілько випалив?* Рудч. Ск. I. 94. 2) Стрелять, выстрелить, выпалить, дать залп. *Випалив, і лях схилився набік.* Стор. М. Пр. 131.

Випаля́ти, ля́ю, єш, *гл.*=**Випа́лювати.**

***Ви́панітрувати, рую, єш,** *гл.* Выискать, отыскать. *Чи лихо якесь навернуло цего шандаря,—думав він,—що випанітрував циганів у такій схованці, де їх досі ніяк власть не добачала.* Франко.

***Ви́панок, ка,** *м.* Выскочка. *Хіба він справжній пан? Це випанок, вибився в пани з наших таки простих мужиків. Якийсь випанок сміє мені отаке говорити.* Крим.

***Ви́пар, ру,** *м.* 1) Испарение. *І синій чад, змішавшись з нудним запахом воску та з випаром тіл, висів чад глухим гомоном в хаті.* Коцюб. 2) Выпаривание. Сл. Нік.

Ви́парити, ся. См. **Випа́рювати, ся.**

***Ви́парний, а, е.** Испарительный. Сл. Дубр.

***Випаро́вування, ня,** *с.* Выпаривание, испарение. Сл. Нік.

Випаро́вувати, вую, єш, *гл.* Испаряться. *Вода у болоті раз-у-раз випаровує.* Дещо.

Ви́парубок, бка, *м.* Подросток. Мнж. 177.

***Випа́рювання, ня,** *с.* Выпаривание. Сл. Нік.

Випа́рювати, рюю, єш, сов. в. **ви́парити, рю, риш,** *гл.* 1) Выпаривать, выпарить. 2) Только сов. в. Высечь. *Випарили різками.* Шевч. 299.

Випа́рюватися, рююся, єшся, сов. в. **ви́паритися, рюся, ришся,** *гл.* Выпариваться, выпариться.

Ви́пас, су, *м.* 1) Пастбище, подножный корм. *Випаси добрі.* *2) Скотоводство. *У нас один промисл—хліборобство, а випасом і рибальством у нас ніхто не займається.* Крим.

Випаса́ти, са́ю, єш, сов. в. **ви́пасти, су, сеш,** *гл.* 1) Выпасать, выпасти 2) Пасть, напасть. *Пішли вівці в полонинку писаною колією: а хто вас йметь випасати, як я ся оженю? Імуть они ся сами пасти, сами випасати.* Лукаш. 145.

Ви́паскудити, джу, диш, *гл.* Изгадить, загадить.

Ви́паскудитися, джуся, дишся, *гл.* Изгадиться, загадиться.

Ви́пасти. См. **Випада́ти** и **випаса́ти.**

Випа́сувати, сую, єш, *гл.*=**Випаса́ти.** *Лемішка випасував товар на степах до різниць.* Левиц. I. 239.

Ви́патрати, раю, єш, *гл.* 1) Испачкать. *2) Выпотрошить. *Андрій випатрав* (вівцю). М. Лев.

Ви́пахатися, хаюся, єшся, *гл.* Выдыхаться, очиститься от запаха. *Се вже трохи хата випахалась, а то так смерділа димом.*

Ви́пекти, ся. См. **Випіка́ти, ся.**

Ви́пелешити, шу, шиш, *гл.* Искоренить, уничтожить все. Вх. Уг. 230.

Випереджа́ти, джа́ю, єш, сов. в. **ви́передити, джу, диш,** *гл.* Опережать, опередить, обгонять, обогнать. *Ну, тепер,—каже чорт,—хто кого випереде, того буде пані.* Рудч. Ск. I. 68.

***Ви́передки, ів,** *м. мн.* 1) Перегонки. *Геть усі діти як подуріли: біжать та на випередки за стіл.* Крим. 2) Гонки, перебежка, запуски. **На-ви́передки.** Взапуски. Сл. Нік.

Ви́перти, ся. См. **Випіра́ти, ся.**

Ви́пестити, щу, стиш, *гл.* Взлелеять, выхолить. *Випестили її, викохали хорошу й чепурну.* МВ. I. 35.

Ви́пестувати, тую, єш, *гл.*=**Ви́пестити.** К. ЧР. 218.

Ви́печатати, таю, єш, *гл.* Отпечатать.

Випива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **ви́пити, п'ю, єш,** *гл.* 1) Выпивать, выпить. *Випивай до дна, щоб велика росла.* Ном. № 11551. *Горе—море: пий його, не вип'єш.* Ном. № 2235. **Він ви́пивши, він тро́хи ви́пивши.** Он под хмельком. **Ви́пити по́вну, не малу́,** т. е. **ви́пити по́вну ча́рку го́ря, ли́ха.** Узнать много горя. *Він же з мене і кров виссе... Не даром його жінка така замліла та занепала. Випила, видно, не малу, добра душа, на своєму віку.* Мир. Пов. II. 53. 2) Выедать, выесть. *Жук хліб випиває.* Константиногр. у.—**о́чі.** Выклевывать, выклевать глаза. *Яструби з орлами випивали очі.* О. 1862. I. 109.

Випива́чка, ки, *ж.* Выпивание, выпивка. *Бучні бенькети та випивачки.* Н.-Лев.

Випи́лювати, люю, єш, сов. в. **ви́пиляти, ляю, єш,** *гл.* Выпиливать, выпилить.

Ви́пиляти. См. **Випи́лювати.**

Випина́ти, на́ю, єш, сов. в. **ви́пнути** и **ви́п'ясти, пну, неш,** *гл.* 1) Выставлять, выставить вперед, выпячивать, выпятить. 2) Выпучивать, выпучить. *Кобза як не випинав баньки... однак не розгледів.* Стор. М. Пр. 52. *Вип'яв очі—неначе ті баньки.* Ном. № 6597.

Випина́тися, на́юся, єшся, сов. в. **ви́пнутися** и **ви́п'ястися, пнуся, нешся,** *гл.* 1) Выпяливаться, выпялиться, выпячиваться, выпятиться, выставляться, выставиться вперед. *Його живіт страшенно випнувся, як здоровий гарбуз.* Левиц. I. 172. *2) Торчать, выдаваться. *Треба свитку трохи перешити: на спині випинається, на грудях випинається.* Крим.

Ви́пис, су, *м.* 1) Выпись, выписка, извлечение из рукописи. 2) Написание. 3) Исключение из списка.

Ви́писати, ся. См. **Випи́сувати, ся.**

***Випи́сування, ня,** *ср.* Выписывание. Сл. Нік.

Випи́сувати, су́ю, єш, сов. в. **ви́писати, шу, шеш,** *гл.* 1) Выписывать, выписать. *Випиши мені з книги оцю пісню.* 2) Писать, написать. *Щоб пропасниця покинула трусити, візьми й випиши на чвертці оці слова... згорни сей папірець у восьмеро, перев'яжи його ниткою і вкинь у воду.* Это называется *виписувати пропасницю.* Грин. I. 255, 256. 3) Исключать, исключить из списков. *Ти вже виписаний з наших списків.* Грин. II. 149. 4) Расписывать, расписать, украшать, украсить орнаментами деревянный предмет, посуду и пр. при помощи красок, нарезок и пр. Шух. I. 251, 262, 294. 5) Определять, определить, назначать, назначить. *Вже мені виписана по-над лугом дорога.* Нп.

Випи́суватися, суюся, єшся, сов. в. **ви́писатися, шуся, шешся,** *гл.* Выписываться, выписаться, уходить, уйти из общества. *Адже ти не виписувався із запорожців?* Шевч. 301.

Ви́пит, ту, *м.* Расспрос, допрос, выведывание.

Ви́питати, ся. См. **Випи́тувати, ся.**

***Випи́тачка, ки,** *ж.* Выведывательница. Екатериносл.

Ви́пити. См. **Випива́ти.**

Ви́питок, тку, *м.* В выраж.: **під ви́питком**—под хмельком. *Семен під випитком і росказав, як вони крали яблука у панській саду.* Волч. у. (Лобод.)

Випи́тування, ня, *с.* Расспросы, разведывание, выведывание.

Випи́тувати, тую єш, сов. в. **ви́питати, таю, еш,** *гл.* Выведывать, выведать расспросами, допрашивать, расспрашивать, расспросить. *Все розпитують та випитують, і що вони судейським не кажуть, не ймуть віри.* Стор. I. 48.

Випи́туватися, туюся, єшся, сов. в. **ви́питатися, таюся, ешся,** *гл.* Расспрашивать, расспросить. *Сидить хло-*

пець коло дівки та й ся випитує. Гол. I. 252.

Випиха́ти, ха́ю, єш, сов. в. **ви́пхати, хаю, єш** и **ви́пхнути, ну, неш,** гл. 1) Выталкивать, вытолкнуть, вытеснять, вытеснить. *Випихали з хати матір.* Левиц. I. 411. *Вона тебе випихає* (заміж за удівця) *на троє дітей, аби не за мене.* Г. Барв. 233. *Випхнули батька з хати.* Левиц. *2) Набивать чучело.

Випи́хач, ча, *м.* Выталкивающий, изгоняющий. Старику говорили о его детях: *Се твої випихачі: тебе випхнуть з світа, а сами зостануться.* Черниг. у.

Ви́підпідьомкатися, каюся, єшся, *гл.* О перепелке: научиться хорошо кричать. Встречено в скороговорке: *Наша перепеличка, мала-невеличка під полукіпком випідпідьомкалась.* Грин. I. 238.

Випіка́ння, ня, *с.* 1) Выжигание. **—очéй.** Укоры. *Лучче в чужій хатині та весело, ніж у своїй, та невгіддя, та звяга, та випікання очей.* Г. Барв. 441. *2) Выпечка (хлеба). Сл. Нік.

Випіка́ти, ка́ю, єш, сов. в. **ви́пекти, чу, чеш,** *гл.* 1) Выпекать, выпечь. *Хліб випечений як сонце.* Ном. № 10103. 2) Выжигать, выжечь. *Очі виймали, гарячим залізом випікали.* Шевч. 256. **Випіка́ти о́чі.** Переносно: колоть глаза. Левиц. I. 368.

Випіка́тися, ка́юся, єшся, сов. в. **ви́пектися, чуся, чешся,** *гл.* 1) Выпекаться, выпечься. *І хліб у печі випікається, і Василь під вікном озивається.* Нп. 2) Выжигаться, выжечься.

Випіра́ти, ра́ю, єш, сов. в. **ви́перти, пру, преш,** *гл.* 1) Выпирать, выпереть, выталкивать, вытолкать, вытискивать, вытиснуть. *Вербові дрова, а козиний кожух, то й випре дух.* Ном. № 8110. 2) Вытеснять, вытеснить, заставить уйти. *Притиківну випер у місто служити.* Мир. Пов. I. 172. *Я думав, що з його й душу випре сю ніч.* Миуск. окр.

Випіра́тися, ра́юся, єшся, сов. в. **ви́пертися, пруся, прешся,** *гл.* Выпираться, выпереться, выдаваться, выдаться, выставиться, выходить, выйти, вылезть. *Як посадили їх у рештанську,—вони випіралися з неї сами й вікно видрали.* Номосковск. у. **Чи воно́ вже ви́перлося з півдня?** Перешло-ли уже за полдень? Харьк. г.

***Ви́піритися, рюся, решся,** *гл.* Опериться, вырасти. *Це справжній орлик, з нього колись може випіриться орел.* Лепкий.

Ви́пірнути, ну, неш, *гл.* Вынырнуть. *Випірнув з води.* Харьк. у.

***Ви́плав, ва,** *м.* Выкидыш. Сл. Нік.

Ви́плавати, ваю, єш, *гл.* Исплавать. *Безкосте, безмозке усе море виплаває.* Ном., стр. 293, № 98.

Випла́кувати, кую, єш, сов. в. **ви́плакати, чу, чеш,** *гл.* Выплакивать, выплакать. *Виплакала карі очі за чотирі ночі.* Мет. 6. *Плачем лиха не виплачеш.* Ном. № 2390. *Долю виплачу сльозами.* Шевч. 96.

Випла́куватися, куюся, єшся, сов. в. **ви́плакатися, чуся, чешся,** *гл.* Выплакиваться, выплакаться, наплакаться. *От, виплакавшись добре за своїм чоловіком, і пішла додому.* Рудч. Ск. II. 146.

Ви́плат, ту, *м.* 1) Уплата, выплата. *На виплат гроші роскладати.* О. 1862. VII. 88. *2) Выплачивание частями, погашение. *Там, на Амурі, кажуть, дають землю на виплат.* Крим.

Ви́платити, ся. См. **Випла́чувати, ся.**

Випла́чувати, чую, єш, сов. в. **ви́платити, чу, тиш,** *гл.* Выплачивать, выплатить, уплачивать, уплатить. *Вони тільки й думають, як би їм гроші виплатили.* МВ. (О. 1862. III. 36).

Випла́чуватися, чуюся, єшся, сов. в **ви́платитися, чуся, тишся,** *гл.* Расплачиваться, расплатиться, погашать, погасить долг. *Жид поналічував на людей стільки довгу, що стало вже не в моготу й виплатиться.* ЗОЮР. I. 285.

Ви́плекати, каю, єш, *гл.* Выкормить (искусственно), воспитать. *Викохай і виплекай таку другу дочку.* Нп.

Ви́плескати. См. **Випліскувати.**

Ви́плеснути. См. **Випліскувати.**

Ви́плести. См. **Випліта́ти.**

Ви́плив, ву, *м.* 1) Истечение, излияние. 2) Исток. Желех.

Виплива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **ви́пливти** и **ви́плисти, пливу, веш,** *гл.* 1) Выплывать, выплыть. *Випливає з во-*

ди мати. Шевч. 24. *Випливає щука*. Рудч. Ск. II. 105. *Виплив човен з очерету. Із-за лісу*. Шевч. 150. *2) Выходить, выйти из берегов. *Потім ріка вже не випливала,—люди зібрали свою працю з поля*. Борд. 82.

Ви́плигнути, гну, неш, *гл.* Выпрыгнуть.

Ви́плигом, *нар.* Подпрыгивая, проворно (идти). *Як наїсися сала, то так виплигом і підеш*. Харьк. г.

Ви́плинути, ну, неш, *гл.*=**Ви́плисти.** *Кому щастя, той і на києві виплине*. Ном. № 1666.

Ви́плисти. См. **Випливáти.**

***Ви́плід, плоду,** *м.* Плод, результат. Сл. Нік.

Ви́пліндрувати, рую, єш, *гл.* Истребить, уничтожить. *Стілько було берестків, а тепер ні годного нема—усі випліндровано*. Лубен. у.

Випліскувати, кую, єш, сов. в. **ви́плескати, каю, єш,** одн. в. **ви́плеснути, ну, неш,** *гл.* 1) Выплескивать, выплескать, выплеснуть, вылить (жидкость). *Не випліскуй води по дурному! Хто випив?.. Ніхто. Василь на мене виплескав, як я зомліла*. Г. Барв. 540. *Галька допила і ще виплеснула на стелю*. Г. Барв. 39. 2) Только сов. и несов. в. О хлебе: делать, сделать из теста ковригу хлеба, перебрасывая ее в руках и хлопая по тесту ладонью. *Перш виплещи добре хліб, а тоді вже і в піч сажай*.

Випліскуватися, куюся, єшся, сов. в. **ви́плескатися, каюся, єшся,** одн. в. **ви́плеснутися, нуся, нешся,** *гл.* Выплескиваться, выплескаться, выплеснуться, вылиться. *Аж вода з ночов випліскувалася*. Мир. Пов. II. 86.

***Ви́пліт, лету,** *м.* Ленты из косы. *А брат сестрицю росплітав—де він ті виплітки подівав? Меншій сестриці подарував: «На тобі, сестрице, цей випліт, щоб ти діждала таких літ»*. Крим.

Ви́плітáти, тáю, єш, сов. в. **ви́плести, плету, теш,** *гл.* 1) Выплетать, выплесть, сплетать, сплесть; связывать. вязать, связать. *Виплів рукавиці*. 2) Выдумывать, выдумать, сочинять, врать, соврать.

Ви́плітка, ки, *ж.* Косоплетка, ленточка из косы. О. 1861. XI. Св. 27. Гол. Од. 50. *Твої коси росплітав,—де твої виплітки подівав?* Лукаш. 154.

Виплíтувати, тую, єш, *гл.*=**Виплітáти.** *Вона виплітувала скатерть на стіл*. Левиц. I. 139.

Виплóджувати, джую, єш, сов. в. **ви́плодити, джу, диш,** *гл.* Плодить, выводить, вывести; рожать, родить, породить. *Та нігде вийти, та нігде сісти, та гніздо звити, а малих діток виплодити*. Грин. III. 695.

Виплóджуватися, джуся, єшся, сов. в. **ви́плодитися, джуся, дишся,** *гл.* Плодиться, выводиться, вывестись; рожаться, родиться. *Де хто виплодився, туди й лине*. Посл.

Ви́плодок, дка, *м.* Порождение.

Ви́плутати, ся. См. **Виплýтувати, ся.**

Виплýтувати, тую, єш, сов. в. **ви́плутати, таю, єш,** *гл.* Выпутывать, выпутать, распутывать, распутать.

Виплýтуватися, туюся, єшся, сов. в. **ви́плутатися, таюся, єшся,** *гл.* Выпутываться, выпутаться. *Ніяк з... очеретяного коріння не виплутається*. Стор. II. 69.

Випльóвувати, вую, єш, сов. в. **ви́плювати, люю, єш** и **ви́плюнути, ну, неш,** *гл.* Выплевывать, выплюнуть. *Душі не виплювати*. Ном. № 8299. *Тоді чорт—нічого робить—взяв та й виплював росписку*. Рудч. Ск. II. 25.

Ви́плюндрувати, рую, єш, *гл.*=**Ви́пліндрувати.** *А що він садка виплюндрував! то і боже!* Лебед. у.

Ви́плюнути. См. **Випльóвувати.**

***Виплю́скувати, скую, єш,** *гл.* Выплескивать, выплеснуть. Сл. Нік.

***Ви́плю́скуватися, скуюся, єшся,** *гл.* Выплескиваться, выбалтываться. *Розколивалося відро, аж вода виплюскується*. Крим.

Ви́плюснути, ну, неш, *гл.* Выплеснуть. Черниг. у.

Ви́пнути, ся. См. **Випинáти, ся.**

***Ви́пнутий** и **ви́пнятий, а, е.** 1) Торчащий, выдающийся, выпуклый. *Випнутий ніс. У неї дуже вигнуті зуби*. Крим. 2) Выпяченный, выпученный. Сл. Нік.

Виповзáти, зáю, єш, сов. в. **ви́повзти, зу, зеш,** *гл.* Выползать, выползти.

Виповіда́ти, да́ю, єш, сов. в. **ви́повісти, вім, віси,** *гл.* Выражать, выразить, высказывать, высказать. *Кожен народ виповідає свої думки, свій погляд—по своїому.* О. 1862. IX. 108. *Усі беремось вести народ, не знаючи його, а не хочемо у нього й трохи повчитись хоч би тієї мови... котрою навкруги нас міліони наших земляків свої думки і надію, горе й радощі виповідають.* О. 1861. XI. 105. ***Виповіда́ти, ви́повісти війну.** Об'явить войну. *2)—**кому слу́жбу, пра́цю.** Отказывать, отказать кому нб. в службе, в работе.

Виповіда́тися, да́юся, єшся, сов. в. **ви́повістися, вімся, вісися,** *гл.* Отговариваться, отговориться.

***Ви́повнення, ня,** *с.* 1) Выполнение. Сл. Тутк. 2) Наполнение. Сл. Нік.

Випо́внювати, нюю, єш, *гл.*=**Виповня́ти.** *Кров'ю річки й озера виповнювали.* К. Кр. 27.

Виповня́ти, ня́ю, єш, сов. в. **ви́повнити, ню, ниш,** *гл.* 1) Переполнять, переполнить, наполнять, наполнить. *Не виповниш Дніпра-Славути слізьми.* К. ЦН. 193. 2) Исполнять, исполнить, выполнять, выполнить.

Виповня́тися, ня́юся, єшся, сов. в. **ви́повнитися, нюся, нишся,** *гл.* 1) Наполняться, наполниться, сделаться полным. *Каєш: боки позападали у коня; а давай що-дня вівса, то швидко виповняться.* Канев. у. *Хата усе виповнялася людьми, що надіходили.* МВ. (О. 1862. I. 91). 2) О луне: делаться полной. *Тоді* (молодикові) *виповнятися, а нам оздоровлятися.* Грин. II. 316.

***Випого́джувати, ви́погодити.** Прояснять, прояснить.—**ро́зум.** Прояснить мысли. Борд.

Випого́джуватися, джується, сов. в. **ви́погодитися, диться,** *гл. безл.* Проясняться, проясниться, наступать, наступить хорошей погоде.

Ви́позивати, ваю, єш, *гл.* Получить по приговору суда. *Він судився, та нічого з його не випозивав.* Змиев. у. *Тілки два карбованці й випозивав за бика.* Канев. у. *Высудить.

***Випозича́льня, ні,** *ж. (гал.).* Библиотека, из которой книги выдаются на дом. *На столику лежала до половини прочитана книжка, перед тижнем узята з випозичальні.* Франко.

Ви́позичити, чу, чиш, *гл.* 1) Исчерпать, занимая. 2) Раздать в займы.

Ви́позіхатися, хаюся, єшся, *гл.* Назеваться вдоволь. *Зараз схопивсь, випозіхавсь, вичухався, помолився богу.* Кв. II. 51.

Випол'скувати, кую, єш, сов. в. **ви́полоскати, щу, щеш,** *гл.* Выполаскивать, выполоскать. *Виполоскали, обмили, та й принесли у шинок.* Стор. II. 69. 2) Вымывать, вымыть, уносить, унести водой. *На саме дно* (чорт) *спуститься, вхватить землі в пащеку і с тею землею наверх. А море глибоке, поки... вирине він з моря, то вода вже геть виполоскала землю з рота.* Драг. 15.

Ви́полонити, ню, ниш, *гл.* 1) Взять всех в плен. 2) Истребить. *Бог милосердний держить нас на світі, а то б нас давно треба виполонити, як тварь нечестиву.* Мир. ХРВ. 41.

Ви́полоскати. См. **Випол'скувати.**

Ви́полоски, ків, *м. мн.* Грязная вода от мытья, помои.

Ви́полоти. См. **Випо́лювати.**

Ви́полоч, чі, *ж.* Неглубокая водомоина. Липовец. у.; лужа. Вх. Зн. 7; род неглубокого речного заливчика? Волч. у. *Є виполоч мала і велика: по коліна і попід плечі чоловікові.* Канев. у.

Ви́полювати, люю, єш, *гл.* Добыть на охоте. *Полювали вони, полювали цілий день і нічого не виполювали.* Рудч. Ск. II. 75.

Випо́лювати, люю, єш, сов. в. **ви́полоти, лю, леш,** *гл.* Выпалывать, выполоть. *Заходивсь коло того проса... виполов його гарно.* Рудч. Ск. I. 54.

Випомина́ти, на́ю, єш, *гл.* Делать наставления, напоминания. *Батенько дає, ще й випоминає.* Грин. III. 524.

***Випомпо́вування, ня,** *с.* Выкачивание. Сл. Дубр.

***Випомпо́вувати(ся), вую(ся), єш(ся),** *гл.* Выкачивать(ся). Сл. Дубр.

Ви́порожнити, ся. См. **Випорожня́ти, ся.**

Ви́порожні, нів, *м. мн.* В выраж.: **ви́порожні лови́ти.** Ворон ловить, зевать.

Випорожня́ти, ня́ю, єш, сов. в. **ви́порожнити, ню, ниш,** *гл.* Опорожнять, опорожнить. **Кутки́ ви́порожнять.** Заберут все имущество из дому. Ном. № 10824.

Випорожня́тися, ня́юся, єшся, сов. в **ви́порожнитися, нюся, нешся,** *гл.* Опорожняться, опорожниться.

Ви́пороти. См. **Випо́рювати.**

***Випорса́ти, са́ю, єш,** *гл.* Выскальзывать, выскакивать. *Випорсає з рук. Щось випорснуло з рота, аж я злякався.* Крим.

Ви́порснути, ну, неш, *гл.* Выскользнуть. *У жінки й каганець із рук випорснув.* О. 1862. I. 31.

Ви́порток, тка, *м.* Выпороток, мертворожденное животное. Вас. 198.

Випорха́ти, ха́ю, єш, *гл.* Порошить. *Чорна хмара виступає, дрібний дощик викрапає, білий сніжок випорхає, бурлак ніжки піднімає.* Мет. 464.

Випо́рювати, рюю, єш, сов. в. **ви́пороти, рю, реш,** *гл.* 1) Выпарывать, выпороть, отпороть. *Із-під стоячого підошву випоре.* Ном. № 11064. 2) Только сов. в. Выпороть, высечь. *На всі боки випоров.* Ном. № 4020.

Ви́посажити, жу, жиш, *гл.* Дать приданое. Левч. 31.

Ви́постити, щу, стиш, *гл.* Получить посредством постничанья, выпостничать. *Хоче випостити в бога прощення всіх гріхів.* Крим.

Ви́постувати, тую, єш, *гл.* Пропостить. *Три дни випостували.* К. Бай. 102.

Ви́почити, чину, неш, *гл.* Отдохнуть.

Ви́пра́ва, ви, *ж.* 1) Выпрямление; исправление. 2) Отправка; отправление. 3) Имущество, даваемое дочерям при выходе замуж, состоящее из белья, платья, посуды и иной домашней утвари. 4)—**шку́ри.** Выделка кожи. Ум. **Ви́правка.** *Оддасть шкурку за виправку.* Ном. № 10570.

Ви́правдати, ся. См. **Випра́вдувати, ся.**

Ви́пра́вдитися, ся. См. **Випра́вдувати, ся.**

Випра́вдувати, дую, єш, сов. в. **ви́правдати, даю, єш** и **ви́правдити, джу, диш,** *гл.* Оправдывать, оправдать Вх. Лем. 398.

Випра́вдуватися, дуюся, єшся, сов. в. **ви́правдатися, даюся, єшся** и **ви́правдитися, джуся, дишся,** *гл.* Оправдываться, оправдаться. *Хотів ся виправдати.* Вх. Лем. 398. *Як не піймав його, то він там виправдиться.* Новомоск. у.

Ви́правити, ся. См. **Виправля́ти, ся.**

***Ви́правка, ки,** *ж.* 1) Исправление, поправка. *Каже мені вчитель: «пиши». Я написав. Він поробив виправки.* Крим. 2) Справка. **Учини́ти ви́правку.** Навести справку. Сл. Яворн..

***Виправля́ння, ня,** *с.* Выправка, выправление. Сл. Дубр.

Виправля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **ви́правити, влю, виш,** *гл.* 1) Выправлять, выправить, исправлять, исправить. *Горбатого хиба могила виправить.* Ном. № 3221. 2) Оправдывать, оправдать. 3) Отправлять, отправить, отсылать, отослать. *Я не даром його з дому виправляю од себе.* Рудч. Ск. I. 133. 4) Требовать обратно, получить по требованию обратно. *От півник узяв та й пішов виправлять жорен.* Рудч. Ск. I. 37. 5)—**дочку́.** При выходе дочери замуж наделять бельем, платьем, посудой и иной домашней утварью. 6)—**шку́ру.** Выделывать, выделать кожу. Шух. I. 254.

Виправля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **ви́правитися, влюся, вишся,** *гл.* 1) Выпрямляться, выпрямиться. (Гилка) *виправилась та лусь пана по пиці.* Грин. II. 198. 2) Разглаживаться, разгладиться. *Повиймав із скрині жупан, шапку, пояс, почепив усе на кілочку, щоб виправилось.* Г. Барв. 165. 3) Оправдываться, оправдаться. Мир. ХРВ. 400 *Виправляється, що цього не було.* Екатериносл. у. *Не по правді робить, та ще й виправляється.* Ном. № 176. 4) Отправляться, отправиться.

Ви́прасувати, сую, єш, *гл.* Выгладить.

Ви́прати, перу, реш, *гл.* Вымыть (о белье). *Та виперу чумакові штани та сорочку.* Рудч. Чп. 43.

Ви́працювати, цюю, єш, *гл.* Заработать тяжелым трудом.

***Ви́прашувати, шую, єш,** *гл.* Выполоть. *Випрашує картоплі грядку та й годі далі робити.* М. Лев.

***Ви́приск, ку,** *м.* Бьющий ключ. Сл. Тутк.

Ви́прискати, каю, єш, *гл.* Выбрызгать.

Ви́прищити, щить, *гл. безл.* Покрыться прыщами.

Випрі́вати, ва́ю, єш, сов. в. **ви́пріти, прію, єш,** *гл.* 1) Выпревать, выпреть, выкипеть (о пище). 2) Выпревать, выпреть, выгнивать, выгнить от сырости. Шух. I. 74.

Випробо́вувати, вую, єш, сов. в. **ви́пробувати, бую, єш,** *гл.* Испытывать, испытать. (Бог) *випробовує святого.* К. Псал. 24. *Випробовуй їх, що з їх за люде выйдуть.* О. 1862. VI. 37. *Ви ж мене не знаєте, ви мене ні в якому ділі не випробували.* Г. Барв. 163.

Випроваджа́ти, джа́ю, єш и **випрова́джувати, джую, єш,** сов. в. **ви́провадити, джу, диш,** *гл.* 1) Отправлять, отправить. *Тую бабину дочку випровадив свиней напувать.* ЗОЮР. II. 12. *Тоді випровадили його додому.* Рудч. Ск. I. 95. 2) Провожать, проводить. *Випровадь мя ко Дунаю.* Гол. I. 84. *Вона його за ворота собаками випровадила.* Мет. 115.

***Ви́провадити, джу, диш,** *гл.* Проводить. *Випровадили його аж на вулицю і показали коротшу дорогу.* Лепкий.

Випровожа́ти, жа́ю, єш, *гл.* = **Випроваджа́ти.** *Випровожала вдова свого сина, ту єдиную дитину.* Шевч. 362.

Ви́продати. См. **Випро́дувати.**

Випро́дувати, дую, єш, сов. в. **ви́продати, дам, даси,** *гл.* Распродавать, распродать.

Ви́просити, ся. См. **Випро́шувати, ся.**

Ви́простати, ся. См. **Випро́стувати, ся.**

Випро́стувати, тую, єш, сов. в. **ви́простати, таю, єш,** *гл.* Выпрямлять, выпрямить; вытягивать, вытянуть. *Випростав ти спину од тяжкої ноші.* К. Псал. 189. **Ніжки́ ви́простати.** Умереть, издохнуть. *До вечора й ніжки* (півень) *випростав.* Сим. 216.

Випро́стуватися, туюся, єшся, сов. в. **ви́простатися, таюся, єшся,** *гл.* Выпрямляться, выпрямиться. *Випросталась як семисотна верства.* Ном. № 8625, стр. 288. *А сам аж стелю підпірає, випростався.* МВ. I. 110.

Ви́прохати, ся. См. **Випро́хувати, ся.**

Випро́хувати, хую, єш, сов в. **ви́прохати, хаю, єш,** *гл.* = **Випро́шувати, ви́просити.** *Леміщиха обіцяла їй випрохати коней у свого старого.* Левиц. I. 346.

Випро́хуватися, хуюся, єшся, сов. в. **ви́прохатися, хаюся, єшся,** *гл.* = **Випро́шуватися, ви́проситися.**

Випро́шувати, шую, єш, сов. в. **ви́просити, шу, сиш,** *гл.* Выпрашивать, выпросить. *Тим тільки й живе, що випросить шматок хліба.* Рудч. Ск. II. 162.

Випро́шуватися, шуюся, єшся, *сов. в.* **ви́проситися, шуся, сишся,** *гл.* 1) Выпрашиваться, выпроситься. *2) Отпрашиваться, отговариваться. *А як прийдеться до діла, то стануть випрошуватися, хто недугою, хто родинними справами.* Лепкий.

Випру́джувати, джую, єш, сов в. **ви́прудити, джу, диш,** *гл.* Изгонять, изгнать, выискивать, выискать (о насекомых-паразитах). *Випрудив нужу.* К. ПС. 143.

Ви́пручати, ся. См. **Випру́чувати, ся.**

Випру́чувати, чую, єш, сов. в **ви́пручати, чаю, єш,** *гл.* 1) Освобождать, освободить, вырвать (руку). *Випручало рученята.* Шевч. 101. 2) Вытаскивать, вытащить (из плетня палку, хворостину). *Собаки кинулись на його... Чіпка подався назад до ліси, став випручувати хворостину.* Мир. ХРВ. 213.

Випру́чуватися, чуюся, єшся, сов. в. **ви́пручатися, чаюся, єшся,** *гл.* Освобождаться, освободиться, вырываться (из рук, лап кого-либо). *Випручавсь од того чорта, що мене ніс.* Стор. МПр. 48.

***Ви́пряг, гу,** *м.* Выпряжка. Сл. Яворн.

***Випряга́ння, ня,** *ср.* Выпряжка. Сл. Нік.

Випряга́ти, га́ю, єш, сов. в. **ви́прягти, жу, жеш,** *гл.* Выпрягать, выпречь, отпрягать, отпречь. *Захтілося— запрягайте! відхтілося — випрягайте.* Ном. № 4974. *Як погано орати, то лучче випрягати.* Ном. № 7305.

Випряга́тися, га́юся, єшся, сов. в. **ви́прягтися, жуся, жешся,** *гл.* Выпрягаться, выпречься, распрягаться, распречься, отпрягаться, отпречься. *Се як віл у ярмі: коли не випряжеш,—не випряжеться.* Ном. № 10013.

Випряда́ти, да́ю, еш, сов. в. **ви́прясти, пряду, деш,** *гл.* Выпрядать, выпрясть, спрясть.

Випряжни́й, а́, е́. Выпряженный? Встречено только в песне, опубликованной у Макс. (1834, 130) и повидимому фальсифицированной: *Коні вороні, коні випряжні.* АД. I. 144.

Ви́прямити, ся. См. **Випрямля́ти, ся.**

Випрямля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **ви́прямити, млю, миш,** *гл.* Выпрямлять, выпрямить.

Випрямля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **ви́прямитися, млюся, мишся,** *гл.* Выпрямляться, выпрямиться. *Криве дерево не дужо випрямитись.* Ном. № 3216.

Ви́прясти. См. **Випряда́ти.**

Ви́прятати, таю, єш, *гл.* Прибрать, убрать.

***Випря́тувати, тую, єш,** *сов. в.* **ви́прятати, таю, єш,** *гл.* Убирать, выметать, очищать. *Як пройдуть Зелені святки, то тоді випрятують із хатів і клечіння, і зілля, і траву.* Крим.

Ви́псякувати, кую, єш, *гл.* Выругать как пса, сильно выругать.

***Ви́пулити, лю, лиш,** *гл.*—**очі.** Выпучить глаза. Франко. «В поті ч.».

Випурна́ти, на́ю, єш, сов. в. **ви́пурнути, ну, неш,** *гл.* Выныривать, вынырнуть. *Випурнала риба дуже велика.* Лебед. у. *Випурнув норець* (з моря). Чуб. II. 18.

Випурха́ти, ха́ю, єш, сов. в. **ви́пурхнути, ну, неш,** *гл.* Выпорхнуть. *Випурхнув соловейко в праве, а зозуля в ліве віконце.* ЗОЮР. II. 34. *Іде було й скаже: «Тіточко-голубочко! я піду до дівчат», або там куди; а тепер уже випурхне з хати, не питаючи мене.* МВ. II. 20.

***Ви́пуск, ку,** *м.* 1) Выпуск. 2) Опущение (в книге). Сл. Нік.

Випуска́ти, ка́ю, єш, сов. в. **ви́пустити, щу, стиш,** *гл.* 1) Выпускать, выпустить, отпускать, отпустить. *Суд не заклика, та й не випуска.* Ном. № 7372. *То буду я до темниці приходжати, темницю відмикати, вас всіх, бідних невольників, на волю випускати.* АД. I 232. *Так не випустять, не почастувавши.* Г. Барв. 186. 2) Выставлять, выставить, высовывать, высунуть. *Морське чудерство одну губу випустило.* Мнж. 35. *Стьонжку з сорочки червону випустить.* Г. Барв. 103.

***Випуско́вий, ого,** *м.* Выпускающий (в газете). Пр. Пр.

Ви́пуст, ту, *м.* Место возле села, куда выпускают скот. *У самбурців великий випуст, а у нас ніде скотині попастись, як не на толоці.* Черниг. г.

Ви́пустити. См. **Випуска́ти.**

Ви́пустіти, тію, єш, *гл.* 1) Опустеть. Вх. Лем. 398. 2) Совершенно обеднеть. Вх. Лем. 398.

Ви́пустом, *нар.* О пасущемся скоте: без пастуха, свободно везде (пастись). *А пастуха коло них нема —такечки ходять, випустом.* Екатериносл. у. Сл. Д. Эварн.

Ви́пханець, нця, *м.* Насильно удаленный, изгнанный. Одесск. у. (Залюбовск.).

Ви́пхати и ви́пхнути. См. **Випиха́ти.**

Ви́пшоно, на, *с.* Шуточное слово, употребленное повидимому в значении: отсутствие пшена, в след. рассказе: *Як оженився я, дав мені тесть в придане торбу з сьома перегородками: на хліб і на вихліб, на пшоно й на випшоно, на сіль і на висіль... Та дав іще кобилу—таку, як положить на віз сім мішків порожніх, то ще з гори й біжить.* Ном. № 14321.

***Ви́п'ялитися, люся, лишся,** *гл* Взобраться, вскарабкаться. Франко. «В поті ч.».

Ви́п'ясти, ся. См. **Випина́ти, ся.**

Вир, ру, *м.* Водоворот, омут. *Взяли жидівочку та під білі боки, розмахали і кинули та у вир глибокий.* Гол. Ум. **Виро́чок.**

Ви́раз, зу, *м.* 1) Выражение словесное. Чуб. VI. 219. *Почала... солодкими виразами любови промовляти.* Левиц. I. 341. 2) Выражение лица *Вираз на лиці понуро-урочистий.* К. МБ. XII. 269.

Ви́разка, ки, *ж.* Ранка, язва. *Трудно виразку гоїти, а не уразити.* Ном. № 1574.

Вира́зни́й, а́, е́. Выразительный, ясный, внятный. *Картав за них царів виразними словами.* К. Псалт. 240.

Ви́ра́зність, ности, *ж.* Выразительность, ясность, внятность. Желех.

Ви́ра́зно, *нар.* Выразительно; ясно, внятно, отчетливо, явственно. *Виразно промовила.* Стор. МПр. 84. *Чути було дуже виразно, як горілка булькала.* Левиц. I. 144.

Ви́разок, зку, *м.*=**Ви́разка.** *У мене виразок зробився на нозі—неначе рана.* Новомоск. у. *Закрапати треба березівкою виразок.* Константиногр. у.

Ви́рай, раю, *м.*=**Ви́рій.** Маркев. 18.

***Вира́лювати, люю, єш,** сов. в. **ви́ралити, лю, лиш,** *гл.* Пройти поле ралом.

Вирато́вувати, вую, єш, сов. в. **ви́ратувати, тую, єш,** *гл.*=**Вирято́вувати, ви́рятувати.** *Коли б у цьому лісі хоч одна душа найшлась така, щоб мене виратувала.* Рудч. Ск. II. 19.

***Вирахо́вування** и **ви́рахува́ння, ня,** *ср.* Высчитывание, исчисление. Сл. Нік.

Вирахо́вувати, вую, єш, сов. в. **ви́рахувати, хую, еш,** *гл.* Вычислять, вычислить.

Ви́рачкувати, кую, єш, *гл.* Излазить на четвереньках. *Як упущу починок, і нема нікого—поки то намамраю! Иноді всю хату вирачкую.* Сим. 236.

Ви́рачкуватися, куюся, єшся, *гл.* Вылезть на четвереньках, вообще выбраться с трудом на гору (о человеке, лошадях). (Залюбовск.).

Ви́рва, ви, *ж.* 1) Взятка, побор, всякий несправедливый или лишний побор, напр., при денежной плате еще добавочный отработок. *Оце писарь вирви хоче, тим зразу й не дає білета.* Борз. у. *За десятину землі панові одкосити дві, та ще вивезти десять купок гною,— то се вже гній буде вирва.* Лубен. у. *Хотіла баба вирви, та усилу сама вирвалась.* О. 1862. IX. 114. *То Шевченко Олекса, в перших брат Наталі, здумав вирви домагаться, як москаль медалі. Заморившись, запалившись кинувся із хати, молодую, як ведеться, Талю продавати... Кинули мерщій півкіпник срібний на одплату.* Мкр. Н. 29. *Три вирви в шию і між кулаччя.* Ном. № 4761. **У три ви́рви.** В шею. *І самого Енея-пана в три вирви вигнали відтіль.* Котл. Ен. I. 16. *2) Рытвина. Сл. Тутк.

Вирва́ння, ня, *с.* Вырывание. Чуб. I. 85.

Ви́рвати, ся. См. **Вирива́ти, ся.**

Ви́рвихвіст, хвоста, *м.* Топкое болото на дороге.

Вирга́н, ну, *м.* Орган. *В розмовах на вирган мов грала.* Мкр. Г. 17.

***Вирего́чувати, чую, єш,** *гл.* Посмеиваться, хихикать. *Дві панночки ось сидять, гомонять, виреготують.* Тесленко.

Вирезу́б, ба, *м.* Рыба Ciprinus dentix.

Ви́ректи, ся. См. **Вирі́ка́ти, ся.**

Ви́рецетувати, тую, єш, *гл.* Рассказать точь-в-точь, *отчитать как по книге. *Так йому* (на екзамені вчителеві) *вирецетував, аж спасибі сказав.* Св. Л. 225.

Ви́речи, чу, чеш, *гл.*=**Ви́ректи.** Вх. Лем. 398.

***Вири́ва́ння, ня,** *ср.* Вырывание, исторжение. Сл. Нік.

I. Вириває́ти, ва́ю, єш, сов. в. **ви́рвати, рву, веш,** *гл.* 1) Вырывать, вырвать. *Вирвав з голови волосинку.* Рудч Ск. II. 201. *Виривав кущі з корінням.* Стор. МПр. 109. *Хоче у вовка з зубів вирвати!* Ном. № 4853. 2) Срывать, сорвать. *Ой вирву я з рожі квітку, та пущу на воду.* Нп.

II. Вириває́ти, ва́ю, єш, сов. в. **ви́рити, рию, єш,** *гл.* Вырывать, вырыть *Зайчик узяв та й вирив ямку на бурті.* Рудч. Ск. I. 29.

Вириває́тися, ва́юся, єшся, сов. в. **ви́рватися, рвуся, вешся,** *гл.* 1) Вырываться, вырваться. *Як вирветься сокира з рук.* Шевч. 436. *Придавила його до тину, щоб він не вирвався.* Рудч. Ск. I. 8. 2) Рваться вперед, выступать, выступить вперед. *Наперед не виривайся, ззаду не зоставайся, середини держися.* Ном. № 5862. *Не йди... бо далеко, сама не виривайся.* Рудч. Ск. I. 202. Также: выскакивать, выскочить вперед, внезапно появляться, появиться. *Вирвався,*

як Пилип з конопель. Ном. № 3153. *Десь вирвалась дівчинонька.* Нп.

***Ви́ривцем,** *нар.* Отдельно, врозь. Сл. Яворн.

Вириґа́ння, ня, *с.* Изрыгание.

Вириґа́ти, ґа́ю, єш, сов. в. **ви́ригати, гаю, єш,** одн. в. **ви́ригнути, гну, неш,** *гл.* Изрыгать, изрыгнуть. Мнж. 39.

Вири́кувати, кую, єш, *гл.* О быке, корове: реветь. *Іде бичок у плаїчок, так вирикуючи.* Шух. І. 201.

Вирина́ти, на́ю, єш, сов. в. **ви́рнути, ну, неш,** *гл. 1)* Вынырять, вынырнуть, всплывать, всплыть на поверхность. *Як божа воля, то вирнеш і з моря.* Ном. № 18. *Пурнув, виринає і утоплену Ганнусю на берег виносить.* Шевч. 23. 2) Вытекать, вытечь (об источнике). *Ой у городі криниченька одна, да виринає холодная вода.* Мет. 147.

Ви́рипати, паю, єш, *гл.* Выхолодить (комнату), часто отворяя дверь. *Там так вирипають хату, що й собака не вдержиться.*

Ви́рискатися, каюся, єшся, *гл.* Найтись, отыскаться. *Десь вирискався... миршавий чоловічок.* Мир. Пов. II. 66. *А це знов проява якась вирискалась.* Мир. ХРВ. 21. *І вирискалось таке бидло.* Мнж. 177.

Ви́рити. См. **II. Вирива́ти.**

Вири́ти, рю́, ри́ш, *гл.* Кружиться воде или какому-либо предмету в воде вокруг центра, в водовороте. Мнж. 179.

Ви́рихтувати, тую, **еш,** *гл.* Направить, навести, нацелить.

Ви́ріб, робу, *м.* 1) Изделие. Желех. 2) Свободное от работы время. Употр. в выражении: **ви́робу нема́.** Постоянная работа, нет свободного времени. Мнж. 165. *Німці гарно платять наймитам, за те нема у них і виробу.* Новомоск. у. *3) Производство, продукция.

***Вирі́бни́й, а, е.** Вырабатывающий. **Вирі́бна́ спромо́жність.** Пропускная способность (завода). Пр. Пр.

Вирі́внювати, нюю, єш, сов. в. **ви́рівняти, няю, єш,** *гл.* Выравнивать, выровнять.

Вирі́внюватися, нююся, єшся, сов. в. **ви́рівнятися, няюся, єшся,** *гл.* Выравниваться, выравняться. *Так виросла, вирівнялась, така з неї стала гарна молодиця.* Стор. І. 255.

***Вирівня́льний, а, е.** Уравнительный **збір.** Уравн. сбор. Пр. Пр.

Ви́рід, роду, *м.* Выродок, урод. *Нема роду без вироду.* Ном. № 9342.

Ви́рідний, а, е. Выродившийся. Желех.

Ви́ріжок, жку, *м.* 1) Часть чего-либо, выдающаяся углом. 2) Конец поселка. *А що то за хижка там на виріжку?* Мет.

***Ви́різ, зу,** *м.* Вырез, выемка (в дереве, в металле). Сл. Дубр.

Ви́різати, ся. См. **Вирі́зувати, ся.**

Ви́різка, ки, *ж.* 1) Вырезка. 2) *Мн.* **Ви́різки.** Вырезание вытканного полотна из ткацкого станка, производимое в присутствии приглашенного для этого хозяина (хозяйки) полотна, приносящего при этом ткачу угощение—выпивку и хлеб или только хлеб. МУЕ. III. 22.

Ви́різнити, ся. См. **Вирізня́ти, ся.**

Вирізня́ти, ня́ю, єш, сов. в. **ви́різнити, ню, ниш,** *гл.* Отличать, отличить от других.

Вирізня́тися, ня́юся, єшся, сов. в. **ви́різнитися, нюся, нишся,** *гл.* Отличаться, отличиться, разниться от других.

Вирі́зування, ня, *с.* 1) Вырезывание 2) Особый способ ажурного вышивания. *Шити вирізування.* Вас. 193 3) Украшение деревянных предметов вырезыванием орнаментов. Шух. І. 306.

Вирі́зувати, зую, єш, сов. в. **ви́різати, жу, жеш,** *гл.* 1) Вырезывать, вырезать. *Вирізав з тії дошки клинчик. Біжить свинка, вирізана спинка.* Ном., стр. 302, № 432. 2) Срезывать, срезать. *Вирізав три різки з берізки.* Мет. 180. *Добре чорту в дудку грать, сидя в очереті: одну зломить, другу виріже.* Ном. № 1412. 3) Только сов. в. Перерезать всех. *Геть виріжем вражих ляхів, що до одного.* Нп.

Вирі́зуватися, зуюся, єшся, сов. в. **ви́різатися, жуся, жешся,** *гл.* О месяце: выходить, выйти из-за чего-либо. *Місяць із-за левади вирізався.* К. ДС. 31. *Місяць, молодик, із-за чорної хмари вирізався—виплив.* Г. Барв. 467.

***Ви́різьбити, блю, биш,** *гл.* Выгравировать, изваять.

***Ви́різьблення, ня,** с. Выработка рельефа, скульптуры. Сл. Тутк.

***Ви́різьблювання, ня,** *ср.* Высекание, инкрустирование. Сл. Нік.

Ви́рій, рію, *м.* Теплые страны, куда птицы улетают на зиму. *Доходив він аж до вирія, куди небесні пташки злітаються на зімівлю.* Стор. МПр. 167. *Зажурилась перепілочка: бідна моя голівочка, що я рано із вирію вилетіла.* Мет. 211.

Вирека́ти, ка́ю, єш, сов. в. **ви́ректи, речу, чеш,** *гл.* Произносить, произнести, сказать. *То ж не один хто сказав—громада вирекла.* Ном. № 10744. *Чи о́ддаси за мене Настусю? А Губрій... вирік: «Віддам».* Г. Барв. 461.

Вирека́тися, ка́юся, єшся, сов. в. **ви́ректися, чуся, чешся,** *гл.*—**кого́.** Отрекаться, отречься, отказываться, отказаться от кого. *Ой вирікся і отець, вирeклася й мати.* Рудч. Чп. 180.

Ви́ріст, росту, *м.* 1) Выростание. **До ви́росту.** Пока вырастет. *Як до виросту не запрягаєш лошака, то й буде кінь добрий.* Валк. у. *До виросту нехай живе у вас дівчина.* Волч. у. **Су́кня на ви́ріст.** Просторное, длинное платье. 2) Рост. МВ. II. 15. *На виріст не високий.* № 8615.

Вирла́тий, а, е. О глазах: выпученный. *Очей страшних, вирлатих, товстобрових.* К. ЦН. 187.

Вирла́ч, ча́, *м.* Пучеглазый человек.

***Ви́рлиця, ці,** ж. Турбина. Сл. Дубр.

Ви́рло, ла, с. 1) Дышло конного привода. 2) Длинный рычаг, которым поворачивают ветряные мельницы. Рк. Левиц. 3) Отверстие. *Комін і грубка—се були чорні вирла в печищі.* Г. Барв. *4) Зев, пасть. 20. 5) Мн. **Ви́рла.** Глаза на выкате.

Вирлоо́кий, а, е. Пучеглазый.

Ви́робити, ся. См. **Виробля́ти, ся.**

Ви́робка, ки, ж.=**Ви́ріб 1.** *Золоті й срібні виробки.* Мир. ХРВ. 68.

Виробле́ння, ня, с. См. **Виробля́ння.** Шух. I. 216.

Виро́блювати, люю, єш, *гл.* = **Виробля́ти.** О. 1861. IX. 179.

Виробля́ння, ня, с., у гуцул. **виро́бле́ння.** 1) Выделка. Шух. I. 216. 2) Выработка, обработка. Шух. I. 260 3) Зарабатывание. 4) Проделывание.

Виробля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **ви́робити, блю, биш,** гл. 1) Выделывать, выделать, делать. *У Батурині сірі сукна виробляють.* Черниг. у. *Благословіть нас, мамо, коровай виробляти!* Грин. III. 501. 2) Вырабатывать, выработать; обрабатывать, обработать, отделать. *Мы не виробили собі під византийщиною культури, рівноважної з римською.* К. XII. 65. *Чесним потом виробляти із неволі волю.* О. 1862. X. 31. (Поема) *ще не вироблена, тим і не посилаю.* Шевч. (О. 1861. X. 12). У гуцулов-гончаров **виробля́ти гли́ну**—мешать руками, окончательно ее размягчая и делая готовой для работы. Шух. I. 260. 3) Срабатывать, сработать известное количество, зарабатывать, заработать. *Хоч і не заробе багато, а все за хліб виробе.* Грин. II. 73. *Ти, кажуть, громадську отару пасеш, рублів з півсотні виробляєш.* Мир. ХРВ. 51. 4) — **си́лу.** Истрачивать, истратить на работе силу. *Ой щоб тобі, ґосподине, хоріти, боліти: виробив я свою силу та твої діти.* Грин. III. 556. 5) Истощать, истощить, измучить работой. *Кінь не везе, бо дуже вироблений.* Змиев. у. О земле: истощать, истощить частыми посевами. *Виробили так землю, що вже нічого не родить.* 6) Прорабатывать, проработать известное время. (Повинен) *ти мені цілий год робити ту роботу, що я загадаю. Як виробиш, так навчу, а не виробиш,—не навчу.* Мнж. 72. 7) Выделывать, проделывать, проделать. *Хто ж се виробля?* Св. Л. 50. *Оттаке-то людям горе чума виробляла.* Шевч. 545.

Виробля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **ви́робитися, блюся, бишся,** *гл.* 1) Выделываться, выделаться. 2) Вырабатываться, выработаться; обрабатываться, обработаться. 3) Истощаться, обессилеть от работы. *Виробився чоловік.* Змиев. у.

***Виробни́цтво, ва,** с. Производство. *Для збільшення виробництва необхідно замінити ручну виробку на механізовану.* Тех. Вісті.

***Виробни́чий, а, е.** Производственный. **—план.** Производственный план. Пр. Пр.

Вироб'яки́, ків, *м. мн.* Род кожаных лаптей. Шух. I. 120.

***Вирóдження, ня,** *ср.* Вырождение. Сл. Нік.

***Вирóджуватися, джуюся, єшся,** сов. в. **ви́родитися, джуся, дишся.** 1) Вырождаться, выродиться. 2) О земле: истощаться, истощиться. Сл. Нік.

Ви́родитися. См. **Вирóджуватися.**

Ви́родок, дка, *м.* Выродок. См. **Ви́рід.** *Мав уродиться чоловік, та вилупився виродок.* Ном. № 2917. *Всі люде як люде, а ти мов виродок який.* О. 1862. II. 25.

Ви́розуміти, мію, єш, *гл.* Понять. Желех.

Ви́розумітися, міюся, єшся, *гл.* Сделаться понятным, быть понятым. *Той те скаже, другий друге, третій третє, а од того вирозуміється діло, повернеться перед нами з усіх боків.* О. 1862. I. 65.

Ви́роїтися. См. **Вирóюватися.**

Ви́рок, ку, *м.* Приговор (суда), решение, определение. *Що ти мені страшні вироки пишеш.* К. Іов. 29. ***Остáнній ви́рок.** Окончательное решение. Л. Укр.

***Ви́рослий, а, е.** Выросший. Сл. Нік.

***Виростáння, ня,** *ср.* Выростание. Сл. Нік.

Виростáти, тáю, єш, сов. в. **ви́рости, сту, теш,** *гл.* Выростать, вырости. *Борода виросла, та ума не винесла.* Ном. № 6355. *Буває, що і на полі рожа виростає.* Ном. № 14303.

Ви́росток, тка, *м.* Подросток. *У мене діти ще не великі: так, виростки собі.* Екатериносл. у. (Залюбовск.). Ум. **Ви́росточок.** *Такий хлопчук, виросточок уже чималий.*

Вирощáти, щáю, єш, сов. в. **ви́ростити, щу, стиш,** *гл.* Выращивать, вырастить. *Дощі... землю промочають, траву вирощають.* Нп. *Виростив... як рідну дитину.* О. 1861. VIII. 17.

Вирóюватися, рóююся, єшся, сов. в. **ви́роїтися, роюся, їшся,** *гл.* 1) Отроиться (о пчелах), вылетать, вылететь роем. *Рій вироївся.* МВ. (О. 1862. I. 72). 2) Высыпáть, высыпать, выходить, выйти толпой (о людях). *Люде вироїлися з церкви.* МВ. (О. 1862. I. 91) *Люде за їми купами вироювалися.* МВ. (О 1862 I. 102). 3) Возникать, возникнуть. *Відсіля ж то й вироїлась приказка.* Стор. I. 8. 4) *Безл.* Вообразиться. *Тільки що задрімав, таке вироїлось, що аж страшно стало.*

Вирубáти, бáю, єш, сов. в. **ви́рубати, баю, єш,** *гл.* 1) Вырубать, вырубить. *Вирубаю цей ліс.* 2) Срубывать, срубить. *Вирубав собі дубка на вісь.* 3) Изрубливать, изрубить. *Вирубано всіх ворогів.* 4) **Лях̀ом вирубáти.** Говорить по-польски (об украинце). *Ой п'є Сава і гуляє, ляхом вирубає.* Нп.

Вирýбувати, бую, єш, *гл.*=**Вирубáти.**

Виругóвувати, вую, єш, сов. в. **ви́ругувати, гую, єш,** *гл.* Изгонять, изгнать кого из его владений.

***Виручáння, ня,** *ср.* Выручка. Сл. Нік.

Виручáти, чáю, єш, сов. в. **ви́ручити, чу, чиш,** *гл.* Выручать, выручить, освобождать, освободить, спасать, спасти. *Ходжу по світу: з біди людей виручаю.* Рудч. Ск. II. 79.

***Вирушáти, шáю, єш,** сов. в. **ви́рушити, шу, шиш,** *гл.* Отправляться, отправиться, двинуться. *Вирушу я так потужно, що безумством буде против мене воювати.* К. МБ. XII. 266.

***Ви́ряд, ду,** *м.* = **Виря́дка.**

***Виряджáти, джáю, єш,** *гл.* См. **Виря́жати.**

Виря́дка, ки, *ж.* Снаряжение в дорогу. *Ото ж як він їхав туди, то мати позичила у мене на вирядку грошей.* Верхнеднепр. у. (Залюбовск.).

Виряжáти, жáю, єш, сов. в. **ви́рядити, жу, диш,** *гл.* Снаряжать, снарядить, отправлять, отправить. *В велику дорогу вирядили.* Мет. *Виряжала мати дочку в чужу стороночку.* Макс. *Цáрь виряжає військо на війну.*

Виряжáтися, жáюся, єшся, сов. в. **ви́рядитися, жуся, дишся,** *гл.* 1) Отправляться, отправиться, снаряжаться, снарядиться. *Мисливі люди* (так) *примовляють, виряжаючись до поля.* Ном. № 14148. *2) Расфуфыриваться, расфрантиться. Сл Нік.

Вирятóвувати, вую, єш, сов. в. **ви́рятувати, тую, єш,** *гл.* Спасать, спасти, избавить от беды, выручать, выручить. *Не загайся на підмогу, вирятуй з напасти.* К. Псал. 94. *А молодий Юрко та до бережечка, знайшов човна і ве-*

селечко, вирятував Марусю-сердечко. Мет. 129.

Ви́рятуватися, туюся, єшся, *гл.* Спастись, избавиться от беды, выйти из затруднений. Рудч. Ск. II. 114.

Ви́рячити. См. **Вирячувати.**

Вирячкува́тий, а, е. Пучеглазый: выпученный (о глазах). Чуб. II. 40. *Очі такі стали вирячкуваті.* О. 1862. VIII. 17.

Вирячувати, чую, єш, сов. в. **ви́рячити, чу, чиш,** *гл.*—**о́чі.** Вытаращивать, вытаращить глаза. *Яким знов вирячив очі на свою жінку.* Левиц. I. 433.

Ви́са, си, *ж.* Что-либо висящее. Находится в загадке о висящем плоде и свинье: *Виса висить, хода ходить, виса впала, хода ззіла.* Ном., стр. 294. Заг. № 120.

Виса́джувати, джую, єш, сов. в. **ви́садити, джу, диш,** *гл.* 1) Высаживать, высадить. 2) Выставлять, выставить, выламывать, выломить. *Висадив замкову браму.* Стор. МПр. 145. 3) Поднимать, поднять; подняв сажать, посадить на что-либо. *Висадили того москаля якось наверх* (із льоху). О. 1862. I. 32. *Висадив його на коня і сам сів.* Грин. II. 55. *Висадив її на дерево, посадив поміж гіллям.* Чуб. II. 158. *4) Взрывать. *Як заклав патрона, та підпалив— так і висадило вгору.* Звен. у. Ефр.

***Висадко́вий, а, е.** Посадочный (о высадке). Сл. Дубр.

Ви́садок, дка, *м.* Растение, оставленное на семена. *Висадки пішли в кущі.* Левиц. I. 28. *Товаришки мої давно повиходили заміж, а мене старости кидають на висадки.* Г. Барв. 234.

Виса́жувати, жую, єш, *гл.* = **Виса́джувати.**

Ви́сапати. См. **Виса́пувати.**

Ви́сапатися, паюся, єшся, *гл.* Отдышаться.

Виса́пувати, пую, єш, сов. в. **ви́сапати, паю, єш,** *гл.* Выпалывать, выполоть.

Ви́сварити, рю, риш, *гл.* Добыть с бранью.

Ви́сваритися, рюся, ришся, *гл.* Перестать ссориться.

Ви́сватати. См. **Висва́тувати.**

Висва́тувати, тую, єш, сов. в. **ви́сватати, таю, єш,** *гл.* Сватать, посватать. *Висватай мені царівну.* Мнж. 26.

***Ви́свердлений, а, е.** Выбуреный. Сл. Тутк.

Ви́свиснути, ну, неш, *гл.* Свиснуть. *А і сів на коня, та і висвиснув.* Нп.

Ви́свистати. См. **Висви́стувати.**

Висви́стувати, тую, єш, сов. в. **ви́свистати, щу, стиш,** *гл.* 1) Только несов. в. Насвистывать, свистать. *Раз-у-раз насвистував вівчарик.* Стор. I. 206. *Витяг з-за пояса сопілку, висвистує, якої зна.* О. 1862. V. Кух. 34. 2) Вызывать, вызвать кого свистом. *Писаренко грає в дубову сопілку, висвистав, ви́гукав у Самсона дівку.* Мил. 98.

Висвища́ка, ки, *ж.* Шуточное название кнута (в народном анекдоте). О. 1861. IX. 191.

Висвідча́ти, ча́ю, єш, сов. в. **ви́свідчити, чу, чиш,** *гл.* Свидетельствовать, доказывать. *Гляньте, браття, правду святе письмо свідчить-висвідчає.* Макс.

Висвідче́ння, ня, *с.* Свидетельствование, засвидетельствование. Вх. Уг. 230.

***Ви́світ, ту,** *м.* Отверстие (просвечивающее). *Треба дах зашпаклювати. Добре, але я попереду полізу на горіше, щоб побачити, де є які висвіти.* Крим. *Вони сховалися в хлівці, та й видовбали собі в стіні висвіт, щоб звідти підглядати.* Крим.

Ви́світити, ся. См. **Висві́чувати, ся.**

Висві́чувати, чую, єш, сов. в. **ви́світити, чу, тиш,** *гл.* 1) Только несов. в. Светить сильно. (Місяць) *висвічував на все небо.* Мир. Пов. I. 145. *Рано сходилося сонце, вигравaючи та висвічуючи червоним світом.* Мир. ХРВ. 50. *2) Просвечивать. *Добре вбрався: дірками висвічуєш.* Звен. у. Ефр. 3) Пояснять, об'яснять, об'яснить. 4) В картах: вскрывать, вскрыть козыря.

Висві́чуватися, чуюся, єшся, *гл.* 1) Светиться. *Тисячі свічок висвічувалися як блискавки.* Стор. МПр. 74. *2) Сверкать, просвечивать со сверканием, проглядывать. *Ще рано: на гильках роса висвічується. Аж голе тіло висвічується.* Крим.

Ви́свободити, джу, диш, *гл.* Освободить. Рудч. Ск. II. 117.

Ви́святити, ся. См. **Висвя́чувати, ся.**

Ви́свячення, ня, *с.* Посвящение (в духовный сан). Желех.

Висвя́чувати, чую, єш, сов. в. **ви́святити, чу, тиш,** *гл.*—**на попа́.** Посвящать, посвятить (в духовный сан).

Висвя́чуватися, чуюся, єшся, сов. в. **ви́святитися, чуся, тишся,** *гл.* Посвящаться, посвятиться (в духовный сан). *Висвятився семинарист на попи.* О. 1862. I. 54.

***Ви́селенець, нця,** *м.* Выходец. Сл. Нік.

***Ви́се́лення, ня,** *с.* Выселение. Сл. Нік.

Ви́селити, ся. См. **Виселя́ти, ся.**

Виселя́ти, ля́ю, єш, сов. в. **ви́селити, лю, лиш,** *гл.* Выселять, выселить. *Із неволі на родющу любу землю виселяє.* К. Псал. 150.

Виселя́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **ви́селитися, люся, лишся,** *гл.* Выселяться, выселиться.

Ви́серка, ки, *ж.* Яблоня или груша, выросшая непосеянной.

***Виси́джування, ня,** *ср.* Высиживание. Сл. Нік.

Виси́джувати, джую, єш, сов. в. **ви́сидіти, джу, диш,** *гл.* 1) Просиживать, просидеть. *Два місяці висидів в карантину.* Стор. I. 175. 2) Высидеть. *Сиділи три дні, та й висиділи злидні.* Ном. № 9859. 3) Только сов. в Усидеть.

Виси́джуватися, джуюся, ешся, сов. в. **ви́сидітися, джуся, дишся,** *гл.* Насиживаться, насидеться. *Нехай висидиться.*

Висила́ти, ла́ю, єш, сов. в. **ви́слати, шлю, леш,** *гл.* Высылать, выслать. *Всіх ляхів-панів на чотирі місяці на Україну вислав.* АД.

Ви́силити, ся. См. **Висиля́ти, ся.**

Висиля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **ви́силити, лю, лиш,** *гл.* 1) Обессиливать, обессилить, изнурять, изнурить. 2) Истощать, истощить.

Висиля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **ви́силитися, люся, лишся,** *гл.* Изнуряться, изнуриться, истощаться, истощиться.

I. Висина́тися, ється, сов. в. **ви́снитися, ниться,** *гл. безл.* Представляться, представиться во сне, присниться. *Мені вже з рік висиналось, що батько вмре.*

***II. Висина́тися, наюсь, ешся,** *гл.* Высыпаться. *Не будіть, нехай висинається.* Крим.

Ви́синити. См. **Виси́нювати.**

Ви́синовити, влю, виш, *гл.* Исключить из семьи, лишить наследства. *Було в його два сини... Андрія, кажуть, не злюбив за щось: видко, той не вмів шануваться, дак він його висиновив—прогнав з двору.* О. 1861. X. 27.

Виси́нювати, нюю, єш, сов. в. **ви́синити, ню, ниш,** *гл.* 1) Синить, посинить. 2) Тратить, истратить на синение.

Висиня́, ні́, *ж.*=**Височиня́.** Волч. у. (Лободовск.).

Ви́сип, пу, *м.* 1) Насыпь. *Турок наробив такі високі висипи, от як би хата.* Брацл. у. ***Залізни́чий ви́сип.** Железнодорожное полотно. 2) Сыпь. Сл. Нік.

***Висипа́ння, ня,** *ср.* 1) Высыпка, высыпание. 2) Насыпание. Сл. Нік.

Висипа́ти, па́ю, еш, сов. в. **ви́сипати, пеш,** *гл.* 1) Высыпа̀ть, высыпать. *Висипав я на стіл жменю дукатів.* Стор. МПр. 41. 2) Выливать, вылить. *Висип всенький борщ у миску.* 3) Высыпать, появляться, появиться во множестве. *Висипали запорожці — лиман човни вкрили.* Шевч. 49. 4) Насыпа̀ть, насыпать. *Та висип же, мила, високу могилу.* Мет. 98. 5) Усыпа̀ть, усыпать.

Висипа́тися, па́юся, ешся, сов. в. **ви́сипатися, плюся, пишся,** *гл.* 1) Высыпа̀ться, высыпаться. *Висипався Хміль із міха, та показав ляхам лиха.* Ном. № 664. 2) Показываться, показаться проростая (об усах, бороде). *Висипався чорний ус.* Шевч. 555.

Ви́сипка, ки, *ж.* Сыпь. Желех.

***Висипля́ння, ня,** *ср.* Высыпание. Сл. Нік.

Висипля́ти, ляю, еш, сов. в. **ви́спати, плю, пиш,** *гл.* 1) Спать, проспать известное время. *День виспать, а ніч у карти програть.* О. 1861. X. 151. *Виспав усю ніч.* Константиногр. у. 2) Только сов. в. Приобресть что спаньем. *Виспав коваля і бондаря.* Ном. № 11325.

Висипля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **ви́спатися, плюся, пишся,** *гл.* Высыпаться, выспаться. *Доки ти висиплятимешся та вилежуватимешся? А в вівторок похмелялася, а в середу висиплялася.* Грин. II. 325. *Хто як постеле, так і виспиться.* Ном. № 7201.

***Висипни́й, на́, не́.** Сыпной. *Висипний тиф, висипна хвороба.* М. Лев.

Висиса́ти, са́ю, єш, сов. в. **ви́ссати, ссу, ссеш,** *гл.* Высасывать, высосать. *Висисає останню силу нашої землі наш ворог.* Левиц. I. 203. *На хлібові клятий жучок висиса яке зерно м'яке.* Волч. у.

Висі́ти, шу́, си́ш, *гл.* Поднимать в вышину. *Будуть* (снопи) *возити, в стоги стожити, а в шир ширити, а в вись висити.* Гол. II. 17.

Висиха́ння, ня, с. Высыхание. К. Псал. 69.

Висиха́ти, ха́ю, єш, сов. в. **ви́схнути** и **ви́сохти, хну, неш,** *гл.* Высыхать, высохнуть. *Сохнуть наші яри, висихає наша вода.* Левиц. I. 203 *Кухоль ходить, переходить, так і висихає.* Шевч. 125.

Висіва́ти, ва́ю, єш, сов. в. **ви́сіяти, сію, єш,** *гл.* 1) Расходовать, израсходовать на сеяние. *А бідний мужик і не висіяв тієї пшениці — стілько було, стілько й єсть.* Грин. II. 147. *Ой на горі вітер віє, подолянка руту сіє, сіє, сіє, висіває.* Голов. 2) Усевать, усеять. 3) Просевать, просеять.

Ви́сівки, вок, *ж. мн.* Отруби. *Дивиться, як собака на висівки.* Ном. № 3399.

Висівча́ний, а, е. Из отрубей сделанный.

***Висіда́ти, да́ю, єш,** сов. в. **ви́сісти, сяду, деш,** *гл.* Высаживаться, высадиться. Сл. Яворн.

Висіка́ка, ки, *м.* Дерзкий, нахал, выскочка. *Ого! провчу я висікаку!* Котл. Ен. IV. 34.

Висіка́нка, ки, *ж.* Порка. *Ой там на долині жуки бабу повалили, і сорочку зняли, висіканку дали.* Ном. № 12529.

Висіка́ти, ка́ю, єш, сов. в. **ви́сікти, січу, чеш,** *гл.* Вырубать, вырубить, высечь. *Ой як я схочу, терен висічу.* Нп. *Як зачав сікти мечем, — висік триста п'ятдесят чоловіка мечем.* Грин. III. 587.

Висіка́тися, ка́юся, єшся, сов. в. **ви́сіктися, січуся, чешся,** *гл.* Сечься, посечься. *Грива коневі геть висіклася.*

Ви́сіль, солі, *ж.* Шуточное слово, употребленное, повидимому, в значении: отсутствие соли. Ном. № 14321. См. **Ви́пшоно.**

Вісімдеся́т, восьмі́десяти, *числ.* Восемьдесят. *Мені вісімдесят год.* Рудч. Ск. I. 20.

Ви́сіпатися, паюся, єшся, *гл.* — **на ко́го.** Наброситься на кого с криком, бранью. Вх. Лем. 398.

Ви́сіти, шу, сиш, *гл.* Висеть. *Сядь, нехай поли не висять.* Ном. № 11861. *Висить чоловік неживий.* Рудч. Ск. II. 180.

Ви́сіяти. См. **Висіва́ти.**

***Вискака́йло, ла,** *м.* Выскочка. *А я тому вискакайлові поб'ю мордяку, щоб не вискакував, де не просять.* Крим.

Виска́кувати, кую, єш, сов. в. **ви́скочити, чу, чиш,** *гл.* 1) Выскакивать, выскочить, выпрыгивать, выпрыгнуть. *Вискакує з води проклятий ірод.* ЗОЮР. II. 30 2) Подскакивать, подскочить, подпрыгивать, подпрыгнуть. *Хоч вискакуй, хоч не вискакуй, та чумаченьку й орле, що в неділоньку переїздити на Самарськеє поле.* Рудч. Чп. 205.

Ви́скалити, ся. См. **Вискаля́ти, ся.**

Вискаля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **ви́скалити, лю, лиш,** *гл.* Оскаливать, оскалить. *Вискалив зуби, як собака.* Ном. 12639. *Хоч убий москаля, то він зуби вискаля.* Ном. № 829.

Вискаля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **ви́скалитися, люся, лишся,** *гл.* 1) Оскаливаться, оскалиться. 2) О солнце: проглядывать, проглянуть сквозь тучи. *То дощ, то вискалиться.* Ном. № 568.

Висквиря́тися, ря́юся, єшся, *гл.*= **Вискиря́тися.** *Сонечко висквирилось.* Мнж. 178.

Ви́скирити, ся. См. **Вискиря́ти, ся.**

Вискиря́ти, ря́ю, єш, сов. в. **ви́скирити, рю, риш,** *гл.*=**Вискаля́ти, ви́скалити.** *Так зуби й вискиря.* Грин. II. 93.

Вискиря́тися, ря́юся, єшся, сов. в. **ви́скиритися, рюся, ришся,** *гл.*=**Вискаля́тися, ви́скалитися.**

Ви́скіпати, паю, єш, *гл.* 1) Выко-

выривать. 2) Отыскать, найти. *От я собі вискіпаю чоловіка.* Г. Барв. 397.

Ви́скіпатися, паюся, єшся, *гл.* Проявиться, взяться. *І звідки се він вискіпався на наше безголов'я?*

Ви́скічка, ки, *ж.*=**Бі́лка.** Вх. Уг. 230.

***Ви́скічко, ка,** *м.* Выскочка. *Йому хвамілія Хведоренко, а по вуличному Вискічко, ще од батька, бо батько дуже любив вискакувати перед панами.* Крим.

***Ви́скоком,** *нар.* Вприпрыжку, скачками. *Покликали,—він вискоком біжить.* Крим. **З ви́скоком.** С удовольствием. *Пішов Антосьо з вискоком.* Свидн. Люб. 150.

Вискотня́, ні́, *ж.* Визжание, визг.

Ви́скоцень, цня, *м.* Лен, головки которого, созрев, лопаются сами и семена выпадают. Гол. Од. 37. См. **Ско́цень.**

Ви́скочити. См. **Виска́кувати.**

Ви́скребти. См. **Вискріба́ти.**

Вискри́пувати, пую, єш, *гл.* Поскрипывать. *Ідуть воли, ідуть вози вискрипуючи.* Рудч. Чп. 193.

Вискріба́ти, ба́ю, єш, сов. в. **ви́скребти, бу, беш,** *гл.* Выскребать, выскрести, выскабливать, выскоблить.

Ви́скрібки, бків, *м. мн.* Поскребки.

Вискрома́джувати, джую, єш, сов. в. **ви́скромадити, джу, диш,** *гл.* Выскребать, выскрести. *А діжу, як спече хліба, то не вискромаде, не оббане.* Мнж. 99.

***Вискря́к, ка́,** *м.* Сопля. *А з носа вискряк висить.* Крим.

Вискуба́ти, ба́ю, єш, сов. в. **ви́скубти, бну, неш,** *гл.* Вырывать, вырвать, выщипывать, выщипать перья, волоса. *Як ухопив його за чуба, дак скільки зачепив, стільки й вискуб.* Также о срывании травы, листьев. *Нема паші: вискубає бідний товар кожну травинку з землею.*

Виславля́ти, ля́ю, єш, *гл.* Славить, прославлять. *Славу козацьку вислављяли.* Лукаш.

Ви́слати. См. **Висила́ти.**

Ви́слебезувати, зую, єш, *гл.* 1) Прочесть по складам, с трудом. 2) Рассказать, высказать все, ничего не опуская. *Вислебезував їм усе, як од мене таїлись.* К. XII. 30.

Ви́слизнути, ну, неш, *гл.*—**кому́ з рук.** Выскользнуть.

Ви́слий, а, е. Висячий. **Ви́сла коло́дка.** Висячий замок. Валковск. у.

Ви́слід, ду, *м.* Исследование, результат исследования. Левч. 52.

Вислі́джування, ня, *ср.* Выслеживание.

Вислі́джувати, джую, єш, сов. в. **ви́слідити, джу, диш,** *гл.* 1) Выслеживать, выследить. *Натрапив на слід та й вислідив.* Стор. I. 49. 2) Исследовать. Уман. I. 304.

Ви́сліпити, плю, пиш, *гл.* Ослепить всех. *Іще не всіх чортів висліпили—підемо сліпить.* Ном. № 10346.

Вислі́пувати, пую, єш, сов. в. **ви́сліпати, паю, єш,** *гл.* Увидеть, замечать, заметить (о людях с слабым зрением).

***Вислобо́кий, а, е.** С отвисшими боками. Е. Чик.

Ви́слобонити, ню, ниш, *гл.* Освободить.

Ви́слобонитися, нюся, нишся, *гл.* Освободиться.

***Ви́сло(і)в, ову,** *м.* Выражение (словесное). Сл. Тутк.

Ви́словити, ся. См. **Висло́влювати, ся.**

***Ви́словлення, ня,** *ср.* Выражение. *Часом впадали в другу крайність—простонароднього невмістного висловлення.* Я. Гол.

Висло́влювати, люю, єш и **висловля́ти, ля́ю, єш,** сов. в. **ви́словити, влю, виш,** *гл.* Выражать, выразить, говорить, сказать, рассказать, *высказывать; высказать. *Висловлювали так, щоб він нас уторопав.* О. 1862. IX. 25. *Висловив сам, сам і одвічай.* Константиногр. у.

Висло́влюватися, влююся, єшся, сов. в. **ви́словитися, влюся, вишся,** *гл.* Выражаться, выразиться, *высказываться, высказаться. *Змогли б висловитись по-своєму про всяку річ.* К. (О. 1862. III. 30).

Ви́словок, вка, *м.* Выражение. Харьковск. у. *Навіть висловок: «ad majorem Dei gloriam» взято цілком із Корана.* К. ЦН. 248.

***Вислогу́бий, а, е.** С отвисшей губой. Сл. Яворн.

Вислоза́дий, а, е. О рогатом скоте: с такой задней частью спины, которая опускается вниз. Волч. у.

Ви́слу́га, ги, *ж.* 1) Служба. *А до того іще спороли батогами, а за вислугу палюгами.* Г. Арт. (О. 1861. III. 85). 2) Прослуженное время. *Там козак по риночку ходить, у гетьмана вислуги ся просить: пусти мене, мій пане, додому.* Гол. I. 109. 3) Заслуженное, заработок за службу. Ум. **Ви́служенька.** *На тім короваю три яблучка з раю: то ж тобі, Марусенько, вірна твоя вислуженька, що ти собі вислужила у милого бога.* Рк. Макс.

Вислугóвуватися, вуюся, єшся, *сов. в. **ви́слугуватися, гуюся, гуєшся.** *гл.* 1) Выслуживаться, выслужиться, отслуживать, отслужить за что. 2) Прислуживать, прислужничать, угодничать.

Вислужени́на, ни, *ж.* 1)=**Ви́слу́га** 3. 2) Эмеритура. Желех

Ви́служенька, ки, *ж.* Ум. от **ви́слу́га.**

Ви́служити, ся. См. **Вислу́жувати, ся.**

Вислужни́й, а, е. Услужливый, готовый к услугам. Вх. Лем. 398.

Вислу́жувати, жую, єш, сов. в. **ви́служити, жу, жиш,** *гл.* 1) Прослуживать, прослужить известное время. *Дай мені, боже, цей год вислужить.* Нп. 2) Заслуживать, заслужить, зарабатывать, заработать. *Служив я, дума, год,—вислужив день поля на год.* Рудч. Ск. II. 9.

Вислу́жуватися, жуюся, єшся, сов. в. **ви́служитися, жуся, жишся,** *гл.* 1) Выслуживаться, выслужиться. 2) Дослуживать, дослужить, отслужить, докончить службу.

***Ви́слухання, ння,** *ср.* Аудиенция.

Вислуха́ння, ня, *с.* Выслушивание.

Вислуха́ти, ха́ю, єш, сов. в. **ви́слухати, хаю, єш,** *гл.* 1) Выслушивать, выслушать. *Все вислухав, що до його тітка говорила.* Рудч. Ск. II. 94. 2) Слушать, прослушать.

Ви́слухач, ча, *м.* Слушатель. *Будь добрим вислухачем, будеш добрим повідачем.* Ном. № 12871.

***Вислу́хування, ня,** *ср.* = **Вислуха́ння.**

Вислу́хувати, хую, єш, *гл.*=**Вислуха́ти.**

Вислю́га, ги, *м.* Повеса. Мл. л. сб.

Ви́смажити, ся. См. **Висма́жувати, ся.**

Висма́жувати, жую, єш, сов. в. **ви́смажити, жу, жиш,** *гл.* Выжаривать, выжарить, вытапливать, вытопить (жир).

Висма́жуватися, жуюся, єшся, сов. в. **ви́смажитися, жуся, жишся,** *гл.* Выжариваться, выжариться, вытапливаться, вытопиться (о жире).

Ви́смалити. См. **Висма́лювати.**

Висма́лювати, люю, єш, сов. в. **ви́смалити, лю, лиш,** *гл.* Выжигать, выжечь.

Ви́смердітися, джуся, дишся, *гл.* Вывоняться, утратить дурной запах. *Завтра в нас гості будут, а до завтрього хати не висмердяться.* Левиц. I. 403.

Ви́смик, ку, *м.* Возвышение на дороге, *под'ем. *Не хочу багацько набірать, а то бдуе мені до Богуслава три висмики, то важко на коні.* Каневск. у. Ум. **Ви́смичок.**

Висмика́ти, ка́ю, ка́єш, сов. в. **ви́смикнути, ну, неш,** *гл.* Выдергивать, выдернуть. *З-під пояса шовкову хустку висмикав.* Нп. *З лоба очі висмикати.* АД.

Висмика́тися, ка́юся, ка́єшся, сов. в. **ви́смикнутися, нуся, нешся,** *гл.* Выдергиваться, выдернуться. *Висмикнувся кінець мотузка.*

***Висми́кування, ня,** *с.* 1) Выдергивание. 2) Прорывка (свеклы). Сл. Нік.

Ви́смичок, чка, *м.* Ум. от **ви́смик.**

Висміва́ти, ва́ю, ва́єш, сов. в. **ви́сміяти, смію, єш,** *гл.* Осмеивать, осмеять, поднять на смех. Ном. № 9441.

Висміва́тися, ва́юся, ва́єшся, *гл.* Насмехаться, издеваться. ***З кого.** Насмехаться над кем.

Ви́смоктати. См. **Висмо́ктувати.**

Висмо́ктувати, тую, єш, сов. в. **ви́смоктати, кчу, чеш,** *гл.* Высасывать, высосать. *Довго держав він чарку коло рота, висмоктував останню крапельку.* Левиц. I. 137. *Висмоктав з самого серця кров.* Стор. МПр. 32.

Ви́смолити. См. **Висмо́лювати.**

Висмо́лювати, люю, єш, сов. в. **ви́смолити, лю, лиш,** *гл.* Осмоливать, осмолить.

***Ви́снажен.ня, ня,** *с.* Истощение.

Ви́снажити, ся. См. **Висна́жувати, ся.**

Висна́жувати, жую, єш, сов. в. **ви́снажити, жу, жиш,** *гл.* Обессиливать, обессилить, истощать, истощить.

Висна́жуватися, жуюся, єшся, сов. в. **ви́снажитися, жуся, жишся,** *гл.* Обессиливать, обессилеть, истощаться, истощиться.

Ви́снитися. См. **Висина́тися.**

***Ви́сновок, вку,** *м.* Заключение, вывод, следствие, умозаключение. Сл. Нік.

***Виснóвувати, вую, єш,** сов. в. **ви́снувати, ную, єш,** *гл.* 1) Развивать, развить. 2) Выводить, вывести заключение. Сл. Нік.

Ви́снувати, ную, єш, *гл.* 1) Израсходовать на основу (нитки). 2) Сосновать.

Ви́снути, сну, неш, *гл.* 1) Виснуть. 2) О человеке: торчать. *Наймит усе висне в хаті, не йде на роботу.* Рк. Левиц. *3) Околачиваться. *І чого ти увесьденечки тут виснеш, наче тобі иншого діла немає?* Звен. у. Ефр. 4) Взвизгнуть. *Шпигнув його голкою, а він як не висне!* Звен. у. Ефр.

Висóк, ска́, *м.* 1) Висок. *Сивизна на висках.* Ном. № 8709. 2) Отвес (у каменьщиков). Сумск. у. Ум. **Висóчок.** МВ. (О. 1862. І. 92).

Висóкий, а, е. 1) Высокий. *Високий до неба, а дурний як треба.* Ном. № 6347. *Долина глибока, а могила висока.* Мет. 79. 2) Высоко находящийся. *Пошли, боже, щастя з високого неба.* Мет. 65. 3) Возвышенный. Ум. **Висóченький.** *Вийшла височенька дівчина.* Стор. І. 99.

Висóкість, кости, *ж.* 1) Высота, вышина, *высь. *Летить орел понад морем по високій високості.* Мет. *Виставимо, миле браття, на високостях науки і літератури наше національне знамено.* К. XII. 133. *Аби в панській високості хоть-но рік пожити.* К. МБ. X. 6. 2) Возвышенность. *3) В титуле: высочество. Сл. Нік.

Ви́соко, *нар.* Высоко. *Не дивись високо, бо запорошиш око.* Ном. № 2552. Ум. **Висóченько.**

***Високовáртісний, а, е.** Многоценный, драгоценный.

***Високовáртний, а, е.** Высокосортный. Сл. Дубр.

Високоду́мний, а, е. Гордый, высокомерный.

Високоду́мно, *нар.* Гордо, высокомерно.

Високоду́мство, ва, *с.* Высокомерие, гордость. Левиц. І. 502.

***Високоповáжаний, а, е=Високоповáжний.**

Високоповáжний, а, е. Многоуважаемый, глубокоуважаемый. *Ось високоповажний пан Шрам із сином.* К. ЧР. 211. **Високоповáжний Добро́дію!** Милостивий Государь!

Високоро́гий, а, е. С высокими рогами. *Воли високорогі половії дивляться з загороди у двір поважно.* МВ. II. 134.

Високослáвний, а, е. Прославленный. *Високославні герої.* К. Дз. 23.

Високостáнний, а, е. Высокий ростом. *Народ ручий... високостанний.* О. 1862. IX. 63.

***Висóкості, тей.** Высоты, вершины; переносно: вершина, высшая точка (развития и т. п.).

Високочóлий, а, е. С высоким челом; с высоко поднятой головой. *Мов ті діди високочолі дуби з гетьманщини стоять.* Шевч.

Високошанóвний, а, е = Високоповáжний. *Послухали доброї ради високошановного народолюбця.* О. 1862. IX. 125.

Ви́солопити. См. **Висолóплювати.**

Висолóплювати, плюю, єш, сов. в. **ви́солопити, плю, пиш,** *гл.* Высовывать, высунуть, вывалить (язык). *Язик висолопив.* Рудч. Ск. II. 17. *Прийдеться бігати, язик висолопивши.* Кобел. у.

Висóта, ти,** *ж.=Висóкість.** *Ой летить орел та висотою, а кінь біжить та низотою.* Нп.

Висотá, ти́, *ж.=***Висóкість.** К. Пс. 196. *Під високу висоту злітає* (сокіл). КС. 1882. XII. 495. Мнж. 122.

***Ви́сотаний, а, е.** Вымотанный. Сл. Нік.

Ви́сотатися, таюся, єшся, *гл.* 1) Вымотаться (о нитках). 2) Выйти один за другим. *Як заграли музики, то з хати так усі й висоталисъ та в клуню.* Св. Л. 203.

***Ви́сотувати, тую, єш,** сов. в. **ви́сотати, таю, єш,** *гл.* 1) Выпарывать, выпороть. 2) Выматывать, вымотать. Сл. Нік.

Ви́сохлий, а, е=**Ви́схлий.**

Ви́сохти. См. **Висиха́ти.**

Височе́зний, височе́нний, а, е. Очень высокий. *Височенний хрест поставив.* Шевч. 596.

Височе́нький, а, е. Ум. от **висо́кий.**

Височе́нько, *нар.* Ум. от **ви́соко.**

Височина́, ни́ и **височиня́, ні́,** *ж.* 1) Высота. Желех. *Як небесна височина, так морська глибина.* Нп. *2) Вышина.

Височи́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Поднимать на высоту, делать высоким. *Ой не хвалися, да березонько, не ти свою кору да вибілила, не ти сеє листє да широчила, не ти сеє гиллє да височила.* Гол. III. 158.

***Ви́сочитися, чуся, чишся,** *гл.* Уйти просачиваясь, прососаться. *Отут вода раз-у-раз бігла коло цябрин, підмивала цябрини, пісок височивсь—кирниця й завалилася.* Крим.

Височи́нь, ині́, *ж.*=**Височина́.** Желех.

Висо́чок, чка, *м.* Ум. от. **висо́к.**

***Ви́спа, пи,** *ж.* 1) Остров. *Дівоча виспа.* М. Вовч. 2) Бугор. Бердян. у.

***Ви́спів, ву,** *м.* Распев. Сл. Нік.

Виспіва́ти, ва́ю, єш, сов. в. **ви́спіти, пію, єш,** *гл.* 1) Созревать, созреть. *Поки молодий, то сіренький, а як виспіє, то чорненький, неначе тхір.* Стор. II. 165. 2) Поспевать, поспеть, успеть. Мнж. 136. *Виспівайте, а я тут поки сам одбиватимусь.* КС. 1882. III. 612. *Наче й на однім місті сиділа, а де треба—виспіла.* Мнж. 121.

***Ви́співати, ваю, єш.** См. **Виспі́вувати.**

Ви́співатися, ваюся, єшся, *гл.* Испеться, потерять голос.

***Виспі́вач, ча,** *м.* Певец, воспеватель. Сл. Яворн.

Виспі́вувати, вую, єш, сов. в. **ви́співати, ваю, єш,** *гл.* 1) Только несов. в. Петь, распевать. *Любо він було пісні виспівує ясними зорями.* МВ. II. 11. *Грає кобзарь, виспівує, аж лихо сміється.* Шевч. 51. 2) Добывать, добыть пением. *Виспівав собі дівчину любу та гарну.* МВ. II. 12. 3) Петь, пропеть. *А як думу виспіваю, сяду в чистім полю.* Млак. 92. 4) Выражать, выразить пением. *Виспіває горе.* Левиц. I. 35. *Вона наче мою долю виспівує.* Г. Барв. 393. 5) Только сов. в. Пропеть известное время. *Таке співуче, що ввесь день тобі виспіває.* 6) Терять, потерять от пения. *Увесь голос виспівав і бандуру потрощив.* Стор. I. 94.

Ви́спінути, спіну, неш, *гл.*=**Виспіва́ти, ви́спіти 2.** *Кажу йому: не виспінеш туди. Так ні, таки пробі: виспіну ще! та й сидить, базікає,—ну й загаявся.* Новомоск. у.

Ви́спіти. См. **Виспіва́ти.**

Ви́сповідати, даю, єш, *гл.* Исповедать. *Вона побігла до попа, щоб висповідав його.* Рудч. Ск. I. 166.

Ви́сповідатися, даюся, єшся, *гл.* Побывать на исповеди, *исповедаться. *Піди попереду висповідайся.* Ном. № 5473.

Ви́сповідь, ді, *ж.* Исповедь. Харьк.

Ви́сп'яток, тку, *м.* Носок сапога. **Ви́сп'ятками би́ти.** Бить носками сапог. Драг. 18.

***Ви́сранка, ки, ж.**=**Ви́серка.** Звенигор. у.

Ви́ссати. См. **Висисати.**

***Ви́ста́ва, ви,** *ж.* 1) Представление, спектакль. 2) Выставка. Сл. Нік.

Виставáти, стаю́, єш, сов. в. **ви́стати, стану, неш,** *гл.* Быть достаточным, ставать, стать. Употребляется только безлично. *Як вистало на юшку, то вистане й на петрушку.* Ном. № 4884. 2) Выступать, выступить, выйти, уйти. *Вже* (молода) *з панянства вистає, до старих людей пристає.* О. 1862. IV. 25. 3) Выдаваться, выдаться вперед, выступить.

***Виставле́нець, нця,** *м.* Ставленник. Сл. Нік.

Виставля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **ви́ставити, влю, виш,** *гл.* 1) Выставлять, выставить. *На базарі солодкий мед виставляла.* Макс. *Язик белькне та в кут, а спину виставляють, б'ють.* Ном. № 1122. 2) Уставлять, уставить.

Ввесь стіл виставив цяцьками. 3) Ставить, поставить на вид. *Старе виставляє себе, що не скоро їсть.* Ном. № 13952.—**перед очі.** Представлять, представить на усмотрение. 4) Устраивать, устроить, выстроить, соорудить. *Виставити хату.*

Виставля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **ви́ставитися, влюся, вишся,** *гл.* Выставляться, выставиться, выдаваться, выдаться (вперед).

***Виставни́й, а́, е́.** Выставочный. Сл. Яворн.

Виста́лювати, люю, люєш, сов. в. **ви́сталити, лю, лиш,** *гл.* Насталивать, насталить. *Висталив ніж і став її різать.* Рудч. Ск. I. 44.

Ви́становити, влю, виш, *гл.* = **Ви́ставити.**

Ви́становитися, влюся, вишся, *гл.* **Душа́ ви́становиться.** Дух вон. *Дайте трохи душі утихнути, а то вистановиться.* Г. Барв. 69.

Ви́старатися, раюся, ешся, *гл.* 1) Достать что-нибудь для себя, добиться чего, выхлопотать, исходатайствовать. *Ви, паничу, лучче вистарайтесь на священника.* Левиц. I. 174. 2)—**перед ким, про́ти ко́го.** Услужить, прислужиться кому. *От тобі чорт і вистаравсь перед чортами: він думав, шо коли робитиме великі капості людям, то його й чорти похвалять, а вони бач!* Грин. II. 62 *Дбаємо про те, щоб і проти бога і проти людей вистаратись гаразд.* Г. Барв. 442.

***Ви́старіти, рію, єш,** *гл.* Изжить.—**ро́зум.** Потерять, износить ум. Сл. Нік.

Ви́старітися, ріюся, єшся, *гл.* Состариться. Вх. Лем. 398.

***Ви́стати, ану, неш, не,** *гл. См.* **Виставáти.** Борд. 81.

Вистача́ти, ча́ю, єш, сов. в. **ви́стачити, чу, чиш,** *гл.* 1) Хватать, хватить, стать, быть достаточным. *Одних тенет вистачить на дві милі.* Стор. II. 219. 2) Доставить, поставить в достаточном количестве. *Їм... треба вистачити добре їсти.* Левиц. I. 501. *Таке військо вистачимо, що й кримського хана завоювали б.* Стор. II. 226. *Хоч невеличкий млин, та, знаєш, чепурненький, раз-по-раз, день-у-день крутивсь і гуркотів і хліба вистачав хазяїну чимало.* Греб. 383. **На всіх не ви́стачиш.** Всех не удовлетворишь.

Вистаче́ння, ня, *с.* Доставка, поставка.

***Виcте́жування, ня,** *ср.* Выслеживание. Сл. Нік.

***Виcте́жувати, жую, єш,** сов. в. **ви́стежити, жу, жиш,** *гл.* Выслеживать, выследить. Сл. Нік.

***Виcте́лювання** и **вистеля́ння, ня,** *ср.* Выстилание, выстилка. Сл. Нік.

***Вистеля́ти, ля́ю, єш,** сов. в. **ви́стелити, лю, лиш,** *гл.* Выстилать, выстлать. Сл. Нік.

Ви́стерегти, ся. См. **Вистеріга́ти, ся.**

Вистеріга́ти, га́ю, єш, сов. в. **ви́стерегти, режу, жеш,** *гл.* 1) Подстерегать, подстеречь. *Вистереже мене коло дверей, махне мені відром,—я й догадаюсь: побіжу, води їй унесу.* Г. Барв. 112. 2) Предостерегать, предостеречь.

Вистеріга́тися, га́юся, ешся, сов. в. **ви́стрегтися, режуся, жешся,** *гл.* Остерегаться, остеречься. *Пий, та не впивайся, між чужими людьми вистерігайся.* Ном. № 224.

Ви́сти, в'ю, в'єш, *гл.* = **Ви́ти, в'ю, в'єш.** *А з хрещатого та барвіночка не вити віночка.* Грин. III. 537.

Вистига́ти, га́ю, єш, сов. в. **ви́стиг(ну)ти, гну, неш,** *гл.* 1) Поспевать, поспеть, успевать, успеть. *Ой вистигайте, славні чумаченьки, зімувати до лугу.* Лис. III. № 7. *Тут хліб постиг, —виймаю, а в другій діжі вистиг—саджаю.* Г. Барв. 242. *Вистигти на божу службу.* Г. Барв. 156. 2) Спеть, поспеть, зреть, созревать, созреть. 3) Остывать, остыть.

Вистила́ти, ла́ю, єш, сов. в. **ви́слати, стелю, лиш,** *гл.* 1) Устилать, устлать. *Тут тобі, серденько, в степу погибати, русими кудрями степи вистилати.* Мет. 94. 2) Расстилать, разостлать. *Ой там брала дівка льоночок дрібненький, вона ж його брала, тонко вистилала.* Грин. III. 413.

Вистина́ти, на́ю, єш, сов. в. **ви́стинати, наю, єш,** *гл.* Вырубать, вырубить. *На походах жовніре вистинають зустрічну русь упень.* К. Кр. 15. *Іван ся схопив, шабельку вихопив, вистинав садок, садок вишневий.* Голов.

Ви́стіг, гу, *м.* Строчка в шитье. Харьк. г. Полтавск. г.

Вистіга́ти, га́ю, єш, *гл.* Строчить. *Сорочку вистігаю.* Каневск. у.

***Вистобу́рчувати, чую, єш,** сов. в. **ви́стобурчити, чу, чиш,** *гл.* Выставлять, выставить, высовывать, высунуть. *(Ковблики) вистобурчують свою тупу вусату мордочку аж над воду.* Франко.

Вистою́вати, сто́юю, єш, сов. в. **ви́стояти, стою, їш,** *гл.* Простаивать, простоять, выстаивать, выстоять. **Ви́стояти слу́жбу.** Отстоять обедню. К. ЧР. 100.

Вистою́ватися, сто́юються, ешся, сов. в. **ви́стоятися, стоються, ешся,** *гл.* 1) Настаиваться, настояться. *Вівці, вистоявшись за день, ідуть швидко.* О. 1862. V. Кух. 33. 2) Устаиваться, устояться.

Вистоя́лка, ки, *ж.* Настойка.

***Ви́стояний, а, е.** Выстоявшийся. *Біжать коні, бо вистояні, та й гладкі та здорові.* Проскурівна.

Ви́стояти, ся. См. **Вистою́вати, ся.**

Вистраша́ти, ша́ю, єш, сов. в. **ви́страшити, шу, шиш,** *гл.* Выгонять, выгнать, напугав.

Ви́стрелити. См. **Вистре́лювати.**

Вистре́лювати, люю, єш, сов. в. **ви́стрелити, лю, лиш,** *гл.* Выстреливать, выстрелить. *Той стрілець вистрелив, убив вовка.* Рудч. Ск. I. 72.

Ви́стреляти, ляю, єш, *гл.* Перестрелять. *Вистреляймо їх, вражих синів.* ЗОЮР. I. 243.

Ви́стриба, *нар.* Скачками, подскакивая. *Я йому таке скажу, що він від мене вистриба пійде.* Черн. г.

Ви́стрибнути, ну, неш, *гл.* Выскочить, выпрыгнуть. *Вона як вистрибне, та на небо, і стала зіркою.* Мнж. 27.

Ви́стрибом, *нар.* Вприпрыжку (бежать). Желех.

Вистри́бувати, бую, єш, *гл.* Подскакивать, прыгать, танцевать, *выделывать ногами. *Попереду чумак іде, вистрибує йдучи.* Рудч. Чп. *В обох підківки забряжчали, жижки до танців задрижали, вистрибувавши гоцака.* Котл. Ен. I. 20.

Вистирга́ти, га́ю, єш, сов. в. **ви́стригти, жу, жеш,** *гл.* 1) Выстригать, выстричь. 2) Только сов. в. Остричь всех. *Одбірають на росколи овець... і стрижуть. Вистригши, випускають.* О. 1862. V. Кух. 33.

Ви́стріл, лу, *м.* Выстрел. Стор. II. 156.

***Вистрі́лювати, люю, єш,** сов. в. **ви́стрелити, лю, лиш,** *гл.* = **Вистре́лювати.** Сл. Нік.

Вистріля́нка, ки, *ж.* Название ружья. Встречено в песне в ум. виде: **Вистріля́ночка.** *Сам на себе надіюся і на свого коня вороного і на сіделечко з-під злота самого, на два пістолі барзе грімкії, на третю рушничку-вистріляночку.* Нп.

Ви́стріпати, ся. См. **Вистрі́пувати, ся.**

Вистрі́пувати, пую, єш, сов. в. **ви́стріпати, паю, єш,** *гл.* Выдергивать, выдернуть (нитки в ткани).

Вистрі́пуватися, пуюся, єшся, сов. в. **ви́стріпатися, паюся, ешся,** *гл.* Выдергиваться, выдернуться, распускаться, обтрепаться (о ткани). *Рукава вистріпались.* Мнж. 178.

Ви́стріхнути, хну, неш, *гл.? Вистріхнув його на блазня.* Ном. № 13180.

Ви́строїти, ся. См. **Вистро́ювати, ся.**

Ви́стромити, ся. См. **Вистромля́ти, ся.**

Вистромля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **ви́стромити, млю, миш,** *гл.* Выставлять, выставить, выткнуть. *Вистромила* (лисиця) *хвоста з нори.* Мнж. 4. *З куща вистромила рило.* Левиц. I. 494.

Вистромля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **ви́стромитися, млюся, мишся,** *гл.* Выставляться, выставиться, вытыкаться, выткнуться

Вистро́ювати, стро́юю, єш, сов. в. **ви́строїти, строю, їш,** *гл.* 1) Наряжать, нарядить. 2)=**Будува́ти, збудува́ти.** *Вистроїв їм хату.* Рудч. Ск. I. 164.

Вистро́юватися, стро́юються, ешся, сов. в. **ви́строїтися, строюся, їшся,** *гл.* Наряжаться, нарядиться. *Вистроїлась, як лялечка.* Ном. № 11184.

Ви́стругати. См. **Вистру́гувати.**

Вистру́гувати, гую, єш, сов. в. **ви́стругати, гаю, єш,** *гл.* 1) Выстрагивать, выстрогать. *Вистругай оцю дошку.* 2) Выравнивать, выровнять (поверхность земли). *Тут за слободою ви-*

стружемо та наллємо тік, тут і змолотимо. Мнж. 127.

Ви́струнитися, нюся, нишся, *гл.* Вытянуться в струнку. Сл. Яворн.

Ви́студити. См. **Висту́жувати.**

Висту́жувати, жую, єш, сов. в. **ви́студити, джу, диш,** *гл.* Студить, выстудить.

Ви́ступ, пу, *м.* Выступление. Желех.

Виступа́ти, па́ю, єш, сов. в. **ви́ступити, плю, пиш,** *гл.* 1) Выступать, выступить. 2) Выходить, выйти. *Відтіль виступа велике військо.* Лукаш. 89. 3)—**на що.** Вступать, всходить, становиться на что.

Ви́ступець, пця, *м.* 1) Род танца. *Мотря співає виступця.* К. ЦН. 232. Отсюда как наречие: **Ви́ступцем.** Плавно выступая. *Виступцем тихо йду.* Мет. 294. *Гоголем, походочкой. *Чорногуз ходить виступцем.* Херс. Нік. 2) *Множ.* **Ви́ступці.** Туфли. ЗОЮР. I. 69. *Шовкова плахта, виступці золотом вигаптовані.* Стор. II. 29. **Піти́ на ви́ступці.** Уйти. *Пішов на виступці, скільки здря.* Кобел. у. **Про́шу́ на ви́ступці.** Прошу уйти, выйти. Ном., стр. 233.

Ви́ступити. См. **Виступа́ти.**

Ви́ступка, ки=Покри́тка. Вх. Зн. 7.

Ви́ступцем. См. **Ви́ступець 1.**

Ви́ступці, *нар.*=**Ви́ступцем.**

Вистьо́бувати, бую, єш, сов. в. **ви́стьобати, баю, єш,** *гл.* *Выхлёстывать, выхлестать, выстегивать, выстегать.

Вистяга́ти, га́ю, єш, сов. в. **ви́стягти, гну, неш,** *гл.* Протягивать, протянуть. *Вистягти ногу.* Сосниц. у.

Вистяга́тися, га́юся, єшся, сов. в. **ви́стягтися, гнуся, нешся,** *гл.* Протягиваться, протянуться, растянуться. *Гляньте на кота—як серед хати вистягся.* Св. Л. 205.

Ви́стягом, *нар.* В строчку.

***Висува́нець, нця,** *м.* Выдвиженец. Пр. Пр.

Висува́ти, ва́ю, єш, сов. в. **ви́сунути, ну, неш,** *гл.* 1) Высовывать, высунуть, выставить. *Висунула руку з води.* Ном. № 2656. 2) Выдвигать, выдвинуть.

Висува́тися, ва́юся, єшся, сов. в. **ви́сунутися, нуся, нешся,** *гл.* 1) Высовываться, высунуться, выставиться. *Плечі їй дуже висунулись з-під чорної сукні.* Левиц. I. 477. 2) Выдвигаться, выдвинуться. 3) Показываться, показаться. *Висунулась із самої пущі і сама ведмедиха.* Рудч. Ск. I. 134. 4) Выставляться, выставиться на показ. *Треба утаїти, що я письменний: у них, кажуть, із розумом не треба виставлятись.* Котл. НП. 381.

***Ви́сувка, ки,** *ж.*=**Шухля́да 1.** Сл. Яворн.

***Висувни́й, а́, е́.** Выдвижной. Сл. Дубр.

Ви́судити, джу, диш, *гл.* Добыть судом. *О ти, Єво невстидлива! з раю сьмя висудила.* Гол. IV. 521.

Ви́сукати. См. **Вису́кувати.**

Вису́кувати, кую, єш, сов. в. **ви́сукати, каю, еш,** *гл.* Высучивать, высучить. *Пріська сидить на днищі, висукує та виводе нитку за ниткою.* Мир. Пов. I. 134.

Ви́сунути, ся. См. **Висува́ти, ся.**

Ви́сурмити, млю, миш, *гл.* Протрубить.

Висуша́ти, ша́ю, єш и **вису́шувати, шую, єш,** сов. в. **ви́сушити, шу, шиш,** *гл.* Высушивать, высушить, изсушить. *Який бог змочив, такий і висушить.* Ном. № 78. *Висушили мене сльози.* Левиц. I. 73.

***Вису́шування, ня,** *ср.* Высушивание. Сл. Нік.

Ви́схлий, а, е. Иссохший.

***Ви́схнення, ня,** *ср.* Высыхание. Сл. Нік.

Ви́схнути. См. **Висиха́ти.**

***Ви́сходитися, жуся, дишся,** *гл.* 1) Подняться (о тесте). *Паляниця висходилась через міру.* Н.-Лев. 2) Взойти (о растении). *Висходився овсюг та инше сміття.* Є. Чикал.

***Ви́сшість, ости,** *ж.* Превосходство. *З почуттям власної висшости, виразом призирства до темного хлопства... пан писар... звернувся плечима до громади.* Коцюб.

Вись, сі, *ж.* Высь, высота, вышина. *Будуть* (снопи) *возити, в стоги стожити, а в вись висити.* Гол. II. 17.

Ви́сякати, каю, еш, *гл.* Высморкать. *Ніс висякав.* Ном. № 6276.

Ви́сякатися, каюся, єшся, *гл.* Высморкаться.

Витава́ти, таю́, єш, *гл.* Выступать из воды. *Тепер і тут каміння повитавало і там потроху витає з води.* Екат. у (Залюб.). См. **Ви́тонути.**

Вита́лище, ща, *с.* Место пребывания. *Виталище душі.* К. ЦН. 287.

Витанцьо́вувати, вую, єш, сов. в. **ви́танцювати, цюю, єш,** *гл.* Танцовать, протанцовать. *Доводилось витанцьовувати з молодцями-паничами.* Левиц. I. 228. *Танцювали уже так, що против них ніхто на світі не витанцює.* КС. 1883. XI. 504.

Ви́тарасувати, сую, єш, *гл.* Умостить фашинником.

Витаро́вувати, вую, єш, сов. в. **ви́тарувати, рую, єш,** *гл.* Вывешивать, вывесить (неправильные весы). *Витарувати терези.* Рк. Левиц.

Ви́таскати. См. **Вита́скувати.**

Вита́скувати, кую, єш, сов. в. **ви́таскати, каю, єш,** *гл.* Вытаскивать, вытащить, стащить. *Насилу корець хмелю витаскали на гору.* Ном. № 924. *Ото як ухватив під черево,—так і витаскав* на віз. Рудч. Ск. I. 157.

Вита́ти, та́ю, єш, *гл.* Носиться, *пребывать. *Нехай душі козацькії в Україні витають.* Шевч. 4.

Ви́твердити, джу, диш, *гл.* Утвердить? Закрепить? *Скаже слово, так як витвердить.* Ном. № 12906.

Ви́тверезити, жу, зиш, *гл.* Протрезвить.

Ви́тверезитися, жуся, зишся, *гл.* 1) Протрезвиться. *Ходить п'яний, не витверезився ще.* Грин. II. 224. *2) Отрезвиться. **Ви́тверезитися нара́з.** Сразу, моментально отрезвиться. *Вони витверезилися нараз.* Лепкий.

***Ви́твір, ору,** *м.* 1) Продукт, произведение, плод. 2) Образование, отложение. Сл. Нік.

***Ви́творення, ня,** *с.* Создание, устройство, образование (чего-либо). Сл. Нік.

Ви́творити. См. **Витворя́ти.**

Ви́творки, рок, *ж. мн.* Проказы. Уман. III. 199.

Витво́рний, а, е. 1) Капризный, шалун. *2) Вычурный, затейливый.

Витво́рювати. См. **Витворя́ти.**

Витворя́ти, ря́ю, єш и **витво́рювати, рюю, єш,** сов. в. **ви́творити, рю, риш,** *гл.* Выделывать, выкидать, выкинуть. *Таке було иноді витворює!* Сим. 212.

Ви́текти. См. **Витіка́ти.**

Ви́тельбушити, шу, шиш, *гл.* Выпотрошить.

Ви́теребитися, блюся, бишся, *гл.* Взобраться, залезть. *Витеребились аж на піч.* Левиц. I. 188.

Ви́терликати, каю, єш, *гл.* Заработать игрой на музыкальном инструменте. *Музика що витерликав, то й проликав.* Чуб. I. 268.

Ви́терпіти. См. **Витерплювати.**

Витерплювати, плюю, єш, сов. в **ви́терпіти, плю, пиш,** *гл.* 1) Вытерпливать, вытерпеть, стерпеть, переносить, перенести. *Не витерпів святої кари.* Шевч. 147. *Витерплю покуту.* К. Псал. 93. 2) Выстрадать.

Ви́терти. См. **Витира́ти.**

Ви́тесати. См. **Витісувати.**

Ви́течи, чу, чеш, *гл.*=**Ви́текти.**

I. Ви́ти, ви́ю, єш, *гл.* Выть. *І вовк на волі, та й виє доволі.* Ном. № 1328. *Синє море звірюкою то стогне, то виє.* Шевч. 49.

II. Ви́ти, в'ю, в'єш, *гл.* Вить, свивать. *На Благовіщення і птиця гнізда не в'є.* Ном. № 418. *Я собі та й вінка вила.* Грин. III. 98. *Нехай дівочки не прядуть, нехай Марусі вильце в'ють.* Мет. 128. *Синові дав волоки вити.* О. 1861. X. 127.

Ви́тивкати, каю, єш, *гл.* Вылокать. *Йому скільки не сип борщу, все витивкає.*

I. Витика́ти, ка́ю, єш, сов. в. **ви́ткнути, кну, неш,** *гл.* 1) Вытыкать, выткнуть, высовывать, высунуть, показать. *Лисичка виткнула модрочку.* Рудч. Ск. II. 15. *Ти ж із хати ніколи носа не виткнеш.* Стор. I. 64. 2) **Витика́ти па́льцем кого́.** Тыкать, показывать пальцем. *Вороженьки поглядають, пальцями нас витикають.* Гол. I. 365. Сов. в. **ви́тикати, каю, єш.** 3) Утыкать, утыкать. 4)—**ко́пи.** Отмечать, отметить копны (при разделе сбора между владельцем и рабочими).

***II. Витика́ти, каю, єш,** сов. в. **ви́ткати, тчу, тчеш,** *гл.* Ткать, выткать Сл. Нік.

Витика́тися, ка́юся, ешся, сов. в.

ви́ткнутися, нуся, нешся, *гл.* Вытыкаться, выткнуться, высовываться высунуться. *Виткнулась головка, співаючи «кукуріку».* Рудч. Ск. I. 36. *Зачувши у дворі гомін, виткнулась з хати.* Мир. Пов. II. 80.

***Вити́кувати, витика́ти,** сов. в. **ви́тикати,** *гл.* Истыкивать, истыкать (палками, булавками, вехами).

Витина́ти, на́ю, єш, сов. в. **ви́тяти и ви́тнути, тну, неш,** *гл.* 1) Вырубливать, вырубить, вырезывать, вырезать. *Витяв з ремінь шматок на підошву. Витяли пани ліс.* Св. Л. 306. 2) Только сов. в. Перерубить, перерезать всех *Ворогів моїх настигну, не вернуся доти з поля, доки до ноги не витну.* К. Псал. 40. 3) Делать, сделать что-либо с жаром, с силой. *Витинати гопака.—Горнись лишень ти до мене та витнемо з лиха.* Шевч. 621. *Ще три штуки за тобою; витнеш,—ні пів слова.* Г. Арт. О. 1861. III. 105.

***Ви́тинка, ки,** *ж.* Вырезка. *Гетьман... став переглядати секретні листи й витинки із заграничних газет.* Лепкий.

Витира́ти, ра́ю, єш, сов. в. **ви́терти, тру, треш,** *гл.* 1) Вытирать, вытереть *Витри лаву.* 2) Вытирать, вытереть, стирать, стереть. 3)— **сірничка́.** Зажечь спичку. *Нема в віщо витерти сірничка.*—**огню́.** Добыть огня трением. *Витер огню деревом об дерево.* Рудч. Ск. II. 106.

Вити́рач, ча, *м.* В верхнем мельничном жернове: находящаяся в отверстии палочка, счищающая приставшую к стенкам отверстия муку. Мнж. 481.

***Витира́чка, ки,** *ж.* 1) Тряпка для вытирания. 2) Бок спичечной коробки. Сл. Яворн.

***Ви́тиск, ку,** *м.* Оттиск, отпечаток. Сл. Тутк.

Витиска́ти, ка́ю, єш, сов. в. **ви́тиснути, сну, неш,** *гл.* 1) Выдавливать, выдавить. *Витисни сік.* 2) Вытеснять, вытеснить. *Витискати козаків з маєтностей.*

Витиска́тися, ска́юся, єшся, сов. в. **ви́тиснутися, нуся, нешся,** *гл.* Протискиваться, протиснуться, пролезть. *Намащуся я солониною та витиснуся і щелиною.* Гол. I. 147.

***Ви́тиснення, ня,** *с.* Вытеснение, замещение. Сл. Тутк.

Ви́тися, в'юся, в'єшся, *гл.* 1) Виться, обвиваться, увиваться. *Як хмелині вгору виться? тичини немає.* Мет. 79. *Коло носа в'ється, а в руки не дається.* Ном. № 1933. *Коло серця козацького як гадина в'ється.* Шевч. 31. *Коло тебе будуть роями витись панни.* Левиц. I 262. 2) Виться, быть свиваемым. *Де се гілечко вилося?* Мил. 140. 3) Развеваться. *Над річкою над Дунаєм короговка в'ється.* Нп.

***Ви́тичка, ки,** *ж.* Веха. *А салдаги по полю скрізь витичок понаставляли.* Сквир. у. Ефр.

Витіва́ти, ва́ю, єш, сов. в. **ви́тіяти, тію, єш,** *гл.* 1) Выдумывать, выдумать, затевать, затеять. *Там таке витіва, шо й миру не подобно.* Харьк. *Се вже, мабуть, не зовсім по божому, а люде сами витіяли.* ЗОЮР. II. 288. 2) Выделывать, выкидывать, выкинуть. Мнж. 93.

Ви́тівка, ки, *ж.* Затея, выдумка. Змиевск. у. *Доки будуть оці витівки?*

***Ви́тік, оку,** *м.* 1) Исток. Сл. Тутк. 2) Утечка. Сл. Дубр.

Витіка́ти, ка́ю, єш, сов. в. **ви́текти, течу, чеш,** *гл.* 1) Вытекать, вытечь *З озера витікає річка.* Дещо. *Тече вода в синє море, та не витікає.* Шевч. 37. 2) Хватать, хватить, достать. *Як витікатиме грошей, то купи* (Залюбовск.). *Чого сорочка така куца?—Бо така витекла.* Ном., стр. 287.

Ви́тінка, ки, *ж.*=**Ви́тівка.** *Там без витінків не обійдеться.* Змиевск. у.

Ви́тіпати. См. **Витіпувати.**

Витіпувати, пую, єш, сов. в. **ви́тіпати, паю, єш,** *гл.* Трепать, вытрепать, потрепать. *Витіпуй добре прядіво.* Харьк. у. *—**язико́м.** Болтать, вздор, чепуху нести. *І чого б то я язиком витіпувала на своїх рідних.* Пир. у., Конон.

Ви́тісувати, сую, єш, сов. в. **ви́тесати, тешу, шеш,** *гл.* Вытесывать, вытесать, высекать, высечь. *Стояв неначе витесаний з білого каміня.* Левиц. **Ви́тесати нете́саного тесана́.** Выдумать небылицу, обмануть выдумкой Ном. № 13127. *А Грицик той, то був на все село чмут: витесать кому якого нетесаного тесана, то він зараз.* Грин. II. 209.

Ви́тішити, шу, шиш, *гл.* Вынянчить. *Кохав мене батько, витішила мати.* Грин. III. 358.

Ви́тіяти. См. **Витіва́ти.**

Ви́тка, ки, *ж.* 1) Цилиндр для удлинения ступицы колеса, сообразно длине оси,—надевается между ступицей и чекой. 2)=**Ужі́вка.** Вх. Зн. 7. 3) Обруч для бочки из молодой ели или орешины. Вх. Зн. 7.

Ви́ткати, тчу, чеш, *гл.* Соткать, выткать. *Рушники виткали і принесли.* Рудч. Ск. II. 100.

Витки́й, а́, е́. Вьющийся. *Витке зілля хміль, виноград.* Чигир. у.

Ви́ткнути, ся. См. **Витика́ти, ся.**

Витлі́ва́ти, ва́ю, єш, сов. в. **ви́тліти, лію, єш,** *гл.* Истлевать, истлеть.

Ви́тлумачити, чу, чиш, *гл.* Об'яснить.

***Ви́тлумити, лю, миш,** *гл.* Выжить, вывести. *Ніяк не витлумлю мух із хати.* Крим.

Ви́тнути. См. **Витина́ти.**

Ви́товкмачити, чу, чиш, *гл.* 1) Побить, поколотить. 2) Растолковать, раз'яснить.

Ви́товкти, вчу, чеш, *гл.* 1) Выдавить, *высморкаться. *Витовчи ніс, бо вже було би убогому жидові помазати віз.* Ном. № 11267. *2) Выдолбить (урок, молитву). Сл. Яворн.

Вито́ка, ки, *ж.* Куча орехов, собранных лесной мышью. Вх. Уг. 230.

***Ви́толковувати, вую, єш,** сов. в. **ви́толкувати, кую, єш,** *гл.* Раз'яснить, растолковать. *Тепер я все розібрав, бо він мені витолкував. Витолкуйте мені, чого ви од мене хочете.* Крим.

Ви́толочити. См. **Витоло́чувати.**

Витоло́чувати, чую, єш, сов. в. **ви́толочити, чу, чиш,** *гл.* Вытаптывать, вытоптать. *Не дали мені й зібрать того ячменю, увесь витолочили.* Стор. II. 119. *Всю траву витолочили гуляючи.* Левиц. I. 350.

Ви́тонути, ну, неш, *гл.* Выступить из воды. *Я посадив на низу дині, вони й зійшли були добре, а дощі заливні пішли, вода й залила їх,—то поки витоне з-під води, паростки й погинуть.* Волч. у. (Лобод.). См. **Витава́ти.**

***Ви́топка, ки,** *ж.* Выплавка. Сл. Тутк.

Вито́плювати, люю, єш, сов. в. **ви́топити, плю, пиш,** *гл.* 1) Вытапливать, вытопить (печь). *Витопила в печі.* Рудч. Ск. II. 2. 2) Вытопить (жир, сало). 3) Выплавлять, выплавить (металл). 4) Перетопить всех. *По синьому морю хвиля грає, козацький кораблічок розбиває... Сорок тисяч війська витопляє.* АД. I. 269.

Витопля́тися, ля́юся, єшся, вито́плюватися, лююся, люєшся, сов в. **ви́топитися, плюся, пишся,** *гл.* Топиться, вытопиться (о печи). *Ой чия то хата скраю витопляється сама?* Грин. III. 357. *Піч витопилась.* Безлично: *у печі вже витопилось.*

Вито́птувати, тую, єш, сов. в. **ви́топтати, пчу, чеш,** *гл.* 1) Вытаптывать, вытоптать. *Витоптала орда кіньми маленькії діти.* АД. 2) Истоптать (обувь).

Ви́топцювати, цюю, єш, *гл.* = **Ви́тупати 2.** *Цілу ніч на ногах було витопцює покійна коло людей.* О. 1861. X. 33.

***Ви́торг, гу,** *м.* Выручка. Сл. Нік.

Виторго́вувати, вую, вуєш, сов. в. **ви́торгувати, гую, єш,** *гл.* Выторговывать, выторговать.

Ви́торопень, пня, *м.* 1) Оторопелый, растерянный. **Ви́торопні лови́ти.** Ворон ловить, глазеть. Змиевск. у. **Диви́тись ви́торопнем.** Смотреть растерянно. 2) Пучеглазый.

Ви́торопитися, плюся, пишся, *гл.* Вытаращить глаза.

Витороплюватий, а, е. Оторопелый? *Витороплюватий бісик.* МВ. (КС. 1902. X. 153).

Ви́торохтіти, хчу, тиш, *гл.* Простучать. *Витороxтіла миша всю ніч.* Конст. у.

Ви́торочити. См. **Витоpо́чувати.**

Витоpо́чувати, чую, єш, сов. в. **ви́торочити, чу, чиш,** *гл.* 1) Выдергивать, выдернуть (нитки из ткани). Желех. 2) Вырывать, вырыть. *Кертиця ви́торочит землю.* Вх. Лем. 398.

Ви́точити. См. **Вито́чувати.**

Ви́точки, чок, *мн.* Остатки от очистки зернового хлеба на грохот. Вас. 175.

Вито́чна миш. Лесная мышь, Mus silvaticus. Вх. Уг. 231.

Вито́чувати, чую, єш, сов. в. **ви́точити, чу, чиш,** *гл.* 1) Выцеживать, выцедить, проливать, пролить. *Ми сами потонемо в тій крові, що з їх виточим.* Стор. МПр. 90. *Якими ж я гіркими заплакала! Скільки ж я їх виточила!* Г. Барв. 364. 2) Выгрызать, выгрызть (о мышах, червях). *Миші виточили дірки в хлібі.* 3) Точить, выточить (на токарном станке). Шух. I. 304. 5) Выкатить (из сарая). *Я виточу висага і в нього запряжу.* 6)—**брехню́.** Врать, соврать. Константиногр. у.

***Ви́тра́та, ти,** *ж.* Трата, расход.

Ви́тратити, ся. См. **Витра́чувати, ся.**

Ви́тратка, ки, *ж.* Расход, трата. *А витратка моя нічого?* (Залюб.).

***Ви́трачений, а, е.** Израсходованный. Сл. Нік.

Витра́чувати, чую, єш, витрача́ти, ча́ю, чаєш, сов. в. **ви́тратити, чу, тиш,** *гл.* 1) Истратить, израсходовать. *Витратила все, що мала.* Єв. Мр. V. 26. *Було трохи масла, та вже витратила.* 2) Губить, погубить, истребить. *3) Тратить, затрачивать, потратить, расходовать, израсходовать (об энергии, механич. силе и т. п.).

Витра́чуватися, чуюся, єшся, витрача́тися, ча́юся, ча́єшся, сов. в. **ви́тратитися, чуся, тишся,** *гл.* 1)—**з чо́го́.** Издерживать, издержать, потратить без остатка. *Витратився з грошей, що й на хліб нема. Іде чумак шостьма парами та й витратився з хліба.* Мнж. 101. *2) Тратиться, расходоваться, истратиться (о тепле, энергии и т. п.).

Витребе́ньки, ньок и **ків,** *мн.* Прихоти, баловство, выдумки. *Уже ти мені в печінках сидиш з своїми витребеньками.* Шевч. 283. *Набудували гульбищ, печерь, халабудок і усяких панських витребеньок.* Стор. МПр. 66. Ум. **Витребе́ньочки.** *Нема дівчат до роботи, тільки на витребеньочки.* Грин. III. 647.

Витребе́нькувати, кую, єш, *гл.* Прихотничать, привередничать.

Витребе́нькуватий, а, е. Прихотливый, капризный.

Витребе́ньочки. Ум. от **витребе́ньки.**

Ви́требити. См. **Витребля́ти.**

Витребля́ти, ля́ю, єш, сов в **ви́требити, блю, биш,** *гл.* Истреблять, истребить, уничтожать, уничтожить. *Ти його зовсім з корінням витребляєш,—от, думаєш, і заводу його не буде.* О. 1862. I. 65. О. 1862. I. 64.

Ви́трибки, ків, *мн.* Негодные отбросы? *За вибірки дасть бог витрибки.* Ном. № 4619.

Витрива́л, лу, *м.* 1) Невспаханное место между полями. *Ми сіли на витривалі.* Екат. у. (Залюб.). *2) Открытое место. *Поставив хату на витривалі, за селом... стоїть хата на всі чотирі вітри.* Сл. Яворн. (Испорченное—интервал?).

***Витрива́лий, а, е.** 1) Выносливый, прочный. 2) Усердный, усидчивый. Сл. Нік.

***Ви́тривалість, лости,** *ж.* Выносливость, прочность. Сл. Нік.

Ви́тривати, ваю, єш, *гл.* 1) Вытерпеть. 2) Выдержать.

Ви́тримати, маю, єш, *гл.* Выдержать. *Не витримала... та й умерла.* Грин. II. 110. *Уважай на душу, аби шкура витримала.* Ном. № 3895. *Гаразд--коли б витримати.* Ном. № 10073.

***Витри́мувати, мую, муєш,** *гл.* Выдерживать.

Ви́тришкати, каю, єш, *гл.* 1) Выпроводить, прогнать. *Сьогодня насилу витришкала його,—поїхав до бджіл, а то все дома сидить.* Змиев. у. 2) Попусту растратить. *Поїхав на ярмарок, нічого не купив, а всі гроші витришкав.* Змиев. у.

Витришок, ви́тришки. См. **Ви́трішок.**

***Ви́трібувати, бую, єш,** *гл.* Испробовать, испытать. *Ні, вже про скриньку нікому не скажу, аж поки не буде в мене, оттут на тоці, і поки сам не витрібую, що в ній за сила.* Франко.

Ви́тріпати, паю, єш, *гл.* Вытрепать.

Витрішкоо́кий, витрі́шкуватий, а, е. Пучеглазый.

Ви́трі(и)шок, шка, *м.* Первоначально—вытаращенный глаз, но употребляется теперь только в выражении: **Ви́трі(и)шка ззів.** Прозевал, проглядел. Ном. № 6602. Употребительнее во мн. числе в выражении: **Ви́трі(и)шки їсти, лови́ти, купува́ти, продава́ти.** Ротозейничать, глазеть. *Та що його*

питати: він по городу ґав ловив та витрішки продавав. Котл. НП. 366. *Щось люде більш витрішки купують.* О. 1862. IX. 67. **За перебі́р дасть бог ви́трішки.** Переборчивый ничего не получит, только посмотрит. Ном. № 4619.

Витрі́шкува́тий, а, е. Пучеглазый. *Сич витрішкуватий.* О. 1861. XI. Кух. 16. *Витрішкуваті очі.* Левиц.

Витріща́ка, ки, *об.* 1) Тот, кто таращит глаза. 2) Задница. Харьк.

Витріща́ти, ща́ю, єш, сов в. **ви́тріщити, щу, щиш,** *гл.* 1) Вытаращивать, вытаращить. *Ходив Хома ходив, витріщав баньки, витріщав—ніяк не побачить шкапи.* Рудч. Ск. II. 175. *Очі витріщив як жировий туз.* Ном. № 6596. 2) Выставлять, выставить обнаженную часть тела.

Витріща́тися, ща́ються, єшся, сов. в. **ви́тріщитися, щуся, щишся,** *гл.* 1) Вытаращивать, вытаращить глаза, пялить глаза, смотреть выпуча глаза. *Не витріщайся ні на кого, як коза на різника.* Ном. № 6598. *Як би все витріщилось на мужика, що йому буде, то вмер би з ляку.* Ном. № 1307. 2) Выставляться, выставиться (об обнаженном теле). *З дірки голе коліно витріщилось.*

***Ви́тріщити, щу, щиш,** *гл.* Оскалить. *Витріщив зуби. Чого зуби витріщив?* Крим.

Витро́щувати, щую, єш, сов в. **ви́трощити, щу, щиш,** *гл.* Перетрощить.

Ви́трудити, джу, диш, *гл.* Утомить. *Витрудив Грицько руки ту весну й те літо.* Мир. ХРВ. 75.

Ви́труїти, рую, їш, *гл.* Вытравить, перетравить.

Ви́трусити, ся. См. Витру́шувати, ся.

Ви́трут, ту, *м.* Место, натертое на ноге (от ходьбы). Вх. Лем. 398.

Витруха́ти, ха́ю, єш, сов. в. **ви́трухнути, ну, неш,** *гл.* Выгнивать, выгнить.

Ви́трухати, хаю, єш, *гл.* = **Ви́трусити.**

Ви́трухатися, хаюся, єшся, *гл.* Перетрястись... *Добре таки витрухався, поки добіг до хати.*

***Витру́чувати, чую, єш,** *гл.* Выталкивать **Витру́чувати з заду́ми.** Выводить из задумчивости. *Озвалася воротарка, витручуючи гетьмана з задуми.* Лепкий.

Витру́шування, ня, *с.* Чистка печных труб. Мир. Пов. II. 56.

Витру́шувати, шую, єш, сов. в. **ви́трусити, шу, сиш,** *гл.* 1) Вытряхивать, вытряхнуть. *Жарину витрусити з халяви.* Рудч. Ск. II. 197. *Останній шаг витрушує шинкарці.* Греб. 371. 2) Находить, найти при обыске. *Трушено його й витрушено крадене полотно.* Харьк. у. ***—крадіжку в ко́го.** Находить, найти у кого-ниб. поличное, поймать с поличным. Крим. 3)—**са́жу.** Чистить, вычистить печную трубу. Грин. II. 76.

Витру́шуватися, шуюся, єшся, сов. в. **ви́труситися, шуся, сишся,** *гл.* Вытряхиваться, вытряхнуться, выпадать, высыпаться.

Витрюха́ти, ха́ю, єш, сов. в. **ви́трюхнути, ну, неш,** *гл.*=**Витруха́ти; ви́трухнути.** *Скрипить дуплинаста деревина від вітру і зовсім, здається, зогнила: середина витрюхла, випала.* Мир Пов. II. 111.

Витряса́ти, са́ю, єш, сов. в. **ви́трясти, су, сеш,** *гл.* 1) Вытрясать, вытрясти, вытряхивать, вытряхнуть. *Ми приходим молотити, в понеділок калатаєм, а в вівторок витрясаєм, а в середу б'єм солому.* Грин. III. 639. 2) Несов. в. Танцовать. *Почав витрясати польки.* Св. Л. 206.

Ви́тряхнути (ві́тряхнути), хну, неш, *гл.* Высохнуть. Шух. I. 253.

***Виття́, тя́,** *с.* Вой, завывание. *Раптом Естерка серед дзвонів почула щось инше. Спочатку як тихий плач, а далі—мов виття вітру.* Коцюб.

Ви́тулитися, люся, лишся, *гл.* Составиться, набраться, выйти. *Подивлюсь по гроших, може й витулиться копа з шагом.* Лебедин. у.

Витума́нювати, нюю, єш, сов. в **ви́туманити, ню, ниш,** *гл.* Добывать, добыть обманом. (Циган) *витуманив кусок сала.* Рудан. I. 67.

Ви́тупати, паю, єш, *гл.* 1) Протоптать, вытоптать. *Ой хто ж цю стежечку витупав, до тебе ходячи?* 2) Проходить. *Цілий день витупала, порающись.*

Ви́тупити, ся. См. **Витупля́ти, ся.**

Ви́тупкати, каю, єш, *гл.* 1)=**Ви́тупати. 2.** 2) Добыть хождением. *Витупкав йому добру парафію.* Св. Л. 308.

Витупля́ти, плюю, єш, сов. в **ви́тупити, плю, пиш,** *гл.* Тупить, иступить.

Витупля́тися, люю́ся, єшся, сов. в. **ви́тупитися, плюся, пишся,** *гл.* Тупиться, иступиться. *Вступиться міч.* К. Пс. 44.

Витупцьо́вувати, вую, єш, *гл.* Топать ногами, семенить ногами. (Півень) *витупцьовує, витупцьовує дриґульками, ніби й справді танцює.* Сим. 212. Хата. 200.

Ви́турити. См. **Витуря́ти.**

Ви́турлити, рлю, рлиш, *гл.*=**Ви́турити.** *Всіх козаків у поход витурлив.* О. 1862. II. 24.

Витуря́ти, ря́ю, єш, сов в. **ви́турити, рю, риш,** *гл.* Прогонять, прогнать, вытеснить, выгнать. *Як би дідову дочку витурити з дому.* Рудч. Ск. II. 55.

Витушка, ки, *ж.* Моталка, снаряд для сматывания ниток в клубки. Вас. 202. Части его: **сті́льчик**—нечто подобное табуретке, расходящиеся ножки которого укреплены в толстой деревянной доске—подставке; сквозь табурет проходит и нижним концом укрепляется в подставке **што́мпель**—вертикально стоящая палка, на верхнем конце которой вращаются два **би́льця**—положенные накрест палки; на четырех концах **би́льців** надеты **ко́ники,** на которые надевается **півмі́ток.** Констант. у. Б. Гринч. В других местах вместо **сті́льчика**—крест из тяжелых досок, **што́мпель** называется **ни́тка, ко́ники—качечки́.** Чуб. VII. 410. *Там жили з них чорти мотали і без витушки на клубок.* Котл. Ен. III. 50.

Ви́тхатися, хаюся, єшся, *гл.* Выдохнуться. *Хрін вже й витхався.*

Ви́тхлий, а, е. Выдохшийся. Уман. I. 117. См. **Ви́дхлий.**

Ви́тхнутися, нуся, нешся, *гл.*=**Ви́тхатися.**

Ви́тяг, гу, *м.* 1) Извлечение. 2) Экстракт. 3) Выписка. Уман. I. 295.

***Витяга́льний, а, е.** Волочильный. Сл. Дубр.

***Витяга́ння, ня,** *ср.* Извлечение, вытаскивание. Сл. Нік.

Витяга́ти, га́ю, єш, сов. в. **ви́тягти, гну, неш,** *гл.* 1) Вытягивать, вытянуть, вытаскивать, вытащить. *Витягніть Василечка трьома неводами.* Мет. 181. *Марко витяг з кутка кілька шабель.* Стор. МПр. 115. 2) Вынимать, вынуть. *Шага з кишені панської витягає.* Нп. 3) Вытягивать, вытянуть, удлинить. *Як короткий, то витягнуть.* Ном. № 1203. 4) Извлекать, извлечь. Левч. 50.

Витяга́тися, га́юся, єшся, сов. в. **ви́тягтися, гнуся, нешся,** *гл.* Вытягиваться, вытянуться, протянуться. *Та балка витяглась ік Абрамівці.* Верхнеднепр. у. *Як учеше батька ціпом по лисині, той і витягсь* (т. е. умер). Мнж. 4.

Ви́тягом, *нар.* 1) Протяжно. 2)—**їхати.** Цугом ехать.

Ви́тягти, ся. См. **Витяга́ти, ся.**

Ви́тяжка, ки, *ж.* Заготовленный цельный кусок кожи для передней части голенища и головки. Вас. 158.

Витяжни́й, а́, е́. 1) Протяжный. *Пісня жалібна, витяжна, плакуча.* Левиц. 2) **Витяжні́ чо́боти.** Сапоги, у которых передок и передняя часть голенища из цельной кожи. *Нові чоботи витяжні.* Ном. № 11182.

Витя́жно, *нар.* Протяжно. *Розпочав чумака голосно та витяжно.* Левиц. I. 18.

Ви́тязь, зя, *м.* Витязь. Ум. **Ви́тязенько.** *Синки молоденькі, витязейки барз славненькі.* Голов. I. 169.

Витя́зький, а, е. Витязьский. *Усі поля обсіяли головами козацькими, козацькими, витязькими.* Нп.

Ви́тяти. См. **Витина́ти.**

Ви́учити (ся), чу (ся), чиш (ся), *гл.*=**Вивча́ти, ся.**

***Ви́учування, ня,** *с.* Изучение. *Літературні інтереси та заходи наукові коло виучування та популяризації.* С. Ефр.

Вихáння, ня, *с.* Махание, размахивание.

***Вихáплювати и вихáпувати, люю, єш,** сов. в. **ви́хапати, аю, єш,** *гл.* Выхватывать, перехватать, похитить по одиночке всех. *Ви сидите в хаті, а шуляк курей трохи не вихапав.* Крим.

***Вихáпуватися, пуюся, єшся,** *гл.* Выскакивать, выскакивать вперед, вылезать, высовываться. *Зелений кріп вихапувався з-поміж повзучих огірків.* Франко.

***Ви́харчуватися, чуюся, єшся,** *гл.* Прокормиться, пропитаться. *Землі в нас так мало, що до нового хліба і не вихарчуєшся; доводиться купувати борошно в жидів.—Аби сам вихарчувався, а продавати й не думай.* Крим.

Вихáти, хáю, еш, *гл.* 1) Махать. раэмахивать. *Ой там Івась конем іграє, коп'є вихає.* Мет. 334. *Не вихай бо дуже віником, бо курява встає.* 2) Лягать *Ич, як кобила задом виха!* *3) Качать, раскачивать. *Не годиться вихати порожню колиску.* Крим.

Ви́хвалити, ся. См. **Вихваля́ти, ся.**

Ви́хвалка, ки, *ж.* Хвастовство, похвальба. *Ти все на вихвалку.* КС. 1883 XI. 500. *При... вихвалках... своєю силою.* Мир. ХРВ. 156.

Вихваля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **ви́хвалити, лю, лиш,** *гл.* Восхвалять, восхвалить, расхваливать, расхвалить. *Тоді козак чуру вихваляє.* Макс *Бога вихваляти.* Шевч. 391.

Вихваля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **ви́хвалитися, люся, лишся,** *гл.* Хвастать, похвастать, хвалиться, похвалиться. *Вихваляється вірною дружиною.* Мет. 265.

Ви́хватити, ся. См. **Вихвача́ти, ся.**

Ви́хватний, а, е. Быстрый, хваткий, энергичный. *Запорожці—то народ був вихватний.* Верхнеднепр. у. Слов. Д. Эварн.

Вихвача́ти, ча́ю, еш и **вихва́чувати, чую, єш,** сов. в. **ви́хватити, чу, тиш,** *гл.* Выхватывать, выхватить.

Вихвача́тися, ча́юся, єшся и **вихва́чуватися, чуюся, єшся,** сов. в. **ви́хватитися, чуся, тишся,** *гл.* Выскакивать, выскочить вперед, бросаться, броситься вперед. *Попереду війська не вихвачайся (не вихвачуйся).* АД. I. 16, 25.

Ви́хвицом, *нар.* Вскачь. *Жене коні вихвицом.*

Ви́хилити, ся. См. **Вихиля́ти, ся.**

***Вихили́тувати, тую, еш,** сов. в. **ви́хилитати, таю, еш,** *гл.* Раскачивать, раскачать. *Хлопці вихилитували той кілок із землі, та не вихилитали.* Крим.

***Вихили́туватися, туюся, єшся,** *гл.* Раскачиваться. *Придорожнє зілля і бадилля гойдалося, вихилитувалося на всі боки за возом і скидало росу на ті сліди.* Стефаник.

Вихиля́си, сів, *мн.* Выгибание, изгибание. *Взявшись у боки, робить вихиляси.* О. 1862. IV. 18.

Вихиля́сом, *нар.* Извиваясь, выгибаясь. Шевч. 187. *Тут танцювала викрутасом і пред Енеєм вихилясом під дудку била третяка.* Котл. Ен. I. 19.

***Вихиля́сто,** *нар.* Извилисто, изгибисто. Сл. Яворн.

Вихиля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́хилити, лю, лиш,** *гл.* 1) Высовывать, высунуть, выставлять, выставить. 2) Выпивать, выпить. Грин. III. 565. *Вихилив ще дві чарки.* Стор. I. 97. *Пили його горілку, поки до каплі вихилили.* Мир. ХРВ. 197.

Вихиля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **ви́хилитися, люся, лишся,** *гл.* 1) Выгибаться, выгнуться. *Дуб на йому* (на чоловікові) *трохи вихилився.* О. 1862 V. 82. *А чого, коню, вихиляєшся? Чи я важко на тобі сидю?* Грин. III. 627. 2) Наклоняться, наклониться, склоняться, склониться. *Годі тобі, чумаченьку, на пужально вихилятися.* Рудч. Чп. 43. 3) Высовываться, высунуться, выставляться, выставиться. 4) Выступать, выступить. *Вихилився за Кучманський шлях.* К ЦН. 226 *5) Кокетничать движениями (собств. кокетливо склоняться туда и назад) *Їде москалик, на конику вихиляється.—Це вона перед парубками отак вихиляється.* Крим.

Ви́хитати. См. **Вихи́тувати.**

Ви́хитрувати, трую, еш, *гл.* Добыть хитростью. Левиц.

Вихи́тувати, тую, еш, сов. в. **ви́хитати, таю, еш,** *гл.* 1) Расшатывать, расшатать, расшатав повалить. *Вітер дерева вихитує.* Славяносербск. у. *Корова чухалась, чухалась, поки стовпа вихитала.* 2) Только несов. в. Качать. *Корови—так попереду і аж головами вихитують.* Сим. 191.

Вихи́туватися, туюся, єшся, *гл.* Покачиваться. *Замість щоб робити, вона на гойдальці вихитується.*

Ви́хід, ходу, *м.* 1) Выход. *Твій вхід і вихід в його буде од нині і довіку певен.* К. Псал. 290. *2) Проход. *Обору роблять так, щоб був великий вихід для скотини.* Крим.

***Вихідни́й, а́, е́.** Исходный, выходной, исходящий. С. Ефр.

***Ви́хідчини, чин,** *ж.* Проводы, пирушка по случаю занятия новой должности, угощение. Звенигор. у. Блокнот Неч.-Левицьк.

Вихле́скувати, кую, єш, сов. в. **ви́хлескати, щу, щеш,** *гл.* Хлебать, выхлебать. *Наварила борщу, та й не вихлещу.* Ном. № 12312.

Ви́хліб, ба, *м.* Шуточное слово, употребленное, повидимому, в смысле: отсутствие хлеба. Ном. № 14321. Встречено в нар. рассказе, который см. при слове **ви́пшоно.**

Вихлюва́тий, а, е. Шаткий. *Вихлюватий човен.* Волч. у.

Ви́хлюпати, ви́хлюпнути. См. **Вихлю́пувати.**

Вихлю́пувати, пую, єш, сов. в. **ви́хлюпати, паю, єш,** одн. в. **ви́хлюпнути, ну, неш,** *гл.* Выплескивать, выплескать, выплеснуть. *Поки доніс відро, то всю воду вихлюпав.*

Вихова́нець, нця, *м.* Воспитанник. К. XII. 98.

***Вихова́ниця, ці,** *ж.* Воспитанница. *Це не дочка його, а вихованиця.* Крим.

Вихова́нка, ки, *ж.* 1) Воспитанница. 2) Любовница, содержанка. Борз. у.

Вихова́ння, ня, *ср.* Воспитание. Левиц. Пов. 314. Чуб. I. 238. *Виховання і чоловіка і народу з матірньої мови повинно починатися.* О. 1861. XI. 104.

***Вихова́тель, теля,** *м.* Воспитатель. Сл. Нік.

Ви́ховати, ся. См. **Вихо́вувати, ся.**

***Вихо́взуватися, зуюся, єшся, виховза́тися, за́юся, єшся.** Выскальзывать, выскользнуть. *Огонь розгоряється. Зразу він немов боязко виховзується з-поміж вугля синявими язичками.* Франко.

Вихо́вувати, вую, єш, сов. в. **ви́ховати, ваю, єш,** *гл.* 1) Перепрятывать, укрывать, укрыть. 2) Воспитывать, воспитать. *Як доглядати дітей, як їх виховувати.* К. Псал. 14.

Вихо́вуватися, вуюся, єшся, сов. в. **ви́ховатися, ваюся, єшся,** *гл.* 1) Укрываться, укрыться. *Як не виховуйся, а смерть тебе знайде. Чорта виховаєшся (не сховаєшся).* Ном. № 3922. **Ви́ховалась три мі́сяці.** Три месяца все пряталась. Константиногр. у. 2) Воспитываться, воспитаться.

Ви́ходець, дця, *м.* Выходец. Котл. Ен. I. *То не жива людина, то виходець з того світу.* Мир. Пов. I. 121.

Виходжа́ти, джа́ю, єш и **вихо́джувати, джу, диш,** *гл.* Выходить, выступать. Вх. Уг. 231. *Корсунський полковник із намету виходжає, до козаків стиха словами промовляє.* Дума.

Вихо́дити, джу, диш, сов. в. **ви́йти, йду, деш,** *гл.* 1) Выходить, выйти из чего, откуда, куда. *Вийди, вийди, мила, з хати.* Мет. 10. *В панські ворота широко ввійти, та узько вийти.* Ном. № 1208. *І виходила до його вся земля.* Єв. М. I. 5. *Чоловік і жінка вийшли у поле жать.* Рудч. Ск. I. 11. *Як вийшла воля, дак мене ніхто й не наймає.* Г. Барв. 315.—**з чо́го.** Стать выше, перерасти. *Я вже вийшла з того, щоб мене лаяти.* Лебед. у.—**з гро́шей.** Падать в цене. *Кінь молодий у гроші йде, а старий виходить.* Ном. № 10230. **Не вихо́дити з горі́лки.** Быть постоянно пьяным. *До самого дівич-вечора я з горілки не виходила.* О. 1862. VII.—**у доро́гу.** Выходить, выйти в путь. *Ой уже син, син Гавриленко у дорогу виходить.* Рудч. Чп. 32.—**у пани́, міща́не** и пр. Делаться барином, мещанином и пр. *Силкуються вийти або в міщанство, або в панство.* О. 1862. III. 79. — **на що, ко́го: Ви́йти на до́бре, на зле́.** Окончиться благополучно, хорошо, неблагополучно, нехорошо. *Трудно, аби на добре вийшло, що із злих рук прийшло.* Ном. № 2876. **Ви́йде на на́ше.** Будет по-нашему. Ном. № 1069. **Воно́ все на одно́ ви́йде.** Одно и то же будет. Св. Л. 129. **Ви́йти на ко́го.** Сделаться чем. *Вони... виходять на попа без ніякої науки.* Св. Л. 130. **Ви́йти за ко́го,—за́між.** Выйти замуж за кого. *Як вийду за тебе,—зостанусь нещасна.* Мет. 48. *Вийшла заміж—як за стінку засунулась.* МВ. I. 2) Всходить, взойти *Ой вийду я на шпилечок та гляну я на долину.* Мет. 80. 3) Происходить, про-

изойти. *Од того вихор вийшов, що як Сатанаїл виніс землю з води, то вода зверху замерзла.* Чуб. I. 35. 4) Выходить, выйти, оказаться, быть. *Сам чорт не пізна, яка з дівчини вийде молодиця.* Ном. № 9000. 5) О времени: исполнятьсяся, исполниться, истечь. *Рік виходить.* Рудч. Ск. I. 65. *Виходить і другий год.* Рудч. Ск. II. 109. *Йому ще й года не вийшли женитись.* Г. Барв. 475. 6) Обходиться, обойтись, стоить. *Ця керсетка мені чотирі з половиною вийшла: три з половиною за набор та карбованець за пошиття.* Черн. у.

Ви́ходити, джу, диш, *гл.* 1) Исходить. *Всі лужечки виходила.* Мет. *Багато світу виходила.* О. 1862. V. 77. 2) Достичь, добиться хождением. *Ходив три дні, та виходив злидні.* Ном. № 10936. *Дай руками, а не виходиш ногами.* Чуб. I. 247. *Три дні ходив Антосьо по селі і виходив аж три злоти.* Св. Л. 40. 3) Проходить. *І де ти, Чіпко, ходиш? де ти бродиш?.. Ось до якої пори виходив.* Мир. ХРВ. 9.

Ви́ходитися. См. **Вихо́жуватися.**

Вихо́дитися, диться, сов. в. **ви́йтися, деться,** *гл. безл.* 1) Только несов. в. Выходить. *А з дверей виходилось на один широкий ґанок.* Федьк. 2) Выходить, выйти, случиться. *Пішли,—аж не так вийшлося.* О. 1862. VI. 59.

***Вихо́дить,** *вводное слово.* Следовательно, итак, значит. Сл. Нік.

***Вихо́док, дку,** *м.* Отхожее место, клюзет. *Маленьке подвір'я, брудніше від переднього, обведене парканом, повне гарбарського сопуху та смороду з зовсім примитивно упорядженних виходків.* Франко.

Ви́ходько, ка, *м.* Выходец. Левиц. Перші К. Кн. 5.

Вихожа́ти, жа́ю, єш, *гл.* = **Виходжа́ти.** *Дівчаточка із гаю вихожаючи співають.* Шевч. 648.

Вихо́жуватися, жуюся, єшся, сов. в. **ви́ходитися, джуся, дишся,** *гл.* 1) Выростать, вырости, взлелеяться. *А дівчина виходилась у неї хороша, як маківочка повненька.* МВ. I. 150. 2) Оправляться, оправиться (от болезни), окрепнуть. Г. Барв. 342. *Бичок уже став вихожуватьсяся—нога гоїться.* Змиевск. у. *Ще не дуже після родин виходилась.* Кв. I. 207.

Ви́холка, ки и ***ви́хола, ли,** *ж.* Мятель, вьюга. Константиногр. у. *П. Мирный.

Ви́холодити, ся. См. **Вихоло́джувати, ся.**

Вихоло́джувати, джую, єш, сов. в. **ви́холодити, джу, диш,** *гл.* Охлаждать, охладить, выстудить.

Вихоло́джуватися, джуюся, єшся, сов. в. **ви́холодитися, джуся, дишся,** *гл.* Остывать, остыть. Константин. у.

Ви́холонути. См. **Вихолоня́ти.**

Вихолоня́ти, няю, єш, сов. в. **ви́холонути, ну, неш,** *гл.* Охлаждаться, охладиться, остывать, остыть. *Нехай вихолоняє борщ.* Волч. у. *Вода вихолола.*

Ви́холоштати, таю, єш, *гл.* Выхолостить, оскопить. *Вихолоштай і мене та тоді будем молотить.* Рудч. Ск. I. 56.

***Вихоло́щувати, щую, єш,** сов. в. **ви́холостити, лощу, лощиш,** *гл.* Оскоплять, оскопить. Сл. Нік.

Вихону́ти, ну́, не́ш, *гл.* Сильно лягнуть. *Як вихоне та кобила задом, як дасть копитами в пику!* Рудч. Ск. I. 1.

Ви́хопити, ся. См. **Вихо́плювати, ся.**

Вихо́плювати, люю, єш, сов. в. **ви́хопити, плю, пиш,** *гл.* Выхватывать, выхватить. *Оксану вихопив чуть живу.* Шевч. 189.

Вихо́плюватися, лююся, єшся, сов. в. **ви́хопитися, плюся, пишся,** *гл.* Выхватываться, выхватиться, выскакивать, выскочить, показаться, выбраться, выйти. *Бабуся не велить рано заміж вихоплюватися.* Г. Барв. 372. *Вихопився, як голий з маку.* Ном. № 7575. *Панич вихопивсь на вулицю та й давай цькувать його собаками.* Стор. I. 17. *Рад був инший, що з душею з міста вихопивсь.* К. ЧР. 357. *Роспитаємо, та й вихопимось на свій шлях.* Стор. I. 209. *Вихопився на гору.* Мир. ХРВ. 274. *Дріт не вихопився з жолобця.* Шух. I. 280.

Ви́хор, хру, *м.* Вихрь. *Крутить, як вихор на дорозі.* Ном. № 3427. *О, щоб їх вихром винесло.* Ном. № 3667.

Ви́хорити, рю, риш, *гл.* 1) Вихрить, крутиться вихрем. *Вітер... рвав сніг з землі, крутив його на всі боки,*

вихорив. Мир. Пов. І. 14. *Буря завіяла, метучи цілі гори снігу по землі, вихорючи немов густу кашу у повітрі.* Мир. Пов. І. 112.

Ви́хоритися, рюся, ришся, *гл.* Вихриться, кружиться вихрем. *Заверюха крутилась, вихорилась.* Мир. ХРВ. 278. (Думки) *як завірюха крутились, вихорились.* Мир. ХРВ. 29.

Ви́хоріти, рію, еш, *гл.* Выболеть. *Коли б вихорів, виболів, що у мене вихилив.* Ном. № 11643.

Вихоро́шуватися, шуюся, єшся, *гл.* Прихорашиваться, наряжаться красиво. *Ми робимо, ми жнемо, ми в коломазі, а вони, не робивши, вихорошуються.* Г. Барв. (О. 1861. II. 189).

Ви́хорувати, рую, єш, *гл.* Проболеть; выздороветь. Рудч. Чп. 246.

Ви́хоруватися, руюся, єшся, *гл.* Выздороветь, оправиться после продолжительной болезни. *Хоруй, мила, бог з тобою, як ся вихоруєш, оженюсь з тобою.* Гол. І. 105.

Ви́хрест, та, *м.* Принявший христианство. *Така з вихреста людина, як з собаки солонина.* Вас. 209. *То вихрест із жидів Авлет.* Котл. Ен. VI. 19.

Ви́хрестити, ся. См. **Вихре́щувати, ся.**

Ви́хрестка, ки, *ж.* Принявшая христианство. Аф. 347.

Вихре́щувати, щую, єш, сов. в. **ви́хрестити, щу, стиш,** *гл.* Крестить, окрестить иноверца.

Вихре́щуватися, щуюся, єшся, сов. в. **ви́хреститися, щуся, стишся,** *гл.* Принимать, принять христианство. *Вихрестився десь один жид.* Грин. II. 149.

Вихрува́ння, ня, *с.* Буйство, буянство. К. ПС. 134.

Вихрува́тий и **вихрюва́тий, а, е.** 1) Обильный вихрями. *Зіма вихрувата.* 2) *Сокрушає беззаконним буйні глави вихрюваті.* К. Псал. 152.

Ви́хрякати, каю, еш, однов. в. **ви́хрякнути, ну, неш,** *гл.* Выхаркнуть, отплюнуть. Чуб. II. 295.

Ви́хрянути, ну, неш, *гл.*=**Ви́хрякнути.** *Душі не вихрянуть.* Ном. № 8299.

Ви́хта, ти, *ж.* Отработок натурою в виде добавления к условленной денежной плате (при найме земли). Вас. 205.

Вихуря́тися, ря́юся, єшся, *гл.* Чваниться. Змиев. у.

Вица́бувати, бую, єш, сов. в. **ви́цабати, баю, еш,** *гл.* Выбирать, выбрать, выклевывать, выклюнуть. *Вицабала його* (зерно) *птиця.* Староб. у.

***Ви́цвіт, ту,** *м.* Выцвет. Сл. Тутк.

***Вицвіта́ння, ня,** *с.* Выцветание. Сл. Тутк.

***Вицвіта́ти, таю, єш,** сов. в. **ви́цвісти, ту, теш,** *гл.* Выцветать, выцвесть. Сл. Нік.

Ви́цвічити, чу, чиш, *гл.* Проучить; высечь.

Ви́цвяхувати, хую, єш, *гл.* Обить гвоздиками.

Вицига́нювати, нюю, єш, сов. в. **ви́циганити, ню, ниш,** *гл.* Выманить, выклянчить.

Ви́циркати, каю, єш, одн. в. **ви́циркнути, ну, неш,** *гл.* Выжать что-либо жидкое так, чтобы оно брызнуло струей. *Вицркати молоко з цицьки; вицркати сік з зілля.*

Ви́цирклювати, люю, єш, *гл.* Очертить круг (цыркулем).

Ви́циркнути. См. **Ви́циркати.**

Ви́цитати, таю, єш, *гл.* Выиграть в чет и нечет. *На тім стільчику можний панонько, трома яблучки підкидаючи, двома орішки та цитаючи, вицитав коня з-під короля.* Гол.

Вицї́джувати, джую, єш, сов. в. **ви́цідити, джу, диш,** *гл.* 1) Выцеживать, выцедить, нацедить. О слезах: заставить пролить. *Потопи сих нових фараонів у тих сльозах..., що вони вицідили з очей вдовичих та сирітських.* Св. Л. 302. 2) Выпивать, выпить. *Вицідили вони самотужки глек слив'янки.* Кв. II. 55.

Ви́цілити, лю, лиш, *гл.* Попасть (при выстреле). *Не завсігди він і попадає в нього. Часом вицілить, що но хвоста йому одіб'є.* Драг. 44.

Вицілю́вуватися, вуюся, єшся, *гл.* Целоваться. *Легшенько з чужими жінками вицілювуйтесь.* Мир. Пов. II. 61.

Ви́цілувати, лую, еш, *гл.* Расцеловать. *Він руки й ноги їй вицілує.* МВ. (О. 1862. III. 60). *Вицілувала б його всюди.* Кв. II. 259.

Ви́цмоктати, кчу, чеш, *гл.* = **Ви́смоктати.**

Ви́цупити, плю, пиш, *гл.* Вытащить. *Инколи вицупить риби і на дві цілих мажі.* Рудч. Ск. II. 172.

***Вицю́кувати, кую, єш,** сов. в. **ви́цюкати, каю, єш,** *гл.* Не спеша ударяя топором, что-либо смастерить. *Мене сокира прохарчує, на хліб собі вицюкаю.* Пир. у. Конон.

Ви́цюркати, каю, єш, *гл.* Вытечь, вылиться. Вх. Лем. 398.

Ви́цюстрити, стрю, риш, *гл.* Сильно высечь (розгами).

Ви́цяпати. См. **Вицяпувати.**

Ви́цяпкати, каю, єш, *гл.* Выцарапать. *Такі маєш очка красні: вицяпкала б ті.* Гол. II. 822.

Вицяпувати, пую, єш, сов. в. **ви́цяпати, паю, єш,** *гл.*=**Відцяпувати.** Шух. I. 193.

Ви́цяркати, каю, єш, *гл.*=**Ви́цюркати.** Вх. Лем. 398.

Ви́чавити. См. **Вича́влювати.**

Вича́влювати, люю, єш, сов. в. **ви́чавити, влю, виш,** *гл.* 1) Выжимать, выжать, выдавливать, выдавить. *З проса не вичавиш молока.* 2) Передавить всех. *Не вичавиш бджіл в вулії.*

Ви́чаклувати, лую, єш, *гл.* Выколдовать.

Ви́чапати, паю, єш, *гл.* С трудом выбраться. *Ледві вичапав відтіля.* О. 1862. VI. 61.

Ви́частувати, тую, єш, *гл.* Истратить потчевая. *Оставалась пляшка спотикачу. Піди ж принеси, коли не вичастувала ким.* Котл. МЧ. 470.

Вичаха́ти, ха́ю, єш, сов. в. **ви́чах(ну)ти, хну, неш,** *гл.* Остывать, остыть. *В печі вже вичахло.*

***Ви́чахлий, а, е.** Остывший. Сл. Яворн.

Ви́чвалати, лаю, єш, *гл.* Выходить, исходить (медленной походкой).

Ви́чваритися, рюся, ришся, *гл.* Выздороветь, поправиться. Мнж. 178.

Вичва́рювати, рюю, єш, *гл.* = **Витіва́ти.** *Було вичварує да видумує.* Рудч. Ск. I. 77.

Ви́чепурити, рю, риш, *гл.* Прибрать, украсить. *Викопала яму і як уже добре розсвіло, вичепурила її гарненько—зовсім готово.* Кв. I. 212.

Ви́червонити, ню, ниш, *гл.* Окрасить в красный цвет.

***Вичерпувати, пую, єш,** *гл.* Вычерпывать, истощать. Сл. Тутк.

***Вичерпуючий, а, е.** Исчерпывающий. Сл. Тутк.

Ви́чесати. См. **Вичі́сувати.**

***Ви́чески, сок,** *ж. мн.* Остаток от вычесывания конопли, шерсти, волос. Сл. Яворн.

Ви́чинити, ню, ниш, *гл.* Вычинить.

Ви́чинка, ки, *ж.* Вычинка. *Шкура за вичинку не стане.* Ном. № 10571.

Ви́чистити, ся. См. **Вичища́ти, ся.**

Ви́читаний, а, е. Зачитанный. *А книжку як розгорнув, — дивлюсь — «Кобзарь», та вже дуже вичитаний.* О. 1861. VII. 6.

Ви́читати. См. **Вичи́тувати.**

Вичи́тувати, тую, єш, сов. в. **ви́читати, таю, єш,** *гл.* 1) Читать, про честь. *Ходив прохати дяка псалтирю вичитувать.* МВ. (О. 1862. I. 92). *І ще багацько... звідтіль* (з книги) *він вичитував.* Грин. I. 289. 2) Произносить, произнести при чтении. *Як його вичитувать треба?* О. 1862. I. 69. 3) Выговаривать, выговорить. *Ну, що як би їй оце почав вичитувати, як вона знущалася над нами?* Г. Барв. 6.

Вичища́ти, ща́ю, єш, сов. в. **ви́чистити, щу, стиш,** *гл.* 1) Чистить, вычистить. *От криничка і каже: «Вичисти мене, дівонько, то колись води нап'єшся».* Рудч. Ск. II. 64. *2) Оскоплять, оскопить. *То коновал, він жеребці по людях вичищає.* Пир. у. Конон.

Вичища́тися, ща́юся, єшся, сов. в. **ви́чиститися, щуся, стишся,** *гл.* Чиститься, вычиститься.

***Вичі́кувати, кую, єш,** сов. в. **ви́чекати, каю, єш,** *гл.* Выжидать, выждать. Сл. Яворн.

Вичі́сувати, сую, єш, сов. в. **ви́чесати, шу, шеш,** *гл.* 1) Вычесывать, вычесать. 2) Расчесывать, расчесать. *Вичісувала коси.* Левиц. I. 410.

***Ви́чіт, ви́чо(е)ту,** *м.* Исчисление, вычисление. *Завтра треба робітникам платити, то оце він на завтра вичети лише. — Уже знає таблицю множення, то могтиме всякі вичети робити.* Крим.

Ви́чмихатися, хаюся, єшся, *гл.* Отфыркаться.

Ви́човгти, гну, неш, *гл.* Выйти (шаркая ногами). *На світанні вичовг з хати на двір.*

Ви́чорнити, ню, ниш, *гл.* Вычернить.

Вичу́блювати, люю, єш, сов. в. **ви́чубити, блю, биш,** *гл.* Драть, выдрать за волосы. *Доладу його вичубив.* МВ. (КС. 1902. X. 155).

Ви́чумакувати, кую, єш, *гл.* Заработать чумачеством. *Нехай хто хоче чумакує! Не вичумакуєш собі такої веселости серед безкраїх степів.* Г. Барв. 148.

Вичу́нювати, нюю, єш, сов. в. **ви́чуняти, няю, єш,** *гл.* Оправляться, оправиться от болезни, выздоравливать, выздороветь. *Занедужала. Бачить, що не вичуняє і кличе батька.* Грин. I. 285. *Нездужає Катерина, ледве-ледве дише... Вичуняла, та в запічку дитину колише.* Шевч. 67.

Ви́чуняти. См. **Вичу́нювати.**

Ви́чути, чую, єш, *гл.* Прослышать, услышать о чем. *Посилают купити там, де вичують, же туньша, а добра.* МУЕ. III. 47.

Ви́чухатися, хаюся, єшся, *гл.* 1) Чесаться, почесаться вдоволь. *Випозіхавсь, вичухавсь, понюхав кабаки.* Кв. *Качки вичухуються на сонечку.* 2) Оправиться от болезни, побоев. *Минув тиждень, другий,* (побита) *жінка вичухалась.* Грин. II. 166.

Ви́чхатися, хаюся, єшся, *гл.* Вычихаться.

Ви́шалювати, люю, єш, *гл.* Обить шалевкой.

Ви́шар, ру, *м.* Прошлогодняя трава. Лубен. у.

Вишаро́вувати, вую, єш, сов. в. **ви́шарувати, рую, єш,** *гл.* Хорошо вымывать, вымыть, смывать, смыть при помощи мочалки, щетки и пр. (твердый предмет—посуду, мебель, стену). Сим. 130. *Стіни вимиті, вишаровані, неначе сього року збудовані.* Стор. II. 110.

Ви́шення, ня, *с.*=**Вишни́к 1.** *Садок той увесь був заріс вишеннєм, сливняком.* О. 1862. VIII. 15.

Ви́шенька, ки, *ж.* Ум. от **ви́шня.**

Ви́шептати. См. **Вишіптувати.**

Ви́шептатися, чуся, чешся, *гл.* 1) Нашептаться. 2) Задохнуться, перестать шевелиться (о раках). *Вишептавсь, як рак у торбі.* Ном. № 13376.

Ви́шеретувати, тую, єш, *гл.* Очистить перед помолом от шелухи (зерно).

Виши́ваний, а, е. Вышитый. *Вишиваний рукав.* Рудч. Ск. I. 162. ***Виши́ваний у квіткові узо́ри.** Расшитый цветами. *Доторкаючися стола, прикритого обрусом—вишиваним в полтавські квіткові узори.* Лепкий.

Виши́ванка, ки, *ж.* 1) Вышивание. 2) Вышитая сорочка. Аф. 348.

Вишива́ння, ня, *с.* 1) Вышивание. 2) Вышивание, вышивка. ЗОЮР. II. 12. Чуб. VII. 426. *Прийшла до вас показати моє вишивання на вашій сорочці: чи вподобаєте?* Г. Барв. 226.

Вишива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **ви́шити, шию, єш,** *гл.* 1) Вышивать. *Не жаль мені хустиночки, що я вишивала.* Мет. 18. 2) Истрачивать, истратить на шитье. *Ниточку шовку вишила.* Грин. III. 485.

Вишива́тися, ва́юся, єшся, сов. в. **ви́шитися, шиюся, єшся,** *гл.* Вышиваться, вышиться. *І хустина мережалась, шовком вишивалась.* Шевч. 398.

Ви́шинк, ку, *м.* Розничная продажа вина, распивочная продажа питей. *Взяти на вишинк.* Ном. № 11789.

Ви́шинкувати, кую, єш, *гл.* Распродать в розницу, по мелочам (вино). *Як би цю горілку вишинкував.*

Ви́шити, ся. См. **Вишива́ти, ся.**

***Вишіптування, ня,** *ср.* Лечение заговором. Пир. у. Конон.

Вишіптувати, тую, єш, сов. в. **ви́шептати, пчу, чеш,** *гл.* Лечить, излечить заговором. *Баби вишіптують.* О. 1862. V. 13. *Я тебе* (бишиху) *вишіптую.* Грин. II. 37. КС. 1893. VII. 587.

Ви́шка, ки, *ж.* 1) Чердак? *Уб'ю та й на вишку скину.* Ном. № 3649. 2) **На ви́шках.** На столбах. *Комора не на землі, а на вишках, щоб вода не теє.* Канев. у.

Ви́шкандибати, баю, єш, *гл.* Выйти хромая. *Вишкандибав з хати.* Харьк. у.

Вишканди́буватися, буюся, єшся, *гл.* При игре в **шканди́бки** забрасывать палку дальше других, пуская при этом ее колесом, чтобы она ударялась о

землю то одним концом, то другим. КС. 1887. VI. 476.

Ви́шкварити, рю, риш, *гл.* Вытопить жир.

Ви́шкварка, ки, *ж.* 1) Вытопка, остаток после вытопки жира, сала. *Зосталися самі вишкварки.* Ном. № 1929. **За ма́сляні ви́шкварки не помири́лись,**—т. е. из-за пустяка поссорились. Ном. № 3513. *2) Переносно: последыш, выродок. 3) Горячий, вспыльчивый человек. *Це така вишкварка, що краще не чіпай його.* Звен. у. Ефр.

***Вишква́рювання, ня,** *ср.* Вытапливание, вытопка. Сл. Нік.

Вишкі́блювати, люю, єш, *гл.* Выскабливать. Шух. I. 250.

Ви́шкірити, ся. См. **Вишкіря́ти, ся.**

Вишкіря́ти, ря́ю, єш, сов. в. **ви́шкірити, рю, риш,** *гл.*—**зу́би.** Оскаливать, оскалить зубы.

Вишкіря́тися, ря́юся, єшся, сов. в. **ви́шкіритися, рюся, ришся,** *гл.* 1) Оскаливаться, оскалиться. 2) О солнце: проглядывать, проглянуть. *Хоч би сонечко вишкірилось: тепліш було б.*

Вишкопи́ртуватися, туюся, єшся, *гл.* То же, что и **вишканди́буватися** (при игре в **шалахву́**). КС. 1887. VI. 476.

Ви́шкребти. См. **Вишкріба́ти.**

Вишкріба́ти, ба́ю, єш, сов. в. **ви́шкребти, бу, беш,** *гл.*=**Вискріба́ти, ви́скребти.**

Ви́шкрібок, бка, *м.* 1) Небольшой хлебец из остатков теста в квашне. 2) Последний ребенок в семье (насмешливо).

***Ви́шкромадити, джу, диш,** *гл.* Выскресть, сскресть. *Візьми вишкромадь макітру.* Крим.

Ви́шкрябати. См. **Вишкря́бувати.**

Вишкря́бувати, бую, єш, сов. в. **ви́шкрябати, баю, єш,** *гл.* Выцарапывать, выцарапать, *выскребать, выскресть.

Ви́шліхто́вувати, вую, єш, сов. в. **ви́шліхтувати, тую, єш,** *гл.* Шлифовать, отшлифовать.

Вишмаро́вувати, вую, єш, сов. в. **ви́шмарувати, рую, єш,** *гл.* Смазывать, смазать, обмазать. *Вишмаруй но добре колеса, бо далеко поїдем.*

Ви́шморгнути. См. **Вишмо́ргувати.**

Вишмо́ргувати, гую, єш, сов. в. **ви́шморгнути, ну, неш,** *гл.* Быстро выдергивать, выдернуть. *Вишморгнув палицю з рук.*

Вишне́вий, а, е. 1) Вишневый. *Іще обійди, серденько моє, по-за вишневий садочок.* Мет. 60. 2) Темно-красный. *До синьої спідниці як надіну вишневий попередник, то так гарно.* Харьк. Ум. **Вишне́венький.** Маркев. 45.

Вишни́к, ка́, *м.* Вишневый сад. *Москаля молодого в вишник дожидала.* Шевч. 69. Ум. **Вишничо́к.** Харьк.

Ви́шник, ка, *м.* Валет в картах. КС. 1887. VI. 463. *Хто, бач, вишник, той не король.* Ном. № 1007.

Вишни́на, ни, *ж.* Вишневое дерево. Левиц. Пов. 191. *Ой вишнино-черешино, чом ти листу не пускаєш?* Нп.

Вишничо́к, чка́, *м.* Ум. от **вишни́к.**

Вишні́вка, ки, *ж.* Вишневка, вишневая наливка. *Зевес тоді лигав вишнівку.* Котл. Ен. Ум. **Вишні́вочка.**

Ви́шній, я, є. Верхний. Шух. I. 162. *Подивися, моя доню, в вишнюю кватиру.* Лукаш. 124. 2) Вышній. *Господи вишній, чи я в тебе лишній?* Ном. № 11729.

Ви́шня, ні, *ж.* Вишня (плод и дерево), Prunus cerasus. *Сидить голуб на дубочку, голубка на вишні.* Мет. 63. Ум. **Ви́шенька.**

Вишня́, ні́, *ж.* Высота. Лебед. у.

Ви́шнябати, баю, єш, *гл.* Выйти с трудом, выползти. *Така стара, що вже й з хати не вишнябає: усе на печі лежить.* Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Вишня́к, ка́, *м.* 1)=**Вишни́к.** *Кропива заклюнулась у вишняку, так треба вибавить.* Ном. № 13131. *2) **Вишня́к, ку́.** Вишневая наливка. *Насипав у бочонок вишні та насипав піскуватого сахару, та налляв горілку—ото вишняк.* Крим. Ум. **Вишнячо́к.**

Вишо́нка, ки, *ж.*—**польова́.** Раст. Amygdalus campestris. Лв. 96.

***Ви́шпарити, рю, риш,** *гл.* Побить, высечь. Сл. Яворн.

Вишпигу́вати, вую, єш, сов. в. **ви́шпигувати, гую, єш,** *гл.* Шпионить, вышпионить, пронюхать, узнать тайным образом.

***Ви́шпортати, таю, єш,** *гл.* Раскопать, выискать. Сл. Яворн.

Ви́шпувати, пую, єш, *гл.* Высказать (охотничий термин). *У нього добрі собачки: запусти тільки, зараз вишпують зайця.* Брацл. у.

Ви́шпурити, рю, риш, *гл.* Выбросить, вышвырнуть. Вх. Лем. 395.

Ви́штапувати, пую, єш, *гл.* 1) Выстегать. *Гляньте, чи гарно виштапувала очіпок?* Харьк. 2) Выбранить, пробрать. *Не хоче робити, так я її як виштапувала, так вона давай браться за діло.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Ви́штатуватися, туюся, єшся, *гл.* Вырядиться, нарядиться. Св. Л. 168.

Ви́штирити, рю, риш, *гл.* Выпроводить, выгнать. *Я таки його виштирила з хати.* Лебед. у.

***Виштóвхувати, хую, єш,** сов. в. **ви́штовхати, хаю, єш,** *гл.* Выталкивать, вытолкать.

Виштри́кувати, кую, єш, сов. в. **виштри́кнути, ну, неш,** *гл.* Выкалывать, выколоть. *Вночі я боюсь ока денебудь виштрикнути.* Мнж. 147.

Ви́штурити, рю, риш, *гл.*=**Ви́штирити.** *Насилу виштурила на двір, щоб хоч провітрився трохи.*

Ви́шткати, каю, єш, *гл.* 1)=**Ви́штрикнути.** *Хотів ся перекрасти та собі очі виштуркав.* Ном. № 6568. 2) Вытолкать.

***Виштýрхувати, хую, єш,** сов. в. **ви́штурхати, хаю, єш,** *гл.* Вытолкать, выгнать в-зашей. *Нехай-но приїде—я її виштурхаю.* Крим.

***Ви́шуканий, а, е.** 1) Выисканный. 2) Изысканный. 3) Вычурный. *Пан писар з вишуканими рухами оповів Тиховичеві, що він помічає у вині щось.* Коцюб.

Ви́шукати. См. **Вишу́кувати.**

***Ви́шуки, ків,** *м. мн.* Изыскания. Сл. Тутк.

***Вишу́кування, ня,** *с.* Выискивание. Сл. Тутк.

Вишу́кувати, кую, єш, сов. в. **ви́шукати, каю, єш,** *гл.* Выискивать, выискать, отыскивать, отыскать. *Вишукує травиці.* К. Іов. 88. *Зілля всякі вишукує.* МВ. II. 8.

***Ви́шуміти, млю, миш,** *гл.* 1) О хмеле: выветриться. *Від тої вашої чорної «кагди»,—казав світліший,—хміль мені з голови вишумів.* Лепкий. 2) **Ви́шуміти хло́пцем.** Бурно провести молодость. *Вишумів хлопцем, а тепер людський біль не дає розкоші його широкій душі.* Лепкий.

Ви́щати, щаю, єш, *гл.* Делаться выше.

Вища́ти, щу́, щи́ш, *гл.* Визжать. *Вона аж вищить.* Рудч. Ск. II. 30.

Ви́ще, *нар.* Выше. *Молоде орля, та вище старого літає.* Ном. № 7322. *Вище лоба очі не ходять.* Ном. № 1017. *Хто вище злізе, дужче пада.* Ном. № 14313.

Вищебе́тувати, тую, єш, сов. в. **ви́щебетати, бечу, чиш,** *гл.* *1) О птицах: петь, выщебетать. Сл. Нік. 2) Выболтать, высказать неосторожно.

Ви́щедрувати, рую, єш, *гл.* Получить за пение **щедрі́вок.**

Ви́щезати, заю, єш и **ви́щезнути, ну, неш,** *гл.* Исчезнуть, уничтожиться, истребиться. *Вищезає жито.* МУЕ. III. 43. *Каченята вищезли: ворони вихапали.* Рк. Левиц.

***Ви́щерб, бу,** *м.* Зазубрина, ущелье. Сл. Тутк.

Ви́щербити, блю, биш, *гл.* Зазубрить, вызубрить, выбить. щербину. *Вищербила ніж. Зачепила рогачем горщик та й вищербила.* Харьк.

Ви́щербитися, блюся, бишся, *гл.* 1) Зазубриться, получить щербину. 2) Выйти из ряда, из числа. *Тепер уже всі будемо за вас.—А може й не всі, може хто перейде на другий бік?—Ні, вже не вищербиться більш ні один.* Екатериносл. г. (Залюбовск.).

***Ви́щерблення, ня,** *с.* Зазубривание. Сл. Тутк.

Ви́щий, а, е. Высший. *Не впрохав нижнього, не впросиш вищого.* Ном. № 981.

Ви́щик, ка, *м.* Род клейма в виде вырезки на ухе овцы. Черк. у., Екатериносл. г. Мнж. 182.

Ви́щикнути, ну, неш, *гл.* 1) Вырвать, выщипнуть. *Прійшов Петро—вищикнув листок, прийшла Ілля—вищикнула два.* Ном. № 468. *2) Вырезать ножницами, перочинным ножом в момент закрывания. *Чого пальця завязали?—Трохи пучки вищикнув складаним ножиком.* Пир. у. Конон.

Ви́щипати. См. **Вищи́пувати.**

Вищи́пувати, пую, еш, сов. в. **ви́щипати, паю (плю), паєш,** *гл.* Выщипывать, выщипать. *Вищиплю, виломлю кленовий лист.* Мет. 297.

Ви́щирити. См. **Вищиря́ти.**

Вищиря́ти, ря́ю, єш, сов. в **ви́щирити, рю, риш,** *гл.*=**Вишкіря́ти, ви́шкірити.** *Вищирив зуби, як циганські діти до місяця.* Ном. № 12637. *Вищирив зуби, як печене порося.* Ном. № 12637.

Ви́щість, щости, *ж.* 1) Высшее положение, более высокое положение. 2) Превосходство. Желех.

Ви́яв, ву, *м.* Проявление, обнаружение Желех.

Ви́ява, ви, *ж.* 1)=**Ви́яв.** МВ. III. 9. 2) Открытие, обнаружение.

Ви́явити, ся. См. **Виявля́ти, ся.**

Виявлювати, люю, еш, *гл.*=**Виявля́ти.** *Радощів своїх нікому не виявлює.* Г. Барв. 454. *Пишучи у Київ у такім гарячім тоні, я виявлював себе аж надто виразно.* К. XII. 11.

Виявля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **ви́явити, влю, виш,** *гл.* Обнаруживать, обнаружить, открывать, открыть, показывать, показать, появлять, появить. *Юдихва виявила його капості перед Ксерксом.* Ном. № 3559.

Виявля́тися, ля́юся, ється, сов. в. **ви́явитися, влюся, вишся,** *гл.* Обнаруживаться, обнаружиться, открываться, открыться, появляться, появиться, показываться, показаться. *Ось як виявлялась ся загадка.* Стор. *Кодацький поріг виявився, а то не було його видно.* Стор. II. 120. *Він виявивсь народу.* К. Псал. 197. *На вулиці чорна свита виявилась одна й друга, замигтіли платки, намітки... йшли люде до церкви.* МВ. (О. 1862. I. 91).

***Виявни́к, ка́,** *м.* Обличитель. *Він у нас виявник: нехай писар або старшина щось прошпетять,—він зараз виведе на чисту воду.* Крим.

***Ви́явок, вку,** *м.* Проявление, обнаружение, открытие. Н.-Лев.

Ви́язичити, чу, чиш, *гл.* Проболтаться, проговориться. *То про того чоловіка, що вбили, та й виязичили.* Лебед. у.

***Ви́ямчити, чу, чиш,** *гл.* Углубить. Сл. Тутк.

Ви́ярок, рку, *м.* Лощинка, неглубокий овраг. *Там такий є виярок, то вода й залива инколи.* Новомоск. у. (Залюбовск.). Ум. **Ви́ярочок.**

Вияснє́ння, ня, *с.* Раз'яснение, пояснение.

Ви́яснити, ся. См. **Виясня́ти, ся.**

Виясня́ти, ня́ю, єш, сов. в. **ви́яснити, ню, ниш,** *гл.* 1) Выяснять, выяснить, раз'яснять, раз'яснить, пояснять, пояснить. 2) Вычищать, вычистить: сделать светлым, блестящим. *Вияснила п'ятака.* Мнж. 97. *Виясни добре стремена та й їздь тоді верхи.* Черк. у. *Візьми мітлу та мети, виясни хорошенько місяць: бач, як насупило.* Шевч. 297.

Виясня́тися, ня́юся, ється, сов. в. **ви́яснитися, нюся, нишся,** *гл.* 1) Проясняться, проясниться, посветлеть. *Вияснилось бліде та понуре обличча Грицькове.* Г. Барв. 154. 2) **Ви́яснитьсяся.** Прояснится (о погоде). *Нехай вияснится, бо дуже нахмарило.* Ном. № 5494.

Віблє́к, ка, *м.* (=**Вібля́к**). Бревно круглое, годное для постройки. Щух. I. 88. См. **Ви́бель.**

Ві́блий, а, е. Круглый, цилиндрический. Шух. I. 88. **Ві́блий обру́ч**—обруч из цельного нерасщепленного надвое древесного ствола. Шух. I. 250. **Ві́бла ха́та.** Хата из круглых бревен. Шух. I. 89.

Вівáт=**Вива́т.**

Вівéриця, ці, *ж.* Белка. Гал.

Ві́всик, ка, *м.*=**Вівсю́г.** Вх. Зн. 7.

Вівси́на, ни, *ж.* Зерно овса (одно).

Ві́всище, ща и ***вівси́ську, ка,** *с.* Поле, с которого снят овес. Вас. 196.

Вівсю́г, га́, *м.* и **вівсюга, ги,** *ж.* Раст. Avena fatua L. ЗЮЗО. I. 113. Вх. Пч. I. 9.

Вівсюгува́тий, а, е. Заросший **вівсюго́м** (о земле).

Вівсяний, а, е. 1) Овсяний. *2) О лошади: кормленная, получающая овес. *Панські коні вівсяні, ними врав будеш, а нашими кропив'яними доки добрьохаєшся.* Пир. у., Конон.

Вівся́ник, ка, *м.* 1) Овсяный хлеб. *Голодному й вівсяник добрий.* Ном. № 1209. 2) Название лошади в загадке. *Прибігли штрики-брики, ухватили дал-*

ду-балду, почули м'якинники, казали гречаникам: «сідайте на вівсяники, доганяйте шт'рики-брики, віднімайте далду-балду» (вовки, свиня, собаки, люде, коні). Ном., стр. 294, № 122.

Вівся́ниця, ці, *м.* Овсяная солома. Сим. 153.

Вівся́нка, ки, 1)=**Вівся́ниця.** Желех. 2) Овсяная мука.

Ві́втарик, ка, *м.* Ум. от **ві́втарь.**

Ві́втарний, а, е. Олтарный.

Ві́втарь, ря, *м.* Олтарь. *Боятися попа та в вівтарь не йти.* Ном. № 4232. *Коли вівтару служиш, з вівтаря й живися.* Ном. № 10422. Ум. **Ві́втарик.** Аф. 315.

Вівто́рок, рка, *м.* Вторник. *В понеділок перед обідом із гармати загули, а в вівторок іще раніше Уманя добули.* Макс.

Вівця́, ці́, *ж.* 1) Овца. *Хто стається вівцею, того вовк зсість.* Ном. № 3841. *Вівцю стрижуть, а друга дивиться.* Ном. № 3904. 2) *Мн.* Род детской игры. Ив. 59. Ум. **Ове́чка, ове́ченька, ове́чечка.** *Женуть воли із діброви, овеченьки з поля.* Мил 115.

Вівчаре́нко, ка, *м.* Сын пастуха овец. Аф. 315.

Вівча́рик, ка, *м.* 1) Ум. от **вівча́рь.** 2) Род игры на свирели. 3) Бекас. *Закигикала над ними чайка... висвистував вівчарик.* Стор. I. 126.

Вівча́рити, рю, риш, *гл.* Быть пастухом овец, пасти овец. Гол. II. 456. Шух. I. 201.

Вівчари́ха, хи, *ж.* Жена пастуха овец. Аф. 315.

Вівчарі́вна, ни, *ж.* Дочь пастуха овец. Аф. 315.

***Вівча́рня, ні,** *ж.*=**Кошара.**

Вівча́рський, а, е. Принадлежащий пастуху овец. Аф. 315.

Вівчарува́ти, ру́ю, єш, *гл.*=**Вівча́рити.** Шух. I. 53.

Вівча́рь, ря́, *м.* Пастух овец. *Сопілка вівчареві втіха.* Ном. № 10467. *Роспустив вівчарь вівці та по крутій гірці.* Мет. 108. Ум. **Вівча́рик.**

Ві́вчий, а, е. Овечий. Вх. Лем. 425.

Вігра́н, на, *м.* Орган. *Гордий пан сидить, в віграни грає, в віграни грає, красно співає.* Гол. II. 65.

Від, од, *пред.* От. *Привів од батька коня, а від брата взяв воза. Довідавшись од почину про все.* Єв. Л. I. 2. *Батькові од його нічого нема. Від села до села танці та музики.* Нп. *Зоставсь я хлопцем од батька й од матері одинадцяти год.* Г. Барв. 172. *Ти ляжеш од комори, а я ляжу від обори,*—т. е. ты ляжешь со стороны амбара и т. д. Грин. III. 386. Родительный падеж с **від** при страдательном причастии переводится по-русски творительным падежом. *Земля від бога зроблена* (Стрижев.). *Був спокушуваний од сатани.* Єв. М. I. 13. Употребляется **від** для образования сравнит. степени и тогда совсем не переводится. *Єсть же і негіднійші від мене.* Котл. НП. *Хиба ж таки я послідній од усіх?* Ном. № 2039. *Од моєї Ганнусеньки кращої немає.* Грин. III. 201. ***Від се́бе відбіга́ли.** Отличались, разнились друг от друга. *Віком вони далеко не відбігали від себе...* Лепкий. **Від дітей.** С детства. *Ми ж давні знайомі, від дітей.* Лепкий. **Від чо́го.** Для чего, зачем. *Так можеш порахуватися з ним, від чого ж у козака шабля.* Лепкий. **Від до́вгих літ.** Давно; много лет. *Марія Магдалина Мазепина була від довгих літ ігуменею.* Лепкий.

Ві́да, ди, *ж.* Весть, слух. *Хто тобі сказав?—Посилала я сороку білобоку, а вона мені принесла дві віди під правим крильцем: одну про Данила, а другу про Кирила.* МВ. I. 89.

Відав, відай, *нар.* Вероятно, должно быть. *Ой відав ти слабий, хорий.* Гол. I. 82. *Болить мені головонька, відай же я вмру.* Гол. I. 103.

Ві́дання, ня, *с.* 1) Знание. Левч. 48. 2) Известие, весть. Ум. **Ві́даннячко.** *Дають віданнячко: ісховайся, Мішку.* Гол. I. 176.

Ві́дати, даю, єш (вім, вісти, вість), *гл.* Знать, ведать. *Не вім, за що їм так довіря князь.* Стор. МПр. 97. *Ніхто того не відає, як хто обідає.* Ном. *Та коли б я знала, коли б я відала, що засватана буду.* Мет.

Відбабува́ти, бу́ю, єш, *гл.* Окончить практику (об акушерке). *Пішла, відбабувала і вернулась додому.* Чуб.

Відба́вити, ся. См. **Відбавля́ти, ся.**

Відбавля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **відба́вити, влю, виш,** *гл.* Убавлять, убавить, уменьшать, уменьшить.

Відбавля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **відба́витися, влюся, вишся,** *гл.* Отлучаться, отлучиться. *Нікуди на сторони одбавитись.* МВ. (О. 1862. І. 100).

Відбаглюва́ти, лю́ю, єш, *гл.* Отстоять, спасти. *Відбаглювати від смерти. Хотів був нашу собаку забрати,—ледві одбаглювала.* Рк. Левиц.

Відбарба́рити, рю, риш, *гл.* Околотить.

Відбато́вувати, вую, єш, сов. в. **відбатува́ти, ту́ю, єш,** *гл.* Отрезывать, отрезать. *Відбатував шматок хліба. Так і відбатував стругом пучку.*

Відбатожи́ти, жу́, жиш, *гл.* Отстегать кнутом.

Відбатува́ти. См. **Відбато́вувати.**

Відбенькетува́ти, ту́ю, єш, *гл.* Отпировать.

Відбере́жний, а, е. С берега на море дующий (о ветре). **Одбере́жний ві́тер.** *Береговой ветер (Стрижевск.).

***Відбивання, ня,** *ср.* 1) Отражение (света). 2) Откупорка, откупоривание (бочки). 3) Оттискивание. Сл. Нік.

Відбива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **відби́ти, діб'ю, б'єш,** *гл.* 1) Отбивать, отбить. *Відбив носок од кухля. Став двері одбивати.* Рудч. Ск. І. 204. 2) Отбивать, отбить, отталкивать, оттолкнуть; отражать, отразить. *Одбиває од берега щука риба ряску.* Мет. 8. *Козак нагайкою стріли відбиває.* Макс. 3) Отражать, отразить (свет, звук). *Поверхи дзеркала і води відбивають од себе соняшний світ.* Дещо. 4) Отбивать, отбить у кого-либо что или кого-либо. *Він дівчину відіб'є.* Чуб. V. 36.

Відбива́тися, ва́юся, єшся, сов. в. **відби́тися, діб'юся, б'єшся,** *гл.* 1) Отбиваться, отбиться. *Од троянців одбивались.* Котл. Ен. VI. 62. 2) Удаляться, удалиться, отдаляться, отдалиться, отбиться. *Від роду відбилася.* Чуб. V. *Тут родилася, тут хрестилася, у чужую сторононьку да й відбилася.* Мет. 3) Отражаться, отразиться. *В прозорій воді відбиваються золоті верхи.* Левиц. 4) О кобыле: случиться с жеребцом. Шух. І. 211.

***Відбивни́й, а́, е́.** Отражательный. Сл. Тутк.

***Відбира́ти, раю, єш,** *гл.*=**Відбірáти.**

***Відби́тий, а, е.** Отраженный. Сл. Тутк.

***Відби́ток, тку,** *м.* Оттиск, отпечаток. Сл. Нік.

***Відби́ття, тя́,** *ср.* Отражение. Сл. Дубр.

***Ві́дбіг, гу,** *м.* 1) Отклонение, отбег. 2) **Ма́ти вели́кий ві́дбіг від се́бе.** Очень разниться, отличаться между собой.

Відбі́гати, гаю, єш, *гл.* 1) Отбегать. *Я вже своє відбігав,—біжи но ще ти: то чи не відбігаєш ніг.* 2) О корове: окончить случку.

Відбіга́ти, га́ю, єш, сов. в. **відбі́гти, біжу́, жи́ш,** *гл.* 1) Отбегать, отбежать. 2)—**що.** Терять, потерять. *Десь шапку відбіг. Чи одбіжить була люльку в сварці, а грошей на нову кат-ма̀,—вони... купували йому.* Мир. ХРВ. 147. 3)—**чого́, кого́.** Чуждаться, оставлять, оставить, покидать, покинуть. *Свого батька змалку відбігаю.* К. Досв. 155 *Ой що кров живую ссали,—власних скарбів одбігали.* К. Досв. 116.

Відбі́гатися, гаюся, єшся, *гл.*= **Видбі́гати 2.**

Відбі́гти. См. **Відбіга́ти.**

***Відбі́жний, а, е.** Центробежный. Сл. Тутк.

Відбі́й, бо́ю, *м.* Лучшего сорта хребтовая щетина. Вас. 190.

Відбіра́ння, ня, *с.* 1) Отнимание, отбирание. 2) Получение. 3) Отборка.

Відбіра́ти, ра́ю, єш, сов. в. **відібра́ти, відберу́, ре́ш,** *гл.* Отбирать, отобрать, отнимать, отнять. *Іди, жоно, до матері віно відбірати.* Чуб. V. 758. *Щастя розум відбірає, а нещастя назад вертає.* Ном. № 1715. *Стали ляхи від козацьких комор ключі відбірати.* Макс. *Ти більше не будеш відбірати у мене душу.* Рудч. Ск. II. 23. *—**кому́ що, в ко́го що.** Отбирать, отобрать у кого что-нибудь. **Йому́ відбіра́ло мо́ву.** У него отнялся язык. Сл. Нік. 2) Получать, получить. Чуб. І. 163. *Відбірав і від їх листи.* Стор. 3) Отбирать. *Відбери жовті гурки на насіння, а зелені посоли*

Відбі́рка, ки, *ж.* У оконщиков: инструмент для образования кромок в рамах. Вас. 149.

Відбі́рний, а, е=Добі́рний. *Та й усе женці та й одбірнії.* АД. І. 79.

Відбіснува́тися, ну́юся, єшся, *гл.* Перебеситься. *Як відбіснувався становий, то й почав говорити наче людина.*

***Ві́дблиск, ку,** *м.*=**Ві́дбляск.**

***Відбли́скувати, кую, єш,** *гл.* Поблескивать. Сл. Нік.

Ві́дбляск, ку, *м.* Отблеск. Левиц. Пов. 25.

Відболі́ти, лю́, лі́ш, *гл.* 1) Проболеть, поболеть. *Будуть же бити, то за кожен стрючок* (гороху краденого) *відболить.* Св. Л. 142. 2) Переболеть. 3) Отгнить. *Цей ніготь у мене відболів, та новий виріс.* Киев.

Відборо́на, ни, *ж.* Оборона, защита от. *Схопивши у руки по каменюці, став на відборону.* МВ. (О. 1862. І. 104).

Відборони́ти, ся. См. **Відбороня́ти, ся.**

Відбороня́ти, ня́ю, єш, сов. в. **відборони́ти, ню́, ниш,** *гл.* Оборонить, защитить. *Ну, спасибі, дядьку, що ти мене 'д смерти відборонив, відбороню і я тебе.* Рудч. Ск. І. 71.

Відбороня́тися, ня́юся, єшся, сов. в. **відборони́тися, ню́ся, нишся,** *гл.* Обороняться, оборониться, защищаться, защититься.

Відборо́тися, рю́ся, решся, *гл.* Отбиться. *Вовчими зубами відгризуся, ведмежою силою відборюся.* Чуб. І. 95.

Відбо́рчик, ка, *м.* Столярн.: отборный струг. Радомысльск. у.

Відбре(и)да́ти, да́ю, єш, сов. в. **відбре(и)сти́, бреду́, де́ш,** *гл.* Отходить, отойти в брод от какого-нибудь места. *Відбрів од берега трохи.*

Відбреха́тися. См. **Відбріхуватися.**

Відбри́куватися, куюся, єшся, сов. в. **відбрикну́тися, ну́ся, не́шся,** *гл.* Отбиваться, отбиться брыкаясь. У Кулиша в иронич. смысле о защищающихся женщинах: *Шкода відбрикуватись.* К. ПС. 55.

Відбрі́хуватися, хуюся, єшся, сов. в. **відбреха́тися, шу́ся, шешся,** *гл.* Отделываться ложью, оправдываться, оправдаться при помощи лжи, вывернуться из беды ложью. *Прийшовши додому, тяжко їй було відбріхуватись перед матір'ю, що не принесла ягідок; бо зроду не брехавши ні в чім, не знала, як і викрутитись.* Кв. І. 45. *Брехнею не відбрешешся.* Ном. № 6796.

Відбро́д, ду, *м.* **Наїстися до відбро́ду.** Наесться до отвала. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Відбубоні́ти, ню́, ні́ш, *гл.* Проговорить скороговоркой, отбарабанить. *Такеньки усе чисто одбубонів і дожидає, що пані йому скаже.* МВ. (О. 1862. III. 64).

Відбува́ння, ня, *с.* Исполнение, отбывание, отработка.

Відбува́ти, ва́ю, єш, сов. в. **відбу́ти, бу́ду, деш,** *гл.* 1) Отбывать, отбыть, исполнять, исполнить (повинность), отрабатывать, отработать. *Проханий кусок горло дере, бо тяжко його відбути.* Ном. *Як заробив, так і відбудеш.* Ном. № 7071. *Хуста поперем, як три дні панщини відбудем.* Ном. № 11260. *Відбудеш той муштер та й гуляй, скільки схочеш.* Левиц. І. 30. *Не жаль було давно відбутих... моїх тяжких кривавих сліз.* Шевч. 2) Принимать, принять и угостить гостей,—говорится главным образом об обрядовых обедах, обедах по приглашению и пр. *Давайте лишень сюди хліб, ковбаси і сало,—я буду одбувать панотця.* О. 1862. V. 56. *При пості добре відбути гості.* Ном. № 192. *Дітей у нас було п'ятеро... усі померли. Треба було мені тії одбутки робити самому. То дошки на труни, то копачам, то людей одбувати, а попові ж?* Г. Барв. 203. 3) Заканчивать, закончить. *У суботу дівич-вечір відбули, а в неділю повінчали.* Стор. МПр. 57. *Відбули похорон.* ***А я відбува́й!** А мне расхлёбывать. Сл. Нік.

Відбува́тися, ва́юся, єшся, сов. в. **відбу́тися, бу́дуся, дешся,** *гл.* 1) Исполняться, исполниться, совершиться, иметь место. *Весілля відбулося вчора.* *2) **Відбува́тися да́лі.** Продолжаться. *Після цього з'їзд відбувався далі.* Пр. Пр. 3)=**Збу́тись.** *Вона прийшла, щоб тільки відбутись від людського нарікання.* Левиц. І. 387. 4)=**Відбу́ти.** *Брехнею не відбудешся.* О 1862. І. 32.

***Відбудо́ва, ви,** *ж.* Восстановление, реставрация. Сл. Нік.

Відбудо́вувати, вую, єш, сов. в. **відбудува́ти, ду́ю, єш,** *гл.* Вновь отстраивать, отстроить, восстановить прежде бывшее здание. Желех.

Відбудува́ння, ня, *с.* Восстановление здания.

Відбудува́ти. См. **Відбудо́вувати.**

***Відбузува́ти, зу́ю, єш,** *гл.* Отколотить, отдуть. *Одбузує чоловік жінку.* О. 1862. I. 73.

Відбурмиструва́ти, ру́ю, еш, *гл.* Окончить службу бургомистра.

Відбу́ти, ся. См. **Відбува́ти, ся.**

Відбу́тка, ки, *ж.*=**Відбу́ток.**

Відбутни́й, а́, е́. Употреблено в загадке из сказки в приложении к салу, в значении: такой, которым отбывают всякие нужды. *А чого ж вам подавати: чи одбутного, чи прибутного?.. Сало одбутне, бо ним усякі зачіпки одбувають.* Грин. II. 274.

Відбу́ча, чі, *ж.*=**Відбу́ток.** *Нехай дурний мужик на всіх робить, за всіх платить, хай одбуває одбучі.* Мир. ХРВ. 387. *Я відбуду за гріхи відбучу.* К. ПС. 139.

Відва́га, ги, *ж.* Отвага. *Відвага мед п'є і кайдани тре.* Ном. № 4256. *Де відвага, там щастя.* Ном. № 4253.

Відва́жити, ся. См. **Відва́жувати, ся.**

***Відва́жливий, а, е.** Отважный, смелый, удалой, доблестный. Сл. Нік.

Відва́жний, а, е. Отважный, смелый. *Ой ти, Івасю, відважний козаче.* К. XII. 78.

Відва́жність, ности, *ж.* Отважность. Желех.

Відва́жно, *нар.* Отважно, смело.

Відва́жувати, жую, єш, сов. в. **відва́жити, жу, жиш,** *гл.* 1) Отвешивать, отвесить. *Відваж соли.*—**бе́беха.** Дать тумака, отвесить удар. *За віщо се він мені бебеха відважив межи плечі?* Харьк. 2)—**жизнь, життя́.** Рисковать, рискнуть жизнью. *Оддала б тепер Леся душу, аби оборонить од смерти козака, що так щиро одважив за неї свою жизнь.* К. ЧР. 173.

Відва́жуватися, жуюся, єшся, сов. в. **відва́житися, жуся, жишся,** *гл.* 1) Отвешиваться, отвеситься. 2) Отваживаться, отважиться, осмелиться, решиться. *От я не відважуся сказати йому. Давно вже хотів він признатись, що жонатий, та не признававсь. Далі одважився: треба!* МВ. (О. 1862. I. 78).

Відва́л, лу, *м.* 1) Отчаливание. Мнж. 180. *2) Отваливание. Сл. Нік.

Відвали́ти, ся. См **Відва́лювати, ся.**

Відвало́вувати, вую, єш, сов. в. **відвалува́ти, лу́ю, єш,** *гл.* Спасать, спасти, отходить. *Лікарь, спасибі йому, відвалував таки дитину.*

Відва́лювання, ня, *с.* Отваливание.

Відва́лювати, люю, єш, сов. в. **відвали́ти, лю́, лиш,** *гл.* 1) Отваливать, отвалить. *Одвалив того каменя.* Чуб. II. 50. 2) Откалывать, отколоть, отрезывать, отрезать. *Відвалив криги кусень оттакий завбільшки.* Харьк. у. *Відвалив скибу хліба.*

Відва́люватися, лююся, єшся, сов. в. **відвали́тися, лю́ся, лишся,** *гл.* Отваливаться, отвалиться. *Потроху земля відвалювалась, і він почав тонути.* Левиц. Пов. 335.

***Відвартува́ти, тую, єш,** *гл.* Отдежурить. Сл. Нік.

***Відва́рювати, рюю, єш,** сов. в. **відвари́ти, рю, риш,** *гл.* Отваривать, отварить. Сл. Нік.

***Відве́дення, ня,** *ср.* 1) Отвод, отведение. 2) Уведение. Сл. Нік.

Відвезти́. См. **Відво́зити.**

***Відве́рнення, ня,** *ср.* Предотвращение. Сл. Нік.

Відверну́ти, ся. См. **Відверта́ти, ся.**

Відвертання, ня, *с.* 1) Отворачивание. 2) Отвертывание, откручивание. 3) Вычитание. *4) Отвлечение, отвращение. Сл. Нік.

Відверта́ти, та́ю, єш, сов. в. **відверну́ти, ну́, неш,** *гл.* 1) Отворачивать, отворотить, отвращать, отвратить, поворачивать, поворотить. *Відвертає від неї очі.* МВ. II. 27. *Не годиться відвертати хліб нарізаним боком до стіни.* Чуб. I. 109. *Нехай бог відвертає.* Ном. № 5139. *Щоб я од вас лиця не відвернула.* Ном. № 3241. 2) От'езжать, от'ехать, отплывать, отплыть. *Ви, туркияничари, по маленьку, браття, ячіте, од галери одверніте.* АД. I. 216. 3) Отваливать, отвалить. *Одвернув* (камінь). Рудч. Ск. I. 86. *Годі орати!—Як годі?—*

каже чоловік.—Дві скиби тільки одвернути та й упруг. Г. Барв. 198. 4) Возвращать, возвратить. *Були в мене старости, підбрехачі твої, ну, одвернув я почеськи тобі хліб, не прогнав тебе.* Г. Барв. 455. 5) Пахать, вспахать плугом второй раз поперек или вдоль участка. Нежин. у. 6) Отклонять, отклонить что-либо. *І кулі мов рукою одвертає.* К. ЦН. 251. *Єсть такії люде, що на пожежі уміють одвернуть вітер од сусідньої оселі.* Грин. II. 324. 7) Отвлекать, отвлечь, отклонять, отклонить. *Відвертала вона мене від сеї думки. Тебе прошу, голочко: відверни злих собак од мого скота.* Чуб. I. 69. 8) О колдовстве: возвращать, возвратить первоначальный вид, отвращать, отвратить. *Зробив* (чарами), *то була біла редька, а то зусім почорніла, та вже назад не одверне, щоб чорна стала білою.* Драг. 77. 9) Вычитать, вычесть. *Жиду грошей не понесу міняти, бо він зараз довг одверне.* Бессар. 10) Отвечать, ответить. *Та чую ж, чую,—одвертає.* МВ. (КС. 1902. X. 143).

Відверта́тися, та́юся, єшся, сов. в. **відверну́тися, ну́ся, нешся,** *гл.* 1) Отворачиваться, отвороти́ться, отвернуться. *Горнеться до його серцем, відвертається лицем.* Левиц. I. 170. *Кривоніс одвернувся до своїх вовхурянців і грізно додав.* Стор. МПр. 138. 2) Отлучаться, отлучиться. *Нікуди він і не одвертався з пасіки.* О. 1861. X. 27.

***Відве́ртий, а, е.** Откровенный, открытый. Сл. Нік.

***Відве́ртість, тости,** *ж.* Откровенность, открытость. Сл. Нік.

Відверті́ти. См. **Відві́рчувати.**

Відвести́. См. **Відво́дити.**

Відвика́ти, ка́ю, єш, сов. в. **відви́кнути, ну, неш,** *гл.* Отвыкать, отвыкнуть.

Відви́лювати, люю, єш, сов. в. **відвильну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* 1) Отлучаться, отлучиться на короткое время. *Тільки одвильне куди мати,—то вже дитина й долі, упала з полу.* Пирят. у. *2) Отвиливать, отвильнуть. Сл. Нік.

Відви́люватися, лююся, єшся, *гл.* Отвиливать. Котл.

Відвину́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Отклониться, увернуться. *Він на мене з києм, я насилу відвинувся.*

Відвиса́ти, са́ю, єш, сов. в. **відви́снути, ну, неш,** *гл.* 1) Отвисать, отвиснуть. *Спідня губа відвисла.* Левиц. I. 15. 2) Свешиваться, свеситься, повиснуть. *З-під очіпка відвисло пасмо сивої коси.* Левиц. I. 3.

Відви́хуватися, хуюся, єшся и **відвиха́тися, ха́юся, єшся,** сов. в. **відвихну́тися, ну́ся, не́шся,** *гл.* 1) Отлучаться, отлучиться на короткое время. *От, увечері дід з бабою кудись відвихнулись, а дочка й давай шукать.* Рудч. II. 35. *2) Отбрыкиваться, отмахиваться, отмахнуться. *Я до єї з ділом, а вона відвихується—слухать не хоче.* Пир. у., Конон.

Відви́чити, чу, чиш, *гл.* Отучить. *От таки одвичите од сахарю.* Черниг. г. *Одвичити од горілки.* О. 1862. I. 71.

Ві́двід, воду, *м.* Резерв? *Воєвода, славний лицарь, на одводі зістав.* Гол. I. 15.

Відві́дати, ся. См. **Відві́дувати, ся.**

Відві́дач, ча, *м.* Посетитель. *Не так вже по багато набігає одвідачів.* МВ. (О. 1862. I. 84).

Відвіджа́ти, джа́ю, єш, *гл.*=**Відві́дувати.** *А як го найдете, дайте мені знати, щоби м приходила його відвіджати.* Гол. I. 64.

Відві́дини, дин, *ж. мн.* Посещение. Єв. Л. XIX. 44. *Ще більшого жалю завдав їй своїми одвідинами.* Г. Барв. 168.

Відві́дний, а, е.—час. Срок, который может быть отложен. Вх. Зн. 7.

Відві́дувати, дую, єш, сов. в. **відві́дати, даю, єш,** *гл.* Навещать, навестить, проведать. *Сідлай, хлопче, коня вороного,—поїду одвідаю кохання свого.* Чуб. V. 345. *Матінко моя, відвідай мене.* Мет. 245. *Вони там були та й її відвідали.* Змиев. у.

Відві́дуватися, дуюся, єшся, сов. в. **відві́датися, даюся, єшся,** *гл.* Наведываться, наведаться и узнать, пойти осведомиться. *А я піду додомоньку та не забавлюся, чи готовий полуденок та відвідаюся.* АД. I. 82.

Відві́дціль, *нар.*=**Ві́дціль.** *Десь ти й доріженьки відвіціль не знаєш.* Грин. III. 377.

Відві́йок, йка, *м.,* иногда во мн. ч. **відві́йки.** Щуплое зерно, которое при веянии падает в средине между мякиною и полновесным зерном. Мнж. 187. *Бідний* (сіє) *самий послід, уже одвійок од пшениці.* Грин. II.

***Відвінува́ти, ну́ю, єш,** *гл.* Наделить приданым. Сл. Нік.

Відвісти́ти, вішу́, сти́ш, *гл.* Послать весть, известие в ответ, ответить. ЗОЮР. I. 246. *Громада одвістила... що Микола добра людина.* О. 1861. VIII. 24. *Ні,—одвістив.* МВ. (О. 1862. I. 76).

Ві́двість, ти, *ж.* Ответное известие.

Відві́т, ту, *м.* Ответ. ЗОЮР. II. 207. **Одві́т оддава́ти.** Отвечать. КС. 1882. XII. 501.

Відві́тити. См. **Відвіча́ти.**

Відві́тний, а, е. Ответный.

Відві́тувати, тую, єш, *гл.* Отвечать. *Питає: «Де ти мою козу дів?»—Продав,—одвітує Климець.* Рудч. Ск. I. 67.

Відвіча́льний, а, е. Ответственный. Желех.

Відвіча́льність, ности, *ж.* Ответственность. *Темрява окривала наш український розум із давніх давен що до... нашої одвічальности перед судом культури.* К. Кр. 8.

Відвіча́ти, ча́ю, єш, сов. в. **відві́тити, чу, тиш,** *гл.* 1) Отвечать, ответить. *Вовк... питає його: «Чого ти тут ходиш?»—Сірко одвіча.* Рудч. Ск. I. 11. 2) Отвечать, нести на себе ответственность, ответить. *Смійся, смійся, а за смішки плачем одвітиш.* Ном. № 12662. *Гуляй, душа, у роскоші,—відвічаю.* Ном. № 12503. *Він одвічає, а той остається у боці.* Змиев. у.

Відві́чний, а, е. Вечный, всегда бывший. ***—ліс.** Девственный лес. *Довгий острів на Дніпрі, укритий одвічним лісом.* Стор.

Відві́чно, *нар.* От века, вечно.

Відві́ювати, ві́ю, єш, сов. в. **відві́яти, ві́ю, єш,** *гл.* Отвевать, отвеять.

Відво́дини, дин, *ж. мн.* Обед новобрачных, свекра и свекрови у тестя и тещи в последний день свадебных пиршеств—субботу той недели, в начале которой было **весі́лля**, а затем ужин тестя и тещи в хате новобрачного. МУЕ. III. 170.

Відво́дити, джу, диш, сов. в. **відвести́, веду́, де́ш,** *гл.* 1) Отводить, отвесть. *Одведи її додому.* 2) Отстранять, отстранить. 3) Взводить, взвесть. *Одвів курка і вже хотів... стріляти.* Чуб. I. 154.

Відво́зити, жу, зиш, сов. в. **відве́зти́, зу́, зе́ш,** *гл.* Отвозить, отвезти.

Відвойо́вувати, вую, єш, сов. в. **відвоюва́ти, вою́ю, єш,** *гл.* Отвоевывать, отвоевать, добыть силой. *Я вас навчив би боронити, що одвоювали вам козаки!—Який гаспид одвойовував нам наше добре, опріч нас самих.* К. ЧР. 69. *Царь іде войною на цього самого царя, шоб відвоювати у його другу дочку.* Рудч. Ск. *Я тебе від смерти відвоював.* Рудч. Ск.

Відвола́ти, ла́ю, єш, *гл.* Первоначально значило: отозвать, теперь употребляется в выраж.: **Біду́ відвола́ти.** Избавиться от беды. *Мені тебе хоч жалко, мила, біди не можна одволать.* Греб 339. **Відвола́ти** или **відвола́ти від сме́рти.** Спасти от смерти, отходить. *Бабусю Настю поховали і ледве, ледве одволали Трохима діда.* Шевч. *Він мене од смерти одволав.* Рудч. Ск. I. 128.

Відволіка́ти, ка́ю, єш, сов. в. **відво́локти́, чу́, че́ш,** *гл.* Оттаскивать, оттащить, оттягивать, оттянуть.

Відволо́га, ги, *ж.* Основное значение=**Відволо́да**=**Відли́га,** но в песне употребл. в смысле: облегчение душевное, утешение, также—утешительница. *Одна другої питається:—Подружечко одволого, одволожи живота мого: чи була ти на улиці, чи бачила жениха мого?* Лавр. 113.

***Відволо́гий, а, е.** Отсырелый. Сл. Нік.

Відволо́гнути, ну, неш, *гл.* Сделаться влажным, отсыреть. *Сухарі в погрібі одвологли.* Рк. Левиц.

Відволо́да, ди, *ж.*=**Відли́га.** Шух. I. 81.

Відволо́дати, даю, єш, *гл.* Отходить, вылечить. *На силу, та на превелику силу його відволодали. Вже і водою обливали і трусили..* Кв. I. 106. *Одволодай мою дитину єдину! Дай дання від любощей.* Г. Барв. 536.

Ві́дволож, жі, *ж.*=**Відли́га.**

Відволо́жити, ся. См. **Відволо́жувати, ся.**

Відволо́жувати, жую, єш, сов. в. **відволо́жити, жу, жиш,** *гл.* 1) Делать, сделать влажным. Вас. 153, 176. *Треба табак одволожити* (Залюбовск.). 2) Облегчать, облегчить, утешать, утешить. Лавр. 113. См. прим. при слове **Відволо́га.**

Відволо́жуватися, жуюся, єшся, сов. в. **відволо́житися, жуся, жишся,** *гл.* Сыреть, отсыреть, делаться, сделаться влажным.

Відволокти́. См. **Відволіка́ти.**

Відвор(і́)т, ро́ту, *м.* 1) Отступление. 2) Отвращение. 3) Отчисление, вычет в уплату долга, вычет из платы рабочего за прогулы и пр. Харьк. у. Волч. у. *4) Оборот, обратная сторона. Сл. Нік.

***Ві́дворіть, роти,** *ж.* Оборот, обратная сторона. *Помастю тею мастю—тай ростираю на відворіть руки* (обратною стороной руки). Крим.

***Відворо́жувати, жую, єш,** сов. в. **відворожи́ти, рожу́, жиш,** *гл.* Отвораживать, отворожить. Сл. Нік.

Відворо́тний, а, е. 1) Отвратительный. *Відворотне таке воно на смак.* *2) Обратный. Сл. Тутк. ***Відворо́тне (ого) да́ти, ви́пити.** Дать принять снадобье, зелье, способствующее прекращению любви к кому-либо. *Відворотного циганка їй давала, щоб за Йвана забулася, дак вона від того мало не кончилась—хвершал врятував.* Пир. у., Конон.

Відворо́тно, нар. 1) Отвратительно. *Як то пани їдять жаб? Воно ж одворотно.* *2) Обратно. Сл. Тутк.

Відвороча́ти, чає, *гл. безл.* Быть отвратительным. (Вовкулаці) *треба й конину їсти й падло,—одворочає.* Г. Барв. 453.

Відво́хлий, а, е. Отсырелый.

Відво́х(ну)ти, ну, неш, *гл.* Отсыреть.

Відво́хрити, рю, риш, *гл.* Отколотить. *Дав доброго диптю: відвохрив добре.* Ном. № 3961.

Відвоюва́ти. См. **Відвойо́вувати.**

Ві́двуд, да, *м.*=**Уд́од.** *Красне пір'я на відвуді, але сам смердить.* Ном. № 11201.

Відв'яза́ти, ся. См. **Відв'я́зувати, ся.**

Відв'я́зувати, зую, єш, сов. в. **відв'яза́ти, жу́, жеш,** *гл.* Отвязывать, отвязать.

Відв'язуватися, зуюся, єшся, сов. в. **відв'яза́тися, жу́ся, жешся,** *гл.* Отвязываться, отвязаться.

Відга́да, ди, *ж.* Отгадчица. Ум. **Відга́дочка.** *Бабусенько-одгадочко, одгадай сей сон.* Чуб. V. 773.

Відгада́й-сон, сна, *м.* Снотолкователь. *Усякі мені сни сняться,—де б то на їх такого відгадай-сна найти.* Лубен. у.

Відгада́ти. См. **Відга́дувати.**

Відга́дка, ки, *ж.* Отгадка.

Відга́дочка, ки, *ж.* Ум. от **відга́да.**

Відга́дувати, дую, єш, сов. в. **відгада́ти, да́ю, єш,** *гл.* 1) Отгадывать, отгадать. *Біла рілля, а чорне насіння: хто вміє—посіє, хто зна—й одгада.* Ном., стр. 303, № 472. *Бабусенько да голубонько, відгадай мені сон.* Чуб. 2) Отвечать, ответить. *Чи я тобі не казала: купи мені стрічку, а ти мені одгадав: переночуй нічку.* Грин. III. 655.

Відга́л, лу и відга́ль, лю, *м.* Остановка, отдых, перерыв. *Петро без відгалу робить.* Борз. у. *Так то проживає Олеся, працюючи без спочинку, без відгалю.* МВ. I. 47. **На відга́лі.** На досуге, во время отдыха. *У вільну годину, на одгалі, як пани роз'їхались у гості, пішов мерщій до панотця.* Ком. I. 20. **На ове́с нема́ й відга́лу.** На овес постоянный спрос. Борз. у.

***Відгалу́ження, ня,** *ср.* Ответвление. Сл. Нік.

Відганя́ти, ня́ю, єш, сов. в. **відігна́ти, віджену́, не́ш,** *гл.* Отгонять, отогнать. *Курка як співа, то відганяє ворогів.* Чуб. I. 58.

Відга́рбувати, бую, єш, сов. в. **відга́рбати, баю, єш,** *гл.* Отнимать, отнять, отобрать. *Насилу відгарбав свого кожуха від брата.*

Відге́тькуватися, куюся, єшся, сов. в **відге́тькатися, каюся, єшся,** *гл.* Избавляться, избавиться, отделаться от чего. *Чим же Марко одгетькався од некрутства?* Волч. у. (Лобод.).

Відгі́н, го́ну, *м.* Отбой. *Від баб одгону нема.*

Відглу́шувати, шую, єш, сов. в. **відглуши́ти, шу́, шиш,** *гл.* Колотить, отколотить, отдуть. *Хто було захоче, той мене й одглушить.* Г. Барв. 51.

Відгнива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **відгни́вати, гнию́, е́ш,** *гл.* Отгнивать, отгнить.

Відгові́тися, ві́юся, єшся, *гл.* Отговеться. *Нехай попереду піде та відговіється.* Ном. № 5474.

Відговори́ти, ся. См. **Відгово́рювати, ся.**

Відгово́рювати, рюю, єш, відговоря́ти, ря́ю, єш, сов. в. **відговори́ти, рю́, риш,** *гл.* Отговаривать, отговорить. *Як став одговорувать, так одговорив.* Рудч. Ск. II. 74.

Відгово́рюватися, рюються, ється, сов. в. **відговори́тися, рю́ся, ришся,** *гл.* Отговариваться, отговориться, отвечать, ответить. *Була слава, була слава, стали й поговори... я за славу сама стану, та й одговорюся.* Мил. 75.

Відгоди́тися. См. **Відгожа́тися.**

***Відгодо́ваний, а, е.** Упитаный, откормленный. Сл. Нік.

Відгодо́вувати, вую, єш, сов. в. **відгодува́ти, ду́ю, єш,** *гл.* Откармливать, откормить.

Відгожа́тися, жа́юся, ється, сов. в. **відгоди́тися, джу́ся, дишся,** *гл.* 1) Отлучаться, отлучиться. *В иншого* (москаля) *є й гроші, купив би собі чого, та не взята річ: не можна йому відгодитися. Дісне кажу тобі: його немає в селі; він десь поїхав, одгодивсь на малий час.* 2) Отплачивать, отплатить услугой за услугу, пригодиться в беде *Гонять вовки козу. Коза каже... «Оборони!» Той... узяв і вбив вовка. Коза йому сказала: «Я тобі одгоджуся в турецькій землі».* Грин. II. 64.

***Ві́дголос, су,** *м.* 1) Эхо. 2) Отражение (явления). Сл. Нік.

***Відголо́с(н)ий, а, е.** Отзвучный, созвучный. Сл. Нік.

Ві́дгомін, мону, *м.* Отзвук, отголосок. *Запізнений відгомін гайдамацького гомону.* Г. Барв. 27.

Відго́нити, ню, нить, *гл.* 1)=**Відгоня́ти.** 2) Отдавать, припахивать. *Вода чимсь одгонить.* Кролев. у. *Чим наївся, тим і відгонить.* Нежин. у. *На сім дворищі... від усього пусткою відгонить.* Св. Л. 310. *Місцина справді стала пустирем одгонити.* Мир. ХРВ. 24.

Відгорі́ти. См. **Відгоря́ти.**

Відгорну́ти, ся. См. **Відгорта́ти, ся.**

Відгоро́джувати, джую, єш, сов. в. **відгороди́ти, джу́, дить, ся,** *гл.* Отгораживать, отгородить.

Відгоро́джуватися, джуюся, ється, сов. в. **відгороди́тися, джу́ся, дишся,** *гл.* Отгораживаться, отгородиться.

Відгорта́ти, та́ю, єш, сов. в. **відгорну́ти, ну́, неш,** *гл.* 1) Отгребать, отгресть. *Відгорни жар з припічка у піч. Землю відгорта.* Мнж. 129. *Відгорнули пісок.* 2) Отворачивать, отворотить. *Відгорнув полу, сягнув до кишені.*

Відгорта́тися, та́ються, ється, сов. в. **відгорну́тися, ну́ся, нешся,** *гл.* 1) Отгребаться, отгресться. *Єсть там такий млин і дванадцять каміней, що само і мелеться, і само насипається, само відгортається і само в мішки набивається.* Рудч. Ск. I. 123. 2) Отворачиваться, отворотиться. 3) Перестать ласкаться. *Пригорнулась дівчина до козака, як сонечко зійшло, а відгорнулася, як сонечко зайшло.*

Відго́ртувати(ся), тую(ся), еш(ся), *гл.*=**Відгортати(ся) 1 и 2.**

Відгоря́ти, ря́ю, єш, сов. в. **відгорі́ти, рю́, ри́ш,** *гл.* Отгорать, отгореть. *Уже на коневі і хвіст одгорів.* Рудч. Ск. I. 118.

Відгосподарюва́ти, рю́ю, єш, *гл.* Перестать быть хозяином.

***Відго́стрювати, рюю, єш,** сов. в. **відгостри́ти, рю́, ри́ш,** *гл.* Оттачивать, отточить. Сл. Нік.

Відгребти́, ся. См. **Відгріба́ти, ся.**

Відгриза́ти, за́ю, єш, сов. в. Отгрызать, отгрызть.

Відгриза́тися, за́юся, ється, сов. в. **відгри́зтися, зу́ся, зе́шся,** *гл.* 1) Отгрызаться, отгрызться. *Вовчими зубами відгризуся, ведмежою силою відборюся.* Чуб. I. 95. 2) Отгрызаться, отгрызться, отбраниться. *Як напало на мене семеро перекупок, то ледві одгризлась.* ЗОЮР. I. 147.

Відгріба́ти, ба́ю, єш, сов. в. **відгребти́, гребу́, бе́ш,** *гл.* 1) Отгребать, отгресть. *Які руки загрібали, щоб ті і відгрібали.* Чуб. I. 99. 2) Отбрасывать, отбросить, отталкивать, оттолкнуть

(ногою, рукою). *Літом одгрібають ногами, а взімі брали б руками.* Ном. № 559.

Відгріба́тися, ба́юся, є́шся, сов. в. **відгребти́ся, бу́ся, бе́шся,** *гл.* 1) Отгребаться, отгресться. 2) Отбиваться, отбиться, защищаться, защититься. *Ні, я не одгрібався руками ніяк од нього, то й не міг ударити.* Александров. у. (Залюбовск.). *Ніяк я від його* (лиха) *ні одіб'юся, ні одгребуся.* Мир. ХРВ. 393. *Та бог з вами!—одгрібався Чіпка,—не рад, що й зачепив таку причепу.* Мир. ХРВ. 177.

Відгрі́вати, ва́ю, є́ш, сов. в. **відгрі́ти, грію, єш,** *гл.*—**сир.** Греть в печи простоквашу, чтобы сыворотка отделилась от творога. Св. Л. 5.

Відгрі́мнутися, нуся, нешся, *гл.* Крикнуть в ответ. *Бодай тому шинкареві таке життя добре!—одгрімнувсь дядько.* МВ. (О. 1862. III. 75).

Відгро́м, му, *м.? І гроші побрали, і водгрому немає.* Ном. № 13213.

Відгрома́джувати, джую, єш, сов. в. **відгрома́дити, джу, диш,** *гл.* Отгребать, отгресть (сено).

Відгроми́ти. См. **Відгро́млювати.**

Відгро́млювати, люю, єш, сов. в. **відгроми́ти, млю́, миш,** *гл.* Отбивать, отбить силой, отражать, отразить. *Він* (рештант) *і пакет одгромив у мене: мене схопив за груди та зіпхнув з воза, а сам з возом і з пакетом хода.* Новомосковск. у. (Залюбовск.).

Ві́дгук, ку, *м.* Отклик.

Відгука́ти. См. **Відгу́кувати.**

Відгука́тися, ка́юся, єшся, *гл.* = **Відгукну́тися.** *На кожний гук не одгукаєшся.* Ном. № 4715.

Відгукну́тися. См. **Відгу́куватися.**

Відгу́кувати, кую, єш, сов. в. **відгука́ти, ка́ю, еш,** *гл.* 1) Выкликать, выкликать. *Куди се ти так забрався, що ледве-не ледве відгукав тебе.* Киев. г. 2) Звать обмершее дитя с целью привести его в чувство. Мил. 19.

Відгу́куватися, куюся, єшся, сов. в. **відгукну́тися, ну́ся, не́шся,** *гл.* Откликаться, откликнуться. *На моє прохання відгукнулись.*

Ві́дгулень, льня, *м.* Домашняя лошадь, отбившаяся в табун диких лошадей. О. 1862. 17—19.

Відгу́лити, лю, лиш, *гл.* Отклонить. *А батько оце умисне кажуть, щоб мене від роботи відгулити.* Федьк.

Відгу́лювати, люю, єш, сов. в. **відгуля́ти, ля́ю, єш,** *гл.* 1) Отпраздновать, отпировать. *Зараз одгуляли весілля.* Рудч. Ск. I. 129. *2) О животных: случаться, случиться. *Забірай і булану на поставень, буде пастися—бо вже відгуляла вчора.* Пир. у., Конон.

Відгусти́, ду́, де́ш, *гл.* Окончить гудеть, шуметь. *Одгуло весілля, зосталися молоді самі у хаті.* МВ. (О. 1862. I. 95).

Віддава́ння, ня, *с.*=**Віддання́.** Ум. **Віддава́ннячко.** *Покинула сина та ще й не женила; покинула дочку на віддаваннячку.* Нп.

Віддава́ти, даю́, е́ш, сов. в. **віддати, да́м, даси́,** *гл.* 1) Отдавать, отдать. *А син старець та свого не вживає, та все його хортам віддаває.* Чуб. I. 173. *Взяв той собака буханець та й віддав вовкові.* Рудч. Ск. I. 9. **Віддати бо́гові ду́шу.** Умереть. *Закричав дід дивними голосами та й богу душу віддав.* Чуб. I. 156.—**хвалу́.** Воздать хвалу, восхвалить. *Хвалу богові оддав.* МВ. I. 16.—**на добри́день.** Пожелать доброго дня. *І добридень мені оддала.* Левиц. I. 14. —**покло́н.** Поклониться. *Матері божій поклін оддавши.* Чуб. I. 160. *—**на рі́шення.** Предоставлять решению. Сл. Нік. 2) Выдавать, выдать замуж. *Тоді дівку віддавай, коли люде трапляються.* Ном. № 5928. *Як будуть тебе, моя мила, за иншого віддавати, пиши листа на папері, давай мені знати.* Мет. 60. 3) Передавать, передать, выражать, выразить. 4) Протягивать, протянуть голосом при конце песни, причем делается рулада от высокого к низкому на октаву. *У нас так завше: яку б пісню не співала, то усе віддає.* Любеч. 5) Теплеть, потеплеть. *Уранці було холодно, а вдень трохи оддало.* Константиноград. у.

Віддава́тися, даю́ся, е́шся, сов. в. **віддати́ся, да́мся, даси́ся,** *гл.* 1) Отдаваться, отдаться. Левиц. Пов. 81. 2) —**за ко́го.** Выходить, выйти замуж. *Чого журиться? Нехай та журиться, що віддається.* Ном. № 2265. *Мамко моя старенькая, хочу ся віддати, коли б прийшли старостоньки до нашої хати.*

Гол. І. 197 3) Отдаваться, отдаться (о звуке и пр.). *Як Тетяна засміється, в душі радість оддається.* Котл. МЧ. 4) Выражаться, выразиться, передаваться, передаться, отражаться, отразиться. *В тих писаннях красний божий мир і чоловіча жизнь.... не оддались так правдиво, як воно єсть у нас перед очима.* К. Гр. Кв. 19.

***Віддáвлювати, люю, еш,** сов. в. **віддавúти, влю́, ви́ш,** *гл.* Отдавливать. Сл. Нік.

***Віддáвна,** *нар.* Издавна. Сл. Нік.

Віддалéки, *нар.* Издали. *Іще оддалеки зачув Петро глухий галас, мов на ярмарку.* К. ЧР. 257.

***Віддáлений, а, е.** Отдаленный. Сл. Нік.

Віддалúти, ся. См. **Віддаля́ти, ся.**

Віддалí, *нар.*=**Віддалíк.** *Я став собі оддалі і дивлюся, що то він робитиме.* Волч. у.

Віддалíк, *нар.* Поодаль. *А лисиця оддалік стоїть.* Рудч. Ск. І. 21.

Віддалíти, лíю, еш, *гл.* Поотстать, отдалиться. *Не жени коні: лоша віддаліло—не здожене. Усе вже те оддаліло, проминуло.* МВ. (О. 1862. І. 95).

Ві́ддаль, *нар.* Издали. *Відьми так не вдариш, а треба кинуть на-оддаль, то попадеш.* Грин. І. 66.

Віддаля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **віддалúти, лю́, ли́ш,** *гл.* Отдалять, отдалить, удалять, удалить. *Бог віку прибавив, а від смерти оддалив.* Ном. № 13920.

Віддаля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **віддалúтися, лю́ся, ли́шся,** *гл.* Отдаляться, отдалиться, удаляться, удалиться. *Тепер же я сиротина у світі зосталась, що від роду віддалилась, а від села одійшла.* Чуб. V. 747.

Віддáниця, ці, *ж.* Невеста. О. 1861. XI. 49. Св. Л. 134.

***Віддáність, ости,** *ж.* Преданность. Сл. Нік.

Віддáння, ня, *с.* 1) Отдача. *Шість кабанів чорт мав, бідному чоловікові дав і на вічне віддання пропало.* Драг. 7. *Позичив ледачому гроші—десь на вічне вже віддання.* 2) Выход замуж. Св. Л. 197. **Дíвчина на віддáнні.** Девушка-невеста, взрослая девушка. *У мене ж дочка на відданні.* Г. Барв. 11. 3) Народный праздник 15 января. ХС. І. 74. Чуб. III. 5. ***—до сýду.** Предание суду. Сл. Нік. Ум. **Віддáннячко.** *Маю сестру на відданнячку.* Гол. IV. 547.

Віддаро́вувати, вую, еш, сов. в. **віддарувáти, ру́ю, еш,** *гл.* Отдаривать, отдарить.

Віддаро́вуватися, вуюся, ешся, сов. в. **віддарувáтися, ру́юся, ешся,** *гл.* Отдариваться, отдариться.

Віддáрок, рку, *м.* Обратный подарок. МУЕ. III. 76. **Віддáрки дава́ти.** Отдаривать. Маркев. 126.

Віддáти, ся. См. **Віддава́ти, ся.**

Віддáток, тку, *м.* 1) То, что нужно отдать. *2) Отдача. Сл. Нік.

Віддáха, хи, *об.* Отдающий, отдающая *Будь узяха, будь і оддаха.* Ном. № 10651.

Віддáча, чі, *ж.* = **Віддáння 1 и 2. На оддáчі** (донька) = **На віддáнню.** Чуб. IV. 63.

Віддéрти, ся. См. **Віддира́ти, ся.**

***Віддéртий, а, е.** Отодраный. Сл. Нік.

Віддивúтися, влю́ся, вишся, *гл.* Окончить смотреть. Умирающая говорит: *Очі ж мої каренькії віддивилися, уста ж мої сахарнії відговорилися.* Чуб. І. 771.

Віддимáти, маю, еш, сов. в. **віддýти, відóдму, меш,** *гл.* 1) Отдувать, отдуть. 2) **Віддимáти гýби.** Выпячивать губы. Переносно: сердиться. *Оддув губи як капиці.* Ном. № 3368.

Віддимáтися, мáюся, ешся, сов. в. **віддýтися, відóдмуся, мéшся,** *гл.* 1) Отдуваться, отдуться. 2) О губах: выпячиваться, выпятиться. *Очі горять, губи оддулись.* Мир. ХРВ. 33.

Віддира́ти, ра́ю, еш, сов. в. **віддéрти** и **відідра́ти, деру́, ре́ш,** *гл.* 1) Отдирать, отодрать, отрывать, оторвать. *Відірвав нитки, утяг у голку та й почав пришивати до чумарки те, що віддер.* Харьк. 2) Только несов. в. Отплясывать, откалывать. *Метелиці та гопака гуртом віддирають.* Шевч.

Віддира́тися, ра́юся, ешся, сов. в. **віддéртися** и **відідратися, деру́ся, ре́шся,** *гл.* Отдираться, отодраться, отрываться, оторваться.

***Ві́ддих, ху,** *м.* Дыхание. *З тьми «Невідомого» з'явився я на світ—і пер-*

шии віддих, і перший рух мій—в темряві матернього лона. Коцюб.

Віддиха, хи, *ж.* Отдых. *Трихи та мнихи—нема оддихи.* Ном. № 10952.

Віддиха́ння, ня, *с.* Отдохновение. *Пішов у темний лужок на віддихання.* Чуб. V. 773.

Віддиха́ти, ха́ю, єш, сов. в. **віддихати, хаю, єш** и **відітхну́ти, ну́, неш,** *гл.* 1) Переводить, перевести дух, стать свободно дышать. *Дише, дише, поки віддише.* 2) Отдыхать, отдохнуть. *Полягайте та віддиште трохи.* Рудч. Ск. I. 92. *Прийшов у ліс і ліг оддихати.* Чуб. I. 5. *Сіла одітхнути.* Левиц. I. 39.

Віддихатися, ха́юся (шуся), єшся, (шешся), *гл.* = **Віддиха́ти 1.** *Засапався, ніяк не віддишуся.*

***Віддихо́вий, а, е.** Дыхательный. Сл. Нік.

Віддівува́ти, ву́ю, єш, *гл.* Прожить девичью жизнь. *Я вже своє дівоцтво віддівувала.* Киев. г.

Віддіжу́рити, рю, риш, *гл.* Заморить работой. *Мабуть добре Карпа на панщині віддіжурили, що на улиці нема.* Васильк. у.

Ві́дділ, лу, *м.* 1) Отдел, раздел. *Старший син, швець, уже й одружився і на одділ пішов.* Г. Барв. 487. 2) Отряд. *На вулиці відділ царського війська не допускав, щоб тиснулася товпа.* Лепкий. *3) Отделение, факультет. Сл. Нік.

Відділи́ти, ся. См. Відділя́ти, ся.

***Ві́дділок, лку,** *м.* Отделение, отдел.—**ваго́ну.** Отделение, купэ вагона. Сл. Нік.

Відділя́ти, ля́ю, єш, сов. в. **відділи́ти, лю́, лиш,** *гл.* Отделять, отделить; уделять, уделить. *Одділи маненьку часточку землі на моє ім'я.* Чуб. I. 143. *Одділив йому половину царства.* Рудч. Ск. II. 75.

Відділя́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **відділи́тися, лю́ся, лишся,** *гл.* Отделяться, отделиться.

Віддрючкува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Побить палкой. Славяносерб. у.

Віддуба́сити, шу, сиш, *гл.* Отколотить, отдуть. Стор. I. 239.

Віддува́ти, ся. См. **Віддима́ти, ся.**

Віддухати, хаю, єш, *гл.*=**Віддухопе́лити.** *А що, добре тебе оддухали?* Пирят. у.

Віддухопе́лити, лю, лиш, *гл.* Отколотить. *Иноді віддухопелять добре.* Г. Барв. 365.

Віддуши́ти. См. **Віддуша́ти.**

Віддуша́ти, шую, єш, сов. в. **віддуши́ти, шу́, шиш,** *гл.* Отдавливать, отдавить. *Віддушувати сир.*

Віддюба́рити, рю, риш, *гл.* Отколотить, сильно побить. О. 1862. II. 58.

Віддя́ка, ки, *ж.* Благодарность; отплата; возмездие. Ум. **Віддя́чка.**

Віддя́кувати, кую, єш, віддя́чити, чу, чиш, *гл.* 1) Отблагодарить. Ном. № 12068. 2) Отомстить, отплатить. Ном. № 12068. 2) Отомстить, отплатить. *Віддячим діявольським синам, гукали громадяне, віддячим!* Стор. МПр. 51.

Віддя́куватися, куюся, єшся, віддя́читися, чуся, чишся, *гл.* = **Віддя́кувати, віддя́чити.** Грин. I. 114. *Я не зможу тобі віддячитися.* Федьк.

Віддя́чка, ки, *ж.* Ум. от **віддя́ка.**

Віддя́чливий, а, е. Старающийся отблагодарить чем-либо. *Він такий оддячливий був.* Черниг. у.

Віде́й, *нар.*=**Відай.**

Віде́льга, ги, *ж.* = **Відли́га.** Вх. Зн. 7.

***Віде́нський, а, е.** Венский. Сл. Нік.

***Віде́нець, нця,** *м.* Венец, житель гор. Вены. Сл. Нік.

Віде́речко, віде́рко, ка, *с.* Ум. от **відро́.**

Відерко́вий, а, е. Ведерный.

Віде́рник, ка, *м.* 1) Делающий ведра. 2) Горшок, чугун вместимостью в 1 ведро. *Купила собі горщик-відерник.*

Віде́рце, ця, *с.* Ум. от **відро́.**

Від'е́мний, а, е. 1) О зерне: легковесный и потому отлетающий при провеивании вместе с мякиной. *Од'ємна пшениця.* Рк. Левиц. *2) Отрицательный. Сл. Дубр.

Віджа́лувати, лую, єш, *гл.* Не пожалеть дать. *Родителів має* (черниця) *заможних, то нехай родителі оджалують їй дещо на прожиття, бо вселилася вона у їх в такім убожестві, що й не сказати.* МВ. II. 164. *Віджалуйте гроші на таке діло.*

Віджа́рити, рю, риш, *гл.* Отпороть розгами, высечь. *Узяли його лакеї на*

станю та так оджарили, що ні лягти, ні сісти. Мир. ХРВ. 53.

Віджартóвуватися, вуюся, єшся, сов. в. **віджартувáтися, тýюся, єшся,** *гл.* *Отшучиваться, отшутиться. *Став шинкар свою жінку зневажати; вона усе оджартовувалась, сміялася.* МВ. II. 185.

I. Віджáти. См. **Віджимáти.**

II. Віджáти. См. **Віджинáти.**

Віджáхувати, хую, єш, сов. в. **віджахнýти, нý, нéш,** *гл.* Отгонять, отогнать страхом, вообще отогнать, отбить силой, оружием. *Помогла тобі від Польщі Москву віджахнути.* К. XII. 65. *Воюй добре, щоб вражих черкесів оджахнути.* О. 1861. XI. Кух. 9.

***Віджáхуватися, хуюся, єшся,** сов. в. **віджахнýтися, нýся, нéшся,** *гл.* Отскакивать, отскочить от кого в ужасе, в испуге. (Відьми) *кинулись на Пантелемона і оджахнулись од круга.* Грин. I. 67.

Віджива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **віджи́ти, живý, вéш,** *гл.* 1) Оживать, ожить; приходить, придти в себя. 2) Отживать, отжить. *Він уже свій вік оджив.*

Віджи́ти, ві́ю, єш, *гл.* Ожить. *Дожидали побачиться так, як дня соняшного, що його дожидає чоловік і радіє, одживіє, діждавшися.* МВ. (О. 1862. I. 78).

***Віджи́влення, ня,** *ср.* Оживление, воскрешение. Сл. Нік.

Віджи́вля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **відживи́ти, влю́, виш,** *гл.* Оживлять, оживить. *Те кохання, що його оджившло, живу й муку йому собою завдало.* МВ. (О. 1862. I. 78).

***Віджи́лий, а, е.** 1) Оживший. 2) Отживший. Сл. Нік.

Віджима́ти, ма́ю, єш, сов. в. **віджáти, відіжмý, меш,** *гл.* Выкручивать, выжимать, выжать мокрое белье. *А дівка-чорнявка порається у другій хаті—віджимає сорочки.* Рудч. Ск. II. 151 *Мотря стала віджимати сорочки з відмоки.* Левиц. КС 43.

Віджина́ти, на́ю, єш, сов. в. **віджáти, відіжнý, нéш,** *гл.* Жать, сжать за долг.

Віджина́тися, на́юся, єшся, *гл.* О жнеце: работая, обгонять остальных жнецов. *Оджинатись од женців.*

Віджи́ріти, рію, єш, *гл.* Отжиреть.

Віджи́ти. См. **Віджива́ти.**

Віджобони́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Отшептать. *А баба таки віджобоніла трохи хоробу.*

Віджува́ти, жую́, є́ш, *гл.* Отжевать. *Теля віджувало рукава в сорочці.*

Віджуха́ритися, рюся, ришся, *гл.* Отделаться. *Насилу віджухарився від десятника.*

Відза́ддя, дя, *с.* Мякина. Желех. Ум. **Відза́ддячко.** *Що ж она діє? Золото пряде. Ходім до неї колядувати, ой чей же нам дасть по колядочці, по колядочці, хоть відзаддячко, хоть відзаддячко, хоть відпрядочки.* Гол. IV. 31.

***Відзвича́єний, а, е.** 1) Отвыкший. 2) Отученный. Сл. Нік.

Відзвича́їти. См. **Відзвича́ювати.**

Відзвича́ювати, ча́юю, єш, сов. в. **відзвича́їти, ча́ю, їш,** *гл.* Отучать, отучить. Желех.

Відзволи́ти, ся. См. **Відзволя́ти, ся.**

Відзволя́ти, ля́ю, єш, сов. в. **відзво́лити, лю, лиш,** *гл.* Освобождать, освободить, выручить. Рудч. Ск. I. 138. *Отто одзволив* (од чортів) *він сина.* Драг. 51. *Ти одзволив нас од смерти.* Рудч. Ск. I. 120.

Відзволя́тися, ля́юся, ешся, сов. в **відзво́литися, люся, лишся,** *гл.* Освобождаться, освободиться. *Одзволилась єси від недуги твоєї.* Єв. Л. XIII. 12.

Відзе́мок, мка, *м.* Часть древесного ствола до ветвей.

Відзива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **відізва́ти, зву́, веш,** *гл.* Отзывать, отозвать.

Відзива́тися, ва́юся, єшся, сов. в. **відізва́тися, зву́ся, вешся,** *гл.* Отзываться, отозваться. Чуб. I. 141.

***Відзивни́й, а, е.** Отзывчивый. Сл Нік.

Ві́дзимки, ків, *м. мн.* Исход зимы, время после зимы, когда еще возвращаются зимние явления. Берд. и Житом. у

***Ві́дзимок, мку,** *м.* Отзимье. Сл Нік.

Відзіґо́рний, а, е. Франтоватый *Така відзіґорна—не впади, пороше, на моє хороше.* Уман. у., Подольск. у. См **Фіціґо́рний.**

Відзімува́ти, му́ю, єш, *гл.* Перезимовать

Відзіря́тися, ря́юся, єшся, *гл.* Скалить зубы. *Лежить собака та й відзіряється.* Полт. *Їй би усе тільки до хлопців відзірятися.* Полт.

Відзна́ка, ки, *ж.* Знак; отметка. Желех.

Відзнача́ти, ча́ю, єш, сов. в. **відзначи́ти, чу́, чи́ш,** *гл.* Отмечать, отметить.

Відзнача́тися, ча́юся, єшся, сов. в. **відзначи́тися, чу́ся, чи́шся,** *гл.* Отражаться, отразиться, обозначаться, обозначиться. *Ні в чім так не відзначилась душа, як у пісні. Все, що перейшло через серце і розум* (українського народу), *одзначилось в нашій рідній мові.* О. 1861. IV. 31.

Відзоли́ти. См. **Відзо́лювати.**

Відзо́лювати, люю, єш, сов. в. **відзоли́ти, лю́, лиш,** *гл.* 1) Щелочить, выщелочить (белье)). 2) Бранить, выбранить. *Так його, так!... одзоліть його!* Мир. Пов. II. 62.

Відзя́пити, плю, пиш, *гл.* Отворить, распахнуть. *Відзяпити двері навстяж.*

***Ві́ди.** Название буквы веди. Сл. Нік.

***Віді,** *нар.* Должно быть, наверное. *Коли ти Бистрець знаєш, то, віді, ти й Захарину знаєш, думаю я, та й покидаю пусту журу.* Черемш. *Ага, кажу, десь ця пішла з доньков, віді, до мами.* Черемш.

Відібра́ти. См. **Відбіра́ти.**

Відігна́ти. См. **Відганя́ти.**

Відіграва́ти, граю́, е́ш, сов. в. **відігра́ти, гра́ю, єш,** *гл.* Играть, сыграть. *Дав йому своєї скрипки одограть весілля.* Грин. II. 58—59.

Відіграва́тися, граю́ся, е́шся, сов. в. **відігра́тися, гра́юся, єшся,** *гл.* 1) Быть игранным, сыгранным. 2) Отыгрываться, отыграться.

Відідни́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Вынуть дно у бочки.

Відідра́ти, віддеру́, ре́ш, *гл.*=**Віддере́ти.**

Відідра́тися, віддеру́ся, ре́шся, *гл.*=**Віддере́тися.** *Відодреться латка від одежини.* Єв. Мт. IX. 16.

Відізва́тися. См. **Відзива́тися.**

Відійма́ти, ма́ю, єш, сов. в. **відійня́ти, йму́, меш,** *гл.* Отнимать, отнять. Грин. III. 519. *Воли випрягає, пугу одійма́є.* Чуб. V. 279. *Що малий пан відпить, то і великий не відойме.* Ном. № 1277.

Відійма́тися, ма́юся, єшся, сов. в. **відійня́тися, йму́ся, мешся,** *гл.* 1) Расставаться. *Не клопоч мені голови, бо я і так клопіт маю, від роду ся відіймаю.* Pauli. *2) Отниматься, отняться.

Відійти́. См. **Відхо́дити.**

Відімкну́ти. См. **Відмика́ти.**

Відімсти́ти. См. **Відімща́ти.**

Відімча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Быстро отвезти или отнести. *Ой ти, коте сірий, та вимети сіни, а ти, кішко, не ворчи, піди сміття одімчи.* Мил. 43. *Одімчить було который возом... харчі там і барило.* Сим. 222.

Відімща́ти, ща́ю, єш, сов. в. **відімсти́ти, мщу́, сти́ш,** *гл.* Отомщать, отомстить. *Ой панове гайдамаки, добре себе майте, що за мого пана Йвана ляхам одомщайте.* Нп.

Відімще́ння, ня, *с.* Отмщение. *Спасенна смерть! Летіте, вірні душі, до бога правди, бога відімщення.* К. ЦН. 241.

Відіпня́ти. См. **Відпина́ти.**

Відіпра́ти, ся. См. **Відпіра́ти, ся.**

Відіпрі́ти, прію́, еш, *гл.* О льде: оттаять. *Як пішли були дощі, од берега відопріла крига, а то всюди лежить недвижима.* Волч. у.

Відіпхну́ти. См. **Відпиха́ти.**

Відіп'я́ти. См. **Відпина́ти.**

Відірва́ти, ся. См. **Відрива́ти, ся.**

Відісла́ти. См. **Відсила́ти.**

Відіспа́ти, сплю́, спи́ш, *гл.* 1) Проспать. **Відіспа́ти ове́ць.** Проспать до тех пор, пока овцы разбредутся. *Як чабан одіспав вівці, то, прокинувшися, голосить за ними, і пішов шукати.* О. 1862. V. Кух. 34. 2) Отоспаться, не доспав, наверстать и выспаться потом. *Одіспав сьогодні за ввесь тиждень.*

Відіткну́ти, ся. См. **Відтика́ти, ся.**

Відітну́ти, тну́, неш, *гл.*=**Відтя́ти.** *Відотну тобі хвіст.* Стор. I. 221.

Відітхну́ти. См. **Віддиха́ти.**

Від'їда́ти, да́ю, єш, сов. в. **від'їсти, їм, їсть,** *гл.* 1) От'едать, от'есть. *Розжалобився, як вовк над поросям: від'їв ніжки, та й плаче.* Ном. № 4692. 2) Только сов. в. Кончить есть, с'есть. *То беріть та їжте!—Я вже, каже, своє од'їв.* Грин. I. 53. 3) Наверстывать, наверстать потерянное в еде, с'ев разом. *Їж, від'їдай*

за снідання, бо тобі й поснідати не довелось. Харьк.

Від'їда́тися, да́юся, єшся, сов. в. **від'їстися, їмся, їсися,** *гл.* 1) Откармливаться, откормиться. 2) **Їсти як зва́рить, то не від'їсися.** Так вкусно сварит, что все ел бы. Св. Л. 17.

Від'їзд, ду, *м.* От'езд.

Від'їзджа́ти, жа́ю, єш, *гл.*=**Від'їзди́ти.** *Ой куди ти їдеш, куди від'їжджаєш, ти, козаченьку Марку?* Мет. *Покидає, від'їжджає в Китай городочок.* Мет.

Від'їздити, джу, диш, *гл.* От'ездить, кончить, перестать ездить. *Од'їздила вже своє.* Сим. 236.

Від'їзди́ти, джу́, ди́ш, сов. в. **від'їхати, їду, деш,** *гл.* 1) От'езжать, от'ехать от чего. *Від'їхав уже від воріт.* 2) Уезжать, уехать. *До города Крилова від'їздити.* Макс.

Від'їзди́й, а́, е́. Который на от'езде, прощальный *Так може, діду, й од'їздної* (чарки)? О. 1862. I. 51. **Від'їзднé**=**Відклінне.**

Від'їсти, ся. См. **Від'їдати, ся.**

Від'їхати. См. **Від'їзди́ти.**

Відка́джувати, джую, єш, сов. в. **відкади́ти, джу́, диш,** *гл.* Оканчивать, окончить кадить.

Відка́з, зу, *м.* Ответ. Стор. II. 23. МВ. I. 133.

Відказа́ти, ся. См. **Відка́зувати, ся.**

***Відказо́вий, а, е.** Ответный. Сл. Нік.

Відка́зувати, зую, єш, сов. в. **відказа́ти, жу́, жеш,** *гл.* 1) Отвечать, ответить. *Як Христа дочитаються, то не одказуючи йому: «воистину воскресе», побажай чого: так і станеться.* Ном. № 289. *Ішов козак дорогою: «помагайбі, женче!» Вона ж йому відказала: «Здоров бувай, серце».* Нп. 2) Оставлять, оставить в наследство, завещать.

Відка́зуватися, зуюся, єшся, сов. в. **відказа́тися, жу́ся, жешся,** *гл.* Отговариваться, отговориться.

Відкалаба́нити, ню, ниш, *гл.* Околотить. *Та так його одкалабанили, шо він ледві додому дотягся.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Відкалата́ти, та́ю, еш, *гл.* Отзвонить.

Відкара́скуватися, куюся, єшся, сов. в. **відкара́скатися, каюся, єшся,** *гл.* Отвязываться, отделаться, отбояриться. *Лихим лихом причепився, насилу відкараскався від його.* Черк. у.

Відка́сник, ка, *м.* Раст. а) Asperugo gallioides. ЗЮЗО. I. 113. б) Carlina vulgaris L. ЗЮЗО. I. 116. в) Thalictrum flavum L.

Відка́суватися, суюся, єшся, сов. в. **відкаснýтися, нýся, нéшся,** *гл.* Отставать, отстать, отвязаться, *отстраняться, отстраниться. *Од мене, бабо, відкаснися, і не тілько на яві—і ві сні не снися.* Ном. *Одкаснись від мене і від лиця мого.* Ном *Налякати хоче, аби ми від неї відкаснулись.* Г. Барв. 206.

Відкатува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Сильно избить.

Відка́шлюватися, лююся, єшся, сов. в. **відка́шлятися, ляюся, єшся,** *гл.* Откашливаться, откашляться.

***Відка́чувати, чую, еш,** сов. в. **відкача́ти, чаю, еш,** *гл.* Откачивать, откачать. Сл. Нік.

Відква́шувати, шую, еш, сов. в. **відква́сити, шу, сиш,** *гл.* Выпячивать, выпятить. *Як молодик гострий та черево відквасив, то місяць буде дощовий.* Грин. I. 11 3) — **гу́би.** Надуться, сделать недовольную физиономию

Ві́дки, *нар.*=**Ві́дкіль.** *Відки йдете?—З-під Дунаю.* Гол. I. 98. ***Не ма́ю ві́дки (плати́ти).** Не из чего (платить), нет средств. Сл. Нік.

Ві́дкид, ду, *м.* Скат, покатость, склон. *Сіла... на одкиді скелі.* Левиц. I. 254.

Відкида́ння, ня, *с.* 1) Отбрасывание. *2) Неприятие. Сл. Нік.

Відкида́ти, да́ю, еш, сов. в. **відки́нути, ну, неш,** *гл.* 1) Откидывать, откинуть, отбрасывать, отбросить. *Лопатою нечисть відкидають.* Ном. № 8059 2) Отвергать, отвергнуть. *Не відкидай мого прохання.* К. Псал. 3) **Відки́нути но́ги.** Умереть. *Як не мудруй, а вмерти треба!... Ори і засівай лани, коси широкі перелоги і грошики за баштани лупи,—та все одкинеш ноги.* Г. Арт. (О. 1861. III. 111). Иногда это значит лишь лежать сильно утомленным, обессиленным. См. **Відки́дати.** 4) Отворять, отворить. *Одкинула двері, держить настежі.* МВ. (КС. 1902. X. 147). *Одкинула заслонку.* Кролев. у. 5)—**на си́то.**

Отцеживать, отцедить на сито. Маркев. 169.

Відки́дати, даю, єш, *гл.* 1)=**Відки́нути 3.** *Лежить, відкидавши ноги, як кулик після яйця.* Ном. № 14087. Вм. **но́ги** говорят также: **кочерги, гу́ркала, суре́лі.** Ном. № 10879.

Відкида́тися, да́юся, єшся, сов. в. **відки́нутися, нуся, нешся,** *гл.* 1) Откидываться, откинуться, отбрасываться, отброситься. *Голова одкидалась назад.* Левиц. І. 520. 2) Отстраняться, отстраниться, отказываться, отказаться, отшатываться, отшатнуться, отрекаться, отречься. *Вона одкинеться од його.* Левиц. Пов. 276. 3) *—**в чому́.** Отражаться, отразиться. *Все те одкидалося, одбивалося в тихій воді.* Левиц. І. 92. 4) Принимать, принять прежний вид (после превращения во что). *Він перекинувся вовком та одкинутися назад не вміє.* Ромен. у. 5) Отворяться, отвориться. *Ворота... раз одкинуться,—стоятимуть і ніч настіж.* МВ. (О. 1862. І. 97).

***Відкидни́й, а́, е́.** Откидной. Сл. Дубр.

Відкі́ль, відкіля́, *нар.* Откуда, откоде. *Відкіль такі се гольтіпаки?* Котл. Ен. І. 16. *Не стямишся, відкіль лихо складеться.* Ном. № 1963. *Початок і не можна знать, відкіля взявся.* Ном. № 388.

Відкі́льсь, відкіля́сь, *нар.* Откудато. *Коняку відкілясь притаскав.* Мнж. 131.

Відкла́д, ду, *м.* 1) Откладывание, проволочка. *Одклад не йде в лад.* Ном. № 11006. *2) Отложение. Сл. Нік.

Відкла́даний, відкладни́й, а, е. Откладываемый, отложенный. *Що маєш робити, то роби сьогодня, бо тілько їден сир відкладний добрий.* Ном. № 11008. *Одкладний сир добрий.* Ном. № 11007.

Відкладання, ня, *с.* Откладывание.

Відкладати, да́ю, єш, сов. в. **відкла́сти, кладу́, де́ш,** *гл.* 1) Откладывать, отложить. *Одкладає, як лях свято.* Ном. № 11005. *2) Отсрачивать, отсрочить. Сл. Нік.

Відкладни́й. См. **Відкла́даний.**

Відкла́дувати, дую, єш, *гл.* = **Відкладати.**

Відкле́пувати, пую, єш, сов. в. **відклепа́ти, па́ю, єш,** *гл.* Отбивать, отбить косу молотком.

***Ві́дклик, ку,** *м.* Отзыв. Сл. Нік.

***Відкли́кання, ня,** *ср.* Отозвание.

***Відкликання, ня,** *ср.* Отзывание. Сл. Нік.

Відкликати, ка́ю, єш, сов. в. **відкли́кати, кли́чу, чеш,** *гл.* Отзывать, отозвать.

Відкликатися, ка́юся, єшся, сов. в. **відклика́тися, ка́юся, єшся,** сов. в. **відклика́тися, ка́юся, єшся,** сов. в. **відклика́т

отойти (об окоченевших или отмороженных частях тела).

Відкля́стися, кля́ну́ся, не́шся, *гл.* Отпереться от чего с клятвой, божбой. Харьк. у. (Лобод.).

Відкозакува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Окончить козачествовать. *Запорожці... відкозакувавши в Січі, позаводились жінками та дітьми.* Стор. МПр. 152.

Відко́ли, *нар.* 1) С каких пор. *Відколи пішов, та й нема.* Рудч. Ск. II. 35. 2) С тех пор, как. *Ще не чула, одколи живу на світі.* Левиц. Пов. 341. *—**світ.** От сотворения мира. —**живу́.** Сколько живу. Сл. Нік.

Відколи́шній, я, є. Очень давний.

Відколо́ти. См. **Відко́лювати.**

Відколу́плювати, люю, єш, відколу́пувати, пую, єш, сов. в. **відколупа́ти, па́ю, єш, відколупну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* Отковыривать, отковырять. *Одколупали грудку* (каші). Грин. I. 33.

Відколу́пувати. См. **Відколуплювати.**

Відко́лювати, люю, єш, сов. в. **відколо́ти, лю́, лиш,** *гл.* Откалывать, отколоть, отщепливать, отщепить.

Відколядува́ти, ду́ю, єш, *гл.* Окончить **колядува́ння.** МУЕ. III. 57.

Відкопа́ти, ся. См. **Відко́пувати, ся.**

Відкопи́лювати, люю, єш, сов. в. **відкопи́лити, лю, лиш,** *гл.* Оттопыривать, оттопырить (о губе). *Оце! відкопилив губу!* Василък. у.

Відко́пування, ня, *с.* Откапывание.

Відко́пувати, пую, єш, сов. в. **відкопа́ти, па́ю, єш,** *гл.* Откапывать, откопать. *Щоб ці гроші відкопали такі руки, які закопали.* Чуб. I. 98.

Відко́пуватися, пуюся, єшся, сов. в. **відкопа́тися, па́юся, єшся,** *гл.* Откапываться, откопаться.

***Відкорко́вувати, вую, єш,** сов. в. **відкоркува́ти, кую, єш,** *гл.* Откупоривать, откупорить, вытягивать пробку. Сл. Нік.

Відкоси́ти. См. **Відко́шувати.**

Відкоси́тися, шу́ся, сишся, *гл.* Окончить косьбу.

***Відко́тистий, а, е.** Отложной. *Відкотистий комір.* Крим.

Відко́чувати, чую, єш, сов. в. **відкоти́ти, кочу́, тиш,** *гл.* Откатывать, откатить. *Він тоді його відкотив аж до лісу.* О. 1862. I. 33.

Відкочува́ти, чу́ю, єш, *гл.* Откочевать. *Татаре... одкочували собі геть у... степи.* К. Хмельн. 13.

Відко́чуватися, чуюся, єшся, сов. в. **відкоти́тися, кочу́ся, тишся,** *гл.* Откатываться, откатиться. *Яблучко від яблуньки не відкотиться.* Ном. № 9304

Відко́шувати, шую, єш, сов. в. **відкоси́ти, шу́, сиш,** *гл.* Косить, скосить, отрабатывая за долг.

Відкрада́тися, да́юся, єшся, сов. в **відкра́стися, дуся, дешся,** *гл.* Уходить, уйти украдкой. *Мене мати лає, гулять не пускає, ой я відкрадуся да й нагуляюся.* Чуб. V. 542.

Відкра́ювати, кра́ю, єш, сов. в **відкра́яти, кра́ю, єш,** *гл.* Отрезывать, отрезать. **Соро́чку відкра́яти.** Отрезать полотна на сорочку. Левиц. КС. 60.

***Відкре́слювати, люю, єш,** сов. в **відкре́слити, лю, лиш,** *гл.* Отчеркивать, отчеркнуть, очерчивать, очертить. Сл. Нік.

Відкрива́ння, ня, *с.* Открывание.

Відкрива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **відкри́ти, кри́ю, єш,** *гл.* Открывать, открыть; обнаруживать, обнаружить. *Прийшла його мила, китайку відкрила.* Нп. *Я ж тобі всю правду відкриваю.* Чуб. V. 825.

Відкрива́тися, ва́юся, єшся, сов. в. **відкри́тися, кри́юся, єшся,** *гл.* Открываться, открыться.

***Відкри́тий, а, е.** Открытый, откровенный. Сл. Нік.

Відкри́ття, тя, *с.* 1) Откровение. *Мені* (Шевченкові твори) *здались мов би якимсь одкриттям з неба.* К. XII. 12. *2) Открытие. *Це спонукало наше товариство поспішити з відкриттям власного дому, що, нарешті, й сталося в серпні місяці.* Д. Дорошенко.

Відкри́шувати, шую, єш, сов. в. **відкриши́ти, шу́, шиш,** *гл.* Открашивать, открошить.

Відкри́шуватися, шуюся, єшся, сов. в. **відкриши́тися, шу́ся, шишся,** *гл.* Открашиваться, открошиться.

Відкру́чувати, чую, єш, сов. в. **відкрути́ти, чу́, тиш,** *гл.* 1) Откручивать, открутить. *Трохи голови не від-*

крутив із чубом. Стор. І. 191. 2) Отвинчивать, отвинтить.

Відкру́чуватися, чуюся, єшся, сов. в. **відкрути́тися, чу́ся, тишся,** *гл.* Отделываться, отделаться. *Став думати, як би то від них відкрутитись.* Кв. І. 255.

Відкудо́вчити, чу, чиш, *гл.* Поколотить. *Опісля насилу люде виволокли з кімнати, так він його відкудовчив.*

Відку́куватися, куюся, єшся, сов. в. **відкукну́тися, ну́ся, не́шся,** *гл.* Откликаться, откликнуться.

Ві́дкуп, пу, *м.* 1) Откуп. *Не раз із селами й церкви їм на одкуп оддавали* К. ЧР. 10. 2) Выкуп. МУЕ. ІІІ. 117.

Відкупа́ти, ся, *гл.*=**Відкупля́ти, ся.**

Відкупля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **відкупи́ти, плю, пиш,** *гл.* Откупать, откупить, выкупать, выкупить. *З моря душу виймала, од гріхів одкупляла.* Чуб. V. 849. *Я б рад одкупити батьківське гніздо, та біг ма за віщо.* Левиц. І 422.

Відкупля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **відкупи́тися, плю́ся, пишся,** *гл.* Откупаться, откупиться. *А я смерти не боюся, я від смерти одкуплюся.* Чуб. V. 1093. *Наша душа гріхів довіку не відкупиться.* АД. І. 108.

Відкупне́, но́го, *с.* Выкуп. МУЕ. ІІІ. 117.

Відкупни́й, а́, е́. Откупленный, выкупленный. **Відкупні́ куми́.** Мужчина и женщина, которые, в случае если дети в семье мрут, для сохранения жизни ребенка приглашаются его родителями (через шесть недель после его рождения и уже после крещения) быть второю парою кумовьев, причем кум дает деньги, кума—**крижмо;** впоследствии ребенок родителями выкупается у этих кумовьев. Мил. 22. Мнж. 183.

Відкупо́вуватися, вуюся, єшся, *гл.* =**Відкупля́тися.**

Відку́шувати, шую, єш *и **відку́сювати, сюю, єш,** сов. в. **відкуси́ти, шу(сю), сиш,** *гл.* Откусывать, откусить. *Собака собаці хвоста не одкусить.* Ном. № 7954.

Відла́зити, жу, зиш, сов. в. **відлізти, лі́зу, зеш,** *гл.* Отползать, отползти.

Відла́мувати, му́ю, єш, сов. в. **відлама́ти, ма́ю, єш,** *гл.* Отламывать, отломать.

Відлата́ти, та́ю, єш, *гл.* Отколотить. *Відлатав я йому боки.*

Відла́юватися, ююся, єшся, сов. в. **відла́ятися, ла́юся, єшся,** *гл.* Отругиваться, отбраниваться, отвечать бранью на брань, а в сов. в. кончить, прекратить брань. *Лають, сквернять його московщиною,—він мовчить, не відлаюється.* Г. Барв. 438.

Відле́глий, а, е. Отстоящий; отдаленный.

Відле́глість, лости, *ж.* Расстояние; отдаленность.

Відле́гло, *нар.* Отдаленно.

Відле́жувати, жую, єш, сов. в. **відле́жати, жу, жиш,** *гл.* Пролеживать пролежать, лежать известное время.

Відлети́ти. См. **Відліта́ти.**

***Відли́в, ву,** *м.* Отлив. *По-за тим монотонний прилив і відлив приватних замовлень.* Франко.

Відлива́ло, ла, *с.* Ковш, которым выливают воду из большой лодки (дуба). Мнж. 179.

***Відлива́ння, ня,** *ср.* Отливание, литье, отливка (процесс). Сл. Дубр.

Відлива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **відли́ти, діллю́, ллеш,** *гл.* 1) Отливать, отлить. 2) Обливать, облить водою для приведения в чувство. *Ой став козак та й з гори ся спускати, взяли дівчину водою відливати.* Гол. *Разів із шість Рябка водою одливали, і стільки ж раз його, одливши, знов шмагали.* Г. Арт. (О. 1861. ІІІ. 84). 3) Только сов. в. Хорошо сделать. Мир. Пов. ІІ. 120. *Найпервійший кравець* (корсет) *пошив, так і одлив під дев'ять усів.* Г. Барв. 205.

Відлива́тися ва́юся, єшся, сов. в. **відли́тися, діллю́ся, ллешся,** *гл.* Отливаться, отлиться, назад литься. **То ва́ші сльо́зи їм одлива́ються**—отомщаются. МВ. І. 28.

Відли́га, ги, *ж.* Оттепель. Драг. 388.

Відли́г(ну)ти, ну, неш, *гл.* 1) Потеплеть, отсыреть. *Оце після дощу земля відлигла.* Черниг. г. 2)—**на се́рці.** Легче сделаться на душе. *Нехай трохи одлигне на серці.* О. 1862. V. 58.

Відли́нути, ну, неш, *гл.* 1) Отле-

теть. 2) Отхлынуть. *Відлинула вода від берега.*

Відлипа́ти, па́ю, еш, сов. в. **відли́пнути, ну, неш,** *гл.* Отставать, отстать, отклеиваться, отклеиться.

Ві́длиск, ку, *м.* Отблеск. *Тільки одлиск червонястий майнув по білих стінах.* Левиц. I. 26.

Відли́ти, ся. См. **Відлива́ти, ся.**

***Відли́тий, а, е.** Отлитый, вылитый. Сл. Дубр.

Відли́чка, ки, *ж.* Знак, которым отмечают, отметка. *Дружки, як молодому пришивають квітку* (співають): *Ой дай, мати, голку, ще й ниточку шовку,—пришити квітку, ік зятеві одличку.* Грин. III. 485.

Відли́чний, а, е. Не такой, как другие, отличный от других. *Запорожці були люде одличні: у них і собаки без пастуха сами овець пасли.* О. 1861. X. 34.

Ві́дліг, логу, *м.* **На ві́дліг.** На отмашь. *Як на відліг рукою не робити, так моєму лицю й тілу від нічого не боліти.* Заговор. См. **Навідли, невідлі.**

Ві́дліж, жі, ж.=Відли́га. Вх. Зн. 7.

Відлі́зти. См. **Відла́зити.**

Відлі́плювати, люю, еш, сов. в. **відліпи́ти плю́, пиш,** *гл.* Отлеплять, отлепить.

Ві́дліт, льоту, *м.* Отлет, улетание.

Відліта́ти, та́ю, еш, сов. в. **відлеті́ти, чу́, ти́ш,** *гл.* 1) Отлетать, отлететь. *Пташки у вирій одлітають.* МВ. II. 8. *Од Цариграда-города ясний сокіл одлітає.* КС. 1882. X. 495. 2) Отскакивать, отскочить. *Взявся Добуш добувати, взяли замки відлітати.* Рус. Дніст.

***Відлі́тний, а, е.** Отлетный. Сл. Нік.

Ві́дліч, чі, *ж.* Вычитание. К. Грам. 100. *Одліччу... зветься справа, що нею одно число одлічується від другого, або зменшується другим.* Кон. Ар. 4.

Відлі́чувати, чую, еш, сов. в. **відлічи́ти, чу́, чиш,** *гл.* 1) Отсчитывать, отсчитать. *Одлічити... тридев'ять пшонин.* Чуб. I. 120. 2) Вычитать, вычесть. К. Грам. 102. Кон. Ар. 4.

Відлі́чуватися, чуюся, ешся, сов в. **відлічи́тися, чу́ся, чишся,** *гл.* 1) Отсчитываться, отсчитаться. 2) Вычитаться, вычесться, быть вычтенным. *Одно число одлічується від другого.* Кон. Ар. 4.

Відло́га, ги, *ж.* Капюшон (в верхней одежде). Чуб. VI. 419.

Відложи́ти, жу́, жиш, *гл.*=**Відкла́сти.**

Відло́млювати, люю, еш, сов. в. **відломи́ти, млю́, миш,** *гл.* Отламывать, отломить.

Відло́мок, мку, *м.* Отломок, обломок. *Покрила хвиля всіх одна, одломки тільки шум хапа.* Мкр. Г. 6.

Відлу́зати, заю, еш, *гл.* Пройти, проехать. *Одлузавши верстов з двадцяток.* Стор. (О. 1861. IX. 48).

Відлу́ка, ки, *ж.* Отлучение; отделение от чего-либо.

Відлупи́ти, ся. См. **Відлу́плювати, ся.**

Відлу́плювати, люю, еш, сов. в. **відлупи́ти, плю́, пиш,** *гл.* Отлупливать, отлупить, отковыривать, отковырять. *Тая земля, що він відлупив, взяла та й розсипалась.* Чуб. I. 144.

Відлу́плюватися, лююся, ешся, сов. в. **відлупи́тися, плю́ся, пишся,** *гл.* Отлупливаться, отлупиться, откалываться, отколоться.

***Відлу́пування, ня,** *ср.* Отщепление. Сл. Нік.

***Відлупцюва́ти, цюю, еш,** *гл.* Отлупить. Сл. Нік.

Відлу́стуватися, туюся, ешся, *гл.* Откалываться, отделяться слоями. *Кора од осокора одолустується.* Стриж.

Відлуча́ння, ня, *с.* 1) Разлучение, отделение. 2) Отнимание (ребенка от груди).

Відлуча́ти, ча́ю, еш, сов. в. **відлучи́ти, чу́, чиш,** *гл.* Отлучать, отлучить, разлучать, разлучить, отделять, отделить. *Од жінки одлучив* (змия). Мнж. 9. *А тепер я заручена, од челяді одлучена.* КС. 1883. II. 371. **Відлуча́ти дити́ну.** Отнимать ребенка от груди. **Відлуча́ти теля́, ягня́.** Взять сосуна от матки, чтобы перестал сосать. *Одлучи теля од корови.* Левиц. I. 246.

Відлуча́тися, ча́юся, ешся, сов. в. **відлучи́тися, чу́ся, чишся,** *гл.* Отделяться, отделиться, разлучаться, разлучиться. *Там Маруся заручається, од батенька одлучається.* Мет. 127. *У дорозі*

не можна відлучитися від товаришок. Змиев. у.

***Відлу́чення, ня,** *ср.* Отлучение, отлучка. Сл. Нік.

Відлу́чний, а, е. Отделенный, отделившийся. Новомоск. у.

Відлу́чувати, чую, єш, *гл.*=**Відлуча́ти.** *Пастух одлучує овець од козлів.* Єв. Мт. XXV. 32.

Відлюби́ти, блю́, биш, *гл.* Отбить у кого-либо милого, милую. *Уже ж моя дівчина да й облюблена.* Нп.

Відлю́дний, а, е. Удаленный от людей.

Відлю́дно, *нар.* Удаленно от людей.

Відлю́док, дка, *м.*=**Відлю́дник.**

Відлюто́вувати, вую, єш, сов. в. **відлютува́ти, ту́ю, єш,** *гл.* 1) Перезлиться. 2) Отпаивать, отпаять.

Відлютува́тися, ту́юся, єшся, *гл.* Отпаяться.

Відляга́ти, га́ю, єш, сов. в. **відлягти́, жу, жеш,** *гл.* Отлегать, отлечь. *Насилу від серця відлягло.* **Відлягло́ в животі.** Прошла спазма в желудке.

Ві́длясок, ску, *м.* Отголосок, эхо. *Танцюють з парубками, тільки одляски йдуть.* Г. Барв. 58. *Поцілувала тричі, аж одляски пішли по-під вербами.* Левиц. I. 51.

Відма́га, ги, *ж.* Отказ, отговорка. *Це відмага тільки.* НВолын. у.

Відмага́ння, ня, *с.* Отказы, отговорки. *Ніяке відмагання не помага.* Г. Барв. 519.

Відмага́ти, га́ю, єш, сов. в. **відмогти́, мо́жу, жеш,** *гл.* Отнимать, отнять. *Почав пан хату відмагати: десь прикупив сем'ю людей, то треба було хати.* МВ. I. 44.

Відмага́тися, га́юся, єшся, сов. в **відмогти́ся, мо́жуся, жешся,** *гл.* 1) Отговариваться, отговориться, отказываться, отказаться. ХС. VII. 420. *Як уже там царівна не одмагалась, шо не робила,—треба їй за його йти.* Мнж 29. *Черга йти меншому на сторожу,—той отмагається.* Мнж. 22. 2) Отделываться, отделаться, избавляться, избавиться. *Слухайся мене, то, може, од батька одможешся.* Рудч. Ск. II. 118. *Він од усякої кари відможеться, як оте прокаже.* Г. Барв 335.

Відма́зувати, зую, єш, сов. в. **відма́зати, жу, жеш,** *гл.* 1) Отлеплять, отлепить замазку. *На весні вічка у бджіл відмазують.* 2) Смачивать, смочить **шлі́хтою** основу (у ткачей). Константиногр. у.

Відмайструва́ти, ру́ю, єш, *гл.* 1) Перестать быть мастером. 2) Окончить урочную плотничью работу. *Відмайстрував своє, то й підеш додому.*

Відмако́шити, шу, шиш, *гл.* Отколотить. *Так він його як піймав та як одмакошив!* Екатериносл. у. Слов Д. Эварн.

Відмалюва́ти, лю́ю, єш, *гл.* Нарисовать.

Відмалюва́тися, лю́юся, єшся, *гл.* 1) Быть нарисованным, изображенным. 2) Отразиться. *Все твориво в душі одмалювалось.* К. МБ. 14.

Відмани́ти. См. **Відма́нювати.**

Відмані́жувати, жую, єш, сов в. **відмані́жити, жу, жиш,** *гл.* Колотить, отколотить, отдуть. *Пан і цього одманіжив.* Мнж. 75.

Відма́нювати, нюю, єш, сов. в. **відмани́ти, ню́, ниш,** *гл.* Отвлекать, отвлечь от чего, переманивать, переманить от чего. *Що я наближусь, вона знов пурхне, і відманила від села.* Г. Барв. 352.

Відмасти́ти. См. **Відма́щувати.**

Ві́дмастка, ки, *ж.* 1) Род клейстера (из муки, крахмала), употребляемого ткачами для смазывания ниток основы, чтобы они были совершенно гладкими. МУЕ. III. 13. Шух. I. 258. 2) Приправа к корму скота мукой, отрубями и пр. Желех.

Відма́хувати, хую, єш, сов. в. **відмахну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* Отмахивать, отмахнуть.

Відма́хуватися, хуюся, єшся, сов. в. **відмахну́тися, ну́ся, не́шся,** *гл.* Отмахиваться, отмахнуться. *Одмахувались руками.* Левиц. Пов. 79.

Відмаще́ння, ня, *с.* Смазывание ниток основы **ві́дмасткою** (см.). МУЕ. III. 13.

Відма́щувати, щую, єш, сов. в. **відмасти́ти, щу́, сти́ш,** *гл.* 1) Отрабатывать, отработать мазанием. *Мені взавтра треба йти відмащувати за того карбованця, що пан позичив.* 2) Смазы-

вать, смазать нитки основы **ві́дмасткою.** Шух. І. 258.

Відмежо́вувати, вую, єш, сов. в. **відмежува́ти, жу́ю, єш,** *гл.* Отмежевывать, отмежевать.

Відме́лювати, люю, єш, сов. в. **відмоло́ти, молю́, леш,** *гл.* Отмалывать, отмолоть.

Відмерза́ти, за́ю, єш, сов. в **відме́рз(ну)ти, зну, неш,** *гл.* 1) Отмерзать, отмерзнуть. 2) Оттаивать, оттаять.

Відме́рти. См. **Відмірáти.**

Відме́сти. См. **Відмітáти.**

Відмива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **відми́ти, ми́ю, єш,** *гл.* 1) Отмывать, отмыть. 2) Мыть за долг, отрабатывать, отработать мойкой.

Відмива́тися, ва́юся, єшся, сов. в. **відми́тися, ми́юся, єшся,** *гл.* Отмываться, отмыться. *Так заплямив, що й не відмивається.*

Відмика́ти, ка́ю, єш, сов. в. **відімкну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* Отпирать, отпереть. *Одмикай скриню.* ЗОЮР. І. 257. *Прийшов і двері відмикає.* Шевч. *Оддай, сину, райські ключі... відімкнути рай і пекло.* ЗОЮР. 243.

Відмика́тися, ка́юся, єшся, сов. в. **відімкну́тися, ну́ся, не́шся,** *гл.* Отпираться, отпереться (о замке). *Не відмикається чогось замок: чи заіржавів, чи й зовсім поламався.*

Відми́кувати, кую, єш, *гл.*—**від чо́го.** Отлынивать, уклоняться от чего. *Наймити вештались по дворі, одмикували од роботи.* Левиц. ПІО. ІІ. 171 (видання 3-тє, 1905, а в другому виданні (221)—помилка).

***Відмира́ти=Відмірáти.**

Відми́ти, ся. См. **Відмива́ти, ся.**

Ві́дміл, лу, *м.* Отмель. Радом. у.

Відмі́н, ну, *м.* Выкуп [illegible] *нойку, не губь мене мо[лодойку] лий, одмін несе.* АД. І.

Відмі́на, ни, *ж.* 1) [Из]ремена. 2) Отличие. *У не всюди однаково гов[орять] ка, воно, правда, і одм[іна]* 70. *Служки, доношуючи нів стареньку їх зобув[ь] неї для одміни чорні* № 7334. 3) Вариант. *сієї приказки.* Ном. № [illegible] куп. *«Турчин-турчинойку, не губь мене молодойку, іде мамця відмінити, не даст в'на мі загинути». Одмінойки та й не стало: дівча гірко заплакало.* АД. І. 100. 5) Уродливое дитя, больное английскою болезнью Чуб. І. 130. Народ считает такого ребенка чертенком, которым подменили человеческое дитя. *6) Склонение (первое, второе). *7) Изменение по падежам. См. **Ві́дмінок.** КС. 1883. VI. 372. Ум. **Відмі́нонька.**

***Відмі́нення, ня,** *ср.* Отмена. Сл. Нік.

***Відмі́нкови́й, а, е.** *Грам.* Падежный. Сл. Нік.

Відміни́ти, ся. См. **Відміня́ти, ся.**

Відмі́нний, а, е. 1) Отличный, отличающийся от. *Почнеш ік Волині збли[ж]атися, зараз постережеш, що пішла перд тобою одмінна од нашої сторона.* К. (О. 1861. ІІ. 233). *2) Изменяемый, изменяющийся. *Відмінні зорі.* Переменные звезды. *3) Сменяемый, сменяющийся.

Відмі́нник, ка, *м.*=**Відмі́на 5.**

Відмі́нність, ности, *ж.* Отличие от чего.

Відмі́нок, нка, *м.* 1)=**Відмі́на 5.** Чуб. І. 193. *Скік в стремена, давай драла... Аж що за одмінок?—Стріха в хмарах заблищала і стоїть будинок.* Г. Арт. (О. 1861. ІІІ. 106). *Який же його одмінок уторопає, що він верзе!* О. 1861 ІІІ. 88. *2) Сорт, вид. 3) *Грам.* Падеж. Сл. Нік.

Відмінча́, ча́ти, с.=**Відмі́на 5.**

***Відмі́нювання, ня,** *ср. Грам.* 1) Склонение. 2) Спряжение. Сл. Нік

Відмі́нювання, дієсло́в. Спряжение.

***Відмі́нювати, нюю, єш,** *гл.* 1) Склонять. 2) Спрягать.

Відміня́ти, ня́ю, єш, сов. в. **відмі[нити], ні́, ниш,** *гл.* 1) Переменять, пе[ре]менять, изменять, изменить. *Прикско одмінити.* Ном. № 3208 **ло.** Переменилось. *Вчора був мороз, а сьогодня відмінило.* [купать, купить и поставить восвечу в церкви. *Відміню святій свічку дорогую і на корогов[ки] двісті подарую.* Мкр. Н. 14 *а свічечку за копієчку.* Ном. [illegible]. У Кулиша не только о свечобще подарить, пожертвовать.

Псалтирщик шість неділь псалтир читав, а за те йому покійного батька свиту відмінили і хустку, і малахай. ЗОЮР. II. 287. 3) Выкупать, выкупить из неволи. *Турчин-турчинойку, не губь мене молодойку: їде мамця відмінити.* АД I. 100.

Відмінятися, няюся, єшся, сов. в. **відмінитися, нюся, нишся,** *гл.* Изменяться, измениться. *Пора, мати, дочку віддати, голос відмінився.* Чуб.

Відмірáти, рáю, еш, сов. в. **відмéрти, дімрý, реш,** *гл.* 1) Умирать, умереть, перемирать, перемереть. *Більш як двісті чоловіка сього року відмерло в нашій волості. Багато бджіл повиприскало й одмерло.* Васильк. у. 2) Обмирать, обмереть и потом снова возвратиться к жизни. *Було, після почую, що люде одмірали. Чому в нас не одмірають? Я пішла б роспитала про свого* (покійного) *дідуся.* Г. Барв. 362.

Відмíрювати, рюю, еш и **відміряти, яю, еш,** сов. в. **відмíряти, ряю, еш,** *гл.* Отмеривать, отмерять. *Якою мірою міряєш, такою тобі одміряють.* Ном. № 7069.

Відмітáти тáю, еш, сов. в. **відмести́, ту́, те́ш,** *гл.* 1) Отметать, отмести. 2) Отбрасывать, отбросить. *Що відмітаємо в час літній ногами, тоє з охотою б взімі і руками.* Ном. № 559.

Відмíтити. См. **Відмічáти.**

Відмíтний, а, е. Отличный, отличающийся от чего. *Та й увесь наш рід одмітен собі усім.* Г. Барв. 427.

***Відмíтуваний, а, е.** Отмечаемый. Сл. Нік.

***Відмíтувати, тую, еш=Відмітáти.**

Відмічáти, чáю, еш, сов. в. **відмíтити, чу, тиш,** *гл.* Отмечать, отметить.

Відмóва, ви, *ж.* 1) Ответ. 2) Отказ.

Відмóвити, ся. См. **Відмовля́ти, ся.**

Відмóвка, ки, *ж.* Отговорка. *Віддати без жадної відмовки.*

***Відмóвлення, ня,** *ср.* Отказ. Сл. Нік.

Відмовля́ння, ня, *с.* 1)=**Відмóва.** 2) Заговор (от болезни). Киевлянин, 1867, № 82 и 83. *3) Отговорки. *4) Запирательство.

Відмовля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **відмóвити, влю, виш,** *гл.* 1) Отвечать, ответить. *Чи не закинути ще раз?—То й закиньмо,—одмовив Панько.* Левиц. I. 121. 2) Отговаривать, отговорить. *Нема того, що любила, і немає, і не буде—одмовили вражі люде.* Грин. III. 179. 3) Отказывать, отказать. *Уранці йде Олеся дружок збірати; куди вступить, усюди одмовляють.* МВ. I. 41. *—**кому́ чого́.** Отказывать, отказать кому в чем. 4) Отбивать, отбить. *Відмовила-сь мого любка від мого порога.* Гол. IV. 454. 5) Произносить, произнесть. *Молитву відмовляє і про шахрайство гадає.* Ном. *Жид борухи відмовляє.* Ном. № 12157. **Відмовляє молитви священик.* Т. Борд. 6) Заговаривать, заговорить (от болезни). *Я від вас* (пропасниць) *знаю, од всіх одмовляю: не мучте бідних христіян.* Чуб. I. 121.

Відмовля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **відмóвитися, влюся, вишся,** *гл.* 1) Отказываться, отказаться, отговариваться, отговориться. *Було мати кажуть: давай я тебе росчешу. Так я вже відмовляюсь, відмовляюсь: скубуть бо дуже.* Черниг. у. *Одмовлялась я, одмовлялась, та й мусила послухатись.* МВ. I. 21. *—**чого́, від чóго.** Отказываться, отказаться от чего. 2) Оканчивать, окончить говорить. *Ручки ж мої білесенькі одробилися, очі ж мої каресенькі оддивилися, уста ж мої сахарнії одмовилися.* Чуб. V. 767.

Відмóвний, а, е. 1) Ответный. 2) Отрицательный.

Відмогти́ся. См. **Відмага́тися.**

Відмóка, ки, *ж.* 1) Мокрое место в земле, мочага. Кролев. у. 2) Щелок, в котором намочено белье. *Ой треба нам, чоловіче, громаду збірати, щоб помогли сорочки з відмоки попрати.* Грин. III. 314. *Мотря стала віджимати сорочки з відмоки.* Левиц. КС. 43.

Відмокáти, кáю, еш, сов. в. **відмóкнути, ну, неш,** *гл.* Отмокать, отмокнуть.

Відмоли́ти, ся. См. **Відмóлювати, ся.**

***Відмолóдження, ня,** *ср.* Омоложение. Сл. Нік.

***Відмолóджування.** Омолаживание.

***Відмолóджувати, джую, еш,** *гл.* Омолаживать.

Відмоло́джуватися, жуюся, єшся, *гл.* 1) О раст.: вновь зазеленеть. *Пішли дощі і на городі стало відмолоджуватись.* *2) Омолаживаться.

Відмолодикува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Прожить молодые годы.

Відмолоди́ти, джу́, ди́ш, *гл.* 1) Вернуть молодость. 2) О тесте: сделать мягче.

Відмолоді́ти, ді́ю, єш, *гл.* Помолодеть. *Як би він тієї води напився..., то він би відмолодів, другий би вік жив.* Чуб. *Одужала, одмолоділа.* МВ. I. 55.

Відмоло́ти. См. **Відме́лювати.**

Відмоло́чувати, чую, єш, сов. в. **відмолоти́ти, чу́, тиш,** *гл.* Отмолачивать, отмолотить, отработать молотьбой.

Відмо́лювати, люю, єш, сов. в. **відмоли́ти, лю́, лиш,** *гл.* Отмаливать, отмолить. *Щоб відмолювала тяжкії мої гріхи.* Стор. *Буду просить бога... може ще і одмолю його* (сина). Рудч. Ск. II. 115.

Відмо́люватися, лююся, єшся, сов. в. **відмоли́тися, лю́ся, лишся,** *гл.* Отмаливаться, отмолиться, избавиться от кого молитвой. *Від чорта би-м ся відхрестив, а від тебе ні відхрещусь, ні відмолюсь.* Ном. № 2806.

Відмо́ргувати, гую, єш, *сов. в. **відморгну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* Отвечать, ответить миганием. *Одна моргне бровою, а друга їй одморгує.* МВ. (О. 1862. III. 35).

Відморо́жувати, жую, єш, сов. в. **відморо́зити, жу, зиш,** *гл.* Отмораживать, отморозить. *Мороз узяв та й одморозив йому пальця.* Чуб. I. 5.

Відмо́рювати, рюю, єш, сов. в. **відмори́ти, рю́, риш,** *гл.*—**бджо́ли.** Морить, заморить пчел. *Треба перед Спасом одморювати бджіл.* Волч. у. (Лобод).

Відмо́тувати, тую, єш, сов. в. **відмота́ти, та́ю, єш,** *гл.* Отматывать, отмотать.

Відмо́чувати, чую, єш, сов. в. **відмочи́ти, чу́, чиш,** *гл.* Отмачивать, отмочить.

Відмурóвувати, вую, єш, сов. в. **відмурува́ти, ру́ю, єш,** *гл.* 1) Разбирать, разобрать каменную или кирпичную стену, которая закрывала вход. *Льох замурований, треба його відмурувати.* 2) Отгораживать, отгородить каменной или кирпичной стеной. *Відмурував город від сусіда.*

Відмуро́вуватися, вуюся, єшся, сов. в. **відмурува́тися, ру́юся, єшся,** *гл.* 1) О заложенном кирпичем, камнем: быть раскрываемым, раскрытым путем удаления каменной кладки. 2) Отгораживаться, отгородиться каменной стеной.

Відм'я́лити, лю, лиш, *гл.* Отколотить, отдубасить. *Хтось добре відм'ялив.* Чуб.

Відна́джувати, джую, єш, сов. в. **відна́дити, джу, диш,** *гл.* Отваживать, отвадить. *Як занадяться кури на город, то ніяк не віднадиш.* Черк. у.

Відна́дитися, джуся, дишся, *гл.* Отвадиться, отстать. *Через його віднадився купець.* О. 1862. V. 56. *Зовсім віднадився від дому.*

Віднахо́дити, джу, диш, сов. в. **віднайти́, найду́, де́ш,** *гл.* Вновь находить, найти.

Віднахо́дитися, джу́ся, дишся, сов. в. **віднайти́ся, йду́ся, де́шся,** *гл.* Вновь находиться, найтися. Желех.

***Віднесення, ня,** *ср.* Отнесение. Сл. Нік.

Віднести́. См. **Відно́сити.**

Відни́к, ка́, *м.* Сосуд (кадка и пр.), в котором держат воду, *водоем. Сл. Нік. Ум. **Відничо́к.** *Куди ти?—Я хотіла до відничка у сіни, води унести у хату.* МВ. (О. 1862. I. 86). *Стоїть кухлик на відничку й умийся.* Чуб. V. 522.

Відні́ні, *нар.* Отныне, с этих пор. *Слава не вмре, не поляже віднині до віка.* АД. I. 120.

Відни́ха, хи, *ж.*=**Відни́к.** **Лебед.** у. Вх. Пч. II. 6. О. 1862. II. 62.

Відни́ця, ці, *ж.*=**Відни́к.**

Відничо́к, чка́, *м.* Ум. от **відни́к.**

***Відні(и)ма́ння, ня,** *ср.* Вычитание. Сл. Нік.

Відні(и)ма́ти, ма́ю, єш, сов. в. **відня́ти, німу́, меш,** *гл.* Отнимать, отнять, отобрать. *А де ж ти діла паляницю? Чи може в лісі хто відняв?* Шевч.

Віднóва, ви, *ж.* Обновление.

Відновля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **відновити́, влю́, виш,** *гл.* 1) Обновлять. обновить. 2) Возобновлять, возобновить.

Відновля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **віднови́тися, влю́ся, вишся,** *гл.* 1) Обновляться, обновиться. 2) Возобновляться, возобновиться.

***Віднóвний, а, е.** 1) Обновительный. *Фінансовий стан та відновні роботи в місцевій промисловості.* Пр. Пр. 2) Возобновительный.

Віднóвок, вка, *м.* Новый побег, новый росток, отросток Желех.

Віднóга, ги, *ж.* 1) Каждая часть разветвления (дороги, древесного ствола). *Дорога вилами росходиться: та віднога, що на гору, йде в город..., а друга йде долиною.* Св. Л. 215. *Дуб був високий, а на дубі три одноги були.* КС. 1883 I. 57. 2) Рукав реки. Желех. 3) Отрог горы. Желех.

Віднóжина, ни, *ж.*=**Віднóга.** Мируск. окр.

***Віднóсини, син,** *ж. мн.* Отношения, отношение. Сл. Нік.

Віднóсити, шу, сиш, сов. в. **віднести́, су́, се́ш,** *гл.* Относить, отнести. *Звелів царь віднести дітей у церкву на ніч.* Чуб. *Я приносив, а відносити тобі вже черга.* Чуб.

***Віднóсний, а, е.** Относительный. Сл. Тутк.

***Відношення, ня,** *ср.* Отношение. Сл. Тимченка.

Відня́ти. См. **Віднімáти.**

Відо, *пред.* = **Від.** *Старший Галич відо Львова.* Ном. № 1010.

Відо... Слова, начинающиеся с **Відо** и здесь не имеющиеся, см. на **Віді...**

***Відóзва, ви,** *ж.* Воззвание. *Крім того видала вона кілька инших відозв.* С. Ефремов.

***Відоймáти, мáю, єш,** сов. в. **відоймúти, му, меш,** *гл.* Отнять, отнимать. *Марія така чемна, то вона ту булку ухватила і вкусила вже раз. Але я набив і відоймив.* Стефаник.

***Відокрéмлений, а, е.** Обособленный.

***Відокрéмлення, ня,** *ср.* Отделение, выделение, обособление.

***Відокрéмлювати, люю, люєш,** сов. в. **відокрéмити, млю, миш,** *гл.* Обособлять, обособить. Сл. Нік.

Відокрóмлюватися, лююся, єшся, сов. в. **відокрóмитися, млюся, мишся,** *гл.* Отделяться, отделиться. *По весіллю брат відокромився від нас.* Федьк.

Вíдом, ма и **му,** *м.* Известие, знание, сведение. **Без мого́ ві́дома.** Без моего ведома. Стор. **Ві́дома ма́ти.** Знать. **Ві́дома одібра́ти.** Узнать; до сведения дойти. **Нема́ ві́дома.** Неизвестно. *А нема відома, як у тому замку, що в ньому?* Драг. 86.

Відóмий, а, е. 1) Известный. 2) **Я відóмий.** Мне известно. *Я відомий за ті гроші.* Рк Левиц. *3) **Відóмий з чого** и **чим.** Известный чем. **Відóмий з рóзуму.** Известный умом. *Просити благословення відомої з розуму та богоугодного життя ігумені.* Лепкий. *4) Заведомый, от'явленный. Сл. Нік. **Відóма відьма.** Заведомая ведьма. Киевск. у. Мировка.

Відомíсінький, а, е. Совершенно, вполне известный. *Там мені й стежечки знакомісінькі, хати усі відомісінькі.* МВ. (О. 1862. I. 73).

Відóмість, мости, *ж.* 1) Сведение, знание. 2) Известие. *В салдати тя віддам,—відомости ся сподію.* Чуб. V. 234. См. **Вíдом.** *3) Известность. Сл. Нік

Відóмо, *нар.* Известно, *вестимо, знамо.

Відóр, ру, *м.* Отработок пахотой за пользование землею. Херс. г.

Відóрювáти, рюю, єш, сов. в. **відорáти, рю́, реш,** *гл.* 1) Отпахивать, отпахать. *Відорана скиба.* Рудан. I. 22. 2) Отрабатывать, отработать пахотой. Херс. г.

***Відосíбнений, а, е.** Обособленный. Сл. Тутк

***Відосíбнення, ня,** *с.* Изоляция. Сл Тутк.

Відотíль, *нар.*=**Відтíль.** *Треба відотіль сіно сюди завозити.* Волч. у.

Відпадáти, дáю, єш, сов. в. **відпáсти, падý, деш,** *гл.* Отпадать, отпасть. *Шпаруна відпала,— треба замазати.* Харьк. *Кислиці поїла й оскома напала й охота одпала.* Грин. III. 232. **Відпáсти прáва, лáски.** Лишиться, потерять, утратить право, расположение. **Щóки відпáли.** Лицо обрюзгло.

***Вíдпадок, ку,** *м.* Отброс, обрезок, остаток. *А в сінях в иншім кітлі варили карук із волових жил та з відпадків товарячої шкури.* Франко.

Відпа́лина, ни, *ж.* Мелкая гречневая шелуха, смешанная с мукою.

Відпа́люватися, лююся, єшся, сов. в. **відпали́тися, лю́ся, лишся,** *гл.* При степном пожаре поджигать траву, чтобы вызвать встречный пожар и таким образом прекратить дальнейшее распространение пламени. О. 1862. V. Кух. 31.

Відпанува́ти, ну́ю, єш, *гл.* Окончить господствовать, царствовать.

Відпа́рити. См. **Відпарюва́ти.**

Відпа́ріти, рію, єш, *гл.* Оттаять. *Замерзне поріг, а як тільки потепліє, то й відпаріє зараз.*

Ві́дпарь, рю, *м.* На болоте: не заростающее и не замерзающее место.

***Відпа́рювання, ня,** *ср.* Отогревание паром.

Відпа́рювати, рюю, єш, сов. в. **відпа́рити, рю, риш,** *гл.* 1) Распаривать, распарить. *Тепер одпарь лозину та й гни її.* 2) Только сов. в. Высечь, побить.

Відпаса́ти, са́ю, єш, сов. в. **відпа́сти, пасу́, се́ш,** *гл.* 1) Откармливать, откормить скот на пастбище или ином корму. *Це мабуть на бразі відпасений віл.* Васильк. у. Иногда и в приложении к людям: *Еч, яку пику собі відпас!* 2) Пасти, пропасти известное время. *Заняв, погнав додому: одпас день.* Рудч. Ск. I. 88. *Ми їм перше пасли, а вони нам нехай відпасають.* Грин. III. 565.

Відпаса́тися, са́юся, єшся, сов. в. **відпа́стися, су́ся, се́шся,** *гл.* 1) Откармливаться, откормиться, разжиреть (о скоте, но также и о людях). Маркев. 57. *Одпасся людським потом.* Сим. 226

Відпа́сти. См. **Відпада́ти.**

Відпа́сувати, сую, єш, *гл.*=**Відпаса́ти.** *Одпасує живіт.* К. ПС. 83.

Відпа́суватися, суюся, єшся, *гл.*=**Відпаса́тися.** *Годують їх* (москалів) *аби як по городах, то вже вони по селах відпасуються.* Рудч. Ск. II. 164.

Відпаюва́ти, паю́ю, єш, *гл.* Отделить

Відпе́куватися, куюся, єшся, сов. в. **відпе́катися, каюся, єшся,** *гл.* Отделываться, отделаться. *Живуть вони собі поки що нічого, та як вона відпекається від його.* Харьк.

I. Відпе́рти. См. **II. Відпіра́ти.**

II. Відпе́рти, віджпру́, преш, *гл.* Оттащить. *Відпер у млин мішок жита.*

Відпеча́тувати, тую, єш, сов. в. **відпеча́тати, таю, єш,** *гл.* Распечатывать, распечатать. *Вже твої жупани поношені, вже твої меди відпечатані.* Чуб. V. 735.

Відпива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **відпи́ти, відіп'ю́, п'єш,** *гл.* Выпивать, выпить что следует. *Цілий піст не пив горілки та казав, що на великдень відопʼється своє.* Черниг. г. *Чом же ви, каже, тату не пʼєте?—Я вже, каже, своє одпив* т.-е. во время своей жизни выпил все что мог, теперь не могу. Грин. I. 53.

Відпива́тися, ва́юся, єшся, сов. в **відпи́тися, відіп'ю́ся, є́шся,** *гл.* Напиваться, напиться вдоволь. *Знайшли воду, не відіп'ються; тяжко вже їм і дихати.* Кв. II. 305.

***Відпи́лювати, люю, єш,** сов. в **відпиля́ти, ля́ю, ля́єш,** *гл.* Отпиливать, отпилить. Сл. Нік.

Відпина́ти, на́ю, єш, сов. в. **відіпня́ти** и **відіп'я́ти, пну́, неш,** *гл.* Отстегивать, отстегнуть, отвязывать, отвязать. Желех.

Відпира́ти=**Відпіра́ти.**

Відпи́рськуватися, куюся, єшся, сов. в. **відпи́рськатися, каюся, єшся,** *гл.* Отфыркиваться, отфыркаться. *Насіла собака на кота, а він тільки відпирськується.*

Ві́дпис, су, *м.* 1) Письменный ответ. *Написав усе, що сталося, і просив відпису.* Св. Л. 318. *2) Копия. Сл. Нік.

***Відписни́й, а, е.** Ответный. Сл. Нік.

Відпи́сувати, сую, єш, сов. в. **відписа́ти, шу́, шеш,** *гл.* 1) Отвечать, ответить письменно. *От і написали до царя, а цар одписав і кличе до себе.* Рудч. Ск. II. 71. *Наші хлопці назад листи одписали.* Грин. III. 563. *На сей лист не відписано мені нічого.* К. XII. 65. 2) Завещать, оставлять, оставить по завещанию. *Може старий відпише флігель мені.* Левиц. Пов. 80. *Макієвський пан відписав на церкву худобу.* Г. Барв. 168.

Відпити, ся. См. **Відпива́ти, ся.**

Відпи́тувати, тую, єш, сов. в. **відпита́ти, та́ю, єш,** *гл.* Путем росспросов находить, найти, узнавать, узнать. *Повіз Лейба горщик масла в місто прода-*

вати та й пішов собі на ринок купця відпитати. Рудан. І. 64.

Відпиха́ти, ха́ю, еш, сов. в. **відіпхну́ти, ну́, неш,** *гл.* Отпихивать, отпихнуть, отталкивать, оттолкнуть. *Відіпхнув срібний човник золотим весельцем.* Рудч. Ск. II. 39.

***Відпі́р, по́ру,** *м.* 1) Отпор. 2) Сопротивление.

І. Відпіра́ти, ра́ю, єш, сов. в. **відіпра́ти, відпе́ру́, ре́ш,** *гл.* Отстирывать, отстирать, отмывать, отмыть (белье).

ІІ. Відпіра́ти, ра́ю, єш, сов. в. **відпе́рти, відіпру́, прешу,** *гл.* 1) Отпирать, отпереть. *Скрипливії ворітечка, не можу відперти.* Мет. 2) Отражать, отразить, дать отпор, отогнать. *Смерти не відперти.* Посл. *Насилу відперли його.* Черк. у. 3) Относить, отнести (тяжелое что-либо).

І. Відпіра́тися, ра́юся, єшся, сов. в. **відіпра́тися, відпе́ру́ся, ре́шся,** *гл.* Отстирываться, отстираться, отмываться, отмыться (о белье). *У шось таке рушник уробили, що й не відіпралося.* Черниг.

ІІ. Відпіра́тися, ра́юся, єшся, сов. в. **відпе́ртися, відіпру́ся, прешся,** *гл.* 1) Отпираться, отпереться (о запоре). 2)=**Відмага́тися 1.** *Відпірайся, мій синочку, що коника та й не маєш.* Нп.

Ві́дпірка, ки, *ж.* Отговорка. *От і має відпірку.* НВолын. у.

Відпі́рчувати, чую, еш, сов. в. **відпі́рчити, чу, чиш,** *гл.* Отпороть, высечь. *Бідну дитину через стілець та й одпірчать.* О. 1862. І. 72.

Відпічну́ти, ну́, не́ш, *гл.*=**Відпочи́ти.** Желех.

Відплазува́ти, зу́ю, еш, *гл.* Отползти.

Відпла́кати, чу, чеш, *гл.* Перестать оплакивать. *Відплакав своє горе.*

Відпла́та, ти, *ж.* 1) Отплата, вознаграждение. *А ще ж бо я отцю, неньці одплати не дав.* Чуб. V. 1016. *Я люблю тебе, дівчино, як дитину мати, не бажаю за кохання любої відплати.* К. Досв. 61. 2) Возмездие, воздаяние, отмщение.

Відпла́чувати, чую, еш, сов. в. **відплати́ти, чу́, тиш,** *гл.* 1) Отплачивать, отплатить, вознаграждать, вознаградить. *Нема в нас, козаків, срібла та злата, щоб за дари дарами відплатити.* К. Бай. 21. 2) Отомщать, отомстить. *Товариші гайдамаки, чиніть мою волю, що нам треба відплатити вкраїнську недолю.* Макс.

Відпли́в, ву, *м.* 1) Сток. 2) Отлив (морской). Желех. *3) Отплытие. *Гетьман сказав, що відплив галери бачив з валів.* Лепкий.

Відплива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **відпливти́, ву́, ве́ш, відпли́нути, ну, неш, відплисти́, ву́, ве́ш,** *гл.* Отплывать, отплыть. *Селезник одплив трохи далі.* Грин. І. 104. *Сіли собі у човничок, од бережка відплинули.* Чуб. V. 558.

***Відпліта́ти, та́ю, еш,** сов. в. **відпле́сти́, лету́, те́ш,** *гл.* Отплетать, отплесть. Сл. Нік.

Відплішувати́, шую, еш, сов. в. **відплиши́ти, шу́, шиш,** *гл.* 1) Вынимать, вынуть клинышек, которым было что-либо заклинено. 2) Отколотить. *Відплішив так, що до нових віників буде згадувати.* Чуб.

Відпльо́вуватися, вуюся, єшся, сов. в. **відплюва́тися, плюю́ся, е́шся,** *гл.* Отплевываться, отплеваться. *Як перейде* (піп) *дорогу—щастя не буде, хиба відплюється.* Ном. № 13383.

Відплю́ску́вати, кую, еш, сов. в. **відплю́скати, каю, еш, відплю́снути, ну, неш,** *гл.* Отплескивать, отплеснуть.

Відплю́щувати, щую, еш, сов. в. **відплю́щити, щу, щиш,** *гл.* Раскрывать, раскрыть (глаза).

Відплю́щуватися, щуюся, ешся, сов. в. **відлю́щитися, щуся, щишся,** *гл.* Раскрываться, раскрыться (о глазах).

Відповза́ти, за́ю, еш, сов. в. **відповзти́, зу́, зе́ш,** *гл.* Отползать, отползти.

***Відповіда́льний, а, е.** Ответственный. Сл. Нік.

***Відповіда́льність, ности,** *ж.* Ответственность. Сл. Нік.

Відповіда́ння, ня, *с.* Ответ. Слово это взято из следующего стиха фальсифицированной думы «Битва Чигиринская»: *Слухати гетьмана Жолковського одповіданьє.* Срезн. Запор. Ст. I 88

Відповіда́ти, да́ю, еш, сов. в. **відпові́сти́, ві́м, ві́си́,** *гл.* 1) Отвечать, от-

ветить. *І відповідав, кажучи: Ім'я моє легіон.* Єв. Мр. V. 9. *Я, молоденька, умі́ла відповісти.* Чуб. V. 698. 2) Соответствовать. 3) Отвечать, быть ответственным, ответить.

Відпові́ддя, дя, *с.* Слово это впервые появилось в фальсифицированной думе «Битва Читиринская», опубликованной Срезневским в первой части «Запорожской Старины», стр. 86, в такой форме: *Тільки святий бог наших не забував, на великі зусилья на* **вітпові́тьї** *держав.* Значение слова здесь неясно. Максимович в сборнике 1849 г. исправил: *На великі зусилья, на відповідья держав* (стр. 53) и дал перевод: ответ, отпор.

Відпові́дний (ній), а (я), е (є). 1) Ответный. *Відповідний лист.* 2) Соответственный. *Як, купаючись, набереться води в ухо, то стане на одну ногу, одповідню тому ухові...* Ном. № 336.

***Відпові́дність, ности,** *ж.* Соответствие. Сл. Нік.

Відпові́дно, *нар.* Соответственно. ***—до чо́го.** Соответственно чему, сообразно с чем. Сл. Нік.

Відпові́дувати, дую, єш, *гл.*=**Відпові́дати.** *А що він відповідував?* Черк. у.

Ві́дпо́відь, ді, *ж.* Ответ. *Одповідь мав дати.* Котл. Ен. IV. 48. *Нам треба дати одповідь тим, що післали.* Єв. I. I. 22.

Відпові́сти́. См. **Відпові́дати.**

Відповіща́ти, ща́ю, єш, сов. в. **відпові́сти́ти, щу́, сти́ш,** *гл.* Рассказывать, рассказать. *Чую, що стара за мене одповіщає.* МВ. I. 17. *Люде всі як раз нам і відповістили.* Федьк. *Як почала вона говорити, то і за себе все сказала, і за нас одповістила.* МВ. I. 75.

Відпозива́ти, ва́ю, єш, *гл.* Вернуть судом. *Дак я оце іду позивать: може як небудь чи не відпозиваю своє.* Чуб.

Відпоку́тувати, тую, єш, *гл.* 1) Искупить покаянием. *Маруся.. подалась у черниці, щоб свій гріх одпокутувати.* Г. Барв. 455. *2)—**за що.** Поплатиться за что.

Відполі́скувати, кую, єш, сов. в. **відполоска́ти, щу́, щеш,** *гл.* Отмывать, отмыть, полоща в воде.

Відполови́нювати, нюю, єш, сов. в. **відполови́нити, ню, ниш,** *гл.* Брать, взять чего половину. *Хазяйко, дай на онучі!—Не дає... Я найшов драночку, одполовинив собі, а то їй на пелюшки покинув.* Г. Барв. 405.

Відполоска́ти. См. **Відполі́скувати.**

Відпомина́ти, на́ю, єш, *сов. в. **відпом'яну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* Помянуть (церковным поминовением). *Кому се зостанеться, той і спасибі скаже, і відпоминає нас.* Кв. I. 118. *Умер той дід, поховали, відпоминали.* Г. Барв. 196 *Одпоминають попи мою душу.* КС. 1882. X. 24.

***Відпомпо́вування, ня,** *с.* Откачка. Сл. Дубр.

***Відпомпо́вувати, вую, єш,** *гл.* Откачивать. Сл. Дубр.

Відпо́рина, ни, *ж.* Шест, которым отталкивают невод на глубину. Павлоградск. у. (Залюбовск.).

***Відпо́рний, а, е.** Стойкий. Сл. Тутк.

***Відпо́рність, ности,** *ж.* Сопротивление, стойкость. Сл. Тутк.

Відпо́рювати, рюю, єш, сов. в. **відпоро́ти, рю́, реш,** *гл.* Отпарывать, отпороть.

Відпо́рюватися, рююся, єшся, сов. в. **відпоро́тися, рю́ся, решся,** *гл.* Отпарываться, отпороться.

***Відпочива́льня, ні,** *ж.* Опочивальня.

Відпочива́ння, ня, *с.* Отдых, отдохновение. *Сами собі дали на три години відпочивання.* Макс. (1849). 54.

Відпочива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **відпочи́ти, чину, неш** (*Галицк.: **відпічну́ти, чну́, не́ш, не́.** Желех.), *гл.* Отдыхать, отдохнуть. *Тоді одпочинемо, як помремо.* Ном. № 10031. *Ляжмо, сестро, одпочиньмо.* ЗОЮР. II. 21.

***Відпочивни́к, ка́,** *м.* Рабочий, служащий, отдыхающий в доме отдыха. Пр. Пр.

Відпочи́вок, вку, *м.*=**Відпочи́нок.** Употр. и во мн. ч.: *Поки діло кінчати,—сядьмо на відпочивки.* Подольск г.

Відпочи́н, ну, *м.* Отдых. *Карим очам спання нема, ніжкам—одпочину.* Чуб. V. 577.

Відпочи́ння, ня, *с.* Отдохновение. *По три поклони покладали, відпочиння*

мали (Из фальсифиц. думы). Макс. (1849). 30.

Відпочи́нок, нку, *м.* = **Відпочи́н.** Рудч. Ск. II. 73. *Ні сну мені, ні відпочинку.* МВ. II. 14. *Нема ніжкам відпочинку.* Мет. 78.

Відпочи́ти. См. **Відпочива́ти.**

***Відпо́ювати, по́ю, єш,** сов. в. **відпоїти, по́ю, по́їш,** *гл.* Отпаивать, отпоить. Сл. Нік.

Відпра́ва, ви, *ж.* 1) Богослужение, служение. *Кончилась відправа, вона* (панночка) *пішла з церкви.* Рудч. Ск. II. 47. *Попи добилися копійки і за відправи принялись.* Мкр. Г. 70. **Відпра́ву пра́вити, чини́ти.** Служить (в церкви). *Почали велику одправу правити.* Рудч. Ск. II. 31. *Сліпий старець чинить у дому божому одправу.* МВ. I. 16. 2) Отпуск. *Козак молоденький о відправу просить: «пусти ж мене, пане, звідси на Волиня».* Гол. I. 104. *3) Отправление, снаряжение. Сл. Нік.

Відправля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **відпра́вити, влю, виш,** *гл.* 1) Отправлять, отправить, отсылать, отослать. *Тяжко, тяжко мені тебе з дому одправляти.* Макс. (1849). 7. *Одправила-сь чесних хлопцей, та чекай донині: тепер підеш за такого, котрий пасе свині.* Гол. IV. 510. 2) Рассчитывать, удалять (служащих). 3) Отправлять, отправить, отбывать, отбыть. *Ой він пішов до ляшеньків служби відправляти.* Макс. 4) Совершать, совершить богослужебный обряд. *Одправив отець Яків утреню.* Г. Барв. 190. *Заховав дід бабу і похорон одправив.* Рудч. Ск. II. 54. *Похорон одправляти.* АД. I. 117.

Відправля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **відпра́витися, влюся, вишся,** *гл.* Отправляться, отправиться. Рудч. Ск. I 100.

Відправува́ти, ву́ю, еш, *гл.*=**Відправля́ти 4.** *Службу* (в церкви) *одправували.* КС. 1884. VIII. 724.

***Відпрова́дження, ня,** *с.* Отвод, спуск. Сл. Тутк.

Відпрова́джувати, джую, еш, сов. в. **відпрова́дити, джу, диш,** *гл.* 1) Отправлять, отправить, отсылать, отослать, отвести; спроваживать, спровадить, прогнать. *Завтра відпровадить у Прилущину двісті жолнірів, щоб вони спалили Ржавець.* Стор. МПр. 99. 2) Проводить, провести. *Нам пошли, боже, вік і здоров'я, щоб цей празник одпровадить, нового году діждать легенько.* Ном. № 11573. **Гетьман хотів відпровадити царя, але цар не дозволив.* Лепкий.

Відпрова́ження, ня, *с.* Провожание.

Відпро́дувати, дую, єш, сов. в. **відпро́дати, дам, даси́,** *гл.* Перепродавать, перепродать.

Відпроси́ти, ся. См. **Відпро́шувати, ся.**

Відпрото́рити, рю, риш, *гл.* Отправить, отпровадить.

Відпрото́ритися, рюся, ришся, *гл.* Отстраниться. *Батько заможний, дак вона зараз і відпроторилась од нас: ми вже їй не рівня.* Г. Барв. 121.

Відпро́хувати, хую, єш, сов. в. **відпроха́ти, ха́ю, єш,** *гл.*=**Відпро́шувати, відпроси́ти.**

Відпро́хуватися, хуюся, єшся, сов. в. **відпроха́тися, ха́юся, єшся,** *гл.*= **Відпро́шувати, ся.** *Заплатив Беркові гроші, а з процентом одпрохався.* Левиц. I. 108. Мнж. 102.

Відпро́шувати, шую, єш, сов. в. **відпроси́ти, шу́, сиш,** *гл.* Отпрашивать, отпросить, освободить просьбами. *Побачиш сина, а може й додому одпросиш.* Левиц. I. 60.

Відпро́шуватися, шуюся, єшся, сов. в. **відпроси́тися, шу́ся, сишся,** *гл.* Отпрашиваться, отпроситься. *Циган насилу одпросився,—вони його покинули та й пішли.* Рудч. Ск. II. 183. *Відпросились у матері у Київ.* Стор. МПр. 34. **...він, як сват, не відпрошувався.* Лепкий.

Відпряга́ти, га́ю, єш, сов. в. **відпрягти́, жу́, же́ш,** *гл.* Отпрягать, отпречь. *Відпрягли коней.* Стор. II. 97.

Відпряда́ти, да́ю, еш, сов. в. **відпря́сти, пряду́, де́ш,** *гл.* Прясть в отплату за что, отрабатывать, отработать прядением. *Сестро моя, сестро, де ти чого брала? Чи ти одшивала, чи ти одпрядала?* Грин. III. 399. *Хто мені буде чужі мітки одпрядать?* Мил. 219.

Відпря́дки, дків, *м. мн.* Остатки, отбросы при прядении. Ум. **Відпря́дочки.** *Що ж она діє?—Золото пряде. Ходім до неї колядувати, ой чей же нам*

дасть по колядочці, по колядочці, хоть відзадячко..., хоть відпрядочки на шаріночку. АД. І. 31.

***Ві́дпуск, ку,** *м.* Отпуск. Сл. Нік.

Відпуска́ти, ка́ю, єш, сов. в. **відпусти́ти, пущу́, стиш,** *гл.* 1) Отпускать, отпустить. *Петра на волю відпустили.* Шевч. 2) Отчаливать, отчалить. *В тій галері від пристані далеко одпускали, чорним морем далеко гуляли.* АД. І. 209. 3) Отпускать, отпустить, ослабить. *Оце наївся, треба й очкур відпустити.* 4) Разрешать, разрешить (от грехов). *Одпусти, боже, гріха, в кого жінка лиха: і моя недобра.* Ном. № 9114. *5) Прощать, простить. *Тільки разів її безвинно з п'янства свого о горло мало не приправив, що вона мені як цнотливая та повольная малжонка відпустила.* Ор. Левицьк.

Ві́дпуст, ту, *м.* Отпущение грехов, разрешение. *Хто дурневі вибачить, має сто днів відпусту.* Ном. № 6212. **На ві́дпуст ходи́ти.** Ходить на богомолье. *З дитиною на відпуст, а з лихою долею на весілля.* Ном. № 8109.

Відпусти́тель, ля, *м.* Отпускающий. *Я Іван Хреститель,—гріхам відпуститель.* Рудч. Ск. І. 178.

Відпусти́ти. См. **Відпуска́ти.**

***Відпу́стка, ки,** *ж.* Отпуск. Сл. Нік.

Відпуще́ння, ня, *с.* Отпущение. *Відпущення гріхів од господа... добуде.* Стор. МПр. 39.

Відра́да, ди, *ж.* 1) Отрада, утешение. *Та не дав мені порадоньки, серцю одрадоньки.—Яку ж тобі, моя мила, одраду давати?* Мил .115. *Ой коли б ти, мати, знала, що то за досада, то б ти мене оженила, щоб була відрада.* Мет. 2) Отсоветывание. Ум. **Відра́донька.** *Нема мені відрадоньки від мого нелюба.* Мет. 253. См. **Відра́дість.**

Відра́джування, ня, *с.* Отсоветывание.

Відра́джувати, джую, єш, сов. в. **відра́дити, джу, диш,** *гл.* Отсоветывать, не советовать, не посоветовать что делать.

Відра́дісний, а, е. Отрадный, радостный. *Ой як же мені веселому бути, веселому, одрадосному.* Мет. 71. *Мені ви світ одрадісний зробили.* К. ПС. 59.

Відра́дісно, *нар.* Отрадно; радостно, весело. *Що то молоді літа золоті людям! Що задумав, все йому можна, все йому відрадісно, все втішно.* МВ. ІІ. 79.

Відра́дість, дости, *ж.* Отрада, утешение. АД. І. 91. *Ой молодосте, відрадосте!* Нп. *Шукав одрадости між козаками.* К. ЦН. 175. См. **Відра́да, відра́дність.**

Відра́дність, ности, *ж.* = **Відра́дість.** *Не маю я відрадности від свого нелюба.* Чуб. V. 361.

Відра́донька, ки, ж. Ум. от **відра́да.**

Відра́дощі, щей и **щів,** *ж.* и *м. мн.* = **Відра́дість.** *Відрадощі жизні, кому ви судились?* К. Дз. 135.

Відра́жуватися, жуюся, єшся, *гл.* Иметь отраду, радости. *Та чужі люде живуть, та чужі люде одражуються, а я ще й не нажилась, ще й не наговорилась* (бо вмер чоловік). Мил. 209.

***Відра́за, зи,** Отвращение. **Ма́ти відра́зу до чо́го.** Питать отвращение к чему.

***Відра́зливий, а, е.** Противный, отвратительный, возбуждающий отвращение. *Постать наскріз жидівська, аж відразлива.* Франко.

Відра́зу, *нар.* Сразу, вдруг.

Відра́лити, лю, лиш, *гл.* Пройти ралом межу.

Відра́литися, люся, лишся, *гл.* Окончить **ра́лити.**

***Відрахо́вування, ня,** *ср.* Отчисление. Сл. Нік.

Відрахо́вувати, вую, єш, сов. в. **відрахува́ти, ху́ю, єш,** *гл.* Отсчитывать, отсчитать. *Пан нехай відрахують тілько за кождих п'ятнадцять огірків, що там тому.* Чуб.

Відра́ювати, ра́юю, єш, сов. в. **відра́яти, ра́ю, єш,** *гл.* Отсоветовать, не советовать, не посоветовать. *Одраяли, одсудили, щоб ми в парі не ходили.* Грин. ІІІ. 179.

Відректи́, ся. См. **Відріка́ти, ся.**

***Відре́чення, ня,** *ср.* Отречение. Сл. Нік.

***Відрива́ння, ня,** *ср.* 1) Отрывание. 2) Отторжение. Сл. Нік.

Відрива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **відірва́ти, рву́, веш,** *гл.* Отрывать, оторвать. *Ой відріжте й або відірвіте й та срібного ґудзя.* Мет. 403.

Відрива́тися, ва́юся, є́шся, сов. в. **відірва́тися, рву́ся, вешся,** *гл.* Отрываться, оторваться. *Випив він та зараз давай відриватись від стіни.* Рудч. Ск. II. 69. *Одірвись, коню, од берестонька.* Мет. 19.

***Відривни́й, а́, е́.** Отрывной. Сл. Тутк.

Відрига́ти, га́ю, єш, сов. в. **відригну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* Отрыгивать, отрыгнуть.

Відрига́тися, га́юся, єшся, сов. в. **відригну́тися, ну́ся, не́шся,** *гл.* Отрыгиваться, отрыгнуться. *Так хтось згадав, що вчорашній борщ відригнувся.* Ном. № 369.

***Відри́нути, ну, неш.** Отхлынуть. Сл. Тутк.

Відрі́з, зу, *ж.* 1) Мера земли: участок в три десятины. Миргор. у. Вас. 197. *2) Отрез. Сл. Нік.

***Відрізáння, ня,** *ср.* Отрезывание, отрезание. Сл. Нік.

Відрі́зати, ся. См. **Відрі́зувати, ся.**

***Відрі́знення, ня,** *ср.* 1) Отличие. 2) Отделение. Сл. Нік.

Відрізня́ти, ня́ю, єш, сов. в. **відрізни́ти, ню́, ни́ш,** *гл.* 1) Отделять, отделить. *Вони вже двох синів одрізнили, а два з їми живуть.* Пирят. у. *Відрізняють дитину від матерньої мови.* О. 1861. XI. 104. *Майстер ще з неї* (дитини) *городянина зробить... усіма звичаями од селян одрізнить.* К. (О. 1862. III. 22). 2) Отличать, отличить. *Мова... відрізняє людей від инших звірів.* Дещо.

Відрізня́тися, ня́юся, єшся, сов. в. **відрізни́тися, ню́ся, ни́шся,** *гл.* 1) Отделяться, отделиться, отстраняться, отстраниться. *Цвіла, цвіла калинонька, на воду схилилась, дівчинонька журилася, що від роду відрізнилась.* Мет. *А всі зірочки до купочки, місяць одрізнився.* Грин. III. 165. 2) Выделяться, выделиться. *Звідтіль одрізнявся голосний крик коровя або півня.* Левиц. I. 126. 3) Отличаться, выделяться, выделиться. *Зорі відрізняються від планет.* Ком. I. 32.

Відрі́зувати, зую, єш, сов. в. **відрі́зати, жу, жеш,** *гл.* 1) Отрезывать, отрезать. *Я з Степанидою йому дві сорочки відрізали.* Г. Барв. 98. *Поли одрізуй та плечі латай.* Ном. № 1545. *Як різцем одрізало.* Ном. № 1838. **Як одрі́зано.** Нет как нет. *То було що дня вчащає, а тепер і не побачиш: як одрізано.* 2) Только сов. в. Резко ответить, резко отказать. *Возному так одрізала, що мусить одчепиться.* Котл. НП. 367.

Відрі́зуватися, зуюся, єшся, сов. в. **відрі́затися, жуся, жешся,** *гл.* Отрезывать, отрезать себя от чего. *Взяла ключ і ніж, відрізалася.* Чуб. *Нерівно відрізалося.*

Відріка́ти, ка́ю, єш, сов. в. **відректи́, речу́, че́ш,** *гл.* 1) Отвечать, ответить. *2) Возражать, возразить. *Так це їй... каже, а воно одріка.* Мнж. 173. *Е ні, одріка, се вже не шпачки.* Ном. № 13712. **Що ж бо ви, мамо, мене нині вчепилися як оса?—відрекла вона, зібравшися якось на відвагу.* Франко.

Відріка́тися, ка́юся, єшся, сов. в. **відректи́ся, речу́ся, че́шся,** *гл.* Отказываться, отказаться. *Родино моя, не відрікайся од мене.* Чуб. III. 129. *Відрікаюсь, відхрещуюсь від вас, ідіть собі на очерета, на болота.* Чуб. I. 120. *Варив чорт з москалем пиво та й солоду відрікся.* Ном. № 821.

Відро́, ра́, *с.* Ведро. *Пішла по воду, відра побила.* Мет. 5. *Чи три відрі, чи чотирі відрі про празники горілки взято?* Екатериносл. у. Ум. **Віде́рце, відере́чко, віде́рочко, віде́рко.**

Відроби́ти, ся. См. **Відробля́ти, ся.**

Відробі́ток, тку, *м.*=**Відро́бок.** *Позичте... карбованця на відробіток.* Левиц. I. 69. *Ти б позичив у кого небудь на відробіток.* О. 1861. XI. 111.

***Відро́блений, а, е.** Отработанный. Сл. Нік.

Відробля́ти, ля́ю, еш, відро́блювати, люю, єш, сов. в. **відроби́ти, блю́, биш,** *гл.* 1) Отрабатывать, отработать. *Чи не зорали б ви мені? Я б уже вам відробив.* Рудч. Ск. II. 9. Иногда просто взамен работы получить что-либо. *Хомина жінка одробила десь курочку і приносе додому.* Мнж. 66. *Одробить де пшінця або прісця та зварить кулешик.* Грин. II. 177. 2) При помощи волшебства уничтожать, уничтожить сделанное, возвращать, вернуть к прежнему состоянию. *Я поробив їх вовками, а одробити не зумію.* ХС. VII. 455. *Хто одробе мою дочку од цього, що їй по-*

роблено, тому дарую половину царства. Грин. II. 252.

Відробля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **відроби́тися, блю́ся, бишся,** *гл.* Оканчивать, окончить работу. *Було над вечір одробимось, пані куди в гостину пійде,—сидимо коло воріт.* МВ. II. 36.

Відро́бок, бку *и **відрі́бок, рі́бку,** *м.* Отработок. *За гроші не наймає пан поля, а все на відробок.* Литин. у.

***Відро́джений, а, е.** Возрожденный, обновленный. Сл. Нік.

Відро́дження, ня, *с.* Возрождение.

Відро́джувати, джую, єш, сов. в. **відроди́ти, джу́, диш,** *гл.* Возрождать, возродить. *Аж світ мені піднявся вгору! одродили вони мене.* МВ. (О. 1862. III. 49).

Відро́джуватися, джуюся, єшся, *сов. в.* **відроди́тися, джу́ся, дишся,** *гл.* Возрождать, возродиться.

Відро́док, дка, *м.* Выродок.

Відроскошува́ти, шу́ю, єш, *гл.* Пожить в довольстве, в роскоши. *Це вона там одроскошує.* Пирят. у.

Відроста́ння, ня, *с.* Отростание. Харьк.

Відроста́ти, та́ю, єш, сов. в. **відрости́, ту́, те́ш,** *гл.* Отрастать, отрости. *Як відростала чуприна, то закручувала її за вухо.* Стор. II. 167.

Ві́дросток, тку, *м.* Отросток. *Який корінь, такий і одросток.* Ном. № 7139. Ум. **Відро́стоньок.** *Зеленая та дібрівонько, чого в тебе пеньків много, зеленого а ні одного, одростонька ні од одного?* Грин. III. 468.

***Відро́чення, ня,** *ср.* Отсрочка. Сл. Нік.

Відрочи́ти. См. **Відро́чувати.**

***Ві́друб, бу,** *м.* Отруб, участок.

Відруба́ти. См. **Відру́бувати.**

Відру́блювати, люю, єш, *гл.*=**Відру́бувати.** Стор. I. 151.

Відру́бний, а, е. 1) Отдельный, обособленный. 2) Совершенно отличный, иной. Желех.

***Відрубни́й, а́, е́.** Отрубной.

Відру́бність, ности, *ж.* 1) Отдельность. *2) Обособленность.

Відру́бно, *нар.* Отдельно.

Відру́бок, бка, *м.* Отрубок.

Відру́бувати, бую, єш, сов. в. **відруба́ти, ба́ю, єш,** *гл.* 1) Отрубывать, отрубить. *Голову йому відрубав.* Рудч. Ск. II. 69. *Відрубай кінець, щоб корочча палиця була.* 2) Только сов. в.=**Відрі́зати 2.** *А вона мені як одрубала, та ще й при дочках.* Левиц. I. 140.

***Ві́друх, ху,** *м.* Рефлекс. Сл. Нік.

Відряжа́ти, жа́ю, єш, сов. в. **відряди́ти, джу́, диш,** *гл.*=**Виряжа́ти, ви́рядити.** *Поставили йому хату й відрядили і нічого не дали.* Чуб. *Вхопила Ганна свою новішу свитину, побігла до шинкарки, заставила за карбованця і одрядила жида, що привіз сина.* Левиц. I. 65. *Пошлю послів десятків з п'ять і мушу дари одрядити.* Котл. Ен.

Відряжа́тися, жа́юся, єшся, сов. в. **відряди́тися, джу́ся, дишся,** *гл.*=**Виряжа́тися, ви́рядитися.** *Куди ти убіраєшся, куди ти одряжаєшся?* Мил. 209.

Відрято́вувати, вую, єш, сов. в. **відрятува́ти, ту́ю, єш,** *гл.* Спасать, спасти от чего. *Одрятуй нас од видимої смерти.* Чуб. II. 48.

Відса́джувати, джую, єш, сов. в. **відсади́ти, джу́, диш,** *гл.* 1) Отсаживать, отсадить, посадить отдельно. *Відсадив його, як кота від сала.* Ном. № 3503. 2) О растениях: Отсаживать, отсадить, посадить отросток. 3) Только сов. в. Отбить. *Відсадив йому печінки.*

Відсапа́ти. См. **I. Відса́пувати.**

Відса́патися, паюся, єшся, *гл.* Перевести дух, отдохнуть. *Щоб одсапатись трохи, зайшов він за кущі.* Левиц. I. 272.

I. Відса́пувати, пую, єш, сов. в. **відсапа́ти, па́ю, єш,** *гл.* Отрабатывать, отработать полотьем. *Дайте на подать п'ять карбованців, я вам, пане, з дітьми відсапаю.*

II. Відса́пувати, пую, єш, сов. в. **відсапну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* Переводить, перевести дух. *Товстий Хоцінський насилу дихав, одсапував після дороги.* Левиц. I. 162. *Відсапнув трохи.*

Відса́хуватися, хуюся, єшся, сов. в. **відсахну́тися, ну́ся, не́шся,** *гл.* 1) Отшатываться, отшатнуться от кого, отстраниться. *З острахом великим вона од його одсахнулась.* МВ. (О. 1862. I. 90). 2) Оставить кого, отшатнуться от кого; отстать, отвязаться от кого. *До батька не йду жалітись. Батько не ма-*

ти,—відсахнувся. Г. Барв. 273. *Одсахнувсь жінки й дитинки.* Мнж. 187. *Коли б мені його піймать да провчить, воно б тоді одсахнулося.* ЗОЮР. І. 11.

***Відсвіжувати, жую, єш,** сов. в. **відсвіжи́ти, жу́, жи́ш,** *гл.* Освежать, освежить. Сл. Нік.

Ві́дсвіт, ту, *м.* Отражение. *Яким повів очима навкруги, ніби шукаючи в прозорній воді її* (Зосиного) *чарівничого одсвіту.* Левиц. І. 265.

***Відсві́тний, а, е.** Отсвечивающий Сл. Тутк.

Відсві́чувати, чую, єш, *сов. в. **відсвіти́ти, чу́** и **тю́, тиш,** *гл.* 1) Отражать, отразить, отсвечивать. *У печі палає, як у гуті. Одсвічують весело білі стіни і божничок.* МВ. (О. 1862. III. 57). 2) Отражаться.

Відсві́чуватися, чуюся, єшся, *сов. в. **відсвіти́тися, чу́ся, тишся,** *гл.* Отражаться, отсвечиваться.

Відсвяткува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Отпраздновать. *Одсвяткували ми Зелену Неділю.* МВ. І. 84.

Відселя́ти, ля́ю, єш, сов. в. **відсели́ти, лю́, лиш,** *гл.* Отделять, отделить сына на самостоятельное хозяйство. *Оце я одселяю вже старшого сина, ставлю йому хату на леваді.* Рк. Левиц.

Відселя́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **відсели́тися, лю́ся, лишся,** *гл.* Выходить, выйти на самостоятельное жилище и хозяйство (о сыновьях). *Час синам одселятися на свої оселі.* Рк. Левиц.

Відсе́рдитися, джуся, дишся, *гл.* Перестать сердиться. *Поки прут найшов, та й відсердився, та на свою миленькую змилосердився.* Чуб. V. 581.

Ві́дси, *нар.*=**Відсі́ль.**

Відси́(д)жувати, джую, єш, сов. в. **відси́діти, джу, диш,** *гл.* Отсиживать, отсидеть. *Піду у монастир відсижувати за шкуру.* Чуб.

***Відсила́ння, ня,** *с.* Отправление, посылание.

Відсила́ти, ла́ю, єш, сов. в. **відісла́ти, шлю́, шлеш,** *гл.* Отсылать, отослать, посылать, послать. *Козак до дівчини дрібні листи пише, відсилає до дівчини буйними вітрами.* Чуб. V. 312. *Відсилають у солому спати.* Чуб. І. 175. *Да взяв бог тую жінку, шо з цвіту, да одіслав на небо.* Чуб. І. 146.

Відси́лити, лю, лиш, *гл.* Отвязать. Галиц. *Відсилив штирі воли та й повів додому.*

Ві́дсип, пу, *м.* Плата частью продукта за рушенье пшена. *Товкла в нас просо за одсип.* Г. Барв. 12.

Відсипа́ти, па́ю, єш, сов. в. **відси́пати, плю, плеш,** *гл.* 1) Отсыпать, отсыпать, отмерять, отмерить что-либо сыпучее. *Відсип і мені трохи борошна. Треба відсипати хліб у гамазею, що весною позичали.* Змиев. у. 2) Отливать, отлить. *Відсипала борщу в глечик.*

Відсипа́тися, па́юся, єшся, *сов. в. **відспа́тися, сплю́ся, спи́шся,** *гл.* Отсыпаться, отоспаться. *Три ночі не спав, тепер буду відсипатися.*

Відсипне́, но́го, *с.* Отсыпное.

Відсипни́й, а́, е́. Отсыпной.

Відси́пщина, ни, *ж.* Отплата за что-нибудь зерном или мукой.

Відсиса́ти, са́ю, єш, *сов. в. **відісса́ти, ссу́, ссе́ш,** *гл.* Отсасывать, отсосать.

Відсиха́ти, ха́ю, єш, сов. в. **відсо́х(ну)ти, хну, неш,** *гл.* Отсыхать, отсохнуть.

Ві́дсі, *нар.*=**Відсі́ль.**

***Відсі́в, ву,** *м.* Отсев. Сл. Нік.

***Відсіва́ння, ня,** *ср.* Отсеивание. Сл. Нік.

Відсіва́тися, ва́юся, єшся, сов. в. **відсі́ятися, сію́ся, єшся,** *гл.* Кончать, кончить сеять, кончить посевы. *Вже люде відсіваються.—Живуть усю весну... на полі, поки одсіються.* О. 1861. IX. 193.

Відсіда́ти, да́ю, єш, сов. в. **відсі́сти, ся́ду, деш,** *гл.* Садиться, сесть далее, пересаживаться, пересесть.

Відсіда́тися, да́юся, єшся, сов. в. **відсі́стися, ся́дуся, дешся,** *гл.* Отставать, отстать корке от хлеба. *Хліб відсівся.* Вх. Зн. 7.

Відсіка́ти, ка́ю, єш, сов. в. **відсі́кти, січу́, че́ш,** *гл.* Отсекать, отсечь. *Ангел махнув та й відсік праве крило Сатанаїлу.* Чуб. І. 35.

Відсі́ктися, чу́ся, че́шся, *гл.* Отбиться оружием в бою.

Відсі́ль, відсіля́, *нар.* Отсюда. *Комусь буде тяжко важко, як я піду відсіль.* Нп. *Недалеко відсіля спасається пустельник.* Стор. І. 106.

Відсі́сти, ся. См. **Відсіда́ти, ся.**

Ві́дсіч, чі, *ж.* Отражение нападения, отпор. *Давали таки добру одсіч харцизякам.* К. ЧР. 358.

Відска́кувати, кую, єш, сов. в. **відско́чити, чу, чиш,** *гл.* 1) Отскакивать, отскочить. *То збоку, то взаду, то спереду, то прискакує, то одскакує.* Левиц. І. 107. 2) Отлучаться, отлучиться на короткое время. *Чи вам мене не треба буде? Я хочу одскочити ниток купити.* Черниг. у. 3) **Відско́чити від сло́ва.** Не исполнить данного слова, не сдержать обещания. *Хто од слова одскочить, коло того шкура обскочить.* Ном. № 10670.

Відскіпа́тися, па́юся, єшся, *гл.* Отделаться. *Лихо, сказано, як до кого причепиться, — не одскіпаєшся.* Мир. ХРВ. 218.

***Відско́к, ку,** *м.* Рикошет. Сл. Нік.

***Відско́ком,** *нар.* Рикошетом. Сл. Нік.

Відскоро́джувати, джую, єш, сов. в. **відскоро́дити, джу, диш,** *гл.* 1) Отрабатывать, отработать боронованием. 2) Отплачивать, отплатить, отомщать, отомстить. *Дав почубеньків* (старець поводиреві), *дак той і одскородив йому.* Ном. № 13663.

Відско́чити. См. **Відска́кувати.**

Ві́дслід, ду, *м.* След; отпечаток. Желех.

***Відсло́на, ни,** *ж.* Картина, действие (в пьесе).

Відслоня́ти, ня́ю, єш, сов. в. **відслони́ти, ню́, ниш,** *гл.* Отслонять, отслонить, открывать, открыть. *Одслонила заслінку.* Рудч. Ск. II. 41.

Відслоня́тися, ня́юся, єшся, сов. в. **відсло́ни́тися, ню́ся, нишся,** *гл.* Открываться открыться. *Завіса відслонилась.* К. МХ. 28.

Відслу́га, ги, *ж.* 1) Отслуживание. *Забрав гроші, а тепер мусить іти у відслугу.* 2) Отплата, вознаграждение за что-либо. *От же тобі за твоє добро й наша одслуга.* ЗОЮР. II. 69. 3) Конец службы *Лишила дома слугу на відслузі, свекруху в недузі.* Гол. І. 158.

Відслуго́вувати, вую, єш, сов. в. **відслугува́ти, гу́ю, єш,** *гл.* Отслуживать, отслужить, отрабатывать, отработать.

Відслужи́тися, жу́ся, жишся, *гл.* Отбыть службу. *Пишуть чорним по білому у некрути дати. Нехай пишуть, я не боюся: кінь вороний, сам молодий, дасть бог одслужуся.* Чуб. V. 970.

Відслу́жувати, жую, єш, сов. в. **відслужи́ти, жу́, жиш,** *гл.*=**Відслуго́вувати, відслугува́ти.** *Позичте мені огню,—я вам одслужу.* Рудч. Ск. II. 6. *Одслужи той хліб, що лежачи переїла.* Мир. Пов. І. 124.

Відсобо́рувати, рую, єш, *гл.* Совершить над кем таинство елеосвящения. *Одсоборував* (хвору)... *Михаїл.* Сим. 237.

Відсо́вувати, вую, єш, *гл.*=**Відсува́ти.**

Відсо́вуватися, вуюся, єшся, *гл.*= **Відсува́тися.** *Не годиться і вам, старим, одсовуватись, коли молоді присуваються.* Левиц. І. 326.

Відсо́ння, ня, *с.* Солнечная сторона.

Відсопти́ся, пу́ся, пе́шся, *гл.* Отдышаться, отдохнуть. *Ми зупинились..., щоб дати коням одсоптись, як казав погонич.* Г. Барв. 31.

Відсота́ти. См. **Відсо́тувати.**

***Відсотко́вий, а, е.** Процентный. Сл. Дубр.

Відсо́ток, тка, *м.* Процент. Кон. Ар. 62

Відсо́тувати, тую, єш, сов. в. **відсота́ти, та́ю, єш,** *гл.* Разматывать, размотать (нитки).

Відсо́х(ну)ти. См. **Відсиха́ти.**

Відсо́читися, чуся, чишся, *гл.* Отстать от знакомых, раззнакомиться. Конот.

***Відспі́ваний, а, е.** Пропетый. *В мене вже тая пісня давно відспівана.* Лепкий.

Відспіва́тися, ва́юся, єшся, *гл.* Перестать петь. *Соловейки вже відспівалися.*

Відспі́вувати, вую, єш, сов. в. **відспіва́ти, ва́ю, єш,** *гл.* 1) Отвечать, ответить пением. *А я їй одспівую, жартуючи, бач.* Левиц. І. 112. 2) Кончать, кончить петь; пропеть. *А чом же ти не співаєш?—Я вже одспівала.* Шевч.

Нехай молодчі співають, я вже своє одспівав. Левиц. Пов. 231. *Молебень завтра рано одспіваю.* Мкр. Н. 14.

Відсповіда́ти, да́ю, еш, *гл.* Окончить исповедывать.

Відсповіда́тися, да́юся, єшся, *гл.* Окончить исповедываться.

Відстава́ти, таю́, е́ш, сов. в. **відста́ти, та́ну, неш,** *гл.* 1) Отставать, отстать. *А того я* (зозуля) *кую, що від вас відстаю, мої чорні галочки.* Мет. 152. *Од одного берега одстав, та до другого не пристав.* Ном. № 7636. 2) Отставать, отстать, отделиться, отклеиться. *Як помазав спину,—аж шкура одстала.* Чуб. V. 406. 3) **Від журбо́ти відста́ти.** Отдохнуть от забот, печали. *Нехай* (чоловік-п'яниця) *спить, нехай лежить, та нехай не встане. Нехай твоя бідна головонька од журботи одстане.* Чуб. V. 624.

Відставля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **відста́вити, влю, виш,** *гл.* 1) Отставлять, отставить. *Стривай, чавун з окропом трохи відставлю.* 2) Оттопыривать, оттопырить. *Вовк одставив свій хвіст.* Чуб. I. 52.

***Відста́лий, а, е.** Отсталый, отставший. Сл. Нік.

Відстановля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **відстанови́ти, влю́, виш,** *гл.* Удалять, удалить, отстранить. *Оце тільки від грудей одлучать, так уже воно від діда й нікуди,—спить із їм укупі, поки друге підросте; тільки невістка одлучить, дід уже більшенького від себе відстановить, а другого бере.* Г. Барв. 130.

Відстановни́й, а́, е́. Отставной. *Він відстановний москаль і з давніх москалів нема старішого над його.* Василь. у.

***Відстань, ні,** *ж.* Расстояние, отстояние. Сл. Нік.

Відста́ти. См. **Відстава́ти.**

Відстерегти́ся (речи́ся), жу́ся, же́шся, *гл.* Быть на стороже. Галиц.

Відстіба́ти, ба́ю, єш, сов. в. **відстібну́ти, бну́, не́ш,** *гл.* Отстегивать, отстегнуть.

Відсто(в)бу́рчувати, чую, єш, сов. в. **відсто(в)бу́рчити, чу, чиш,** *гл.* Оттопыривать, оттопырить. *Голуб праве крило відстобурчить трошки.* Чуб.

Відсторони́тися, нюся, нишся, *гл.* 1) Посторониться. 2) Отстраниться. *Краще відсторонитись, ніж і собі у біду попасти.* Мир. Пов. II. 103.

I. Ві́дсторонь, *нар.* В стороне, отдельно. ***Ста́ти—чо́го.** Стать в стороне отчего. Сл. Нік.

***II. Ві́дсторонь, ні, у.** Захолустье. Сл. Нік.

Ві́дсторь, *нар.*=**Ві́дсторонь.** *При самотному житті одсторь од товариства.* Мир. ХРВ. 29.

Відсто́ювати, сто́юю, єш, сов. в. **відсто́яти, сто́ю, їш,** *гл.* 1) Простаивать, простоять. *Побравсь до церкви, одстояв службу.* МВ. (О. 1862. I. 91). 2) **Відсто́яти но́ги.** От долгого стояния получить отек ног. Левиц. I. 147. *Сідайте, бо ноги відстоїте.* Г. Барв. 215. 3) Отстаивать, отстоять, защищать, защитить. *Я оце вас усе одстоював.* Мир. Пов. I. 141.

***Відсто́яний, а, е.** Отстоявшийся. Сл. Дубр.

Відстра́ждати, даю, еш, *гл.* Отстрадать, перенести страдания, вытерпеть страдания. Волч. у. *Що вже вона бідна одстраждала за таким п'яницею, так один господь знає.* Харьк.

Відстраха́ти, ха́ю, еш, *гл.* Отпугнуть, отогнать страхом. *Робусинський думав відстрахати, глянув з погордою і гукнув: «Зась, свинота!»* Св. Л. 299.

Відстраха́тися, ха́юся, єшся, *гл.* Покинуть со страху. *У людей сусіди бувають добрі... а тут усі відцурались, усі відстрахались.* Св. Л. 125.

***Відстра́шувати, шую, єш,** сов. в. **відстраши́ти, шу́, ши́ш,** *гл.* Устрашать, отпугнуть, отогнать. *...Говорив, ще сильнійще вистукуючи чобітьми, ніби хотів відстрашити чорта.* Лепкий.

***Відстро́чення, ня,** *ср.* Отсрочка. Сл. Нік.

Відстрява́ти, ряю́, е́ш, сов. в. **відстря́ти, ря́ну, неш,** *гл.* Отступать, отступить от чего, отстраниться. *Хотіли гуртом купить ту землю і Павло був між нами, а тоді він од нас одстряв.* Александров. у. (Залюбовск.).

Ві́дступ, пу, *м.* 1) Отступление. Котл. Ен. VI. 62. *2) Типогр.: Абзац.

Відступа́ти, па́ю, єш, сов. в. **відступи́ти, плю́, пиш,** *гл.* 1) Отступать, отступить. *Слуги відступили назад.*

Єв. І. XVIII. 6. *Подайте, каже, мені того Михайлика, то я одступлю.* ЗОЮР. І. 3. 2) Уступать, уступить. *Під ярмарок город відступив велику лощину поміж Подолом і Ворсклом.* О. 1861. IX. 176.

Відступа́тися, па́юся, єшся, сов. в. **відступи́тися, плю́ся, пишся,** *гл.* 1) Отходить, отойти, сходить, сойти с дороги. *Одступіться, вороги, із князевої дороги.* Мет. 228. *Еней від неї одступався, поки зайшов через поріг.* Котл. Ен. І. 2) Отступаться, отступиться, отстраняться, отстраниться. *Як у сироти пшениця родила, тоді сироту родина любила, а як у сироти кукіль уродився, тоді од сироти ввесь рід одступився.* Чуб. V. 449.

Відступне́, но́го, *с.* Отступное. МУЕ. III. 117. См. **Відкупне́.**

Відступни́й, а́, е́. 1) Отступной. *2) Грам.: Уступительный.

***Відсту́пник, ка,** Отщепенец, отступник. Сл. Нік.

Відсту́пство, ва, *с.* Отступничество.

***Ві́дступці, ців,** *м. мн.* Разрядка (типограф.). Сл. Нік.

Відсту́пця, ці, *м.* Отступник.

Відсува́ти, ва́ю, єш, сов. в. **відсу́нути, ну, неш,** *гл.* 1) Отодвигать, отодвинуть, отсовывать, отсунуть. *Потихеньку к двору приїзжає, помаленьку віконце одсуває.* Чуб. V. 55. *Не будуть та кватирочки відсувати.* Мет. 154. 2) Отсрочивать, отсрочить (назначенное время, срок). *Я йому винен був гроші, так ото просив його,—ну він і одсунув строк на далі.* Новомоск. у.

Відсува́тися, ва́юся, єшся, сов. в. **відсу́нутися, нуся, нешся,** *гл.* Отодвигаться, отодвинуться. *Не сами вікна одсуваються.* Чуб. V. 699. *Одсунься геть, не підступайсь.* Котл. Ен. VI. 36.

Відсу́джувати, джую, єш, сов. в. **відсуди́ти, джу́, диш,** *гл.* 1) Присуждать, присудить на чью пользу. *Вам громада відсудила.* Мир. Пов. І. 164. *Одсудили мою землю бог знає й кому.* Мир. ХРВ. 220. 2) Отсоветовать, советами или наговорами отбивать, отбить, отстранить одного от другого. *Відсудилисьте мого друга від мене.* Грин. III. 251. *Нема того, що любила, і немає, і не буде—одмовили вражі люде, одраїли, одсудили, щоб ми в парі не ходили.* Грин. III. 179. 3)— **від ко́го що.** Отсуждать, отсудить у кого что. Сл. Правн. М.

Відсу́нути, ся. См. **Відсува́ти, ся.**

***Відсу́тній, я, є.** Отсутствующий. **Бу́ти відсу́тнім.** Отсутствовать. Сл. Нік.

***Відсу́тність, ности,** *ж.* Отсутствие. Сл. Нік.

Відтава́ти, таю́, е́ш, сов. в. **відта́нути, ну, неш,** *гл.* Оттаивать, оттаять.

Відтага́нювати, нюю, єш, сов. в. **відтага́нити, ню, ниш,** *гл.* Снимать, снять с тренога котелок с варящейся пищей. *Чи вже кашу відтаганювати?*

Відта́к, *нар.* Потом, затем. *Треба привітати, відтак його до хатоньки миленько просити.* Гол. III. 464. *Треба богу ся помолити, відтак на войну йти.* Гол. І. 11.

Відта́ль, лі, *ж.* Время, когда снег весною тает.

***Ві́дтам,** *нар.* Оттуда. Сл. Нік.

Відта́нути. См. **Відтава́ти.**

Відтепе́р, *нар.* С этого времени, отныне. *Чого це ви лежите?—Хиба я одтепер лежу? І! вже багато діла застоялось, одколи я лягла.* Киев. у.

Відте́плий, а, е. Оттаявший. *Вже травичка блищала з землі одтеплої.* МВ. (О. 1862. І. 72).

Ві́дтепліть, ині, *ж.* Оттепель. Минск. окр.

Відте́рплювати, люю, єш, сов. в. **відте́рпіти, плю, пиш,** *гл.* Претерпевать, вытерпеть за что-либо. *За все ми одтерпіли.* МВ. (О. 1862. III. 46).

Відте́рпітися, плюся, пишся, *гл.* Натерпеться.

Відте́рти. См. **Відтира́ти.**

Ві́дти, *нар.* Оттуда. *Бодай туди не дойшло і відти не прийшло.* Ном. № 3767.

I. Відтика́ти, ка́ю, єш, сов. в. **відткну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* Откупоривать, откупорить, открывать, открыть. *Відткни пляшку. Одткнув верх.* Рудч. Ск. І. 182.

II. Відтика́ти, ка́ю, єш, сов. в. **відти́кати, ти́чу, чеш,** *гл.* 1) Обдергивать, обдернуть. *Відтич спідницю, бо ходиш підтикана як чапля.* 2)—**ко́пи.** Отмечать копны, втыкая в них какое-либо

зеленеющее растение (ветку, стебель бур'яна и т. п.). Ном. № 10175.

Відтика́тися, ка́юся, єшся, сов. в. **відіткну́тися, ну́ся, не́шся,** *гл.* Откупориваться, откупориться. *Чоп як відіткнувся, вода·й забулькотіла.* Стор. I. 82.

Відти́н, ну, *м.* 1) Отрезывание, отрубывание, отпиливание. Шух. I. 177. *2) Отрез. Сл. Нік.

Відтина́ти, на́ю, єш, сов. в. **відтя́ти** и **відітну́ти, дітну́, не́ш,** *гл.* Отсекать, отсечь, отрубливать, отрубить. *Вона йому голову відтяла.* Рудч. Ск. **Відтя́ти пе́лену.** Отрезать подол—наказание женщине за прелюбодеяние. *А з Марсом чи давно піймавши, Вулкан їй пелену відтяв?* Котл. Ен. VI. 12. **Річ відтяло́ (кому́, у ко́го).** Не в состоянии заговорить, отняло язык. Мир. ХРВ. 17.

*Ві́дтино́к, нка, *м.* Отрезок. Сл. Дубр. **Ві́дтинок фро́нту.** Участок фронта. Сл. Нік.

*Ві́дтирати, ра́ю, єш, сов. в. **відте́рти, відітру́, ре́ш, ре́,** *гл.* Оттирать, оттереть.

*Ві́дтиск, ку, *м.* Отпечаток, оттиск. Сл. Тутк

Відтиска́ти, каю, єш, сов. в. **відти́снути, ну, неш,** *гл.* 1) Отдавливать, отдавить. 2) Отодвинуть, оттиснуть. *Пручались цікаві, щоб ближче,—їх знов одтискали далі.* МВ. (О. 1862. I. 101). *Молодиць і дівчат одтиснули далі.* МВ. (О. 1862. I. 101).

Відті́в, *нар.*=**Відті́ль.** Гол. I. 175.

Відті́ль, відті́ля́, *нар.*=**Ві́дти.** *В три вирви вигнали відтіль.* Котл. Ен. I. 16. *Він відтіля не втече.* Рудч. Ск. II. 108.

*Відті́нок, нку, *м.* Оттенок. Сл. Тутк.

*Відті́нювати, нюю, єш и **відті́ня́ти, ня́ю, єш,** сов. в. **відтіни́ти, ні́ю, ни́ш,** *гл.* Оттенять, оттенить. Сл. Нік.

Відтобу́рчити, чу, чиш, *гл.*=**Відстовбу́рчити.** *Окунь одтобурчить пірця та'хвостом повернеться, то щука й не візьме.* Рудч. Ск. II. 112.

Відто́вкувати, кую, єш, сов. в. **відтовки́, вчу́, че́ш,** *гл.* 1) Оканчивать, окончить толочь. 2) Отрабатывать, отработать толчением. 3) Только сов. в. Отбить. *Треба йому відтовкти боки, щоб другий раз глядів лучче телята.* Васильк. у.

Відто́ді, *нар.* С тех пор. *Відтоді та полонина вівчарева звеся.* Млак. 100.

Відто́плювати, люю, єш, сов. в. **відтопи́ти, плю́, пиш,** *гл.* 1) Отогревать, отогреть в печи сметану, простоквашу, чтобы сыворотка отделилась. *Відтопила сиру глечик.* Харьк. 2) Отваривать, отварить. *А забудьків одтопивши, підмостить напиться, то й не стане за ледащо любочка нудиться.* Мкр. Н. 5.

Відто́плюватися, люю́ся, єшся, сов. в. **відтопи́тися, плю́ся, пишся,** *гл.* 1) Растапливаться, растопиться, переплавиться. 2) Выплавляться, выплавиться. 3) Отвариваться, отвариться.

Відто́птувати, тую, єш, сов. в. **відтопа́ти, пчу́, чеш,** *гл.* Оттаптывать, оттоптать, истоптать (обувь, ноги). *Ми вже й ноги відтоптали, ходивши до свата.* Г. Барв. 387. *Черевички відтопчу.* Грин. III. 156.

Відтру́тити. См. **Відтруча́ти.**

Ві́дтруть, ті, *ж.* Болячка, нарыв. МУЕ. III. 55.

Відтруча́ти, ча́ю, єш, сов. в. **відтру́тити, тру́чу, тиш,** *гл.* Отталкивать, оттолкнуть, оттеснять, оттеснить, удалить. *Старшина відтручає мене від батьківського грунту.*

Відтру́чення, ня, *с.* Отталкивание, оттеснение.

Відтру́чувати, чую, єш, *гл.* = **Відтруча́ти.** О. 1862. I. 80.

*Відту́лина, ни, *ж.* Отверстие. Сл. Тутк.

Відтуля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **відтули́ти, ли́ю, лиш,** *гл. Кинулася до печі... одтуле заслінку.* Мир. Пов. II. 76.

Відту́пувати, пую, єш, сов. в. **відту́пати, паю, єш,** *гл.* Оттаптывать, оттоптать. *Відтупав ноги, ходячи до пана по гроші. Замолоду не поберегла* (ноги), *одтупала, одтоптала.* Сим. 236.

Відту́пуватися, пуюся, єшся, *гл.* О звуках шагов: быть слышным, отдаваться. *Дзвінко й різко одтупувалися усі ступні по снігу.* МВ. III. 81.

Відтуха́ти, ха́ю, єш, сов. в. **відту́х(ну)ти, ну, неш,** *гл.* Спадать, спасть, уменьшаться (об опухоли).

Що ж тобі відтухає на горличку? Змиев. у.

***Відтяга́ння, ня,** *ср.* Оттяжка, отвлечение. Сл. Нік.

Відтяга́ти, га́ю, єш, сов. в. **відтягти́, гну́, неш,** *гл.* 1) Оттаскивать, оттащить, отволочь. 2) Оттягивать, оттянуть, отвлекать, отвлечь. *—**ува́гу.** Отвлекать внимание. Сл. Нік. 3) **Гла́су не відтя́гне.** Не в силах отвести голос, заговорить. *Лежить, гласу не відтягне ніякого: ні, вже, кажу, не лийте води, не піднімається.* Новомоск. у.

Відтя́гувати, гую, єш, *гл.*=**Відтяга́ти.**

Відтя́ти. См. **Відтина́ти.**

***Відуме́рлий, а, е.** Выморочный (юрид.). Сл. Нік.

Відуме́рщина, ни, *ж.* Выморочное имение. *На старощиння йдуть, а за відумерщину говорять.* Федьк.

Відусі́ль и **відусіля́,** *нар.* Отовсюду, со всех сторон. *Біда відусіля преться.* Ном. № 2225.

Відусю́ди, *нар.* = **Відусі́ль.** Мнж. 60.

Відуч(ув)а́ти, ча́ю (чую), єш, сов. в. **відучи́ти, чу́, чиш,** *гл.* Отучать, отучить.

Відуч(ув)а́тися, ча́юся, (чую)ся, єшся, сов. в. **відучи́тися, чу́ся, чишся,** *гл.* Отучиваться, отучиться.

Відхарама́ркати, каю, єш, *гл.* Быстро и невнятно прочесть. *Піп щось відхарамаркав, та ніхто не розібрав.*

Відха́сник, ка, *м.* Valeriana officinalis L. V. minor. ЗЮЗО. I. 172.

Відха́ювати, ха́ю, єш, сов. в. **відха́яти, ха́ю, єш,** *гл.* Отхаживать, отходить, спасти от смерти. *Царь мусив прохати у Мазепи на дванадцят день згоди, поки відхаяв Палія.* ЗОЮР. I. 116. *Мати відхаяла сю бідолашну жінку.* К. МБ. X. 19.

Відхва́люватися, лююся, єшся, *гл.* Грозиться. См. **Нахваля́тися.** Св. Л. 165.

Відхва́чуватися, чуюся, єшся, сов. в. **відхвати́тися, чу́ся, тишся,** *гл.* Отскакивать, отскочить. *Вона запалила свічку в хаті, а я тоді й одхватився од скрині, не встиг нічого і взяти.* Екатериносл. у. *Насилу Клим відхватився.*

Відхибну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Отклониться. Ном. III.

Відхибну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Отлучиться на короткое время. *Я одхибнувсь кудись, а пастухи кавуни красти.* Волч. у.

***Відхи́л, лу,** *м.* Отклонение, отличие. Сл. Тутк.

***Відхи́лення, ня,** *ср.* 1) Отклонение. 2) Уклонение (от нормы). Сл. Нік.

Відхиля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **відхили́ти, лю́, ** *гл.* 1) Отклонять, отклонить; отвращать, отвратить, отвести. МВ. I. 21. 2) Приотворять, приотворить. *Відхили трошки двері. Двері були відхилені, то я й зазирнув.* Харьк.

Відхиля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **відхили́тися, лю́ся, лишся,** *гл.* 1) Отклоняться, отклониться. *Полум'я відхилиться з хати на сіни. Ви ж, густії лози, відхилітеся, ви ж, дрібнії сльози, відкотітеся.* 2) Приотворяться, приотвориться. *Двері відхилилися.* Харьк.

Відхитну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Отшатнуться. *Мов опалив її своїм поглядом аж одхитнулась.* МВ. I. 155. *Хотів би він одхитнутись од неї, так вона такеньки пригорнулась, біднесенька, що слова гіркого уста не вимовили* (О. 1862. I. 75).

Відхі́д, хо́ду, *м.* 1) Отход, выход. ***На відхі́д.** На дорогу. **На відхо́ді.** Уходя. Сл. Нік. *Марусенька у батенька на одході, посіяла червоний мак на вгороді.* Мил. 144. *Дружки прощаються—цілуються з молодою та, збіраючись виходить з хати, на одхід їй співають.* Грин. III. 490. 2) Расход; убыль. *Шкури з дохлих овець брали усі в економію, а як одходу* (дохлих овець) *було багато, то часть зоставляли на хуторі.* Павлогр. у. (Залюбовск).

Відхі́дливий, а, е. Легко успокаивающийся, отходчивый. *Він хоч сердитий, та відхідливий. Серце в мене було одхідливе: я про все й забуду.* Г. Барв. 273.

***Відхідна́, но́ї,** *ж.* Отходная.

Відхі́дни́й, а, е. Прощальный, даваемый на отходе. *Обід відхідний.* Чуб. *Дали мені відхідного коня вороного, дівчинонька хустиночку з під злота самого.* Мет. 23.

Відхі́дник, ка, *м.* Задний проход. *Входить в живіт і відходить в одхідник, очищаючи всяку душу.* Єв. Мр. VII. 19.

***Ві́дхлань, ні,** *ж.* Бездна, омут, пропасть. Сл. Нік.

Відхлину́ти(ся), ну́(ся), не́ш(ся), *гл.* Передохнуть при плаче; откашлять(ся, поперхнувшись или закашлявшись. *Душить кашель. Плаче, плаче,—не одхлине.* Волч. у. *За слізьми не одхлине.* Г. Барв. 140. *Як заб'є, — одхлинутись не можна.*

Відхля́нути, ну, неш, *гл.* Отхлынуть, сойти назад. *Як же минуло лихоліття, та відхлинули татари геть.* К. (Правда, 1868, 353).

Відхо́дити, джу, диш, сов. в. **відійти́, дійду́, деш,** *гл.* 1) Отходить, отойти; уходить, уйти. *Відійшли козаченьки від села за милю.* Мет. 26. *Треба одійти од ями, щоб гаразд її перескочити.* Ном. № 13752. *Було бо багато, що приходили і відходили.* Єв. Мр VI. 31. *Незабаром молодий з своїми одходить до себе на обід.* О. 1862. IV. 30. 2) Умирать, умереть, отходить, отойти. *Твоя душечка одійшла з його поглядом.* Г. Барв. 125. Также и о животных: *Корова заслабла та через чотирі дні й одійшла.* Рк. Левиц. 3) Кончаться, кончиться. *Покіль воду принесла, то й вечеря одійшла.* Чуб. III. 156. *Косовиця ше не одійшла.* Мнж. 120. *Поки одправа в церкві одійде.* О. 1862. IX. 67. 4) Поправляться, поправиться, оживать, ожить. *Чує Марина, що вона оживає, молодіє, одходить.* Левиц. I. 67. *Дуб усох, та відходить од коріня.* Киев. у. 5) Приходить, прийти в чувство. *Поблідши, ніби неживая, упала дівка на рундук. Хоч одійшла вона, та знова зомкнула очі.* Греб. 319. 6) Переставать, перестать сердиться. *Іноді траплялось, що він її дуже налає..., дак послі, як одійде, пестить було її всяк.* Г. Барв. 107. Также **відійти́ від се́рця.** *Я такий, паничу, хоч який сердитий, то зараз одійду від серця свого.* Харьк. 7)—**кого́.** Бросать, бросить, покидать, покинуть кого. *Спи, дитятко! Колишу тя, як мі заснеш, одійду тя, поставлю тя під липками, сама піду з козаками.—Не одходи мене, мати! хто ж мя буде колисати?* Гол. III. 459.

Відходи́ти, джу́, диш, *гл.* 1) Окончить хождение. *Я вже відходив своє.* 2) Оттоптать, утомить хождением (ноги). *Відходила я свої ніженьки.* 3) Вылечить. К. ЧР. 207. *Вона тобі відходить твою слабість.* Чуб. *Яка вродила, та й одходила.* Мил. 34.

Відходи́тися, джу́ся, дишся, *гл* Потерять способность ходить, кончить ходить. *Ручки мої паперові одробилися, ніжки мої білесеньки одходилися.* Чуб. V. 771.

Відхо́жа, жої, *ж.* Музыка, которой сопровождается отправление жениха и невесты в церковь к венцу. *Музики грають відхожої.* О. 1861. XI. Кух. 36.

Відхожа́ти, жа́ю, єш, *гл.* = **Відхо́дити.** *Старший брат теє зачуває, до утрені божественної одхожає.* Чуб. V. 848.

***Відхо́плювати, люю, єш,** сов. в. **відхопи́ти, плю́, пиш,** *гл.* Отхватывать, отхватить. Сл. Нік.

Відхре́(и́)щувати, щую, єш, сов. в. **відхрести́ти, щу́, стиш,** *гл.* Удалять, удалить при помощи крещения. *Ні, жидівського духу не відхрестиш.* Ном. № 13460.

Відхре́(и́)щуватися, щуюся, єшся, сов. в. **відхрести́тися, щу́ся, стишся,** *гл.* Открещиваться, откреститься. *Відхрестишся від дідька, а збудешся гріха.* Ном. № 2797. *Від смерти а ні відхреститися, а ні відмолитися.* Ном. 8250. *Відрікаюсь, відхрещусь від вас.* Чуб. I. 120.

Відхті́тися, хо́четься, *гл. безл.* Перестать хотеться. *Захтілося—запрягайте! — Відхтілося — випрягайте!* Ном. 7974.

Відху́хати, хаю, єш, *гл.* Теплым дыханием снова отогреть.

Відцарюва́ти, рю́ю, єш, *гл.* Окончить царствовать.

Відцвіта́ти, та́ю, єш, сов. в. **відцвісти́, цвіту́, те́ш,** *гл.* Отцветать, отцвести. *Маки одцвітають, а роду немає, либонь уже їм не жаль мене, що не одвідають.* Чуб. V. 471.

Відцвіта́тися, та́юся, єшся, сов. в. **відцвісти́ся, ту́ся, те́шся,** *гл.* Отцветать, отцвести. *Рожа одцвілася, а калина началася.* Мет. 17.

Ві́дци, *нар.*=**Ві́дси.**

Відци́ркувати, кую, єш, *гл.* При доении — выдаивать каждый сосок. Шух. І. 193.

Відці́джувати, джую, єш, сов. в. **відці́ди́ти, джу́, диш,** *гл.* Отцеживать, отцедить.

Ві́дці́ль, *нар.*=**Ві́дсі́ль.**

***Відціля́,** *нар.* Отсюда. Сл Нік.

Відцу́руватися, руюся, єшся, сов. в. **відцура́тися, ра́юся, єшся,** *гл.* Отрекаться, отречься, отказаться от кого; отчуждаться. *Не одну сотню років по п'ять раз вони од старої науки й словесности одцурувались.* К. (О. 1861. І. 311). *Ой чули через люде—тебе рід одцурався.* Чуб. V. 558. *Коли б пан за плуга взявся, то й світа б відцурався.* Ном. № 1143.

Відча́й, ча́ю, *м.* Безнадежность. Употреб. лишь в выражении: **пусти́ти на одча́й бо́жий, — на одча́й душі́.** На все отважиться, делать всем рискуя. Ном. № 2294 и стр. 286, № 2294.

Відча́лювати, люю, єш, сов. в. **відча́лити, лю, лиш,** *гл.* 1) Отчаливать, отчалить. *Самі ученики його відчалили.* Єв. І. VI. 22. *Зараз поставивши возок з кіньми на пором і відчалили.* Стор. І. 146.—**каю́к од бе́рега.** Оттолкнуть челнок от берега. Черном. *2) Переносно: Отталкивать, оттолкнуть, отвергнуть. *Вона його (О. Марковича) одчалила.* Г. Барв.

Відча́люватися, люються, ється, *гл.* Отделяться, отделиться. *Відчалився від народу та й пішов собі геть понад берегами.*

Відчарува́ти, ру́ю, єш, *гл.* Путем колдовства заставить одного любящего оставить другого. *Сидить руда з моїм милим... Таки руду одчарую, з милим наживуся.* Мил. 81.

Відчахну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Отделиться; отколоться (о ветвях). *Оженив сина, а він і одчахнувсь—пішов жити до тестя.* НВолын. у. *Відчахнувсь від нашої православної віри.* Стор. МПр. 169. *От шкода! Яка гарна гілка відчахнулась.* Харьк.

Відча́хувати, чахую, єш, сов. в. **відчахну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* 1) Отламывать, отломить, отщепить. *Нап'явсь, за гілочку смикнув, аж дерево те затріщало, і зараз гілку одчахнув.* Котл. Ен. III. 21. 2) Отлучаться, отлучиться. *Як полягають у неділю спати, а вона одчахне на вулицю до дівчат та парубків.* Волч. у.

Відчая́ка, ки, *об.* Отчаянный, отчаянная. *Був такий одчаяка, що без кінця.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Відчепля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **відчепи́ти, плю́, пиш,** *гл.* Отцеплять, отцепить.

Відчепля́тися, ля́юся, ється, сов. в. **відчепи́тися, плю́ся, пишся,** *гл.* 1) Отцепляться, отцепиться. *Ішла баба дубнячком, зачепилась гапличком; сюди смик, туди смик—одчепися мій гаплик.* Ном. № 12535. 2) Отставать, отстать, отвязываться, отвязаться. *Одчепись од мене,—глянь на бога.* Ном. № 2802. *Відчепися! нападися на кого багатшого.* Ном. № 2805.

Відчеркну́ти, ну́, не́ш, *гл.* 1) Резко ответить. *Нема хазяйки дома! одчеркнув, не довго думаючи.* Сим. 208. *2) Отчеркнуть. Сл. Нік.

Відчеса́ти, шу́, шеш, *гл.* Отрубить одним ударом. *Головку Турну одчесать.* Котл. Ен. IV. 67. *Іван.... відчесав йому* (змієві) *голову.* Чуб. *Одчесав сокирою палець.* Харьк.

Відчикри́жити, жу, жиш, *гл.* Отрезать, откроить, откромсать.

***Відчимхну́тися, ну́ся, не́шся,** *гл.* Оторваться, отделиться, отколоться. *Не буде з неї так нічого, як з отого листка, що відчимхнувся від дерева.* Стефаник.

***Відчи́нений, а, е.** Раскрытый. *Він не міг забути... погляду його очей, що читали в душі, як у відчиненій книжці...* Лепкий.

Відчиня́ти, ня́ю, єш, сов. в. **відчини́ти, ню́, ниш,** *гл.* Отворять, отворить. *Золотий обушок скрізь двері відчине.* Ном. № 1390. *Старший братіку! одчини ворітця.* Мет. 170. *Хто торка, тому відчинять.* Ном. № 7197.

Відчиня́тися, ня́юся, ється, сов. в. **відчини́тися, ню́ся, нишся,** *гл.* Отворяться, отвориться. *Стукайте, то й одчиниться вам.* Єв. Л. XI. 9. *Замкова брама не відчинилася сіромам і голоті.* Стор. МПр. 73. *Забувсь, відкіля і двері*

відчиняються. Ном. № 11812. *Побачив небеса, що відчинялись.* Єв. М. І. 10.

Відчи́стити, щу, стиш, *гл.* Отколотить. *Одчистив добре пана.* Мнж. 71.

***Ві́дчит, ту,** *м.* 1) Доклад, чтение. *Потім він (Головацький) ще раз у своїх відчитах вернувся був до нової української літератури.* С. Ефремов. 2) Отчет. *Відчит Одеської «Просвіти».*

Відчи́тувати, тую, єш, сов. в. **відчита́ти, та́ю, єш,** *гл.* Отчитывать, отчитать. *Прийшла оце мені черга царівну відчитувати.* Рудч. Ск. II. 29.

Відчіпне́, но́го, *с.* Отступное. *Візьміть одчіпного.* Ном. № 2803. *Я б йому відчіпного дав, аби тільки покинув нас.* Г. Барв. 204.

Відчу́бити, блю, биш, *гл.* Оттаскать за волосы.

Відчува́тися, ва́юся, єшся, *гл.* Слышаться. *Мені одчуваються речі дідусеві.* Г. Барв. 367.

Відчу́дити, джу, диш, *гл.* Знахарским, ведовским способом вылечить. *Прийшла біда до чудана, одчудив він— очуняла.* Чуб. V. 1164.

***Відчужа́тися, жа́юся, жа́єшся,** сов. в. **відчужи́тися, жу́ся, жишся,** *гл.* Отчуждаться, отделяться. *Нарешті дійшов до того, що зненавидів людей і захотів і собі-ж відчужитися від них.* Франко.

Відчу́стрити, рю, риш, *гл.* Отколотить, высечь.

Відчухма́рити, рю, риш, *гл.* Высечь, отодрать.

Відчухра́ти, ра́ю, єш, *гл.* 1) Отрубить, отделить ветку от ствола. 2)= **Відчухма́рити.**

Відшахну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Отклониться, отшатнуться. *Одшахнешся від пари очей грізних.* МВ. III. 93.

Відшепта́ти. См. **Відши́птувати.**

Ві́дшиб, бу, *м.* В выраж. **На, у ві́дшибі.** В стороне. *А жив той дід богоугодний на одшибі за греблею.* Г. Барв. 188. *Сидів ув одшибі од гурту.* Грин. II. 183. *Оддав дочку на одшиб.* Рк. Левиц.

Відшива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **відши́ти, ши́ю, єш,** *гл.* Отрабатывать, отработать шитьем. *Сестро моя, сестро, де ти чого брала? Чи ти одшивала, чи ти одпрядала?* Грин. III. 399.

Відши́птувати, тую, єш, сов. в. **відшепта́ти, чу́, чеш,** *гл.* Заговаривать, заговорить болезнь (шептаньем). *Полетів він світ за очі у садки відшіптувать головоньку і боки.* Гліб. *Умів і трясцю відшептати.* Котл. Ен. II. 34.

Відшкандиба́ти, ба́ю, єш, *гл.* Отойти прихрамывая.

Відшква́рити, рю, риш, *гл.* 1) Оттопить (о сале). 2) Выдрать, выпороть. Мир. ХРВ. 53. *Було ні за що батожжам одшкварить.* Рудч. Ск. II. 204.

***Відшкодо́вувати, вую, єш,** сов. в. **відшкодува́ти, ду́ю, е́ш,** *гл.* Возмещать, возместить (убытки). Сл. Нік.

***Відшкодува́ння, ня,** *ср.* Возмещение (убытков). Сл. Нік.

Відшмага́ти, га́ю, єш, *гл.* Отстегать, выпороть. *Треба його батогом добре відшмагати.*

Відшмарува́ти, ру́ю, єш, *гл.*=**Відшмага́ти.** *Я тебе батогами одшмарую* Рудч. Ск. II. 205.

Відшпандо́рити, рю, риш, *гл.* Высечь. *Гляди лишень, щоб я тебе за це не відшпандорив.* Полт. *Отколотить шпандырем.

Відшпи́лювати, люю, єш, сов. в. **відшпили́ти, лю́, лиш,** *гл.* Отшпиливать, отшпилить, отколоть приколотое (булавкой и пр.).

Відшрубо́вувати, вую, єш, сов. в. **відшрубува́ти, бу́ю, єш,** *гл.* Отвинчивать, отвинтить.

Відшто́вхувати, хую, єш, сов. в. **відштовхнути, ну́, не́ш,** *гл.* Отталкивать, оттолкнуть.

Відшу́кування, ня, *с.* Отыскивание. Ном., стр. II.

Відшу́кувати, кую, єш, сов. в. **відшука́ти, ка́ю, єш,** *гл.* Отыскивать, отыскать. *Помогли одшукати його.* Мнж. 137.

Відшу́куватися, куюся, єшся, сов. в. **відшука́тися, ка́юся, єшся,** *гл.* Отыскиваться, отыскаться, находиться, найтись.

Відшумува́ти, му́ю, єш, *гл.* Перестать пениться.

Відщебета́ти, чу́, чеш, *гл.* Окончить щебетать.

Відщедрува́ти, ру́ю, єш, *гл.* Окончить **щедрува́ти.**

Відщеплюватися, лююся, єшся, *гл.* = **Відщепля́тися.** *Пишіть, добродійство, граматки, не одщеплюючись од словесности.* О. 1862. I. 79.

Відщепля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **відщепи́ти, плю́, пиш,** *гл.* Отщеплять, отщепить, отделить.

Відщепля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **відщепи́тися, плю́ся, пишся,** *гл.* Отделяться, отделиться. *Багато з нас до тої омани поквапилось і од простої віри мужичої одщепилось.* К. (О. 1861. I. 314).

Відщепну́ти, ся. См. **Відщіпа́ти, ся.**

***Відще́пок, пка,** *м.* Осколок. Сл. Нік.

Відщіба́тися, ба́юся, єшся, *гл.*= **Відщіпа́тися.** Драг. 39.

Відщіпа́ти, па́ю, єш, сов. в. **відщепну́ти, ну́, неш.** Отмыкать, отомкнуть дверь, запертую на крючок.

Відщіпа́тися, па́юся, єшся, сов. в. **відщепну́тися, ну́ся, нешся,** *гл.* Отмыкаться, отомкнуться (о двери, запертой на крючок). *Та відщепни ж двері!—Коли ж не відщіпаються — защіпка туго.* Змиев. у. 2)=**Відщепля́тися, відщепи́тися.** *Моя дитиночко, моя й щипочко, моя щипочка одщепнулася.* Мил. 211.

Ві́дьма, ми, *ж.* ***(род. пад. мн. відьо́м).** 1) Ведьма. *Гірша відьма вчена, як родима.* Ном. № 235. ***Відо́ма ві́дьма.** Заведомая ведьма. Сл. Нік. 2) Бабочка махаон, длиннохвостка, Papilio machaon. Радом. у. 3) Род карточной игры, подобной русскому фофану. КС. 1887. VI. 464. Ув. **Ві́дьмище, відюга́, відюха́.** Г. Барв. 449. *Ту хату я знайшов одначе, в которій відьмище жила.* Алв. 83. *Проклята відюха причарувала.* К. ПС. 46.

Відьма́к, ка, відьма́н, на, відьма́рь, ря́, відьма́ч, ча́, *м.* Колдун. ЗОЮР. II. 41. *Відьмак і непевний—усім відьмам родич кревний.* Ном. № 239, стр. 281.

Ві́дьмин, на, не. Ведьмин, принадлежащий ведьме. **Ві́дьмине зі́лля.** Раст. Cirsium arvense Scop=**Осот.** ЗЮЗО. I. 118.

Ві́дьмити, млю, миш, *гл.* Колдовать, чародействовать. *Параска плеще громаді, що я відьмила.* Левиц. ПЙО. I. 375.

Ві́дьмище, щі, *ж.* Ув. от **ві́дьма.**

Відьмува́ти, му́ю, еш, *гл.* Заниматься колдовством, колдовать, быть ведьмой. *Наш брат не литвин, відьмувать не вміє.* Рудч. Ск. II. 172.

***Відьму́р, ра́,** *м.* Колдун, злой чародей, ведун. *Відьма ти! Ну, то ти відьмур. Хіба з таким відмуром можна жити.* Крим.

Відьо́мство, ва, с. Колдовство, чародейство. *Відьомства у рожденної відьми... навчилась.*

Відьо́мський, а, е. Свойственный, относящийся к ведьме. *І зараз в горщичок наклали відьомських всяких розних трав.* Котл. Ен.

Відьо́ха, хи, *ж.*=**Ві́дьма.** *На ню у нас подейкують, що вона таки відьоха.* Змиев. у.

Відюга́, ги́, відюха́, хи, *ж.* Ув. от **ві́дьма.**

Від'я́зувати, зую, єш (ся), сов. в. **від'яза́ти, яжу́, жеш (ся),** *гл.* = **Відв'язувати, відв'язати, ся.** Харьк.

Віже́ний, а, е. ? *Нехай бог милує всякого хрещеного та й попа віженого.* Ном. № 8386.

Ві́жечки, чо́к, *ж. мн.* Ум. от **ві́жки.**

Віжки́, жо́к, *ж. мн.* 1) Возжи. *Тягну за віжки, тпрукаю,—нічого не вдію.* Стор. I. 147. *2) Веревка, бечевка. *Відро знайшов, та віжок нема—не витягнеш води.* Крим. Ум. **Ві́жечки.**

Віз, во́за, *м.* 1) Воз, телега. *Род. мн.* **віз** и **возі́в.** Чуб. VII. 401. Части воза: **снасть, я́щик, коле́са, голо́блі** или **війя́** с **ярмо́м** (см. все это Рудч. Чп. 249—250). *Треба, як п'ятого колеса до воза.* Ном. 9811. *Привезено сіна тридцять віз.* Екатериносл. у. **Віз літерня́к.** См. **Літерня́к.** 2) Созвездие Большой Медведицы. Грин. I. 1. Мнж. 148. *Віз на небі вниз повертавсь.* Котл. Ен. VI. 20. *Глянув на зорі, аж Віз уже докочується геть-геть.* Кв. 3) Род карточной игры: свои козыри. КС. 1887. VI. 465. **Підвезти́ во́за, візка́.** Подсеть, сделать неожиданную неприятность. Ум. **Візо́к, во́зик, візо́чок, во́зичок.**

***Візи́та, ти,** *ж.* Визит. *Та ми проте що крок заглядали цікаво в воду під кожний зів'ялий лопух, у кожний корч, чи не задушився де-який наш*

знайомий щупак під льодом, або чи пані видра не була ласкава зробити нашим рибам візиту. Франко.

Візни́к, ка́, *м.* 1) Возница, кучер. Гол. I. 50. *Кучеревий візниче, поганяй воли швидче!* Грин. III. 491. *2) Извозчик. Сл. Нік. Ум. **Візни́ченько.** *Велю коникам вівса дати, а візниченькам підождати.* Грин. III. 548.

Візни́ка, ки, *м.* Кучер, возница. МВ. (О. 1862. III. 51). *Послав свого візнику попитати дороги.* Чуб.

Візни́ця, ці, *м.*=**Візни́к.** МУЕ. III. 114.

Візни́ченько, ка, *м.* Ум. от **візни́к.**

Візни́чий, чого, *м.*=**Візни́к.** *Велю коникам вівса дати, а візничому підождати.* Грин. III. 491.

Візо́к, зка́, візо́чок, чка, *м.* Ум. от **віз.**

Вій, во́я, *м.* Жмут хворосту при заплетании плетня. Мнж. 177. Полоса плетня (в длину). *Пліт маєш городити на сім воїв.* Вх. Зн. 7. Ум. **Війо́к.** Мнж. 177.

Вій, ві́я, *м.* Мифическое существо с веками до земли.

Війїна, ни, *ж.* Половина (по длине) воловьего дышла. Миуск. окр.

Ві́йка, ки, *ж.* 1) Ум. от **ві́я.** Вх. Пч. I. 14. 2)=**Ві́ячка.** Вх. Зн. 8. 3) Веялка. Славяносерб у.

Віймі́ти, млю́, мі́ш, *гл.* Отнять. *Ще мені мачуха сорочки не вшила, вже мені мачуха здоров'я віймила.* Гол. III. 274.

Війна́, ни́, *ж.* Война. Ум. **Ві́йнонька, ві́йночка.**

***Ві́йниці, ниць,** *ж. мн.* Ресницы. Сл. Нік.

Війну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Подуть, повеять. *Хатина чепурно вибілена, тепла та ясна, тиха та щасна, війнула на його якимсь теплим духом.* Мир. ХРВ. 217. См. **Вину́ти.**

Війо́к, війка́, *м.* Ум. от **вій, во́я.**

Ві́йсько, ка, *с.* Войско. *Без гетьмана військо гине.* Ном. № 751. *Військо йде, як мак цвіте.* Ном. № 4206. ***Іти́ до ві́йська.** Итти в солдаты. Сл. Нік.

Військово́ий, а, е. 1) Войсковой. *Військовий писарь, суддя, осаула. Військова старшина. Військову суремку в головах достягає.* Макс. (1849). 18. 2) Военный. *Військовий міністр Франції Гамбета.* Ком. II. 15. *3) **Військова́ стать.** Воинское звание. Сл. Нік.

Війт, та, *м.* В старой Украине глава городского общества и председатель коллегии судей в старом украинском городском суде. *Молодець же нашого міщанського роду, син нашого війта.* К. ЧР. 296. *Чия справа?—Війтова.—А хто судить?—Війт.* Ном. № 2571. 2) Сельский староста, сельский старшина. *Вже наш війт не буде більше ходити під вікнами та ззивати людей на панщину.* О. 1862. II. 78. *Тут десяцькі, соцькі, війти до мене пристали, що я з другого повіту, а паперу в мене нема.* Г. Барв. 367.

Війте́нко, ка, *м.* Сын **ві́йтів.** *Невже ви хочете, щоб за вашого війтенка батько силував одним одну дочку?* К. ЧР. 297.

Війти́ха, хи, *ж.* Жена **ві́йтова.** Гол. IV. 450.

Ві́йтів, това, ве. Принадлежащий **ві́йтові.** *Нема над ню і над війтову свиню.* Ном. № 2517. *Не війтова дочка, та до речі говорить.* Ном. № 13059.

Війті́вна, ни, *ж.* Дочь **ві́йтова.** *Ой я із Кракова війтівна, я ж тобі, серце, не рівня.* Нп.

Війті́вство, ва, *с.* Должность **ві́йтова.**

Війті́вщина, ни, *ж.* Двор и дом **ві́йта.** Желех.

Війтува́ти, ту́ю, єш, *гл.* Быть **ві́йтом.** КС. 1882. V. 354.

Війце́, ця́, *с.* В упряжи плуга—дышло, находящееся между двумя парами волов (Новомоск. у.). *От він узяв, нарвав війце і підпріг її, а жінку поставив за погонича.* Рудч. Ск. I. 180. Чуб. VII. 399.

Війя́, війя́, *с.* Дышло у воловьего воза. Kolb. I. 67. Рудч. Чп. 249, 250. *Один чумак занедужав, на війє схилився.* Нп.

Вік, ку, *м.* 1) Век, жизнь, все время жизни. *Пропав мій вік молоденький.* Мет. *Дай, боже, тобі вік довгий і розум добрий.* Ном. *Зо мною віку не буде: візьмуть, серце, мене люде* (а не ти). Чуб. V. 261. *Раз на віку спіткнешся, та й те люде побачать.* Ном. № 7019. *Доброму чоловікові продовж, боже,*

віку. Ном. № 4430. *Збавив я тобі віку*. Стор. МПр. 22. **Вік.** Вечно. *Не вік дівувати*. Шевч. 14. **Вік вікува́ти.** Проводить всю жизнь. *Щаслива я з тобою, Ясю, я б рада тут і вік вікувати*. **Во вік ві́ка, во ві́ки ві́чні, по вік ві́чний, во ві́ки.** Вечно, всегда. *Во вік віка його будуть славити народи*. К. Псал. 48. *Співатиму во віки вічні про милості господні*. К. Псал. *Чи не лучче нам із ляхами мостивими панами з упокоєм хліб сіль по вік вічний уживати*. АД. *Во віки радуватись буде, хто на тебе кладе надію*. К. Псал. **Да́ти на вік.** Определить долгую жизнь. **На вік ві́ки, на ві́ки ві́чні, на ві́ки, на всі ві́ки.** Навеки, навсегда. *І заснути на вік-віки*. Шевч. 225. *А путь ледача нечестивих на віки вічні погибає*. К. Псал. 2. *Тепер же я сиротою на віки зостала*. Мет. *Чужий, на всі віки чужий*. МВ. (О. 1862. I 79). **До ві́ку, до сме́рти ві́ку.** До смерти, до конца жизни; всегда? *Йому три дні до віку зісталось*. Борз. у. *Гуляла б у батька, гуляла б до віку дівчиною молодою*. Мет. 79. *Будеш у мене до смерти віку хліб-сіль уживати*. Дума. **До ві́ку не.** Никогда. *Не сподівайтесь, мати, сина з походу вже до віку*. Макс. **Поки́ль ві́ку.** Всю жизнь. *Поможи, боже, чоловіку, щоб так орав покіль віку*. Мет. 57. 2) Лета. *Віком молода*. МВ. (О. 1862. I. 76). *І мати служила молодого віку*. Мир. Пов. II. 44. 3) Век, столетие. 4)—**чолові́чий.** Раст. Hemerocallis fulva L. ЗЮЗО. I. 124. Ум. **Вічо́к.** *Та й вічок довгий, пробуток добрий*. Kolb. I. 103.

***Вікарій, рія,** *м.* 1) Викарий. 2) Младший священник. Сл. Нік.

Віківщи́на, ни, *ж.* Старина. *Пожалуй віківщину раз, а вона тебе десять раз*.

Вікна́стий, а, е. С большими окнами; со многими окнами.

Вікни́на, ни, *ж.* 1) Прорубь в стене для окна. 2) Не заросшее водорослями место на болоте. 3) Воронка водоворота.

Вікно́, на́, *с.* 1) Окно. *Ой одсунь вікно да кватирочку*. Мет. 162. *Не тільки світу, що в вікні*. Посл. 2) Отверстие во льду для ловли рыбы. 3)=**Вікнина 2.** Ум. **Вікно́нце, вікно́нечко.**

Вікно́вина, ни, *ж.* Чистое место на заросшем озере или болоте. Канев. у.

Вікня́р, ра́, *м.*=**Скляр.** Вх. Лем. 399.

Ві́ко, ка, *с.* 1) Крышка сундука, квашни, бадьи, гроба и пр. Мил. 169. Вас. 150. *Зроблю... на діжку віко*. Ном., стр. 295, № 155. *Зриваю з труни віко, припав до неї*. Г. Барв. 212. 2) Веко МВ. I. 57.

Вікови́й, а́, е́. Старый, удрученный летами. *Не вмірає віковий, тільки часовий*. Ном. № 7262.

Вікові́чний, а, е. Вечный, века существующий, вековечный. *Здійміть свої верхи, ворота вікові́чні, порозчиняйтеся: увійде в вас царь слави*. К. Псал. 55.

***Вікові́чно,** *нар.* Вековечно. Сл Нік.

Вікода́вній, я, є. Древний, очень старый. К. (Желех). *Це дід вікодавній*. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Вікно́нечко, ка, *с.* Ум. от **вікно́.**

Вікно́нний, а, е. Оконный. *Подивився козак Нечай в віконну кватирку*. Нп

Вікно́нниця, ці, *ж.* Ставня. *Ой з-за гори вітер віє й віконниці хитаються*. Грин. III. 673. *У нас вікна із виконницями*. Мил. 104.

Ві́коння, ня, *с. соб.* Окна. Преимущ в выражении: **По під ві́конню.** Под окнами. **По під ві́конню ходи́ти, ми́ркати.** Нищенствовать, выпрашивать под окнами милостыню.

Вікно́нце, ця, *с.* Ум. от **вікно́.**

Вікопам'ятни́й, а́, е́=**Вікопо́мний.** *О, вікопам'ятна свята хвилина*. К. ЦН 268.

Вікопо́мний, а, е. Незабвенный, достопамятный.

Вікопо́мність, ности, *ж.* Незабвенность, достопамятность.

Вікува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Проводить жизнь. *Уже ж мені у тебе не вік вікувати, тільки одну та ніченьку переночувати*. Мет. *Паничі не вікуватимуть на чужині, приїдуть*. МВ.

Віл, вола́, *м.* 1) Вол. *Ой воли ж мої та половії, чом ви та не орете?* Нп. 2) Род детской игры. Ив. 21. Ум. **Во́ли́к, во́личок, во́лонько.** *Ой везут козака, везут козаченька та сірими волоньками*. Гол.

Ві́лечко, ка, *с.* Ум. от **ві́льце.**

Ві́льга, ги, *ж.* 1) Мокрота, влага. 2) Пт. иволга. Ум. **Ві́льженька.**

Ві́льгий, а, е. Влажный, сырой. Вх. Лем. 399.

Ві́льгість, гости, *ж.* Влажность, сырость.

Ві́льго, *нар.* Влажно, сыро. *Вільго в ті хижі.* Вх. Лем. 399.

Вільго́та, ти, *ж.* 1) Льгота, облегчение; отсрочка. Змиев. у. *Попроси, щоб дав вільготи хоч на три часи, щоб передумати мені, що в мене дома.* Чуб. II. 18. *2) Влажность. Сл. Нік.

Вільго́тний, а, е. 1) Сырой, влажный. 2) Льготный, свободный.

Вільго́тно, *нар.* 1) Влажно, сыро. *В хаті було сильно вільготно, і тії огірки зійшли.* Чуб. II. 522. 2) Свободно.

Ві́льний и во́льний, а, е. Свободный, вольный. *Прийди, прийди, божевільний, тепер мені вечір вільний.* Грин. III. 652. **Світ ві́льний,—не ві́льний (кому).** Свободен, несвободен (кто). *А чи її вбито, чи голову знято, а чи її світ не вільний ні в буддень, ні в свято.* Грин. III. 560. **На́че ті́льки йому́ світ ві́льний.** Как-будто только ему можно делать что угодно. *Ввійде в коршму і наче лиш йому світ вільний: ходить, руками розмахує, «водки!» крикне.* Св. Л. 169. *Ві́льний слуха́ч. Вольнослушатель. Сл. Нік.

Ві́льність и во́льність, ности, *ж.* 1) Свобода, вольность. Левиц. Пов. 135. *Служба вільности не тратить.* Ном. № 10348. *У вольності хоч віку дожити.* КС. 1883. I. 44. *Вільність народня.* К. ЦН. 242. **Ві́льности вжива́ти, зажива́ти.** Пользоваться свободой. *У нас невірні вольности вживають більш, ніж у вас.* К. МБ. XI. 153. *Волю ся в річці напити, але вольности зажити.* Гол. III. 344. 2) *Мн.* **во́льности.** Запорожские земли. КС. 1883. IV. 769.

Ві́льно и во́льно, *нар.* 1) Свободно, вольно. *І все, що лазить по долівці, і все, що вгору вільно лине.* К. Псал. 327. 2) Можно. *Дома я, каже, дома! Усе мені вільно.* МВ. (О. 1862. III. 39). *Що вільно панові, то не вільно Іванові.* Ном. № 1005. *Вільно собаці і на владику брехати.* Ном. № 5197. *Красти вільно, та б'ють більно.* Ном. № 11057. **Не ві́льно.** Нельзя. ***Ві́льно пали́ти.** Курить разрешается. Сл. Нік.

***Ві́льнодумець, мця,** *м.* Вольнодумец. Сл. Нік.

***Ві́льнодумство, ва,** *ср.* Вольномыслие. Сл. Нік.

Ві́льха, хи, *ж.* Ольха. Betula almus. *Сіла, пала галка на зеленій вільсі: не хилися, вільхо, бо й так мені гірко.* Мет. 251. Ум. **Ві́льшка.** Волч. у.

Вільхо́вий, а, е. Ольховый. *Наліг, як на вільхову довбню.* Ном. № 10020.

Вільце́, ця́, *с.* = **Вильце́.** Чуб. III. 196. МУЕ. III. 96, 100, 102. *Нехай дівочки не прядуть, нехай Марусі вільце в'ють з хрещатого барвінку, з запашного василька, з червоної калини для молодої княгині.* Мет. 128. Ум. **Ві́лечко.**

Вільши́на, ни, *ж.* 1) Ольховое дерево. 2) Ольховая роща; соб.: ольховые деревья. Стор. II. 142.

Ві́льшка, ки, *ж.* Ум. от **ві́льха.**

***Ві́ля, лі,** *ж. (гал.).* Вилла.

I. Він, його́, *мест.* Он. *Він старшенький.* МВ. II. 8. *І брови йому чорні, і уста рум'яні, і станом високий.* МВ. (О. 1862. III. 44).

***II. Він, його,** *м.* Самец. *Четверо киценят: два—вони, а дві—їх.* Крим.

***Віндикува́ти, ку́ю, єш,** *гл.* Присваивать, приписывать исключительно себе. *Тямлю, як раз вислухавши довгу суперечку між майстром і майстровою, з яких кожне закидало другій стороні дурноту, а собі віндикувало розум.* Франко.

Вінець, нця́, *м.* 1) Венок. Грин. III. 271, 545. *Ізвила вінець та пішла в танець. Ой де взялися буйнії вітри, скинули вінок у тихий Дунай.* Мет. 2) Венец. *На главу йому корону, вінець щирозлотий.* К. Псал. 47. 3) Обряд венчания; венец. *Одчини ворітця до конця, іде твоя сестриця од вінця.* Мет. 170. *Розчесав їй косу до вінця.* Ном. № 8827. *Що твоє дитя чувало? Під царським вінцем стояло, правою рукою шлюб брало.* Мет. 171. 4) Девство, девственность. **Зба́вити, розви́ти вінець.** Лишить девственности. *5) Основание хаты. *6) Деревянные звенья, из которых складывается хата. Сл. Яворн. Ум. **Ві́нчик.**

***Вінéчний, а, е.** Венечный. Сл. Нік.

Вíник, ка, *м.* 1) Веник. *Не шелести, як віник по хаті.* Ном. № 3164. *Пам'ятатиме до нових віників.* Ном. № 3646. 2) Название вола, часто махающего хвостом. КС. 1898. VII. 46. Ум. **Вíничок.**

Вíничок, чка, *м.* 1) Ум. от **вíник.** 2) *Мн.* Раст. Artemisia scoparia Waldst. ЗЮЗО. I. 112.

Вíниччя, чя, *с.* Раст. а) Obsinthium. б) Метельная трава, Scoparia. Вх. Зн. 7.—**бíле.** Раст. Artemisia vulgaris.

Вíнкель, кля, *м.* У галицких плотников: угольник. МУЕ. III. 29.

Вінкобрáни, рáн, *ж. мн.* Принятие женихом и **дружкóм** небольших венков. Желех.

Вінкоплéтини, тин, *ж. мн.* Свадебный обряд: плетение венков на головы невесте и жениху, совершаемое в четверг пред свадебным воскресением и сопровождаемое обрядовыми песнями. Галиц. О. 1862. IV. Рус. вес. 2. **Сміється, немов та дівка на вінкоплетинах.* Кон.

Вíно, на, *с.* Приданое. *З віном дівці не сидіти.* Ном. № 8979. *Старости відказують: «Нам тільки душу саму треба, а віна ніякого».* Г. Барв. 517.

Вінóк, нкá, *м.* 1) Венок. *Єдин цвіт не робить вінка.* Ном. № 5270. *Голе й босе, а голова в вінку.* Ном. № 11192. *У його в дворі—як у віночку.* Ном. № 14010. 2) Девство, девственность. **Загубúти вінóк.** Потерять девственность. Чуб. *Удівонька свою дочку била: де ти, дочко, вінок загубила?* Нп. 3) **Вінóк цибýлі.** Вить со вплетом луковиц. Грин. I. 282. *На горищі два вінки цибулі.* Г. Барв. 435. *4) Венец (брачный). *Подякуєш, як поблагословимо під вінок.* Лепкий.

***Віночкувáтий, а, е.** Венчиковидный. Сл. Дубр.

Вінувáти, нýю, єш, *гл.* Наделять приданым, давать приданое. *Журилася мати, чим зятя вінувати.* Гол. IV. 338.

Вінýти, нý, нéш, *гл.*=**Війнýти.** *Не чорна хмара налітала, не буйні вітри вінули, як душа козацька молодецька з тілом розлучалась.* АД. I. 118. *Вітрець не віне.* МВ. I. 79.

Вíнця, нець, *с. мн.* 1) Края посуды. ***Аж по вíнця.** Полным-полно, до краев. Сл. Нік. 2) Кольцеобразные края в полуоткрытом гончарном горне. Вас. 180.

***Вінчáльний, а, е.** Подвенечный, венчальный. Сл. Нік.—**бáтько, вінчáльна мáтка.** Посаженный отец, посаженная мать. Хотин. у.

***Вíнчаний, а, е.** Венчаный. Сл. Нік.

Вíнчанка, ки, *ж.*=**Вíнчання.** Вх. Уг. 231.

Вíнчання, ня, *с.* Венчание. *Май має, коса грає, од вінчання йдучи.* Нп.

Вінчáти, чáю, єш, *гл.* Венчать; увенчивать. *Ісаія ликуй! Вранці Ярему вінчали.* Шевч. 193. *Вінцем благим вінчаєм літо.* К. Псал. 145. *Кінець діло вінчає.* Ном. № 10005.

Вінчáтися, чáюся, єшся, *гл.* Венчаться. *А на третє поле став кінь спотикаться: вернімося, дівчино, не будем вінчаться.* Нп.

Вінчáтонько, ка, *с.* Маленький венок. *Сховайтеся, дівчатонька, під зелені вінчатонька.* Грин. III. 92.

Вíнчик, ка, *м.* Ум. от **вíнець.**

Віншувáння, ня, *с.* Поздравление.

Віншувáти, шýю, єш, *гл.* Поздравлять. *Віншую вас цим новим роком.* Ном. № 346.

Вíпса, си, *ж.* Окал, окалина, огарина. *То був коваль такий мудрий, що взявся леміші чоловікові кувать, та багато заліза у віпсу повернув, перепалив.* Ном., стр. 284, № 1858.

Вíр, вóру, *м.* 1) Огорожка из жердей. Чуб. VII. 392. *Треба обкидати город вором.* Канев. у. 2) Козлы. Шух. I. 179. 3)—**ра.** Жеребец. Шух. I. 79. *Кобила відбиваєся з ворем, від чого стає вона жеребна.* Шух. I. 211. Ум. **Вóрик.** Шух. I. 211.

Вíра, ри, *ж.* 1) Вера; доверие. *А в козака стільки віри, як на синім морі піни.* Нп. **Діймáти, нятú, поняти вíри.** Верить, поверить. *З брехні не мруть, та вже віри більше не ймуть.* Ном. № 6805. *Не хоче дядько йти, та ще й віри не йме, що в мене єсть дерево на хату.* Рудч. Ск. I. 92. *Брат і віри поняв, а того не знав, сердега, що жіноче плем'я лукаве.* Рудч. Ск. I. 132. 2) Вера, религия. *Хто за віру умірає, той собі царство заробляє.* Ном. № 1.

Ана́хтемська, пся, чо́ртова, бі́сова ві́ра (Брань). 3) Народ. *Прийде віра християнська во небесний рай.* Гол. III. 271. Ум. **Ві́ронька.**

Вірва́нт, та, *ж.* Железная скобка в виде кольца, притягивающая одну деревянную часть предмета к другой, также шину к ободу колеса. Грин. II. 104. Рудч. Чп. 250.

***Вірве́чечка, ки,** *ж.* Ум. от **вірве́чка.** *Шовковії вірвечечки, золотії билця.* Нп. Звен. у. Ефр.

***Вірве́чка, ки,** *ж.*=**Верве́чка.** *Так за вірвечку сіпнула, що мало дитину не викинула.* Звен. у. Ефр.

Вірга́н, ну, *м.*=**Вігра́н.** *Над Єленою віргани грають.* Kolb. I. 96.

***Віри́тель, ля,** *м.* Доверитель. О. Левицький.

***Віри́тельність, ности,** *ж.* Иск, претензия. *Виставлений на публічну продаж грунт під нумером конскрипційним 29, власність Миколи Прача, ...для заспокоєння вірительности Мортка Шіндера в сумі 40 ринських і коштів екзекуційних.* Франко.

Ві́рити, рю, риш, *гл.* 1) Верить. *Не вірь, то звір: хоч не вкусить, то злякає.* Ном. № 4309. 2) Давать в долг. *Не вірять шинкарі горілки.* О. 1862. X. 32. *—**на ко́го.** Доверять кому, полагаться на кого. *Вірить на його, як на себе, і гроші йому дає на сховку.* Крим.

Вірли́. Множ. число от **оре́л.**

***Вірли́ний, а, е**=**Орли́ний.** *І вливаючи в його очі свої вірлині зіниці, не казав...* Лепкий.

Вірля́, ля́ти, *с.*=**Орля́.**

Вірме́н, на, *м.* Армянин.

Вірме́нка, ки, *ж.* 1) Армянка. 2) **Вірме́нки.** Род вишивок. Kolb. I. 49.

Вірме́нський, а, е. Армянский.

Ві́рне, *нар.*=**Ві́рно.**

Вірне́нький, вірне́сенький, а, е. Ум. от **ві́рний.**

Вірне́нько, вірне́сенько, *нар.* Ум. от **ві́рно.**

Ві́рний, а, е. Верный, преданный. *Ой вийди, вийди, дівчинонько моя вірная.* Мет. 81. *Ночує ніченьку з вірною дружиною.* Нп. *Без вірного друга великая туга.* Ном. № 9021. *Прошу тебе, милий, вірними словами.* Мет. 47. 2) Истинный, действительный. 3) Правоверный. *Прохало два вірних одного невірного: дай нам те, що лучче царства небесного.* Ном., стр. 290, № 3. Ум. **Вірне́нький, вірне́сенький.**

Ві́рник, ка, *м.* Доверенное лицо, поверенный. «Редкий помещик не имеет **ві́рника** из жидов». О. 1862. IX. 43.

Ві́рність, ности, *ж.* Верность, преданность. *Вірність непохибна.* К. Псал. 98.

Ві́рно, *нар.* 1) Верно, преданно. *З ким вірно люблюся, не наговорюся. Хто вірно кохає, той часто вітає.* Ном. № 8757. 2) Искренно. *Чого, Насте, вірно плачеш?* Гол. I. 70.

***Вірнозичли́вий, а, е.** Истинно доброжелательный. Сл. Яворн.

Вірня́нка, ки, *ж.* Верная жена. **Ум. Вірня́ночка.** *Буде бити, катувати мене вірняночку.* Грин. III. 523. *Твій син в війську оженився, поняв собі вірняночку.* Нп.

***Віровизна́ння, ня,** *ср.* Вероисповедание. Сл. Нік.

Ві́ронька, ки, *ж.* Ум. от **ві́ра.**

***Ві́рування, ня,** *с.* Верование. Сл. Нік.

Ві́рувати, рую, єш, *гл.* 1) Веровать. *Богу молиться, а чорту вірує.* Ном. № 1137. *Хто в бога вірує, рятуйте!* Котл Ен. II. 30. *2)—**в щось.** Быть привязанными к чему-нибудь. *А всякі квітки—то наші дівки дуже в них вірують і садять перед вікнами. Мабудь ніде не вірують у те хліборобство, як у наших краях.* Крим.

Віру́тний, а, е. Действительный, подлинный, настоящий.

Віру́тник, ка, *м.*=**Ві́рник.** *Між ріками Дніпром і Богом турецькі чабани пасли свої отари на ляцькій землі, а вірутники султанські і королівські дуванились спільною з них десятиною.* К. (Правда, 1868, 144).

Віру́тно, *нар.* Вероятно. Желех.

Ві́рую. Символ веры. *Говори, Грицю, Богородицю, а я буду Вірую.* Ном. № 12962.

Ві́рчий лист. Доверенность. *Як же ти підписувала вірчий лист?* Кон.

Вірш, ша и **шу,** *м.* Стих. **Вірші.** 1) Стихи, стихотворение. *Латинський віршник... як пак його?.. Ну той, за якого мене в Брацтві випарили різками, як отець ректор піймав у мене за ха-*

лявою його мудрі вірші. Шевч. 299. *2) Стихотворения.

Ві́рша, ші, *ж.* Стихотворение, преимущественно школьного происхождения на тему по большей части духовного или нравственно-поучительного, а также исторического содержания,— распространены были в старой украинской литературе. **Різдвя́на, велико́дна ві́рша.** Поздравительное стихотворение на праздники Рождества и Пасхи, преимущественно с библейским сюжетом. КС. 1881. I. 271. Большая Энциклопедия. V. 126.

***Віршарь, ря́,** *м.*=**Ві́ршник.**

Ві́ршний, а, е. Стихотворный=**Віршови́й.** Желех.

Ві́ршник, ка, *м.* Стихотворец. *Латинський віршник.* Шевч. 298.

***Віршо́ваний, а, е.** Стихотворный. *Віршований переклад.* Сл. Нік.

Віршови́й, а́, е́. Стихотворный. О. 1862. III. 52.

***Віршовни́к, ка,** *м.* = **Ві́ршник.** Крим.

Віршома́з, за, *м.* Стихоплет. *Наш віршомаз Тюхтій старих людей шанує: Гарасько як звелів, так він і компонує.* Г. Арт. (О. 1861. III. 101).

Віршува́льник, ка, *м.* Произносящий поздравительные стихи, **ві́ршу;** декламатор.

Віршува́льниця, ці, *ж.* Произносящая стихи; декламатор-женщина. Желех.

Віршува́ти, шу́ю, єш, *гл.* 1) Сочинять стихи. *Нехай собі у куточку і віршує й плаче.* Шевч. 377. 2) Произносить поздравительные стихи, **ві́ршу;** декламировать.

Вірьо́вка, ки, *ж.* Веревка. *Погуляв, як собака на вірьовці.* Ном. № 12991. Ум. **Вірьо́вочка.**

Вір'я́, р'я́, *с.* 1) *Соб.* Жерди. 2) Изгородь из жердей. Рк. Левиц.

Вір'я́н, на, *м.* Сват. *Прийшло ж до неї аж три вір'яни: Ой ви, вір'яни, ви, голублята! не беріть мене з поля, з ниви, возьмете мене у батька з двора.* О. 1861. XI. Свид. 57.

Ві́сень, ні, *ж.*='**Осінь.** *Мов устала перед очима його та вісень тепла та ясна, коли він побрався з Галею.* МВ. (О. 1862. I. 80).

Ві́сім, восьмі́, *числ.* Восемь. *Усім по сім, а мені буде вісім.* Ном. 3529.

Вісімдеся́т, ти, *числ.* Восемьдесят.

Вісімдеся́тий, а, е. Восьмидесятый.

Вісі́мка, ки, *ж.* 1) Восьмая часть 2) Восьмерка (в картах). КС. 1887 VI. 463. *3) Восьмая доля листа. **Сто сторі́нок вісі́мки.** Сто страниц в восьмую долю листа. Сл. Нік.

Вісімна́дцятий, а, е. Восемнадцатый. *Наступила вісімнадцята весна.* Стор. I. 208. *—**туман.** Исключительный дурак. Франко.

Вісімна́дцятка, ки, *ж.* 1) Полотно в восемнадцать пасом. 2) Рыболовная сеть, в $^1/_4$ арш. которой помещается 18 ячей и в длину, и в ширину. Вас. 178.

Вісімна́дцять, ти́, *числ.* Восемнадцать. *Єден за вісімнадцять, а другий без двох двадцять.* Ном. № 7991.

Віск, во́ску, *м.* Воск. *Зсукали свічку з ярого воску.* Нп. Ум. **Вощо́к, вощи́чок.** Грин. III. 8. Сим. 221.

Віскри́вець, вця, *м.* Сопливец, возгривец.

Віскри́вий, а, е. Сопливый, возгривый.

Віскря́к, ка́, *м.* Сопля, возгря.

Вісли́к, ка́, *м.* 1) Осел. 2) Мул. *Як вісльок хвицкне, в полицію не йти.* Ном. № 4133.

Вісни́й, а́, е́. Осевой. **Вісни́й ніж**=**Ві́сник.** Желех. Шух. I. 249.

Ві́сник, ка, *м.* У столяров, бочаров: скобель. Желех.

Вісня́к, ка́, *м.*=**Ві́сник.** Вх. Зн. 8. Желех.

Ві́спа, пи, *ж.* Оспа, Variolae.

Віспа́рь, ря́, *м.* Оспопрививатель. Полт. г., Екатериносл. г.

***Ві́спина, ни,** *ж.* След от оспы. Звен. у.

***Віспува́тий, а, е.** Изрытый оспой. Сл. Нік.

***Ві́сп'яний, а, е.** Оспенный. Сл. Нік.

Ві́стка, ки, *ж.* Весть, известие. *З Хортиці-сестриці щоб вістку прислав.* О. 1861. IV. 57. *Сорока на хвості принесла вістку.* Ном. № 6712.

Вістове́ць, вця́, *м.* Вестник. *Вбігає задихаючись од поспіху, вістовець.* К. Бай. 62.

Вістови́к, ка́, *м.*=**Вістове́ць.** *Скоро прилетить вістовик від дідуся.* Чуб. II. 21.

Вістовни́ця, ці, *ж.* Вестница. *Зозуленька... вістовниця принесе звістку.* Мир. ХРВ. 83.

Ві́стонька, ві́сточка, ки, *ж.* Ум. от **вість.**

Ві́стря, ря, *с.* Острие. Шух. I. 153, 175, 291.

Вість, ти, *ж.*=**Ві́стка.** *Ой прийшли Перебийносу немудрії вісти.* Лукаш. 32. *Добрі вісті не лежать на місці.* Ном. № 13835. *Таке життя, що хоч без вісти тікай.* Мир. ХРВ. 390. Ум. **Ві́стонька, ві́сточка.**

Ві́сь, во́сі, *ж.* Ось. *Вісь передня, задня.* Рудч. Чп. 249. *Віз без восей.* Чуб. I. 317.

Ві́ська, ка, *с.* и пр.=**Вії́ська** и пр. *Без ради й віська гине.* Ном. № 6116.

Вісьма́ка, ки, *ж.* Восьмерка (в картах). КС. 1887. VI. 469.

Вісьмери́к, ка́, *м.* 1) Содержащий в себе восемь единиц, восьмерик. 2) Восьмерик (волов, лошадей в упряжи). *Ой ішли воли та в вісьмерику.* Рудч. Чп. 158. 3) Мельничный жернов, в котором радіус равен 8 вершкам.

Вісьми́на, ни, *ж.* 1) Восьмая часть. 2) Восьмая часть кварты. 3) Раст. Lycium. Мнж. 177.

Ві́сьта! *меж.* Крик на лошадей налево. Kolb. I. 65.

Вісьта́к, ка́, *м.* У кожевников: палка для выворачивания кож. Вх. Зн. 8.

***Вісяни́ця, ці,** *ж.* Букса. Сл. Дубр.

Ві́та, ти, *ж.* Ветвь (употребл. преимущ. во мн. ч. **ві́ти).** *Долина глибока, а калина висока, аж на землю віти гнуться.* Мет. 80. Ум. **Ві́тонька, ві́точка, ві́тка.**

***Віта́льний, а, е.** Приветственный. **—день.** День приема гостей. Сл. Нік.

***Віта́льня, ні,** *ж.* Гостиная. Сл. Нік. **Про́шу до віта́льні.** Пожалуйте в гостиную.

Віта́ння, ня, *с.* 1) Привет, приветствие. *Чолом! Вітання за вітання!* К. ЦН. 174. 2) Прием гостей.

Віта́ти, та́ю, єш, *гл.* 1) Приветствовать. *Пан того попа вітає: Ну, що, батюшко, як ваш хліб?—роспитує.* Рудч. Ск. II. 208. 2) Принимать (гостей). *Тобою, рибо, гостій вітати, а моїм пером листи писати.* Мет. 330. *Тогді стали його вітати медом шклянкою і горілки чаркою.* Дума. 3) Приглашать. *Музику наймає і нерівню титарівну у танець вітає.* Шевч. 4) Заходить. *Хто вірно кохає, той часто вітає.* Ном. № 8757. 5) Витать, носиться. *Сам бог вітає над селом.* Шевч.

Ві́тер, тру, *м.* 1) Ветер. *Із-за гори вітер віє, калина не спіє.* Мет. 165. *Із вітром могила в степу розмовляє.* Шевч. 37. **На ві́тер підня́ти.** Приводить в чувство упавшего в обморок, вынося его на чистый воздух. *Не виїхав козаченько за білі хати, як довелось дівчиноньку на вітер підняти.* Нп. **Пішло́ з вітром, за ві́тром.** Пропало, пошло прахом. **Ві́тер ма́є.** Уже нет. **Шука́й ві́тра в по́лі!** Напрасно будешь искать, не найдешь. **Іди́ по три вітри́.** Ступай к чорту. **Жене́, як ді́дько вітри́.** Летит как бешеный. Ном. № 11428. ***Чоти́рі ві́три.** Все четыре стороны света. *Іди на всі чотирі вітри.* Крим. Ум. **Вітре́ць, ві́течко, ві́трик, ві́тронько.** ХС. II. 196. 2)=**Ятір.** Kolb. I. 73.

Ві́териця, ці, *ж.* Вихрь. Вх. Уг. 231.

Ві́терник, ка, *м.* 1) Болезнь—род сыпи или прыщей на теле. Вх. Лем. 399. 2) Растение, употребляемое для лечения болезни **ві́терник.** Вх. Лем. 399.

Віти́стий, а, е. Ветвистый. Желех.

Ві́тка, ки, *ж.* 1) Ум. от **ві́та.** *Калинова вітка як рідная тітка.* Ном. № 12398. *Хороша, як вітка.* Ном. № 8425. 2) Отрасль; потомок. *Княжа острозьке, Ізяславська вітка.* К. Бай. 9. 3) Приток. *Вітки Дніпровії.* 4) Надставка к короткой ступице в колесе. Переясл. у. 5) То же, что и **лещата 3 б,** но колья стягиваются обручем, сплетенным из лозы; это называется: **ві́тку набити.** Лебед. у. (Лобод.).

Ві́тки, *нар.*=**Ві́дки.** *А вітки ти, пане-брате?* Гол. IV. 464.

Ві́ткі́ль, *нар.*=**Ві́дки.** *Здоров, брат! а віткіль ти?* Ном. № 739.

Вітла́тий, а, е=**Віти́стий.** Желех.

Ві́тонька, ві́точка, ки, *ж.* Ум. от **ві́та.**

Вітре́ць, терця́, *м.* Ум. от **ві́тер.**

Ві́тречко, ка, *м.* Ум. от **ві́тер.**

Ві́трик, ка, *м.* Ум. от **ві́тер.**

Вітри́ло, ла, *с.* Парус. *І попливе човен з широкими вітрилами.* Шевч. 238.

Вітри́льний, а, е. Парусный. Желех.

Вітри́ти, рю́, ри́ш, *гл.* Нюхать воздух (о собаке).

Ві́тритися, рюся, ришся, *гл. ? Собаки вітрились тоді, то я і взяв од собак вила.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Ві́триця, ці, *ж.*=**Ві́териця.** Вх. Уг. 231.

Ві́трів, рова, ве. Принадлежащий ветру. Чуб. II. 15. *Жене, як вітрів батько.* Ном.

Вітрови́й, а, е. Ветряный Шух. I. 112. *Чи на вітровому морі, чи на сухо-долі?* К. МВ. III. 248.

***Вітрови́к, ка́,** *м.* Вентилятор. *Сл.* Дубр.

Ві́тровина, ни, *ж.* Раковина на дереве (болезнь коры древесной). *Бачите, які у осокора вітровини скрізь та япини; де вітровина, там у середині сухий та пухкий* (Залюбовск.).

***Вітрови́чний, а, е.** Вентиляционный. Сл. Дубр.

Вітрого́н, на, *м.* 1) Ветренник 2) Вентилятор. Канев. у. *Вітрогони становлять, шоб воздух гнало в шахті.* Славяносерб. у.

Вітрого́нити, ню, ниш, *гл.* Ветренничать.

Вітрого́нка, ки, *ж.* Ветренница. Желех.

Вітроле́тень, тня, *м.* Предмет, легко разлетающийся по ветру. (Богдана лях) *спалив на вітролетень-прах.* К. Дз. 101

Вітроло́м, му, *м.* Бурелом, дерево, сломанное ветром.

Ві́тронько, ка, *м.* Ум. от **ві́тер.**

Вітрува́тий, а, е. О дереве: с трещинами в коре, проникающими до древесины. Вас. 146.

Вітрю́га, ги, *м.* Очень сильный ветер. Лебед. у.

Вітря́к, ка́, *м.* Ветряная мельница. Чуб. II. 242. Ум. **Вітрячо́к.**

Вітряни́й, а́, е́. Ветряный. Маркев. 89. Грин. II. 37. *Схопилась велика вітряна буря.* Єв. Мр. IV. 37.

Вітряни́ця, ці, *ж.* Мотыль (в машинах). *Як шеретують, то вітряниця у топчаку гуде.*

Ві́трянка, ки, *ж.* Ветренница. Константиногр. у.

Ві́тряно, *нар.* Ветрено.

Вітрячо́к, чка́, *м.* Ум. от **вітря́к.**

Ві́тти, вітті́ль, вітті́ля, *нар.*=**Ві́дти.**

Ві́ття, тя, *с. соб.* Ветви. *Долина глибока, а калина висока, аж додолу віття гнеться.* Мет. 79.

Вітце́вий, а, е=**Ба́тьків.** Желех.

Вітці́вський, а, е=**Ба́тьківський.** Желех.

Вітці́вщина, ни, *ж.*=**Ба́тьківщина.** Желех.

***Вітчи́зна, ни,** *ж.* Родина, отчизна. Сл. Нік.

Вітчи́м, ма, *м.* Отчим. *Лихий вітчим козаченька молодого лає.* Макс. (1849). 2.

Віть за віть оддáти. Отплатить тем же, воздать равным за равное. Мкр. Н. 35.

Віха́, хи́, *ж.* 1) Веха. *Бояре збираються коло віхи або прапора, аби перезва не зняла віхи без викупу.* МУЕ. III. 165. *І віху в'ють. Колесо надінуть, квітками вберуть, любистком, чорнобривцями і поставлять на майдані, де улиця дівчата.* Г. Барв. 64. 2) Раст. Cicuta virosa L. ЗЮЗО. I. 116. 3) Комета. *Є ще зорі, що звуться кометами або мітлами, або віхами.* Ком. I. 50.

Ві́хало, ла, *с.*=**Ві́хола.** Мир. Пов. I. 112.

Ві́хола, ли, *ж.* 1) Мятель, вьюга. *Зіма буде з віхолами та лютими морозами. Гави сідають купами,—буде віхола.* Мнж. 157. 2) Грозовая буря. Шух. I. 9.

***Ві́хор, хора** и **хру,** *м.* 1) Вихрь. *Віхром налетіло й гримнуло, та дощу не було.* 2)=**Вир.** Водоворот. *Курка була б не втопилася, як би не попала в віхор, а то її закрутило.* Крим.

Ві́хоть, хтя, *м.* 1) Мочалка, употребляемая при мытье посуды, утвари и пр. 2) Пучок соломы. *Віхоть соломи на устілку.* Гол. Од. 49. *Далі трохи присохне, стануть палить степи: вийде чоловік у поле,—викреше огню, положить його у солом'яний віхоть, розмаха гарненько та й кине.* Греб. 400. 3) Горящий клок, уносимый ветром с пожара. **Упáв ві́хоть.** Случилось несчастье, неприятность. *Здається, що сей чоловік буває і крутиться у нас за тим, що*

дуже поганий віхоть упав,—і він не зна, як перебути сей час. Харьк. Ум. **Вíхтик.**

Віхтели́ти, ли́ть, *гл. безл.* **Віхтели́ть.** Дует сильный ветер, буря. Вх Лем. 399.

Віхтели́ця, ці, *ж.* Буря, вихрь. Вх. Лем. 399. Вх. Уг. 231.

Віч-на́-віч, *нар.* С глазу на глаз; лицом к лицу. *Нехай же я вас віч-на-віч зведу; тоді побачимо, хто бреше.*

Вíче, ча, *с.* 1) Вече. 2) Общественное собрание; в Галиции митинг, народное собрание.

***Вічéвий, а, е.** 1) Вечевой. 2) Митинговый. Сл. Нік.

Вічи́стий, а, е. Вечный; долговечный. Вх. Лем. 399.

Вíчі. См. **Вóко.** ***На вíчі звести́.** Устроить очную ставку. *Коли він каже, що його не бачив, то тра на вічі звести.* Крим.

Вíчко, ка, *с.*=**Очкó.** Ном. № 642. Вас. 166, 186, 187. Шух. I. 256. *Купи мені перстінь із зеленим вічком.* Мил. 103. **Вíчками** называются также отверстия между нитками редкой ткани Шух. I. 154.

Вíчний, а, е. Вечный. *Царство небесне, вічний покій.* Ном. № 353. **Вíчними часáми.** На век, навсегда. *Продав грунт вічними часами.* Ном. № 1406.

Вíчність, ности, *ж.* Вечность. Ном. № 390. *Продав худобу у вічність. Дати шматок кому хліба на вічность.* Г. Барв. 415.

Вíчно, *нар.* 1) Вечно. 2) До смерти. *Як би ти не займав, то я б вічно була твоя.* Рудч. Ск. II. 104.

Вічови́й, а, е. Вечевой; общественный. *Вічовий, коповий, громадський суд.* К. ПС. 24.

Вічóк, чка́, *м.* Ум. от **вік.**

Вíшало, ла, *с.* Вешалка для платья. Вх. Лем. 399. *І де ти, Марисю, загортина?—В коморі на вішалі.* Гол. IV. 386.

Вíшальник, ка, *м.* Висельник; повесившийся, удавленник. Ном. № 3799.

Вíшальниця, ці, *ж.* Виселица. Мил. 53.

Вíшання, ня, *с.* Вешание. *Лякали вішанням хлопця, щоб пропасниця покинула.* Грин. II. 315.

Вíшати, шаю, єш, *гл.* Вешать. *Або вішайте, або пускайте.* Ном. № 2721.

Вíшатися, шаюся, єшся, *гл.* Вешаться. *З тої досади узяв мотузок і пішов вішатися.*

Вішеля́к, ка́, *м.* Повешенный. Вх. Лем. 399.

Вішта́, вішта́, *меж.*=**Вíсьта.** О. 1861. Х. Св. 44.

Вішта́к, ка́, *м.* Прозвание подольского крестьянина ближе к Каменцу за то, что, погоняя лошадей, кричит: **вішта́!** Ном .№ 714. О. 1861. Х. Св. 44.

***Віща́ти, а́ю, є́ш,** *гл.* Вещать. Сл. Нік.

Вíщий, а, е. Вещий. *Зроби мене вішим, зроблю тебе багатим.* Ном. № 5821. **Коб я вíщий такóму!** Если бы я это вперед знал! Если бы я это предвидел. Вх. Зн. 8.

Віщівни́к, ка́, *м.* Вещун, предвестник. *Бо то ворог нещасливий, віщівничок барз правдивий.* Гол. I. 170. Ум. **Віщівничóк.**

Вíщо, *мест.* Винит. падеж от **що,** употр. после предлога. **За вíщо, на вíщо.** За что, на что, зачем. *Завелися, як той казав: багатий за багатство, а убогий — бо' зна й за віщо.* Ном. № 3514.

Віщóвий, а, е. Вестовой. *Гуде в Латії дзвін віщовий і гасло всім к війні дає.* Котл. Ен. IV. 62.

Віщува́ння, ня, *с.* Предвещание, пророчество.

Віщува́ти, щу́ю, єш, *г.* 1) Предвещать, предсказывать. *Пугач або сич біду віщує і найпаче пожежу.* Ном. № 13405. *2) Вещать, чуять. *Віщує думонька смутная, що ти, дівчино, не моя.* Рудан.

Віщу́к, ка́, *м.* Вестник. Вх. Лем. 399.

Віщу́н, на́, *м.* Вещун, предсказатель. *Не дуже довіряй своєму серцю: сей віщун часто обманює.* Котл. НП. 365. *Під бороною з залізними або осиковими зубцями можна виховать пса віщуна ярчука.* Ном. № 291.

Віщу́ха, хи, *ж.* Вещунья, предсказательница. *Віщуха баба... пророкувала.* К. ЦН. 225.

Вíя, вíї, *ж.* 1) Ресница. *Спустила свої довгі вії на очі.* Кв. I. 58. *2) Верх-

нее веко с ресницей вместе. Крим. Ум. **Ві́йка.**

Ві́явки́, во́к, *ж. мн.* = **Ви́ту́шка.** МУЕ. III. 24.

***Ві́ялка, ки,** *ж.* Веялка. Сл. Нік.

***Ві́яло, а,** *с.* Веер. *За селом сонце віялом розставило в небо свої золоті пальці і зараз буде тепло-тепло.* Винніч.

Ві́яльний, а, е. Веяльный. **Ві́яльна лопа́та.** Лопата, которою веют зерно.

Ві́яльник, ка, *м.* Веющий зерно. Аф. 351.

Ві́яльниця, ці, *ж.* Веялка. *Вже розжився трохи: купив собі віяльницю.* Александров. у. (Залюбовск.). См. **Ві́йка.**

Ві́янка, ки, *ж.*=**Ві́яння 2.** Аф. 351.

Ві́яння, ня, *с.* 1) Веяние, дуновение. 2) Провеивание хлеба.

***Віястий, а, е.** С длинными ресницами. *Віясті очі.* Полт.

Ві́яти, ві́ю, єш, *гл.* 1) Веять, дуть. *Ой вітер не віє, гілля не колише.* Нп. *Із низу Дніпра буйный вітер віє-повіває.* Макс. *Люде гнуться як ті лози, куди вітер віє.* Шевч. 8. *Пишно процвітали, пахощами віючи, конвалії.* Г. Барв. 400. 2) Веять, провевать. *Молов батько не віючи, пекла мати не сіючи.* Ном. № 6657. 3) Вилять. *Пес віє хвостом.*

Ві́ятися, ві́юся, ешся, *гл.* 1) Носиться, бродить, таскаться. *Мабуть назнав десь повію всесвітню та й віється.* Мир. ХРВ. 324. *Як пообідають, то нехай собі віються, куди схочуть.* О. 1862. V. 103. 2) Веяться, провеваться. *Пшениця... і молотиться, і віється.* Стор. I. 76.

Ві́ячка, ки, *ж.* Лопата для провеивания зерна. Шух. I. 166.

***В'їда́тися, да́юся, ешся,** сов. в. **в'їстися, в'їмся, в'їси́ся,** *гл.* 1)—**в ко́гось.** Впиваться, впиться. *Собака в'ївся в нього зубами.* Крим. 2)—**на ко́го.** Обозлиться (на кого-либо). *Вже він на кого в'їсться, то тому добра не буде.* Крим. **В'ївся мені́ в печі́нки.** Сидит у меня вот где (в печенках).

***В'їдливий, а, е.** Назойливый, навязчивый. *Що за в'їдливий кабан! Погодуй його, нехай одчепиться.* Крим.

***В'їдливість, вости,** *ж.* Навязчивость, назойливость. Сл. Нік.

***В'їжджа́ти, жа́ю, єш и в'їзди́ти, зджу́, ди́ш,** сов. в. **в'їхати, в'і́ду, в'їде́м,** *гл.* В'езжать, в'ехать Сл. Нік.

***В'їзд, ду,** *м.* В'езд. Сл. Нік.

***В'їзни́й, а́, е́.** В'ездной, в'езжий. **В'їзні́ за поме́шкання.** Вступительная (плата) за помещение. Сл. Нік.

Вйо! *меж.* Крик на лошадей: но! Вх. Лем. 398.

***Вказі́вка, ки,** *ж.* 1) Указание. 2) Указатель, указ. стрелка. Сл. Нік.

***Вказівни́й, а́, е́.** Указательный.

***Вказі́вник, ка,** *м.* Указатель. Сл. Тутк.

***Вкарбо́ваний, а, е.** Врезанный. Сл. Тутк.

***Вкінці́,** *нар.* Наконец. *І та рідна країна вкінці розстелилась перед ними.* Борд. 86.

***Вклад, ду,** *м.* Включение. Сл. Тутк.

***Вкла́дич, ча,** *м.* Вкладыш. Сл. Дубр.

***Вкрапле́ння, ня,** *с.* Вкрапление, включение. Сл. Тутк.

***Вкрива́ти, ва́ю, ва́єш,** сов. в. **вкри́ти, ри́ю, єш,** *гл.* Укрывать, укрыть. Сл. Нік.

***Вкри́тий, а, е.** Покрытый. Сл. Тутк.

Вл... Кроме ниженаходящихся слов, см. еще **Ул...**

Вла́да, ди, *ж.* Власть.

Влада́ння, ня, *с.* Обладание.

***Вла́дарка, ки,** *ж.* Владычица, повелительница, обладательница. *Всіх владарка ніч покрила.* Леся Українка.

Вла́да́рь, ря́, *м.* Обладатель, владетель, повелитель. Желех.

Влада́ти, да́ю, єш, *гл.* Обладать, владеть. *Князі Вишневецькі владали на Україні великими маєтностями.* Стор. *Владав трохи не половиною земель українських.* О. 1861. X. 136.

Влади́ка, ки, *м.* 1) Владыка. К. МХ. 10. *Своя рука—владика.* Чуб. I. 258. *І не верстовії, а вольнії, широкії скрізь шляхи святії простелються і не знайдуть шляхів тих владики. А раби тими шляхами позіходяться докупи.* Шевч 629. 2) Архиерей, владыка. *Борода як у владики, а сумління як у шибеника.* Ном. № 180.

Владикува́ти, ку́ю, єш, *гл.* 1) Владычествовать. *Ворожий дух між Руссю*

і ляхами, лукавий дар гнилої Візантії, владикував над ницими умами. К. МБ. Н. 122. *Бо господь наш владикує над всіма богами.* К. Псал. 2) Архиерействовать.

Влади́цтво, ва, *с.* 1) Владычество. *Трон крівавий свій, своє владицтво люте прославляє.* К. ПС. 54. 2) Архиерейство, сан архиерея и сопряженные с ним права и владения. *Між вас владики неписьменні, мов ті жиди владицтва купували.* К. XII. 56.

Влади́чиця, ці, *ж.* Владычица. *Ти не раба, о, ні! владичиця ти пишна.* К. МХ. 46.

Влади́чний, а, е. 1) Властный, державный. *Колись носили ми владичні барви.* К. Бай. 18. 2) Архиерейский.

Влади́чно, *нар.* Властно, державно. *Владично правиш ти морями.* К. Псал. 204.

***Влади́ння, ня,** *с.* Власть, властвование. *Колись наші діди жили під владінням Польщі.* Крим.

Влади́ти, джу, єш, *гл.*=**Володі́ти.**

Вла́сне, *нар.* Собственно, именно.

Вла́сний, а, е. Собственный, свой. Рудч. Ск. I. 169. *Хоч не красне, але власне.* Ном. № 9641. *Не кожен писався власним прізвищем.* К. ЧР. 13. **Руко́ю вла́сною (підписа́вся).** Собственноручно (подписался). **Руко́ю вла́сною.** Руку приложил. ***На вла́сні о́чі ба́чив.** Своими глазами видел.

Вла́сник, ка, *м.* 1) Собственник, владетель. Желех. 2) Властитель, доверенное лицо властителя? *І прошу я царя хана і цариці ханиці і власників їх...* (Заговор). Чуб. I. 121.

Вла́сність, ности, *ж.* Собственность. Левиц. Пов. 320. *Листи Шевченка тепер уже сталися власністю всеї рідної землі, всеї слав'янщини.* О. 1861. X. 3.

Вла́сно, *нар.*=**Вла́сне.**

Власнору́чний, а, е. Собственноручный. *Багато гетьманських власноручних листів.* О. 1862. VII. 63.

Власнору́чно, *нар.* Собственноручно.

Власти́вий, а, е. Свойственный.

Власти́вість, вости, *ж.* Свойство. Желех.

Власти́во, *нар.* 1) Свойственно. Желех. 2)=**Вла́сне.**

Власть, ти, *ж.* Власть. *Божа власть, —що схоче, те й дасть.* Ном. № 2434. *Ой живу я, живу під божою властю.* Мет. 65.

***Влежа́лий, а, е.** Слежавшийся. *Груші м'які, влежалі.* Крим.

***Влив, ву,** *м.* Впадение (о реке).

***Вливá́тися, ва́юся, ва́єшся,** *гл.* Впадать (о реке). Сл. Тутк.

***Влиття́, тя́,** *ср.* Вливание. Сл. Нік.

***Вловúти, лю, виш,** *гл.* Поймать, изловить. Крим.

***Влогóвина, ни,** *ж.* Впадина, падь, седловина, углубление, котловина. Сл. Тутк. Бассейн. (Река, низменность).

***Влóжити, жу, жиш,** *гл.* Возложить. *Господь його* (хрест) *на тебе вложив, терпи!* Лепкий. *Княжу корону на голову вложити.* Лепкий.

***Влóмок, ку,** *м.* Обломок. Сл. Тутк.

***Влучáти, чáю, чáєш,** *гл.* Попадать. Сл. Тутк.

***Влу́чений, а, е.** Раненый. **Смертéльно влу́чений звір.** Смертельно раненый зверь. *Слідив неспокійний лет птахів, збентежених гуками рушниць і ревом смертельно влучених звірів.* Лепкий.

***Влу́чний, а, е.** Меткий.

***Влютóваний, а, е.** Впаяный. Сл Дубр.

***Вля́ги, ів,** *мн.* Время ложиться спать, вечер после ужина. **Пі́зні вля́ги.** Время, когда большая часть крестьян уже легла спать, глубокий вечер. *Це було уже пізніми влягами, як ми приїхали додому. Дивиться по зорях дядько та й каже: О, вже пізні вляги, бо вже вечірня зірниця зійшла.* Крим.

Вм... См. **Ум.**

***Вмíлість, ости,** *ж.* Уменье. *Та чи й є в наших селян час і вміліть розбирати це все, а особливо там, де людина загукана та забита довгими літами недолі й приниження.* Франко.

Вн... См. **Ун.**

***Внéсення, ня,** *с.* 1) Приданое. *Если би пан бог на мене первей смерть допустити рачив, «милий малжонок» мав би право унаслідувати і ті маєтності й все віно й внесення.* О. Левицьк. 2) Предложение (собранию).

***Внéсок, ку,** *м.* 1) Предложение. Сл. Тутк. 2) Взнос.

Во, *пред.*=**В** (Редко употребляемое). *Та й поїхав на Вкраїну до дівчини во гостину.* Чуб. V. 43.

Во́ва, ви, *ж.* Детск. 1) Волк; все страшное; бука, нелюдим. О. 1861. VIII. 8. *2) Угрюмый человек. *Ой, не люблю я його, оту вову.* Крим. **Ку́ряча во́ва.** Странно одетый, *уродина, образина, чучело гороховое. Крим.

Вовгу́ра, ри, *м.* Человек, подобный волку? *І крівцею над Босфором червоніють мури, що річками розливали козаки-вовгури.* К. МБ. XII. 265.

Вовк, ка, *м.* 1) Волк, Canis lupus. *Вовка ноги годують.* Посл. *Вовки-сіроманці квилять-проквиляють.* Дума. Вместо этой правильной формы мн. ч. в кобзар. думах иногда встречается **во́вці** —подделка кобзарей под церковно-славянский язык: *Вовці-сірохманці находжали.* АД. I. 117. **Хоч вовкі́в ганя́й (у ха́ті).** Очень холодно. Ном. № 638. **Вовки́.** Волчий мех, волчья шуба. 2) Кличка темно-серого и угрюмого вола. КС. 1898. VII. 42. 3) Раст. Ononis circina. Шух. I. 21. 4) Род детской игры. Ив. 45. **Загина́ти сухо́го вовка́.** Род игры: несколько мальчиков набрасываются на одного и пригибают ноги к земле. КС. 1887. VI. 480. 5) Средина разрезанного арбуза, остающаяся неразрезанной. *Панич порізав кавуна на скибки і розіклав на траві. Скибки роспались і з середини випав червоний вовк.* Левиц. Пов. 229. Ум. **Во́вченько, вовчо́к, во́вчик.** *По дівчиноньці дзвони задзвонили, а по козакові вовченьки завили.* Мет. 96. В сказках: *вовчик-братік та лисичка-сестричка.* Ув. **Вовцю́га.**

Вовківня́, ні́, *ж.* 1) Западня, яма для ловли волков. Грин. II. 238. 2) Волчье логовище. Вх. Зн. 8. 3) Иронично: холодное жилье. 4) Множество волков. *Вовківні такої було, що біда. Там таке звірно завелось, що й ходить страшно.* Екатериносл. у.

Вовкови́на, ни, *ж.* Волчья яма. *Викопав чоловік вовковину, да й укинув туди медведя, вовка, лисицю й зайця.* Рудч. Ск. I. 20.

Вовкоду́х, ха, *м.* Злой человек. *Гляди в мене,—не розледащій між моїми вовкодухами.* МВ. (О. 1864. III. 64).

Вовкоду́хий, а, е. Злой. Волын. г. Слов. Д. Эварн.

Вовкозу́бий, а, е. С вольчими зубами.

Вовконо́г, га, *м.* Раст. Lycopus exaltatus. ЗЮЗО. I. 127.

Вовкува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Быть волком. *Не перестане, мабуть, князь поти князювати, поки вовк вовкувати.* К. Бай. 39. *Він почує своє ім'я святе вовкулакуючи, дак і годі вовкувати, бо то не прирожденний вовк, а зроблений.* Г. Барв. 453.

Вовкува́тий, а, е. Нелюдимый, мрачный. *У мене хлопці вовкуваті, а дівчатко так до всякого приступне.* Волч. у.

Вовкула́к, ка, вовкула́ка, ки, *м.* Оборотень, принявший вид волка. *Перекинувсь через пеньок... і зробився вовкулакою і побіг у ліс.* ЗОЮР. II. 35. *Як у полі на могилі вовкулак ночує.* Шевч. 324.

Вовкулакува́ння, ня, с. Пребывание, жизнь в виде **вовкула́ки.** *Він таки справді наче пророкував своє вовкулакування.* Г. Барв. 464.

Вовкулакува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Быть **вовкула́кою.** *Дознав, по чім ківш лиха, вовкулакуючи.* Г. Барв. 451.

Вовкула́цтво, ва, *с.* = **Вовкулакува́ння.** *Грицько з вовкулацтва зробився таким, як мати народила.* Г. Барв. 454.

Вовку́н, на́, *м.* = **Вовкула́ка.** *Теща зробила зятя вовкуном.* МУЕ. III. 54.

Во́вна, ни, *ж.* Шерсть овечья. *Із його добра, як з козла—ні вовни, ні молока.* Ном. № 7582. **Наказа́в три мішки́ (сім мішкі́в) гречано́ї во́вни.** Наговорил чепухи. Ном. № 13043. Ум. **Во́вночка.**

Вовни́стий, а, е. С длинной и густой шерстью. Канев. у.

Во́вниця, ці, *ж.*=**Во́вна.** Чуб. V. 1143. *Виженемо овечки, щоб по гірці не ходили, діток малих не будили, щоб вовниці не губили.* Мил. 44. *Сінце під його підстилала і теплу вовницю з руна.* Мкр. Г. 21.

Во́вночка, ки, *м.* Ум. от **во́вна.**

Вовня́ний, а, е. Шерстяной. Аф. 319.

Вовня́нка, ки, *ж.* Гриб Agaricus necator Bull. ЗЮЗО. I. 110. Чуб. V. 1183. Ум. **Вовня́ночка.**

Вовту́зитися, жуся, зишся, *гл.* Возиться; барахтаться; ерзать. *Він так вовтузиться з тим бичком.* Рудч. Ск. II. 14. *Ви поб'єтесь, а мені треба потім з вами вовтузитися та лікарувати.* Киев.

***Вовту́зіння, ня,** *ср.* Возня, барахтание. Сл. Нік.

Вовцю́га, ги, *м.* Ув. от **вовк.** К. ЦН 196.

Вовцюга́н, на, *м.* = **Вовцю́га.** Желех.

Вовча́, ча́ти, *с.* Волченок. Рудч. Ск. I. 121.

Во́вченько, ка, *м.* Ум. от **вовк.**

Вовченя́, ня́ти, *с.*=**Вовча́.** *Вовчиця на сонці з вовченятами грається.* Рудч. Ск. I. 134.

Во́вчий, а, е. Волчий. *Вовк, то вовче й думає.* Ном. № 2943. **П'е на во́вчу шку́ру.** Пьет за счет будущих благ. Ном. № 2615. **Да́ти кому́ во́вчого бі́ле́та.** Прогнать кого. *Йому видно дато вовчого білета,—прошпетився, кажуть.* Кролев. у.—**біб.** Водяной пирей. Sparganium. — **горо́х.** Раст. Astragalus grycyphyllos. **Во́вчі жи́ли.** Раст. Сухоядник, Comarum palustre. — **зуб.** Раст. Leontodon taraxacum. — **ко́рінь.** Раст. Acconitum lycostonum. —**коп́ит, во́вча ла́па.** Раст. Trollius europaeus L. ЗЮЗО. I. 166. **Во́вчі лапки́.** Раст. Geranium pratense L ЗЮЗО. I. 124. **Во́вче ли́ко, ли́чко.** Раст. а) Daphne mezereum. ЗЮЗО. I. 121. Шух. I. 21. б) Evonimus europaeus L. ЗЮЗО. I. 123. **Во́вче молоко́.** Раст. Tythymalus. **Во́вчі се́рги.** Раст. Evonimus europaeus L. ЗЮЗО. I. 123 (см. **во́вче ли́ко**). **Во́вча стопа́.** Раст. Geranium sanguineum L. ЗЮЗО. I. 124.—**тіло.** Раст. Comarum palustre. ЗЮЗО. I. 119. —**трава́.** Раст. Ononis spinosa L. ЗЮЗО. I. 129. **Во́вчі я́годи.** Раст. а) Толокнянка, Aretostaphylos Uva ursi. б) Actala spicata L. ЗЮЗО. I. 109. в) Ligustrum vulgare L. ЗЮЗО. I. 126. г) Solanum Dulcamara L. ЗЮЗО. I. 136.

Вовчи́нець, нця, *м.* Раст. Молочай, Euphorbia. Вх. Уг. 231.

Вовчи́ця, ці, *ж.* Волчица. *Приходить ча залісок, аж вовчиця на сонці з вовченятами грається.* Рудч. Ск. I. 134.

Вовчи́ще, ща, *м.*=**Вовцю́га.** *Тікайте, бо йде вовчище-помелище.* Рудч. Ск. I. 17.

Вовчкува́тий, а, е = **Вовкува́тий.** *Якесь невеселе* (дитина), *вовчкувате.* Мир. ХРВ. 25.

Во́вчник, ка, *м.* Раст. Daphne mezereum. Вх. Пч. I. 10. См. **Во́вче ли́ко.**

Вовчо́к, чка́, *м.* 1) Ум. от **вовк.** 2) Название собаки. О. 1862. VIII. 18. 3)—**му́ха.** Нас. ктирь, Asilus. Вх. Пч. I. 5. 4) Долгоносик амбарный. Calandra granaria. Вх. Лем. 400. 5) Личинка майского жука. Вх. Лем. 400. 6). Раст. Orobanche ramosa L. ЗЮЗО. I. 130. 7) Сережка на вербе. Мнж. 177. 8) Побег от древесного корня. 9) Зуб у лошади, мешающий еде. Мнж. 177.

Вовчу́г, га, *м.* Раст. а)=**Вовконо́г.** ЗЮЗО. I. 127. б) Ononis hircina Jacq. ЗЮЗО. I. 129.

Вовчу́га, ги, *ж.* Раст. а) Geranium pratense L.=**Во́вчі ла́пки.** ЗЮЗО. I. 124. б) Geranium palustre L. ЗЮЗО. I. 124.

Вовчу́к, ка́, *м.* Молодой волк. Рудч. Ск. I. 129.

Вогіро́к, рка́, *м.*=**Огіро́к.** Ум. **Вогіро́чок. Жаб'ячі вогіро́чки.** Раст. Menyanthes trifoliata. Вх. Пч. I. 11.

***Во́гкий, а, е.** Влажный. Сл. Нік.

***Во́гкість, кости,** *ж.* Влажность, сырость. *Мастять стіни вапном, бо вапно стягає з глини вогкість.* Крим.

***Вогневи́й, а, е.** Огневой. Сл. Нік.

Вогневи́ця, ці, *ж.*=**Огневи́ця.**

Вогне́нний, а, е=**Огне́нний.** *Гаряча смола та сірка неначе вогненна річка розливаються.* Стор. МПр. 47. **Сонце чисте, бо воно вогненне (приказка).* Крим.

***Вогнетрива́лий, а, е.** Огнеупорный. Сл. Нік.

***Вогнетри́вкий, а, е.** Огнеупорный. Сл. Тутк.

Во́гник, ка, *м.* 1)=**Огник 1** и **2.** Мил. 23. 2) Раст. Lychnis vesicaria. Вх. Пч. I. 11.

Во́гничок, чка, *м.* Ум. от **вого́нь.**

Во́гнище, ща, *с.*=**Огнище.**

Вогнюва́тий, а, е. Пылкий, страстный. *Молодиця вогнювата.* Змиев. у.

Вогня́ний, а́, е́. Огненный. *Вогнянії*

язики. Шевч. *Шле святого Ілію на вогняній колісниці.* Мир. ХРВ. 31.

Вогóник, ка, *м.* Огонек. Ум. от **вогóнь.**

Вогóнь, гню́, *м.*=**Огóнь.** *З вогню та в поломінь.* Ном. *Хоч вогню до нього прикладай (запекле таке).* Ном. № 2644. *Коли бог не годить, то й вогонь не горить.* Ном. № 15. *Викресати вогню.* Ум. **Вóгник, вóгничок, вогóник.** *У лісі вогоник блима.* Мнж. 147.

Вогори́ти, рю́, риш, *гл.* Испорч. **говори́ти.** Грин. III. 361. *А ні до кого вогорити.* Грин. III. 393.

Вода́, ди́, *ж.* Вода. *Тихо-тихо Дунай воду несе.* Мет. 14. *Ой я гляну в чисту воду да на свою вроду.* Мет. 65. *Не все те переймай, що на воді пливе.* Посл. *Щоб росло—як з води йшло.* Мил. 43. *Будь здорова як вода!* **По вóду пітú.** Пойти к колодезю, к реке набирать воду. *Ой пійду я да до броду по воду.* Мет. 65. **За водóю пітú.** Пойти за течением воды, т. е. исчезнуть, пропасть. *Не дав мені господь пари, та дав мені таку долю, та й та пішла за водою. Іди, доле, за водою, а я піду за тобою.* Нп. **І за холóдну вóду не вíзьметься.** Решительно ничего не делает, пальцем не двинет. *Увесь день божий сидить та ґави ловить і за холодну воду не візьметься.* МВ. I. 26. **Нема́ й промúтої води́ (кому).** Постоянные преследования (кого). *І ступити мені не дасть; уже нèма мені й промитої води.* МВ. I. 21. **Вода́ живу́ща й зцілю́ща.** Живая и мертвая вода (в сказках). **Си́льна, бе́зсильна вода́** (в сказках). Вода, дающая и отнимающая силу. См. **Си́льний. Те́плі во́ди=Ви́рій.** Драг. 7. ***Вели́ка вода́.** Половодье. Сл. Нік. ***Го́жа вода́.** Питьевая (хорошая) вода. Сл. Нік. ***Вода́ збува́є.** Вода убывает. Сл. Нік. Ум. **Води́ця, води́чка, води́ченька, во́донька.**

Во́двуд, да, *м.*='Одуд. Вх. Пч. II. 15.

Водеві́ль, ля, *м.* Водевиль. *Вже піднялася завіса, вже почали грати на сцені водевіль.* Левиц. Пов. 138.

***Во́день, дня,** *м.* Водород. Сл. Дубр.

Води́ло, ла, *с.* Длинная жердь, ворочая которой сгибают колесный обод. Сумск. у.

Води́льця, лець, *с. мн.* Удила. *А поводи все ремінні, а водильця все залізні.* Рк. Макс.

Води́ти, жу́, диш, 1) Водить. *А там милий по садочку ходить, свою милу за рученьку водить.* Нп. *Не мені вас, братця́, на ляха водити, не мені тепер старому булаву носити.* Шевч. 235. *Водить очима, неначе злодій по ярмарку.* Ном. № 13585. 2) Одевать. *Що ти мене як старця у драному водиш?* Екатериносл. г. *Ликом в'язаний, у ликах ходе та й всіх у ликах воде.* Ном. 849. *Ой дівчина гордовита козака любила й у тоненьких сорочечках по буднях водила.* Грин. III. 233. 3) Тянуть дело, водить. *Довго він тебе водитиме!* Рудч. Ск. II. 58. *4) **Старців води́ти.** Странствовать, скитаться, бедствуя. *Я був і в Таврії, я скрізь там старців водив і вівці пас і сіно косив і шкури солив.* Пирят. у., Конон.

Води́тися, жу́ся, дишся, *гл.* 1) Иметь дело, быть в сношениях, вести компанию. *З тобою ходити, як з туром водитись.* Ном. № 2662. *Мій батько так казав: з панами добре жить, водиться з ними хай тобі господь поможе; із ними можна їсти й пить, а цілувать їх—крий нас боже!* Греб. 386. *Оддалив людей од мене, з ким я жив, водився хлібом.* К. Псал. 202. *Вони живуть по писанню: не водяться з жінками.* Стор. I. 102. 2) Жить, плодиться, размножаться (о животных и растениях). *Щоб водились свині, украдь у степу борону і положи на хлів, то так і сипнуть поросята.* Чуб. I. 50.

Води́ця, ці, води́ченька, води́чка, ки, *ж.* Ум. от **вода́.**

***Води́чка, ки,** *ж.* Жидкость. *Взяв я тую комашку на палець, а з неї якась водичка йде. Яке ж лікарство дав дохтор? Не знаю, якусь водичку.* Крим.

Води́й, дія́, *м.* Вожак. Желех.

Во́дний, а, е. Водяной. *Чоловік гордий, як пузирь водний.* Ном. № 2459.

Водни́к, ка́, *м.* 1) Пт. приморская ласточка, Sterna hirundo. Вх. Лем. 400. *2) Кадка для воды. Ум. **Водничо́к.** *Біля дверей у діда в хаті був водничок.* Кон.

Водні́ти, ні́ю, єш, *гл.* Делаться водянистым.

***Воднóраз,** *нар.* Вместе, одновременно. *Всі водноразсхопились і стали на ноги.* Неч.-Лев.

Воднóсталь, *нар.* В одну нить.

Водóвий, а, е. Водяной. **Водóва вóвна.** Раст. водяной мох, Conferva. Вх. Зн. 8.

Водовóз, за, *м.* 1) Водовоз. Рк. Левиц. 2) Название валета бубен при игре в **хвáльку.** КС. 1887. VI. 465.

Водовóзка, ки, *ж.* Лошадь, возящая воду, плохая лошаденка. *Попроси у батька коняки!... Добула вона йому водовозку.* Мнж. 13.

Водовýд, да, *м.*=Пт. **Рибáлка.** Вх. Пч. II. 14.

***Водогíн, гóну,** *м.* Водопровод, инжектор. Сл. Дубр.

Водограй, граю, *м.* Фонтан. Желех.

***Вододíл, лу,** *м.* Водораздел. Сл. Тутк.

***Водозбíг, гу,** *м.* Сток (воды), водослив. Сл. Дубр.

Водозбíр, збóру, *м.* Бассейн. Желех; *водоем. Сл. Тутк.

***Водóйма, ми,** *ж.* Бассейн. Сл. Тутк.

***Водомéт, та,** *м.* Фонтан.

Водомúй, мúя, *м.* Рытвины, промоина.

***Водомíр, ру,** *м.* Водомер. Сл. Дубр.

***Водомíрний, а, е.** Водомерный. Сл. Дубр.

Водоморóз, за, *м.* Пт. Зимородок, Alcedo ispida. Вх. Пч. II. 8.

***Водонóс, са,** *м.* Водонос. *Характеризував заробітки жебраків, водоносів, шматярів та кістярів, перекупок, садівників.* Франко.

Вóдонька, ки, *ж.* Ум. от **вода́.**

Водопíй, пóю, *м.* Водопой. *Бере Ох того коня за поводи, веде до водопою до річки.* Рудч. Ск. II. 112.

Водопíйло, ла, *с.*=**Водопíй.** *І ручаї шумлять проміж горами звірятам польовим на водопійло.* К. Псал. 236. *Круг водопійла в балищах кочують татари з кіньми, вівцями й волами.* К. МБ. X. 17.

Водопійчá, чáти, *с.* = **Кýхоль** (для воды). Шух. I. 264.

Водопíлля, ля, *с.* 1) Наводнение. 2) Прилив.

***Водóпіль, полі,** *ж.* Наводнение, разлив весенних вод. *А того року була велика водопіль.* Сл. Яворн.

***Водоплúв, ва,** *м.* Ключ, источник. Сл. Тутк.

***Водопостачáння, ня,** *с.* Водоснабжение. Сл. Тутк.

Водорúй, рúя, *м.*=**Водомúй.** Аф. 319.

***Водорóст, ту,** *м.* Водоросль. *Дно покрите дрібними плиточками, оброслими м'ягким, зеленим водоростом, довгим, мов зеленими шовковими пасмами.* Франко.

Водорщáний, а, е=**Водóхрестний.**

Водóрщі, щів, *мн.* = **Водóхреще.** Желех.

Водосвя́ття, тя, *с.* Освящение воды.

Водоспáд, ду, *м.* Водопад. Млак. 122. *З високої кам'яної стіни з двох росколин лилися водоспади.* Левиц. Пов. 362.

***Водостíй, стóю,** *м.* Стоячая вода. Сл. Тутк.

Водотéча, чі, *ж.* Течение воды. *По розорі* (прооранй борозні) *пішла водотеча.* Грин. II. 236.

Водотóка, ки, *ж.* Русло весеннего или дождевого потока. Миуск. окр.

Водотя́г, га, *м.* Водяной насос.

Водóхрестний, а, е. Относящийся к празднику Богоявления. *Водохрестні пісні.* Желех.

Водóхреще и *мн.* **Водóхрещі.** Праздник Богоявления. Ном. № 1121,7. ХС. I. 73. *Пішла, хрести всюди на Водохреще пописала, скотину покропила.* Г. Барв. 337. Иногда во мн. ч. **водóхрища.** *Водохрищ... дождать.* О. 1862. IV. 89.

Вóдявий, а, е. Водянистый. *Водява картопля сього року.* Могил. у.

Водяна́, нóї *ж.* Водянка.

Вóдяний, а, е. 1) Водяной. *Водяний млин.*—**на́ гýбка.** Раст. Spongia fluviatilis. ЗЮЗО. I. 137.—**кропива́.** Раст. Lycopus exaltatus. ЗЮЗО. I. 166.—**м'я́та.** Раст. Mentha aquatica L. ЗЮЗО. I. 128.—**жеруха́.** Раст. Cardamine amara L. ЗЮЗО. I. 115. — **ний мак.** Раст. а) Nuphar luteum Smith. ЗЮЗО. I. 129. б) Nymphaea alba L. ЗЮЗО. I. 129.—**ні орíхи.** Раст. Trapa natans L. ЗЮЗО. I. 139.—**ний укрíп.** Раст. Oenthe Phenandrium—**щавéль.**

Раст. Rumex Hydrolapathum L. ЗЮЗО. I. 134.—**хрущ.** Насек. водяной жук, Hydrophilus picens. Вх. Пч. I. 6. *—**ро́зчин.** Водный раствор. Сл. Нік. ***Водяне́ се́рце.** Медуза. Сл. Нік. 2) Водянистый. *Водяні вишні.* 3) Водный, воднистый, богатый водой. *На водяному місці стоїть село: усе там гарно роде.* Волч. у.

Водяни́к, ка́, *м.* Сосуд для воды. Ум. **Водя́нчик.** *Онде у водянчику вода.* Кв. I. 240. 2) Водяной (бес). Левч. 37. 3)= **Во́дник.** Вх. Лем. 400.

***Водяні́ти, ні́ю, єш,** *гл.* Делаться водянистым. *Молоко водяніє.* Киев.

Водя́нка, ки, *ж.* 1) Кадка для воды. *Стоїть кухоль на водянці,—піди та й напийся.* Грин. III. 213. Мнж. 129. См. **Відни́к.** 2) Раст. Empetrum nigrum L. ЗЮЗО. I. 121.

Воєво́да, ди, *м.* Воевода. *Да оддав мене мій батенько да за воєводу, у чужую сторононьку, далеко од роду.* Нп.

Воєво́дство, ва, *с.* Воеводство. Желех.

Воєво́дський, а, е. Воеводский. К. Краш. 11.

***Воє́нний, а, е.** 1) Относящийся к войне. Свойствен. военным отношениям. *Воєнний комунізм. Воєнна завірюха.* Пр. Пр.

Вожа́й, жая́, *м.* Вожак; проводник. *Дай вожая, як знаєш сам, щоб нас до моря допровадив.* Мкр. Г. 34. **Вожаями** назывались также эмиссары, которых задунайские запорожцы высылали из своей среды в Украину, чтобы набирать здесь годных в козаки людей и затем проводить их тайными путями через границу в Задунайскую Сечь. КС. 1883. IV. 376. 2) Водырь, передовое животное в стаде. Браун. 24.

Во́живо, ва, *с.* Провод, проведение куда-либо (человека). *За воживо ж поміркувать у грека Фоки зговорились.* Мкр. Г. 32.

Возá́рня, ні, *ж.*=**Возо́вня.** Вх. Уг. 231.

***Возвіз, во́зу,** *м.*=**Узві́з.** Неч.-Лев.

Воздібний и **воздо́бний, а, е.** Хороший, хороших качеств. (Станьмо) *свої коні козацькії напасемо й напоїмо: тут трави зелені, води холодні, очерети воздобні.* АД. I. 112. *Который то, пановe молодці, козак дородний, ще й кінь під ним воздобний.* Макс. (1849). 84. У Кулиша употреблено в смысле: способный, талантливый. *Шукати серед мужиків людей дотепних, здатніх, воздібних, і таких людей підіймати наукою.* К. XII. 9.

Во́здух, ху, *м.* 1)=**Повітря.** *Се вже ми як той німець, що на шаєчку воздух вішає.* Ном. № 9926. *Мн. **Во́здухи.** *Він аж присів на задніх ногах, а передніми повис у воздухах.* Лепкий. 2) Воздух (церк. утв.). Ном. № 14182. Ум. **Воздушо́к.**

Воздухо́вий, а, е. Воздушный. *І окрився темнотою — хмарою густою, мов наметом воздуховим — темною водою.* К. Псал. 37.

Воздухопла́в, ву, *м.* Аэростат. *Аеростат... по нашому краще назвати воздухоплавом.* Ком. II. 15.

Воздухопла́вець, вця, *м.* Аэронавт. Желех.

Воздýшний, а, е=**Воздухо́вий.**

Воздушо́к, шка́, *м.* Ум. от **во́здух.**

Во́здяно, *нар.* Прохладно. *Та й жара ж яка!—Нічого, як доїдемо до Полтави, буде воздяніш. Спустимось до річки, а коло річки завжде буває трохи воздяно.* Гадяч. у.

***Возúвода, ди,** *м.* Водовоз. Сл. Дубр.

Во́зик, ка, *м.* Ум. от **віз.**

***Возúлник, ка,** *м.* Возчик. *В неділю ніхто не жне, не робить, а возилники с поля возять на гріх.* Крим.

Возúрка, ки, *ж.*=**Возо́вня.** Вх. Лем. 400.

Возúти, вожý, зиш, *гл.* Возить. *В ліс дров не возять.* Ном. № 1457.

Возúтися, жýся, зишся, *гл.* 1) Возиться. *Рубайсь, дерево, возись, дерево, й кладись.* Рудч. Ск. I. 91. 2) Возиться, заниматься. *Возиться як кіт з салом.* Ном. № 2593.

Во́зичок, чка, *м.* Ум. от **віз.**

Возíй, зія́, *м.* Возчик, работник, нанятый для перевозки хлеба.

Возíльник, ка, *м.*=**Возíй.** Змиев. у.

Возлíсся, ся, *с.*=**Узлíсся.** *Вибігає на возлісся; кругом подивилась та в яр...* Шевч. 87.

Возло́бок, бку, *м.* Покатость. *На*

возлобку поганий город буде і вода не держатиметься. Волч. у.

Возлóб'я, б'я, *с.* Волосы над лбом. *Так скубонув за возлоб'я, аж волосся затріщало.*

***Вознести́, су, се́ш,** *гл.* Вознесть. *Бог возніс Іллю по воздусі на небо в вогненій колісниці.* Крим.

Вóзний, ного, *м.* Род судебного пристава при старых судах. *Пан возний розов дасть.* Котл. Ен. IV. 48.

Возни́ця, ці, *м.*=**Візни́ця.** Ум. **Возниче́нько.** Мет. 225.

Возове́, во́го, *с.* Натуральная повинность в виде перевозки чего-либо. *Возове одбудеш, шість віз привезеш колод.* ЗОЮР. I. 143.

Возови́й, а́, е́. 1) Тележный. *Возове колесо.* 2) Упряжной. *Да сто коней верхових, а сімдесят возових.* Мет. 3) Проезжий, едущий возом. *Да брали мито-промито: од возового по пів-золотого, од пішого пшениці по три денежки мита брали.* АД. II. 21. 4) **Шлях возови́й.** Проезжая дорога. Канев. у.

Возови́к, ка́, *м.* Ломовая лошадь.

Возови́ця, ці, *ж.* Свозка хлеба с поля и время этой свозки. *Після жнив Іванові—возовиця.* Мир. ХРВ. 125. *Як настала возовиця, бідний брат запріг воли і поїхав на своє поле по снопи.* Чуб.

Возóвня, ні, *ж.* Экипажный сарай; в сельском хозяйстве: сарай для возов и земледельческих орудий. Чуб. VII. 396. Левиц. Пов. 194. *Оце було заберусь у возовню, а там карета панська стояла, то влізу з півдня, щоб і на очі не тее.* Черниг.

Возóк, зка́, возóчок, чка, *м.*=**Візóк, візóчок.**

Возоро́бня, ні, *ж.* Сарай, в котором делают возы. Миуск. окр.

Возрости́-літ, *нар.* Взрослых лет. *Він возрости-літ пішов у москалі.* Харьк.

Возрости́вши, *нар.* Выросши, взрослый, ая, ое. **Не возрости́вши.** Малых лет, малолетний. *У хаті нікогісінько,— хоть тури гони! діти не возростивши були, от воно й позабірало худобу.* Харьк.

***Вóзькатися, каюся, єшся,** *гл.* Возиться. Сл. Нік.

***Возя́ка, ки,** *ж.* Возище. Сл. Яворн.

Возя́рка, ки, *ж.*=**Возóвня.** Вх. Лем. 400.

Вóїн, на, *м.*=**Воя́ка.** *Гей, Максиме полковнику, ти славний воїну! гей випусти з Жаботина хоч лядську дитину.* Нп.

Вóїнство, ва, *с.* Воинство. *Духом уст його небесне воїнство з'явилось.* К. Псал. 74.

Вой, во́ю, *м.* Война; битва. *Королі, королі, пустіть на вой воювать!* Чуб. III. 43. *Відкіля тебе, братіку, в гості виглядати: чи з буйного вою, чи з чистого поля, чи з славного люду Запорожжя?* О. 1861. X. 89.

Войдува́ння, ня, *с.* Барахтанье, возня.

Войдува́ти, ду́ю, єш, *гл.* Буянить, буйствовать, дебоширить. *Він буде у нас у пеклі войдувати.* Мл. л. сб.

Войдува́тися, ду́юся, єшся, *гл.* Возиться, барахтаться, бороться. *Довго з ним войдувались, поки з'язали.*

Война́, ни́, *ж.* = **Війна́.** *На войну йдучи по чужу голову, й свою неси.* Ном. № 4205.

Во́йний, а, е. Воинственный; военный. *Із якої сторононьки у гостину сподіватись: чи з Чорного моря, чи з чистого поля, чи з славного із войного люду Запорожжя?* Нп.

Войови́тий, а, е. Воинственный. *Жив у Персії царь Дарій. І він був такий войовитий, що усю землю завоював.* Грин. I. 128.

Войо́вни́к, ка́, *м.* Боец, воин, рубака, воитель. К. МБ. X. 19. *Не для таких, як я, війна, і войовник з мене не жвавий.* МВ. II. 15.

Войовни́ця, ці, *ж.* Воительница. *Камилла страшна войовниця і знахурка, і чарівниця.* Котл. Ен. IV. 71.

Войовни́чий, а, е. Воинственный.

Войтува́тися, ту́юся, єшся, *гл.* = **Войдува́тися.** *З турками та з татарами войтувалися.* Г. Барв. 141.

Вóко, ка, *с.* = **Око.** Мн. **вóчі, ві́чі.** Грин. III. 639. *Чужую кучу віючи, вочі завсіди запорошиш.* Ном. № 10314. *Лізе в вічі мов оса.* Ном. № 2758. *Довго, довго козаченька вічми провожала.* Макс. (1849). 8. **У вічу́=В очу́.** *Як загилив по потилиці, так аж каганці в вічу засвітились.* Ном. № 3982. Ум. **Вóчко,**

ві́чко, мн. ч. **во́чка, вочи́ці, ві́чка, ві́ченьки.** *Соньки-дрімки у віченьки.* Макс. (1849). 95.

Вола́рити, рю, риш, *гл.* Быть пастухом волов. Вх. Зн. 7.

Вола́рь, ря́, *м.*=**Воля́р.** Галиц.

Вола́стий, а, е. 1) Зобастый. 2) Имеющий жирный подбородок.

Вола́ти, ла́ю, єш, *гл.* Взывать; громко кричать. Котл. НП. *До бога серцем жалосне волають.* Гол. I. 34. *Піду в край пустий, де й плуг не оре, і буду волати: горе мені, горе.* Чуб.

Волева́ха, хи, *м.* Род цапли. Радом. у.

Во́ленька, ки, *ж.* Ум. от **во́ля.**

Во́лик, ка, *м.* 1) Ум. от **віл.** *Москалики соколики, поїли ви наші волики, а як вернетесь здорові, то поїсте й корови.* Ном. № 801. 2) Жук-носорог, Oryctes. Мнж. 177.

Воли́нка, ки, *ж.* Жительница Волыни. Ум. **Воли́ночка.** *Татари ідуть, волиночку везуть.* АД. I. 83.

Воли́нський, а, е. Волынский.

Воли́нь, ні, *ж.* Волынь.

Волиня́к, ка́, волиня́нин, на, *м.* Житель Волыни.

Во́лити, лю, лиш, *гл.* Хотеть, желать. *Ой чи волиш, Бондарівно, та медвино пити, а чи волиш, Бондарівно, в сирій землі гнити?* Нп. **Во́лити во́лю.** Исполнять желание. *На чиїм возі сидиш, того й волю воли.* Посл. *Уже ж мені та й надокучило твою волю волячи.* Чуб.

Во́личок, чка, *м.* Ум. от **віл.**

Волів язик, *м.* Раст. Digitalis grandiflora.

Волівня́, ні́, *ж. соб.* Волы, быки. *Та й багато волівні нагнали на ярмарок.* Лохв. у. Слов. Д. Эварн.

Во́ліс, во́ліся, *нар.* Лучше, предпочтительнее мне. *Волісь я їхати, як їсти.* Валков. у. *Воліся ми, брате, попросимо ми найменшого брата тринбача.* Мет. 438.

Воліти, лію, єш, *гл.* 1) Желать, хотеть. *Сього року бездольного та і сеї зими воліла-сь мя закопати до сирої землі.* Гол. 2) Предпочитать. *Волію все пострадати, тебе звідти викупляти, ніж маю тя в неволенці поминати.* Гол. *Воліла-сь мя, мати, в болото веречи, ніж мня мали цісарські вояки стеречи.* Гол. *Волів бим ся не родити, та й того не знати, як мя тяжко в нещастію породила мати.* Гол.

Волі́чка, ки, *ж.* Шерстяные нитки для вышиванья, гарус. Гол. Од. 73, 18

Волічко́вий, а, е. Гарусный. Хотин. у.

Во́ло, ла, *с.* 1) Зоб. 2) Жирный подбородок. *Кричить наче за воло вхопили.* Ном. № 3458. 3) Подгрудок (у быка).

Воловáрь, ря, *м.*=**Вола́рь.** Угор.

***Во́ловий, а, е.** Зобный. Сл. Нік.

Воло́вий, а, е. Воловый, бычачий. *Що він загадав тобі—на воловій шкурі не списати.* Ном .№ 5604. *Треба мені волового воза.* Мил. 95. **Воло́ве о́ко, о́чко.** а) Птица крапивник, Troglodytes parvulus. б) насек. Hipparchia Hyperanthus. Вх. Пч. I. 6. в) Также **воло́ві о́чі.** Раст. полевая астра, Aster amellus. **Воло́вий язи́к.** Раст. собачий корень. а) Anchusa officinalis L. ЗЮЗО. I. 111. б) Cynoglossum officinale. ЗЮЗО. I. 120. в) Symphytum officinale L. ЗЮЗО. I. 138.

Воловúк, ка́, *м.* Воловий пастух. *Ну, гукнув пан воловикові, тепер запрягай пару волів.* Грин. II. 232.

Воло́вина, ни, *ж.* Воловье мясо. *Не буде вже, каже пан,—ні різать, ні їсти тієї воловини.* Стор. II. 48.

Воловíд, *м.* 1) — **во́ду** = **Нали́гач.** Конотоп. у. *А все волики, все половії, а в них роженьки все золотії, а воловоди все шовковії.* Гол. II. 17. 2)—**во́да.** Воловий барышник, человек, продающий волы. КС. 1882. IX. 467. КС. 1882. III. 600. 3)—**во́да.** Волокрад. Ум. **Воловóдик.** *Ой на волики воловодики, а на коники пута.* Мет.

Воло́вник, ка, *м.* = **Воло́вня.** Ум. **Воловничо́к.** *Зажурилися волове в воловничку стояти.* Гол. IV. 319.

Воло́вня, ні, *ж.* Крытый сарай для волов.

Воловóдик, ка, *м.* Ум. от **воловíд.**

Воловóдити, джу, диш, *гл.* Долго тянуть дело, проволакивать, водить. *За мною молодою усе парі ходять, усе парі ходять та й все воловодять.* Грин. III. 245.

Воловóдитися, джуся, дишся, *гл.*

Иметь с кем продолжительные хлопоты.

Воловóдіння, ня, *с.*=**Воловодня́.** *З вами чиста нудота, воловодіння безконечне!* Л. Укр

Воловóдник, ка, *м.* Медлительный, оттягивающий дело человек. Липов. у. Ситковцы. Ефр.

***Воловодня́, ні́,** *ж.* Проволочка, оттяжка дела. *Там така воловодня у волості, що ніякого діла не зробиш.* Липов. у. Ситковцы. Ефр.

Воловóдня, ні, *ж.* Место на рынке, где продается рогатый скот; скотопригонный рынок. Павлогр. (Залюбовск.).

Волóга, ги, *ж.* Влага. Аф. 320.

Волóгість, гости, *ж.* Сырость. *Мабуть тут од вологости в голові тобі завернулось.* К. ЧР. 400.

Волóгнути, ну, неш, *гл.* Влажнеть.

Вóлод, ду, *м.* Влажность. Шух. I. 139.

Володáрство, ва, *с.* 1) Владычество. 2) Владение.

Володáрський, а, е. Владетельный; владельческий.

Володáрь, ря́, *м.* Владетель, владелец.

Володáрька, ки, *ж.* Владетельница, владелица.

Волóдати, даю, єш, *гл.* Владеть. *Схватило мою невістку так, що не володає а ні руками, а ні ногами.* Харьк. *Так наморився, що й руками не володаю.* Константиногр. у. *А ще будемо робити вкупі, поки ноги носять, руки володають.* Г. Барв. 415.

Волóдити, джу, диш, *гл.* Увлажать, смачивать. Шух. I. 253.

Володíння, ня, *с.* Владение.

Володíти, дію, єш, *гл.* Владеть.

Волóжати, жаю, єш, *гл.* Сыреть.

Волóжити, жу, жиш, *гл.* 1) Делать влажным. Аф. 320. 2) Колотить, трепать. *Доти їх* (панів києм) *воложив, аж поки...* Мнж. 76. *Всі надо мною як завиють* (собаки), *давай воложити гуртом!* Алв. 77.

Вóлок, ка, 1) Бредень. *В ставу було чималенько лящів; ніхто їх не ловив,— ні волоком, ні в'ятірами.* Гліб. *Чорний волок випив води ставок.* Ном , стр. 299, № 316. 2) Веревка, с помощью которой тянут волами копны сена, бревна и пр. 3) Нерасколотый чурбан, бревно. Вх. Зн. 8. Ум. **Волочóк.**

Волóка, ки, *ж.* 1) Завязка у лаптей, постолов и пр. Котл. Ен. VI. 51. Гол. Од. 67. Шух. I. 121. О. 1862. V. Кух. 37. *Наступив йому на волоку од постола.* Грин. I. 123. Ув. **Волóчище.** *Вербовими пастолищами, лозовими волочищами.* Грин. III. 98. 2) В некоторых местностях Стародубского и Сосницкого уу. участок, на котором нажинают от 80 до 100 копен ржи (следовательно 8—10 десятин) с равным количеством земли в других двух сменах с известной частью сенокоса и даже леса или заросли, называется **чвéрткою,** а четыре таких **чвéртки — волóкою** (Ефименко).

Волокúта, ти, *ж.* Бродяжничество, скитания. *Ой нещасная волокита та журба ж мене збила.* Грин. III. 416.

Волокíнник, ка, *м.* Раст. Paris quadrifolia. Вх. Пч. I. 11.

***Волокни́стий, а, е.** Волокнистый. Сл. Нік.

Волóкниця, ці, *ж.* Сифилитические проявления в носу. Шух. I. 46.

Волокнó, нá, *с.* Волокно. Ум. **Волокóнце.** *Прибігав, прибігав козлик під віконце: ой чи тчуть, чи прядуть дівки волоконце.* Нп.

***Волокнувáти, ную, єш,** *гл.* Мочалить. Сл. Нік.

Волокнувáтий, а, е. Волокнистый.

***Волокнувáтість, тости,** *ж.* Волокнистость. Сл. Нік.

Волокнувáтіти, тію, єш, *гл.* Делаться волокнистым. Аф. 320.

Вóлоком, *нар.* Таща. Переносно: насильно. *Волоком затяг у гості.* Константиногр. у.

Волокти́, чу́, чéш, *гл.* Тащить, влачить, тянуть. *Так потомились, що насилу ноги волочуть.* Рудч. Ск II. 48. *Убив корову, взяв на плечі та й волоче.* Рудч Ск. II. 189.

Волокти́ся, чу́ся, чéшся, *гл.* 1) Тянуться, тащиться. *Десь то моя лиха доля шляхом волочеться.* Нп. 2) Тянуться, продолжаться. *Се не довго волоклося.* Мкр. Н. 37.

Волокýша, ші, *ж.* Род невода. Азов. и Черном. Ум. **Волокýшка.**

Волонти́рь, ря́, *м.* Волонтер. *Було тут військо волонтирі, то всяких юрбиця людей.* Котл. Ен. IV. 56.

Волонцюгува́ти, гу́ю, єш, *гл.*=**Волочи́тися 1.** *Всяку погану нечисть, що по світу волонцюгує.* Драг. 39.

Во́лонько, ка, *с.* 1) Ум. от **віл.** *2) Ум. от **ві́ло.**

Волоо́чок, чка, *м.* = Пт. **Волове́чко́.** *Прилетіла фамилія, красно вбрана компанія: пан крук і пан гайворон і прекрасний водувудок, і великий волоочок.* Гол. II. 519.

Во́лос, са, *м.* 1) Волос. *Без божої волі і волос з голови не спаде.* Ном. № 27. *Всі вісім будуть однакові: волос у волос, голос у голос.* Рудч. Ск. II. 90. **Во́лос.** Часто значит волоса, все волоса на голове: *У волиночки коса з золотого волоса щирий бір освітила.* АД. I. 83. *Не покинь же мене, боже, як мій волос побіліє.* К. Псал. 161. **Во́лосом світи́ти.** Быть девицей. Ном. № 8884. **Во́лосом засвіти́ла.** Говорится о замужней женщине, когда у нее спадет **очі́пок.** Ном. 3994. 2) Опухоль с нарывом на пальце. *Кому чи трясцю одігнати, од заушниць, чи пошептати, або і волос ізігнать.* Котл. Ен. III. 13. **Во́лос виливáти.** Лечить известным образом **во́лос.** О. 1862. X. 36. 3) Гусеница Eupregia. *4) Зубная боль (с флюсом). *Як болять у дитини зуби, то це в нас називається волос.* Крим. Ум. **Волосо́к, волосо́чок.**

Волосе́ння, ня, *с.* и **волосе́нь, ні,** *ж.*=**Волосі́нь.** Борз. у., Черк. у. Вас 152.

***Волосе́ць, лосця́,** *м.* Трахома. Сл Нік.

Волоси́на, ни, *ж.* Один волос, волосинка. Рудч. Ск. I. 105. *Присмалив там золоту волосину* (з коня)*—тут прибігає кінь з золотою гривою.* Рудч. Ск. I. 108 *Одна була волосина, та й ту гнида одкусила.* Нп. *За сю ніч і на волосину не заснула,* т.-е. не заснула и чуточку, ни на минуту. Мир. Пов. I. 120. Ум. **Волоси́нка.** *Вирвав з голови волосинку.* Рудч. Ск. II. 201.

Волоси́тися, шу́ся, сишся, *гл.* Таскать друг друга за волосы. Вх. Зн. 8.

***Волоси́чка, ки, ж.**=**Волосе́ць.** Сл Нік.

Волоси́нка, ки, *ж.* Пт. Silvia cinerea. Вх. Пч. I. 14.

Волосі́нь, ні́, *ж.* 1) Конский волос. 2) Леса из конского волоса. 3) Более длинные нити овечьей шерсти, из которых получаются сравнительно тонкие нити. *В мене плахта з волосіні.* Нп.

Волосне́, но́го, *с.* Подать, назначенная на расходы волостного управления.

I. Волосни́й, а́, е́. Волосной. Драг. 24.

II. Волосни́й, а́, е́. Волостной

III. Волосни́й, но́го, *с.* Волостной старшина. *Я наварила риби—може буде волосний.* Грин. III. 566.

Волосни́к, ка́, *м.* 1)=**Во́лос 2.** Драг. 24. 2) Раст. Geranium sanguineum L ЗЮЗО. I. 124.

Волосни́ця, ці, *ж.* Раст. Poa nemoralis L. ЗЮЗО. I. 131.

Волоснува́тися, ну́юся, єшся, *гл.*= **Волоси́тися.** *Діти волоснуються.* Вх. Зн. 8.

Волосня́, ні́, *ж.*=**Волосі́нь.**

Волосо́вий, а, е. Из конского волоса. (Сито) *зложене з обичайки і дротяного або волосового дна.* Шух. I. 146.

Волосожа́р, ру, *м.* Созвездие Плеяд. *Уже Волосожар піднявсь, віз на небі вниз повертавсь.* Котл. Ен. VI. 20.

Волосо́к, ска́ и **волосо́чок, чка́,** *м.* Ум. от **во́лос.**

Волóсся, ся, *с. соб.* Волоса. *Багацько, як у лисого волосся.* Ном. № 7710 *В його золоте волосся на голові.* Рудч. Ск. I. 108.

Во́лость, ти, *ж.* 1) Волость. 2) Волостное правление.

Волосува́ти, су́ю, єш, *гл.* Таскать за волосы. *Він так мене волосував, що й на голові нічого не лишилось.* Ольгопольск. у.

Волóський, а, е. Румынский. *Насіння з волоських гарбузів.* Сим. 209. **Волóські горі́хи.** Грецкие орехи, Juglans regia L. Анн. 180. *Поминулися в саду яблучка, ще й волоські горішки.* Грин. III. 225.

Волосяни́й, а́, е́. Волосяной. *Там водами тими орудує баба-яга, костяна нога, волосяний язик.* Рудч. Ск. I. 135. *Основа соснова, волосяне піткання.* (Заг. **си́то**). Множ. 174.

Волосяни́ця, ці, *ж.* Власяница. *Замість чернечої волосяниці надів сталеву ковану тканину.* К. Бай. 73.

***Волося́нка, ки,** *ж.* 1) Выволочка, трепка, таскание за волосы. **Да́ти, завда́ти волося́нки.** Трепать, оттрепать за волосы. Умань. Ефр. 2) Волосы на половых частях. Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Волося́нки, нок, *ж. мн.* Штаны из овечьей шерсти. Шух. I. 152.

Во́лот, та, *м.* Колос, метелка проса или овса. *Як миша їсть волот, так буде хліб дорог.* Ном. № 313. Ум. **Волото́к.**

Воло́та, ти, *ж.*=**Во́лот.**

***Воло́тка, ки,** *ж.* Колосовище, метелка колоса. *Піди, принеси волотку або з жита, або з пшениці,—баба Далматиха буде вишіптувати.* Крим.

Волоти́стий, а, е. Колосистый (о просе, овсе).

Воло́ття́, тя, *с. соб.* Колосья проса или овса. *Ой просо, просо волоття!* Мет. 206. У кукурузы—волосообразные кисти сверху.

Воло́х, ха, *м.* 1) Валах, румын. *Ой волохи, волохи, вас осталося трохи; і ви, молдавани, тепер ви не пани.* Шевч. 153. 2) *Мн.* **Воло́хи.** Волоса на руках и пр. *Так волохи й повставали.* Ном. № 8191.

Волоха́тий, а, е. Мохнатый, косматый, обросший волосами, перьями. *Ходить голуб коло хати сивий, волохатий.* Мет. 11. *Хто волохатий, той буде багатий.* Ном. № 307. *Кіт волохатий.*

Волоха́тість, тости, *ж.* Мохнатость, косматость. Желех.

Волоха́тіти, тію, єш, *гл.* Мохнатеть.

Волоха́ч, ча́, *м.* 1) Мохнатое существо. 2) Раст. Amarantus retroflexus L. ЗЮЗО. I. 111.

Волоцю́га, ги, *об.* Бродяга. Чуб. I. 240. *Всесвітня волоцюга.* Котл. Ен. VI. 11. Ум. **Волоцю́жка.** Ув. **Волоцю́жище.**

***Волоцю́жник, ка,** *м.*=**Волоцю́га.**

***Волоцю́зство, ва,** *с.* Бродяжничество. Звен. у. Ефр.

Воло́чаний, а, е. Об обуви: с **воло́ками.** *Волочані черевики* (у чоловіків). Константиногр. у.

***Волоча́щий, а, е.** Бродячий, шатающийся, праздношатающийся. *А я хлопець гарний та й не волочащий.* Киев. Ефр.

Волочба́, би́, *ж.* Боронование. Ананьевск. у.

Волоче́бник, ка, *м.* Ходящий с поздравлениями по домам на св. неделе. Ум. **Волоче́бничок.** *Ой ішли брели добрі молодці волочебнички.* Нп.

Воло́чини, чин, *ж. мн.* Остатки растений, увязающие в зубьях бороны при ее работе.

Волочи́ти, чу́, чиш, *гл.* 1) Тащить, тянуть, влачить, волочить. *Волочать трупи ланцюгами.* Шевч. 545. *Копиці волочив.* Греб. 378. 2) Бить таща. *Хто пив, а мене волочать.* Ном. № 4063. 3) Бороновать (после посева). Чуб. VII. 401. *Посіяв і волочить.* Грин. II. 151. *Удівонька пшениченьку сіє, посіявши, стала волочити.* Мет. 357.

Волочи́тися, чу́ся, чишся, *гл.* Таскаться, скитаться, шляться. *По світу волочусь.* Шевч. 224. *Казав мені батько, щоб я оженився, по досвітках не ходив, та й не волочився.* Нп. **Копі́йка воло́читься (у ко́го).** Есть деньги. Котл. НП. 351.

Волочи́ще, ща, *с.* Таскание за волосы. *Як би піймав на кавунах, то б зробив йому добре волочище.* Волч. у. (Лобод.).

Воло́чище, щі, *ж.* Ув. от **воло́ка.**

Волочі́льне, ного, *с.* Дар в виде пшеничного калача и нескольких окрашенных яиц, приносимый в понедельник Пасхи лицом, приходящим с поздравлением. См. **Волочі́нник.** Чуб. III. 24.

Волочі́льник, ка, *м.* 1) Работник, боронующий после посева. 2) = **Волочі́нник.** Желех.

Волочі́нник, ка, *м.* Понедельник Пасхи, когда ходят христосоваться и поздравляют с праздником. Чуб. III. 24.

Волочі́ння, ня, *с.* 1) Боронование после посева. 2) Хождение крестьянских мальчиков на праздник Пасхи с поздравлением и пением соответственных песен.

Воло́чка, ки, *ж.* = **Волі́чка.** Каневск. у.

Волочо́к, чка́, *м.* 1) Ум. от **во́лок.** Браун. 39. *Виплети, старий, волочок та піди на річку, може рибки вловиш.* Мнж. 88. 2) Цилиндрическая склянка на снур-

ке, которой вынимают из бочки водку для пробы. Сим. 96. *Горілку, то що, возять у Січ.... Привезеш горілку, то й прийде купувать і зараз бере волочок, тягає, сам п'є і душ десять частує.* ЗОЮР. І. 156.

Воло́шечка, ки, *ж.* Ум. от **воло́шка.**

Воло́шин, на, *м.* Валах, румын. *У нас такий панич як волошин: чорнявии, з волосом на виду.* Ном. № 8554.

***Воло́ши́ти, шу, шиш,** *гл.* Кастрировать. Сл. Нік.

Воло́шка, ки, *ж.* 1) Валашка, румынка. *А в дівчини та чорнії брови, як у тії волошки.* 2) Раст. а) Василек, Centaurea cyanus L. Вх. Пч. І. 9. ЗЮЗО. І. 116. *Ой у мене на городі зацвіли волошки.* Нп. б) Trifolium alpestre L. ЗЮЗО. І. 139. 3) Крымская белая овчина, грубошерстная, крупная. Вас. 154. Ум. **Воло́шечка.**

***Волше́бниця, ці,** *ж.* Волшебница, колдунья. *Лають її, звуть відьмою, волшебницею.* Крим.

Во́льний, во́льність, во́льно. См. **Ві́льний, ві́льність, ві́льно.**

Вольнува́ти, ну́ю, єш, *гл.* Вольничать, своевольничать. *Через те чоловік так і вольнує, що бог милосердний.* Чуб. І. 234.

***Вольови́й, а́, е́.** 1) Волевой. 2) Грам.: Повелительный.—**спо́сіб.** Повелительное наклонение.

Вольово́ч, ча́, *ж.* Зобатый человек. Угор.

Во́ля, лі, *ж.* 1) Воля, свобода. *Степ та воля—козацькая доля.* Ном. № 767. *Дай рукам волю, то сам підеш у неволю.* Ном. № 3821. **Чи по во́лі, чи по нево́лі.** По собственному желанию или по принуждению. Рудч. Ск. І. 93. **Во́лею зроби́ти.** Свободно, по собственному желанию сделать. *Волею моє серце з твоїм понялося.* О. 1861. XI. 15. 2) Власть, сила. *Чия воля, того й сила.* Ном. № 1054. *Не будуть мать вражі ляхи на Вкраїні волі. А я живу в божій волі, не дав мені господь долі.* Мет. 57. *В своїй хаті своя правда і сила, і воля.* Шевч. 211. 3) Желание, соизволение. *Як божа воля, то вирнеш з моря.* Ном. **В свою́ во́лю.** Как хочешь. *Живи, доню, в свою волю так, як полюбила.* Мет. **Про мою́ во́лю.** Для меня все равно. *Про мою волю роби, як хочеш.* НВолын. у. **Чини́ти чию́ во́лю.** Исполнять чье желание, приказание. *Чини ж мою волю.* Шевч. 15. **Чини́ти свою́ во́лю.** Делать свое, по-своему. *А тим часом вороженьки чинять свою волю—кують речі недобрії.* Шевч. 69. **Уволи́ти, учини́ти во́лю.** Исполнить желание. *А циганочко да ворожечко, ой уволи мою волю: да причаруй да козаченька, що гуляє зо мною.* Мет. 87. ***Лиха́ во́ля.** Зложелательство, недоброжелательство. *А вони тоді на сусіду: лихої волі ти сяка-така! Ти дання нам дала.* Крим. ***Во́ля ва́ша.** Как вам будет угодно. Сл. Нік. Ум. **Во́ленька.**

Воля́ка, ки, *м.* Большой вол. К. ЦН. 309. Г. Барв. 245.

Воля́р, ра́, *м.* Воловий пастух. Kolb. І. 68. *Ай лем почав воляр трубить, почало ся дівча будить.* Гол. IV. 519.

Воля́чий, а, е. Бычачий. *Воляча голова.* Харьк. у.

Вомі́сто, *нар.*=**За́мість.** *Запріг би жида вомісто худоби.* Г. Барв. 19.

***Вомі́т, ту,** *м.* Рвота. Сл. Нік.

***Вомітува́ти, ту́ю, єш,** *гл.* Рвать. Сл. Нік.

Во́мпити, плю, пиш, *гл.* Колебаться, смущаться. *В неволі мов в господі спав, на всіх як на своїх дивився, пив, їв, не вомпив, не смутився, а часом і пісні співав.* Мкр. Г. 8. *Тягли тут пінненьку троянці, не вомпили сициліянці, черкали добре на захват.* Котл. Ен. II. 14.

Вон, *нар.* 1)=**Геть.** *Жаль батька, та вон несуть.* Ном. № 2256. *Або світи, або вон лети.* Ном. № 2722. 2)=**Во́нка.** *Коль вон сижу, тебе вижу.* Гол. II. 427.

I. Вона́, її, *мест.* Она. *Була в мене небога; при мені вона й зросла.* МВ. II. 19.

***II. Вона́, її,** *ж.* Самка. *Дайте нам одно киценятко, тільки дивіть, щоб була вона, а не він.* Крим

Вонє́чник, ка, *м.* Раст. Salvia glutinosa. Лв. 101.

***Вонітува́ти, ту́ю, єш,** *гл.* Блевать, рвать. Сл. Нік.

Во́нка, *нар.* Вне; вон, из дома. Угор. *А чому ти, моя мила, вонка не в'ходила, коли мене та на дворі собака гонила?* Гол. IV. 500.

Вонли́вий, а, е. Часто воняющий. Аф. 321.

Воно́, його́, *мест.* 1) Оно. *Послухає моря, що воно говорить.* Шевч. 9. Употребляется для обозначения неизвестного лица. *Хто ж се в мене їх* (коноплі) *підчистив? Воно й бере, та не заразом, а потрошку... Коли б мені його піймать та провчить,—воно б тоді одсахнулося.* ЗОЮР І. 11. В ласкательном смысле о лицах обоего пола: *Гомонить він* (чоловік, побравшись) *до мене, а я усе мовчу. Воно поміж народом пленталось, та й бачило доволі, дак і говорить до мене, а я усе соромляюсь.* Г. Барв. 4. В смысле несколько презрительном: *Та де ж таки йому за писаря ставати? Воно ще таке молоде та дурне.* *Насмешл. при встрече: *Чи не воно?* Киев. 2) Оно; это. *Воно, бачте, жаліє мене мати. Воно хотять зо мною он що зробити. Як би з ким сісти хліба ззісти, промовить слово,—то воно б хоч і як небудь на сім світі, а все б таки якось жилось.* Шевч. 658. *Роспитались—аж воно так як раз, що він їх зять.* Рудч. Ск.

Во́нпити, плю, пиш, *гл.* Сомневаться. *Не вонпив старий Шрам, що син його Петро укладе Тура.* К. ЧР. 169.

Вонію́чий, а, е. Вонючий. **Вонію́че зі́лля=Вонію́чка 1.**

Вонію́чка, ки, *ж.* 1) Раст. Клоповник, Sepidum ruderare; б) Раст. Cimicifuda foetida Z. ЗЮЗО. І. 118. 2) Жучок из породы жужелиц.

***Воня́, ні́,** *ж.* Запах. Сл. Тутк.

Воня́ти, ня́ю, єш, *гл.* = **Смерді́ти.** *Не їж цибулі, й вонять не буде.* Ном. № 6745.

Вора́тися, ря́ся, решся, *гл.* При паханье своего поля прихватить чужого.

Во́рга, ги, *ж.*=**Ва́рга.** Угор.

Во́рик, ка, *м.* Ум. от **вір 3.** Жеребчик. Шух. І. 211.

Вори́на, ни, *ж.* Жердь, употребляемая для огорожи. *Ми взяли ворину таку, як у руку завтовшки, та довгу та рівну.* Пирят. у. *З усього села ні хатини, ні ворини не зосталося, геть усе до щенту вигоріло.* Канев. у.

***Вори́ння, ня,** *соб.* 1) Жерди. 2) Изгородь из жердей. *А плай радісно підіймався у гору поміж вориння.* Коцюб.

Во́ріг, рога, *м.* = **Во́рог.** *Поглянь, Марусю, на поріг, то йде, дружбонько, воріг твій.* Нп.

Вори́женько, ка, *м* Ум. от **во́рог.**

Во́рін, рона, *м.* Ворон. Мир. ХРВ. 70. Ум. **Ворінець.** *Ой по дівчині отець-мати плаче, а по козаку чорний воріне́ць кряче.* Лис. VI. № 32.

Вори́ння, ня, *с.* Жерди для огорожи. Шух. І. 76. См. **Вір'я.**

Ворі́тенька, ньок, ворі́течка, чок, *мн.* Ум. от **воро́та.**

Ворі́тка, ток, *мн.* Ум. от **воро́та.**

Ворі́тний, а, е. Воротный. **Ворі́тний могори́ч.** Обрядовое угощение, даваемое местным парням за пропуск в ворота невесты поезда жениха. Мил. 122.

Ворі́тниця, ці, *ж.* 1) Доска в воротной створе. См. **Воро́та.** *Дойшли вони до воріт, Остап осадив сало* (що ніс) *на ворітницю.* О. 1862. І. 35. Иногда во мн. ч.: ворота. *Втворіть ворітниці!* АД. І. 41. 2) **Глуха́ ворі́тниця.** Столб, к которому привязаны ворота. Мнж. 135.

Ворі́тонька, ньок, *мн.* Ум. от **воро́та.**

Ворі́ття, тя, *с.* Место у ворот. *Перві свати по-за воріттю, другі свати з кіньми під сіньми.* Нп.

Воріття́, тя́, *с.* Возврат, возвращение. *Є каяття, та нема воріття.* Ном. № 2240. См. **Вороття́.**

Ворі́тця, тець, *мн.* 1) Ум. от **воро́та.** 2) Калитка. *Зачиняй ворітечка й ворітця, а не пускай Василечка молодця.* Рк. Макс.

Ворі́х, ха, *м.*=**Орі́х.** Желех.

Ворі́шина, ни, *ж.* 1) Раст. Geranium sanguineum. Вх. Пч. І. 10. 2)= **Орі́шина.** Желех.

Ворі́шинка, ки, *ж.* 1) Раст. Latus corniculatus. Вх. Пч. І. 11.

Во́рка, ки, *ж.* Ворчанье. *Випивай, щоб на ворку не оставалось.* Ном. № 11555. *Ну бо допивай, а то буде чоловіча ворка гнаться.* Г. Барв. 39.

Воркі́н, куна́, *м.*=**Воркоту́н.** *У запічку да й воркін ворчить.* Грин. III. 99

Воркі́т, кота́, *м.* Мурлыка. *Ой кіт воркіт да на віконечко скік.* Макс. (1849), 103.

Воркітня́, ні́, *ж.* Мурлыкание.

Во́ркнути, ну, неш, *гл.* Мурлыкнуть. *А ти, сірий, воркни.* Мил. 39.

Воркота́, ти, *ж.* Мурлыкание. *Ой на кота воркота, на дитину дрімота.* Макс. (1849), 102.

Воркота́ння, ня, *с.* 1) Мурлыканье. 2) Ворчанье. *А з свекорком брання—тільки воркотання.* Грин. III. 82.

Воркота́ти, чу́, ти́ш, *гл.* 1) Мурлыкать. *Ой кіт буде воркотати.* Макс. (1849), 58. *2) Ворковать. 3) Кричать. Сл. Нік.

***Воркоті́ти, ко́чу́, ти́ш,** *гл.* 1) Мурлыкать. *Кіт воркоче, як що їсть.* Крим. 2) Ворковать. *Вони* (голуби) *пили, воркотіли, ізнялися й полетіли.* Нп.

Воркотли́вий, а, е. Ворчливый. *Третій клопіт—милий воркотливий.* Грин. III. 304.

Воркотня́, ні́, *ж.*=**Воркітня́.** *Воркотня, та не що-дня.* Ном. № 2736.

Воркоту́н, на́, *м.* Ворчун.

Воркоту́ха, хи, *ж.* Ворчунья. *Годі тобі, стара воркотухо!* Стор. II. 216. *Жила Аматина там нянька... скупа і зла і воркотуха.* Котл. Ен. IV. 42.

Воркоту́ха, ті, *об.* Ворчун, ворчунья.

***Воркува́ння, ня,** *ср.* 1) Мурлыкание. 2) Воркование. Сл. Нік.

Воркува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Ворковать. *Чого, серце, як голубка, день і ніч воркує?* Шевч. 43. *Воркувала горлиця у садку.* Гліб. 49.

Воркун, на́, *м.*=**Воркоту́н.** *А на печі воркун ворчить.* О. 1861. XI. Св. 51. Ум. **Воркуно́к, воркуно́чок.** *Ой воркуне та воркуночку, не бий мене та в головочку* Г. Барв. 40.

***Воркута́, ти,** *м.*=**Воркі́т.** *Кіт-воркута.* Сл. Яворн.

Воробе́нь, бня́, *м.* = **Воробе́ць.** О. 1862. X. 34.

Воробе́ць, бця́, *м.* 1)=**Горобе́ць.** *Орел не пристає з воробцями.* Ном. № 1033. 2)—**тростяни́й.** Пт. болотный воробей, Emberiza schoeniclus. Вх. Пч. II. 10.

Воробиця, ці, *ж.* Самка воробья. Желех.

Воробня́, ні́, *ж. соб.* Воробьи. Желех.

Воро́бок, бка, *м.*=**Горобе́ць.** Галиц.

Воробчи́ха, хи, *ж.* = **Воробиця.** Желех.

Вороб'я́, б'я́ти, *с.* 1) = **Гороб'я́.** 2) Маленький ребенок (шутливо-ласкательное). Ум. **Вороб'я́тко.** *А старая єго мати на кріселку сидить, маленькоє вороб'ятко на руках держить.* Гол. I. 116.

Вороб'я́чка, ки, *ж.* Воробьиный помет. Вх. Зн. 8. Желех.

Во́рог, га, *м.* Враг. *В щасті не без ворога.* Ном. № 1714. *З одним богом на сто ворог.* Ном. № 12. ***Запе́клий во́рог.** Злой, смертельный враг. Сл. Нік. Ум. **Ворі́(о́)женько.**

Ворогува́ння, ня, *с.* Враждование. К. Краш. 11.

Ворогува́ти, гу́ю, єш, *гл.* Враждовать. *Баба, що ворогує на ню.* Ном № 13409. *Вони на тебе ворогують, я буду ворог їм заклятий.* К. Псал. 312.

Воро́ж, жа, *м.* = **Ворожби́т.** Вх. Лем. 400.

Ворожби́т, та́, *м.* Гадальщик, колдун. Рудч. Ск. I. 43. Гол. I. 3.

Ворожбите́нко, ка, *м.* Сын колдуна.

Ворожби́тка, ки, *ж.* Ворожея, чародейка. Гол. IV. 445.

Ворожби́тство, ва, *с.* Гадание, колдование, чародейство. Желех.

***Воро́же,** *нар.* Враждебно. Сл. Нік. **—ста́витись (до ко́го).** Враждебно относиться (к кому).

Воро́жечка, ки, *ж.* Ум. от **воро́жка.**

Воро́жий, а, е. Вражеский. *Засліпив вороже око.* К. Псал. 66.

Ворожи́ль, ля, *м.*=**Ворожби́т.** Вх. Лем. 400.

Ворожи́ля, лі, *ж.* 1)=**Ворожби́тка.** Вх. Лем. 400. 2)=**Сонечко,** Coccinella septempunctata. Вх. Лем. 400.

Ворожи́ти, жу́, жиш, *гл.* 1) Гадать; колдовать. *Хто ворожить, той душею наложить.* Ном. № 233. 2)— **ко́ло чо́го.** Возиться с чем, что-то делать с чем. *Ночлїжники бачили, що такі то коло тих коней ворожили і щось ниш ком балакали.* Ном. № 12831.

Ворожі́ння, ня, *с.* Гадание, ворожба.

Воро́жка, ки, *ж.* Гадалка, ворожея. *У ворожки хліба трошки.* Ном. № 231. *Ворожка з бісом накладає.* Ном. № 232. Ум. **Воро́жечка.**

Ворожне́та, ти, *ж.* Вражда. *Од лихої ворожнети заховається за мене.* К. Псал. 81.

Ворожне́ча, чи, *ж.*=**Ворожне́та.**

Воро́за, зи, *ж.* Веревка или ремень в кнуте, которыми бьют. Вх. Зн. 8. Ум. **Воро́зка.**

Ворозьки́й, а́, е́. 1) Шаловливый. Шух. I. 32. 2) Быстрый, горячий. *Ворозький кінь.* Вх. Зн. 8. Желех.

Во́рок, ка, *м.* 1) Мешок. *Питався лях: «Що ти постелив?» — Ворок.— «Чим ти вкрився?» — Вороком. — «Що ти поклав у голови?»—Ворок.—А він уліз у мішок, то постелився і вкрився й під головами, й під ногами, — то все один.* Ном. № 1308. 2) Небольшой мешочек со скошенной нижней частью так, что внизу только один угол,—служит для отдавливания творога. Ум. **Во́рочок.** Мнж. 177. *Вилів під полом у ворочку сир.* Мнж. 81. *Йде хазяйка у комору та й тягне чого-небудь ворочок.* О. 1862. I. 73.

Во́рон, на, *м.* 1) Ворон, Corvus. *По дівчиноньці отець-мати плаче, а по козакові чорний ворон кряче.* Мет. 96. 2)—**морськи́й.** Альбинос. Вх. Пч. II. 9. 3) Детская игра, в которой ворон хватает детей, а мать защищает их и пр. Маркев. 71. Чуб. 73, 75; Ив. 56; КС. 1887. VI. 483. Ум. **Ворonóк.** Аф. 322. Ув. **Ворoня́ка.** Аф. 322.

Во́рон, на́, не́=**Ворони́й.** *Ворон коню, біжи швидко.* Мет. 74.

Воро́на, ни, *ж.* 1) Ворона. *Ворона маненька, та ріт великий.* Ном. 2) — **морська́.** Пт. = **Синьоворо́нка.** Вх. Пч. II. 9.

Ворonéнький, а, е. Ум. от **ворони́й.**

Вороненя́, ня́ти, *с.*=**Ворoня́.** *Ворон послав вороненя, воно й полетіло.* Грин. I. 163. Ум. **Вороненя́тко.** *Прилітає ворон з вороненятком.* Грин. I. 162.

Ворonéць, нця́, 1) Вороной конь. *Ой дайте мені коня-воронця, коня-воронця і гострого меча.* Мет. 339. 2) Напиток из водки с медом. 3) Раст. Paeonia tenuifolia L. ЗЮЗО. I. 130. б) Spirala Filipendula L. ЗЮЗО. I. 137.

Ворони́й, а́, е́. 1) Вороной. *Стояв кінь вороний у наряді.* Мет. 98. 2) Черный. *Посередині колодязь, а там вода аж ворона.* ЗОЮР. II. 50. Ум. **Ворonéнький.**

Воро́нка, ки, *ж.* Воронка. *Як олива закипіла, а вона виносить на двір, одтика воронку і по два кухлі у кожну бочку.* Рудч. Ск. II. 152.

Вороння́, ня́, *с. соб.* Вороны. *А вороннє клює-щипле личенько козаче.* Хата. 17.

Вороння́ччя, чя, *с. соб.*=**Вороння́.** *А на клятого так сідає галіч, вороняччя.* Рудч. Ск. II. 74.

Ворoньо́к, нька́, *м.*=**Ворonéць 1.** *Пускається навздогін своїм баским бистроногим вороньком.* Мир. ХРВ. 139.

Ворoня́, ня́ти, *с.* Вороненок. Ум. **Ворoня́тко.**

Ворoня́ка, ки, *м.* Ув. от **во́рон.**

Воро́нячий, а, е. Вороний. Ном. № 12743. **Воро́няче ву́хо.** Порода грибов.

Воропа́й, пая́, *м.* *Ворчун. Сл. Нік. *Чоловіче воропаю, де ж я тебе поховаю? Заховаю під вербою. Чим накрию? Пеленою. Заховаю на могилі, щоб по тобі вовки вили.* Тополя, Чари, 9. См. еще Потебня, III. 65.

Воро́та, ріт, *мн.* Ворота *Голий іде—ворота вузькі.* Ном. № 1473. Части ворот: **стовпи́**—столбы, к которым прикреплены ворота, **стовпці́**—вертикальные брусья, в которых укреплены горизонтальные **ворі́тниці;** от верхушки одного **стовпця́** до низу другого идет диагональю планка, прибитая для большей крепости ворот и называемая **перепо́нка.** Харьк. у. (Лобод.). ***На воро́тях.** а) На воротах; в) у ворот. Сл. Нік. *Стоїть дід на воротях у червоних чоботях...* Нар. казка. Пирят. у. Ум. **Ворі́тка, ворітця́, ворі́тенька, ворі́течка, ворі́тонька, ворі́точка.** *Бігла чечітка поперед ворітка.* Ном., стр. 302, № 429.

Воротáрь, ря́, *м.* 1) Привратник. *Воротаре, воротаре, вітвори воротонька.* АД. I. 40. 2) Род хороводной игры. КС. 1889. IX. 635.

Воро́тати, таю, єш, *гл.* Обтирать зерно в ступе от шелухи. Золотон. у.

Воротйло, ла, *с.* 1) = **Навій.** Вх. Уг. 247. МУЕ. III. 24. Шух. I. 255. 2) Длинное бревно, которым поворачивают мельницу. 3) Часть **тока́рні** (см.). Шух. I. 305. 4) Род ключа для поворачивания навоя в ткацком станке. Волч. у.

***Воро́тний, а, е.** Привратник. *Над ворітьми теж зроблена була «вежа», де жив «воротний».* О. Левиц.

Воро́тник, ка, *м.*=**Воротáрь.** Гол. (Желех.).

Воро́тниця, ці, *ж.* 1) = **Ворі́тниця.** 2) Ворота, плетеные из прутьев. Угор.

Воро́тній, я, є. Воротный. *Якась людина... бралась на перелаз у воротній хвірточці.* Г. Барв. 419.

Вороття́, тя́, *с.*=**Воріття́.** *Троянці, в кріпості запершись, Енея ждали вороття.* Котл. Ен. V. 31. *Буде каяття на світі,—вороття не буде.* Шевч. 379.

Во́рох, ха, *м.* 1) Куча. Шух. I. 178. **У во́росі погуто́рити.** Поговорить в компании. Шух. I. 41, 50. 2) Куча невеянного зернового хлеба. *Пшениці ворох був не вкритий.* Алв. 69. *Ні жадної скирти не осталося—він усі помолотив. Вороха так до неба.* Грин. II. 69.

Ворохі́бини, бин, *ж., мн.*=**Ворохі́бня.** К. Дз. 167.

Ворохі́бник, ка, *м.* Мятежник. Вх. Зн. 21.

Ворохі́бництво, ва, *с.*=**Ворохі́бня.** *З ворохібництвом лихим своїм таяться.* К. Дз. 117.

Ворохі́бня, ні, *ж.* Мятеж. Вх. Зн. 21. К. Дз. 115, 32.

Ворохо́бити, блю, биш, *гл.* Бунтовать, восставать. Желех.

Воро́чання, ня, *с.* Переворачивание.

Ворочáти, чáю, єш, *гл.* 1) Возвратить. *Ворочай, зятеньку, хоч не хутко.* Мет. 99. 2) Возвращать. *Доганяйте, ворочайте, літа молодії.* Нп.

Воро́чáтися, чáюся, єшся, *гл.* 1) Возвращаться. *Ой їдь та їдь, мій милесенький, та не забавляйся, на конику вороненькім назад ворочайся.* Гол. 2) Поворачиваться. *Ой матінко утко, ворочайся хутко: уже сонце низенько, дружечки близенько.* Грин. III. 429. 3) Иметься, случаться. *Нашим усе чарчина ворочається.* Грин. I. 239.

Во́рочок, чка, *м.* Ум. от **во́рок.**

***Во́рса, си,** *ж.* Ворс. Сл. Нік.

***Ворса́стий, а, е.** Ворсистый. Сл. Нік.

Во́рситися, шуся, сишся, *гл.* Сердиться. Вх. Зн. 18.

Ворухли́вий, а, е. Подвижной; беспокойный.

Ворухну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Шевельнуть.

Ворухну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Шевельнуться. *Не зна Марко, як в колисці часом серед ночі прокинеться, ворухнеться, то вона вже скочить і укриє й перехристить.* Шевч. 105.

***Вору́шення, ня,** *ср.* Двигание. Сл. Нік.

Ворушйло, ла, *с.* Рычаг. Полесье.

Ворушйти, шу́, шиш, *гл.* 1) Шевелить. *Не воруши гною, бо буде воняти.* Ном. № 3289. 2) Трогать. *Чорте, на груш, тільки мене не воруш.* Ном. № 3837. *Не воруште мене, не займайте мене, неначе ви й не бачите нічого.* Кв. I. 88.

Ворушйтися, шу́ся, шишся, *гл.* Шевелиться. *Ворушиться, і усом моргає, і очима поводить.* Кв. I. 126. *Ворушіться ще, жили, поки живі.* Ном. № 5934. *Усюди... народ ворушився.* Стор. М. Пр. 51.

***Ворушíння, ня,** *ср.* Шевеление. Сл. Нік.

***Ворушки́й, а́, е́** = **Ворухли́вий.** Неч.-Лев.

Ворушли́вий, а, е=**Ворухли́вий.**

Ворушня́, ні́, *ж.* Суматоха, волнение (толпы). Желех.

Ворча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Ворчать. *Коли зять стане ворчати, за двері хватайся.* Ном. *Хоч не лає, дак ворчить.* Г. Барв. 319.

Вор'я́, р'я́, *с.*=**Вір'я́.** Козел. и Борз. у. *Через вор'є перелізати, зараз і в леваду.* О. 1862. VII. 34.

В-осени́, *нар.* Осенью. *В-осени ложка води, а дві грязі.* Ном.

Восе́т, ту, *м.* Раст.=**Осо́т.** Вх. Пч. I. 9.

Воси́ка, ки, *ж.* = **Оси́ка.** Вх. Пч. I. 12.

Воскобі́йник, ка, *м.* Воскобойник, воскобой и хозяин воскобойни.

Воскобі́йниця, ці, *ж.* Воскобойня. Котл. Ен. V. 65.

Воскобі́йня, ні, *ж.*=**Воскобі́йниця.** К. ПС. 111.

Воскобо́їна, ни, *ж.* Раст. Solidago Virgaurea L. Лв. 101.

Воскобо́їни, їн, *ж. мн.* Вощина, остающаяся после топления воска. *Я вже знаю віск і воскобоїни.* Ном. № 5780.

Воскови́й, а́, е́. Восковой. *Не поможе, милий боже, восковая свічка.* Ном. № 5671.

Во́скрес, су, *м.* Воскрешение. *З невмірущими авторами «Марусі» та «Катерини» почали вже простувати до воскресу староруської бояновщини.* К. Дз. 115.

Воскреса́ти, са́ю, єш, сов. в. **воскре́снути, ну, неш,** *гл.* Воскресать, воскреснуть. *Христос воскрес.* Ном. № 289.

Воскре́се́ння, ня, *с.* Воскресение. *Садукеї кажуть: нема воскресення.* Єв. Мр. XII. 18.

***Воскресі́ння, ня,** *ср.* 1) Воскресение. 2) Воскрешение. Сл. Нік.

Воскре́снути. См. **Воскреса́ти.**

Воскреша́ти, ша́ю, єш, сов. в. **воскреси́ти, шу́, си́ш,** *гл.* Воскрешать, воскресить. *Чорна корова людей коле, а біла воскрешає.* Ном., стр. 291, № 44.

Воскува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Вощить.

Воспита́ти, та́ю, єш, *гл.* Пропитать, прокормить. *Ой як же мені не літати? Маю діток—нічим воспитати.* Нп.

Воспита́тися, та́юся, єшся, *гл.* Пропитаться, прокормиться. *Він має сім десятин землі, то йому можна воспитатися.* Ромен. у.

В-оста́ннє, *нар.* В последний раз. *В-останнє глянула на діток, на брата.*

Восьма́ка, ки, *ж.* Восьмерка в картах.

Восьмери́к, ка́, *м.* = **Вісьмери́к.** Рудч. Чп. 158.

Восьмерня́, ні́, *ж.* Доска, получаемая при распилке древесного ствола на восемь частей. Сумск. у.

Во́сьмеро, *числ.* Восемь душ, штук.

Восьмерува́ти, ру́ю, єш, *гл.* Рассекать, разрезать на восемь частей. *Літ з двадцять назад хоч би восьмерували, хоч би відчинили двері тієї куни, де ми сиділи, то не зворухнувся б з місця.* Стор. I. 257.

Во́сьмий, а, е. Восьмой. *Сім миль мосту, а на восьмій стоїть явор на ввесь світ славен.* Ном., стр. 291, № 14.

***Восьмику́тник, ка,** *м.* Восьмиугольник. Сл. Дубр.

Восьму́ха, хи, *ж.* Осьмушка, осьмая часть чего-либо (земельного участка, кварты и пр.).

***Вотува́ння, ня,** *ср.* Вотирование. Сл. Нік.

***Вотува́ти, ту́ю, єш,** *гл.* Вотировать. Сл. Нік.

Во́хкий, а, е. Сырой, влажный. Ном. № 431. *Буде* (хата) *вохка зімою й весною.* Грин. II. 18.

Во́хкість, кости, *ж.* Сырость, влажность.

Во́хко, *нар.* Сыро, влажно.

***Вохкува́тий, а, е.** Сыроватый, слегка влажный. Сл. Нік.

Во́хра, ри, *ж.* Охра, желтая глина.

Во́чі, чей, *с.*=**Ві́чі.** Ном. № 10314.

Вочко́, ка́, *с.* Ум. от **во́ко.**

Вош и **во́ша, ші,** *ж.* Вошь. *Держись як воша кожуха.* Ном.

Воши́вий, а, е. Вшивый. *Вошивий кожушок.* Чуб.

Вошко́вий, а, е. Ко вши относящийся. **Вошко́ве зі́лля.** Раст. Ononis hircina. Вх. Уг. 232.

Вошкопру́д и **вошопру́д, да,** *м.* 1) Вшивец. *Пусти мене, вошкопруде, погуляти поміж люде!—Ой коли ж я вошкопруд,—сиди дома, воші прудь.* Грин. III. 686. *2) *Мн.* **Вошопру́ди.** Вшивая команда. *Не пускайте отих вошопрудів ночувати до хати.* Крим.

Вошкопру́дка и **вошопру́дка, ки,** *ж.* Вшивица.

Вощ́а, щ́і, *ж.* Вощина. *Медок у роток, а вощу у церкву.* Ном. № 12394.

Вощ́аний, а, е. Желтый, рыжий, по цвету подобный воску. О. 1862. V Кух. 37.

Вощ́е́чок, чку, *м.* Ум. от **віск.**

Вощ́ина, ни, *ж.* Вощина.

Вощ́ити, щу́, щи́ш, *гл.* Вощить.

Вощ́о́к, щка́, *м.* Ум. от **віск.**

Воюва́ння, ня, *с.* Ведение войны. Война. К. МВ. II. 188. *Їх уста м'які як*

масло, а на серці воювання. К. Псал. 127. *Не кидав свого запорозького звичаю—воювання.* Мир. ХРВ. 81.

Воюва́ти, вою́ю, єш, *гл.* Воевать. *Коли б, боже, воювати, щоб шаблюки не виймати.* Ном. № 4636. *Яким мечем воював, таким і поліг.* Ном. № 7085. *Мене хочуть воювати.* Рудч. Ск. II. 10. *Царь царя потугою воює.* К. Бай. 26.

Воюва́тися, вою́юся, єшся, *гл.* 1) Воевать. *Турецький цару, виїдь на войну, воюватися, муштруватися.* Мет. 2) Драться. *Приходить до неї та й каже їй: ну що, ходім, бабо, воюваться.* Рудч. Ск. I. 53.

Воювни́к, ка́, *м.* = **Войовни́к.** К. XII. 58. К. ЦН. 159.

Воювни́чий, а, е=Войовни́чий. К. ЦН. 157.

Вояк, ка́ и **воя́ка, ки,** *м.* Воин. *Так наші славнії вояки там мовчки проливали кров.* Котл. Ен. V. 52. *Якого тобі ще треба? Чим не вояк?* Стор. II. 217. *А міщане ходять, все раду радять, що тому вояці за дари дати.* Нп. Ум. **Воя́ченько.**

Воя́цький, а, е. Воинский, солдатский. Желех.

Воя́ченько, ка, *м.* Ум. от **вояк.**

Воя́чка, ки, *ж.* Воительница.

Вп.... См. **Уп....** Кроме нижепомещенных слов.

***Впере́кидь,** *нар.* Кувырком.

***Вплив, ву,** *м.* Влияние, воздействие. Сл. Нік.

***Впорядкува́ння, ня,** *с.* Упорядочение, приведение в порядок. С. Ефр.

***Впра́ва, ви,** *ж.* Упражнение. Сл. Нік.

***Впра́вний, а, е.** Ловкий; привычный. *Вже то мусить бути віз не аби-який добрий, щоб не розтренькався..., вже то мусять бути коні не аби-які вправні і не аби-як гостро ковані, щоби не порозбивали собі копита об гостре креміння.* Франко.

***Вправність, ности,** *ж.* 1) Ловкость, привычность. 2) Сила, производительность, мощность (машины). Сл. Дубр.

Вр.... кроме нижепомещенных слов см. **Ур.**

Враг, га́, *м.* Чорт, злой дух. *Не взяв його враг!* Ном. № 1355. *Куди вас враг несе до гаспидського сина?* Греб. 387.

Вра́говий, а, е=Вра́жий. *Не взяла його врагова мати!* Ном. № 5714. *Враговий задирака.* Сим. 212.

Враждува́ти, ду́ю, єш, *гл.*—**на ко́го.** Быть недовольным на кого, гневаться, сердиться на кого. *Враждують люде на Грицька, бо він з поля забірає чужі копиці.* Волч. у. *Народ і так на мене враждує.* О. 1862. II. 31. *Ой не враждуйте, вороженьки, на мене.* Грин. III. 251.

Вражéнний, а, е. Ув. от **вра́жий.**

Враженя́, ня́ти, *с.*=**Вражча́.** *Жиденята-враженята беруть з хати кошенята.* Грин. III. 326.

Вра́жий, а, е. Чертов, чертовский, диавольский. *Чи ви пани, чи ви ляхи, а ми запорожці: пам'ятайте, вражі сини, що ми вам не хлопці.* Ном. № 12510. *Було б тобі, вражий сину, нас трьох не кохати.* Мет. 103. Ув. **Вражéнний.** *Е, враженний сину!* Черк. у.

Вражча́, ча́ти, *м.* Чертенок. *Я з ним балакаю, а воно, вражча, так і заливається.*

Вра́зький, а, е=Вра́жий. О. 1862. I. 35. *Гей ви, ляхове, вразькі синове! Ік порогу посувайтесь, мені, козаку-нетязі, на покуті місце попускайте.* ЗОЮР. I. 205.

Вра́та, врат, *мн.* Только в выраж.: **царські́ вра́та.** Царские врата. *Зачиняються царські врата для нашого брата.* Ном. № 4782.

Времéння, ня, *с.* Хорошая погода? *Чиє времення, того й погода.* Ном. № 13354.

Врéм'я, м'я, *с.* См. **Урéм'я.**

***Вритний, а, е=Шустрий.** *Та одна красуня дуже вритна і як покмітить своїми великими очима, що ґаздиня шаранку вишиває, то зараз проникне в свіщини.* Черемш.

***Вріз, зу,** *м.* Выемка (ж.-д.), врез. Сл. Тутк.

***Врожа́й, а́ю,** *м.* Урожай. Сл. Тутк.

***Вро́зліт,** *нар.* Врассыпную. *Люди тікали з збіговиська врозліт.* Звенигор. у., Зап. книжка Неч.-Левицьк.

***Вро́слий, а, е.** Вросший. Сл. Нік.

***Вруб, бу,** *м.* Врез. Сл. Тутк.

Вс.... См. **Ус....** Кроме нижепомещенных слов.

***Всверло́вуватися, вуюся, ву́ешся,** *гл.* Проникать, входить как сверло. *Ці слова чим раз глибше всверловувалися йому в серце і боліли.* Лепкий.

***Всеби́чний, а, е.** Всесторонний. Сл. Дубр.

***Все́рдитися, джуся, дишся,** *гл.* Рассердиться, разгневаться, вспылить. *Кажуть, що я як всерджуся, то на різницю біжу.* Лепкий.

***Все́світ, ту,** *м.* Вселенная.

***В-си́лу,** *нар.* С трудом, едва. *Такий мішок важкий, що в-силу, в-силу підняв.* Киев. у., с. Глеваха. Ефр.

***Вступа́ти, па́ю, па́еш,** сов. в. **вступи́ти, плю́, пиш,** *гл.* Заходить, зайти. *По дорозі вступила до базару.* Борд. 151.

***Вступне́, но́го,** *ср.* Вступительные (при найме квартиры).

Вськня! *меж.* Призыв для волов и коров. Шух. I. 211.

Вт.... См. **Ут....** Кроме нижепомещенных слов.

***Втайку,** *нар.* Тайно, тайком, скрытно. *Степан крутить цигарку втайку перед людом.* Г. Журба.

Вто́ра, ри, *ж.* Басовая струна в торбане. КС. 1892. III. 383.

Вубра́тися, беру́ся, ре́шся, *гл.* **Убра́тися.** *Вубралась теща у вовчинки.* Мет. 191.

Ву́галля, ля, *с. соб.*=**Ву́гілля.** Черниг. Ум. **Вуга́ллячко.**

***Вуга́льня, ні,** ж. Каменноугольная копь. Сл. Дубр.

Вуге́льник, ка, *м.* Обжигатель углей. Вас. 145.

Ву́гілля, ля, *с.* Уголье, уголь.

Ву́гіль, гля, *м.* Уголь. Ум. **Ву́глик, ву́гличок.**

Вугла́стий, а, е. Имеющий углы, граненый.

Вуглекви́сний, а, е. Углекислый. Сл. Дубр.

Вугли́на, ни, *ж.* Уголек. Ум. **Вугли́нка.** Мнж. 139.

Вугло́, ла, *с.* При постройке хаты в сруб: связь дерева в углу. Грин. I. 53.

Вугловий, а́, е́. Угольный. Желех.

***Вугляни́й, а́, е́.** Угольный. Сл. Дубр.

Вугля́р, ра́, *м.* Угольщик.

Вугля́рка, ки, *ж.* 1) Жена угольщика. Желех. 2) Место выжигания угля.

Вугля́рня, ні, *ж.*=**Вугля́рка 2.**

Вугля́рство, ва, *с.* Промысел выжигания углей. Желех.

Вугна́вець, вця, *м.* = **Гу́нявий.** Желех.

Вугна́вка, ки, *ж.*=**Гугня́вка.** Желех.

Ву́гнати, наю, єш, *гл.*=**Вугнота́ти.** Желех.

Вугнова́тий, а, е=**Гугня́вий.** Вх. Зн. 8.

Вугнота́ти, *гл.* = **Гугня́вити.** Вх. Зн. 8.

Ву́гол, гла́, *м.* 1)=**Куто́к.** 2)=**Ріг.** (наружный угол, угол улицы). ***Поверніть за вугол,—отам її хата.** Крим.

Ву́голов, ва, *м.* 1) Кожаная связь, которой в цепе било прикреплено к цеповищу; части, охватывающие концы била и цеповища, называются **ви́лиці** или **ка́пиці,** а кольцо, их соединяющее,—**ремінни́к.** Шух. I. 166. 2) Часть уздечки, находящаяся на голове. Шух. I. 79.

Вуго́р, гра́, *м.* Угорь, прыщ.

Ву́грин, на, *м.*=**Зеленя́к.** Вх. Пч. II. 10.

Вугрова́тий, а, е. Угреватый, имеющий угри на лице.

Ву́двуд, да, *м.*=**Одуд.** ***Смердючий як вудвуд.** Звен. у. Пальчик. Ефр. *Мені і вудвуд закує.* Н. пр.

Вудвуди́, дя́ти, *с.* Птенец-удод. *Як вудвудята в вишневім садку, так та худібка при оборонці.* Гол. II. 36.

***Ву́джений, а, е.** Копченый. *А з терху добуває м'яса вуджені, гуски печені, калачі плетені та й на стіл мече.* Черемш.

Вуди́ла, ди́л, *с. мн.* 1) Узда, уздечка. 2) В хвосте Большой Медведицы название одной из меньших звезд, находящейся между конечной и средней звездой. Мнж. 148.

Види́лище, ща, *с.*=**Ву́длище.** Шух I. 226.

Вуди́ло, ла, *с.*=**Ву́длище.** Желех.

***Ву́диння, ня,** *с.* Ботва у стелящихся растений. *На баштані не можна ходити взутому, бо, кажуть, вудиння посохне.* Крим.

Ву́дити, джу, диш, *гл.* = **Надити ри́бу.**

Ву́дка, ки, *ж.* Уда, удочка. **Урва́лася ву́дка.** Нечем уже поживиться.

Ву́дкало, ла, вудко́, ка́, *с.* = **Ву́двуд.** Вх. Пч. II. 15.

Ву́длище, ща, *с.* Удилище. *Піду вудлище вирубаю.* Св. Л. 50.

Ву́дод, да, *м.*=**Ву́двуд.**

Вудо́к, дка́, *м.* = **Ву́двуд.** Вх. Пч. II. 15.

Вуж, жа́, *м.* 1) Змея, уж. 2)=**Гуж.** *Коли взявся за вуж, то не кажи, що неду́ж.* О. 1862. I. 35. *3) Извилистый узор (на писанках и вышивках).

Вужа́ка, ки, *м.* Уж, большой уж.

***Вужи́ха, хи,** *ж.* Самка ужа. Сл. Яворн.

Ву́жів, жева, ве. Ужу принадлежащий.

Вужі́вка, ки, *ж.* Род веревки из прутьев, лозы или дуба.

Вужо́вий, а, е=**Ву́жів.** Гол. I. 81.

Вузда́, ди́, *ж.* 1) Узда. 2) Длинная веревка, привязанная к крыльям невода—для вытягивания последнего. Вас. 186.

Вузде́чка, ки, *ж.* Уздечка. *Аби вуздечка, а кінь буде.* Ном. № 5423.

Вузе́нький, вузе́сенький, а, е. Ум. от **вузьки́й.**

Вузе́нько, вузе́сенько, *нар.* Ум. от **ву́зько.**

Вузи́ти, жу́, зи́ш, *гл.* С'уживать, делать уже. *Треба двері вузити, а то широкі.* Каменец. у.

Вузі́сінький, а, е. Совершенно узкий.

Вузі́сінько, *нар.* Совершенно узко.

Ву́злик, ка, *м.* 1) Ум. от **ву́зол.** 2) Комок сбившейся глины. *Глину на горшки треба розмішувать, бо в ній є вузлики,—так як камінці.* Екатериносл. у. (Залюбовск.). Ум. **Ву́зличок.**

Вузлува́тий, а, е. 1) Узловатый. 2) Замысловатый.

Ву́зол, зла́, *м.* 1) Узел. *Лікарям чи поможись, чи не поможись, а вузол розв'яжись.* Ном. № 8339. 2) Узы, связь. Ум. **Ву́злик, ву́зличок.**

Вузьки́й, а́, е́. Узкий. *Туди ввійти—широкі ворота, а відтіль—вузькі.* Ном. № 7352. Ум. **Вузе́нький, вузе́сенький.**

Ву́зько, *нар.* Узко. Ум. **Вузе́нько, вузе́сенько.**

Вузьмина́, ни́, *ж.* С'уженное и мелкое русло речного протока. Верхнеднепр. у. (Залюбовск.).

Вуй, ву́я, *м.* Дядя. Желех. Ум. **Ву́йко.** См. **Стрий, дя́дько.**

Ву́йко, ка, *м.* 1) Ум. от **вуй.** *Кіндрат свині брат, а кабана вуйко.* Ном. № 12706. 2) Название медведя у гуцулов. Шух. I. 22.

Ву́йна, ни, *ж.*=**Дя́дина.** Вх. Зн. 8. Желех.

Ву́лень, льня, *м.*=**Ву́лій.** *Гуде у будинку, як у вулені.* МВ. (О. 1862. III. 50).

***Ву́лик, ка**=**Ву́лій.** Сл. Нік.

Ву́лиця, ці, *ж.* 1) Улица. 2) Место, где собираются парни и девушки для пения, игр, танцев. *В мене ненька нерідная, мене на вулицю не пускає.* Мет. 328. **Де дівчата, там і вулиця. Заведеться вулиця,—Марина перша було подає голос.* Неч.-Лев. «Дві моск.». Ум. **Ву́личка, ву́личенька, ву́лонька.** *Тісні вуличеньки, тісні.* Грин. III. 471.

Вулича́нин, на, *м.* Участник гульбищ и увеселений молодежи на **ву́лиці 2.**

Ву́личенька, ву́личка, ки, *ж.* Ум. от **ву́лиця.**

Ву́личний и **ву́лишний, а, е.** Уличный. Желех. ***Ву́личні пісні.*** Песни вольного содержания. Сл. Нік.

Ву́лій, лія, *м.* Улей.

Ву́лік, ка, *м.*=**Ву́лій.**

Ву́лонька, ки, *ж.* Ум. от **ву́лиця.**

Вунтува́ти, ся, ту́ю, ся, єш, ся, *гл.*=**Пруча́тися?** *Ой ми його не пускаєм, най ся не вунтує: ми хочемо того знати, де він ніч ночує.* Гол. I. 227.

Ву́рда, ди, *ж.* 1) Выжимки из семян конопли или зерен мака, приготовленные для начинки варенников или пирогов. Kolb. I. 54. Марков. 151. 2) Сыр, вываренный из сыворотки. Шух. I. 37, 206, 214. *Херс. Анан. у. 3) Сыворотка из овечьего сыра. Под., Балт.

Ву́рдитися, джуся, дишся, *гл.* 1) О молоке: створаживаться. Херс. Галиц. 2) О людях: делать кислую физиономию.

Вурдя́ний, а, е.=**пироги́.** Пироги с **вурдою.** Вх. Зн 8.

Вуркота́, ти́, *ж.*=**Воркота́.** *Ой на кота вуркота.* КС. 1893. VII. 82.

Вурча́ти, чу, чиш, *гл.* = **Мурча́ти.** *Кіт вурчить.* Мнж. 145.

Вус, са, *м.* См. **Ус.**

Вуса́нь, ня, *м.* См. **Уса́нь.**

Вуса́тий, а, е. См. **Уса́тий.**

Вусельниця, ці, *ж.*=**Гу́сениця.** Вх. Пч. I. 6.

Вуспя́тки, ток, *жн.*=**'Успя́тки.**

Вуста́, вуст, *мн.* См. **Уста́.**

Вуставка, ки, *ж.*=**'Уставка.**

Вусте́нок, нка, *м.* В рыболовной верше меньший конус, входящий в больший. Мнж. 177. См. **Усте́нок.**

Вустілка, ки, *ж.*=**'Устілка.** *Треба в новий чобіт услати вустілку з сіна або з соломи.* ХС. IV. 56.

Вутеня́, ня́ти, *с.*=**Утеня́.** *Нехай мої вутенята в городі у тебе.* Грин. III. 250.

Вутінка, ки, *ж.* Ум. от **вутка.**

Вутка, ки, *ж.*=**'Утка.** *Навідала кубелечко, де вутка несеться.* Мет. 86. Ум. **Вутінка, вуточка.** *Летять одинадцять вутінок.* Чуб. II. 19.

Вутле́нький, а, е. Ум. от **вутлий.**

Вутлий, а, е. Слабосильный, слабый. *Ця пшениця вутла,—зараз висиплеться.* Харьк. у. *Гречка вутла—боїться морозу.* Лебед. у. Ум. **Вутле́нький.** *Така ще вона вутленька.* МВ. (О. 1862. I. 85). См. **'Утлий.**

Вуточка, ки, *ж.* 1) Ум. от **вутка.** 2) Род хороводной игры. Грин. III. 111.

Вутреня, ні, *ж.*=**'Утреня.**

Вуть-вуть! *меж.* Призыв для уток. Херс.

Вутюхна, ни, *ж.*=**Вутка.** Грин. III. 112.

Вутя́, тя́ти, *с.*=**Утя́.** Грин. III. 111. Ум. **Вутя́тко.**

Вутячий, а, е. Утиный. Драг. 375.

Вуха́нь, ня́, *м.* Человек с большими ушами.

Вуха́тий, а, е. С большими ушами, длинноухий, *ушастый, клапоухий. *Жиди чогось бувають дуже вухаті.* Крим.

***Вуха́ч, ча́,** *м.* Ушан. *Вони сміються з нас; кажуть: «вухачі», бо в нас коміри з закотою, широкі.* Крим.

Вухна́лик, ка, *м.* Ум. от **вухна́ль.**

Вухна́ль, ля́, *м.* Подковный гвоздь и тот гвоздь, которым прибивают к оси **підісок.** Ум. **Вухна́лик.** Г. Барв. 461.

Ву́хо, ха, *с.* 1) Ухо. **Те́пло, як у ву́сі.** Очень тепло. Ном. № 10285. **Ти́хо, як у ву́сі.** Полная тишина. **Роспусти́ти ву́ха.** Развесить уши, слушать со вниманием и доверием. См. **'Ухо.** 2) Ушко сосуда. Шух. 264. 3) Часть **ку́шки** (см.). Шух. I. 169. 4) Ухо, проух в различных инструментах для продевания рукоятки (напр., в **сапі́,** в большой пиле, топоре и пр.). Шух. I. 164. МУЕ. III. 30. Сим. 24. 5) В железном лемехе плуга гнездо, в которое вставляется **чепі́га.** Вас. 199. 6) Шип бревна или бруса (в постройке, снаряде), входящий в углубление. Шух. I. 90, 255. 7) Шип вала, которым вал опирается на подставку. Шух. I. 235. 8) Шип, пятка дверей или ворот, входящая в гнездо и вращающаяся в нем. Шух. I. 87, 93. Ум. **Ву́шко, ву́шечко.**

***Вухто́м,** *нар.* Моментально, вдруг. *Вухтом аж вуха спахнули.* Змиевск. у. Зап. книжка Неч.-Левіцьк.

Ву́чень, чня, *м.* = **'Учень.** О. 1862. I. 72.

Ву́шечко, ка, *с.* Ум. от **ву́хо.**

Ву́шко, ка, *с.* 1) Ум. от **ву́хо. У ме́не аж у́шки засмія́лись.** Сделалось очень радостно. Г. Барв. 281. 2) *Мн.* Вареники с говядиной, варимые в супе. 3) Часть **шкафи́** (См.). Шух. I. 253.

Вуя́нка, ки, *ж.*=**Ву́йна.** Желех. Ум. и ласк. **вуя́ня.** (Галиц.).

Вх.... См. **Ух....** Кроме нижепомещенных слов.

***Вхі́дчини, чин,** *ж., мн.* Новоселье. **Вхі́дчини справля́ти.** Праздновать новоселье. *А це було тоді, як ми вхідчини справляли.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

***Вхо́диться.** В выраж.: **Вхо́диться туди́.** Входят туда. *Входиться туди по камяних сходах, широких і вигідних.* Лепкий.

***Входо́ви́й, а, е.** Входной. **Входо́ві две́рі.** Входные двери, парадная дверь. *Наліво від входових дверей, на майдані, стояв почетний відділ сердюків.* Лепкий.

Вц.... См. **Уц....**

Вч.... См. **Уч....** Кроме нижепомещенных слов.

***Вчиття́, тя́,** *с.* Учение. *Вчиття в школі нема.* Тесленко.

Вш.... См. **Уш....**

Вщ.... См. **Ущ....**

В'юк, ка́, *м.* Вьюк. *Їде троє, а під ними по одному коню під в'юками.* ЗОЮР. І. 157.

В'юн, на́, *м.* 1) Рыба вьюн. *Колись щука застукала в'юна у такім куточку, що не було куди йому втікати.* Рудч. Ск. І. 46. 2) Название вертлявого, живого вола. КС. 1898. VII. 46.

В'юнки́й, а́, е́. Вертлявый, живой, проворный. *Тут шо вже було б тобі в'юнке, так і на містці не всиде.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

В'юнови́й, а, е. Относящийся к **в'юну.** *Покоштував в'юнового сала.* Ном.

В'юно́к, нка́, *м.* Раст. Повилика, Convolvulus Sepium L. ЗЮЗО. І. 119.

В'юро́к, рка́, *м.* = **Юро́к.** Чуб. VII. 409.

В'юча́к, ка́, *м.* Вьючное животное. *Двугорбі в'ючаки, цибаті дромадери в піску глибокому немов купались.* К. МХ. 15.

В'ю́чити, чу, чиш, *гл.* Вьючить. *Все, що треба, в'ючили на коней.* Стор. II. 165.

В'яз, зу, *м.* 1) Дерево вяз, Ulmus. 2) Рыба язь, Ciprinus rutillus. 3) Завязь. *Як би дощ, то ще б в'яз був на сгудині.* Лебед. у. *Щоб був в'яз на огірках.* О. 1861. XI. Св. 59. 4) *Мн.* **В'язи́**= **В'язо́к 2.** *То не біда, що по в'язи вода, тоє горш проняло, що і копилля поняло.* Ном. № 7228. Ум. **В'язо́к.**

***В'яза́льний, а, е.** Увязочный. Сл. Дубр.

В'яза́льник, ка, *м.* Вяжущий снопы.

В'яза́льниця, ці, *ж.* Вяжущая снопы. *У сніп в'язальниця не зв'яже.* К. Псал. 297. Ум. **В'яза́льничка.** О. 1861. XI. Св. 64.

В'я́зан(ь), ні, *ж.* Пучок, букет. *Велика в'язан квітя.* Вх. Лем. 400.

В'яза́ння, ня, *с.* Связывание.

В'яза́ти, жу́, жеш, *гл.* 1) Вязать, связывать. *Як кажуть, то й батька в'яжуть.* Ном. № 1081. *Буду жати і в'язати, доленьки шукати.* Мет. 276. 2) Привязывать. *Приїхав до долини, в'яже коня до ялини.* Мет. 91. *Хто путає* (коня), *той ногами плутає, а хто в'яже, той певно спать ляже.* Ном. № 11396. 3) Присоединять к чему, связывать с чем. *Не знайшли нічого такого, щоб її до того діла в'язати.* Мир. Пов. II. 111. 4)—**ру́ку.** Жениться, выходить замуж.

В'яза́тися, жу́ся, жешся, *гл.* 1) Связываться. 2) Вязаться. *Густо сей пояс в'язався.* Ном. № 257. 3) О раст.: завязываться. *Мої угірочки густо в'язались в угудині.* Ном.

В'я́зень, зня, *м.* Узник; пленник; арестант, заключенный. *Я буду сповідати в'язня.* К. ЧР. 393.

В'я́зи, зів, *м., мн.* 1) Шейные позвонки. *2) Затылок, шея. Сл. Нік. *Аби голова на в'язах, а розум буде.* Ном. № 4877. *Трохи в'язи не звихнулись.* Котл. Ен. VI. 41.

В'язи́ла, зи́л, *с. мн.* Узы. *Розірвемо ремінні в'язила, поламлемо на шиях наших ярма.* К. Псал. 3.

***В'язи́стий, а, е.** Толстошеий. Сл. Яворн.

В'язі́й, зія, *м.*=**В'язі́льник.**

В'язі́ль, ля́, *м.* 1) Раст.: Клевер белый и красный. Trifolium repens,— pratense L. Вас. 205. б) Trifolium flexosum L. ЗЮЗО. І. 139. в) Trifolium montanum. ЗЮЗО. І. 139. 2) Связка. Угор.

В'язі́льник, ка, *м.* = **В'яза́льник.** Харьк.

В'язі́льниця, ці, *ж.*=**В'яза́льниця.** *Юрба в'язільниць молодих.* Щог. Сл. 103.

В'язі́ння, ня, *с.* Связывание снопов.

В'я́зка, ки, *ж.* 1) Связка. *От вам казка, мені бубликів в'язка.* Рудч. Ск. І. 4. *В'язка сіна.* Грин. III. 571. *Я ж думала, що мій милий, аж соломи в'язка.* Мет. 2)=**В'язо́к 2.** Сумск. у. Ум. **В'я́зочка.**

В'язни́й, а́, е́. Относящийся к тыльной части шеи. **В'язне́ са́ло.** Сало с шеи. Павлогр. у.

В'я́зник, ка, *м.*=**В'я́зень.** *На свято Пилат одпускав їм одного в'язника.* Єв. Мр. XV. 6.

В'язни́ця, ці, *ж.* Тюрьма; заключение. Гол. І. 162. *Да чи правда, що губили Пилипка в в'язниці.* Лукаш. 137.

В'язни́чний, а, е. Тюремный. Желех.

В'я́знути, ну, неш, *гл.* Привязываться.

В'язо́вий, а, е. Вязовый. *А ще, правда, на козакові постоли в'язові.* Макс

В'язо́к, зка́, *м.* 1) Связь **полу́драбків** в возе. Рудч. Чп. 250. 2) Связь (из тонкого гнутого дерева), посредством которой в санях **копили́** двух полозьев соединяются между собой. Лебед. у. (Залюбовск.). 3) В наружном однобортном колесе водяной мельницы: дубовая дужка, при помощи которой каждая **лопа́тка** прикреплена к **кля́ку.** Черниг. у. 4) В корзине: поперечина, сверх которой затягивается дуга для ручки в корзине. Вас. 147. 5) Позвонок. Терск. обл. 6) Ум. от **в'яз.**

В'я́зочка, ки, *ж.* Ум. от **в'я́зка.**

В'язу́ра, ри, *ж.* Большая связка. *В'язуру набере хворосту.* Кролев. у.

В'язь, зі, *ж.* 1)=**В'яз 3.** *В'язі мало на огудині.* Черк. у. 2) Вязь (снопов). *Копа дає по 5 п., а як що буйної в'язі, то й геть то більше.* О. 1862. I. 59. 3) *Связь (в простенках между столбами). *Кожен стовп—дубовий, а в'язь уся соснова, і верх увесь сосновий.* Крим. *Дубові сіни, а вербові в'язя.* Грин. III. 528.

***В'я́лений, а, е.** Вяленый. Сл. Нік.

В'я́лий, а, е. Вялый, увядший. *Лежить моя женишина, як тая квітка в'яла.* Мет. 98. *Викорениться, як в'яла риба.* Ном. № 5354.

В'яли́ти, лю́, ли́ш, *гл.* 1) Делать вялым, вялить. *Чужина в'ялить як билину.* Гліб. *Уже ж мені, мій же братіку, уже роженьки не щипати... а запашного василечка у рученьках не в'ялити.* Грин. III. 536. *Уроки... печінку в'ялили.* Мнж. 152. 2) Сокрушать, печалить. *Не суши, не в'яли чорними бровами.* Мет. 17. *Сушать мене, в'ялять мене мої воріженьки.* Мет. 253. *Хлопцеві серденько слізьми в'ялила.* МВ.

***В'яли́ння, ня,** *ср.* Вяление. Сл. Нік.

***В'ялозити, жу, зиш,** *гл.* Запачкать. Сл. Нік. *А я пішла до й-озера та ще дужче в'ялозила.* Н. п. Пир. у. Кононівка.

***В'яль, ли,** *ж.* Мышца. Сл. Нік.

В'я́нути, ну, неш, *гл.* 1) Вянуть. *Куди гляне, трава в'яне.* Ном., стр. 304, № 497. 2) Чахнуть, увядать. *Чого в'янеш, моя доню?* Шевч. *Лихо, лихо! мати в'яне, дочка червоніє.* Шевч. 20. **Се́рце в'я́не.** Сердце замирает, дух захватывает. *З мушкетом стане, а серце в'яне.* Нп. *Твоє личенько біле рум'яне, хто на його гляне—серденько в'яне.* Мет. **Во́лос в'я́не (слу́хаючи що)**—говорится, когда приходится слышать что-либо сильно неприятное. *А в мене волос в'яне, се слухаючи.* Г. Барв. 441. *Так співає, аж волос в'яне.*

В'я́тер, ра, в'я́тір, ра, *м.*='Ятір. Ном. № 13437. *Ніхто їх не ловив,—ні волоком, ні в'ятірами.* Гліб. *Люде в'ятірі просушували.* Грин. II. 58.

В'ятери́на, ни, *ж.*=**Ятери́на.** Ум. **Ятери́нка.** *Тепло, як циганові під в'ятеринкою.* Ном. № 642.

В'ячáти, чу, чиш, *гл.* = **Мéкати.** *Коза в'ячит, кричит: ве, ве!* Вх. Уг. 232.

Г.

Га? *меж.* 1) А? ась? что? *Чому не послухав, як я казав, щоб у шинок не заходив? га?* Рудч. Ск. II. 131. *Іване!— Га?* 2) А, ах, э, вот, как! *Га, добра твоя горілка,—дай вип'єм ще.* Чуб. I. 109. *Раз лучилось робаку на віку, та вже й га!* Ном. № 2611. 3) Песенный припев. *Гоп, чук, га, тропака, бо я зроду така!* Левиц. I. 53. *4) Как усиление прежде сказанного, чаще в бранных выражениях. *Сто чортів тобі в ребра та ще й га.* Пирят. у. Кононівка.

Габа́, би́, *ж.* 1) Белое сукно турецкое. *Ой із города із Трапезонта виступала галера,... турецкою білою габою покровена.* АД. I. 208. У Шевченка снежная пелена. *Возьме її (діброву) та й огорне в ризу золотую і сповиє дорогою білою габою.* Шевч. 640. 2) Кайма? *Хустка з золотими квітами, з золотою габою.* МВ. II. 77. *Хустка колись була чорна із габою, тепер стала руда.* О. 1862. VIII. 32.

Га́бати, баю, єш, *гл.*=**Га́бцюва́ти.** Аф. 352.

Габелко́вий, а, е. Сделанный из кожи молодой скотины. *Обутий в габелкових черевиках.* Стор. II. 96.

Габе́лок, лка, *м.* 1) Кожа молодой скотины. Вас. 158, 157. 2) Кожа из шеи лошади или быка. Мнж. 178. *3) Недоросль (челов. и животн.). 4) Ручка у косы. Сл. Нік.

Габзьо́ваний, а, е* = Гапто́ваний. *Вже була стара, а ще подавай їй і спідниці байові, і юпки габзьовані.* О. 1861. VIII. 16.

Габли́на, ни, *ж.* Телятина. Желех. Вх. Зн. 9.

Га́блі, лів, *м. мн.*=**Габли́на.** Желех. Вх. Зн. 9.

Габо́в, *меж.* Восклицание гуцульских дровосеков при спускании срубленных деревьев с горы вниз; этим восклицанием стоящие внизу работники дают знак стоящим выше приостановить спуск деревьев. См. **Кінато́в.** Шух. I. 180.

Габо́вий, а, е. Сделанный из белого сукна—**габи́.** *Рукавичейки габові.* Гол. II. 119.

Габу́к, ка́, *м.* Место на реке, где вода течет узким руслом и с шумом бьет вниз. Шух. I. 227.

Габцюва́ти, цю́ю, єш, *гл.* Хватать. *Хоть старого, хоть малого, то так габцюють.* Аф. 352.

I. Гав! *меж.* Звукоподражание лаю собаки. *Вовк узяв дитину да й побіг, а собака за ним: гав, гав, гав!* Рудч. Ск. I. 9.

II. Гав, *нар.*=**Гев.** Вх. Лем. 402.

III. Гав, ву, *м.* Лай. *Я пізнав і гав тієї собаки,—такий хрипкий.* Новомоск. (Залюбов.).

Га́ва, ви, *ж.* 1) Ворона. Аф. 352. **Га́ви лови́ти.** Ротозейничать, зевать. *Гав ловив та витрішки продавав.* Ном. № 10926. 2) Переносно: разиня, ворона. 3) Промежуток меж двух зубьев пилы. НВолын. у.

Гава́новий, а, е. Темно-желтый. КС. 1891. V. 196.

Га́вань, ні, *ж.* Гавань. *Ой стояла на гавані против Яниколя; ой там була хуртовина із чорного моря.* Мет. 431.

Гавза́, зи́, *об.* Гнусливый человек, гнусливая женщина. Полт.

Гавза́тий, а, е. Гнусливый. Полт.

Га́вин, а, е. Вороний. *Гавине гніздо.*

Га́вити, влю, виш, *гл.* Ротозейничать, зевать.

Гавк, ку, *м.* Лай. Вх. Лем. 401.

Га́вкати, каю, єш, *гл.* Лаять. *Собака і на святого гавка.* Ном. № 5195.

Гавка́ч, ча́, *м.*=**Лис.** Вх. Пч. II. 5.

***Га́вкіт, коту,** *м.* Лай, собачий брёх. Херс. Нік.

Га́вкнути, кну, неш, *гл.* Однокр. в. от **га́вкати.** *У дворі гавкнуло цуценя.* МВ. I. 108.

Гавкотня́, ні́, *ж.* Сильный лай.

Гавку́н, на́, *м.* Лающее животное. К. Дз. 57.

Гавку́чий, а, е. Громко лающий, часто лающий. *Це в нас гавкучий собака.—Щеня гавкуче.* К. Дз. 49.

Гавку́щий, а, е=**Гавку́чий.** *Отари стережуть бровки кудлаті, гавкущі, злющі.* КМБ. II. 119.

Га́вра, ри, *ж.* Берлога. Угор.

Гавра́н, на́, *м.* Птица: Corvus corax, ворон. Вх. Пч. II. 9. *Гавране, гавране, високо літаєш.* Гол. II. 719.

Га́вря, рі, *ж.*=**Га́ва.** Морд.

Гавря́х, ха́, *м.*=**Ховра́х.** Драг. 241.

Гавх, *меж.*=**І. Гав.** *Ей, чоловіче, а ні важся! Бо що два, а не єден, а собака третій... гуджа-гавх!* Ном. № 4357.

***Гав'я́дина, ни,** *ж.* Мясо, убоина (чаще воловье мясо). *Печеня з волячої гав'ядини.* Крим.

Га́в'язь, зі, *ж.* Раст. Symphytum officinale. Вх. Пч. II. 36. Шух. I. 22.

Гав'я́р, ру, *м.* Раст. а)=**Татара́к.** Acorus calamus L. ЗЮЗО. I. 109. б) Carex riparia L. ЗЮЗО. I. 115.

Га́в'ячий, а, е=**Га́вин.**

***Гага́к, ка́** *м.* Гагара. *Гагаки і у нас колись-то водились.* Херс. Сл. Яворн.

Гага́кання, ня, *с.* Вскрикивание, громкий говор.

Гага́кати, каю, єш, однокр. в. **гага́кнути, кну, неш,** *гл.* Вскрикивать, громко говорить. *Піп у церкві гагакав, гагакав, аж піт його проняв.*

***Гагако́вий, а, е.** Гагачий. Сл. Яворн.

Гага́ра, ри, *ж.* Род дикой утки, гагара. *По весні налетіло до нас на Тернівку гагар.* Стор. II. 75.

Гага́рячий, а, е. Гагарий. *Гагаряче пір'я.*

Га́д, да, *м.* 1) Гад, пресмыкающийся *Чужими руками добре гада ловити.* Ном. № 9664. 2) *Соб.* Много пресмыкающихся. *Гад руками з ями до ями носить.* ЗОЮР. I. 309. *Там коло криниці побачив такого багацько темного та сірого страшенного гаду.* Драг. 113. 3) Бранное: гадина. *Скверний гаде, куди ти лізеш? Схаменись!* Шевч. 335.

Гада́, ди́, *ж.*=**Га́дка.** *Ідіте до батька, покиньте свою непевну гаду.* Г. Барв. 133.

Гада́й-зілля, ля, *с.*=**Білозо́р.** Parnassia palustris L. ЗЮЗО. I. 130.

***Га́даний, а, е.** 1) Предполагаемый, мысленный. 2) Мнимый. Сл. Нік.

І. Гада́ння, ня, *с.* Размышление, помыслы, думание.

***ІІ. Гада́ння, ня** *с.* Гадание, ворожба. Сл. Нік.

Гада́ти, да́ю, єш, *гл.* 1) Думать, размышлять, помышлять, предполагать, воображать. *Я козак молод, гадаю, що я собі пароньки не маю.* Мет. 17. *Ой ти, козаче, що ти думаєш-гадаєш?* Мет. 81. *Коника сідлає, а на бога не гадає.* Гол. I. 11. **Так усі ми могли б собі гадати... коли б не вірили своїм очам і ушам...* Лепкий. 2)=**Зга́дувати.** *Та будем ми помірать і свого батенька гадать.* Мил. 211.

Гада́тися, ється, *гл. безл.* **Гада́ється, гада́лося.** Думается, думалось. *Скільки ж то, гадалося мені, буде земля під усім царством.* Ком. Р. I. 1. *Коли б панам гадалося, з чого лихо скувалося.* Ном. № 1136.

Гадва́б, бу, *м.*=**Єдва́б.** Вх. Лем. 401.

Гадва́бний, а, е=**Єдва́бний.** *Гадвабна хусточка.* Гол. IV. 435.

Гаддя, дя́, *соб.*=**Га́ди.** *Гаддя під землю ховає сі на зіму.* ЕЗ. V. 80.

Гаджу́га, ги, *ж.* Молодая **смере́ка** вышиной до трех метров. Шух. I. 176.

Га́дзимка, ки, *ж.*='**Адзимка.** Вх. Зн. I.

Га́ди-перега́ди, дів, *мн.* Раздумывание. **Почну́ться га́ди - перега́ди.** Начнут думать-передумывать. Лохв. у.

Гади́ло, ла, *с.* Род игры с песней *Гад, гад, гадило, що по полю бродило* и пр Мил. 54.

Га́дина, ни, *ж.* 1) Гад, пресмыкающееся животное, змея *В'ється як гадина.* Ном. № 3002. *Гадина в його словах дихає.* Ном. № 2932. *Хоч би гадина там сичала, то візьме* (такой вор).

Ном. № 11084. *Туга коло серця як гадина в'ється.* Чуб. V. 473. 2)—**сліпа́**= **Веретінник,** Anguis fragilis. Вх. Пч. II. 16. 3)—**сорока́та.** Pelias praester. Шух. I. 22. 4)—**чо́рна.** Pelias chersea. Шух. I. 22. 5) Употребляется как бранное слово. Ум. **Га́динка,** Грин. I. 6; **га́динонька.** Мет. 251; **га́диночка,** Чуб. V. 434.

Гадинник, ка, *м.* Раст. а) Alchemilla vulgaris. Вх. Пч. II. 29. б) Verbascum thapsus. Лв. 102.

Гадиня́, ня́ти, *с.* Змееныш. *Гадина чинить уперед яйце, а потім віводить гадинята.* Шух. I. 238.

Га́дка, ки, *ж.* Мысль, помышление, дума. *Ні думки, ні гадки.—Що хатка, то инша гадка. Взяли мене думки та гадки.* Ном. № 5807. **А ні га́дки. І га́дки не ма́є.** И не думает вовсе; и в ус себе не дует; и не заботится. Ном № 4991. *Його лають, а він а ні гадки (а він і гадки не має).* Его бранят, а он и в ус себе не дует. *Не журиться Катерина і гадки не має.* Шевч. 67. *За годинки жито помолотили й прибрали,—тепер ні гадки,*—т. е. теперь и спокойны. Черн. у. **Шкода́ й га́дки.** Нечего и думать. *Шкода й гадки, не буде нічого.* Шевч. 422. Ум. **Га́донька, га́дочка.** *Думки-гадоньки не мають.* Шевч. 648. *Ой почєли вівчєрики гадочки гадати, як би дати Бондарючці та у село знати.* Шух. I 205.

Гадкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Размышлять, раздумывать. *Він тогди не каже нічо, лиш собі гадкуїт.* Гн. II. 9.

Га́довий, а, е. Змеиный, свойственный гаду. *Гадове кодло.* Бранное слово. *Енея, гадового сина, пужни по своєму.* Котл. Ен. IV. 36. *Гадова свинота.* Ном. № 12403.

Гадови́ще, ща *с.* Змеиное гнездо, место пребывания змей. Вх. Зн. 9.

Га́донька, ки, *ж.* Ум. от **га́дка.**

Га́дочка, ки, *ж.* Ум. от **га́дка.**

Га́дра, ри, *ж.* Баба-яга, сварливая баба. Вх. Зн. 9.

Гаду́. Обыкновенно с повторением в выражении: **Я (він, ти** и т. д.) **гаду́, гаду́.** Я (он, ти и т. д.) болтаю... *Гаду, гаду, а вовк суне.* Ном. № 5769. *Гаду, гаду, а пси в крупах.* Ном. № 12949.

Гадь, ді, *ж.*=**Гаддя́.** *В хаті була всяка гадь... вужі та ящірки.* Гн. II. 66. *На благовіщіня гадь вилазит із землі.* Фр. Пр. 59.

Гадю́к, ка́, *м.*=**Га́дина.** Вх. Зн. 9

Гадю́ка, ки, *ж.* 1) Гадюка, Vipera berus. *Вилазить гадюка та й сичить.* Рудч. Ск. I. 146. *Гадюк умію замовлять.* Котл. Ен. III. 13. *Нехай мої руці поїдять гадюці.* Грин. III. 266. 2) Гадина, змея. *Даю вам силу наступати на гадюки.* Єв. Л. X. 19. 3) Употребляется как бранное слово. Ум. **Гадю́чка.**

Гадю́ра, ри, *ж.* 1) Большая гадюка, большая змея. 2) Бранное слово. *Що це ти, гадюро, робиш?* Уман. у.

Гадю́цький, а, е=Гадю́чий. Чуб. I. 122.

Гадюча́, ча́ти, *с.*=**Гадюченя́.** Ком. II, стр. 107.

Гадюченя́, ня́ти, *с.* Детеныш гадюки, змееныш. *Гадюка й гадюченята.* Ком. II. 107. Ум. **Гадюченя́тко.**

Га́дючий=Гадю́чий. Хот. Нік.

Гадю́чий, а, е. 1) Змеиный, гадючий. *Гадюча в серці в вас отрута.* К. Псал. 132. **Гадю́че ко́дло.** Змеиное гнездо. 2) **Гадю́ча мо́рква.** Раст. Peucedanum Oreoselinum Moench. ЗЮЗО. I. 166. 3) Бранное слово. *Гадючий сину!* Маркев. 56. *Гадючий жид.* Маркев. 56. *І ціпка вхопила гадюча дитина.* Грин. II. 183.

Гадю́чин, на не. Принадлежащий, свойственный гадюке. *Не лай гадючину матір.* Чуб. II. 12.

Гадю́чина, ни, *ж.* Мясо гадюки, змеи. Ном. № 12174.

***Гадючи́ння, ня,** *ср.*=**Лино́вище 1.** Сл. Яворн.

Гадю́чка, ки, *ж.* 1) Ум. от **гадю́ка.** 2) **Гадю́чку вки́нути, впусти́ти.** Сделать пакость. *Здається і друже, а гадючку впустив.* Ном. № 9536.

Гадю́чник, ка, *м.* 1) Змеиное гнездо. Екатеринослав. 2) Раст. = **Воронéць.** Spiraea Filipendula L. ЗЮЗО. I. 137. 3) Низенькая землянка. Херс. *Викопав якийсь гадючник у землі.* Левиц. Пов. 343.

Гадю́ччя, чя, *с. соб.* Гадюки. *Тілько й видко між кущами, що гадюччя й ящірок.* Щог. Сл. 123.

Гадю́шник, ка, *м.* = **Гадю́чник** 3. «Местечко Курисово - Покровское» (Одесса. 1883), стр. 16.

Гадя́, дя́ти, *с.* 1) Змееныш, змеиное отродье. Федьк. 2) **Гаде́ сліпе́.** Рыба Petromyzon fluv. Шух. I. 24.

Га́дячий, а, е. 1)=**Га́довий, гадю́чий.** Мил. М. 48. *Сім голов гадячих.* Гн. I. 22. 2) **Га́дяче зі́лля.** Раст. Veronica chamaedrus. Вх. Пч. II. 37.

Гаєви́й, а, е. 1) Лесной. Желех. *2) Лесник. Сл. Нік.

Га́з, зу, *м.* 1) Газ. 2)=**Гас.**

***Газардува́ти, ду́ю, єш,** *гл.* Играть в азартную игру; рисковать. *Я азартної гри не хотів. Досить вже газардували мої попередники.* Лепкий.

Газарі́, рі́в, *м. мн.* Патронташи, пришитые на груди к чемерке. Черном.

Га́зда, ди и пр.=**Ґа́зда** и пр.

Газе́та, ти, *ж.* Газета. *Жадна газета, жадна пошта не переносила так швидко звісток з одного краю до другого, як язик Борухів.* Левиц. I. 180. ***В газе́ті стої́ть.** В газете написано. Сл. Нік.

Газе́тник, ка, *м.* Журналист, издающий газету или пишущий в ней. *Засіли письмаки собором у сто душ, високі розумом, в газетників преславні.* К. Дз. 118.

Газетя́р, ра́, *м.* Газетчик. Сл. Нік.

Газни́к, ка́, *м.* и **газни́ця, ці,** *ж.*= **Гасни́к, гасни́ця.** Правобер.

***Газува́ння, ня,** *с.* Газование. Сл. Дубр.

Гаївка, ки, *ж.* Весенняя хороводная игра, весенняя песня в этой игре. Гол. IV. 7. О. 1861. XI. Св. 39.

Гаїлка, ки, *ж.*=**Гаївка.** Желех. Гол. II. 177.

Гаїна, ни, *ж.*=**Гай.** *В зеленій гаїні, при низкій долині, козак грає і співає о любій дівчині.* Гол. I. 386.

Га́їння, ня, *с.*=**Га́яння.**

Га́їр, ру, *м.*=**Татара́к**=**Гав'я́р.**

Га́їти, ся, га́ю, ся, єш, ся, *гл.* 1)= **Га́яти, ся.** О. 1861. XI. Св. 39. Рудч. Ск. I. 125. 2) **Га́їти.** Занимать попусту место. Вх. Зн. 9.

Га́й, га́ю, *м.* Роща, небольшой лес. Вас. 206. *По гаєві усякий птах літає.* Греб. 390. *Густий гаю, густий—не прогляну.* Мет. 66. Ум. **Гайо́к, гайо́чок.** *Гайок зелененький.* Шевч. 411. *Ходить милий по гайочку, вигравае в сопілочку.* Чуб. V. 42.

Гай-гай! *меж.* 1) Эх-эх! *Гай-гай, як був я молодий! Гай-гай! добрий край, та лихая година з вами.* Ном. № 705. 2) Крик на хищных птиц.

Гайбу́з, за́, *м.* Раст. Ocimum baxylicum. Вх. Пч. I. 11.

Га́йвір, ру, *м.*=**Гав'я́р.** Св. Л. 271.

Га́йворон, на, *м.* Грач, Corvus flugilegus. Вх. Пч. II. 9. *Та ще мене гайворони укрили з півночі... Клюють очі козацькії, а трупу—не хочуть.* Шевч. 491.

Га́йвороння, ня, *с.* Грачи. *Як же закрякає гемонське гайвороння та здійметься, наче хмара.* Стор. I. 125.

Гайвороня́, ня́ти, *с.* Граченок.

Гайворо́нячий, а, е. Свойственный, принадлежащий грачу, грачевый, грачий.

I. Гайда, ди, 1) *м.* и *ж.* Повеса. Аф. 352. 2) *ж.* Флейта. Угор.

II. Га́йда! *меж.* Марш! вперед! *Була колись правда, пожила—та й гайда.* Ном. № 6708. *Осідлаєм буланого та й гайда в дорогу.* Шевч. 246.

Гайдабу́ра, ри, *м.* Разбойник. К. Досв. 209, 218.

Гайдабу́рити, рю, риш, *гл.* Разбойничать. *Коли б ти не гайдабурив—всяк сидів би тихо.* К. Дз. 125.

Гайда́й, дая́, *м.*=**Гайда́рь.** *Аж там стоїть гайдай молоденький.* Лукаш. 81.

Гайдама́ка, ки, *м.* 1) Гайдамак: человек, причастный к крестьянскому восстанию в 18 веке на правом берегу Днепра. *Йде Залізняк Чорним шляхом, за ним гайдамаки.* Шевч. 155. 2) Разбойник.

Гайдамакува́ння, ня, *с.* Пребывание **гайдама́кою.**

Гайдамакува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Гайдамачествовать, быть **гайдама́кою.** Аф. 353.

Гайдама́ха, *м.*=**Гайдама́ка.** Желех

Гайдама́цтво, ва, *с.* Гайдамачество. См. **Гайдама́ка.** Левиц. I. 535.

Гайдама́цький, а, е. Гайдамаческий. См. **Гайдама́ка.** Ном. № 4258.

Гайдама́чити, чу, чиш, *гл.*=**Гайдамакува́ти.** Аф. 353.

Гайдама́ччина, ни, *ж.*=**Гайдама́щина.** ЗОЮР. I. 139.

Гайдама́шок, шка, *м.* Ум. от **гайдама́ка.** Желех. Грин. III. 601.

Гайдама́шок, шка, *м.* Ум. от **гайдама́ка.** Желех. Грин. III. 601.

Гайдама́щина, ни, *ж.* Восстание гайдамаков, время восстания гайдамаков. КС. 1884. VIII. 721.

Гайда́рик, ка, *м.* Ум. от **гайда́рь.**

Гайда́рка, ки, *ж.* Длинная пастушеская палка. Лубен. у.

Гайда́рь, ря́, *м.* Пастух овец. Змиев. у. Ум. **Гайда́рик.**

Га́йдати, даю, єш, *гл.* Играть на флейте. Угор.

Гайдачо́к, чка́, *м.* Особый род орнамента на писанке. МУЕ. I. 104.

Гайде́й, де́я, *м.* У гуцулов: пастух рогатого скота. См. **Гайда́й, бовга́рь.** Шух. I. 189.

Гайдук, ка́, *м.* 1) Высокорослый служитель; солдат надворной стражи. *Ой ви війти, отамани, панські гайдуки.* Нп. *Ой крикнув царь на свої гайдуки: «Возьміть Байду добре в руки!»* Гол. I. 2. 2) Особого рода танец. 3) **Гайдука́ сади́ти, уда́рити.** Танцевать в присядку. *Ударила б гайдука, та боюся мужика.* Чуб. V. 687. *Еней, матню в кулак прибравши, і «не до соли» примовлявши, садив крутенько гайдука.* Котл. Ен. I. 20. 4) **Ніс гайдука́ ска́че.** Выражение для указания чьего-нибудь страшного аппетита, усиленной работы челюстями. *Лупить* (=їсть), *аж ніс гайдука скаче,—танцює.* Ном. № 12206. *5) Крик (сигнал) для перебежки в игре в свинку. Сл. Нік. Ум. **Гайдучо́к.** Чуб. V. 1075. Ув. **Гайдучи́ще.** Чуб. V. 686.

Гайду́цький, а, е. Принадлежащий, свойственный **гайдуку́ 1.**

Гайдучи́ще, ща, *м.* Ув. от **гайду́к.**

Гайдучо́к, чка, *м.* Ум. от **гайду́к.**

Га́йка, ки, *м.* 1) Гайка. 2) Замедление, проволочка, трата времени. *Коли б не гайка трапилася у дорозі, може б і вистиг на обід.* Екатериносл. у. Ум. **Га́єчка.**

Га́йкати, каю, єш, *гл.* Кричать **гай!**

***Га́йкатися, каюся, єшся,** *гл.* Медлить, мешкать. *Іди, та швидче, не гайкайся.* Сл. Яворн.

Га́ймін, на, *м.* Множество. *У місті сьогодня гаймін огірків.* НВолын. у.

Гайна́рь, ря́, *м.* Работник, пригоняющий на ярмарку еврейский скот. Шух. I. 84.

Га́йний, а, е. 1) Мешкотный, медленный. *Гайна робота.* Вх. Зн. 9. 2)=**Гаєви́й.** *Повій, вітре гайний.* Гол. II. 793.

Гайни́к, ка́, *м.* Лесник. Вх. Зн. 9.

Гайні́в, но́ва, ве. Принадлежащий, свойственный **гайну́.** Бранное слово: *гайнів брат.* Ном., стр. 285, № 3349.

Га́йно, *нар.* Мешкотно, медленно.

Гайно́, на́, *с.* 1) Навоз, испражнения. Ном. № 7916; № 6572. 2) Подстилка соломы для скота. О. 1862. VIII. 49. 3) Медвежья берлога. Шух. I. 22. 4) Беспорядок. **Гайно́м стоя́ти.** Быть в беспорядке. *Казала, що все прибрала в хаті, аж бачу, що все такечки й стоїть гайном.*

Гайнува́ння, ня, *с.* Небрежение, небрежность, бездельничанье.

Гайнува́ти, ну́ю, єш, *гл.* 1) Небречь, растрачивать, мотать. *Ти ж і сам колись був таким, як ми, дукою. Хто тобі, пескому синові, звелів гайнувати батьківщину.* К. Бай. 47. *Хто в літі гайнує, той в зімі голодує.* Ном. № 558. *Заробить гроші, та й гайнує їми,—нічого не зостається в його.* Новомоск. у. ***Гайнува́ти час.** Тратить время попусту. Сл. Нік. 2) Кутить, гулять. *А кум з кумою в корчмі гайнує.* Чуб. № 1099. 3) Производить беспорядок. *Ну бігать, гомоніть, гайнувати,— аж усе піде жужмом.* МВ. II. 10.

Гайну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Побежать, кинуться, махнуть, удрать. Г. Барв. 314. *Десь так гайнув, що й не видно. Ой гайну я до дівчат та й на вечерниці.* Нп

Гайня́ний, а, е. Грязный, скверный. *Громада, громада! гайняна їх рада!* Ном. № 14068.

Гайо́ви́й, а́, е=**Гаєви́й.** *Гарна як квітка гайова.* Ном. № 8425.

Гайови́й, во́го, *м.* Лесной сторож

Гайови́к, ка́, *м.* Леший. Уман. II. 84

Гайо́к, йка́, *м.* Ум. от **га́й.**

Гайо́чок, чка, *м.* Ум. от **гай.**

Гайса́ння, ня, *с.*=**Гаса́ння.**

Гайса́ти, са́ю, еш, *гл.*=**Гаса́ти.**

Га́йстер, стра, *м.* 1)=**Чорногу́з.** Ciconia nigra. Вх. Пч. II. 9. Пирят. у.

Гайстер-майстер, викуй мені перстєнь, не простий, а золотий...* Нар. песенка. 2)=Га́йстра.** ЗЮЗО. I. 113. Котл. Ен. VI. 43.

Га́йстра, три, *ж.* Астра. Aster chinensis L.

Гайстру́к, ка́, *м.* Род женского головного убора: белый платок, вышитый по концам. Борз. у.

***Гайстря́** и **гайстреня́, ня́ти,** *ср.* Птенец аиста. Пирят. у., Кононівка.

Гайта́! *меж.* При управлении лошадью: направо. Желех. **Коли один (кінь) все гайта тягне, а другий віста повертає.* Лепкий.

Га́йта, ти, *ж.* Распутная девка. Желех.

Гайта́н, на́, *м.* Пояс с **гаманóм,** большим шилом, ножом и прочее (у пастухов). О. 1862. V. Кух. 37.

Гайта́ра, ри, *ж.* Гитара. Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Га́йти, *ж.* Детск. Гулять. О. 1862. IX. 118.

Гайти́на, ни, *ж.* Жердь. Киев. г.

Га́йтів, това, *м.* 1) Полевой сторож. Желех. 2)=**Гайни́к.** Вх. Лем. 401.

Гайтове́, во́го, *с.* Охота. Желех. Тоже: **гайто́ви,** *мн.* Шух. I. 235.

Гайтта́! *меж.*=**Гайта́.** Kolb. I. 65.

Гайтува́ння, ня, *с.* Охота с гончими. Галиц.

Гайтува́ти, ту́ю, єш, *гл.* Охотиться, особенно с гончими. Вх. Зн. 9. Шух. I. 235. 2) Распутничать. См. **Га́йта.** *Коли мати гайтує, то й дівка.* Ном. № 13984.

Гайту́сь,—ходи́ти. Детск. Испражняться. *На чорнім хліб ся родить, а на біле гайтусь ходять.* Ном. № 12206.

Гак, ку и **ка́,** *м.* 1) Крюк. Рудч. Ск. I. 69. Грин. III. 412. *Возьміть Байду добре в руки, на гак ребром зачепіте.* АД. I. 146. 2) Род багра для ловли рыбы. Вх. Пч. II. 25. 3) Крючок для удочки, но чаще употребляется ум. **гачóк.** 4) Шип подковы. *Треба перекувать коня, бо вже гаки позбивались.* Аф. 353. 5) Орудие для обтягивания бочки обручем. 9) **Тут тобі́ й гак!** Тут тебе и конец; тут тебе и аминь! 7) **З га́ку плоди́ти отáру.** Браться досматривать стадо овец, получая за это от хозяина тридцатую овцу (о **личмана́х).** О. 1862. V. Кух. 37. 8) **З га́ком.** С лишним, с небольшою прибавкою. *По дві десятині й вісім аршин та трошки й з гаком.* Вас. 208. Ум. **Гачóк, гачéчок.**

Га́кало, ла, *м.* и *с.* Часто повторяющий *меж.* **га.**

Га́кання, ня, *с.* Частое повторение вопросит. *меж.* **га.**

Га́карь, ря, *м.* Ствол молодого дерева, которым связывают вместо две **та́льби,** два плота сплавляемого дерева. Шух. I. 181.

Га́кати, каю, єш, *гл.* Часто повторять вопросит. *меж.* **га́;** чтокать. *І доки ти будеш усе тільки гакати? — Такий вже гакало!*

Гаківни́ця, ці, *ж.* Длинное крепостное ружье. КС. 1882. X. 142. *Три рушниці-гаківниці і три самопали.* Шевч. 450.

Га́кнути, кну, неш, *гл.* 1) Крикнуть **га.** *Га! Та як гакне, то аж зорі на небі заворушились.* МВ. (КС. 1902. X. 149). *2) Громыхнуть, ахнуть, ударить. *Як гакнув з рушниці, так тільки луна пішла.* Звен. у. Ефр. *Впало од мене недалечко, та як трахне, як гакне—чисто мене землею закидало.* Киев. у., Глеваха. Ефр.

Гакс, *меж.* Крик, которым прогоняют свиней. Вх. Лем. 447.

Гакува́тий, а, е. Крючковатый.

Гал, лу, *м.* 1) Небольшой шар. 2) Поляна в лесу. Сураж. у. Ум. **Га́лець, галéчок.**

Гала́, *меж.* 1)=**Гиля́.** *Дробу, дробу, дробушечки, наївшися петрушечки, наївшися лободи, гала, гала до води.* Чуб. III. 88. 2) **Пітú гала́ свíта.**=**Світ за́ очі пітú.** См. **Світ.** *Щоб ти пішов круга світа та гала світа.* Ном. № 3677. *Забіжи галасвіта.* Чуб. VII. 575. 3) Припев. *Ой чук та гала, а я в церкві була.* Чуб. V. 1166.

Галабу́рда, ди, *ж.* 1) Дебош, дебоширство, буйство. Волынск. 2) *м.*= **Галабу́рдник.** Желех.

Галабу́рдити, джу, диш, *гл.* Дебоширствовать, производить беспорядок. Волынск.

Галабу́рдник, ка, *м.* Буян, дебошир. Желех.

Галабу́та, ти, *ж.* Надменность. Вх. Зн. 9.

Галага́н, на́, *м.* = **Ґалаґа́н.** *Зверху* (води) *блищав довгий рядок здорових, білих, дерев'яних галаганів, наче разок намиста.* Левиц.

Галагі́вка, ки, *ж.*=**Гаївка.** Желех.

Галаджі́йка, ки, *ж.* Небольшой плужок с прямой градилью, без **колісні́.** Одесск. у.

Галаджо́вий, а, е. ? *Спідниця така, як ганчірка, а корсет новий галаджовий.* Г. Барв. 113.

Галаду́н, на́, *м.*=**Галаду́щик.** Желех.

Галаду́щик, ка, *м.* = **Гладу́щик.** Желех.

Гала́й. 1) = **Гала́йко.** Желех. 2) Кличка собаки. Вх. Лем. 401. 3) **На гала́й-бала́й.** Необдуманно, на-авось, как попало, как-нибудь. Ном. № 13030. 4) **У гала́й сві́та піти́** = **Світ за́ очі піти́.** См. **Світ.** Желех. См. **Гала́ 2.**

Галайда́, ди́, *м.* Скиталец, бездомный. НВолын. у.

Гала́йкати, каю, єш, *гл.* Кричать; кричать и петь, мешая пение с криком. Желех.

Гала́йко, ка, *м.* Крикун, верезга. Желех.

Галайкота́ти, кочу́, чеш, *гл.* = **Гала́йкати.** Желех.

Галайкоті́ти, кочу́, ти́ш, *гл.* = **Гала́йкати.** Желех.

Галайкува́тий, а, е. Крикливый, болтливый. Желех.

Гала́йстра, стри, *ж.* Толпа, куча народа, детей. Желех. *Орава. Брацлавщ.

Гала́кати, каю, еш, *гл.* Кричать. *Цит, брате, не галакай на мене.* Гн. II. 109.

Галамбе́ць, бця́, *м.* 1) Кушанье из кукурузной муки. Угор. 2) Род киселя из овсяной муки. Желех.

Галамбува́ти, бу́ю, єш, *гл.* Смешиваться, перемешиваться. Желех.

Гала́нка, ки, *ж.* Петля из веревки, известным образом связанная. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Гала́нський, а, е. Голландский. Стор. II. 160.

Галанці́, ці́в, *м. мн.* Узкие брюки. *У німецьких галанцях.* Стор. I. 111. *Носили латані галанці.* Котл. Ен. IV. 14.

Галанча́тий, а, е. Одетый в узкие брюки.

Галапу́п, па, *м.*=**Голопу́цьок?** Вх. Пч. I. 14.

Га́лас, су, *м.* Крик, шум, вопль *Зареготались нехрещені... гай обізвався; галас, зик, орда мов ріже.* Шевч. 29.

Галаса́йко, ка, *м.* Крикун. Желех.

Галаса́ти, са́ю, еш, *гл.*=**Галасува́ти.** *Еней на старших галасає.* Котл. Ен. VI. 78. *Дяки гарненько галасали.* Мкр. Г. 70.

Галасли́вий, а, е. 1) Крикливый Желех. *2) Шумный. *Галасливий був ярмарок—аж у голові мені закрутилось.* Лип., у., Ситковцы. Ефр.

Галасли́вість, вости, *ж.* Крикливость. Желех.

Га́ласний, а, е=**Галасли́вий.** Желех.

Галасну́ти, сну́, не́ш, *гл.* Крикнуть. Желех.

Галасо́ве зі́лле, *с.* Раст. Scopolina antropoides. Вх. Пч. II. 36.

Галасува́ння, ня, *с.* Крик, вопль, действие от *гл.* **галасува́ти.** *Галасування то піднімалось разом, то затихало.* Левиц. I. 126.

Галасува́ти, су́ю, еш, *гл.* Драть горло, кричать, вопить. *Мій дом не улиця, де кожний може галасувати.* Левиц. Пов. 269. *Жінки, пороспускавши коси, розхрістані і без свиток... галасували на ввесь рот.* Котл. Ен. VI. 52.

Галасува́тий, а, е = **Галасли́вий.** К. Кр. 40.

Галати́н, на, *м.*=**Гала́йко.** Желех.

Галаху́ра, ри, *об.* Насмешливое прозвание лица духовного звания или его домочадцев. Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Галаюва́тий, а, е=**Галайкува́тий.** Желех.

Галдама́ш, ша́, *м.* = **Одама́ш.** Вх. Зн. 43.

Га-ле! *меж.* Иди сюда! Вх. Лем. 402

Галеня́, ня́ти, *с.* Галченок. *Чорнесенькі галенята, підійміться в гору.* Чуб. 1030.

Гале́ра, ри, *ж.* Гребной корабль, галера. *В тій галері од пристані далеко одпускали, Чорним морем далеко гуляли.* АД. I. 209.

***Галері́я, рі́ї,** *ж.* Галлерея. Сл. Нік.

Гале́рний, а, е и гале́рський, а, е. 1) Принадлежащий, свойственный га-

лере. *Обізветься між турків Лях-Бутурлак, клюшник галерський.* АД. I. 210. 2) **Гале́рна робо́та.** Каторжная работа (гребцами на галерах были обыкновенно невольники).

***Гале́рник, ка,** *м.* Каторжник (в старину). Сл. Нік.

Га́лець, льця и **га́лечок, чка,** *м.* Ум. от **гал.**

Гали́ти, лю́, ли́ш, *гл.* 1) Гладить **га́лом** (см.). 2) Торопить. *Пождіте, вгамуйтесь трохи, не галіте.* Котл. Ен. III. 25

Гали́тися, лю́ся, ли́шся, *гл.* 1) Быть глаженым **га́лом.** 2) Торопиться, спешить. *На бой дивитись всяк галивсь.* Котл. Ен. VI. 67.

Га́лицький, а, е. Галицкий. Желех.

Га́лиця, ці, *ж.*=**Га́лка 1.** *Кинув не палицю, убив не галицю, скублю не пера, їм не м'ясо.* Ном., стр. 293, № 92.

Га́лич, чі, *ж. соб.* Галки, грачи. *Галич поле криє.* Шевч. 52. *Коли галич у повітрі шугає—буде хуртовина.* Грин. I. 254.

Галича́нин, на, *м.* Житель Галиции. Желех.

Галича́нка, ки, *ж.* Жительница Галиции. Желех.

Гали́чина́, ни́, *ж.* Галиция.

Галівни́к, ка́, *м.* 1) Канат, которым тянут паром Каменец. у. 2) Работник, тянущий судно, бурлак. Черк. у. См. **Галюва́ти 1.**

Га́лка, ки, *ж.* 1) Галка, клуша, corvus monedulus. *Ой полети, полети, да чорная галко, да на Дін риби їсти!* Мак (1834). 128. *Чорний як галка.* Ном. № 13152. 2) Небольшой шар, шарик. *Стоїть палка, на їй галка.* Ном., стр. 296. **Га́лки кла́сти, ки́дати.** Баллотировать шарами. Каменец. у. 3) **Мушка́тна га́лка.** Мускатный орех. 4) Род хороводной весенней игры. Маркев. 73 *5) Ком глины, приготовляемый гончарами для посуды. *6) **Галки́, ло́к,** *мн* Пучки горящей соломы, взлетающие во время пожара. *Горить так, що аж галки літають.* Лип. у., Ситківці. Ефр. Ум. **Га́лонька, га́лочка.**

Га́лман, на, *м.* Бранное слово для мужчины. Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Га́лманка, ки, *ж.* Бранное слово для женщины. Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Га́ло, ла, *с.* 1) Шар. 2) Стекляный шар для глаженья. Полт. 3) Круглая поляна в лесу. НВолын. у. 4) Круглое пространство на озере, не заросшее водорослями. НВолын. у. 5) Лесное озеро НВолын. у. См. **Гал.**

Гало́н, на́, *м.* Галун, позумент. *Золотії галони, а срібнії запони.* Нп.

Га́лонька, ки, *ж.* 1) Ум. от **га́лка.** 2) Ласкательное слово для женщины. *Спасибі тобі, Марусенько, галонько.* МВ. II. 124.

Га́лочка, ки, *ж.* Ум. от **га́лка. 2)**=**Га́лонька 2.**

Галу́-балу́, *меж.* В значении: болтать. Употребляется и как существительное, и как глагол. *Аби зійшлись, то як почнуть галу-балу,—кого вже тут не згадають!—Галу-балу, а свині в ріпі.* Ном. № 12948.

Галу́за, зи, *ж.* Ветвь. Гол. I. 206. Ум. **Галу́зка.** Ном. № 1045; **Галу́зонька. Є у лісі галузонька.** Гол. I. 206.

Галу́ззя, зя, *с. соб.* Ветви.

***Галузи́стий, та, те.** Ветвистый. *Галузисте дерево.* Лип. у., Ситковцы Ефр.

Галу́зитися, жуся, зишся, *гл.* Ветвиться.

Галу́зка, ки, *ж.* Ум. от **галу́за.**

Галу́зонька, ки, *ж.* Ум. от **галу́за.**

Га́лу́зь, зі, *ж.*=**Галу́за.**

Галу́н, ну́, *м.* Квасцы. *Нате і мій галун до церкви.* Ном. № 6434. Ум. **Галуне́ць, галу́нчик.** Аф. 354.

Галуни́на, ни, *ж.* Квасцы (растворенные?). *Як посолити, то не озме сі галунина єйці.* ЕЗ. V. 92.

Галу́нити, ню, ниш, *гл.* 1) Мочить в растворе квасцов. Чуб. III. 15. *Крашанки галунять, а тоді варять у кірці.* Черниг. у. *2) Квасцевать (красить, квасить, дубить). Сл. Дубр.

Галу́нка, ки, *ж.*=**Кра́шанка.** МУЕ. I. 171. КС. 1891. V. 191.

Галуно́вий, а, е. Квасцевый.

Галу́нчик, ка, *м.* Ум. от **галу́н.**

Га́лух, ха, *м.* Несколько галушек, слепившихся вместе? *Галушку галух іззів.* Грин. I. 233.

Галу́ха, хи, *ж.* Большая **галу́шка.**

Галу́шечка, ки, *ж.* Ум. от **галу́шка.**

Галу́шище, щі, *ж.* Ув. от **галу́шка.**

Галу́шка, ки, *ж.* Галушка, кусочек теста, сваренный в воде или молоке, клецка. Чуб. VII. 440. **Рі́зані галушки́, рва́ні галушки́,**—смотря по способу приготовления. *Вари лишень гречані галушки.* Рудч. Ск. I. 11. Ум. **Галу́шечка.** *Іди, доню, вечеряти, бо галушечки скипіли.* Грин. III. 421.

Галу́шник, ка, *м.* Большой любитель галушек. Черниг.

Галуща́нка, ки, *ж.* Порода мяты. Вх. Лем. 402.

***Галчена́, ня́ти,** *ср.* Галчонок. *Пороззявляли роти як галченята.* Звен. у., Пальчик. Ефр.

Га́ль, лі, *ж. соб.* Галки. *Галь на скиртах сидить.* Миуск. окр.

Гальва́, ви́, *ж.* Мера жидкости. *Гальву вина.* Гол. III. 244.

Га́льма, ми, *ж.*=**Гальмо́ 1.** *Вітряк крутився, бо за гальму не зав язаний був.* Змиев. у.

Гальмі́з, за, *м.* Отверстие в обухе топора для вставки топорища. НВолынск. у.

Гальмо́, ма́, *с.* 1) Тормоз для остановки колеса экипажа, колеса мельницы (деревянные дуги, сжимающие посредством веревки мельничное колесо, когда надо остановить его) и пр. 2) Переносно: препятствие, задержка. 3) Из'ян. *А нічого собі шкапина, — без гальма, ні за що зганить.* О. 1861. XI. Св. 49.

***Гальмови́й, а, е.** Тормазнои. Сл. Дубр.

Гальмува́ння, ня, *с.* Действие тормазящего, тормажение, останавливание.

Гальмува́ти, му́ю, єш, *гл.* 1) Тормазить. *У гору йду—не бичую, із гори йду не гальмую.* Мет. 460. 2) Останавливать мельничное колесо. 3) Переносно: препятствовать, задерживать. *Хто де не дума—там ночує, хотів де бігти—там гальмує.* Котл. Ён. VI. 42.

Гальо́вина, ни, *ж.*=**Га́лява.** Лохв. у.

Гальо́нка, ки, *ж.* Парчевая лента. *Мн.* **гальо́нки.** Головной девичий убор из парчевой ленты. Ромен. у. Слов. Д. Эварн.

Галюва́ння, ня, *с.* Действие от *гл.* **галюва́ти.**

Галюва́ти, лю́ю, єш, *гл.* 1) Тащить судно против воды людьми или лошадьми. Чер. у. 2) Рыскать. *Галювали ціле літо по полю.* Чуб. III. 239. 3) Пустовать, быть незанятым. *Чого в тебе город галює,—хиба нема чого посадити?*

Галяба́рда, ди, *ж.* 1) Алебарда. 2) Особый вид топора. НВолын. у.

Га́лява, ви, *ж.* Поляна в лесу; незаросшее место среди хлеба в поле НВолын. у. На реке, пруде: незаросшее место среди тростника (К. П. Михальчук). См. **Га́ло, гальо́вина.**

Галя́вна, ни, *ж.*=**Га́лява.**

Галя́па, пи, *ж.* ? Бранное слово для женщины. Шух. I. 34.

Галя́р, ру, *м.*=**Гав'я́р.** Вас. 205.

Галя́ра, ри, *ж.* 1) = **Гале́ра.** КС. 1882. XII. 505. 2) Судно для перевозки грузов. 3) Плоскодонная лодка на два весла. Вас. 157. Ум. **Галя́рка.** *Ми у Кременчуці переїздили на той беріг галярками.* Пирят. у.

Гам! *меж.* 1) Означает в детском языке: есть. *Не плач, дитино, зараз будем гам.—І сам не гам і людям не дам.* Грин. I. 236. 2) Означает быстро проглотить. *А лисичка його гам! та й проковтнула.* Рудч. Ск. II. 3.

Га́м, му, *м.* Крик, шум. *Гармидер, галас, гам у гаї.* Шевч. 333.

Гамазе́й, зе́ю и **зе́я,** *м.* и **гамазе́я, зе́ї,** *ж.* Магазин для склада и хранения каких-либо вещей, хлеба. О. 1862 I. 62. *Рушниць, мушкетів, оружжин наклали повні гамазеї.* Котл. Ен IV. 56

Гамази́н, на, *м.* = **Гамазе́я.** *Підпалюють гамазини з хлібом.* Стор. МПр. 80.

Гамазі́й, зі́ю, *м.* и **гамазі́я, зі́ї,** *ж.*= **Гамазе́я.** *Оттой хліб, що в гамазії, добрі люде розібрали.* Кв. II. I. 145.

Гама́ла, ли, *ж.* Смесь? Род кушанья? *Накришили так то того, то сього,—вийшла чисто гамала,—поїли.* Пирят. у. Слов. Д. Эварн.

Гамали́к, ка́, *м.* Задняя часть шеи. *Козаки сами там пораються, а нашому брату дають оглоблею по гамалику.* К. ЧР. 354.

Гамаликува́тий, а, е. Толстошеий, коренастый. *Гамаликуватий віл.—Народ показний, гамаликуватий.* Г. Барв. 240.

Гама́н, на́, *м.* Кожаный мешочек для хранения табаку, карманных вещей; мошна, кошелек. Чуб. V. 919. *Загубила чотирі гроші з гаманом.* Ном. № 12533. *Десь у мене був з кулями гаман.* АД. I. 173. Ум. **Гамане́ць, гама́нчик.** Аф. 354. «*Ти курець?*»—*Курець, ясновельможний жане. «А є люлька й гаманець?»* Рудч. Ск. II. 202. Ув. **Гаманище, гаманя́ка.**

Га́ман, на, *м.* Еврейский праздник: Аман. *Гаман не свято, трясця не хороба.* Ном. № 5520. **Товчуть як жиди гамана.* Дерут как Сидорову козу. Сл. Нік.

Гаманець, нця́, *м.* Ум. от **гама́н.**

Гаманище, ща. Ув. от **гама́н.**

Гаманови́й, а, е. Относящийся, принадлежащий **Гаману́.**

Га́мановий, а, е. Относящийся к **Га́ману. Га́манове ву́хо.** а) Пирожное, приготовляемое евреями во время праздника **Га́мана.** б) Бранное название еврея. Стор. II. 39.

Гама́нчик, ка, *м.* Ум. от **гама́н.**

Гаманя́ка, ки, *м.* Ув. от **гама́н.** Аф. 354.

***Гама́рити, рю, рить,** *гл.* Плавить. Сл. Нік.

***Гама́рник, ка,** *м.* Плавильщик. Сл. Нік.

Гама́рня, ні, *ж.* Металлоплавильное заведение. Полт.

Гама́рство, ва, *с.* Плавильное искусство, металлургия.

Гама́рський, а, е. Металлоплавильный.

Га́мати, маю, єш, *гл.* Детское: есть. О. 1862. IX. 118.

Га́мба, би, *ж.* Узел, служащий для застегивания вместо пуговицы. Гол. Од. 82. Угор.

***Гамбара́с, су,** *м.* Кутерьма, волнение. *Там такий гамбарас ізняли, що хоч з хати тікай.* Звен. у., Пальчик. Ефр.

Гамба́рня, ні, *ж.*=**Гарба́рня.** *Кору з дуба пообдирано і забрано до гамбарні... Ото де шкури чинять, то й гамбарня зветься.* Киев. у

Гаме́ла, ли, *об.* Толстый, неповоротливый человек. Ном. № 13950.

Гаме́ра, ри, гаме́рка, ки, *ж.* Бумажный вязаный колпак в виде усеченного конуса. Желех. Гол. Од. 48.

Гаме́рицький, а, е. Американский. Вх. Лем. 402.

Гамза́, зи́, *ж.* Казна. *У його багацько гамзи.* Аф. 354. См. **Кабза́.**

Га́мів, мови, *ж.*=**Гальмо́.** Желех.

Га́мір, мору, *м.* Шум, крик. Желех. *В містечку почався... гамір.* Левиц I. 126.

Га́мірка, ки, *ж.* Низкая деревянная ручка в большой пиле, которой распиливают дерево на доски. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Гамірни́й, а́, е́. Шумный. Желех.

Га́мкання, ня, *с.* 1) Детск.: еда. 2) Чавкание.

Га́мкати, каю, єш, *гл.* 1) Детск.: есть. 2) Чавкать. *Зубами скреготить, яриться і гамка їсти здалека.* Котл. Ен. VI. 29.

Га́мкнути, ну, неш и **га́мнути, ну, неш,** *гл.* Однокр. в. от **га́мати.** С'есть, глотнуть. *Дай панові покуштувати, а він і гамкне.* Ном. № 1148.

Гамори́ти, рю́, ри́ш, *гл.* Кричать. шуметь. Желех. Подольск. *Люде гаморят, дерево тріщит, сичит, солома прискає, огонь шепотит* (на пожежі). Гн. II. 30. *Жінка гаморить на мене, теща і всі гості якось косо дивлються.* Грин. II. 178.

Га́мрити, мрю, рить, *гл.*=**Гамори́ти.** *Я думаю, що воно гамрить, аж то ви балакаєте.* Лохв. у.

Гамсе́л, ла, *м.* Ироническое название, даваемое черноморцами жителям Таврической губ. Черном.

Гамсели́ти, лю́, ли́ш, *гл.* Колотить бить, ударять. *Як почне тебе истиком гамселить, то будеш знать, як дратувать.* Екатериносл. у. *По столу кулаком гамселить.* Мир. ХРВ. 196. *У виски гамселило як обухом.* Мир. ХРВ. 266.

Гамува́ння, ня, *с.* Усмирение, укрощение, успокоение, удерживание. *Той давно вже їздив по табору, гамуючи козацтво, тільки од його гамування іще гірш підіймавсь гомін.* К. ЧР. 209.

Гамува́ти, му́ю, єш, *гл.* Удерживать, останавливать, укрощать, усмирять, успокаивать. *Кров гамую,—з носа йде.* Уман. у. *Гамуй йому козаків,*

коли полковницький пірнач у судді. К. ЧР. 322.

Гамува́тися, му́юся, єшся, *гл.* Удерживаться, останавливаться, успокаиваться. Аф. 354.

Гаму́з, зу, *м.* 1) Мякоть, мязга. 2) **Потрощи́ти на гаму́з.** Разбить в дребезги. *Потрощили їм ноги на гамуз.* ЗОЮР. *3) **З усі́м га́музом.** Со всеми пожитками. Сл. Нік. І. 76.

Га́музом, *нар.* Все вместе, сполна. *Забрав гамузом, нічого не оставив.* Екатериносл. г. *Ну, я скажу гамузом ціну за всю роботу.* Лубен. у.

Гаму́ла, ли, *ж.* 1) Каша из яблок с медом. Борз. у. 2) Полужидкая масса, клокочущая в сопках. Черном. 3) Неудавшееся жидкое кушанье, сделанное слишком густым, подобным киселю,— напр., о борще, о галушках. Переясл. у.

Гаму́лець, льця, *м.* Узда. **Гаму́лець упра́вити.** Надеть узду, переносно: смирить, обуздать. *Шкода відбрикуватись!.. Ми вправимо гамулець вам.* К. ПС. 55.

Га́на, ни, *ж.* Порицание, бесчестие, поношение, стыд. Желех. **Завдава́ти, зроби́ти га́ну.** Хулить, охулить.

Га́нде, *нар.* Там. Вх. Лем. 402.

Гандéвери, рів, *м. мн.* Шаровары из **саéти.** (Запорожці) *наїздять у Богуслав на ярмарок та в саєтових штанях, чи то в гандеверах, кидаються було у цебер з дігтем.* О. 1861. XI. 31.

Га́ндель, гандлюва́ння и пр.=**Ге́ндель** и пр. О. 1862. I. 71.

***Гандж, джу,** *м.*=**Га́нджа́.**

Га́нджа́, жі, *ж.*=**Ґа́нджа́.**

Ганджа́р, ру, *м.* Широкий татарский кинжал. *Татарина в-пень стинає, бунчук, ганджар, лук довжезний, ворон коня відбірає.* Млак. 76.

Га́ндзя, зі, *ж.* Название коровы. Kolb. I. 65.

***Гандлюва́ти, лю́ю, єш,** *гл.* Торговать, барышничать.

***Гандля́р, ра́,** *м.* Барышник, торговец, маклер. *А може то був гандляр, котрому професор торік продав корову.* Франко.

***Гандраба́стий, та, те.** Долговязый, нескладный. *Дочка у його негарна була—гандрабаста якась, довга та худа.* Звен. у., Пальчик. Ефр.

Га́ндри би́ти. = **Ба́йдики би́ти.** Желех.

***Гане́ба, би,** *ж.*=**Гане́тьба, Ганьба́.**

Гане́бне, *нар.* = **Гане́бно.** *Ганебне зневажали.* Шейк.

Гане́бний, а, е. Позорный, бесчестный, постыдный.

Гане́бність, ности, *ж.* Позор.

Гане́бно, *нар.* Позорно, постыдно.

Гане́тьба, би, *ж.* Сильное порицание, поношение, стыд. *Її тільки ганетьбою і можна придавити.*

Га́нжа, жі, *ж.*=**Га́нджа́.** *Коняка не має ніякої ганжі.* Рк. Левиц.

Гани́ба, би́, *ж.*=**Гане́тьба.** *А сам в убожестві, в ганибі.* МВ. II. 43. *Було куди ні підуть мої дочки і поденно робити, або що, ніколи ганиби не чути.* Г. Барв. 294.

Га́ниж, жу=**Га́нус.** Вх. Пч. II. 34.

Га́нити, ню, ниш, *гл.* 1) Порицать, укорять, бранить. 2) Злословить, порочить, поносить, бесчестить. *Служив Москві, Іване, а вона ж його гане.* Ном. № 669.

Гани́бний, а, е. 1) = **Гане́бний.** 2) В презрении находящийся. *Сама бідна і ганібна.* МВ. (О. 1862. I 96).

Га́нок, нка и пр.=**Ґанок** и пр.

Га́нус, су, *м.* Анис. Левч. 1.

Ганусі́вка, ки, *ж.* Настойка на анисе, анисовка. *Хазяйка пляшку ухопила, що ганусівка в їй була.* Алв. 18.

Ганусковий, ганусо́вий, а, е. Анисовый.

Гану́ти, ну́, не́ш, *гл.* Смекать, догадываться. *Ганути на кого.* Угор.

Га́нца, ци, *ж.* Кляча. Вх. Зн. 9.

***Ганч, чу,** *м.* = **Га́нджа́.**

Ганча́рь, ря́, *м.*=**Гончарь.**

Ганчі́рка, ки, *ж.* 1) Тряпка, тряпица, ветошка, стирка. *Святая Покрівонько, покрий голівоньку хоч ганчіркою, аби я була жінкою.* Ном. № 493. *Зітри ганчіркою стіл, та не тією, а чистенькою.* Харьк. 2) Грязное старое платье. *Чого це ти в таку ганчірку убралась?* Ум. **Ганчі́рочка.** Ув. **Ганчі́рище.** Аф. 354.

Ганчіри́на, ни, *ж.*=**Ганчі́рка.**

Ганчі́рник, ка, *м.* Тряпичник. Желех.

Ганчі́рочка, ки, *ж.* Ум. от **ганчі́рка.**

Ганчі́рря, ря, *с. соб.* и **ганчіря́ччя, чя,** *с. соб.* Тряпье. Черниг. *З вікон замість шибок визирає ганчірря.* Мир. Пов. II. 83.

Ганчі́рчище, ща, с. Ув. от **ганчі́рка.**

Ганчіря́ний, а, е. Тряпичный. Константиногр. у.

Ганьба́, би́, *ж.* 1) Позор, бесчестие, стыд, поругание. *Ганьбою не візьмеш, так силою діймеш.* Ном. № 3892. 2) Порицание. *Тим тільки ганьба йому, що иноді чарку вип'є.* Лебед. **Ганьбу́ да́ти—кому́.** Выразить порицание. Ном. № 6820. *Я парубку ганьби не даю.* МВ. II. 125. *Ні хвали, а ні ганьби я не сплітаю твоїй пустині.* Шевч. 441.

Ганьби́ти, блю́, би́ш, *гл.*=**Га́нити.** *Нащо ганьбити чоловіка?* Камен. у.

Ганьби́тися, блю́ся, би́шся, *гл.* 1) Быть порицаемым, хулимым, порицаться, хулиться. 2) Стыдиться. Угор. *3) Срамиться.

Ганьбли́вий, а, е. 1) = **Гане́бний.** 2) Стыдливый. Угор.

Ганьбли́во, *нар.*=**Гане́бно.**

Ганьбува́ти, бу́ю, єш, *гл.* 1)=**Га́нити, ганьби́ти.** *Гарна дівка, ганьбувати ні за яку роботу не можна.* Г. Барв. 384. 2)—**ким.** Браковать, порочить, презирать. *Дівка ганьбує ним.* Черк. у. *Да чого, мила, смуткуєш, чи моєю маткою ганьбуєш?* Чуб. V. 690. 3) Жить бесчестно. *Судив мені бог та й п'яниченьку мужа, що він п'є і ганьбує, та ще й дома не ночує.* Нп.

***Г(ґ)аньджува́ння, ня,** *с.* Браковка. Сл. Дубр.

Га́нька, ки, *ж.* Снаряд, которым гонят рыбу. Мнж. 178. То же, что и **бовт?**

Ганяни́на, ни, *ж.* Разгон. *Тепер у нас, як приїхали з Петенбурху пани, так така коням ганянина, що куди тут.* Мелит. у. Слов. Д. Эварн.

Ганя́ння, ня, *с.* Беготня. *Одно ганяння з ранку й до ночі.*

Ганя́ти, ня́ю, єш, *гл.* 1) Гонять, понуждать к ходу. *Хлопці раз-у-раз сюди ганяють волів до водопою.—Його й наняв левади доглядати, проклятих горобців та гав ганяти.* Гліб. 2) Гонять, преследовать, травить, сгонять. *Ганяють, як солоного зайця.* Ном. № 10071. *У хаті—хоч вовків ганяй,—холодно.* Ном. № 638. 3) Много бегать в хлопотах, суетиться. *Цілісенький день ганяв сьогодня і нічого не пощастило зробити.—Чого ти ганяєш як навіжений?* *4) Но́ситься, бегать без дела. *Де це ти ганяєш цілий день, хлопче?!* Херс. Нік. 5) Гоняться, добиваться, искать. *За великою добиччу ганяє.* Макс. (1849). 31.

Ганя́тися, ня́юся, єшся, *гл.* Гоняться. *Ганялись наші батьки по низових степах за білорогими сугаками.* К. ЧР. 213.

Га́пка, ки, *ж.* 1) Петля из проволоки для застегивания платья. 2) Задница. К. ЦН. 223. *3) Девка-простофиля; о женщине: деревенщина.

Гапли́к, ка́, *м.* Проволочный крючок для застегивания платья. **Утя́ти до гапликі́в.** Сделать что-либо некстати, невпопад. Ном. № 12469. *Утяв до гапликів.* Котл. МЧ. 460.

Гаплико́вий, а, е и гапли́чний, а, е. Относящийся к **гапли́ку.** *Гаплична петелька.* Сделанный на крючках. *Гапликова жилетка.*

Гапличо́к, чка́, *м.* 1) Ум. от **гапли́к.** 2) Род узора в вышивке. КС. 1893. V. 278.

Гаптари́ха, хи, *ж.* Жена золотошвея.

Гапта́рка, ки, *ж.* Золотошвея. Аф 355.

Гапта́рство, ва, *с.* Искусство вышивать золотом, золотошвейство.

Гапта́рський, а, е. Относящийся, принадлежащий золотошвею, золотошвейский. *Це гаптарське діло.*

Гапта́рь, ря́, *м.* Золотошвей.

Гаптарюва́ти, рю́ю, єш, *гл.* Быть золотошвеем. *Він уже десять год гаптарює.*

Гапто́ваний, а, е. Вышитый, расшитый золотом или серебром. *Комір і поли гаптовані золотом.* К. ЧР. 102.

Гаптува́ння, ня, *с.* 1) Вышивание золотом или серебром. 2) Вышивка золотом или серебром.

Гаптува́ти, ту́ю, єш, *гл.* 1) Вышивать золотом или серебром. *Шовком шила, злотом гаптувала.* Рудч. Чп. 190 2) Иногда употребляется и в значении просто вышивать. *Нехай же шиють, шовком гаптують.* Метл. 3) **Сте́жку гаптува́ти.** Направлять путь. *Треба ж*

роспитатись, куди прямувати, яким трахтом стежку гаптувати.

***Гар, га́ру,** *м.* Гарь. Сл. Нік.

Гараба́кати, каю, еш, *гл.* Орать, горланить. Желех.

І. Гара́зд, *нар.* 1) Ладно, хорошо. *«Приходьте сьогодня до мене!»—Гаразд!* 2) Хорошо. *Ей, чи гаразд, чи добре наш гетьман Хмельницький починив, що з ляхами із мостивими у Білій Церкві замирив?* АД. II. 110. *Не журись, каже, дівко,—все гаразд буде.* Рудч. Ск. II. 44. 3) Хорошо, достаточно, как следует, надлежащим образом. *Не найшов гаразд шляху.* Ном. № 667. *Сам ти гаразд не тямиш, що робиш.* Ком. Р. II. 3. *І ви, плебеї-гречкосії, і ви молилися, та вас ніхто не милує. Не вміють вас і помилувать гаразд.* Шевч. 609. 4) Счастливо, благополучно. *Як усе дома буде гаразд, то може і прийду.* 5) Очень. *Гаразд таки причарувала і його до себе.* Стор. МПр. 70. *6) Восклицание, лозунг: Держись, будь наготове! Ум. **Гаразднéнько.** *Сонечко гаразденько обитріє.* Сим. 201.

ІІ. Гара́зд, ду, *м.* 1) Добро, счастье, благополучие. *Чоловікові мило згадати про давні свої гаразди.* Федьк. *Я гаразду не зазнала, та вже й не зазнаю.* Гол. I. 263. *Живуть собі люде у добрі та в гаразді.* 2) **Гаразди́=Доста́тки.** Шух. I. 104. 3) **На гара́зд.** К добру, кстати. *Чи буде це на гаразд?*

Гаразднéнько, *нар.* Ум. от **І. Гара́зд.**

Га́рак, ку, *м.* Ром. МУЕ. I. 110.

Гарамі́й, мія, *м.* Обманщик (о евреях). ЕЗ. V. 151.

***Гарантóваний, а, е.** Гарантированный. Сл. Нік.

***Гарантува́ти, тую, єш,** *гл.* Гарантировать. Сл. Нік.

Гара́п, па, *м.*=**Ара́п.**

Гара́па, пи, *ж.*=**Гара́пник.** Драг. 277.

Гарапі́й, пія́, *м.* = **Гара́пник.** *Він його як учеше гарапієм по спині!* Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Гара́пник, ка, *м.* Плеть, арапник. Рудч. Ск. II. 183. Шух. I. 292 *Гарапник тройчатий.* Г. Арт. (О. 1861. III. 105).

Гарасі́вка, ки, *ж.* Узкая красная шерстяная ленточка. Гарусная лента Желех. Гол. Од. 54, 47. О. 1862. II. 9.

Гарасікува́тися, ку́юся, єшся, *гл.* Браниться, спорить. Вх. Зн. 9.

Гара́ч, чу, *м.* Дань, подать (хану).

***Гаращо—?** *Гаращо все загарбали собі в руки!* Неч.-Лев. «Кайдашева сім'я», 1887, стр. 168.

Га́рб, бу, *м.* Большой крюк, багор. Морд. **З га́рбом.** С лишком. *До Петриківки буде добрих сім верстов з гарбом.* Новомоск. у.

Гарба́, би́, *ж.* 1) Большая телега на высоких колесах, арба. Мкр. Н. 2) Телега на двух колесах. О. 1862. V. Кух. 37. Ум. **Гарби́чка.** *Тією гарбичкою я по сіно їздив.* Екатериносл. у.

Гарба́жійка, ки, *ж.* Лук-сеянец. Херс.

Га́рбання, ня, *с.* Захват, грабеж. *Гарбання чужої предківщини.* К. XII. 133.

Гарба́р, ру, *м.* Крик, шум, гам. *Там у хаті гарбар.* НВолын. у.

Гарбари́ха, хи, *ж.* Жена скорняка. Правоб.

Гарба́рня, ні, *ж.* Кожевенный завод Правоб.

Гарба́рство, ва, *с.* Скорнячество. Правоб.

Гарба́рський, а, е. Принадлежащий, свойственный скорняку. Правоб.

Гарбарува́ти, ру́ю, єш, *гл.* Кричать, шуметь. *У корчмі там гарбарують.* НВолын. у.

Гарба́рь, ря, *м.* Скорняк, кожевник. Гол. Од. 41.

Гарбарюва́ння, ня, *с.*=**Гарба́рство.**

Гарбарюва́ти, рю́ю, єш, *гл.* Заниматься, промышлять скорнячеством, скорнячить. Правоб.

Га́рбати, баю, єш, *гл.* Грабить, захватывать, забирать. *Червінці до себе гарбай.* Шевч. 284.

Гарбачі́й чія́, *м.* Рабочий из артели пастухов овец, заведывающий **гарбо́ю** с припасами,—исполняющий обязанности эконома и повара. О. 1862. V. Кух. 37.

Гарби́чка, ки, *ж.* Ум. от **гарба́.**

Гарбо́вий, а, е. Относящийся к арбе, ей принадлежащий. *Скрип коліс гарбових.* К. МБ. XI. 142.

Гарбу́з, за́, *м.* 1) Тыква, Cucurbita maxima. 2) **Да́ти гарбуза́.** Отказать сватающемуся. *Сватало її багато парубків, так вона всім гарбуза давала.* Чуб. II. 92. **Покуштува́ти, взя́ти, з'їсти гарбуза́.** Получить отказ при сватовстве. Ном. № 8976. Ум. **Гарбузе́ць.** Ув. **Гарбузи́ще, гарбузя́ка.**

Гарбузеня́, ня́ти, с. Шутливо: маленькая тыква. Ум. **Гарбузеня́тко.** *Ой казав ти, вражий сину, що гарбузенятко,—як я тобі втелющила,—помагав і батько.* Грин. III. 680.

Гарбузе́ць, зця́, *м.* 1) Ум. от **гарбу́з.** 2) *Мн.* Семена из тыквы.

Гарбузи́ще, ща, *м.* Ув. от **гарбу́з.**

Гарбузі́ння, ня, *с.* Тыквенные стебли и листья.

Гарбузо́вий, а, е. Тыквенный. *Гарбузовий огуд.* Ном., стр. 296.

Гарбузя́, зя́ти, *с.*=**Гарбузеня́.** *Дурний бойко, не видів огірків, та й каже, що то гарбузята.* Фр. Пр. 102.

Гарбузя́ка, ки, *м.* Большая тыква. *Вид—як волоський гарбузяка.* Г. Барв. 427.

Гарбузя́чий, а, е=**Гарбузо́вий.**

Гарга́ла, ли, *ж.* Сосуд для ношения воды. Угор.

I. Гарга́ра, ри, *ж.* Сварливая баба. *Стара гаргара.* Ном. № 13620.

***II. Гарга́ра, ри,** *ж.* Просторное помещение, сарай, комната. *Була це спора гаргара синькою розмальована з зеркалом у золоченій рамі.* Лепкий.

Га́рд, ду, *м.* 1) Ряд перегородок или загородок в воде для ловли рыбы. Браун. 17. МУЕ. I. 43. 2) Перегородка поперек реки из камней. КС. 1882. V. 348. 3) Рыболовный завод. Аф. 355. *Було тобі б, пане Саво, гард не руйнувати.* Чуб. V. 966.

Гардаджи́й, джія́, *м.* Мастер, устраивающий **гард 3.** МУЕ. I. 43, 36.

Гардама́н, ну, *м.* Крепкая водка. *Напившися гардаману, пійшов бим гуляти.* Гол. III. 204.

Гардема́н, ну, *м.*=**Гардама́н.** *Напилам ся гардеману.* Чуб. IV. 513.

Гардеро́ба, би, *ж.* Гардероб. Сл. Нік.

Гардибу́рка, ки, *ж.*=**Карто́пля.** Solanum tuberosum. Вх. Пч. II. 36.

Гардівни́чий, чого, *м.* Надзиратель за рыболовнями. Рудч. Чп. 246.

Гардови́на, ни, *ж.*=**Гордови́на.** ЗЮЗО. I. 141.

Гардува́ти, ду́ю, єш, *гл.* 1) Запруживать. *Гардувати у ставку воду.* Лубен. у. 2) Быть перевозчиком. 3) Находиться. *До лісу почвалав, де гардував Евандр з попами.* Котл. Ен. V. II.

Гаре́ль, ля, *м.*=**Гарі́ль.**

Гаре́м, му, *м.* 1) Гарем. *Роскошуй в своїх гаремах.* Шевч. 613. *Гареми мусульманські забреніли дівчатами вродливими й жінками.* К. МБ. XI. 152. 2) От двадцати до тридцати соединенных плотов сплавного дерева **(тальб),** идущих один за другим. Шух. I. 181.

Гаре́мний, а, е. Гаремный. *Гаремна неволя.* К. ПС. 46.

Гаре́мник, ка, *м.* Многоженец, имеющий гарем. К. МБ. III. 259.

Гаре́мниця, ці, *ж.* Гаремница, гаремная жена или наложница. *Усіх жінок, усіх своїх гаремниць порозсилав Осман, куди схотіли.* К. МБ. XI. 156.

Га́рець, рця, *м.* Гарнец. Ум. **Га́рчик.** Грин. II. 147.

Гаре́шт, ту, *м.* и пр.=**Аре́шт** и пр.

Гари́кало, ла, *м.* и *с.* Ворчун, придира. *Оцей (или оце) мені гарикало остогид!*

Гари́кання, ня, *с.* Ворчание, придирчивость.

Гари́кати, каю, єш, *гл.* Ворчать, делать постоянные внушения, придираться. *Ви нічого не робите, бо нема на вас кому гарикати.*

Гари́катися, каюся, єшся, *гл.* Спорить, ссориться, перебраниваться. *Вони тільки й роблять, що гарикаються увесь день.*

Гари́кнути, кну, неш, *гл.* Сказать сердито, огрызнуться. *Ат, живеться!—гарикнула стара, мов у розбитого дзвона вдарила.* Мир. Пов. II. 46.

Гарі́кливий, а, е. Ворчливый. *Стара гарікліва баба.* Мир. Пов. II. 42.

Гарі́ль, ля, *м.* Крошка, пылинка, мелкая часть. Аф. 356. **А ні гарі́ля.** Решительно ничего. Ном. № 1923.

Гарка́вець, вця, *м.* Картавый человек.

Гарка́вий, а, е. Картавящий, картавый. Левч. 72.

Гаркáвити, влю, виш, *гл.* Картавить.

Гаркáвка, ки, *ж.* Картавая женщина.

Гаркáво, *нар.* Картаво.

Гаркáти, кáю, єш, *гл.* Картавить. Левч. 27.

Гаркебýз, за, *м.* Аркебуза, пищаль. *Німецькі гаркебузи.* К. ЧР. 38, 423.

Гаркóта, ти, *ж.* Картавость.

Гаркýн, нá, *м.* 1) Ворчун. 2)=**Гаркýша.**

Гаркýша, ші, *об.* Картавый, картавая. Левч. 27.

Гарлúкати, каю, єш, *гл.* Плохо петь. Вх. Лем. 402.

Гáрма-дáрма, *нар.* Напрасно, без всякого повода. *Напався на мене гарма-дарма. Причепився гарма-дарма, задивився, що я гарна.* Нп.

Гармáн, ну, *м.* 1) Ток, где молотят хлеб катком или возя по хлебу повозку с тяжестью; также и хлеб, разложенный на току для такой молотьбы. *Сиділи у хаті, поки дощ пішов, залив їх гарман, а вони усе убуваються. Вони тоді до його, аж його вже половина у яру.* Грин. I. 188. *Наслали... гарман, погарманились трохи, а то оставили на завтра.* Грин. I. 87. 2) **Ходúти в гармáні** (о лошадях). Молотить. *Цих коней не можна брати, бо вони в гармані тепер ходять.*

Гармáнити, ню, ниш, *гл.* Молотить лошадьми или волами, запряженными в каток или в повозку с тяжестью. *У нас горох не молочений, чачавиця не гарманена.* Мил. 157.

Гармáнка, ки, *ж.* Каток, которым молотят. Славяносерб. у.

Гарманувáння, ня, *с.* Молотьба хлеба лошадьми, запряженными в каток или повозку с тяжестью.

Гарманувáти, нýю, єш, *гл.*=**Гармáнити.** *Гарманує́м, в мішки набірає́м.* Грин. III. 566.

Гармасáрь, ря́, *м.* Жеребец. Желех. Вх. Зн. 9. *Хот. Нік.

Гармáта, ти, *ж.* 1) Пушка. *З гармати стріляли.* Шевч. 232. *Як став місяць серед неба,—ревнули гармати.* Шевч. 53. *Лід кріпкий, хоч гармати коти.* Ном. № 13436. 2) **Військовá гармáта.** Артиллерия. Ум. **Гармáтка, гармáточка.** *Стрельнули... з гарматки.* Чуб. II. 35.

Гарматíй, тія́, *м.*=**Гармáш.** Желех.

Гармáтка, ки, *ж.* 1) Ум. от **гармáта.** *2) Сигнальная пушка. 3) Фигура в игре в **скраклí.***

Гармáтний, а, е и **гармáтній, я, є.** 1) Пушечный. *Ой буде розмова, гарматняя рада.* Песня. *Гармартній гук.* К. ЦН. 252. *Із королем гарматнім боєм бився.* К. ЦН. 171. 2) Укрепленный пушками. *Гарматний замок.*

Гармáтня, ні, *ж.* Арсенал.

Гармáточка, ки, *ж.* Ум. от **гармáта.**

Гармáш, шá, *м.* Артиллерист, пушкарь. *Гей, гармаші! озвітесь із гармат!* К. ПС. 15.

Гармáшний, а, е. Артиллерийский.

Гармúдер, ру, *м.* Шум, крик, тревога, беспорядок, смятение. *Гармидер, галас, гам у гаї.* Шевч. 334. *Стук, гармидер,—свистять, кричать, голосить сопілка.* Г. Арт. (О. 1861. III. 103).

Гармúдерник, ка, *м.* Производящий беспорядок, неугомонный человек, дебошырник.

Гармидерувáння, ня, *с.* Дебоширство.

Гармидерувáти, рýю, єш, *гл.* Шуметь, дебоширствовать. *Не гармидеруйте но та слухайте, що каже старшина.* НВолын. у.

Гармизá, зи́, *м.* Гарнизонный солдат. *Чемеричка наряжалась в руб'я, як циганка, а усатим гармизою Криниха Улянка.* Мкр. Н. 40.

Гармíдер, ру, *м.* и пр.=**Гармúдер** и пр.

Гармонíйний, а, е. Гармонический. Желех.

Гармóнія, нії, *ж.* 1) Гармония. *І гармонія, і сила,—музика та й годі!* Шевч 214. 2) Музыкальный инструмент: гармоника.

Гарнасúтися, шýся, сúшся, *гл.* 1) Возиться, барахтаться, драться Вх. Лем. 402. 2) Комкаться, мяться. Вх. Лем. 402.

Гарнáсся, ся, *с.* Смятая, скомканная солома, трава, вообще скомканные, смятые вещи. *Саме гарнасся,—доброї трави нема.* Вх. Лем. 402.

Гарнасувáтися, сýюся, ешся, *гл.*=**Гарнасúтися.** Вх. Лем. 402.

***Гарнéнький, а, е.** Хорошенький. Сл. Нік.

Гарне́нько, *нар.* Хорошенько. Сл. Нік.

Га́рнець, нця, *м.* 1)=**Га́рець.** *Наварила гарнець бобу.* Чуб. V. 1140. 2) Мера жидкости. *Взяли собі гарнець меду, та й на дощі сіли.* Чуб. V. 1016.

Га́рний, а, е. Хороший, красивый, пригожий. *З гарної дівки гарна й молодиця.* Ном. № 9004. *Гарна, як квітка гайова.* Ном. № 8425. *Плакали і молоді очі за ним, за його гарною вродою.* МВ II. 11. *Не те гарне, що гарне, а що кому подобається.* Посл. *Гарна пісня. Гарна година.* ***Га́рні в рису́нках.** Красивые, прекрасные очертаниями. *Верх дубових обкладів вісіли дорогоцінні макати й гобеліни, шляхетні в красках, гарні в рисунках.* Лепкий. Ум. **Гарне́нький, гарне́сенький.** *Гарненький голосок, та чортова думка.* Рудч. Ск. I. 18.

Гарни́к, ка́, *м.* Работник при возах Левч. 135.

Гарні́йшати, шаю, єш, *гл.*=**Гарні́шати.**

Гарні́сінький, а, е. Очень хороший, очень красивый. Левиц. I. 314.

Гарні́сінько, *нар.* Очень хорошо, очень красиво. *Господи, як гарнісінько та веселісінько було.* О. 1862. IX. III.

Гарні́ти, ні́ю, єш и **гарні́шати, шаю, єш,** *гл.* Делаться красивее, хорошеть.

Га́рно, *нар.* Хорошо, красиво. *Як гарна молодиця, то гарно й подивиться.* Ном. № 9003. *Бачуть сестру гарно вбрану.* Pauli. II. 11. *Гарно грає.* Рудч. Ск. II. 5. *Царь подякує гарно.* Рудч. Ск. II. 12. Ум. **Гарне́нько, гарне́сенько.** *Поцілуись гарненько.* Чуб. III. 44.

Гарню́к, ка, *м.* Красавец. Аф. 356.

***Гарню́ній, я, є**=**Гарні́сінький.**

Гарню́сінький, а, е=**Гарні́сінький.** *Сам гарнюсінький же, як линок.* Г. Барв. 234.

Гарню́сінько, *нар.*=**Гарні́сінько.**

Гарню́чка, ки, *ж.* Красавица. Аф. 356.

Гарпуле́ць, льця́, *м.* Кол с железным наконечником, привязанный к веревке, другой конец которой прикреплен к плоту; служит для остановки плота, для чего вбивается в берег. Черк у.

Га́рт, ту, *м.* 1) Закал, закалка. *Гарт твердий дав коваль.* НВолын. у. Кроме прямого значения, **да́ти, завда́ти га́рту,** значит еще: задать кому. Ном. № 4180. *Дамо їм гарту.* Рудч. Ск. II. 123. *Дасть він вам гарту.* Св. Л. 283. *Як поспіє пшеничка* (=кукуруза), *то собаки дадуть їй гарту.* Кролев. у. *2) Сила, крепость. *3) Жесткий порошок для чистки металла. *4) Перегар металлический. *5) Свинцово-оловяная масса для типогр. шрифта. Сл. Нік.

***Гартівни́й, а́, е́.** Закалочный. Сл. Дубр.

Гартівни́чий, гартовни́чий, чого. Производящий закалку.

Гарто́ваний, а, е. Закаленный, каленый. *Списи гартовані.* Шевч. 645.

Гартовня́, ні́, *ж.* Печь для обжигания кирпичей. НВолын. у.

Гартува́ння, ня, *с.* Закаливание.

Гартува́ти, ту́ю, єш, *гл.* Закалять. *Гартувати залізо.* Чуб. I. 46. *Шабельки гартують.* Шевч. 131. *Бідуючи, серце собі гартували.* О. 1862. III. 25.

Гартува́тися, ту́юся, єшся, *гл.* Закаляться. Аф. 356.

Гарува́ти, ру́ю, єш, *гл.* 1) Запрашивать (цену, вознаграждение). *Як що не дуже багато будуть гарувати, то й поступайтесь: там рублів п'ять, ну, хоть і десять, то вже давайте, а як що зацурують як дурень за батька, то йдіть у друге місто.* ХС. VII. 421. См. **Гарува́ти.** 2) Тяжело, без отдыха трудиться. *Увесь вік гарував та загарував собі тільки п'ядь землі та домовину* (К. П Михальчук). **Чекай, терпи, не доїж, не допий, заробляй, гаруй, як той віл у плузі.* Борд. 81.

Гару́ка, ки, *об.* Сварливый человек Вх. Зн. 9.

Гарука́тися, ка́юся, єшся, *гл.* Ссориться, браниться Вх. Зн. 9.

Га́рфа, фи, *ж.* Арфа. *По-під воріт-ми в гарфу грав.* Млак. 73.

Гарцівни́к, ка́, *м.* 1) Ездок на лошади. 2) Шалун. 3) Плясун.

Гарцівни́ця, ці, *ж.* 1) Шалунья. *На всю губу гарцівниця в людях і в господі.* Мкр. II. 30. 2) Плясунья.

Гарцьо́вий, а, е. Вмещающий в себе гарнец. *Гарцьове відерко.*

Гарцюва́ння, ня, *с.* 1) Скачка на лошадях, ристание, гарцование. 2) Бега-

нье, скачки, шалости. 3) Пляска усердная.

Гарцюва́ти, цю́ю, єш, *гл.* 1) Скакать на лошадях, наездничать, рыскать, гарцовать. *На вороному коні гарцюєм.* Шевч. 312. *Батько веде того коня за недоуздок, а він так гарцює, копитами землю вибиває.* Рудч. Ск. II. 112. 2) Бегать, скакать, шалить. *Як хочете гарцювати, так ідіть на двір.* Кобел. у. *Іще сами як дівували та з хлопцями як гарцювали.* Котл. Ен. III. 50. *Бабина знай цілу ніч гуляє з хлопцями та крутиться і не раз так бувало, що гарцюючи і мички попалить.* Рудч. Ск. II. 54. 3) Танцовать. Рудч. Ск. I. 75. *Ріжуть скрипки і бандури, дівчата гопцюють; хлопці, піт аж ллється з шкури, коло їх гарцюють.* Г. Арт. (О 1861. III. 102).

Гарч, ча, *м.* Черная гадюка, Pelias berus. Желех.

Гарча́ння, ня, *с.* 1) Ворчание (о собаке). 2)=**Гари́кання.**

Гарча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* 1) Ворчать. *Собака гарчить.* Рудч. Ск. I. 18. *Чия б гарчала, а твоя б мовчала.* Ном. № 3481. 2)=**Гари́кати.**

Га́рче, чя, *с.*=**Гарч.** Вх. Зн. 9.

Га́рчик, ка, *м.* Ум. от **га́рець.**

***Гарчли́вий, а, е.** Ворчливый. Сл. Нік.

Гарька́вий и пр.=**Гарка́вий** и пр.

Гарюва́ти, рю́ю, єш, *гл.* Шалить. Лохв. у. Мил. 61.

Гарю́кало, ла, *м.* и *с.* **гарю́кання, ня,** *с.*, **гарю́кати,-ся, каю,-ся, єш,-ся,** одн. в. **гарю́кнути, кну, неш,** *гл.*=**Гари́кало, гари́кання, гари́кати, ся, гари́кнути.** *З тими наймичками треба все гарюкатись, сваритись.* Левиц. I. 475.

***Гаряря́!** *межд.* Ату его! Лови его! Пир. у., Кононівка.

I. Гаря́ч, чу́, *м.* Сбитень. *Дуже змерз був, а як напився гарячу, то й зігрівся.* Екатериносл. (Залюб.).

II. Гаря́ч, ча, че. Краткая форма от **гаря́чий.** *Лучче мені, моя мати, гаряч камінь їсти.* Чуб.

Гаряче́, *нар.* 1) Горячо, жарко. *І сюди гаряче, і туди боляче.* Ном. № 8051. 2) Пылко, горячо.

Гаря́чий, а, е. 1) Жаркий, горячий. *Гарячий борщ. Гарячий комин.* Рудч Ск. II. 166. *Умила личенько гарячою сльозою.* Мет. 48. **Гаря́чого са́ла за шку́ру зали́ти.** Задать кому, причинить мучения. 2) Пылкий, вспыльчивый, горячий. *Гарячий чоловік.* 3) Разгоревшийся, вспотевший. *Воли пристали,—може ти їх водою напоїв гарячих?* Рудч. Ск. II. 135. 4) *=**Гаря́ч I.** *В баклагах гарячий носять.* Котл. III. 44. 5) **Гаря́чий час.** Горячее время, недосуг. 6) **На гаря́чому вчи́нку.** На месте преступления, по горячим следам. *Злапати на гарячому вчинку.* Ном. № 7439.

Гарячи́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Разгорячать. *Варенуха почала його гарячити.* Левиц. I. 281.

Гарячі́ти, чі́ю, єш, *гл.* Становиться горячим, жарким. *Сонце підбилось—на дворі гарячіє.*

Гаря́чка, ки, *ж.* 1) Жар, горячка. *На гарячку лежить.* Ном. № 8136. 2)=**Гаря́ч** (Сбитень). Правоб.

***Гарячко́вий, а, е.** Горячечный. **Гарячко́ва пра́ця.** Лихорадочная работа. Сл. Нік.

Гарячкува́ти, чку́ю, єш, *гл.* Пороть горячку. *Я гарячкую, гарячкую—де воно ділися сокира та долото, аж воно украв хтось.* Волч. у.

***Гарячкува́тий, а, е.** Вспыльчивый. Сл. Яворн.

Гаря́чник, ка, *м.* Сбитеньщик. *Він був гарячник, усе було у нас гаряч продає.* Верхнеднепр. у. (Залюб.).

Гарячосе́рдий, а, е. Вспыльчивый, жестокосердный. К. Кр. 30.

Га́с, су, *м.* Керосин. Лохв. у.

Гаса́ння, ня, *с.* Бегание, прыгание.

Гаса́ти, са́ю, єш, *гл.* 1) Бегать, прыгать, метаться, усердно танцовать. *Гасав і я як божевільний по степах за кабардою.* К. ЧР. 94. *«Сіль сиплеться з кишені, сіль!»—кажуть чумакові, а він гаса. «А вже,—каже,—мені не до солі, коли грають на басолі».* Ном. № 10076 *2) Носиться. *Гасає по полю мов на віжений.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Гаси́ло, ла, *с.* Щипцы для гашения свечей в церкви. Аф. 357.

Гаси́тель, ля, *м.* Гаситель, гасильщик. К. Бай. 7.

Гаси́ти, гашу́, сиш, *гл.* Тушить, гасить. *Гасити свічку. Стала діброва палати, палати... взяли діброву гасити, коновками воду носити.* Чуб. III. 37.

***Гасі́вка, ки,** *ж.* Жестяная бутыль для керосина, бидон. *Наша гасівка на п'ять хунтів.* Крим.

Гасі́ння, ня, *с.* Погашение, тушение. Левиц. I. 360.

Га́ска, ки, *ж.* Молоток для разбивания кусков соли, вываренной на солеваренных сковородах. Вх. Зн. 49

Га́сло, ла, *с.* 1) Сигнал, знак. *Дав єси до бою гасло і грізна потуга встала.* К. Псал. 150. *Узяв мушкет, вистрелив на гасло.* КС. 1882. IV. 171. 2) Лозунг, пароль. ЗОЮР. I. 203. **«Стій! Гасло?».* Лепкий.

Гасло́вий, а, е. Сигнальный.

Га́сни́к, ка́, *м.* 1) = **Гасни́ця.** 2)= **Гаси́ло.** Вх. Лем. 402.

Га́сни́ця, ці, *ж.* 1) Керосиновая лампа. Нежин. у. Ум. **Гасничка.** *2) Банка для керосина. Кивщ.

Га́снути, ну, неш, *гл.* Угасать, потухать. *На вітрі свічка гасне. Гліла искра, тихо дотлівала на роспутті широкому, та й гаснути стала.* Шевч. 236 *Крізь верби сонечко сияє і тихо гасне... День погас і все спочило.* Шевч. 424. *Гаснуть очі.* Шевч. 224.

Гасну́ти, ну́, не́ш, *гл.* 1) Однокр. в. от **гаса́ти.** *2) Вспыхнуть, вырваться (о пламени). *З чого, питаєте, загорілось? Та з печі гаснуло, а тут поблизу солома.* Звен. у., с Пальчик. Ефр.

Га́спед, да и га́спид, да, *м.* 1) Ядовитый змей, аспид. *Гадюча в серці в вас отрута, отрута гаспеда лихого.* К. Псал. 132. 2) Бранное: дьявол, бес. *А ти гаспид проклятий!* Ув. **Гаспедю́ка.**

Га́спедів, дова, ве, га́спедовий, а, е, га́спедський, а, е и **га́спидовий, га́спидський.** 1) Аспидский, относящийся к ядовитому змею. 2) Бранное: дьявольский, бесовский. *Чого вже не роблю з тими гаспедовими схизматиками.* Стор. МПр. 80. *Гаспидський сину!* Ном. № 3558. *Куди вас враг несе до гаспидського сина?* Греб. 387.

Гаспедю́ка, ки, *об.* Ув. от **га́спед.**

***Гастролюва́ти, лю́ю, єш,** *гл.* Гастролировать. Сл. Нік.

***Гасу́ля, лі,** *ж.* Лампочка (керосиновая). Сл. Нік.

Гат, ту, *м.* и **га́та, ти,** *ж.*=**Га́тка.** *Та вже ж тая криниченька гатом загачена.* Рудч. Чп. 194. *А вже ж тая криниченька гатою загачена.* Чуб. V. 251.

Гатала́, *нар.* Вскачь, галопом. *Жид їздить або тюпки, або гатала.* Подольск. г.

Гатала́й, *меж.,* выражающее галопирование лошади. Желех.

Гатала́ти, ла́ю, єш, *гл.* Ездить, бежать вскачь, галопом. *Оця коняка, аби трохи захотів швидче їхати, зараз гаталає,—ні за що тобі не побіжить тлуса.* Подольск. г.

Гата́ман и пр.=**Ота́ман** и пр. Грин. III. 636.

Гателі́ти, лю́, лі́ш, *гл.* 1) С жадностью есть, пожирать. *А убогий ще й голодний... як припався гателити.* Рудан. I. 30. *2)=**Гати́ти 2, 3** и **4.**

Гатине́ць, нця́, *м.* Раст. Chenopodium Bonus Henrichus L. ЗЮЗО. I. 116.

Гати́ти, гачу́, тиш, *гл.* 1) Гатить, запруживать, мостить. *Мости мостили, греблі гатили.* Макс. (1849). 55. *Я греблю гачу.* Чуб. I. 127. *Хоч греблю гати* (Так много). Ном. № 7666. 2) Накладывать в большом количестве. *І на віщо стілько дров гатити в грубу?* 3) Бить, колотить, рубить. *Молотом гатити.* Гн. II. 49. *І ногами товче, і кулаками гатить.* Св. Л. 286. 4) Стрелять сильно; напр., из пушек. *Із рушниць стріляли, другі з муширів гатили.* Мкр. Н. 34.

Гати́тися, чу́ся, тишся, *гл.* 1) Гатиться, быть запруживаемым. 2) Биться, колотиться, рубиться. *Перше поперек гатиться сокирою* (дерево), *а потім на-з-укіс.* МУЕ. III 28.

Гати́нка, ки, *ж.* Миуск. окр. и **гати́ння, ня,** *с.* Гачение, запруживание.

Га́тка, ки, *ж.* Гать, небольшая плотина. *Од гатки до гатки ходить по Росі великий порон.* Левиц. I. 94. *Ой піду ж бо я ту гатку гатити, щоб добре було до дівчини ходити.* Ум. **Га́тонька, га́точка.** *Я до гаточки,—гаточка загачена, я до дівчини, — дівчина заручена.* Грин. III. 222.

***Гату́нок, нку,** *м.* Вид, сорт. Сл. Нік.

Гать, ті, *ж.*=**Га́та, га́тка.** Шух. I. 6. 180.

Га́фини, фин, *ж. мн.*=**Афи́ни.** Вх. Зн. 1.

Га́фт, ту, *м.* Вышивка золотом или серебром. *А наша сорочка з тонкого рубочка... шовком мережена, гафтом гафтована.* О. 1862. IV. 20. (Нп.).

Гафта́рь, ря́, *м.*, **гафтува́ння, ня,** *с.*, **гафтува́ти, ту́ю, єш,** *гл.* = **Гапта́рь, гаптува́ння, гаптува́ти.** Грин. III. 525.

Гаць-го-га! *меж.* Восклицание, натравливающее собак, то же, что и **кусі.** Kolb. I. 65.

Га́ч. Бранное слово в выражении: **Хай тобі́ гач!** Чорт с тобой.

Гача́, ча́ти, *с.*=**Лоша́.** Вх. Лем. 402. Ум. **Гача́тко.**

Гаче́чок, чка, *м.* Ум. от **гак.**

***Гачи́ти, чу́, чиш,** *гл.* Крючить, закрючивать. Сл. Нік.

Га́чі, чів, *м. мн.* Штаны: а) полотняные. Гол. Од. 14, 66; б) белые суконные. Шух. I. 120.

***Гачкува́тий, а, е.** Крючковатый. Сл. Нік.

Гачни́к, ка́, *м.*=**Очку́р.** Угор.

Гачо́к, чка́, *м.* Ум. от **гак.** Крючок. Шух. I. 226. *Скуй гачок на удку.* Левиц. I. 123.

Гачу́р, ра, *м.*=**Жеребе́ць.** Вх. Лем. 402. Ум. **Гачу́рик.** Вх. Уг. 232.

Гачу́ра, ри, *ж.* Трехлетняя кобыла, не имевшая лошат. Вх. Лем. 402. Ум. **Гачу́рка.** Вх. Уг. 232.

Гачу́рик, рика, *м.* Ум. от **гачу́р.**

Гачу́рка, ки, *ж.* Ум. от **гачу́ра.**

Гаше́ння, ня, *с.*=**Гаси́ння.** К. XII. 127.

Га́шка, ки, *ж.* Гадюка, змея. Желех. Вх. Зн. 10. *Мов та гашечка коло в'ється.* Федьк. *Тому мене* (ялицю) *тяжка печаль як гашечка обняла.* Млак. 108.

Гашу́рка, ки, *ж.* Ящерица. Вх. Лем. 402. См. **'Ящірка.**

Гая! *меж.* Крик, чтобы прогнать птиц, то же, что и **шугу́.** *Гая, гая в луги, райські пташки.* Чуб. III. 400.

Га́янка, ки, *ж.* Проволочка, замедление. *Пізно приїхали, бо трапилась гаянка: вісь зламалась.*

Га́яння, ня, *с.* Действие медлящего, медленность, медлительность. *Твоє гаяння до ладу не доведе.*

Га́яти, га́ю, єш, *гл.* 1) Замедлять, задерживать. *Ой матінко, та не гай мене! в велику дорогу виряжай мене!* 2) **Га́яти час.** Терять время, медлить. *Не гаймо щасної години.* Г. Барв. 192. *Побрались ми у Любчики, не гаявши часу.* МВ. II. 134.

Га́ятися, юся, єшся, *гл.* Медлить, мешкать. Рудч. Чп. 246. *Ой на, сину, коника—не гайся, щоб ти д того війська не зостався.* Лис.

Гвавт, ту, *м.*=**Гвалт.** Драг. 247.

Гвадже́ниця (=гладже́ниця), ці, *ж.*=**Те́рлиця.** Вх. Лем. 403.

Гвалт, ту, *м.* и пр.=**Ґвалт** и пр.

Гвардійо́нець, нця, *м.* Гвардеец. *Мене, дядьку, вибрали у гвардійонці.* О. 1861. VIII. 25.

Гва́рдія, дії, *ж.* Гвардия. *А паничів у гвардію.* Шевч. 417. *Царська гвардія.* Мир. ХРВ. 133.

Гва́рити, рю, риш, *гл.* Говорить. *Як бим не зробила, то бим не гварила.* Гол. I. 89.

Гвер, ра, *м.* Ружье. Федьк. I. 4.

Гви́нт, та́, *м.*=**Шруб.** Ум. **Гви́нтик.** *Чистив він ту рушницю і загубив маленького гвинтика.* Грин. II. 206.

Гвинто́вка, ки, *ж.* Винтовка. Стор. II. 12.

Гвізде́, дя́, *с. соб.* Гвозди. Шух. I. 88.

Гвізді́к, дка́, *м.* 1) Гвоздь. Ном. № 12909 2)=**Гак 2.** Вх. Пч. II. 25. Ум. **Гвізді́чок.**

Гвозди́к, ка, *м.* 1) Раст. а) Гвоздика, Dianthus. Вх. Пч. I. 10. (Вінки) *з гвоздиків та чорнобривців.* Левиц. I. 188. б) *Мн.* Tagetes erecta L. ЗЮЗО. I. 138. Tagetes patula L. ЗЮЗО. I. 166. 2) Пряность: гвоздика, caryophyllus aromaticus. МУЕ. I. 109. Ум. **Гвозди́чок.**

***Гвозди́ка, ки,** *ж.* Гвоздика. Сл. Нік.

Гвозди́ти, джу́, ди́ш, *гл.* Прибивать гвоздями. *Варвара мостить, Сава гвоздить, а Микола крепить.* Ном. № 508.

Гвозди́чки, чків, *м. мн.* Раст.: а) Tagetes patula L. Мил. М. 75. б)—**польові.** Dianthus Casthusianirum L. ЗЮЗО. I. 121.

Гвор, ра, *м.* Клинья в штанах. Гол. Од. 66.

Гда́нськ, ка, *м.* Данциг (город).

Гда́нський, а, е. Данцигский. *Випили чарок по шість гданської горілки.* Стор. II. 26.

Гдась, *нар.* Когда-то. Черниг. у.

Гдé, *нар.*=**Де.** *Где каша з маслом, там нас не маєш.* Ном. № 2051.

I. Ге! *меж.* 1) Э! *Ге, сякі-такі! Мене хочуть воювати, а ви нічого не знаєте.* Рудч. Ск. II. 10. 2) Понуканье для коровы, то же, что и **гей.** Вх. Уг. 250.

II. Ге, *сз.* Словно, будто, как. Драг. 258. *Ци достеріг єсь?—А чому бим не достеріг? Не так ге ви.* Драг. 263.

Гебáн, ну, *м.* Эбеновое или черное дерево. *Як з гебану волос чорний.* Грин. III. 610.

Гéбель, бля, *м.* = **Гáмбель.** *Після гебля сокирою.* Ном. № 6396.

Гев, *нар.* Тут, здесь, сюда. *Дві душечки гев пустіте.* Гол. I. 234. **Подь гев, по-ле-гев!** Иди сюда, иди-ка сюда! Вх. Зн. 51. Вх. Лем. 425.

Гевадú, *нар.*=**Туди́.** Вх. Лем. 402.

Гéвал, ла, *м.* Мужик, хам. *З виду він і по одежі не гевал, не бурлака, а щось не просте.* Стор. МПр. 4. К. ЧР. 423.

Гéвалка, ки, *ж.* Мужичка, хамка. Аф. 357.

Гéвґати, ґаю, еш, *гл.* Осаживать назад (волы). *Гевґни воли.* Вх. Зн. 10.

Гéвер, ру, *м.* Ручка у пилы. Аф. 357.

Гéвка, гéвси, *нар.*=**Гев.** Вх. Уг. 232.

Гегéп, *меж.*=**Геп.**

Гегéпнути, пну, неш, *гл.* То же, что **гéпнути,** но еще сильнее.

Гегéпнутися, пнуся, нешся, *гл.* То же, что и **гéпнутися,** но еще сильнее.

Гедé, *нар.* Тут, здесь. Угор.

Гéдз, за, *м.* и пр.=**Гедз** и пр.

***Гéзде=Гéсде.** *А зимарка таки гезде.* Черемш. «Село вигибає».

I. Гей! *меж.* 1) Понукание для волов, коровы: прямо вперед. *Воликів за налигач... та й гей! соб! цабе! помаленьку.* Рудч. Ск. II. 142. ***Гей-гаря́.** Понукание волам. Сл. Нік. 2) Эй, ну! *Гей, хлопці, до роботи! А гей, княгине, давай козакам вечеряти.* К. ЧР. 217. 3) Пенное непереводимое восклицание. *Розвивайся, сухий дубе, завтра мороз буде, гей завтра мороз буде.* Мет. 21. 4) **Гей-си=Шугу́.** *Гей-си, гей-ки, зозуленько, в темний ліс кувати.* Чуб. V. 758.

II. Гей, гей-би, *сз.* 1) = **II. Ге.** Вх. Лем. 403. ***Гей-би.** Как-бы, как-будто. Сл. Нік. *2) Вот, вишь. *Бо віз гей розсохся.* Черемш. «Верх.».

Гéйкання, ня, *с.* 1) Произнесение слова **гей.** 2) Пение песни с припевом **гей.** МУЕ. III. 39.

Гéйкати, каю, еш, *гл.* 1) Кричать **гей,** погонять. *Батько орав, а я гейкав.* О. 1862. IX. 68. 2) Петь песню с припевом **гей.** *На новий рік у вечирь ідут на Буковині гейкати хлопці... ідут до кождої хижі під вікна, співают.* МУЕ. III. 38. *3) Напевать песню, петь песни на один мотив. Хот. Нік.

Гéйкатися, каюся, ешся, *гл.* Везя тяжесть, очень много хлопотать, возиться. *Гейкався я чимало, поки виїхав на гору.*

Гéйки, *меж.* В значении: ехать вперед в следующей поговорке: *Ні стейки, ні гейки.* Ном. № 13864.

Гéйкнути, ну, неш, *гл.* Вскрикнуть **гей.** *Гейкнув на сиваки.* Гн. II. 168.

Гéйку, *меж.* Призывной возглас. *Тетяно! чи не знаєш, гейку, де зсипано просо?*

Гейнувáти, нýю, єш, *гл.*=**Гайнувáти.** *Узяв жовнір пити, узяв гейнувати, аж ся взяла жовнірська фортуна вменшати.* Гол. III. 85.

Гейс! *меж.* Крик на волов: вперед! Вх. Лем. 403. См. **Гейсь.**

Гейс-берта, — бертя! = Гейсá. Вх. Уг. 232.

Гейсá, *меж.* Крик на волов: налево. Вх. Лем. 403.

Гейсь! *меж.* Крик на волов: направо. Kolb. I. 65. См. **Гейс.** См. **Ча.**

Гекзáметр, тру, *м.* Гекзаметр. *Все б гекзаметри плели.* Шевч. 664.

Гéла, ли, *ж.* Род детской игры. Мил. 56.

Ге-ле-гéв, *меж.* Оклик зовущего: ау! го-го! *Адам заволал: геле-гев! Єво!* Гол. IV. 522.

Гелéта, ти, *ж.* 1) Деревянный сосуд. бочонок. Угор. 2) Подойник. Полт. Ум. **Гелéтка.** *В мене грошей гелетка.* Грин. III. 647.

***Гелóт, та,** *м.* Илот, раб.

Гель, *меж.* Подражание крику гусей. *А гусочка гель-гель-гель.* Грин. III 659.

Гéмбель, бля, *м.* Рубанок. Мнж. 165.

Гембелюва́ти, лю́ю, єш, *гл.*=**Гемблюва́ти.** *Струже, гембелює.* Щог. В. 57.

***Гéмбіль, лю,** *м.* Шумная возня, история; крик-гам, брань. *Вона од страху підняла такий гембіль. Наробив гембілю, на другій вулиці чули.* Крим.

***Гемблюва́льний, а, е.** Деревострогальный.

***Гемблюва́ння, ня,** *ср.* 1) Строгание рубанком. 2) Брезгание.

Гемблюва́ти, лю́ю, єш, *гл.* 1) Строгать рубанком. *Годі, майстре, гемблем гемблювати: прийде батько, буде сокирою підправляти* (Насмешка над плохим мастером). Мнж. 165. 2) Брезгать. *Не гемблюйте нашим хлібом-сіллю.* Черном.

Гéмбочка, ки, *ж.* Рубец шитья, загнутый на лицевую сторону и пристроченный. Волынск. г.

Гéмон, на, *м.* Демон. Грин. II. 11.— Употребляется как бранное слово. Ув. **Гемоня́ка.**

Гемоне́ць, нця́, *м. ? Випийте до денця,—там нема гемонця.* Ком. II. № 875.

Гéмонів, нова, ве. Принадлежащий демону. Бранное слово. Желех.

Гéмонський, а, е. Демонский. — Употребляется как бранное слово. *Не було тоді і чутки про ту гемонську вунію.* Стор. МПр. 40. *Гемонські діти.* Мир. Пов. I. 146.

Гемоня́ка, ки, *м.* Ув от **гéмон.** Желех.

Гéн, *нар.* 1) Вон там. *На небі чистому ген хмара бовваніє.* Греб. 367. *Ген там на долині під могилою огонь палає.* Рудч. Ск. II 18. 2) **Ген-ген.** а) Далеко-далеко. *Пійдем ген-ген на гору.* Маркев. 33. б) Очень, сильно. *Мотря таки ген-ген забарилась.* Св. Л. 176. 3) Как существительное: название детской игры, состоящей в бросании ножа (с кулака, с ладони, с головы, зубами) так, чтобы он воткнулся в землю. КС. 1887. VI. 474. Мил. 55. Не отсюда ли и выражение: **да́ти гéну**—сильно побить? Мнж. 168.

Гéнбаль, бля, *м.* У гребенщиков: «железная полоса в 5—6 вершков длины и $1^1/_2$ вершка ширины с нарезанными поперек заостренными полосами Употребляется для чистки пластин (рога), как рубанок у столяров». Вас. 164

Гéнде, гéндека, *нар.* Вон там. Желех. Вх. Зн. 10. ***Генде-о́.** Вот где. Сл. Нік.

Гéндель, для, *м.* Барышничество, торговля, маклачество.

Гéнденьки, гéндечки, *нар.*=**Гéнде.** Вх. Зн. 10.

Гендльо́вий, а, е. Барышнический, торговый *Це жидок гендльовий.*

Гендлюва́ння, ня, *с.*=**Гéндель.**

Гендлюва́ти, лю́ю, єш, *гл.* Барышничать, маклачить.

Генера́л, ла, *м.* Генерал. *Тут де не взялись генерали, сенатори.* Рудч. Ск. II. 10.

Генера́льний, а, е. Высший, главный. ***Генера́льна старши́на.** Генералитет. Сл. Нік.

Генера́льський, а, е. Генеральский. Шевч. 552.

Генера́льша, ші, *ж.* Генеральша. Грин. II. 294. *За балом бал у генерала. За генеральшою чимала орда панів і паничів.* Шевч. 553.

Гéній, нія, *м.* Гений. *Не чути в його словах дихання генія.* К. Іов XV.

Геніяльний, а, е. Гениальный. Левиц. I. 338.

Генера́л, ла, *м.*=**Генера́л.** Рудч. Ск. I 150. МВ. I. 115. **Попереду ідуть генорали, а позаду б'ють у барабани.* Нп. Пир. у., Кононівка.

Гентúна, ни, *ж.* Кусок дерева, грубо отделанный для приготовления из него ложки, клепки для деревянной посуды. Шух. I. 247. 249.

Гéнто, гéнтова, гéнтолі, *нар.* Недавно, позавчера. Желех. Вх. Зн. 72, 10.

Гентова́тішний, а, е, гентова́шний. Недавний, позавчерашний. Вх. Зн. 10.

Генцина́тий, а, е.—кінь=Норови́стий кінь. Вх. Зн. 9.

Гéнька, гéнькай, *нар.* = **Гéнде.** Желех.

I. Геп, *меж.* Звукоподражание падению или удару; шлеп. *Кінь спіткнувся, а він геп у саму калюжу. Геп об землю!* Ном. № 6645.

***II. Геп, па,** *м.* Мужлан, простофиля.

Ге́па, пи, *ж.* Задница. *А я знаю, що він діє,—коло печі гепу гріє.* Ном. № 14074.

Гепа́ка, ки, *ж.* = **Ге́па.** Ном. № 13065; Мнж. 124, 92.

Ге́пати, паю, єш, *гл.* 1) Ударять. 2) Падать с шумом. 3) Шлепать, идти по мягкому. *І нащо ти гепаєш по грязі?*

Ге́пнути, пну, неш, *гл.* Однокр. в. от **ге́пати.** 1) Ударить. *Гепнуло мов довбнею.* Ном. № 13890. *Так і гепнув його об землю.* 2) Упасть, шлепнуться. *Він з коня так і гепнув.* 3) Бросить. *А Прокіп з серця аж люльку об землю гепнув.* МВ. (О. 1862. III. 65).

Ге́пнутися, нуся, нешся, *гл.*=**Ге́пнути 2.** *То це который стане на горосі да попре спиною у стіну, то ноги поїдуть на горосі, а він задом так і гепнеться об підлогу.* Стор. I. 42.

Гепону́ти, ну, неш, *гл.* То же, что и **ге́пнути,** но с силой. Аф. 358.

Ге́птатися (таюся, єшся?), *гл.* Браниться. Шух. I. 34.

***Ге́птом,** *нар.* Оптом, чохом, на-глаз (покупать). *Та я їх не перещитував, я так—гептом купив.* Пир., Конон.

Ге́рб, бу, *м.* 1) Герб. ЗОЮР. I. 317. *Блищали мідяні позолотисті герби на ридвані.* К ЧР. 54. *Од Припети й до Синюхи вславили себе Обухи, та й не злотом рабованим, не гонором купованим, не гербами-клейнодами, а своїми пригодами.* К. Досв. 113. *2) Род, поколение (знатное). Сл. Нік.

Гербáтка, ки, *ж.* Раст. Verbascum lychnitis. Шух. I. 22.

Гербóваний, а, е. Имеющий герб. *Гербований попихач єзуіцький.* К. МБ. II. 128.

Гербóвий, а, е. 1) Относящийся к гербу. Гн. I. 194. 2) Гербовый. *Купив гербового паперу.* Шевч. (О. 1862. VI. 5).

***Гербóпис, су,** *м.* Родословник. Сл. Нік.

Ге́рбувати, бую, єш, *гл.*=**Гре́бувати.** *Батенькового слова мені не гербувати.* Чуб. II. 18.

Гергéпа, пи, *м.* и *ж.* Большой, неуклюжий мужчина или женщина. Ув. **Гергéпище.** Лохв. у.

Гергéпнути, пну, неш, *гл.*=**Гегéпнути.** Лохв. у.

Гергéпнутися, пнуся, нешся, *гл.*=**Гегéпнутися.** Лохв. у.

Ге́ргот, ту, *м.* и пр.=**Ґе́рґот** и пр.

Ге́рґев, ва, *м.* = **Кулéшінник.** Вх. Зн. 10.

Ге́рець, рця, *м.* Ратоборство, отдельная стычка перед битвой. *Завзятий як перець, поки́ль не вийде на герець.* Ном. № 13652.

Геркота́ти, кочу́, чеш, *гл.*=**Ґерґота́ти.**

Геркотня́, ні́, *ж.*=**Ґерґота́ння.** *І завелась на ставі геркотня.* Греб. 363.

***Герметúчний, а, е.** Герметический. Сл. Дубр.

Геро́ївський, а, е. Геройский. *В серці почуття героївські голубить.* К. Дз. 235.

Героїня, ні, *ж.* Героиня. К. Бай. 145.

Геро́їти, ро́ю, їш, *гл.* Вдохновлять геройскими чувствами. *Любов к отчизні де героїть, там сила вража не устоїть.* Котл. Ен. V. 52.

Героїчний, а, е. Героический. Левиц. Пов. 7.

Героїчність, ности, *ж.* Геройство, героизм. Левиц. (Правда. 1868, 423).

Героїчно, *нар.* Героически. *Український дух виступив на своє діло жизні героїчно.* К. XII. 128.

Геро́й, ро́я, *м.* Герой. *Перед його очима басували гетьманські коні, а на конях сиділи гетьмани-герої.* Левиц. Пов. 166. *Вони себе героями явили.* К. ЦН. 191. *Калімері зовсім не нагадував героїв Іліяди.* Левиц. Пов. 13.

Геро́йство, ства, *с.* Геройство. *Геройство духа, що підіймає серце на благодатні задуми і на великі подвиги.* К. XII. 130.

Геро́йський, а, е. Геройский. К. Бай. 64.

Герсóнути, ну, неш, *гл.* Броситься бежать, побежать изо всех сил. *З сінець вискочила та й герсонула додому.* О. 1862. VII. 38.

Гертáнка, ки, гертáнь, ні, *ж.* Гортань. Угор.

Геру́н, на́, *м.* 1) Вол с короткими тупыми рогами. Лохв. у. 2) Кувшин с отбитым верхом. Лохв. у.

Ге́рць, ця, *м.*=**Ге́рець.**

***Герцьóвий, а, е.** Дуэльный. Сл. Нік.

Герцюва́ння, ня, *с.* 1) = **Ге́рець.** 2)=**Гарцюва́ння.**

Герцюва́ти, цю́ю, єш, *гл.*=**Гарцюва́ти.** Ном. № 12566.

***Ге́сде, гесде-о́.** Вон где, вот где. Хот. Нік.

Гет, *меж. и нар.*=**Геть.** Угор.

Гета́ж, жа, *м.* Тот, кто управляет рулем на заднем плоту сплавного леса (если плоты соединены в одну **дара́бу**). Шух. I. 183.

Ге́тка, ки, *ж.*=**Ґо́тка.** Вх. Пч. II. 15.

Гетта́! *меж.* Крик на лошадь: направо. Вх. Лем. 403.

Геть, *меж. и нар.* 1) Долой, прочь, вон, отстань. *Геть, згинь, пропади і до мене не ходи!* Ном. № 8765. *Іди ж собі геть.* Рудч. Ск. II. 7. Во мн. числе—**ге́тьте.** ***Ось ге́тьте!** Да отстаньте, позвольте-же. *Ось гетьте мені з дороги, бо ніяк з в'язкою пройти.* Пир. у., Конон. 2) Далеко. *На бистрому на озері геть плавала качка.* Нп. **Геть-геть.** Далеко-далеко. *Дніпро геть-геть собі роскинувсь, сияє батько та горить.* Шевч. 633. 3) Употребляется для усиления Совершенно, решительно, далеко. *Геть чисто виїли. Геть виріжім вражих ляхів, геть що до єдного.* Лукаш. 109. *Загнали ляшків геть аж за Вислу.* Лис. 4) Очень. *Чи треба молотника? — Треба, та ще й геть.* Г. Барв. 303. 5) **Геть-то.** Употребляется для усиления значения. Порядочно, достаточно. *Прогаялись геть-то, оглядуючи манастирь.* К. ЧР. 82. *Ми знаємо про це і геть-то більше, ніж ви. І геть-то честию такою запишався.* Греб. 362. *6) **Геть і.** Да даже, к тому же, притом же. *Вона така завбільшки, як голуб, геть і сивенька.* Крим. *7) **Геть чи́сто.** Сплошь. *Ціла булиця вигоріла геть чисто.* Крим. *8) Совсем. *Геть світ обмінився.* Черемш. «Верх».

Ге́тька, ки, *ж.* Лошаденка, кляча, крестьянская лошадь. Вх. Лем. 403.

Ге́тьма́н, на, *м.* Гетман. *Без гетьмана військо гине.* Ном. № 751. *Ей, чи гаразд, чи добре наш гетьман Хмельницький починив, що з ляхами із мостивими панами у Білій Церкві замирив.* АД. II. 110. Ум. **Гетьма́нонько.** К. ПС. 21.

Гетьмане́нко, ка, *м.* Сын гетмана. Аф. 385.

Гетьма́нець, нця, *м.* Житель **гетьма́нщини.**

Гетьмани́ха, хи, *ж.* = **Гетьма́нша.** *Гетьманиху за рученьку коло себе водить.* АД. I. 166.

Гетьма́нів, нова, ве. Принадлежащий гетману, гетманов. Ном. № 138, стр. 294. *Ой раді б ми вернутися, — гетьман не пускає; не так гетьман, не так гетьман, — гетьманова мати.* Чуб. V. 1030.

Гетьмані́вна, ни, *ж.* Дочь гетмана. Желех. **Одчепись, не в'яжись—я тобі не рівня, ти мужик-свинопас, а я гетьманівна.* Нп. Пир. у., Конон.

Гетьма́нка, ки, *ж.* Жительница **гетьма́нщини.** Желех.

Гетьмано́ва, вої, *ж.* = **Гетьма́нша.** *Пані Барабашева, гетьманова молодая.* АД. II. 5.

Гетьма́нонько, ка, *м.* Ум. от **ге́тьма́н.**

Гетьма́нство, ва, *с.* 1) Гетманство; достоинство, сан, власть гетмана. *Молодий на гетьманство.* Ном № 996. *Од козацтва, од гетьманства високі могили,—більш нічого не осталось, та й ті розривають.* Шевч. 123. *Єврася Хмельниченка на гетьмана настановляли.* АД. II. 121. 2) Страна и народ под властью гетмана. *У иншому царстві, у козацькому гетьманстві, у такому селі, як Пекарі, і там жило два брати.* Рудч. Ск. II. 139.

Гетьма́нський, а, е. Гетманский. *Візьміть мої гетьманські клейноди, панове.* Шевч. 573. Для обозначения красоты. *А був хороший із себе дуже: високе чоло гетьманське.* МВ. I. 152.

Гетьманува́ння, ня, *с.* Гетманство, пребывание гетманом.

Гетьманува́ти, ну́ю, єш, *гл.* Быть гетманом, гетманствовать. *З того часу Хмельницький гетьманувати став.* АД. II. 8. *То не багато Луговський* (=Виговський) *гетьманував: півтора года булаву держав.* АД. II. 124.

Гетьма́нша, ші, *ж.* Жена гетмана. Шевч. 144. К. ЧР. 131.

Гетьма́нщи́на, ни, *ж.* 1) Украина под властью гетмана. *То пан Хмельницький добре учинив: Полщу засмутив,*

Волощину побідив, Гетьманщину звеселив. АД. II. 104. 2)=**Гетьма́нство 1.** *Ой тоді вже ви нас побачите ой у сій хатині, як вернеться гетьманщина в нашій Україні.* Грин. III. 601.

Гець, *меж.* 1)=**Гоц.** *Вона вже вбралась, да стала така дуже хороша; а він і каже: «гець-гець, тепер ходи в танець».* Рудч. Ск. II. 63. 2) Восклицание, натравливающее собак, то же, что и **гаць-го-га, кусі́.** Kolb. I. 65.

Ги... Если нет слова на **ги,** см. на **гі.**

Ги, *сз.*=**II. Ге.** *Таким слаба, ги росиця.* Гол. II. 554 .

Ги́бель, лі, *ж.* 1) Погибель. *2) Масса, множество. *В цьому ставку гибель риби. Народу там гибель.* Крим.

Ги́бель, бля, *м.* = **Гембель.** Шух. I. 87.

Ги́біти, бію, єш, *гл.* Хиреть, болеть, страдать от недостатка чего-либо. *Гибіла, гибіла моя ненька, поки і зовсім лягла.* Переясл. у. *Мусимо гибіти, бо нема в що вдягтися добре.*

Ги́ва, ви, *ж.* 1)=**Ива.** *Гива тим червива, що кілками з неї Христа мучили.* Ном. № 315. *2) Иволга. «*Гива, гива! свиню ззіла!»—*так дрочаться діти.—«А ти коби-у-у (кобилу)»,—ніби відказує гива.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Ги́вер, ра, *м.* Щепка, лучина. Вх. Зн. 10. См. **Иверь.**

Ги́верень, рня, *м.* = **'Иверень.** *Кінь так біжить, що аж гиверні летять з під ніг.* Черк. у.

Ги́вкати, каю, єш, *гл.* О сове: кричать. Вх. Лем. 403

Ги́вовий, а, е. Ивовый. *От і давай мучити Христа гивовими кілками.* О. 1861. X. 52.

Гиги́, *меж.* Подражание звуку смеха, плача, ржания лошади. *Тепер продам, а сама зімою гиги буду їсти.* Ном. № 10551.

Гигота́ти, гочу́, чеш и **гиготі́ти, гочу́, ти́ш,** *гл.* Ржать. *Коняка гиготе, як їй дають овес.* Харьк.

Гид, да и **ду,** *м.* 1)—**ду.** Гадость, мерзость. *Там зчищають грязь, а наші купу превелику нагорнули, мов зібрали гид з усього ринку.* К. Дз. 67. 2)—**да.** Гадкий, мерзкий человек. *Не займай гида, не каляй вида.* Ном. № 3291. 3) **Гид ги́дом.** Мерзость из мерзостей. *Такий поганий—гид гидом!* 4) Употребляется в значении наречия: гадко, отвратительно. *Такий бридкий, що гид і глянути на його.*

Гиджга́, *меж.* Крик для натравливания собаки. То же, что и **кусі́, гець.** *Сірко за тим вовком..., а чоловік кричить: «Гиджга, Сірко!»* Рудч. Ск. I. 11.

Ги́дити, джу, диш, *гл.*=**Гидува́ти.** Каменец. у.

Гиди́ти, джу́, ди́ш, *гл.* Пачкать, марать; переносно: бесчестить. *Вона мене гидить, а я в тому не вісна.* НВолын. у.

Ги́дість, дости, *ж.*=**Гидо́та.** Переясл. у.

Гидки́й, а́, е́. Гадкий, противный, мерзкий, отвратительный, плохой. Чуб. V. 162. *Гидкий як поплазка.* Ном. № 8494.

Ги́дкість, кости, *ж.* Гадость. Левч. 25.

***Гидкі́ш(е),** *нар.* и *прил.* Гаже. Сл. Нік.

Ги́дко, *нар.* 1) Гадко, противно, мерзко, отвратительно, плохо. *І живеш гидко, і їсти бридко, як лихо чепає.* Ном. № 2014. *Та й гидко ти танцюєш, бабо! — Е, так довго.* Ном. № 12558. *2) Нехорошо, плохо. *Гидко сидіти. Ораним іти гидко.* Херс. Нік.

Гидли́вий, а, а. Брезгливый, брезгающий. Драг. 35.

Гидли́вість, вости, *ж.* Брезгливость, чувство отвращения. *І гидливість, і зненависть.* Мир. Пов. II. 78.

Гидли́во, *нар.* Брезгливо.

Ги́дний, а, е=Гидки́й. Вх. Зн. 10. *Доле ж моя нещаслива, доле ж моя гидна, я ся з тобов не набула, та лишень нагибла.* Гол. I. 238.

Ги́дно, *нар.*=**Ги́дко.** *Ой на дворі плютка, тогди нам добре тутка; лиш нам єдно гидно, що сватонька не видно.* Гол. IV. 318.

Ги́долецький, а, е='Идольський. Бранное слово. *Гидолецька дочка.* Ном. № 3567.

Ги́долів, лова, ве. *Гидолів син.* Ном. № 3567.

Гидоми́р, ра, *м.* Гадкий, отвратительный человек. *Та й вибрала ж якого гидомира! Десь поганішого й на світі не було.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Гидосві́тний, а, е. То же, что и **гидки́й, ги́досний, гидю́чий,** но еще хуже, омерзительный. *Така гидосвітна, що й кінця нема.* Константиногр. у.

Ги́досний, а, е=Гидки́й. Левч. 95.

Ги́досність, ности, *ж.*=**Ги́дкість.** Желех.

Ги́досно, *нар.*=**Ги́дко.** Левч. 25

Гидо́та, ти, *ж.* Гадость, мерзость, нечистота. *Де жидота, там і гидота.* Прил. у.

Гидува́ння, ня, *с.* Брезгание, чувство отвращения.

Гидува́ти, ду́ю, єш, *гл.* Брезгать, чувствовать отвращение. К. Іов. 42. *Може ви гидуєте, що не їсте нічого?— Принесли того дьохтю, — ми й почали пити. Ми ж гидуємо, а дід так і п'є.* Грин. I. 33. **Я раків не їстиму, я їх гидую.* Крим.

Ги́дчати, чаю, єш, ги́дшати, шаю, еш, *гл.* Делаться хуже, гаже. *Важко, нестерпуче бути харцизом! З кожним днем мені гидшає.* Стор. II. 254.

Ги́дь, ді, *ж.*=**Гид.** *З землі як не стала всяка гидь вилазити: і жаби, і ящірки, і вужі, щурі, миші.* Гн. II. 64. *Воно на мене: «гидь, волоцюго!».* Г. Барв. 439.

Гидю́чий, а, е. Отвратительно гадкий, отвратительно мерзкий, крайне плохой. *Таке гидюче, що й глянути на його не хочеться.* Полт.

Ги́жа, жі, *ж.* Гадость, мерзость. *У хаті така гижа, що й навернутись гидко.* Правоб.

Ги́жки́, жо́к, *ж. мн.* Студень из свиных ножек и пр. Ножки в студне. Kolb. I. 50. МУЕ. I. 105. Вх. Зн. 16. Тоже: **Драгле́ 2, холоде́ць.**

Ги́й, *меж.*=**І. Гей 1.** Шух. I. 211.

Ги́ка, ки, *ж.*=**Гич.** Вх. Лем. 403.

Ги́кавець, вця, *ж.* Заика. Вх. Зн. 10.

Ги́кавий, а, е. Заикающийся. Каменец. у. Вх. Зн. 10.

Ги́кавка, ки, *ж.* Икотка. Мил. М. 9; Грин. II. 41.

Ги́каво, *нар.* Заикаясь.

Ги́кало, ла, *м.*=**Ги́кавець.** Вх. Зн. 10.

Ги́кання, ня, *с.* Икание.

Ги́кати, каю, еш, *гл.* Икать.

Ги́катися, ка́юся, ешся, *гл.* Икаться.

Ги́кну́ти, ну́, неш, *гл.* Однокр. в. от **ги́кати.** Икнуть.

Гикну́тися, ну́ся, нешся, *гл.* Икнуться. Ном. № 11610.

Гил, а гил! *меж.,* которым прогоняют гусят. Kolb. I. 65.

Гила́, ли́, *ж.* 1) Грыжа. Мил. М 85. 2) Род игры с деревянным шаром **(свинкою),** который бьют палками; также граничная черта в этой игре. Ив. 13.

Гилинува́тий, а, е. Больной грыжей. *Казали, що він гилинуватий, а я гили в його не бачив.* Кобел. у. (Залюб.).

Гили́стий, а, е=Гіля́стий. Желех.

Гили́ти, лю́, лиш, *гл.* 1) Подбивать мяч **ги́лкою.** 2) Бить палкою **сви́нку** (деревянный шар) в игре в **ги́лку.** Ив. 13. 3) Бить, колотить. *Він усіх гилить, нікому не змиряє.* Екатериносл. у. 4) Много набирать, накладывать и т. д. Лохв. у. *5) Подбивать, подталкивать (для кого-ниб.). *Сам кинув око на невістку, чи гилить її комусь.* Черемш. «Верх.».

Ги́лка, ки, *ж.*=**Гі́лка.** 1) Ветка. 2) Палка для подбивания мяча. 3) Род игры в мяч. *Гуляти в гилки.* Левиц. I. 347.

Гилля́, лі, *ж.*=**Гілля́.** *Шукай собі або глибокої води, або високої гіллі.* Ном. № 3652.

Ги́лля, ля, *с. соб.*=**Гі́лля.**

Гиллякува́тий, а, е = Гілля́стий. *Прийдеш у ліс, найдеш товстого дуба гиллякуватого.* Грин. II. 344.

Гилу́н, на́, *м.* 1) Мужчина или самец с одним ядром. Мил. М. 88. См. **Ги́лу́н.** 2) Человек, имеющий грыжу. 3) Вареник с мясом. Маркев. 151.

Гиль! *меж.*=**Ги́ля́.** *Гиль, мої гуси, вуть, мої утки.* ХС. III. 61. **Гиль-гуси** употребляется как существительное в значении околесица, чушь. *Прийшов отой брехун, як заніс гиль-гуси.* Лебед. у.

Ги́лька ки, *ж.*=**Ги́лка.**

Гильни́стий, а, е=Гілля́стий. Желех.

Гильни́тися, нюся, ни́шся, *гл.* О волках: бегать стаями в период течки. Желех.

Гильну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Ударить, хватить. *Муха сіла на дитину. Я хотів*

її вбить. Як гилну макогоном дитину, та і вбив. Грин. І. 233.

Гильня́, ні́, *м.* Стая волков в период течки. Желех.

Ги́льце́, ця́, *с.*=**Гі́льце.** МУЕ. III. 96, 100; О. 1861. XI. Св. 59.

Гильча́стий, а, е = **Гілля́стий.** *Ой під вікном вишня-черешня гильчаста.* Грин. III. 510.

Гиля́! *меж.* Крик на гусей, уток, голубей. *Гиля, гиля, селезню, додому.* Чуб. V. 1110. *Ой гиля, сизі голубоньки, на високе літання.* Мет. 102.

Гиля́ра, ри, *ж.*=**Галя́ра 2.** Драг. 186.

***Ги́мбель, лю,** *м.* Предприятие, занятие. *У нас один дядько зачав торгувати вже год зо два і так-що він не кається, що він за цей гимбель узявся. Через кілька літ буде на цей гимбель охотників чимало.* Крим.

Гимн, ну, *м.* Гимн. *Дівчата трохи не голії стоять перед Кипридою і в лад співають гимн.* Шевч. 604.

Гинди́к, ка, *м.* и пр.=**Инди́к** и пр. Рудч. Ск. І. 32 *Гиндик буде белькотіти.* Грин. II. 224.

***Ги́ней, нею,** *м.* Иней. *Білий, як гиней.* Крим.

Гинки́й, а́, є́. Легко сгибающийся, гнущийся. *Гинкі цвяхи, забити не мож, —як з олива ніби.* Каменец. у. *Обіддя гнуть з ясена, бо се гинке дерево.* Уман. у.

Ги́нути, ну, неш, *гл.* Погибать, умирать: о скотине: дохнуть, пропадать, исчезать. *Без гетьмана військо гине.* Ном. № 751. *Москаль любить жартуючи, жартуючи кине, піде в свою Московщину, а дівчина гине.* Шевч. 65. *Тисячами гинуть голодні люде.* Шевч. 331. *Дурно тільки слова твої гинуть.* МВ. II. 62.

Ги́нчий, ги́нший, а, е = **'Инший.** *Оступися, негодяю, в тебе гинша є.* Грин. II. 344.

Гир, *меж.* Подражание ворчанию, лаю собаки. *Гир, гир, та не вкусиш.* Ном. № 3491.

Ги́ра! *меж.* Понукание для лошади. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Гира́ти, ра́ю, еш, *гл.* Терять, тратить. Угор.

Ги́рити, рю, риш, *гл.* Нести, тащить с трудом. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Ги́рка, ки, *ж.* 1) Сорт пшеницы. ЗЮЗО. І. 139. 2) Кувшин с отбитым горлышком. Козел. у.

Ги́ркання, ня, *с.*=**Гари́кання.**

Ги́ркати, каю, еш, *гл.*=**Гари́кати.**

Ги́ркатися, каюся, ешся, *гл.*=**Гари́катися.** *Мася з Орисею гиркались: та каже: «тобі жениха пришле архирей», а та каже: «тобі».* Св. Л.

Гиркиня, ні, *ж.* Гриб. Agaricus piperatus, груздь. Вх. Лем. 403.

Ги́рло, ла, *с.*=**Гі́рло.**

Гирмо́та, ти, *ж.* Стук, грохот. Вх. Лем. 403.

Гирмота́ти, мочу́, ти́ш, *гл.* Стучать, греметь, грохотать. Вх. Лем. 403.

Ги́ронька, ки, *ж.* Ум. от **ги́ря.**

Гирсува́ти, су́ю, еш, *гл.* Царапать, чертить. *Хлопці гвіздком погирсували піч.* Борз. у.

Гирта́н, на́, *м.* Кадык, головка дыхательного горла. Вх. Лем. 426.

Гирува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Рассуждать, размышлять, соображать. Лебед. у. См. **Герува́ти.**

Гиру́н, на́, *м.* Коротко остриженный. Конот. у.

Гирча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* = **Гарча́ти.** Рудч. Ск. II. 174.

Гирюва́тий, а, е. Вз'ерошенный. Вх. Уг. 233.

Ги́ря, рі, *ж.* 1) Низко остриженный. *Бач чого гирі забажалось: кісничків.* Ном. № 5343. *Забравши деяких троянців, обсмалених, як гиря, ланців, п'ятами з Трої накивав.* Котл. Ен. І. 5. 2) Гиря. *3) Осмоленный шар. Сл. Нік. Ум. **Ги́ронька.** *Ой гиронька ложки мила, тонкий хвартух замочила.* Грин. III. 683.

Ги́рявий, а, е. 1) Низко остриженный. *У його стільки землі, як у гирявого чуприни.* Лебед. у. Бранное слово. *Брешеш, гирявий.* Лебед. у. 2) Испорченный, плохой. *Таке вже гиряве моє щастя.* НВолын. у. **Ги́рявий го́рщик**—с отбитым верхним ободком. Мнж. 171. **Кутя́ ги́рява** бывает тогда на сочельник, когда **вече́ря** без рыбного блюда. Сим. 150.

Ги́ряво, *нар.* О стрижке: низко. *Гиряво острижено.* Ном. № 9281

Ги́скра, ри, *ж.*=**Искра.** *Його очі блищали гискрами.* Левиц. Пов. 16. Ум. **Ги́скорка.** *Залітали невеличкі гискорки по чорних челюстях печі.* Мир. Пов. I. 115.

Гиссо́п, пу, *м.* Раст. Hyssopus officinalis L. ЗЮЗО. I. 125.

Гисторичний, а, е, гисторичній, я, є=**Історичній.** Стор. II. 204. *Сподівався почути яку-небудь гисторичню думу про Шведчину.* О. 1862. I. 49.

Гисто́рія, рії, *ж.*=**Істо́рія.** *Українська гисторія.* Левиц. Пов. 4.

Гись, *меж.* Призыв для кур. Лем. 403.

Ги́та, ти, *ж.* Доска, составляющая $^1/_8$ распиленного и расколотого древесного ствола. Сумск. у. Вас. 148.

Гита́ла, ли, *ж.* Род гречневых круп. Вх. Зн. 10.

Гита́ль, ля, *м.*=**Гича́ль.** Вх. Уг. 233.

Гита́ра, ри, *ж.* Гитара. *Вигравав на гитарі.* Левиц. Пов. 20.

Гити́на, ни, *ж.* 1)=**Ги́та.** Сумск. у. 2)=**Коло́твиця.** Вх. Зн. 27.

Гиття́, *меж.* Крик для понукания лошадей. Правобер. См. **Ге́тта.**

Ги́цати, цаю, єш, *гл.* 1) Подскакивать при езде верхом. 2)=**Чу́кати.**

Ги́целів, а, е=**Ги́цельський.**

Ги́цель, целя и **цля,** *м.* Занимающийся истреблением собак. Бранное слово. *Лихо мамі твоїй, гицлю!* Рудан. I. 65

Ги́цельський, а, е. Принадлежащий, свойственный **ги́целю.**

Ги́цельство, ства, *с.* Занятие истреблением собак.

Ги́цкати, каю, єш, *гл.* Прыгать, подпрыгивать. Вх. Лем. 403.

Ги́цлик, ка, *м.* Род кожаной пуговицы сзади каблука для более удобного снимания сапога. Шух. I. 121.

Гицлюва́ння, ня, *с.* Пребывание **ги́целем.**

Гицлюва́ти, лю́ю, єш, *гл.* Заниматься истреблением собак.

Ги́цнути, ну, неш, *гл.* Подскочить, прыгнуть. О. 1861. XI. Св. 34.

Гич, чі, *ж.* 1) Стебли с листьями— преимущественно у огородных и бакшевных растений. 2) **Ні гич.** Ничего. Ном. № 5951. *Мужики вільні стали, панів ні гич ся не бояли.* Грин. III. 640 **І гич не до ре́чі.** Ни складу, ни ладу. Шевч.

Гича́, чі, *ж.*=**Гич.** Угор. *Гича у цибулі.* Вх. Лем. 403.

Гича́ль, ля́, *ж.* Стебель, толстое ребро листа, толстая жила листа. Вх. Лем. 403.

Гича́л(л)я, ля, *с. соб.* Стебли, толстые жилы листов. *Лем гичаля стоїт з капусти, так об'їла гусеніца.* Вх. Уг. 233.

Ги́чечка, ки, *ж.* Ум. от **ги́чка.**

Гичи́на, ни, *ж.* Один стебелек **ги́чі.** Ум. **Гичи́нка.** Черниг. у.

Ги́чка, ки, *ж.* 1) Листва на огородных растениях, ботва. *Цибулина гичка.* Гн. II. 101. 2) Бумажная или шерстяная нитка, навязываемая на руку как симпатическое средство от ревматизма. Харьк. 3) Качан кукурузы без зерен. Угор. 4) Верхняя часть завязанного мешка выше перевязи. 5) Иронич.: волосы. *Ухопив його за гичку.* Ум. **Ги́чечка.**

Ги́шель, лі, *ж.* Берцо; голень. Вх. Уг. 233.

Гишечки́, чо́к, *м. мн.* Ум. от **гишки.**

Ги́шки́, шо́к, *ж. мн.*=**Гижки.** Желех. Ум. **Гишечки́.**

Гишпа́нець, нця, *м.* Испанец. *Индиком ходить там гишпанець.* Котл. Ен. IV. 12.

Гишпа́нія, нії, *ж.* Испания. *Колумб поїхав у Гишпанію.* Ком. Р. I. 53.

Гишпа́нка, ки. *ж.* Испанка.

Гишпа́нський, а, е. Испанский. Левиц. (Правда, 1868, 423).

Гі... Если нет слова на **гі,** см. на **ги.**

I. Гі, *сз.*=**II. Ге́.** *Скулився, стулився, гі пес.* Ном. № 3049.

II. Гі, гій, *меж.*=**Иги.** *Гі на тя!* Ном. № 3488. *Гій, гій на тебе!* Чуб. I. 90.

Гівно́, на́, *с.* Кал, помет, говно. *Не займати гівна, і вонять не буде.* Ном. № 3289.

Гівноїд, да, гівнори́й, рия, *м.*; **гівнори́йка, ки,** *ж.*; **гівня́к, ка́, гівня́р, ра́,** *м.* Жук навозный, Scarabaeus stercorarius. Вх. Пч. II. 27. Вх. Лем. 403.

Гігота́ти, гочу́, чеш, *гл.* Ржать. *Коні на стані гігочуть.* МУЕ. III. 78.

Гід, году, *м.* = **Год. Гід від го́ду.** Ежегодно, из года в год. *Салдати тоді*

в нас стояли гід від году. Константиногр. у.

Гі́дний, а, е=**Го́дний.** *Настели мі опанчу, бо я того гідна.* Чуб. V. 122.

Гі́дність, ности, *ж.* Достоинство. Желех.

Гі́дно, *нар.* Достойно, стоит. *Ти на коні, а я пішки,—не гідно ходити.* Чуб. V. 1190.

Гій, *меж.* 1) См. **II. Гі.** 2) Крик на зверя, то же, что и **тю.** *Гій тулюю! Вовк як побіжить!* Грин. I. 223.

Гі́йво, ва, *с.* Огромная грязь. Аф. 358.

Гі́йкати, каю, єш, *гл.* = **Ге́йкати.** *Щось коло місточка загрузло: гійка, гійка—ніяк не витягне.* Грин. I. 38.

Гі́лечка, ки, *ж.* Ум. от **гі́лка.** Шевч. 30.

Гі́лка, ки, *ж.* 1) Ветка. 2) Палка для подбивания мяча. КС. 1887. VI. 457. 3) Род игры в мяч. КС. 1887. V. 457, 458. Ум. **Гі́лечка, гі́лочка.**

Гіллю́ка, ки, *ж.* = **Гілля́ка.** Г. Барв. 18.

I. Гілля́, лі́, *ж.*=**Гі́лка.** *Як од гіллі одірвався.* Ном. № 3150. *Мов одірвалось од гіллі одно-однісіньке під тином.* Шевч. 427. Ум. **Гі́ллонька, гілля́чка, гілля́ченька.** *Та повій, вітроньку, підведи гіллоньку.* Грин. III. 484. *Ото гілляченьки із її рученьки.* Рудан. I. 35. *Хвалилася біла береза межи дубами своїми гіллячками.* Чуб. III. 299.

II. Гі́лля́, ля́, *с. соб.* Ветви. *Ой вітер не віє, гілля не колише.* Мет. 244. *Ой дуб на березу гіллям похилився.* Нп. Ум. **Гі́ллячко.** *Дубок і опустив гіллячко.* Грин. I. 148.

Гілля́ка, ки, *ж.* Ветвь, большая ветвь. *Нагинай гілляку, доки молода.* Ном. № 6007.

Гілля́стий, а, е. Ветвистый. *Серед двору гілляста яблуня стояла.* МВ. II. 32.

Гілля́ченька, ки, *ж.* Ум. от **I гі́лля.**

Гілля́чка, ки, *ж.* Ум. от **I гі́лля.**

Гі́ллячко, ка, *с.* Ум. от **II гі́лля.**

Гі́лочка, ки, *ж.* Ум. от **гі́лка.**

Гі́лька, ки, *ж.*=**Гі́лка.** Рудч. Ск. I. 126.

***Гільоти́на, ни,** *ж.* Гильотина. Сл. Нік.

Гільтя́й, тя́я, *м.* и пр.=**Гультя́й** и пр.

Гільце́, ця́, *с.* 1)=**Вильце́.** Чуб. V. 187. 2) Убранное цветами и лентами деревцо, вокруг которого во время празднования Купала поют купальские песни; наз. оно также **Мареною.** Чуб. III. 195.

Гільцем, *нар.* **Гільцем го́лий.** Совершенно неимущий; гол как сокол. Черк. у.

Гільча́стий, а, е=**Гілля́стий.** *Стоїть дуб гільчастий.* Мнж. 150. **Гільча́стий ска́терть?** (вар. *дрябчастий, квітчастий).* Мил. 129.

***Гімн, на,** Гимн. Сл. Нік.

***Гімназія́льний, а, е.** Гимназический. Сл. Нік.

Гіне́ць, нця́, *м.* 1) Гонец, курьер. 2) Лицо, которое обязано созвать на сходку членов цеха. Козел. у.

Гінки́й, а́, е́. Тонкий и высокий, быстро вверх растущий. *Це дерево дуже гінке стало, як його підчухрали. Тополя буцім на могилі гінкий та гнучий стан.* Греб. 318.

Гі́нний, а, е. Свободный, вольный. Угор.

Гі́нно, *нар.* Свободно, вольно. Угор.

Гінтя́й, тя́я, *м.* = **Гультя́й.** Гол. I. 48.

Гінчакува́тий, а, е. Высокорослый, быстро растущий. Черном.

Гі́нчий, а, е. Гончий. *Біжит як гінчий пес.* Фр. Пр. 37.

Гійе́! *меж.*=**Гей 1.** Мнж. 178.

***Гіпоте́ка, ки,** *ж.* Ипотека. Сл. Нік.

Гіргоні́я, нії, *м.*=**Жоржина.** ЗЮЗО. I. 120.

Гіре́нький, а, е. Ум. от **гірки́й.** *Гіренький мій світ!* Федьк. I. 100.

Гіре́нько, *нар.* Ум. от **гі́рко.**

Гіржа́ти, жу́, жи́ш, *гл.*=**Іржа́ти.** Рудч. Ск. I. 10.

Гі́рка, ки, *ж.* 1) Ум. от **гора.** 2)= **Ги́рка.** О. 1861. IX. 192.

Гірки́й, а́, е́. 1) Горький на вкус. *Гіркий полинь.* Мет. 81. 2) Едкий, донимающий. *Не лай мене, моя мати, гіркими словами.* Мет. 85. 3) Несчастный, бедственный, горький. *Гірка доля.* Ном. № 2442. *Гіркий світ, а треба жить.* Ном. № 2440. *Воскл.: **Гіркий світ!** Горе горькое! Борд. 60. 4) Сопровождаемый горестью, неутешный, горький. *Облилася Морозиха гіркими сльозами.*

Нп. *Забудь ласощі, паслін і цибулю, а за гірку твою працю візьми під ніс дулю.* Ном. 5) Употребляется часто с подразумеваемым существительным. *Схилившись на стіл, облився гіркими* (сльозами), *потім устав.* Стор. *Та синові за гіркого* (шага) *медяник купила.* Шевч. 80. *Не дає перевести дихання і через край гіркої* (долі) *наливає.* К. Іов. 20. **Гірки́й лопу́х.** Раст. Lappa major. Вх. Лем. 403. См. **Лопух.** Ум. **Гіре́нький, гірке́нький.** Сравн. ст. **Гі́рший, гірчі́ший.** *Гіренький мій світ.* Федьк I. 100.

Гі́ркість, кости, *ж.* Горечь. НВол. у.

Гі́ркли́й, а, е. Прогоркльій.

Гі́ркнути, ну, неш, *гл.* Делаться горьким, горькнуть.

Гі́рко, *нар.* 1) Горько. *Гірко ззісти, жаль покинути.* Ном. № 4775. 2) Горестно, горько, бедственно, тяжело. *Обіллється гірко сльозами.* Лукаш. *Гірко зароби, солодко ззіж.* Ном. № 9968. Ум. **Гіре́нько, гірке́нько.** *Неня лиш заплакала гіренько.* Федьк. *Як гіренько і тяженько було відробляти,—годі й споминати.*

Гіркота́, ти́, *ж.*=**Гіркість.** *Це сіль сілка і гіркоти не має.* Волч. у. *Ніхто не може одібрати од перцю гіркоти.* Грин. II. 322.

Гі́рло, ла, *с.* Гирло, одно из устьев реки. Браун. 5, 6. *Друге* (судно) *дунайське гірло пожерло.* АД. I. 188. *З Дніпрового гірла широкого випливали.* Шевч. 255. *Жалкується Лиман морю, що Дніпр робить свою волю, свої гірла прочищає, Лиманові закидає.* Грин. III. 592.

Гірлови́й, а, е. Относящийся к гирлу, ему принадлежащий. Браун. 17.

Гірни́й, а́, е́. Горный.

Гірни́к, ка́, *м.* Работник в каменоломне. НВолын. у. *Горнорабочий. Сл. Нік.

Гірни́цтво, ва, *с.* Горное дело, горнопромышленность. Желех.

Гі́рниця, ці, *ж.* 1) Комната (редкое). *У городі Килиї татарин сидить бородатий, по гірницях похожає.* АД. I. 169. 2) Чердак на доме или каком-нибудь строении. Сквир. у.

Гірни́ця, ці, *ж.* Каменоломня. Чигирин. у. Газета «Порядок», 1881, № 246.

Гірни́чий, а, е. Горнопромышленный. Желех.

*__Гірнопромисло́вець, вця,__ *м.* Горнопромышленник. Сл. Нік.

*__Гірнопромисло́вий, а, е.__ Горнопромышленный. Сл. Нік.

Гірня́к, ка́, *м.* Горец. Левч. 28.

Гірня́чка, ки, *ж.* Жительница гор. Желех.

Гі́рок, рка́, ке́=**Гіркий.** *Не будь солодок—проглинуть, не будь гірок—прокленуть.* Г. Барв. 512.

Гіро́к, рка́, *м.*=**Огірок.**

Гі́ронька, гі́рочка, ки, *ж.* Ум. от **гора́.**

Гірочо́к, чка, *м.* Ум. от **гіро́к.**

Гіро́шник, ка, *м.* Раст. Spiraea Ulmaria L. ЗЮЗО. I. 137.

Гірськи́й, а́, е́. Горный. *Був схожий до гірських розбійників.* Левиц. Пов. 13. *__Гірське́ па́смо.__ Горная цепь. Сл. Нік.

Гірча́к, ка́, *м.* 1) Раст. а) Hierochloa borealis R. et Srbult. ЗЮЗО. I. 125. б) Polygonum persicaria L. ЗЮЗО I. 166. в) Polygonum hydropiper. Вх. Пч. I. 12. г) Sonchus arvensis L. ЗЮЗО. I. 171. д) Spirea filipendula. Лв. 101. е) —**польови́й.** Malachium aquaticum Tries. ЗЮЗО. I. 128. 2) Порода рыбы. Харьк. у. 3) Настойка на горьких травах. Конот. у.

Гі́рчати, чаю, єш, *гл.* Делаться более горьким. *Корови все їдять полинь, а молоко все гірчає.* Уман. у.

Гірчек, ка, *м.* Раст. Raphanus raphanistrum. Вх. Пч. I. 12.

Гірчи́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Делать горьким, производить горечь. *Нехай не гірчить на серці полинь.*

Гірчи́ця, ці, *ж.* 1) Горчица (растение и приправа). Каменец. у. Вх. Пч. I. 13. 2) Горький гриб. Угор. 3) —**польова́.** Раст. Sisymbrium Sophia. L. ЗЮЗО. I. 136.

Гірчи́чний, а, е. Горчичный.

Гірчи́шник, ка, *м.* Горчичник.

Гірчи́йший, гірчи́ший, а, е. Сравн. степ. от **гірки́й.**

Гірш, *нар.*=**Гі́рше.**

Гі́ршати, шаю, єш, *гл.* Становиться хуже. *Йому що-дня все гіршає. Запричастили... а їм (батькові) гірша та й гірша.* ЗОЮР. II. 283.

Гі́рше, *нар.* Употребляется как сравнит. степ. 1) Хуже, сквернее. *Немає гірше, як в неволі.* Шевч. 465. *Хоч гірше, аби инше.* Ном. № 2680. 2) Пуще, сильнее. *Ще гірше полюбив. Чоловік ще й гірше злякався.* Рудч. Ск. II. 19. *Ми ще гірше здивувались.* КС. 1883. II. 467.

Гі́рший, а, е. Употребляется как сравнит. степень: худший. *Нема гіршої біди на світі, як хвороба. Котрі ліпшії, то собі бере, котрі гіршії,—служейкам дає.* АД. I. 10.

Гірштика́тися, каюся, єшся, *гл.* Баловаться. *Пішли на вечерниці; дідова ж (дочка) пряде, а бабина гірштикається.* Чуб. II. 67.

Гі́р'я, р'я, *с., соб.* Горы. *Хоц ти зійдеш і гір'я і поділля, то таки не знайдеш над моє подвір'я.* Чуб. V. 194

Гі́сть, го́стя, *м.* Гость. *Ой прийде твій миленький, — буде в тебе гість.* Мет. 242. **У гостя́.** В гости. *Я прійду до тебе в гостя.* Грин. II. 258. Ум. **Го́стенько, го́стонько, го́стик, го́сточко.** Мил. 214. *Гостик за стіл, а лишній хоч і під стіл.* Ном. № 11978.

Гісь, *меж.* Крик на овец, которым погоняют их вперед. Шух. I. 210.

Гіли́нка, ки, *ж.* Молодая ель. Желех.

***Гішпа́нський, а, е.** Испанский. *Це був середнього росту чоловік, з коротко обстриженим волоссям на круглій баранячій голові, з рудими короткими вусами і рудою гішпанською борідкою.* Франко.

Гія, гії, *ж.* Проволочка, замедление. Вх. Зн. 10. См. **Га́яння.**

Гія́ба, *нар.*=**Гля́ба.** Вх. Зн. 10.

Глабки́й, а́, е́=Глабча́стий. *Глабкі сани.* Константиногр. у

Гла́бці, ців или **бе́ць,** *ж. мн.* 1) Лубки в санях. НВолын. у. 2) Сани обшитые лубками. Сим. 92.

Глабча́стий, а, е. О возе, санях: ящик которого обшит лубом. НВол. у.

Глава́, ви́, *ж.* 1)=**Голова́.** 2) Глава в книжке. 3) *Мн.* **Гла́ви.** Праздник усекновения главы Іоанна Крестителя. Галиц.=**Главосі́к.**

Глави́ця, ці, *ж.* Голова. *Ой лишила я віночок з главиці.* Гол. III. 17. Ум. **Гла́вка, глави́чка.**

Главосі́к, ка, *м.* Также и во мн. ч. **Главосі́ки = Головосі́к.** Праздник усекновения главы Иоанна Предтечи 29-го августа. МУЕ. III. 33; ЕЗ. V. 205.

Глаго́л, лу, *м.* 1) Слово, речь, глагол *Вислухай молитву щиру і почуй мої глаголи.* К. Псал. 125. 2) **Чита́ти глаго́ли.** Стоять без корму. Ном. № 10232.

Глаго́лати, лаю, єш, *гл.* Говорить, глаголать. *Колись будем і по своїому глаголать, як німець покаже.* Шевч. № 214.

Глаголи́ти, лю́, ли́ш, *гл.* Разговаривать. *Їли, пили, глаголіли.* Фр. Пр. 133.

Глаго́ль, ля, *м.* Название буквы **г;** глаголь. *Аз, буки, глаголя, повісили Василя.* Ном. № 6068.

Гладе́нний, а, е. Ув. от **гладки́й.** *Ой гладенна баба.* Екатериносл. у.

Гла́дити, джу, диш, *гл.* 1) Гладить, равнять *Туди гладь, куди шерсть лежить.* Ном. № 5898 **Гла́дити доро́гу.** Выпивать на дорогу. Ном. № 11618. Также: **Гла́дити «додо́му» и «з до́му».** Св. Л. 146. 2) Переносно: ласкать, лелеять. *Усміх милий, аж по душі гладить.* 3) Окончательно очищать от шелухи. *Просо гладити.* Кобел. у. 4) Уничтожать. *Господь... гріхи гладить, до неба провадить.* Гол. II. 7.

Гла́диш, ша, *м.* Яйцо. *А ну, хлопці, давайте гладиші покотимо!* Волч. у.

Глади́шечка, ки, *ж.* Ум. от **глади́шка.**

Глади́шка, ки, *ж.* Кувшин. Рудч. Ск. I. 65. Ум. **Глади́шечка, глади́щечка.** Рудч. Ск. I. 65.

Глади́шник, ка, *м.* Раст. а) Agrimonia odorata L. ЗЮЗО. I. 110. б) Agrimonia Eupatoria L. ЗЮЗО. I. 110. в) Chelidonium majus L. ЗЮЗО. I. 116

Глади́щечка, ки, *ж.* Ум. от **глади́шка.**

Гладі́й, дія́, *м.* Инструмент для обточки ступиц Сумск. у.

Гладісінький, а, е. Совершенно гладкий.

Гладісінько, *нар.* Совершенно гладко. *Зачеши гладісінько.* Мил. 148.

Гла́дкий, а́, е́. 1) Гладкий, ровный. *Скоро їх бог скарає на гладкій дорозі.* Ном. № 4108. 2) О посуде: одноцветный. Шух. I. 265. 3) Жирный, полный, толстый. *Чому козак гладкий? Наївсь,*

заснув, та й нема гадки. Ном. № 1723. *Гладкий аж шкура тріщить.* Ном. № 8629. Ум. **Гладе́нький, гладе́сенький.** Сравн. степ. **гла́дший.**

Гла́дкість, кости, *ж.* Гладкость. Желех.

Гла́дко, *нар.* Гладко, ровно, складно, хорошо. *Хоч не гладко, аби міцно.* Ном. *Мій батько робив гладко, то й я в його вдався. Чи чарка, чи ківш буде,—не глядять переміни, гладко п'ють, як з лука б'ють до ночної тіни.* ЗОЮР. I. 316. Ум. **Гладе́нько, гладесе́нько.** Сравн. ст. **гла́дше.**

Гладу́ля, лі, *ж.*=**Гладу́ха.** Ком. II. Стр. 103.

Гладу́н, на́, *м.* 1) Полный, жирный человек. НВолын. у. 2)=**Веретільник.** Вх. Пч. II. 16. 3) Раст. Herniaria glabra L. ЗЮЗО. I. 124.

Гладуне́ць, нця́, *м.* = **Гладу́шка.** Шух. I. 96, 264.

Гладу́нка, ки, *ж.* = **Гладун 2.** Вх. Пч. II. 16.

Гладу́ха, хи, *ж.* Полная, жирная женщина. Ном., стр. 299, № 301.

Гладу́ш, ша, *м.* Глиняный кувшин. Котл. МЧ. 465. См. **Гладу́шка, гладу́щик.**

Гладу́щик, ка, *м.* Молочный глиняный кувшин с широким и коротким горлом. Могил. у. КС. 1893. VII. 76.

Гла́дчати, чаю, єш и **гла́дшати, шаю, єш,** *гл.* Полнеть, толстеть, жиреть. *Гладчаєш що-дня,—ні вроку тобі.* Левиц. I. 140.

Гла́дше, *нар.* Сравн. ст. от **гла́дко.**

Гла́дший, а, е. Сравн. ст. от **гладки́й.** Левиц. I. 64.

Гладю́чий, а, е. Сильно толстый, жирный. *Ото, яка гладюча корова.* Волч. у.

Гла́жанка, ки, *ж.* Просо в толчее, почти истолченное для пшена. Кобел. у.

Гла́за, зи, *ж.*=**Лога́за.** Вх. Зн. 10.

Глазки́, *мн.* Железные грузила у невода. Радом. у.

Глаїти, глаю́, їш, *гл.* Успокаивать. Желех.

Гла́с, су, *м.* 1)=**Го́лос 1.** Ном. № 1937. *Почула його глас.* Грин. I. 120. *Коло їх двора а ні гласу.* МВ. (О. 1862. I. 96). ***Гла́су не одведу́.** Сперло дыхание, не могу звука произнести. Сл. Нік. 2) В церковном пении: глас. *Затягнув на шестий глас.* Ном. № 12442. *Укупі б заспівали. Він усі гласи знає.* Г. Барв. 197. 3) Звук. (К. Михальчук).

Гласи́ти, шу́, си́ш, *гл.* Возглашать. *Слава в вишніх богу, ангели гласять.* Чуб. III. 341.

Гла́сний, ного, *м.* Избранный голосованием, гласный. *Земський гласний.*

Гла́стівка, ки, *ж.* = **Ла́стівка.** Вх. Лем. 403.

Глевки́й, а́, е́. О хлебе: клейкий, вязкий, недопеченный. Грин. II. 25. *Хліб глевкий—на зуби лекше.* Ном. № 12288.

Гле́вко, *нар.* Ум. от **глевки́й.** *Так наша піч пече глевко.* Ном. № 2131. *Їж, Левко, хоч і глевко.* Ном. 12002.

Глевтю́к, ка́, *м.*=**Глевтя́к.** Аф. 360.

Глевтя́к, ка́, *м.* и **глевча́к, глев'я́к, ка́,** *м.* Мякиш недопеченного хлеба. *Аж баба хліб бровку шпурнула і горло глевтяком заткнула.* Котл. Ен. III. 38.

Глевтякува́тий, а, е. 1) О хлебе= **Глевки́й.** 2) О человеке, преимущественно о детях: толстый и неповоротливый. *Глевтякувата дитина.*

Гледі́ти, джу́, диш, *гл.*=**Гляді́ти.**

Гледі́тися, джу́ся, ди́шся, *гл.* = **Гляді́тися. Мо́лодо гледи́ться.** Кажется молодым, молодою. *Старенька вже, а на висках кучері, в перстнях у блискучих, у стрічках, то ніби й молодо гледиться.* МВ. I. 75.

Гле́й, гле́ю, *м.* 1) Клейкая, влажная глина. *Глей червоний.* Вас. 177. 2) Ил. (Гуси) *таскають грязь і глей зо дна да мажуть лебедя, щоб пірря посіріло.* *3) Зеленая, мылящаяся глина. Херс. Нік. Ум. **Глейо́к.**

Гле́йкий, а, е. Клейкий, вязкий (о почве).

Глейови́на, ни, *ж.* Глинистая земля. НВолын. у.

Глейо́к, йку́, *м.* 1) Ум. от **глей.** 2) Смесь охристой глины с песком (красящее вещество). Вас. 182.

Гле́к, ка́, *м.* 1) Кувшин. *Є в глеку молоко, та голова не влізе.* Ном. № 5391. **Глек розби́ли.** Поссорились. Ном. № 9539. Грин. I. 242. Ум. **Гле́чик.**

Глекопа́р, ру, *м.* Раст. а) Agrimonia pilosa Led. ЗЮЗО. I. 110. б) Chelidonium majus. L. ЗЮЗО. I. 110.

Глембе́ї, бе́й, *ж. мн.* Месячное очищение женщины. Желех. Вх. Зн. 10.

***Глемеда́ти, да́ю, єш,** *гл.* Жевать. *Дівчата глемедали хліб.* Стефаник. «Новина».

Глеча́тко, ка, *с.* Маленький кувшинчик (Залюб.). Щог. Сл. 72.

Гле́чик, ка, *м.* Ум. от **глек.** 1) Кувшин. Ном. № 12451. 2) Часть самовара: внутренняя труба, в которую кладутся угли. Змиев. у. 3) Род игры. Ив. 60. 4) **Гле́чики жо́вті.** Раст. Nuphar luteum Smith. ЗЮЗО. I. 129. 5) **Гле́чики полоска́ти.** О женщинах: угощаться в складчину в понедельник после заговения на Петров пост. ХС. I. 76. Ум. **Гле́чичок.** ЗОЮР. II. 11.

Глеюва́тий, а, е. Глинистый. *Глеювата земля.*

Глиб, бу, *м.* Глубина, глубь. *Кинулась на самий глиб.* МВ. I. 144. *Велика риба на глибу ходить.* Лебед. у. *Піймати чорного линка з глибу.* Грин. II. 322.

Гли́бати, баю, єш, *гл.* Тяжело махать крыльями, медленно лететь.

Гли́бень, ні, глибина́, ні́ и **глибина́, ні́, глиби́нь, ині́,** *ж.* Глубина. *Є місцями глибень така, що й дна не достанеш.* Канев. у. *Морська глибина.* Ном. № 395.

Гли́бка, ки, *ж.* Подвал, подземелье. К. Досв. 106. *Вкиньте в глибку сього бунтовника.* К. ЧР. 346.

Глибо́кий, а, е. Глубокий. *Долина глибока.* Мет. 79. *Маю на собі дев'ять ран—рубані широкі, а чотирі—стрелянні глибокі.* АД. II. 258. *Шукай собі або глибокої води, або високої гиллі.* Ном. № 3652. *Кайдани повелів кувать, глибокі тюрми мурувать.* Шевч. 470. *Що за дивні його твори, за глибокі його гадки!* К. Псал. 215. Сравн. степ. **Гли́бший.** Ум. **Глибоче́нький.**

Глибо́кість, кости, *ж.* Глубина, глубь. К. Бай. 106. *Розступися, синє море, в своїй широкості, нехай же я життя скончу в твоїй глибокості.* Чуб. 378.

Гли́бо́ко, *нар.* 1) Глубоко. *Глибоко оре.* Ном. № 5600. *Глибоко тут брести,—шукаймо иншого місця.* *2) Много в глубину (о воде). *А що? Чи глибоко води? Ідіть у воду сміливо, тут води не глибоко.* Крим. Сравн. степ. **Гли́бше.** *Риба шука де глибше, а чоловік де луче.* Ном. № 9840. Ум. **Глибоче́нько.**

***Глибоми́р, ра,** *м.* Лот (для измер. глубины). Київщ.

Гли́боч, чі, *ж.*=**Глибочиня́.** *Нема глибочі на цій річці.* НВолын. у.

Глибоче́нний, а, е. Чрезвычайно глубокий. Св. Л. 213. *А провалля таке глибоченне, що й до дна не видно.* ЗОЮР. I. 311.

Глибоче́нь, ні́, *ж.*=**Глибоченя́.**

Глибоче́нький, а, е. Ум. от **глибо́кий.** Довольно глубокий. *Утопила ж я свою доненьку в криницю глибоченьку.* Макс. (1849). 112.

Глибоче́нько, *нар.* Ум. от **гли́бо́ко.**

Глибочиня́, ні́ и **глибочі́нь, ні́,** *ж.* Глубина.

Гли́бшати, шаю, єш, *гл.* Становиться глубже. *Печеря ніби глибшала, темніла, чорніла.* Левиц. I. 450.

Гли́бше, *нар.* Сравн. степ. от **гли́бо́ко.** Ум. **Гли́бшенько.** *Все глибшенько пірнає.* Г. Арт. (О. 1861. III. 109).

Гли́бший, а, е. Сравн. степ. от **глибо́кий.**

Гли́ва, ви, *ж.* 1) Род груши, бергамота. *Гливи такі, як кулак.* Ном. № 14034. 2) Гриб на дереве, губка. Угор. *Гливи ростут на буках.* Вх. Лем. 403.

Гли́вий, а, е. О масти: серо-желтый, черно-желтый. Вх. Пч. I. 14. *Гливий кінь.* НВолын. у.

Глида́ти, да́ю, єш, *гл.* Глодать, есть. *Дай, боже, із-за молоду кости їсти, а на старість м'яке глидать.* Ном. № 8705. *Дітей годувать—як камінь глидать.* Ном. № 9199.

Гли́жа, жі, *ж.* Обрыв, подрытый водою. Переяслав. у.

Гли́жка, ки, *ж.* Комочек. Черниг. у. Ум. **Гли́жечка.**

Гли́зявий, а, е. Клейкий, вязкий. *Чогось оця каша така глизява.* Киев. у. *Глизявий хліб.* Миус. окр.

Гли́мання, ня, *с.* Глотание, жадное проглатывание.

Гли́ма́ти, ма́ю, єш, *гл.* Глотать, жадно есть. *По три акахвисти на день читаєш, а по чоловіку глимаєш.* Ном. № 859.

Гли́мнути, мну, неш, *гл.*=**Гли́пну-**

ти. *Як глимне він на мене, то аж холод по за шкурою ходить.* Ном. № 3403.

Гли́на, ни, *ж.* Глина. *А щоб його побила руда глина, та, що з кручі пада.* Ном. № 3773. *—**ганча́рська.** Глина горшечная.—**лупакува́та.** Глина сланцевая.—**цегє́льна.** Глина кирпичная. Сл. Нік. Ум. **Гли́нка.**

Глине́ць, нця́, *м.* Алюминий. Желех.

Глини́на, ни, *ж.* Частица глины. Константиногр. у.

Гли́нище, ща, *с.* Место, яма, откуда берут глину, глинница. Левиц. I 103.

Гли́нка, ки, *ж.* 1) Ум. от **гли́на.** 2) Фарфоровая глина. Киев. Черниг.

Глину́ти, ну́, не́ш, *гл.* Глотнуть, проглотить. (Змій) *прилетить, тебе глине.* Чуб II 173.

Гли́няний, а, е. Глиняный Шевч. 437.

Гли́няник, ка, *м.* Горшок для глины. НВолын. у. *Два щербаті глиняники.* Левиц I 2. 2)=**Гли́нище.** НВолын. у.

Гли́ня́нка, ки, *ж.*=**Гли́нище.** Желех. Вх. Зн. 10.

Гли́нястий, а, е. 1) Глинистый. *Земля єсть всяка: глиняста, пісковата, чорноземля.* Ком. Р. I. 9. 2) Цвета желтой глины. *Глиняста курка.* Богодух. у. *Кінь глинястий.* Вх Лем. 403.

Глип! *меж.,* выражающее раскрывание глаз, взгляд. *А в церкву як увійду, то тільки глип-глип на мене; очі тії як стріли проймають.* Г. Барв. 120.

Гли́пання, ня, *с.*=**Лу́пання.**

Гли́пати, паю, еш, *гл.* = **Лу́пати.** Галиц. Угор. *За обід посядемо,—так і глипа на всіх, як хто ложку до рота несе.* Г. Барв 93.

Гли́піти, плю, пиш, *гл.*=**Гли́пати.** Желех. Вх. Зн. 10.

Гли́пнути, ну, неш, *гл.* Однокр. в. от **гли́пати.** Глянуть. *А дівчина—чорні очі—глипла доокола.* Федьк. I. 25. *Взглянуть. *Най на твоє серце глипне сонечко.* Черемш. «Верх.».

Глист, та́, *м.* Глиста.

Гли́ста, ти, *ж.* 1)=**Глист.** Мил. М. 86. 2) Дождевой червь, Lumbricus terrestris. Вх. Лем. 403.

Гли́стник, ка, *м.* 1) Цытварное семя, семя раст. Artemisia Sieberi Bess или Artemisia vahliana Kostel. 2) Раст. Solanum Dulcamara L. ЗЮЗО. I. 136

Глисти́к, ка́, *м.*=**Глист.** Левиц. Пов. 366.

Глисти́як, ка́, *м.* Раст. Solanum dulcamara L. ЗЮЗО. I. 167. См. **Глистник.**

Глисти́нка, ки, *ж.* Рыба с глистою в середине. Азов. море (Стрижев.).

Глита́й, тая́, *м.* Мироед, кулак.

Глита́ння, ня, *с.* Глотание.

Глита́ти, та́ю, єш, *гл.* Глотать. *Лемішку і куліш глитали.* Котл. Ен. I. 11. *Хорт глита, глита молоко.* Грин. I. 146.

Глитну́ти, тну́, не́ш, *гл.* Однокр. в. от **глита́ти.** Глотнуть.

Глица́рь, ря́, *м.* Палка, которою мешают известь в твориле. Черниг. у.

Глица́рня, ні, *ж.* Яма, в которой приготовляется известь, творило. Черниг.

Гли́ця, ці, *ж.* 1) Деревянная игла: а) для нанизывания капустных листьев. Рк. Левиц.; б) для вязания сети. Конот. у.; в) вместо челнока при ткании сит и решет. Вас. 152, 176. 2) Хвоя, игла хвойного дерева. Киев. 3) Балясина, столбик в перилах, ограде. 4) В крыле ветряной мельницы: каждое из поперечных бревнышек, проходящих сквозь **раме́но,** на которых настлано крыло (Залюб.). *5) В избе-мазанке: тонкие жерди, затянутые между **при́сохами** и служащие опорой для **очере́тяних парки́в.** Пирят. у., Конон. 6) Поперечная соединительная жердь, поперечное соединительное бревно; напр., в бороне. Чуб. VII. 401. 7)=**Кла́дка.** *Гей там річка, через річку глиця.* Макс. (1834). 96. 8) «Деревянная линейка с закрепленным концом и вырезом для наматывания пряжи при плетении сетей». Вас. 187. 9) При ткании ковра: линейки для разделения верхних и нижних рядов основы ковра. Вас. 171. *10) О человеке, животном: худой, тонкий. *Я вже тепер оклигав трохи, а з хронту прийшов, то був такий, як глиця.* Пирят. у., Кононівка. Ум. **Гли́чка.**

Гли́чка, ки, *ж.* 1) Ум. от **гли́ця.** 2) Название тонкого вола. КС. 1898. VII. 46.

Гліг, гло́гу, *м.*=**Глід.** Желех.

Глід, гло́ду, *м.* Раст.: боярышник, Crataegus Oxyacantha L. Анн. 112. Crataegus monogyna Jacq. ЗЮЗО. I. 120.

Гліт, гло́ту, *м.* Теснота, давка. Желех.

Гли́тно, *нар.* Тесно. Шух. I. 84.

Глоба́, би́, *ж.* 1) Согнутое от природы дерево. 2) Железный клин. Черниг. 3) Переносно: хлопоты, забота, обуза, неприятность. *Оце мені глоба на шию з отцією роботою!*

***Глоба́ч, ча́,** *м.* Конопатчик. Сл. Дарм.

Гло́би́ти, блю́, би́ш, *гл.* 1) Укреплять клиньями вал в мельнице. Валков. у. 2) Конопатить. Аф. 360. 3)=**Глобувати?** Лихорадка на вопрос: «*Чого ж ти йдеш?*» отвечает: «*Сіпать і кидать, і трясти, і пекти, і знобить, і глобить, і кров пить, і кість ломить*». Мил. М 64.

Глобо́к, бка́, *м.* Клинышок, забиваемый между косовищем и железным кольцом, охватывающим косу и косовище. Вх. Лем. 404.

Глобува́ти, бу́ю, єш, *гл.* Обижать кого. Желех. Причинять кому боль, неприятность. *Він мене глобує.* Вх. Зн. 11.

Гловáрь, ря́, *м.* Верхний косяк у дверей и окон.

Гло́вень, ня, *м.*=**Гловáрь.** Прил. у.

Глоги́нька, ки, *ж.* Ягода боярышника. Вх. Уг. 233.

Глого́вий, а, е=**Глодо́вий.** *Терновий вінець на голову клали, глогові шпильки за нігті били.* Гол. II. 23.

Гло́д, ду, *м.*=**Глід.**

Глода́ння, ня, *с.* Глодание.

Глода́ти, да́ю, єш и **гложу́, жеш,** *гл.* Глодать. *Воліла б мати твердий камінь глодати.* Гол. I. 285. *Дітей годувать, як камінь глодать.* Черк. у. *Ой кусайте, хоч глодайте, тільки мене не займайте.* Чуб. V. 547. *Не борони козі ліса,—най гложе.* Чуб. I. 258.

Глоди́на, ни, *ж.* Боярышниковое дерево. Чуб. V. 105.

Глодо́вий, а, е. Боярышниковый. Чуб. III. 58. Грин. II. 34.

Глодя́нка, ки, *ж.* Каменная соль. *Я даю сіль-глодянку скотині.* Харьк. г.

Гло́їна́, ни́, *ж.*=**Гліг**=**Глід.**

Глота́, ти́, *ж.*=**Гліт.** Вх. Зн. 21. Подольск. г.

Глоти́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Теснить, толпиться. *Чого ви так глотите? почекайте трошки.* Ольгоп. у.

Гло́тно, *нар.*=**Гли́тно.** *Так глотно, що й стати нігде.* Ольгоп. у.

Глубина́, ни́, *ж.*, **глубо́кий, а, е** и пр.=**Глибина́, глибо́кий** и пр.

Глу́зд, ду, *м.* 1) Ум, разум, смысл, сознание. *Скажіть, будь ласкаві, хто з їх дурніший двох?—Та глузду, гріх сказать, скупенько у обох.* Г. Арт. (О. 1861. III. 101). *Глузд остатній потеряла.* Котл. Ен. VI. 80. **З глу́зду зсу́нутися, з'їхати, скрути́тися, спа́сти.** Сойти с ума. Ном. № 6332. Шевч. 300. **Глу́зди відби́ти.** Лишить рассудка. Ном. № 6333. **До глу́зду прийти́.** а) Образумиться; б) опомниться. **Глу́зду відби́тися.** Лишиться ума, рехнуться. **Мн.* **Глу́зди.** Ум, смышленность. **Глу́зди забра́ло.** Обалдел. Хот. Нік.

Глу́здити, джу, диш, *гл.* Бить, стегать. *Берет довгу запруту і глуздит їх.* Драг. 121.

Глуздівно́, *нар.* = **Глузли́во.** *Енею глуздівно сказав.* Котл. Ен. VI. 87.

Глу́зи, зів, *м. мн.* Насмешки. Мкр. Н. 36. *Остигло й глузи людські терпіти.* Грин. II. 165. **На глу́зи підня́ти.** Поднять на смех. Ном. № 12697.

Глу́зик, ка, *м.* Мелкий известковый дутик, попадающий в гончарное изделие. Вас. 178.

Глузли́вий, а, е. Насмешливый. *Вона в мене добра й вірна жінка, тілько дуже жвава, жартлива й глузлива.* Котл. МЧ. 471.

Глузли́во, *нар.* Насмешливо.

Глузовни́к, ка́, *м.* Насмешник. *Парубки глузовники все було з старого шкилюють.* Харьк.

Глузовни́ця, ці, *ж.* Насмешница.

Глузува́ння, ня, *с.* Издевательство, насмешка. *На обличчі в мене сором од докору, глузування.* К. Псал. 106.

Глузува́ти, зу́ю, єш, *гл.* ***(з кого).** Насмехаться, издеваться, поднимать на смех. *Матері глузують, що москалі вертаються та в неї ночують.* Шевч. 67.

Глузюва́тий, а, е. О глине: «неоднородная, комковатая... с мелкими желвачками или журавчиками, дутиками». Вас. 178.

Глу́м, му, *м.* Насмешка, издевка, посмеяние. *Старе скаже на глум, а ти бери на ум.* Ном. № 6013. **На глум пода́ти.** Отдать на посмеяние. *На глум старих звичаїв не подаймо.* К. ПС. 23.

Глуми́ти, млю́, ми́ш, *гл.* Поражать, истреблять, портить. *Наче кара божа, що людей глумила.* Мет. 437. *Дітвора глумить тільки отті оріхи.* Нов.-Северск. *Було б тобі, вражий сину... нас трох не кохати, нас трох не глумити.* Рудч. Чп. 178.

Глуми́тися, млю́ся, ми́шся, *гл.* ***(з ко́го).** Издеваться, насмехаться, осмеивать *(кого). *Глумилась верша з болота.* Ном. № 7999.

Глумі́ччати, чаю, еш, *гл.* Обращать внимание? Разбирать? *Е, у нас і панів не глуміччають.* Лебед. у. *Хоч який мороз, то не глумічча.* Лебед. у.

Глумли́вий, а, е. Насмешливый. *Міські все люде нещирії, глумливії.* МВ. I. 75.

Глумли́во, *нар.* Насмешливо.

Глумо́та, ти, *ж.* Поднимание на смех, издевательство.

Глумува́ння, ня, с. Издевательство, насмешки. К. XII. 90.

Глумува́ти, му́ю, еш, *гл.* 1) Издеваться. *Голови на шаблі здіймали, довго глумували.* Макс. (1849). 24. *Вона з мене глумує, сміється.* О. 1861. XI. 9. *2)—**щось.** Бесцельно истреблять, зря тратить. *Набере хліба, не їсть, викидає собакам або на смітник. Хіба ж можна так хліб глумувати?—Полову росточили по подвір'ю, нікому не дали, так поглумували.* Крим.

Глумува́тися, му́юся, єшся, *гл.*= **Глумува́ти 1.** *Не по божому... так глумуватися з сироти.* Г. Барв. 476.

Глу́п, па, пе=Глу́пий. *Хто скуп, собі не глуп.* Ном. № 4707.

Глупа́к, ка́, *м.*=**Ду́рень.** Харьк. у. Желех.

Глу́пий, а, е. 1) Глупый. *Молодий жовняре, глупий розум маєш.* Голов. 2) *Непроглядный. Сл. Нік. **Глу́па ніч, пі́вніч.** Глубокая ночь. *Коли це глупої ночі прилітає сокіл.* Рудч. Ск. I. 153. *У глупу ніч виліз мертвець із гроба.* Грин. I. 50.

Глупина́, ни́, *ж.* Глухое, густо заросшее место в лесу. *У глупині вовки.* НВолын. у.

Глупі́ти, пі́ю, єш, *гл.* Пялить глаза, глазеть. *Дитина на свічку глупіє.* Черк. *Ходив глупів на весілля.* Черк. у.

Глупта́к, ка́, *м.*=**Глупа́к.** Вх. Лем. 404.

Глупува́тий, а, е. Глуповатый. *Оженився дурний та взяв глупувату, та не знали, що робить—запалили хату.* Ном. № 9014.

Глу́ха, хи, *ж.*=**Глуха́ня.** Вх. Лем. 404.

Глуха́ня, ні, *ж.* Тиф. Желех.

Глуха́чка, ки, *ж.* = **Глуха́ня.** Вх. Зн. 11.

Глухи́й, а́, е́. 1) Глухой. *Глухому пісню співати.* Ном. № 4679. *Глухий як тетерук.* Ном. № 8556. ***Глуха́ тете́ря.** О человеке: глухарь. Сл. Нік. Глушман. 2) Беззвучный, мертвый. *В глухій домовині усміхнуся.* Шевч. 269. ***Глухи́й на що.** Глухой к чему. *Іван був глухий на дядькові перестороги.* Борд. 327. 3) Пустой, запустелый, глухой. *Глухий край. Куток зовсім глухий.* О. 1862. IX. 65. 4) **Глухи́й кіне́ць (у воро́тях).** Тот конец ворот, где их пята. *В глухім кінці під ворітьми.* АД. II. 9. 5) **Глухи́й дуб.** Дуб, на котором листва держится целую зиму. Борз. у. Прил. у. 6) **Глуха́ кропива́.** Раст. а) Lamium maculatum L. ЗЮЗО. I. 126; б) Leonurus Cardiaca L. ЗЮЗО. I. 126. Ум. **Глухе́нький, глухе́сенький.**

Глухма́н, на́, *м.*=**Глуша́н.** Желех.

Глу́хнути, ну, неш, *гл.* Глохнуть.

Глу́хо, *нар.* 1) Глухо. 2) Беззвучно, мертво, глухо. 3) Пусто, глухо.

Глухо́та, ти, *ж.* Глухота.

Глу́ш, ші́, *ж.* Густо заросшее место. *У глуші, між вербами, капуста погано росте.* Лебед. у.

Глуша́н, на́, *м.* Глухой человек. *Коли сі кам'яні боги очима бачать, коли сі глушани ушима чують...* К. МХ. 19.

Глуше́ць, шця́, *м.* Лен, Linum usitatissimum. Вх. Уг. 233.

Глуши́ти, шу́, ши́ш, *гл.* Оглушать, заглушать. *Вітер уривав багацько річей його; торохтючи, колеса глушили їх.* Г. Барв. 19. *Оця кропива тільки глу-*

шить сад.—Придивиться, де риба залягла під кригою, та й стане гатити кийком—глушити. О. 1861. XI. 115.

Глуши́ця, ці, *ж.* Раст. Lamium. Вх. Пч. II. 32.

Глуші́ти, ші́ю, єш, *гл.* Заглушаться, заростать сорными травами. *Город глушіє, бур'яном понімається земля родюча.* МВ. (О. 1862. I. 96).

Глу́шка, ки, *ж.* 1) Глухая женщина. *Чи ти, кумо, глушка?—Та були ушка, та різник одрізав.* Ном. № 8560. 2)= **Глуха́ня.** Угор. То же: **глу́шка вітрова́.** Вх. Лем. 404.

Глушка́ня, ні, *ж.*=**Глу́шка 2.** Угор.

Глушко́, ка́, *м.* Глухой человек. Аф. 361.

Глу́шма́н, на́, *м.*=**Глушан**=**Глушко.** Одесс. у.

Глушма́нка, ки, *ж.* Глухая женщина. Одесск. у.

Глушни́к, ка, *м.* 1) Раст.=**Глуши́ця.** Вх. Пч. II. 32. *2) Глушитель. Рос.-Укр. Сл. Укр. Ак. Т. I.

Глушня́, ні́, *ж.* Глушь. *Там така глушня, аж сумно; туди й люди не їздять.* Василък. у.

I. Гля, *пред.* Для. Ужинок р. поля. 270.

II. Гля, сокращенное повелительное наклонение вместо **глянь.** Смотри, взгляни, вот. *Оце, гля, причепилася!*

Гля́ба, *нар.* Невозможно, напрасно. *Де... чоловікові гляба перейти, піде гуцульський кінь певно.* Шух. I. 81.

Гля́ганий, а, е. и пр.=**Гля́ганий** и пр.

Гля́данка, ки, *ж.* Торговля. Угор.

Глядáти, дáю, єш, *гл.* Искать, высматривать. *Буду я собі мужа глядати.* Гол. III. 397. *Глядай, матко, довгий столець, бо вже мені вічний конець.* Гол.

***Глядáч, чá,** *м.* Зритель. Сл. Нік.

Глядúло, ла, *с.*=**Дзе́ркало.** Вх. Уг. 233.

Глядівни́й, а́, е́. Ловкий, проворный. Угор.

***Глядíння, ня,** *ср.* Глядение, смотрение. Сл. Нік.

Глядíти, жу́, ди́ш, *гл.* 1) Глядеть, смотреть. *Гляди ж, півнику, як прийде лисичка—не одкликайся.* Рудч. Ск. II 4.—**в голові.** Искать насекомых в голове. *Та свекорку годи: в головці гляди.* Грин. III. 551. 2) Искать, щупать ища, пробовать, узнавать. *Молода сховалася і дружба виходит на двір і глядит молодої, а не може сам найти.* Грин. III. 507. *Нам уже докучило їсти пшеничний хліб, ідім глядіть житнього.* Чуб. II. 336. *Вгородив свердло в землю, а... щось за бороду лап. Перемовчав мій батько, тілько боїться тим свердлом більш глядіти* (скарба). Драг. 87. *Глядят кораваю, чи спікся.* Грин. III. 502. 3) Следить, обращать внимание. *Коли кінь не глядить дороги, то гляди ти! Чом не глядиш?* Лохв. у. *Гляди себе, то й буде з тебе.* Ном. № 9586. 4) Беречь, присматривать. *Я її розуму навчала і добра її гляділа.* МВ. 5) Соблюдать. *Та ти б не глядів празника та поїхав би у поле орати.* Рудч. Ск. I. 165. *Треба глядіти п'ятниці й середи.* О. 1862. IV. 91. *6) **Гляди́, глядíть.** а) *пов. накл.* Смотри, смотрите; б) *вводное слово.* Пожалуй. *А тут буде верстов, гляди, десять.—Він туди заходив, глядіть, чи не позавчора.* Крим.

Гля́дка, ки, *ж.* Раст. Aster. Вх. Пч. II. 29.

Глядко́, ка́, *м.* Тот, кто постоянно смотрит? *Глядко не наглядиться, хвалько не нахвалиться.* Ком. II. № 200.

Глядь! *меж.* Глядь. *Потім глядь—стоїть Іван.* Рудч. Ск. I. 134. *Глядь-поглядь у загоні,—нема волів пари.* Новомоск. у.

Гля́нути, ну, неш, *гл.* Однокр. в. от **глядíти.** Глянуть, взглянуть, посмотреть. *Ой як гляну на хустину,—згадаю дівчину.* Мет. 23.

Гля́нутися, нуся, нешся, *гл.* Посмотреть, взглянуть. *Глянься на мене, на себе. Подивися, глянься, який я удався!* Нп.

Гм! *меж.* Гм. *Дивлюсь, аж стоїть краля така, що тільки гм! та й годі.* К. ЧР. 124.

Гмáтáти, таю, єш, *гл.* Комкать, гнуть. Желех.

Гматни́й, а́, е́. Гибкий. Желех.

***Гнáний, а, е.** 1) Гонимый, преследуемый. 2) Изгоняемый. Сл. Нік.

Гнап, па, *м.* Мастер, изготовляющий **сіряки́** и **опанчі́.** Желех. Гол. Од. 55.

Гна́ти, жену́, не́ш, *гл.* 1) Гнать, погонять. *Волові дай полови, та жени поволі, а коневі—вівса, та жени як пса.* Ном. № 10217. **Го́ном гна́ти.** Быстро гнать. Харьк. 2) Гнать, прогонять. *Хоч правду женуть люде, та правда завше буде.* Ном. *Молодих рекрут женуть кудись через наше село.* Г. Барв. 406 3) Быстро бежать, ехать. *Жене як вітрів батько.* МВ. I. 105. 4) Загонять, забивать. *Шпиці за нігті гнали і йому муки завдавали.* Чуб. III. 335. *5) Вздымать, взбивать. *Дівчата й хвилі палицями гнали, а коновка стоїть на воді на одному місці і не рушиться.* Крим. 6)—**горі́лку.** Гнать водку. КС. 1882. I. 225. 7)—**го́ни.** *Допахивать, допахать **го́ни.** См. **Го́ни** 8)—**хи́мороди.** См **Хи́мороди 3.**

Гна́тися, жену́ся, не́шся, *гл.* 1) Гнаться. *От котик як почув, як погнавсь... Гнавсь, гнавсь, не догнав.* Рудч. Ск. I. 28. 2) Мчаться. Грин. III. 565. *Скажи, коню, до кого це ви так нагло гнались?* Шевч. 641.

Гне́ний, а, е. Гнутый. *Гнене полоззя.* НВолын. у. 2) Никуда не годный. *Таке гнене, що хоч покинь.* Киев.

Гне́сти, гнету́, те́ш, *гл.*=**Гніти́ти 1 и 2.**

Гнет, *нар.* Вдруг, сейчас, тотчас. *Гнет стовпами поставали.* Гол. II. 714.

Гнету́ха, хи, *ж.* Лихорадка. *Чи ти гнетуха, чи ти трясуха?* Чуб. I. 119.

Гнеть, *нар.*=**Гнет.** *А ту гнеть потопа буде.* Гн. I. 31.

Гнетю́чка, ки, *ж.*=**Гнету́ха.** Черниг.

Гни́да, ди, *ж.* Зародыш вши, гнида. Ном. № 1861. **То дарма, що воша тне, а досадно гнида точить.* Нар. посл. Пирят. у., Кононівка. Ум. **Гни́дка.**

Гни́дник, ка, *м.* 1) Вшивец. *Ах ти гнидник!* Лохв. у. *2) *Мн.* **Гни́дники.** Презрительно, шуточно: вещи, одежда. *Забирай свої гнидники з мого місця.* Пир. у., Кононівка.

Гни́дявий, а, е. Вшивый. О. 1862. V. 41.

***Гнилéнький, а, е.** Ум. от **гнили́й.** Гниловатый. **Гнилéнька зима́.** Мягкая зима, с оттепелями. Сл. Нік.

Гнилéць, льця́, *ж.* Болезнь личинок пчел: поражение их грибком Bacillus Preussi. Драг. 32.

Гнилéча, чі, *ж.* Гниль. *Там так смердить у ямі гнилеча: картопля, чи що, загнилась.*

Гнили́й, а́, е́. 1) Гнилой, испорченный. *Гнила капуста. Дров нарубав гнилих.* Рудч. Ск. I. 124. 2) Гнилой, гнющий. *Гниле болото. Гнила зіма.* О. 1861. I. 322. 3) **Гнила́ кваті́ра.** Третья четверть луны. *Гнила кватіря—робить нічого не слід, бо буде порча.* Чуб. I. 10. См. **Гнилу́ша.** 4) **Гнилé сло́во.** Скверная брань.

Гнили́ця, ці, *ж.* Дикая груша, которую едят только прогнившею. Ном. № 12217. Ум. **Гнили́чка.**

Гнили́читися, чуся, чишся, *гл.* О грушах: немного загниваться. Желех.

Гнили́чка, ки, *ж.* Ум. от **гнили́ця.**

Гнили́ччя, чя, *с. соб.* Гнилушки, истлевшие ветви и стволы дерев. Желех.

Гни́лка, ки, *ж.*=**Гнили́ця.** Желех.

Гнилля́, ля́, *с.* Гниль. *Як прийде Ілля, то наробить у полі гнилля.* Ном. № 476.

Гнилобо́кий, а, е. Со сгнившим боком. *Груші гнилобокі.* Шевч. 178.

Гнилові́д, во́ду, *м.* Болото, поросшее сеном и лесом. Вас. 206. Во мн.: **Гниловó́ди.** Незамерзающие болота. О. 1861. VIII. 93. XI. 114.

Гнилозу́бий, а, е. С гнилыми зубами. *Десь вирескався гнилозубий, миршавий чоловічок.* Мир. Пов. II. 66.

Гнилоїд, да, *м.* **гнилоїда, ди,** *об.* Скряга, скупец. Желех.

Гнилоїдити, джу, диш, *гл.* Скряжничать. Желех.

Гнилоїдник, ка, *м.*=**Гнилоїд.** Желех.

Гнилоо́кий, а, е. С больными, гноящимися глазами. Чуб. VII. 577.

Гнилу́ша, ші, *ж.* Третья четверть луны. Чуб. I. 11. См. **Гнили́й 3.**

Гни́ль, лі, *ж.* Гниль. К. Іов. 55.

Гниля́к, ка́, *м.* Сгнившее растение.

Гнилятина, ни, *ж.* Гниль. *Розворушив ту гнилятину.* Мир. Пов. II. 54.

Гниля́ччя, чя, *с. соб.* Сгнившие растения, гниль.

***Гнип, па,** *м. А другий у тій самій хвилі викопав якогось шматок гнипа та як фалатне мене по руці, адіть, як закривавив.* Франко.

Гни́пель (гнипля?), *м.* Часть ткацкого станка: «рукоятка, которою вращают передний навой при навивании основы». Вас. 167.

Гни́сти́ и гни́ти, гнию́, е́ш, *гл.* Гнить.—*Хліб гниє.*—«*Гниє, бо є; оттоді погано було б, як би гнисти нічого було*». Ном. № 14155. *Варево гниє.* Чуб. I. 10. *Хата пусткою гниє.* Шевч. 401. *Гниє в неволі, у кайданах.* Шевч. 606.

***Гниття́, тя́,** *ср.* 1) Гниение, тление. 2) Гангрена. Сл. Нік.

Гни́хіть, тя, *м.*=**Ні́готь.** Прил. у.

Гнів, ву и ва́, *м.* Гнев. *Хай його гнів божий поб'є.* Ном. № 3784. **Не у гнів твої́й жі́нці.** Не во гнев будь сказано твоей жене. К. ЧР. 220. **Гнів покла́сти́, положи́ти на ко́го.** *На свого старшого брата великий гнів покладав.* АД. I. 187. *Не положіть гніва! А вона, невістка, такий уже гнів положила, що й обідати не увійшла.* Грин. I. 33.

Гні́ванка, ки, *ж.* Гнев, ссора. *Тут така була гніванка, що господи, та й годі!* Чернит.

Гні́вання, ня, *с.* Действие гневающегося, гневное состояние. *Як вам не обри́дло те гнівання?*

Гні́вати, ваю, єш, *гл.* 1) Гневаться, сердиться. *Ой вернися, любе кохання, перестань гнівати.* Чуб. V. 384. 2) Сердить, гневить. *А я ж його не гнівала, ні його ро́дини; нехай його перепросить лихая година.* Чуб. V. 189.

Гні́ватися, ваюся, єшся, *гл.* Гневаться, сердиться. *Не гнівайся, дівчинонько, що я не займаю.* Мет. 106.

Гневи́ти, влю́, ви́ш, *гл.* Сердить, раздражать, гневать. *Бога не гніви, а чорта не дрочи.* Ном. № 5871.

Гневи́тися, влю́ся, ви́шся, *гл.*=**Гні́ватися.** *Багатий тут на смерть гнівився.* Котл.

Гнівли́вий, а, е. Раздражительный, склонный к гневу, часто гневающийся. *Чогось бог гнівливий на нас.* НВолын. у. *Очі гнівливі.* МВ. II. 82.

Гнівли́вість, вости, *ж.* Раздражительность, склонность к гневу. Желех.

Гнівли́во, *нар.* Гневно.

Гнівни́й, а́, е́. Гневный, сердитый. *Такий гнівний,—крий мати божа.* МВ. I. 99. *Червона і гнівна стояла вона.* Мир. Пов. II. 65. ***Хай не бу́дуть гнівні́.** Пусть не гневаются, не сердятся. *Ваша милість хай не будуть гнівні на мене.* Лепкий. Ум. **Гнівне́нький.**

Гнівни́к, ка́, *м.* В выражении: **він мій гнівни́к.** Он со мной в ссоре. Желех.

Гнівни́чка, ки, *женск. р.* от **гнівни́к.** Желех.

Гні́вно, *нар.* 1) Гневно, сердито. *Він гнівно глянув на його.* 2) Обидно, неприятно. Драг. 223. *Може, кому гнівно, добродію, що я кажу?* Харьк. Ум. **Гнівне́нько.** *Та годи, доненько, всім зарівненько, щоб не було гнівненько.* Грин. III. 551.

Гніда́н, на́, *м.* Гнедой конь. Желех.

Гніди́й, а́, е́. 1) Гнедой. *Гнідий кінь.* Употребляется иногда без подразумеваемого существительного. *Сідлай, хлопче, ти гнідого, а сам сяду на другого.* Чуб. 2) Коричневый, бурый. *Гнідий птах.* Вх. Лем. 404. *Гніде просо.* Вх. Лем. 404. Ум. **Гніде́нький, гніде́сенький.** Грин. III. 696.

Гніди́ти, джу́, ди́ш, *гл.*=**Гнити́ти 4.** Галиц.

Гнізде́нце, ця, *с.*=**Гніздо́.** *Бусьок і бусьчиха увили собі гніздене.* Фр. Пр. 128.

Гнізде́чко, ка, *с.* 1) Ум. от **гніздо́.** *Галочки гніздечко в'ють.* Мет. 134. 2) Кокон. *Червяк сидить у гніздечку, а як стане у мочах, то перегризає його.*

***Гніздина́, ни,** *ж.* Ячейка. *Сільник попався недобрий, в кожній гніздині—перга.* Крим.

Гніздити́, зджу́, ди́ш, *гл.* Бить все в одно место. *Вхопили його вдвох, повалили та й гніздять його коліньми по голові.* Новомоск. у.

Гні́здити́ся, зджуся, ди́шся, *гл.* Гнездиться. Левиц. I. 95. *Яструбам з орлами не тутка гніздитись.* О. 1862. I. 110.

Гніздо́ви́ще, ща, *с.* Ув. от **гніздо́.** Чуб. I. 122.

Гніздо́, да́, *с.* 1) Гнездо. *Всяка пташка своє гніздо знає.* Ном. № 9480. 2) В толчее для проса: углубление, где лежит зерно. Харьк. (Залюб.). 3) Солома, лежащая в **жлу́кті.** Мил. 18. 4)=**Місти́ще.** Вх. Зн. 30. 5) Вихор. *Як у хлопця на тімени є одно «гніздо», то*

буде мати одну жінку, а як двоє, то дві. ЕЗ. V. 180. Ум. **Гніздéчко.**

***Гніздря́ (ніздря́;** plur. **гні́здрі).** Ноздря. Крим.

Гніздю́к, ка́, *м.* 1) Запорожец, севший на хозяйство. КС. 1883. XI. 502. 2) Неудачный хлеб? *Ось іди, чоловіче, якого я гніздюка напекла!.. Той гніздюк так і розплився по черені і розтріскався.* Г. Барв. 323.

Гній, гно́ю, *м.* 1) Навоз, помет. *Коню́х коні ганяє, він гноєм воняє.* Чуб. V. 1087. 2) Гной, материя. *Чиряк великий, а гною мало.* Ном. № 6325.

Гнійни́й, а́, е́. 1) Навозный, унавоженный. *Гнійне поле.* Каменец. у. 2) Гнойный.

Гнійни́к, ка́, *м.* Навозный жук. Вх. Зн. 11.

***Гнійно́,** *нар.* Унавожено, удобрено, есть удобрение. **Там не гнійно́.** Там нет удобрения. Крим.

Гні́сті, тів, *мн.*=**Нігті.** О. 1861. XI. Св. 62.

Гні́т, ту, *м.* 1) Пресс; тяжесть, наваленная с целью сдавить. *Сир під гнітом лежить.* 2) Гнет, притеснение. *Весь віковічний гніт, вся ненависть виявлялась тим диким вогнем в його очах.* Левиц. Пов. 269. 3) Огонь, разведенный на **при́пічку,** когда в печь сажают хлеб См. **Гніти́ти хліб.**

Гніти́срака, ки, *об.* Харьк. Упорный, несговорчивый человек. *Торгувалась, торгувалась—так і копійки не спуска; та я його вже давно знаю, він такий* (она така) *гнітисрака.* Лебед. у.

Гніти́ти, чу́, тиш, *гл.* 1) Давить, прессовать, нагнетать. *Камінюка гнітила.* Стор. МПр. 21. *Гнітили сир.* Левиц. I. 466. 2)—**те́рен, сли́ви.** Сохранять на зиму в кадке с водой, надавив сверху тяжелым деревянным кружком. *Гнічені сливи.* Чуб. II. 29. 3) Угнетать. *Усе, що гнітить чоловіка в занедбалім товаристві.* Стор. 4) **Гніти́ти хліб.** Подрумянивать. Чуб. I. 123 (Чтобы **хліб гніти́ти,** берут немного соломы, зажигают и кладут на **при́пічку).** 5) Бить. *Як начали вони її гнітить тими молотами.* Чуб. II. 263. 6) **Гніти́ти на се́рці.** Скрывать в душе тяжелое чувство. *Бачу я та мовчу: усе на своїому серці гнічу.* Кобел. у.

Гніти́тися, чу́ся, тишся, *гл.* 1) Давиться, надавливаться. 2) Быть угнетаемым. 3) **Хліб гні́титься.** Хлеб подрумянивается *Паска ніяк не гні́титься.* Кролев. у.

***Гнітни́ця, ці,** *ж.* План (типогр.). Сл. Дубр.

Гніту́ха, хи, *ж.* = **Гнітю́чка.** ХС. III. 53.

***Гнітю́чий, а, е.** 1) Гнетущий. Сл. Нік. 2) Угнетающий, давящий. Коцюб. «В дорозі».

Гнітю́чка, ки, *ж.* Вид лихорадки. Миуск. окр.

Гнобі́тель, ля, *м.* Гонитель, преследователь, притеснитель. *Не вірьте їм, пане, бо вони звісні на нас гнобителі.* Могил. Подольск.

***Гнобі́телька, ки,** *ж.* Угнетательница, притеснительница. *Хлопоманіполяки ще мають надію на тягар селянського життя, на їх безправя, на волю й землю, яку несе їм перемога поляків над гнобителькою Московщиною.* В. Міяковськ. Арх. літерат. Журн. «Наше Минуле». 1919. 1—2. 148.

Гнобі́ти, блю́, бі́ш, *гл.* Угнетать, притеснять. Желех.

Гноївка, ки, *ж.* 1) Навозная жижа, вода, в которой мок навоз. Вх. Зн. 34. *Випила б і гноївки, не то що, та ніде і на тлі води не видко.* Гн. IV. 64. 2) Erystalis tenax. Вх. Лем. 404.

Гноївня, ні, *ж.* Место для складывания навоза, навозная куча. *На що тут сиплеш сміття. Хиба нема гноївні?* Прил. у.

Гноїння, ня, *с.* 1) Гноение. 2) Унаваживание, удобрение.

Гно́їсько, ка, *с.*=**Гноївня.**

Гноїти, гною́, їш, *гл.* 1) Гноить. *Діди строють, а баби гноють.* Ном. № 10111. 2) Унаваживать, удобрять. Угор.

Гноїтися, гною́ся, їшся, *гл.* 1) Гноиться, покрываться материей, гноем. 2) Быть превращаемым в гной, в навоз. 3) Быть унаваживаемым.

Гно́їще, ща, *с.*=**Гно́їсько.** К. Псал. 263.

Гнойови́й, а, е. Навозный. Грин. II. 317. *Гнойова яма. Гнойова лопата.* НВолын. у.

Гнойови́к, ка́, *м.*=**Гноя́к.**

Гнойови́ська, ка, с.=**Гно́їська.**

Гнойо́к, йку́, *м.* Ум. от **гній.** *Як ноги в гнойку, то й губи в лойку.* Ном. № 7188.

Гно́ття, тя, *с.* Отрепье. *Де вже думати про одежину!.. Все позношувала! Саме гноття та рем'я висіло.* Мир. ХРВ. 25.

Гноюва́тий, а, е. Перегнойный. Харьк.

Гноя́к, ка́, *м.* 1) Навозный жук. Вх. Лем. 404. См. **Гнойови́к.** 2)=**Гноївня?** КС. 1893. V. 275.

Гноя́ка, ки, *ж.* Ув. от **гній.**

Гноянни́й, а́, е́. Навозный, унавоженный. Лебед. Мил. М. 105.

Гноя́нка, ки, *ж.* 1) Гнойный прыщ. Желех.

Гноя́рня, ні, *ж.*=**Гноївня.** Рк. Левиц.

Гнуздá, ди́, *ж.* Чаще употребляется ум.: **гнуздéчка.** Чуб. II. 319. *Взяла коня за гнуздечку.* Мет. 74. Части: **вуди́ла**—удила, один конец которых имеет **бара́нчик,** которым и зацепляется за **кільце́;** ремень поверх морды внизу—**нахра́пник,** вверху—**нало́бник,** застегивающийся под шеей—**підборо́дник** (Е. Чикаленко).

Гнуздáти, дáю, еш, *гл.* Занузды-вать.

Гнуздéчка, ки, *ж.* Ум. от **гнуздá.**

Гну́ти, гну, гнеш, *гл.* Гнуть. *Гне шию, як віл у ярмо.* Ном. № 1293. *Шия—хоч обіддя гни,*—такая толстая. Ном. № 8595. *Спати,—аж гілля гне,*—так сильно хочется. Вас. 212.—**ки́рпу.** Важничать, задирать нос. Ном. № 2467.—**на що́, куди́.** Намекать на что. Ном. № 13846. *Бач, куди гне!* (или **на що**).—**терева́ні.** Болтать пустяки.—**матюки́.** Браниться матерными словами. *—**ціну́.** Ломить цену. Сл. Нік. Запрашивать много. **Гне, як ду́рень за ба́тька.** Очень много запрашивает. Мнж. 166.

Гну́тися, гну́ся, гне́шся, гл. 1) Гнуться, сгибаться. *Долина глибока, а калина висока, аж додолу віття гнеться.* Мет. 79. *Їсть так, аж ніс гнеться,*—с жадностью ест. Ном. № 12207. 2) Переносно: покоряться. *Ярема гнувся, бо не знав, не знав сіромаха, що виросли крила.* Шевч. 132. 3) Увиливать, не желать сделать. *Не гнися, сваточку, не гнися: єсть у тебе на кошарі ягниця,—поведи на торжок та продай, а нам горілочки розгадай!* Грин. III. 499. *Довго мабуть гнувся—не давав?* МВ. (О. 1862. III. 74).

Гну́чий, а, е, гнучки́й, а́, е́. Эластичный, гибкий. *Мужича правда єсть колюча, а панська на всі боки гнуча.* Котл. Ен. VI. 53. *Як тополя серед поля гнучка та висока.* Шевч. 20. *І станом гнучим, і красою пренепорочно молодою старії очі веселю.* Шевч. 425. **Гли́на гнучка́.** Глина, годная для лепки, достаточно приготовленная для этого. Вас. 177. Шух. I. 260.

I. Го! *меж.* Употребляется в виде **го-го-го!** или **го-гов!** для оклика.

II. Го, *мест.* Сокращенная форма вместо **його́.** Правоб. *І калачем го не звабить.* Ном. № 5097.

***Гобеле́(і)н, ну,** *м.* Гобелен. Сл. Нік. *Берх дубовых обкладів висіли дорогоцінні макати й гобеліни...* Лепкий.

Гобе́лки, *мн.* В выражении: **На гобе́лки**—до тла, совершенно. *Він нас хотів спалить на гобелки, значить, зовсім, усе, як єсть.* Екатериносл. у. Залюб.).

Гобза́, зи́, *ж.* Раст. Sambucus ebulus. Лв. 101.

Гобзува́ти, зу́ю, еш, *гл.* Изобиловать. *Колесниця божа дивна тьмами воїнства гобзує.* К. Псал. 151. Вероятно, это слово просто перенесено Кулишем из ц.-славянского перевода псалма: «Колесница божия тмами тем, тысяща гобзующих» (Псалом 67, ст. 18).

Гоблюва́нка, ки, *ж.* Стружка. Вх. Лем. 404.

Го́в! *меж.* 1) Означает оклик: ау! *2) Эй. *Гов! Стань, Карпе.* Борд.

Го́вбур, ра, *м.* Водоворот. *У говбурі на Дністрі крутяться.* Каменец. у.

Гове́до, да, *с.*=**Го́в'єдо.** Употребляется только как бранное слово. Вх. Лем. 404.

Го́в'єдо, да, *с.* Рогатый скот (На границе с Угорщиной и в Галиции). Вх. Зн. 11.

Говíльник, ка, *м.* Говельщик. Аф. 361.

Говíльниця, ці, *ж.* Говельщица. Аф. 362.

Говíння, ня, *с.* 1) Говение. *З дурного говіння не буде спасіння.* Ном. № 133. 2) Пост. Шух. I. 41. Гн. II. 175. *Звоювали Путилову в велике говінє.* ЕЗ. V. 144.

Гóвір, вору, *м.* Говор. *Почувся людський говір, крик.* Левиц. I. 126.

Говíрка, ки, *ж.* 1) Выговор, диалект, манера говорить. *У литвинів говірка не така, як у нас.* Черниг. *Пані наша... з себе була висока, огрядна, говірки скорої, гучної.* МВ. II. 31. 2) Разговор, говорение. *А я хотів би почути говірки женихової.* Г. Барв. 328. *У тій тихій говірці їм почулася грізна буря.* Мир. ХРВ. 115. 3) Пересуды, сплетня. *Пішла вже скрізь по селу про його говірка.* Полт. Ум. **Говíронька.** *Така тиха, така й мова, така й говіронька.* Чуб. V. 123.

Говíркий, á, é. Разговорчивый. *Зріс на самоті, сам із собою. Не говіркий був.* МВ. II. 11. *Старі люде говіркі.* Г. Барв. 316.

Говíронька, ки, *ж.* Ум. от **говíрка.**

Говíти, вíю, єш, *гл.* Говеть. *Говів богу невимовно.* Ном. № 132. *Коли ви будете говіть?—Тоді, як хліба не стане.* Ном. № 131.

***Говори́льня, ні,** *ж.* Говорильня. Р.-Ук. Акад. Сл. Т. I.

Говори́ти, рю́, риш, *гл.* 1) Говорить. *Говорив би, та рот замазаний,*—нельзя ничего говорить. Ном. № 3585. *Говорить багато, та все чорт-зна що.* Посл. *Говорить—як у рот кладе,*—так понятно. Ном. № 12903. *Говорить—як з письма бере,*—так умно и складно. Ном. № 12904. *Говорить—як неживий, як спить, як три дні хліба не їв,*—так вяло. Ном. № 12925—12928. *Говорить, як з бочки,* — грубым басом. Ном. № 12889. 2) Разговаривать. *Та про волю нишком в полі з вітрами говорять.* Шевч. *Чом до мене не говориш, моє миле серце?* Мет. 64.

Говори́тися, *гл.* Употребляется только в 3-ем лице и чаще всего безлично: **гово́риться, говори́лось.** *Пословиця говориться, а хліб їсться.* Ном. № 11285. *Дід мовчить, неначе не до його говориться.* Левиц. I. 98. *Ой що ся говорило, то все ж то неправда.* Чуб. V. 395.

Говорíння, ня, *с.* Говорение, манера говорения.

Говорли́вий, а, е. Говорливый. *Говорлива, як горобчик.* Кв.

Говору́ха, хи, *ж.* 1) Многоречивая женщина, говорунья. Котл. Ен. V. 36. 2) *М.* Говорун. *Драисес був дивний говоруха.* Котл. Ен. VI. 57. Ум. **Говору́шка, говору́шечка.** *Дівчино пташиночко, щебетушечко! Співай мені, кажи мені, говорушечко.* О. 1861. VI. 151.

Говору́шка, ки, *ж.* 1) Ум. от **говору́ха.** 2) *Мн.* Род грибов.

Говорю́чий, а, е. Говорящий, имеющий дар слова. *Говорючий голуб.* Грин. I. 164, 160. 2) Говорливый, разговорчивый. *Молодий говорючий Радюк.* Левиц. Пов. 154.

***Го́ге(о)ль - мо́ге(о)ль.** Гогель - могель.

Го́гіт, готу, *м.* 1) Ржание. 2) Сильный и продолжительный звук, шум (См. **гогота́ти**). (На ярмарку) *гогот та рейвах.* О. 1862. VI. 98. *3) Гоготание. Сл. Нік.

***Гогока́ти, каю, єш,** *гл.* Гоготать.

Гоголíти, лíю, єш, *гл.* Блестеть, светиться. *Вода гоголіє поверх трави.* Борз. у.

Го́голь, ля, *м.* Род дикой утки. Anas clangula. Вх. Пч. II. 8. *Гоголю, гоголю, припливи к берегу.* Чуб. III. 306.

Гоготáння, ня, *с.* Действие от гл. **гогота́ти.** *Гоготание. Сл. Нік.

Гогота́ти, чу́, чеш и **гоготíти, чу́, ти́ш,** *гл.* 1) Ржать. *А на дворі кониченьки гогочуть.* Грин. III. 439. 2) Издавать сильный и продолжительный звук; напр., при отдаленном громе, сильном ветре, сильном пламени. *Грім гогоче, а блискавка хмару роздирає.* Шевч. 166. *Вітер на десять голосів реве і виє, і скиглить, і гоготить.* Драг. 72. *А наша хата полум'ям палала, і навкруги земля, мов пекло, гоготала.* КМБ. X. 17

Го́д, ду, *м.* 1) Год, *Год—великий чоловік.* Посл. (Борз. у.). *Влітку день—год.* Ном. № 12555. *Ой гуляв, гуляв бідний козак-нетяга сім год і чотирі.* ЗОЮР. I. 200. *Сім год баба похмілялась, та з похмілля і вмерла.* Ном. № 11461. *Два годи любились вони дуже.* Рудч. Ск. I. 78. *Другого чи третього году прислав їй гроші,*—на

второй или на третий год прислал ей деньги. Харьк. **У год.** Через год. *Дак він жив год. Вони в год як раз і прийшли довідаться.* Рудч. Ск. I. 72. **Під год, як до го́ду.** Как в какой год. *Під год (як до году) так і хліб родить.* Ном. **Год-у-год.** Из года в год. *Так год-у-год і живемо, хвалити господа.* Г. Барв. 17. **В ряди́-годи́.** Редко, иногда. Ном. № 7734. 2) *Мн.* **Года́.** Лета. *Инший молод годами, та старий літами.* Ном. № 2217. **Года́ ви́йшли кому́.** Достиг известных лет. *Піп не хоче вінчати: ще, каже, йому года не вийшли.* Г. Барв. 201. 3) **У году́ бу́ти.** Служить по найму на год. Борз. у. **По года́х ходи́ти.** Служить по найму на год несколько лет. *Та щоб я й горенька не знала, та щоб я не ходила по годах.* Мил. 202. *Та буде ж мене по строках, буде ж мене й по годах.* Мил. 202. ***Що года́.** Ежегодно. *Я його не бачив п'ять год. Він ходить до Києва що года.* Крим. Ум. **Годо́к, годо́чок.** *Їй дванадцять годочків.* МВ. I. 130.

Го́ден, дна, дне. Краткое окончание от **го́дний.** 1)=**Го́дний. Го́ден у бо́га.** Угодный богу. *Як я буду в бога годен, буде в мене худобонька.* Гол. IV. 450. 2) **Не го́ден.** Не в состоянии. *З тої туги аж не годен їсти.* Гн. II. 188. ***Де-ж я го́ден?** Куда я гожусь, разве я могу? Черемш. «Верх.». ***Я го́ден, ти го́ден, ми го́дні.** Я могу, ти можеш, мы можем. Хот. Нік.

Годи́льник, ка, *м.* Стенные часы. См. **Годи́нник.** Вх. Лем. 404.

Годи́на, ни, *ж.* 1) Час. *Ой сплю годину, сплю і другую, й а вже повертає та на третюю.* Гул. Арт. Укр. п. 33. *Як ось із неба дощ полився, в годину ввесь пожар залив.* Котл. Ен. II. 33. *Ой уночі, а з півночі та о третій годині, гей злапали вдовин сина...* Гол. I. 139. *В осени дня—година.* Ном. № 613. *Вік наш—як година.* Ном. № 8265. **Що годи́ни.** Каждый час. *Що години треба давати по ложці.* Употребляется также в значении: постоянно. *Що день, що години питається.* Шевч. У лемков **годи́ни**—стенные часы. Вх. Лем. 404. 2) Время, пора. *Не такий світ, не така година да тепера настала.* Мет. 241. *Та збудила мене мати в обідню годину.* Мет. 20. *Не за великий час—за малую годину. Так то, бачу, недовга літ наших година: скоро цвіте, скоро і в'яне, як у полі билина.* ЗОЮР. I. 318. **По малі́й годи́ні.** Немного спустя. *Коли по малій годині і він приходить назад,—довго і не барився.* Новомоск. у. *Заміж іти—не дощову годину перестояти.* Ном. № 8851. *Чималу я годину пересиділа, поки вийшла пані.* МВ. (О. 1862. III. 52). *Щасливою годиною козак уродився.* Мил. 79. **Досві́тня годи́на.** Предрассветная пора. Шевч. 233. **Лиха́ годи́на.** Плохие, тяжелые времена. *Лиха година настала.* **Лиха́ годи́на** часто употребляется в значении: злой рок, злая судьба. *Ой лихая година моя! Одцуралась родина моя!* Макс. *Бий тебе лиха година!* В этом же значении употребляется и **чо́рна годи́на.** *Щоб на тебе прийшла чорна година!* Ном. **На лихо́ї годи́ни.** На какого чорта. *На лихої години тобі це здалося?* **При таки́й годи́ні.** В таком случае. *Орла повісить на тичині і при такій годині республіку зробить.* Шевч. 582. Часто употребляется тавтологически: **час-годи́на.** *За час за годину милосердному богу душу оддав.* Нп. Также: **день-годи́на.** *Як із день-години зчинилися великі війни на Україні.* АД. II. 3. **Оста́тня годи́на.** Последний час, конец жизни. *Тепер прийшла на нас остатня година.* Впрочем **оста́тня годи́на** употребляется и просто в значении последнее время. *В остатню годину йому стало лекше, а то було зовсім погано.* 3) Хорошая погода. *Як би була година, то треба б сіно гребти, а то дощі та дощі.* Также употребляется: **до́бра годи́на**—хорошая погода, **нега́рна годи́на**—дурная погода. **На годи́ні ста́ло.** Установилась погода. Лохв. у. 4) **Годи́на іде́.** Идет дождь. Шух. I. 81. Ум. **Годи́нка, годи́нонька, годи́ночка.**

Година́рь, ря́, *м.* Часовщик. Угор.

Годи́нка, ки, *ж.* 1) Ум. от **годи́на.** 2) Часы. Угор. У лемков **годи́нки**—карманные часы. Вх. Лем. 404.

Годи́нний, а, е. Погожий, погодный, благоприятный (о погоде). *Годинне літо.* Лохв. у. КЦН. 187.

Годи́нник, ка, *м.* Часы. *Годинник на стіні цокав.* Левиц. I. 34. *Годинник*

ржавий і старий, за дверми виснеш ти. Щог. В. 140. *Пан чекатиме нас об одинадцятій годині, — промовив Искра, устаючи з канапки і виймаючи з-за пазухи свого годинника.* Морд. Пл. 41. У лемков: стенные часы. Вх. Лем 404. См еще: **Годи́на 1, годи́нка 2, годи́льник.** ***Насті́нний—.** Стенные часы. **Кешенько́вий—.** Карманные часы. Сл. Нік.

***Годинника́р, ря́.** Часовщик. Сл. Нік.

Годи́нонька, ки, *ж.* Ум от **годи́на.**

Годи́ночка, ки, *ж.* Ум. от **годи́на.**

Годинува́тий, а, е=Годинний. *Як молодик прямий—годинуватий буде, а коли кривий—дощовий.* ХС. VII. 417.

Годиня́р, ра́, *м.=***Годинарь.** Вх. Лем. 404.

Годи́ти, джу́, дишь, *гл.* Угождать, помогать. *Старому та хорому годи завше як малому.* Ном. № 8085. Як *бог годить, то й мокре горить.* Ном. *Годить, як болячці.* Ном. № 4488.

Годи́тися, джу́ся, ди́шся, *гл.* 1) Уславливаться, соглашаться. *Годись на рік! що схочеш?* МВ. I. 31. 2) Мириться. *Як посварилися, так і досі не хотять годитися.* 3) Быть годным, годиться. *Тепер я сама побіжу, ти нікуди не годишся.* Рудч. Ск. I. 148. 4) Уговариваться, уславливаться. *Жид годився з наймичкою* (наймаючи). КС. 1883. III. 670. 5) Безлично: **годи́ться, годи́лося.** Годится, следует, прилично. Сим. 231. *Кров не водиця, розливати не годиться.* Ном. № 4074. *Квочку годиться підсипати в неділю.* Грин. II. 19. *Так не годиться говорити.* Левиц. I. 316. **Для годи́ться.** Для приличия. *Він робить це для годиться.* Киев.

Го́дитися, джуся, дишся, *гл.* О погоде: проясняться. *От вже на дворі стало годиться.* Прил. у.

Го́ді, *нар.* 1) Полно, довольно, баста. *Та годі сидіти, та пора летіти.* Мет. *От Іван і годі її стріляти.* Рудч. Ск. I. 136. *Ждала, ждала, та й годі сказала.* Ном. № 5628. 2) Дальше нечего сказать, баста, да и только. *Добре мені так, що годі.* МВ. I. 15. *Лихо, та й годі.* Ном. № 2224. *Рай, та й годі.* Шевч. 35. *Сміх, та й годі.* Шевч. 285. 3) Нельзя, невозможно. *4) Не стоит, не годится. *Ізза такої пустої причини годі нам, пане полковнику, своєї товариської приязні псувати.* Лепкий.

***Годіве́льний, а, е.** Кормовой. Сл Дубр.

Годі́вля, лі, *ж.* Корм, кормление *На годівлю птиці треба багато зерна.* Полт. *Пішов він* (вовк) *уп'ять просити собі у бога годівлі.* Чуб. II. 126.

***Годівни́ця, ці,** *ж.* Питательница, кормилица. *Корова—наша годівниця.* Крим.

Годівщи́на, ни, *ж.* 1) Срочная годовая служба. *Меншого наняла на год, та мабуть одберуть з годівщини, бо піде в салдати.* Екатериносл. у. 2) Заработанное за год жалованье, годичная плата *То я купила за свою годівщину, що заслужила собі у чоловіка в году.* Екатериносл. у. (Залюб.).

Годко́, ка́, *м.* Пт. Upupa, удод. Вх Уг. 233.

Го́дний, а, е. 1) Почтенный, достойный, уважаемый, хороший. *Четверту доньку видала вже за дударчика, за годного, тверезого капельмайстерчика* Гол. III. 463. *Товаришу наш годний та славний.* Федьк. 2) Достойный, стоит *Добре само ся хвалить, а злое похвали не годно.* Ном. № 2568. *Наживши кріавим потом копійку, поспішав, щоб багатому Терпилові показатись годним його дочки.* Котл. НП. 393. *Не плач янгеляточко моє! сліз твоїх вона не годна.* МВ. (О. 1862. III. 42). 3) Согласный *Я за тобов іти година.* Гол. IV. 512. *4) **—комусь.** Достойный кого-нибудь. *Ти й Рябкові не година, отак і знай! Бо й собака так не зробить, як ти.* Крим. *5)—**до чо́го, на що, зроби́ти.** Могущий, кто в состоянии сделать. Сл. Нік.

Годо́ванець, нця, *м.* 1) Воспитанник, вскормленник. *Приняв був до себе якогось сироту Петра за годованця.* Котл. НП. 355. 2) Крестьянин, который завещает кому-либо свое имущество, за что наследник должен до смерти кормить и поить завещателя. Шух. I. 52. 3) Животное, откармливаемое на убой. *Вже всюди вправилась, тільки ще зосталось бур'яну насікти для годованців.* Св. Л. 9.

Годо́ваний, а, е. Откормленный. *А на апостольськім престолі чернець го-*

дований сидить. Шевч. *Тілом обросло, як кабан годований.* Ном. № 8626

Годо́ванка, ки, *ж.* Воспитанница, вскормленница. Шевч. 493; КС. 1885. III. 550.

Годо́ванок, нка, *м.*=**Годо́ванець.**

Годови́й, а́, е́. Годичный, годовой. В заговоре: (Пристріт) *і денний, і сутковий, і тридневний, і годовий, і лісовий, і шляховий.* Чуб. I. 134.

Годови́к, ка́, *м.* Однолеток, годовик. *Вона хлопчика годовика, сього Левка, взяла у прийми.* Кв. Ум. **Годовичо́к.** Стор. I. 95.

Годови́ни, ви́н, *ж., мн.*=**Рокови́ни.** Мил. 171.

Годови́ще, ща, *с.* Годовой срок найма. *Один син у людей служить, а другого нищий, кобзар, узяв... за годовище півтора цілкового поступив.* ЗОЮР. I. 46.

Годо́к, дка́, *м.* Ум. от **год.**

Годо́чок, чка, *м.* Ум. от **год.**

Годува́льниця, ці, *ж.* Кормилица. *Яра пшениця—годувальниця.* Грин. III. 38.

Годува́ння, ня, *с.* 1) Кормление. 2) Воспитание, вскормление. 3) Откармливание.

Годува́ти, ду́ю, єш, *гл.* 1) Кормить. *Багач ся дивує, чим убогий діти годує.* Ном. № 1606. *Вовка ноги годують* Ном. № 7207. 2) Пропитывать, вскармливать. *Тяжко дітей годувати у безверхій хаті.* Шевч. 99. *Не на теє, козаченьку, дочку годувала, щоб з тобою пройдисвітом гуляти пускала.* Нп. 3) Откармливать. *Годують на сало.* Рудч. Ск. I. 71. 4) Пробывать, проживать в течение года. Ном. № 10392.

Годува́тися, ду́юся, єшся, *гл.* 1) Кормиться, пропитываться. *Багатий дивується, як убогий годується.* Ном. № 1606. *Не хлібом я—зітханнями годуюсь.* К. Іов. 9. 2) Кушать, есть. Употребляется преимущественно в выражении, которым припрашивают гостей: **Году́йтеся, лю́де до́брі!** *Борщу скуштуйте, галушок, годуйтесь, кушайте доволі.* Котл. Ен. V. 14. *Не турбуйтесь, люде добрі, годуйтесь на здоров'я.* К. Оп. 138.

Году́ля, лі, *ж.* Пища, корм. Угор.

Году́н, на́, *м.* Кормитель. В загадке так назван горшок для варки пищи. *Годун-годунець сто душ годував.* Ном., ст. 301, № 389.

Годунє́ць, нця́, *м.*=**Году́н.** Ном., ст. 301, № 389.

Го́дяний, а, е. О погоде: ясный. *Цей місяць був не годяний, а дощовий.* Лебед. у.

***Го́дяно,** *нар.* О погоде: ясно. Сл. Нік.

Годя́щий, а, е. 1) Пригодный, годный. *Годящий на віник та на смітник,*— совсем плохой. Ном. 2) Хороший, доброкачественный, прочный. *Коли годящий з його кінь—їдь на йому у Січ.* Стор. I. 122. *А тут ще недостатки... що ні з чим і вирядити: ні сорочечки, ні одежинки годящої.* МВ. I. 52. *Округ хутора—годящий вал.* КЧР. 5. 3) О человеке: хороший, здоровый, крепкий. *Нікого в поміч не просімо: годящі парні ти і я.* Котл. Ен. VI. 41. 4) О работнике: хорошо работающий, умелый. *Годящий теля.* О. 1862. III. Кулиш. 22.

Го́же, *нар.* 1) Красиво, хорошо. *Матінко, повная роже, дивитись на тебе гоже.* Мет. 201. *Як бог поможе, то все буде гоже.* Ном., ст. 281, № 11. *Кланяйся, Ганнусю, гоже.* Нп. 2) Прилично, следует. *Не гоже так робити. Прибралась так, як гоже для празника.* О. 1862. IV. 77.

Го́жий, а, е. 1) Хороший, красивый *Ой мій сину гожий, женися небоже!* Ном. *Така красна, коби рожа, як тополя, така гожа.* Чуб. III. 38. 2)=**Пого́жий 1.** *Гожа вода.* 3) Благоприятный, удобный. *Гожого часу підожду. Звінчав дітки однолітки в гожий час.* Нп. 4) Нужный, годный. *На тобі, небоже, що мені не гоже.* Ном.

Го́зеро, ра, *с.*='**Озеро.** *Іди у поле, там стоїть гозеро і коло гозера стоїть кобила.* Грин. II. 79 (Острожск. у.).

Го́їння, ня, *с.* Залечивание, заживление.

Го́їти, го́ю, їш, *гл.* О ране: лечить, заживлять. *Трудно рану гоїти, а не вразити.* Ном. № 1574.

Го́їтися, го́юся, їшся, *гл.* 1) Залечиваться, заживать. *Як був порізав пальці, а вже гояться.* 2) Лечиться (от раны).

Го́й! *меж.*=**Ой, гей.** Шух. I. 179. *Хвалилася біла береза своїм цвітом перед лісами,—гой дай, боже!* Чуб. III. 299.

Го́й, го́я, *м.* Евреи называют этим именем христиан. На Правобережьи употребляется в значении дурачок. *Дурний гою, продав кабак* (гарбуз) *замісць лою.* Ном. *Та прийди ж, гою, сядь собі, я горілки дам тобі.* Чуб. V. 1088.

Го́йда́! *меж.* от *гл.* **гойда́ти,** выражающее качание. В колыбельных песнях: *А-а, гойда! Чужа мати пойда!* Колыб. п. Макс. *Ой ну люлі, гойда.* Мил. 48.

Го́йдана́, *меж.* = **Гойда́, гойдаша́.** *Гойдана, гойдана! заріжемо барана.* Мил. 48 (Колыб. п.).

Го́йданка, ки, *ж.* 1) Качание. *2)= **Го́йдалка.*** *Ади, які в нас гойданки.* Франко. 3) Род **лемішки** из кукурузной муки. МУЕ. I. 104.

Го́йда́ння, ня, *с.* Качание, колыхание.

Гойда́рь, ря́, *м.* и пр.=**гайда́рь** и проч.

Го́йда́ти, да́ю, єш, *гл.* Качать, колыхать. *Дивлюся на височенну сосну. Вітер нею гойдає.* Г. Барв. 366. *Сонце гріє, вітер віє... на калині одиноке гніздечко гойдає.* Шевч. 34. *Сміється козак, коня сідлаючи, плаче дівчина, дитину гойдаючи.* Чуб. V. 342.

Го́йда́тися, да́юся, єшся, *гл.* Колыхаться, качаться *А на вітах гойдаються нехрещені діти.* Шевч. 324.

Гойдаша́, *меж.*=**Гойда́.** *Гойда, гойда, гойдаша!* (Колыб. припев). Ном. № 9256.

Го́йдиця, ці, *ж.* Волынка, музыкальный инструмент. Угор.

Го́йдойка, ки, *ж.* (Черниг.), **го́йдочка, ки,** *ж.* (Левиц. Пов. 135). Качель.

Гойк, ку, *м.* Крик, шум. Угор.

Го́йкати, каю, єш, *гл.* Кричать. Вх. Зн. 11.

***Го́йкий, а, е.** Излечимый, поддающийся лечению. *Кашель іще гойкий.* Руданск. «Співом».

Го́йна, ни, *ж.* Побегушка, вертушка. Брацл. у.

Го́йний, а, е. Щедрый, роскошный. *Чоловік гойний такий, що кождому давав всього.* Гн. II. 68.

Гойни́ця, ці, *ж.* Целебное средство. *Травиця-гойниця.*

Го́йно, *нар.* Щедро, роскошно, изобильно. *Гойно приймати гостей. Жити гойно.* Чуб. III. 371. *Та вона у мене так жила гойно: не знала ніякої роботи.* Уман. у.

Гойове́ ли́стя, *с.* Раст. Plantago lanceolata. Вх. Лем. 404.

***Го́йса,** *межд.* При управлении волами: налево. Хот. Нік.

***Го́йт,** *межд.* Ату. Сл. Нік.

Гок, ку, *м.* Степной загон для скота. Мнж. 178.

Го́л, ла, ле. Краткая форма от **го́лий.**

Голв'я́ка, *ж.*=**Гілля́ка.** *Пойшов дід у гай, вирубав поліно дров, прив'язав його до голв'яки... що вітер повійне, погойдне те поліно, то воно об дерево й стукає.* Чуб. II. 65.

Голдува́ти, ду́ю, єш, *гл.* Давать дань, быть в ленной зависимости. *Ей, Василю Молдавський, господарю наш волоський! Чи будеш за нас одностайне стояти? Будем тобі голдовати: коли ж ти не будеш за нас одностайне стояти, —будем иншому пану кров'ю вже голдувати.* АД. II. 101. *Царі владиці всіх владик голдують.* К. ПС. 8.

Голе́ндер, ра *и **дра,** *м.* Голландец.

Голе́ндерський, а, е. Голландский.

Голе́ць, льця́, *м.* Раст. Avena nuda L., овес голый. Вх. Пч. II. 29.

Голе́ча, чі, *ж.*=**Голо́та.**

Голе́шник, ка, *м.* Игольник. Черк. у. *Загубив свій голешник, той, що голки в йому держать.* Новомоск. у.

Голи́борода, ди, *м.* Шутливое название великовозрастного ученика, бреющего уже бороду. *Приходять аж три четвертокласники — все продауси та голибороди.* Св. Л. 136.

Го́лий, а, е. 1) О человеке: обнаженный, нагой, голый. *Не боїться мокрий дощу, а голий розбою.* Гол. I. 49. *Хоч голий та в поясі.* Ном. № 11190. **Го́лий як бу́бон, як туре́цький свяги́й.** Совершенно гол как в прямом значении, так и в значении 3-ем. Ном. № 1522, 1523. 2) О предмете: лишенный обычного покрова, не покрытый, не занятый

ничем, обнаженный. *Обідрали до голої кости.* Ном. № 11093. *Голе дерево.* Ном. *Положив снопа на голому току.* Рудч. Ск. I. 55. *Положили Савку на голую лавку.* Ном. № 11918. *А ще на козаку, бідному нетязі, шапка-бирка—зверху дірка, хутро голе, околиці біг має.* ЗОЮР. I. 201. *В другій руці голий меч.* Гол. III. 44. 3) Бедный, голый. *Біда нашим головам за панами голими.* Ном. *Нема голій школі волі, а то б догодила.* Шевч. 369. 4) О хлебе: безостый, без усиков. *Ячмінь з остюками і голий.* О. 1861. IX. 192. *5) Один только, один лишь, простой. *Кравець за голу роботу бере півтора карбованця. А ще ж тра докладу до кожуха.* Крим. 6) **Го́ла го́лка.** Игла без нитки. Черном. 7) **Го́лий борщ, го́ла ю́шка.** Один борщ, один суп и больше ничего. *Баба побігла і взяла коробочку ячменю на відробіток, щоб не гола юшка була.* Г. Барв. 501. 8) **Го́ла піч.** Печь, из которой выгребены горящие угли, чтобы сажать хлеб. Грин. II. 18. 9) Род игры с бросанием палок. КС. 1887. VI. 475. *10) **Го́ла (го́лої).** Задница. *Закатав йому десять різок на голу.* Крим. Ум. **Голе́нький, голе́сенький.**

Го́лик, ка, *м.*=**Голи́ш?** *Із голика не буде волика.* Грин. I. 236.

Голина́, ни́, *ж.* Отборный зерновой хлеб (кроме овса). Угор.

Голи́ти, лю́, лиш, *гл.* 1) Брить. *Багатого і серп голить, а убогого і бритва не хоче.* Ном. № 1600. 2) **Лоб голи́ти.** Брать в солдаты. *Прийшов указ лоби голить.* Шевч. 591. Употребляется в этом значении и только глагол с дополнением: **в москалі́.** *Прошу собі волі—не дає і в москалі проклята не голить.* Шевч. 417.

Голи́тися, лю́ся, лишся, *гл.* Бриться. *Не милися, бо не будеш голитися.* Ном. № 5479.

Голи́ця, ці, *ж.* 1) Чистое поле, прочищенное от деревьев место. Угор. *Іде дощик на голиці.* Гол. IV. 574. 2) Кожа, с которой облез, оборван мех. Константиногр. у. 3)=**Гони́шна сітка.** Браун. 13.

Голи́ш, ша́, *м.* 1) Бедняк, голыш *Дайте цьому голишу хоч ложечку кулішу.* Чуб. V. 583. *Добре в кого є худібка..., а голиш все-таки дзьобом сяде.* О. 1862. IV. 106. 2) Раст. Salvia nutans L. ЗЮЗО. I. 135. 3) Камыш, скошенный зимою. Мнж. 178.

Голі́вка, ки, *ж.* Ум. от **голова́.**

Голі́вонька, ки, *ж.* Ум. от **голова́.**

Голі́вочка, ки, *ж.* Ум. от **голова́.**

***Голівча́стий, а, е.** Головчатый. Сл. Дубр.

Голівче́рева, *нар.* Вверх животом. Полт.

Голі́й, лія́, *м.* Брадобрей, цирюльник.

Голіна́тий, а, е. 1) Длинноногий. Вх. Зн. 11. 2) О деревьях: имеющий высокий голый ствол с коронообразной верхушкой. Подольск. **Голіна́та капу́ста.** Капуста, не образующая головки.

Голі́нка, ки, *ж.* Голень. *Білий, мов голінка.* Ном. № 8530. *Уроки-врочища... тут вам не стояти, за плечима не знобити, поперека не ломити, голінок і колінок не крутити.* Мил. М. 39.

Голі́нний, а, е. 1) Удалой, бравый, резвый. *Голінний, завзятий чоловік.* Шевч. 302. *От дівка голінна, так так!* Шевч. 310. 2) Способный к чему. *Він голінний до всього.* Черк. у. 3)—**до чо́го, на́ що.** Охочий до чего, любящий что. *Маруся голінна до тарані.* Черниг. у. *Я дуже на сон голінна,—як засну, то вже й до світу не кинуся.* Рк. Левиц. **Голі́нний до скляно́го бо́га.** Любит выпить. Мир. Пов. I. 157. 4) Бритвенный, отточенный для бритья, годный для бритья. *Голінний ніж. Оця коса голінна год п'ять живе в мене; вона саме до гоління.* Василь.,у.

Голі́ння, ня, *с.* Бритье.

***Голі́руч,** *нар.* 1) С голыми руками. Сл. Нік. 2) С пустыми руками. *Один несе спору мужицького платя та одіння, другий голіруч.* Черемш. «Село вигибає».

Голі́сінький, а, е. Совершенно голый. *А тим часом синя хвиля Ганнусю виносить: голісінька, стрепенеться, сяде на пісочку.* Шевч. 24.

Голі́ти, лі́ю, єш, *гл.* Обнажаться. *Вітер—аж пісок голіє: зганяє воду з піску—він і голіє.* Переясл. у.

Голі́черева, *нар.*=**Голівче́рева.** *Голічерева лежить на воді.* Харьк. у.

Го́лка, ки, *ж.* 1) Игла, иголка. *Місячно, хоч голки збірай.* Ном. № 592

Го́ла го́лка. Игла без нитки. Черном. 2) **Голки́ заганя́ти.** Запускать шпильки. *Почне їй голки заганяти... все про хлопців їй плеще.* Мир. Пов. I. 119. *Не одну, не дві голки загнав він і без того в уражене серце.* Мир. Пов. I. 119.

***Голка́р, ря́,** *м.* Игольщик. Сл. Дубр.

***Голка́рня, ні,** *ж.* Игольная мастерская. Сл. Дубр.

***Голкови́й, а, е.** Игольный. Сл. Дубр.

Го́ло, *нар.* 1) Голо, обнаженно. 2) Исключительно. *Голо сам пирій* (поріс). Мнж. 178. 3) **Гро́шей голо́.** Нет денег. *Хоч грошей, каже, і голо, однак за віщось то купив село.* О. 1861. VII. 119. ***На-голо́.** Начисто, сплошь. Сл. Нік.

Голобе́льний, а, е. 1) О лошадях: коренной, ходящий в оглоблях. 2) Об экипажах: оглобельный. *Голобельні сани.*

Голо́бля, лі, *ж.* Оглобля. *Не по коню, та по голоблях.* Ном. № 2818. См. **Огло́бля.**

Голобо́кий, а, е. С голыми боками: переносное значение: бедный. *Обідранці пішли в танці, голобокі пішли в скоки.* Ном. № 12485.

Голобри́ш, ша, *м.* Нищий, оборвыш. Желех.

Голова́, ви́, *ж.* 1) Голова. *Що голова, то розум.* Посл. **У го́лову захо́дити, зайти́.** а) С ума сходить, сойти. К. ЧР. 152. *Миш в голову зайшла, закім зерно знайшла* (такая бедность). Ном. № 1506. б)—**захо́дити.** Печалиться. Фр. Пр. 52. в) Думать, обдумывать. *Що робити з біди? тра в голову заходити.* Фр. Пр. 52. **У го́лову (го́лови) кла́сти, покладя́ти.** Думать. *І в головах собі не покладай.* И не думай об этом. Ном. № 5478. **Наложи́ти голово́ю, лягти́ голово́ю.** Погибнуть, умереть. *Пливи, косо, уплинь за водою, щоб наложив нелюб головою.* Мет. 14. *Або за Дніпром ляжу головою.* Шевч. 142. **В голові́ мені́ (тобі́...).** Засела мысль в голову. *Дуже мені теє в голові!* Я об этом совсем и не думаю. Ном. № 4986. ***До голови́.** В голову. *Прийшла думка до голови.* Борд. 244. **У голова́х.** У изголовья. Рудч. Ск. I. 193. *Поклав сокиру в головах.* **Під го́лови.** В изголовье. *А під голови голубая та жупанина.* Мет. 82. **У го́лову взя́ти, забра́ти.** Задаться целью, решить. *Той мужик взяв собі в голову не пити горілки.* Рудч. Ск. I. 200. **По моїй голові́.** Что касается до меня; по мне. *По моїй голові—хоч вовк траву їж.* **На мою, твою... го́лову.** На мое, твое... несчастье. *Нехай горшки б'ються на гончарову голову.* Ном. № 3148. **Шоб тебе́ у жи́то голово́ю.** Шутливое пожелание богатства, богатого урожая под видом брани. Ном. № 3267. **За твое́ю (його́** и пр.) **голово́ю.** Под твоим начальством, предводительством, распорядительством. *Ей, гетьмане Хмельницький, батю наш, Зінов Богдане чигиринський! дай, боже, щоб ми за твоєю головою пили та гуляли, віри своєї християнської у поругу вічні часи не подавали.* АД. II. 8. **Го́лову кому́ їсти, жува́ти.** Пилить кого, вечно допекать кого. Ном. № 2725. *Що в бога день, усе голову їсть.* Ном. № 2724. **У голові́, у голо́вці було́.** Был выпивши, был под хмельком. Кв. **Голова́ в го́лову.** Все зауряд, один в один. *Капуста голова в голову однаковісінька.* 2) Ум, разум. *Порадь мене своєю головою.* К. ЧР. 188. *До булави треба голови.* Ном. № 753. **Цвілі́ го́лови.** Глупцы. Ном. № 6303. 3) *М.* Предводитель, распорядитель. *Без голови військо гине.* Ном. № 751. 4) *М.* Должность: голова городской, сельский. *Зібралась рада, голова щось торочив; один з... селян обізвавсь...* О. 1861. VIII. 95. 5) *Ж.* Глава, часть книги. К. Іов. XI. 6) Широкая часть прядильного гребня, где помещаются зубья. Сумск. у. 7) Часть топора возле обуха. Сим. 24. 8) В срубленном дереве конец тот, который от корня. Сим. 24. 9) Раструб пастушьей трубы. Сосн. у. 10)=**Ма́точина.** Рудч. Чп. 250. 11) Часть гончарного круга. См. **Круг 11.** Вас. 179. 12) Часть толчеи. См. **Сту́па походюча.** Шух. I. 162. 13) При разделе кож между членами товарищества, изготовляющего тулупы: кожа, с которой начинают раскладывать овчины для раздела. Вас. 155. 14) Название туза треф при игре в **ци́гана.** КС. 1887. VI. 466. 15—**святоя́нська.** Поверье. В Иванов день ищут два сросшихся колоса ржи, корень которых,

по поверью, должен быть из чистого серебра, похожий на человечью голову; корень этот и носит вышесказанное название. Чуб. I. 84. Ум. **Голо́вка, голі́вка, голо́вонька, голі́вонька, голо́вочка, голі́вочка.** Очень часто употребляются как нежные, ласкательные. *Бідна моя головонька!* Ув. **Голови́ще.** *Кулачище під бочище, нагаїще в головище.* Чуб. V. 482.

Голова́йчик, ка, *м.* Раст. Trifolium rubens. Лв. 102. См. **Горі́шина 2.**

Голова́нчик, ка, *м.* = **Голова́нь 1.** *Гей, гей, та баранчику, гей, гей, голованчику.* Мил. 51.

Голова́нь, ня́, *м.* 1) С большой головой. 2) Рыба: язь.

Го́ловатень, тня, *м.* 1) Раст. Centaurea Cyanus. Шух. I. 21. 2) **Голо́ватень.** Раст. Echinops sphaerocephalus. Вх. Пч. II. 31.

Голова́тий, а, е. 1) С большой головой, головастый. *Такий здоровенний, головатий, банькатий, з закорюченим носом.* Стор. МПр. 156. *Чужі діти череваті й головаті і багацько їдять, а вже мої—як паненята.* Ном. № 9240. 2) О растениях: с большой головкой, кочнем. *Капуста головата.* Ном. № 261. (Мак) *поріс такий головатий.* Рудч. Ск. I. 52. 3) Умный, разумный. Рудч. Ск. II 198. *Козарлюга дуже ручий, жвавий, головатий.* Мкр. Н. 30. 4)—**ба́тько,—та ма́ти.** См. **Ба́тько, ма́ти.** 5)—**круг.** Гончарный круг известной конструкции. См. **Круг 11.** Вас. 179.

Голова́тиця, ці, *ж.* Рыба: Salmo hucho. Вх. Пч. II. 20. Самка Salmo hucho. Шух. I. 24. 223 (Самец см. **Голова́ч).**

Голова́ч, ча́, *м.* 1)=**Голова́нь 1.** МВ. II. 13. 2) Рыба: Salmo hucho (самец). Шух. I. 24. 3) Рыба: cottus, бычок, головач. Вх. Лем. 404. Вх. Пч. II. 19. 4) Головастик. Вх. Пч. II. 17. 5) Верх шляпы **клебанки.** Вх. Зн. 25. 6) См. **Обіру́чний столе́ць.** Вх. Лем. 441.

Голова́чка, ки, *ж.* Головастик. Вх. Лем. 404.

I. Голове́нь, вні́, *ж.* Большая голова. Аф. 362. *Як заснув Олоферн, то Юдифа к йому прийшла, цюк його в головень, аж із його душа вийшла.* Стар. вирш (Аф. 362).

II. Голове́нь, вня́, *м.* Рыба Squalius cephalus. Браун. 28.

Голо́венька, ки, *ж.* 1)=**Голове́шка 1.** Гн. II. 17. 2)=**Голова́чка.** Вх. Лем. 404.

Головеня́, ня́ти, *с.* Головка. О. 1862. I. 72. *В головеняті у дитини.* О. 1862 I. 70.

Голове́шка, ки, *ж.* 1) Головня. Ном. № 6558. 2) Вошь, Pediculus. Вх. Пч. I. 7. Ум. **Голове́шечка.** Г. Барв. 458

Голови́на, ни, *ж.*=**Голова́.** *Порубали Ігнаткові усю головину.* Закр. 72.

Голови́стий, а, е = **Голова́тий 2.** *Щоб моя капусточка була із кореня коренистая, а із листу головистая.* Ном № 261.

Голови́ця, ці, *ж.* 1)=**Голова́.** *Буду драти паси од ніг до головиці.* Чуб. *Молодії молодиці, завивайте головиці.* Чуб III. 47. 2)=**Дівич-ве́чір.** КС. 1883 II 397, 399. 3) **Голо́виця.** Родник. Шух I. 211. *Була там керниця-головиця—нора, якою з землі вода іде.* Шух. I 221. 4)=**Голова́тиця.** Вх. Зн. 11.

Голови́ха, хи, *ж.* Жена головы. О 1861. XI. 112.

Голови́ще, ща, *с.* Ув. от **голова́.** *Кулачище під бочище, нагаїще в головище.* Чуб. V. 482.

Голові́чка, ки, *ж.* Раст. Trollius europaeus. Вх Пч. II. 36.

Голо́вка, ки, *ж.* 1) Ум. от **голова́.** 2) Кочень капусты. *Дай же, боже, час добрий, щоб моя капуста приймалась і в головки складалась.* Ном. № 261. 3) Маковка. *Баба головки з маку позрізувала.* Рудч. Ск. I. 53. 4) Шляпка гвоздя, винта, шворня. Рудч. Чп. 250 5) Часть полоза у саней, загибающаяся кверху. Сумск. у. 6) Часть гончарного круга. См. **Круг 11.** Вас. 179. МУЕ. I. 57 (Черниг.). 7) Пачка, пучок очищенного и приготовленного для тканья сита волоса из конского хвоста. Вас. 152 8) Особый род орнамента при украшении гуцульских изделий. Шух. I. 281. 9) *Мн.* Девятая фигура при игре в мяч, называемой **сті́нка.** КС. 1887. VI. 463. 10)—**ме́ртва.** Пт. Parus caudatus, долгохвостик, хвостовый ремез. Вх. Пч

II. 13. 11)=**Голова́ святоя́нська.** Чуб. III. 193. *12) Пыльник у цветов. Сл. Нік.

Головка́те письмо́. Род орнамента при украшении гуцульских изделий. Шух. I. 303.

Головко́, ка́, *м.* 1)=**Голова́нь 1.** 2) Название вола. Г. Барв. 242.

***Головкува́тий, а, е.** Головчатый. Сл. Нік.

Головни́й, а́, е́. 1) Головной. *Головна хустка.* 2) Главный. *Всі головні догмати нашої віри.* Левиц. 3) Опасный, угрожающий смертью. *Не ходи по болоту, там місце головне,—не один уже наклав головою.*

Головни́к, ка́, *м.* 1)=**Голова́нь 2.** Гадяч. у. 2) Убийца. МУЕ. III. 55. Вх. Зн. 11.

Головни́цтво, ва, *с.* Уголовное преступление, уголовщина, убийство. Шух. I. 33. *Від тої годиноньки, як головництво сталося, вона без ума.* Федьк.

Головни́ця, ці, *ж.*=**Голови́ця 3.** Вх. Зн. 11.

Голо́вня́, ні, *ж.* 1) =**Голове́шка.** Угор. Гн. II. 20. 2)=**Зана́.** Вх. Пч. II. 37. *Як багато головні в пшениці, то буде мука чорна, як гречана.* Каменец. у. 3) Раст. Ustilago maydis L. U. Carbo Tul. ЗЮЗО. I. 140.

Головоїд, да, *м.* = **Людоїд?** Гол. III. 40.

Головокру́т, ту, *м.* 1) Головокружение. Харьк. 2) Раст. Hilichrysum arenarium Dc. ЗЮЗО. I. 124.

Голо́вонька, ки, *ж.* 1) Ум. от **голова́.** 2)=**Голове́нька.** Гн. II. 20.

Головосі́к, ка, *м.* также мн. **Головосі́ки.** Праздник усекновения главы Иоанна Крестителя, 29 августа. Чуб. III 254.

Голо́вочка, ки, *ж.* 1) Ум. от **голова́. Не бі́дна голо́вочка.** Не бедствую, живу хорошо. *Я вже двадцять літ замужем і не бідна головочка. Дай, боже, щоб і моїм дітям так.* Г. Барв. 6. 2) *Мн.* Род вышивки. Kolb. I. 48.

Головстве́ння, ня, *с.* = **Головосі́к.** Волынск. г.

Головува́ти, ву́ю, єш, *гл.* Быть в должности головы. Сим. 226.

Головува́тий, а, е. О растениях: имеющий **голо́вню 1.** *Головувате просо.* Черк. у.

Голо́вчастий, а, е. 1) = **Голова́тий 2.** Черниг. у. 2) Род орнамента в вышивке. Kolb. I. 49, 48. Шух. I. 161.

Голов'яни́й, а́, е́. Головной. *Голов'яна хустка.* Киев. у.

Го́лод, ду, *м.* 1) Голод. *Вчи лінивого не молотом, а голодом.* Ном. № 11921. *Був собі такий бідний вовк, що трохи не здох з голоду.* Рудч. Ск. I. 1. *Опухну з голоду.* Рудч. Ск. I. 2. *Нічого нам їсти—голодом сидіти.* Чуб. V. 886. *Ми мусіли бідувати голодом терпіти.* Гол. II. 465. 2) Раст. Rumex Acetosa L. Вх. Уг. 233.

Голода́ння, ня, *с.*=**Голодува́ння.**

Голода́ти, да́ю, єш, *гл.*=**Голодува́ти.**

Голо́ддя, дя, *с.* Голод, голодовка. *Одно—безвіддя, другеє—голоддя.* АД. I. 131.

Голо́ден, дна, не=**Голо́дний.**

Голоди́ти, джу, диш, *гл.* Морить голодом. *Сам себе Семен голодить та збірає гроші на хату.* Харьк. Тоже. **Го́лодом голоди́ти.** ЕЗ. V. 102.

Голоді́вка, ки, *ж.* Время голодания, голодовка. *Спасівка-ласівка, а Петрівка-голодівка.* Ном. № 483.

Голодне́ча, чі, *ж.* Время голодания, голодовка. *Зробив на світі він велику голоднечу: побив у полі хліб.* К. Псал. 240.

Голо́дний, а, е. 1) Голодный. *Не голодна корова, що під ногами солома.* Ном. № 5187. *Як собака голодний.* 2) **Голо́дне лі́то.** Бесхлебное лето. **Голо́дний рік.** Голодный год. 3) **Голо́дна кутя́.** Канун богоявления господня.

Голодни́ця, ці и **голодні́вка, ки,** *ж.*=**Здухвина.** Желех.

Го́лодно, *нар.* Голодно. *Той рік голодно було скрізь.* Каменец.

Голо́дня́, ні, *ж.*=**Голодне́ча.** Ном. № 13451.

Голодня́нка, ки, *ж.* = **Голодни́ця.** Желех.

Голодо́вий, а, е. Голодный. *Голодовий рік.* Вх. Лем. 404.

Голодо́вина, ни, *ж.* Плод шиповника. Вх. Пч. I. 12.

Голодра́б, ба, *м.* = **Голодра́нець.** Полт.

Голодра́ба, би, *ж.* = **Голодра́бка.** Змиев. у.

Голодра́бець, бця, *м.* 1) Воз, не обшитый лубом. 2)=**Голодра́нець.** Мир. Пов. I. 157. *Чого прийшли ви, голодрабці?* Котл. Ен. V. 69.

Голодра́бий, а, е. 1) Необшитый лубом (о возе). *Голодрабий віз.* 2) Оборваный, голый, бедный. *Позбіралась у город голодраба шляхта.* Стор. МПр. 143.

Голодра́бка, ки, *ж.*=**Голодра́нка.**

Голодра́нець, нця, *м.* Оборванец К. ЧР. 336. *Еней прочумався, проспався і голодранців позбірав.* Котл. Ен. Вообще бедняк.

Голодра́нка, ки, *ж.* Оборванка.

Голодри́га, ги, *м.* и *ж.* Оборванец, негодяй. Желех.

Голодува́ння, ня, *с.* Голодание.

Голодува́ти, ду́ю, єш, *гл.* Голодать. *Хто в літі гайнує, той в зімі голодує.* Ном. № 558. *Голодний голодуєш цілий день.* Г. Барв. 451.

Голодю́к, ка́, *м.* Голодающий. К. ПС. 84.

Голоки́рка, ки, *ж.* Безостая пшеница. Канев. у.

Голоколі́нець, нця и **голоколі́нок, нка,** *м.*=**Голодра́нець.** *Пани ж наші, пани голоколінці! Як ми в шинк, то й ви навздогінці.* Ном. № 1189. *Дайте сьому голоколінку хоч із хліба скоринку.* Чуб. V. 583. Ум. **Голоколі́нчик.** КС. 1883. IV. 734.

***Голоколі́нник, ка,** *м.* Голодранец. *Зараз підуть толки про дуків-гетьманців і про козаків-нетягів, голоколінників.* Лепкий.

Голоколо́сий, а, е. О хлебе: безостый. *Пшениця голоколоса.* Канев. у.

Гололе́диця, ці, *ж.*=**Голощі́к.** Вх. Зн. 11.

Голомо́взик, ка, *м.*=**Голомо́зько.** О. 1861. X. 56.

Голомо́зий, а, е. 1) Плешивый, лысый. *Голомоза дитина. Дід твій лисий, а мати голомоза.* Ном. № 6319. *Багацько, як у голомозого чуприни.* Ном. № 7710. *2) Коротко остриженный, белоголовый, поседевший. *Дивіть, який голомозий! бо по сонцю бігає.* Крим.

Голомо́зина, ни, *ж.* Лысина, плешь.

Голомо́зько, ка, *м.* Плешивец, лысый человек. Ном. № 6156.

Голоморо́жжя, жя, *с.* = **Голоморо́ззя.** *Збіжє вимолочують звичайно в-осени на голоморожжю.* Шух. I. 166.

Голоморо́ззя, зя, *с.*, **голоморо́зиця, ці, голо́морозь, зі,** *ж.* Гололедица, морозная погода при отсутствии снега. Желех. Вх. Зн. 11. *Голоморозь шкодить озимині.* Черк. у.

Голо́мша, ші, *ж.* Раст. Triticum Spelta. Вх. Пч. II. 36.

Голомши́вий, а, е. 1) Плешивый. *Голомшива голова.* Борз. у. Употребляется в презрительном смысле. *Дуже ти голомшивий, щоб менє подужав.* Кобел. у. 2) Безостый, безусый (о хлебах). Угор.

***Голонасі́нний, а, е.** Голосемянный. Сл. Дубр.

Голопра́вда, ди, *м.* и *ж.* Правдивый мужчина, правдивая женщина. *Він на ню звіряв усе, а вона й не мошенниця— голоправда все.* Змиев. у.

Голопу́зий, а, е. 1) С голым животом. 2) В иносказательном значении: бедный, ободранный, несчастный. *Голопузі ви пуцьверинки, а не козаки.* Стор. МПр. 144.

Голопузя́, зя́ти, *с.* 1)=**Голопу́цьок.** 2) Бедняк, оборвыш. Вх. Зн. 11.

Голопу́п, па, *м.*=**Голопу́цьок.** Вх. Лем. 404.

Голопу́пий, а, е. 1) С обнаженным пупом. 2)=**Голопу́зий 2.**

Голопу́цьок, цька, *м.* 1) Неоперившийся птенец. 2) Переносно: ребенок. *Діти голопуцьки, як горобенята, бігають по улиці.* Г. Барв. 416.

Голоп'я́тий, а, е. С голыми пятками, в рваных, без подошв сапогах; переносно: бедняк. *Було як на полювання їде, то біля його панів та панків голоп'ятих, таких, що йде в чоботях, а пучки на піску й знать,—сила.* О. 1862. V. 105.

Голору́ч, *нар.* 1) Голыми руками. *Вхопив жарину голоруч.* 2) С пустыми руками. *Хто ж продасть, як піду я голоруч? дайте грошей.* Каменец. у.

Го́лос, су, *м.* 1) Голос. *Козацьким голосом гукає.* ЗОЮР. I. 217. *Почула Леся Кирила Тура голос.* К. ЧР. 136. **На таки́й го́лос.** Таким голосом. *Питає його на такий саме голос, як у дочки.* Чуб. 2. 201. **У го́лос.** Громко. *Ой прийшли до Дунаю та у голос гук-*

нули. О. 1862. X. 2. *Плаче-плаче, а далі й заридає у голос.* МВ. (О. 1862. III. 60). *Іван у голос тужить.* О. 1861. IV. 62. **У го́лос уда́рились.** Заплакали громко. Г. Барв. 58. Иногда в том же значении совсем без глагола. *Батько і мати бачуть лихо, та в голос.* ХС. VII. 455. *Справді робиться страшно. Деякі вже й у голос.* Г. Барв. 207. **Не своїм го́лосом.** Громко, испуганно, неестественно. *Кричить не своїм голосом.* Ном. № 3460. **У свини́й го́лос.** Несвоевременно; чаще всего: очень поздно. Ном. № 7797. **Пода́ти го́лос.** Отозваться. *Марина перша було подає голос.* Левиц. I. 112. **В оди́н го́лос.** Одинаково. *Чи можна ж, щоб стільки людей брехало та все в один голос?* **На го́лос.** Громко. *Брат читає коло стола на голос.* Федьк. *2) Мелодия, мотив. **Не на той го́лос.** Не тем мотивом. Сл. Нік. Ум. **Голосо́к, голосо́чок, голосо́нько.** *Кого я люблю—по голосоньку пізнаю.* Чуб. V. 1067.

Голоси́на, ни, *м.* Голосище, огромный голос. Чуб. II. 581.

Голоси́ти, шу́, сиш, *гл.* 1) Голосить, рыдать, вопить. *Голосить неначе по мертвому.* Ном. *Біга Катря боса лісом, біга та голосить.* Шевч. 87. **Го́лосом голоси́ти.** Громко плакать. *Ой там по-над яром козак сіно косить, а дівчина у долині голосом голосить.* Мет. 17. 2) Издавать высокий или унылый звук, шуметь, гудеть. *Стук, гармидер,—свистять, кричать, голосить сопілка.* Г. Арт. (О. 1861. III. 103). *Сині хвилі голосили.* Шевч. 386. *Нехай хоч дзвін голоситиме про нас до бога.* Левиц. I. 375.

***Голоси́вка, ки,** *ж.* Гласная буква (граммат.). Сл. Нік.

Голосі́ння, ня, *с.* Плач, рыдание, жалобное причитание. *Мати не почула її голосіння, що так і ридає.* Кв.

Голосни́й, а́, е́. 1) Громкий, голосистый, звучный. *Отець Хома ваш голосний.* Шевч. 503. *Голосний, як дзвін, та дурний, як довбня.* Ном. № 6313. *Голосна гармата.* Шевч. 450. *Голосна луна розляглась серед тихої ночі.* Левиц. I. 109. 2) Гласный (о звуках речи). Левиц. I. 163. О. 1862. I. 67. Ум. **Голосне́нький.**

Голосни́к, ка́, *м.* Отверстие в середине деки бандуры, гитары, в дудке и т. п. КС. 1882. VIII. 281.

Голосни́ця, ці, *ж.* 1) ? *Я ж його* (пристріт) *викликаю... з вух, з під вух, з голосниць, з під голосниць.* ЕЗ. V. 52. 2) Вертикально стоящее бревно в куполе гуцульской церкви. Шух. I. 117.

Голосні́йшати и **голосні́шати, шаю, єш,** *гл.* Становиться громче, звучнее. *Разом з пташиними піснями голоснішає пісня дівоча.* Левиц. I. 339.

Го́лосно, *нар.* Громко, звучно. *У кобзу грає, виграває, голосно співає.* Мет. 443. Ум. **Голосне́нько.** *Біжи, коню, до нового двору, ой заржи голосненько.* Чуб. V. 1008.

***Голосо́ваний, а, е.** Баллотированный. Сл. Нік.

***Голосови́й, а, е.** 1) Голосовой. 2) Гласный (граммат.). Сл. Нік.

Голосо́к, ска́, *м.* Ум. от **го́лос.**

Голосо́нько, нька, *м.* Ум. от **го́лос.**

Голосо́чок, чка, *м.* Ум. от **голос.**

Голостьо́б, бу, *м.* Возвышенное место без растительности.

Голосува́ння, ня, *с.* Голосование, баллотировка.

Голосува́ти, сую, єш, *гл.* Голосовать, баллотировать.—**на ко́го.** Подавать свой голос за кого.

Голосу́ха, хи, *ж.* Та, которая **голосить.** Голосистая певица? Молодежь вызывает песней девушку на улицу: *Вийди, вийди, Марусенько, наша голосухо!* Мил. 64.

Голо́та, ти, *ж. соб.* Голь, бедняки. *Не йди туди, вражий сину, де голота п'є.* Чуб. V. 955. Ум. **Голо́тонька.** Чуб. V. 1016.

Голоте́ча, чі, *ж.* В выражении: **на голоте́чі=Голоті́ч.** Желех.

Голоті́ч, *нар.* Под открытым небом. Вх. Зн. 11.

Голотово́да, ди, *м.* Предводитель **голо́ти,** голи, бедняков. У Кулиша: *Сього тверезого голотоводу* (Наливайка) *опасується вже роздратувати.* К. ЦН. 168. *Дурний, голотовода Ганжа.* К. Бай. 67.

Голо́тонька, ки, *ж.* Ум. от **голо́та.**

Голо́цванок, нка, *м.*=**Голопу́цьок.** Екатериносл.

Голоцю́цьок, цька, *м.* = **Голопу́цьок.** *Повне гніздо горобиних голоцюцьків.* Левиц. Пов. 150.

Голочва́нько, ка, *м.* Убогий франт, бедняк, желающий чваниться франтовством.

***Голочере́вий, а, е.** Голобрюхий. Сл. Нік.

Го́лочка, ки, *ж.* Ум. от **го́лка.**

Голоші́ння, ня, *с.* = **Голосі́ння.** Желех.

Голощі́к, голощо́к, що́ку, *м.* Гололедица; лед, обнаженный от снегу. *На Дніпрі голощік: волами не проїдеш, хиба конячкою.* Золотоног. **Голощо́ком узя́ти.** Придавить морозом непокрытую снегом землю. Волынск. *Голощоком як візьме, то померзне картопля у землі.* НВолын. у. **Голощо́ком узя́тися.** Покрыться льдом. *Земля у цю осінь узялась голощоком.* Полт.

Го́луб, ба, *м.* 1) Голубь. *Ходить голуб сивий волохатий.* Мет. 10. *Печені голуби не летять до губи.* Ном. № 7185. 2) Ласкательное: голубчик. *Прости мені, мій голубе, мій соколе милий.* Шевч. Ум. **Голубе́ць, голу́бчик, голу́бчичок, голу́бонько, голубо́к, голубо́чок.** *Ой голубчичок гуде, а голубка не знає.* Мет. 78.

***Голуба́на, ни,** *ж.* Лошадь серой масти. *То, паничу, голубаною в нас сивоватy кобилу звут.* Хот. Нік.

Голуба́ня, ні, *ж.* Название коровы. *Ой казала голубаня сірому бичкові... ти у зимі у саночках, а літі у плузі, а я собі, голубаня, вірикую в лузі.* Шух. I. 198.

Голубеня́, ня́ти, *с.* 1) Голубенок. 2) Ласкательное слово. Ум. **Голубеня́тко, голубеня́точко.** *Діточки ж мої, голубеняточки.* Мил. 221.

Голубе́ць, бця́, *м.* 1) Ум. от **го́луб.** *Луччий нині горобець, як завтра голубець.* Ном. № 7295. *Прилетів голуб з чорної хмари, забив голубця, розлучив з пари.* Мет. 107. 2) Сделанная из теста и испеченная фигура птицы; такие **голубці́** пекутся 9-го марта, в день 40 святых; то же, что и **жа́йворонки** в этот день. Маркев. 2. 3) Искусственная птица: туловище из скорлупы яйца, голова из воску, а крылья и хвост из цветной бумаги; эти **голубці́** висят в сельских хатах перед образами. Шух. I. 100. Иногда делаются целиком из бумаги. Стор. II. 110. 4) Могильный крест с крышкою сверху. Конот. у. 5) Особое па в танцах. *Як скочу голубця ще й принаджу молодця.* Чуб. V. 10. *Нагиналась, виправлялась, взявшися у боки, голубцями личкувала де где мудрі скоки.* Мкр. II. 29. 6) Раст. Vaccinium uliginosum L. Анн. 371. 7) *Мн.* Кушанье: пшенная каша (также крупы: овсяные, пшеничные, кукурузные), завернутая в капустные листья и изжаренная с приправами в постном или скоромном масле. Маркев. 158. Чуб. VII. 441. МУЕ. III. 56. Kolb. I. 50. Шух. I. 143.

Голуби́й, а́, е́. 1) Голубой. *В голубий жупан приберися.* Макс. (1849). 108. 2) О масти вола (*и коровы): темно-серый. КС. 1898. VII. 41. **Нехай вона голубі корови з двора продає. Нехай тії голубі телиці з двора продає.* Нп. Київщ. Германівка. Ум. **Голубе́нький, голубе́сенький.** *А хто любить чорні очі, а я голубенькі.* Мет. 16.

Голуби́на, ни, *м.* = **Го́луб.** *Ой вилітає голубина з України, вироняє сизе перо на долині.* Чуб. V. 131.

Голуби́нець, нця, *м.* Раст. Empetrum nigrum L Анн. 132. *Гнав пінную на курдимон,... дягиль, троянду, голубинець.* Мкр. Г. I. 69.

Голуби́ний, а, е. 1) = **Голуб'я́чий.** *Крила... голубині.* К. Псал. 127. 2) Переносно: незлобивый, кроткий. *Уродилася Настуся — серце голубине.* К. Досв. 92.

Голуби́нячий, а, е = **Голуб'я́чий.** Мил. М. 96.

Голу́бити, блю, биш, *гл.* 1) Ласкать, нежить, лелеять, голубить. *Ти думаєш, дурню, що я тебе люблю, а я тебе, дурню, словами голублю.* Чуб. V. 176. *Галя його заспокоювала, голубила, пригортала.* Мир. ХРВ. 389. 2) Лелеять, питать (мысли, надежды). *Голубити в серці надії великі.* К. Досв. 29. *Голублячи такі думки в серці.* Мир. ХРВ. 71.

Голу́битися, блюся, бишся, *гл.* Нежиться, ласкаться, голубиться. *Нам можна без гріха і любитися і голубитися.* Кв.

Голуби́ця, ці, *ж.* 1) Голубица, голубка. *Подай мені лука й три стрілиці, бо я й побачив три голубиці.* АД. I. 149. 2) Ласкательное слово. *Ідеш від нас, о, царице, іди, іди, голубице!* Чуб. III. 253.

Го́лубів, бова, ве. Принадлежащий или свойственный голубю. *Прилетіли синиці, голубові сестриці.* Грин. III. 667.

Голубі́нка, ки, *ж.* Род грибов. МУЕ. I 107. Agaricus russula. Желех.

Голу́біння, ня, *с.* 1)=**Голу́блення.** Желех. 2) Лелеяние (надежд, мыслей). *Голубіння веселих надій.* Мир. ХРВ. 353.

Голубі́сінький, а, е. Совершенно голубой. Аф. 363.

Голубі́ти, блю, єш, *гл.* Быть голубым, голубеться. *По-над маківками метелики в'ються і скрізь проти сонця ясно голубіють.* О. 1861. XI. 14.

Голу́бка, ки, *ж.* 1) Голубка, голубица. *Там сидить голуб із голубкою.* Мет. 107. 2) Ласкательное слово. *А вона, моя голубка, нічого не знає.* Шевч. *Пестить було її всяк: і голубко моя вірная, і ожинко повная...* Г. Барв. 107. Ум. **Голу́бонька, голу́бочка.**

Голу́бкатися, каюся, єшся, *гл.*= **Голу́битися.** Св. Л. 271.

Голу́блення, ня, *с.* Ласкание, лелеяние, голубление. *За голубленням та за милуванням не зчулись, як і ніч минулася.* Кв.

Голубни́к, ка́, *м.* Голубятня. Харьк. Ум. **Голубничо́к.** *Голубонька з голубничка лине.* К. Досв. 120.

Го́лубо, *нар.* Голубым цветом. *Жито половіє, а в житі купка льону голубо цвіте.* МВ. I. 14.

Голубо́к, бка́, *м.* 1) Ум. от **голуб.** 2)=**Голубе́ць 3.** Лебед. у.

Голу́бонька, ки, *ж.* Ум. от **голу́бка.**

Голу́бонько, ка, *м.* Ум. от **го́луб.**

Голу́бочка, ки, *ж.* Ум. от **голу́бка.**

Голубо́чок, чка, *м.* Ум. от **го́луб.**

Голубоцві́товий, а, е. Голубого цвета. Встречено у М. Вовчка: *Очиці голубоцвітові ясненькі.* МВ. (О. 1862. III. 57).

Голубці́. См. **Голубе́ць.**

Голубця́, ці́, *ж.* Голубые нитки. *Хустки.... перетикані заполоччу та голубцею.* Мет. 190.

Голу́бчик, ка, *м.* Ум. от **го́луб.**

Голу́бчичок, чка, *м.* Ум. от **го́луб.**

Голуб'я́, я́ти, *с.*=**Голубеня́.** Мил. 219. Грин. III. 491. Употребляется как ласкательное слово. *Ой ви, дітки мої, мої голуб'ята!* Шевч. 183. Ум. **Голуб'я́тко, голуб'я́точко.** *Сполохнуться голуб'яточка та й стихнуть.* МВ. I. 4с.

***Голуб'я́р, ра́.** Голубятник, любитель голубей. Сл. Нік.

Голуб'я́тник, ка, *м.* 1) Постройка для голубей, голубятник. 2) Род коршуна.

Голуб'я́точко, ка, *с.* Ум. от **голуб'я́.**

Голуб'я́чий, а, е. Голубиный.

Голу́за, зи, *ж.* и пр.=**Галу́за** и пр

Голь, лі, *ж.* Голь, беднота. *Голь нешадима.* Ном. № 1513.

Го́лька, ки, *ж.* Безостная пшеница. Вх. Уг. 233.

Гольо́нка, ки, *ж.* Трубчатая кость. Черниг. у.

Гольо́па, пи, *ж.* Зад (у лошади). Вх. Пч. I. 14.

Гольтіпа́, пи́, *ж. соб.*=**Голо́та.** *Іще там єсть до півдесятка* (війська), *но дріб'язок і гольтіпа.* Котл. Ен. VI. 19.

Гольтіпа́ка, ки, *об.* Голяк, бедняк, оборванец. *Відкіль такі се гольтіпаки?* Котл. Ен. I. 16. Ув. **Гольтіпа́чище.** Аф. 363.

Гольтя́й, тяя́, *м.* и пр.=**Гультя́й** и пр. *Ти—кріпак, гольтяй поткнешся до багатирки?* Г. Барв. 84.

Гольтяпа́, пи́, гольтяпа́ка, ки, *ж.*= **Гольтіпа́, гольтіпа́ка.** *Все з тих гольтяпак, що, попропивавши худобу, служили в козаків по дворах.* К. ЧР. 185.

Гольцем́, *нар.*=**Гільцем́.** *Покинула мене гольцем голого.* НВолын. у.

Голю́к, ка́, *м.* Голый человек, голыш, голяк. Чуб. V. 584.

Голю́ра, ри, *ж.* В сказке цыган так называет инструмент для бритья. *Чи се голюра?... Підголи мене трохи.* Рудч. Ск. II. 184.

I. Голя́ (лі *ж?).* Обнаженная вершина горы. Вх. Лем. 404.

II. Голя́, ля́ти, *с.*=**Голопу́цьок 1.** Вх. Уг. 233. Ум. **Голя́тко.** Вх. Уг. 233.

Голя́к, ка́, *м.* 1) Бедняк, голяк. Киев. Чуб. V. 1042. 2) Бритва. Вх. Лем. 404.

Голяка́, *нар.* 1) Нагишом. *По кропиві голяка.* 2) В неразведенном виде, цельным. *Він спирт голяка п'є.*

Голя́р, ра́, *м.*=**Голі́й.** Вх. Лем. 404.

***Голя́рня, ні,** *ж.* Цырюльня. Сл. Нік.

***Голя́рський, а, е.** Цырюльнический. Сл. Нік.

Го́мбички *(ед. ч.* **го́мбичка,** *ж?).* Металлические пуговки. Гол. Од. 81.

Гомелюва́тий, а, е. Уродливо кудрявий (о сосне). *Гомелювата сосна.* Мнж. 178.

Го́мзатися, заюся, єшся, *гл.* Ворочаться, копошиться. *Чого гомзаєшся за столом, наче блохи кусають?*

Гомила́, ли́, *ж.* Верзила, дубина. *Там така гомила, аж під стелю завишки.* Старобельск. у.

Гомі́вка, ки, *ж.*=**Гомі́лка.** Вх. Зн. 11.

Гомі́лка, ки, *ж.* Голень. Мнж. 178. Ум. **Гомі́лочка.** *Їжте курча,—беріть гомілочку.* Змиев. у.

Го́мін, мону, *м.* Говор, крик, шум. *Гомін справили такий, мов справді на бенкеті.* К. ЧР. 135. *Ну, хлопці, в дорогу! та чуєте—без гомону.* Шевч. 177.

Гомі́нка, ки, *ж.* Разговор. *Один парубок хотів погомоніть з дівчиною.... почав так: «Чи ваші кури несуться?» —Несуться.—«І наша одна сіра несеться». Тілько й гомінки було.* Грин. І. 230.

Гомінки́й, а́, е́. Громко говорящий, звучный. *Торжища гомінкі.* К. ДЗ. 6.

Гомок (мка?), *м.* Куча земли, бугор. Вх. Лем. 404.

Гомоні́ти, ню́, ни́ш, *гл.* 1) Говорить. *Зібралася уся громада, посіли, гомонять.* Гліб. *Дай тобі, боже, щоб ти тихенько гомонів, а громада тебе слухала.* Ном. № 13590. **Рука́ми гомоні́ти.** Шутливо: писать. Ком Пр № 870. 2) Шуметь, кричать; производить глухой шум. *Кажи, та не гомони дуже. Сині хвилі гомоніли.* Шевч. *Гомоніла Україна.* Шевч. *Широкий Дніпр не гомонить.* Шевч. 28. *Байрак гомонить.* 3) Поговаривать. *От і тепер гомонять, що Трубихівна ходить до своїх сиріт дітей.* Левиц. І. 116.

Гомонли́вий, а, е. 1) Говорливый, болтливый, разговорчивый. *То був дуже гомонливий, а то й на мову не дається.* Лубен. у. *Параска знов весела і гомонлива.* Г. Барв. 107. 2) Шумный.

Гомону́ха, хи, *ж.* Говорунья. *Ішла баба гомонуха.* Ном. № 12522.

Гомонію́чий, а, е=**Гомонли́вий.** *Гомонючий чоловік.* Харьк. у.

Го́мшити, мшу, шиш, *гл.* Колотить, бить. *За тую локшину тато маму гомшили.* Ком. Пр. № 95.

Гондо́ли, до́л, *ж. мн.* Салазки для вытаскивания льда из воды.

Гоне́ння, ня, *с.* Гонение, преследование. К. МХ. 34.

Гоне́ць, нця́, *м.* 1)=**Гіне́ць.** 2) Раст. Sebum acre L. ЗЮЗО. І. 136.

Го́ни, гін, го́нів и **го́ней,** *м.* и *ж. мн.* Первоначально: длина вспаханного поля,—вспаханный участок в длину; а затем, мера поля и вообще пространства в длину различной величины от 60 саж. и более: **до́брі го́ни**—120 саж., **сере́дні**—80 саж., **невели́кі**—60 саж. Вас. 197. Кот. Ен. сл. 7. В Одесском уезде до 160 саж. *Орав наш переліг і потом обливався... А гони гнав та й гнав, назад не озирався.* К. ДЗ. 12. *Пішли вони по первому покосові до половини гін.* Грин. І. 118. *Чия пшениця, що довгії гони? Це ж того козака, що чорнії брови.* Чуб. V. 103. *Пройшовши відсіль гонів двоє...* Котл. Ен. III. 38. *Прудко біжить та річка гоней із двадцять.* МВ. II. 74. Ум. **Гінки́, гіночки́.** НВолын. у. *Їдні гінки засіяв пшеницею.* НВолын. у.

Гонивітер, тра, *м.* = **Вертипо́рох.** Вх. Зн. 6.

Гони́тва, ви, *ж.* 1) Погоня. *Ні, струни сі ослабли, заніміли в моїм буянні кримськими степами, в гонитвах за прудкою татарвою.* К. Бай. 11. 2) Гонение. Св. Л. 107.

Гони́тель, ля, *м.* 1) Гонитель. *От з того часу і став на неї гонителем.* Кв. *Один Грицько, другий Андрій, на віру гонитель.* ЗОЮР. І. 315. 2) Гоняющийся за чем, любитель чего. *Наші родителі за тим не гонителі.* Ном. № 5147. 3) Сгонщик людей на работу, на сход. Черниг. Подольск. 4) Надсмотрщик за работами в поле. Рк. Левиц. 5) Ветрогон, шалун, непоседа, сорви-голова. *За цими гонителями і хати не натопиш.* Брацл. у.

Гони́телька, ки, *ж.* 1) Гонительница, преследующая. Желех. 2) Ганяющаяся за чем, любительница чего. *Я на ті оселедці не гонителька.* Пирят. у. 3) Шалунья, непоседа. Брацл. у.

Гони́тельство, ва, *с.* Гонение, преследование. К. XII. 130.

Гони́ти, ню́, ниш, *гл.*=**Гна́ти.** *Людей гонили силою на присягу.* ЗОЮР. I. 137. *Пророків вони вбиватимуть та гонитимуть.* Єв. Л. XI. 49. ***Куди́сь тобо́ю го́нить.** Куда-то тебя гонит. *Кудись тебе пре, кудись тобою гонить, спокою собі знайти не можеш.* Лепкий.

Гони́тися, ню́ся, нишся, *гл.* 1)= **Гна́тися 1** и **2.** *Щось за парень за волом гонився.* Мкр. Н. 47. 2)—**з ким.** Гнать что. *Паші нема,—уже він гонився з телятами на городи.* Змиев. у. 3) Иметь случку. Kolb. I. 65. 4)—**з ро́зумом.** Размышлять, раздумывать. *Він ся з розумом гонит що робити.* Вх. Зн. 11.

Гони́ця, ці, *ж.* 1) Корова во время течки. 2) Сладострастная женщина. Желех.

Гони́шний, а, е.—на сі́тка. Род рыболовной сети, на которую нагоняют рыбу. Браун. 12.

Гоні́й, нія́, *м.* Избранное, в числе нескольких, крестьянским обществом лицо, на обязанности которого лежит собирать в волость крестьян для взноса податей (Харьк.?).

Гоні́нник, ка, *м.* Пастух (в **полони́нах**), перегоняющий овец из **коша́ри** в **стру́нку,** где их доят. Шух. I. 193.

Гоні́ння, ня, *с.* 1) Гонение. Шух. I. 227. *2) Гонка, гоньба, гон, спугивание. *Риба? Нічого волоком не вловиш, а скільки ходіння, скільки гоніння.* Крим.

Го́нір, нору, *м.*=**Го́нор.** Стор МПр. 46.

Гонки́й, а́, е́. 1) = **Гінки́й.** *Тонка, гонка, ще й висока, листєм широка.* Грин. III. 199. 2) Быстрый (о лошади). *Коні гонкі як вітер.* Рк. Левиц.

Гонобити, блю, биш, *гл.* 1) Устраивать, делать как следует: удовлетворять, доставлять удовольствие, употреблять на что. *Де що не заробе, усе в хазяйство гонобить.* 2) Лелеять. *Вона гонобила надію у серці.* Мир. Пов. I. 126.

***Гоно́к, ка́,** *м.* Шатун (дышло в паровозе). Сл. Дарм.

Го́ном гна́ти. См. **Гна́ти.**

Го́нор, ру, *м.* 1) Самолюбие, гонор. Рудч. Ск. II. 203. *Шляхтич за гонор уха рішився.* Ном. № 4211. 2) Честь, почет. *Служить Семен, служить, а гонору йому все таки нема.* О. 1861. XI 30. *Доп'явшись до високих титулів та великих гонорів.* К. XII. 125.

Гонори́стий, а, е. Самолюбивый, гордый. *Такий гонористий став, що й чарки з тобою не вип'є.* Правоб.

Гоно́рний, а, е = Гонори́стий. *Не був такий гонорний, уступив до того ґазди.* Гн. I. 88.

Гоноро́вий, а, е. Благородный, знатный. *Я гоноровий шляхтич.* Стор. I. 188.

Гоноровитий, а, е = Гонори́стий. К. XII. 114. *Онисько дід гордий і гоноровитий.* Левиц. Пов. 226.

Гоно́рство, ва, *с.* Самолюбие. *Ляхи з лукавства та з гонорства зведуться на нивіть що.* Стор. МПр. 46.

Гонорува́ти, ру́ю, єш, *гл.* Тщеславиться, гордо держать себя. *Як з мужиків вилізе в підпанки, то вже так і гонорує: простому чоловіку і руки не подасть.* Волынск. у.

Гонорува́тися, ру́юся, єшся, *гл.* = **Гонорува́ти.** *Сидить дівка на постелі та ся гонорує.* Чуб. V. 156.

Гонт, ту, гонта́рь, ря́, гонтови́й и пр.=**Ґонт** и пр.

***Гонта́ль, ля́,** *м.* Кровельный гвоздь. *Батько кинув у вогнище добрі дві пригорщі гонталів, тих старомодних, ручної роботи гонталів із кованого заліза.* Франко.

***Гонтолу́п, па,** *м.* Гонтовщик, тесовщик. Борд. 102.

Гону́к, ка, *м.*=**Ону́к.** Грин. III. 530.

Гончак, ка́, *м.* 1) Пловучая мельница. Левч. 70. 2) Род судна. Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Гончаре́нко, ка, *м.* Сын горшечника. Аф. 364.

Гончари́ха и **ганчари́ха, хи,** *ж.* Жена горшечника. Аф. 464.

Гончари́ще и **ганчари́ще, ща,** *м* Ув. от **гончарь.** Грин. III. 683.

Гончарі́вна, ни, *ж.* Дочь горшечника. Аф. 364.

Гончáрний и гончáрний, а, е = Гончáрський. *Глина гончарна.* Вас. 182.

Гончáрня и ганчáрня, ні, *ж.* Горшечный завод.

Гончарóвий и ганчарóвий, а, е. Принадлежащий, свойственный горшечнику. *Нехай горшки б'ються на гончарову голову.* Ном. № 3148.

Гончáрство и ганчáрство, ва, *с.* Горшечное ремесло. О. 1862. V. 20. Шух. I. 259.

Гончáрський и ганчáрський, а, е = Гончарóвий. Єв. Мт. XXVII. 7. Шух. I. 259. *Глина ганчарська.* Вас. 177.

Гончáрь и ганчáрь, ря́, *м.* 1) Горшечник; выделывающий, продающий глиняную посуду. Вас. 177. — **бíлий.** Выделывающий гончарные изделия из глазури. Вас. 177. 2) **Гончáрь.** Раст. Lycopodium clavatum. Вх. Пч. II. 33 Ум. **Гончáрик.**

Гончарювáти и ганчарювáти, рю́ю, єш, *гл.* Заниматься горшечным ремеслом. Аф. 364.

Гóнчий, а, е. О собаках: гончий. Употребляется как существительное: **гóнча.** Левч. 151.

Гонькó, ка́, *м.* Раст. Cichorium intybys, цикорий дикий. Вх. Лем. 404.

Гóня, ні, *ж.* То же, что и **гóни** (см.), и употребляется преимущественно именно в указанной форме мн. ч. *За гоню блоху б'є, а під носом ведмідь реве.* Ном. № 6615.

Гоня́йло, ла, *м.* Название одного из играющих в игре **плаз.** Ив. 19.

Гоп! *меж.* Подражание звуку от топанья при прыжке или пляске. *Ой гоп, того дива! Наварили ляхи пива.* Шевч. 158.

Гопáк, ка́, *м.* Род танца. *Гопака вдарити. Побравшись у боки, вибивають під бандуру гопака веселії злидні.* К. ЧР. 259.

Гóпати, паю, єш, *гл.* Топать прыгая или танцуя.

Гóпи, *мн.* Употребляется в выражении: **вдáрити в гóпи**—танцовать. *Поставимо в копи та вдаримо в гопи.* Ном. № 10173.

Гóпка, ки, *ж.* Шутливо: ребенок. *Як увійду в хату поночі та боюсь же, боюсь!—Мала гопка? Боїшся!* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Гóпкати, каю, еш, *гл.* 1) Прыгать, топать, прыгая. Вх. Лем. 404. 2) *Як уже вийдуть на улицю, то то вже співають дівчата, а хлопці гопкают дружби.* Грин. III. 510.

Гóпки, *меж.* 1) Выражать скакание, прыгание, топание в танце. *Гопки, рижа! а в рижої і духу нема.* Ном. № 1844. *Пізно старого кота учить гопки.* Ном. № 3222. *Та вижнемо жито до самого краю, поставимо в копки та вдаримо в гопки.* Грин. III. 137. 2) **Стáти гóпки.** Подняться на дыбы (о лошади). *Коні.... як замордуються, як стануть гопки.* ХС. VII. 455.

Гопцювáти, цю́ю, єш, *гл.* 1) Танцовать, плясать, топая. *Ріжуть скрипки і бандури, дівчата гопцюють.* Г. Арт. (О. 1861. III. 102). 2) Скакать (о лошадях). *Під гаківницями гопцюють коні.* К. ЦН. 169.

Горá, ри́, *ж.* 1) Гора, возвышенное место. *Як схоче, то й на гору повезе, а не схоче, то й з гори не спустить.* Ном. № 2697. *Порівняє гори з долинами, а багатих з убогими.* Ном. № 1605. *Я б і гори покотив.* Все сделал бы. Ном. № 5381. **Лúса горá.** Гора с обнаженной вершиной,—согласно народным поверьям, обычное место собрания ведьм и чертей. Чуб. I. 199. *І на мудрім дідько на лису гору їздить.* Ном. № 6502. **Золотá горá, золотí гóри.** Несметное богатство. *Се їм золоту гору, та и ту рознесуть.* Ном. № 10821. *Золотії гори обіцяє.* Прельщает невероятными обещаниями. Ном. № 4526. 2) Чердак в постройках. Чуб. VII. 388. МУЕ. I. 88 (Черниг.). *Лисичка зробилась кішкою, та з хати та на гору.* Рудч. Ск. I. 30. *Купив чоботи, надів у неділю, а ті узяв да на гору закинув.* Рудч. Ск. I. 213. 3) О реке: верховье, верхнее течение. *Вітер з гори дме,* т.-е. по течению. *4) Верх. Крим. 5) Род игры. Грин. III. 115. 6) **Брáти гóру.** Одерживать верх над кем-либо, одолевать. *Здоров'я почало брати гору.* К. ЧР. 180. 7) **Брáти горóю.** Петь басом высокие ноты; петь первым басом. *Ти бери горою, а я буду окселентувати.* 8) **До горú.** *Вверх. *Кидають до гори під стелю того мняча.*

Крим. 9) **У горі́, у го́ру.** См. **Угорі́, уго́ру.** *10) **Під го́ру.** Вверх, на гору. *Коняці під гору важко їхати, це не те, що з гори.* Крим. *11) **З гори́.** Вниз. *Сапати й косити краще під гору, ніж з гори.* Крим. Ум. **Гі́рка, гі́ронька, гі́рочка.** Грин. III. 44. **Го́ронька.**

Гора́зд, ду, *м.*=**Гара́зд, ду.**

Гораздува́ти, ду́ю, єш, *гл.* Жить в довольстве, в богатстве. *Від того часу зачали гораздувати і до днесь гораздують.* Гн. II. 187.

Гора́льня, ні, *ж.*=**Горі́льня.** Рудч. Чп. 29.

Гора́р(ь), ря, *м.* Лесник в горах. Вх. Уг. 233.

Гора́ння, гора́ти и пр. См. **Ора́ння, ора́ти** и пр. Грин. III. 409, 410.

Го́рб, ба́, *м.* 1) Бугор, пригорок, курган. *Вирубала дручок та стала на горбі.* Рудч. Ск. I. 17. 2) Горб. *Старість не прийде з добром: коли не з кашлем, то з горбом.* Ном. № 13954. Ум. **Го́рбик, горбо́к, горбо́чок.** *На горбику під вербами сиділа купа дівчат.* Левиц. I. 18. *Виори, синку, горбки і долинку.* Чуб. III. 451. *На плечах горбок має.* Ном. № 9116.

Горба́ка, ки, *ж.* Холм, возвышенность. *Сюдою їхати—горбака, а тудою —рівно.* НВолын. у.

Горба́нь, ня́, *м.* Горбун.

Горба́стий, а, е. Холмистый. *Горбастий цвинтарь у молодого лікаря,* т.-е. многие умирают. Ном. № 13933.

Горба́тий, а, е. 1) Горбатый. *Горбатого хиба могила виправить.* Ном. № 3221. **Притули́в горба́того до стіни́.** Сказал что-либо несообразное, сделал неудачное сравнение. Ном. № 13079. 2)—**та труна́.** Гроб с выпуклой крышкой. Мил. 168. Ум. **Горбате́нький.**

Горба́тіти, тію, єш, *гл.* Делаться горбатым. Употребляется в значении: беременеть (в пословицах). *Дай, боже, багатіти та спереду горбатіти* (пожелание новобрачной).

Го́рбик, ка, *м.* Ум. от **горб.**

Го́рбитися, блюся, бишся, *гл.* Сгибаться, горбиться.

***Горбко́вий, а, е.** Бугорчатый. Сл. Нік.

***Горбкови́ця, ці,** *ж.* Бугорчатка (медиц.). Сл. Нік.

***Горбкува́тий, а, е.** Бугристый. Сл. Дубр.

Горбоватий, а, е. Выпуклый. Мнж. 178.

Горбо́вина, ни, *ж.* 1) Возвышенность, выпуклость на поверхности земли. Г. Барв. 136. 2) Выпуклость на какой-либо вещи; напр., на древесном стволе. Волч. у.

Горбо́к, бка́, *м.* Ум. от **горб.**

***Горбоко́ник, ка,** *м.* Конек-горбунок. Ол. Ковал.

Горбо́чок, чка, *м.* Ум. от **горб.**

Горга́ч, ча́, *м.* Род с'едобного гриба. Вх. Зн. 11.

Горго́нія, нії, *ж.* Георгина. Правобер.

***Горго́ші, го́ш,** *ж. мн.* Плечи (детское). *А клунка свого не дам, бо я ще й вас могла б узяти на горгоші.* Коцюб. «Дор. цін.».

Горда́, ди́, *ж.* 1)=**Орда́.** АД. I. 117. *Наступає горда.* Лукаш. 123. *2) Сбоины. *Зварила їм куліш із гордою.* Крим.

Горделѝвий, а, е. Гордый. *Такі се в нас паночтик не горделиві були, не так, як тоті нові панотці.* Федьк.

Го́рдий, а, е. 1) Гордый, спесивый, надменный. *Горда душа в убогім тілі.* Ном. *Люде горді; горді очі; думи горді; пішов гордою ходою.* 2) Величественный. *Ой з-за гори, з-за крутої горде військо виступає.* Млр. Лит. Сб. 193. *3) — **на ко́го, що.** Гордый кем, чем. *«Як наш Зосим вам не поможуть, то вже ніхто у світі не поможе»,—казали горді на свого знахаря.* Лепкий. *4)—**з чо́го.** Гордый, гордящийся чем. *Ми були якось горді в наших хлоп'ячих серцях з тієї дядькової ласкавости.* Борд. 68.

Горди́на, ни, *ж.* Раст. Viburnum Lantana, гордовина. Вх. Пч. II. 37.

Горди́нець, нця, *м.* Татарин из орды. К. Дз. 9. К. ЦН. 226.

Горди́нський, а, е = Орди́нський. *Трупом полягла гординська сила.* К. ЦН. 173.

Горди́ня, ні, *ж.* 1) Гордость, чванливость. *Як з мужика пан, то і гординя.* Ном. № 1267. 2) Гордость, то, чем можно гордиться. *Волики мої круторо-*

ті, гордине наша, товариші наші. Г. Барв. 141. 3) Гордый человек. *Чи правда, що тая гординя та в тобі закохався.* МВ. (О. 1862. III. 48).

Го́рдити, джу, диш, *гл.* Пренебрегать. *Знати, вона мною гордить.* Голов. *Убогими не гордили.* Драг. 169.

Горди́тися, джу́ся, ди́шся, *гл.* Гордиться. Чуб. V. 496. Грин. III. 212.

Гордівни́к, ка́, *м.* Гордый человек, гордец. *Сумує собі гордівник мовчки.* Г. Барв. 456.

Гордівни́ця, ці, *ж.* Гордая женщина.

Горді́й, дія́, *м.* = **Гордівни́к.** Г. Барв. 456.

Го́рдість, дости, *ж.* Гордость. *Нема в його ні крихти гордости.* К. ЧР. 74. *Почала його розбірати така гордість, що всіх людей, всіх панів і міністрів, і простих хлопів мав за нізащо.* ЕЗ. V. 115.

Го́рдо, *нар.* Гордо, надменно. *А син твій гордо на арену, псалом співаючи, ступив.* Шевч. 613. *Поводиться гордо.* МВ. (О. 1862. III. 72). *Устань, господи, щоб злющі гордо не неслися.* К. Псал. 19.

Гордо́вать, ті, *ж.* Раст. Malva crispa. Лв. 100. См. **Гордови́на.**

***Гордо́вий, а, е.** Чернокалинный. *Піде, накраде в лісі скалок гордових або свидових, тай поб'є, тай горять як каганець.* Крим.

Гордови́на, ни, *ж.* 1) Раст. а)=**Горди́на.** ЗЮЗО. I. 141. Вх. Пч. II. 37. б) Malva crispa. Вх. Пч. I. 11. *З инших овочів найбільше їдять вишні, дальше дерен, черемху, гордовину.* МУЕ. I. 109. *Пішов у ліс.... Чи горіх знайде хлопець, чи китицями гордовину....* Св. Л. 211. *Ой у городі та гордовина, на гордовині та зозуленька.* Чуб. V. 727. *2) Черная калина, чернокалинник. Крим. 3)= **Гордівни́ця.** *Ой дівчино - гордовино, гордуєш ти мною.* Чуб. V. 727. 4)= **Горо́дина.** Желех.

Гордови́тий, а, е = **Гордува́тий.** Сим. 216. *Ой дівчино гордовита, гордуєш ти мною.* Грин. III. 233. *Він був... дуже гордовитий. Коли й гляне на тебе, то все одним оком через плече.* МВ. I. 75. Ум. **Гордови́тенький.** Ном. № 2530.

Гордовли́вий, а, е. Гордый, горделивый. *Він у нас не гордовливий.* Кв.

Гордоро́слий, а, е. Гордо растущий. Встречено у Млаки: *Колись смереки на горбочку пишно красувались, зеленіли гордорослі, в небо зазирали.* Млак. 38.

Го́рдощ, щі, *ж.* чаще во мн. ч. **го́рдощі.** Гордость, надменность. *Дметься гордощами лютий.* К. Псал. 20.

Гордува́ння, ня, *с.* Действие гордящагося, гордыня, пренебрежительность. *Ой дівчино гордовита, гордуєш ти мною,—буде твоє гордування все передо мною.* Грин. III. 233.

Гордува́ти, ду́ю, єш, *гл.* 1) Пренебрегать. Г. Барв. 186. *Сама себе дурною називала, що Орликом гордувала.* Чуб. V. 1085. *Він нами гордує.* МВ. II. 92. 2) Гордиться, чваниться. *Вона багато гордує.*

Гордува́тий, а, е. Гордый, гордящийся, надменный. *Я не багатий, не гордуватий, високо не несуся.* Мет. 67. *Така думка світилась.... на її гордуватому виду.* Г. Барв. 464. Ум. **Гордува́тенький.** МВ. (О. 1862. III. 57).

Гордува́тися, ду́юся, єшся, *гл.* Гордиться, чваниться. *Сядь, козаче, не гордуйся, коли хочеш—поцілуйся.* Чуб. V. 233.

Гордун, на́, *м.* Гордец. *Козак не гордун, що оборве, то й в кавдун.* Ном № 12166.

Го́ре, ря, *с.* 1) Горе, печаль, горесть. *Іде дівчина до хати, несе своє горе.* Шевч. 276. 2) Горе, несчастье. *З щастя та з горя скувалася доля.* Ном. № 1725. **На го́ре йде́ться, пішло́.** Пошло на несчастие. **Живе́, го́ря прикупи́вши.** Плоховато живет. Ном. № 7506. *Живет с горем пополам. Сл. Нік. Ум. **Го́ренько, го́речко.**

Горе́л, рла́, *м.*=**Орел.**

Горе́лі, ре́ль, *ж. мн.* Качель. См. **Реля 1.** МУЕ. III. 169.

Го́рен и **горн, рна,** *м.* 1) Горн в кузнице. Грин. II. 74; Чуб. II. 239. *У кузні коваль, забувши про залізо в горні, балакав з хуторянами про чорну раду.* К. ЧР. 194. 2) Печь для обжигания глиняной посуды. Шух. I. 263. *Палає, як горен.* Ном. 3) Известковая печь. Славяносерб. **у.**

Горе́нити, ню, ниш, *гл.* 1) Горчить, отдавать горьким вкусом. Мнж. 178. *Ірви, кумо, ягідки, которі солодкі, а которі гіркі—для моєї жінки, а которі горенять, то діточки поїдять.* Чуб. V. 614. *Чогось борщ горенить.* Кролев. у. 2) Переносно у М. Вовчка: *В серці гореннить мов отрутою*—сильное огорчение. МВ. (О. 1862. I. 80).

Го́ренько, ка, *с.* Ум. от **го́ре.**

Горе́цвіт, ту, *м.* Раст. Helleborus niger L. ЗЮЗО. I. 124.

Горе́цтво, ва, *с.* Горесть, печаль. Черниг. у.

Гореч, чі, *ж.* Жара. Вх. Лем. 405.

Го́речко, ка, *с.* Ум. от **го́ре.**

Горзи́на, ни, *ж.* Плетень из ивы. *Греблі гатили, кілля забивали, горзину та драницю клали.* Макс. (1849). 55.

Гори́квіт, ту, *м.*=**Гори́цвіт.** Вх. Пч. I. 8.

Гори́ніж, *нар.* Вверх ногами. Каменец. у.

Горихві́ст, хвоста́, *м.* Птица. Luscinola phaenicurus (и tithys). Вх. Пч. II. 12.

Гори́цвіт, ту, *м.* Раст. Adonis vernalis L. Вх. Пч. I. 8. ЗЮЗО. I. 109. Мил. М. 87.

Гори́ще, ща, *с.* Чердак. *На хату закинь, на горище.* Рудч. Ск. II. 124.

Горі, *нар.* Вверх. *Іде Мар'я горі драбиночкою.* Гол. IV. *Горі, рибки, горі, горі бистров водов.* Гол. I. 337.

Горі́вка, ки, *ж.*=**Горілка.** Лукаш. 112. Грин. III. 349. *Хот. Нік. *Стефаник. Опов. Ум. **Горі́вонька.** Грин. III. 86. **Горі́вочка.**

Горі́дчик, ка, *м.* Ум. от **горо́д.**

Горі́жний, а, е. Огражденный? *Старими людьми село порадне, парубочками село горіжне, а дівоньками село весело.* АД. I. 50.

Горі́знач, *нар.* Лежа на спине. Черкасск. у.

Го́рій и **горі́йше,** *нар.* Хуже, горше. О. 1861. VIII. 31. *Кепсько, Григорий, що далі, то горій.* Нп. *Ой лихо, лихо, де свекруха є, а ще горійше, де є обоє.* Чуб. V. 704.

Горі́йший, а, е. Худший, горший. *Немає й не буде горійшої муки.* Грин. III. 300.

Горі́лий, а, е. Горелый. *Межи вами женишище, як горілеє днище.* Мет. 195. *Горілий пеньок.* Грин. I. 65.

Горі́ли́ць, *нар.* Вверх лицем, навзничь. *Лежить горілиць.* Каменец. у. Чуб. I. 204.

Горі́лиця, ці, *ж.*=**Горі́лка.** К. ЦН. 281. *Горілице оковита, кажуть тебе люде пити.* Чуб. V. 1099.

Горі́лка, ки, *ж.* Водка, хлебное вино. *Як горілку п'ють, то мене минають, а як ся б'ють, то від мене починають.* Ном. № 2093. *Без горліки—нема говірки.* Чуб. I. 282. Ум. **Горі́лонька, горі́лочка.** Грин. III. 681.

***Горі́лчаний, а, е.** Выпивший, подвыпивший. *А десь от вночі вертався додому вже добре горілчаний.* Стефаник. «З міста йдучи».

Горілча́ний и **горільча́ний, а, е.** 1) Водочный. *Там бочка горілчана.* Ном. № 8628. *Не любить бджола й духу горільчаного.* Сим. 202. 2) **Горільча́ний брат.** Собутыльник. Черк. у.

Горі́льня, ні, *ж.* Винокурня, винокуренный завод. Рудч. Чп. 124.

Горіне́ць, *нар.* Вверх лицем, навзничь. Угор. *Он в тотій труні горінець лежит.* Драг. 268.

Горі́ння, ня, *с.* Горение.

Го́ріть, рости, *ж.* Горечь (о вкусе). *Треба варити ці коренці, поки з їх горість вийде.* Черниг.

Горі́ський, а, е. Верхний. См. **Горі́шній.** Kolb. I. 92.

Горі́ти, рю́, ри́ш, *гл.* 1) Гореть. *Коли бог не годить, то й огонь не горить.* Ном. № 14. *Без підпалу й дрова не горять.* Ном. № 3298. **Гори́ть, як сліпи́й ди́виться,** — совсем не горит. Ном. № 7566. **Як мо́кре гори́ть.** Плохо, вяло идет работа, дело. Ном. № 10909. **Шку́ра гори́ть (на кому).** Горячий, непоседливый (кто). Г. Барв. 320. 2) Быть в жару, иметь повышенную температуру (о больном). *Болітимеш, горітимеш, смерти бажатимеш.* Чуб. V. 186. 3) Блестеть, гореть. *Погас місяць, горить сонце.* Шевч. 127. *Базари, де військо, як море червоне, перед бунчуками бувало горить.* Шевч. 149. *Надо мною з своєю божою красою гориш ти, зоренько моя.* Шевч. 620. 4) Пылать желанием, сильно желать чего. ***Душа́ гори́ть до чо́го.** Страсть хо-

чется чего-нибудь. Сл. Нік. *До кужіля рука болить, до горілки душа горить.* Нп. Черк. у. 5) **Горю́-горю́ пень.** Присловье в игре в **щи́тки.** Чуб. III. 93.

Горі́тися, ри́ться, *гл. безл.*=**Горі́ти 1.** *Як не ладиться, то й в печі не гориться.* Ном. № 1700.

Горі́х, ха, *м.* 1) Орех (плод). *Сім міхів оріхів.* Ном. № 9207. 2) Орешина, ореховый куст, ореховое дерево. *Ой у лісі на горісі сорока зависла.* Чуб. III. 133. Ум. **Горі́шенько, горі́шечко, горі́шок.** Грин. III. 407.

Горі́ховий, а, е. Ореховый. *Горіхова лушпайка. Ой піду я у вишневий садочок та вирву горіховий листочок.* Грин. III. 349. *Сіделечко горіхове.* Чуб. V. 305.

Горі́ше, *нар.*=**Горі́йше.** *Ой горе, горе калині при долині, а ще й горіше сироті на чужині.* Грин. III. 415.

Горі́шенько, ка, *м.* Ум. от **горі́х.**

Горі́шечок, чка, *м.* Ум. от **горі́х.**

Горі́шина, ни, *ж.* 1) Ореховое дерево, ореховый куст (в последнем значении чаще употребляется **ліщи́на).** *Липки, горішина, соснина.* Котл. Ен. VI. 21. 2) Раст. а) Coronilla varia. Лв. 98. б) Trifolium rubens. Лв. 102. См. **Голова́йчик.**

Горі́шній, ня, нє. 1) Верхний, наверху находящийся. *Подивиться козак Нечай в горішню кватирку.* Гол. I. 8. *Горішній навій.* МУЕ. III. 17. *Камінь у млині буває горішній і долішній.* Каменец. у. *Горішній одвірок над хатніми дверьми.* ЕЗ. V. 204. 2) Выше по течению лежащий. 3) О ветре: северный (на Днепре). Мнж. 148. Северо-восточный (Кубань). О. 1862. V. Кух. 37. *а) Береговой, с берега; б) верховой, с гор. Сл. Нік. **Горі́шній бік у полотні́.** Лицевая сторона полотна, которая при вышивании обращена к швее. Шух. I. 154. 4) Чердачный. *Горішнє вікно.* 5) **Горі́шня ха́та.** Та из **хат** (комнат), которая находится в сторону гор (в подгорных местностях). Шух. I. 95.

Горішня́к, ка́, *м.* Северный ветер. Браун. 6.

Горішня́нин, на, *м.* Живущий на верхнем конце села. Фр. Пр. 72.

Горі́шок, шка, *м.* 1) Ум. от **горі́х.** 2) Раст. а)—**бі́лий.** Trifolium montanum L. Шух. I. 22; б)—**черво́ний.** Trifolium pratense. Шух. I. 22. 3) Род игры в мяч. О. 1861. XI. Св. 36.

***I. Горі́ще, ща,** с. Чердак. *Скинув з горіща. Поліз на горіще.* Крим.

II. Горі́ще, *нар.* Выше. *Їх узіли Мирін Штолу та з собов горіщ.* ЕЗ. V. 34.

Горла́й, лая́, *м.* Человек с сильным голосом. Мнж. 178. См. **Горлань.**

Горла́нка, ки, *ж.*=**Го́рло.** ЕЗ. V. 57.

Горла́нь, ня́, *м.* Крикун. *Чи по неволі, чи по волі? Кричить аркадський ім горлань.* Котл. Ен. V. 11.

Горла́ти, ла́ю, єш, *гл.* Кричать, горланить. Каменец. у. Гн. II. 144. Черезчур громко петь. Мнж. 178.

Горла́тий, а, е. 1) Крикливый, горластый. *Цитьте, цитьте, горлатії ворони.* К. ЧР. 297. *Мовчи бо, жуінко, не будь така горлата.* Чуб. II. 348. 2) О ружье, горшке и пр.: имеющий широкое отверстие, широкогорлый. *Покрепились, підвеселились ми з дідом із того високого горлатого джбанку.* Г. Барв. 180. 3) О **мережке:** с большими отверстиями. Славян. у. 4) **Горла́та я́ма=Горла́ха.** *Складав зерно... в горлаті ями.* Мир. ХРВ. 125.

Горла́ха, хи, *ж.* Яма для хранения зернового хлеба. Козел. у. *Треба понасипать горлахи пашнею.* К. ЧР. 131.

Горла́ч, ча́, *м.* Птица: Columba gutturosa, зобастый голубь. Вх. Пч. II. 9.

Горлена́, ня́ти, *с.*=**Орлена́.**

Горли́, лі́в, *м. мн.* (=**Орли́**). Название узора в вышивке. Чуб. VII. 427.

***Горли́вий, а, е.** Усердный, заботливый. Сл. Нік.

Го́рлиця, ці, *ж.* 1) Горлинка, род дикого голубя. *Воркувала горлиця у садку.* Гліб. 2) Род танца. Мкр. Н. 29. 3) Песня про горлинку. *Заспіває про Чалого—на горлицю зверне.* Шевч. 8. 4) Употр. как ласкательное слово, особенно в уменьш. **го́рличка.** *Нехай мене мир не знає, коли я зражу тебе, моя горличко.* МВ. II. 63. Ум. **Го́рличка.** *Так окукобилась, мов та горличка.* Ном. № 10102.

Горли́ця, ці, *ж.*=**Орли́ця.**

Го́рличко, ка, *с.* Ум. от **го́рло.**

Го́рло, ла, *с.* 1) Горло, глотка. *Проханий кусок горло дере.* Ном. № 4493.

Кричать на все горло. К. ЧР. *У горлі пересохло. Треба горло помочити.* **На го́рло зароби́ляти.** Зарабатывать на водку. Черк. у. **Го́рлом дарува́ти.** Освобождать от смертной казни. *От уже ж бо осуджено, щоби Теклуні ні січено, ні рубано, але щоби Теклу горлом даровано.* Гол. I. 53. **Го́рлом, на го́рло скара́ти.** Казнить смертью. 2) Дуло в пушке, ружье. *Москаль гармати горлом у вічі поставив.* Стор. II. 199. 3) Вход в рыболовный сак. Шух. I. 224, 228. 4) См. **жо́рна.** Шух. I. 261, 264. 5) С'уженное место **коша́ри** в **полони́нах.** Шух. I. 192. Ум. **Го́рличко.** Ном. № 11587.

Горлови́й, а́, е́. 1) Горловой. 2) Уголовный. *Не горлова справа.* Ном. № 7442. *Не горлове діло.* Ном. № 7442. 3) **Горлова́ я́ма.** Яма для хранения зернового хлеба. Черк. у. См. **Горла́ха.**

Горлорі́з, за, *м.* Головорез, отважный человек. *Ти знаєш, він який суціга, паливода і горлоріз.* Котл. Ен.

Горля́к, ка́, *м.*=**Горла́ч.** Вх. Пч. II. 9.

Горля́нка, ки, *ж.* 1) Горло. Стор. I. 48. *У роті пересохло, аж торохтить горлянка, мов та гусяча, що баби на неї клубки мотають.* Мир. Пов. II. 61. *Любив неборак і яку кватирку в горлянку вилить.* Св. Л. 169. 2) Высушенное птичье (особенно гусиное) горло, начиненное горохом, служащее для детей игрушкой и для наматывания ниток. Аф. 366. 3) Раст. а) Brunella grandiflora Moench. ЗЮЗО. I. 114. б) Filago arvensis. ЗЮЗО. I. 123.

Горн, на, *м.* См. **Го́рен.**

Го́рне́ць, нця́, *м.* Горшок. Шух. I. 264. *Найдеся купець і на діравий горнець.* Ном. № 5209. *Наварила горнець м'яса.* Гол. III. 495.

Горне́шник, ка, *м.* Тряпка, которою беруть горячий горшок из печи, то же, что и **ганчі́рка.** Каменец. у.

***Горни́ло, ла,** *ср.* Очаг. Сл. Нік.

Го́рниця, ці, *ж.* = **Гі́рниця.** Ном. № 10280. **А йдіть-но, дядьки, вас у горниці кличуть.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр. **Наша горниця з богом не спориться: як на дворі тепло, то й у нас не холодно.* Киев. у. Ефр. Ум. **Го́рничка.**

I. Горно́, *нар.* Гористо *Туди їхати дуже горно.* Миуск. окр.

***II. Горно́, на,** *с.*=**Го́рен.** Сл. Нік.

Горноста́й, та́я, *м.* 1) Горностай. *Гаєм—маєм, лебедем—Дунаєм, а степами—бистрим горностаєм.* Федьк. I. 8. 2) Род птицы? *Летів горностай через сад, роспустив пір'ячко на ввесь сад.* КС. 1883. II. 382. Та же песня. О. 1861. XI. Кух. 38. Вернее, однако, что здесь просто забыто значение слова **горноста́й,** и в песне оно подставлено вместо какого-либо иного, но схожого слова, названия птицы.

Горноста́йовий, а, е. Горностаевый. *Горностайова кирея.* К. ЧР. 101.

Горноста́ль, ля, *м.*=**Горноста́й 1.** *Вода сосну підмиває, горносталь корінь під'їдає.* Чуб. V. 318.

Горно́чок, чка, *м.* Горшочок. Вх. Лем. 405.

Горну́ти, ну, неш, *гл.* 1) Пригребать, придвигать, загребать. *Кожна ручка собі горне.* Ном. № 9721. 2) Обнимать. *Бондарь відра набиває, мене горне-пригортає.* Шевч. 540.

Горну́тися, нуся, нешся, *гл.* Прижиматься, ласкаться, льнуть. *Коли б літа вернулися, то б і хлопці горнулися.* Ном. № 8729. *Хто стояв,—у куточок горнувсь.* МВ. II. 122. *Народ ввесь горнувсь до його.* Єв. Л. XIX. 48.

Горня́, ня́ти, *с.* Горшочек. *У печі палає полум'є на припічку, на жару горшки й горнята.* Левиц. I. 37. Ум. **Горня́тко.** *Єсть молоко,—буде і горнятко.* Ком. Пр. № 429.

***Горня́к, ка́,** *м.* Горец, горный житель. Сл. Яворн.

Горня́тко, тка, *с.* 1) Ум. от **горня́.** 2) В хороводной игре **вербо́вая до́щечка** трое играющих малых детей. Kolb. I. 159. 3)—**пці́льне́.** Ячейка у пчел. Вх. Лем. 405.

Горобе́й, бе́я, б'я́, *м.*=**Горобе́ць.** *А в горобейка жуінка маленька, сидить на кілочку, пряде на сорочку, що виведе нитку, горобʼю на свитку, остануться концi—горобʼю на штанці.* Чуб. III. 56. Ум. **Горобе́єчко, горобе́йко, горобе́йчик.** Чуб. III. 58. *Летів горо-*

бейчик,—джив, джив, джив. Грин. III. 554. **Горобі́енько.** Чуб. III. 57.

Горобе́йник, ка, *м.* Раст. Lithospermum arvense L. ЗЮЗО. I. 127.

Горобе́ль, бля́, *м.*=**Горобе́й**=**Горобе́ць.** *Попід тинами з гороблями живучи.* Грин. III. 625.

Горобеня́, ня́ти, *с.* Воробушек, молодой воробей. Мир. ХРВ. 42.

Горобе́ць, бця́, *м.* 1) Воробей. *Веселий як горобець.* Ном. № 8471. *Води—горобцеві по коліна.* Ном. № 14048. 2) Название вола цветом подобного оперению воробья. КС. 1898. V. II. 42. 3) Род орнамента на писанках. МУЕ. I. 205. Ум. **Горо́бчик, горо́бчичок.** *Горобчичок манісінький, на ніженьку кривісінький.* Грин. III. 662.

Горобина, ни, *ж.* Рябина, Sorbus Aucuparia L. Анн. 336. Вх. Пч. I. 13. *Горобина роскинула зелений намет і рясно на їй ягід червоно-злотих.* МВ. I. 156. *Обступили стару, як горобці горобину.* МВ. (О. 1862. III. 69).

Горобинець, нця, *м.* 1) Помет воробья. Мил. М. 69. Мил. 31. 2) Раст.: а)=**Рогі́з.** Вас. 176, 207. б) Oxytropis pilosa. Dc. ЗЮЗО. I. 167.

Горобиний, а, е. 1) Воробьиный. *Повне гніздо горобиних голоцюцьків.* МВ. I. 140. 2) **Горобина ніч.** Ночь, в течение которой бывает сильная гроза, воробьиная ночь. Маркев. 15. *Сильная гроза, с беспрестанными молниями. Сл. Нік. *І в горобину ніч прийдуть для такої панночки, як наша.* Шевч. 282. 3) **Горобиний горо́шок.** Раст.: а) Vicia angustifolia Roth. ЗЮЗО. I. 141. б) Vicia Cracca L. ЗЮЗО. I. 141. в) Lotus corniculatus L. ЗЮЗО. I. 127. *Повився горобиний горошок.* МВ. I. 140.

Горобинячий, а, е=**Горобиний.** Мил. М. 96.

Горобі́енько, ка, *м.* Ум. от **горобе́й.**

Горо́бка, ки, *ж.* Воробьиная самка.

***Горобли́ха, хи,** *ж.*=**Горо́бка.** Ум. **Горобли́чка.** *Горобличка гарна птичка.* Нп.

Горо́бчик, ка, *м.* 1) Ум. от **горобе́ць.** 2) Род детской игры. Ив. 65.

Горобчи́ха, хи, *ж.*=**Горо́бка.** *П'ять горобчих, а чотирі горобця,—виходе, що одній горобчисі нема пари.* Мнж. 86.

Горо́бчичок, чка, *м.* Ум. от **горобе́ць.**

Гороб'я́, я́ти, *с.*=**Горобеня́.**

Гороб'я́чий, а, е=**Горобиний.** Мил. М. 49.

***Горова́тий, а, е́.** Гористый. Чик. Е. «Розмови».

Горови́й, а́, е́. 1) Горный. *Річка текла з горової води.* КС. 1885. XI. 538. *У горову роспалину сояшний промінь ронив ссяющу стягу.* МВ. II. 159. *2) Идущий сверху. **Горови́й ві́тер.** Дующий по течению реки.

Горови́тий, а, е. Гористый. Вх Зн. 12.

Го́род, да, *м.* Город. *Чуру свого до города Черкаси посилав.* АД. II. 9. Ум. **Городе́ць, городе́чок, городо́к.** *Ой везуть сироту-сирітку, а в Кам'янець-городець.* Чуб. *В городі царів син, а за городечком царівна.* Чуб. III. 159.

Горо́д, ду, *м.* 1) Огород. *Сидить, як качан в городі.* Ном. *2) Участок усадебной земли в селе. *Грицько Рубан на новому городі вже птишню зіп'яв, казав, Миколі там хату ставлятиме, а тепер ячмінь сіє.* Пир. у., Конон. Ум. **Горо́дець, городо́нько, горі́дчик.** Левиц. I. 170; **горо́дчик.** *Пішла в городець, рвала барвінець.* Чуб. III. 301. *Прийди, козаче, к мойому городоньку.* См. **Огоро́д.** 3) Род игры. КС. 1887. VI. 457. Род хоровода. Грин. III. 109.

Городарь, ря́, *м.* Начальник города? *«Та рушай, вісько, під Бендер місто!» Вісько рушає, з гармат стріляє, аж чотирі печі розсипається, татарський городарь іздрігається, міщане ходя, радоньку радя.* О. 1861. XI. Св. 56. Вероятнее, однако, что слово **городарь,** которое нигде ни разу более нам не встречалось, является просто переделкой какого-то другого слова, подобного по своей форме, но с забытым уже значением.

Горо́дець, дця, *м.* Ум. от **горо́д.**

Городи́н, на, *м.* В песне то же, что и **го́род.** *Ой город, город, городин, приїхав Андрієчко челядин.* Маркев. 105. Своего рода licentia poetica, допущенная песней ради рифмы.

Горо́дина, ни, ж. Огородные овощи. Рудч. Ск. I. 131.

Городи́на, ни, *ж.* Плетень, забор, огорожа. Угор.

Городи́ське, ка, *с.*=**Городи́ще.** Волынск. г.

Городи́ти, джу́, дить, *гл.* 1) Городить, огораживать. *Я такими дурнями тини городила.* Чуб. V. 1114. *Городив він раз із батьком хлів.* Грин. I 166. 2) Говорить вздор, городить. *Старий говорить-городить, та на правду виходить.* Ном. № 8676. *Городить таке — ні літо, ні зіму.* Говорит чепуху. Ком. Пр. № 780.

Городи́тися, джу́ся, дишся, *гл.* Огораживаться.

Городи́ще, ща, *с.* Древнее земляное укрепление, городище. *Бур'януваті городища.* К. XII. 130.

Городи́льник, ка, *м.* Делающий плетни. Левч. 135.

Горо́дний, а, е и **горо́дній, я, є.** 1) Огородный. *Благородний, як кабан городний.* Ном. № 953. *Польова картопля краща, ніж городня.* НВолын. у. *Гарне, як мак городній.* Ном. № 8446. 2) **Горо́дня річ.** Домашнее дело; весьма близко. *Двадцять верстов—це городня річ!* НВолын. у.

Горо́дник, ка, *м.* Огородник.

Горо́дни́к, ка́, *м.* Лопата для вскапывания огорода—деревянная и железная. Гн. I. 21, 22. Шух. I. 111. Части ее: деревянный **фіст,** иначе **держівно́** (рукоять) и железная **лопа́тка** с **лі́йкою,** в которую вставлено **держівно́;** а если лопата деревянная, то ее оковывают железным **постоло́м.** Шух. I. 164.

***Горо́дництво, ва,** *с.* Огородничество. Сл. Дубр.

***Горо́дня, ні,** *ж.* 1) Огражденный для судилища круг. 2) Дом, группа домов у городских стен. Sl. jez. polsk.

Городови́й, а́, е́. Городовой. *Городові козаки.* К. ЧР. 12. *Городова старшина.* Мет. 413.

Городови́к, ка́, *м.* 1) Горожанин, мещанин. Драг. 68. 2) Так называют в Херсонской и Екатеринославской губерниях полтавцев и черниговцев. Черноморцы так называют жителей Украины. Поп. 110. *3) Городовой, полицейский. ***Прийшли два городовики, хотять його заарештувати.*** Крим.

Горо́довина́, ни́, *ж.* 1)=**Горо́дина.** Шух. I. 164. *Чи у вас там городи ростуть?—Поливо росте, а городовини нема.* Черниг. у. 2) Раст.: Malva crispa L. ЗЮЗО. I. 128.

Городо́к, дка́, *м.* 1) Ум. от **го́род.** *Городок наш—так собі городок, нічого.* МВ. I. 115. 2) Ум. от **горо́д.** *Попроз мій городок стежечкою до иншої йдеш.* Чуб. V. 180. 3) Род игры. Ив. 30, 44. Обозначенное место для хороводной игры **«криви́й тане́ць».** О. 1861. XI. Св. 40. 4) Древнее земляное укрепление. 5) **Городка́ми пришива́ти.** Пришивать зубчиками (обшлага к рукавам, воротник к рубахе). Чуб. VII. 575.

Горо́донько, ка, *м.* Ум. от **горо́д.**

Городо́чок, чка, *м.* 1) Ум. от **го́род.** *2) Местечко, населенный пункт с городским статутом. *Поїдем в городочок мед-горілочку пити.* Херс. Нік. **А вже тая слава на всім городочку.* Герм. Київщ.

Го́родський, а́, е́. Городской. *Городське телятко, а сільське дитятко.* Ном. № 10491.

Горо́дчик, ка, *м.* 1) Ум. от **горо́д.** *2) Садик у окон, палисадник. *Ви не йдіть на подвір'я, бо там собака, а постукайте з городчика в віконицю.— Нова хата, перед нею городчик.* Крим.

Городя́нин, на, *м.* Горожанин. *Вийшли к йому всі городяне.* Чуб. III. 296. *Не йди за крамаря, не йди за городянина.* Мир. Пов. II. 75.

Городя́нка, ки, *ж.* Горожанка. Котл. НП. 369. *Вона собі городянка, міщанка.* Лв. Ум. **Городя́ночка.** *Я з Київа кияночка, а з города городяночка.* Мет. 197.

Городя́нський, а, е. Принадлежащий или свойственный горожанам. *Городянські діти.* К. Оп. 98. *Од ледачого товариства городянського не псувалась.* К. Оп. 98. *Городянські звичаї.* Мир. Пов. II. 89.

Горо́жа, жі, *ж.* Ограда, огорожа. Грин. III. 131. **Скрізь добра горожа.* Кон.

***Горожа́нський, а, е.** 1) Гражданский. 2) Городской. Сл. Нік.

Гороїжитися, жуся, жишся, *гл.* Щетиниться, ершиться. Желех.

Горопа́ха, хи, *ж.* и *м.* Горемыка, бедняга. *Горопаху Кирила Тура зв'язали вірьовками да й повели до стовпа.* К. ЧР. 273.

Горопа́шний, а, е. Горемычный. Желех.

Горорі́зьба, би, *ж.* Выпуклая резьба, горельеф. Стор. II. 110. *Панцери, бунчуки і всякі клейноди, перемішані з кістками, з Адамовими главами... повироблювано горорізьбою з меді та з каменю по-над тими надгробками.* К. ЧР. 101.

Горо́х, ху, *м.* 1) Горох. *Як бачились у горосі, та й досі.* Ном. *Хоч горохом об стіну, а він усе своє.* Ном. **Як горо́х при доро́зі.** Плохо, скверно. *Живу, як горох при дорозі.* **Як горо́хом.** Быстро, скороговоркой. *Засипав, як горохом у бочку.* Ном. ***За царя́ Горо́ха.** При царе Горохе, в незапамятные времена. *Це було ще за царя Гороха.* Крим. 2) **Коло́чений горо́х.** Кушанье: растертый горох в виде киселя. 3) **Горобѝний горо́х.** Раст. а) Onobrycis gracilis Bess. ЗЮЗО. I. 129; б) Vicia villosa L. ЗЮЗО. I. 141. См. **Горобѝний.** 4) **Мишѝний горо́х.** Раст. Vicia sativa L. ЗЮЗО. I. 141.

Горо́хвѝна, ни, *ж.*, также и во мн. **горо́хвѝни.** Гороховая солома. *Мені, мати, скрині та перини, тобі, мати, горох-горохвини.* Мет. 212.

Горохвѝння, ня, *с. соб.* = **Горо́хвѝни.**

Горо́хв'я́ний, а, е. Гороховый, принадлежащий гороху. *Сиди, сиди, ящуре, горохв'яний вінку.* Чуб. III. 96. *Горохв'яний цвіт.* К. ЧР. 64.

Горо́хв'яник, ка, *м.* Лепешка из гороха. *За ними підтюпцем поспішали з горохв'яниками і всякими ласощами.* Кв.

Горо́хв'я́нка, ки, *ж.*=**Горо́хвѝна.** ЕЗ. V. 177.

Горохля́нка, ки, *ж.* = **Горо́хвѝна.** Хотин. у.

Горо́ховий, а, е. Гороховый. *Сунеться, мов горохова копиця.* Ном. № 8635.

Гороховѝна, ни, *ж.* = **Горо́хвѝна.** Гол. IV. 460.

Горо́хуватий, а, е. Подобный гороху, сморщенный. *Щиколотки стали горохуваті.* Левиц. I. 194. О смушках: с тугими, гороховидными завитками. Вас. 198.

Горо́х'я́ний, а, е = **Горо́ховий.** Грин. III. 301.

Горошѝна, ни, *ж.* Горошина. *Котилася дорогою біла горошина.* Чуб. III. 176. Ум. **Горошѝнка.** Рудч. Ск. II. 94. **Горошѝночка.** Г. Арт. (О. 1861. III. 95).

Горошѝння, ня, *с.*=**Горо́хвѝна.** *Дивиться—на дубозі шість чоловіка горох молоте: горошіння додолу падає, а горох на дубові остається.* Грин. I. 225.

Горо́шковатий, а, е. Подобный гороху: в крупных зернах, в мелких шариках. *Горошкувата земля.* Каменец. у. О смушке: в мелких завитках. *Гарний ковнір, горошкуватий.* НВолын. у.

Горо́шковий, а, е. О рисунке материи: в круглых крапинках. КС. 1893. V. 282.

Горо́шок, шку, *м.* Ум. от **горо́х.** *Ой через межу горошок та постелився.* Мет. 82. 2) Раст. а) Vicia villosa Roth. ЗЮЗО. I. 167; б) Vicia sepium. ЗЮЗО. I. 141; в) Medicago lupulina L. ЗЮЗО. I. 167; г) Medicago falcata L.. ЗЮЗО. I. 167; д) Lathyrus. Вх. Пч. I. 10; е)—**лісовѝй.** Vicia sylvatica L. ЗЮЗО. I. 167; ж)—**дѝкий,—ледѝй,** Vicia cracca L. Вх. Пч. I. 14. То же: **горо́шок гадю́чий, гороб'я́чий.** ЗЮЗО. I. 141,—**поте́чий.** Шух. I. 22; з)—**горобѝний.** См. **Горобѝний;** и)—**журавле́вий.** Sathyrus sylvestris L. ЗЮЗО. I. 126. 3) Род игры.

Горо́ю, *нар.* 1) По горе. *Їхати горою. Не купаються дівчата, обходять горою.* Шевч. 24. *2) Верхом, высотою. Сл. Нік.

Горсе́т, та́, *м.*=**Керсе́т.** *На їх були однакові горсети.* Левиц. I. 10.

Го́рстка, ки, *ж.* Пучок стеблей (конопли, льна) из 4—5 **жмень.** Вас. 200. ЕЗ. V. 194. Шух. I. 147. *Та насіяв конопель,— вродилася горстка.* Чуб. V. 1144.

Горта́нка, ки, *ж.*=**Горля́нка 1?** ЕЗ. V. 47, 57.

Горта́нь, ні, *ж.* Горло, гортань. *Давайте тілько гортань промочити.* К. ЧР. 126. ***Горта́нь до́бру ма́ти.** Обладать сильным голосом. *Співака з його*

не аби-який: гортань має добру. Звен. у. Пальчик. Ефр.

Горува́тий, а, е. Гористый, холмистый. *Горувате поле.* Вх. Лем. 405.

Горува́то, *нар.* Гористо. Новомоск. у.

Гору́нка, ки, *ж.* Раст.: а) Brassica Napus L. ЗЮЗО. I. 114; б) Sinapis arvensis L. ЗЮЗО. I. 136.

Горупа́, пи́, *ж.* = **Свири́па.** НВолын. у.

***Горцува́тися, цуюся, єшся,** *гл.* Любоваться. **Горцува́тися краcóю.** Любоваться красотой. Чайк.

Горчи́ця, ці, *ж.* 1)=**Гірчи́ця.** 2)—**польова́.** Раст. Lisymbrium Sophia L. ЗЮЗО. I. 136. 3)—**лубе́нська.** Раст. Brassica Rapa. ЗЮЗО. I. 114.

Го́рше́, ша́, *с.* Род плошки из необожженной глины. Шух. I. 284.

Горшкови́й, а́, е́. Горшечный. *Глина горшкова.* Вас. 177.

Горшкодра́й, дра́я, *м.* Починяющий горшок, стягивая его проволокой, обыкновенно—бродячий мастер. Фр. Пр. 138.

Горшкола́т, та, *м.* Починяющий горшки. НВолын. у. См. **Горшкодра́й.**

Горшколі́п, па, *м.*=**Гончарь.** Черном.

Го́рщик, ка, *м. мн. ч.* **го́рщики.** Горшок. *Дощику, дощику! зварю тобі борщику в новенькому горщику.* Ном. Ум. **Го́рщичок, горщеня́, горщеня́точко.**

Горщи́ще, ща, *м.* Ув. от **го́рщик, горщо́к.** Рудч. Ск. II. 86.

Горщі́вка, ки, *ж.* Желтоватая глина, идущая на выделку горшков. Шух. I. 260.

Горщо́к, шка, *м.* Горшок (В косв. падежах: **горшка́, горшко́ві** и т. д.). *Є в горшку молоко, та голова не влізе.* Ном. Ум. **Горще́чок.**

Горща́, ща́ти, *с.* Горшочек. *Щоб я не ходила по селі з горщатком.* Чуб. V. 1105. **Скида́ти горща́.** Ставить сухие банки. Ум. **Горща́тко.**

Горюва́льник, ка, *м.* Человек, которому приходится бедствовать, горевать. Ум. **Горюва́льничок.** *Мій таточку, мій горювальничку... Ви наскитались, ви нагорювались.* Мил. 186.

Горюва́льниця, ці, *ж.* Женщина бедствующая, горюющая. *Моя й матінко рідна! Моя й скитальниця, моя й горювальниця.* Мил. 195. Ум. **Горюва́льничка.** *Моя й дочко, моя й горювальничко!* Мил. 219.

Горюва́ння, ня, *с.* Горевание, бедствование. *Панське кохання—гірке горювання.* Ном. № 1199. Мил. 201. Ум. **Горюва́ннячко.** Чуб. V. 688. *Нащо ви покидаєте нас, на яке горюваннячко?* Мил. 204.

Горюва́ти, рю́ю, єш, *гл.* 1) Горевать, печалиться, бедствовать. *Горювала я з тобою і без тебе буду.* Мет. 103. *Та вже ж мені докучило в світі горюючи.* Нп. Употребляется возвратная форма безлично: **горю́ється.** Черниг. *Не так живеться, як горюється.* Мет. 246. *2) Усердно, упорно работать, сильно трудиться (о бедняках). *Працювала-горювала ціле літо, загорювала свиту, і тую вкрали.* Крим. *Горюють, горюють цілий вік, і ніколи їм нема спочивку.* Крим.

Горю́-дуб, горю́-дуба, *м* Род игры. Чуб. III. 101. То же, что и горелки. Ив. 55.

Горю́ха, хи, *ж.* Горемычная. Чаще всего употребляется в выражении: **муха-горю́ха.** *А муха-горюха діжу місить.* Чуб. III. 201.

Горю́чий, а, е. 1) Горючий. *Ясен—горюче дерево.* Миуск. окр. *2) Горящий. **Горю́ча піч.** Горящая печь. *Мені кажи, все одно, що в горючу піч папір кидай.* Лепкий.

***Горю́чість, чости,** *ж.* Горючесть Сл. Нік.

Горю́шний, а, е. Горемычный. *Горюшний чоловік отой Тишко.* Черк. у. *Кобилку зараз припинив, бо страх горюшну заморив.* Греб. 376.

Горя́к, ка́, *м.* Удар мячом вверх в игре в **гі́лки.** КС. 1887. VI. 460.

Горя́ка, ки, *м.* и *ж.* Бедняга. *Це тобі, горяко... із дощок труну.* Щог. В. 58.

Горя́льня, ні, *ж.*=**Горі́льня.** *Колись іде Василь до горяльні.* Рудч. Ск. I. 78.

Го́ряний, а, е. Гористый, возвышенный. *Де буде країна висока, горяна, то...* Дещо.

Горя́нин, на, *м.* Горец, житель возвышенных мест. Галиц.

Горяни́ця, ці, *ж. На гіроньки по ягідоньки, на горяниці по полониці, у долину по калину.* Мил. 161.

Горя́нка, ки, *ж.* Раст. Brunella grandiflora Moench. ЗЮЗО. I. 114. См. **Горля́нка.**

Горя́нський, а, е. Горный, гористый. *І на дніпровській Україні, і на горянській за кордоном.* Морд. II. 31.

Горя́ч, ча, *м.* 1) Жара, зной. Желех. *В літі... серед спеки та горяча, коли всі баюри повисихають...* Гн. I. 28. *2) Духота. *Від трунку та від горяча понабігали йому жили на висках.* Лепкий.

Горя́чий и пр.=**Гаря́чий** и пр.

Горя́чка, ки, *ж.* 1) Раст. Lychnis chalcedonica. Вх. Пч. II. 33. *2) Лихорадка. *А така от, то обидиться, запишиться, гнилу горячку дістане.* Лепкий.

***Горя́щий, а, е.** Горящий, продолжающий гореть. *Не можна закривати трубу, бо он, ота купка—ще горяща.* Крим.

Госа́! *меж.*=**Гей 2.** *Госа, хлопці, до ряду!* Вх. Уг. 233.

Госа́ч, ча́, *м.* Горячий вол. КС. 1898. VII. 46.

Госока́, ки́, *ж.*=**Осока́.** Чуб. III. 462.

Го́спідь, го́спода, *м.* = **Госпо́дь.** НВолын. у. Ум. **Го́спідок.** *Госпідку любий, поможи мені.* ЕЗ. V. 54.

Госпо́да, ди, *ж.* Дом и хозяйство какой-либо семьи. *Пішла до його господи, та й не застали його дома.* Рудч. Ск. I. 192. *Покинув матір і господу.* Шевч. 525. *Дівчинонько, пусти на господу!—Козаченьку, боюсь поговору.* Чуб. V. 151. Ум. **Госпо́донька.**

Господа́ренько, ка, *м.* Ум. от **госпо́дарь.**

Господа́рик, ка, *м.* Ум. от **госпо́дарь.**

Господа́рити, рю, риш, *гл.* = **Господарюва́ти.** *Нема там нікого, сам як прийде, сам і господарить, як хоче.* Драг. 81. *Козаченьки в Волощині господарити хотять.* Млр. л. сб. 183, 184

Господа́ричок, чка, *м.* Ум. от **госпо́дарь.**

Господа́рка, ки, *ж.* 1)=**Господи́ня.** *Моя жінка велика господарка.* Левиц. I. 432. 2)=**Господа́рство 1** и **2.**

Господа́рний, а, е. Занимающийся хозяйством, хозяйственный. *А дівка.... така господарна, що пари їй нема.* Федьк.

***Господа́рник, ка,** *м.* Хозяйственник. Сл. Дубр.

Господа́рно, *нар.* Хозяйственно, по-хозяйски. *Як не гарно, то не господарно.* Чуб. I. 243.

Господа́рство, ва, *с.* 1) Имение, имущество, хозяйство. *Не то господарь, що збереть господарство, а то, що готовое задержить.* Ном. № 10108. 2) Хозяйничанье, хозяйство. *Привикай до господарства з молоду, не будеш знав на старість голоду.* Ном. № 10100. 3) Хозяева, семейство. *Курча як заспіва, віщує смерть кому з господарства.* Ном. (Старець) *у хаті бавить господарство кобзою.* Ном. № 13664.

Господа́рський, а, е. Принадлежащий хозяину, владельцу, хозяйский. *Наймит.... каже: «десь господарські воли зайшли».* Ном. № 14052. *Я, дурню, господарську роботу робила.* Чуб. V. 1067.

***Господа́рчий, а, е.** Хозяйственный. Сл. Яворн.

Госпо́да́рь, ря́, *м.* 1) Хозяин, владелец, глава в доме. *Де господарь не ходить, там нивка не родить.* Ном. № 7162. *Ой діти ж мої, да біда ж мені з вами, ой да що нема господаря над вами.* Чуб. V. 855. 2) Титул прежних князей Молдавии и Валахии. *Оттоді то Василь молдавський, господарь волоський.... до.... кроля польського посилав.* АД. II. 101. Ум. **Господа́рик, господа́ричок, господа́ренько.** *Що ж місячик—то господарик, що сонечко—то господинька.* Чуб. III 461. *Ой паночку, господарчику, а в чеській землі королем будеш.* Гол. II. 30. *Ой нема дома господаренька.* Гол. II. 33.

Господарюва́ння, ня, *с.* 1) Хозяйничанье. *Господарювання в дому.* К. ДС. 6. 2) Господарство, властвование.

Господарюва́ти, рю́ю, єш, *гл.* 1) Владеть, хозяйничать. ЗОЮР. I. 97. *А*

хто дома, той господарює. Нп. *Та що ж з тієї хати, коли там господарює лихо та недоля.* Левиц. I. 254. 2) Господарствовать. *Нехай над світом той господарює, в кого душа міцна в міцному тілі, хто правду правим, чистим серцем чує, хто в слові честен, непохибен в ділі.* К. МБ. XI. 157.

Господе́вий, а, е=**Госпо́дній.** *Кара господева.* Шевч. 331.

Госпо́день, дня, нє. Кратк. форма от **госпо́дній.** *Забув і страх господень.* К. Іов. 14.

Господи́ня, ні, *ж.* Хозяйка, госпожа. *Де багато господинь, там хата не метена.* Ном. № 6668. *Ой хто любить господаря, а я господиню.* Нп. Ум. **Господи́нька, господи́нечка, госпо́ся.**

Госпо́дній, ня, нє. Господний, божий. *То серце щебече господнюю славу.* Шевч. 9.

Госпо́донька, ки, *ж.* Ум. от **госпо́да.**

Госпо́дь, го́спода, *м.* Бог, господь. *Прихиляйся, дівчинонько, а до господа бога.* Мет. 106. *Господи, помилуй або дай що!* Ном. **Хай госпо́дь ми́лує.** Боже сохрани! Ном. № 5138. *Так їй схотілось пить, що господи!* — сильно захотелось пить. Рудч. Ск. II. 57. Ум. **Го́споденько, го́сподонько.** *Ей, змилуйся, господеньку!* Чуб. I. 156. *Крий, господоньку!* Гн. II. 68.

Госпожа́, жі́, *ж.* 1) Титул богородицы (с эпитетом **Пречи́ста).** *Благослови, боже, Пречиста госпоже!* Грин. II. 496. 2) Попадья, жена священника. Борз. у. Ум. **Госпо́женька.** Употребляется также в значении: **господи́ня.** *Уклонивсь.. хазяїці: «Чи нема в вас, госпоженько,—каже,—хоч сироватки нам попоїсти?»* Драг. 117.

Госпо́ся, сі, *ж.* Ласкательное от **господи́ня.** Гол. I. 147. МВ. (КС. 1902. X. 144). *Ось слухайте, моя госпосю, моя панійко!* Г. Барв. 437.

Го́стенько, ка, *м.* Ум. от **гість.**

***Гостеприйма́ння, ня,** *с.* Гостеприимство. *Гостя в нас приймають найбільше горілкою: це в нас найлучче гостеприймання.* Крим.

Госте́ць, тця́, *м.* Хронический ревматизм в суставах. Драг. 40. КС. 1889. XI. 303. *Мнеть, як гостець бабу.* Ном. № 4004. Точно болезнь эта не определена, так как, повидимому, названием **госте́ць** охватывается не одна болезнь. По народному верованию, **госте́ць** в скрытом состоянии есть у каждого человека и обнаруживается ревматическими болями, сыпями, чирьями, ранами. **Нечи́стий, пога́ний госте́ць, що загнива́ється** — очевидно, сифилис. Мил. М. 94.

Го́стик, ка, *м.* Ум. от **гість.**

Гости́на, ни, *ж.* 1) Пребывание в гостях, гостьба. *Гірка гостина, коли лиха година.* Ном. *Де все гостина, там голод недалекий.* Ном. *А ще мого сина з гостини не видно.* Макс. (1834). 117. **У гости́ну.** В гости. *Я тудою йтиму до батенька в гостину.* Мет. 279. 2) Пиршество, угощение, принятие гостей. *Починається гостина для всіх нас радостна.* Гол. *Так то оддячив ти пану гетьману за гостину!* К. ЧР. 161. 3) Гость. *Прийде до тебе три гостини: перва гостина—яснеє сонце.* Чуб. Ум. **Гости́нка, гости́нонька, гости́ночка.** *Через долинку та в гостинку.* Ном. № 11821.

Гости́нець, нця, *м.* 1) Подарок, презент, гостинец. *Так і гостинців брать не хоче, не хоче й пана закохать.* Шевч. *Якого ти мені, тату, гостинця купив?* Ном. № 12431. 2) Большая дорога, столбовая дорога. *Гостинцем буде їхати губернатор.* Каменец. у. *По-під Камінець збитий гостинець; там військо стоїть, ладу не знає.* Чуб. *Аж тут два люде гостинцем їдуть.* Федьк. 3) Корчма. *Підемо го пропити до нового гостинце, за червоне винце.* Гол. IV. 435. Ум. **Гости́нчик, гости́нчичок** (только в 1-м значении). Чуб. V. 663. *Ой приїхав мій миленький з дороги, привіз мені гостинчик дорогий.* Чуб. V. 520.

Гости́нка, ки, *ж.* Ум. от **гости́на.**

***Гости́нний, а, е.** 1) *Прил.* Гостеприемный. 2) *Как сущ.* Хлебосол. Сл. Нік.

Гости́нність, ности, *ж.* Гостеприимность. *Худобу свою проциндрив...* (на) *широких учтах, по старосвітському звичаю гостинности* К. XII 22.

Гости́нонька, ки, *м.* Ум. от **гости́на.**

Гости́ночка, ки, *ж.* Ум. от **гости́на.**

Гости́нчик, ка, Ум. от **гости́нець.**

Гости́нчичок, чка, *м.* Ум. от **гости́нець.**

Гости́стий, а, е=**Ости́стий.** О мехе: имеющий длинные шерстинки. *Гостиста шкура.* НВолын. у.

Гости́ти, щу́, сти́ш, *гл.* 1)=**Гостюва́ти.** *Просила прозьбою і грозьбою, шоб ми не довго гостили.* Мет. 188. 2) Принимать гостей, угощать. *Коли сама намоглась, шоб до тебе приїхали в гості, так гости ж як слід.* Лебед. у. *Зараз почали мене гостити вареними яйцями і паляницею.* Г. Барв. 124. *Повиїдали.... усю страву... нічим людей гостити.* Мнж. 41.

Гости́тися, щу́ся, сти́шся, *гл.* 1) = **Гостюва́тися.** *Будемо гости́тися то у вас, то в тебе.* Ном. № 11819. 2) Принимать гостей. *Мені ніколи гоститися з ціми гостями.* Змиев. у.

Гостівни́к, ка́, *м.* Раст. Geranium sanguineum L. ЗЮЗО. I. 124.

Гости́вство, ва, *с.*=**Гостюва́ння.** Рк. Левиц.

Го́стонько, ка, *м.* Ум. от **гість.**

Го́сточко, ка, *м.* Ум. от **гість.**

Го́стрий, а, е. 1) Острый, имеющий тонкое лезвее. *Не пиляй мене тупим, та ріж мене гострим.* Ном. *Гостра шабля. У рученьках гостру шаблю носить.* Мет. 238. *Мала пташка, та кігті гострі.* Ном. № 7325. 2) Остроконечный, конусообразный. *Як виїхав донський козак із-за гострої могили.* Нп. *Гострий шпиль.* Ком. Р. II. 90. 3) Сильный, жестокий, резкий. *Цур-цурачка—гостра болячка.* Ном. № 14147. 4) Резкий, остроумный. ***Го́стра вда́ча.** О человеке: резкий характер. Сл. Нік. *Гострий, як бритва.* Ном. № 1523. *Хоч голий, та гострий.* Ном. № 1475. 5) Пронзительный, жгучий. *Гострі, чорні очі.* Левиц. I. 332. 6) **Го́стра доро́га.** Колоть, мерзлая грязь на дороге. *Дорога гостра, не можна їхати.* Каменец. у. Ум.: **Гостре́нький, гостре́сенький.** *Єсть у мене гостресенький ножик.* Грин. III. 354.

Гостри́ло, ла, *с.* Прибор для точения косы. Черк. у.

Гостри́ти, рю́, риш, *гл.* Точить, острить. *Щоб мечі, шаблі гострили.* Шевч. **Гостри́ти зу́би.** Приготовляться к чему, острить зубы на кого, замышлять против кого. *Не гостри зубів, бо не будеш їсти.* Ном. № 3832. *Вони на нас зуби гострять.* Рудч. Ск. **Гостри́ти о́чі, язики́.** Острить зубы, замышлять против кого. *І ворог мій на мене очі гострить.* К. Іов. 36. *Язики на мене гострять.* К. Псал. 313.

Гострі́й, рія́, *м.* Лезвее, острый край ножа, бритвы и пр. Сумск. у. Ум. **Гострі́е́ць.** Екатериносл. у.

***Гострі́ння, ня,** *с.* Точение, наточка. *А брус у майстра—для гострі́ння сокири.* Крим.

Го́стро, *нар.* 1) Остро. *Гостро ніж нагострений.* 2) Резко. *Гостро говорить.* 3) Пристально, проницательно. *Дідуган гостро на мене глянув.* Стор. I. 228.

Гострове́**рхий, а, е.** Конусообразный, островерхий. К. ЧР. 5. *Взялись димом гостроверхні шляхецькі будинки.* К. Досв. 123.

Гостроглі́д, ду, *м.* Крепкая водка. *Лигнув чарок зо три гостроглі́ду, та й не журь, маті! хоч до вечора робити.* Канев. у.

***Гострозу́бці, ів,** *мн.* Острозубцы. Сл. Дубр.

***Гостроку́тній, я, е.** Остроугольный Сл. Дубр.

Гостроли́стий, а, е. С длинными и узкими листьями. *Зелені ряди гостролистої кукурузи.* Левиц. I. 28.

Гостроно́сий, а, е. С острым носом; с острым носком. *Чоботи гостроносі.* О. 1862. VIII. 33.

Гостроспи́нний, а, е. О лошади: имеющий острую спину, с выдающимся спинным хребтом. *Який у тебе кінь гостроспинний,—на цьому верхи не далеко заїдеш. Ма'ть йому вівса не даєш.* Канев. у.

***Гостру́ха, хи,** *ж.* Шаловливая, строптивая женщина, вострунья. *Приборкана гострух а.* Кул.

Гостря́к, ка́, *м.* Острие. *На кінці в того ціпка гостряк був залізний.* Екатериносл. у. (Залюб.)

Гостюва́льник, ка, *м.* Гость, человек гостящий или гостивший. *Гостювальники вертались додому.* Мир. Пов. I. 139.

Гостюва́ння, ня, *с.* Пребывание в гостях. К. ЧР. 395.

Гостюва́ти, тю́ю, єш, *гл.* 1) Гостить. *Наїхали гості гостювати, да кличуть мене, мати, в зелен сад гуляти.* Чуб. V. 175 *2)—**кого́ чимсь.** Угощать, принимать кого чем. *Як нема чим, то треба хоч хлібом гостювати добрих людей.—Я вас самим хлібом гостюю.* Крим.

Гостюва́тися, тю́юся, єшся, *гл.* Угощаться. *Був один пан у гостях і добре там гостювався: ів усякі страви і пив усякі вина.* Грин. I. 299.

Гостюви́тий, а, е. Любящий бывать в гостях: Аф 367.

Гостя́. В выражении: **у гостя́.** См. **Гість.**

Гостя́к, ка́, *м.* Вол, трудно откармливаемый и худой. КС. 1898. VII 46.

Гота́р, ру, *м.* Межа, граница. Желех.

Гота́рити, рю, риш, *гл.* Граничить, прилегать к... Желех.

Готе́ць, тця́, *м.*=**Оте́ць.** Грин. III. 220.

Готи́цький, а, е. Готический. *Церква з тонкою готицькою дзвіницею.* Левиц. I. 217.

Готі́в, гото́в, ва, во. НВолын. у. и **гото́вий, а, е.** 1) Готовый, приготовленный. *До готового хліба знайдеться губа.* Ном. *У бога все готово.* Ном. № 22. 2) **Гото́ві гро́ші.** Наличные деньги. Ном. № 5239. *Купив за готові гроші.* Ум. **Готове́нький.** Ном. № 13661.

Готі́вка, ки, *ж.* = **Готови́к.** Желех. *Наличность, чистоган. Сл. Нік.

Гото́в, гото́вий. См. **Готі́в.**

***Готови́зна, ни,** *ж.*=**Готі́вка, Готови́к.** Сл. Яворн.

Готови́к, ка́, *м.* Наличные деньги. Прил. у.

Гото́вити, влю, виш, *гл.*=**Готува́ти.** *Звелів готовити обід.* Котл. Ен. ***Гото́вити сіда́ти обідати.** Убирать стол, накрывать на стол. *Доки піп править у церкві, тим часом кухарки готовлять сідати обідати, а тоді просять і попа, і всіх людей на обід.* Крим.

Гото́во, *нар.* Готово. Шевч. 441.

Готува́ти, ту́ю, єш, *гл.* 1) Готовить, приготовлять, уготовлять. *Дітей годуй, а сам торби готуй.* Ном. № 9201. *Жінка смерть готує на тебе.* НВолын. у. 2) О кушаньях: приготовлять, варить. *Вечерять готуй!* Чуб. III. 227.

Готува́тися, ту́юся, єшся, *гл.* Готовиться, приготовляться. *Страшний суд ся приближає,—готуймося всі.* Чуб. I. 220. *Той чоловік бере, готується на смерть.* Драг. 76.

Готу́ля, лі, *ж.* Молодая коза. Угор.

Готу́р, ра и **го́тур, ра,** *м.* Глухарь, глухой тетерев, Tetrao urogallus. Шух. I. 237. Желех.

Го́тьта! *меж.* Крик на лошадь: направо. Вх. Лем. 405.

Готя́, тя́ти, *с.* Птенец-глухарь. Шух. I. 239.

I. Гоц, го́ца, *меж.* Скок! гоп! (при прыганьи, танцах). *Не кажи гоц, поки не перескочеш.* Чуб. I. 246. *Гоца́ драла, гоца драла.* Ном. № 12517.

***II. Гоц, ца,** *м.* Обрыв на воде, водоворот. *Люті габи збили Марічку з ніг, кинули потім на гоц і понесли помiж скелі в долину.* Коцюб. «Тіні заб. пред.».

Гоца́к, ка́. *м.* Особого рода танец с прыжками. *Жижки од танців задрижали, вистрибувавши гоцака.* Котл. Ен. I. 20. *Москаль покинув глек да садить гоцака.* Греб. 373.

***Го́цати, цаю, єш,** *гл.* 1) Стучать. Сл. Яворн. 2) Подпрыгивать, подскакивать. *Нагоцавсь я на тих вибоїнах.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Го́цки, *меж.*=**Гоц.** Ном., стр. 300, № 364.

Гоча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Ржать. *Уже коні на стану гочать.* Нп. Харьк.

Го́чі, чей, *с. мн.*=**'Очі.** *Двоє нас, як гочей в лобі.* Ном. № 9402.

***Гою́щий, а, е.** Заживляющий. Сл. Яворн.

Го́я, *меж.*=**Гей, ой.** *Гоя, гоя, всяка дівка моя!* Чуб. I. 80. *Гоя, гоя, гоя! що зо мною, що я?* Шевч. 281.

Го́я-дю́ндя, ді, *ж.* Хороводная игра, то же, что и **гаївка.** Вх. Уг. 233

Гра, гри, *ж.* Игра. Федьк. I. 135.

Граб, ба, *м.* Дерево: граб, Carpinus Betulus L. ЗЮЗО. I. 116. Вх. Пч. II. 30. *Ой піду я в ліс по підпеньки, там стоїть граб зелененький.* Грин. III. 407. Ум. **Грабок, грабо́чок.** Чуб. V. 1156.

Граба́рка, ки, *ж.* 1) Тачка, повозка для возки земли. 2) Артель землекопов с тачками. 3) Земляная работа.

Гра́ба́рський, а, е. Принадлежащий или свойственный землекопу.

Гра́ба́рство, ва, *с.* Занятие земляными работами.

Гра́барь, ря, *м.* 1) Землекоп, лопатник. 2) Гробокопатель. *Звелів наш полковник іти грабарам помагати побитих ховати.* Федьк. *А грабарові дам стару кожушину, шоби на мені висипав велику могилу.* Грин. III. 285.

Грабарюва́ння, ня, *с.* Землекопание.

Грабарюва́ти, рю́ю, єш, *гл.* Заниматься земляными работами.

***Граба́стати, таю, єш,** *гл.* Грабить, тянуть к себе, забирать. Сл. Яворн.

Гра́бати, баю, єш, *гл.* 1) Гресть. *Грабати сіно.* Вх. Лем. 405. 2) Разгребать. *На те курка грабає, щоби що виграбала.* Ком. Пр. № 958.

Граба́чка, ки, *ж.* Работница, сгребающая сено или овес. Вх. Лем. 405.

Грабе́вно, на, *с.*=**Граби́льно.** Вх. Зн. 45.

Грабелькй, льо́к, *ж. мн.* 1) Ум. от **граблі́.** *А ке лиш, сину, мені грабельки,—он коло тебе стоять.* Грин. II. 207. 2) Род орнамента на писанке. МУЕ. I. 190. 3) Название одной из косточек в скелете летучей мыши (по народному верованию). Чуб. I. 55.

Грабе́льний, а, е. 1) Относящийся к граблям. 2) **Грабе́льний све́рдел.** Бурав для делания граблей. *Хот. Нік.

Граби́льно, на, *с.* Ручка в граблях. Васильк. у.

Граби́на, ни, *ж.* 1) Граб, одно дерево. *Грабина висока та листом широка.* Чуб. V. 1024. *Ой бери, синку, гострий топір та рубай грабину із кореня.* Чуб. V. 710. 2) *Соб.* Грабовые деревья. *Ліс застилав гори й долини чистою старою дубиною та грабиною.* Левиц. Пов. 99. Ум. **Граби́нонька** (Только к 1-му значению). *У по́лі грабинонька тонка та висока.* Чуб. V. 710.

Граби́тель, ля, *м.* 1) Грабитель. *Бо неправедним достаком хвалиться грабитель.* К. Псал. 20. Сборщик податей. Борз. у.

Граби́телька, ки, *ж.* Грабительница. Аф. 367.

Грабі́ж, жу́, *м.* 1) Грабеж, ограбление. 2) Сбор податей. Радом. у.

Грабі́жка, ки, *ж.*=**Грабі́ж 1.** Ном. № 12026.

Грабі́жник, ка, *м.* Грабитель. *Лаяв нас, казав: ви грабіжники, а не волосні судді.* Екатериносл. у.

***Грабі́жництво, ва,** *с.* Грабительство, грабеж. Сл. Нік.

Грабкй, кі́в, *м. мн.* 1) Род длиннозубых граблей, прикрепляемых к косе (когда косят хлеб). **Коси́ти на грабкй.** Косить косой с такими граблями. 2)—**св. Івана.** Раст. Geranium sylvaticum. Вх. Пч. I. 10.

Гра́блисько, ка, *с.* **гра́блище, ща,** *с.*=**Граби́льно.** *Наступив на зубки* (в граблях), *а граблище підвелось угору і хрусь службу по лобові.* Грин. II. 207.

Граблі́, бе́ль и **блі́в,** *ж. мн.* 1) Грабли. Части: **де́ржівно,** конец которого представляет развилину — **роскі́п,** на концы которого прикреплен **вало́к,** а в последний вставлены **зубці́.** Шух. I. 166. В других местностях **де́ржівно** называется **гра́блисько, гра́блище, граби́льно;** два другие названия **вало́к і зубкй.** *Се ще вилами писано, а граблями скороджено.* Ном. № 6821. 2) Род писанки. КС. 1891. VI. 379. Ум. **Грабелькй.** *Ти підеш з косою, діти з грабельками, ти будеш косити, діти загрібати.* Чуб. V. 29.

***Грабля́р, ра́.** Грабельщик (мастер). Сл. Нік

Грабо́вий, а, е. Грабовый. Чуб. V. 674. *Між дубовими та грабовими гаями.* Левиц. I. 203.

Грабови́тий, а, е. Корыстолюбивый, любостяжательный. *Хвалить Настя свого попа: «Не грабовитий», каже.* О. 1862. V. 83, 84.

Грабо́к, бка́, *м.* 1) Ум. от **граб.** 2) Пт.=**Деркач,** Crex pratensis. Вх. Уг. 234.

Грабо́чок, чка, *м.* Ум. от **граб.**

Грабува́ння, ня, с. 1) Грабеж. Черк. у. 2) Взятие движимости за долги. КС. 1889. VII. 670. 3) Взыскание податей.

Грабува́ти, бу́ю, єш, *гл.* 1) Грабить. 2) Брать движимость за долги. КС. 1889. III. 670. *Та беруть жиди, грабують, цінують ні за що.* Чуб. V. 1019. 3) Взыскивать подати. КС. 1889. III. 670.

Грабу́нок, нку, *м.* Грабеж. Стор. II. 185.

Грабча́к, ка́, *м.* 1) Молодое деревцо граба. Каменец. у. 2) Высокий, тонкий и ленивый вол. КС. 1898. VII. 46.

Гравила́т, ту, *м.* Раст. Geum urbanum L. ЗЮЗО. I. 124.

I. Град, ду, *м.*=**Гряд.** *Граду-тучі увійшов, а злих рук не увійшов.* Ном. № 2098.

II. Град, ду, *м.* 1)=**Го́род** (Заимствовано из церк.-слав.). Чуб. I. 160. 2) Огорожа. *Ой у саду, в саду-винограду, там стоїть коник коло граду.* Чуб. V. 781.

Градівни́к, ка́, *м.* Знахарь, управляющий градом. Шух. I. 43.

Гради́ль, ля, *м.* Гредиль, часть плуга, в которую укрепляется **чересло́.** Чуб. VII. 398.

***Гра́дка, ки,** *ж.* Часть рала. *Є дві дірі в градці і дві в копистці, і тра, щоб були діри одні проти других, і тоді кописть прикладається до градки одним боком щільно, а другим боком, цим, що гостро затесаний, наперед.* Крим.

Градки́, до́к, *ж. мн.* Ограда вокруг церкви. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

***Градобі́й, бо́ю,** *м.* Градобитие. Сл. Нік.

Градобо́їця, ці, *ж.* Побитый градом хлеб. НВолын. у.

Градобо́йний, а, е (О поле, луге). Побитый градом. Черниг.

Градови́й, а́, е́. Градовой. *Пищать, як дідько в градовій хмарі.* Ном. № 12890.

Гра́дус, са, *м.* Градус. *Тепломір поділяють на 80 частин... звуться градусами.* Ком. Р. II. 79.

Гра́дусник, ка, *м.*=**Тепломі́р.** *Тепломір деякі називають просто градусником.* Ком. Р II. 79.

Гра́йворон, на, *м.*=**Га́йворон.** Вх. Пч. II. 9.

Гра́йка, ки, *ж.* 1) Игра, партия игры. *Ходіт до мене на грайку.* Вх. Зн. 12. 2) Род сильно жужжащей при полете мухи. Вх. Зн. 12.

Гра́йливий, а, е. Сверкающий. *Над ним яснеє та холоднеє небо, грайливе сонечко.* МВ. II. 113.

Гра́йний, а, е. Искусный в музыке. *Маєш же музики грайнії? Маєш же свашоньки співнії? Маєш же старости можнії?* Гол. II. 665.

Грак, ка́, *м.* 1) Грач. *Од лівого виска він чорнявий як грак.* МВ. II. 182. 2) **Лови́ти граків**=**Га́ви лови́ти.** *Він граків ловить.* Ном. № 10925.

Гра́к, *меж.* и пр.=**Гряк** и пр. *Стук! грак! то й п'ятак.* Ном. № 10433.

***Гра́льний, а, е.** Игорный, игральный. Сл. Нік.

Грама́тик, ка, *м.* 1) Грамматик. 2) Ученик третьего из шести классов духовных училищ и семинарий. Сим. 175.

Грама́тика, ки, *ж.* 1) Грамматика. Ном. № 10439. 2) Третий из шести классов духовных училищ и семинарий (в старину). Сим. 175.

***Граматі́чний, а, е.** Граматический. Сл. Нік.

Грама́тка, ки, *ж.* 1) Азбука, букварь. *Аз-буки, бери граматку в руки.* Ном. 2) Поминальная книжечка. *Наняли тут по йому панахиду і у граматку свою записали.* Кв.

Грамітни́й, а́, е́. Грамотный. Шух. I. 33.

Гра́мота, ти, *ж.* 1) Грамота. *У руках царська грамота.* К. ЧР. 338. 2) Грамота, уменье читать и писать. *Уже воно й грамоти бралось.*

***Грамоті́й, ія,** *м.* Грамотей. Сл. Нік.

Гра́мотка, ки, *ж.* Письмо. *Ой напишу я грамотку, пошлю післьоньки до батенька.* Мет. 297.

***Гра́мотний, а, е.** Грамотный. Сл. Нік.

Грамузджа, жі, *ж.*=**Хмиз.** Вх. Уг. 234.

Гра́на, ни, *ж.*=**Грань 3**=**Жар.** Желех.

Грана́та, ти, *ж.* Драгоценный камень, гранат. *На шиї гранати, корали, дукачі як жар горять.* Стор. II. 29.

Гранати́рь, ря, *м.* Гренадер. *Мене дано до гранатирів.* Федьк.

Гранато́вий, а, е. 1) Гранатовый. 2) Цветом похожий на гранат, темно-синий, темнофиолетовый. *Мундір на нім гранатовий.* Чуб. V. 1084.

Грана́точка, ки, *ж.* Форточка? *Приїзджає в подвіренько, поковтує в гранаточку: «Вийди, вийди, Романочку».* АД. I. 300.

***Гра́ний, а, е.** Играный. Сл. Нік.

Грани́стий, а, е=Гранча́стий. *Оті гранисті яблука такі квасні.* Черниг.

Грани́т, ту, *м.* Гранит. *Корінням вчепилось у каміння й глибоко вросло аж до граниту.* К. Іов. 18.

Грани́ця, ці, *ж.* 1)=**Гряни́ця.** *«Куди, синку, виїзжаєш?»—За границю по дівицю.* Чуб. III. 464. 2) Исландский мох, Cetraria islandica L. Вх. Зн. 12. Ум. **Грани́чка.** Вх. Лем. 405.

***Грани́чити, чу, чиш,** *гл.* Граничить. Сл. Нік.

***Грани́читися, чуся, чишся,** *гл.* Граничить, быть сопредельным. *Границя,—де граничаться поля одного села з другим.* Крим.

Гра́нка, ки, *ж.* 1)=**Грань 2.** *Баня виведена скругла-гранчаста, — одна гранка більша, а друга менша.* Св. Л. 45. 2) Чашечка, в которой сидит орех. 3) Сорт ячменя: Hordeum distichum, ячмень двурядный. Вх. Пч. I. 14. *4) Гранка (типограф.). Сл. Нік.

Гранн́я, ня́, *с.* 1) Игра на инструменте. *Почули вони весільне грання.* Драг. 111. *Були танці під грання своїх музик.* Левиц. Пов. 8. 2) Детские игры.

Гранча́стий, а, е. Многогранный, граненый. *Гранчаста пляшка.* Св. Л. 226. *Баня виведена скругла-гранчаста,—одна гранка більша, а друга менша.* Св. Л. 25.

Гранче́ний хліб=Гріпка 2. Вх. Уг. 234.

Гранчи́ти, чу, чиш, *гл.*=**Грінчи́ти.** Вх. Уг. 234.

Гра́нь, ні, *ж.* 1) Межа, граница. *Саме на грані росте дуб.* Лебед. у. 2) Грань, боковая плоскость в многограннике. 3) Крупные горящие уголья. Каменец. у. ЕЗ. V. 194. Гн. II. 17. 4)=**Грани́ця 2,** Cetrario islandica L. Вх. Зн. 12. 5) Раст. Sticta. Шух. I. 22.

Гранюва́ти, нюю, єш, *гл.*=**Грани́чити.** Конот. у.

Граня́к, ка́, *м.* 1) Призма. Желех. 2)=**Грань 3.** Желех.

Граня́стий, а, е=Гранча́стий. *Пшениця граняста, а жито ні.* Волынск.

Гра́п, па, *м.* Граф. Левиц. I. 493. Стор. I. 152. Драг. 83. *Лотоцький! не думай, що ти грап Потоцький, бо ти вех* (паламарь) *з села Бебех.* Ном. № 5509. *Поздоровляю ясновельможного пана грапа з іменинами.* Рудч. Ск. II. 203.

Грапи́ня, ні, *ж.* Графиня. Левиц. Пов. 316, 337. Мир. ХРВ. 333.

Гра́пський, а, е. Графский. ЗОЮР. I. 299.

Грапчу́к, ка́, *м.* Сын графа, молодой граф. Гн. II. 141.

Гра́пщина, ни, *ж.* Графское имение. Черк. у.

Грасува́ти, су́ю, єш, *гл.* Вытаптывать. *Татари стояли, копитами землю грасували.* Гол. I. 101.

Гра́та, ти, *ж.* и пр.=**Ґра́та** и пр.

Гра́ти, граю, єш, *гл.* 1) Играть на инструменте. *Бас гуде, скрипка грає.* Ном. № 5736. *Не в тую дудку грають.* Ном. № 5092. **Грає на ліру.* Крим. **Той, що грає на скрипку.* Крим. **Грає у дудку. Грає у скрипку.* Херс. Нік. 2) Играть в какую-либо игру. *Ой та сіли вечеряти, по вечері в карти грати.* Гол. I. 45. *Собі очиці зав'язала і у паначаса грати стала.* Котл. Ен. I. 23. 3) **Гра́ти весі́лля.** Играть свадьбу. *Дай, боже, знати, з ким буду весілля грати.* Ном. № 262. 4) Делать быстрые, резвые движения, напр., летая *У лузі маківка весною зацвіла... Бабок, метеликів над нею грає сила.* Греб. 370. *Як назліталось до неї тих відьом—сила! Давай його шукать; грали, грали по хаті,—ніяк не найдуть.* Грин. I. 286. 5) О лошади: гарцовать. *Грайте, коні, під нами!* Мил. 159. *Грай, кониченьку, під молоденьким Богданком.* Чуб. III. 281. **Гра́ти коне́м.** Гарцовать, скакать на лошади. *А попереду N коником грає, коником грає, мечем махає.* АД. I. 6. 6) **Ри́ба гра́є.** Рыба выбрасывается на поверхность воды. 7) **Язико́м гра́ти.** Льстить, пресмыкаться. 8) **Мо́ре гра́є.** Море бушует. *У неділю вранці-рано синє*

море грало. Шевч. *Як ось і море стало грати, великі хвилі піднялись, і вітри зачали бурхати, аж човни на морі тряслись.* Котл. Ен. II. 6. 9) **Со́нце, зі́рниця, мі́сяць гра́є.** Блестит, играет. ХС. I. 75. *По той бік Росі грала зірниця.* Левиц. *Сонце грає, вилискується в дощових краплях.* Ком. Р. I. 21. *Красно грає весняне сонце на чистому небі.* Мир. Пов II. 41. 10) **Гра́ти в дзво́ни.** Звонить. *Весь день во всі дзвони грали.* Гол. I. 64. 11) О меде, пиве: бродить, играть. *Мед вже почав у бочці грати. Чи не той то хміль... що у пиві грає.* АД. II. 77. *12) Звучать, грохотать. *Грають гармати. Грають дзвони.* Б. Лепкий. *Чув я, як на війні порох смердить, як кулі грають.* Борд. 71.

Гра́тися, гра́юся, єшся, *гл.* Играть, забавляться. *Вовчиця на сонці з вовченятами грається.* Рудч. Ск. I. 134. *З собакою унучок грався.* Шевч. 111.

Граття́, тя́, *с.* 1) Игра на инструменте. Лебед. у. 2) Игра (забава). *З граття то й лихо буває: у нас два парубки боролися, та й руку один виломив.* Пирят. у.

Грахви́н, на *м.* Графин.

Гра́ч, ча́, *м.* 1) Игрок. Чуб. III. 45, 46. *Ні грач, ні помагач.* Ном. № 6544. 2) Музыкант. *Які грачі, такі й танці.* Новомоск. у.

Гра́шка, ки, *ж.*=**'Игрушка.** Встречено только у М Вовчка. *Спродавалися ласощі й грашки.* МВ. III. 32.

Гре́бання, ня, *с.* Брезгание, пренебрежение.

Гре́бати, баю, єш, *гл.* Брезгать, пренебрегать. *Ти гребаєш моєю рукою, моїм товариством.* Стор. МПр. 10.

Гребе́лька, ки, *ж.* Ум. от **гре́бля.**

Гребе́льний, а, е. Относящийся к плотине, плотинный.

Гребелю́к, ка́, *м.* Пт.=**Берегу́ля.** Вх. Пч. II. 12.

Гребена́тий, а, е. Имеющий гребень. *Кури білі, чорні, гребенаті.* Мил. М. 51.

Гребено́, на́, *с.* То же, что и **гребі́нка**—для расчесывания овечьей шерсти. Вх. Лем. 405.

Гребенчу́к, ка́, *м.* Род растения, похожего на терн. Черном.

Гребеню́к, ка́, *м.*=**Гребелю́к.** Вх. Пч. II. 12.

Гребеня́стий, а, е=**Гребена́тий.** *Несло на гребенястій хвилі.* Мир. ХРВ. 359.

Гребе́ць, бця́, *м.* 1) Работник, сгребающий сено. Левч. 135. Грин. III. 128, 129. *Хто йде—горох скубне: гребець скубне у жменю; іде косарь і жнець,—нагарбають в кишеню.* Г. Арт. (О. 1861. III. 95). 2) Гребец, лодочник. Стор. II. 138. Ум. **Гре́бчик.** *Пішла заміж за гребця, за гребчика молодця.* Чуб. V. 924.

Гребіне́ць, нця́, *м.* Гребенка, гребень, гребешок. Вас. 164. *Стояла Мар'я під вніцем, розчесала русу косу гребінцем.* Чуб. III. 207.

Гребі́ни́ще, ща, *с.* Ув. от **гре́бінь.** *Бери, милий, днище й гребінище.* Чуб. V. 1074. Ум. **Гребіни́щечко.** *Я робити прийшла—із днищечком, з гребінищечком.* Грин. III. 655.

Гребі́нка, ки, *ж.* 1) Гребенка для расчесывания льна, конопли, шерсти. Вас. 200. Чуб. I. 114. Чуб. VII. 409. *Виносить вона... гребінку, що коноплі чешуть.* Грин. II. 346. 2) У ткущих ковры: «небольшая зубчатая гребнеобразная деревянная колотушка, которою присаживают нити утка ковра по мере выполнения рисунка». Вас. 171. 3)=**Реші́тка 5.** Шух. I. 167. 4) Род орнамента в писанке. МУЕ. I. 190. Ум. **Гребі́ночка.**

Гребі́нний, а, е. 1) Относящийся к гребню, гребеночный. 2) **Гребі́нне полотно́.** Самое толстое полотно. Подольск. г. Полотно более тонкое, чем **валови́на.** Вх. Зн. 5. Полотно=**Дванадцятка.** МУЕ. III. 19.

Гребі́нни́к, ка, *м.* 1) Делающий гребешки, гребеночник. Лебед. у. 2)=**Гравила́т,** Geum urbanum L. ЗЮЗО. I. 124.

Гребі́нниця, ці, *ж.* Самое толстое полотно. Подольск. г.

Гребі́ночка, ки, *ж.* 1) Ум. от **гребі́нка.** 2) Род орнамента в вышивке. Залюбов.

Гребі́нча́стий, а, е. 1)=**Гребена́тий.** *Гребенчатый. Сл. Дарм. 2) **Гребі́нчасті у́ставки.—у́ставки** с особого рода узором, вышивкой. Kolb. I. 49. См. **Гребі́ночка 2.**

***Гребі́нщик, ка,** *м.*=**Гребі́нник 1.** Сл. Яворн.

Гре́бінь, ня, *м.* 1) Прядильный гребень. Чуб. VII. 409. Вас. 200. *Позичила веретено, гребінь, днище, прийшла додому і давай прясти.* Рудч. Ск. I. 178. 2) Гребенка, гребешок. *То йому так потрібно, як лисому гребінь, сліпому дзеркало.* Ном. 3) Доска с зубьями, составляющая часть **каблука́.** См. **Каблу́к 2.** Шух. I. 228. 4) Подобная гребню часть **реші́тки.** См. **Реші́тка 5.** Шух. I. 167. У Вх. Зн. 12=**реші́тка 5.** 5) Гребень, верхняя грань вещи, стоячая полоса, напр.: гребень на крыше (Залюбов.). Шух. I. 91, 117. *Клуню покриєш стару, та на коморі гребінь виложиш.* О. 1862. IX. 7. Гребень горы или подобного ей возвышения. *З того боку—провалля і з сього боку провалля, а по середині гребінь.* Грин. II. 59. Гребень волны. *Од берега до берега на Дніпрі появився білий гребінь, неначе біла грива величезного коня.* Левиц. Пов. 351. 5) Украшение на нижней части медной курительной трубки. Шух. I. 276. 6) Гребешок на голове птиц. Ум. **Гребіне́ць, гребі́нчик.** Ув. **Гребіни́ще.** *Бери, милий, днище й гребінище.* Чуб. V. 1074. 7) Род орнамента на писанке. МУЕ. I. 190.

Гре́бка, ки, *ж.* 1) Весло. Мнж. 179. *Гребці запустили гребки в воду.* Левиц. Пов. 350. **Сіда́й на гре́бку.** Садись на весла. 2) Машина для сгребания сена. Лохв. у.

Гребли́ця, ці, *ж.* Скребница. Вх. Зн. 12.

Гребли́, ли́в, *мн.*=**Грабли́.** Шух. I. 169.

Гре́бло́, ла́, *с.* 1)=**Гребли́ця.** Вх. Зн. 12. 2) Орудие наподобие грабель (вместо зубцев дощечка шириною в вершок), употребляемое для сгребания соли в лиманах. Черном.

Гре́бля, лі, *ж.* Плотина. *Тиха вода греблі рве.* Ном. № 3030. ***Тарасо́ва—.** Фашинная гать. Сл. Дарм. Ум. **Гребе́лька.** *Водиця гребельку прорвала.* О. 1861. IV. 62.

Гребляни́й, а́, е́. Плотинный. **Гребляни́й млин.** Водяная мельница с плотиной. Вас. 172.

***Гребну́ти,** *гл.* См. **Гребти́.** Сл. Нік.

Гребня́, ні́, *ж.* Действие гребущего веслом, гребля. *Така вже з тебе і гребня: сідай краще на правило.*

Гребови́цький, а, е. Относящийся к **гребови́ц**'е. *Пісні гребовицькі.* Грин. III. 127.

Гребови́ця, ці, *ж.* 1) Сгребание сена, гребля. *На гребовицю вийшло десять дівчат.* 2) Время сгребания сена. Чуб. VII. 419. *Це було саме в гребовицю.*

Гребти́, бу́, бе́ш, *гл., прош. вр.* **гріб, гребла́, гребло́.** **Одн. в.* **гребну́ти, ну́, не́ш.** 1) Грести, *гребнуть (веслом). *Так гребе, що страх, човном.* Рудч. Ск. I. 206. *І стали веслами гребти.* Котл. Ен. II. 8. **Гребти́ у ход.** Грести прямо вперед; **з-під човна́ гребу́ть,** чтобы поворотить лодку; **через о́бшивку**—для быстрого хода. Вас. 189. 2) Сгребать (о сене). *Дівчата на луці гребли, а парубки копиці клали.* Шевч. 453. 3) Рыть, разгребать. *Собаки лапами гребуть.* Ном. *Курка що гребе, то все на себе.* Ном. № 9740. *Кінь гребе копитом.*

Гребти́ся, бу́ся, бе́шся, *гл.* 1) Грести веслом. *Богу молись, а до берега гребись.* Ном. № 160. 2) Рыть, разгребать. *В роскинутому сіні греблись кури.* Левиц. I. 195. *Квочки гребтимуться у грядках.* Грин. I. 20.

Гре́бувати, бую, єш, *гл.*=**Гре́бати.**

Гре́бчик, ка, *м.* Ум. от **гребе́ць.**

Греготі́ти, чу́, ти́ш, *гл.* О лебеде: кричать. *Я (лебідь) раннім ранком, як займеться світ і вода починає жевріти, голосно грегочу світу на добридень.* О. 1862. VII. 48.

Гре́зен, на, *м.* Виноградная кисть, гроздь. Угор.

Грезе́т, ту, *м.* Парча, глазет. *Глянь на себе: вся в перлах... грезеті, в оксаміті.* Стор. II. 216.

Грезето́вий, а, е. Парчевый, глазетовый. Котл. Ен. Слов. 7. *Взяла очіпок грезетовий.* Котл. Ен. I. 12.

Гре́к, ка, *м.* Грек. Ном. № 12326.

Грекі́ня, ні, *ж.* Гречанка. *Грек розказував про східні гареми, про афинських грекинь.* Левиц. Пов. 13.

Гремі́ти, млю́, мі́ш, *гл.* Греметь, издавать сильный, раскатистый звук.

Грім гремить. Ой стучить-гремить з поля сторожа. Чуб.

Гремота́ти, чу́, чеш и **гремоті́ти, чу́, ти́ш,** *гл.*=**Грімота́ти.**

Гре́ний, а, е=**Гря́ний.**

Гренӯха, хи, *ж.* Песня, которую поют на Троицкие святки. Желех.

Грец́и́ло, ла, *с.* Квасцы. Шух. I. 254. См. **Галу́н.**

Гре́ць, ця, *м.* 1) Музыкант, игрок. О. 1862. V. Кух. 34. *Ні швець, ні мнець, ні в дуду грець.* Ном. № 2965. 2)=**Ге́рець.** *Петро почав козацький грець.* К. ЧР. 166. 3) Апоплексический удар, паралич, пострел. *Грець тебе побивай.* Посл. *Щоб тебе грець попоносив на вилах.* Грин. I. 246. *Шоб його кінський грець узяв.* Мнж. 165.

Гре́цький, а, е. 1) Греческий. *Хто не пізнає самих таки греків в грецьких богах?* Левиц. Світ. 5. *Слово чужоземне, воно позичене з грецької мови.* Ком. Р. II. 57. **Гре́цький оріх.** Раст. Suglans regia L. ЗЮЗО. I. 125. 2) Гречневый. *Залізний ток, свиний пе́рескок, а грецький посад* (сковорода, сало і млинці). Ном., ст. 301, № 402.

Грека́ний, а, е. 1) Гречневый. *Гречана каша сама себе хвалить.* Ном. № 2563. *Вари лишень гречані галушки.* Рудч. Ск. I. 11. 2) **Наказа́в три мішки́ грека́ної во́вни.** Пустяков, небылиц наговорил. 3) О мёде: собранный пчелами с гречи. *Давай, діду, меду!.. Пішов, одрізав йому забоцень такого вже гарного, гречаного.* ЗЮЗР. I. 134. 3) О лошадиной масти: по белой шерсти коричневые пятнышки. *Гречаний кінь.*

Грека́ник, ка, *м.* 1) Род хлеба из гречневой муки. Чуб. VII. 445. Сим. 15. *Невістки напекли гречаників.* Рудч. Ск. II. 101. 2) В загадке: человек. Ном., ст. 294, № 122. 3) Название песни. *Почали співати «Гриця», потім «Бурлаку», «Чоботи» і «Гречаники».* Левиц. I. 349.

Грека́ниця, ці, *ж.* Гречневая солома. Желех. НВолын. у.

Грека́нка, ки, *ж.*=**Грека́ниця.** Желех. *Звен. у., с. Пальчик.

Гречва́, ви́, *ж., соб.* Греки. *Се ж не сама татарва; є тут і гречви достолиха.* Екатериносл. г.

Гре́че, *нар.*=**Ґре́че.** Маркев. 104.

Гре́чечка, ки, *ж.* Ум. от **гре́чка.**

Гречи́зна, ни, *ж.* Греческий язык, литература. *Не дарма в Віттемберзі ти гречизни жував.* К. ЦН. 172.

Гре́чий, а, е=**Ґре́чий.**

Гречи́на, ни, *ж.* Одно зерно гречи. *Візьми... три гречини і посади.* Грин. II. 329. Ум. **Гречи́нка.** Грин. I. 212.

Гречи́сько, ка, *с.*=**Гречки́вка.** Вх. Зн. 12.

Гречи́ще, ща, *с.*=**Гречки́вка.**

Гре́чка, ки, *ж.* 1) Греча, гречиха-растение. *Вродила йому така гречка, що на все поле.* Рудч. Ск. II. 207. 2) Греча-зерно. *Розсипав гречку.* *Мн.* **Гречки́.** Посевы гречихи. *Та й гречки гарні цей год.* 3) Раст.: а)—**ди́ка, польова́.** Capsella bursa pastoris. Вх. Пч. I. 9. ЗЮЗО. I. 114. б)—**ди́ка.** Rumex acetosa. Вх. Пч. I. 12. 4) Коричневые крапинки по белой лошади. *Коненя мале, сухе, та таке пархате, що аж гречкою усипане.* Рудч. Ск. II. 175. 5) **Нехай бу́де гре́чка.** Пусть будет по-твоему. *Нехай буде гречка, аби не суперечка.* Ном. № 4965. 6) **Скака́ти у гре́чку.** Нарушать супружескую верность. 7) **Перегна́ти че́рез гре́чку.** Задать трепку. Ном. № 3632. Слм. VIII. Ум. **Гре́чечка.** Грин. III. 54.

Гречки́вка, ки, *ж.* Поле, на котором растет или росла греча. Вас. 196.

Гречки́в'я, в'я, *с.*=**Гречки́вка.** Вас. 196. *На гречків'ї жито посіяв.* Волч. у.

Гречкосі́й, сі́я, *м.* 1) Сеющий гречу. 2) Хлебопашец, земледелец. *Існову шкуру дерете з братів, незрячих гречкосіїв.* Шевч. 3) Насек. Anisoplia. Галиц. Вх. Пч. II. 26.

Гре́чний, а, е=**Ґре́чний.** *Убірайся, виряжайся, гречна панно, з нами.* Гол. IV. 348.

Гре́чність, ности, *ж.*=**Ґре́чність.**

Гречу́х, ха́, *м.* Насек. Anisoplia fruticola. Вх. Пч. I. 5. См. **Гречкосі́й 3.**

Гречу́шка, ки, *ж.* (Чаще *мн.* **гречу́шки.**) Блинчик из гречневой муки.

Гриб, ба́, *м.* 1) Гриб. *Ні риба, ні м'ясо, а щось наче гриб.* Ном. № 7615. *Щасливому по гриби ходити.* Ном. 2) Белый гриб. Лохв. у. Ум. **Грибо́к, грибо́чок.**

Гриб́но́, *нар.* Обильно на грибы. *Коли грибно, так і хлібно.* Н. посл.

Грибови́ще, ща, *с.* Место, где растут грибы. ЕЗ. V. 167.

Грибок, бка́, *м.* Ум. от **гриб.**

Грибо́чок, чка, *м.* Ум. от **гриб.**

Гри́ва, ви, *ж.* 1) Грива. *Стоїть кінь з золотою гривою.* Рудч. Ск. I. 104. 2) Переносно: большие волосы. *Ухопив за чесну гриву.* Ном. № 3992. 3) Кучка травы, не захваченная при косьбе косою. Ном. № 10185. 4)=**Гри́вка 2.** Им. 179. Ум. **Гри́вка, гри́вонька, гри́вочка.** Грин. III. 677, 518.

Грива́к, ка́, *м.* Сизый голубь, вяхирь, Columba palumbus. Вх. Пч. II. 9.

Грива́нь, ня́, *м.* 1) Конь, имеющий большую гриву. 2) Переносно: длинноволосый человек.

Грива́стий, а, е=Грива́тий. *Два бахмати, гривасті ступаки ішли під ними.* К. МВ. XI. 143.

Грива́тий, а, е. 1) Длинногривый. *Кінь гриватий.* 2) Переносно: длинноволосый.

Грива́ч, ча́, *м.* 1)=**Грива́нь.** 2) Дикий голубь.

Гри́венник, ка, *м.* Гривенник, монета в 10 коп.

Гри́венний, а, е. Трехкопеечный (от **гри́вня**). *Роздавала гривенні свічечки і все з зеленого воску.* Кв.

Гри́венька, ки, *ж.* Ум. от **гри́вня.**

Гри́вий, а, е=Гли́вий. *Кінь гривий.* Федьк. I. 7.

Гри́вина, ни, *ж.* Узкая полоса травы, оставляемая на сенокосе в виде межи. Мнж. 178.

Гри́вица, ці, *ж.*=**Гри́ва 3.** Драг. 243.

Гри́вичка, ки, *ж.* Бордюр у цве́точной клумбы, сделанный из дерна. *Кінчали в садку ту гривичку, що біля грядочок, обкидати дерном.* Новомоск. у.

Гри́вка, ки, *ж.* 1) Ум. от **гри́ва.** 2) Одно полотнище **пла́хти** от талии до косточек ног. Вас. 169. *А я тую плахту шануватиму, із припічка горшки вийматиму, гривками лавки стиратиму.* Мил. 84.

Гривка́стий, а, е=Грива́стий. Вх. Лем. 424. **Го́луб гривка́стий=Грива́к.** Вх. Лем. 405.

Гривко́, ка́, *м.* Имя собаки. *Не один пес Гривко.* Ном. № 5510. *А Гривко аж двері гризе.* О. 1862. IV. 94.

***Гри́вна, ни,** *ж.* 1) Штраф. 2) Возмещение убытков по суду. Сл. Нік.

Гривно́к, ка́, *м.*=**Грива́к.** Вх. Пч. II. 9.

Гри́вня, ні, *ж.* 1) Медная монета в 3 коп., в иных местностях $2^1/_2$ коп. О. 1861. XI. 109; 1862. IV. 94. *Став у брамі з мішком грошей і усім дає по гривні.* Рудч. Ск. II. 163. *Сказав на гривню правди.* Ном. № 6900. *5 коп. (?). *Кидаючи помаленьку гривню за гривнею на стіл... Руками насилу ворушив п'ятаки на столі.* Неч.-Лев. «Бурлачка». 2)—**золота́.** Червонец? *Обдарована Марусенька гривнями золотими, талярами битими.* Лукаш. 153. Ум. **Гри́венька.** *Наш пан дає по гривеньці, пані п'ятака.* Чуб. III. 242. Ум. **Гривня́ка.** Г. Арт. (О. 1861. III. 112). *Ентелові ж дав на кабаку трохи не цілую гривняку.* Котл. Ен. II. 24. *3) 50 коп.

Гри́вонька, ки, *ж.* Ум. от **гри́ва.**

Гри́вочка, ки, *ж.* Ум. от **гри́ва.**

Гри́да, ди, *ж.*=**Гря́да 4.** Вх. Зн. 12.

Гри́дка, ки, *ж.* Часть **ра́ла=Же́рдка 3.** Чуб. VII. 400.

***Гри́дня, ні,** *ж.* Комната для слуг. *На другій половині дому знаходились: «изба великая», «гридня», де містились домові слуги, комора...* О. Левиц.

Гри́жа, жі, *ж.* Печаль, огорчение, терзание. *Доков я ся не оженив, не мав же я грижі.* Гол. I. 230. *Ой має він на сердечку та й велику грижу.* ЕЗ. V. 25. **Додавала йому відваги й розбивала ту страшну грижу, що й її точила мов той хробак.* Борд. 83.

Грижпа́н, на, *м.* Вол известной (какой?) масти. КС. 1898. VII. 42.

Гри́з, зу, *м.* Смешанная с **де́ртю** и мякиною соль, которую дают овцам.

Гриза́, зи́, *ж.* 1) Брань, ссора. *Соловейків обминала, щоб тільки не було меж нами тієї гризи, тієї змажки та лайки.* Левиц. Пов. 338. *Там у їх гриза така завелася.* Черк. у. 2)=**Гризо́та=Гри́жа.**

Гризани́на, ни, *ж.* Ссора, перебранка *Брати, як посварилися, то й досі ніде між ними гризанина.*

Гриза́чка, ки, *ж.* Репа. Brassica rapa L. Вх. Зн. 59.

Гризи́ще, ща, *с.* Ув. от **гризь.** Мил. M. 55.

***Гризну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* Хватить зу́бами, укусить, куснуть. *А як гризнула його собака, то вже він страх має.* Крим.

Гризня́, ні́, *ж.*=**Гриза́.** Мир. Пов. II. 42. *Остигло йому слухати жінчину гризню.* Грин. II. 165.

Гризо́та, ти, *ж.* 1)=**Гри́жа.** Каменец. у. 2) Ссора. *Соловейків обминала, щоб не було між нами тієї гризоти, тієї змажки та лайки.* Левиц. ПЙО. I. 362.

Гри́зти, зу́, зе́ш, *гл.* 1) Грызть, кусать. *Нехай коза іде билини гризти.* Рудч. Ск. I. 46. *Кістки гризти.* Ном. № 8705. 2) Бранить, пилить. *Так щодня гризе мене, що хоч тікай з хати.* **Гри́зти го́лову.** Распекать, бранить, пилить. *Спускайся з гори тихіше вниз, щоб ніхто голови не гриз.* Ном. *Увійшов старий чогось у хату, а вони й почали гризти йому голову.* Грин. II. 153. 3) Мучить, гнести, не давать покою. *Совість не дає мені спокою: гризе мене і день, і ніч.* Стор. *Гризе мене одна думка.* Г. Барв. 295. 4) Тереть, жать (ногу, об обуви). *Коли б мі гриз чобіт, то б і не жаль, а то ходак та й ще не так.* Ном. № 7350.

Гри́зтися, зу́ся, зе́шся, *гл.* 1) Кусаться, грызться. *Де пси свої гризуться, там чужий не мішайся.* Ном. № 9449. 2) Ссориться, браниться. *Чоловіче-голубчику, не буду до віку з тобою гризтись.* Рудч. Ск. II. 133.

Гризу́н, на́, *м.* Мертворожденный ребенок. Александровск. у.

***Гризу́чий, ча, че.** Едкий, острый. *Вапна — гризуча, пальці погризла.* Крим.

Гризу́чка, ки, *ж.*=**Гриза́чка.** Вх. Зн. 59.

I. Гризь! *меж.* Выражает грызение. Мнж. 26. *Маня і справді, мов мишка, вхопила двома палюшками ядерце, мов та лапками, і гризь його!* Сим. 210.

II. Гризь, зя, *м.* и **зі,** *ж.* 1) Ревматизм, ломота в суставах. Маркев. 91. *Почне ломить руку або ногу, поки зробиться гризь.* Мил. М. 53. *У сього гризю дев'ять зубів.* Мил. М. 55. 2) Пупочная грыжа. Мил. 31, 32; КС. 1893. VII. 80. Ув. **Гризи́ще.** Мил. М. 55; Грин. II. 43.

***Гризьки́й, а, е.** Едкий. *Він лається, кричить, а мені байдуже, а вона скаже одне гризьке слово,—тай уже мені не видержка.* Крим.

Гризю́ка, ки, *ж.* Сварливый человек или женщина. *Та годі вже тобі, гризюко, гризтись.* Полт.

***Гримак, ка́,** *м.*=**Грима́к.**

Гри́мати, маю, єш, *гл.*=**Гріма́ти.**

Гриматися, маюся, єшся, *гл.* Сердиться. *Бог гримається.* Ном. № 564.

Гри́мну́ти, ну, неш, *гл.*=**Гріму́ти.**

Гримота́ти, мочу́, чеш и **гримоті́ти, чу́, ти́ш,** *гл.*=**Грімота́ти.**

Гринджоли, джо́л, *м. мн.*=**Ґринджоли.**

Грип, па, *м.* Птица, гриф. *На дереві грипенята, а грип, видно, полетів.* Чуб. II. 327.

Грипа, пи, 1) *об.* Неповоротливый человек, неуклюжая толстая женщина. Черк. у. Чуб. VII. 575. *Така грипа; як іде, то й земля гуде.* Новомоск. у. Ув. **Гри́пище.** Новомоск. у. *2) Ж. Грипп (медиц.). Сл. Нік.

Грипеня́, ня́ти, *с.* Птенец грифа. *На дереві грипенята, а грип, видно, полетів.* Чуб. II. 327.

Гри́пик, ка, *м.* Та часть скрипки, где привязаны струны, за подставкою. Новомоск. у.

***Гри́сти́,** *гл.* См. **Гребти́.** Сл. Нік.

Грися́к, ка́, *м.* Хлеб из отрубей. *Мужик та був дуже бідний, і в нього тільки може й було, що єден хліб-грисяк.* Грин. I. 71. См. **Грис.**

Грица́рня, ні, *ж.*=**Глица́рня.** Полт.

Гри́цик, ка, *м.* Род растения, стебли которого употребляются в пищу. *Пішли дівчата по грицики на доли.* Грин. I. 31.

Гри́цки, ків, *м. мн.* Раст. Circium canum. МВ. ЗЮЗО. I. 118.

***Гриць, ця,** *м.* Название для простака среди подольских мещан.

Гри́ще, ща, *с.* Игрище, место для игры; праздничные забавы молодежи. Мил. 61. *Вари, мати, вечеряти, я піду на грище: уже ж мені наскучило пребісяче днище.* Грин. III. 647. *На грищі співала.* Греб. 398.

Гріб, гро́бу, *м.* 1) Могила. Мет. 399. *Знайшли батьків гріб і одкопали його аж до труни.* Грин. II. 186. *На тім гробі, де дурень був закопаний, виросла бугила.* Рудч. Ск. I. 157. *Зробили домо-*

вину, по домовині припустили і гріб. Драг. 103. *А збіглися джумаченьки та під могилочку, викопали гріб глибокий.* Рудч. Чп. 167 *У гро́бі. Во гробу. Сл. Нік. 2) **Гроби́.** Кладбище. Грин. І. 50. 3) *Мн.* **Гро́би.** Род игры, в которой одна пара играющих ловит две другие. Чуб. III. 89. Кв. П. II. 100. Ив. 55. Игра эта называется еще **ро́би** (См. **Роб 3). Гро́би.** Испорченное **ро́би?** Ум. **Гро́бик, гробо́к.** *Гробок запав.* Харьк. г. **Гробо́чок.** Гол. І. 229. См. **Гробо́к.**

Грібну́ти, бну́, не́ш, *гл.* Гребнуть. *Такого багато сього года жаб: що грібнеш з землі картоплю, то й жаба.* Харьк. у.

Грідушки́, шо́к, *ж.* Передние части **кептара́.** Шух. І. 122.

Грізд, гро́зду, *м.* Пробка. Шух. І. 101.

Грі́зен и грізни́й, а́, е́. Грозный, свирепый. МУЕ. III. 136. *Здрігнеться од його грізного голосу.* К. ЧР. 219. *Тую галеру з грізної гармати привітайте.* АД. І. 217.

Грі́зно, *нар.* Грозно. *Став на ляхів грізно гукати.* ЗОЮР. І. 205.

Грі́зьба, би, *ж.* Угрозы. *Від пострaху, від грізьби стуманіють.* К. Іов. 58. *Ні батькова грізьба, ні материна умова нічого не подіють з таким гульвісою.* Мир. ХРВ. 132.

Грі́ло, ла, *с.* Громадина. *Там таке гріло, ця баба.* Лубен. у. Ув. **Грі́лище.**

Грім, гро́му, *м.* 1) Гром. *Грім такий, що хоч тури гони, то не почують.* Ном. № 562. *Козак не боїться ні тучі, ні грому.* Ном. № 763. *Бодай мене громи вбили, коли м не єсть тобі милий.* Чуб. V. 235. *Би́ли громи́. Гремели, раздавались раскаты грома. *Били громи. «Пан біг гнівається за кров»,—сказав хтось.* Лепкий. 2) Раст. Heruiaria glabra L. ЗЮЗО. І. 124. Ум. **Гро́мик.** Мет. 259.

Грімак, ка́, *м.* Кусок льда, употребляемый для того, чтобы спускаться на нем с горки. Сим 159. *Мої хлопці ще з осени поліпили з коров'яків грімаки, щоб під морозну ніч водою пообливати, а тоді вранці й пішов на лід.* Пир. у., Конон.

Грі́мання, ня, *с.* 1) Грохот, грохотание. 2) Сердитый крик, брань. 3) Удары, битье.

Грі́мати и гри́мати, маю, єш, грі́мнути и гри́мнути, мну, неш, *гл.* 1) Греметь, загреметь, грохнуть, загрохотать. О громе, огнестрельном оружии и пр. *Грім, що гримне, в берег гряне—з пущі полум'я прогляне.* Могил. 117. *Двері гримли серед хати.* Федьк. І. 114. О стрельбе чаще: **грима́ти.** *Із дванадцяти штук гармат грімали.* АД. І. 217. *Задзвонили в усі дзвони, гармата гримала.* Шевч. 574. *Три дні грімали самопали.* К. ЧР. 105. 2) Кричать, крикнуть сердито. *Не на те я дочку викохав,—грімнув батько,—щоб я її первому пройдисвіту мав оддати.* МВ. II. III. *Як я з тебе сміюся?—гримнув дід.* Рудч. Ск. II. 131.—**на ко́го.** Кричать, крикнуть на кого, бранить. *Коли б же на мене одну, а то й на свою рідну матір грімає.* МВ. І. 26. 3) Ударять, ударить сильно. *Як гримнув мене по спині.* Рудч. Ск. І. 23. Также с ударением на предпоследнем слоге. *Келепом міжи плечі грімає.* ЗОЮР. І 18.

Грима́ч, ча́, *м.* Ворчун. Желех. МВ. І. 137.

Грімі́й, мія́, *м.* Гремящий (о Зевсе), *громовержец. *Як буря налетів на їх і громом не так би Зевс грімій, як він, торохнув.* К. ЦН. 194

Грімки́й, а́, е́. 1) Звучный, громкий. *Грімкії рушниці.* ЗОЮР. І. 136. 2) Громко говорящий, обильный громом, грозный. *Грімке літо.* НВолын. у.

Грі́мко, *нар.* Звучно.

Грімни́й, а́, е́. Грозный, громовой. *Звертається до козаків понуро і з грімною мовою.* Стор. МПр. 161.

Грімни́ця, ці, *ж.* 1) Удар грома. Молния с громом. *Блиснула грімниця із чорної хмари.* К. Досв. 9. 2) Свеча, зажигаемая во время грома (согласно народному верованию). Черниг. 3)= **Громни́ця.**

Грі́мно, *нар.* О звуке: сильно, громко. *Стукнув у віконечко грімно.* Радом. у. *Починай, Солохо,—ти ж громніш співаєш.* Сосн. у.

Грі́мнути. См. **Грі́мати.**

Грімота́ти, чу́, чеш и грімоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Грохотать, греметь. Мнж. 22. *Коли це стукотить-грімотить, ко-*

биляча голова біжить. Рудч. Ск. II. 66. *Тоді мене, моя мила, ждати—піджидати, як стане по небу грім грімотати.* Мет. 452.

Грімотня́, ні́, *ж.* Грохот. Левч. 29.

Грімучий, а, е. Гремящий. *Ой ні, не татаре,—християнська сила, мов хмарами грімучими, табор обложила.* К. Досв. 7.

Гріпка, ки, *ж.* 1) Ломоть, кусок. Шух. I. 144. *Модила сі богу і все пила склінку води і їла грінку хліба на день.* Гн. II. 98. 2) Гренок. Ном. № 12291. *Просілне з ушками, з грінками.* Котл. Ен. V. 14. 3) Корзинка подсолнечника. Харьк. 4) Пучок орехов на дереве. *Орі́хи так грінками й висять.* Борз. у. 5) **До́бру гріпку уби́ти, піймáти.** Выиграть что-либо. Ном. № 10594. То же значение **гріпка йому́ впáла.** Ном. № 10594. *Дідону мав він мов за жінку, убивши добру в неї грінку.* Котл. Сн. I. 25.

Грінчи́ти, чу, чиш, *гл.* Поджаривать (хлеб). Угор.

Грісвиця, ці, *ж.* Промежуточная полоса между двумя рядами посадки на бахче (Залюб.).

Гріти, грію, еш, *гл.* 1) Греть, нагревать, созревать. *Піч топлю, руки грію.* Ном. № 12538. *Чужий кожух не гріє.* Ном. № 9652. *Ой, місяцю, місяцю! світиш, та не грієш,—даремне в бога хліб їси.* Ном. № 596. *Окропи гріть.* Рудч. Ск. I. 137. 2) **Гріти самовáрь.** Ставить самовар. Пятигорск. окр. 3) Бить, колотить. *Отець Хведор грів та грів його по всьому.* Левиц. I. 535. 4)—**покло́ни.** Бить с усердием поклоны. *Гріє перед тим хрестом поклони.* Мнж. 92. 5)—**чупри́ну.** Потеть от усилий, силиться. *Нащо, про що тобі над цим чуприну гріть?* Г. Арт. (О. 1861. III. 112). 6) **Гріти гадю́ку за пáзухою.** Отогреть змею на груди, приласкать неблагодарного. Ном. 7) **Гріти надію.** Поддерживать надежду в ком. *Нехай радіє, поки надію серце гріє.* Шевч.

Гріти́ся, гріюся, ешся, *гл.* 1) Греться, нагреваться, согреваться. *Грівся коло багаття.* Єв. Мр. XIV. 54. 2) О животных: состоять в случке. *Вовки грію́ться два тижня перед хрещенням.* Киев. у.

Гріх, ха́, *м.* 1) Грех. *Як не прийме біг гріхи за жарт, то буде шелесту багато.* Ном. № 108. *Незнай гріха не чинить.* Ном. № 106. *Б'ють не ляхи, а наші гріхи.* Ном. № 866. *Де гріх, там і покута.* Ном. № 124. 2) Вина. *Батько Настусин радіє, що без його гріха сталось таке Грицькові: без вісти зник, вовкулакує.* Г. Барв. 452. Ум. **Грішо́к, грішéчок.** *На душечку спасениє, грішечків отпущениє.* ЕЗ. V. 106.

Гріхо́вний, а, е. Греховный, грешный. *Гріховного пестування старе тіло просить.* Шевч. 403.

Гріхо́вно, *нар.* Греховно, грешно. К. МХ. 18.

Гріхово́да, ди, *м.* и *ж.* Греховодник, греховодница. Желех. *О ви, гріховоди!* НВолын. у.

Гріхово́дство, ва, *с.* Греховодничанье. *Там тільки пустота та гріховодство.* Кв.

Гріхува́ти, ху́ю, єш, *гл.*—**на ко́го.** Считать виновным кого. *Гріхують на пана і наші дворові, що землі не дано.* Харьк. г.

Гріхува́тися, ху́юся, єшся, *гл.* Считать грехом, почитать себе за грех. *Я гріхувався воза мастити в неділю.* Каменец у.

Гріш, гроша́, *м.* 1) Денежка, полкопейки, грош. *Багацько, як за гріш маку.* Ном. 2) Деньги. *Гріш круглий,—роскотиться.* Ном. № 9924. * **Лихи́й гріш.** Фальшивая копейка, монета. *Що ж я вам маю сказати, мамо, коли визнаєте мене як лихий гріш.* Лепкий. *__Чима́лий гріш.__ Немалые деньги. **Дрібни́й гріш.** Мелочь. Сл. Нік. Ум. **Гро́шик.** *З кошиком та з грошиком.* Ном.

Грішéчок, чка, *м.* Ум. от **гріх.**

Грішúтель, ля, *м.* Творящий грех, грешащий. КС. 1883. II. 470.

Грішúти, шу́, шúш, *гл.* 1) Грешить. *Хто спить, той не грішить.* Ном. № 11291. 2) **Грішúти на ко́го.** Подозревать кого, взводить напраслину, грешить. *Не гріши на бога—чорт діти забрав.* Ном. № 933.

Грішка, *нар.* (Детск.). Грешно. О. 1862. IX. 118. *Так грішка робить, а то бозя скара.* Ном.

Гріши́ний, а, е. 1) Грешный. *Орудує ними, як чортяка грішними душами.* Ном. № 1083. *Пани тільки грішні, а мужики кругом безгрішні—ні грошей, ні гріхів.* 2) **Куди́ тобі гріши́ному!** Куда тебе несчастному! 3) **Гріши́на** — с подразуваемым существительным: **горі́лка.** Водка *Не став уже й у грішну вкидатись.* О. 1862. VIII. 29. Ум. **Грішне́нький.**

Гріши́ник, ка, *м.* Грешник. Ном. № 5098.

Гріши́ниця, ці, *ж.* Грешница. Єв. Л. VII. 37.

Гріши́ницький, а, е. Принадлежащий, относящийся к грешнику; грешничий. *Зникнете на грішницькій дорозі.* К. Псал. 4.

***Гріши́ність, ности,** *ж.* Порочность. Сл. Нік.

Гріши́но, *нар.* В грехах, греша. *Грішно живе.*

Грішо́к, шка́, *м.* Ум. от **гріх.**

Гроба́к, ка́, *м.* Червяк, личинка насекомого. *І квасницю гробак гризе.* Ном. № 9796. Ум. **Гробачо́к.**

Гроба́рь, ря́, *м.* Могильщик, гробокопатель. Вх. Зн. 51. *Дістали від гробаря кістку з мерця.* ЕЗ. V. 186. *Була раз холера, і вмірало дужо людей. Так гробар дужо мусів гробів копати.* Гн. II. 254.

Гробки́. 1) См. **Гробо́к.** *2) Красная горка. День, в который все селение поминает умерших родственников на кладбище. *Кушайте самі, здорові були б, я не питиму, мені гріх, бо у нашому семействі така заведінка—не п'ємо й не куримо від Різдва аж до Гробків, ну, а там дак навертаємо, торік з Окрисаном і дяка поніевчили, родичів поминаючи.* Пир. у., Конон. *3) Кладбище. *Оце на гробках трави укосив,—там така, мало не в пояс.* Лип. у., Ситківці. Ефр.

Гро́бний, а, е. Гробовой, могильный. *Годі його буде і до гробної дошки забути.* Федьк.

Гробни́ця, ці, *ж.* Гроб. *Чорним оксамитом гробницю вибив.* Чуб. V. 776.

Гробови́й, а́, е́. Могильный, гробовой. *Треба бідувати до гробової дошки.* Ном. № 2436.

Гробови́к, ка́, *м.* *Выходец из гроба (из загробного мира), мертвец, привидение. *Як гробовики, ховаються по горищах, по погрібах..., переховують чуже, награблене добро.* Мир. ХРВ. 321.

Гробови́ще, ща, с.=**Кладови́ще.** О. 1861. XI. Св. 41. *Так ну ж тут віку доживать, щоб не на другім кладовищі, а на знакомім гробовищі з батьками вкупі почивать.* Мкр. Г. 63. *Обкопане ровом городянське гробовище з гостроверхою церквою, вкрите зеленим тонконогом і сизою чаполоччу та рясне хрестами.* О. 1862. IX. 61. *Чума з лопатою ходила та гробовища рила, рила.* Шевч. 544.

Гробо́к, бка́, *м.* Ум. от **гріб.** Могила, могилка. *Полковник остався ночувать на гробках... Узяв сідло, положив на гробок і ліг на йому.* Грин. I. 50. **Гробки́=Гроби́=Гробови́ще=Кладови́ще.** Мнж. 178. Левиц. I. 117. *На гробках посідали.* Черниг.

Гробоко́п, па, *м.* Гробокопатель. Пятигорск. окр.

Гробокопа́тель, ля, *м.*=**Гробоко́п.** *Гробокопателі в селі волочуть трупи ланцюгами.* Шевч. 545.

Гробо́чок, чка, *м.* Ум. от **гріб.**

Гроза́, зи́, *ж.* 1) Гроза. *Гроза буде.* Ком. Р. II. 56. 2) Угроза. *Подививсь на його з грозою.* Кв. 3) Громадина. Вх. Зн. 12.

Гро́зд, ду, *м*=**Чіп 1.** Шух. I. 250.

Грозе́нце, ця, *с.* Ум. от **гро́зно.**

Гро́зно, на, *с.* 1) Виноград. Угор. 2)—**ди́ке.** Дикий виноград. Ampelopsis hederacea. Вх. Уг. 236. 3) Кисть (винограду). *Грозно винограду.* Вх. Уг. 234. Ум. **Грозе́нце.** Желех.

Гро́зьба́, би́, *ж.*=**Грі́зьба.** *Ні прозьби, ні грозьби не чує.* МВ. II. 45. ***Гро́зьбо́ю.** С помощью угроз. Сл. Нік. *Та й просила нас грозьбою і прозьбою, щоб привезли галочку із собою.* Грин. III 484.

Грома́да, ди, ж. 1) Общество равноправных лиц, мир, собрание, мирская сходка. *Громада—великий чоловік.* Ном. № 10736. *Дай, боже, щоб ти тихенько гомонів, а громада б тебе слухала.* Ном. № 13590. *Добре речеш, тільки в громаду не беруть.* Ном. № 6865. *Не хотілось в снігу, в лісі, ко-*

зацьку громаду з булавами, з бунчуками збірать на пораду. Шевч. 4. *Слухайте ж, панове громадо!* Шевч. 165. *По селу люде громадою ходять та когось, мабуть, б'ють, бо дуже кричать.* Рудч. Ск. I. 186. *Турки село зрабували, громадами людей гнали.* Лукаш. 116. *2) Толпа. *Так виспівував, що ще більші громади обступали його.* Борд. Ум. **Грома́дка, грома́донька.** Чуб. V. 110. **Грома́дочка.**

***Грома́дження, ня,** с. Нагромождение. Сл. Нік.

Грома́дити, джу, диш, *гл.* Сгребать (о сене, скошенном хлебе, горящих угольях). *Пійшли сіна громадити.* Рудч. Ск. I. 80. *Кочергою жар громадила.* О курах: гресть лапами. *На улиці півничок громаде.* Мет. 122.

Грома́дитися, джуся, дишся, *гл.* 1) Сгребаться. *Тепер саме сіно громадиться.* 2) Собираться. *Стали вірні слуги його на майданах громадиться.* ЗОЮР. I. 175.

***Громаді́вець, вця,** *м.* Социалист. *Партія соціяльна—соціялісти-громадівці.* Драгом.

***Громаді́вство, ва,** с. Социализм. Драгом.

***Громаді́вський, а, е.** Социалистический. *Громадівські змагання.* Драгом.

Громаді́лка, ки, *ж.* Конные грабли.

Громаді́льник, ка, *м.* Сгребальщик, гребець граблями. Левч. 135. *Косарі й громадільники, напрацювавшись за цілий день... повечерявши, співають.* О. 1861. IX. 176. *Багато накосили. Треба три громадільника, щоб громадили.* Грин. I. 119.

Грома́діння, ня, с. Сгребание (травы, скошенного хлеба), разгребание (горящих углей в печи). *Косовиця. Тут уже й Мотрі робота—громадіння.* Мир. ХРВ. 125.

Грома́дка, ки, *ж.* 1) Ум. от **грома́да.** *2) Группа. *Наближалася громадка людей.* Борд.

Грома́донька, ки, *ж.* Ум. от **грома́да.**

Грома́дочка, ки, *ж.* Ум. от **грома́да.**

***Громадство́, ва́,** с. Соединение, общение. *Своя воля кожному й вільне громадство й товариство людей і товариств.* Драгом.

Грома́дський, а, е. Принадлежащий, относящийся к миру, общественный, мирской, *гражданский. Сл. Нік. *Громадських людей кликали цінувати.* МВ. II. 203. *Громадська земля. Громадська справа. Громадський суд.* О. 1861. X. 55. **Муж грома́дський.** Член общества, представитель известной его части, участвующий в его решениях. Г. Барв. 351. Кулиш. Повести. I. 185. *Тогді ж то, не могли знати ні сотники, ні полковники, ні джури козацькії, ні мужі громадськії, що наш пан гетьман Хмельницький... у городі Чигрині задумав, вже й загадав.* Мет. 391.

Громадя́нин, на, *м.* Член **грома́ди,** член общества, (*гражданин. Сл. Нік.). *Оце зібралися ми, панове-громадяне, про от що розсудить.* Гліб. *Хай буде громадянином тієї землі, де уродився й виріс.* О. 1861. X. 150.

Громадя́нка, ки, *ж.* Женщина, принадлежащая к обществу, к миру, *гражданка. Сл. Нік.

Громадя́нство, ва, *с.* 1) Общество, общественное тело, культурное общество. *2) Гражданство. Сл. Нік. *Не сумуймо про мизерну долю нашого українського народу; не журімося про те сиріцтво, у якому зостався і зостається він без первоцвіту свого громадянства.* К. XII. 130.

Громадя́нський, а, е. 1) Общественный. Рудч. Ск. I. 26. *Громадянське життя.* К. Кр. 35. К. XII. 135. *Мусиш з пана чоловіком громадянським статись.* К. XII. 69. *Не тільки що народньої, а нема в нас і громадянської гордощі.* О. 1862. IX. 28. *Наші пани, що повстали на Вкраїні з нових народних дуків, дбали про те, як би рідну мову підняти до... громадянської поваги.* К. XII. 121. *2) Гражданский. **Громадя́нська війна́.** Гражданская война. Сл. Нік.

Громадя́нщина, ни, *ж.* Общество, общественность. См. **Громадя́нство.** *Закинене серед чужої нам громадянщини, серед чужоплемінного і чужоядного натовпу, слово наше ховалось тілько по невмірущих піснях.* Шух. К. XII. 135.

Громажі́ння, ня, *с.*=**Грома́діння.** Шух. I. 172.

Грома́к, ка́, *м.* 1) Ретивый конь. Черк. у. 2)=**Грі́мак.** *Спускався на громаку з високої гори.* Ммр. ХРВ. 241.

Грома́шик, ка, *м.* Раст. Heratica triloba. Лв. 99.

Гро́мик, ка, *м.* Ум. от **грім.**

Громі́вка, ки, *ж.* Ель, подвергшаяся громовому удару. *Скрипку роблять із ялиці-громівки, то б то з такої, що в неї грім ударив.* ЕЗ. V. 194.

Громни́ця, ці, *ж.* Чаще во *мн.* **Гром-ни́ці.** Праздник Сретения (2 февраля). Чуб. I. 244. *Коли на Громницю півень не нап'ється водиці,—то на Юр'ю вiл не наїсться травиці.* Ном. № 443.

Громни́чний, а, е. Относящийся к празднику Сретения. Чуб. III. 6.

Громовеня́, ня́ти, *с.* По народному поверью: маленький гром, как бы дитя грома. *Поклоняю си тобі і всі твої силі, громам і громовенітам, тучам і тученітам.* ЕЗ. V. 67.

Громови́й, а́, е́. 1) Громовой, относящийся к грому. *Да за тучами громовими сонечко не сходить.* Чуб. V. 6. *Буде нас господь громовим огнем карати.* АД. I. 334. *Який я коштовний дом збудував, громовим пожаром пішов.* Грин. III. 693. *Громовий дощ.* Мнж. 148. 2) **Громова́ стрі́лка.** Громовая стрела, иначе—**чо́ртів па́лець.** Вх. Пч. II. 28. 3) **Громові́ свя́та, празни́ки́.** Ряд посвященных грому праздников: с 8-го июля по 6-е августа; главные: **Ілля́** (20 июля) и **Паликопа** (27 июля). Мнж. 157. МУЕ. III. 48. Ум. **Громове́нький.** *Пішов дощик громовенький а на той сад зелененький.* Чуб. V. 178.

Громови́на́, ни́, *ж.* Электричество. *Ця то сила й зоветься електричеством, або по нашому краще назвати громовиною, бо од неї бува грім.* Ком. Р. II. 59

Громови́ця, ці, *ж.* 1) Гроза. Вх. Зн. 12. 2) Громовая стрела, белемнит. Вх. Зн. 12.

***Громозві́д, во́ду,** *м.* Громоотвод. Сл. Дубр.

Громоту́ха, хи, *ж.* ? *Зібралися мухи-старухи, славні громотухи.* Грин. III. 666.

Громохма́рній, я, є. Окутанный, покрытый грозовыми тучами. *У великих проповідників людської віри, чи вони сходили з громохмарньої гори у юдоль повсяденщини, чи...* К. XII. 130.

Громоші́тися, ші́юся, єшся, *гл.* Пренебрегать кем. *Богач бідним сі громошіє.* Фр. Пр. 95.

Грому́шина, ни, *ж.* Почва, усеянная мелкими камешками. Подольск. г.

Грони́тися, ни́юся, ни́шся, *гл.* Вязаться в грозди. *Ви, гроночки, не гронітеся.* Мет. 176.

Гро́но, на, *с.* Виноградная кисть, гроздь. К. Псал. 187. Ум. **Гро́ночко.** *Ви, гроночки, не гронітеся.* Мет. 176.

Грот, та, *м.* То же, что и **кіш** в мельнице (см. **кіш 4)?** *А млинарь завола з тей новей млиниці: «насип там, дівчатко, до грота пшениці».* Гол. III. 252.

Грошá́ччя, чя, *с. соб.* Деньги, деньгà. *Тепер мужики позаводили грошаччя та й скуповують у панів землю.* Кобел. у.

Грошва́, ви́, *ж. соб.* Деньги, деньгà. *Грошви багацько мали.* Грин. II. 182. ***Сила грошви́.** Куча, уйма денег. Сл. Нік.

***Грошеви́й, а, е**=**Грошови́й.**

Ґрошеня́та, ня́т, *с. мн.* Деньжонки. *Придбав сірома грошенят.* Шевч. 588 *Заробив убогий брат десь грошенят.* Рудч. Ск. II. 139.

Гро́шик, ка, *м.* 1) Ум. от **гріш.** 2) **Грошики.** Деньги. *З Німеччини йде, грошики несе.* Чуб. III. 287.

Грошúна, ни, *ж.* Монета. *Мусить викинути на тарілочку дружкові грошину.* МУЕ. I. 146.

Гро́ші, шей, *ж.* Деньги. *Грошей багацько, а щастя мало.* Ном. № 1434. *Грошей—як у жида.* Твор. пад. *мн.* **грошúма** и **гріши.** *З грішми дурня-невігласа почитують.* Ном. № 1431. **Дурні́ гро́ші.** Незаработанные деньги, доставшиеся даром. РК. Левиц. **В гро́ші йти́.** Подниматься в цене. *Кінь молодий в гроші йде, а старий виходить.* Ном. № 10230. **З гро́шей вихо́дити, гро́ші губи́ти.** Падать в цене. *Старий* (кінь з грошей) *виходить.* Ном. № 10230. *Коралі свої гроші не гублять.* Подольск. **Гро́ші відка́зувати.** Кроме

прямого значения (завещать деньги)—быть в предсмертной агонии. ***За так гро́шей.** Даром, без денег. *Для тебе ні по чім: за так гроші.* Кон.

Грошови́й, а́, е́. Денежный. *Грошові податки.* **Грошове́ ві́йсько.** Наемное войско. **Грошови́й коза́к.** Наемный козак (для войны). К. ЦН. 226. *Ходив війною з козацтвом грошовим.* К. МБ. II. 121.

Грошови́тий, а, е. Зажиточный. Ном. № 13658. *Деякі між ними й дуже багаті і грошовиті.* Стор. II. 154. *Черевань був тяжко грошовитий.* К. ЧР. 4.

Грошозапло́д, да, *м.* Копящий деньги. Ном. № 7116. *Хто хоче полюбить суддю-грошозаплода, про його роспитай панів, а не питай у простого народа.* Греб. 365.

Грошоло́в, ва, *м.* Гоняющийся за прибылью, за деньгами. *Панські економи, людські п'явки безсердечні, дрібні грошолови.* К. Досв. 213.

Грошолю́б, ба, *м.* Любящий деньги, сребролюбец. Грин. I. 43.

Грошолю́бка, ки, *ж.* Любящая деньги.

***Грошолю́бний, на, не = Грошолю́б, грошолю́бка.** *Та й грошолюбна душа з тебе!* Звен. у. Пальчик. Ефр.

Грошшя́, шя́, *с. соб.* Деньги, деньжата. *Дав йому грошшя нещисленного.* Чуб. III. 271.

Гру́ба, би, *ж.* Печка для отапливания, комнатная печь. Чуб. VII. 382. *Принеси цеглинку або кахлю з груби.* Шевч. 310. *Товстий такий, як груба.* Рудч. Ск. II. 201. Ум. **Гру́бка.**

Грубеле́зний, а, е. Очень толстый. *Намацав грубелезного стовпа мурованого.* Гн. I. 35.

Гру́бий, а, е. 1) Толстый. *Грубе дерево. Дай голому сорочку, а він каже, що груба.* Ком. II. № 745. *Було собі два попи здорових і грубих.* Чуб. II. 335. **Гру́ба.** Беременная. *Жінка груба.* 2) Грубый. *Як що грубе скажеш....* ЗОЮР. I. 12. 3) **Грубе́й.** Плохой. Из уважения к **«святому́ хлі́бу»** очень часто выражаются: **грубе́й хліб** вместо **пога́ний.** *Як де на луках, то й добрі жита, а на царині—і боже, які грубі.* Кобел. у. Сравн. степ. **гру́бший и грубі́ший.**

Грубия́нство, ва, *с.* Грубость; грубиянство. *Прохали простити їх грубиянство.* Г. Барв. 170. *Грубиянство дике.* К. ЦН. 292.

Грубия́нський, а, е. Грубый; грубиянский. *Грубиянський вираз.* К. Кр. 13.

Гру́бка, ки, *ж.* Ум. от **гру́ба.** Вас. 193.

Грубни́й, а́, е́ = Гру́бий. *Там грубна така корова.* Черниг. Ум. **Грубне́нький.** *А він* (комисар) *був невеличкий, да грубненький.* ЗОЮР. I. 71.

Гру́бний, а, е. Относящийся к печке, печной. *Грубна кагла.* ***Купив затулок до кагел пічних і грубних.** Крим.

Гру́бник, ка, *м.* 1) Источник. Рудч. Ск. II. 84. Лукаш. 37. *Служили.... по лазнях грубниками.* К. ЧР. 258. 2) = **Пригру́бник?** (Чорт) *до дяка просився в грубник жить.* Боровик. 57. См. **Пригру́бник.**

Гру́бниця, ці, *ж.* Истопница. *Хоч би була сорочку білу наділа та вмилась, а то як та грубниця.* Рудч. Ск. II. 46.

Гру́бній, я, є. Относящийся к печке, печной. Змиев. у. *Грубня печина.* Харьк.

Гру́бнути, ну, неш, *гл.* Толстеть, делаться толще. *Дерево грубне.* Вх. Лем. 405.

Гру́бо, *нар.* 1) Толсто: *Перо грубо пише.* Каменец. у. *2) Грубо. *Що не скаже, то все грубо, та лається по-московськи.* Крим.

Грубу́ля, лі, *ж.* Толстуха. *Мати грубуля, дочка товстуля, а син кучерявий* (Загадка: печь, огонь, дым). Ном., ст. 299, № 301.

Гругу́рати, раю, єш, *гл.* = **Мурча́ти.** Волынск. г.

Гру́д, да, *м.* Возвышенность, холм. Ум. **Грудо́к.** *На грудку як посіє, то буде картопля.* НВолын. у. **Грудо́чок.** *Ой у лісі, в Берестечку, там стояла коршомка на грудочку.* АД. I. 116.

Гру́да, ди, *ж.* 1) Комок, кусок. *За його не взяв би срібла хоч повную груду.* Чуб. V. 935. Более употребительно в ум. форме: **гру́дка** (см.). 2) и **груда́.** Замерзшая комками земля, кочки, колоть. Мир. Пов. II. 41. *На Семена-Юди* (1-го сентября) *боїться кінь груди.* Ном. № 486. *Пробила ніженьку на сухую*

груду. Грин. III. 159. 3) = **Груд.** Волынск.

Гру́ддя́, дя́, *с. соб.* Комки (земли, глины). *Дід уже і груддям кидав і палицею.* Рудч. Ск. II. 37. *Кинувся на незбиту дорогу, набрав груддя.* Мир. ХРВ. 129.

Гру́день, дня, *м.* Ноябрь. Употребляется в этом значении издавна. *Поидоша... на колѣхѣ а по грудну пути, бѣ бо тогда м-ць груденъ, реките ноябрь.* Повесть врем. лет: 6605 г. Срезневский. Матер. для слов. I. 600. То же в новейшее время: Левч.; Гацц. Абетка, 97; Уманець, Словарь рос.-укр.; Тимч. Р.-м. слов. С тем-же значением у гуцулов. Желех. Тоже в новейших календарях: «Рідн. Краю» на 1907, «Просвіти» на 1908, «Промінь» на 1908. В галицких календарях: декабрь. Желех.

Гру́ди, де́й, *ж. мн.* 1) Грудь. 2) Перси. *Сіль тобі в вічі, а камінь у груди.* Ном. *Хрипить у грудях—не буть мені в людях.* Ном. *Корали і дукачі як жар горіли на її повних грудях.* Федьк. ***На гру́дях.** Кошмар. *Цієї ночи було на грудях разів скількись.* Крим. Ум. **Гру́доньки.**

Груди́на, ни, *ж.* Передняя часть груди, где находится грудная кость *Нічим грудини прикрити.* Ном. № 1527. *По чому продаєш грудину?* (О человеке, у которого грудь раскрыта). Ном. № 11226. 2) Передняя часть груди, отделенная от стяга, грудина. *Волова грудина.*

Гру́дка, ки, *ж.* Кусок (какой-либо плотной массы), комок. Вас. 178. Шух. I. 260, 261. *Грудка землі.* Ном. № 297. *Масла грудка.* Ном. № 6372. *Грудка кашки.* Чуб. III. 477. Ум. **Гру́дочка.** *По грудочці сахарю дала.* Грин. I. 89. *Грудочка соли.*

Грудкови́й, а́, е́. Относящийся к куску, комку; в кусочках. *Одважте мені на квіток сахарю грудкового.* Василь. у.

Грудкува́тий, а, е = **Грудува́тий.** *Грудкувата дорога.* Херс.

Грудне́вий, а, е. 1) Ноябрьский. *2) Декабрьский.

Грудни́й, а́, е́. 1) Грудной. Левиц. I. 136. 2)=**Грудува́тий** (от слова **гру́да**). **Грудна́ доро́га.** Дорога с колотью, колоткая дорога.

Грудни́на, ни, *ж.*=**Груди́на.** *Груднину так собі одкрила.* Котл. Ен. V. 17.

Грудни́стий, а, е. Имеющий большую грудь, грудастый (Чаще говорится о женщинах). *Грудниста жінка.* Миуск. окр.

Грудни́ця, ці, *ж.* 1) = **Груди́на 1.** Подольск. г. *Плечі і грудницю руб'ям покриває.* Мкр. Н. 97. 2) Раст. Linosiris villosa Dc. ЗЮЗО. I. 126.

Грудня́стий, а, е = **Грудува́тий.** *Скаче легенька борона по груднястій ріллі.* Мир. ХРВ. 366.

Грудови́й, а́, е́. На возвышенном месте растущий (о траве: см. **Груд).** *Сіно грудове добре—води й не бачило.* Черниг.

Грудо́к, дка́, *м.* Ум. от **груд.**

Грудома́ха, хи, *ж.* Большой комок, большой кусок какой-либо массы плотной. *Грудками в воду і почали жбурляти; Юда як не вхопить грудомаху, як не бухне.* Гн. I. 120.

Гру́дочка, ки, *ж.* Ум. от **гру́дка.**

Грудо́чок, чка, *м.* Ум. от **груд.**

Грудува́тий, а, е. 1) В комках находящийся, комковатый. *Грудувата рілля.* Канев. у. *На гречків'ї жито посіяв, а на ріллі ні, бо грудувата й дощу нема.* Волч. у. 2) О дороге: кочковатый, колоткий. *Грудувата дорога, а проте їхать нічого* (т.-е. сносно).

***Гру́дь, ди,** *ж.* Грудь. *Мати годує дитину своєю груддю саме найменше, як півтора року, а то і два года.* Крим.

Грудя́, ді́, *ж.*=**Гру́да 1.** Угор.

Гружа́вина, ни, *ж.* Топкое место, трясина. НВолын. у.

Гружа́віти, вію, еш, *гл.* Грузнуть. *Яке там болото! їден копит гружавіє.* НВолын. у.

Гружа́ти, жа́ю, еш, *гл.* 1) Мешать, размешивать. Вх. Лем. 405. 2) **Гружа́ти ма́сло.** Делать масло. Вх. Лем. 405.

Гружде́ль, ля, *м.* Род гриба — груздь? Каменец. у.

Гружля́ти, ля́ю, еш, *гл.* Втаптывать, вдавливать. *Ходя воли по озимені та й гружляють, бо земля мокра.* Каменец. у.

Гру́з, зу, *м.* 1) Битый кирпич, щебень. *Оклинцював її* (хату), *грузом на-*

див. Г. Барв. 53. *2) Груз. 3) Мусор. Сл. Нік.

Груздíнь, ня, *м.* Род гриба. Вх. Зн. 12.

Гру́здь, дя́, *м.* Гриб: груздь, Agaricus piperatus. Чуб. V. 1183.

Грузи́ло, ла, *с.* Шест с железной скобой, которым рыболовы придерживают края сети у дна (при вытягивании). МУЕ. I. 46 (Добруджа).

Грузи́ти, жу́, зи́ш, *гл.* 1) Истаптывать, месить ногами размягченную дождем землю. *Кіньми двора та й не грузіте.* Чуб. IV. 410 *2) Набивать щебнем. 3) Грузить. Сл. Нік.

***Гру́зний, а, е.** Топкий, вязкий. *Коло нашого села був колись ставок, а тепер там грузне болото.* Крим.

Гру́знути, ну, неш, *гл.* Вязнуть, увязать. *Замордована скотина по саме черево грузне у багні.* Стор I. 91.

***Грузо́вий, а, е.** 1) Щебеночный. Сл. Дубр. *2)—**по́їзд.** Товарный поезд. *Пасажирським дорого, — під лавкою душно, а грузовим на термозі — саме наше.* Пир. у., Конон.

Грузо́та, ти, *ж.* Топкое место, трясина. Черк. у.

Гру́зь, зі, 1) *ж.*=**Грузо́та.** Киев: у. 2)=**Груз.** *Аж кара вас господня на грузь не розвалит.* Федьк. 3) Густая грязь. Шух. I. 81.

Гру́зькúй, а, е. Топкий, вязкий. *Була дороженька барзо грузька.* АД. II. 37. *Грузьке дно в річці.*

Гру́зько, *нар.* Топко, вязко. Ном. № 13323. *Грузько йти.*

Грузя́вина, ни, *ж.*=**Грузо́та.** НВолын. у.

Гру́к, *меж.* и пр.=**Грюк** и пр.

Груку́чий, а, е. Стучащий. МВ. III. 124.

Грумічáти, чáю, еш, *гл.* Сердить, ворчать на кого (о человеке), побранивать. *Їсть та й їсть та на нас ще грумічає, що не їмо.* Грин. I. 33.

Грумотíти, мочу́, ти́ш, *гл.* = **Грюкотíти.** *І стукотить, і грумотить, за комір вода ллється.* Рудч. Чп. 88.

Гру́н, на, *м.* Холм, возвышенное место, горка. Угор. Ум. **Грунóк.** *На грунку стояла.* Гол. II. 560.

Грундзювáти, дзю́ю, еш, *гл.* = **Гру́ндзувáти.**

Грунт, ту, *м.* и пр. См. **Ґрунт** и пр.

***Групува́ння, ня,** *с.* Группирование. Сл. Нік.

***Групувáти, пу́ю, еш,** *гл.* Группировать. Сл. Нік.

Гручáти, чу́, чúш, *гл.*=**Грюкотíти.** Грин. II. 310.

Гру́ша, ші, *ж.* 1) Груша (дерево). 2) Груша (плод). *Чорте, на груш, тільки мене не воруш.* Ном. № 383. *Під грушею ляже та й спить.* Руд. Ск. I. 175. **Наказáв на вербí груш.** Пустяков, небылиц наговорил. Ум. **Гру́шка, гру́шечка.**

Грушéвий, а, е. Грушевый. *Грушевий квас, грушева палиця.*

Грушéвина, ни, *ж.* Грушевое дерево. *На грушевині гніздище.* Чуб. I. 122

Гру́шечка, ки, *ж.* Ум. от **гру́ша.**

Грушúна, ни, *ж.* Грушевое дерево. Волч. у.

Грушúця, ці, *ж.*=**Гру́ша.** *Грушице моя, чом же ти не зеленая?* Мет. 251. Ум. **Грушúчка.**

Грушíвка, ки, *ж.* Сорт **плáхти.** Черниг. у.

Гру́шка, ки, *ж.* 1) Ум. от **гру́ша.** Рудч. Ск. I. 66. 175; II. 24. 2) Раст. а) Pyrola secunda L. Борз. у. б)=**Карто́пля.** Вх. Пч. I. 13; в)—**ди́ка.** Thalictrum minus. Вх. Пч. I. 13; г)—**лісова́.** Purola senuola. Шух. I. 22. 3) **Гру́шки да́ти.** Особенным образом ударить по голове.

Грушко́вий, а, е. Грушевый. *Та й на мою головоньку білий цвіт упав: вишневий, черешневий додолочку, яблучковий, грушковий на головочку.* Мал. Св. 16.

***Грушкува́тий, а, е.** Грушевидный. Сл. Дубр.

Грушшя́, шя́, *с. соб.* Груши (деревья и плоды). О. 1861. X. 27.

Грущáник, ка, *м.* Пирог с грушами. Желех.

Грущáнка, ки, *ж.* (Выговаривается также и **грущúнка).** Род кушанья, сваренного из растертых груш. *Грущинку варять з грушок, котрі перетирають через сито.* МУЕ. I. 101.

Грущúна, ни, *ж.* Груша, незначительная, плоховатая груша. Желех.

Гру́яти, рую, еш, *гл.* Каркать. *Ворон грує. Ой ворони чорненькі, чого ви*

крячете, груїте жалібненько? Морд. К. 62.

Грюзь, зі, *м.* Грузила из камней, привязанные внизу невода. Вас. 186.

I. Грю́к, *меж.* для обозначения стука: стук. *Стук-грюк в віконечко!*

II. Грюк, ку, *м.* Стук, грохот. *Ні стуку, ні грюку.* Ном. № 8988.

Грю́кало, ла, *м.* и *с.* Сильно стучащий человек. *Отцей (отце) ще мені грюкало!*

Грю́кання, ня, *с.* Стучание, грохотание.

Грю́кати, каю, єш, *гл.* Стучать, грохотать. *Не грюкай дверима.*

Грю́кнути, ну, неш, *гл.* Однокр. в от **грю́кати.** Стукнуть, грохнуть. *Стукнули-грюкнули, мов в великий дзвін.* Нп.

Грю́княва, ви, *ж.* Стукотня. *Бісова стукнява та грюкнява.* Харьк. у.

Грюко́ну́ти, ну, неш, *гл.* Сильно стукнуть, грохнуть. *Як грюконе об стіну!*

Грюкота́ти, чу́, чеш и **грюкоті́ти, чу́, ти́ш,** *гл.*=**Грю́кати.** *Стукотить-грюкотить, сто коней біжить.*

Грюкотне́ча, чі, *ж.*=**Грю́княва.**

Грюко́тнява, ви, *ж.* = **Грю́княва.** *До двору близько не можно й підійти: стукотнява, грюкотнява.* Грин. I. 40.

Гряд, ду, *м.* К. Псал. 178. *Іде гряд.* Ном. № 13403. *З пари робиться роса, иней, сніг, гряд.* Ком. Р. II. 25.

Гря́да, ди, *ж.* 1) Гряда, грядка. Ном. №№ 10957, 6420. *Були в мене два городи,—тепер нема й гряди.* Чуб. V. 901. Чаще в ум. форме **гря́дка.** 2) Остров, лежащий в **пла́внях,** хребет острова, не затопляемый водой. Браун. 51. О. 1862. V. Кух. 99. КС. 1873. I. 57. *В плавнях бувають сухі гряди, на них робляться пластунські курені.* О. 1862. II. 63. 3) Место, где река проходит узкое русло и волны ее подпрыгивают и плещут. Вх. Пч. II. 25. 4) Бревно, жердь в сельской хате, амбаре, ниже потолка, тянущаяся от одной стены к другой; таких жердей обыкновенно две, на них развешивают одежду, сушат белье, дрова, коноплю. Фр. Пр. 189. МУЕ. III. 46.

Грядина, ни, *ж.* 1) Градина. Дещо. *Як грядини, у його котилися сльози.* Г. Барв. 508. 2) Твердая земля между болотами; полоса земли, находящаяся выше поверхности по сторонам. *Як дорогою їхав я зараз після великодня, то оце грядина суха, а далі улоговина—й кально.* Волч. у. *Отак у Чорноморії: оце грядина—сіно гарне, степове, а це улоговина—осока, очерет.* Волч. у.

Гряділь, ля, *м.*=**Граділь.** Угор. Вас. 199.

Гря́дка, ки, *ж.* 1) Гряда, грядка. *Сидить як морква в грядці.* Ном. № 10957. Угор. Ум. **Гря́дочка.** Чуб. III. 121. 2)= **Гря́да 2.** МУЕ. III. 47. 3)=**Гря́да 4.** Шух. I. 97, 98. 4) Ряд снопов, положенных для обмолачивания. *А ну,—каже,—молоти, небоже, скоріш!... І стане у грядки, і вже так було почне вимахувать ціпом.* Сим. 198. 5) **Сягну́ти в чужу́ гря́дку.** Сойтись с чужой женой. Вх. Зн. 68.

Грядови́й, а́, е́. 1) Градовой. 2) Относящийся к **гря́д**'е **2.** 3) **Грядови́й не́від.** Невод, который тянут не в лодки, а на берег. Браун. 9.

Грязи́во, ва, *с.* Брение. *Зробив грязиво з слини.* Ев. I. IX. 6.

Грязи́ти, жу́, зи́ш, *гл.* Грязнить. Аф.

Грязо́та, ти, *ж.* Грязь. *Вилами свекруха додолу та наробила грязоти.* Чуб. V. 692.

Грязь, зі́, *ж.* Грязь. *В-осени ложка води, а дві грязі.* Ном. № 13612.

Гря́зьки́й, а, е. Грязный (о дороге, вообще о растворенной дождем земле). *Грязька дорога. Калюжа грязька.* Чуб. III. 138. *Ой вийду й на вулицю, аж вулиця грязька.* Грин. III. 166.

Гря́зько, *нар.* Грязно (о дороге, вообще о растворенной дождем земле). *У чоловіка камінець лежить перед порогом, щоб не грязько було.* Рудч. Ск. II. 153.

***Грязьови́й, а, е.** Грязевой. Сл. Нік.

Грязю́ка, ки, *ж.* Большая грязь. *На дворі грязюка та холод.* Левицк. I. 74.

Грязя́, зі́, *ж.*=**Грязь.** Лохв. у.

Гряк! *меж.*=**I. Грюк.** *Стук-гряк та й свіжий п'ятак.* Ном. № 10433. *Гряк по столу кулаком.* Мир. ХРВ. 195. *Загуркотів грім—гряк! трісь!* Мир. ХРВ. 169.

Гря́кати, каю, єш, *гл.* = **Грю́кати.**

Гря́кнути, ну, неш, *гл.* 1)=**Грю́кнути.** *Стукнули, грякнули, мов в вели-*

кий дзвін. Чуб. III. 278. *Стукни, грякни копитами у ворота.* Чуб. V. 943. 2) Упасть с грохотом, стуком. *Циган як одрубав гіляку, так і гракнув* (з дерева) *об землю зо всієї сили.* Рудч. Ск. II. 182.

Гря́на, ни, *ж.* Часть? *Як придавив ложкою, так шкурка на каші аж на чотирі гряни й роспалась.* Черк. у.

Гря́ний, а, е. Зеленый. Кажется, употребляется только в выражении: **Гря́на неді́ля**—зеленые святки, Тройцын день. *На гряній неділі, на гряній неділі русалки сиділи, сорочок просили.* Мет. 309.

Гряни́ця, ці, *ж.* Граница. ЗОЮР. I. 106. *Біля гряниці не впада будувать світлиці.* Ном. № 9764. *Турецькі гряниці.* Мет. 473. *Пішли хлопці за гряницю, що ми їх кохали.* Чуб. V. 308. Ум. **Гряни́чка, гряни́ченька.** *А по той бік гряниченьки француз наступає.* Чуб. V. 1196.

Гряни́читися, чуся, чишся, *гл.* Размежевываться, делать, класть границы. *Було оце як стануть гряничиться, то село на село йде. Той каже: «сюди гряниця!», а той каже: «сюди!».* ЗОЮР. I. 106. *Скажи, де світ гряничиться не тьмою?*

Гряни́чка, ки, *ж.* Ум. от **гряни́ця.**

Гряни́чний и **гряни́шний, а, е.** Граничный, граничащий. *Гряничні знаки.* К. Іов. 52. *Себе царем пустинь гряншних славе.* К. ПС. 83.

Гря́нути, ну́, неш, *гл.* Быстро двинуться, побежать, поехать. *Ой вийду я за ворота, сюди-туди гляну: нема мого миленького,—я додому гряну.* Чуб. III. 169. *В мене дочка ледащиця, не ночує дома, як вечір настане, на вулицю гряне.* Грин. III. 200.

Грянча́стий, а, е = Гранча́стий. *Грянчаста чарка.* Черк. у.

Гря́нь, ні, *ж.* Раст. Lychnis chalcedonica. Вх. Пч. II. 33.

Грясти́, гряду́, де́ш, *гл.* 1) Быстро и с шумом бежать, ехать. *Гряде четвернею коней.* Волынск. г. 2) Заимствовано из церк.-слав. яз. Важно идти или ехать, шествовать, грясти. *І гряде царська дружина до царя велично.* К. Псал. 109.

Гря́стиця, ці, *ж.*—**звича́йна.** Раст. Dactylis glomerata. Шух. I. 20.

Гряхоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* = **Грюкоті́ти.** *Стукотить, гряхотить, кобиляча голова біжить.* Рудч. Ск. II. 67.

Гу! *меж.* 1) Ау! *А де ти? гу! сховайсь у ліс, а я в траву.* Ном. № 14142. 2) Подражание гудению, напр., ветра. *Вітер каже: «гу-гу-гу, сім свит продму».* Ном. № 11161. Также о непрерывном звуке плача: *А зузуленька як ку, так ку! а я молода, як гу, так гу!* Чуб. V. 589. 3) Протяжный выкрик при песне. *І—гу! Загнув батько дугу!* Шевч. 187. *Свекор оженився, батько утопився.... І—гу!...* Шевч. 339.

Губа́, би́, *ж.* 1) Губа. *Як би не зуби та не губи, була б душа на дубі.* Ном. № 368. *Язичок мельне, та й у кут, а губу натовчуть.* Ном. *Поцілував Бондарівну у самії губи.* Закр. 100. Иногда в значении: рот. *Має губу від уха до уха.* Ном. № 12982—рот до ушей. *З доброї губи добре і слово.* Посл. ***Не йде до губи́.** В рот не лезет, не идет. *Мама з смутним лицем дали мені дуже смачне снідання, та воно не йшло мені до губи.* Борд. 100. **На всю гу́бу.** Вполне, совершенно, сильно, очень. *Реве на всю губу.* Чуб. III. 382. **На всю гу́бу пан.** Большой, важный барин. Ном. № 1160. *Гріха на всю губу.* Шевч. В Галиции—**ці́лою губо́ю.** *Газда цілою губою.* Ном. № 10101. **Роспусти́ти гу́би.** Много говорить, врать, сплетничать. *А вони вже й роспустили губи; ех, бабська натура!* Ном. ***В губу́ взя́ти.** Отведать. ***В губі́ нічо́го не мав.** Ничего во рту не было. **Гу́бу закопи́лити.** а) Надуться, рассердиться; б) заважничать. Ном. № 5084. **Робити з губи́ халя́ву.** Не исполнять обещания. *Не роби з губи халяви.* ***Моє́ю губо́ю.** От моего имени, от меня, моими устами. *Так і скажіть йому моєю губою, що він дурень.* Крим. 2) *Мн.* **Гу́би.** Грибы. *А хто любить губи, губи, а я печериці.* Закр. 87. *Виросло несчислено багато ріжних губ та грибів.* Гн. I. 70. 3)= **Губа́ня.** Гол. Од. 80, 83. Ум. **Гу́бка, гу́бонька, гу́бочка.** Мнж. 108. Ув. **Губи́ще.** *3) То же, что **дя́дько.** *Губи та дядьки роблять невмілі снувальщики на оснівниці.* А. Вержбицкий. Екатериносл.

Губа́нь, ня́, *м.* Имеющий большие губы.

Губа́ня, ні, *ж.* Род нагольного тулупа без рукавов. Гол. Од. 80.

Губа́тий, а, е. 1) Имеющий большие губы, толстогубый, губастый. Чуб. I. 5. *Багатая-губатая, а ще к тому пишна, а вбогая-хорошая, як у саду вишня.* Чуб. V. 38. *2) Сварливый, дерзкий на язык. *Коли ж дуже губата.* Крим. 3) **Губа́тий віл.** Вол с большой мордой. КС. 1898. VII 46.

Губеня́, ня́ти, *ж.* Губка (у человека). Ласкательное слово, употребляемое более во мн. ч.: **губеня́та.** *Мале дитя надме губенята.* Левиц. I. 43. Ум. **Губеня́тка.**

Губере́ць, рця́, *м.* Губернский чиновник. Котл. МЧ. 432. *Ой до мене губерець підсипався.* Котл. МЧ. 475.

Губерна́тор, ра, *м.* 1) Губернатор. Чуб V. 973. *Вийшов до Ївги губернатор з судящими.* Кв. П. II. 74. 2) Управляющий имением. *Панів-дідичів ніколи й не бачили. Майонтком правили губернатори.* О. 1862. II. 58. Ум. **Губерна́торчик.** *Паночку, губернаторчику, голубчику, сьому не правда!* Кв. П. II. 73.

Губерна́торськии, а, е. Губернаторский. *Пійшла.... до губернаторського дому.* Кв. П. II 72

***Губерніяльний, а, е.** Губернский. Сл. Нік.

Губе́рня, ні *и **губе́рнія, нії,** *ж.* 1) Губерния. Чуб V. 978. 2) Губернский город. *Сяя дорога до Київа губерні.* Чуб. V. 980

Губе́рський, а, е. Губернский. *Кого ж ти думаєш діждатись* (женихом)? *Може пана якого, або губерського панича?* Котл. НП 362.

Губи́ти, блю́, би́ш, *гл.* 1) Губить, истреблять, уничтожать. *Що тіло любить, тоє душу губить.* Ном. № 8788. *Того в'яжуть, того ріжуть, той сам себе губить.* Шевч. 75. *Не губи мене з світу.* Рудч. Ск. I. 134. 2) Терять. *Який раз це ти вже губиш?*

Губи́тися, блю́ся, бишся, *гл.* 1) Погубляться. 2) Теряться. *Не губись там од неї, бо город великий.* Змиев. у.

Губи́ще, ща, *с.* Ув. от **губа́.** *Замкни моїм ворогам губи і губища.* Чуб. I. 95.

Гу́бка, ки, *ж.* 1) Ум. от **губа́.** *Коли гроші кажуть, то всі мусять губки постулювати.* Ном. № 1426. *Стисну щиро за рученьку, в губки поцілую.* Чуб. V 65. 2) Древесный гриб, трутняк. Полт Polyporus. ЗЮЗО. I. 132. *Під пеньком губка.* Ном. № 5396. Пережженный трутняк дают собакам, заболевшим водобоязнью. Ном. № 13672. Отсюда пословица об упорном, не обращающем ни на что внимания человеке. *Хоч йому губки дай, а він усе своє.* Ном. № 2654. Рассердившись, говорят надоедливому просителю. **Гу́бки,** т.-е. **дам тобі гу́бки.** Ном. № 13672. 3) Трут. *Взяв губку та крицю, креснув і викресав.* Рудч. Ск. II. 202. *Нема ні кресала, ні губки.* Грин. I. 219. 4) В основе для полотна, находящейся еще на сновальнице: то количество ниток, которое протянуто между двумя вертикальными сторонами в одном месте—от колышка до колышка. Употребляется как мера полотна: *Одинадцять губок полотна було.* НВолын. у. *Цілу губку я уткала.* Черниг. у. 5) «Полотнище шерстяной ткани, составляющее одну половину **запа́ски,** которая сшивается из двух **гу́бок».** Вас. 171. 6)—**водяна́.** Раст. Spongia fluviatilis. L. ЗЮЗО. I. 137.

***Губкова́тий, а, е.** Губчатый. Сл. Нік.

***Губни́й, а, е.** Губной. Сл. Нік.

Губокопи́лка, ки, *общ.* Тот, который часто **гу́би копи́лить,** т.-е. сердится или важничает. Константиногр. у.

Гу́бонька, ки, *ж.* Ум. от **губа́.**

Гу́бочка, ки, *ж.* Ум. от **губа́.**

Губрій, рія́, *м.*=**Губа́нь.** Конотоп. у. *Губрієм прозвано його за те, що був вельми багатий і добре губатий.* Г. Барв. 448. Ув. **Губрія́ка.** Аф. 370.

Гу́бці, бець, *ж. мн.* Губки. *Мандзейко, душейко, дай же ми губці.* Гол. II. 484.

Губ'я́ка, ки, *ж.*=**Гу́бка 2.** Радом. у.

Гугна́вець, вця, *м.* Гнусливый человек. Желех.

Гугна́вий, а, е=**Гугня́вий.** Угор.

Гу́гнати, наю, еш, *гл.* = **Гугня́вити.** Угор.

Гугни́вий, а, е=**Гугня́вий.** *А Кирило Тур.. гугнивим голосом: хиба ж тобі не страшно вмірати?* К. ЧР. 395

Гугни́во, *нар.*=**Гугня́во.**

Гугни́ти, ню́, ни́ш, *гл.* 1)=**Гугня́вiти.** *Щось гугнить, ніяк його і не второпаєш, що він верзе.* Стор. II. 69. *Угу, гугнить ворона.* Стор. I. 15. 2) Не ясно звучать. *Десь далеко гугнив охотничий ріг.* Стор. М. Пр. 110.

Гугня́вий, а, е. Гнусливый, говорящий в нос.

Гугня́вiти, вію, єш, *гл.* Гнусить, говорить в нос. *Мов собака мурляче, та ще й гугнявіє.* Кв.

Гугня́во, *нар.* Гнусливо. *Як крикне, та ще й гугняво.* Стор. I. 253.

Гуготі́ти, чу́, ти́ш, *гл.* 1) Производить глухой шум. *Далі стало вже гуготіти, мов клекоче море, або гуде великий вітер здалеку.* Кв. *Дивись, як гуготить огонь, наче у гуті.* Черниг. г. *2) Гудеть. *Всі стали голосно сміятися, аж саля гуготіла.* Лепкий.

Гугуп, *меж.* То же, что и **гуп,** но еще сильнее, *ба-бах. *Гугуп навзнаки у сніг і роскинув руки.* Рудан. I. 81.

Гуда́к, ка́, *м.* 1) Музыкант, скрипач. Гол. II. 121. *Ой гудаки красно грають, а я не танцюю.* Гол. IV. 500. 2) Насек.: скрипун, дровосек, Cerambyx. Вх. Уг. 234. Ум. **Гуда́ченько.** *Заграй же ми, гудаченьку, як сам розумієш.* Гол. IV. 480. **Гудачо́к.** Гол. IV. 373.

Гу́дж, джа, *м.* Узел. *Біда ж мені з таким мужом, що не в'яже штани гуджом.* Чуб. V. 1152.

Гуджа́, гуджга́! *меж.* = **Гиджга́.** Ном. № 4357. *А тю його! гуджга!* Котл. Ен. IV. 44.

I. Гудзь, зя, *м.* и пр.=**Ґудзь** и пр.

II. Гудзь и **гудзя́!** *меж.*=**Гуджа́.** Гн. I. 25. Kolb. I. 65.

Гуди́мець, мця, *м.* Волк. Борз. у.

Гу́дина, ни, *ж.*=**Огу́дина.** Г. Барв. 438. *Помалу ж ходи, бо потопчеш гудину у гірках.* Черниг.

Гу́дити, джу, диш, *гл.* Хулить, осуждать, порицать. Мет. 410. *Судите, гудите, а сами такії.* Лукаш. 79. *Здорові будьмо, та себе не гудьмо.* Посл.

Гу́дiння, ня, *с.* Порицание, осуждение. См. **Гу́дити.**

Гуді́ння, ня, *с.* Гудение, гул (См. **Густи́**). Левиц. I. 389; Левиц. Пов. 83.

Гуді́ти, ду́, де́ш, *гл.*=**Густи́.** *Добре гудіти, коли є чим шуміти.* Ном. № 1398. Редко употребляется.

Гу́дкати, каю, еш, *гл.* Рассказывать, поговаривать. **Лю́де гу́дкают**—поговаривают, ходит слух. Вх. Лем. 406.

Гу́для, лі, *ж.* 1) Сумятица, беспорядок, смятение. Вх. Лем. 406. 2) Плохая работа. Вх. Лем. 406.

Гудо́к, дка́, *м.* Род духового инструмента, *гудок. Сл. Нік. *Гудеть як гудок.* Ном. № 13895.

Гудьба́, би́, *ж.* Порицание, осуждение. См. **Гу́дiння.**

Гудючий, а, е. Гудящий. *Гудючий лютий зімній вітер.* Левиц. I. 35. *Гудюча розмова.* Левиц. Пов. 243.

Гуж, жа́, *м.* 1) Гуж. Ремень для прикрепления оглобли к хомуту. Вас. 159. *Коли взявся за гуж, не кажи, що не дуж.* Ном. № 11015. **Приста́ти з коро́ткими гужа́ми.** Требовать настойчиво. Ном. № 3439. *2) Уж (зоолог.).

Гужа́! *меж.* = **Гуджа́.** *Гужа його!* Чуб. I. 56.

Гужва́, ви́, *ж.* Распаренная древесная ветвь, употребляющаяся для связывания, обыкновенно в виде кольца. Шух. I. 74, 87, 187.

Гужевня́, ні́, *ж.* Часть плуга. Морд.

***Гуже́м,** *нар.* Вереницею (стоять). Сл. Нік.

Гужі́вка, ки, *ж.* = **Гужва́.** Г. Барв. 64. Шух. I. 74.

Гужо́в, жви́, *ж.* 1)=**Гужва́.** Угор. 2) Железная цепь... связывающая плуг с колесами. Вх. Лем. 406.

Гуз, за, *м.*=**Ґудзь.** КС. 1893. VII. 447. Ум. **Гу́зик.**

Гуза́, зи́, *ж.* 1) Корма, задняя часть лодки. Черк. у. *2) Задок. Сл. Нік.

Гузде́чка, ки, *ж.*=**Узде́чка**=**Вуздечка.** *Прив'яжи свого коня чим небудь, а сам возьми гуздечку.* Грин. II. 110.

Гу́зеро, ра, *с.*=**Гузи́рь 1.** Вх. Зн. 12.

Гузире́ць, рця́, *м.* Ум. от **гузи́рь.**

Гузи́рь, ря́, *м.* 1) Комель дерева **(гу́зер, гу́зір).** Шух. I. 88, 176. 2) Комель, нижняя толстая часть снопа. Kolb. I. 63. Ном. № 313. МУЕ. I. 83. Чуб. VII. 378. *Гузирем подавай снопи.* 3) Место, где мешок связан, завязан. Угол мешка или косого мешечка. Лохв. у. 4) Мешок в бредне. Ум. **Гузире́ць.** *А він торбинку за гузирець та й висипав груші.* Рудч. Ск. II. 30.

Гузи́ця, ці, *ж.* Задница. Ном. № 5655.

Гузи́чний, а, е. Заднепроходный. **Ки́шка гузи́чна.** Прямая кишка. МУЕ. I. 69.

Гузі́р, ра́, *м.* См. **Гузи́рь 1.** Шух. I. 176.

Гу́зка, ки, *ж.* 1) Тупой конец в яйце. Ив 41. Тупой конец веретена. Вас. 153. Грин. II. 318. Тупой конец огурца. *Валялися недоїдені гузки з огірків.* Мир. ХРВ. 410 2) Мозоль на пяте. Конотоп. у. 3) Бородавка. *Гузки... випікають гузкою веретена.* Грин. II. 318. 4) Жировая опухоль. Мил. М. 103 5) Нижний, задний конец **очі́пка,** собранный сборками в пучок. Вас. 191.

Гузни́ця, ці, *ж.* = **Гузи́ця.** Лохв. у. Ум. **Гузни́чка.** Лохв. у.

Гу́зно, на, *с.* Задница. Ном. № 2995, 2617. **Петро не Петро—волячеє гузно на печі загрузло, мати витягали—вуха обірвали.* Пир. у., Кононівка.

Гузня́нка, ки, *ж.* Прямая кишка. Харьк. См. **Гузи́чний.**

Гузо́к, зка́, *м.* Небольшой вол с малыми рогами. КС. 1898. VII. 44.

Гузува́ти, зу́ю, єш, *гл.* Мешкать. Мнж. 178.

Гузя́! *меж.*=**Гудзя́.** Вх. Лем. 476.

I. Гук, *меж.* Подражание сильному звуку.

II. Гук, ку, *м.* 1) Звук. *Тишу не чути, а гук чути.* Ком. Р. II 27. *Рай цілий радости і пекло мук, пісні слав'янські, голос з того світа, невідомий од серця і до серця гук.* Петренко (Юж.-р. Зб. А. Метл 40). 2) Крик, гул, шум, стук, грохот. Мкр. Г. 48. *Ой гук, мати, гук, де козаки п'ють.* Мет. 449. *Братчики з веселим гуком підняли діжки з медом та горілкою.* К. ЧР. 282 *Щось гукне: «Химо, Химо!»—та й пійде гук по темному бору, аж лунає.* МВ. II. 65. *У неділю гуки по селу: Карадіч дочку оддає.* Федьк. *Настя розчахнула двері з гуком.* МВ. II. 46. *Гук з замкової гармати.* Стор. МПр. 73. 3) Небольшой водопад, порог на реке. Шух. I. 6. 4) Трубка волынки. О. 1862. V. Кух. 37, 34. *Гуде як гук.* Ном. № 13895. 5) Птица. а)=**Гу́кало.** Вх. Пч. II. 8. б)=**Гука́рня.** Вх. Лем. 406. в) Насек. Scarabaeus stercorarius. Вх. Пч. I. 7. См. **Гу́ком.** Ум. (кроме 1 и 2 знач.) **Гучо́к.** Вх. Лем. 406.

Гу́кало, ла, *с.* Птица=**Бугай.** Ardea stellaris. Вх. Пч. I. 16. II. 8.

Гуканина, ни, *ж.* Крики, окликания.

Гука́ння, ня, *с.* Крик, окликание, зов.

Гука́рня, ні, *ж.*=**Пу́гач.** Bubo maximus. Вх. Лем. 406.

Гука́ти, ка́ю, єш, *гл.* 1) Издавать сильный звук, громко кричать, призывать кого. *Заголосить, як та мати, голосна гармата. Гукатиме-кричатиме не одну годину.* Шевч. 450. *Через греблю повалили, гукають, співають.* Шевч. 189. *Як гукають, так і одгукуються.* Ном. № 7127. *До могили припала, матусеньки гукала.* Мет. 277. *Гукає на його. *Гукнув на наймички, аби винесли вино.* Черемш. «Верх.». 2) Толкать. Шух. I. 176. 3) Оплодотворять (свинью). *Кнорос... гукає льоху, а тота від того упороситься.* Шух. I. 212.

Гука́тися, ка́юся, єшся, *гл.* Случаться, совокупляться. Вх. Уг. 234.

Гу́кля, лі, *ж.* Распутная, гулящая женщина. Желех.; блудница. Вх. Зн. 12.

Гукну́ти, кну́, не́ш, *гл.* Однокр. в. от *гл.* **гука́ти.** *Як стукне, так и гукне.* Ном. № 7128. *Гукнув: здоров, дядьку!* Рудч. Ск. II. 80. *Загомонять самопали, гукнуть гаківниці.* Шевч. 450.

Гу́ком, *нар.* 1) Много. *Дід бабу дрюком: йому меду гуком.* Ном. № 13968. *Гуком бараболі.* Грин. III. 556. *Тепер у мене гуком свиней.* Г. Барв. 420. *2) Голосом, криком. *Викликає козак дівку не гуком, а свистом.* Пир. у., Кононівка.

Гуко́ну́ти, ну, неш, *гл.* То же, что и **гукну́ти,** но с силой. *Грізно гуконув Грицько.* Мир. Пов. I. 116. *А чоловік з борозни: «а куди?»—як гуконе!* Драг. 15. *Гуконула гаківниця.* Мир. ХРВ 126.

Гукотія, тії, гукотня́, ні, *ж.*=**Гуканина.** Желех.

Гу́ку! *меж.*=**I. Гук.** Ном. № 12514.

Гу́лавий, а, е. Сумасшедший. Желех.

I. Гу́лий, а, е=**Гу́лий.**

II. Гу́лий, лого, *м.* Птица: красношейка. Вх. Пч. II. 12.

Гули́ти, лю́, ли́ш, *гл.* Соблазнять обманчивыми обещаниями, дурачить обещаниями, *манить. *А ти все гулила, що він хлібця нам принесе.* Федьк. III. 161. *За вечерею бояре дружечок гулили: подавали їм почесну, а сами ковтали, або*

з рук їх яку небудь страву виривали. Мкр. Н. 35.

Гу́лиця, ці, *ж.*=**Ву́лиця.** Грин. III. 128, 72, 341. К. Дзв. 173. *А на нашій гулиці усе хлопці молодці.* Грин. III. 99. Ум. **Гу́лонька, гу́лочка.** *Вийди, доню, на гулоньку.* Чуб. V. 651. *За дудочку да й на гулочку.* Грин. III. 99.

I. Гу́лі, *меж.* Употребляется для призыва голубей. *Гулі, гулі, голуби, ви летіте сюди!* Чуб. III. 192.

II. Гу́лі. 1) Употребляется как глагол: гулять. *Не плач, дитинко, гулі підемо. Що на нашій та гулиці все гулі та гулі.* Грин. III. 72. 2) Употребляется как существительное: гулянье, бесдействие. *Гулі не одного в лапті обули.* Ном. № 12559. ***Гу́лі пра́вити.** Бездельничать. Пир. у., Конон.

Гу́лонька, гу́лочка, ки, *ж.* Ум. от **гу́лиця.**

Гу́ль! *меж.*=**I Гу́лі.**

Гу́льба́, би́, *ж.* Кутеж, пир, пирушка, собрание гостей. *Об Різдві їх заручили. Гостей-гостей наїхало!.. Гульба точилась до самого світу.* МВ. (О. 1862. III. 49).

Гу́льбини, бин, *ж. мн.* Гулянье, собрание для забав, веселого препровождения времени. *Там гульбини тоді були: зібрались родичі і чужі добрі люде і веселились собі.* Новомоск. у.

Гу́льбище, ща, *с.* Место гуляний, увеселительных собраний, гульбище. *Було гульбище на високій могилі... Посходять було на ту могилу, балакають, у карти грають, співають.* ЗОЮР. I. 280. *У нас над річкою є ліс; в тім лісі лощина, де колись було гульбище,—пани гуляли.* ХС. IV. 27.

Гу́льбощі, щів, *ж. мн.* Гулянье, веселье, кутеж. *Не втомлена гульбощами, горем не перемучена, ясна була собі, як тихеє літо.* МВ. II. 83.

Гульві́са, си, *м.* Гуляка, повеса, шалопай. К. ЧР. 130. Котл. Ен. I. 33. Чуб. I. 245. *А з яру та лісу, з собаками та псарями, їде пан гульвіса.* Шевч. 472.

Гульк, *меж.* Глядь, вдруг, внезапно, шасть. Грин. II. 226. *Гульк назад—аж стоїть поруч чортяка.* Рудч. Ск. I. 63. *Аж гульк! зіма впала.* Шевч. 81. *Аж гульк—і в город причвалав.* Котл. Ен. I. 15. *А та собака між жидівське військо —гульк.* Грин. II. 223.

Гу́лька, ки, *ж.* Развлечение, гуляние, безделие. *А я з гульки додомоньку—єсть де відпочити.* Гол. I. 128. Чаще во *мн. ч. Не ходив ти за волами, але сь ходив за гульками.* Гол. III. 82. *Ти все в питки та все в гульки, а об смерти нема й думки.* Грин. III. 144.

Гу́лькнути, кну, неш, *гл.* Юркнуть, нырнуть, внезапно появиться. *Та і гульнув у воду. Пора, бач, гулькнула не та.* О. 1861. II. 176. 2) Кинуться, броситься, хлынуть. Угор. 3) Крикнуть, хрюкнуть. Угор.

Гу́льма́, *нар.,* употребляемое тавтологически для усиления значения **гуля́ти.** *Оттак цілісінький день гульма гуляє.* Лубен. у.

Гульну́ти, ну́, не́ш, одн. в. от *гл.* **гуля́ти.** *Хотілось таки на святий празник гульнуть.* Стор. МПр. 153.

Гульня́, ні, *ж.* 1) Гулянье, развлечение, забава. *Ні гульня, ні робота.* Ном. № 10911. *Без його і гульня не гульня.* Шевч. 303. 2) Кутеж. К. ЧР. 88.

Гульта́й, гульта́йський и пр.= **Гультя́й, гультя́йський** и пр.

***Гу́льтики, ків,** *м. мн.* Кальсоны. *Вояки розкошували, лежучи на сонці в одних сорочках і гультиках.* М. Садовський. «Спомини».

Гультіпа́ка, ки, *м.* 1) Голь, бедняк, оборвыш (вследствие разгула). *Ви не які-небудь бурлаки, гультіпаки, а січовики.* Стор. II. 277. 2) Повеса, кутила, гуляка.

Гультя́їще, ща, *м.* Ув. от **гультя́й.**

Гультя́й тяя́, *м.* 1) Гуляка, кутила, лентяй, повеса. *Приймак-гультяй не хоче робити, бере люльку у кишеню, йде до коршми пити.* Чуб. III. 127. Ув. **Гультя́їще.** *Великий гультяїще.* Лукаш. 127. *2) Грабитель, разбойник; бандит. *Мабуть якісь гультаї на безборонних та ще сплячих людей напали.* Лепкий.

Гультя́йка, ки, *ж.* Женщина-гуляка, лентяйка. Ум. **Гультя́йночка.** *Моя дочка гультяйночка, дома не ночує.* Нп.

Гультя́йство, ва, *с.* 1) Праздность, лентяйничанье, повесничество. *І який буде лад з твого гультяйства?* 2) *Соб.* Лентяи, кутилы, повесы. *Он зібралось усе наше гультяйство.*

Гультя́йський, а, е. Принадлежащий, свойственный лентяю, повесе, кутиле. *З гультяя гультяйська й робота.*

Гультяюва́ти, тяю́ю, єш, *гл.* Кутить, повесничать, бездельничать, бродяжничать. *Ґрунт продам, а сам піду гультяювати.* НВолын. у.

Гулю́кати, каю, єш, *гл*—**на ко́го.** Кричать на кого, бранить кого. Желех.

Гулюма́ха, хи, *ж.* Большая шишка. Лохв. у.

Гу́ля, лі, *ж.* 1) Детск. голубь. О. 1861. VIII. 8. Чаще во *мн. ч. Прилетіли гулі та й сіли на люлі; а ви, гулі, не гудіть...* ХС. II. 195. 2)=**Сич.** Вх. Лем. 406. 3)=**Гу́ля.**

Гу́ля́-гуч! *меж.* Крик, которым гонят гусей. Вх. Лем. 406.

Гуля́й-городи́на, ни, *ж.* Подвижная деревянная башня (для военных надобностей).

Гуля́ка, ки, *м* и *ж.* 1) Кутило, гуляка. К. ЧР. 353. *Де ж ти тепер, моя мила, що ти мене знарядила п'яницею-бурлакою і ледащом-гулякою.* Чуб. № 1061. 2) *Ж.* Правая **чепі́га.** Прил. у.

Гуля́кати, каю, єш, *гл.* Кричать. Вх. Уг. 234.

Гуля́льня, ні, *ж.*=**Гу́льбище.** *Він був на гуляльні з нами; там було багато парубків і дівчат.* Екатериносл. у.

Гу́ля́нка, ки, *ж.* 1) Гуляние, развлечение, забава. *Пусти дочку на гулянки.* Чуб. V. 170. *Посходяться де на гулянку під неділю або під свято.* Мир. ХРВ 87. 2) Свободное от занятий время Употребляется в выражениях: **На гуля́нках, гуля́нками.** *Нехай колись на гулянках (гулянками) зроблю.* 3) В заборе из вертикально стоящих досок: промежуток, оставляемый между досками. Лубен. у. Ум. **Гуля́нонька, гуля́ночка.** *Перебрела дві річеньки, а Дунаю ніт, та забула гуляноньки, а роскоші ніт.* Мил. 135.

Гуля́ння, ня, *с.* Гуляние, веселие, развлечение. *А без мого миленького гуляння немає.* Мет. 5. *Моя дочка на гулянню, іди подивися.* Чуб. Ум. **Гуля́нячко.** Грин. III. 256. *Ой жаль мені коханнячка, дівоцького гуляннячка.* Мет. 76.

Гуля́ночка, ки, *ж.* Ум. от **гу́ля́нка.**

Гуля́ти, ля́ю, єш, *гл.* 1) Гулять, расхаживать, ходить, ездить где-либо. *От котик і довідався, що царь з дочкою гулятиме біля річки.* Рудч. Ск. *По садочку я гуляю, товариша викликаю.* Мет. 69. *В тій галері од пристані далеко одпускали, Чорним морем далеко гуляли.* Дума. *Вітер віє повіває, по полю гуляє.* Шевч. 8. *А думка край світа по хмарі гуля.* Шевч. 9. *Ревуть ляхи, а поставець по столу гуляє.* Шевч. 2) Кутить, веселиться, гулять, развлекаться, пировать. *От знов грошей доволі; знов коваль п'є та гуляє.* Рудч. Ск. I. 65. *Гуляй, дитино, поки твоя година.* Ном. *Козацьтво гуляє, байрак гомонить.* Шевч. **Гу́льма гуля́ти.** Гулять напропалую. 3) Быть праздным. *Козак—душа правдивая, сорочки́ не має—коли не п'є, так нужу б'є, а все не гуляє.* Ном. № 769. *Роби, не лежи, не гуляй!—сам бог сказав.* Рудч. Ск. I. 178. *Шлях не гуляє,* т. е. много на нем народу. Ном. № 11390. *Щоб він, гуляючи, навчив Настусю заповідь.* Шевч. 4) Быть в гостях, развлекаться в гостях. Рудч. Ск. I. 82. *То оце вже ви й додому? гуляйте в нас іще.* Черниг. *Гуляйте!—Гуляли б, та хліба не брали* (Шутка). Ном. № 11876. 5) Играть (в различные игры). *Вони... гуляють у карти.* Рудч. Ск. I. 107. *Гуляють у тісної баби.* Рудч. Ск. I. 199. **Гуляєте в креймахи? В дамки гуляєте, чи ні?* Крим. 6) Танцовать. О. 1862. IV. 25. *Він як заграв на ту дудку, то увесь товар і я гуляли до самого вечора.* Грин. II. 82. *—**козака́, го́рлиці.** Танцовать козачка, «горлиці». *Давно у нас тільки горлиці та козака гуляли, а жили як бог приказав.* Лепкий. 7) О животных: быть в периоде случки, бегаться. *Наша корова тепер саме гуляє.* Полт. *8) Пустовать, быть незанятым. Сл. Нік. *Він у город переїхав, а хата його з того часу й гуляє.* Пир. у., Конон. ***Гуля́йте!** Подождите, повремените! Сл. Нік.

Гуля́тися, ля́юся, ешся, *гл.* 1) Играть чем. *Чи будеш ним, мов пташкою, гулятись, на ниточці прив'яжеш для дитини?* К. Іов. 92. 2) Безлично: **гуля́ється, гуля́лося,** возвр. в. от **гуля́ти 1, 2.** *Гуляй, серце дівчино, поки гуляється.* Чуб. V. 275. *Мені з своїм родом добре гуляється.* Чуб. V. 275. 3)=

Гуля́ти 2. *Лучче мені пить-гуляться та й нікого не бояться.* АД. І. 151.

Гуля́тоньки и **гуля́точки,** *неспрягаемый ум. глагол* от **гуля́ти.** *А тепер єсь у пригоді, гулятоньки годі.* Гол. І. 325

***Гуля́цький, а, е.** Разгульный, кабацкий. Херс. Нік.

Гуля́щий, а, е. 1) Праздный, свободный, нерабочий, гулевой, незанятый *Гуляща скотина. Чоловік гулящий.* Чуб. V. 672. *Прокидається такий час, шо вони й гулящі бувають і одпочинуть таки як слід.* Драг. 172. *Все теє гуляще, дак таке випещене* (О. 1862. III. 40). **Гуля́щий час.** Свободное время. *Приходь до мене гулящого часу.* Левч. 35. *А я осе гулящим часом до вас.* Левиц. І. 324. ***Гуля́щий по́хід.** Праздное, праздничное шествие. *На якій... вирізблений був гулящий похід Бакха.* Лепкий. ***Гуля́ща ді́вка.** Потаскуха. Сл. Нік. 2) Лишний, ненужный, свободный. *Оце сокира гуляща—візьми її. Гулящий кінець мотузка,* т. е. ни к чему не привязанный. Чуб. III. 99.

Гу́мен, на, *м.* Игумен. *Гумен у них був чоловік дуже побожний.* Рудч. Ск. II. 201.

Гуме́нія, нії, *ж.* Игуменья. Змиев. у.

Гуме́нний, ного, *м.* По образ. прил. Прикащик при гумне, надзирающий за работами там; сторож при гумне, гуменщик. Рудч. Ск. І. 87. Kolb. I. 68.

Гуме́нник, ка, *м.* = **Гуме́нний.** Борз. у.

Гуме́нце, ця, *с.* 1) Ум. от **гумно.** Чуб. III. 251. 2) Тонзура у католического духовенства. 3)—**попо́ве.** Раст. Tarahacum officinale Wigger. ЗЮЗО. І. 138.

***Гумкоті́ти, ко́чу́, ти́ш,** *гл.* Мурлыкать (песню). *Дід став гумкотіти (пісню).* Черемш. «Верх.».

Гумни́ще, ща, *с.* Место, на котором прежде было гумно, гумнище.

Гумно́, на́, *с.* Гумно. Гн. II. 60. Грин. III. 19. *Густо пшениці на новині, да високі стоги на гумні.* Мет. 165. Ум. **Гуме́нце.**

***Гумо́вий, а, е.** 1) Резиновый. 2) Гутаперчевый. Сл. Нік.

Гумо́ннява, ви. *ж.* Говор, шум. *Оттам десь гумонняво, аж сюди чуть.* Лебед. у.

Гу́мор, о́ру, *м.* 1) Юмор. Левиц. (Пр. 1868, 474). *2) Настроение. **В пога́ному (до́брому) гумо́рі.** В плохом (хорошем) настроении. Сл. Нік.

***Гуморист, та,** *м.* Юморист, комик. *Правда, своєї слави, як гуморист, як забавний учитель, він поки що не виправдав.* Франко. *Українські гумористи і штукарі.* Неч.-Лев.

***Гумори́стика, ки,** *ж.* Юмористика. *Як Котляревський в гумористиці народній незрівняний, так Квітка недосягнутий в ніжних образах.* Я. Гол.

Гумористи́чний, а, е. Юмористический. *Швидко почулася і українська мова, навіть між поляками, в гумористичних оповіданнях.* Левиц. І. 463.

Гуна́, ни́, *ж.*=**Луна́ 2.** Харьк.

Гуна́ти, на́ю, еш, *гл.* = **Луна́ти.** Харьк.

***Гундо́с, са,** *м.* и **гундо́ся́, си,** *общ. р.* Гнусавый, говорящий в нос. Сл. Яворн.

***Гундоси́ти, шу (сю), сиш,** *гл.* Гнусавить. *Гундосить щось собі під ніс.* Умань. Ефр.

Гундо́дза, зи, *ж.* Шишка. Черном.

Гу́нственний, а, е. Бранное: шельмовский, собачий. *Гунственна душа.* Рк. Марковича.

Гу́нство, ва, *с.* Бранное: шельмовство, собачество. Рк. Марковича.

Гуну́ти, ну́, не́ш, *гл.* 1) Дунуть, загудеть, зашуметь, крикнуть. *Як гукне,— такий вітер!* Змиев. у. *Він разом як гуне!* 2) Кинуть, броситься. *Гунем огулом на врага.* Мкр. Г. 31. *Собаки так і гунули, та вп'ять назад.* О. 1861. V. 72.

Гунцво́л, ла, *м.* Бранное: собачий сын, шельма (См. **Гу́нство).** *Кажу вам: сідайте, гунцволи!* Рудч. Ск. II. 204.

Гунцво́т, та, *м.* 1)=**Гунцво́л.** *Утік гунцвот.* Ном. № 1173. 2) *Мн.*=**Му́цик 2.** Вх. Лем. 436.

Гуньба́, би́, *ж.* Раст. Melilotus coerulea Lam. ЗЮЗО. І. 128. См. **Буркун.**

Гу́нька, ки, *ж.* 1)=**Гу́ня.** Гол. Од. 44, 75. *На тім молодці сірая гунька.* Гол. II. 59. 2) Гнусящая, говорящая в нос женщина. Черк. у.

Гу́ня, ні, *ж.* 1) Верхняя суконная

одежда, сермяга. Гол. Од. 44, 45, 75. *2) О человеке: гнусавый. Сл. Нік.

Гу́ня́вий, а, е=Гугня́вий. **Та що ви його слухаєте, отого гунявого: хіба його розбереш?* Звен. у., Пальчик. Ефр.

Гуня́ти, ня́ю, єш, *гл.*=**Гугня́вити.**

Гуп! *меж.,* выражающее глухой звук от падения и удара, глухого топота. *Як стане молотити, то все ціпом гуп, гуп!* Рудч. Ск. І. 56. *Гуп його кулаком у спину!*

Гу́палка, ки, *ж.* Игрушка: род дудки из бузины с вынутою сердцевиною для стрельбы (то же, что и **пу́калка**). Васильк. у.

Гу́пало, ла, *м.* 1)=**Гу́кало.** Вх. Пч. II. 8. I. 16. 2)—**мале́.** Пт. Ardea minuta. Вх. Пч. II. 8.

Гу́пати, паю, єш, *гл.* 1) Топать. 2) Ударять, производя глухой звук.

***Гу́пля, лі,** *ж.* Ворот (конный). Сл. Дубр.

Гу́пнути, ну, неш, *гл.* Однокр. в. от **гу́пати.** 1) Топнуть. 2) Ударить с глухим звуком. *Так і гупнув його кулаком по спині. Як гупне у двері, так вони й розлетілись.* Чуб. II. 22.

Гупоті́ти, почу́, ти́ш, *гл.* То же, что и **гу́пати,** но о действии учащенном. *Чи до нас хлопці гупотять?* Драг. 34.

Гупо́тнява, ви, с. 1) Топот. *Чую: гупотнява по дорозі,—думав, що коні бі́жать.* Новомоск. 2) Стукотня (глухими ударами).

Гур-гур, *меж.* Звукоподражание грохоту. *Гур-гур-гур! щось страшно загуркотіло,* (їдучи) *по-під вікнами, й стихло.* Левиц. Пов. 317. *А тут грім помаленьку: гур-гур-гур!* О. 1862. V. 80. У М. Вовчка о рассыпавшихся бусах. *Як ірвоне з себе коралі дорогі—геть одкинула,—тільки вони гур-гур, роскотилися.* МВ. II. 160.

Гу́ра, ри, *ж.* Масса, гурьба. *Печені разної три гури.* Котл. Ен. V. 14. *Купа й гура і три оберемки.* Ном. № 7684.

***Гурага́н, ну,** *м.* Ураган. *Від 5 год. ранку шибаючи собою по всіх усюдах, як по пустині гураган.* Лепкий.

Гурака́, *нар.* Подняв руки вверх (ловить, напр., мяч, брошенный вертикально вверх). *Гурака хватає гилку.* Радом. у.

Гура́льник, ка, *м.* 1) Работник на винокурне. Левч. 135. *2) Винокур. Сл. Нік.

***Гура́льництво, ва,** с. Винокурение. Сл. Нік.

Гура́льня, ні, *ж.*=**Ґура́льня.** Нож. № 11659.

Гу́рба, би, *ж.*=**Юрба́.** Вх. Зн. 12.

Гурготі́ти, гочу́, ти́ш, *гл.*=**Гуркоті́ти.** *Гурготить, стукотить, штирі коні біжить* (Колесо). Чуб. I. 310.

Гургу́ц, *меж.* для выражения звука от падения. *Як перескакував уже, гургуц!—каже.* Ном. № 13663.

Гурда́, ди́, *ж.* 1)=**Вурда́ 1.** Сим. 77. 2)=**Вурда́ 2.** Вх. Зн. 8.

Гу́ркало, ла, с. 1)=**Гуркоті́й.** Вх. Зн. 12. 2) Домовой. Вх. Зн. 12. Желех. 3) Детская игрушка: род погремушки на нитке. Мнж. 178. 4) Маленький водопад. Желех. 5)=**Суре́ля.** *Одкидав сурелі* (або **гу́ркала**). Ном. № 10879.

Гу́ркати, каю, єш, *гл.* 1) Стучать, грохотать. *Прибіг він до хати, став у двері гуркать.* Рудч. Ск. I. 170. *Дощечка густиме та гуркатиме.* Чуб. III. 99. *Гуркали дверима.* Левиц. Пов. 167. См. **Грю́кати.** 2) О доении: сразу выжимать молоко из всего вымени. *Вівчар... ловить* (вівцю) *за дійки і уперед їх продоює пальцями; потім гуркає рукою відразу з цілої икри.* Шух. I. 193. 3) Ворковать. *Голуб гуркат.* Вх. Лем. 406.

Гу́ркіт, коту, *м.* Стук, грохот. Желех. *У млині такі гуркоти, туркоти, що не дай господи.* ЕЗ. V. 197.

Гу́ркнути, ну, неш, *гл.* Однокр. в. от **гу́ркати.** 1) Стукнуть, грохнуть. *Ганна гуркнула дверми, аж вікна задзвеніли.* Левиц. I. 54. См. **Грю́кнути.** 2) Крикнуть басом. *Чого ти кричиш на мене?—гуркнув він басом.* Левиц. Пов. 59.

Гурко́та́, ти, *ж.* 1)=**Гу́ркіт.** 2) Мурлыкание. *А на кота—гуркота, а на діти—дрімота.* Мет. 3.

Гуркота́ти, кочу́, чиш, *гл.* 1) Грохотать, стучать. 2) Ворковать. *Ой ну люлі, люлі! налетіли гулі, стали гуркота́ти, що дитині дати.* Детск. песня. *Ой голуб гуде, голубка гуркоче.* Чуб. V. 280.

Гуркоті́й, тія́, *м.* Стучащий, неспокойный человек. Рк. Левиц.

***Гуркоті́ння, ня,** *с.* Грохотание, стук, стучание.

Гуркоті́ти, кочу́, ти́ш, *гл.*=**Гуркота́ти 1.** Грин. III. 673. *Стукотить, гуркотить, як сто коней біжить* (Загадка: **грім).** Ном., стр. 291, № 47. *На горищі шось стука та гуркотить.* Мнж. 130. *За громом громи гуркотять.* Греб. 374.

Гуркотли́вець, вця, *м.* Лесной голубь, дикий, сизый голубь, Columba oenas. Вх. Пч. II. 9.

Гуркотли́вий, а, е. 1) Производящий стук, грохот, грохочущий. 2) Воркующий.

Гуркотли́вочка, ки, *ж.* Ласкат.: воркующая. *Чи забула, голубонько-гуркотливочко, чого бігла сюди?* МВ. II. 114.

Гуркотне́ча, чі, *ж.* Сильный стук, стукотня, грохот. *Там таку гуркотнечу підняли, що страх!*

Гуркотня́, ні и **гурко́тнява, ви,** *ж.*= **Гуркотне́ча.** Черк. у.

Гу́рма, ми, *ж.* Толпа. *За нею хлопці гурмою ходять.* Чуб. V. 215. См. **Юрма.**

Гурма́н, на́, *м.* 1)=**Гу́ска 2.** Желех. *2) Гурман.

Гурма́нка, ки, *ж.* 1) Большой комок овечьего сыру. Желех. Вх. Зн. 12. 2)=**Гу́ска 2.** Желех.

Гурмано́м, *нар.* Кучей, толпой. Желех.

Гу́рмом, *нар.* Толпой, гурьбой. *А ззаду йшли під бунчуком червоним татари гурмом.* К. МБ. XI. 154.

Гуро́к, рка́, *м.* = **Огіро́к.** Ном. № 6660. Маркев. 153. Ум. **Гуро́чок.** *Повна як гурочок.* МВ. I. 8.

Гуро́чковий, а, е. Одна из разновидностей зеленого цвета (о материи), *огуречный. *Який очіпок до лиця: чи гурочковий, чи кумачевий, чи квітчастий.* Г. Барв. 338.

Гуррука́н, ну, *м.* Ураган. *І мов той гурруканширококрилий я мчусь.* К. МБ. XI. 144. *Тучі, що вітрами гонить-крутить гурруканлетучий.* К. МБ. XI. 142.

Гурт, та́, *м.* 1) Стадо (о скоте). *По сусідству чужі гурти і отари скрізь паслись.* Стор. II. 8. 2) О людях: толпа, собрание, общество, компания. *Женуть гуртами християн у колізей.* Шевч. 613. *У гурті, то й смерть не страшна.* Ном. № 10721. *У гурті каша істься.* Ном. № 10731. *Просимо до гурту.* МВ. (О. 1862. III. 57). *3) Среда, согласие (сектантское). *В нашому гурті він сам переінакшиться. Ми і вчителя оберемо із свого гурту.* Крим. **Тай старовіри не всі однакові: у них є гурти, що вірують не по однаковому. А Петро пристав до такого гурту, де не вірують у матер божу.* Крим. *4) Согласие, сообщество, кооперация. *Нема святого гурту.* Ів. Тобіл. *Святався гурт.* Ів. Тобіл. 5) О неодушевленных предметах: группа. *Кожну зірку нарізно не запримітиш, а хиба тільки цілий гурт їх.* Ком. Р. І. 50. 6) **В гурт, до гу́рту.** В одно место, вместе. *Вовк, медвідь і кабан зібрались у гурт.* Рудч. Ск. І. 22. *Проциндрив Солопій горох і просвистав, а за горохом в гурт і жито, і пшеницю.* Г Арт. (О. 1861. III. 96). *Ходім же до гурту.* Стор. II. 21. 7) **За гурт.** Вместе. *Бувайте здорові! промовив усім нам за гурт.* МВ. II. 132. 8) **Гурт на гурт.** Всего-на-всего. *Скільки зір гурт на гурт усіх,—цьому ще ніхто й рахуби не склав.* Ком. Р. І. 49. 9) **Продава́ти на гурт.** Продавать оптом. Сумск. у. *10) **З на́шого гу́рту.** Кроме прямого значения, еще: из нашей среды, из нашего круга. Сл. Нік. Ум. **Гурто́к.** Ном. № 10733.

Гурт, *нар.* Много. Употребляется преимущественно с отрицанием: **не.** *Не гурт у мене грошей: так там який карбованець лишився. Та й дичини було не гурт-то потраплю піймати.* Левиц. І. 122. *2) **Не гурт.** Не слишком, не очень-то. *Спасибі вам! Не гурт за що.* Крим. *3) Не много, не с кем. *В його не гурт із ким орати: сам, а жінка померла.* Крим.

Гуртівни́к, ка́, *м.* Оптовый торговец. Шух. І. 271. Желех.

Гуртобра́нець, нця, *м.*=**Гуртопра́в.** *По-за гаєм, гаєм, гаєм зелененьким там стояли гуртобранці з своїми гуртами.* Нп. Александров. у.

Гуртови́й, а́, е́. 1) Совместный, общий, коллективный. *Святилась гуртова робота та чортова з'їжа.* Ном. № 10733. 2) Оптовый. *Гуртовий продаж.* 3) Незаконнорожденный (в насмешку) *Чий*

це хлопець?—Це гуртовий Терешко. Гуртові діти.

Гурто́к, тка́, м. Ум. от **гурт.**

Гурто́м, *нар.* 1) Совместно, общими силами. *Гуртом заспівали.* Шевч. 61. *Піймали щуку молодці, та в шаплиці гуртом до суду притаскали.* Гліб. 2) Оптом. *Купуйте все гуртом.*

Гуртопра́в, ва, *м.* Гуртовщик, пастух, гонящий **гурт.** **Там стояли гуртоправи з своїми гуртами, а між ними сам хазяїн...* Пир. у., Конон.

Гуртопра́вця, ці *и **гуртопра́вець, ця,** *м.*=**Гуртопра́в.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн. **Ой ви хлопці-гуртоправці, ви послухайте мене та займайте сірих волів, гоніть на Ростів.* Пир. у., Конон.

Гуртува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Соединять, собирать вместе, в одно общество, собрание, в одну толпу. Желех.

Гурча́ння, ня, *с.* Гудение, журчание.

Гурча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* 1) Гудеть, журчать. *Де взялися бурі й вітри,—і стучать, і гурчать.* Лукаш. 81. *Дощ гурчить.* МВ. II. 187. 2) Ворковать. *На церкві голуб гурче.* Гол. IV. 438. 3) Рычать. *Іди у ліс, будеш медведьом та й будеш гурчати, поки світа.* Гн. I. 69. 4) О свинье: иметь случку. Угор.

Гуса́к, ка́, *м.* 1) Гусь-самец. *Гусак гуску кличе.* Нп. 2) Язык, дыхательное горло и легкие, вместе взятые (термин мясников), ливер. *Телячий гусак.* 3) Ножная длинная колодка, в которую заковывают несколько человек. Ум. **Гусачо́к.**

Гусако́вий, а, е. Относящийся, принадлежащий **гусак'у** **1.** *Гусакове пір'я.*

Гуса́р, ра, *м.* 1) Гусар. Чуб. V. 426. **Чорна хмара встала, та тож не хмара—молоді гусари—попереду їдуть генорали, а позаду б'ють у барабани.* Пир. у., Конон. 2) Род танца. Ум. **Гуса́рик.** Чуб. V. 716. 3) **Гуса́ри на ко́ні.** Род детской игры. Ив. 31.

Гуса́рин, на, *м.* Гусар. *Не вернувся із походу гусарин-москаль.* Шевч. 487.

Гуса́рка, ки, *ж.* 1) Жена гусара. Шевч. 487. 2) Род теплой женской кофты. Славяносерб. у.

Гуса́рський, а, е. Гусарский. Левиц. Пов. 147.

Гуса́рь, ря, *м.*=**Гуса́р 2.** *Після сіх другі стругали гусаря.* Мкр. Н. 30

Гусачо́к, чка́, *м.* Ум. от **гуса́к.**

Гу́саш, ша, *м.*=**Сороки́вець.** Желех. Гол. III. 431.

Гу́севки, вок, *ж. мн.* Гусельки. Гол. II. 57. АД. I. 36.

Гусевни́ця, ці, *ж.* Место, где хранят гусли. *Гусовки шмарьте до гусевниці.* Гол. II. 57.

Гу́сельниця, ці, *ж.* Гусеница. Вх. Пч. I. 6.

Гу́сельня, ні, *ж.*=**Гу́сельниця.** Подольск. г.

Гу́се́ниця, ці, *ж.*=**Гу́сельниця.**

Гу́сень, ні, *ж. соб.* Гусеницы. *Сарана окрила ввесь Єгипет, налізло гусені у поле.* К. Псал. 241. *Одколи як тепло вже стало, а гусені нема, черви зовсім так мало.* Греб. 365.

Гусеня́, ня́ти, *с.* Гусенок. *Гуси-гуси, гусенята, візьміть мене на крилята.* Рудч. Ск. Ум. **Гусеня́тко, гусеня́точко, гусеня́тонько, *гуся́, гу́ся́тко.**

Гу́си. См. **Гусь.**

Гуси́мець, мця, *м.* Раст. Arabis Thaliana. Вх. Пч. II. 29.

Гуси́нець, нця, *м.* Раст. Gagea pusilla Schult. ЗЮЗО. I. 123. См. **Гу́ся́тник.**

Гу́сівки, вок, *ж. мн.*=**Гу́севки.** *На гусівках грає.* АД. I. 38.

Гу́сій, я, є=**Гу́сячий. Гу́ся трава́.** Раст. = **Спори́ш,** Polygonum aviculare L. Вх. Уг. 234.

***Гуси́й, ія́,** *м.* Пастух гусей. *Від обори, спізнившись, поспішав один серед пустки маленький гусій.* Коцюб.

Гусі́р, ра, *м.*=**Гуся́р.** Вх. Пч. I. 14.

Гу́ска, ки, *ж.* 1) Самка гуся, гусыня. Ном. № 4116. *А щоб тебе гуска вбрикнула.* Ном. 2) Соль в столбике, ступка соли. МУЕ. I. 98. *Гуска соли.* Шух. I. 101. 3) Род печенья. *Попекли свахи гуски.* О. 1862. IV. 34 (Нп.). *На тарілку кладе чарку горівки і гуску або колач.* Грин. III. 506. 4) *Мн.* Раст.: Nymphaea alba L. ЗЮЗО. I. 129. См. **Лата́ття.** Ум. **Гу́сонька, гу́сочка.** *Наробляють невеличких калачиків довгих (гусочки).* О. 1862. IV. 13.

Гу́сла и **гу́слі, сел,** *ж. мн.* 1) Гусли *Ой ти, Давиде, свої гусла стрій!* Чуб. III. 384. *На гуслі грає, красно співає.* Чуб. III. 274. 2) Скрипка. Вх. Уг. 234. В свадебной песне: *Гусла гудуть, до*

двора йдуть. Наряжайся, дівко Марусю, бо возьмуть тебе. Мил. Св. 35. *Гусла загули... Гуляє князь, гуляють гості, ревуть палати на помості.* Шевч. 331. Ум. **Гу́сленьки.** Грин. III. 473, **гу́слоньки, гу́совки.** *Та все стиха у гуслоньки грає.* Мет. 260. *Гусовки шмарьте до гусевниці.* АД. I. 37.

Гу́слянка, ки, *ж.* Сладкое молоко, сваренное, а потом окисшее. Гн. II. 221. Шух. I. 141, 109. См. **Ря́жанка.** ЕЗ. V. 43.

Гусля́р, ра́, *м.* Играющий на гуслях, гусляр.

Гусля́ти, ля́ю, єш, *гл.* Играть на скрипке. Угор.

Гусни́к, ка́, *м.* Гусятня, гусиный хлев.

Гу́снути, ну, неш, *гл.* Сгущаться, делаться гуще. *А глина все гусне, гусне.* Канев. у. *Кров у жилах гусне, холодіє.* К. МБ XII. 266.

Гу́совки, вок, *ж. мн.* Ум. от **гу́сла.**

Гу́сонька, ки, *ж.* Ум. от **гусь, гу́ска.**

Гу́сочка, ки, *ж.* Ум. от **гусь, гу́ска.**

Гу́ствина, ни, *ж.* Чаща, густой лес, заросль.

***Густе́нько,** *нар.* Довольно много, изрядно. *І полювання в нас є і ще й густенько в нас є таких охотників.* Крим.

Густи́, ду́, де́ш, *гл.* 1) Гудеть. *Грім гуде.* Ном. № 7215. *Аж земля гула під ногами.* Левиц. I. 378. *Голосно й жалібно гув новий дзвін.* Левиц. I. 388. *Дощечка густиме та гуркатиме.* Чуб. III. 99. *Шумить, гуде вітер по дуброві.* Лукаш. 70. 2) О насекомых: жужжать. *Бджоли гудуть. Жук летить і гуде.* 3) О голубях: ворковать. *Ой у лісі на горісі три голубоньки гуде.* Мет. 89. Также о крике и иных птиц: *Припутень гув.* Св. Л. 211. *Гуде сумно одуд.* Мир. Пов. II. 120. 4) Говорить разом многим так, что голоса сливаются в один общий гул. *Гула козацька рада.* Щог. Сл. 33. 5) **У кише́ні гуде́.** Пусто в кармане, в кармане свистит. Ном. № 1485.

Густи́й, а́, е́. 1) Густой, частый, плотный. *Хилітеся та густії лози.* Мет. 24. *Густа каша дітей не розгонить.* Ном. *Густий гребінець. Густий гай.* Мет 66. *Густий, як патока. Густеє покривало.* 2) Плотный, сильный. *Густий віл.* Каменец. у. *Де густа рука, не треба і дрюка.* Ном. № 7361. *Густа земля.* 3) Многолюдный. *Базарь густий, як ярмарок.* Г. Барв. 401. 4) Обильный (об урожае). *Врожай того літа не густий удався.* Мир. Пов. I. 111 *5) О настойке: крепкий. *Не наливай йому такого густого чаю.* Крим. Ум. **Густе́нький, густе́сенький.**

Густиня́, ні́, *ж.* Густота.

Густи́рька, ки, *ж.* Род рыбы. Александровск. у. (Стрижевск.).

Густи́ти, гущу́, сти́ш, *гл.* Сгущать, делать гуще, плотнее. Вх. Лем. 406.

Гу́стість, тости, *ж.* Густота. Желех.

Густі́ти, ті́ю, єш, густі́йшати и **густі́шати, шаю, єш,** *гл.* Густеть. О. 1862. III. 33. *Ліс не густішав. Молоко густійшає.*

Гу́сто, *нар.* 1) Густо. *Де густо, там не пусто.* Ном. № 1368. *Густо замісила тісто.* 2) Обильно. *Густо сльози ллються.* Млак. 50. 3) Во множестве, много. *Манастирь весь богомольці густо обступили.* Млак. 46. *Людей було не дуже густо.* 4) Часто. *Густо дивиться, та рідко бачить.* Ном. № 6608. **Ча́сто й гу́сто.** Очень часто. *Моя мати часто й густо плаче за мною.* Чуб. I. 250. *Таких парубків часто й густо можна зустріти по наших хуторах та селах.* Мир. ХРВ. 4. 5)—**дзвони́ти.** Звонить во все колокола. *Як вийшла вона слідом за попадею, то вже густо дзвонили, аж стара дзвініця хиталась.* Г. Барв. 158. *6) О настойке: крепко. *Ви який чай любите? Чи густо, чи ні?* Крим. Ум. **Густе́нько, густе́сенько.**

Густоволо́сий, а, е. С густыми волосами. Желех.

Густоли́стий, а, е. С густой листвой. Желех.

Гу́стрик, ка, *м.* Кукиш. Борз. у.

I. Гусь, *меж.* Призыв для гусей. Kolb. I. 66. Также: **гусь-на́.** Вх. Уг. 234.

II. Гусь, сі, *ж.* 1) Гусыня. *Аж там пливе гусь: Помагай-біг, біла гусь!* Лукаш. 142. *Мудрий мудрець гуссю ореть* (Загадка: письмо). Ном., стр. 303, № 473. Чаще употребляется во *мн. ч.:* **гу́си**—гуси, самки и самцы. *Чи то гуси кричать, чи лебеді ячать.* Макс. (1834). 5. 2) *Мн.* **гу́си.** Род игры. КС. 1887. VI. 482; Ив. 58. 3) **Гусе́й підпуска́ти.** Врать, пускать сплетню. Ном. № 13821

Ум. **Гу́сонька.** *Всі гусоньки на став полетіли.* Грин. III. 628.

Гу́сю, *меж.*=**І. Гусь.** Вх. Лем. 406. «*Гусю-гусю, додому!*». Из нар. детской игры.

Гуся́, ся́ти, *с.*=**Гусеня́.** Ном. № 3411. **А я тее дівча люблю, що біле як гуся.* Коломийка. Пирят. у., Конон.

Гуся-на́! *меж.*=**І. Гусь.** Вх. Уг. 250.

Гуся́р, ра́, *м.* 1) Гусь-гермофродит. ЕЗ. V. 173. 2)=**Гуся́тник 1.** Вх. Лем. 406.

Гуся́та, ся́т, *с. мн.* 1) *Мн. ч.* от **гуся́.** 2) Накожная болезнь.

Гуся́тина, ни, *ж.* Гусиное мясо, гусятина. *Снідання дає—все гусятину.* Чуб. III. 403.

***Гуся́тко, ка,** *с.*=**Гусеня́.** Пирят. у., Конон.

Гуся́тник, ка, *м.* Пастух гусей. Желех.; Вх. Зн. 12. 2)=**Гу́сник.** Св. Л. 27. 3)=**Гуся́тниця.** Киев. 4) Раст.: а) Gagea pusilla Schult. ЗЮЗО. I. 123. б) Potentilla Anserina L. ЗЮЗО. I. 132. в) Желтый птицемлечник, гусиный лук, Gagea lutea. Константиногр. у.

Гуся́тниця, ці, *ж.* Род большой глиняной кастрюли. Вас. 181.

Гу́сячий, а, е. Гусиный, гусячий. *Беруть кістку з гусячого крила.* Чуб. III. 99.

Гуся́чка, ки, *ж.* 1) Гусиный помет. Вх. Лем. 406. 2) Раст. Potentilla anserina. Вх. Лем. 406.

Гу́та, ти, *ж.* Стекольный завод. *Палас, як у гуті.* Ном. № 14045.

Гу́тисько, ка, гути́ще, ща, *с.* Место, где был стекольный завод. Желех.

Гути́ння, ня, *с.* Крик тетерева, токованье. Шух. I. 238.

Гу́тір, торі, *ж.* Разговор, беседа. Мкр. Н. 8. *Всяку гутір піддобряла, мов медком, словами.* Мкр. Н. 22.

Гу́тірка, ки, *ж.* 1)=**Гу́тір.** Г. Барв. 201. 446. *2) Манера говорить. *Діду Сятенко, чого ви так кричите?—Та то в мене гутірка така, хлопче.* Пир. у., Конон.

Гути́ти, чу́, ти́ш, *гл.* 1) Шуметь, гудеть, шипеть. Желех.; Вх. Зн. 12. 2) О тетереве: кричать, токовать. Шух. I. 238.

Гутни́к, ка́, *м.* Мастер на стекольном заводе.

Гу́торити, рю, риш, *гл.* Разговаривать. К. ЧР. 47. *Годі вже вам гуторить про свої смутки.* К. ЧР. 33. *На нашому хуторі по нашому й гутори.* Посл. *Зібрались три дівчини на Різдво, гуторять собі.* Грин. I. 284.

Гутю́! То же, что и **тю,** крик на волка. Звенигор. у. *Не раз, не два псами цьвали, гутю, гутю викликали.* Грин. III. 238.

Гухна́ль, ля́, *м.*=**Ухна́ль.**

Гуц-гу́ці, гуць-гу́ці! *меж.* для выражения подпрыгивания. Ном. № 9259 (преимущественно о подбрасываемом ребенке).

Гу́цати, цаю, єш, *гл.* Подкидывать на руках дитя. Ном. № 9259.

***Гу́цнути, ну, неш,** *гл.* Упасть со стуком. *Хлопці одразу замовкли і, хто стояв, весело гуцнули на коліна.* С. Васильч.

***Гу́цнутися, нуся, шся,** *гл.* Удариться со стуком. *Заскреготів зубами, гуцнувся боком об нари.* А. Тесл.

Гу́цу́л, ла, *м.* Гуцул, житель **Гуцу́льщини.** Ном. № 4694.

Гуцулія, лії, *ж.* 1)=**Гуцу́льщина.** Желех. *2) *Соб.* Население **Гуцу́льщини.** *Гуцулія п'яна не знає робити, іно їсти, пити та в коршмі сидіти.* Коцюб.

Гуцу́лка, ки, *ж.* 1) Жительница **Гуцу́льщини.** Желех. 2) Род народной песни, напева. Желех.

Гуцу́лок, лка, *м.* Маленькая гуцульская лошадь. Желех.

Гуцу́льський, а, е. Принадлежащий, свойственный гуцулу. Желех.

Гуцу́льщина, ни, *ж.* Местность в Галиции (повіти Косівський, Печеніжинський, Надвірнянський) и Буковине, заселенная гуцулами.

Гуцуля́к, ка́, *м.* 1)=**Гуцу́лок.** Желех. 2) Очень короткий гуцульский тулупчик. Желех.

Гуць. См. **Гуц.**

Гуцьо́к, цька́, *м.*=**Гук 3.** Вх. Лем. 406.

Гуцюцю́, *меж.*=**Гуць-гуці.** В следующей приговорке в значении: дитя: *А що мені по конях, по волах, коли в мене гуцюцю на руках.* Ном. № 9261.

Гуч! *меж.*, которым гонят гусей=**Гиля́.** Вх. Уг. 250.

Гуча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* 1) Звучать, шуметь, гудеть. *Порожня бочка гучить, а повна мовчить.* Ном. № 1474. *Через гору високую тихий вітер гучить.* Гол. IV. 515. *Вода гучить.* МВ. (О. 1862. III. 77). *Гучить з гармат стріляння людожерне.* К. ЦН. 268. 2) Кричать. Вх. Зн 12. 3)=**Свари́ти.** Вх. Зн. 39.

Гучжа́! *меж.*=**Гуджа́.** Ном. № 4358.

Гучли́вий, а, е. Гудящий, жужжащий. *Хрущі літають гучливі.* МВ. II. 78.

Гучни́й, а́, е́. 1) Звонкий, громкий, звучный. *З себе була висока, огрядна, говірки скорої, гучної.* МВ. II. 31. 2) Веселый, шумный. *Їй забажалося життя світового, гучного.* Левиц. I. 339. *Гучне весілля справили.*

Гу́чність, ности, *ж.* Звучность, звонкость. Желех.

Гучні́ти, ні́ю, єш, *гл.* Становиться более шумным, звучным.

Гу́чно, *нар.* Звонко, громко, шумно. Ком. Р. II. 27. *Говорить гучно.* МВ. (О. 1862. III. 72). *Разом усі гучно рушили.* Г. Барв. 205.

***Гучноголо́сий, а, е.** Громогласный. Сл. Нік.

***Гучномо́вець, вця,** *м.* Громкоговоритель; говорная труба. Сл. Дубр.

Гучо́к, чка́, *м.* 1) Загонщик при облаве. Левч. 135. 2) Игрушка: волчок. 3) Особого рода игрушка из кости. 4)=**Гу́пало 2.** Вх. Пч. II. 8. 5) Насек.= **Бу́рчало.** Вх. Пч. I. 7. См. **Гук 3** знач. и след.

Гу́шматок, тка, *м.* Освобожденные от кострики волокна конопли. Шух. I. 147.

Гущ, щі, *ж.*=**Гу́ща 2.** Вх. Лем. 406.

Гу́ща, щі, *ж.* 1) Гуща, подонки, осадок. *Там тільки на денці... гуща зосталась.* Рудч. Ск. II. 205. 2) Чаща, густое место. *Де ліси і гущі—прорубували просіки.* Стор. II. 123. 3) **І він у ту гу́щу.** И он туда вмешался. Г. Барв 336.

Гуща́вина, ни, *ж.* Чаща, густо заросшее место. Левиц. I. 374.

Гуща́вник, ка, *м.* = **Гуща́к.** Вх Зн. 13.

Гуща́к, ка́, *м.* Кусты, густой кустарник. НВолын. у.

Гущики́, ків, *м. мн.* Чаща лесная *Несе у ліс, у гущики.* Гн. II. 111.

Гущиня́, ні, *ж.*=**Гуща́вина.** Рудч. Ск. I. 133.

Гущо́вина, ни, *ж.* = **Гуща́вина.** Драг. 184 МВ. I. 157. *У гущовині зеленій зникне.* МВ. I. 18.

Ґ.

д. = **К.** Ogon, Studien, 189.
нежачій колоді і огонь класти.
4623. *Їден ґ лісу, другий ґ бісу.*
6664.
ко́вий, а, е. Сделанный из те-
ожи.
ок, лка и **ґабе́ль, ля́,** *м.* Ко-
ого теленка.
ва́ти, зу́ю, єш, *гл.* Позорить.
лів, *м. мн.*=**Ка́блі.**
ви, *ж.* 1) Ворона. Драг. 272. *Як*
Ор'я у житі сховається,—буде
то. Мнж. 157. 2) *Об.* Зевака,
Ґа́ви лови́ти. Ротозейничать.
ловив та витрішки продавав.
, ґи, *ж.* Ув. от **ґа́ва.** Мнж. 181.
й, ня́ти, *с.* Вороненок. *Гава й*
що хоч візьми, тіко не руш
нят. Драг. 272.
ь, на́, *м.* Большой горшок. Вх.
ь, ся, влю, ся, виш, ся, *гл.*
ичать (Залюбовск.).
ри, *ж.* 1) Зимняя берлога мед-
мянув, як медвідь з ґаври. Фр.
2) Пасть. Желех. **Ропусти́ти**
ґа́врати. *Ото роспустив ґавру.*
3.
ти, раю, єш, *гл.* Сильно кри-
ать. Вх. Зн. 12.
ий, а, е. Вороний. Новомоск. у.
ґа, ґи, *ж.*=**Таракуцька.** *Га-*
го таке всяке кругленьке, щоб
авилася. Хот. Нік.
, ґаю, єш, *гл.*=**Ґе́ґати.** Вх
ати, ґочу́, чеш, *гл.*=**Ґа́ґати.**
35.
ла, ли, *ж.* 1) Лодыжка. Вх. Зн.
бе́ру тя по ґаджа́лах. Ударю
огам. Вх. Зн. 13.

Ґаджала́ґати, ґаю, єш, *гл.* Непонятно или на непонятном языке говорить. *Волохи ґаджалаґают.* Вх. Зн. 13.

Ґадже́ло, ла, *с.* Кубарь, волчок. Вх. Зн. 13.

***Ґаджу́ґа, ґи,** *ж.* Порода хвойного дерева. *Безстрашно забирався в темний ліс, де ґаджуґи кивали над ним галузками, як ведмідь лабами.* Коцюб. «Тіні заб. предків.». Ум. **Ґаджу́джка.**

***Ґаджу́ла, ли,** *ж.* Сосенка, молодая **смере́ка.** Хот. Нік.

Ґадзу́ля, лі, *ж.* Навозный жук. Вх Зн. 13.

Ґа́зда́, ди, *м.* Хозяин. Желех. Ном № 10101, 11117. Ум. **Ґа́здик, ґа́здонька, ґа́здочка.** Гол. III. 42. *Ґаздику, де ти ідеш?* Гн. II. 22. *Ґаздойко, ту нема ніякого?* Драг. 309.

Ґазди́нечка, ки, *ж.* Ум. от **ґазди́ня.**

Ґазди́нити, ню, ниш, *гл.* Быть хозяйкой. Вх. Лем. 407.

Ґазди́нька, ки, *ж.* Ум. от **ґазди́ня.**

Ґазди́ня, ні, *ж.* Хозяйка. Гол. II. 619. Ум. **Ґазди́нька, ґазди́нечка, ґазди́нонька.** Драг. 407, 412. ЕЗ. V. 28.

Ґазді́вка, ки, *ж.*=**Ґазді́вство.** Вх. Лем. 407. *Чеермш. «Верх.».

Ґаздівни́й, а́, е́. Хозяйственный. Желех.

Ґазді́вство, ва́, *с.* Хозяйство. Вх. Лем. 407.

Ґазді́вський, а, е. Хозяйский.

Ґаздови́тий, а, е=**Ґаздівни́й.** Желех.

Ґа́здонька и **ґа́здочка, ки,** *м.* Ум. от **ґа́зда́.**

Ґаздува́ння, ня, *с.* Хозяйничанье

Ґаздува́ти, ду́ю, єш, *гл.* Хозяйничать. Гн. I. 160. *Як я буду ґаздувати такий молоденький?* Гол. II. 380.

ґаздýсьо, ся, *м.* Ласк. от **ґáздá.** *З'їднамсі вам, ґаздусю, бо я сі свужби глядам.* Гн. II. 153.

ґáйда, ди, *ж.* 1) Род пастушьей свирели. Вх. Зн. 13. 2) Волынка. Вх. Зн. 13. ***Грáти на, у ґáйду.** Играть на волынке. Сл. Нік. Ум. от 1 и 2 знач. **ґáйдиця, ґáйдичка.** Вх. Зн. 13. 3) Плохая собака. Вх. Зн. 13. 4) *Об.* Негодник, негодница. Желех.

ґайдáрь, ря́, *м.* Музыкант, играющий на волынке. Вх. Зн. 13.

ґайди́ця, ці, ґайди́чка, ки, *ж.* Ум. от **ґáйда 1, 2.**

ґайдувáти, дýю, єш, *гл.* Играть на волынке. Вх. Лем. 407.

ґалá!=ґайдá! *Сів на коня й ґала на той плац.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

ґалаґан, на, *м.* 1) Искра, головня. *Ще ж не згасло ґалаґаном козацькеє сонце.* К. Досв. 219. 2) Большой медный горшок. Желех. 3) Старинная медная менета в 4 крейцера. ЕЗ. V. 91. Вообще медная монета. *У Марка тілько грошей, шо ним ліку не знати: два слупа золота, два слупа деяментів, а три срібла, а ціла гора ґалаґанів.* Драг. 331. 4) Икра из белой рыбы. Поп. 102. 5) Поплавок в рыболовных сетях. Браун. 9 и 10. Вас. 186. МУЕ. I. 45.

ґаламаґáти, ґаю, єш, *гл.* 1)=**ґаджалáґати.** Вх. Зн. 13. 2) Вздор говорить. *Не буду казать, нічого ґаламаґать язиком: не чув, хоч і був там* (Залюбовск.).

***ґаламúґа, ґи,** *ж.* 1) Каша, смесь, винегрет. 2) Вздор, путаница. Хот. Нік.

ґалáнки, ків, *м. мн.* Подштанники. Борз. у.

ґаланцí, ці́в, *м. мн.* Узкие брюки. ***Всі його підданці носили латані ґаланці.** Котл.

ґалдá, ди́, *ж.* 1) Взятка. Полт. Рк. Номиса. *2) Лакомство, гостинец. *Там то йому ґалди навезли з дому!* Умань. Ефр.

***ґалдувáти, дую, єш,** *гл.* Лакомиться. *Ґалдує сам потихеньку, нікому й понюхати не дасть.* Умань. Ефр.

ґалéра, ри, *ж.* 1)=**ґалéра.** 2) Сбитая из досок лодка, почти квадратная, для перевозки хлеба. Черк. у. См. **ґалáра, ґалáра.**

ґáлиця, ці, *ж.* Гадюка черная. Вх. Зн. 13.

ґалýнок, нку, *м.* 1)=**ґальóн.** Вх. Лем. 407. 2)=**ґальóнька.** Вх. Лем. 407.

ґальóн, ну, *м.* Галун, позумент.

ґальóнка, ки, *ж.* Головной убор девушек из полосы позумента. *Убереться до церкви, надіне на голову ґальонку, заквічається.* О. 1862. VIII. 16.

ґалю́ґа, ґи, *ж.*=**ґáлиця.** Вх. Зн. 13.

ґалáра, ри, *ж.* То же, что и **галáра 2.** Вх. Уг. 25. См. **ґалéра.**

***ґамбáр, ра,** *м.*=**комóра.** Хот. Нік.

ґамнýти, ну́, нéш, *гл.* = **ґáмнути.** *Жінка сало ґамнула та на кота звернула.* Ном. № 4059.

ґандж, джі, *ж.*=**ґáнджа.** Черк. у.

I. ґáнджá, жі, *ж.* Из'ян. *Кінь з ґанджою.* Уман. I. 305.

***II. ґанджá, жі,** *ж.* Спирт денатурированный. *Отся ґанджа яка вонюча, а люде ж її п'ють.* О. Пчілка.

ґанджовúтий, а, е. С из'яном, имеющий из'ян. Черк. у.

ґанджýли. *Піти на ґанджули.* Пойти на заработки. Лохв. у.

ґандзóлля, ля, *с. соб.* Отрепье, лохмотья. *Іде, а ґандзолля висить.* НВолын. у.

ґáнзур, ра, *м.*=**кáнцур.** *Солому б'є на ґанзур. В ґанзур шенелю порвали. А зуби ше є?—Де там вам! Усі чисто посходили, до ґанзура.* Звенигор. у. Д. Эварн.

***ґáнити, ню, ниш,** *гл.* Пренебрегать, браковать. *Ґанити парубком на сватанні.* Хот. Нік.

ґáнок, нку, *м.* Крыльцо, под'езд, балкон. *Ой у Лубнях крутоярих у високім замку, сидить пишний князь Ярема на тісовім ґанку.* К. Досв. *Ой сиділа Марійка на ґанку та краяла червону китайку.* Нп. Употребл. с тем же значением и во *мн. ч.:* **ґáнки.** *Підходимо до шинку,—на ґанках такого народу зібралося.* Г. Барв. 67. Ум. **ґáночок, ґáночки.** *Коло хати, перед ґаночками, сидить юрба людей.* К. ЧР. 63.

ґанч, чу и **чі,** *м.* и *ж.*=**ґандж.** ЕЗ. V. 91. *У корови нема ніякої ґанчі.* Канев. у. *Я не можу того вола купити, бо має в ногах великий ґанч.* Вх. Зн. 13.

Ґанчува́ти, чу́ю, єш, *гл.* 1) Браковать, находить недостатки. *Котра дівчина вередує з женихами, ґанчує та плаче, то з єї оттак сміються.* Уман. у. 2) Иметь из'ян, порок, недостаток. *Ґанчує на ноги кобила.* Канев. у.

Ґаня́, ні, *ж.*=**Каня́ 2.** Вх. Зн. 13.

Ґа́ра, ри, *ж.* 1) Паз, глубокая, но не сквозная продолговатая желобовина для вставки досок (напр., в столбе забора), притесанных брусьев и пр. Лохв. у. См. еще **Навій.** Константиногр. у. 2) Повозка с ящиком для возки земли, песку. Киев. у.

***Ґараґо́ля, лі,** *ж.* Фосфорит, шарик фосфорита. Хот. Нік.

Ґарґа́ла, ли, *ж.* 1)=**Ґарґа́ло.** Вх. Лем. 407. 2) Кружка. Вх. Уг. 235.

Ґарґа́ло, ла, *с.* Горло. Вх. Лем. 407.

Ґарґа́ра, ри, *ж.* 1) Сердитая, бранчливая баба. *Стара ґарґара.* Ном. 13620. См. **Ґарґа́ра.** *2) Большая комната.

Ґарґа́чки, чок, *ж. мн.* Крыжовник. Вх. Лем. 407. См. **'Аґрус.**

Ґард, ду, *м.* То же, что и **гард.**

***Ґардема́н, ну,** *м.* 1) Самогон. 2) Зелье, дурман. *Ви оглядайтеся! Це така чарівниця, що піддасть йому ґардеману, а найбільше в горілці.* Крим.

Ґардува́ти, ду́ю, єш, *гл.* 1) Гатить, делать запруду. Черк. у. 2) ? *Як весло ґардує, то треба його плазом поставити, й перестане.* Канев. у.

Ґари́та, ти, *ж.* Карета. *Посадили її в ґариту.* АД. І. 213.

Ґарли́на, ни, *ж.* Пук соломы, приготовленный для крыши. Бел. Нос.

Ґарна́ґа, ґи, *ж.*=**Кривуля́ка.** Нежин. у.

Ґаро́ваний, а, е. Имеющий пазы. *Се стовпи вже ґаровані,—менше вгайки, швидче складемо ділования* (Залюбовск).

***Ґарува́ння, ня,** *с.* Шпунтовка (процесс). Сл. Дубр.

Ґарува́ти, ру́ю, єш, *гл.* 1) Пазовать, делать пазы. Подольск. г. 2)=**Ґерува́ти.** Лубен. у., Мирг. у.

***Ґа́рчик, ка.** Гарнец, кувшин. *Ґарчик робленого молока.* Черемш. «Верх».

***Ґату́нок, нку,** *м.* Сорт, вид, качество. **На яки́й—я ма́в-би туди́ йти́.** В качестве кого я туда пошел бы. Сл. Нік. *Каким образом?... *На який ґатунок я маю на чужій приспі сидіти?* Стефаник.

Ґахува́тися, ху́юся, єшся, *гл.* Франтить, наряжаться, прихорашиваться. Ном. № 11205. *Ходила б біло, то кажуть: ґахується; ходила б чорно, то кажуть: лінується.* Нп.

Ґа́цик, ка, *м.*=**Кажа́н.** Вх. Лем. 407.

***Ґва́дзяти, дзяю, єш,** *гл.* 1) Мазать, пачкать, возить. Херс. Нік. 2) Болтать. *Наґвадзяла такого, що й їсти не можна.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Ґвалт и **гвалт, ту,** *м.* 1) Крик, шум. Алв. 11. Чуб. І. 105. *Ґвалт і ґалас.* Шевч. 197. *А ґвалту! а крику!* Шевч. 214. 2) Насилие. *Прийшов і взяв ґвалтом.* Аф. 357. *Одняв він ґвалтом од убогих козаків і посполитих.* О. 1861. VIII. 29. *Розумом, а не ґвалтом мусимо ми усяке лукавство переважати.* К. (О. 1861. VI. 33). 3) Восклицание: **Ґвалт!** Караул! *Ґвалт! рятуйте!* Шевч. 139. *Ай, ґвалт! сама в хаті, не дам ради кошеняті.* Ном. № 8766. **Ґвалт, на ґвалт крича́ти.** Кричать караул. Ном. № 2385. *Гукнули як на ґвалт.* Гул. Арт. (О. 1861. III. 84). *Було ж тобі не любити, а тепер хоч ґвалт кричи.* Грин. III. 159. **На ґвалт би́ти, дзвони́ти.** Бить тревогу.

Ґвалті́вне, ґвалто́вне, ґвалто́вно, *нар.* 1) Шумно, крикливо. *Чорти об чімсь радились і ґвалтовно гомоніли.* Стор. МПр. 43. 2) Насильственно. Мет. 373. *Ґвалтовне одібрать.* Морд. Пл. 64.

Ґвалті́вний, ґвалто́вний, а, е. 1) Шумный, крикливый. 2) Насильственный. *Ті ї каверзники змовлялись у очевидьки на ґвалтовний учинок.* К. ЧР. 96.

Ґвалтува́ти, ту́ю, єш, *гл.* 1) Шуметь, кричать, *вопить. *Ґвалтують, сказано, навспряжки цокотухи* (жінки). Греб. 379. *Чого* (собаки) *так ґвалтують?* Стор. МПр. 112. *Той чоловік став ґвалтувати.* Драг. 184. **Чого ти ґвалтуєш?* Крим. 2) Производить насилие, насиловать. 3) Производить тревогу, звать на помощь.

Ґвер, ру, *м.* Ружье. Гол. І. 151.

Ґвинт, та́, *м.* Винт. *А ми це вікно*

ґвинтом придавим. Канев. у. Ум. **Ґви́нтик.** *Десь тут ґвинтик лежав.* Харьк.

***Ґвинто́вий, а, е.** Винтовой, винтообразный. **Ґвинто́ві схо́ди.** Лестница улиткой. Крим.

Ґвир, ру, *м.*=**Ґвер.** Гн. II. 50.

***Ґди́ра, ри,** *об. р.* Придира, ворчун. *От іще ґдира, дихати нікому не дасть.* Липов. у. Ситківці. Ефр.

***Ґди́рання, ня,** *с.* Ворчанье, придирки, пиляние (словами).

***Ґди́рати, раю, еш,** *гл.* Пилить (словами), ворчать, придираться. *Зоня не плакала, як мама, не ґдирала, як бабуня.* Л. Укр.

Ґе-ґе-ґе, *меж.* Подражание крику гусей. *А гусочка ґе-ґе-ґе!* Рудч. Ск. I. 50.

Ґе́вґати, ґаю, еш, *гл.*=**Ґе́ґати.** Вх. Лем. 407.

Ґе́ґавка, ки, *ж.*=**Го́голь.** Вх. Зн. 11.

Ґеґа́дзи, дз и **ґеґа́цки, цьок,** *ж. мн.*=**Ґарґа́чки.** Вх. Лем. 407. Вх. Уг. 235. Ум. **Ґеґа́дзьки.** Вх. Лем. 407.

Ґе́ґання, ня, *с.* Крик гусей. Гн. II. 30.

Ґе́ґати, ґаю, еш, *гл.* = **Ґеге́кати.** Вх. Зн. 11.

Ґеге́кати, каю, еш, *гл.* О гусях: кричать. *Гуси ґеґекають, качки кахкають.* Кв.

Ґе́ґнути, ну, неш=**Ґи́ґнути.** Полт., Лохв. у.

Ґедз, дза и **ґедзь, дзя,** *м.* *1) Овод, слепень. 2) Дрок, быз. Сл. Нік. Oestrus bovis. **Ґездь його́ вкуси́в,—на йо́го напа́в.** Он раскапризничался. *А що це тобі? ґедзь укусив, чи що?* Канев. у. Ум. **Ґе́дзик. Вки́нути ґе́дзика.** Сказать что-либо с умыслом раздражить. *Оце вона прийшла та вкинула ґедзика,—паня й росходилась.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Ґе́дзатися, заюся, ешся, *гл.* 1) О четвероногих животных: бегать метаясь из стороны в сторону под влиянием боли от укушений овода. 2) О людях: метаться, бросаться из стороны в сторону. *Бідолашний не знаходив собі місця: ґедзався, буцім підпалювали його вогнем.* Стор. МПр. 18. *Кричала, ґедзалась, качалась.* Котл. Ен. V. 60. 3) О людях: капризничать, привередничать.

Ґе́дзел, зла и **ґе́дзель, зля,** *м.* = **Ґедз.** Рудан. I. 160. Ном. № 3389.

Ґе́дзень, ня, *м.* Летнее время, когда скот мечется от укушений оводами (июль месяц).

Ґе́дзик, ка, *м.* Ум. от **ґедз.**

Ґедзи́лля, ля, *с.* Древесные опилки. Черном.

Ґе́дзкатися, каюся, ешся и **ґе́дзьґатися,** *гл.*=**Ґе́дзатися.**

Ґе́дзло, ла, *с.* 1) Укушенное оводом место? *Уразив козла у ґедзло.* Ном. № 3390. 2) Задница. *Поцілуй мене у ґедзло.*

Ґедзу́нок, нку, *м.* Искусство, уменье; толк. *Треба на хитрощі, коли ґедзунку не достає.* Киев. г. *У сього малого хлопця немає ґедзунку бігти.* Лубен. у.

Ґе́дкати, каю, еш, *гл.*=**Лоскота́ти 1.** Вх. Лем. 407.

Ґе́дло, ла, *с.* Приказ. *Розіслав же Іван Рижка ґедло по всім селі.* ЗЮЗО. II. 558.

Ґезу́нд, ду, *м.* Здоровье. *Трудно працювати, як ґезунду чорт-ма.* Бердич. у. *Як у чоловіка нема ґезунда, то він і клочча не варт хунта, тоді його в гармату та й стріляй за хату.* Ном. № 8130.

Ґел! *и **Ґел-ґел!** *меж.*, выражающее крик гусей. Аф. 357.

Ґе́лґати, ґаю, еш, *гл.* О гусях: кричать. Аф. 357.

Ґелева́ч, ча, *м.* Брюхан. Угор.

Ґе́лево, ва, *с.* Брюхо. Угор.

Ґеле́та, ти, *ж.* Деревянный сосуд, боченок. Угор. Ум. **Ґеле́тка.** *Купують ґелетку сиру.* МУЕ. III. 40. См. **Ґеле́та.**

Ґелетя́, тя́ти, *с.* Деревянный сосуд для молока. Желех.

Ґе́лка, ки, *ж.* Шишка, опухоль. *Гріх згадувати на Різдво біб, бо будуть викидати ґелки на шиї.* ЗЮЗО. II. 381.

Ґелкота́ти, кочу́, чеш, *гл.*=**Ґе́лґати.** *Гуси з радощів сичали й ґелкотали.* Бор. 25.

Ґе́льґів, ґова, *м.* Орудие дровосеков в роде топора, у которого вместо широкого лезвия подобие птичьего клюва внутрь загнутого. Части: деревянное **топори́ще, обу́х, па́зухи** (стенки отверстия для топорища), **фавда́**—четырехгранный клюв с **дзюбко́м** на конце; от удара **дзюбо́к** впивается в ко-

нец бревна, которое дровосек потом тащит, держа за топорище. Шух. I. 175, 176.

Гелю́х, ха́, *м.* 1) Внутренности, потроха. Угор. 2) Брюхо. Угор. 3) Брюхан. Угор.

***Ґе́мба, би,** *ж.* Губа. В выражениях **ґе́мбу розпусти́ти** — раскричаться и **ґе́мбу розкваси́ти** — надуть губы. *Що ти тут ґембу розпустив? Думаєш— боюся? Сидить, ґембу розквасив.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Ґе́мзати, мжу, жиш, *гл.* = **Лоскота́ти.** Вх. Уг. 235.

Ґензу́ра, ри, *ж.* Раст. Gentiana. Желех. Вх. Зн. 13.

Ґер, ру, *м.* Раст. Aegopodium. Вх. Пч. II. 37.

Ґерґа́вка, ки, *ж.* Горло. Желех.

Ґерґе́ли́ця, ці, *ж.* 1) Раст. Calandra granaria. Вх. Пч. II. 26. *2) Червь капустный. Черемш. «Село вигибає».

Ґе́рґель, ля, *м.* Гусь крупной породы. Александров. у.

Ґерґе́ра, ри, *ж.* = **Ґарґа́ра.** Ном. № 13620.

Ґерґета́ти, ґечу́, чеш, *гл.* 1)=**Ґелґота́ти.** *Гуси усе ґерґечуть.* О. 1861. I. 322. 2)=**Джерґота́ти.**

Ґерґетня́, ні, *ж.* 1)=**Ґе́ґання.** 2)= **Дже́рґіт 2.** *Жидівська ґерґетня.* Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Ґерґе́цки, цок, *ж. мн.*=**Ґарґа́чки.** Вх. Лем. 407.

Ґерґе́чник, ка, *м.* Куст, кусты крыжовника, Ribes grossularia. Вх. Лем. 407. См. **Аґрус.**

Ґерґота́ння, ня и **ґерґоті́ння, ня,** *с.* 1) Крик гусей, индюков. 2) Разговор на непонятном языке.

Ґерґота́ти, ґочу́, чеш и **ґерґоті́ти, ґочу́, ти́ш,** *гл.* 1) Кричать (о гусях, индюках). *Рябко спитать хотів, але Рябків язик був в роті спутаний, неначе путом з лик і ґерґотів щось як на сідалі индик.* Г. Арт. (О. 1861. III.). 2) Говорить на непонятном языке, *чаще на еврейском. *Вони з нашим Шимком про щось ґерґотали, ну я не розібрав.* Пир. у., Кононівка.

***Ґе́рґотень, тня,** *м.* 1) Гусь-самец 2) Переносно: Ворчун.

Ґе́рда́н, ну, *м.* Шерстяная повязка в форме широкой ленты, которую в Галиции девушки носят на голове; если же она носится на шее, то на ней нашиваются разноцветные бусы; подобною же повязкою украшаются и шляпы парней. Kolb. I. 38, 40, 36.

***Ґе́рдан, на,** *м.* Бисерное монисто. Черемш. «Верх.».

Ґере́ґа, ґи, *ж.* Волчок. Вх. Зн. 13.

Ґерла́к, ка́, *м.* Овца, зачахнувшая от болезни. Ананьев. у.

Ґерля́нка, ки, *ж.* 1) См. **Єтір з пру́тя.** *2) Горло, глотка, пасть.

Ґерува́ти и **гирува́ти, ру́ю, єш,** *гл.* 1) Править возом, лошадьми. Мнж. 181. 2) Направлять воз, катя его задом вперед, держась за оглобли. 3) Направляться. *Гируємо аж у саму столицю.* Шевч. (О. 1861. X. 3). 4) Срывать, стаскивать. *Хуртовина назад бідаху пре, за поли смикає, відлогу з пліч ґирує.* Греб. 376. 5) Запрашивать (о цене). *Що це він ґеруе? Дорого ґерує за вола.* Мнж. 181. См. **Керува́ти.**

Ґе́цатися, цаюся, єшся, *гл.*=**Ґе́дзатися.** *Ой із гори та в яр ґецився товар.* Каменец. у.

Ґзимс, су, *м.* Карниз. Подольск. г. Волын. г.

***Ґзимсува́ння, ня,** *с.* Калевка (выбирание стругом карнизов). Сл. Дубр.

***Ґзимсува́ти, су́ю, єш,** *гл.* Калевать (выбирать стругом карнизы). Сл. Дубр.

Ґзи́тися, ґжу́ся, ґзи́шся, *гл.*=**Дроч и́тися** (о скоте). *Корова ґзится.* Вх. Уг. 235.

Ґзівка, ки, *ж.* Hippobosca equina. Вх. Уг. 235.

Ґзунс, су, *м.*=**Глузд.** *Вона хоче роботу робить, та хозяйки з неї не буде, бо ґзунсу нема.* Уман. у.

Ґивт, ту, *м.*=**Ковто́к.** Вх. Лем. 407.

Ґивта́ти, та́ю, єш, *гл.* = **Ковта́ти.** Вх. Лем. 407.

Ґивтну́ти, ну́, неш, *гл.*=**Ковтну́ти.** Вх. Лем. 407.

Ґи́ґнути, ну, неш, *гл.* 1) Швырнуть, бросить на землю. Угор. 2) Околеть, *окачуриться, испустить дух, умереть. *Кравець у хвіст руки як умотав, як одпустив* (вовкові) *три аршини, так вовк там трохи й не ґиґнув.* Рудч. Ск. I. 6. **Застукали його хлопці коло коней та так кийками почастували, що на місці й ґиґнув.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Ґила́, ли́, *ж.* 1)=**Бу́рта 6.** *Я на тебе вже нагнав десять ґил.* Рк. Левиц. *2)=**Ґилу́н.** Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Ґилу́н, на́, *м.* Самец с одним ядром. Мирг. у. Слов. Д. Эварн. См. **Кишку́н.**

Ґилькоті́ти, чу́, тиш, *гл.* О гусях: кричать. *Ґилькотять гуси.* Харьк. г.

***Ґинжа́л, ла,** *м.* Кинжал. *В мого ді́да був турецький ґинжал.* Крим.

Ґирґа́чка, ки, *ж.* = **Ґерга́вка.** Гн. II. 166.

Ґирд, ду, *м.* Часть овечьего стада. Черк. у.

Ґирля́нка, ки, *ж.*=**Горля́нка 1.** Вх. Зн. 13.

Ґирли́ґа, ґи, *ж.* Длинная с клюкой палка овечьего пастуха. *Вистої́ть чабан сердега всю ніч, обпершись на ґирли́ґу.* О. 1862.

***Ґи́рло, ла,** *ср.* Речной натек, озерцо. Херс., м. Пересадівка.

Ґирува́ти. См. **Ґерува́ти.**

Ґі́цкатися, каюся, єшся, *гл.*=**Лоскота́тися.** Вх. Уг. 235.

Ґіб, ба, *м.* Пт. сорокопут, Lanius. Вх. Лем. 407.

Ґівґач, ча и **ґівґор, ра,** *м.* Пт. Jynx torquilla. Вх. Лем. 407.

Ґіпс, су, *м.* Гипс. *Шкіру натираєсі ґіпсом дрібненько меленим.* МУЕ. I. 72.

Ґірґи, *мн.* Плечи. Вх. Лем. 407.

Ґірго́жник, ка, *м.* Разнощик товаров. Вх. Лем. 407.

Ґлеґ, ґа, *м.* 1) = **Гляґ.** КС. 1889. VII. 44. Гол. I. Вступление. 700. 2) Весенняя игра, то же, что **скля́п;** состоит в том, что играющие стараются бросаемыми палками сбить воткнутую в землю палку. Чуб. III. 98.

Ґлеґа́ти, ґа́ю, еш, *гл.* = **Ґляґа́ти.** Гол. I. Вступл. 700.

Ґле́джити, джу, джиш, *гл.* = **Глеґа́ти, ґляґа́ти.** Гн. II. 8. Гол. I. Вступл. 700.

Ґлей, ґле́ю, *м.* 1) Клей вишневый. Харьк., Звен. у. 2)=**Гле́й.** *Набіра́ють коло річки або з болота ґлею, привезуть до клуні, розмочать водою і потім утоптують* (на току). МУЕ. I. 83 (Черниг.). *3) Зеленая мылкая глина. Херс. Нік.

Ґлейт, ту, *м.* 1)=**Поли́ва.** Вх. Лем. 407. 2) Глазированный горшок. Вх. Лем. 407.

Ґло́вень, вня, *м.* Доска, которою прикрывается забор или частокол поверх **ушу́л.**

Ґлу́зи, ґлузува́ти = **Глу́зи, глузува́ти.**

Ґльоґ, ґа, *м.*=**Глеґ.** Ном. № 12571.

Ґльо́ґати, ґаю, єш, *гл.* Глотать не жевавши.

Ґлюч, ча́, *м.* Рыба: Cottus, бычок. См. **Голова́ч, ба́бець.** Вх. Пч. II. 19.

Ґля, *пред.* Для. *Ірви, кумо, ягідки, котрі солодкі, а котрі гіркі—ґля моєї жінки.* Чуб. V. 614.

Ґляґ, ґа, *м.* **ґля́ґа, ґи,** *ж.* Часть желудка жвачного животного, употребляемая для створаживания молока (Херс. г.). Створожившееся молоко из желудка маленького теленка, кусочек которого (молока) бросают в удой молока, чтобы оно скорее створожилось (Гол. I. Вступление. 700). Употребл. также лишь во *мн. ч.:* **ґля́ґи,** ум. **ґляґу́шки.** Маркев. 158.

Ґля́ґанець, нця, *м.* **ґля́ґанка, ки,** *ж.* Створоженное молоко, сладкий творог. Аф. 361. Грин. III. 561.

Ґля́ґаний, а, е. *Соложенный. Сл. Нік.—**сир.** Сладкий творог.

Ґля́ґати, ґаю, єш, *гл.* Створаживать молоко. Гол. I. Вступл. 700.

Ґляґу́шки, шок, *ж. мн.* См. **Ґля́ґа.**

Ґля́мати, маю, єш, *гл.* С трудом есть. *Василь заклався з Гарасимом, шо ззість 15 булок.... Ззів шось три, взяв четверту та так ґлямає, шо неначе вмірати збіра́ється.* Брацл. у.

***Ґлясува́льний, а, е.** Лощильный. Сл. Дубр.

Ґнип, па, *м.* Короткий сапожный нож. Ум. **Ґни́пець.** Павловский. Грамматика, 38.

Ґніт, ґнота́, *м.* Фитиль, светильня. *Святі та божі: свічки поїли, на ґнота засіли.* Уман. у. *Та згоріла лояночка від ґнота до ґнота.* Нп. **Ні ґнота́ нема́.** Нет ничего. Лохв. у. Ум. **Ґно́тик.** Ув. **Ґноти́ще.** *Здоровий ґнотище: карасини багато вигоряє.* Васильк. у.

Ґно́ття, тя, *с.* Отрепье. ***Саме ґнотя висить.** Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

***Ґобелі́н, на,** *м.* Гобелен. *Висіли.... ґобеліни шляхетні в красках.* Лепкий.

Ґо́вда, ди, *ж.* Башка. Подольск. г.

Гога́, ґи́, *ж.*=**Га́лиця.** Вх. Зн. 13.

Ґоґо́зи, *мн.* Плоды растения **ґоґо́зник.** Лв. 102.

Ґоґо́зник, ка, *м.* Раст. Vaccinium vitis idaea. Лв. 102

***Ґо́дзя, зі,** *ж.* Винегрет (кушанье). *На похороні, на обіді, то вже кожного разу буває ґодзя.* Липов. у. Ситківці. Ефр.

Ґо́дло, ла, *с.*=**Ко́дло.**

Ґой, ґо́я, *м.*=**Гой.** О. 1861. XI. 39, 40.

Ґолдува́ти, дую, еш, *гл.* 1)=**Голдува́ти.** 2) Владеть недвижимою собственностью. *Він ґолдує сим гаєм.* Борз. у. *Сією греблею ґолдували черниці якісь, чи ніженські, чи бог їх знає які.* Драг. 223.

Ґо́лка, ки, *ж.* Пшеница, имеющая колосья без остей. Каменец. у.

***Ґоль-ґоль-ґоль,** *меж.*, означающее 1) быстрое глотание с особым звуком и 2) переливание жидкости из сосуда с узким горлышком. *Пили здоров'я батька з сином і ґоль-ґоль-ґоль — мов клин за клином.* Котл. *Ґоль-ґоль, п'є нахилки.* А. Тесл.

***Ґо́лькати, каю, еш,** сов. в. **ґо́лькнути, кну, неш,** *гл.* 1) Глотать, глотнуть быстро, с особым звуком. *Ґольknув одразу—кварти як не було.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр. 2) Булькать, издавать звук при переливании жидкости из сосуда с узким горлышком. *Ґолькає гас із бальцанки.* С. Пальчик. Ефр.

Ґо́ндзоль, ля, *м.* и **ґондзо́ля, лі,** *ж.* Побрякушка. *Ото гіццає оце намисто, ще зуби повибиває тим ґондзолем.* Уман. у. Ум. **Ґондзо́лька, ґондзоля́чка.** Ув. **Ґондзоля́ка.**

Ґондзоля́к, ка́, *м.* Прыщ, шишка. Вх. Зн. 13. *Ой дівчино, дівчинонько, яка ти файненька: на личеньку ґондзоляки як ріпа дрібненька.* Вх. Зн. 13.

Ґондзоля́ка, ки, *м.* Ув. от **ґо́ндзоль.** *Ще собі зуби повибиває ґондзолякою отим.* Подольск. г.

Ґондзоля́чка, ки, *ж.* Ум. от **ґондзо́ля.**

Ґо́нот, ту, *м.*=**Ґонт.** Вх. Лем. 407.

Ґонт, ту, *м.*, **ґо́нта** и **го́нта, ти,** *ж.* Тес, гонт. *Він у нашому селі церкву новим ґонтом обшив.* МВ. I. 65. *Дімок стояв, ґонтою вбитий.* Св. Л. 215, 216.

Ґонта́ль, ля́, *м.* Железный гвоздь, которым прибивается гонт. Хотин. у.

Ґонта́рь и **гонта́рь, ря́,** *м.* Кровельщик, покрывающий крыши гонтом.

Ґонти́на, ни, *ж.* Одна штука кровельного теса. Желех.

Ґо́нтовий и **го́нтовий, а, е.** Сделанный из гонта. К. ЧР. 209. *Ґонтовий дах округи церкви.* К. Оп. 132.

Ґо́нтя, го́нтя, тя, *с.*=**Ґонт.** *Голова скіпками вшита, борода гонтям побита.* О. 1862. IV. 14.

Ґонтяни́ця, ці и **ґонтя́рка, ки,** *ж.* Ель, годная для теса, гонта. Вх. Лем. 407.

***Ґорґани́, ні́в.** Пологие горные хребты. *Ґорґани—подовгуваті хребти гірські.* Черемш. «Верх.».

Ґорґо́ля, лі, *ж.* 1) Сук. Вх. Лем. 408. *2) Дылда, верзило. *Дівка вона була-б гарненька, коли б не була така ґорґоля. Вона не піднесе три пуди,—така ґорґоля.* Крим.

Ґорґоля́стий, а, е. Суковатый. Вх. Лем. 408.

Горсе́т, та, *м.*=**Керсе́т.** Канев. у.

Госпо́да, ди, *ж.*=**Госпо́да.** Желех

Господа́рити, рю, риш, *гл.* = **Господа́рити.** Желех.

Госпо́дарів, рева, ве. Хозяйский, принадлежащий хозяину. *Господарева мама дістала кожух.* Гн. II. 12.

Господа́рка, ки, *ж.*, **господа́рний, а, е, господа́рство, ва,** *с.* = **Господа́рка, господа́рний, господа́рство.** Желех.

Господа́рський, а, е = **Господа́рський.** *Жид з гиндлю жиє. Він до господарської роботи не здалий.* ЕЗ. V. 200.

Госпо́дарь, ря, *м.* **господарюва́ти, рю́ю, еш,** *гл.*=**Госпо́дарь, господарюва́ти.** Желех.

Господи́нин, на, не. Принадлежащий хозяйке. *Господинина мама лізе на піч.* Гн. II. 11.

Господи́ня, ні, *ж.* = **Господи́ня.** Желех.

Ґо́тка, ки, *ж.* Самка глухаря, глухого тетерева. Вх. Пч. II. 15. Шух. I. 23 См. **Ґо́тур, ґо́тур.**

Ґо́тур, ра, *м.*=**Го́тур,** Tetrao urogallus. Вх. Пч. II. 15.

Ґо́хнути, ну, неш, *гл.*=**Га́вкнути.** *Звісно, краще, як собака є: гохне, то й почуєш* (Залюбовск.).

Ґра́батися, баюся, єшся. Взбираться с трудом, лезть. *Насилу виґрабавсь на горище.* Звен. у., с. Пальчик. Ефр.

Ґра́йцарь, ря, *м.*=**Ґре́йцар.** Гн. II. 43. *Виняв та й дав ґрайцарь.* Гн. II. 42.

***Ґра́лі, лів,** *м.* Железные вилы. Хот. Нік.

Ґрамузля́ти, ля́ю, єш, *гл.* Писать каракулями. ***Наґрамузляв такого, що й очі вилізуть, поки вчитаєш.*** Звен у., с. Пальчик. Ефр.

Ґрана́т, ту, *м.*=**Грана́та.** Желех.

Ґрана́товий, а, е = Грана́товий. *Окунь перекинувся ґранатовим перснем у золоті оправі.* Рудч. Ск. II. 113.

***Ґранзоле́т, та,** *м.* Браслет. *Або мої ґранзолєти мають у місті собі пару?* Черемш. «Верх.».

***Ґранча́тник, ка,** *м.* Многогранник. Сл. Дубр.

Ґра́са, си, *ж.*=**Сапа́.** Острожск. у.

Ґрасува́ти, су́ю, єш. 1) Расчищать дорожки. 2) Вытаптывать. *«Ой березонько, чого ти не зелена?»—Ой як я маю зеленою бути, коли підо мною татари стояли, копитами землю ґрасували.* АД. I. 77.

Ґра́та, ти, *ж.* 1) Прут железной решетки, а во *мн. ч.*: **ґра́ти**—железная решетка. 2) Клетка (на ткани). Ум. **Ґра́тка, ґра́тки.**

***Ґраття́, тя,** *соб.* Железные прутья, железо лом. Херс., Анан. у.

Ґратча́стий, а, е. 1) Решетчастый. 2) Клетчатый.

Ґра́тя, тя, *с. соб.* Старые вещи, старый хлам. Вх. Лем. 408.

Ґрацюва́ти, цю́ю, єш, *гл.*=**Ґрасува́ти 1.**

Греґо́рний, а, е=**Мото́рний.** Вх. Зн. 13.

Ґре́йцар, ра, *м.* Крейцер (монета). *Старче божий, чим я тебе обдарю, коли я не маю, хиба два ґрейцари простих.* Драг. 267.

***Ґрен, на,** *м.* Долото (острокосое). Сл. Дубр.

Ґре́ци, *нар.*=**Ґре́че.** *Так собі ґреци розмовляли.* Гн. I. 181.

Ґре́че(и), *нар.* Хорошо, как следует. *Він став біля печі та й почав підпивати пивце ґрече.* ЗОЮР. I. 204.

Ґре́чний, а, е. Учтивый, любезный, милый. *Бувай же здоров, ґречний молодче, ґречний молодче, Іване-хлопче!* Чуб. III. 283. ***Чи ти був ґре́чний?** Был ти паинькой? Сл. Нік.

Ґре́чність, ности, *ж.* Учтивость, любезность.

Ґре́чно, *нар.* Учтиво, любезно: мило.

***Ґрешний**=**Ґречний.** *Грешна розмова.* Черемш. «Верх.» *Грешная панна.* Колядка.

Ґринджо́ли, джо́л, *ж. мн.* 1) Маленькие сани. Пот. III. 99. Желех. 2) Простые сани, дровни. Чуб. V. 1138.

Ґринджо́лята, лят, *мн.* Маленькие санки-дровни. Ном. № 10001. *Впрягла в ґринджолята павичку.* Котл. Ен. I. 7.

Ґрис, су, *м.* 1) Отруби. *Пересівається житну муку через сито і осталий ґрис всипається до баривчини.* Гн. I. 100. См. **Ви́сівки.** 2) Молотый крупно овес с ячменем, посыпанный солью; служит для выкормки скота. *Нехай нас бог милує, щоб ми своїм дітям давали ґрисми здужаєм і хлібом вигодувать.* Канев. у.

Ґрівджа́ти, джа́ю, еш, *гл.* Шипеть (о гусях). *Гуски ґрівджат, як хочут вкусити.* Вх. Лем. 408.

Ґро́на, ни, *ж.* и **ґро́но, на,** *с.*=**Ґро́но.** Херс.

Ґрос, су, *м.* Стадо беременных овец. О. 1862. V. Кух. 32, 37. У Манжуры: **ґро́си**—беременные овцы. Мнж. 182.

Ґру́зло, ла, *с.* Ком, куча. *Грузли снігу.* Вх. Уг. 235.

Ґрули́на, ни, *ж.* = **Ґруля́нка.** Вх. Уг. 235.

Ґрули́ське, ка, *с.* Место, где растет или рос картофель. Вх. Лем. 408.

Ґрульо́вина, ни, *ж.* = **Ґруля́нка.** Вх. Уг. 235.

Ґру́ля, лі, *ж.* Картофель. Вх. Лем. 408.

Ґруля́ник, ка, *м.* = **Бандурча́ник.** Вх. Лем 408.

Ґруля́нка, ки, *ж.* Стебли и листья картофеля. Вх. Лем. 408.

Ґру́ндаль, ля, *м.* Грубый человек. Вх. Уг. 235.

Ґрундзьо́ваний, а, е=Ґрундзюва́тий. *Не яке воно і ґрундзьоване, щоб шановний читець не розборсав його сам, прочитавши картку—дві в книжці.* Ном. Од. видав. VI.

Ґрундзюва́ти, дзю́ю, єш, *гл.* Крепко увязывать, упаковывать.

Ґрундзюва́тий, а, е. 1) Узловатый. 2) *Переносно:* замысловатый.

Ґрунт и грунт, ту, *м.* 1) Надел, земля, участок земли; усадьба. *Продав грунт вічними часами.* Ном. № 14064. *Ходім, де твій батьківський ґрунт.* Рудч. Ск. II. 154. *Ґрунта, великі маєтки збуває.* АД. I. 95. *Осіли на рангових або на магистратських та чернечих ґрунтах.* К. ЧР. 198. 2) Почва. *Там добрий ґрунт—усе як з води йде.* 3) Основа, основание. *Земля не може рушити з ґрунту свого.* Чуб. I. 69. *Слово—вітер, а письмо—ґрунт.* Ном. № 10664. Ум. **Ґру́нтик, ґру́нтик.**

Ґрунта́ля, лі, *ж.* Род жгута по верхнему краю **четене́на** (см. **четен**), сплетенного из растений: или **дерези́**, или Cornus sanguinea. О. 1862. V. Кух. 37.

Ґру́нтик, ґру́нтик, ка, *м.* Ум. от **ґрунт и грунт.**

Ґрунті́вка и грунті́вка, *ж.* Усадьба. *Вона хоча й сирота, а ґрунтівка і хата своя і поля день п'ять.* О. 1862. VIII. 7.

Ґрунтови́й, а́, е́. 1) Почвенный. 2) Земледельческий.

Ґрунтови́ще и грунтови́ще, ща, с.=Ґрунті́вка. *Жили вони* (брати) *на однім батьківськім ґрунтовищу.* Грин. I. 287.

Ґрунтовни́й, а́, е́. Основательный, прочный.

***Ґрунтува́ння, ня,** с. Грунтование. Сл. Дубр.

Ґрунтува́ти, ту́ю, єш, *гл.* Основывать. Желех. 2) Грунтовать (у художников). Желех.

Ґрунь, ня, *м.* Хребет горы. Шух. I. 1. *Черемш. «Верх.» и «Село вигибає».

Ґрявча́ти и ґрянча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Каркать; крякать. *По цілих ночах ґрявчит тот пташок.* Вх. Уг. 235. *Качка ґрявчит.* Вх. Уг. 235.

Ґу́ґля, лі, *ж.* 1) Род верхней мужской и женской одежды из белого сукна у гуцулов. Форма **ґу́ґлі:** мешок, распоротый по одной стороне, надетый на плечи и связанный на шее шерстяным шнурком или медною цепью; сшитый конец **ґу́ґлі** служит вместо башлыка. Гол. Од. 69. *Черемш. «Верх». 2)=**Ґу́ля.** *Як ударив, так ґуґля й набігла йому.* Новомоск. у. Ум. **Ґу́ґолька.**

Ґуґлюва́тий, а, е. Покрытый шишками. Новомоск. у. (Залюбовск.). *Ґуґлювата деревина.* Киев. у.

Ґу́ґолька, ки, *ж.* Ум. от **ґу́ґля.**

Ґуджула́й, ла́я, ґуджуле́й, ле́я, *м.*, **ґуджула́йка, ки, ґуджуле́я, ле́ї, ґуджуле́йка, ки,** *ж.* Навозный жук. Вх. Зн. 14. Ум. **Ґуджу́лька.** Вх. Зн. 14.

Ґудз, дза и **ґудзь, дзя,** *м.* 1) Пуговица. Мет. 403. *Ціновим ґудзем застебнувся.* Котл. Ен. IV. 26. 2) Шишка от ушиба, опухоль. *Будував сю хату низького зросту чоловік і двері міряв по собі, то аби сьмо ґудза не набили.* Св. I. 27. *Да якийсь бойчак загилив кизяк, вліпив кизяком, аж ґудзь під оком.* Грин. III. 54. 3) Узел на веревке, нитке. *Сей батіг був і посмолений, а тепер вже давно обліз, аж рудий та товстий такий! І на кінці ґудз як голуб'яче яйце.* Св. Л. 74. Ум. **Ґу́дзик.** *Іде по улиці чоловічок, сам мерзений, мідяні ґудзики, на шапці бляшка з доброго семигривенного.* Морд. Оп. 23.

Ґудзь-ґудзь! ґудзю́сь-на! Призыв для свиней. Вх. Уг. 271.

Ґуз, за, *м.* Узел (на нитке, веревке). Вх. Лем. 408.

Ґу́зва, ви, *ж.*=**Ґу́ля.** Вх. Лем. 408.

***Ґу́здратися, раюся, раєшся,** *гл.* Медлить, мешкать, возиться. *Ромка, як ти довго чешешся! Що це ти так довго ґуздраєшся, а наші сукні не вичищені лежать.* Франко.

Ґузеле́ць, льця́, *м.*=**Ґа́лиця,** Pelias berus. Вх. Лем. 408.

Ґу́зий, а, е=Ку́ций. Вх. Лем. 408.

Ґузу́лька, ки, *ж.* Ум. от **ґузу́ля.**

Ґузу́ля, лі, *ж.* Круглая шишка (См. **Ґу́зва, ґу́ля**). Ум. **Ґузу́лька.** *Мат на челі ґузульку.* Вх. Лем. 408.

Ґу́лати, лаю, єш, *гл.* Быть в силах, в состоянии. Пирят. у.

Ґу́лий, а, е. Безрогий (о волах, коровах). *Запрігши ґулих він,—ну переліг орати.* Г. Арт. (О. 1861. III. 94). *Ґулий віл.* Мнж. 182.

Ґу́лька, ки, *ж.* Ум. от **ґу́ля.**

Ґу́ля, лі, *ж.* 1) Нарост, шишка. *Набігла ґуля за вухом.* Закр. Ум. **Ґу́лька.** Харьк. *2)=**Кабаќ, ка́.** Хот. Нік.

***Ґу́ма, ми,** *ж.* Резина. — **ара́бська.** Гуммиарабик. Сл. Нік.

***Ґумо́вий, а, е.** Резиновый. Сл. Дубр.

***Ґундзо́ля, лі,** *ж.* Сальная или грязная висюлька у овцы или овчарки. *Три ґундзолі на заді,—чи по штирі чи по п'ять коло неї брязкотять.* Херс. Переш.

Ґура́льня, ні, *ж.* Водочный завод.

Ґурґу́ла, ли, *ж.*=**Ґорґо́ля.** Вх. Лем. 408.

Ґурґу́ля, лі, *ж.*=**Ґу́ля.**

Ґудзо́ла, ли, *ж.*=**Ґру́ля.** Вх. Лем. 408.

Ґуцьо́к, цька́, *м.* То же, что и **ґу́дзик 3:** узелок на веревке, нити. *Сидів сивий дід і розмотував великий клубок і в'їзав ґуцки.* Гн. II. 184.

Ґуш (ша, *м. ?).* Шишка (на теле); зоб. Желех. Гуцул. (В. Дорошенко).

Ґушува́тий, а, е. Покрытый шишками (на теле). Желех. Зобастый. Гуцул. (В. Дорошенко).